

חדושים ראיתי לכתוב פה נידון מה שפתי בטהותי למס' (ב"ק דף ל"ב) הנדפס בש"ס
החדשים דפוס ראם] בשם מו"ר הגאון מוהר"י זצ"ל ששהיר בסוגית הגמ' שם דמאי
מקשה על ר"ל שם ממתני' דהא במתני' נשבר החבית ע"י אדם הנושא הקורה והו"ל
אדם המזיק משא"כ ר"ל דמייירי בפרה רבוצה ברה"ר ובהמה אחרת הנוקה ממילא ע"י
פרה הרבוצה והני פמו דהפרה פרה בור (דא"א לחייבו מטעם שור דהא הפרה לא הזיקה
בידים ורק דבהמה אחרת הנוקה על ידה והני פמו דהזיק השור לאחר נפילה דאמרין
שם (שם דף מ"ח) דהשור נחשב לבור ומים פלים ע"ש] וקי"ל דכי יכרה איש בור ולא
שור בור וע"ש מה שפתי לתרץ בדוחק ואמנם פעת נ"ל דבלא"ה לק"מ דהא לקמן
דף מ"ח דאמר רבא דלאחר נפילה הני השור בור ואעפ"כ לא פטר רבא רק אם הזיק
למים משום דבור פטור על הכלים ומשמע דאם הנה ניזק אדם או בהמה ע"י השור הנה
חייב אף לאחר נפילה ואף דרבא בעצמו אמר דכי יכרה איש בור ולא שור בור וע"כ
צ"ל דע"כ לא פטר רבא רק אם חפר בור אחר ובהמה נפלה לאותו בור דהני גורם דגורם
אבל אם השור עצמו נעשה בור בנודאי הנה חייב בימים הקדמונים אבל האידנא אנו
מחייבים לדון פפי חוקי הממשלה יר"ה] דהא אינו אלא חד גורם.

ועוד דנהי דא"א לחייבו מטעם הפרה מ"מ פינו דלא הפקיר השור לא גרע מבור ברשותו
ולא הפקיר בורו דחייב ואף דכרה בהיתר מ"מ פינו שיהבור שלו חייב וא"כ ה"ה בנד"ד.
ואפשר עוד דאף לר' ישמעאל אליבא דרבה בב"ק דף נ' דפוטר בהפקיר רשותו ולא
הפקיר בורו מ"מ י"ל דמודה בזה דחייב דשאני התם דהפריה הנה בהיתר גמור משא"כ
הכא דהפריה הנה באיסור רק דעל הפריה בעצמה לא הנה חייב משום דהוא לא פרה
הבור אבל מ"מ פינו דההזק הנה ע"י ממונו חייב לד"ה ודו"ק: ובעיקר ההנחה שהנחת
מורי הנ"ל דהכא אינו חייב רק מטעם בור אני תמה דא"כ למה במתני' חייב על החבית
פינו דאינו אלא מתורת בור הא בור פטור על הכלים.

וע"כ צ"ל פינו דאינו רשאי לעמוד ברה"ר ועמד הני פמו אדם המזיק עצמו דמה לי אם
הנה ניזק ע"י גופו או דניזק ע"י הקורה שתופס בידו וא"כ בפרה נמי פינו שמחייב
לשמור בהמתו שלא תרפון ברה"ר והלכך אם רבצה ברה"ר וניזקה בהמה ע"י חייב
מטעם שור המזיק והני תולדה דקרן.

והגם דאם הזיקה בהמה לאחר נפילה אינו חייב רק מטעם בור ע"כ צ"ל דיש חילוק
בין הכא להתם והחילוק קל להבין ודו"ק: וראיתי לכתוב בכאן מה שנשמט בהקדמה
שניה מחדושי על החומש בפ' כי תצא בפ' דבן סורר ומורה דבפסוק הראשון (כ"א י"ח)
פתיב פי יקנה לאיש בן סורר ומורה מלא וא"ו אבל בפסוק השני (פסוק כ') בגנו זה
סורר ומרה פתיב תיבת ומרה חסר וא"ו אחר הפ"ם וצריך להבין הטעם ונראה שבא
לרמז דיש ששה אופנים דאין הבן נעשה בן סורר ומורה וכמו דמבואר (בסנהדרין ד'
ע"א) ואלו הן א' אם היו אביו ואמו גדמין.

ב' חגרין. ג' אלמין.

ד' חרשין. ה' סומין.

ו' עיר שאין בה זקנים וכדאיתא (במכות דף י') ומשו"ה פתיב חסר וא"ו לרמז דששה בנים יש שאינו נעשין בן סורר ומורה. ואמנם נראה דכל זה לענין חיוב סקילה [בנימים הקדמונים] אבל בקרא הראשון דמייירי לענין חיוב מלקות בנימים הקדמונים כמו דמסיים הפתוח ויסרו אותו ואמרינן בסנהדרין שם דווסרו היינו מלקות דמתרין בו פעם ראשונה ושניה אפשר דתייב בכל גונוי דכל הני מיעוטים לא נאמר רק לענין חיוב מיתה ולפיכך פתיב מלא וא"ו לומר דתייב בכל גונוי ודו"ק.

נדע דכל זה לא שנייך רק בזמן הבית אבל האידינא קי"ל דדינא דמלכותא דינא וגם בלא"ה אמרינן דבן סורר ומורה לא הנה ולא עתיד להיות אלא דרוש וקבל ש"כ: עוד ראיתי לכתוב בכאן מה ששאלני תלמיד אחד בפרש"י (בתענית דף ד') דעל הא דאמרינן שם גבי יפתח והנה הוצא מדלתי ביתי החוצה וכו' אפילו דבר טמא פרש"י אפילו פלב או חזיר.

והעיר הנ"ל דהא אסור לעשות סחורה בדבר איסור והיאך אפשר דיהנה חזיר בביתו של יפתח והשבתי לו דלא מבעיא לדעת הסופרים דאיסור סחורה בדבר איסור אינו אלא מדרבנן ונודאי לק"מ דעדיין לא גזרו אז על איסור סחורה אלא אפילו לדעת הפוסקים דס"ל דאיסור סחורה הוא מה"ת ועי' בט"ז ביו"ד בריש סימן קי"ז שהארייך בזה וע"ע בתוס' ראשון לציון על המשניות (בשבועות פ"ז) להגאון מהרי"ב ז"ל ע"ש היטיב] מ"מ פבר כתבו התוס' בסו"פ מרובה דהיכא דמגדל למשוח עורות בשומן או למוכרו לישראל למשוח בהן שרי ובזה ישבו מ"ש שם דבעת שצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה אז גזרו שלא לגדל חזירים ואף לדעת הרשב"א שהובא בב"י שם דנראה מדבריו שפדבר שראוי לאכילה בכל גונוי אסור ודנוקא בחמור וגמל מתיר בירושלמי משום שאינו עומד לאכילה פלל מ"מ י"ל דקנה חזירים פדי להאכיל לפועליו עובדי כוכבים וכמו שכ' הש"ך שם בס"ק ג' דמותר לקנות דבר איסור פדי להאכיל לפועליו עובדי כוכבים ונדע דע"כ צ"ל פן לדעת הרשב"א דאל"כ היאך יתרוץ לקושיות התוס' בסו"פ מרובה הנ"ל.

והפוסקים דס"ל דאסור לקנותו להאכילו לפועליו עובדי כוכבים וכמו שפסק הרמ"א בהג"ה שם יתרוצו כתי' התוס' שם וכן פסק המחבר בחו"מ סימן ת"ט דאם מגדל למשוח עורות מותר ויש לתמוה על הש"ך ז"ל שם סק"א שנסתפק בדעת המחבר שם אם ס"ל פדעת ר"ת או לא דמדכתב דאם הוא דבר המיוחד למאכל אסור משמע דלא ס"ל כר"ת אלא כהרשב"א ע"ש ותמהני דהלא בחו"מ בסי' ת"ט פסק להדיא כר"ת וד' הש"ך צלע"ג): ואגב אורחיה באתי לתמוה על המחבר ז"ל בשו"ע שם שהעתיק לשון הרמב"ם בפ"ח מה' מאכלות אסורות דחלב מותר בסחורה שהרי בהדיא התירה התורה דכתיב וחלב גבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ולא הביא שום דעה החולקת בזה ונהרי מד' התוס' דסו"פ מרובה שם משמע דפליגי אהרמב"ם דכ' שם דמותר לסחור בחלב היכי דלא קאי לאכילה ע"ש ומשמע דלמכור לאכילה אסור ואף דיש לדחוק דמייירי בחלב של בהמה טמאה דבזה לא התירה התורה וכמש"כ הש"ך שם בס"ק ד' אבל מפשטיות דברי התוס' משמע דאין חילוק ובכל חלב אסור למכור אם עומד לאכילה ואכן לכאורה קשה דהיאך יפרנסו התוס' להך קרא דחלב גבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה דלא

מבעיני אדם ס"ל דאסור סחורה הוא מה"ת כמו דמשמע פשטיות ד' התוס' בפסחים כ"ג ובסופה דף ל"ט והובא בט"ז בסימן הנ"ל דונדאי תקשה דהא חזינו דבאסור חלב היתרה התורה בסחורה אלא אפילו נימא דגם התוס' ס"ל דהוא דרבנן וכמש"כ הט"ז שם ומה שהביאו התוס' ראיה מהפסוק דמותר בנזדמנו היינו משום דבדבר המפורש בתורה להקדיא להיתר לא היה פסח ביד חכמים לאסרו וכיון דגבי חלב פתיב קרא מפורש להיתר ונדאי לא אסרו חכמים.

אבל באמת י"ל דלק"מ דהמענין בש"ס דפסחים כ"ג מפורש שם דהוה קרא דיעשה לכל מלאכה לא להיתר סחורה אתי רק מבעיני לן קרא להיתר הנאה כמו שדרש ר"י הגלילי ולרבי עקיבא שם מבעיני לן קרא דלא מטמא משום נבלה יעו"ש ובאמת יש לתמוה על הרמב"ם ז"ל דמפיק מהוה קרא דחלב מותר בסחורה דהא בין לר' יוסי הגלילי ובין לר' עקיבא נדרש הוה קרא לדרשא אחרת ולעולם י"ל דמייירי בנזדמנו וכבר העיר פעין זה הדגול מרובה פן ביו"ד שם ומה שתי' לד' הרמב"ם בספרו נו"ב מהד"ת סימן ס"ב בחלק יו"ד לענ"ד לא הועיל עדיין לפי חומר הקושיא בתי' שם ע"ש וצ"ע: הקדמת המחבר הנה אודה את ה' מאוד בפי ובתורה רבים אהללנו ומה אכף לה' אקדם לאלהי מרום אשר שם חלקי מיושבי בית המדרש ומעולם לא משתי מאהלו של תורה בעזר השם פי בימי ילדותי למדתי מקרא ומשנה וכו' תלמודא דש"ס בבלי אצל מורי אבי ורבי ה"ה הרב המופלג בתורה וביראה ובקי מו"ה ישראל משה הפהן זללה"ה לבד אינה מסכתות שלמדתי אצל מר אחי הגאון האמתי מו"ה בצלאל הפהן זללה"ה.

וכשהייתי כבר שיקסר שנין זכיתי לסיים כל הש"ס ונכנסתי לפנים ולפני ולפנים ללמוד אצל מורי ורבותי האחד המיוחד ה"ה פבוד הרב הגאון המפורסם צדיק יסוד עולם מו"ה יצחק סירווינט וצ"ל שהיה מגדולי רבני המו"ץ דפ"ק ווילנא אביו של פבוד ידידי הגאון מו"ה אלי' אליעזר וצ"ל מגדולי הרבני המו"ץ דפ"ק, ולמדתי אצלו בשיבה קרוב לב' שנים שו"ע חו"מ עם הסמ"ע והש"ף ז"ל והאחרונים בעומק העיון.

והראה לנו פנים מסבירות להלכה. ואח"כ שמשתי בשיבה משה אינה שנים את פני מורי ורבי הרב הגאון המפורסם פליל החכמה והמדעים מו"ה יעקב באריט וצ"ל הנקרא בפי כל הרב ר' יעקב קונוער] שהיה ר"מ ומ"ץ בפ"ק ווילנא.

וסיימתי אצלו במשך ומן הנ"ל כל הארבעה טורים עם השו"ע ונושאי פליו והאחרונים ז"ל. ומשנת תרי"ב ואילך ראיתי להעלות על הספר מה שהופיע ה' עלי ברוח קדשו לחדש בבכורי רעיוני בפולא של הלכה בכמה סוגיות הש"ס וכו' הפוסקים ראשונים ואחרונים.

ונה מצאתי חובה לעצמי דכבר ידוע מה שאמרו חז"ל (במגילה דף י"ח ע"ב) מאי דכתיב ועליהם וכו' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה, ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש וכו' ובירושלמי (בפיאה פ"ב ה"ד) נעוד בשאר מקומות ריב"ל אמר עליהם ועליהם וכו' ואפילו מה שהתלמיד נתיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר הלכה למשה מסיני וכיון דכבר התירו חז"ל לכתוב תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורתך משום דראו חז"ל שהשכחה הולך ורבה בכל יום ואלמלא לא נכתבה התורה שבע"פ הנה נשתכחה לגמרי ח"ו ולכן עאכו"כ בדורותינו שהשכחה גברה

בְּיָתֵר שְׂאֵת, וּכְבָר אָמְרוּ חַז"ל בְּעִירוּבֵין וְאֵנן פְּאָצְבַּעְתָּא בְּבִירָא לְשַׁכְחָה וּא"כ מֵאֵי נַעֲנָה אֵנן אֲבַתְרִיָּהוּ וְלָכוּ כָּל אִישׁ שֶׁחָנְנוּ ה' לְחַדֵּשׁ חִידוּשֵׁי תוֹרָה צָרִיךְ לְכוֹתֵבְם עַל הַסֵּפֶר שֶׁלֹּא יִשְׁפָּחֵם מִלְּבוּ כִּי זֶה חֵלְקוֹ שֶׁנִּיתֵן לוֹ מְסִינֵי וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּנָה כִּינּוּנוֹ חַז"ל בַּמ"ש דְּמַתְחִילָה בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וְנִדְרַת וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה.

וּר"ל דְּלֹאֲחַר שֶׁיִּגַּע בְּתוֹרָה וְע"י נִכָּה לְחַדֵּשׁ חִידוּשֵׁים וְלַהוֹסִיף לְקַחְתָּהּ, הִנֵּה חִידוּשֵׁים שֶׁמְחַדֵּשׁ מֵעֲצָמוֹ נִקְרָא תוֹרַתוֹ וְאִם שֶׁהִפְלִי גִיתָן מְסִינֵי וּמִן הַשָּׁמַיִם נָתַנוּ לוֹ חֵלְקוֹ מ"מ כִּינּוֹן שֶׁבָּא ע"י יְגִיעַתוֹ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ.

וְת"ל כִּי זֶה יוֹתֵר מִל' שָׁנָה בְּשָׁנַת תַּרְט"ז עָלָה בְּיָדֵי לַעֲלוֹת עַל הַסֵּפֶר קוֹבֵיין גְּדוֹל כּוֹלֵל כַּמָּה חִידוּשֵׁים וּפְלִפּוּלִים בְּחֵלֶק או"ח וְיו"ד מְחֻזְקֵי יוֹתֵר מִמָּאָה בּוֹגִיין וְהִרְאִיתִי לְכַמָּה לּוֹמְדִים וּמְנַפְלְגֵי תוֹרָה וְנִתְקַבְּלוּ הַדְּבָרִים אֲצֵלָם.

וְאֵכֵן לֹא עָלָה בְּדַעְתִּי לְהַדְפִּיֶסֶם אֲזִי כִּי אֲמַרְתִּי כִּי צָעִיר אֲנִכִּי לְיָמִים וְאַתֶּם יִשְׁיִשִׁים עַל כֵּן זְחֻלְתִּי וְאִירָא מַחֲוֹת דַּעְתִּי, וְרוֹב שָׁנִים יוֹדִיעוּ חֻקְמָה, וְהַלּוֹמֵד מִן הַקְּטַנִּים לָמָּה הוּא דוֹמָה וְכו'.

וְהָיוּ מְוַנְחִים אֲצֵלֵי בְּכַתוּבִים עַד כֹּה שֶׁכָּבָר הִגַּעְתִּי לִימֵי בִּינָה וְעִבְרַתִּי עֲלֵיהֶם וְרִאִיתִי כִּי נִמְצָא בָּהֶם דְּבָרִים הִרְאוּיִין לְהַדְפִּיֶסֶם לַפַּעַם ד' וּבְפָרֵט כִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת תִּקְנַתִּי וְהוֹסַפְתִּי עַל מֵה שֶׁנִּכְתַּב מִתְחִלָּה בְּתוֹס' מְרוֹבָה עַל הַעֵינֶקֶר אֲמַרְתִּי עַד מְתִי יִהְיוּ מְוַנְחִים בְּקֶרֶן זְוִיּוֹת וְהַנִּייר הוֹלֵךְ לֹאֲבוֹד וְלִכְלוֹת וְהַעֲלִיתִשׁ כָּעַת עַל מְזַבַּח הַדְּפוּס וִיחַא רַעְוָא דְּאִימָא מִיְלְתָא דְּתַתְקַבֵּל וִיזְכֻנִי לְהִיּוֹת מְהַעוֹסְקִים בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה אֲכִיחָה"ר: וְהִנֵּה רַב תּוֹדוֹת לָהּ אֲשֶׁר זִכְנִי לַעֲמֹד וְלִשְׁרַת וְלִכְהֵן וְלְהִיּוֹת עֶבֶד לְעַבְדֵי ה' דְּפָה קַהֲלִתְנִינּוּ הַמְּפֹאֲרָה עִיר וְוִילְנָא הַמְּעֻטָּרָה ה' יְכוֹנְנָה וְהָ קָרוֹב לַכ"ד שָׁנָה אֲשֶׁר הִיא עִיר גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים מְלֵאָה חֻקִּים וְסוּפְרִים, יִרְאִי ה' וּמְשֻׁפִּילִים, עֲשִׂירִים וְנִדְיָבִים, יְקָרִים וְנִכְבָּדִים וְשׁוֹעִים.

ה' עֲלֵיהֶשׁ יַחֲיוּ. וְיוֹסִיף ה' עֲלֵיהֶם כָּכָה אֶלְף פְּעָמִים וַיְבָרֵךְ אוֹתָם וְכו'.

וְלֹא עַל חֲנָם הָיְתָה נִקְרָאת מְאֹז וּמְקַדֵּם בְּשֵׁם "ירוּשָׁלַיִם" דְּלִישָׁא יַעֲן אֲשֶׁר עִיר וְוִילְנָא בְּאַמַּת מְאֹז וּמְקַדֵּם קְדַמְתָּה הָיְתָה עוֹלָה עַל כָּל שְׂאָר הַקַּהֲלִלוֹת קְדוּשׁוֹת בְּתוֹרָה וּבְחֻקְמָה וּבִינְפֵי וּבְנוּי, וּבְעוֹשֶׁר וְכַבּוֹד.

כְּמוֹ יְרוּשָׁלַיִם בְּשִׁלּוֹנוֹתָהּ שֶׁהוּמָה פְּלִילַת יוֹפֵי מְשׁוֹשׁ לְכָל הָאָרֶץ וּמְקוֹדֵשׁ מְכָל א"י. וְנִכְבָּדוֹת מְדוּבָר בְּךָ עִיר הָאֱלֹהִים וְוִילְנָא הַמְּפֹאֲרָה פְּאֲשֶׁר בְּאַנְזִינֵינוּ שֶׁמַּעֲנוּ וְאַבּוֹתֵינוּ סָפְרוּ לָנוּ מִגְּדוֹל שְׁבַחָה וּמַעֲלוֹתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁכָּבָר פָּתַב בְּמַגִּילַת סֵפֶר לְהַגָּאוֹן מו"ה יַעֲקֹב עֲמַדִּין ז"ל הַנִּדְפָּס בְּסֵפֶר נַחֲלַת יַעֲקֹב עַל הַחֹמֶשׁ לְנִכְדוֹ הַגָּאוֹן מְלִיסָא זצ"ל בְּעַל הַמַּחְבֵּר סֵפֶר נְתִיבוֹת הַמְּשֻׁפֵּט וְחֻוֹת דַּעַת דְּמְסַפֵּר שֶׁם תְּהִילּוֹת קַהֲלִתְנִינּוּ וְוִילְנָא קוֹדֵם שֶׁנִּדְדָּה מְקִינָה [בְּזִמְן גְּזִירַת ת"ח] וְז"ל שֶׁם אֲבָא רַבָּא הַגָּאוֹן מו"ה יַעֲקֹב אֲשֶׁר נִזְכָּר מִגְּזַע ז"ק הִי חֲתָנוּ שֶׁל הַגָּאוֹן הַחֲסִיד שֶׁכִּפְהוֹנָה בְּעַל שׁו"ת שַׁעַר אֶפְרַיִם רַאב"ד בַּק"ק וְוִילְנָא הַמְּעֻטָּרָה אֲזִי בְּהִיּוֹמָהּ בְּשִׁלּוֹנוֹתָהּ וְהָיָה לוֹ כְּתַב יְחוּס עַד אֶהְרֵן הַכֹּהֵן וְא"א זְקִינֵי הַגָּאוֹן בְּעַל שַׁעַר אֶפְרַיִם ז"ל הַחֲסִיד הַגְּדוֹל הַנִּזְכָּר לְהָיָה כָּל יָמָיו יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִיּוֹת חוּץ מִשְׁבַּת וְיו"ט לְבַד מְכַמָּה פְּעָמִים בְּשָׁנָה שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת וְשַׁעַר תַּעֲנִיּוֹת רְצוּפוֹת וּבְכָל זֹאת הָיָה פְּנִיּוֹ מְאִירוֹת כַּחמָּה, וְלֹא פָּסַק גִּירְסָא מִפְּוִמְיָה יוֹמָם וְלַיְלָה, וְהָרוּצָה לְדַעַת וְכו' וְהָיָה בְּשָׁנַת

ת"ח לפ"ק וכו' ומשם נתפשטה הגזירה ונמשכה לקהילה הקדושה ווילנא, המהוללה ועדינה, נדדה מקינה, אחר שהיתה יושבת בטח ושאגו ורבו שם בעלי חכמה ומעלה ועושר, ועלו לשם ולתהילה על כל שאר ק"ק.

ולכן בכל מקום שהגיעו לשם בנודם וטלטולם בארץ אשפנו והמדינות היו נחשבים מאוד. פה סח לי הישיש חק"ה ר' בער פהו יושבי הקהילה הזאת עלו לשם ולתפארת על כל אנשי המדינה בכלל ואמנם חכמיה הנה אנשי שם ומפלאים גדולים שלא משו מתוך אהל בהמ"ד הגדול שהיו שם לימודם.

[א"ה פמזנמה לי שהוא בהמ"ד הישן דפ"ק שהוא עומד על חצר בהכנ"ס דשמעתי מפי מורי אבי ושאר זקנים דפ"ק שאבותיהם סיפרו להם דבהמ"ד הישן הנ"ל הוא עומד במקום הנ"ל על חצר בהכנ"ס מיום הנוסדה עיר ווילנא].

וכל הלידה לא יחשוו ללמוד הלכות ופוסקים לדרוש ולחקור באמיתה להלכה ולהוראה ולא היו ישינים בבתיהם כל ימות השבוע כי אם בלילי שבת ויום טוב ומהם נעשו גבורי חיל אריות בתורה כולם זכו להיות מורי הוראות בישראל עם שאר לומדים מן פלגים קצינים ומנהיגים.

מהם הנה החכם המושלם הגאון החסיד שבפנהונה בעל שער אפרים ז"ל שהיה ראב"ד בוויילנא והוא בעל ברפת הזבח ושאר חיבורים באמרו עליו שהיו יודע טורים וב"י. [א"ה פמזנמה שחסר בדפוס בהעתקה וצ"ל והגאון מו"ה אהרן שמואל קאנידונובר בעל ברכות הזבח ושאר חיבורים וכו'], והרב פ"ק ו"הרב החסיד ובעל הוראה בעל בית הקלל זצ"ל מלבד שאר גדולים כולם הלכו בגולה נפוצו בארץ להרביץ תורה בישראל והנה למאורות.

מהרש"ק נעשה אב"ד בפירודא ומשם נתעלה לשבת על פסא הרבנות בפפד"מ והרב בעל בית הלל נתקבל לאב"ד בהאמבורג ואלטונא. והרב ש"ך בהעללישאויא בארץ מעהרין וכו', ע"כ מד' הגאון מהר"י עמדין ז"ל הנ"ל השניף לעעניינינו, וכן כתב אביו הגאון בעל חכם צבי ז"ל בהקדמתו לספרו ח"צ ז"ל אני הצעיר צבי אשפנזי בהרב המובהק מו"ה יעקב מוויילנא היא העיר הגדולה של חכמים ושל סופרים ע"כ.

והרב הגדול מו"ה יעקב מוויילנא הנ"ל אביו של הגאון חכם צבי ז"ל אשר היו ג"כ מבני הגולה בזמן הנ"ל הנה פותב תמיד שבכל מקום בואו הנה נפשו לשלל והיו נוהגין בו פבוד יען כי הנה שם עיר ווילנא נקרא עליו וכן הנה נמשך דור אחר דור בתחמה ובגדולה ובתפארת כמו שהובא בספר קריה נאמנה לכבוד ידידינו הרב הגדול החכם המפואר והנכבד נזר החכמה והמדעים והמבקר הגדול בספרי התלמודים דורש טוב לעמו ישראל בכלל ובפרט פאר קהילתנו שכ"ת מו"ה שמואל יוסף פינ"ג גבאי צדק דצ"ג דפ"ק ווילנא, שסופר ומונה כל רבניה וחקמיה דור אחר דור עד זמנינו שהיו כולם גאוני ארץ מפורסמים לשם ולתהלה בקרב הארץ וכל חכמי הדור היו מריצים שו"ת אליהם והיו דבריהם מקובלים בעיני חכמי הדור כאשר ישאל איש בדבר האלהים: הקדמה שניה להמחבר אספרה נא ספירות דברים להודיע בשער בת רבים קושט דברי אמת ממעלת ומיקרת מר אבא הפנות הרב וכו' מו"ה ישראל משה הפהו ז"ל כי הנה מגזע ומגדולי

יחסי פְּהוּנָה נֶאֱבִי אָבִיו ה"ה הָרַב הַגָּדוֹל בַּתוֹרָה וַיִּרְאֶה צַדִּיק וְעָנִיו מו"ה מֹשֶׁה הַפֶּהֶן ז"ל הָיָה אָדָם גָּדוֹל בְּעֵנָקִים וּמַעוֹלָם לֹא מָשׁ מִתּוֹךְ אֲהֶלָה שֶׁל תּוֹרָה וְהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בַּחֲסִידוּת וּפְרִישׁוּת בְּבַהמ"ד הַיֵּשֶׁן דַּפ"ק וַוִילְנָא וְשִׁמְעָתִי מִפִּי מַר אַבָּא ז"ל כִּי שָׁמַע מִפִּיו כִּי גַם אָבוֹתָיו נוֹחֵי נֶפֶשׁ הָיוּ מְוַפְלְגֵי תּוֹרָה וּגְדוֹלִים בְּמַעֲשָׂיִם וַיִּרְאֶת חֲטָא וְהָיָה לָהֶם כְּתַב יְחוּס פְּהוּנָה עַד עַלֵי הַפֶּהֶן וְגַם אָבִי זְמַנֵי הַמְּוַפְלָג הַמְּנוּחַ מו"ה בֶּן צִיּוֹן הַפֶּהֶן ז"ל אָבִי מַר אַבָּא ז"ל הָיָה אָדָם יָשָׁר וְתַמִּים בְּמַעֲשָׂיו וַיִּרְא אֱלֹהִים מַעוּדוֹ וְזָכַר כְּנֶלְם לְבִרְכָה וְהָיָה כְּבוֹד מַר אַבָּא ז"ל נִתְגַּדֵּל מְנַעוּרָיו בְּבַהמ"ד שֶׁל הָרַב הַמְּאוּוה"ג הַצַּדִּיק וְעָנִיו הַגָּבִיר הַמְּפֹרָס מו"ה אַרִי' לֵיב ב"ר בַּעַר זַצ"ל [אַשְׁרֵי הָיָה נִקְרָא בְּפִי כָּל ר' לִיבְלֵי ר' בְּעָרְשׁ] אַשְׁרֵי בִיהַמ"ד הַגָּן"ל הָיָה בֵּית נַעַד לְחַכְמִים כַּמָּה גְּאוּנִים וּגְדוֹלֵי הַדוֹר אַשְׁרֵי מְלַפְנֵינוּ אַשְׁרֵי הַתְּפִלּוֹ וְלִמְדוֹ שָׁמָּה בַּתְּמִידוּת הֵלֵא הֵמָּה הָרַב הַגָּאוֹן הָאֲמִתִּי מוֹפֵת הַדוֹר מו"ה אַבְרָהָם אַבְלֵי זַצ"ל אַשְׁרֵי הָיָה רֶאֱבִ"ד בַּפ"ק וַוִילְנָא וְגִיסוֹ הָרַב הַגָּאוֹן הָאֲמִתִּי הַמְּנוּחַ מו"ה יְחִזְקָאֵל סָג"ל לֵאנְדָא זַצ"ל חֲתָן הָרַב הַגָּבִיר מו"ה אַרִי' לֵיב הַגָּן"ל אַשְׁרֵי נִתְקַבֵּל לְרֶאֱבִ"ד דְּפָה אַחֲרֵי פְטִירַת הַגָּאוֹן מוֹהֲרָא"א ז"ל הַגָּן"ל בְּשָׁנַת תַּקצ"ז וְהָיָה רֶאֱבִ"ד בְּפָה שְׁלוֹשׁ וּשְׁלוּשִׁים שָׁנָה וְנִפְטַר בְּשִׁיבָה טוֹבָה זְקֵן וְשָׁבַע יָמִים בְּשָׁנַת תַּר"ל לַפ"ק בְּיוֹם א' א"ך מְרַחֲשׁוֹן וְאָז הָיְתָה מְנוּחָתוֹ כְּבוֹד.

וּכְבוֹד מַר אַבָּא ז"ל הָיָה מְקוֹרֵב מְאוֹד עִם הָרַב הַגָּאוֹן הַגָּן"ל וְהָיָה נִכְנָס וַיּוֹצֵא אֶצְלוֹ תְּמִיד וְהַגָּאוֹן הַגָּן"ל לֹא הָיָה זֶז מִחֲבִיבוּתָהּ דְּמַר אַבָּא ז"ל כָּל הַיּוֹם וְהָיָה חֲבִיב עָלָיו מִמֶּשׁ כְּכַבַּת עֵינָיו וְהָיָה מְסַפֵּר לוֹ כָּל עֲנִיָּוֵינוּ וְקוֹרוֹתָיו וְגַם קִיבֵּל מִמֶּנּוּ מַר אַבָּא ז"ל כַּמָּה חִידוּשִׁים נִפְלְאִים בְּחוֹמָשׁ וּבְרַש"י וּקְצַת מֵהֶם יוֹבָא בְּתוֹךְ גּוֹף הַסֵּפֶר בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן הַגָּן"ל] וְהָרַב הַגָּאוֹן הַמְּפֹרָס בַּחֲסִידוּת וּפְרִישׁוּת צַדִּיק יְסוּד עוֹלָם מו"ה חַיִּים נַחְמָן פְּרַנְס זַצ"ל חֲתָנּוּ הַשְּׁנִי שֶׁל ר' אַרִי' לֵיב ז"ל הַגָּן"ל [אַשְׁרֵי מְקַדֵּם הָיָה חֲתָנּוּ שֶׁל הָרַב הַגָּאוֹן הָאֲמִתִּי מוֹפֵת הַדוֹר מו"ה אַפְרִים זְלָמָן מְרַגְלִיּוֹת זַצ"ל וּבְשָׁנַת תַּקס"ט לְפָרַט בָּא צַדִּיק זֶה לַפ"ק וַוִילְנָא וְנִתְחַתֵּן עִם הָרַב הַצַּדִּיק ר' אַרִי' לֵיב ב"ר בַּעַר הַגָּן"ל וְהַרְבִּיץ תּוֹרָה בַּפ"ק וְהִגִּיד שְׂעוֹר אֶלְפֵס וְר"ן בְּבַהמ"ד הַגָּן"ל כַּמָּה שָׁנִים לַפְּנֵי גְדוּלְתֵי וּמְוַפְלְגֵי תּוֹרָה שֶׁל בִּיהַמ"ד הַגָּן"ל וְגַם מַר אַבָּא ז"ל הָיָה מְהַקְבּוּעִים הַמְּשֻׁמְשִׁין אֶת פְּנֵי הָרַב הַגָּאוֹן הַגָּן"ל בְּהַלְכָה.

וּכְשִׁיזְכֵּנִי ה' לְהַדְפִּיס יְתֵר הַחֲלָקִים אֲזִי אֶכְתּוֹב קְצַת מִגְּדוֹל קַדוּשָׁתוֹ וְחֲסִידוּתוֹ וּפְרִישׁוּתוֹ וּמְדַרְכָּיו וּמְנַהֲגָיו הַטּוֹבִים אַשְׁרֵי נִהַג בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו אַךְ כְּעַת חֲסִתִּי עַל הוֹצָאוֹת הַדְּפוּס כִּי רַבָּה הִיא] וְהָרַב הַמְּאוֹר הַגָּדוֹל מו"ה יְחִזְקָאֵל פִּיּוּוִיל ז"ל עִם בְּנָיו הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים [אַשְׁרֵי נִתְקַבֵּל לַמ"מ דַּפ"ק בְּשָׁנַת תַּק"ע וְהָיָה מ"מ בְּפָה מְשֻׁף כ"ד שָׁנָה רְצוּפִים עַד שָׁנַת תַּקצ"ג וְאָז הָיְתָה מְנוּחָתוֹ כְּבוֹד בַּפ"ק וַוִילְנָא.

וּמַר אַבָּא ז"ל הָיָה מְקוֹרֵב מְאוֹד עִמּוֹ כִּי הָיָה שְׂכִינּוֹ וְהָיָה נִכְנָס וַיּוֹצֵא אֶצְלוֹ מִמֶּשׁ בְּכָל יוֹם וְקִיבֵּל מִמֶּנּוּ כַּמָּה חִידוּשִׁים טוֹבִים וְסִיפּוּרִים נִפְלְאִים מִגְּאוּנֵי וּגְדוּלְתֵי הַדוֹר אַשְׁרֵי מְלַפְנֵינוּ וְגַם שָׁמַע מִדֵּי שִׁבְתָּ בְּשִׁבְתּוֹ כָּל מְשֻׁף כ"ד שָׁנָה הַגָּן"ל בְּלִי הַפֶּסֶק דְּרִשׁוּתָיו הַנְּחַמְדִּים אַשְׁרֵי הָיָה דוֹרֵשׁ בְּכָל שִׁבְתָּ בְּבַהכֵּנ"ס הַגְּדוֹלָה דַּפ"ק וְהָיָה זוֹכֵר כָּל דְּרִשׁוּתָיו וְהָיוּ שְׂגוּרִים עַל לְשׁוֹנוֹ וּקְצַת מֵהֶם יְבוֹאוּ בְּתוֹךְ גּוֹף הַסֵּפֶר מֵה שִׁשְׁמַעְתִּי מִפִּי מַר אַבָּא.

ושמעתי ממר אבא ז"ל כי בימי הסליחות ועשרת ימי תשובה היה מגיד בבהכנ"ס הגדולה בין מנחה למעריב בכל יום ויום דברי פבושים ומוסר והיה אומר על עצמו בדרך הלצה המקרא [תהלים מ ח'] אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר פתוב עלי.

כ'ומר אל יהי חדוש בעיני הצבור דאממול כבך אמרתי בבהכנ"ס ועכשיו הנה באתי להגיד פעם שנית דמה אעשה דבמגילת ספר פתוב עלי היינו בהכתב מגידות שהיו לו נכתב פן שבימי הסליחות ועשי"ת מחנניב המגיד להגיד בכל יום (כי כן היה התקון אז בפ"ק וזה מליצה נאה) והרב המאה"ג מו"ה אהרן פריעגער ז"ל אשר היה דיין מצונין בפ"ק והרב הגדול מו"ה שלמה ז"ל מיונברג ועוד כמה מן פלגי תורה אשר התפללו בבהמ"ד הנ"ל וגם על פי הרוב והיה באים כמה גאונים גדולי הדור שמה כי היה ביתו אכסניא של תורה ואליה ינהרו חכמים וגדולים מכל כנפות הארץ לפקח על צרכי הפלל וכמה פעמים נתאסן אצלו הרב הגאון האמיתי מו"ה חיים מואלאזין ז"ל והרב הגאון המפורסם מו"ה יהודה ליב עדיל ז"ל המ"מ דק"ק סלאנים בעל המחבר ספר מי נפתוח וספר אפיקי יהודה והגאון מו"ה מרדכי מארדוש ז"ל בעל המחבר הביאור על מהר"ם שיף והתפללו ג"כ בבהמ"ד הנ"ל ושהו פה איזה חדשים ומר אבא ז"ל קיבל גם מהם כמה חדשים סיפורי מעשיות וכאשר זכה מר אבא ז"ל לגדל בנו הנחמד לתורה [הוא ניהו מר אחי הגאון מו"ה בצלאל הפהן זצ"ל מ"ץ דפ"ק] התחיל ללמוד עמו הוא בעצמו חומש עם פירש"י על הסדר וכולי הש"ס וקנים כמו שפתוב בתורה ושננתם לבנייה ושמעתי מפי מר אבא ז"ל שפאשר למד עם מר אחי חומש עם פרש"י ומר אחי ז"ל היה אז נער בן ד' או ה' שנים וכשהגיעו לפ' תולדות בפסוק ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת שאל למר אבא ז"ל דמאין היה לו לייעקב יין להביא לאביו הלא רבקה לא נתנה לו רק שני גדיי עזים למטעמים אבל יין לא נמצא בפתוב שנתנה ולא ידע אז מר אבא מה להשיבו ע"ז.

עד למחרת נזדמן לידו חומש עם תרגום יונתן בן עוזיאל וראה כי התרגום פ"י שם דאיתי מלאכא דה' מגינתא דעדן יין לייעקב ויעקב אייתי לאבוה וישת והראה מר אבא ז"ל למר אחי ז"ל לד' התרגום הלז כדי להשיב על שאלתו ותכף השיב לו מר אחי ז"ל דנראה דדברי התרגום מרומז ממש בפסוק דעל ויבא לו נקוד מרכא כפולה על תיבת לו וידוע דנגינת מרכא כפולה נשמע כמו דאומרים התקבה שני פעמים מחמת דצריכים להאריך בנגינת הטעם והוי כמאן דכתיב שני פעמים לו בפסוק ונגינת הטעמים הוא מסיני כידוע והיינו משום דבא לרמז דהמלאך הביא לו לייעקב ויעקב הביא לו ליצחק ונענע לו מר אבא ז"ל בראשו ואמר לו טוב דברת.

וכאשר זכה לגדלו לנישואין והיה אז מר אחי ז"ל כבן י"א שנה וכבר היה בקי אז מר אחי ז"ל בשני סדרים ש"ס מועד ונשים אשר למדו אביו בעומק העיון וכבר היה אז מר אחי ז"ל חכם להיות שומע ומוסיף מדיליה להקשות ולפרק מסוגיא זו על חברתה ולחדש חדושים נכונים ע"ד הבקאות עד כי נתאוו רבים מאפתי העיר ומעשיריה להתחמם עמו וע"י זה הוצרך מר אבא ז"ל להשיאו בקטנותו שני שנים קודם זמן גדלות מחמת שמתחננו מיהר מאד בזה מחשש שמה יקדמנו אחר ומר אבא ז"ל ת"י בזה דרך הלצה קושית הרב ב"י ביו"ד סי' רס"ה בשם האבודרהם על הנוסח שתקנו חז"ל לומר בעת

המילה פֶּשֶׁם שְׁנַכְנַס לְבָרִית פֶּן יִכְנַס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים דְּלִכְאוּרָה הו"ל להקדים מעשים טובים קודם ולחנפה דמעשים טובים מתחיל משהגיע לכלל מצות דהיינו משנת י"ג ואילך ואלו חנפה אינו אלא בן י"ח שנים וע"ש מה שתי' אָמַנְם מֵר אָבָא ו"ל תי בפשיטות ע"פ דְרָף הַלְצָה דְחז"ל תקנו לְבָרָה לְאָבִי הֵבֵן דִּינְפָה דִּיכְנִיס בְּנוֹ לְחֻפָּה קודם שִׁיגִיעַ לְמַעֲשִׂים טוֹבִים דִּהְיִינוּ דַע"י שִׁיגְדָלְהוּ לְתוֹרָה וַיִּתְחַפֵּם הֲרַבָּה בְּתוֹרָה וּבְחֻמָּה מִמִּילָא יְהִיָּה הַחֻפָּה קודם לְמַעֲשִׂים טוֹבִים מִשׁוּם דִּירְבּוּ עָלָיו קוֹפְצִים הֲרַבָּה וְזֶה פְּנוּנָה נְכוּנָה בַד' חז"ל: וְאַחַר שֶׁהִגִּיעַ לְכָל חַיּוֹב מִצְוֹת אֲזַנְתוּסָף לֹא מֵאֵת ה' חֻמָּה וּבִינָה יִתִּירָה לְגַבֵּר חַיִּילִים בְּתוֹרָה וּלְחַדֵּשׁ חֲדוּשִׁים רַבִּים בְּתַלְמוּד בְּבָלִי וִירוּשָׁלַיִם וּבְרַמְבַּ"ם וְנוֹשְׂאֵי כָלֵוּ הַפֶּלַעַל דְרָף הַחֲרִיפּוֹת וְהַבְּקִיאוֹת נִפְלָא וְלֹאסוּקִי שְׁמַעְתָּמָא אֲלִיבָא דֶּהֲלִכְתָּא.

וְרֵאִיתִי לֹא ו"ל תְּשׁוּבָה אֲרוֹנָה בְּעַנְיָנָא דְסוּפָה וְאַח"כּ זְמַן בְּקִידוּשׁ דְּלִיל שְׁנֵי שָׁל סוּפּוֹת דְּנִחְלָקוּ בֹּו הַפּוֹסְקִים ו"ל וְהִיָּתָה מְחֻזָּקָת י"ד דְּפִין וְהִיָּה אֲזַ בְּן י"ד שָׁנִים וְהָאָרִיף שָׁם בְּחֲרִיפּוֹת וּבְקִיאוֹת נִפְלָא בְּסוּגִיָּא (דְּזַבְּחִים דָּף צ"א) דְּתַדִּיר וּמְקַנְדֵּשׁ אֵיזָה מֵהֶם קוֹדֵם וְהַסְפִּים שָׁם לְדַעַת הַנּוּ"ב דָּגַם בְּלִיל שְׁנֵי צָרִיף לֹאסוּר סוּפָה וְאַח"כּ זְמַן וְכֵן הִיָּה נוֹהֵג לְהַלְכָה וּלְמַעֲשֶׂה בְּעַצְמוֹ.

וּבְהַמְשָׁף הַזְּמַן נֶאֱבַד הַתְּשׁוּבָה הַלְזוּ וְנִחְבַּל עַל דְּאָבְדִין. וְכִשְׁהִגִּיעַ שְׁנַת עֶשְׂרִים לִימֵי חַיָּו בְּשַׁנַּת ת"ר לִפ"ק כְּתִב חֲלוּקָא דְרַבְּנָן בְּעַנְיָנָא דְעַצְרָת אַחַר הַשְּׁבִת מְחֻזֵּק קְרוּב לְעֶשְׂרִים בּוּגִין וְקִצַּת מְזָה הַדְּפִיס אַח"כּ בְּסָפְרוֹ רֵאִשִׁית בְּכוּרִים.

וּבְשַׁנַּת תר"ג שְׁהִיָּה אֲזַ כְּבֹן כ"ג שָׁנָה זָכָה לְהַתְקַבֵּל פ"ק וְוִילְנָא הַמַּעֲטִירָה לְשֶׁרֶת וְלַפְּהוּ וְלִהְיוֹת מוֹרָה צָדֵק לְעַדַת בנ"י בפ"ק. וּמִשָּׁם וְאִילָף נְתַפְרָסֵם גְּאוֹן תוֹרָתוֹ וְחֻמָּתוֹ כְּמַעַט בְּכָל תְּפּוּצוֹת יִשְׂרָאֵל אַף בְּמַדִּינוֹת הַרְחֹקוֹת וְהִרִיצוּ אֵלָיו כְּמָה רַבָּנִים גְּדוּלֵי הַזְּמַן שְׂאֵלוֹתֵיהֶם וְסַפִּיקוֹתֵיהֶם בְּדַבֵּר הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה וּבִשְׂאָר עֲנִינִים.

וְהוּא הַשִּׁיב לְכָל שׂוֹאֵל בְּדַבֵּר ה' כְּפִי חֻמָּתוֹ הַגְּדוּלָה בְּדָרָף הַבְּקִיאוֹת וְחֲרִיפּוֹת כְּיָד ה' הַטּוֹבָה עָלָיו לֹא יֵאָמֵן כִּי יִסְנַפֵּר כַּמּוֹת הַתְּשׁוּבוֹת אֲשֶׁר הַשִּׁיב לְשׂוֹאֲלָיו כֹּל מִשָּׁף יְמֵי חַיָּו אַף מַעַט מַעַט אֲשֶׁר נִשְׂאָר תַּחַת יָדוֹ כִּי לֹא הִיָּה דְרַכּוֹ לְהַנִּיחַ הַעֲתֵק מִתְּשׁוּבוֹתָיו.

וּבְשַׁנַּת תר"ח בְּעַת שְׁנַתִּיֶסֶד מְקוּנָה חֲדָשָׁה בְּפָה קַהֲלֵתִינוּ הַנְּמַשְׁכָּת ע"י סִילוֹנוֹת הַפּוֹנְחִים בְּקַרְקַע מִהַמַּעֲזִין אֲשֶׁר מְחוּץ לְעִיר כְּתִב אֲזַ קוֹנְטֵרַס גְּדוּל מְחֻזֵּק קְרוּב לְשָׁלְשִׁים בּוּיָגִין וּבִיָּאָר שָׁם כֹּל דִּינֵי מְקוּנָה וּמַעֲזִין בְּכָל פְּרָטֵי הַלְכוּתֵיהֶם ע"פ דַּעַת כֹּל הַפּוֹסְקִים רֵאשׁוּנִים וְאַחֲרוֹנִים ו"ל וְקִצַּת מְזָה הַדְּפִיס בְּעַצְמוֹ בְּסוּף סָפְרוֹ רֵאִשִׁית בִּיכּוּרִים אַף נִמְצָא אֵתִי בְּכַתוּבִים אֵיזָה דְּפִין מִהַקּוֹנְטֵרַס הַנְּ"ל אֲשֶׁר עֲדִיין לֹא הַדְּפִיס אוֹתָם וְאַי"ה כְּשִׁינְכְּנֵי ה' לְהַדְּפִיס חֲלֵק שְׁנֵי מְסַפְרֵי בְּנִין שְׁלֵמָה עַל יו"ד אֲזַ אַדְּפִיס יְתֵר הַפְּתָבִים אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ מִהַקּוֹנְטֵרַס הַנְּ"ל וְעוֹד אֵיזָה תְּשׁוּבוֹת מֵהַ שְׁפָתִב בִּי"ד וּבֵאֵה"ע הַנּוֹגֵעַ לְהַלְכָה וּלְמַעֲשֶׂה בְּתַקְנֹת עֲגוּנוֹת וּבְדִינֵי גִיטִין וּקִידוּשִׁין אֲשֶׁר נִמְצָא אֲצִלִי, כְּדִי לְעַשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְנַשְׁמָתוֹ.

וּבְכֹרֵט כִּי בְקִשׁ מִמֶּנִּי קוֹדֵם פְּטִירָתוֹ לְקַבֵּץ אֵת כֹּל הַחֲדוּשִׁים אֲשֶׁר כְּתִב עַל גְּלוּן הַסְּפָרִים שְׁלוֹ וְשְׂאָר כְּתָבִים שְׁלוֹ וְלִסְדֵּר אוֹתָם־אֵם יְהִיָּה בִּיכּוּלְתִי וּבִיכּוּלְתַּת בְּנָיו הַנְּעִימִים שְׁיַחֲיוּ.

וה' יעזרני למען שמו להוציא חיבורי זה לאור עולם בגן שלמה חלק ראשון ויגמר בעדי להוציא לאור גם יתר החלקים מספרי הג'ל ועוד כמה חיבורים על סדר הש"ס והפוסקים. אכיה"ר.

ולקיות פי ברא מזכה אבא ראיתי לכתוב בכאן איזה חדושים ופירושים נכונים בחומש ופרש"י מה ששמעתי ממר אבא ז"ל פדי שיהיה שפתותיו דוכבות בקבר. והגם שאני זוכר כל החדושים ששמעתי ממנו מ"מ המעט שאני זוכר אכתוב פדי שיהיו לו למזכרת עולם.

ונה החלי בעז"ה: [בפ' בראשית ב' י"ג] ושם הגהר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ פוש. ופרש"י פוש ואשור עדיין לא היו וכתב המקרא על שם העתיד והעיר בשפתים חכמים דמדוע לא עמד רש"י בתחלה על מקרא הקודם לזה דכתיב הוא הסובב את כל ארץ החוילה ונהרי חוילה ג"כ עדיין לא היה דהרי שם חוילה קחשיב בפ' נח מזרע בני נח וע"ש מה שדחק לתרץ ואמנם יש ליישב בפשיטות דהנה ידוע דדרפו של רש"י ז"ל לפרש בדרך קצרה והלכך ניקח ליה טפי לפרש כן על פוש דממילא ידעינו דחוילה ג"כ נכתב ע"ש העתיד דהא חוילה היה בנו של פוש דכתיב בפ' נח ובני כוש סבא וחוילה וכינן דכוש לא היה עדיין מכ"ש בנו והלכך פ"י כן על פוש דשמעינו ג"כ על חוילה וק"ל: [בפ' לך] ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמה ונהיה ברכה.

ופירש"י לפי שהדרך גורמת לג' דברים ממעטת פריה רביה וממעטת את הממון וכו' לך הנוקם לג' ברכות אלו והנה לפי פשוטו נראה דרש"י בא לפרש דלאיזה ענין ברכו דווקא בג' ברכות אלו ולא בברכות אחרות אבל עדיין תקשה דא"כ דכל הברכות שמצינו שבינהם הקב"ה לאברהם וליצחק וליעקב יש להקשות כן דמ"ש אלו.

לכן נראה דלרש"י היה קשה דאמאי נחשב זה לניסיון מאברהם מה שהניח משפחתו וארץ מולדתו ולבוא ארצה כנען דכיון שהבטיחו השם עבור זה כל הברכות אלו פדאי היו לו להניח ארץ מולדתו פדי שיקניימו בו הברכות אלו ולכן פרש"י דלא היה בברכות אלו שום תוס' ברכה ושכר לאברהם אלא משום דהדרך ממעטת ג' דברים אלו ולכן הוצרך להבטיחו דלא יהיה לו הניגק והפסד מהדרך וזהו שאמר לו ואעשה לגוי גדול ואברכה וגו' אבל מ"מ לא היה רנוח ושכר בהליכה זו ולכן שפיר היה נחשב הנסיעה מארצו לנסיון: [בריש פרשה וי'רא] ברש"י ישב פתיב ביקש לעמוד א"ל הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתניצב בעדת הדיינים והן יושבין שצאמר אלהים נצב בעדת אל ע"כ ולכאורה הדבר תמוה דמהו סימן שעתיד הקב"ה להתניצב בעדת הדיינים הלא הקב"ה לא בא אליו רק לבקרו כמו שפירש"י מתחילה ומהו ענין דין לכאן ואכן י"ל דאף שרש"י ז"ל כתב דבא לבקר את החולה והוא מהש"ס (דב"מ דף פ"ז) מ"מ פשיטות הענין משמע דהקב"ה בא אליו להודיעו דרוצה לעשות דין בסדום כמו דכתיב בפ' השני' לאחר שלונה אברהם להמלאכים וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה אלא מתוך שתתקף באו אליו המלאכים המתין לו הקב"ה עד שהכניס לאורחים כמו שביקש אברהם דכתיב ויאמר ה' אל נא תעבנר מעל עבדך וכמו שפרש"י די"א דהוא קודש שאמר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים ובזה ניקח דאברהם ביקש לעמוד מפני כבוד השכינה ואמר לו הקב"ה שב משום דרצה הקב"ה

לעשותו דין במעשה דסדום ולהספיד עמו בדין שגזר עליהם ולפיכך אמר שב ואתה סימן לבניה שבכל הדין יהיה כה שהדינים יושבים והקב"ה כפיכול עומד שגאמר אלהים נצב וכו' [א"ה מיהו במדרש רבה פאן איתא בסגנון אחר דאמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניה מה אתה יושב ושכינה עומדת כה בניה יושבין ושכינה עומדת על גבן פשנכסין ישראל לבתי פנסיות ולבתי מדרשות וקורין ק"ש והו יושבין לכבודי ואני על גבן שגאמר אלהים נצב בעדת וכו' וצ"ל שרש"י הנה לו גירסא אחרת במדרש רבה).

[שם י"ח] ויאמר כן תעשה כאשר דברת. לכאורה קשה דכן נעשה מבעיא ליה למימר ונראה משום דלא היו רוצים להוציא דבר שקר מפיהם דהא באמת היו מלאכים ולא אכלו כלום והא דכתיב ויאכלו אמרינו בגמרא דנראים פאוכלים ולכן אמר דכן תעשה כאשר דברת פלומר דאתה תעשה אבל אנו לא נעשה כלום.

ועוד י"ל משום דבאמת לא רצו להטריחו בהכנסת אורחים משום דהיה חולה ואף מתוך שהפצירם לאמר דלא יקח רק פת ותקף יוכלו לעבור ולא יטריח בעבורם בהכנה רבה וטריחא גדולה ולכן נתרצו ואמנם ידעו דאברהם יש לו מדת צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה ולכן אמרו באיזה אופן אנו מתרצים ליכנס אצלך אם תעשה כאשר דברת לא תוסיף על דבריה: [שם ו'] מהרי שלש סאים קמח סולת וגו'.

עיינ בספר פנים יפות על החומש מהגאון בעל הפלאה ז"ל שפי' דמשו"ה צנה לשרה שתמהר בעשיית הפת משום דהמעשה הנה בעה"פ בארבע שעות על היום דכתיב והוא יושב פתח האוהל כחום היום וכחום היום הוא בד' שעות ואברהם אבינו קיים כל התורה כולה ואפילו מצנה דרבנן ולא הו רוצה להאכילן חמץ רק עד סוף שעה חמישית דהא לאחר חמש אסור בהנאה מדרבנן ולכן אמר לה מהרי שתמהר בלישה ואפיה בתוך שעה חמישית באופן שישאר פנאי להאכילם קודם שיגיע זמן איסור הנאה ע"ש וכ"כ ג"כ בתוס' על החומש דכחום היום הוא בד' שעות].

ואמנם תימה גדולה דהא בהדיא אמרינו (בברכות כ"ז) דכחום היום הוא בשש שעות וחס השמש הוא בד' שעות ולכן נראה לומר בדרף אחר שהמעשה שהיה לאחר חצות הנה והנה צריך לאפייט מצה ולכן אמר מהרי פלומר שתמהר בלישה ואפיה כדין שלא תבוא לידי חימוץ ואף שאסור לאכול מצה בעה"פ י"ל שצונה ללוש העיסה בינו ושמן ודבש דיהיה מצה עשירה ומצה עשירה מותר לאכול בעה"פ.

[א"ה ובספר תפארת יהונתן על החומש מהגאון מהר"י מפראג פירש דזהו שלקח חמאה וחלב היינו ללוש את הפת בחמאה וחלב כדי שיהיה מצה עשירה אף מה שתי' בזה לד' המדרש דמשמע שם דדווקא דפת של סולת לא הביא על השולחן משום דנמאס העיסה משום שפירסה שרה נדה אבל פת קיבר הביא היינו משום דכיון דהוצרך לאפות הפת בחמאה וחלב משום מצה עשירה ומי פירות אינו מכשירין ולא הוכשרו הפת לקבל טומאה פלל משא"כ בסולת כפר הוכשרו החיטים ע"י לתינה דאין סולת בלא לתינה ע"ש והדבר תמוה דהא תנו בהדיא בסוף מכשירין דחלב מכשיר והוא אחד מז' משקין המכשירין וצע"ג.

ואמנם כל זה לפי דעתם ז"ל דמעשה פי הנה בעה"פ הנה ואין סתירה ע"ז מדברי הפיוט דאנמן גבורותיה שיסדר ר"א הקליר ז"ל דכתב שם דלתיו דפקת פחום היום בפסח הסעיד נוצצים עוגות מצות בפסח די"ל דלעה"פ קרי פסח משום שמקריבין בו הפסח וכן בתורה נקרא ליום י"ד פסח דכתיב ובארבעה עשר יום לחנוכה הראשון פסח לה' וכן משמע עוד בפיוט שם שיסד חולץ לוט מהם ומצות אפה בקץ פסח ולכאורה היכי קרי ליה בקץ פסח דהא הפל הנה ביום אחד דאצל אברהם באו ביום בשש שעות פחום היום וילעת ערב באו לסדום אצל לוט וע"כ דקרי ליום י"ד פסח והלכך ליל ט"ו מקרי קץ פסח דהוא סוף זמן הפסח [ואגב אורחיה נראה להעיר על הפייטן שפכת דהסעיד נוצצים עוגות מצות בפסח דהלא בש"ס אמרינו דלקחם לא הביא דנטמאת העיסה ונראה דכונן לד' המדרש הנ"ל דדווקא פת סולת לא הביא אצל פת קיפר הביא אצל מש"כ הפנים יפות דהיה בד' שעות וצונה אותה למהר כדי שיוכל לאכול קודם ה' שטות וא"כ לפי דעתו ציננה לאפות חמץ ע"ז יש סתירה מפורשת מד' הפייט הנ"ל].

אבל באמת י"ל דהמעשה הנה בפסח גופא וכן משמע מפרקי דר"א ובזה נ"ל ליישב עוד מה דלכאורה קשה מה דלא הביא דלקחם משום דנטמאת העיסה ואברהם אבינו אוכל חוליו בטורה הנה הא מבואר במדרש וכן ברש"י בחנוכה דהנה סובר שהן ערביים וא"כ מאי איכפת ליה דלקחם טמא הוא דאטו משום דהוא החמיר ע"ע לאכול בטורה יחמיר גם שלא להאכיל לערביים ואכן לפמ"ש נחא דהא ביו"ט אסור לעשות מלאכה בשביל אחרים ולא הנה רשאי לאפות בשבילם אף דעיקר ההיתר הנה פיון דהנה צריף לאפות גם לעצמו ולאנשי ביתו ממילא הנה מותר לאפות גם בשבילם וכדאמרינו (בביצה דף י"ז) דמלא אשה כל התנור פת ואף שאינה צריכה אלא לפת אחת מפני שהפת נאפה יפה אבל פיון שנטמאת העיסה ולא היתה ראויה לאפות בשביל עצמו ובשביל אנשי ביתו [ושרה הגם שבלא"ה היתה טמאה נדה מ"מ אפשר שחולה היתה באותו היום ולא היתה רוצה לאכול מחמת שפירסה נידה פי כן דרף נשים] ממילא אסור לאפות בשבילם ע"כ הגה"ה מהמחבר: [שם ברש"י] קמח סלת.

סלת לעוגות וקמח לעמילן של טבחים וכו' והנה בגמ' (בבבא מציעא פ"ז) אמרינו פתיב קמח וכתוב סלת ללמד שאשה צרה עיניה באורחים והנה פתוב בפרש"י שם בגמ' בפסחים ישנים הקדמונים דהוא אמר קמח והיא אמרה סלת וכן משמע מלשון הפתוב דקמח פתיב ברישא ומשמע דהוא אמר לה והיא השיבה סלת] וכבר תמהו כל העולם דא"כ היכי מוכח מזה שאשה עיניה צרה באורחים ואמנם שמעתי בשם הגאון בעל פנסת יחזקאל ליישב בטוב טעם ודעת ע"פ דברי התוס' בשבת דף קי"ז) ד"ה הציל על הא דאמרינו שם דהציל פת פת נקיה אינו מציל פת הדראה וכתבו התוס' שם בשם ר"י דה"ה כשאופין ביו"ט של פסח מצנה מסולת נקיה שיש לו די לצורך יו"ט אין אופין לאחריהם פת של הדראה אלא מתחילה יעשה של הדראה ואח"כ יעשה הנקיה ועפ"ז עולה לנו דברי רש"י פמין חומר דהיא אמרה סולת כדי שלא יוכל לאפות ל הם פת אחרת משום מלאכה שלא לצורך יו"ט אבל אברהם אמר קמח כדי שאם ירצה יוכל לאפות עוד פת סולת: [שם] והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו.

בש"ס (בב"מ דף פ"ז) אמרינו ויאכלו ס"ד אלא נראים פאוקלים וכתבו התוס' דבתנא דבי אליהו איתא לא פדעת האומרים דנראים פאוקלים ושותים אלא אוכלים ושותים ממש ופליגי על הש"ס דהקא.

ולכאורה תמוה דהא מדמתמה הש"ס ויאכלו ס"ד משמע דזה אינו במציאות פלל דמלאכים יאכלו דלא שינו בהם אכילה פלל והיאך אפשר דהמדרש יפלוג ע"ז. ואכן לולא דברי התוס' י"ל דמר אמר תנא ומר אמר תנא ולא פליגי דהש"ס לא אומר רק דא"א לומר ויאכלו שאכלו ממש כמו אנשים דזה דבר שא"א פלל רק דנראה שאכלו דהיינו שגשרף המאכל בהכל שפפיהם ולא נשאר על השולחן כלום והיינו אכילה שלהם אבל התנא דבי אליהו בא לומר דלא כמו שאומרים דנראים פאוקלים ושותים דהיינו יהיה נדמה לאברהם שלקחו המאכל לתוך פיהם ואכלו אבל באמת נשאר כל המאכלים בשלמות כמו שהם ולא נגעו בהם פלל אלא שאוכלים ושותים ממש והיינו שגשרפו המאכלים בהכל שפפיהם ונמצא שד' הגמ' ותנא דב"א הפל עולים לדעת אחת: [שם כ"א ה'] ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו.

לכאורה קשה דהך קרא הו"ל להקדים תיכף אחר קרא דותלד שרה לאברהם בן לזקוניו ולמה נטר הכתוב למכתב הך קרא אחר קרא דוימל אברהם ונראה שבה הכתוב להגדיל הניסיון של המילה שמל את יצחק בנו אף שהיה אברהם בן מאת שנה והיה רחוק מאוד שיוליד אס"פ בנים אחרים דלידת יצחק גופא היה ע"פ דרף הנס כמו דכתיב הלבן מאה שנה יולד ואעפ"כ לא חש לזה ומל את יצחק בנו יחידו כדי לקיים ציווי ה': [שם כ"ב ו'] ויאמר יצחק אל אברהם אביו הנה האש והעצים ואיה הששה לעולה.

הנה לכאורה תיבת הנה האש והעצים מיותר הוא דהני סגי שיאמר איה הששה לעולה. ונראה דהנה אמרינו (בב"מ דף פ"ז) דעד אברהם לא היה זקנה מאן דמשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק ע"ש.

הרי דיצחק היה גדול גם בקומה ובמידת גופו פאברהם ולפיכך פיון שהיה בדעתו באמת להקריב ליצחק לעולה הכין עצים מרובים שיהיו מספיקים להקריב עליהם את יצחק ולכן פשראה יצחק הקנה גדולה פזו שאל לאביו דהנה האש והעצים ואני מבין שדעתו להקריב עליהם קרבן גדול וא"כ איה הששה לעולה פלומר היכן ימצא בעולם ששה גדול פזה שצריך לעצים מרובים כ"כ.

והשיב לו אליהם יראה לו הששה לעולה בני וכיון שהששה יראהו לו מן השמים ולכן אני צריך הקנה גדולה שמא ימצאו לי מן השמים ששה גדול: ועוד י"ל דבאמת מתחילה הבין יצחק דהוא בעצמו יהיה העולה ואכן אחר כך כששם העצים עליו עלה על דעתו שא"א שהוא יהיה עולה לה' דהא אסור לעבד עבודה בקדשים ולכן אמר הנה האש והעצים ואיה וכו' והשיב לו אברהם אליהם יראה לו הששה לעולה בני פלומר שעדיין לא נתפרר הדבר אם יקריב ששה לעולה או דיצחק יהיה עולה וא"כ עדיין אין בו קדושת עולה פלל.

ובזה ניחא עוד דלמה לא שאל יצחק מיד דאיה הששה לעולה ודו"ק: [בפ' חיי שרה כ"ג א'] ויהיו שני שני שרה וגו' שני שני שרה. ופרש"י פולהו שוויין לטובה ולכאורה צריך

בניאור דמהיכן נשמע מהך קרא דשׁוין לטובה ומה היך קשה לו לרש"י ז"ל בפתוב דהוצרה לפרש דכולהו שׁוין לטובה.

וי"ל ע"פ הא דאמרינו (ביומא ד' ע"א) פי אנרף ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך וכי יש שנים של חיים ויש שנים שאינן של חיים אר"א אלו שנותיו של אדם המתהפכות עליו מרעה לטובה ע"כ ועפ"ז י"ל דהיך קשה לרש"י ז"ל פרטי חדא דמהו לשון שני חיי שרה ואטו יש שנים שאינן של חיים ועוד דהא פבר אמר ויהיו חיי שרה.

לזה פירש דאי מרישא לא ידענא דהיו שנים של טובה ולכן מסיים קרא שני חיי שרה פלומר דשני שפתיב מתחילה היו שנים של חיים והיינו שהיו שׁוין לטובה [א"ה ונראה לי להמתיק דבריו דכן מצינו באמת בדברי חז"ל שנים של ער לא מקרי שנים של חיים וכמו דאמרינו בעלמא דארבעה חשובין כמתים מצורע ועני וסומא ומי שאין לו בנים וכן יעקב אמר לפרעה דימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי פלומר דבס"ה חי ק"ל שנה אבל שנים של חיים שהיך בתוכם היו מעט דרוב שנים היך בצער ובצרה ולא נקראו שנים של חיים וא"כ הו"א דשרה נמי כיון דמעיקרא הייתה עקרה ולא היך לה בנים לא היו נחשבים לשנים של חיים קמ"ל דכולהו שׁוין לטובה וכמו דאיתא בספרים דזה היך טובה גדולה שלא נולד יצחק עד אחר ששל אברהם וכדוע וא"כ כוליהו שׁוין לטובה]: [שם כ"ב ג] ויבא אברהם לספוד לשרה ולבפנותה.

והנה נמסר במסורה דהפ"ף בתיבת ולבכותה קטנה ופי' בבעה"ט שפא לרמז שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה הייתה ע"ש וזה דחוק קצת. [ומה שתי' שם בבעל הטורים עוד שהייתה כמו גורמת מיתתה פשוט דג"כ הפנונה דמשום זה לא בכה רק מעט לפיכך פתיב בכ' קטנה להקטין הבכיה ובהג"ה שם במח"כ לא דק בפנונת הבעה"ט].

ואכן לפי ענ"ד י"ל ע"פ ששמעתי שיש באיזה מדרש חז"ל דבת היך לו לאברהם משרה [והיינו פדעת ר"מ שהיך לו בת] ומתה כשמתה שרה אמה ועפ"ז י"ל בפשיטות דמשו"ה פתיב פה קטנה לרמז דקרי ביה "לבתה" בלא פ"ף והיינו דבא אברהם לספוד לשרה ולביתה וזהו פנונה נפלאה.

[א"ה ויבנה יתיישב מה שהקשו התוס' (בב"ב דף קמ"ז) דלמ"ד דבן נח מותר באחותו למה לא השיאה ליצחק והוצרכו לדחוק דהיך לו הבת מהגר ואכן לפי המדרש הנ"ל אין מקום לקושיותם דכבר מתה הבת בעת מיתת שרה.

ומיהו י"ל דבתוס' מקשים שפיר דהא המ"ד דהיך לו בת מפיק ליה מקרא וה' ברך את אברהם בפל ויהי קרא נאמר לאחר מיתת שרה וע"כ דלא ס"ל להש"ס פדעת המדרש הנ"ל. ואמנם אם נמצא במדרש פן יתיישב בזה עוד מה שהעיר הגאון בעל נו"ב ז"ל בספרו אהבת ציון ודרוש ז' [דלכאורה דתיבת לשרה הוא מותר דהו"ל לכתוב ויבוא אברהם לסופדה ולביתה שהרי הפסוק התחיל ותמת שרה וגו' ותי' בזה לפי דרכו דבא לאשמעינו לפי שאנשי הדור ההוא ספדו אותה מתחילה לפי שהייתה אשת אברהם ואשת חבר ה"ה פחבר ובא אברהם לספוד לשרה פלומר בשביל כבוד עצמה ג"כ ראוייה לסופדה ואפילו לא הייתה אשת אברהם ע"ש.

ואכן לפי דברי המדרש הנ"ל בלא"ה ניחא לפי שהוצרף לסיים דהספיד ג"כ לבתה של שרה הוצרף ע"כ לומר בתחילה לספוד לשרה ע"כ הג"ה: [שם פרש"י] מאה שנה וגו' בת ק' פבת כ' לחטא ובת כ' פבת ז' ליופי ע"כ לכאורה אדרבה היופי נזכר יותר כשהיא גדולה בשנים.

ואמנם בי לקוט פאן ובפסיקתא זוטרתה הגירסא להיפך בת ק' פבת כ' ליופי ובת כ' פבת ז' לחטא וכן הוא בפ"י רש"י שעל המדרש רבה וזה גי' נכונה: [שם] ארבע מאות שקל פסוף עובר לפתח ואמרינן בגמ' (בב"מ דף פ"ז) והובא פרש"י בחומש שנטל ממנו שקלים גדולים שהם קנטרין שמתקבלין בשקל בכל מקום וכן פירש באונקלוס סלעין דכסף דמתקבלין סחורה בכל מדינתא.

ולכאורה קשה מה דכתיב עובר לשון יחיד ועוברים מבעיא ליה. ואולי י"ל דאי הוי פתיב עוברים הו"א דבכולל הוי שקלים גדולים אבל מפל מקום היה נמצא ביניהם איזה שקלים קטנים וחסרים ואף על פי כן יש לומר עליהם דהם עוברים לסוחר דכן דרף התגרים דאין מקפידין אם נמצא איזה מטבעות רעים פיון דהרוב הם טובים ולכן פתיב עובר לאשמעינן דכל אחד ואחד בפני עצמו ג"כ עובר לסוחר דכולהו הוי גדולים וטובים ולא היה נמצא בהם אף שקל אחד רע וכן יש לפרש מה דכתיב לסוחר לשון יחיד ולא פתיב לסוחרים והיינו משום דרוב סוחרים אין מקפידין כל כך אזוי אם אינם טובים כל כך וכדאמרינן בב"מ דמאן דמוקים אזוי מקרי נפש רעה ואי הוי פתיב לסוחרים הו"א דהיה עוברים לרוב סוחרים אבל למיעוט המקפידים ביותר לא היו עוברין קמ"ל עובר לסוחר פלומר לכל סוחר וסוחר שבעולם ואף לסוחרים שמקפידין ביותר [וכה"ג פתב הפרשת דרכים בדרף החיים דמשו"ה בפ' שמע פתיב נמי בכל מאנדף ובפ' והיה אם שמוע לא פתיב והיינו דפ' שמע נאמרה בלשון יחיד ושפיר הוצרף להכתוב לפרש דיאהב לה' בכל מאודו ואף דכבר פתיב ובכל נפשך משום דנמצא אחד מאלף דממונו חביב עליו מגופו אבל בפ' והיה אם שמוע דנאמרה בלשון רבים לא שייך למכתב ובכל מאודכם דרוב בני אדם נפשם חביב עליהם יותר מממונם ע"ש].

נשוב מצאתי בס' תורת חיים שם בב"מ שהעיר ג"כ על מאי דכתיב עובר לשון יחיד ות"י ג"כ כמו שכ' ות"ל שפוננתי לדעתו [שם כ"ד ל"ט] ואמר אל אדוני אלי לא תלך האשה לילך אחרי. ופרש"י אלי פתיב בת היתה לו לאליעזר וכו' א"ל בני ברוך ואמה ארור ואין ארור מדבק בברוך ע"כ.

ולכאורה איפכא הו"ל למימר דאין ברוך מדבק בארור דהא ברצונו של ארור לדבק בברוך רק דהברוך אסור להתחתן עמו. וי"ל בדרף צחות דזכרו של ארור דחושב עצמו למיוחס טפי מהברוך עד שהוא אינו רוצה להתחתן עם הברוך: [שם כ"ד נ'] אם מה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב ופרש"י לא נוכל דבר אליך למאן בדבר הזה לא ע"י תשובת דבר רע ולא ע"י תשובת דבר הגון ע"כ ולכאורה צריך להבין מאי בעי רש"י בזה במש"כ ולא ע"י תשובת דבר הגון ועוד דתשובת דבר הגון אינו מאוון רק רצון ונראה דהיה קשה לרש"י דנהי דרע לא יוכלו לומר פיון דמה יצא הדבר אבל למה לא יוכלו לומר דהוא טוב ולכן פרש"י דרע או טוב הפל על המיאון נאמר דלא יוכלו למאן בב' אופנים דלא מבעי דלומר דהענין רע בעצמותו דוודאי אינם יכולים לומר אלא

אפילו לומר דהענין הוא טוב רק שאינו הגון לפנינו על דרך שאמרו חז"ל (בקהושין דף מ"ט) דמצי אמרה דמסנא דרב מפרעאי לא בעינא גם זה לא נוכל לומר פנין דמה יצא הדבר: [בפ' תולדות כ"ה ל'] ויאמר יעקב מכרה כיום וגו' ופרש"י פתרגומו פיום דילהו שהוא ברור פה מכור לי מכירה ברורה עכ"ל ואולי י"ל עוד משום דמכירת הבכורה הנה דבר שלא בא לעולם ואינו חל עליו מכירה וקנין פלל דהא אמרינן (בב"מ דף ט"ז) דהאומר מה שאירש מאבא מכור לה לא אמר פלום וכן איתא בתוספתא דנדריים סוף פ"ו ואמנם מסיק בברייתא שם דאם אמר מה שאירש מאבא היום מכור לה מה שתעלה מצודתי היום מכור לה דבריו קיימין ומפרשינן דסיפא דדבריו קיימין הוא משום פדי חיי ופרש"י דהוא תקנת חכמים דאם צריף למזונות דבר מועט לצורך אותו היום אז חל המכירה משום פדי חיי ובה יש לפרש גם הכא דכיון דעשו הנה ענין ורעב ונהיה נצרך למפנר משום פדי חיי של אותו היום ולכן הנה חל המכירה וזהו דאמר לו מכרה פיום דבשביל שמוכר בשביל אותו היום א"כ שפיר יכול למפנר ונהיה מכירה גמורה וקיימת.

[זה משלי]: [שם כ"ז ט"ו] ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות וגו' ותלבש את יעקב בנה הקטן ולכאורה קשה דמאי הוצרך הפתוב לפרש פאן דעשו הנה בנה הגדול ולמאי נ"מ בנה לענין הליבישה.

וי"ל דבא לאשמענין דבר חדוש בנה דנודאי דעשו מלבד דהיה בכור עוד הנה גדול בקומה וברוחב יותר מייעקב ואעפ"כ נעשה נס דבגדי עשו שהיה גדול היו מכוננין למידתו של יעקב ואף שהיה בנודאי קטן מפניו בקומה דמן השמים סייעוהו שיהא בגדי עשו הולמתו פדי שישטול הברכות [שם כ"ז ל"ט] ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ וגו'.

לכאורה תמוה ונלא מתחלה אמר לו הן גביר שמתיו לה ולך אפוא מה אעשה בני הרי דאמר לו שאין לו במה לברכו דכבר נתן הפל ליעקב ואיך אמר לו אח"כ הנה משמני הארץ יהיה מושביה ומטל השמים מעל הלא ברכה זו פבר ברוך ליעקב.

ושמעתי דבר נחמד מאד מפי הרב הגאון האמיתי מו"ה יחזקאל סג"ל לנדא זצ"ל שהנה ראב"ד בפ"ק ווילנא ע"פ מה שכתב רש"י דמשמני הארץ יהיה מושביה זו איטליא של יון ומבואר בש"ס (בשבת דף נ"ו) בא גבריאל ונעץ קנה פים ועלה בו שרטון ועליו נבנה פרה גדול וזו איטליא של יון ולכן פשפריף ליעקב ויתן לה מטל השמים ומשמני הארץ לא הנה איטליא של יון בכלל הברכה ולכן אמר לו לעשו "הנה" משמני הארץ ולשון הנה משמע דאמר לו דעתה נתחדש לי גם ברכה עבורך והיינו איטליא של יון דארץ שמנה היא והיא לא היתה בכלל ברפת יעקב.

ואני יכול לברך אותה בארץ שמנה הלזו. פן שמעתי מפי הגאון הנ"ל ודפח"ח: (בפ' ויצא כ"ח י"ג) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו' והנה מלאכי אלהים וגו' והנה נצב עליו וגו' והנה אנכי עמך וגו' ולכאורה קשה למה הוצרך הפתוב לומר על פל דיבור ודיבור והנה ונראה משום דכתיב ויחלום והו"א דלא הנה רק חלום בעלמא ואמרינן דא"א לחלום בלא דברים בטלים ולכן פתיב והנה על פל דיבור להורות דהנה חלום אמיתי דנגלה לו השם באמת ונראה לו דרך נבואה מפש וכל מה דראה בחלום הפל הנה אמת ונתקיים פל ההבטחות שהבטיח לו הקב"ה בחלום זה: [שם כ'] וידר יעקב נדר לאמר

הנה לכאורה תיבת לאמר אין לו שייכות בכאן וכבר הרגיש בזה במד"ר פאן ופי' לאמר לדורות שיהיה נודרין בעת צרה והובא בתוס' (חולין דף ב' ע"ב) ד"ה אָבֵל.

ואמנם שמעתי בזה דבר נחמד ממר אחי הגאון זצ"ל שאמר לפרש הפתוב ע"פ דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' עירוכין הלכה ל"א שכ' שם דנדר חל על דשלב"ל ואם אמר דהרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו פשיבוא לעולם מחמת נדרו וכו' ובהלכה ל"ג פתב ראיה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשור אעשרנו לך ונאמר אשר נדרתי לי שם נדר ע"כ ועפ"ז י"ל דלזה פתוב תיבת לאמר פלומר דיעקב נדר לומר הנדר פשיבוא לעולם דקיבל על עצמו להפריש מעשור מפל מה שייבא ה' אותו לאחר מפאן ואז יקדישונו לגבוה ודברי פי חכם חזן: [בפ' וישלח] וישלח יעקב מלאכים.

ופרש"י מלאכים ממש ונראה דרש"י ז"ל למד זה מדכתיב לפניו אל עשו אחיו ולכאורה תיבת לפניו מיותר אלא לאשמעינן שהיו מלאכים ממש שהיו עומדין לפניו וגם אל עשו ולא היו צריכין רק להחזיר פניהם כלפי עשו: [בפ' וישב מ' י"ד] כי אם זכרתי אתה כאשר ייטב לך ועשית נא עמרי חסד והזפרתני אל פרעה.

הנה לכאורה תיבות אלו כי אם זכרתי אין להם ביאור וגם נראה מיותר כי היה די שייכתוב ועשית נא עמדי חסד ותזכור אותי אל פרעה והוצאתני וגו'. ועוד יש לדקדק במה שכתוב בפסוק הקודם לזה בעוד שלחשת ימים וגו' והשיב על כנף ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו.

ולכאורה תיבות כמשפט הראשון מיותר דכיון דפטר לו ואמר ונתת כוס פרעה בידו ממילא מובן דיהיה שר המשקים כמו שהיה בתחלה. ועוד יש להעיר דעל מה היו פניו של שר המשקים זועפים הרי מחלומו ג"כ מובן שישאר שר המשקים דראה בחלומו דכוס פרעה בידי ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה: והן אמת דבגמ' אמרו שכל אחד ואחד הראהו חלומו ופתרון חלום של חבירו (ברכות נ"ה ע"ב) והובא ברש"י בחומש על פסוק ויחלמו חלום שניהם ובזה ניחא דהיו פניו זועפים משום דחלום לו הפתרון של שר האופים אבל מ"מ קשה דהא בגמ' דקדקו זה מקרא דנירא שר האופים כי טוב פתר דקשה מנא ידע אלא מלמד שכל אחד ואחד ראה וכו'.

ולפי מה שהערכנו לעיל טפי הו"ל לדייק זה מקרא דנירא אותם והנם זועפים. ונראה ליישב הפל בחזקא מחמת בעז"ה דהנה ידוע דשר המונה להשקות ולייתן היין על השולחן לפני המלך אינו סוחט את הענבים בעצמו דעל זה יש מונה אחר שסוחט את הענבים להוציא מהן היין והוא נותן את היין לשר המשקים והוא שירות פחותה מאוד.

וגם אין דרך לסחוט את הענבים לפני המלך כי יהיה קץ בשתייתו פאשר נראה כי יסחט בידו פידוע. ולכן פאשר ראה שר המשקים בחלומו שסוחט את הענבים בפני פרעה היה זעף ונרא מאוד פן יורידו אותו מגדולתו ומשררותו ולהחליף לשירות הפחותה והיינו שיהיה הוא הסוחט את הענבים.

ואכן לפי שראה בחלומו ג"כ שנתן את הכוס על כף פרעה שהם שני דברים הסותרים זא"ז דמי שסוחט את הענבים אינו נותן את הכוס ליד המלך ומי שנותן את הכוס ליד

המלך אינו סוחט את הענבים והבין דיש בחלומו דברים בטלים אף דלא ידע אינה דברים הם בטלים ואינה הם אמת והיה פפוסח על שתי הסעיפים ולנה השיב לו יוסף דא"צ להצטער כלל דנה פתרונו דבעוד ג' ימים יתן כוס פרעה בידו כמשפט הראשון והיגו שלא יסחוט את הענבים כלל.

ומה שחלם לו שסחט את הענבים אין זה רק כדי שיצטער מזה ויצטרף לפתור חלומו ע"י יוסף וע"ז יגיע לו מזה תועלת שיזפוך אותו לטובה פאשר ייטיב לו וזה שאמר לו יוסף כי אם זכרתי אתה פלומר דנה שראה סחיטת הענבים אינו כי אם שיזפוך אותו לטובה ולכן ביקש ממנו שיקיים לו ואמר לו ועשית נא עמדי חסד והזכרתי אל פרעה פאשר רמזו לה בחלום.

ובנה ניחא מה שכתוב בקרא ב' זכירות כי אם זכרתי והזכרתי אל פרעה. והיגו דהזכרה ראשונה אינו בקשה רק גתינת טעם על החלום.

והזכרה שניה הוא בקשה ממש שביקש יוסף ממנו שיזכרהו לטובה. פן שמעתי מפי מר אבא ז"ל וש' משיב דברים נכוחים: [בפ' מקץ מ"א ל"ג] ועתה ירא פרעה איש נבון וחקם וגו'.

הנה פבר העירו על זה המפרשים ז"ל הליועץ למלך נתנוהו כי נתן עצוה לפרעה הלא פרעה לא ביקש ממנו רק לפתור לו חלומו ולא יזוה טעם הנצרה יוסף ליתן עצוה על מה שלא ביקש ממנו ואמר מר אבא ז"ל דכוננת הכתוב פה הוא דלכאורה תמוה דהיאך לא הבינו הסרטומים דהחלום בא להראות על רעב ושונבע ואיך עלה על דעתם לפתור דשבועה בנים יוליד וכו' כמו שאמר במדרש וי"ל דהסרטומים ידעו מה שקבלו חז"ל דבפסח נידון על התבואה אבל בר"ה הדין רק אינו אלא על האדם ומעשהו פי הנה בר"ה הנה פדאמרין (בר"ה דף י') בר"ה יצא יוסף מבית האסורים והלכך חשבו הסרטומים דונדאי הראה לו מה שיצא הדין על האדם והלכך פתרו לו שבועה בנים יוליד וכו'.

אבל יוסף הבין האמת דכל תכלית החלום הוא כדי שיוסף יעלה לגדולה ע"י זה לפיכך אמר לפרעה דהוא הדבר אשר אלהים עושה הראה את פרעה. הנה שבע שנים באות שבע גדול בארץ מצרים ומה שראה חלום זה עתה שאינו זמן דין על רעב ושונבע היגו משום שצריך פרעה לבקש אחר איש נבון וחקם ולשיתתו על ארץ מצרים ונמצא דהתכלית הפתרון יהיה תועלת לאדם לפיכך הראוהו לו עתה בר"ה שהוא זמן הדין לאדם: (שם מ"ב כ"ד) ויסוב מעליהם ויבך וישב אליהם וידבר אליהם ויקח מאתם את שמעון.

לכאורה צריך להבין מאיזה טעם רצה יוסף לתפוס אחד מאחיו אצלו במצרים ואי משום דרצה ליטול אותו בערבון כדי שע"י זה יהיו מוכרחים לבוא אצלו פעם שנית עם בנימין הלא בע"כ יהיו מוכרחים לבוא במצרים לפיכך השכר רעבון ביתם.

ואכן מר אבא ז"ל אמר ע"ז טוב טעם דמשום דעיקר רצה יוסף שיביאו בנימין אצלו וגם ידע בבירור דונדאי יעקב לא ירצה לשלוח עמם את בנימין במצרים פן יקראנו אסון בדרך ולכן חשש יוסף דשא ישכרו אחד מן השוק ויביאו אותו למצרים אל יוסף ויאמרו שזהו בנימין אחיהם הקטן והוא לא יוכל להכחישם דאינו בנימין ולכן בכוננה גדולה

הנים לשמעון אצלו במאסר וכשיביאו אחד מן השוק תיכף יוליכנו למאסר ולשאול משמעון אם הוא מכירו או לא ושמעון בונדאי יאמר האמת שאינו מכירו מעולם שהרי לא ידע שאחקיו הביאו אותו הנה תחת בנזמין ולכן בשביל זה לא יוכלו אחקיו להטעותו ולהביא איש אחד מן השוק דיהיו יראים שיתונדע השקר ע"י שמעון וזה נראה נכון: בפ' ניגש מ"ה ג'] ולא יכלו אחקיו לענות אותו כי נבהלו מפניו.

ואיתא במ"ר על פסוק הנה אבא פהו בךדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום תוכחה וכו' יוסף קטן של שבטים הנה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחקיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבוא הקב"ה ויזכירם כל אחד ואחד לפי מה שהוא וכו' על אחת כמה וכמה ע"כ.

ולכאורה לשון לפי מה שהוא שכתב המדרש אינו מובן. ושמעתי ממר אחי הגאון זצ"ל שאמר לפרש דהנה באמת במעשה דמכירת יוסף סוף הנה לטובה רק דהם חשבו עליו רעה ונהנה פנתפוןו לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה ואעפ"כ לא יכול לעמוד בתוכחתו הלכך ק"ו כשיבוא הקב"ה להזכירם כל אחד ואחד לפי מה שהוא דהיינו דיתפונן לאכול בשר חזיר וגם עלה בידו בשר חזיר דהמחשבה והמעשה יהיו בעבירה על אחת כמה וכמה דצריכין ליתן דין וחשבון לפני מ"ה הקב"ה.

ונה נכון: [שמות י"ח ז'] ניצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו. פרש"י איני יודע מי השתחנה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה שנאמר והאיש משה.

ועל דרך הפשט אמר מר אבא די"ל דלא היתה השתחנאה של כבוד רק משום דמשה רבינו הנה גבוה עשר אמות כדאיתא בבבבכות פרק הרואה ויתרו מסתמא הנה איש בינוני כשאר אנשים שגובהו ג' אמות ולכן פינו שרצה לנשק ליתרו ע"כ הנה צריך משה לשחות עצמו כדי שיוכל לנשקו ולכן לא הוצרך הכתוב לפרש מי השתחנה למי דממילא מובן דמשה השתחנה: [בפ' תרומה כ"ה ט"ז] ונתת אל הארון.

פרש"י כמו בארון. וכ"ב היינו לר"מ (בב"ב דף י"ד) אבל לר"י שם הנה מצד הארון וכן משמע פשטיות הכתוב דפ' האזינו דלר"מ הוצרך לפרש כמו שאמרו בגמ' שם וכן מלשון הכתוב כאן דאמר אל הארון משמע נמי בצד וכ"כ האברבנאל ומורי אבי ורבי נ"י אמר דבר נכון בזה ליישב מה שתמה רש"י לקמן דלמה הוצרך לכפול פעם שנית ואל הארון תתן די"ל דחד קאי על הלוחות וחד על הס"ת ומצא סעד גדול לזה מד' התרגום יונתן בן עוזיאל דבפעם רא פי' ית סהדותא ובפעם שני פי' ית לוחי סהדיא ודפח"ה.

ומה שפירש רש"י בפ' פקודי ויתן את העדות דהיינו הלוחות היינו משום דעדיין לא נכתב הס"ת א סוף הארבעים שנה ולכן א"א לפרש שם על הס"ת והלכך הוצרך רש"י שרש דקאי על הלוחות אבל כאן בציווי שפיר יש לפרש על הס"ת.

שוב ראיתי בירושלמי פ"ו דשקלים הלכה א' שכ' דטעמיה דר"מ דס"ל דס"ת מונח בארון גופא מדכתיב בפסוק כ"א ונתת את הפפרת וגו' ואל הארון וע"כ דקאי על ס"ת דהנה מניחה אח"כ בסוף הארבעים דאלו הלוחות הו"ל למימר בתחילה הנתינה וא"כ לדידיה קרא קמא בלוחות וקרא השני בס"ת.

וּרְשִׁי שֶׁהַקְּשָׁה דְלָמָּה נִכְפַּל הוּא לר"י דס"ל בִּירוּשָׁלַיִם דְּשִׁקְלִים דְּקָרָא הַשְּׁנִי נְמִי בְּלוּחֹת מִיְיָרֵי דְאֵלוּ ס"ת לֹא הִיָּה מְנוּחַ רַק מְצַד הָאָרוֹן וְלִיכָא לְפָרֵשׁ דְּקָאֵי אִס"ת דְּהָא אֵל הָאָרוֹן פְּתִיב דְּמִשְׁמַע בְּאָרוֹן גּוּפָא וּלְדִידִיָּה צ"ל דְּאִין מְוָקְדָם וּמְאֻחָר בְּתוֹרָה וּכְמוֹ דְּמִשְׁנֵי שָׁם בִּירוּשָׁלַיִם דְּלר"י הָד מְסוּרָס הוּא דְּמִתְחִילָה צ"ל וְאֵל הָאָרוֹן תַּתָּן וְאִס"ת כֹּפ וְנִתְּתָ אֵת הַכַּפְּוֹרֶת ע"ש בִּירוּשָׁלַיִם וְשִׁפִּיר מִקְּשָׁה רְשִׁי דע"כ כְּוָלִי קָרָא מִיְיָוֹר.

אֲכֹן מַה שֶׁפִּרְשִׁי בְּתַחֲלָה וְנִתְּתָ אֵל הָאָרוֹן אֵת הַעֲדוֹת דְּהִיָּנוּ הַתּוֹרָה וְנִדְאֵי קָרָא קָמָא בְּנִדְאֵי בְּלוּחֹת מִיְיָרֵי וּכְמוֹ דְּמִבְּנָאָר בִּירוּשָׁלַיִם וְלָכֵן צ"ל דְּרְשִׁי נְמִי ר"ל הַלוּחֹת וְקָרִי לִיָּה תּוֹרָה וְעִי בְּסִפְרָ בִּיאֹר מְהָר"ל עַל רְשִׁי שְׁעַל הַחֹמֶשׁ שֶׁבִּיאָר ג"כ כְּפִוֹנֶת רְשִׁי כֹּן וְע"ש דְּהָאָרִיָּה בְּזָה: [בְּמִדְבָר בַּפ' שְׁלַח י"ד ז' ח'] וַיֹּאמְרוּ אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד אִם חִפְץ בָּנוּ ה' וְגו' וְנִתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר הִיא זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ ע"כ.

וְלִכְאוּרָה תְּמוּהָ דְּבִמְאֵי רְצוּ לְהַשְׁתִּיק בְּדַבְרִים אֵלוּ אֵת הַהִמּוֹן שֶׁאָמְרוּ דְּנִיָּתְנָה רֵאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מְצַרְיָמָה מִשּׁוּם דִּיְרָאוּ מִדְּבָרֵי הַמְּרַגְלִים שֶׁאָמְרוּ כִּי עַז הָעַם הַיִּשְׁרָאֵלִי בְּאָרֶץ וְלָכֵן טְעֵנוּ דְּלָמָּה ה' מְבִיא אֹתָנוּ אֵל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפְוֹל בְּחֶרֶב נְשִׁינוּ וְטַפִּינוּ יִהְיֶה לָבוֹז וְא"כ מַה תּוֹעֵלֶת יֵשׁ בָּמָה שֶׁאָמְרוּ אֵל בְּנִי כִּי טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד וְהִיא אָרֶץ זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ הֲלֹא בְּנָה הוֹדוּ גַם הַמְּרַגְלִים וּכְמוֹ דְּכַתִּיב בְּתַחֲלָה וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאִנּוּ אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ הִיא וְזֶה פְּרִיָּה רַק שֶׁטְעֵנוּ אָפְסִי כִּי עַז הָעַם וְא"כ אִין זֹו סְתִירָה כְּלָל לַד' הַמְּרַגְלִים וְאָמַר מֵר אָבָא ז"ל דְּעֵיקָר טְעֵנַת הַמְּרַגְלִים הִיָּה דְּבָאָרֶץ כְּנַעַן אִין בָּהּ שׁוּם יִתְרוֹן וּמַעֲלָה יוֹתֵר מֵאָרֶץ מִצְרַיִם דְּחִשְׁבוּ לְאָרֶץ מִצְרַיִם ג"כ לְאָרֶץ זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ וּכְמוֹ דְּכַתִּיב בַּפ' קָרַח דְּדָתָן וְאַבִּירָם אָמְרוּ הִמְעַט כִּי הִעֲלִיתָנוּ מֵאָרֶץ זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָר וְלָכֵן אָמְרוּ הַמְּרַגְלִים דְּבִאִנּוּ אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ הִיא כְּלוּמַר דְּגַם הִיא זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ כְּמוֹ אָרֶץ מִצְרַיִם אֲבָל אֲדַרְבָּה יֵשׁ בָּהּ חֶסְרוֹנוֹת כִּי עַז הָעַם וְכָל הָעַם הֵם אֲנָשֵׁי מַדּוֹת וְאִינוּ כְּדֹאֵי לְעֵלוֹת שְׁמָה וְלִהְיֵנָס עֲצָמִינוּ בְּסִפְקִי סִפְנָה וְלָכֵן אָמְרוּ דְּנִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מְצַרְיָמָה דְּשָׁם יִהְיוּ בְּטוּחִים מִן הַחֶרֶב וְהַבְּיָזָה וְגַם הִיא זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ.

וְלָכֵן הַשִּׁיבּוֹ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֹנָה תְּשׁוּבָה נִיצַחַת לְכַטֵּל טְעֵנַתְם וְאָמְרוּ לָהֶם דְּהָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ דְּכָלֵב אָמַר זֶה עַל חֶבְרוֹן שֶׁעֲבָר בָּהּ לְהַשְׁתַּטֵּחַ עַל קְבְרֵי אֲבוֹת וְהִיא טְרָשִׁין שְׁבֵא"י וּמ"מ הִיא מְבֹנְנָה עַל שְׁבָעָה בְּצוּעַן וּכְמוֹ דְּכַתִּיב לְעִיל וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפָנֵי צוּעַן מִצְרַיִם וּפְרִשִׁי וְהוּא מִן הַש"ס דְּסוּטָה דְּהַפְּוֹנָה דְּהִיא טוֹבָה שְׁבָעָה פְּעָמִים יוֹתֵר מִצוּעַן שֶׁהִיא הַמְּעוֹלָה שֶׁבְּאָרֶץ מִצְרַיִם וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דְּמִהָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ דְּהִיָּנוּ חֶבְרוֹן יֵשׁ לְהַבִּין דְּשָׂאָר הָאָרֶץ טוֹבָה מְאֹד מְאֹד (וְזֶהוּ דְּכַתִּיב בְּכַתוּב הַזֶּה שְׁנֵי פְּעָמִים הָאָרֶץ דְּלִכְאוּרָה בְּחַד סָגִי וְאֲכֹן לְפִי מַש"כ נִיחָא).

אִף מַעֲלַת א"י וְטוֹבְתָהּ תּוֹלָה בְּעֲצָמִינוּ אִם נִהְיָה כְּדֹאִין וְנִהְיָנוּ לְפָנֵי הַמְּקוֹם שֶׁיִּחְפּוֹץ בָּנוּ לְהַבִּיא אֹתָנוּ אֵל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר הִיא זַבַּת חֵלֶב וְדִבְשׁ [אֲבָל לֹא אָרֶץ מִצְרַיִם] אִזּוּ יִהְיֶה טוֹבָה גַם לְהַבִּיא וּכְמוֹ דְּכַתִּיב (בִּיחֻזְקָאֵל כ"ו) יַעַן אֲשֶׁר אָמַרְתָּ צוּר עַל יְרוּשָׁלַיִם וְגו'

אמלאה החרבה ואמרנו (במגילה דף ו') קסרי וירושלים אם יאמר לה אדם ישבו שתיהן אל תאמן וכו' [יותר משאר ארצות.

וכנגד הטענה דאפס פי עז העם אמרו דלזה יש תקנה גדולה דאל תמרדו בה' ואז אל תראו מעם הארץ פי לחמנו הם וכן מבואר בפתוב בשופטים כמה פעמים דכל זמן שישאל עבדו את ה' היו האויבים נופלים לפניהם ונכנעים אבל פשעו את ה' ועבדו את אלהי נכר הארץ אז היו האויבים מתגברים עליהם וכן פתיב בפ' בתוקתי ובפ' פי תבוא בברכות וקללות.

ועפ"ז יתיישב כמה דקדוקים [שם י"ד י"ב] וינסו אותי זה עשר פעמים. ופרש"י וינסו כמשמעו ואינו מוכן כלל דאיזה פירוש אחר יש לפרש בתיבת וינסו דהוצרך לומר דהפירוש הוא כמשמעו ואמר מר אבא ז"ל דט"ס נפל ברש"י וצריך לציין זה על תיבות זה עשר פעמים דלא נימא דזהו ע"ד גונמא וכמו דכתיב בפ' ויצא ותחלף את משכונתי עשרת מונים דאינו אלא על דרך גונמא ולכן כתב רש"י דבכאן עשר פעמים הוא כמשמעו עשר פעמים ממש וכמו דמסיים רש"י שנים בשליו ראשון וכו' וכדאיתא במס' עירובין שם: בפ' בלק כ"ד כ"ז] ומחז פאתי מואב.

ופרש"י התרגום מפרש קוצר העברי ויקטול וכו' ואינו מוכן דבריו דמאי מצא רש"י בתרגום פאן ביאור ופירוש לקוצר העברי ואכן מר אבא ז"ל אמר דט"ס נפל ברש"י ודברי רש"י ז"ל אלו שייך למעלה בקרא דלכה איעצה דפרש"י דמקרא קצר לכה איעצה היינו להכשילם בזימה וגם אומר לה דמה יעשה העם הנה לעמך ומחז פאתי מואב וגו'. וע"ז כתב רש"י כמו שהתרגום מפרש קוצר העברי איתא אמלכין מה דתעבד ואחוי לה מה דיעבד עמא הדין לעמך בסוף יומיא כצ"ל ברש"י. ודבר ה' בפיו אמת דרש"י פיון לתרגום הנה.

ואכן ראיתי דבקצת חומשים נדפס דברי רש"י כהוגן כמו שכתבתי בשם מר אבא ז"ל: דברים בפ' וילך ל"א ב' ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא.

ופרש"י על זה יכול שתשש כוחו ת"ל לא כהתה עינו וגו'. ואח"כ מציין רש"י על פסוק המוקדם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וצריך להבין מאיזה טעם הקדים רש"י לפרש הפסוק השני מקודם.

ואמר מו"ר אבי ז"ל דרש"י מציין באמת על פסוק ראשון וילך משה וכוונתו להקשות שני הפתובים אהדדי דמתחילה אמר וילך משה הרי שניה בכוחו לילך ולצוות בני ישראל ותוף כ"ד אמר לא אוכל עוד לצאת ולבוא ולכן פירש"י יכול שתשש כוחו וכו'.

אלא לא אוכל לצאת ולבא בד"ת: עד כאן מהחידושים ששמעתי מפי מר אבי ז"ל וכתבתי פה כדי שיהו שפתותיו דובבות בקבר ויהי לו לזכרון עולם. וראיתי לכתוב בכאן גם קצת מהחידושים על החומש ופרש"י מה שחנן ה' אותי בעצמי לחדש והם רשומים אצלי על הגליון החומש שלי ולא כתבתי פה רק מעט מזער כדי שיהא התחלת דברי בד"ת וכמו דכתיב פתח דבריה ואיר.

ונה החלוקתי בעזר השם. [בפ' בראשית א' כ"ו] ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמינו כדמותנו ויירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה וגו'.

ונה לכאורה יש לתמוה דלפי משמעות הכתוב משמע דהקב"ה סופר להמלאכים מעלת האדם ושכחו שיהיו לו רשות ושלטנות למשול על כל הבהמות וחסות הארץ ולעשות בהם פרצונו ובשביל זה הוא פדאי לברוא את האדם בארץ וצריף להבין מה תועלת יש בזה מה שהאדם ישלח על הברואים דמשום זה יהיה פדאי לבראותו ונלא בונדאי עיקר מעלת האדם ותכליתו הוא מה שנתן ה' בו חכמה ותבונה ודעת להבין במושפלות ולעבוד עבודת קונו ולקיים מצוותיו וכן פרש"י על תיבת כדמותנו דהיינו להבין ולהשכיל עכ"ל והיינו שנתן לו ה' חכמה ודעת כדי שישכיל להגיע למדרגת המלאכים.

ונ"ל הפנונה בזה ע"פ מה שכתב רבינו יונה זצ"ל בפירושו למס' אבות על המשנה וכל מעשיו יהיו לשם שמים [והובא בטור ובשו"ע או"ח סימן רל"א] דאפילו דברים של רשות כגון האכילה ושתיה ונהליכה ונהישיבה וכו' יהיה פולם לעבודת בוראו או לדבר הגורם עבודתו וכו' ומסיים שם דכללו של דבר דחייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול את כל מעשיו במאזני שפלו וכו' ומי שמידות הללו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו ואפילו בשעת שבתו וקומו והילוכו ובשעת משאו ומתנו ואפי' באכילתו ושתיתו וכו' ועל הדבר הזה זקף רבינו הקדוש אצבעותיו למעלה ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהנתי מהם אלא לש"ש עכ"ל והובא בספרים דלאכול ולשתות לשם שמים הוא עבודה גדולה ושכרו יותר גדול ממי שמתענה או עושה שאר מצות שאין בהם הנאת הגוף לשם מצוה דכל מי שמתענה או עושה שאר מצות בקל יכול לכוון לשם מצוה דהא אין לו שום פניה וכווננה אחרת בזה זולת לשם מצוה וגם אין צריף לכוין בפירוש לשם מצוה פי סתמן לשמן קאי דאל"כ לא היה עושה פן ועי' בטו"א (בר"ה דף כ"ז ע"ב) אבל באוכל ושותה או עושה שאר דברים שהגוף נהנה מהם והוא מניח הנאתו ואינו מכוון בשביל הנאת עצמו פלל רק דכל פנונתו הוא כדי שיהא חזק ובריא לעבודת ה' והו עבודה גדולה כי אף שהמעשה הוא קל המחשבה לש"ש בזה קשה ביותר.

ובהו יישב הגאון מו"ה אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל בספרו כתב סופר סי' ל"ט מה דמבואר בטוש"ע או"ח בס' רמ"ב דת"ח ואנשי מעשה נהגו להתענות בע"ש כדי שיהיו תאבים לאכול בשבת ולכאורה אדרבא ראוי שלא להתענות בע"ש כדי שיאכל בשבת על השובע ובקל יהיה יכול לכוון לשם מצוה עונג שבת משא"כ אם מתענה בע"ש יש לחוש דלא יכוין רק למלא רעבונו ולא יאכל לשם מצוה פלל ותי' דמשו"ה לא פתבו רק דת"ח ואנשי מעשה נוהגין פן והיינו משום דת"ח וחסידים ואנשי מעשה בונדאי אף שיהיו רעבים מ"מ לא יכונו בשבת להנאתם רק לשם מצוה דגם בחול רגילים בזה לאכול ולשתות הפל לש"ש והלכף להם עדיף טפי שיתענו כדי שיהיו תאבים ביותר לאכילת מצוה וכל שתאב יותר מקיים וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכופד פהלקתו ע"ש ובאמת שיותר הו"ל לומר דכיון שיהיה תאב לאכול ומ"מ לא יתפנון להנאתו רק לשם מצוה עונג שבת שפרו יותר גדול וכמו שכ' הוא ז"ל בעצמו שם בס' כ"ט בפניאור דברי המדרשב"פ ויצא על הפסוק ויקץ יעקב משנתו אמר ר"י אל תקרא משנתו אלא משנתו.

דְּרָצוֹנו לומר ע"פ מה שכתב רש"י וישכב במקום שהוא אבל ארבע עשרה שנים שהיה בבית המדרש של שם ועבר לא שכב וגם עתה שישכב לא היה להתענג בתענוגים אלא שהיה יוכל ללמוד אחר כך ולולא כן לא היה ה' נגלה אליו בשעה שהוא ישן להתענג בתענוג שניה וזהו שאמר ר"י אל תקרא משנתו אלא ממשנתו כי שניה זו פאלו היה קורא ושונה תחשב לו דהיה לשם שמים וכו': וכתב עוד שנה שהראו לו בתלום והנה סולם מוצב ארצה וכו' והיינו שהראו לו בתלום כי גם דברים העומדים בארץ והמעשה מוצב ארצה אם פוננתו בהם רצויה לפני ד' ראשו מגיע השמימה ומעלים עליו פאלו עשה מצוה והראו לו עוד כי מלאכי אלהים עולים ויורדים בו ורצונו לומר דמתחילה מלאכי אלהים למעלה מן האדם כי עושים רצון קונם תמיד בלי הפסק אבל האדם עושה כמה דברים לתועלת והנאת עצמו עד שפא למדרגה העליונה שפל תכלית מעשיו הפל לש"ש אז הוא עולה מעלה מעלה ממדרגת המלאכים שעובד ה' ועושה רצון קונו בעניינים גופנים שגבראו ליהנות בהן בנ"א ויש מעצר ברוחו לכוין בזה לש"ש והיינו מתחילה עולים עליו ר"ל שעולים על האדם במדרגה] ואח"כ יורדים ממדרגת האדם שהאדם עולה למעלה ממדרגת המלאכים עכ"ל הגאון בעל פתב סופר הג"ל ודבריו מתוקים מדבש.

וע"פ הצעה זו עולה לנו המקרא הג"ל כמין חומר בעז"ה. והיינו משום שהמלאכים קטרגו שלא לברא האדם וכדאיתא במדרש שאמרו מה אנוש כי תזכרנו והיינו משום שדרכו וטבעו למשנה אחר החומר ולילך אחר תאוות גופו ואינו חושש לעבוד עבודת בוראו ולקיים מצותיו ולכך השיב להם הקב"ה תשובה ניצחת דאדרבה דבשביל זה ראוי לברוא האדם דהצדיקים שבהם גם בדברים שיעשו בשביל הנאת גופם יהיה פנונתם לש"ש ולזה אמר וירדו בדגת הים ועוף השמים ובבהמה והיינו מה שירדו בדגת הים לאכילה ולהנות בהם יהיו פנונתם למצוה ועבודה פזו לא נמצא במלאכים ולכן בשביל זה נצרך לבריא את האדם ובדבר הזה יש לי מעלה יותר ממלאכי השרת.

ויש ליתן טעם לדברי אלה ע"פ הא דאמרינו בסנהדרין סו"פ אד"מ דמשו"ה נברא אדם בע"ש כדי שיפנס לסעודה מיד ופרש"י שגמץא הפל מוכן ויאכל מאשר יחפץ עכ"ל. ולענ"ד יש לומר הפנונה משום דבשבת מצוה לאכול בשר ודגים וכמו שהובא בזוה"ק ולכן נברא בע"ש כדי שיוכל לקיים מצות עונג שבת בבשר ודגים ואדם הראשון נצטווה על שבת וכדאיתא בב"ר וכ"מ גם בגמ' דסנהדרין דאמרינו ד"א כדי שיפנס למצוה מיד ועי' במהרש"א בח"א שם ולזה פיון הכתוב וירדו בדגת הים ועוף השמים והיינו שיאכל בשבת בשר ודגים לשם מצוה ובשביל זה לחוד הוא כדי להבראות דעבודה זו לא מצונו במלאכים [וי"ל עוד דע"ז פיון הגמ' (בשבת דף פ"ח) דהשיב להם משה פלום אכילה ושתיה יש ביניכם ונראה דר"ל אכילה ושתיה של מצוה].

ואף דאמרינו דאדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה מ"מ י"ל דכ' וירדו לדורות הבאים. ועוד דמהרש"א בח"א בסנהדרין שם בד"ה אל ימים ונהרות פתב דזה היה לאחר החטא של עץ הדעת אבל קודם החטא היה מותר לאכול בשר וסייעתא לדבריו מלשון כדי שיפנס לסעודה מיד.

והו אמת דנראה דאישתמיט מיניה דהמהרש"א ז"ל הסוגיא (דסנהדרין דף נ"ט) דעל הא דאמר רב יהודה אמר רב התם דאדם הראשון לא הותר לו בפשר לאכול מתיב הש"ס התם מהא דכתיב וירדו בדגת הים ועוף השמים והוצרף לתרץ ברוח דמייגרי למלאכה והא לדברי המהרש"א ה"ל לק"מ דהא קונדם החטא הנה מותר לו לאכול בפשר ודברי המהרש"א צ"ע.

ומיהו אין זה סתירה על דברינו ה"ל דמ"מ פשטיה דקרא לא קאי על אדם הראשון לחוד אלא על עיקר הבריאה של האדם וא"כ שפיר אמר וירדו בדגת הים לאכילה וקאי לדורות הבאים דהא בימי נח הותר להם לאכול בפשר אלא דמתוך הלשון משמע דגם על אדם הראשון נאמר וע"ז הוצרף לתרץ דר"ל למלאכה דאדם הראשון לא הנה רשאי לרדות רק למלאכה.

וגם מה שאמרנו בפ"י פדי שיכנס לסעודה מיד דר"ל פדי שיוכל לקיים סעודת שבת בפשר ודגים ג"כ ניחא דהא באמת הנה פן דהא אמרינו (שם דף נ"ט) דאדם הראשון הנה מיסב בג"ע ומלאכי השרת היו צולין לו בפשר ומסננין לו יין ומשנינו דהתם בפשר מן השמים הנה וא"כ גם בשבת שנטרד מג"ע מ"מ י"ל שהנה לו בפשר שהמציאו לו מן השמים והנה נצרף לבראות בהמות וחסות מן הארץ מקונדם היינו דקונדם הבריאה גם בשמים בנודאי לא הנה בנמצא בפשר כלל ולאחר שנברא מן הארץ בהמות וחסות אז היו יכולין להמציא לו בפשר מן השמים [ומיהו מה שעמד המזרחי על הא דאמרינו דטבחה וגו' אלו ימים ונהרות והובא במהרש"א שם שפיר העיר דארף דהנה יכול לאכול בפשר מן השמים לשון טבחה טבחה לא יתכן ע"ז דהא בפשר היורד מן השמים א"צ שחיטה כלל ולכן הוצרף לפרש דטבחה טבחה היינו בישול ע"ש ודו"ק]: [בפ' נח י כ"ה] יקטן שהנה עניו ומקטין עצמו לכה זכה להעמיד כל המשפחות הללו עכ"ל.

ואכן בספר הישר ראיתי שכ' דמשום הכי הנה נקרא יקטן על שם שנתקטן חיי האדם בימיו וכן מצאתי בתרגום דרב יוסף (בדברי הימים א') שפירש ושום אחיו יקטן דביומי שריאו שניהון דבני נשא לאיתקטע מן בגלל חוביה עכ"ל והיינו כד' ספר הישר.

ועל מה שהעיר המזרחי והשפתי חכמים פאן דמאיזה טעם הוצרף רש"י ליתן טעם על שם יקטן יותר משאר השמות הנה במח"כ נעלם מעיניהם דברי רש"י (בדברי הימים א' כ"ו) שכ' שם דעל בני עבר ע"כ צריכין לדרוש טעם משום שהנה נביא וקרא להם שמות ע"פ רוח הקודש.

ותדע דהפתוב אומר טעם על פלג פי בימיו נפלגה הארץ וממילא אנו צריכין לידע הטעם גם על יקטן אבל בשאר הדורות שלא היו נביאים לא ניתנו להדרש וז"ל שם יקטן שהנה מקטין עצמו נביא גדול הנה עבר אבל שמות אחרים לא נתנו להדרש פי לא ע"פ נביא נתן להם שמות עכ"ל אף מש"כ רש"י שם בפסוק (י"ט) פי בימיו נפלגה הארץ נתחלקו ונתמעטו ימיהם של בריות שמתחלה היו בני אדם חיים ט' מאות שנה ויותר ונחצו בימי ארפכשד לד' מאות שנה ויותר מן פלג ואילך נחצו למאתים מאות ד' מאות עכ"ל וצ"ע דבסדר עולם מפורש להדיא דהו פי בימיו נפלגו הארץ הוא כפשטי' דבימיו הנה דור הפלגה ורש"י בעצמו פי' פן הקא בפ"י החומש [ומיהו אין זה סתירה מרש"י על רש"י דכבר ידוע דהפ"י שעל ד"ה אינו מרש"י רק הוא מתלמידי רבינו סעדיה גאון ז"ל וכינהו

בְּשֵׁם רִשׁוֹי [נְכוֹן בְּאַמֶּת בְּתַרְגוּם רַב יוֹסֵף הַנֶּזְ"ל פִּי ג"כ ע"ד זֶה רַק דְּהוּא פִּי כִּן עַל שֵׁם יִקְטָן וְלֹא עַל פֶּלֶג וְרִשׁוֹי שֵׁם פִּירֵשׁ עַל שֵׁם פֶּלֶג כִּן וְצ"ע] וּמָה שֶׁפִּי רִשׁוֹי בְּחֻמְשׁ שֶׁהִי מִקְטִין עֲצָמוֹ וְהֵתֵם בַּד"ה פִּירֵשׁ שֶׁהִי מִקְטִין עֲסָקִיו אֱלוֹ וְאֱלוֹ דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים דְּכִן אֵיתָא בְּמִקְוָמוֹ אַר"י בֵּן חֵלְפָתָא וְכוּ' יִקְטָן שֶׁהִי מִקְטִין עֲצָמוֹ וְאֵת עֲסָקִיו עַכ"ל: [שֵׁם י"א י'] אֵלֶּה תוֹלְדוֹת שֵׁם וְגו'.

כ"ב אִף דְּכָבֵר חֲשַׁב לְתוֹלְדוֹת שֵׁם וְלַעֲלִיל י' א') וְהוּ"ל לְמַחְשַׁב שֵׁם כֹּל הַתּוֹלְדוֹת עִם אַבְרָהָם וְלָמָּה פָּתַח כֵּן לְפָרְשָׁה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וְעוֹד דִּשְׁם לֹא פָּתִיב תּוֹלְדוֹת רַק וְלִשְׁם.

יְנַלְד וְכֵן פָּתִיב אֵלֶּה תוֹלְדוֹת. וְנִרְאֶה דְּכָל הַנֶּזְ דְּלַעֲלִיל לֹא נִחְשַׁב לוֹ לְתוֹלְדוֹת מְשׁוּם דְּלֹא יֵצֵא מִהֶן דְּבָר טוֹב אֲבָל עֵיקַר תּוֹלְדוֹת הִיָּה מֵאַרְפְּכָשָׁד דִּיֵּצֵא מִמֶּנּוּ אַבְרָהָם וְלָכֵן חֲזַר וְנִכְתַּב פָּרְשָׁה בְּפָנֵי עֲצָמָה בְּשִׁבְלֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְזֶהוּ עֵיקַר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁל שֵׁם.

וְאַפְשָׁר דְּמִשׁוֹ"ה פָּתִיב שֵׁם כִּן מֵאֵת שְׁנֵיהּ מְשׁוּם דְּאֵב זוֹכָה לְבָנוֹ וּמְשׁוּם דְּשֵׁם הוֹלִיד לְכִן מֵאֵה שְׁנֵיהּ זָכָה אַבְרָהָם נְמִי לְהוֹלִיד לְאַחַר מֵאֵה שְׁנֵיהּ: [בפ' לך י"ב ה'] וְיִקְחָ אַבְרָם אֶת שְׁרֵי אִשְׁתּוֹ וְגו' וְאַבְרָם כִּן שְׁבָעִים וְחָמֵשׁ שְׁנֵיהּ בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן כ"ב.

לְכַאוּרָה תִּיבַת וְאַבְרָם הַשְּׁנִי מִיְּתֵר דְּהָא מִיְּרֵי בְּאַבְרָם וְהוּ"ל לְמַכְתַּב בְּתַחֲלִילָה וּבִן חָמֵשׁ וְשְׁבָעִים שְׁנֵיהּ הִיָּה בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן וְאַח"כּ וְיִלְדָּ אֶתוֹ לוֹט. וְאוּלַי דְּהַפְתּוּב בָּא לְרַמְזָ לְדַעַת הַסֵּדֶר עוֹלָם דְּהַלִּיכָה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁנֵסַע עִם לוֹט הִיָּה כִּן ע' וְאֵז הִיָּה מִלְחָמוֹת הַמְּלָכִים וּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים.

וְשׁוּב חֲזַר וּבָא לְחֶרֶן וְשָׁהָה שֵׁם חָמֵשׁ שְׁנֵים וְאֵז יֵצֵא לְבָדוֹ מִחֶרֶן שְׁלוֹט נִשְׂאָר בְּסְדוּם עַד שְׁנֵיהּ פְּכָה וְהוּבָא דְּבָרֵי הַסֵּדֶר עוֹלָם בְּתוּס' עַל הַחֻמְשׁ [וּבְסֵדֶר עוֹלָם שֶׁלְּפָנֵינוּ חֶסֶר תִּיבַת חֲזַר וּבָא לוֹ לְחֶרֶן רַק אֵיתָא שֵׁם וְיָרַד לְחֶרֶן וְכוּ' וּפְשׁוּט דַּט"ס הוּא וְצ"ל כְּמוֹ שֶׁכ' בְּתוּס' עַל הַחֻמְשׁ וְע"ש הֵיטִיב בְּהַגְהוֹת הַגֵּר"א ז"ל מִש"כ בְּזֵה וְד' הַתּוּס' (בְּשַׁבַּת דָּף י') שֶׁהִבִּיא בְּשֵׁם הַס"ע לְהִפְּךָ דְּמִלְחָמוֹת הַמְּלָכִים הִיָּה כִּן ע"ה שְׁנֵיהּ בְּהַלִּיכָה הַשְּׁנֵיהּ צַע"ג].

וְעַפ"ז יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַפְתּוּב דְּהַכִּי קָאָמַר וְיִלְדָּ אַבְרָם פְּאַשָׁר דְּבָר אֱלֹוֹ ה' וְיִלְדָּ אֶתוֹ לוֹט וְזֵה הִיָּה בְּשַׁנַּת ע' וְאַמְנָם וְאַבְרָם לְבָדוֹ כְּשֶׁהִלְדָּ בְּלֹא לוֹט בְּהַלִּיכָה שְׁנֵיהּ הִיָּה כִּן ע"ה וְהָא קָרָא הוּא מֵאַמֶּר הַמְּוִסְגָּר דְּבָא לְהוֹדִיעַ שְׁאַבְרָם חֲזַר לְחֶרֶן וְשׁוּב חֲזַר לֹא"י.

וְאוּלַי הַפְּוֹנָה לֹא חֲזַר בְּפָרְסוּם גְּדוּל כְּמוֹ בְּפַעַם הָרֵאשׁוֹן דְּלִקְחָ אֶת לוֹט וְאֵת כֹּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה שֵׁם לְהוֹדִיעַ לְכָל כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים בְּעוֹלָם וְהוּא צִיְּוָהוּ לְפָרוּשׁ מִמְּשַׁפְּחָתוֹ מְשׁוּם שֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים אֲבָל בְּפַעַם שְׁנִי שָׁב לְבָדוֹ וְלֹא לְקַח עִמּוֹ גָּרִים אַחֲרֵים.

וְיָדוּעַ דְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים וְלָכֵן בְּפַעַם הָרֵאשׁוֹן עָלוֹ לֹא"י בְּיַד רָמָה בְּיַמֵּי יְהוֹשֻׁעַ וְכַבְּשׁוֹ הַמְּלָכִים כְּמוֹ אַבְרָהָם אֲבָל בְּפַעַם הַשְּׁנִי בְּיַמֵּי עֲזָרָא לֹא עָלוֹ בְּיַד רָמָה וְלָכֵן לֹא הִיָּה הַשְּׁרָאָה הַשְּׁכִינָה בְּבֵית שְׁנִי וְכִדְאַמְרֵינוּ (בְּיֹמָא דָּף ט') וְלְכָל זֶה רָמַז לָנוּ הַפְּתוּב בְּתִיבַת וְאַבְרָם (כִּן הִיָּה נ"ל לְפָרֵשׁ אֲבָל מֵאַחַר דְּלֹא מְצֵאתִי זֶה בְּשׁוּם מְדָרֵשׁ חו"ל וְיָדוּעַ דְּאִסּוּר לֹאמַר דְּבָר חֲדָשׁ בְּעֲצָמֵינוּ מַה שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּמִדְרַשׁ חו"ל מְסֻתְפִינָא טוּבָא לֹאמַר זֶה דְּאוּלַי אִינוּ הַדְּבָר כִּן וְדו"ק [שֵׁם י"ג ג'] וְיִלְדָּ לְמַסְעֵיו מִנְּגַב וְגו'.

וְכַתֵּב עַל זֶה הַגָּאוֹן מִלְבֵּי"ם בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וּמֵה שֶׁפָּתַח מִנְגַב אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁהֵלֵךְ מִדְרוֹם לְצָפוֹן כִּי הִדְרִיךְ מִמְצָרִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא מְצַפּוֹן לְדְרוֹם כּו' כ"ב בַּמַּח"כ דְּבָרָיו תְּמוּהִים שֶׁהָרִי אֲדַרְבֵּה מְצָרִים בְּדְרוֹמָה שֶׁל א"י כְּמוֹ שְׂמוּכִיחַ בַּמְסֻעוֹת וּבַגְּבוּלֵי הָאֶרֶץ וְכֵן פָּתַח רַש"י פָּאן בְּהִדְרִיא וְכֵן הִדְרִיךְ יָדוּעַ פְּעַת בִּלְאֵנֵד קֶאֱרַט וּא"כ שֶׁפִּיר פְּתוּב מִנְגַב לְבֵית אֵל וְכֵן פָּתַח רַש"י.

שׁוּב רְאִיתִי דִּישׁ לִיִּישֵׁב דְּבָרֵי הַגָּאוֹן הַמְסַבֵּר ז"ל דְּכּוֹנֵנְתוֹ לְהַקְשׁוֹת דְּכִינּוֹן דַּע"כ הֵא דְקֶאֱמַר מִנְגַב אֵין זֶה סִימָן עַל מְצָרִים דְּהוּא מִנְגַב לְבֵית אֵל וְעוֹד דְּמֵאֵי נ"מ בְּזֶה אִם הִיָּה מִנְגַב אוֹ בְּמָקוֹם אַחַר וַע"כ צ"ל דְּקֶרָא הֵכִי קֶאֱמַר דְּנִסְעָה מִנְגַב שֶׁל מְצָרֵי סֶלְצָד בֵּית אֵל דְּהוּ"א דְּנִסְעָה מְצַפּוֹנָה שֶׁל מְצָרִים קמ"ל דְּנִסְעָה מִצָּד נִגַב וַע"ז תְּמָה הַגָּאוֹן הַמְסַבֵּר שֶׁפִּיר דְּהוּא אֲדַרְבֵּה צְפוֹנָה שֶׁל מְצָר הוּא בְּצַד נִגַב שֶׁל א"י וְהוּ"ל לֹמַר מְצַפּוֹן עַד בֵּית אֵל וּמִש"כ הַמְסַבֵּר כִּי הִדְרִיךְ הוּא מְצַפּוֹן לְדְרוֹם ר"ל מְצַפּוֹן שֶׁל מְצָרִים לְדְרוֹם שֶׁל א"י: וְשֵׁם י"ג א' [וַיַּעַל מְצָרִים וְגו' וְלוֹט עִמּוֹ הַנְּגִבָה וְאַבְרָם כְּבָד מְאֹד בְּמִקְנֵה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב וְלִכְאוּרָה לְאַיְזָה עֲנִין מְסַפֵּר לָנוּ הַכְּתוּב זֶה דְּאַבְרָם הִיָּה כְּבָד מְאֹד וּמֵה שֶׁבַח הוּא לְאַבְרָהָם וְעוֹד דְּאַיְזָה שְׂיִיכּוֹת יֵשׁ לוֹ לְמִקְרָא הַקּוֹדֵם וּנ"ל לְפָרֵשׁ הַפְּתוּבִים אֵלּוּ ע"פ מֵאֲמָרָם ז"ל (בב"ב דף כ"ה ע"ב) דַּא"ר יִצְחָק הַרוֹצֵה שְׂיִחְפִּים יְדָרִים וְשְׂיִעֲשִׂיר יִצְפִּין וְסִימָנָה שְׁוֹלְחָן בְּצַפּוֹן וּמְנוֹרָה בְּדְרוֹם וּר' יְהוֹשֻׁעַ ב"ל אָמַר לְעוֹלָם יְדָרִים שְׂמִתוּךְ שְׂמִתְחַכֵּם מִתְעַשֵּׂר שְׁנֵאֲמַר אֲנִיךְ יָמִים בְּיַמֵּינָה בְּשִׂמְלָה עוֹשֵׂר וְכָבוֹד ע"כ.

וַע"פ זֶה י"ל דְּהַפְּתוּב מְסַפֵּר לָנוּ שֶׁבַחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם דְּכָל נְסִיעָתוֹ הִפְלִי הִיָּה הַנְּגִבָה דְּלֵא רְצָה לְבַקֵּשׁ אַחַר עֲשִׂירוֹת רַק דְּרָצָה לְהַתְחַכֵּם יוֹתֵר וְלָכֵן נִסְעָה הִפְלִי לְדְרוֹמָה שֶׁל א"י לְצַד הַר הַמְּנוֹרָה וְכֵמוֹ שֶׁפִּרְש"י דָּשֵׁם הוּא מְקוֹר הַתְּחַכְמָה וְשִׂמְאָה תֵּאֲמַר דְּלֵא זָכָה רַק לְחַכְמָה וְלֵא לְעֲשִׂירוֹת וְלָכֵן מְסִיִּים הַפְּתוּב וְאַבְרָם כְּבָד מְאֹד וְגו' וְכֵמוֹ אֲמָרוֹ שֶׁל ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי שְׂמִתוּךְ שְׂמִתְחַכֵּם מִתְעַשֵּׂר [בב"ב י"ט ט"ז] עַל וְיִתְמַהֲמָה נְקוּדָה שֶׁלְשָׁלֹת וְיָדוּעַ כִּי בַּגְּיָנוֹת טַעַם שֶׁלְשָׁלֹת צָרִיךְ לְשַׁלְשֵׁל וְלִמְשׁוֹךְ אֶת הַתִּיבָה ג' פְּעָמִים.

וְנִרְאֶה דְּהוּא כְּדִי לְרַמֵּז דְּוִיתְמַהֲמָה יוֹתֵר מִדָּאֵי דְּהַמְלֵאךְ לֵא אָמַר לוֹ רַק דִּיקָח אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת שְׂתֵי בְנוֹתָיו הַנְּמַצָּאוֹת וְהִיָּינוּ דְּיִתְמַהֲמָה בְּשִׁבִיל ב' דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלִבְד וְהוּא הַתְּמַהֲמָה יוֹתֵר גַּם לְהַצִּיל אֶת מְמוֹנּוֹ וְכֵמוֹ שֶׁפִּרְש"י וְלָזָה לֵא הִיָּה רִשְׁאֵי דְּגַם צְדִיקִים שֶׁל אֲנָשֵׁי עִיר הַנְּדִיחַת יוֹצֵאִין עֲרֻמִּין וּמְמוֹנָם אֲבָד וְלָכֵן נְקוּדָה עָלָיו שֶׁלְשָׁלֹת לְרַמֵּז דְּהַתְּמַהֲמָה בְּשִׁבִיל ג' דְּבָרִים וְלִפְיָךְ וְיִתְזַיְקוּ בְּיָדוֹ וְיִנְצִיאָוּהוּ וְיִנְצִיחוּהוּ מִחוּץ לְעִיר: [שֵׁם כ"ב ה'] שְׁבוּ לָכֵם פֹּה עַם הַתְּמוֹר.

וְכַתֵּב בְּמִסְוֵרָה תְּקִיבָת שְׁבוּ ד' בְּמִסְוֵרָה חֵד הֵכָא וְאִידָךְ שְׁבוּ וְסִחְרִיָּה וְהֵאֲחִזּוּ בָּהּ (בב"ב וַיִּשְׁלַח ל"ד י'). וְאִידָךְ שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ (שְׂמוֹת ט"ז כ"ט) וְאִידָךְ וְאֵל הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֵלֵיכֶם (שֵׁם כ"ד י"ד) וְהִנֵּה שְׂמַעְתִּי מִפֶּה קְדוֹשׁ שֶׁל הַגָּאוֹן מו"ה שְׁלֵמָה זְלַמֵּן וְלָמֵן וְאָב מ"מ דפ"ק וְוִילְנָא זצ"ל שֶׁאָמַר עַל הַמְּסוֹרָה הַלְזוּ בְּיָאוֹר נְכוֹן עַל דְּרִיךְ הַרְמֵז וְהַמְּסוֹרָה כְּדָרְכּוֹ ז"ל בְּקוֹדֶשׁ תְּמִיד לְדְרוֹשׁ עַל ע"ד הַמְּסוֹרָה לְהַשִּׁיב לֵב בָּנִים לְאַבְיָהֶם שְׂבִשְׂמִים וְלְהַלְבִּישׁ זֶה בְּמִקְרָא אוֹ בְּמִדְרָשׁ וְאַגְדָּה.

דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּהַנְּשִׂמָה שֶׁל אָדָם הִיא אֲצוּלָה מְכַסָּא הַכְּבוֹד וְנִהְיִית מְזִיו הַשְּׂכִינָה וְאוֹמְרִין לָהּ שְׁבוּ לָכֵם פֹּה עַם הַתְּמוֹר וְהִיָּינוּ עִם הַגּוֹף שֶׁהוּא חוֹמֵר הַעֲכוּר עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה. וְאַמְנָם

הנשמה מסרבת ואינה רוצה לזוז ממקומה וממדורה העליון אשר היא יושבת בגנוי מרומים תחת פנפי השכינה ולירד מאגרא רמא לבירא עמיקתא אל עולם השפל הלזה ולהכניסה לטיפה סרוחה ולחומר עכור ושוב משיבים לה שנית שבו וסחרוה דכדאי הוא לה לירד לגוף דכאן הוא עולם המעשה והמסחור ואם תסגל בפה עם הגוף מצות ומעשים טובים אזי ישולם לה שכרה משלם בגן עדן העליון לאחר מאה שנה ותהא צרורה בצרור החיים תחת פנפי השכינה עבור פעולתה שעשתה בעוה"ז משא"כ קודם שיירדה לגוף היתה צריכה ליהנות מנהמא דכיסופא.

ואמנם עדיין לא נכנסו הדברים באוני הנשמה ועדיין היא מסרבת משום דזהו טוב אם לא יתגבר היצה"ר ותלך בדרך טובים אז תוכל לבוא לתכלית הטוב. אבל כבר אמרו חז"ל דנמנו וגמרו דנוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא משום שהאדם עלול לחטא ואין אדם צדיק בארץ וגו' ונמצא שיהא ההפסד מרובה משכרה ולכן טוענת ואומרת "שבו" איש תחתיו ואיני רוצה לזוז ממקומי.

ואכן שוב אומרים לה דכל החפש הזה אינו רק בימי בחרותו דאז רתיחת הדם שולט באדם ויצה"ר מתגבר עליו אבל פשיגיע ימי הזקנה אז היצה"ר בטל וחוזר ושב אל ה' בכל לבו לעבדו באמת ולכן כדאי הוא לנשמה לירד לגוף בשביל ימי הזקנה דיפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מפל וכו' וזהו דרמז לנו הכתוב ואל הזקנים אמר פן שמעתי מפי הרב הרה"ג המנוח הצדיק הג"ל ודפח"ח: ואכן מפי מר אחי זצ"ל שמעתי לפרש דברי המסורה הג"ל ע"פ דרך ההלכה לדעת הסוברים דתחומין די"ב מילין הוא דאורייתא ונלמד מהך קרא דאל יצא איש ממקומו דמחנה ישראל מחזקת י"ב מילין והנהירה התורה דלא יצא איש בשבת יותר מי"ב מילין דהוא שיעור מחנה ישראל וכמו דאיתא בירושלמי.

ואמנם לא ידעינו מהך קרא רק דהאיש בעצמו מוזהר אבל אפתי לא ידעינו דמוזהר על תחומי בהמתו וע"ז רמז לנו המסורה אידך קרא דפ' וירא שבו לכם פה עם החמור דאפילו חמורו צריך להיות בשבת במקומו ולא לצאת מי"ב מילין [ולדעת המהר"ם אלשיקר בתשובה והובא במג"א בסי' ת"ד דתחומי בהמתו אינו אלא דרבנן ואפילו בי"ב מילין משום דכתיב אל יצא איש מ"מ י"ל דהכתוב בא לרמז על התקנה שתיקנו חז"ל לאחר מכאן דכל מילי דרבנן איכא רמז ואסמכתא בתורה וכן מצינו בש"ס בכמה דוכתי דסמכו דבריהם על הכתוב] ואפתי לא ידעינו רק על בהמה משום דמצינו דהתורה הנהיר גם על שביית בהמה מפלאכה ובמחמר איכא נמי לאו וחיוב חטאת.

אבל בכלים דליכא אזהרה על שביית פלים דקי"ל דשביית פלים לאו דאורייתא וגם איסור דרבנן ליכא אימא דאינו מוזהר גם על תחומי פלים ע"ז בא לרמז קרא דפ' וישלח שבו וסחרוה פלומר דאפילו סחורה שלו וכליו אסור להוציאן ממקום שביית הבעלים וכמו דתנן בהמה והפלים כרגלי הבעלים וחספצי הפקר אסור להוציאן ממקום שבייתן.

אבל אפתי לא ידעינו רק על תחומי י"ב מילין דהן מקומן של ישראל במדבר אבל חז"ל התקינו דאפילו חוץ לאלפים אמה אסור לילך בשבת והיכן מצינו אסמכתא לזה בתורה וע"ז רמז לנו קרא דפ' משפטים ואל הזקנים אמר שבו פלומר דאף מה שהתקינו לנו הזקנים היינו רבותינו התנאים ואנשי כנה"ג דהם נקראים זקנים בש"ס וכמו דאמרינן

(בסופה דף מ"ד) מפאן ואילף מצות זקנים] לישב במקומו בשבת ולא לצאת חוץ לאלפים
ג"כ צריף לקנים שהוא ג"כ אמירתו של הקב"ה בעצמו וכמו דכתיב שאל אביך ויגדך ק
וגו' וזהו ואל הזקנים אמר שבו כלומר דמנשה רבינו אמר מפי הגבורה אל הזקנים דמעשו
סייג לתורה ולתקן תחומין דאלפים אמה פדי שלא יבואו לידי איסור תורה.

ונהו דאמר שבו עד אשר נשוב כלומר דהישיבה שלהם יהיה תיקון שנשוב עי"ז מישיבה
של תורה וכמו דכתיב אם תשיב משבת רגליך. ועפ"ז פירש מר אחי ז"ל גם לשבו
החמישי דכתיב בפ' בלק שבו נא בזה גם אתם הלילה משום דאפתי לא ידעינו אי מןהר
על תחומין בליל שבת דהא בקרא ביום השביעי כתיב וגבי מלאכה ילפינו אזהרה ועונשין
ללילה במכילתא פרשת פי תשא ממחלליה מות יומת דהא כבר כתיב כל העושה בו
מלאכה יומת אלא ללמד אפילו לעונש דלילה ובתוס' ישנים (ביומא דף פ"א) הקשו
באמת דמנ"ל בשבת עונש ואזהרה ללילה ובמח"כ נעלם מעיניהם המכילתא הלזו] וע"ז
רמז לנו קרא החמישי שבו נא בזה גם אתם הלילה.

כל זה שמעתי מפי מר אחי ז"ל רק שאני הוספתי בזה דברים לתוס' ביאור. ואכן כל זה
לפי דעת הר"י ונהרמב"ם דקרא אחי לתחומין די"ב מילין אבל לדעת שאר הפוסקים
דכל תחומין דרבנן וקרא להוצאה איצטריף דאל יצא עם הפלי ללקט הזמן (והא דהוצא
לומר שבו איש תחתיו אפשר דאחי לעשה דאם מוציא לרה"ר דאין רשאי לטלטל ברה"ר
פי אם תוף ד' אמות וזהו שבו איש תחתיו ואל יצא איש ממקומו מרה"י לרה"ר אפילו
בתוף ד"א ועפ"ז יש לנו רמז על מעביר ד"א ברה"ר] יש לנו לומר פנונת המסורה הפל
על הוצאה לפי שלא שמענו רק מלאכה גמורה אבל הוצאה לא שמענו דהוצאה אינו
נכלל בסתם מלאכה דמלאכה גרועה היא קמ"ל.

ושבו וסחרו אחי ללמד דאפילו אם כבר מכר החפצים לעובד פוכבים מבעוד יום מ"מ
אסור להניח לו להוציאן לרה"ר בשבת דע"כ לא מתירין ב"ה לטעון עליו אלא עם
השמש אבל לאחר השקיעה אסור ואפילו דהעובד פוכבים הוא מוציא בשביל עצמו מ"מ
אסור משום דמחזי כשלוחו וזהו שבו וסחרו דאפילו אם כבר קנה העובד פוכבים
הסחורה ונהוצאה הוא בשביל טובת הסוחר ואעפ"כ אסור.

ואל הזקנים קאי לרמז על תקנת שלמה שתיקן עירוכי חצרות ושיתופי מבואות וגם
נכלל בו מה שתקנו חז"ל לחי וקורה למבוי וכרמלית ואף דמה"ת כל המבואות רה"י
גמור ומותר לטלטל וכן בקעה והמדבר הוא מקום פטור מה"ת מ"מ מצוה לשמוע אל
הזקנים שאסרו.

ושבו נא בזה גם אתם הלילה אחי לרמז דאפילו בליל שבת אסור הוצאה וכו"ל: וע"ז
מה שכתבתי לעיל בשם הרב המ"מ שאמר לפירוש ד' שבו הנ"ל ע"ד הוויכוח הנשמה
בירידתה לעולם השפל נ"ל ע"פ דבריו ז"ל לפירוש גם שבו החמישי.

שבו נא בזה גם אתם הלילה. והיינו דהנשמה אף דנתרצית לירד לגוף בשביל ימי הזקנה
דאז תוכל לקנים ולסגל מצות ומעשים טובים דאז הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד מ"מ
עדיין יש לה טענה דמ"מ לא היה כדאי לה לירד לגוף רק בזמן שהיו ישראל במעלה
העליונה והיו שרונים על אדמתן והיו יכולין לקנים כל התר"ג מצות אבל האידנא בגלות

בעו"ה חסר הרבה מצות התלויות בארץ ודיני טומאה וטהרה וחסר שמ"ג מצות וסימנף הג'ש'ם' חלף הלה לו והיינו כמנן גשם חלף והלה בעו"ה ולא נשאר רק ע"ר מצות וזה דכתיב אני ישנה ולבי ער ודרשו במדרש אני ישנה בגלות אבל לבי "ער" דעדיין נשאר לנו מצוות כמנן ע"ר וא"כ טוענת הנשמה דעתה שאנו שרונים בגלות הדומה ללילה אין פדאי לעשות מסחר קטן פנה ולהכניס עצמה בספק ולכן משיבין לה דשבו נא בזה גם אתם הלילה דאפילו בגלות הדומה ללילה מ"מ צריכה לירד לגוף וטענתה אינה טענה קלל משום דכל העוסק בתורת עולה פאלו הקריב עולה והלכה גם בזמן הזה נוכל לקנים כל תרני"ג מצות: [בפ' חיי שרה כ"ד י"ב] ויאמר ויאמר ה' אלהי אברהם וגו'.

ונקוד על תיבת ויאמר שלשלת. ונ"ל הטעם משום דאמרנו (בתענית דף ד') דשלשה שאלו שלא פהוגן ולשנים השיבו פהוגן ולאחד השיבוהו שלא פהוגן ואלו הן אליעזר עבד אברהם ושואל בן קיש ויפתח הגלעדי ע"ש ונ"ל דשואל בן קיש ויפתח דשאלו שלא פהוגן היינו משום דסמכו עצמן על אליעזר דשאל ג"כ שלא פהוגן ומ"מ הצליח ה' בידו ונודמנה לו רבקה וחשבו דגם להם יעשה השם נס וישיב אותם פהוגן [וי"ל דבאמת מה שלא השיבו פהוגן גם ליפתח היינו משום דאליעזר עבד אברהם ושואל בן קיש דעשו סימן וניחוש בענין זיווג וכבר ידוע מה שאמרו חז"ל (במו"ק י"ח) וגריש סוטה) דארבעים יום קודם יצירת הנוול בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני וכו' ולכן לא חששו שאם תזדמן חגריית או סומא אם לא תהא בת זוגו של יצחק ואם תזדמן לו חגריית או סומא ע"כ בת זוגו היא ולא קלקל בדיבורו פלוס דרק נגזר מן השמים דתהיה אשתו של יצחק חגריית או סומא וזה דאמר אותה הוכחת ר"ל דהוכחת מכפר ארבעים יום קודם יצירה וכן גבי שואל נמי דכונתיה הוא אבל גבי יפתח דהדבר תלוי ברצונו לנדור מה שחפץ לא הני ליה לתלות נדרו בדבר שיש בו לחוש שיזדמן לו שלא פהוגן ולכן בכיון אפטר דנזדמן לו בתו] ועפ"ז י"ל דמשו"ה נקוד שלשלת על תיבת ויאמר וטעם של שלשלת ידוע דצריך להמשיך את התיבה ולשלשלג' פעמים והוא כדי לרמז דבאמירה זו נמשך שאמרו ג' אנשים ע"ד הזה: [שם כ"ד י'] עה"פ מגמלי אדוניו וילה וגו'.

פרש"י ניפרים היו משאר גמלים שהיו יוצאין זממין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים ע"כ. והוא מהמדרש רבה כאן על פסוק הזה.

והנה לכאורה תמוה דמה הוצרכו גמלים של אברהם לזמון אותם מפני הגזל דהיכי יעלה על הדעת לומר דגמליו של אברהם לא היו דומין לחמורו של ר' פנחס בן יאיר. והיותר תימה דלקמן במד"ר על קרא דניפתח את הגמלים ופי' במדרש דהתיר זממיהם מקשו רב הונא ורב ירמיה לר' חייא רבה לא היו גמליו של אברהם אבינו דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר פי' בתמיהה ע"ש.

והדבר תמוה דלמה נטרו דווקא להקשות הכא ולא הקשו לעיל על קרא דמגמלי אדוניו דג"כ דרשו דהיינו שהיו זממין. ועוד העיר בני הבחור המשפיל בתורה כמר אברהם יעקב הפהן נ"י דאמאי הוצרכו פלל אברהם אבינו לזמון הגמלים הלא כבר נתנה הארץ לאברהם לאחר שנולד יצחק וכמו שכ' השפ"ח בריש הפרשה על קרא דגר ותושב אנכי עמכם ע"ש ואין לומר דלא הנה לו זכות רק בקרקע עצמה אבל לא בפירות שזרעו הם וכמו שכ' התוס' (בר"ה דף י"ג) דיש לא"י במה שזרע וכו"ה בירושלמי דגיטין סופ"ד

דא"כ תיממה הא דפרש"י בפ' לך והוא מהמדרש רבה דרועי לוט היו רוצים לרעות בשדות אחרים וטענו משום שפבר נתנה הארץ לאברהם ורק שהפסוק מסיים והפנעני והפרניזי אז יושב בארץ ועדיין לא נתנה הארץ לאברהם כל זמן דלא נולד יצחק אבל אי לא"ה היו יכולין לרעות בשדות אחרים הרי דהיה לו זכות גם בפירות * * [ולפי מה שהעלה המ"ל בפרשת דרכים דרוש ט' דקודם פבישת הארץ היה להם זכות בפירות ע"ש יתיישב הקושניא] וחסר בני נ"י ותי' די"ל דאף לאחר שנולד יצחק מ"מ לא היה שייך הארץ רק ליצחק בלבד והלכך לענו קבורת שרה שפיר אמר דאם ארצה אטלנה מן הדין משום דיצחק גופיה מחוייב לקבור את אמו והלכך היה יכול אברהם לבוא בהרשאה מיצחק אבל הבהמות שלו היה צריך לזמנם פן תי' בני הנ"ל נ"י ונכון הוא.

אבל עדיין קשה דלמה לא הקשה המדרש פן מקודם ואכן פבוד חתני הרב החריו וקבי מו"ה נחום נ"י תירץ די"ל דמה שזמם אברהם אבינו לגמלו ובהמותיו לא היה רק להראות לבני דורו שצריך כל אדם לשמור עצמו מן הגזל ואפילו בהמות שלו צריך לשמור שלא יהנו מן הגזל אבל באמת בשביל עצמו לא היה צריך לזמנם מתרי טעמי הנ"ל וזהו דכתיב מגמלי אדוניו [דכן היה דרכו של א"א וכמו דכתיב פי ידעתיו אשר צנוה את בניו ואת ביתו אחריו ושפרו דרוך ה' לעשות צדקה ומשפט].

ואמנם זה שייך במקום שהיה דר בו אברהם שידעו הפל דהם בהמות של אברהם אבל בעת שהלך אליעזר בדרו לארם נהרים לא שייך להראות לאחרים דמי ידע דהם בהמות של אברהם וע"כ דזמם אותם כדי שלא ירעו בשדות אחרים שפיר מקשה המדרש דנהי דהתם חו"ל הוי ואם היו רועים בשדות של אחרים בנודאי היה גזל גמור דלא היה שייך לאברהם מ"מ מי גריעי מחמורו של ר' פנחס בן יאיר ובזה נתיישב ב' הקושיות וש"י.

ואכן לענ"ד נ"ל לתיישב עוד דנודאי בא"י דכיון דלאחר שנולד יצחק כבר היה הארץ שלו ואף דיש לא"י במה דזרע מ"מ אפטר דא"צ לשלם רק ההוצאות והלכך שפיר חשש אברהם דשמא ירעו בשדות אחרים פיון דאינו גזל רק לו דלא ידע למי לשלם וקשה גזל של רבים וגבי הבהמות לא יהא איסור גזל אבל אליעזר שהלך לארם נהרים שהיה חו"ל דהוי גזל מעליא שפיר מקשה דמי גריעי מחמורו של ר' פנחס בן יאיר ומיהו לת"ק דלא חשש לקושניא זו יש לומר דס"ל דלא קשה דכיון דהוצרך לזמנם אותם מקודם בעת שהיו עדיין בגבול א"י ממילא נשארו אח"כ זמומים עד שבאו לארם נהרים וק"ל: [כ"ה ג'] ויקשו ילד את שבא ואת דדן ובני דדן היו אשורים ולטושים ולאומים ופי' התרגום ובני דדן היו למשירין ולשכונין ולגונן ונראה דטעמו של אונקלוס הוא משום דס"ל כמש"כ בספר הישר בפ' חיי שרה דשם העצם שלהו היה אמידע ויוב וגוחי אלישע ונותח ולפיכך הוצרך לפרש בדרו אחר.

ונראה דמשו"ה לא חשיב להו בדברי הימים ודו"ק ועי' בתרגום רב יוסף שם דפי' ג"כ על שבא וידן שמות אחרים [בפ' ויצא כ"ח כ'] וידר יעקב נדר לאמר. הנה לכאורה תיבת לאמר אין לו שייכות בכאן וכבר הרגיש בזה במד"ר פאן ופי' לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה והובא בתוס' חולין דף ב' ע"ב) ד"ה מן.

ואמנם שמעתי בזה דבר נחמד ממר אחי הגאון זצ"ל שאמר לפרש הפתוב ע"פ דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' עירובין הלכה ל"א שכ' שם דנדר חל על דבר שלב"ל ואם אמר

דְּהָרֵי עָלֵי לְהַקְדִּישׁוּ הָרֵי זֶה חֵיב לְהַקְדִּישׁוּ פְּשִׁיבּוּא לְעוֹלָם מִחֲמַת נִדְרוֹ וְכוּ' וּבְהַלְכָה ל"ג
כָּתַב רֵאֵיָה לְדָבָר זֶה מִמָּה שֶׁאָמַר יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֵׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לָךְ וְנֶאֱמַר
אֲשֶׁר נִדְרַתִּי לִי שֵׁם נִדָּר וְעַפ"ז י"ל דְּלִזְזָה כְּתוּב תִּיבַת לֵאמֹר כְּלוּמַר דִּיעֲקֹב נִדָּר לומר נִדָּר
כְּשִׁיבּוּא לְעוֹלָם דְּקִיבֵל עַל עֲצָמוֹ לְהַפְרִישׁ מֵעֲשֵׂר מִכָּל מַה שִׁיבְרָךְ ה' אוֹתוֹ לְאַחַר מִכָּאֵן
וְאִז יִקְדִּישְׁנוּ לְגִבּוּהַ.

ודפח"ח: [בפ' וַיִּשְׁלַח ל"ב ל"ג] עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גֵּיד הַנֶּזֶשָׁה אֲשֶׁר עַל כַּף
הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה. הִנֵּה לְכַאוּרָה תִּיבּוֹת אֵלּוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה נִרְאָה מִיְתָר דֶּהֱדָבָר פְּשׁוּט
דְּאִזְזָה זֶה נִוְהַגְתָּ לְדוֹרוֹת דְּכָל מִצְוָה אוֹ אִזְזָה שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוֹף נִוְהַגְתָּ לְדוֹרוֹת וְעוֹד
דְּאִף דְּמִצְוֵינוּ בְּכ"מ דְּהַנְצָרָה הַתּוֹרָה לְפָרֵשׁ דְּנוֹהַגְתָּ לְדוֹרוֹת עוֹלָם מ"מ לֹא מִצְוֵינוּ דְּכַתְּבָה
הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן זֶה רַק כְּתִיב לְדוֹרוֹתֵם אוֹ חֲנוּקַת עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵיכֶם אֲבָל לִשׁוֹן עַד הַיּוֹם הַזֶּה
לֹא מִצְוֵינוּ בְּשׁוּם מְקוֹם.

וְהוּן אֲמַת דְּלִדְעָה ר' יְהוּדָה בְּמִשְׁנָה (חולין דף ק' ע"ב) דַּס"ל דְּגִיד הַנֶּזֶשָׁה נִוְהַג גַּם בְּטִמְאָה
דְּאִסּוּרֵינוּ דְּאִסּוּר חָל עַל אִסּוּר וּמִבֵּיא שֵׁם רֵאֵיָה לְדָבָרֵינוּ דְּהֵלֵא מִבְּנֵי יַעֲקֹב נֶאֱסַר גִּיד
הַנֶּזֶשָׁה וְעַדִּינוּ בְּהִמָּה טִמְאָה מוֹתֵרַת לְהוּן ע"ש.

י"ל בְּפִשְׁיטוֹת דְּמִשׁו"ה הַנְצָרָה הַתּוֹרָה לְכַתּוּב עַד הַיּוֹם הַזֶּה לֹא שֶׁמֵּעִינוּ דְּאִף לְאַחַר
שְׁנֵי תַנְתְּנָה תּוֹרָה וְנֶאֱסַרָה בְּהִמָּה טִמְאָה לְיִשְׂרָאֵל מ"מ נִוְהַג אִסּוּר גִּיד גַּם בְּהוּן דְּלֹא נִימָא
נִי תַנְתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הַלְכָה דְּבִבְהִמָּה טִמְאָה אֵינוּ נִוְהַג הֵלָא דְּגִיד הַנֶּזֶשָׁה דְּאִף דְּלֵב יַעֲקֹב
נֶאֱמַר אִסּוּר גִּיד בְּכָל הַבְּהֵמוֹת הַיִּינוּ מִשׁוּם דְּאִז לֹא הָיָה נִוְהַג א טִמְאָה אֲבָל לְאַחַר שְׁנֵי תַנְתְּנָה
תּוֹרָה הו"א דְּאִין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר קמ"ל קָרָא עַד הַיּוֹם הַזֶּה דְּגַם הָאִיִּדְנָא לְאַחַר
שְׁנֵי תַנְתְּנָה תּוֹרָה נִוְהַג אִסּוּר גִּיד בְּטִמְאָה כִּיּוֹן דְּאִז נֶאֱסַר גַּם בְּטִמְאָה תוּ לֹא פִקַּע וְכִמוּ שֶׁכ'
הַתּוֹס' שֵׁם בַּד"ה וְכִי ע"ש וְכָל זֶה לר"י אֲבָל לְרַבְּנֵינוּ דְּבִסִּינֵי נֶאֱמַר אֵלֵא שְׁנִכְתַּב בְּמִקּוּמוֹ
הַדְרָא הַקּוֹשְׁיָא לְדוֹכְתִּיָּה וְנ"ל לִיִּישׁב בְּשֵׁנֵי אוֹפְנִים אֲנִפֵּן הָאִחַד י"ל בְּהַקְדָּם מִש"כ
הַרְמַב"ם ז"ל בַּפ"ט מַה"מ דְּשִׁשָּׁה מִצְוֹת נִצְטְנוּ אָדָם הָרֵאשׁוֹן וְכוּ' וְיַעֲקֹב הוֹסִיף גְּדַה"נ
וְהַתְּפִלָּל עַרְבִית עכ"ל.

וְנ"ל בְּרוּר דְּאִין כְּנוֹנְתוֹ דִּיעֲקֹב נִצְטְנוּהוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁלֵא לֵאָכְלוּ אֶת גֵּיד הַנֶּזֶשָׁה וְכַדְעַת
ר"י דַּא"כ תַּקְשָׁה מְדִידָה אִדִּידָה וְכִמוּ שֶׁהַקְשָׁה הַלַּח"מ שֵׁם דְּהָא הַרְמַב"ם פֶּסֶק דְּאִינוּ
נִוְהַג בְּטִמְאָה וְע"כ דַּס"ל דְּבִמִּקּוּמוֹ נִכְתַּב אֲבָל לֹא נִצְטְנוּ אֵלֵא בְּסִינֵי דְּזֵה תְּלֵי אִהֲדִידֵי דְּאִם
נִסְבּוֹר דְּלִבְנֵי יַעֲר עֵשׂ נֶאֱמַר ע"כ דְּנוֹהַג בְּטִמְאָה וְכִמוּ דְּמִבּוֹאָר בְּסוֹגִיָּא (דְּחולין דף ק'
ע"ב) אֵלֵא ע"כ דְּהַרְמַב"ם ר"ל דִּיעֲקֹב בְּעֲצָמוֹ הִנְהִיג כֵּן מִחֲמַת הַמַּעֲשָׂה שְׁאִירַע לוֹ וְרֵאֵיָה
לְזֵה מִדְּחִשִׁיב לִיָּה דְּהַתְּפִלָּל עַרְבִית וְיִצְחָק הַפְּרִישׁ מֵעֲשֵׂר וְהוֹסִיף תְּפִלָּה אַחֲרַת לְפָנוֹת הַיּוֹם
וְאַבְרָהָם הַתְּפִלָּל שְׁחֵרִית דְּכָל הַגִּי לֹא הָיוּ שׁוּם צִיוּי כָּלָל עַל בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
שִׁיתְּפִלְלוּ אוֹ דִּפְרִישׁוּ מֵעֲשֵׂר רַק דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הִנְהִיגוּ כֵּן בְּעֲצָמָם וַא"כ מִש"כ
דִּיעֲקֹב הוֹסִיף גִּיד הַנֶּזֶשָׁה נְמִי דְּכּוֹנְתָה.

דְּהוּא בְּעֲצָמוֹ נִהַג כֵּן שְׁלֵא לֵאָכְלוּ אֶת הַגִּיד. וְרֵאֵיָה עוֹד לְזֵה דְּגַבֵּי מִילָה כְּתַב הַרְמַב"ם
לְהִדְיָא שֵׁם בָּא אַבְרָהָם וְנִצְטְנוּהוּ יְתַר עַל אֵלּוּ בְּמִילָה.

ואם איתא דפסק בכתב כר"י הו"ל למכתב פא יעקב ונצטונה על גיד הנשה אלא ונדאי דס"ל פרבנו דלא הנה הציווי רק לאחר שנתנה תורה ורק שיעקב נהג פן בעצמו וכ"כ הכ"מ שם באמת] וא"כ בחנם תמה עליו הלחם משנה שם (ויכבר פתב הלח"מ בעצמו שם דאולי פנונת הרמב"ם דיעקב נהג פן מעצמו אף דק"ל דמנ"ל להרמב"ם הא] והכ"מ תמה שם על מש"כ עוד הרמב"ם דעמרם נצטונה במצרים במצות יתירות דמהיכן מיימי לה והו"ל להעיר ג"כ על הא דיעקב הוסיף גיד הנשה פינו דס"ל בדעת רבינו דיעקב בעצמו נהג פן וכרבנו ס"ל וא"כ מנ"ל דיעקב נהג פן.

ואכן במדרש רבה בשיר השירים על פסוק ישקני מנשיקות פיהו דאיתא שם אברהם אבינו נצטונה על המילה יצחק חנפה לשמונה ימים יעקב על גיד הנשה ע"כ. ומפרש רבינו דר"ל שיעקב נהג מעצמו פן אבל עיקר הציווי הנה לאחר מתן תורה.

ועפ"ז י"ל דמשו"ה פתיב עד היום הנה משום שיעקב וכניו פבר נהגו פן בעצמם קודם מתן תורה הנצטונה לפרש דלאחר שנתנה תורה נצטוו בני ישראל שלא לאכול גיד הנשה עד היום הנה דמעיקרא לא הנה ציווי רק נהגו פן מעצמם ולאחר מ"ת הוזהרו באיסור לאו.

עוד י"ל דאם יעקב הוסיף מדעתו ע"כ דהוסיף על שמנו של גיד דלגיד עצמו לא שייך שנהג בו איסור דהא בלא"ה אינו ראוי לאכילה דהא. קי"ל דאין בגידו בנו"ט ובשלמא התורה הנצטונה לאסור לעבור עליו בלאו ולחייב מלקות ולקבל שכר מי שנגמזע ואינו אוכל אבל על יעקב לא שייך זה וע"כ דהוסיף איסור על שמנו של גיד.

וי"ל דלהכי פתיב את גיד הנשה לרבות דגם את הטפל לגיד דהיינו שמנו לא יאכל מצד המנהג כמו דנהג כ יעקב וע"ז פתיב עד היום הנה פלומר דהמנהג שנהג יעקב ונהגו בני"ש לעולם וכמו דאמרינו ושמו מותר וישראל קדושים הם ונהגו בו איסור ואופן השני נ"ל ליישב ע"פ דרף הדרוש הנה מבואר בזה"ק פ' וישלח ובשאר ספרים דע"י שנגע המלאך בכף ירף יעקב בגיד הנשה גרם שחרב הבית שני ע"י אדום דהמלאך הנה שרו של אדום [ובזה"ק איתא עוד שם דש"ס"ה גידו יש באדם כנגד ש"ס"ה ימים שבשנות החמה וגיד הנשה מכונן כנגד יום תשעה באב ולכן ע"י שנגע בגיד הנשה הנה לו לאדום שליטה להחריב הבית ביום ת"ב ועי' בחידושי אגדות להרשב"א ז"ל הנדפס בעין יעקב שפירש להא דאמרו חז"ל (בחולין דף צ"א) דהעלו אבק ברגליהם עד פסא הפכוד דהיינו שגרמו פגם בכסא הפכוד ע"י שאבקו זה עם זה ונגע בגיד הנשה כמו דאמרינו בעלמא דלכן פתיב פי יד על פס זה מלחמה לה' בעמלק דמלמד דאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק ואז יתוקן הפגם ויהיה השם שלם והכסא שלם.

ולכן נראה לי לומר לולא דמסתפינא שלעתיד לבוא יחזור איסור גיד הנשה להתירו ואפילו למ"ד דאין מצות בטילות לעתיד לבא מפל מקום גיד הנשה בנודאי יבטל דכיון דכל עיקר הטעם שצאסר הוא משום שנגע המלאך בירף יעקב וע"י זה ניתן פח לזרעו של עשו שיוכלו להחריב בהמ"ק וגם נגרם ע"י זה פגם בשם ובכסא הפכוד כפיכול הדעת נותן שלעתיד לבוא שיתוקן הפל ויבטל הטעם שונדאי יתבטל האיסור ג"כ דאף למ"ד דלא דרשינו טעמא דקרא מ"מ הכאשאני דבהד"ל תלי הפתוב טעם האיסור בזה דכתיב על פן לא יאכלו וכו' פי נגע בכף ירף יעקב בגיד הנשה וכן מצינו (בסנהדרין דף

כ"א) דס"ל לר"י שם במשנה דמרבה הוא לו ובלבד שלא יהא מסירות את לבו ואמרין שם בגמ' דאף דר"י לא דריש טעמא דקרא בכל התורה פולה מפל מקום הכא דריש דשאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום דלא יסור לבבו ע"ש.

וא"כ גם הכא י"ל פן דהא בהדיא מפרש קרא הטעם פי נגע בכף ירד יעקב בגיד הנשה והלכה לע"ל שיחוקן הפגם יתבטל האיסור וע"פ זה י"ל בפשיטות דמש"ה פתיב עד היום הנה ללמד דלא ינהג האיסור רק עד שיבוא המשיח המכונה בשם יום הנה אכל לע"ל המכונה בלשון הנביאים יום ההוא או יום הבא יתבטל האיסור משא"כ בשאר מצות נהגות לדורות עולם ואפילו לע"ל ולכן לא פתיב בשום מקום בתורה כלשון הנה רק גבי גה"נ.

וכן היכא דכתיב בהדיא בפתוב לדורותיכם חוקת עולם בנודאי נהגת גם לע"ל. וכן איתא במדרש משלי כל המועדים יהנה בטלים וימי הפורים לא יהיו נבטלים שנא' וימי הפורים לא יעברו וגו' ואף יוה"כ דכתיב ביה לדורותיכם חוקת עולם.

ואין להקשות דלפי מה שפכתתי דאיסור גיד הנשה יחזור להיתירו לע"ל א"כ מאי מקשה הגמ' (בחולין דף ד') על מתני' דגיד שנתערב בין הגידין דכולן אסורות דאמאי תבטל ברובא והוצרכו לתרין דבריה שאני נהלא בפשיטות ניקח דמשו"ה לא בטיל משום דהוי דשיל"מ דהא לעתיד לבוא יהיה מותר ובכה"ג מקרי דשיל"מ וכן איתא במהרש"ל בהגהותיו שכ' על ש"ד שכ' בשם האו"ז דחתיכה שפאסרה בתיקו לא מקרי דבר שיש לו מתירין משום דאם יבוא אליהו ויטהרנה הרי יבורר הדבר למפרע דמעולם לא הנה איסור כלל ומשמע דאי לאו הך טעמא שפיר מקרי דשיל"מ אכל אינו קושיא דמ"מ אותו גיד הנשה של עכשיו בנודאי ישאר באיסורו גם לע"ל.

ובאמת שנה תליא בדין אברי בשר נחירה שהכניסו לא"י אי אולינן בטר השתא אי בטר מעיקרא וא"כ י"ל דכוננת הגמרא להקשות דא"כ תפשוט האיבעיא דאולינן בטר השתא ולכן מדקה הגמ' די"ל דהטעם הוא משום בריה.

ואכן לפי זה עיקר דין זה דגה"נ הוי בריה תליא בדין אברי בשר נחירה דאם נאמר דאולינן בטר השתא אינו מוכרח לומר דהוא בריה. ועפ"ז נסתלק תמיהת הרא"ש (בחולין דף י"ז) דלענין מה מסתפק הגמ' בזה דהלא האידינא אין נ"מ בזה וע"ש מה שתי' בזה.

ואכן להנ"ל י"ל דנ"מ טובא לענין גה"נ אי אסור מטעם בריה או מטעם דשיל"מ ומיהו להסוכרים דביבש אינו נהג דין דבר שיש לו מתירין בלא"ה ניקח: [שם ל"ו י"ב] ותמנע היתה פילגש וגו'. וכ"ה עי' במדרש לקח טוב המכונה בשם פסיקתא זוטרתא מרבינו טוביה ב"ר אליעזר זצ"ל [הנדפס פעת ע"י הרה"ג מוהר"ש באבער נ"י] שכ' דמשו"ה פתיב אחר תיבת ותמנע פסיק ללמד דתיבת ותמנע חוזר אקרא של מעלה פלומר דתמנע ג"כ הנה מבני אליפז ותמנע זה זכר הנה ונמנה בבני אליפז (בדברי הימים א' א' ל"ו) אבל שם פילגש אליפז לא נמצא בפתוב כלל רק דהגיד הפתוב דהיתה לו פילגש דתיבת ותמנע אינו נמשך רק למעלה ע"ש ואכן הרשב"ם בפ"ה החומש פתב דתיבת ותמנע חוזר

למעלה וגם למטה והביא פן בשם המדרש שוחר טוב ע"ש ותמהני דא"כ למה נמצא מפסיק באמצע (ועל מש"כ שם הרה"ג מוהר"ש באב"ע נ"י דט"ס נפל בפרש"ם וצ"ל דכן נמצא במדרש לקח טוב ג"כ יש לתמוה דהא במדרש לקח טוב איתא דאינו חוזר רק למעלה וזה דלא כמו שכ' בפרש"ם ואולי דר"ל דהרשב"ם הנה לו גי' אחרת במדרש לקח טוב] וגם מאי דחשב הפתוב בחומש באלופי אליפז לקרח בפסוק ט"ז פתוב בס' לקח טוב הג"ל דהוא תמנע הפתוב בד"ה א' פי קרח ותמנע הכל שם אהד פי דבר הנקרח מניע ממקומו [ומה שכ' הגאון בעל העמק דבר נ"י דפירשו הראשונים וכו' אולי פוננתו על מדרש לקח טוב שהבאתי ומה שכ' הגאון מו"ה מלבי"ם זצ"ל בזה בפירושו על דברי הימים דבריו לא נהירין לפענ"ד] וגם מה שקרא הכתוב לדישון בן שער החורי דישון בפסוק כ"ו ובאמת בתחילה בפסוק כ"א קרי ליה דישון וכן בד"ה שם בפסוק ל"ה ובפסוק מ"א קרי ליה דישון עי' ברמב"ן בחומש פאן שכ' דאין דרוך הפתוב להקפיד בזה רק אם הם בפסוק אהד ומה שקרא ליה דישון שלא יחשוב שהוא דישון של בני ענה ע"ש.

ואכן במדרש לקח טוב הג"ל פתב דעיקר שמו הנה דישון כמו שכ' בתחילה ואח"כ פשהגדיל מת אחיו השני שנקרא דישון וקראו אותו על שם אחיו הקטן שמת והיינו דבד"ה פתיב באמת ובני דישון ע"ש.

ובמסורה נראה דיש מחלוקת באמת בזה אם צריף לכתוב בפסוק הנה דישון בחולם או דישון בלא יו"ד דבחד מסורה, נמסר כל יומי דס"ת דישון ומתחיל בשבת והיינו כגי' שלפנינו בחומש ואלה בני דישון חמדן וכו' אבל בתוס' ריב"א על החומש פתב דיש מסורה דנתנו סימן אחר דכל יומי דס"ת דישון ומתחיל ביום א' ועוד נתנו סימן דכל בטר ענה הוא דישון ולפי מסורה זו צריף לכתוב בס"ת בפסוק כ"ו ואלה בני דישון וכמו דכתיב בד"ה.

נדע עוד דבס"ת דישון קמא מלא נא"ו וחסר יו"ד. והב' דישון כהאחרונים חסירים היו"ד והנא"ו אכן בד"ה נמסר דכילהו דישון פתיבי ביו"ד ורק דבפעם הראשון פתיב חסר נא"ו ושנים האחרונים פתיב ביו"ד ובנא"ו: [בפ' ויגש מז י'] ובני שמעון? מואל וגו' ושואל בן הפנענית.

כ"ב בספר הישר בפ' וישב איתא דחמשה בנים הראשונים הנה לו מדינה אחותו [ומה דקשה היאך נשא את אחותו מן האם וב"נ מונהר ע"ז פבר תירץ רבינו יעקב בעל הטורים בפירושו על התורה דדינה היתה בבטן רחל מתחלה ואח"כ נתהפכו העוברים וכמו דייסד הפייטן ביום א' של ר"ה עובר להמיר בבטן אחותו ונמצא שלא היתה רק אחותו מן האב ועל אחותו מן האב אין בן נח מונהר וכמבואר (בסנהדרין דף נ"ח ע"א)] ואח"כ לקח אשה פנענית ושמה בונה והוליד ממנה שאול והיינו דכתיב ושואל בן הפנענית שהוא לבדו נולד מאשה פנענית: [בפ' שמות ה' ט"ו] ויבואו שוטרני בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך.

ונקוד הטעם על תיבת תעשה מר"כא כפולה ונ"ל הטעם שנקוד על תיבה זו מר"כא כפולה ע"פ מה דאיתא בפסיקתא זוטרתא הנקרא מדרש לקח טוב מרבינו טוביה זצ"ל אשר יצא לאור הדפוס זה מקרוב ע"י הרה"ג מו"ה שלמה באב"ע נ"י וז"ל למה תעשה כה לעבדיך

עדיין עבדיה אנחנו ולא קנינו לא בכסף ולא בזהב ולא שיעבדנו בחרבה ובקשתה כי אם מעצמנו ירדנו בארצה ואפילו עבדיה אנו למה תעשה כה לעבדיה כלום אדם רוצה להרוג את עבדו עכ"ל.

ונ"ל מש"כ בפסיקתא עדיין עבדיה אנחנו צ"ל לא עבדיה אנחנו או דצ"ל וכי עדיין ופי' בתמיהה. והנה דברי המדרש לקח טוב אין לו שום פירוש והבנה דמאין הוציא הפסיקתא מהפסוק דטענו השוטרים פן לומר דעדיין אין אנו עבדים לו דהא אדרבה בקרא פתיב לעבדיה הרי דהחזיקו עצמן לעבדים לפרעה.

ונראה דהוציא פן מהטעם של מרכא כפולה הנקוד על תיבת תעשה דמשמע כמו דכתיב תעשה שני פעמים לכן דרש דחד תעשה אתא להורות דלמה תעשה פה מאחר שעדיין אין אנו עבדים כי לא קנינו בכסף וזהב רק בעצמינו ירדנו בארצה.

ואידך תעשה בא להורות כפשטה דקרא דמאחר שאנחנו עבדים לה למה תעשה פה דכלום אדם רוצה להרוג את עבדו פנ"ל פי' דברי הפסיקתא. וע"פ פשוטו י"ל שמשום הכי נקוד מרכא כפולה על תיבת תעשה משום דטענו וצעקו אל פרעה על שני דברים הא' למה תעשה כה לעבדיה שלא ליתן להם תבן.

והב' מאחר דתבן אין נותן לעבדיה למה תעשה כה לעבדיה ליתן מתכנות הלכנים פתמול שלשום וכמו דמסיים הפתוב אחר זה תבן אין נותן לעבדיה ולכנים אומרים לנו עשו: [בפ' בא י"א ה'] ומת כל בכור בארץ מצרים וגו'.

עד בכור השפחה אשר אחר הרחמים וגו'. ואכן בפ' ויהי בחצי הלילה (שם י"ב כ"ט) פתיב עד בכור השבי אשר בבית הבור וצריף להבין מה דשינה הפתוב התיב למכתב בכור השבי וכאן אצל ההתראה שהתרה משה לפרעה פתיב בכור השפחה וכבר נשאל על זה בשו"ת מהר"מ אלשקר זצ"ל בסימן ט"ז וע"ש מה שתיגר על זה.

ואכן שמעתי מפי פבוד הרב הגאון האמיתי מו"ה יחזקאל סג"ל לנדא זצ"ל שהיה ראב"ד בפ"ק ווילנא שאמר לתרץ דהנה באמת ידוע דכל העשרה מכות הפל הנה פדי לרדות את פרעה אולי ירצה להוציא את בני ישראל ברצון טוב והלכף לפני כל מכה ומכה הנה התראה מתחילה אולי יחזור בו והלכף בהתראה לא שייך להזכיר דגם בכור השבוין ילקו דמה איכפת ליה לפרעה בזה ואדרבה יקבל נחת מזה דימותו אנשי רשע הנתפשים בבית האסורים בעוונם וכ"ש אם הם מורדים ופושעים ולכן אמר עד בכור השפחה אבל בעת הנונית המכה סיפר הפתוב המעשה כמו שהיה.

ועל עיקר הטעם דלקו השבוין הנצרה רש"י ז"ל ליתן טעם פדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם וגו'. ובזה ניחא עוד במה דכ' רש"י הטעם על בכור השבי פאן בפ' דהתראה וכבר העיר עליו בשפתי חכמים דהרי פאן לא פתיב כלל בכור השבי ולהלן בפ' וה' הכה הו"ל למכתב זה ונדחק ליישב.

אכן להנ"ל י"ל דרש"י בא לתרץ דלמה לא פתיב גם הכא בכור השבי ולזה תירץ דעיקר הטעם הוא פדי שלא יאמרו אבל לא לרדות את פרעה והלכף לא הזכיר משה זה בהתראה פן שמעתי מפי הגאון הנ"ל ודפח"ח: [שם י"ב ח'] ואכלו את הבשר בלילה הנה וגו' על מוררים יאכלוהו.

לכאורה תיבת יאכלוהו מיותר דהוי סגי דהוי פתיב ומצות על מרורים דהא נאכלו דרישא קאי אפוליהו וכבר ידוע מה שדרשו חז"ל (בפסחים דף קט"ו) לאשמעינן דצריף לאוכלו לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו ואכן זה לרבנן אבל להלל מאי עביד ליה ביאכלוהו דהא משמע דהא דס"ל דצריף לכוון נפיק ליה מדכתיב ומצות על מרורים ולא מיאכלוהו דאדרבה מלשון יאכלוהו משמע דאוכל כל אחד בפני עצמו וא"כ יאכלוהו למ"ל.

והנה ראיתי בפ"ה העמק דבר על החומש להגאון אב"ד דוואלאזין נ"י שפכת דהלשון יאכלוהו משמע שלא יאכלו אלא אותו ולא יותר כדאיתא (בתמורה דף כ"ג) וכו' ע"ש. והנה ע"פ דרכו ביותר יש לומר דהכי נמי נדרש כמו התם בתמורה גבי מנחות דכתיב נמי כפול לשון יאכלו אהרן ובניו וכו' והתם נמי בתצר אנהל מועד יאכלוהו מיותר ודרשו מינה בברייתא שם דיאכלו בא להורות דאם היתה אכילה מועטת אוכלין עמה חולין ותרומ' כדי שתהא נאכלת על השובע ויאכלוהו אתי להורות שאם היתה אכילה מרובה אין אוכלין עמה חולין ותרומה כדי שלא תהא נאכלת על הגסה ואם כן פשוט דגבי פסח ג"כ י"ל כן דהא שנינו בפסחים דף ס"ט) דאימתי מביא עמו חגיגה בזמן שהוא בא במועט אבל אם בא במרובה אין מביא עמו חגיגה כדי שלא יהא אכילה גסה ועל זה אתי נאכלו ויאכלוהו.

ואכן מדברי המכילתא שדרש שם דיאכלוהו מפאן אמרוהפסח נאכל אכילת שובע ואין מצה ומרור נאכלין אכילת שובע נ"ל הפנונה דהמכילתא נמי בא לפרש דיאכלוהו דסיפא דמיותר דבא לאשמעינן דהפסח הנה נאכל ב' פעמים קודם האכילה כדי שיהא נאכל לתיאבון ואחר אכילת החגיגה כדי לאכול על השובע וזהו דכתיב פעם שני לרמז על אכילה השנייה ואמנם מדכתיב יאכלוהו ומשמע דבא למעט דבר אחר וזהו דדרש המכילתא דבא לאשמעינן דמצה אין צריף לאכול פעם שני על השובע ורק דאסור לאכול אחר מצה כמו בפסח אבל אינו מחוייב לאכול על השובע.

וכן איתא להדיא ברמב"ם פ"ח מה' חמץ ומצה דמתחילה הנה נאכל הפסח עם מצה ומרור ואח"כ הנה אוכל החגיגה בזמן שהוא במועט ואח"כ חוזר ואוכל מן הפסח כדי לאכול על השובע ע"ש: [שם י"ב ט"ו] שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאור מפתים פי כל אוכל חמין ונכרתה הנפש ההיא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש וגו'.

והנה לכאורה לשון הכתוב פאן מסורס דהא מיום הראשון עד יום השביעי סובב והולך על תיבות פי כל אוכל חמץ וא"כ הו"ל למכתב פי כל אוכל חמץ מיום הראשון עד יום השביעי ונכרתה הנפש ההיא מישראל ועוד מהו זה נתינת טעם על מ"ע דהשבתה משום דכל אוכל חמץ ונכרתה ועוד צריף להבין סמיכת הפתובים מה דסמיה ליה וביום הראשון מקרא קודש ושמעתי בזה פי' נחמד מאוד במקרא הנה ממר אחי הגאון זצ"ל בהקדמ' הסוגיא דערוכין דף י"ח) דמביא שם ברייתא מיום הראשון ועד יום השביעי יכול ראשון ולא ראשון בפלל שביעי ולא שביעי בפלל כענין שנאמר מראשו ועד רגליו ראשו ולא ראשו בפלל רגליו ולא רגליו בפלל ת"ל עד יום האחד ועשרים לחודש בערב תאכלו מצות רבי אומר אינו צריף ראשון וראשון בפלל שביעי ושביעי בפלל והנה לכאורה תמוה להת"ק דס"ל דעד ולא עד בכלל א"כ למה נאמר באמת הו' קרא דמיום הראשון

עד יום השביעי דמשמע דעד ולא עד בכלל ולכן הנה נצטרף לקרא השני וכעין זה מקשה הש"ס בכמה דוכתי דלא נכתוב לא ה"א ולא וא"ו ואכן באמת י"ל דהת"ק מפרש להך קרא דמיום הראשון עד יום השביעי דלא קאי על אכילת חמץ רק על מ"ע דתשבייתו והכי פירושא דקרא דאף ביום הראשון תשבייתו שאור מבתים והיינו בי"ד אחר חצות הראשון דמעיקרא משמע וכדאיתא ובפסחים דף ה') ונתן טעם על זה דמשו"ה הקמיר הפתוב בחמץ דצריף להשביית יותר משאר איסורין שבתורה דלא בדיל מינייהו פגון איסורי נזיר וכיוצא בו משום דכי פל אוכל חמץ ונכתה הנפש ההיא מישראל וכיון דהוי בחמץ תרי חומרי פרת ולא בדיל מיניה משו"ה הקמירה תורה בבל גראה ומ"ע דהשבתה וכ"כ הר"ן באמת בריש פסחים די"ל דמשו"ה הקמירה התורה בחמץ בבל גראה משום דאיכא תרתי פרת ולא בדיל מיניה ולפי מש"כ פאן הוא מפורש בפתוב להדיא] ושוב אמר הפתוב דלא זו בלבד דנוהג המ"ע דתשבייתו בעה"פ אחר חצות אלא אפילו ביו"ט עצמו נוהג המ"ע כל ימות החג מיום הראשון עד יום השביעי [ויבספר נו"ב מהד"ק סימן כ' דחק עצמו דמנ"ל דנוהג העשה גם ביום טוב עצמו וכתב דאולי דילפינו זה מהקישא והאריף בזה ואכן לפי מה שפכתנו כ"ה מפורש להדיא בפתוב הזה] אבל דווקא מיום הראשון ולא ראשון בכלל ועד יום השביעי ולא שביעי בכלל דביום הראשון וביום השביעי עצמו אינו נוהג מ"ע דהשבתה ונתן טעם על זה בקרא שאחר זה משום דביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם וביום השביעי מקרא קודש פל מלאכה לא יעשה בהם והיינו דאף מלאכת אנוש לא לצורף אנוש עצמו וכמו דמסיים אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם [וס"ל להת"ק כר"ע (בפסחים דף ה') דס"ל דאין ביעור חמץ אלא שרפה וגם דלא אמרינו מתוך ומזה הוכיח ר"ע דהך ביום הראשון היינו מעיו"ט דאלו ביום טוב א"א] והלכך ביום הראשון וביום השביעי א"א לקיים המ"ע ולכן קאמר מיום הראשון עד יום השביעי אף משום דיש לטעות דקאי נמי על אכילה והוי אמינא דגם לגבי אכילה עד ולא עד בכלל ולכן הוצטרף הפתוב השני דעד יום האחד ועשרים לחודש בערב תאכלו מצות ואכן פל זה לת"ק אבל רבי י"ל דס"ל דהשבתה בכל דבר וחקמים או דס"ל דאמרינו מתוך וכב"ה וא"כ יכול לקיים מ"ע דהשבתה גם ביום הראשון וביום השביעי ולכן הוצטרף לומר דעד ועד בכלל ובזה ניחא נמי במה דקשה לכאורה לפי דעת הרמב"ן בהנמש בפ' אמור דמלאכת אנוש נפש דמותר בשאר יו"ט נפקא לן מדכתיב פל מלאכת עבודה ומלאכת אנוש נפש לא מקרי מלאכת עבודה ורק גבי יו"ט של פסח דכתיב בפ' בא פל מלאכה לא יעשה בהם הוצטרף הפתוב לפרש דאף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ע"ש ברמב"ן.

א"כ הדברים מתמיהים דלמה הוצטרף הפתוב באמת גבי פסח למכתב וכל מלאכה לא יעשה בהם ולפרש אח"כ דאף אשר וכו' לא לכתוב לא ה"א ולא וא"ו ולמה לא פתב גם בפ' בא דכל מלאכת עבודה לא תעשו ומהמילא הוי ידעינו דמלאכת אנוש נפש מותר וכמו בשאר יו"ט.

ואכן להנ"ל ניחא דע"כ הוצטרף הפתוב לכתוב דכל מלאכה אסור כדי ליתן טעם דלמה אינו נוהג מ"ע דהשבתה ביו"ט משום דאפילו מלאכת אנוש נפש לא הותר רק לצורף אנוש נפש פל זה שמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל ושפתים יושק משיב דברים נכוחים.

ואכן לענ"ד עדיין דברי הרמב"ן תמוהים דהא לפי הרמב"ן ו"ל דמלאכת אונן נפש אינו בכלל מלאכת עבודה פשוט דגם שלא לצורך אונן נפש מותר ולפי הך פירושא פשוט דגם ביעור חמץ מותר ביו"ט וא"כ עדיין תקשה דלמה לא פתיב גם בפ' בא כל מלאכת עבודה לא תעשו ועוד ק"ל לפי הרמב"ן ו"ל דלמה הוצרך בית הלל לומר הסבא דמתוך שהותרה לצורך תפוק ליה דאינו נכלל במלאכת עבודה.

ועוד דהא ב"ש דלא ס"ל מתוך ע"כ דס"ל דמלאכת אונן נפש ג"כ נכלל במלאכת עבודה וא"כ מדב"ש נשמע לבית הלל דהא לא שמענו דפליגי בפירושא דקראי. ובאמת בספר יראים בסי' קט"ו הביא בשם המכילתא [ואינו במכילתא לפנינו] דבפסח דורות גופא לא ידעינן דמלאכת אונן נפש מותר רק דילפינן מפסח מצרים דכתיב שם בהדיא דאף אשר יאכל לכל נפש ושוב ילפינן כל המועדים מפסח ע"ש.

והרי דס"ל להמכילתא דבמלאכת עבודה נכלל כל המלאכות ולא ידעינן דמלאכת אונן נפש מותר ביו"ט רק משום דילפינן מפסח מצרים ולכן דברי הרמב"ן ו"ל צלע"ג: [שם י"ב ל"ד] וישא העם את בצקו טרם יחמץ ומשארותם צרורות בשמלותם על שכמם ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים פלי כסף וכלי זהב וגו' לכאורה תמוה דזה ששאלו ממצרים הו"ל לכתוב מקודם קרא דוישא העם דהא השאלה הנה קודם שישאלו ממצרים ונה קרא דוישא העם מספר הכתוב מה שהיה לאחר היציאה.

ושמעתי מפי מר אבא זצ"ל שי"ל שהכתוב בא ליתן טעם על מה דנשאו משארותם על שכמם ולא הניחו על החמורים ועל הגמלים שהיה עמיהם וע"ז אמר משום דבני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים פלי כסף וכלי זהב ואמרינן בגמ' דתשעים חמורים לובים היו טעונים מכספה וזהבה של מצרים והלכך לא רצו להניח עליהם משארותם דטפי ניחא להו להניח שם כסף וזהב.

ומפי מר אחי הגאון זצ"ל שמעתי ליישב ע"פ הך דאמרינן דבפסח מצרים חזמוצו נוהג יום אחד וגם הנה אסור להם מלאכה ביום ט"ו (וכן פתבתי באריכות לקמן בהשמטות בסי' מ"ט בשם הספר יראים דלא כדמשמע בר"ן בסוף פסחים דבמלאכה הנה מותרין] וידוע דאף לב"ה דמותר הוצאה אף שלא לצורך אונן נפש מ"מ שלא לצורך יו"ט ככל אסור והלכך לא היו רשאים לישא על כתפם כסף וזהב דהוי הוצאה שלא לצורך יו"ט ולכן הניחו הכסף וזהב על החמורים דקי"ל דאין שבייתת בהמה נוהג ביו"ט אבל הכצק והמשארות שפיר הנה נשאו על כתפם הנה הוצאה לצורך אונן נפש ודפח"ח: [בפ' יתרו י"ח כ"א] ואתה תחנה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע וגו' ולהלן בפסוק כ"ה פתיב ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל.

והנה ראוי לעמוד על הפנונה במאי דיתרו אמר למשה דצריך לבחור באנשים שיש להם ד' מידות אלו אנשי חיל יראי אלהים. אנשי אמת.

שונאי בצע. ואף משה רבינו לא ביקש אח"ז כלל רק ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל.

ונראה דהנה זה ידוע דקי"ל דגר בנים הקדמונים פסול לדון לישראל בנים הקדמונים דכתיב מקרב אחיה תשים ודרשינן כל משימות שאמה משים לא יהיה רק מקרב אחיה וכדאיתא (ביבמות דף מ"ה ע"ב) והלכך כל הדיונים שמינה משה רבינו הפל הנה

מישראל מִיְנוּחִים וְלֹא מֵעֶרֶב רַב שְׁעָלוּ אִתָּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּשְׂרְאֵלִים שְׂבָדוֹר הַמִּדְבָּר כְּוָלָם הָיוּ יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשִׁי אֲמַת שְׁוֹנָאֵי בְצַע וְלִכֵּן לֹא הָיָה צָרִיד לְבַקֵּשׁ אַחֲרֵיהֶם דְּכֹלָם הָיוּ כֵּן וְלֹא הִנְצַרְף לְבַקֵּשׁ רַק אֲנָשִׁי חֵיל דְּהִיָּנוּ עֲשִׂירִים וּכְמוֹ שִׁפְרֵשׁ"י מִהִמְכִּילְתָּא אָבֵל יִתְרוֹ לֹא יָדַע הַדִּין וּכְסָבוֹר דְּגַם עָרַב רַב הָיוּ פְּשִׁירִים לְדוֹן וְלִכֵּן פְּתִיב וְאַתָּה תַחְזֶה מִפֶּל הָעַם דְּלִשׁוֹן עִם בְּתוּרָה הַנּוֹחַ עַל עָרַב רַב וּכְמוֹ דְּאִיתָא בְּזוּהַר בִּפ' פִּי תִשָּׂא וּבְאֵלִישִׁיָּהּ שִׁס' וּבָהֶם הָיָה נִמְצָא בְּאֲמַת אֲנָשִׁים שְׂאִין בָּהֶם ג' מִיָּדוֹת הִלְלוּ וְלִכֵּן הִנְצַרְף לְפָרוֹט אוֹתָם אָבֵל מִשֵּׁה לֹא הִנְצַרְף לְבַקֵּשׁ אַחֲרֵיהֶם פֶּלֶל דְּבִכְוָלָם הָיָה נִמְצָא פֶּל הַמִּיָּדוֹת הִלְלוּ וּק"ל וְרִאִיתִי לְהַגָּאוֹן מִלְּבִי"ם זצ"ל בְּבִיאורוֹ עַל הַחוֹמָשׁ בִּפ' יִתְרוֹ עַל פְּסוּק הַנְּ"ל שְׂכַתְב דְּאִין מִכָּאן סְתִירָה עַל מִש"כ בְּמִשְׁנֵה תוּרָה הָבּוּ לָכֵם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים וַיְדַוְעִים דְּצוּנָה לָהֶם שְׂהֶם יִבְחָרוּ וְכָאן אָמַר וַיִּבְחַר מִשֵּׁה וְהִיָּנוּ שְׂמָהֶם בְּקִשׁ מִשֵּׁה שְׂיִבְחָרוּ חֲכָמִים וּנְבוֹנִים שְׂנָה יִכְלוּ גַם הֵם לְהַפִּיר אֵינָה חֲכָם וְאֵינָה סְכָל וּמָהֶם חֲזָה מִשֵּׁה בְרוּה"ק אִם הֵם יִרְאֵי אֱלֹהִים וְכוּ' וְהָא דְּכַתִּיב אֲנָשִׁי חֵיל הִיָּנוּ שְׂיִשׁ בּוֹ ג' מִעֲלוֹת הַנְּ"ל הַנְּצַרְכוֹת דְּהֵם נִכְלָל בְּלִשׁוֹן אֲנָשִׁי חֵיל וְעִיקָר הַבְּחִירָה בְּחַר מִשֵּׁה כִּמ"ש לֹא יִתְרוֹ שְׂהוּא יִבְחַר ע"כ דְּבָרֵיו.

וְהִנֵּה אִין פִּירוּשׁוֹ נִהְלָם לִי פֶּלֶל דְּהָא כְּתִיב שֵׁם וְאַתָּן אוֹתָם וּמִשְׁמַע דְּכֹלָם נָתַן לְרִאִשִׁים וּלְפִי פִירוּשׁוֹ הוּ"ל לְמַכְתָּב וְאַתָּן "מָהֶם" וְגַם מִש"כ לְעִיל דְּאֲנָשִׁי חֵיל הִיא פֶּלֶל וְהָדַר, מִפְּרֵשׁ לֹא נִהִירָא פֶּלֶל דְּאִין זֶה דְּרַף הַתּוּרָה לְכַתּוּב כֵּן דְּבְתוּרָה לֹא נִמְצָא אֶפְיָלוֹ אוֹת אַחַת מִיּוֹתֵר וְאֶפְיָלוֹ קוֹצוֹ שֶׁל יו"ד וְכוּלְהוּ אֲתִי לְדַרְשָׁה וְעוֹד דְּמֵאֵינָה טַעַם הַכְּרִיחוֹ לְפָרֵשׁ דְּלֹא כְּמוֹ דְּפִי בְּמִכִּילְתָּא וְהָעֵתִיקוּ רִש"י ז"ל דְּאֲנָשִׁי חֵיל הִיָּנוּ עֲשִׂירִים וְכֵן הָאֲמַת פְּדַבְרֵיהֶם ז"ל דְּלִשׁוֹן חֵיל בְּפִתּוּב מְוַנַּח עַל אֲסִיפַת מְמוֹן רַב וּכְמוֹ דְּכַתִּיב בִּפ' עֲקָב פְּחִי וְעוֹנָם יָדִי עֲשֵׂה לִי אֵת הַחֵיל הַזֶּה וְגו' הַנּוֹתֵן לָהּ פֶּחַ לְעֲשׂוֹת חֵיל וְעוֹד נִמְצָא כֵּן בְּשִׂאָר מְקוּמוֹת וְלִכֵּן הַמְחַנּוֹר דְּזֶה לֹא הִנְצַרְף יִתְרוֹ לְהַגִּיד לְמִשֵּׁה דִּיבְחַר אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים דְּזֶה פְּשִׁטָּא וְגַם זֶה יִכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֲצָמָם לְבַחֲרוֹר וּכְמוֹ דְּכַתִּיב בְּאֲמַת הָבּוּ לָכֵם וְלִכֵּן לֹא צָוָה לוֹ רַק דִּיבְחַר אֲנָשִׁי חֵיל וְיִרְאֵי אֱלֹהִים וְכוּ' דְּזֶה לֹא יִכְלוּ לְהַפִּיר רַק בְּרוּה"ק דִּישׁ מִתְעַשֵּׂר וְאִין פֶּל וְכֵן יִרְאֵי אֱלֹהִים א"א אֱלֹהֵיכֶם דְּהָאֲדָם יִרְאֵה לְעֵינַיִם וְלִכֵּן וְאַתָּה תַחְזֶה וְהִיָּנוּ בְרוּה"ק שְׁעָלוּ וּכְמוֹ שִׁפְרֵשׁ"י: [שֵׁם כ' ז] לֹא תִשָּׂא אֵת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא וְגו'.

וּפִי הַתְּרַגּוּם אוֹנְקְלוֹס לֹא תִימִי בְּשִׂמָּא ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַגְנָא אַרִי לֹא יִזְכִּי ה' יֵת דִּימִי בְּשִׂמְיָה דָּא. וְכ"ב נִרְאֵה דְּכּוּוֹן הַתְּרַגּוּם לְהָא דְּאֲמַרִינֵן בְּשַׁבּוּעוֹת כ"א לְשׂוֹא שְׁלִשְׁוֹא שְׁנֵי פְּעַמִּים אִם אִינוּ עֲנִין לְשַׁבּוּעַת שְׁוֹא תְּנַהוּ עֲנִין לְשַׁבּוּעַת שְׁקָר וּלְפִיכָּהּ פִּי לְשׂוֹא הִרְאִישׁוֹן לְמַגְנָא וְהִיָּנוּ שְׁוֹא.

וְהַשְּׁנִי פִי לְשִׁיקְרָא מִשׁוּם דְּהַשְּׁנִי קָאֵי עַל שַׁבּוּעַת שְׁקָר דְּהִיָּנוּ בְּאֲכַלְתִּי וְלֹא אֲכַלְתִּי. וּמִיָּהוּ עוֹד י"ל דְּהִרְאִישׁוֹן פִּי כְּפִשְׁטִיָּה דְּהִיָּנוּ אִם נִשְׁבַּע בְּחַנְּם עַל עֲמוּד שְׁל אֲבָן שְׁהוּא שְׁל אֲבָן כִּמִּש"כ בְּמִכִּילְתָּא.

וְהַשְּׁנִי פִירֵשׁ דְּנִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֵת הַיָּדוּעַ לְאָדָם דְּנִשְׁבַּע עַל עֲמוּד שְׁל אֲבָן שְׁהוּא שְׁל זֶה בְּ דְּהוּא נְמִי שְׁוֹא מְקָרִי כְּמִבְּנֹאֵר שֵׁם וְכֵן פִּירֵשׁ רִש"י כָּאן בְּחוֹמָשׁ: [בִּפ' מִשְׁפָּטִים כ"א ל"ג] וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ פִי יִכְרֶה אִישׁ בֵּר וְלֹא יִכְסּוּ וְגו'.

כ"ב נִרְאֵה הָא דְּכַתְּב תְּרִי זִקְמִי בּוֹר וּבְפַעַם הַשְּׁנִי חֲסַר מִשׁוּם דְּקִי"ל כְּשִׁמוּאֵל דְּבּוֹר שְׂחִיבָה עָלָיו תּוּרָה מִשׁוּם הַבְּלָא אוֹ מִשׁוּם חֲבָטָא. וּקמ"ל דְּפַעַמִּים בְּעֵינֵן בּוֹר מְלֵא הִיָּנוּ

כסותם בור שבתורה דהוא י' טפחים והיינו במלא ספוגין של צמר דליכא חבטא ואינו חייב רק משום הבלא ולפיכך בעינן י' טפחים ממש דבציר מי' ליכא הבלא והדר אמר דזימנין חייב אף בבור חסר היינו היכא דהחויב משום חבט והבהמה היתה עומדת דבכה"ג סגי בפשישה טפחים משום דכריסא דתורה עד לארעא הוא ד"ט וכדאיתא (בב"ק דף נ"א) ועוד י"ל דמשום דבפוחת אינו חייב רק בבור יו"ד ומשו"ה פתיב בור מלא אבל בכורה הא אמרי' בגמ' דמייירי בכורה אחר כורה ולכן פתיב בפעם השני חסר לאשמועין דאפילו בהיה מתחילה חסר ובא השני והשלימו לי' חייב האחרון: (שם כ"ב י"ב) אם טרף יטרף יבאהו עד.

פרש"י יביא עדים שנטרפה באונס ופטור וכתב ע"ז בפשפתי חכמים אות ה' מקשים ל"ל שני עדים דהא עד אחד פוטר אותו מן השבועה וממילא הוא פטור ג"כ מן התשלומין וי"ל דס"ל לרש"י עד המסייע אינו פוטר ומשו"ה צריך שני עדים עכ"ל.

וכתבתי בצדו דבריו תמוהים דהא דברי רש"י הם ד' הגמ' (בב"ק דף י"א) ותקשי על דעת הסוברים דעד מסייע פוטר. ואין לומר דר"ל עדות המועיל אבל באמת ר"ל ע"א דהא ליטא דהא כל מקום שנאמר בתורה עד הרי כאן שנים עד שיפרוט.

לה הפתוב אחד. ועוד תמה הרמב"ן ו"ל כאן דהוה קרא מיותר לגמרי דפשיטא דע"י עדים מיקטר.

ועוד נראה דסותר להפסוק שמתחילה דמתחילה אמר שישבע וקאן אמר דבעי עדים והוא תמיה רבתי. ומה שתי' הרמב"ן דמייירי במקום שיש רואין ועל דעת איסי בן יהודה דבריו תמוהין לכאורה דהא איסי בן יהודה למד זה מקרא דאין רואה וא"כ מה הוצרך הפתוב להודיענו שנית ועוד דלרבנן דלית להו דאיסי מאי דרשי לפסוק הזה.

ונ"ל ליישב הכל בחדא מחתא בעז"ה דמתחילה דמייירי הפתוב בנשבר או מת וכו' דהם דברים שהשומר יודע שהוא אונס ויכול לטעון ונדאי שנאנסה ולפיכך אמרה תורה שישבע אף אימתי צריך לישבע בתנאי דאין רואה דהיינו דליכא אפ"י ע"א אבל אם יש רואה אפילו לא היה אלא ע"א פטור משום דעד מסייע פוטר מן השבועה.

והדר אמר אמנם אם טרף יטרף ובטרפה אינו ברור דהוא אונס דהא זאב אחד אינו אונס ושנים אונס ומשכ"ל שהשומר אינו יודע אם היה ע"ד האונס או לא והוי פאינו יודע אם נאנסה והוי מחוייב שבועה ואין יכול לישבע ע"ז אמרה תורה יביא עד דווקא דהיינו שני עדים משום דבמחוייב שבועה ואין יכול לישבע אינו פוטר עד המסייע וכמו שכ' הרא"ש בפ"ק דב"מ וכל זה כפתור ופרח בעו"ה.

וגם בקרא דלקח בעליו ולא ישלם דג"כ לכאורה נראה מיותר ורב דרש לקרא בב"ק (דף ק"ו) דכיון שלקחו הפעלים שבועה שוב אין משלמין ממון אבל פבר איתותב רב ה"תם וא"כ קרא למ"ל. ונראה דקמ"ל דאינו יכול להפ"י ובזה מיושב עוד מה שהקשה הש"ט מה מקובצת בב"מ דלרמי בר חמא דס"ל דבעינן כפירה במקצת והודאה במקצת א"כ למ"ל קרא דצריך לישבע דנאנסה הא בלא"ה.

היה חייב מצד גלגול וע"ש מה שתי'. ולענ"ד דהפתוב עצמו בא ליישב קושיא זו וקרא הכי קאמר שבועת ה' וגו' פלומר דחייב לישבע מצד הדין ולא מצד גלגול ונ"מ לענין הא

דמסיים ולקח בעליו פלומר דאלו מצד גלגול הנה יכול להפך וכמו שפסק להדיא דשו"ע חו"מ בסימן צ"ד סעיף ח' אבל עכשיו אינו יכול [ומיהו לפי מה שפי' הסמ"ע שם בס"ק י"ד משמע דשבועת הגלגול נמי אינו יכול להפך ע"ש ודו"ק]: [שם כ"ב כ"ב] אם ענה תענה אותו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו.

כ"ב מה שאמר פאן בלשון אם ולהלן גבי השבת העבוט אמר "והיה" כי יצעק. ועוד דכאן לא מסיים כי חנון אני ושם מסיים כי חנון אני ונראה משום דכאן אסור באמת למסור דינו לשמים משום דאית ליה דינא בארעא ואם צועק לה' שניהו נענשוין ולא עוד אלא שממחרין לפרע מן הצועק תחילה וכדאיתא (בב"ק דף צ"ג) ולכן לא מסיים כי חנון אני דהשמיעה הוא לרעה וכמו דמסיים וחרה אפי וגו' ומדסיים בלשון רבים אלמא דקאי על שניהם וכמו דפירש"י.

אבל בדין השבות העבוט דהוא מ"ע דמתן שפירה בצידה ואין ב"ד של מטה מוזהרין עליה [ואף לדעת הסוברים דאם רצו כופין מ"מ פיון שאין מוטל עליהם חיוב לכוף להעובר אין להצועק עונש במה שלא הלך לב"ד של מטה משום דקסבר דלא ירצה להודיע לזה ולענש להמלה פיון שאין מוטל עליהם חיוב ובפרט אם הוא בע"ד קשה וכדומה] ואז בנודאי יצעוק אל הקדוש ברוך הוא פיון דלית ליה דיניה בארעא ולכן פתיב "והיה" כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני כי בכהאי גוונא הוי השמועה לטובה ולכן אמר כי חנון אני [שם כ"ג ט"ז] וחסג האסיף בצאת השנה באספף את מעשיה מן השדה.

נראה לי מכבר לפרש בעזרת ה' המקרא ע"פ דרף הרמז ע"פ מה שאמרו חז"ל בזה"ק בהשמטות לחלק ראשון (דף י"ב) דמשו"ה נקרא חג הסוכות חג האסיף על שם שבו יאספו ישראל לא"י לעתיד ויבוא משיח אז ב"ב וז"ל הזוהר שם ובהוא יומא ייתי מלפא משיחא ומקרי חג האסיף דכניס קב"ה ביה גלותא דעמיה הה"ד [ישעיה י"ד] והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו ויתקרי חג הסוכות דכולהו שבועין דרגין חפנין על ישראל פסופה וכו' עכ"ל הזוהר שם בקצרה וידוע דשני קצים יש בעתה ואחישנה וקץ של אחישנה תליא אם כל ישראל ישובו בתשובה וידוע דהעולם הזה נקרא שנה הזריעה דמה שזורעין בעוה"ז קוצרין בעוה"ב ולכן נמצא בפסרים דעוה"ב נקרא שנה הקצירה.

[ומפי הרב הגאון המנוח מו"ה ולמן זאב זצ"ל שנהיה מ"מ בפ"ק ווילנא שמעתי שאמר לפרש בזה הפתוב ברות עיניה בשנה אשר יקצרון פלומר דהזוהר אותה שעיקר התכלית והפנונה שלה שתביט על צרכי שנה הקצירה והיינו שתראה לסגל מצוות ומע"ט בעוה"ז כדי שתהיה לה מה לקצור וע"ד שאמרו התקן עצמה בפרוזדור כדי שתפנס לטרקלין] דהיום לעשותם ומחר לקבל שכרם ועפ"ז י"ל דהמקרא מרמז לנו בדרף רמז דחג האסיף יהיה לנו או בצאת השנה דהיינו קץ של בעתה דיכלה הזמן והשנים שנגזר עלינו או באספף את מעשיה מן השנה והיינו אם ישראל יהיו אוספים מצוות ומעשים טובים הרבה והיינו אם כל ישראל יעשו תשובה מאהבה דאז הזדונות נעשה להם כזכות ויהיו ישראלים מסוגלים במצוות ובמעשים טובים ואז יהיה קץ של אחישנה בב"א: [כפ' תצוה כ"ה ל'] ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים וכ"ב מדכתבה התורה בתחילה ונשא אהרן את שמות בני ישראל על לבו בחושן המשפט וגו' ואחר כך ונתת אל חושן

המשפט את האורים ואת התנאים וכן בפ' פקודי דנאמר שם עשיית הבגדים לא הוזכר כלל נתינת האורים והתנאים וכן בפ' צו פתיב בתחילה וישם עליו את החשן ואח"כ ניתנו אל החשן את האורים ואת התנאים משמע מכל זה דנתינת האורים והתנאים היה אחר לבישת החשן ולכאורה צריף להבין הטעם דלא ניתנו האורים והתנאים קודם הלבישה ונ"ל דהיה בא ללמד דנתינת האורים והתנאים אינו מעכב למצנת החשן כלל דאף בלא לבישת האו"ת אינו נקרא מחוסר בגדים וכן פרש"י פאן להדיא דאו"ת הוא כתב המפורש שיהיה נותנו בתוף כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו ובמקדש שני היה החשן שא"ל לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו עכ"ל.

והתוס' בסופ"ק דיומא פתבו דאו"ת היה גם בבית שני משום דאל"כ היה מחוסר בגדים אלא דלא היה משיבין לנשאלין בהן ותמהני שלא הביאו דברי רש"י ו"ל בןחנניש פאן דכ' להדיא דאו"ת אינו מעכב והמקרא מסייע ליה וכמש"כ בעז"ה].

ובזה יבואר מה דכתבה התורה שני פעמים ונשא אהרן חד בפסוק (כ"ט) ונשא אהרן את שמות בני ישראל וגו' לזכרון לפני ה' תמיד ואידך בפסוק (ל') ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד ועוד דבפסוק ראשון פתיב לזכרון לפני ה' תמיד דמשמע דתמיד קאי על הזכרון ולא על הכהן הנושא ובפסוק שני פתיב ונשא על לבו תמיד משמע דתמיד קאי על כהן הנושא דתמיד ישאו.

ונ"ל משום דבאמת גבי ציץ דכתיב נמי תמיד מקשה הגמ' דמי לא בעי מינן פורתא וכו' והיכי פתיב תמיד ומשני להורות דתמיד מרצה או תמיד שלא יסיח דעתו ממנו מפני השם הכתוב עליו.

ובזה יבואר נמי הכא דבפעם ראשון דמייירי בלא אורים ולא שייף בו איסור היסח הדעת ותמיד מרצה נמי לא שייף הכא דהא החשן לא בא לרצות כלל ולהכי לא פתיב תמיד רק על הזכרון דהזכרון יהיה תמיד אבל הלבישה לא שייף תמיד ואגב קמ"ל דהזכרון יהיה תמיד אפילו בבית שני דלא היה אורים ותנאים מ"מ חשן המשפט היה.

(ועוד נ"ל פנונה במאי דכתיב פאן לזכרון לפני ה' תמיד ובאבני אפוד לא פתיב תמיד רק ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על שני כתפיו לזכרון והיינו משום דבאבני האפוד לא היה פתיב רק שמות השבטים וקי"ל דתמה זכות אבות ואינו יכול לומר דתמיד יזכור זכותם דהא בימי חזקיה נפסק זכות אבות אבל בחשן המשפט היה פתיב נמי אברהם יצחק ויעקב וכדאמרינן בסו"פ בא לו כה"ג ועמהם פרת נמי הקב"ה ברית וכבר כתב התוס' (בשבת דף נ"ה) בשם ר"ת ו"ל דברית אבות לא תמה דהא כתיב וזכרתי את בריתי יעקב וכו' ומשו"ה פתיב לזכרון לפני ה' תמיד דברית אבות לא תמה] אבל בפעם השני דמייירי עם האורים ותנאים ואסור להסיח דעתו באמת מפני השם המונח בין כפלי החשן והיינו האורים והתנאים משו"ה פתיב ונשא על לבו תמיד שלא יסיח דעתו וכמו בציץ וכן להקפיד ניחא מה דלא פתיב פאן לזכרון תמיד ולעיל פתיב והיינו משום דבבית שני לא היה אורים, ותנאים ולא היה תמיד לזכרון אבל לעיל דמייירי בלא אורים ותנאים פתיב לזכרון תמיד להורות דאפילו בבית שני יהיה: [בפ' ויקהל ל"ו נ"ו] ויעש בצלאל את הארון עצי שטים וגו'.

לְכַאוֹרָה צָרִיף לְהֵבִין דְּכָל הֵנִי קִרְאֵי דְכְּתִיב בְּהֵם וַיַּעַשׂ עַד וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרוֹן עַל מִי קָאֵי דְלִיכָא לְמִימַר דְקָאֵי עַל בְּצַלְאֵל דְהָא אָמַר פֶּאן וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל מִשְׁמַע דְּכָל הֵנִי וַיַּעַשׂ דְכְּתִיב מִקְמִיָּה לֹא קָאֵי עַל בְּצַלְאֵל וְלִיכָא לְמִימַר נְמִי דְקָאֵי עַל חֲכָם לֵב דֹּא"כ וַיַּעַשׂוּ מִבְּעֵינָא לִיה.

וְעוֹד קִשְׁיָה דְכִינּוֹן דְגַבֵּי הָאָרוֹן כְּתִיב וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל וְאִף דְּוִנְדָאֵי עָשׂוּ עִמּוֹ אֱלִיאָב בֶּן אַחִיסָמְדָא וּשְׂאָרֵי חֲכָם לֵב מ"מ פִּינּוֹן שְׁנַתָּן נִפְשׁוּ עַל הַמְּלָאכָה יוֹתֵר מִשְׂאָרֵי חֲכָמִים נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ וְכִמּוֹ שְׁפַרְשֵׁי א"כ לְמָה נִקְרָא הָאָרוֹן וְהַפְּלִים עַל שְׁמוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר הַפְּשָׁפִין עֲצָמוֹ וְהַקְרָשִׁים.

וְנ"ל דְבְּאַמְתָּת כָּל הַמַּעֲשֵׂה נִקְרָא עַל שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ כִּמּוֹ דְכְּתִיב בַּפ' תְּרוּמָה עַל כָּל הַפְּלִים וְהַמְּשָׁכָן וְעֵשִׂיתָ וְעֵשִׂיתָ וְקָאֵי עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִשׁוּם דְעָשׂוּ ע"פ צְוּוּיָו וְשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ אִף לְאָרוֹן וְכֵלִים דְשִׁינָה בְּצַלְאֵל מִמָּה שְׂאָמַר לוֹ מֹשֶׁה דְמֹשֶׁה אָמַר לוֹ דְיַעֲשֵׂה הָאָרוֹן וְהַפְּלִים תַּחֲזִיקָהּ וּבְצַלְאֵל עָשָׂה אֶת הַמְּשָׁכָן תַּחֲזִיקָהּ וְכִמּוֹ דְכְּתִיב לְעֵיל וְכִמּוֹ שְׁמִבְנוֹאָר בְּבִרְכּוֹת בַּר"פ הָרוֹאֶה וְכִינּוֹן דְשִׁינָה בְשְׁלִיחוֹת לֹא נִקְרָא עַל שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַק עַל שֵׁם בְּצַלְאֵל.

אֲכַן הַשִּׁינּוּי לֹא הִיָּה רַק בְּאָרוֹן וְכֵלִים אֲבָל בְּמִשְׁכָּן שְׁהַקְדִּים לַעֲשׂוֹת לֹא מִקְרִי שִׁינּוּי דְוִנְדָאֵי מִי שְׂאוּמַר לְשִׁלִּית דְיַעֲשֵׂה הַדְּבָר לְאַחַר אֵינָה זְמַן וְהַשְּׁלִיחַ הַקְדִּים לַעֲשׂוֹת הַשְּׁלִיחוֹת קוֹדֵם הַזְמַן לֹא מִקְרִי שִׁינּוּי דְוִנְדָאֵי פְּנוּנַת הַמְּשַׁלַּח הִיָּה לְהַרְחִיב זְמַן לְשִׁלִּית וּמִרְאָה מְקוּם הוּא דִּיכּוֹל לְאַחַר הַדְּבָר אֲבָל בְּוִנְדָאֵי לֹא הִנֵּי קְפִידָא וְלִפִּיכָּה פְּתוּב בְּעֵשִׂיתָ מִשְׁכָּן הָאֵנוּהֵל וְהַקְרָשִׁים וַיַּעַשׂ סְתָמָא וְקָאֵי עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְאִף דְבְּאַמְתָּת עָשָׂה בְּצַלְאֵל מ"מ פִּינּוֹן דְשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ כֵּן נ"ל וְדו"ק.

[בפ' צו ו' ג'] וְלִבַּשׁ הַפָּהָן מְדוּ בַד וְגו' וּפְרָשׁ"י מְדוּ בַד הוּא הַפְּתוּנָת וּמָה ת"ל מְדוּ שְׁתָּהָא כְּמִדְתּוֹ ע"כ וְהוּא מִן הַש"ס (דְּפִסְחִים דְּרַף ס"ה ע"ב וּבְזַבְחִים דְּרַף ל"ה ע"א) דְּמְדוּ כְּמִדְתּוֹ שְׁלֹא יִחְסַר וְלֹא יוֹתֵר וְהַעִיר מִר אַחֵי הַגָּאוֹן זצ"ל דְצָרִיף לְהֵבִין דְמ"ש דְגִילָה לָן הַפְּתוּב הָכָא דִּין זֶה דְצָרִיף שְׁיָהָא הַפְּתוּנָת כְּמִדְתּוֹ וְלֹא כְּתִבָּה הַתּוֹרָה זֶה בַּפ' וְאַתָּה תִּצְנֶה דְכְּתִיב שָׁם דִּינֵי עֵשִׂיתָ הַבְּגָדִים וְשָׁם הוּא מְקוּמוֹ לְבָאָר דְצָרִיד שְׁיָהָא כְּמִדְתּוֹ וְהוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרַק לָהּ דְמִשׁוּם דְבְּכָל הָעֵבֻדוֹת לִיכָא קְפִידָא כ"כ אִף אִם הוּא יוֹתֵר מִמִּדְתּוֹ דְהָא יֵשׁ לוֹ עֲצָה דִּיכּוֹל לְסַלְקוֹ ע"י אַבְנֵט דְהָא קִי"ל (בְּזַבְחִים דְּרַף י"ח ע"ב) דְמִרְוּשְׁלִין שְׁסַלְקוֹן ע"י אַבְנֵט כְּשֵׁרִין מִשׁוּם דְאַבְנֵט מִיָּגְז גִּיזוּ אֲבָל בְּתְרוּמַת הַדָּשָׁן לְחַד מ"ד (בְּיוֹמָא דְרַף כ"ג ע"ב) לֹא הִיָּה מִשְׁמַשׁ רַק בַּב' בְּגָדִים אֵלּוּ הַפְּתוּבִין בְּפִרְשָׁה דְהִיָּנּוּ הַפְּתוּנָת וְהַמְּכַנְסִים וְלֹא הִיָּה אַבְנֵט כָּלָל וְלִפִּיכָּה הוֹצֵרָה לְבָאָר שְׁצָרִיף שְׁיָהָא כְּמִדְתּוֹ דְבַעֲבוּדָה זֹו א"א לְסַלְקוֹ ע"י אַבְנֵט כֵּן שְׁמַעְתִּי מִפִּי מִר אַחֵי ז"ל.

אֲבָל עַדִּין קִשְׁיָה לִי דְחֻדָּא דְעַדִּין הִנֵּה צָרִיף לְבָאָר שָׁם שְׁלֹא יִהְיֶה קֶצֶר מִמִּדְתּוֹ. וְעוֹד דְהָא אֲנִן קִי"ל לְהִלְכָה דְתְרוּמַת הַדָּשָׁן ג"כ צָרִיף ד' בְּגָדִים וְכַר' יוֹחֲנָן דְגִלִּי רַחֲמָנָא בְּכַתְּוִנָת וּמְכַנְסִים וְה"ה לְמַצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְכֵן מִשְׁמַע בְּרַמְבַּ"ם ז"ל בַּפ' ב מה' תְּמִידִין הִלְכָה י' ע"ש.

וְאֲכַן לְעַנ"ד מַעֲיָקְרָא לְק"מ דְמִלְשׁוֹן הַש"ס דְּפִסְחִים וּזְבָחִים הַנ"ל מִשְׁמַע דְאִף אִם הַבְּגָד עָשׂוּי כְּמִדְתּוֹ מ"מ אִם מְגַבִּיָּה אֶת הַפְּתוּנָת יוֹתֵר מִדְּאִי בְּשַׁעַת עֲבוּדָה עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה ע"ש.

ועפ"ז י"ל בפשיטות דהוצרף למכתב הכא דמשום דהו"א דבעת תרומת הדשן עדיף טפי להגביה שלא יתלכלך באפר המזבח ותנו הוי בגדיו מטושטין ועבד עבודתו פסולה קמ"ל דאסור להגביה דבעינו מדה כמדתו [ואף שפתבו התוס' בזבחים שם ד"ה והתניא דדוןקא אם סלקו ע"י אבנט פסול מ"מ י"ל דזה קמשמע לן הפתוב פאן ודו"ק]: [שם ח' י"ד] ויגש את פר החטאת ויסמוך אהרן ובניו וגו' כ"ב ולהלן גבי איל העולה ואיל המילואים כתב ויסמכו לשון רבים ונראה דראש הפר דהוא גדול ויכולים לסמוך עליו כמה אנשים בבת אחת פתיב ויסמוך משום דלא היה רק סמיכה אחת דאהרן ובניו בבת אחת אבל באיל דאין ראשו מחזיק רק לסמיכת אדם אחד וע"כ הוצרף לסמוך אהרן מתחילה ואח"כ בניו ולכן פתיב ויסמכו לשון רבים מפני שהיו סמיכות הרבה [שם ח' כ"ג] ויקרב את האיל השני איל המילואים וגו' וישחט וגו'.

כ"ב ונראה דלהכי נקוד שלשלת על וישחט הנה וידוע דנגינת השלשלת הוא דצריך להאריך בתיקה ולשלשל והיינו משום דנראה לי דהיה צריך לקבל הדם של איל המילואים בשני פלים אחד לבהונות ואחד למזבח וכמו באשם מצורע וכינון שקבלה צריך בימיו היה צריך לקבל בזה אחר זה דמתחלה קבל בכלי ונתן ממנו על תנוף אונן אהרן וכו' ואח"כ קיבל פעם שנית ונרק על המזבח ואם היה שוחט פדרכו היה יוצא דם הנפש פולו קודם קבלה השנייה וידוע דצריך קבלה מהפר עצמו ולפיכך הנה צריך להאריך בשחיטה ולא לשחוט בבת אחת כל הסימנין ורק הפסיק בנתיים פחות מעט משיעור שהיה כדי שבעת קבלה השנייה עדיין לא יצא כל דם הנפש ולכן נקוד שלשלת להורות ששהה הרבה בשחיטה זו אבל בשני שחיטות הראשונים ואף שגם שם היה צריך לגמור אחר שחיטה על ידו ככה"ג ביוה"כ מ"מ לא שהה בשחיטה יותר משאר שחיטות דעלמא דתיכף ששחט הרוב גמר אחר המיעוט ולא היה ביניהם רק שהיה משהו משא"כ באיל המילואים היה צריך להפסיק הרבה באמצע השחיטה וליתן בנתיים על תנוף אונן אהרן ואח"כ גמר משה רבינו להשחיטה דדוקא לאחר שישחט הרוב היה יכול אחר לגמור אבל קודם הרוב לא היה אפשר באחר ואפילו אם נימא דשחט בתחילה הרוב מ"מ היה צריך להפסיק הרבה קודם המיעוט ואם נימא דשהיה במיעוט בתרא אינו מה"ת י"ל דשהה יותר מפדי שיעור שהיה דכיון דכבר שחט הרוב מקודם.

ומיהו בעיקר הדבר שכתבתי בפשיטות דשחיטת הפר ושני האלים היה ע"י משה רבינו בעצמו הרבה יש לפקפק בו דהא כתיב וישחט ואחר כך פתיב ויקח משה ומשמע דהשחיטה היתה ע"י אחר דאם לא כן צריך לכתוב וישחט משה ויקח מדמו והדבר צ"ע.

מיהו מש"כ בטעם הנגינה א"ש אף אם היה השחיטה באחר ודו"ק (וכן נ"ל ליתן טעם על מה דנקוד שלשלת על תיקבת וימאן בפרשה וישב (בראשית ל"ט ח') גבי יוסף והיינו דבא לרמז למה שאמר חז"ל (ביומא דף ל"ה ע"ב) דאמרה לו אשת פוטיפר ליוסף הריני חובשך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים הריני כופפת קומתך ה' זוקף כפופים הריני מסמא את עיניך ה' פוקח עורים ע"כ.

ונמצא שמיאן ג' פעמים על דבריה והנה ידוע דנגינת שלשלת צריך לשלשל התיבה ג' פעמים והוי פמאן דכתיב וימאן שלשה פעמים לרמז למה שקבלו חז"ל דמיאן ג' פעמים

על דְּבָרֶיהָ וְזֶה נ"ל כפֶתוֹר וְפָרַח בעז"ה): (בפ' שְׁמִינִי נ' א') וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה
אֲשֶׁר לֹא צָוָה אֹתָם וְנִקְוֶה עַל תִּיבַת לֹא מֵרְכָא כְּפוּלָה.

ונ"ל הַטַּעַם בְּזֶה ע"פ מַה שֶׁשִּׁמְעֵתִי מִכְּבוֹד מֵר אַחֵי הַגָּאוֹן ו"ל זֶה יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים שָׁנָה
שֶׁאָמַר לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי הַתּוֹ"כ בְּרִישׁ פ' אַחֲרֵי מוֹת וְהוּבָא בְּרִישׁ"י בַּחֲנוּמֵשׁ שֶׁם דַּמְשׁו"ה פְּתִיב
אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אֶהְרֹן דְּמִשְׁלַל לְחוּלָה שֶׁנִּכְנָס אֶצְלוֹ רוּפָא אָמַר לוֹ אַל תֹּאכַל וְכו' בָּא
אַחַר וְאָמַר לוֹ אַל תֹּאכַל צוּנְג שְׁלֵא תָמוּת פְּדָרָךְ שְׁמַת פְּלוּנֵי זֶה וְרָזוּ יוֹתֵר מִן הָרֵאשׁוֹן וְכו'
מִשְׁמַע דְּהֵיָה בְּזֶה שְׁנֵי אֲזַהְרוֹת אֲזַהְרָה קוּדָם מֵיַמַּת בְּנֵי אֶהְרֹן וְאֲזַהְרָה שְׁנֵיהֶם לְאַחַר שְׁמַתוֹ
וְלִכְאוּרָה תָמוּת דִּהְלֵא לֹא הִנְזַכֵּר כְּלָל דְּהֵיָה אֲזַהְרָה גַם מְעַיְקָרָא קוּדָם שְׁמַתוֹ שְׁאֵל יְבוּא
בְּכָל עֵת אֶל הַקּוּדֵשׁ וְתִי מֵר אַחֵי ו"ל ע"פ ד' הַתּוֹ"כ שֶׁם וּמֵיַמִּיתִי לָהּ (בְּיוֹמָא דְּרַב נ"ג) תִּנְיָא
ר"א אוֹמֵר וְלֹא יָמוּת עוֹנֵשׁ כִּי בְּעֵנָן אֲרָאָה אֲזַהְרָה יְכוּל יִהְיֶה שְׁנֵיהֶם אֲמוּרִים קוּדָם מֵיַמַּת
בְּנֵי אֶהְרֹן ת"ל אַחֲרֵי מוֹת יְכוּל שְׁנֵיהֶם אֲמוּרִים אַחַר מֵיַמַּת בְּנֵי אֶהְרֹן ת"ל כִּי בְּעֵנָן אֲרָאָה
הָא כִּיצַד אֲזַהְרָה קוּדָם מֵיַמַּת וְעוֹנֵשׁ אַחַר מֵיַמַּת.

וְאָמְרִינָן ע"ז בַּגְמ' שֶׁם מֵאֵי תִלְמוּדָא אָמַר רַבָּא אָמַר קָרָא כִּי בְּעֵנָן אֲרָאָה וְעַדִּין לֹא נִרְאָה
וְאֵלָא מֵאֵי טַעְמָא אֲעֵנוּשׁ כְּדַתְנִיָּא וְכו'. וְהֵיזְעָא לָנוּ מֵהַגְמ' שֶׁם דְּהֵיָה אֲזַהְרָה גַם קוּדָם
הַמֵּיַמַּת אֶף בַּתְּחִילָה לֹא נִאָמַר וְלֹא יָמוּת וְאַחַר שְׁמַתוֹ נִאָמְרָה לוֹ אֲזַהְרָה פַּעַם שְׁנֵיהֶם וְאֵז
נִאָמַר גַּם עוֹנֵשׁ וְלֹא יָמוּת.

וְהִנֵּה רִשׁ"י ו"ל פִּירֵשׁ דְּהָךְ לֹא יָמוּת הוּא מַה דְּכָתִיב בְּפָרָשָׁה אַח"כ וְכִסָּה עֵנָן הַקְּטוֹנֶת
אֶת הַכַּפְּנוֹת וְלֹא יָמוּת. וְאָכֵן מֵר אַחֵי ו"ל אָמַר דְּטַפֵּי נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּקֵאֵי עַל וְלֹא יָמוּת
קָמָא דְּכָתִיב אֲשֶׁר עַל הָאָרוֹן וְלֹא יָמוּת וּבְזֶה בִּיאָר דְּמַתְחִיל בְּרִישׁ הַפָּרָשָׁה וַיִּזְכֹּר ה' וְגו'
וְאַח"כ פְּתִיב וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְגו' וְלִכְאוּרָה אֲמִירָה שְׁנֵיהֶם הוּא מֵיַמַּת דְּכָבֵר אָמַר וַיִּזְכֹּר
ה' וְאָמַר מֵר אַחֵי ו"ל דִּישׁ לְפָרֵשׁ דְּמַתְּיַבֵּת וַיֹּאמֶר ה' עַד תִּיבֹת אֲשֶׁר עַל הָאָרוֹן וְעַד בְּכָלֵל
הוּא מֵאָמַר הַמְּוִסְגָּר ור"ל וַיִּזְכֹּר ה' אֵל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת וְגו' וְהוֹסִיף עַל אֲמִירָה הָרֵאשׁוֹנָה
שֶׁאָמַר בַּתְּחִילָה.

תִּיבֹת "וְלֹא יָמוּת" דְּזֶה לֹא נִאָמַר בַּתְּחִילָה וְהִינֵנוּ דְּקָרִי לִיָּה דִּיבּוּר מִשׁוּם דְּהִנְזַכֵּר גַּם
הָעוֹנֵשׁ מִשָּׂא"כ בְּאֲמִירָה רֵאשׁוֹנָה לֹא הִנְזַכֵּר עוֹנֵשׁ וְלִפְיָךְ קָרִי לִיָּה אֲמִירָה דְּהוּא רַבָּה כֵּן
שֶׁשִּׁמְעֵתִי מִפִּי מֵר אַחֵי ו"ל.

וְכַעַת יְצָא פִי עַל הַתּוֹ"כ מֵהַגָּאוֹן מִלְּבִי"ם ו"ל וּפִי ג"כ ע"ד שְׁפַתְבָּתִי בְּשֵׁם מֵר אַחֵי ו"ל
אֶף דְּהוּא ו"ל הֵלֵךְ ע"ד פֶּרֶשׁ"י ו"ל וְלִפְיָךְ הַנְּצָרָךְ לְדַחֲוֵךְ בְּזֶה. וְאָכֵן לִפִּי דְּבָרֵי מֵר אַחֵי
ו"ל יִתְפָּרֵשׁ הַכְּתוּבִים הַיְטִיב וּבְאֲמַת שֶׁמְצָאֵתִי כַּעַת בְּפִי הָרֵאָב"ד ו"ל עַל הַתּוֹ"כ שֶׁנִּזְדַּפַּס
זֶה מִקְרוֹב שְׁפִי לְהִדְיָא דְּקֵאֵי עַל וְלֹא יָמוּת קָמָא וְכִמוֹ שְׁפִי מֵר אַחֵי ו"ל וְדִלָּא כְּפֶרֶשׁ"י
ו"ל ע"ש] וְעַכ"פ שֶׁמְעִינָן מִשֵּׁם דְּמַה דְּנִעְנָשׁוּ לֹא הֵיָה מִפְּנֵי אֲזַהְרָה זוֹ דְּהָרִי לֹא הִתְרוּ בְּהֵן
דְּחִיבִין מֵיַמַּת ע"ז וְאֵין עוֹנֵשִׁין אֵלָא א"כ מִזְהִירִין וְכֵן מִקְשָׁה שֶׁם בְּגִמְרָא אֵלָא מ"ט אֲעֵנוּשׁ
מִשׁוּם דְּהוּרֵי הֵלְכָה בְּפָנֵי מֹשֶׁה רַבֵּן.

וּבַמַּד"ר אֵימָתָא מִשׁוּם דְּנִכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יֵין לְאוּהֵל מוֹעֵד ע"ש וַא"כ נִמְצָא דְּעָבְרוּ עַל שְׁנֵי
לְאוּיִן עַל לָאו דִּינֵן וְשָׁכַר אֵל תְּשֻׁתָּה וְעַל לָאו דְּאֵל יְבוּא בְּכָל עֵת אֶל הַקּוּדֵשׁ וַא"כ י"ל
דְּלֵהֲכִי נִקְוֶה מֵרְכָא כְּפוּלָה וְיָדוּעַ דְּנִגְיַעַת מֵרְכָא כְּפוּלָה מִשְׁתַּמַּע כְּמוֹ דְּהוּי פְּתִיב שְׁנֵי פְּעָמִים

"לא" לרמז דעברו על ב' ציוויין: [בפ' מצורע י"ד ד'] ברש"י חיות פרט לטריפות טהורות פרט לעוף טמא וכו' כ"ב עי' בגור ארי' שהעיר דלמה לא כתב נמי הקא בלשון רבים פרט לעופות טמאות כמו דאמר גבי טריפות ומה שתיגרין שם תמוה וכבר העיר עליו הלבוש.

והרב הלבוש בעצמו לא תי' ע"ז פלום ורק פתב דזה אינו דקדוק אבל במח"כ לא ראו דבתו"כ איתא באמת בלשון רבים וע"כ צ"ל דכוננה פנון בזה רש"י ו"ל מהא דשני מלשון התו"כ וא"כ צריף להבין הכוננה בזה.

ונ"ל דרש"י ו"ל יפה דקדק דהא באמת על השחוטא לא הוצרך למיעוט דהא כתיב ושחט אלמא דבטהורה מייירי דבעוף טמא לא שייך שחיטה וע"כ דלא הוצרך המיעוט רק על המשולחת ולפיכך פתב בלשון יחיד דעיקר קרא לא בא אלא לומר דאף המשולחת צריכה להיותטהורה אמנם כל זה לדידן דקי"ל דיש שחיטה לעוף מה"ת אבל למ"ד דאין שחיטה גם בעוף טהור לא שייך שחיטה ורק דהכא גזה"כ דבעי שחיטה וא"כ י"ל דמייירי בעוף טמא וגזה"כ הוא דצריף לשחוט ולפיכך אמר בתו"כ למעוטי טמאות' משום דסתם ספרא הוא ר"י ור"י ע"כ ס"ל דאין שחיטה לעוף דבתו"כ לקמן בפסוק וצונה הפהו ושחט איפא פלוגתא אי בעינן פהו לשחיטה או לא ופי' בספר פתח תורה לבנו של הגאון החסיד ר' לוי יצחק זצ"ל בשם אביו הג"ל דרבי דס"ל שם דלא בעי פהונה [לפי גירסת הילקוט בתו"כ ואכן בתו"כ לפנינו איתא להיפך דרבי סבר דבעי פהו וצ"ע] אזיל לשיטתיה דגם בכל עוף בעי שחיטה והווי דבר הנוהג בחולין ולא חמיר שחיטה דציפור מקדשים דלא בעי פהונה אבל ר"י בר"י לשיטתו דס"ל דאין שחיטה לעוף מה"ת וא"כ ה"א גבי מצורע הוא גזה"כ דבעי שחיטה והלכך בעי פהונה כמו שאר דברים הטבילה והנה דבעי פהונה כ"כ שם בס' הג"ל.

והנה לעיל בפסוק זאת תורת המצורע גרסינן בתו"כ מנין שחיטת ציפורים בפהנים וכו'. אלמא דס"ל לסתם ספרא דאין שחיטה לעוף מה"ת ולפיכך אמר למעוטי טמאות לשון רבים דגם השחוטא צריכה לימוד דבעינן עוף טהור וקצת תימה לי לר"ע דבשר נחירה הותר במדבר וא"כ לבעי פהונה בקדשים** (לפי דברי התוס' בזבחים דף י"ד ע"ב דהטעם דשחיטה פשרה בזה משום דהוא דבר הנוהג גם בחולין ע"ש)** ואפשר דמשו"ה מהדרי בטר פהו למשחט דכיון דאז הנה בעי פהונה ממילא גם עתה פן דהא לא מצינו דישתנה הדין אח"כ ואכן שמואל השיב להם דזה הווי שייך אי הווי פתיב בפירוש דבעי פהונה אבל השתא דלא פתיב בהדיא והלכך אף דבאמת שפמדבר הנה בעי פהונה מ"מ לדורות לא ובזה ניקח נמי מה דכתיב בפ' ויקרא ושחט את הפר וכן בפ' שמיני פתיב וישחט את עגל החטאת אשר לו והיינו משום דבמדבר הנה מותר בשר נחירה.

וכל זה צ"ל אם נאמר דבתו"כ בא למעט טמאות ממש וצ"ל דלא ס"ל להא דאמרין בש"ס דילן (בחולין דף קל"ט) דסתם ציפור היינו טהורות אבל באמת י"ל דגם התו"כ ס"ל פן והא דמיעט טמאות היינו למעוטי צפורי עיר הנדחת וקרי ליה טמא משום דאסור בהנאה וא"כ י"ל דגם רש"י פינון לזה ומשו"ה פתב בלשון יחיד משום דאינו ממעט רק עוף אחד והיינו עוף של עיר הנדחת וגם דלא נצרך קרא רק לשחוטא דאלו למשולחת לא צריף קרא למעוטי דלא אמרה תורה שלח לתקלה ולפיכך פתב רש"י בלשון יחיד.

וע"פ מה שכ' דר"י ס"ל דאין שחיטה לעוף מה"ת י"ל דמשו"ה ס"ל לר"י דגבי עוף אין שחיטה מטרת מידי גבילה אם נמצאת טריפה ולא מקיש עוף לבהמה. אכן להג"ל ניחא דגבי עוף שאני דמה"ת לא בעי שחיטה ולא דמיא לבהמה ומשו"ה לא למד מבהמה.

ובדברי הפתח תורה הג"ל א"ש מה דאמרינו (בגזיר דף כ"ט) דסבר כר"י בר"י דאמר דאין שחיטה לעיל מה"ת ותמהו התוס' שם דמנ"ל להש"ס הכי דסבר פן ואכן להג"ל י"ל דסמך אהא דת"כ הג"ל דאמר דבעי פהונה וע"כ דסבר דאין שחיטה ולפ"ז יש להוכיח גם מן הש"ס נמי דג"ל הילקוט בתו"כ הוא עיקר דאילו לגי' דידן בתו"כ מוכח איפכא דר"י בר"י סבר דיש שחיטה ואמנם בפסיקתא זוטרתה העתיק בתו"כ כגי' דידן וצ"ע: ולענן מה דאמרינו בחולין שם דכל ציפור טהורה תאכלו בא למעוטי ציפורי מצורע דאסור השחיטה באכילה ולכאורה למה לא פתבה התורה זה בפ' שמיני ולמה נטר לאשמעינו זה עד פ' ראה ונראה דמשום דשם אפתי לא ידעינו כלל דין מצורע דבעי ציפורים אבל במשנה תורה דכבר ציונותה התורה דין מצורע לפיכך הוצרך הפתוח לפרש: [שם י"ד י"ז] ומיתר השמן אשר על פפו יתן הפהן וגו' על דם האשם.

ולהלן גבי מצורע עני (בפסוק כ"ח) פתיב על מקום דם האשם ופרש"י דבא ללמד דאפילו נתקנח הדם יוכל ליתן על מקום הדם שאין הדם גורם אלא המקום גורם והוא מן הש"ס דמנחות דף י') ושמעתי טעם נכון מפי מו"ר הרב הגאון חכם הכולל מו"ה יעקב בארי"ט זצ"ל שהיה מ"ץ ור"מ בפ"ק ווילנא דלמה אשמעינו זה דווקא גבי מצורע עני דיכול ליתן על מקום הדם והיינו משום דקי"ל בזבחים מ"ד ובמנחות ט"ו דאדם מביא אשמו היום ולגו מפאן ועד עשרה ימים אבל בנודאי עיקר מצוותו להביא בו ביום שפביא האשם והלכך מצורע עשיר שיש לו מעות בנודאי מביא הלוג שמן בו ביום ואז הדם בנודאי בעין ולפיכך פתיב שם על דם האשם אבל מצורע עני שאין לו מעות בריווח ובנודאי דרפו להביא הלוג מפאן ועד עשרה ימים ואז כבר נתקנח הדם ולפיכך פתיב על מקום דם האשם פן שמעתי מפי מו"ר ז"ל ושל"י: [שם ט"ו י"ט] כי תהיה ובה דם יהיה זובה בבשרה וגו'.

כ"ב לכאורה יש להעיר דכיון דהך קרא בטומאת נדה קמייירי דהוא דבר שהנה בכול אשה לראות דם נדה בזמנים הרגלים לא שייך הלשון כי תהיה דמשמע פעמים הנה ופעמים אינה הנה והלא דם נדה הוא דבר שהנה לעולם והו"ל למכתב ואשה בימי נדתה דם יהיה דם זובה וגו' ונראה שרמז לנו הפתוח למה שאמרו חז"ל במדרש דבדור המדבר לא ראו הנשים דם נדות כלל ע"ש.

ולכן פתיב בלשון ואשה כי "תהיה" זבה ור"ל לכשיבואו בני ישראל לא"י ויחזרו הנשים לראות דם נדות אז שבעת ימים תהיה בנדתה וגו'. ומר אחי הגאון זצ"ל אמר ליישב בד' המדרש הלז קושיות התוס' (בכריתות דף י' ע"א ד"ה א"א) למ"ד דאין פתיחת הקבר בלא דם למה הוצרך הפתוח לומר דאשה טמאה בלידה שבעת ימים הא בלא"ה טמאה משום דם וע"ש מה שתי'.

ואמנם מר אחי ז"ל תי' בפשיטות דהוצרך הפתוח למכתב דין דטומאת לידה לדור המדבר דלא ראו דם נדות וכל הלידות שילדו בנודאי הנה לידה יבשמת ודו"ק: (שם ט"ו כ"ה) בשפתי חכמים אות ט' פירש ואחר שבעה באתה וכו' ומשום הכי הוצרך הקרא לומר

בלא עת נדתה ללמד זה ופרשה ראשונה דכתיב בה ואשה פי תהיה זבה מיירי שראתה יום אחד או שני ימים שהיא זבה קטנה ע"כ.

כ"ב תמוה דפרשה ראשונה הרי מיירי בנדה דאפילו אם רואה יום אחד טמאה ז וכן מבואר בגמ' וברש"י והוא דבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו. ועוד תמוה דהיאך אפשר לפרש דמיירי בזבה קטנה דהרי בזבה קטנה אינה אלא שומרת יום כנגד יום והרי בהדיא כתיב דשבעת ימים תהיה בנדתה הרי דלא מיירי בזבה קטנה.

וכדי שלא נשוי להגאון בעל שפתי חכמים לטועה כ"כ נ"ל דט"ס נפל בדבריו וצ"ל דמשו"ה הוצרך הקרא לומר דאל"ה הוי נימא דפרשה ראשונה וכו'. וכונן בזה למ"ש הגאון המסביר בעל התורה והמצוה דאי לא הוי כתיב בלא עת נדתה הו"א דב' הפרשיות הפל בנדה מיירי רק דבפרשה ראשונה מיירי בראתה ביום אחד ובפרשה שניה בראתה ג' ימים.

אכן מש"כ השפתי חכמים באות כ' דאם ראתה פל הז' ואח"כ ראתה ביום השמיני אינה נעשית זבה ועדיין נדה היא. זה נודאי דברי שגגה היא ונעלם ממנו הסוגיא (דנדה דף נ"ד) בהא דאמרינו דשמונה ימים טמאין ראיתי דמבואר שם להיפך ע"ש ואדרבה דעיקר זבה מיירי דרואה סמוך לנדתה דבלא עת נדתה היינו סמוך לנדה ובהדיא מבואר (בנדה דף נ"ד) גבי דין דרואה ח' ימים טמאין וח' ימים טהורין דאפי' בראתה פל הז' ימי נדות וגם ראתה ביום השמיני מתחיל מיום השמיני ימי זיבות ואין צריכה לשמור רק יום כנגד יום ומשמע שם דאפילו לא הפסיקה בטהרה פלל בסוף יום ז' ועדיין לא נטהרה פלל מטומאת נדה מ"מ תיקף שמגיע ליל יום שמיני בטל ממנה דין נדה ומתחיל ימי זיבות.

ובלי ספק שנעלם מהגאון בעל שפ"ח הש"ס דנדה הנ"ל ואדרבה במנפלא יום אחד הוצרך ללמוד מקרא דאז כי תזוב על נדתה דאל"ה הו"א דווקא בסמוך הוא דנעשית זבה. ובמנפלא שני ימים או ג' ילפינן בתו"כ פאן (ובנדה דף ע"ג ע"א) במה מצוינו.

ונ"ל דמה שלא כתבה התורה בפירוש במנפלא שני ימים או בג' נ"ל דמה שיעתא גדולה לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' איסורי ביאה הלכה י"א דחשפון ימי נדות וזיבות הולכות כסדר ואפילו אם עדיין לא עברו ז' נקיים מ"מ פשמגיע ימי נדות אין על הראיה רק דין נדה ואינו סותר לנקיים פלל רק דאין עולה ונ"מ דאם למחר לא ראתה משלים אותה לז' ימי נקיים דימי נדה שאינה רואה בהן עולין לספירות זיבה והא דכתיב ואחר תטהר שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם היינו שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהם אבל הך ראיה לא הוי טומאת זיבה רק טומאת נדה פיון שפבר הגיע ימי נדות פן מבואר ברמב"ם שם וא"כ י"ל דלא פסיקא ליה להכתוב לכתוב במנפלא שני ימים דהא מסיים ואחר תטהר ודרשינן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם ובמנפלא שני ימים או בג' משפחת לה דטומאה מפסקת ביניהם ואעפ"כ טהורה פגון דראתה ביום הז' לנקיים דהוא יום א' לנדתה ודו"ק ומשו"ה לא כתבה התורה פלל אבל הדין דין אמת דאפילו מנפלא ג' וד' ימים ג"כ נעשית זבה גדולה או זבה קטנה וכמו שמבואר בתו"כ ובגמ' הנ"ל.

ונ"ל עוד להעיר במה שכתבה התורה גבי נדה נמי בלשון זבה ואשה פי תהיה זבה והו"ל ואשה פי תהיה דנה וכמו דכתיב בפ' אחרי מות ואל אשה בנדת טומאתה וכן בפ' קדושים

פתיב ואיש אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דְּוָה וּמָה שֶׁכֹּה בְּסִפְרֵי הַתּוֹרָה דְּלִשׁוֹן זִיבָה הַנּוֹחַ עַל דָּם הַנִּיגָר מִן הַמְּקוֹר וְנִקְלָל בְּזָה בֵּין נְדוּת וּבֵין זִיבוּת וְכוּ' אֲנִי תָמַד דַּמ"מ הו"ל לְהַפְתּוּב לְכַתּוּב בְּהַדְיָא בְּלִשׁוֹן דְּוָה פִּי הֵיכִי דְלֹא נְטָעָה לְפָרֵשׁ דְּמִיגְרֵי בְּזָבָה.

אָכֵן לַעֲנִי"ד דְּלִשׁוֹן זִיבָה הַנּוֹחַ עַל הַדָּם שְׂוִיּוֹצִיא שְׂלֵא בְּזִמְן הַרְגָלוֹ וְכִמּוֹ אִשָּׁה בִּימֵי זִיבוּת דְּהוּ בְּחֻזְקָת טְהָרָה דְּמִן הַסֵּתֶם אִין דְּרַפָּה שְׂל אִשָּׁה לְרֵאוּת בְּיָמִים אֱלוֹ וְכֵן בְּזָב זָכָר הוּא בָּא מִחֻמַּת חוֹלֵי בְּאַבְרֵי הַזֶּרַע פִּיּוּעֵ אָבֵל בְּיָמִים שְׂטָבַע שְׂל הָאִשָּׁה לְרֵאוּת לֹא מְקַרֵי זִיבָה רַק נְדָה מְשׁוּם דְּכָל אִשָּׁה בְּתַחֲלַת נְדוּתָהּ קָשָׁה לָהּ וְכַדְאִיתָא וּבְעִירוּבֵין דְּרַף צ"ט) דְּזוֹ אַחַת מִהַקְלָלוֹת שְׁנִתְקַלְלָהּ חוּה וְהַלְפָה הַנּוֹצְרָה לְכַתּוּב זֶה גַם גְּבִי נְדָה דַּא"ה הֵנִי טְעַנְיָנוּ דְּאִין לָהּ דִּין נְדָה רַק אִם רוּאָה בְּזִמְן וְנִסְתָּה אָבֵל אִם שְׁנִתָּה וְנִסְתָּה וְרֵאוּתָהּ מְקַנְדָּם מִחֻמַּת שְׂהוֹחֲלֵשׁ הַמְּקוֹר וְכַדוּמָה הו"א דִּישׁ לָהּ דִּין זָבָה וְאַפְּיֵלוֹ אִם רוּאָה בִּימֵי נְדוּת פִּינּוֹן שְׂרֵאוּתָהּ שְׂלֵא בְּזִמְן הַרְגִילוֹת קַמ"ל דְּאִשָּׁה פִּי תַהֲיָה זָבָה דְּהֵינּוּ דְּשִׁנְתָּה וְנִסְתָּה וְרֵאוּתָהּ שְׂלֵא בְּזִמְנָה מ"מ דִּין נְדָה יֵשׁ לָהּ פִּינּוֹן שְׂהוּא זִמְן נְדָתָה לְשָׂאֵר הַנְּשִׂים דְּהַתּוֹרָה הַלְכָה אַחַר רֹבֵב נְשִׂים וְרֹבֵב נְשִׂים רוּאוּת אַחַת לִי"ח יוֹם וְהַלְפָה אַחַר י"ח יוֹם לִימֵי זִיבָה מִתְחִילִין יְמֵי נְדָה וּבְאַחַת שְׂשִׁישׁ לְתַמְנָה עַל הַפּוֹסְקִים ו"ל שֶׁכֹּה דְסֵתֶם עוֹנָה בִּינּוּנִית הִיא אַחַת לַל' יוֹם דְּכֵן דְּרַפְּוֹן שְׂל נְשִׂים לְרֵאוּת אַחַת לַל' יוֹם נְהָרֵי מִן הַתּוֹרָה מוֹכַח דְּרוּאוּת אַחַת לִי"ח יוֹם וְאוּלַי דְּהֵאֲדִנְדָּא נְשִׁתָּה הַטְּבָעִיִּים וְהַדְּבָר צ"ע.

וְעַכ"פּ א"ש דְּכַתִּיב בְּלִשׁוֹן זָבָה לְאַשְׁמַעֲיָנוּ דִּין זֶה. וְדַע דְּמָה שֶׁכֹּה בַתּוֹ"כ דְּיִלְפִינּוּ דְּסוֹפְרָת אַחַד לְאַחַד מְקַרָּא דְּטָמָא יְהִיָּה נ"ל דַּט"ס הוּא דְּהָא הָדֵךְ קָרָא בְּכָלִים שְׂשִׁשְׁבָה עֲלֵיהֶם פְּתִיב וְצָרִיף לְגוֹפְיָהּ.

וְאָכֵן בְּאַחַת בַּגְּמ' אִיתָא ת"ל יְהִיָּה לָהּ וּפְרַש"י דְּהוּסִיף לָהּ הַנִּיָּה שְׂל שְׂיִמּוֹר וְנִרְאָה דְּכֵן צ"ל גַּם בַּתּוֹ"כ: [בַּפ' אַחֲרֵי ט"ז כ"ט] וְהִתְהַלְכְתֶּם לְכֶם לְחַקַּת עוֹלָם בְּחוֹדֶשׁ וּגו' הָאֲזַרְחָ וּגו'. וְדַרְשׁ בְּסִפְרָא הָאֲזַרְחָ לְרַבּוֹת נְשִׂי אֲזַרְחָ כ"ב ע"י (סוֹפָה דְּרַף כ"ח ע"ב) דְּרִיבּוּיָא דְּאֲזַרְחָ לְתוֹס' עֵינּוּי אֲתָא דְּאִין בּוֹ לֹא עוֹנֵשׁוּלָא אֲזַהֲרָה וְהו"א דְּנְשִׂים לֹא נִתְחַיְיְבוּ דְּהֵנִי כַּמ"ע שְׂהִזְמִן גְּרָמָא קַמ"ל וְאַמְנָם תִּימָה לְכַאוּרָה דְּלַמ"ל תּוֹ קָרָא דְּבַתְּוֹכְכֶם לְרַבּוֹת נְשִׂים וְהִיאָף יַעֲלָה עַל הַדַּעַת לְחַלֵּק בְּזָה בֵּין נְשִׂים נְשׂוּאוֹת לְפָנוּיוֹת וּמָה שְׂתִי בַּפִּי הַר"ש מְשַׁאֲנֵץ עַל הַתּוֹ"כ פֶּאֶן דְּהוּ"א דְּוִנוּקָא נְשׂוּאוֹת חֵיבּוּת מְשׁוּם דְּלֹא יְהִיָּה כְּשֵׁנִי תּוֹרוֹת דְּהַבְּעַל יְהִיָּה מְוַזְקֵר וְהָאִשָּׁה לֹא.

הִנֵּה דְּכָרִיו ו"ל תְּמוּהִים אֲצִלֵי מְאֹד דַּא"כ בְּכָל מ"ע דְּהַנְּשִׂים פְּטוּרוֹת לְמָה לֹא חֲשָׁשָׁה הַתּוֹרָה לְשִׁנֵי תּוֹרוֹת וְאָף אִשָּׁה נְשׂוּאָה לְבַעֲלָהּ פְּטוּרָה מְשׁוֹפֵר וְסוֹפָה וְלוּלָב וְעוֹד מְאִי שְׂיִיף בְּזָה שְׁנֵי תּוֹרוֹת דְּהָא בְּזָה שְׂהַבְּעַל מְפָסִיק לְאַכּוֹל קוֹנְדָם בַּהַש"מ בְּשִׁבִיל תּוֹס' יוה"כ אִינוּ מוֹכַח דְּמְפָסִיק מְפָנֵי הָאִיסוּר דְּדִילְמָא מְשׁוּם דְּאִינוּ רוּצָה לְאַכּוֹל עוֹד דְּכָבֵר אָכַל כְּדִי שְׂבִיעָה וּבְסוֹפָה יֵשׁ יוֹתֵר חֲשֵׁשׁ דְּהוּא אוֹכֵל בְּסוֹפָה וְהִיא אוֹכֵלַת בְּבִית וְדוֹחֵק לוֹמֵר דְּעֵיקָר חֲשֵׁשׁ דְּשְׁנֵי תּוֹרוֹת הוּא בְּמוֹצָאֵי יוה"כ דְּהוּא מְמַתִּין וְהִיא אוֹכֵלַת מִיָּד.

וְאָכֵן לַעֲנִי"ד פְּשׁוּט דְּאִיצְטְרִיף תְּרֵי קָרָאֵי דְּהִנֵּה הַמְּפָרְשִׂים הַקָּשׁוּ לְדַעַת הַסּוֹבְרִים דְּהַ עֵינּוּיִים דְּאוּרִיִּיתָא לְמָה הַנּוֹצְרָכוּ לוֹמֵר דְּקָרָא אֲתִי לְתוֹס' עֵינּוּי דִּילְמָא עַל שְׂאָר הַעֵינּוּיִים אֲתָא וּבִיּוֹה"כ גּוֹפָא דְּבִשְׂאָר עֵינּוּיִים אָף דְּהֵם דְּאוּרִיִּיתָא מ"מ לִיכָּא בְּהוּ לֹא לָאו וְלֹא פְּרַת רַק עֲשֵׂה דְּשִׁבְתוֹן וְכִמּוֹ שְׂמַבְנָאָר בְּדְבָרֵי הַפּוֹסְקִים ו"ל.

ואמנם הדבר פשוט דקושיא חדא מתורצת בתבירתה דונדאי אי לא הוי אלא חד קרא מסתברא טפי לומר דלא מרבה רק תוס' עינוי דמ"מ איפא ביה לאו וכרת בעינוי של יום ועל זה מוזהרים גם הנשים דהשנוה הפתוב אשה לאיש ולכן ריבה הפתוב גם בהתוס' דמ"מ אתי מפח פרת אבל מניין לנו לרבות דחייבות גם בשאר עינויים דליפא בה פלל לאו וכרת ולכן צריד קרא דבתוככם לרבות גם שאר ענויים ותרונויהו קראי איצטריכו.

וגם מה שהקשו המפרשים לדעת הסוברים דתוס' מלאכה ג"כ דאורייתא בין בשבת ובין ביוה"כ למה לא אמרינן נמי אתוספת מלאכה. ונלע"ד דלק"מ דכיון דבאמת הוה קרא תרונויהו הוזהר מלאכה ועינוי תרונויהו שמענו מנייה אף דהגמ' הזכיר רבותא דגם בתוס' עינוי דקיל שאינו נוהג רק ביוה"כ מצוין וכ"ש במלאכה דנוהגת נמי בשבתות ויו"ט.

ובזה ניחא נמי על מה דלא פתיב האזרח גבי שבת לרבות נשים לתוס' מלאכה. ולהנ"ל ניחא דאי הוה פתיב בשבת הו"א דדוקא בשבת דאיפא איסור סקילה בעיצומו של יום מוזהרין אבל ביוה"כ דאינו רק בכרת אימא לא ונהו צריקא קרא אחרניא גם גבי יוה"כ ולכן פתיב ביוה"כ ושמענו מנייה שבת במש"כ.

ובאמת דצ"ע דמנ"ל באמת דנשים מצוות על תוס' יו"ט לענין עשיית מלאכה דיוה"כ ליפא למיגמר דשאני התם דהוא פרת וכן מנ"ל תוספת מלאכה בשביעית גבי נשים ואולי דביו"ט ושביעית אינו אלא מדרבנן גבי נשים ובמק"א יבואר באריכות א"ה: ומפי כבוד ידידי הרב הגאון מו"ה ישראל חיים נ"י אב"ד דק"ק נ"ש סירווינט שמעתי תי' נכון על קושיא השנייה דא"א לפרש פלל דהאזרח אתי לרבות נשים לתוס' לענין מלאכה דהרי בקרא ע"כ לא מיירי פלל בתוספת יוה"כ דהרי פתיב בהו קרא וכל מלאכה לא תעשו ובתוס' ליפא לאו רק עשה גרידא אבל בעינוי אף דהו קרא מיירי נודאי בעינוי דעיצומו של יום דהא כתיב בעשור לחודש תענו מ"מ יש לכלול גם בו התוס' דהא לא פתיב רק בלשון עשה ודפח"ח: ובזה ניחא נמי במה דלא אמרינן דאתי לרבות נשים לחצי שיעור דליפא לאו וכרת אכן לפי דברי הרה"ג הנ"ל ניחא דהרי בקרא תענו פתיב וחצי שיעור אינו מבטל העינוי דאם היה מבטל העינוי היה חייב פרת ואין להקשות דמנ"ל באמת חצי שיעור בנשים די"ל דכיון דאיתרבי תוספת דהוא בעשה הואיל ובא מפלל פרת ה"ה חצי שיעור.

ולדעת הפוסקים דה' עינויים דרבנן י"ל דתרי קראי דהאזרח וקרא דבתוככם חד אתי לתוס' וחד אתי לחצי שיעור ולר"ל דחצי שיעור מדרבנן ע"כ מוכרח דה' עינויים דאורייתא דאל"ה חד קרא מיותר [שם י"ז י"ג] איש איש מבית ישראל וגו'.

או אשר ישחט מחוץ וגו' כ"ב פבר העיר הרמב"ן דמחוץ למחנה הוא מיותר דכ"ש הוא דאם שוחט חוץ למחנה ישראל דבונדאי חייב משום שחוט חוץ [ועי' בזבחים בר"פ השוחט והמעלה מה שדרשו בזה] וכתב דמזה ראיה לר' ישמעאל דס"ל דבמדבר היה אסור להם בשר תאו וגם בחולין דיבר הפתוב וגבי חולין בונדאי הוא רבותא דלא מבעיא בשוחט במחנה דהוא קרוב למשכן דבונדאי חייב משום שחוט חוץ דהיה יכול להביאו במשכן ולהקריבו שלמים אלא אפילו מחוץ למחנה דהוא רחוק מהמשכן הו"א דאינו מחוייב לבוא למחנה ולשחוט במשכן קמ"ל.

וְהָא דְאִתָּא בְּתוֹכָא וּבְרֵשׁ"י דְבְּמִקְדָּשֵׁי דִּיבְרַת הַכְּתוּב הֵינְנו לר"ע דְּקִי"ל פְּנוּתָהּ. וְעַפ"ז נִרְאֶה לְפָרֵשׁ פְּנוּת הַגַּמ' (בְּחֻלִּין דְּף י"ז) בְּמָה דְאָמַר שָׁם בְּמֵאֵי קַמְפְּלִי וְלִכְאוּרָה תִּימָה דְהָא חֲזִינָן בְּמֵאֵי פְּלִיגֵי וְעוּד הַקְּשׁוֹ הַתּוֹס' דְּמַנ"ל דְּפְּלִיגֵי בְּאַמְת דִּילְמָא דְמַר אָמַר חֲדָא וּמַר אָמַר חֲדָא אָכְנָן לְהַנְּ"ל י"ל דְּהַש"ס שׁוֹאֵל דְאִיזָה הַכְּרַח הֵיזָה לְכָל אָחַד פְּרֵשׁ דְקָרָא דְכִי יְרַחֵק אֶתִּי לר"י לְהַתִּיר בְּשֵׁר תַּאֲנָה וּלר"ע אָתָּא לְאַסּוֹר בְּשֵׁר נְחִירָה וּמִשְׁנֵי דר"י סוֹבֵר דַּע"כ דְּמִיָּירֵי בְּחֻלִּין מְדַכְתִּיב אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנָה וּמִמִּילָא שְׁמַעִינוּ מִזָּה תִּרְתִּי חֲדָא דְבְּשֵׁר תַּאֲנָה הֵיזָה אָסוֹר וּבְשֵׁר נְחִירָה הֵיזָה אָסוֹר דְּהָא כְּתִיב לְהִדְיָא אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אֶלְמָא דְבְּעֵי שְׁחִיטָה בְּבֵשֶׁר בְּהֵמָה אֶפְּיֵלוּ בְּחֻלִּין וּא"כ ע"כ לֹא קָאֵי קָרָא דַּפ' רָאֵה רַק לְהַתִּיר בְּשֵׁר תַּאֲנָה וְזֵהוּ דְאָמַר הָתָם ר"י סִבֵּר דְבְּשֵׁר נְחִירָה לֹא אִישְׁתְּרִי פְּלִל וְהֵינְנו מְדַהֲנֵנָּה שָׁם שְׁחִיטָה בְּהִדְיָא וְהָדָּ קָרָא מִיָּירֵי גַם בְּחֻלִּין אָבֵל ר"ע דְּלַמַּד מִהַעֲלָאָה דְּנוֹדָאֵי אֵינּוּ נוֹהֵג רַק בְּקַדְשִׁים וּלְמַדִּין עֲלִיוֹן מִתְחַתּוֹן וּכְמוֹ דְאָמְרִינוּ שָׁם וְעַלֵּיהֶם תֹּאמַר עַל הַסְּמוּכִין תֹּאמַר וּא"כ לֹא מְצִינוּ דְנֶאֱסַר לָהֶם בְּשֵׁר תַּאֲנָה וְהַלְכָּהּ ע"כ לֹא אֶתִּי רַק לְאַסּוֹר בְּשֵׁר נְחִירָה דְּמִתְחִילָה הֵיזָה מוֹתֵר דְּהָא לֹא מְצִינוּ שְׁחִיטָה מְפֹרְשֶׁת בַּתּוֹרָה בְּזִמְנָא דוֹר הַמְּדַבֵּר גַּבֵּי חֻלִּין דְּכּוּלֵּי קָרָאֵי דְהַזְנוּפֵר בְּהֵם שְׁחִיטָה הַפֵּל בְּקַדְשִׁים מִיָּירֵי וְגַם הָדָּ קָרָא דְאֲשֶׁר יִשְׁחַט ג"כ לֹא מִיָּירֵי רַק בְּקַדְשִׁים לְדַעַת ר"ע לְשִׁיטָתוֹ וּא"כ מְסַתְּבָרָא דְבַמְדַבֵּר לֹא נִצְטוּוּ עַל הַשְּׁחִיטָה בְּחֻלִּין.

וְאֶפְשָׁר דְּבְּזִמְנָא דוֹר הַמְּדַבֵּר הֵיזָה צְרִיף שְׁחִיטָה בְּכַהֵן פִּינוּ דְלִיתָא בְּחֻלִּין וְהֵינְנו דְכְּתִיב וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבְּקָר סֶתֶם וְלֹא פְּתִיב בְּהִדְיָא וְשָׁחַט יִשְׂרָאֵל וְהֵינְנו מְשׁוּם דְּבְּזִמְנָא הַמְּדַבֵּר הֵיזָה אָסוֹר בְּזֵר בְּאַמְת וּלְפִיכָהּ הַנִּיחוּ הַכְּתוּב בְּסִתִּימוֹת: [שָׁם י"ז ט"ו] וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל וְגו' וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ וְגו'.

וְדַרְשׁ בְּסִפְרָא יְכוּל תְּהֵא מְטַמָּא בְּגָדִים בַּתּוֹף הַמַּעֲיִם ת"ל וְכו' אֵינּוּ מְטַמָּא בְּגָדִים בַּתּוֹף הַמַּעֲיִם וְכו' כ"ב וְנִרְאֶה דְאֵין לְהַבִּיא רְאִיָּה מִזָּה דְטוֹמְאָה בְּלוּעָה אֵינָה מְטַמָּאָה דְאִיכָּא לְמִימַר דְּגִזָּה"כ הוּא הֵכָּא דְאֵינּוּ מְטַמָּאָה רַק בְּבֵית הַבְּלִיעָה וְלֹא אִם כְּבָר יִרְדָּה לְבַנֵּי מַעֲיִם וְתַדַּע דְּהָא מְטַמָּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה וְאִף דְּהוּא ג"כ טוֹמְאָה בְּלוּעָה וּא"כ אֲדַרְבָּה גִזָּה"כ הוּא דְטוֹמְאָה בְּלוּעָה מְטַמָּא וְלֹא עוּד שְׁאֵינָה מְטַמָּאָה רַק אִם הִיא בְּלוּעָה דְּהָא בְּפָה אֵינּוּ מְטַמָּא וְע"כ דְּגִזָּה"כ הוּא וּא"כ גַּם כְּשֶׁהִיא בְּבַנֵּי מַעֲיִם שְׁאֵינָה מְטַמָּאָה לְאָדָם ג"כ י"ל דְּהוּא מְצַד גְּזִירַת הַכְּתוּב.

וְלַכּוֹן הוֹצֵרֵף הַש"ס (בְּחֻלִּין דְּף ע"ב) לְהַבִּיא רְאִיָּה דְטוֹמְאָה בְּלוּעָה אֵינָה מְטַמָּאָה לְאָדָם מְקָרָא דַּפ' שְׁמִינֵי דְמִיָּירֵי בְּנִבְלַת בְּהֵמָה וְאִף דְּלִפֵּי הַדְּרֵשׁ לֹא מִיָּירֵי שָׁם בְּאֹנְכָל רַק בְּנוֹגַע דְשִׁיעוֹר נְגִיעָה הוּא פְּשִׁיעוֹר אֲכִילָה מ"מ אֵין מְקָרָא יוֹצֵא מִיַּדֵּי פְּשׁוּטוֹ דְּמִשְׁמַע מְפֹשְׁטוֹת הַכְּתוּב דר"ל אֲכִילָה מִשָּׁם.

וְדַע דְאֵין לְהַקְשׁוֹת לְבַר פְּדָא שָׁם דְטוֹמְאָה חֲמוּרָה עַד לְגַר לְמֵאֵי הוֹצֵרֵף לְמַעַט הֵכָּא דְאֵינָה מְטַמָּאָה פְּשִׁיעָה מוֹנַחַת בְּבַנֵּי מַעֲיִם דְּהָא בְּלֹא"ה אֵינָה רְאוּיָה לְגַר דְּכְּבַר תִּי בַּגַּמ' שָׁם דְשָׁלָא בְּפִינוּ מִחֲזִיָּא חֲזִי וְנִרְאֶה דְחֲזו"ל הוֹצִיאָו הָדָּ סְבָרָא מִהָדָּ דְרִשָּׁה מִתּוֹ"כ דְּתַקְשָׁה עַל בַּר פְּדָא וְע"כ דְּנִבְלָה כְּזוֹ רְאוּיָה לְגַר וְדו"ק: [שָׁם י"ח ט"ו] וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טוֹמְאָתָה לֹא תִקְרַב וְגו'.

כ"ב כָּבֵד הַעִירוּ בַתּוֹס' עַל הַחֲנוּמֵשׁ דַּמ"ש דְּכַתְּב רַחֲמָנָא גַבִּי נִדְהָ בְּלִשׁוֹן לֹא תִקְרַב יוֹתֵר מִשְׁאֵר עֲרִיּוֹת וּמָה שְׁתִּי' לְפִי שְׁמוֹתֶיךָ לְאַחַר זְמַן כְּתִיב לֹא תִקְרַב דְּלֹא יִמְהַר לְבוֹא אֵלֶיךָ קוֹדֵם שְׁנִטְטֶהֶרָה מִנִּדְהָ זֶהוּ דְחֻק דְּפִשְׁיטָא דְהַכּוֹנֵנָה הוּא דְאַסוּר לְגִלוֹת עֲרֻתָהּ בְּעוֹדָה נִדְהָ וּמֵאִי אֲשַׁמְעִינוּ בְּזָה.

וְעוֹד דַּא"כ בְּכַרְת דְּנִדְהָ בַּפ' קְדוּשִׁים ג"כ הוּי צְרִיף לְמַכְתָּב הַכִּי. וְלִכְּן נִרְאָה לְפַעַנ"ד דְּמִשׁוּם דְּגַבִּי שְׁאֵר עֲרִיּוֹת כְּבָר כְּתִיב בְּרִישׁ הַפְּרָשָׁה לֹא תִקְרַבוּ וְלִמַּד הַרְמַב"ם ז"ל דְּאַף עַל קִירוּב בְּשׂוֹר לְחֹדוּ אִיפָא לָאוּ וְהוּ"א דְּגַבִּי נִדְהָ מוֹתֵר מִשׁוּם דְּעִיקָר הַטַּעַם גַּבִּי עֲרִיּוֹת מִשׁוּם דְּתִקִּיף יִצְרִיָה דְּהָא אֲפִילוּ יְחִידוּ אָסוּר מַה"ת מִשׁוּם דְּאַשׁ בְּנַעֲוֶרְת וְלִכְּן אָסְרָה תוֹרָה גַּם נְגִיעָה וּנ"מ דְּעוֹבֵר בְּלָאוּ דְּעַל יְחִידוּ לִיפָא לָאוּ אֲבָל בְּנִדְהָ דְּהַתּוֹרָה הַעֲיֵדָה עֲלֵינוּ דְּסוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים הוּ"א דְּגַם נְגִיעָה מוֹתֵר קַמ"ל לֹא תִקְרַב דְּאַף דִּיְחִידוּ מוֹתֵר מ"מ נְגִיעָה אָסוּר.

וְאַפְשָׁר שְׁזָהוּ הִיָּה טַעְוָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ תִּלְמִיד שְׁיִשָּׁן בְּקִירוּב בְּשׂוֹר בִּימֵי לִיבּוּנָה דְּעוֹמְדָת בְּחֻזְקָת טְהָרָה וְטְהָרָה תְּלוּיָה בְּיָמִים תּוֹ לֹא תִקִּיף. יִצְרִיָה וּלְפִיכָף הִיָּה יָשׁוּן בְּקִירוּב בְּשׂוֹר אֲבָל בְּאַמְתָּה הוּא טַעְוָת דְּהָא אֲפִילוּ בְּנִדְהָ כְּתִבָּה הַתּוֹרָה לֹא תִקְרַב וּגַבִּי נִדְהָ דְּאוֹרְיִיתָא ג"כ תְּלוּיָה בְּיָמִים לְבַד וְאַעַפ"כ.

אָסְרָה הַתּוֹרָה נְגִיעָה: [בַּפ' אָמֹר כ"ב י"ח] דְּבַר אֵל אֶהְרֹן וְאֵל בְּנָיו וְאֵל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. כ"ב מַה דְּנִצְמַר הַצִּיּוּי בְּפְרָשָׁה זוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַף דְּאַיְסוּר הַקְּרַבְתָּ בַּע"מ לֹא שְׁיִיף רַק לְפַהֲגִים הַמְקַרְיָבִין הִיָּנוּ מִשׁוּם דְּאַמְרִינוּ (בְּתַמּוּרָה דָּף ו' ע"ב) דְּהַמְקַדִּישׁ בַּע"מ לְמַזְבֵּחַ ג"כ לֹקְהָ וּנְפַק"ל הַתָּם מְקַרָּא דְּכָל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תִקְרַבוּ וְדַרְשִׁינוּ שֶׁם דְּהָאִי לֹא תִקְרַבוּ לֹא תִקְדִּישׁוּ הוּא וְאַזְהָרָה זוֹ שְׁיִיף גַּם בְּזַר וְהִיָּנוּ בְּבַעֲלִים הַמְקַדְּשִׁין [שֶׁם כ"ב כ"ז] שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז וְגו' וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה וְגו'.

כ"ב נ"ל דְּמִשׁו"ה סְמֵךְ פְּרָשָׁה זוֹ אֲצַל פְּרָשַׁת הַמוֹעֲדִים לְאַשְׁמוּעִינוּ דְּנו"נ מְצַנְתָּן לְהִבְיָא תִּיכָף מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְלֹא יִצְחַר אוֹתָן עַד לְאַחַר ל' וְהִיָּנוּ אִם הוּא סְמוּךְ לְמוֹעֵד כְּדִי שְׁלֵא יַעֲבֹר בְּעֵשֶׂה דְּבָאָת שְׁמָה אֲבָל בְּשְׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה לֹא אִיכְפַּת לָן וְהָא דְּתַנּוּ בְּפָרָה דְּנונ"ד כְּשִׁרִין אֲפִילוּ לְכַתְּחִילָה בְּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הִיָּנוּ אִם בָּא הַמוֹעֵד אוֹ דְּקַמ"ל דְּכַמוֹעֵד מְחֻנְיָב לְהִבְיָא מִיָּד מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי אֲבָל בְּשְׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה וְאַף דְּמַצְוָה לְהִבְיָא מִיָּד שְׁנִרְאָה לְהַקְרִיבָה מ"מ אִינוּ עוֹבֵר בְּעֵשֶׂה.

[שֶׁם כ"ג מ"ב] בְּסוֹפְנוֹת תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים בַּל הָאֲזַרְח וְגו' וְדַרְשִׁינוּ בְּסַפְרָא אֲזַרְח זֶה אֲזַרְח הָאֲזַרְח לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים וְכו' בְּיִשְׂרָאֵל לְרַבּוֹת גְּרִים וְכו' כ"ב לְכַאוּרָה צ"ע דְּלֹא לְכַתּוּב אֲזַרְח וְלֹא יִצְטָרֵף בְּיִשְׂרָאֵל לְרַבּוֹת אֶת הַגְּרִים כְּמוֹ בְּכָל הַמַּצְוֹת דְּכְתִיב סְתָמָא וּמ"מ נוֹהֵג גַּם בְּגְרִים.

וּנ"ל לְיִישָׁב ע"פ דְּרָף הַדְּרוּשׁ בְּהַקְדָּם מַה שְׁיִשׁ לְהַקְשׁוֹת דְּלָמָּה כְּתִיב קָרָא הַשְּׁנִי בְּסוֹפְנוֹת חֹסֵר וּקְרָא הַשְּׁלִישִׁי מְלֵא וְלְכַאוּרָה אִיפְכָּא הוּ"ל לְמַכְתָּב דְּהָא הִנֵּי בְּסוֹפְנוֹת אֲתִי לְמַנְיָן דְּפָנוֹת וְשְׁנֵי דְּפָנוֹת בְּנוֹדָאִי בְּעִינוּ וְהוּי לְמַכְתָּב בְּתַחֲזִילָה מְלֵא וְהִזְדַּר חֹסֵר לְרַבּוֹת דּוֹפְן שְׁלִישִׁי וְעוֹד דַּמ"מ תִּקְשָׁה דְּלִמְאִי אֲתִי הַמְקַרָּא וְעוֹד קִשָּׁה דְּבַקְרָא הָרֵאשׁוֹן דְּבְסוֹפְנוֹת תִּשְׁבּוּ דְּאַמְרִינוּ דְּאֲתִי לְגוֹפְיָה נְמִי תִקְשָׁה דְּלִמְאִי אֲתָא מְקַרָּא וּמְסוֹרֶת וְעוֹד דַּמ"ש דְּלוֹלֵב כְּתִיב בְּרִישָׁא וְהִזְדַּר סוֹפָה.

ונ"ל ליישב הכל בהתאם להנהגה ידועה דהעיקרים ושאר הראשונים פללו כל הי"ג עיקרים בג'. מציאות השם ותורה מן השמים ושכר ועונש.

והמאמין בג' אלו ממילא הוא מאמין בכל הי"ג ושמעתי ממר אחי הגאון דזהו דתנן על ג' דברים העולם עומד על התורה ועבודה וג"ח דהם פנגד ג' עיקרים הללו דהאדם שעושה ג"ח הוא מאמין בשכר ועונש וכדאמרינן במונבז וזהו יסוד ג' אבות וזהו טעם דשליש רגלים פי' דוע.

וחג הסוכות הוא פנגד עמוד גמילות חסדים דאז הוא זמן מתנות עניים. וכבר מבואר במדרש רות דבא וראה כמה גדול פתח של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל של שחר ולא בצל פנפי ארץ וכו' אלא בצל מי שאמר והיה העולם שנאמר מה יקר חסדך אלהים וגו'.

הינצא לנו מדברי המדרש אלו דגדול פתח של בעלי צדקה וג"ח דחסין תחת צלו של הקב"ה. ונ"ל דבזה ניחא מה שאמר בזה"ק פ' אמור דת"ח בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא שכונתא פרסה גדפהא עליה וכו' ולכאורה צריף להבין למה דווקא בחג הסוכות אדם זוכה למדרגה זו אבל לפי דברי המדרש הנ"ל ניחא.

ונ"ל דמשו"ה צינה הקב"ה דיוה"כ יהיה ג"כ בחודש זה וסמוך לחג הסוכות משום דכתיב פי עונותיכם מבדילים וגו' וא"כ היאך אפשר לאדם לחסות בצל פנפיו ותברך הלא כל אדם מלא עונות והם מסוה המבדיל בינינו למקום ולכן צינה שיהיה יוה"כ מקודם ניום ט"ו הוא ראשון לחשבון עונות ונמצא שבשעה שאדם נכנס בסוכה דהיינו בליל ט"ו הוא נקי מחטא ותו אין קפיצא פינון דהתחיל בהיתר.

ועוד דלחד מ"ד (בסוטה דף כ"א) דמצנה בעידנא דעסיק בה ג"כ מצלא מן החטא ונמצא שבעת שישב בסוכה ומקיים מצוות סוכה בונדאי אינו בא לידי חטא כל שבעת ימי החג דהמצנה מגינה עליו וזהו דאמר בסוכות תשבו שבעת ימים והוא הבטחה דבונדאי תזכו לישוב בצלו של הקב"ה כל שבעת הימים ולא יהיה ביניכם לבין אלהיכם מסוה המבדיל.

והשתא מתרצתא פולהו דמשום הכי הנצרך להתחיל בלולב דהכי קאמר דאם יתקיים באדם ולקחתם לכם ביום הראשון דיום ט"ו יהיה ראשון לחשבון עונות והיינו אם תשובו בתשובה ביוה"כ אז בסוכת תשבו פלומר דתשבו בסוכה אחת של דפנות דהוא דבר גלוי וכן תורה שבכתב דכתיב חסר הוא דבר גלוי וגם תזכו לישוב עוד בסוכה ב' דהיינו בצלו של הקב"ה וזה נלמד מן המקרא דקרינו בסוכות מלא וא"ו לרמז על סוכה ב' דאנו יושבין בצלא דמהימנותא ולכן לא נכתבו הנקודות בתורה רק מקנבל מהלמ"מ משום דבאה לרמז על סוכה השנייה דהוא נעלם משו"ה הנקודות שבתורה הוא ג"כ נעלם דהא הכתיב הוא בסוכת.

אבל אם האדם אינו עושה תשובה ביוה"כ [או אפילו בעושה תשובה ויוה"כ מכפר אף דלא היה עוסק במצוות בין יוה"כ לסוכות ובפרט אם נכשל אז בעון חס ושלום ואז בונדאי אינו ראשון לחשבון עונות] ונמצא דיום ט"ו אינו ראשון לחשבון עונות דיוה"כ אינו מכפר רק עם תשובה אז לא תזכו לסוכה הב' המרומז בתורה שבע"פ.

נהדר אמר דמי הוא הזוכה לב' סנופות אלו דנוקא פל האזרח בישאל ישובו בסנופות אבל גרים [בגמים הקדמונים] אף דהיו חייבים בסנופה בישאל מ"מ לסנופה הב' אינם זוכים דהא בדור המדבר נמי לא זכו לעננים רק ישראל אבל הערב רב לא זכו לזה דאין השכינה שורה רק על משפחות מיוחדות שבישראל אבל לא על הגרים וכן מבואר במדרש.

אף דיש מקום לטעות דממעט גרים לגמרי דהם פטורים לגמרי מסנופה משו"ה פתיב בישאל לרבות את הגרים ומיעוט דהאזרח אינו אלא למעט גרים מסנופה הב' וטעמא דמילתא פשוט דהא הסנופה הוא זכר לענני פבוד וסנוכות ממש והלכה גרים נהי דלא הנה בכלל הגס דענני פבוד מ"מ היו בסנוכות ממש.

נהדר מסיים למען ידעו וגו' כי בסנופות מלא משום דאז ישובו בב' סנופות והב' סנופות הנה גלויים ונראים לכל סנופות ממש וסנופות ענני פבוד ומשו"ה פתיב בתורה גופא סנופות מלא ונהו טעם על ב' דברים דמשו"ה האזרח יושב בב' סנופות משום דאז ג"כ ישובו בב' סנופות וגם נותן טעם דמשו"ה הגר אינו זוכה לסנופה הב' משום דבדור המדבר נמי לא השבתי בב' סנופות רק בני ישראל אבל הגרים לא ישובו רק בסנופה אחת.

ונ"ל דמשו"ה בעינו סנופה דירת עראי משום דאני את דפא פתיב דאין הקב"ה משרה שכירתו על אדם רק אם משפיל עצמו ונ"ל עוד דהיינו טעמא דבולב בעינו לכם ובסנופה יוצאין אף בשאולה משום דמצנת לולב דהוא בשביל תועלתינו כדי לרצות על המים וכמו דכתיב לכם לטובתכם ומשו"ה בעינו שיהא לכם משלכם אבל גבי סנופה דהוא לזכרון חסדי הקב"ה שעשה לאבותינו בעת שיצאו ממצרים בענני פבוד והסנופות שחפה עליהם להגן לכל יפה אותם שרבו ושמע ולכן לא הטריח עלינו הקב"ה שיהיה משלכם ויוצאין גם בסנופה שאולה: [שם כ"ג] בסנופות תשובו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסנופות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם.

וצריך להבין בהא דמסיים הפתוב אני ה' אלהיכם דלמאי אתי דהא ברוב מצות שבתורה אינו מסיים פן. ובאיזה מצות שבתורה דכתיב שם ג"כ אני ה' אלהיכם ופי' רש"י שם דאני ה' אלהיכם היינו דנאמן לשלם שחר והיכא דכתיב אצל אזהרת לאו פרש"י דנאמן ליפרע ואם הלא נמי פירושו פן למה לא פירש רש"י ו"ל באמת גם הלא פן.

ועוד צריך להבין דלמה הוצרך הפתוב באמת לפרש בהני מצות דנוקא דנאמן לשלם שחר ונאמן ליפרע. ועוד העיר רבינו הטור ו"ל באו"ח בסי' תרכ"ה דלמה תלה הפתוב ישיבת סנופה ביציאת מצרים דהו"ל כי בסנופות הושבתי את בני ישראל במדבר ע"ש.

ונ"ל ליישב ב' הקושיות אלו בהתא בעז"ה. והוא ע"פ הא דאמרנו (בב"מ דף ס"א) דמשו"ה כתב רחמנא יציאת מצרים גבי ריבית וציצית ובמשקלות ובשרצים אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטיפה שאינה של בכור אני הוא שעתידי ליפרע ממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא ומי שטומן משקלותיו במלח ע"ש.

ועפ"ז י"ל בפשיטות דהכא גבי מצות סנופה ג"כ יש לפרש פן דמשו"ה הזכיר פאן יציאת מצרים ומסיים אני ה' אלהיכם לרמוז דהקב"ה שהבחין במצרים בין טיפה של בכור

לטייפה שאינה של בכור הוא יפרע ממי שיזלזל במצוות סוכה ויאכל חוץ לסוכה ויאמר לפני הבריות שהוא מצטער ומצטער פטור מן הסוכה אבל הקב"ה יודע באמת דאינו מצטער ועתיד ליפרע ממנו ובאופן שגני י"ל ע"פ מאמרם ז"ל בפסיקתא דרב פהנא הקדשה הנדפסת ע"י חברה מקיצי נרדמים בפרשתא דסוכה וז"ל בסוכות תשבו זה שאמר הפתוב וסוכה תהיה לצל יומם בחורב למחסה ולמסתור אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אומר הקדוש ברוך הוא הוא קיים מצות סוכה בעולם הזה אני מסיף עליו מחמתו של עולם הבא רבי ינאי אומר אין גיהנם לעתיד לבא אלא יום הבא מלהט את הרשעים שנאמר כי היום בא בוער פתנור וגו' באותה שעה הקב"ה עושה סוכה לצדיקים ומטמין אותם לתוכה שנאמר כי יצפנני בסוכה ביום רעה וגו' ע"ש.

ועפ"ז י"ל דזה מרומז פאן בפתוב ואמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל מכפר בעת שיצאו ממצרים ולמען ידעו כי בסוכות אני עתיד להשיבם לעוה"ב ולהגן עליהם מלהט היום הבא הבורע פתנור וזהו דמסיים אני ה' אלהיכם וזהו רישא דקרא למען ידעו סוכב והולך גם על מה דמסיים אני ה' אלהיכם.

ואופן ג' י"ל ע"פ המבואר בזה"ק ובספרי המקובלים דסוכה בגי' שם ידו"ד ושם אל"ף דלי"ת וכל היושב בסוכה דומה כמו שיושב בצלא דמהימנותא וז"ל הזוה"ק בפ' אמר דף ק"ג ע"ב ת"ח בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא שכינתא פקסא גדפהא מלעילא ואברהם וחסמשה צדיקניא אחרנין שוויין מדוריהון עמיה עכ"ל הזוה"ק והענין הוא כמו דכתבנו לעיל דחג הסוכות הוא נגד עמוד גמ"ח דאז הוא זמן מתנת עניים וכבר מבואר במדרש רבה על רות על פסוק ישלם ה' פעלה בא וראה כמה גדול פתן של צדיקים וכמה גדול פתה של צדקה וכמה גדול פתן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל של שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי החיות ולא בצל כנפי פרוכים ולא בצל כנפי שרפים אלא בצל מי שאמר והיה העולם שנאמר מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיה יחסיון עכ"ל המדרש רבה שם.

ונ"ל הפנונה דאם ישראל עושין צדקה וגמ"ח ועושין לפנים משורת הדין גם הקב"ה מתנהג עמיהם במידת החסד ומשגיח עליהם בהשגחה ניסיות למעלה מן הטבע ואין נכנסין תחת המזל וכמו דאמר הקב"ה לאברהם (בנדרים דף ל"ב) צא מאצטגנינות שלח אין מזל לישראל וכן (בשבת דף קנ"ו) מנין שאין מזל לישראל שנאמר ויוצא אותו החוצה אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע נסתפלתי באצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן אמר לו צא מאצטגנינות שלח שאין מזל לישראל מאי דעתך דקאי צדק במערב מהדרנא ואוקמינא ליה במזרח והיינו דכתיב מי העיר ממזרח צדק וגו' ע"ש ונראה הטעם משום דאברהם היה עמוד של ג"ח דכתיב וישע אשל בבאר שבע וע"י פן הגביהו למעלה מן המזלות והתנהג עמו בהשגחה ניסיות שהוא למעלה מן המזלות וכן מצינו שם בשבת גביה ברתיה דר"ע דע"י שעשתה צדקה עם העני נשתנה מזלה לטובה ולזה פיון המדרש הנ"ל דגדול פתן של גומלי חסדים ועושין צדקה שאין חסין בצל הפוכים ובצל החיות וכו' אלא תחת צלו של הקב"ה.

והיינו שאף שלפי מזלם עומדים במדרגה רעה מ"מ משנה מזלם לטובה וכן ישראל בכלל
אם עושין צדקה וג"ח הקב"ה משנה מזלם ומגביה אותן למעלה מן המזלות ומשטר
השמים וחסין תחת צלו של הקב"ה כפיכול.

ונ"ל דזהו דאמרינן (בב"ב דף י') דצדקה תרומם גוי אלו ישראל שנאמר מי כעמך ישראל
גוי אחד בארץ והיינו דע"י הצדקה ירוממו ישראל למעלה מן המזלות וחסין תחת צלו
של הקב"ה ממש.

ועפ"ז י"ל דזהו פנונת הפתוב הכא דבחג הסוכות דהוא זמן מתנת עניים וכל ישראל
עושין צדקה וחסד ולפיכך צינה הקב"ה לישוב בסוכה לרמו דהו חסין בצילא דמהימנותא
והקב"ה משדד המערכות השמים ומתנהג עמהם בהשגחה ניסיות וזהו דמסיים למען
ידעו דורוטיכם פי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים דאז
היה הקב"ה חופף עליהם בענני כבוד והיה מתנהג עמהם ג"כ בהשגחה ניסיות למעלה
מן הטבע.

דמן.

ובאר.

וזהו דמסיים אני ה' אלהיכם ור"ל דגם עקשיו אם יעשו צדקה וג"ח אזי יתנהג עמהם
במידת הרחמים והחסד דידוע דשם ידו"ד מורה על מידת הרחמים והשגחה ניסיות שהוא
למעלה מן הטבע ושמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל שביאר על דרך זה מה דאיתא בש"ס
(בעירוין דף ל"ב) דמאי דכתיב ויעשו בני ישראל כל הקהל השבים מן השבי סוכות
וגו' פי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום שהוא וגו' אפשר בא דוד ולא
עשו סוכות עד שבא עזרא אלא דבעי רחמי על יצה"ר דעבודת פוכבים ובטליו ואגין
זכותיה עליהו פי סוכה והיינו דקפיד קרא עילוי דיהושע דבכל דנכתא כתיב יהושע
והקא כתיב ישוע בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הנה זכותא דארץ ישראל אלא יהושע
דה"ל זכותא דארץ ישראל אמאי לא ליבעי רחמי ע"כ דברי הש"ס דלשם.

והנה לכאורה תמוהדיאך עקרו חז"ל הפתוב מפשטי' לגמרי לפרש דלשון סוכות קאי
על בטיול דיצה"ר דעבודת פוכבים דאגין עליה פי סוכה והלא אמרינן (ביבמות דף כ"ד
ובשבת דף ס"ג) דבכל התורה כולה אין המקרא יוצא מידי פשוטו לבד קרא דהבכור
אשר תלד הנאמר בפ' ביום ע"ש.

ואמנם אמר מר אחי ז"ל דלפי המבואר בזה"ק הנ"ל דענין סוכה מורה על אהדות הבווא
ושאין שום פח למזלות ולכל צבא השמים כלום זולת השי"ת לבדו הוא מנהיג את העולם
והכל ע"פ השגחתו כפיכול והלכך קודם שבטלו יצה"ר דעבודת פוכבים ועדיין הנה
מרקד ביניהו אף שישבו בסוכות מ"מ לא היו מקיימין מצות סוכה פהלכתה פי סוכה
מורה על יחוד השם.

ועדיין הנה יצרא דעבודת פוכבים מרקד ביניהם כל ימי השופטים וזמן בית ראשון. וזה
דאמר פי מה שבטלו יצה"ר דעבודת פוכבים אגין עליהו פסוכה פי הפל עולה לכוננה
אחת.

ובזה ביאר מר אחי הגאון ז"ל מאי דכתיב בפ' נאחמנו וצו את יהושע ונחמהו ונאמרהו
נתיר ה"א דהו"ל למכתב ונחמהו ונאמרהו בלא ה"א ואכן ע"פ הש"ס דעירוכין ה"ל מבואר
דהנה פתוב בספר מגלה עמוקות דעיקר הטעם שביקש משה מהקב"ה שיכנס לא"י הוא
משום שרצה לבטל יצרא דעבודת פוכבים דלא היה לו זכותא דארץ ישראל כדאמר
בש"ס דעירוכין ה"ל ונשיב לו הקב"ה כף אל תוסף דבר אלי דאתה אינך רשאי לכנס
לא"י ומה שאתה רוצה לבטל יצה"ר דעבודת פוכבים צו את יהושע לבטל את יצרא
דעבודת פוכבים והיינו דכתיב ונחמהו ונאמרהו בה"א כלומר דע"י זה שיבטל יצרא
דעבודת פוכבים לא יפסיד אות הה"א משמו ודו"ק.

כן שמעתי ממר אחי ז"ל ודפח"ח [שם כ"ד י"ח] ומכאן נפש בהמה ישלמנה וגו'. כ"ב מה
דלא הוזכר דין זה בפ' נאלה המשפטים נ"ל דמזה ראיה דהא שתקנו חז"ל דבמילתא
דשכיחא ואית בה חסרון פיס כגון אדם דאזיק שור וכיוצא בו עבדינו שליחתייהו הוא
מה"ת דבזה נתנה התורה רשות גם להדיוט ומשו"ה לא הוזכר זה שם דשם לא קחשיב
רק הדינים דצריף מן מחין ואף דכתיב שם נמי שן ורגל דג"כ נוהג בבבל כבד פתבתי
בחדושי חו"מ תירץ נכון על זה בעז"ה: [בפ' במדבר ג' ט"ו] פקוד את בני לוי וגו' כל
זכר מן חודש וגו' כ"ב והא דלא פתיב לגולגלתם כמו דכתיב לעיל ע"י בשו"ת חת"ס
חלק יו"ד בסימן רצ"ד שכתב שם בשם ספר קול יהודה משום דגבי לויים דנמנו מן
חודש ומעלה חשש דשמא נולד תינוק בשני ראשים ולכן לא ציינוה למנות לגולגלת אבל
בנ"י דנמנו מן כ' ומעלה לא שייך חשש זה דהא אינו חי י"ב חודש ע"ש.

אבל הא ליתא דחדא דהא אמרינו במנחות שם דצריף ליתן עשרה סלעים משום
דבגולגלת תלי רחמנא וא"כ למה לא פתיב גבי מנין הבכורים דיפקדו אותם לגולגלת
דאם נולד אחד בשני ראשים היה חייב עשרה סלעים ועוד דגבי לויים נמי היה צריף
למנות לגולגלת דהא לויים פטרו לבכורים וכיון שהחייב חמש סלעים תליא בגולגלת
בנודאי גם הפטור תלי בגולגלת וע"כ דבדור המדבר לא חששו לנה דכולם נולדו שלמים
ובריאים ולא נמצא בהם טרפה ובע"מ.

אבל מה דלא פתיב לגולגלת גבי מנין הלויים פשוט דבני ישראל נמנו כל אחד ואחד
בפני עצמו ולכן פתיב לגולגלת אבל גבי לויים לא יכלו למנות בפני עצמם וכמו שכ'
רש"י בפסוק ט"ז דמשה אמר היאך אני נכנס וכו' ובת קול יוצא מן האוהל ואומרת כף
נכה תינוקות יש באוהל והלכה לא פתיב לגולגלת.

ולענין מה שכ' שם בחת"ס בשם ספר עשרה מאמרות ע"פ דרף הקבלה קשה לי דהיאך
יכנס לקרא דולקח חמשה שקלים לגולגלת דהתם לא שייך זה וצ"ע: [כ"ד י"א] ועל
מזבח הזהב וגו'.

כ"ב ומה דלא פתיב התורה גבי מזבח הזהב ודשנו כמו דכתיב להלן גבי מזבח הנחשת
היינו משום דבכל יום היו מדשנין את המזבח כל הדשן שמונח עליו וכמו דתנו בתמיד
פ"ג מ"ט דבאחרונה פיבד כל השאר לתוכו ע"ש אבל במזבח הנחשת שלא היה מרים
רק מלא הקומץ בכל יום וכדאי' (ביומא כ"ד) וכל הדשן היה נשאר על המזבח וכמו
דתנו בתמיד ולפיכך פתיב ודשנו את המזבח [שם ד' כ'] ולא יבואו לראות וגו' ומתו.

לכאורה היא כבר פתיב ולא ימותו ואולי דבא לרמז למאי דתנן בשקלים פ"ו מ"ב מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק בקרדומו וכו' ואמרין (ביומא דף נ"ד) דאף דבבית ראשון היו מראין להם את הפרוכים משום דמשל לכלה דכל זמן שהיא בבית אביה וכו' מ"מ בבית שני דהיה לאחר גירושין חזרו לחיבתו הראשון ולפיכך נענש לפי שרצה לראות את הארון שהיה טמון בקרקע ודמי כמו שרואה בעת הנחה לנרתק שלהם וי"ל דהו קרא בא לרמז ש בבית ג"כ לא יבואו לראות כבלע את הקודש וקאי על הארון (כמו דכתיב (ויקרא ד' ו') וטבל והזה מן וגו' את פני פרוכת הקודש ופי' רש"י פנגד מקום קדושה מכוון פנגד בין הפדים הרי הארון ובדיו נקראו קודש] שהיה בלוע בקרקע כמו שהיה רוצה הפהן לראות ולכן הזהיר הפתוב שלא יבואו לראות דלא ימותו כמו שאירע לאותו פהן וידוע דאין עונשין אלא א"כ מזהירין ולכן י"ל דאזהרה לבית שני נאמר פאן משום דכינון שנתגרשה חזרה לחיבתה הראשונה [בפ' נשא ה' ו'] דבר אל בני ישראל איש או וגו' למעול מעל בה' וגו'.

ופרש"י הרי חזר וכתב פאן פרשת גוזל ונשבע על שקר וכו' כ"ב ונראה דהיינו טעמא דסתמה התורה הקא ולא ביארה דמייירי בנשבע על שקר משום דכאן בא לאשמעין ב' דינים מחנודשים דבעינן ונידוי דברים ועוד דמחנודים ליתן לאשר אשם לו דאם חבירו נושה בחבירו מוציאין מזה ונותנין לזה וב' דינים אלו נוהגים אף בלא שבועה דאף אם פפר בב"ד הגזילה ואף דלא נשבע ג"כ צריף ונידוי וגם שיעבודא דר"נ נוהג גם בלא שבועה ומשו"ה לא הזכיר שבועה בכאן ואף דחייב הקרבן אינו רק בנשבע על שקר בזה אין לטעות דהא כבר מפורש באר היטב בפ' ניקרא דאינו חייב קרבן עד שישבע.

והא דמפקינן שיעבודא דר"נ מונתן לאשר אשם לו פירש"י (פתיבות דף פ"ב) מדלא פתיב לאשר נושה בו וכן פתיב הסמ"ע בס"פ פ"ו ותמהני דהא בקרא מייירי בגוונא טובא בהלואה וגזילה ופקדון וא"כ הנה צריף להאריף וא"כ י"ל דהכתוב רוצה לכתוב בלשון קצרה אבל לולא דברי רש"י ז"ל הייתי אומר דהראיה דכולי הו קרא מיותר דהא כבר פתיב והשיב את אשמו בראשו ונחמישיתו וא"כ למה חזר וכתב ונתן לאשר אשם לו וע"כ דבא לאשמעין אגב אורחיה דאם חבירו ג"כ חייב צריף לשלם להבע"ח הראשון.

והא דכתיב ונתן יש לומר דבא לרמז דר' נתן ימציא הו דינא דמוציאין מזה ונותנין לזה והוא דרונש להמקרא הנה וזהו דכתיב ונתן לאשר וכו' ור"ל דנתן יאמר דצריף ליתן לאשר אשם לו.

נדע דתימה לי לפי דעת הבעה"ת והטור והמחבר דליכא שיעבודא דר"נ רק אם כבר תבע לשמעון ואמר אין לי וא"כ היכי סתם הפתוב פאן ואמנם שוב ראיתי דמהו קרא אדרבה ראיה לשיטתם דלכאורה לפי פרש"י דנפקא מלישנא דאשר אשם ולא מיתורא דקרא א"כ קשה באמת דהנה תרי קראי למ"ל דהו"ל לכתוב והשיב אשמו בראשו לאשר אשם לו ולמה חזר וכתב ונתן אבל לפי שיטתם גיחא דבאמת אם יש לו נכסי ליכא שיעבודא דר"נ ולכן אמר בתחלה והשיב היינו באית ליה נכסיה והדר אמר ונתן לאשר אשם לו אם לית ליה נכסיה והש"ף דחולק וסובר דאף ביש לו נכסי איכא שיעבודא דר"נ י"ל דהוא סובר דילפינן מיתורא דקראי ולא כפרש"י [שם ו' כ"א] ואת תורת הגזיר וגו' מלבד אשר תשיג ידו וגו'.

כ"ב ע"י ברש"י והוא מהספרי ואכן (בתמורה דף י') דריש הך קרא דאשר תשיג
שמהפרישו לו אחרים ונראה דתרונוניהו נפקא מהך קרא דדרשת הספרי הוא מהא דכתיב
כפי נדרו אשר ידור והו"ל למכתב מלבד נדרו וגו' אשר תשיג למ"ל ש"מ לדרשה דאף
אם אחרים הפרישו בשבילו ג"כ דינו כמו שהפריש בעצמו [שם ז' י"ז] ולזבח השלמים
וגו' עתודים תמשה וגו'.

כ"ב בכולהו פתיב עתדים חסר וא"ו וקאן פתיב עתודים מלא ודרשינן במדרש דהנא"ו
מרמז דיצא ממנו ששה מלכים צדיקים ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה.
וצריף להבין מה שיניף זה לעתודים ונראה דהנה ישראל נקראו צאן דכתיב ואתם צאני
צאן מרעייתו והלכף המלכים המנהיגים את הדור נקראו עתודים וכדאמרינן (בשבת דף
נז) דזכרים מסגי בריש עזרא ואחריהם נמשך כל הצאן וכן המלכים והצדיקים כל
העולם נמשכין אחריהם ולפיכך נקראו עתודים והנא"ו מרמז דששה מלכים יצאו ממנו
צדיקים והערגי לזה כבוד חתני הרב המופלג מו"ה ישראל איסר נ"י: [שם ז' כ"ד] זאת
תנופת המזבח וגו'.

כ"ב צריף להבין דלא הנפירה התורה פאן גם המנחה בכלל החנוכה כמו דהנפיר הקטורת
דכתיב כפות זזהב שתיים עשרה מלאות קטורת ואלו בקערות והמזרקות לא הנפיר בהך
פרשה דהיו מלאים סולת בלולה בשמן למנחה ונ"ל לומר ע"פ דרף הפשט דהמנחה לא
הוצרך להנפיר בשביל חנוכת המזבח דפשיטא דהביאו כדי לחנוך המזבח כמו שאר
קרבתות דהא מנחה באה בנדבה אבל הקטורת דאינו באה בנדבה ונהו אמינא דלא הביאו
הקטורת להקריב מיד רק דמסרום לציבור כדי להקריב אח"כ לקטורת שפכל יום ניום
שהיו מקריבין פרס בשחרית ופרס בין הערבים ולא בא לחינוך המזבח כלל קמ"ל קרא
דכפות זזהב שתיים עשרה מלאות קטורת להורות דגם הקטורת הקריבום כל אחד ביומו
בשביל חנוכת המזבח והוראת שעה היתה באמת להביא קטורת בנדבה ועל מזבח החיצון
כמו דאיתא בספרי והובא ברש"י בחומש וכו"ה בש"ס דמנחות בפרק התכלת (דף נ') זהו
קטורת שעלתה ליחיד על מזבח החיצון והוראת שעה היתה היכא א"ר פפא בנשיאים
ע"ש: [בפ' שלח י"ד ג'] ולמה ה' מביא וגו' הלא טוב וגו' וכ"ב מה דנקוד מרכא כפולה
על תיבת טוב דנגינת הטעם מראה כמו דכתיב ב"פ טוב.

והיינו משום דהאספסוף אשר בקרבו כבר אמרו דזכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים
וא"כ מחמת זה גופא טוב לשוב מצרימה ועתה דשמעו מפי המרגלים דאפס פי עז העם
הישוב בארץ וא"כ גם מחמת זה טוב לשוב למצרים ולכן נקוד מרכא כפולה לרמז
דטענו דטובה כפולה היא לשוב למצרים [בפ' קרח י"ח י"ג] בכורי כל אשר וגו' לה יהיה
כל טהור וגו' כנ"ל: במנחות פ"ד דלרב משרשיא הך קרא קאי אביפורים ממש וגם
אמנחות ולה יהיה קאי אמנחות דאין נאכלות אלא לזכרי פהונה וכל טהור בביתך קאי
אביפורים.

ולרב אשי כולה קרא במנחות מייירי וסיפא דכל טהור אתיין ללחמי תודה והיינו במורם
מלחמי תודה דהן נמי אקרי מנחה והן נאכלין לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם: [בפ' חוקת
כ' א] ויבואו בני ישראל וגו'.

וְכַתֵּב הַגָּאוֹן בַּעֲהֵמ"ח הַתּוֹה"מ פִּרְש"י עֲדָה שְׁלֵמָה וְכו' וְלִקְמָן אָמַר זֶה שֶׁבִשְׁבֵּט יָדְעוּ וְכו' כ"ב מֵעֲשֵׂה דִלְקָמָן בֵּר"ח אָב הִיָּה וְכִמּוֹ דְּכַתִּיב בְּהִקְדָּא בִּפ' מִסְעֵי דְאַהֲרֹן מִת בַּחֲוֹדֶשׁ הַתְּמִישִׁי בְּאַחַד לַחֲוֹדֶשׁ וּא"כ גַּם אִז לֹא יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל דְּבִטְלָה הַגְּזִירָה אֲלֵא ר"ל דְּמִשׁו"ה נִכְתָּב שָׁם פַּעַם שְׁנִית לְאַשְׁמוּעֵינָן דְּבַחֲוֹדֶשׁ שֶׁבִטְשֵׁהוּ אֵיל מִשָּׁה בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה וְכַתֵּב בְּזִמְנָה הַהוּא אֶת הַתּוֹרָה אִז יָדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ עֲדָה שְׁלֵמָה אֲבָל אֵין זֶה תִּי' כָּלֵל דְּהָא גַּם פִּרְשָׁה זֹו נִכְתְּבָה בַּחֲוֹדֶשׁ שֶׁבֵּט וְכִבְר יָדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְלָכֵן עֲדִינָן דְּבָרֵינוּ צִל"ע: [שָׁם כ"א י"א] וַיִּשְׁמַע הַפְּנִיעָנִי וְגו'.

פְּתַב בְּשִׁפְתֵי חֲכָמִים אוֹת ט' וְעִי"ל דְּהוֹכַחְתּוּ מִדְּכַתִּיב בִּפ' וְאַלְהָ מִסְעֵי וְכו'. כ"ב וְכו"כ הַתּוֹס' (ר"ה דָּף ג' ד"ה וַיִּשְׁמַע) דְּרִש"י לֹא דַק הִכָּא שׁ בִּפְי' הַחֲוֹמֶשׁ ע"ש: [בִּפ' בְּלָק כ"ד ט'] פֶּרַע שֶׁכַּב פְּאָרִי וְגו'.

כ"ב וַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ פִּשְׁבִּירָה אֶת יְהוּדָה אָמַר פֶּרַע רַבִּץ פְּאָרְיָה וְכִלְבִּיא מִי יִקְיָמְנוּ. וְצָרִיף לְהִבִּין דְּלָמָּה יַעֲקֹב אָמַר פְּאָרְיָה וְכִלְבִּיא אָמַר פְּאָרִי בְּלֵא ה' לְבִסּוּף וַיַּעֲקֹב אָמַר רַבִּץ וְכִלְבִּיא אָמַר שֶׁכַּב הֵלֵא דְבָר הוּא.

וְנ"ל לֹאמַר דְּבָר חֲדָשׁ דְּהִנֵּה (בַּחֲוֹלִין דָּף ס') אָמְרִינוּ אָמַר לִיה קִיסָר לִר"י בֶּן חֲנַנְיָא אֲלֵהִיכֶם פְּאָרִי מְתוּל דְּכַתִּיב אֲרִיָּה שְׂאָג מִי לֹא יִירָא מֵאֵי רְבוּתִיהָ וְכו' וְהַשִּׁיב לוֹ דְּנִמְשָׁל לְאַרְיָה דְּבִי עֵילָא וְהִינּוּ דְּאַרְיָה דְּהִתָּם אֵינוּ מִיִּירֵי בְּסִתָּם אֲרִיָּה רַק בְּאַרְיָה דְּבִי עֵילָא דְּהוּא לְמַעְלָה מִן הַטְּבַע הַרְבֵּה וְשׁוּם אָדָם לֹא יוּכַל לְהִוָּרְגוֹ וּא"כ י"ל פִּשׁוּט דְּבִלְעָם בְּרַכָּם דִּישְׂרָאֵל יְהִיָּה לְהֵם גְּבוּרָה וְשְׁלִיטָה וְכַח פְּאָרִי סִתְמָא וְאֵינוּ אֲלֵא גְבוּרָה פְּדָרָה הַטְּבַע וְאַפְשָׁר דִּיוּכַל לְבוּא גְבוּר גְּדוּל שְׁיָהִי' יְכוּל לְעַמּוּד כְּנֻגְדָם אֲבָל יַעֲקֹב בִּירָה לִיהוּדָה דְּכָרַע רַבִּץ פְּאָרְיָה דְּהִינּוּ אֲרִיָּה דְּבִי עֵילָא דְּנִקְרָא אֲרִיָּה [וְאַפְשָׁר דְּבִכָּל מְקוֹם דְּכַתִּיב בְּתַנּוּ"ף אֲרִיָּה בַּה"א הִינּוּ אֲרִיָּה דְּבִי עֵילָא] דְּהוּא לְמַעְלָה מִן הַטְּבַע דְּשׁוּם אָדָם לֹא יוּכַל לְעַמּוּד כְּנֻגְדָם וְכֵן נִתְקַיְּיִם בְּאַמַּת בִּישְׂרָאֵל בְּעַת שְׁהָיוּ עוֹשִׂין רְצוֹנָו שֶׁל מְקוֹם הָיוּ נִלְחָמִים לְמַעְלָה מִן הַטְּבַע וְכִמּוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּמִלְחָמוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וּמִלְחָמַת מִשָּׁה בְּסִיחּוֹן וְעוֹג וְכִיּוֹצֵא.

וְהַפֵּל הִיָּה ע"י בְּרַפְת יַעֲקֹב אֲבִינוּ דְּבִירָה אוֹתָם דִּיהָיו פְּאָרְיָה דְּבִי עֵילָא דְּגְבוּרָתוֹ לְמַעְלָה מִן הַטְּבַע. וְכִזָּה יֵשׁ לְעַמּוּד עַל פְּנוֹנַת הַפְּתוּב בְּהוֹשַׁע אַחֲרֵי ה' יִלְכוּ פְּאָרְיָה יִשְׂאָג וְדָרְשׁוּ חַז"ל (וְבִרְכוֹת דָּף ה') דְּלַעוּלָם יְרוּץ אָדָם לְדַבֵּר הַלְכָה דְּכַתִּיב אַחֲרֵי ד' יִלְכוּ פְּאָרְיָה יִשְׂאָג וְלִכְאוּרָה מֵאֵי שְׁיָיָה לָזָה סִיפָא דְּקִרָא פְּאָרְיָה יִשְׂאָג.

וְנִרְאָה דְּהִנֵּה אָמְרִינוּ (בְּעֵרוּבִין דָּף כ"ב) דְּאַחֲוֵרֵי אָרִי וְלֹא אַחֲוֵרֵי אֲשָׁה וְכַתֵּב הַגָּאוֹן בְּעַל ח"י בִּס' עֵיוֹן יַעֲקֹב שְׁלוֹ דְּחַז"ל לְמַדּוּ זֶה מִדְּדוֹד הַמְּלָךְ ע"ה דְּכֻנְגָד אָרִי הִיָּה יְכוּל לְעַמּוּד דְּכַתִּיב בְּיָה גַּם אֶת הָאָרִי וְאֶת הַדּוֹב הַפָּה עַבְדָּה וְגַבִּי מֵעֲשֵׂה דְּבַת שְׁבַע לֹא הִיָּה יְכוּל לְעַמּוּד נְגִד יִצְה"ר הָרִי דְּהִיצָה"ר קָשָׁה יוֹתֵר מְאֵרִי כ"כ הַגָּאוֹן הַנִּזְכָּר.

אִף לְכַאוּרָה הַתִּימָה דְּהִיכִי תַנּוּ דִּיהָא גְבוּר פְּאָרִי הָא גְבוּרוֹת הִיצָה"ר גְּדוּל יוֹתֵר מְאֵרִי וְע"ז בָּא הַפְּתוּב לֹאמַר דִּיתַגְבֵּר נְגִד הִיצָה"ר ע"י שְׁיַעֲסוּק בַּתּוֹרָה דְּבִרְאֵתִי יִצ"ה בְּרִאֲתִי תּוֹרָה תְּבַלִּין וּמִסִּיָּים הַפְּתוּב דְּהַתַּגְבְּרוֹת זֹו אֵינוּ כְּגְבוּר אָרִי סִתְמָא רַק פְּאָרְיָה יִשְׂאָג וְהִינּוּ אוֹתוֹ אֲרִיָּה דְּכַתִּיב בְּעַמוֹס אֲרִיָּה יִשְׂאָג מִי לֹא יִירָא דְּקִאֵי עַל אֲרִי' דְּבִי עֵילָא וְכִגְבוּרָה זֹו

יוכל לעמוד גם נגד היצה"ר דגבורה זו דמאי לגבורה דאריה דבי עילאי: [בפ' פנחס כ"ז ד'] למה יגרע שם וגו' פי אין לו בן וגו'.

כ"ב ע"י בגמ' (ב"ב דף קי"ט) דקרא הראשון ובנים לא הנה לו הוא נתינת טעם דאף דלא היו לו בנים ואעפ"כ נפטרת אמם מן היבום הרי דבת פכו הוי לכל דבריו ונמצא דצריך ליתן להם גם חלק בכורה [וכמש"כ ברשב"ם בגמ' שם ע"א דנה הוי יודעין שהבת יורשת רק שלא היו יודעין שיוורשת חלק בכורה של אביה כמו הבן] וזה מוכיח בגמ' דחכמינו הוי.

וקרא השני פי אין לו בן רמזו דאם הנה לו בן לא היו תובעת פלום דידעו לדרוש דדוקא אם אין לו בן והעברת את נחלתו לבת אבל במקום דיש בן בן קודם לבת ולאפוקי מהא דאמר רב פפא לאבני ע"ש ברשב"ם ומזה אמרינן דדרשניות נינהו.

ונראה דמזה ניחא מאי דבקרא קמא פתיב ובנים לא היו לו בלשון עבר ובקרא השני פתיב ובן אין לו בלשון בינוני והיינו דביבום אפילו בן יום אחד פוטר ואפילו חי שעה אחת אחר מיתת אביו פוטר מן היבום ומשו"ה הוצרכו לומר דבנים לא היו לו פלל ואפילו בשעת מיתה אבל השני דבא לאפוקי דאם הנה לו בן הנה הוא היורש הוצרכו לומר בלשון הנה ובן אין לו דאם הנה לו בן עכשיו הנה יורש הוא אבל אם עכשיו אין לו ואף דבשעת מיתה היו לו מ"מ פיון דעכשיו ליכא בן הבת יורשת.

וע"י ברשב"ם שם דמפ' יבום הנה משה יודע דבת יורשת ולפי זה צ"ל דמשה הנה סובר דמ"מ אין ראיה דנוטלות חלק בכורה רק דבנות צלפחד רצו לומר בן מעצמן פיון דפוטרות מן היבום הוי כמו היבם עצמו דקם על שם אחיו לנחלה ויורש גם חלק בכורה של המת אבל משה הנה נסתפק בזה ומשום הכי הקריב משפטן לפני ה': [שם כ"ט ל"ה] ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו' ע"י (פסחים ס"ח) דרמי קראי אהדדי דכאן פתיב עצרת תהיה לכם ולהלן בפירוש ראה פתיב גבי שביעי של פסח [ט"ז ח'] עצרת לה' אלהיך וגו' ע"ש ולכאורה קשה מהא דמקשה משביעי של פסח על שמיני עצרת ולא מקשינן משביעי של פסח גופא דכתיב כאן בפסוק [כ"ח כ"ה] מקרא קודש יהיה לכם.

ונראה די"ל דתיבת לכם הפתוב אצל מקרא קודש אינו ראיה פלל דגבי מקרא קודש שייך לכם דהוא פבוד ותפארת דהם מקדשים להזמנים דמקרא קודש היינו דקדשהו בתפלה וזהו פבוד לישראל דבחר בנו מפל עם וקדשנו במצוותיו ונתן לנו מועדים בהם אבל גבי עצרת דהיינו דיהיו עצרת ממלאכה לא שייך לכם אי לאו דר"ל דמשו"ה אסר לנו המלאכה ביו"ט כדי שיהיה לנו פנאי לאכול ולשתות וכמו דאמרינן בירושלמי ובמדרש תנחומא דלא ניתנו המועדים רק לאכילה ושתיה ונראה דמפיק לה מהך קרא.

וכן איך דה"ד דס"ל דלא ניתנו המועדים אלא לעסוק בתורה מפיק ליה מקרא דעצרת לה' אלהיך. ואכן לפי זה תקשה לפי דעת הגאונים ז"ל שהובא ברא"ש בסוף ר"ה דבר"ה מצוה להתענות דהא בר"ה נמי פתיב יהיה לכם שבתון וא"כ משמע דבעינן לכם בר"ה כמו בשאר יו"ט דהא כתיב לכם אצל העשה דמלאכה ומשמע דעיקר האיסור מלאכה בר"ה הוא כדי שיכול לקיים לכם.

וכן תקשה מיוה"כ דכתיב ביה נמי לכם כמה פעמים באחרי מות ובפ' אמר ומאי נדרוש ביה. ולכן נראה לי דלכם דכתיב גבי ר"ה ויוה"כ נרמז לכוננה אחרת דר"ה ויוה"כ משונה מפל המועדים ושבתות דבשבת וכולהו מועדים הוא לזכרון חסדי ה' שעשה עמנו מפני ב'מים אלו בשבת על שם ששבת בו הקב"ה מפל מלאכתו והוא אות בין הקב"ה ובינינו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש.

ויו"ט של פסח ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם ושבעות על שבו ניתנה התורה והוא אות דתורה מן השמים. וסוכות זכר לענני כבוד ונמצא דכל המועדים הוא לזכרון לבני ישראל שיזכרו חסדי ה' שעשה עם אבותינו ולנו.

ולפיכך כתיב בשבת שבת שבתון הוא לה' וכן אצל המועדים כתיב בתחלה אלה מועדי ה' מקראי קודש וגו' אלה הם מועדי וכן כתיב אחר זה בפרטות אצל כל מועד ומועד חג המצות לה' חג הסוכות לה' [ומה דלא כתיב גבי שבועות לה' י"ל דאף דהוא אות על תורה מן השמים מ"מ עיקר קבלת תורה הוא לטובת ישראל וכמו דתנו באבות חביבין ישראל שניתן להם פלי חמדה חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם פלי חמדה וכו',] ולפיכך כשכתוב פעם אחת עצרת תהיה לכם עמדי ע"ז חז"ל דלאיזה דבר הוא לכם ולכן דרשו מזה דלכם היינו דצריך לאכול ולשתות בו.

אבל בר"ה ויו"כ אינו לזכרון חסדי ה' שעשה ב'מים אלו דאיזה ניסים נעשו לאבותינו ב'מים אלו רק משום דהקב"ה דן לאדם הראשון בר"ה ויצא זכאי ולכן קבע אותו היום לדורות לדין ולכן ציונה לעשות בו יו"ט ולתקוע בשופר ולומר פסוקי מלכות וזכרונות ושופרות כדי שיעלה זכרוננו לפניו לטובה וא"כ עיקר היו"ט לא נעשה רק בשביל טובת ישראל וכן ביוה"כ עיקר העינוי ואיסור המלאכה הוא כדי שיתוודו על עוונותם ויעשו תשובה וע"י כן יכפר הקב"ה עליהם ויטהרו וא"כ עיקר העינוי ואיסור מלאכה הוא בשביל טובת ישראל ולכן כתיב שבת שבתון הוא לכם וענייתם את נפשתיכם פלומר דהשבתה בו והעינוי הוא לכם לטובתכם דהעינוי גופא הוא לכם ולכן בר"ה ויו"כ לא הוזכר בתורה לה' פלל ורק לכם וכן כתיב בפ' פנחס יום תרועה יהיה לכם דהתרועה הוא ג"כ לטובתכם וכמו דאמרין (בר"ה דף ע"ז) דתקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם וכו' יתישב כל הקולות בזה בעז"ה.

ובזה אמרתי ליישב קושיות הלבוש באו"ח סי' תפ"ז שכתב הטעם דביו"ט אין אומרים באהבה מקרא קודש משום דהקב"ה כפה עליהם הר פגיגית ולא קבלו באהבה אבל ביו"ט שחל בשבת אומרים באהבה מקרא קודש משום דעל שבת נצטוו בקרה ושם לא היה באונס רק באהבה כ"כ שם הלבוש ואכן הקשו האחרונים דא"כ היאך אומרים בתחילה ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון ע"ש ועי' באל"י רבה שתי' דבאהבה הראשון חוזר על הקב"ה דהקב"ה נתן לנו באהבה וכמו דכתיב מאהבת ה' אתכם וכן פי' האבודרהם וע"ש.

ואכן לפענ"ד יש ליישב קצת בדרך הלצה דהנה ביו"ט נצטונו על ב' מצוות א' קריאת מקרא קודש ואיסור מלאכת עבודה. ב' מצוות שמחה ואכילה ושתיה.

והנה פשוט דבעת קבלת התורה בנודאי מצות שמחה ואכילה ושתיה ביו"ט הנה באהבה וברצון ורק מצות קריאת מקרא קודש ואיסור עשיית מלאכה בו זה הנה באנוס ועפ"ז יבואר לשון נוסח סדר התפלה באר היטב דמתחלה אמר ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון דזה הנה באהבה באמת.

אבל מקרא קודש דהיא מורה על מ"ע דשביטה או לקדשהו בתפלה זה לא הנה באהבה ולכן אומר מקרא קודש סתם ולא מזכיר באהבה אבל פשחל בשבת דאז גם מצוות מקרא קודש ג"כ הנה באהבה דהא כבר נצטוו בקמרה לכו אומר באהבה מקרא קודש.

ובזה ניחא עוד מה דאמר ביום טוב שחל בשבת שני פעמים באהבה והיינו פדאמרן וק"ל: [בפ' מטות ל' ב'] נידבר משה אל ראשי המטות וגו' כ"ב מש"כ אל ראשי המטות דווקא נראה דיש לרמז בזה למש"כ הטור או"ח בסי' תקנ"א דמנהג אשפנו דהיחידים מתענים מבשר ונין כל הימים שפין י"ז בתמוז עד ת"ב פדי להתאבל על ירושלים ועוד שאז בטלו הקרבנות וא"כ י"ל פיון דלמעלה סליק מפ' קרבנות ולכן מתחיל בפ' המטות לרמז דלאחר החורבן דבטלו קרבנות ראוי דראשי המטות דהיינו ת"ח ידרו נדרים ולקבל על עצמן בימים אלו להתענות מבשר ונין ולא יחל דברו ואינו פשא נדרים דק"ל דאסור לקיימו אבל ה"א אדרבא מצוה לקיימו דכתיב נדרי לה' אשלם דאצל הקב"ה חשוב כאישים וכניחוחים דע"י התענית לבו נכנע ונשבר ונה חביב להקב"ה יותר מכל הקרבנות וכמו דאמרינו (בסנהדרין דף מ"ג) וזהו דלא חשב כאן פי יפליא לרבות מןפלא הסמוך לאיש דבמנפלא הסמוך לאיש אינו מוזהר להתאבל על ירושלים וק"ל.

ונהו דבחילוק הסדרות שאנו קורין מגיע לעולם פ' ראשי המטות בין המצרים אחר י"ז בתמוז דהמסדרים פיונו בזה לרמז ולהזהיר על ת"ח שידרו עצמן להתענות מבשר ונין מ"ז בתמוז עד ט"ב וק"ל: [שם ל"א כ"א] ויאמר וגו' ואת חוקת התורה וגו' כ"ב והא דלא כתבה התורה זה לעיל בפ' חוקת גפי מלחמות סיחון ועוג תי' הרמב"ן ז"ל דאז לא הנה צריך להגעיל דכיבוש סיחון ועוג הנה דינו כמלחמת ז' עצמין והנה מותר אפי' קדלי דחזירי.

ותמהני דהא תינח הגעלה אבל הטבילה למה לא הוזכר דהרי זה ה' לאיסור והיתר דהא אפילו פלים חדשים צריך טבילה [ולכאורה נראה להביא ראיה מזה דטבילת פלים הנקנין מן העובד כוכבים אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכן הוא דעת הרמב"ם וכמו שכ' הרשב"א בתו"ה לדעתו אבל לדעת הרשב"א בעצמו דהוא מה"ת הוא תמוה וצע"ג] ואולי דכיוון דאם אינו רוצה להשתמש בפלי א"צ טבילה הוי פהגעלה וכיון דאז לא הנה צריך הגעלה לא הנה צריך טבילה ג"כ ועי' בתוס' על החומש כאן [שם ל"א כ"ג] פל דבר אשר יבוא באש וגו' וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים.

וכפרש"י מטבילו ודיו וכו' כ"ב והרמב"ן בפ' החומש מפרש דתעבירו במים היינו הדחה ושפשוף לכלים שתשמישן בצונו והסמ"ג מפרש דכל דבר אשר יבוא באש היינו שנתבשלו בו דבר גוש בלא שום משקה פלל צריך להעבירו באש דהיינו דצריך ליבון וכל דבר אשר לא יבוא באש היינו שנתשמש בו ע"י משקה תעבירו במים היינו הגעלה במים רותחין לכלים שתשמישן בחמין והא דקרי' ליה וכל אשר לא יבוא באש ר"ל שאינו בא באש לבדו רק ע"י אמצעית המשקה: [שם ל"א כ"ד] וכבסתם בגדיכם.

ותרגום אונקלוס ותחורון וגו' כ"ב הקשה הרב הגדול בתו"י הגביר המפורסם מו"ה צבי הירש א"ש ז"ל מפ"ק ווילנא דהא ידוע דבכל מקום דכתיב בקרא לשון פביסה בבגדים והפנונה הוא על טבילה מתרגם אונקלוס ויצבע פמו בפ' שמיני ובפ' מצרע דכתב שמה בכל הטמאים וכבס בגדיו מתרגם אונקלוס ויצבע ובפ' יתרו וכבסו שמלותם דהתם הפנונה פיבוס ממש משום נקיות פי' התרגום ויחורווי ובסוף פ' תזריע דכתיב בקרא קמא וכבסו את אשר בו הנגע מתרגם ויחורווי וכבסו שנית דמשמע טבילה מתרגם ויצטבע וכן כתב רש"י שם תרגום של פיבוסין שפפרשה זו לשון לבון ויתחנור חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול לקח תרגם ויצטבע וכן פל פיבוסין בגדים שהו לטבילה מתרגמינו ויצטבע עכ"ל רש"י שם.

וא"כ ה"א נמי דנודאי פשטיה דקרא בטבילה איירי דביום השביעי הצריף הכתוב לטבול בגדיהם משום שנטמאו בטומאת מת וא"כ הו"ל למתרגם ותצטבעו לבושכון פן הקשה הרב הג"ל.

ואנכי השבתי לו דלבעל התרגום ה"ה לו ה"כ דכבוס דמקרא ה"ה אינו טבילה דהא טבילה דבגדים שנטמאו כבר נאמרו ע"י משה רבינו בעצמו מתחלה וכל בגד וכל פלי עור תתחטאו וטבילה נמי בכלל ולענין מאי הוצרכו אלעזר הפהו להזהיר שנית על פיבוס בגדים ולכן מפרש התרגום דאלעזר הפהו פא לצוות דין חדש מה ששמע משה מפי הגבורה ועדיין לא אמר זה לישראל וזהו דפוסל חציצה בטבילה אפילו בכלים לפי דהחציצה באדם שמעינו מקרא דרחץ במים את בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו אבל חציצה דכלים עדיין לא נאמר ובא אלעזר הפהו להזהיר ע"ז לפי שנוודאי נתלכלך בגדים בעת המלחמה מדם ההרוגים ודם יבש חוצץ ולכן הזהירם דיכבסו בגדיהם ביום השביעי מן הדם שעליהם כדי שיוכלו לטובלן אח"כ.

וחזר והשיב לי לשיטת ר"ת דאין הזאה בלא טבילה ומשמע בכ"מ בפ' ט' מה' טומאת מת הלכה ה' דגם הזאה דיום השלישי צריף טבילה תקשה דה"ל להזהיר דיכבסו בגדיהם ביום השלישי משום הזאה של יום השלישי אבל באמת הא ליתא פלל דלטעמיף אם נימא דה"ה פיבוס היינו טבילה תקשה פן דהא גם ביום השלישי ה"ה צריף טבילה וע"כ דה"ה טבילה דקודם הזאה אינו אלא הלמ"מ ואין לה סמך בכתוב ולכן אי הו"י פתיב פן תו לא ה"ה הלכה ולכן לא רמיזא בתורה פלל וכשאר הלמ"מ ודו"ק.

ועוד דאפילו דר"ת לא כתב פן רק בהזאה דאדם אבל לא בהזאה דכלים. ועוד דמאן לימא לן דפוסל חציצה בטבילה זו דאינו אלא דבר חידוש ואפשר דאין פוסל בה חציצה ומדע דהא בטבילת כלים חדשים הנקנים מהעובד כוכבים גם פן הוצרכו לכתוב תיבת אף לאשמעינו דצריף להעביר את החלודה משום חציצה דאל"ה לא ה"ה שמעינו ונראה דמשו"ה פתיב תרי זימני אף את הזאה ואף במי גדה דאל"ה לא ה"ה שמעינו דצריף להעביר חלודה משום הגעלה וכן טבילה מהגעלה ג"כ לא ה"ה שמעינו ודו"ק.

ונראה דהרשב"א דס"ל דגם בליבון צריף להעביר חלודה וכמו שכ' הטור בשמו בסי' קכ"א נראה משום דמפרש כפי' הסמ"ג שהבאתי לעיל בדיבור הקודם דכל דבר אשר יבוא באש היינו בלא משקה פלל והעבירו באש היינו לבד ובד ואעפ"כ פתיב אף אבל לפי דעת רש"י דתעבירו באש נכלל גם הגעלה איפא למימר דאף אתי להגעלה אבל

ללבוש א"צ להעביר חלודה ונמצא דין זה אם צריך להעביר חלודה בלבוש תלוי בפי רש"י והסמ"ג ועל מה שפרש"י ו"ל פאן בפי דקרא דוכל דבר אשר לא יבוא באש דהיינו פוסות שתשמישם בצונן לכאורה תמוה דהא פפות שתשמישם להכניס אותם בכלי ראשון ודינם ג"כ בכלי ראשון וצריכים הגעלה בחמין ונוקא גם כן הם בכלל דכל דבר אשר לא יבוא באש דהא הבליעה שלהם לא היה ע"י האש כלל דהא לא השתמשו בהם בעת שהקדירה היה על האש והיא אמר הכתוב דתעבירו במים דהיינו דסגי בהדחת צונן לפרש"י ודוחק לומר דר"ל אשר לא יבוא באש ר"ל דלא נשתמשו בהם דבר שהדברים שנשתמשו בו מעולם לא היו באש דזה אינו במשמע דכל דבר אשר לא יבוא באש משמע דאכלי קאי דהכלי לא היה באש אבל לא קאי אתבשיל שנשתמשו בו לא היה באש.

ונ"ל דרש"י ס"ל פרבינו ירוחם דכלי מתכות אינו בולע אלא א"כ האור מהלך מתחתיו וזהו פוננת הפתוב דאת הנהב ואת הפספס וגו' מ"מ אם בא באש דהיינו שנשתמשו בהם ע"י האור ג"כ כגון קדירות ויורות וכיוצא בהם אז בעי הכשר ג"כ ע"י האור וכל חד כפי בליעתו כן פליטתו ואם בלע ע"י האור בלא תערוכות משקה צריך לבונו באש בלא תערוכות משקה ואם בלע ע"י תבשיל גם הפליטה צריך שיהיה ע"י הגעלה רק דבעינו שיהיה הפליטה ע"י האור דהיינו שישים את הכלי בחמין שעומדין על האש ונוקא וקמ"ל חידוש דין דגיעולי עובד כוכבים אסור ואף בטעם שיוצא מן הכלי ועוד חידוש דין דצריך טבילה במי מקנה או במעיין פנדה.

אף שלא נטעה דבשאר פלים כמו דלא בעי טבילה ה"נ לא בעי הגעלה דכיון דחידוש הוא הו"א דאין לה בו אלא חידוש דהיינו בכלי מתכות אבל כלי עץ הו"א דלא בעי הגעלה דהא בקרא כלי מתכות פתיב קמ"ל אינדו קרא דכל דבר אשר לא יבוא באש דבא לאשמועינן דבכלי מתכות כיון שלא בא באש אפילו השתמש בו בחום דכלי ראשון אף כיון דלא נשתמש בו בחמין שעומד על האש אינו בולע כלל וסגי בטבילה לחוד כמו פלים שהשתמשו בהם בצונן ולגופייהו לא איצטריך כלל דממילא אנו שומעין דכיון דלא הצריכה התורה הכשר רק אם בא באש היכי היה עולה על הדעת דגם אם לא בא באש צריכין הכשר ומאין היה נאמר כן כיון דבקרא לא הוזכר וגם לענין דצריך טבילה ג"כ לא צריך דהא פתוב ברישא וטהר וכמו שהקשה הרמב"ן ואין לומר דאם לא בלע א"צ טבילה דהא ליתא דהא מפקינן בגמ' דאפי' פלים חדשים צריך טבילה וראיה מפלים ישנים שלכבנו ג"כ בעי טבילה ואף דישנים שלכבנו פחדשים דמי וא"כ פולו קרא מיותר הוא לגופיה אלא ע"כ דלא אתא אלא לדיוקא דונוקא דנהב וכו' ואינדו דקחשיב קרא אמרתי לה דאם יבוא באש ונוקא אבל אם לא בא באש סגי בטבילה אבל בכלי עץ אפילו אם לא בא באש צריך הגעלה והא שמנה הפתוב כלי מתכות ונוקא היינו משום טבילה דכלי עץ לא בעי טבילה אבל לענין הגעלה אדרבה כלי עץ חמיר מפלי מתכות דבעי הגעלה גם אם לא בא באש.

ובזה נסתלק מה שהקשה הרמב"ן על רש"י דטבילה פתוב למדנו מרישא דקרא דוטהר ועוד דא"כ הו"ל לומר יבוא במים וגם למה לא הזכיר הדחה בקרא אבל להנ"ל לק"מ דאין פוננת הפתוב לאשמועינן דבעי טבילה רק פוננת הפתוב הוא לדיוקא דבכלי עץ

הוא להיפך ממש מפלי מתכות הגעלה צריף וטבילה אינה צריף ולכן לא הוצרף למכתב בלשון טבילה פינו דלא מיירי פאן מדין טבילה רק דקאמר דדווקא בכלי מתכות לא צריף הגעלה רק טבילה אבל פלי עץ צריף הגעלה.

ולענן מה שהקשה הרמב"ן דלמה לא הוזכר לדין הדחה דצונן לענ"ד לא הבנתי קושיתו דהא כל עצמה של פרשה הוא בא ללמד חידושי דינים שנאמר למשה לאמר לישראל אה מתוך שפא לכלל פעס נעלמה ממנו ההלכה ונאמרה ע"י אלעזר הפהן לישראל וא"כ פשוט דלא שייך פלל להזהיר להם על הדחה דצונן דזה פבר ידעו ישראל פינו דכבר נאמר להם דאסור לאכול גבלות וטרפות פשיטא דצריף להעביר ע"י שפשוף והדחה וע"ז לא הוצרף להזהיר להם דכבר ידעו הם בעצמם זה דמה לי גבלה בעיניה ומה לי טיחת גבלה שהיא על הפל וע"כ צ"ל פן דאם נפרש כפי הרמב"ן דמעבירו במים היינו שפשוף והדחה תקשה טובא דלענן מאי חילק הפתוב בין פלים שפאו פאש ללא פאו דכפאו פאש בעי הגעלה ובלא פאו פאש סגי בהדחה ושפשוף דכפאו פאש גופא ה"מ לחלק דהא לא אסרה התורה אלא קדרה בת יומא וא"כ לפלוג וליתני בדידה דאם הו בני יומן מעבירו פאש ואם אינו בני יומן מעבירו במים דהיינו הדחה מחמת הבעין דהא הבעין אינו נפגם וזהו תמי' רבתי על הרמב"ן אם לא שנאמר דס"ל פדעת המהרש"ל דגם הבעין נפגם אבל לפי מה דס"ל לכל הפוסקים ו"ל דהבעין אינו נפגם תקשה טובא דלפלוג ולתני בדידה אלא ונדאי דדין הדחה משום הבעין לא בא אלעזר הפהן להזהיר אותם פלל בפרשה זו דכבר ידעו זה ממש רבינו דציונה להם פבר סיני ובאהל מועד דלא תאכל פל גבלה וטרפה וכל זה ברור [שם ל"א א'] וממחצית בני ישראל תקח וגו' מפל הבהמה וגו'.

כ"ב לכאורה תמוה הא פבר פרט הפל ומאי מוסיף עוד מפל הבהמה. ולכן נראה משום דהתרומה שהרימו לאלעזר הפהן אחד מחמש המאות הנה פעין תרומה ממש דהא קרי ליה הפתוב תרומה והנה אסור לתרום ממין על שאינו מינו ומרע על היפה והנה צריף לתרום ממש מפל מין ומין במספר אחד מחמש המאות ולכן כתב פל המינים בדרף פרט אבל באחד מחמישים שנתנו ללוים לא היו פעין תרומה לכה פתיב מפל הבהמה לרמז דמותר ליקח מאיזה מין הבהמה שירצה אחד מחמישים על הפל ולכן פתיב מפל הבהמה ללמד דיכול ליקח ממין בהמה אחת על שאר המינים וכן אח"כ בתלוקה גפי תרומת אלעזר פרט הפתוב פל מין ומין בפני עצמו דמפל מין ומין נתנו מקס לה' אחד מחמש המאות אבל גפי מחצית בני ישראל את האחוז אחד מן החמישים מן האדם ומן הבהמה ויתן אותם ללוים וכו' הרי דכלל פל מיני הבהמה פאחד ומה שלא לקחו גמלים מן השלל דהרי למדין הנה גמלים הרבה פדכתיב בספר שופטים ולגמליהם אין מספר וכבר העירו ע"ז בתוס' על החומש ודחקו לתרץ זה נ"ל משום דהחטא הנה שנעשו בעלי קרין ממעשה דבנות מואב וכדאמרינו (בבכורות דף ז') ולכן לא רצו ליטול גמלים דאינו אלא לרכיבה ואמרי בגדה דרוכבי גמלים פולן רשעים משום דמוציאין זרע לבטלה ונראה דהיינו דכתיב בפ' חיי שרה ותרפבנה על הגמלים אבל אליעזר לא רכב על הגמלים משום דלאיש אסור לרכוב על הגמל והיינו דמצינו באברהם ומשה רבינו דרכבו על התמור דווקא ולא על הגמלים.

ונ"ל עוד דהיינו דכתיב ויחבנש את תמורו והיינו דרכב על האנפף דווקא וכדאמרין בנדה שם דהתמורין מהו רשעים ומהו צדיקים ואמרין הא דמטרטין והא דלא מטרטין ופרש"י דהאנפף הוא קשה וכו' ומשו"ה פשרכבו על התמור רכבו על האנפף דווקא ומשו"ה פתיב ויחבנש את תמורו ודו"ק: שם ל"ב כ"ז ועבדיה יעברו כל תלוץ וגו' פאשר אדוני דובר.

כ"ב לכאורה הא כתב מתחלה פאשר אדני מצוה ומאי פתיב פעם שנית פאשר אדוני דובר ועוד מתחלה פתיב מצוה וכאן פתיב דובר וכבר העיר בזה האלשיך ז"ל ותי' דחוק מאד ונראה משום דהם הזכירו מתחלה גדרות צאן נבנה למקנינו ונהדר ערים לטפינו משום דס"ל דכיון דצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם ולכן צריף להשתדל בהצלת ממון תחילה ועוד דאדם אית ליה מזלא ואין צריף לשומר כ"כ והורה להם משה דאינו כן דבזמן דנוגע להצלה צריף להתעסק בפיקוח נפשות תחילה ואח"כ בעסק ממון דאין לה שעומד בפני פיקוח נפשות וידוע דכל לשון צו הוא לדורות ולכן פתיב ע"ז פאשר אדוני מצוה והיינו דכן יעשו תמיד כמו שצינוה עליהם.

אבל עיקר הצינוי שילכו למלחמה לארץ פנעו דהצינוי הזה אינו שייף לדורות ולא הנה רק לשעה ולא שייף בזה לשון ציווי ולכן פתיב פאשר אדוני דובר. ולפי זה א"ש מאי דהוצרף לומר שני פעמים אהד בלשון ציווי ואהד בלשון דיבור משום דמשה ציננה עליהם שני דברים.

א' הנהג לדורות וא' שלא נהג רק לאותו זמן. ונראה דהיינו דבסוף פ' לה פתיב ויקח אברהם את ישמעאל בנו וימל את בשר ערלתו פאשר דיבר אתו אלהים והיינו משום דלא הנה רק הוראות שעה למול לישמעאל אבל לדורות לא נצטווה לישמעאל למול לזרעו דלא הנה ציווי רק לזרעו של אברהם וישמעאל לא מקרי זרע אברהם דכתיב פי ביצחק יקרא לה זרע וכיון דלא הנה הצינוי לדורות פתיב בלשון דיבור אבל גבי יצחק פתיב וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים פאשר צינה אותו אלהים משום דעל זה הנה ציווי לדורות וכן אמרין בהד"א (בקדושין דף כ"ט) אשפחן מיז לדורות מנ"ל תנא דבי רבי ישמעאל כל מקום שצאמר צו אינו אלא מיז ולדורות ע"ש: [שם ל"ב מ'] ויקרא לה נובח בשמו.

נקוד על תיבת לה מרְכָא כפולה ונראה הטעם דהנה פרש"י בשם ר' משה הדרשן דמשו"ה ליכא כאן מפיק ה"א משום דלא נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה שמשמענות מדרשו כמו לא ע"ש. ונ"ל דמשו"ה נקוד מרְכָא כפולה דצריף להאריף בגיגון של תיבת לה שני פעמים [דבמבטא לשון הספרדים גם בתיבת לא באל"ף אומרים בקמ"ץ] והוא בא לרמז שלא נתקיים שם זה: [בפ' מסעי ל"ג י"א] מה שגנרשם בחומשים אצל פסוק י"א "שני" ט"ס הוא דהמ"ב מסעות צריף לקרות הפל ואין מפסיקין בהן ואפילו אם מטות ומסעי הם נפרדים וכדאיתא במ"א בסימן תכ"ח בשם צרור המור וכ"כ בשערי אפרים למוהר"ז מרגליות זצ"ל ובשאר אחרונים: [בפ' דברים א' מ"ו] ותשבו בקדש ימים רבים וגו'.

ופרש"י י"ט שנים שצאמר פתיב וכו' כף מצאתי בסדר עולם עכ"ל. כ"ב הנה עיינתי בסדר עולם פ"ח ושם לא הוזכר כלל שחזרו לקדש וגם מה שמשמע בד' רש"י דהי"ט

שנים שישיבו בקדש היו בקדש דבמדבר ציון שבאו לשם בשנת הארבעים בחודש הראשון ולכן פתח רש"י שחזרו לקדש פעם שנית הנה שם בסדר עולם לא פתח כן רק דישיבו בקדש ברנע י"ט שנה ולפי דעת הס"ע צריף לפרש והימים אשר הלכנו מקדש ברנע שלשים ושמונה שנה דגם הישיבה דקדש ברנע בכלל הל"ח שנה והא דכתיב מקדש ברנע גם קדש ברנע עצמו בכלל וכמו דכתיב ונכרתה הנפש מישראל מיום הראשון ובאמת גם יום הראשון בכלל וכדאמרנו (בערוכין דף כ"ג) יכול מיום הראשון ולא ראשון בכלל ת"ל וכו' פן צריף לפרש לד' הסדר עולם אבל ד' רש"י תמוה לכאורה.

ולכן לבי אומר לי דרש"י ז"ל סובר דלא היה רק קדש אחד בלבד דהא במסעות לא הוזכר כלל נסיעה דקדש ברנע ורק דקורא למקום ששלחו שם המרגלים רתמה וכמו דכתיב ניסעו מחצרות ויחנו בקריתמה ופרש"י על שם דדברו המרגלים לשון הרע דכתיב מה יתן לה ומה ינסוף לה לשון רמיה ולפיכך ס"ל דהפל מקום אחד הוא ונ"ל דעיקר שם המקום ששלחו משם המרגלים היה קדש ברנע וכמו דכתיב בפ' מטות (במדבר ל"ב ח' ובפ' דברים א' י"ט) (ושם בפסוק מ"ו קרי ליה קדש סתם וזה סייעתא לדברי רש"י ז"ל הנ"ל דהפל מקום אחד הוא) (ושם נ"ב י"ד י"ט כ"ג) ובס' יהושע (י"ד ז) אף דבמסעות קרי ליה רתמה ע"ש שדברי לה"ר על א"י וכמו שפירש"י שם ובפ' שלח קרי ליה מדבר פארן ע"ש שפרו ורבו עליה וכמו דאיתא בשבת פ"ט.

ונראה דהפוננה בזה אף דבמעשה דמרגלים נעשו מנודים לשמים מ"מ היו מותרין בתה"מ וכדאיתא (כמו"ק דף ט"ז ע"ב) ובזה נסתלק מה שהעירו התוס' שם בד"ה ושמשו (ומה שתי' שם שהרי הם היו פרים ורבים לכאורה צ"ע דהא י"ל דהבנים שבאו לארץ נולדו מהאנשים שלא היו בכלל הנדוי דהיינו פחות מכן עשרים ויותר על ס' דלפי' מש"כ י"ל דגלמד מהו קרא גופיה מדקרי ליה מדבר פארן ודו"ק ומה שפרש"י ובשבת דף פ"ט) הנ"ל צ"ע"ק ועי' במהרש"א שם ויבאר במק"א א"ה: (שם ג' י"א) כי רק עוג מלך הפשן וגו' וארבע אמות רחבה באמת איש.

ותרגום אונקלוס על באמת איש באמת מלך וכ"ב עי' בשו"ת מנחם עזריה סימן ג' שכ' שמה שכ' התרגום באמת מלך ירצה באמת שהנהיגו בה המלכים מיסדי הדתית הנימוסיות והיא אמת שאמרנו וכו' והיינו אמת גרמיה שתרגם יונתן בן עוזיאל השומע סבור שהיא אמת גופו ואינו אלא אמת נימוסיו.

ואולי עצם קטן של עוג היה שיעורו אמה שלמה של כל אדם והיינו אמת גרמיה וכו' עכ"ל: [בפ' ראה י"ב י"ט] השמר לה וגו' על אדמתה. פרש"י אבל בגולה אינה מנוזהר עליה יותר מעניי ישראל כ"ב וכ"ה בספרי פאן ונ"ל הטעם דבא"י שכל ישראל נטלו חלק בארץ ושבת לוי לא נטלו והטעם פדי שיהיו פנויים לעסוק בתורה ולפיכך מוטל על הישראל לפרנסו דהא חלקו של לוי הוא ביד הישראל דאלמלי נטלו גם הם היו מגיע לחלק הישראל פחות יותר אבל בחו"ל דגם להישראל אין לו חלק א"כ לא עדיף יותר משאר עני דאין נ"מ בינו ובין הישראל רק דהוא עני והישראל עשיר: (שם ט"ז י"ג) חג הסוכות תעשה לה וגו' מגרנה ומיקבה.

כ"ב לכאורה קשה פינון דמהו קרא ילפינו דצריף לעשות הסכף מפסולת גורן ויקב דהיינו שיהא גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ועוד כמה דרשות וא"כ הו"ל לאקדומיה הך

קרא בפ' אמור דהא דין עשית הסנפה צריף להקדים מקמי דין הישיבה ומ"ש דנטרה התורה לאשמעינו זה עד פ' זו שנסנה בערבות מואב ובפרט אם נאמר דגם בדור המדבר נצטוו לישיבת סנפה ואף דאז לא נצרה זכר לענני פבוד מ"מ צריכין הנה לישוב מפני טעמים אחרים וכמו במצנות מצה ומרור דנצטוו אז ואף דלדידהו לא שניף זכר כ"כ.

ואולי י"ל דבדור המדבר ישבו תחת ענני פבוד כל ימות השנה וענני פבוד הנה סכה פשר דהוא גידולי הארץ כמו דכתיב ואז יעלה מן הארץ וכמו דאיתא בסנפה י"א וגם אינו מקבל טומאה ולא הנצרה לפרש כלל דכינו דאמר בסנפות תשבו הרי פירוש דבסנפות קאי על ענני פבוד וזהו דכתיב בסנפות בפת"ח פלומר בסנפות שאתם יושבים כל ימות השנה אתם מחנניבים לישוב בחג הסנפות רק דבשאר ימות השנה הוא רשות ואי בעי אכיל חוץ לענני פבוד אבל בימות החג צריף לישוב ולאכול וליישן דווקא תחת ענני פבוד וטעם הישיבה אז בדור המדבר הוא מטעם אחר דכל מצנה יש לה כמה טעמים זולת הטעם דכ' התורה נהדר אמר כל האזרח בישראל ישבו בסנפות פשיכנסו לא"י ואז יהיה עוד טעם לישיבה למען ידעו וכו'.

אבל פאן במשנה תורה שנאמרה בערבות מואב להדור שבאו לארץ דאז פסקו ענני פבוד הנצרה לפרש להם דייעשו הסנפה מדבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כמו דהנה ענני פבוד וכל זה למ"ד דענני פבוד הנה אבל למ"ד דסנפות ממש היו לא יתכן פירוש זה כלל.

ומה דדריש בספרי חג הסנפות תעשה לה להמה נאמר לפי שנאמר חג הסנפות שבעת ימים לה' יכול לגבוה ת"ל חג הסנפות תעשה לה א"כ להמה נאמר חג הסנפות שבעת ימים לה' כל זמן שתעשה סנפה לה מעלה אני עליה כאלו אתה עושה לגבוה עכ"ל.

ולכאורה דברי הספרי אלו צריף ביאור דהיא שניף דסנפה אינה אלא לגבוה דלמאי צריף סנפה לגבוה דהא כתיב בסנפות תשבו ואמרינו תשבו פעין תדורו א"כ עיקר הסנפה שידור בה כל שבעה ותיינו להדיוט.

ונראה דלפי מה דאיתא בזה"ק דסנפה היא בגי' שם ה' וא"ד והישוב בצל הסנפה דמי כאלו יושב בצלו של הקב"ה ולכן בעינו דיהנה הסכה מדבר שאינו מקבל טומאה ונהו דציונותה התורה לישוב בסנפה אחר יוה"כ ותיינו משום דאז נקיים ישראל מכל חטא עד יום ראשון של חג הסנפות משום דעונות הם מסף המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים אבל פשהם נקיים מכל חטא ויכלו לישוב בצלו של הקב"ה.

ועכ"פ פינון דישיבת הסנפה הוא כמו דיושב בצלו של הקדוש ברוך הוא הנה אמינא דעיקר הסנפה אינו אלא להתבודדת וליחזד עצמו עם השם ולעסוק בתורה ובסודותיה כמו בסנפה לע"ל דאין בו לא אכילה ולא שתייה אבל לאכול ולשתות ולישן אסור דאינה אלא לגבוה ותינו דכתיב תשבו וכמו דישיבה דמילואים דכתיב ופתח אנהל מועד תשבו דהתם אכילה ושתייה ושינה הנה אסור בפתח אנהל מועד והו"א דגם בסנפה פן קמ"ל אידך קרא דתעשה לה דאפילו לצרכי הדיוט בעי סנפה ונהא דאמר דמעלה וכו' ר"ל דאינו נחשב להנאה דכינו דמכונן למצנה גם האכילה ושתייה למצנה נחשב ונהו כמו דעושה הפל לגבוה ונהו סיעתא לדעת הסוברים דאף במצנה שיש בה הנאת הגוף אמרינו דמצוות

לאו ליהנות נתנו פינו דאינו מכנין להנאה רק לקנים המצוה והנאה ממילא קא אתיא לא מחשב הנאת הגוף ומדברי הספרי הוא סייעתא לדבריהם: [בפ' תצא כ"ב ב'] ואם לא קרוב אחיה וגו' והשבתו לו.

כ"ב והכא לא פתיב תשיב לו וכמו דכתיב ברישא והיינו משום דתשיבם לא אתי אלא דאין צריה דעת בעלים דיכול להחזיר לגינתו או לחורבתו המשפמרת ואף דהבעלים אינו יודעין מהשבה וזה לא שייך הכא דהא מיירי דהבעלים דורשין על האבידה ואז צריה להשיב לו ובכה"ג בנודאי איפא דעת בעלים דהא הבעלים בעצמן נוטלין הספן.

והא דבטעינה לא הוזכר שיו והיינו דטעינה לא שייך רק אם הייתה טעונה משוי נפל מעליה וצריה להחזיר ושה לאו בר מלאכה הוא. והא דבפריקה לא הוזכר רק חמור היינו משום דסתם חמור הוא למשאוי ושייך רובין תחת משאו אבל שור אינו רק לחרישה ולא שייך גביה פריקה אבל טעינה שייך שפיר גביה דאם נפל בעת שחורש וצריה להקימו וזה דלא הזכיר פאן משאוי פלל ודע דנסתפקתי אם יודע מי הבעלים של האבידה אף דהם רחוקים ממנו יותר משבעה ומחצה במיל אם חייבים להחזיר ולטפל בה דאפשר דכמו דאם הוא עומד מהאבידה יותר משיעור הזה אינו מחוייב ה"נ לענין השבה ואפשר דזהו הפירוש של הפסוק ואם לא קרוב אחיה אליה והיינו שהוא דר רחוק ממנו יותר משיעור הזה.

שוב ראיתי להרמב"ן פאן בפ' החונמש שכ' ג"כ בפ' דקרא ואם לא קרוב אחיה אליה שאינה מתחייב ללכת ארץ אחרת להשיבה אליו אמנם לא ביאר מהו השיעור דקורבה אף לפמש"כ א"ש דהתורה סמכה על קרא דלא תראה דמיירי בראייה שיש בה פגיעה ועל שיעור פנה קראה התורה קרוב: [שם כ"ב ח'] פי תבנה בית חדש ועשית וגו' פי יפול הנפל ממנו.

כ"ב עי' רש"י ז"ל. ועוד יש לפרש דקמ"ל דאינו חייב במעקה רק אם הגג גבוה מן הקרקע י' טפחים באופן דאף אם שכב מתחילה על הגג ונפל יהיה ג"כ שיעור נפילה למיתה וקמ"ל דלא מצרפינו קומת האדם לשיעור י' ואף דגבי בהמה מצרפינו רגליה לי' מ"מ זה אינו רק לענין טרפות אנו מחמירין וכמו שכ' המהרש"ל ביש"ש שלו (בב"ק דף נ"א): בפ' נצבים ל' אז והותרה ה' וגו'.

כ"ב בפ' פי תבא ל(כ"ח י') נמי איתא פלשון הפסוק הזה רק בה' שינויים. א' דשם פתב והותרה חסר יו"ד אחר תי"ו וכאן פתיב והותרה מלא יו"ד.

ב' שם פתיב שם ה' לבד וכאן פתיב נמי אלהיה. ג' שם לא הוזכר בכל מעשה ידיה וכאן הזכיר גם זה.

ד' שם הזכיר תיבת לטובה מיד אחר תיבת והותרה ה' וכאן פתיב לבסוף. ה' שם מסיים על האדמה אשר נשבע ה' וכאן אינו מסיים פן.

ונראה לי ליישב בהדא מחתא בעז"ה דהנה המעיין שם בהמשך הפתובים שקודם זה ושאר זה יראה דשם מיירי בהבטחות ויעודים שעשה עמנו השם באה"ק בזמן בית ראשון ובית שני והיינו דמסיים על האדמה אשר נשבע ד' לאבותיה לתת לה ולכן פתיב והותרה חסר משום דהיתה טובה חסירה ולא היה לה קיום לעד לפי שאחר שגלינו

מארצנו נפסק ממנו כל הטובה הזאת שמיום שחרב בהמ"ק בעו"ה אין לה יום שקללתו מרובה מחבירו.

והיינו דכתיב נמי לטובה מיד אחר והותרה ה' משום דכל טובות של העוה"ז בתחלתן טובה ולבסוף אינן טובה דע"י הטובה שהשפיע הקב"ה על ישראל גרם להם שעשו את העגל וכמו דכתיב ואכל ושבע ונדשן ופנה אל אלהים אחרים ועוד כתיב וישמן וישורון ויבעט ועוד פסוקים אחרים הרומזים על זה וכמו דמבואר בברכות (דף ל"ב) ע"ש ולכן כתיב לטובה מיד אבל לבסוף יוכל להיות דאינה טובה רק רעה ח"ו והיינו דכתיב שם ה' דהוא מידת הרחמים לבד משום דכל הטובות שעושה עמנו הקב"ה בעולם הזה אינו מגיע לנו מצד הדין משום דהיציא הרע מצוי ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו' רק הפל מצד הרחמים וכן איתא בתהיגה י"ד ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמם דראה הקדוש ב"ה שאין העולם מתקיים בדין שיתר מידת הרחמים למידת הדין וכן כתיב בתהלים וליה ה' חסד פי אתה תשלם לאיש כמעשהו.

ועוד כתיב לא כחטאינו עשה לנו ולא כעוונותינו גמל עלינו פי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו הרי דהפל מצד החסד ולכן כתיב והותרה ה' לטובה פלומר דמצד מידת הרחמים יותר לנו לטובה והיינו דלא כתיב והותרה ה' בכל מעשה ידיה דברכה זו דיברה ה' במדת כל אינו במציאות כלל בעוה"ז ולא נמסר רק לאבותינו אברהם יצחק ויעקב וכדאמרין בסופ"ק דב"ב דשלשה הטעמים הקב"ה בעוה"ז מעין העוה"ב דכתיב בהו בכל מפל כל.

והרמב"ן בפ' החנומש בפ' חיי שרה פתב דיש בזה סוד והאריה בזה. וע"פ פשטיות יש לומר דברכה דכל היינו דלא יחסר לו שום דבר וזה אינו במציאות בעולם הזה דכל הטובות של העולם הזה אי אפשר שלא יהיה בו חסרון ואינו קרוי כל דשם כל לא הנפח רק על דבר שאין בו חסרון כלל.

ואל תשיבני מהא דכתיב בפ' פי תבא יצו ה' אתה את הברכה וגו' ובכל משלח ידיה וכן כתיב אחר זה ולברה את כל מעשה ידיה שאני התם דהו כל קאי אמעשה דבכל מעשה ידיה ישלח ה' ברכה אבל הלא פירושא דיברה לישראל במדת כל.

ונראה דהיינו דכתיב בפ' דברים [ב' ז] פי ה' הו ברכה בכל מעשה ידיה וגו' והיינו דמשה רבינו הוכיחן כמה טובות עשה עמהן הקב"ה שהטעים אתכם במדת כל דהמן אחד מששים מעוה"ב והיינו דלא חסרו דבר דזהו עיקר היתרון של עוה"ב והיינו דמסיים שם ידע לכתה את המדבר הגדול הזה וגו' לא חסרת דבר והוא פירוש למש"כ בתחילה דברכה בכל מעשה ידיה דמהו היתה הברכה זו דהלא במדבר לא עסקו במלאכה כלל ולא שייך ברכה במעשה ידיהם ולכן מתרץ דהיתה הברכה דלא חסרו דבר והיינו מידת כל וע"ז אמרין דהמן היה אחד מששים מעוה"ב ודו"ק.

אבל קרא דפ' נצבים מבואר בפסוקים הקודמים דקאי על ביאת משיח שיהיה ב"ב דהא כתיב בתחלה ושב ה' אלהיה את שבותה וקבצה וגו' אם יהיה נדחה וגו' וכן פרש"י שם ולכן כתיב והותרה מלא דטובה של עוה"ב הוא מלא שלא תפסוק לעולם והיינו דכתיב

נְמִי לְטוֹבָה לְבִסּוּף וְהֵינּוּ שֶׁהַטּוֹבוֹת שֶׁל הַעוֹה"ב גַּם לְבִסּוּף יִהְיֶה הַטּוֹבָה וְלֹא יִצְמַח מִזֶּה רְעָה מִשׁוּם דָּאָז יִפְסַק הַיִּצְה"ר.

וְהֵינּוּ דְכִתִּיב ה' אֱלֹהֶיךָ וְהֵינּוּ דְשִׁנִּי קִצִּים יֵשׁ בְּעֵתָהּ אִם לֹא יִזְכּוּ וְאִחִישָׁנָה אִם יִזְכּוּ וְהֵינּוּ דְכִתִּיב ה' אֱלֹהֶיךָ דָּאִם לֹא יִזְכּוּ חֶסֶת וְשִׁלּוּם אִזְ יִהְיֶה הַטּוֹבָה מִצַּד מִדַּת הַרְחָמִים אֲבָל אִם יִזְכּוּ אִזְ יִהְיֶה מִצַּד הַדִּין וְהֵינּוּ דְכִתִּיב בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדִיךָ דְלַעֲתִיד יִזְכּוּ הַכֹּל בְּמִידַת כָּל וְהֵינּוּ דְאִינוּ מְסִיִּים נְמִי עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' מִשׁוּם דְלַעֲתִיד לְבֹא יִתְרַחֵב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר.

וְשׁוּב רְאִיתִי דְמָה שֶׁהַקְּשָׁתִי מִפ' פִּי תְּבוֹא דְכִתִּיב שָׁם נְמִי וּלְבָרַךְ אֶת כָּל נִרְאֶה דְבִלֵּא"ה לִק"מ דְּהֵתָם פְּתִיב כָּל בְּקָמִץ וּכְבָר אֲמַרִּינוּ (בב"ק דף נ"ד ע"ב) דְּכָל כָּלְלָא אֲבָל בְּכָל בְּקָמִץ פְּרִטָא הֵוִי ע"ש. וְא"כ בְּרַכָּה דְכָל בְּקָמִץ שִׁינְיָה ג"כ בְּזִמְה"ז.

וְהָא דְאֲמַרִּינוּ דְהַטְעִימָן לְהַאֲבוֹת הַעוֹה"ב הֵינּוּ דְנָתַן לְהֵם מִידַת כָּל בְּחוּלָם דְּהֵוִי כָּלְלָא כְּלוּמַר דְּלֹא הָיָה שׁוּם חֶסֶד וְחֶסֶד בְּהַבְרָכָה וְזֶה אִינוּ בְּמַצִּיאוֹת כָּלְלָא בַּעוֹה"ז וְדו"ק. וְרִאֲיָה לְמָה שֶׁכ' לְעֵיל דְּבְכָל קָאִי אִמְעֵשָׂה יְדִיךָ דְּהֵתָם פְּתִיב "בְּמַקְרָא" וְהָא אִיתָא "פְּסִיק" בֵּין בְּכָל וּבֵין מַעֲשֵׂה יְדִיךָ.

וְנִרְאֶה דְהֵינּוּ דְתִקְנּוּ חַז"ל לֹמַר קוֹדֵם בְּרַפְת פְּהֵנִים יִה"ר שִׁיְהִיָּה בְּרַכָּה שְׁלֵמָה וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ מְכַשׁוּל וְעוֹן בְּרַכָּה שְׁלֵמָה הֵינּוּ שְׁלֵא תִפְסוּק לְעוֹלָם וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ מְכַשׁוּל וְעוֹן דְּלֹא כְּטוֹבוֹת הַעוֹה"ז דְּלְבִסּוּף יוּכַל לְבֹא לִידֵי עוֹן וְכִמוּ שֶׁעָשׂוּ אֲבוֹתֵינוּ.

וְע"ד זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מָה שֶׁאֲמָרוּ (בְּפִסְחִים דף נ') בַּעוֹה"ז מְבָרְכִין עַל הַטּוֹבָה הַטּוֹב וְהַמְטִיב וְאִף שֶׁלְּבִסּוּף יִגִּיעַ לוֹ רְעָה מִזֶּה וְכִמוּ דְאִיתָא (בְּבִרְכוֹת דף ס') וְאִף דְּלְבִסּוּף יִהְיֶה מְבָרַךְ עַל אוֹתָהּ טוֹבָה עֲצָמָה דִּינָן וְכו' מ"מ ל"ע"ע מְבָרַךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב אֲבָל לַעוֹה"ב יִהְיֶה הַטּוֹבָה מִתְחַלָּה וְעַד סוּף שְׁלֵא יִצָּא שׁוּם רְעָה מִהַטּוֹבָה ח"ו וְזֶהוּ דְאֲמַר דְּלַעוֹה"ב כְּלוּל הַטּוֹב וְהַמְטִיב: [בפ' ג' ו' ל"א י"ט] וְעַתָּה כְּתָבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְגו' כ"ב בְּמֵאֵי דְקָאֲמַר וְעַתָּה וְאִף שֶׁהוּא מְצָנָה הַנּוֹהֵג לְדוֹרוֹת.

נ"ל לְבָאָר ע"פ ד' אוֹפְנִים. אֲנֹפֵן הָאֲחָד מִשׁוּם דְּבִש"ס דְּגִיטִין אֲמַרִּינוּ דְר"י אָמַר דְּתוֹרָה מְגִלָּה מְגִלָּה נִתְּנָה וְאִפְּלוּ לְמ"ד דְּתוֹרָה חֲתוּמָה נִתְּנָה מ"מ כְּתָבוּ הַתּוֹס' שָׁם דְּנִכְתָּב מִיָּד אַחַר הָאֲמִירָה רַק דְּנִכְתָּבָה עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁהִיא סְדוּרָה עֲכָשְׁיוּ ע"ש בְּתוֹס' וְא"כ בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁנֶּאֱמַר צִוִּי זֶה לֹא הָיָה לְהֵם מָה לְכַתּוֹב דְּכָבֵר כְּתָבוּ כָּל הַתּוֹרָה עַד פְּרִשְׁת הַאֲזִינוּ וְלָכֵן אָמַר וְעַתָּה כְּתָבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה אֲבָל לְדוֹרוֹת צָרִיךְ לְכַתּוֹב כָּל הַתּוֹרָה וּכְזֶה נִסְתַּלַּק מִהַ שְׁתֵּמָה הַשֵּׁאֲג"א דְּכִינּוּ דְהַתּוֹרָה לֹא הִקְפִּידָה רַק עַל כְּתִיבַת הַשִּׁירָה רַק מִשׁוּם דְּאִין כּוֹתְבִין פְּרָשָׁה אַחַת ע"כ צָרִיךְ לְכַתּוֹב כָּל הַתּוֹרָה וְכִמוּ שֶׁכ' הַרְמַב"ם וְהַטּוֹר וְתֵמָה הַשֵּׁאֲג"א דֵּא"כ לִיסְגֵי דְנִכְתָּב סֵפֶר דְּבָרִים דְּהָא חוֹמָשׁ שְׁלָם מוֹתֵר לְכַתּוֹב אֲפִילוּ אֲחָד וְנִשְׂאָר בְּצ"ע וְאֲמָנָם לְפִי מִש"כ לִק"מ דְּהָא בְּהִדְיָא כְּתָבָה הַתּוֹרָה וְעַתָּה לְהוֹרוֹת דְּלְדוֹרוֹת צָרִיךְ לְכַתּוֹב כָּל הַתּוֹרָה.

אֲנֹפֵן הַב' דְּנִעְתָה כְּתָבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הֵינּוּ תוֹרָה שֶׁבְּכַתְּבָה לְחוּד אֲבָל תוֹרָה שְׁבַע"פ אֵל תְּכַתְּבוּ רַק דּוֹלְמָדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵינּוּ שֶׁתְּלַמְדוּ אוֹתָם בַּע"פ וְנָתַן טַעַם ע"ז מִשׁוּם

שימה בפיהם והינינו שמששים הדברים בפיהם שיזעו פירושו וטעמו וזה א"א בכתב כמו שכתב הסמ"ע בהקדמתו לחו"מ.

אמנם זהו עתה אבל יגיע עת דיקתבו גם התורה שבע"פ משום עת לעשות לה' וכמו דאמרינו (בגיטין דף ס') ולכן אמר ועתה. ועוד י"ל דרמזו במילת ועתה ללמד דדמי פאלו קבלה מהר סיני דאימתי שיכתבו ס"ת יהיה נחשב פאלו קבלה עתה מהר סיני.

אופן הג' משום דצריך לבאר מה דמסיים ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם דלכאורה כבר ציונה הקב"ה למשה מכבר דילמד את בני"י כמו דכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניך וכן כתיב ראה למדתי אתכם וגו' פאשר ציונני ה' אלהי ונ"ל דהוא נתינת טעם ועתה כתבו לכם דהינינו דאינו יוצא בשאול משום דולמדה את בני ישראל והינינו דאינו יוצא בלימוד עצמו רק דצריך ללמד לאחרים וגם אינו יוצא בלימוד פעם אחת רק שימה בפיהם והינינו שיהא שגור משנתו בפיו והינינו שצריך ללמוד מאה פעמים ואחד וזה א"א בשאול דהשואל ספר מחבירו לא יקרא פרשה וישנה ולא יקרא פרשה ויתרגם ולא יקרא אחר עמו.

ועוד יש לפרש פי' הכתוב ע"פ דרשת חז"ל דאינו יוצא בירושלם רק דצריך שיכתוב בעצמו דכתיב ועתה כתבו לכם בסנהדרין דף כ"ב ונראה לי דהתורה בעצמה נתנה טעם על זה דלמה אינו יוצא בירושלם משום דולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וזה א"א בספר ישן משום דאותיות מחכימות וכן כתב החינוך בטעם המצוה כדי שלא יהיה קץ בקריאתו ע"ש: הלכות ברכות השחר סימן א בשו"ע או"ח סי' א' סעיף ה' כתב וז"ל טוב לומר פרשת העקידה וכו' ופרשת עולה ומנחה ושלמים וחסאת ואשם וכתב המ"א שם בס"ק ח' וז"ל גשאלתי למה כתב הטור והרב"י בשו"ע לומר פרשת עולה וחסאת וכו' והלא קי"ל פ"י דזבחים (דף צ' ע"א) דחסאת קודם לעולה וכ"כ רש"י בפ' תזריע עכ"ל.

והנה לכאורה קושיא עצומה היא ומה שתי' שם דמשום דעולה מכפרת בנודאי דאין לה אדם שאינו מחוייב עשה אבל אמירת פרשת חסאת אינו מכפר אלא אם מחוייב חסאת. ולכן כתב הטור דאחר אמירת פ' חסאת לא יאמר היה"ר דשפא אינו מחוייב חסאת והוי פקורא בתורה בעלמא ומש"ה אומר עולה מקודם דאמירת פרשת עולה מכפרת בנודאי באמירת פ' חסאת אינו מכפרת בנודאי אבל אם יודע שנתחייב חסאת יאמר חסאת מקודם.

אלו תוכן דברי המג"א. אבל מ"מ עדיין קשה לי דנהי דאנחת לן חדא דיתורין בזה באמירת פרשת עולה וחסאת יחיד שבכל יום שמקדימין העולה לחסאת אבל אפתי אקשות לן חדא במה שאנו מקדימין העולות קודם לחסאת גם במוספי ר"ח ומועדים ור"ה ויוה"כ דמתחלה אנו מזכירין עולות המוספין כמו שהן כתובין בתורה בפ' פנחס ואח"כ בגוסס ומנחתם ונספיהם אנו אומרים וישעיר לכפר ובאמת השעיר חסאת היה קרב מתחילה קודם העולות וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' תמידין ומוספין ה"א.

מלבד מוספי חג הסוכות כתב הרמב"ם שם בהלכה ז' דהוי מקריבין העולות מקודם וכסדר שהן כתובים בתורה משום דכמשפט וכמשפטם כתיב בהו [והוא מן הש"ס דזבחים דף צ' ע"ב] דבכל מוספי המועדים ור"ח ור"ה ויו"כ היה קרב השעיר חסאת מקודם.

ואכן בַּחַג הַסְּפֹכֹת הָיָה קָרֵב הָעוֹלוֹת מִקִּוְדֵם מִשּׁוּם דְּכֵתִיב בְּהוּ כַּמִּשְׁפָּט וּכְמִשְׁפָּט. וְכֵן בְּצַבּוּר לְשַׁעֲבָדוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים בְּשׁוּגַג הָיָה קָרֵב פֶּר הָעוֹלָה קוּדֵם וְאַחֲ"כּ הַשְּׁעִיר חֲטָאֵת מִשּׁוּם דְּכֵתִיב שָׁם לְחַטָּת חֲסֵר א' וְכֵן הוּא בְּרַמְבַּ"ם שָׁם].

וּפְשׁוּט דַּה"ה בְּשְׁמִינֵי עֲצֵרַת הָיָה קָרֵב ג"כ הָעוֹלוֹת קוּדֵם דְּהָא בַּש"ע נִמְי פְּתִיב בְּיָה כַּמִּשְׁפָּט. וְכ"כ בַּס' תַּפְּאֶרֶת יִשְׂרָאֵל עַל הַמִּשְׁנֵיּוֹת בְּקוּוֹנְטֵרַס חֲנוּמֵר בְּקוּדֵשׁ שְׁלוֹ הַנְּדָפֵס בְּרֵאשׁ סֵדֵר קִדְּשִׁים וּמָה שֶׁתָּמָה שָׁם עַל הַרְמַבַּ"ם ו"ל שְׁלֵא בִּיָּאֵר זֶה.

לַעֲנִ"ד אֵין פֶּאֵן תְּמִיּהָה פֶּלֶל דְּכִינֹן דְּכָבֵר בִּיָּאֵר הַרְמַבַּ"ם ו"ל שָׁם הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּכֵתִיב בַּחַג הַסְּפֹכֹת כַּמִּשְׁפָּט וּכְמִשְׁפָּט מִמִּילָא שְׁמַעֲיִנֵן דַּה"ה בַּש"ע דְּהָא בְּיָה נִמְי כְּתִיב כַּמִּשְׁפָּט. [וְהַטַּעַם דְּבַחַה"ס וְכֵן בְּקָרְבֵן ע"ז קָרְבוֹ הָעוֹלוֹת מִקִּוְדֵם י"ל מִשּׁוּם דְּהָא דְּבַעֲלָמָא הַחֲטָאֵת מִקִּוְדֵם מִשּׁוּם דְּהַחֲטָאֵת מְכַפֵּר וְעוֹלָה אֵינָה אֶלָּא דוּרוֹן וְכַדְאֲמַרִי בְּזִבְחִים [דָּף ז ע"ב] דְּאָמַר ר"ש לָמָּה בָּאָה חֲטָאֵת לְפָנֵי עוֹלָה לְפָרְקֵלִיט שְׁנַכְנַס רִיזָּה פְּרַקֵּלִיט נְכַנַּס דוּרוֹן אַחֲרֵיו וְהַטַּעַם שֶׁעוֹלָה אֵינָה אֶלָּא דוּרוֹן מְבֹאֵר שָׁם בַּגַּמ' מִתְּחִילָה מִשּׁוּם דְּעוֹלָה אֵינָה בָּאָה רַק עַל עֲשֵׂה אוֹ עַל ל"ת שְׁנִיתָק לַעֲשֵׂה וּבְהִנְיָה תַּרְתִּי כִּינֹן דְּעַבְד תְּשׁוּבָה כְּבָר נִמְחַל לוֹ וְהַלְפָּה הָעוֹלָה אֵינָה מְכַפֵּר פֶּלֶל.

וְהִנֵּה לְכַאוּרָה קִשָּׁה דְּהָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה פ' צו אֵיתָא דְּעוֹלָה בָּאָה לְכַפֵּר עַל הַרְהוּר עֲבִירָה וּמִיִּיתֵי רְאִיָּה עַל זֶה מְקַרָּא אָבֵל פְּשׁוּט דְּגַם לְזֶה מְהִי תְּשׁוּבָה בְּלַבַּד דְּכִינֹן דְּמַחְשָׁבָה רַעָה אֵין הַקַּב"ה מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה לֹא חֲמִירָא מַעֲשֵׂה וּל"ת שְׁנִיתָק לַעֲשֵׂה וְסָגִי בְּתְּשׁוּבָה לְחַוְדָּא.

וּא"כ זֶה אֵינֹו שְׁיִיף רַק בְּיִשְׂרָאֵל וְעַל מַחְשָׁבָה דְּשָׂאָר עֲבִירוֹת אָבֵל בְּמַחְשָׁבָה דְּעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים דְּאֲמַרִּינֵן בְּקִדְּוִשִׁין [מ"ט ע"ב] דְּשָׁם מַחְשָׁבָה מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה דְּכֵתִיב בְּיָה [יְחֻזְקָאֵל יד כ"ג] לְמַעַן תִּפְּוֹשׁ אֵת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָבָם.

וְכֵן בַּא"י אִפִּי בְּמַחְשָׁבָה דְּשָׂאָר עֲבִירוֹת שְׁהוּא מְוֹזָהָר ג"כ מַחְשָׁבָה מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה וּכְמוֹ שְׂכ' הַתּוֹס' שָׁם ד"ה מַחְשָׁבָה מְסַתְּבָּרָא דְּבַהוּ הָעוֹלָה מְכַפֵּרַת ג"כ וְלֹא סָגִי בְּתְּשׁוּבָה לְחַוְדָּא. וְהַלְפָּה בְּפָרִי הַחַג דְּהֵן בָּאֵין כְּנָגֵד ע' אֲנוּמוֹת וְכֵן בְּצַבּוּר בְּעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים הָעוֹלוֹת קוּדֵם מִשּׁוּם דְּהֵן פֶּלִיל וּמְכַפֵּר וְעַדִּיפִי מַחֲטָאֵת דְּאֵינֹו אֶלָּא מְכַפֵּר בְּלַבַּד (וְשׁוּב בַּעַת הַהֲדַפְּסָה מְצַאֲתִי בַּעֲז"ה לְהַגָּאוֹן מְלַבִּים זצ"ל בְּסִפְרוֹ אַרְצוֹת הַחַיִּים בַּסִּי' א' ס"ה ס"ק ה' בְּאֶרֶץ יְהוּדָה שְׂכ' ג"כ טַעַם זֶה עַל מָה שֶׁפְּתַב שְׁבַחַג הַסְּפֹכֹת וּבְקָרְבֵן עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים הָעוֹלוֹת מִקִּוְדֵם וְעִינֵן שָׁם שְׁהֲאָרִיף בְּזֶה.

וְת"ל שְׁכַוְנָתִי לְדַעְתּוֹ ו"ל]: וְגַבִּי מוֹסְפִין לֹא שְׁיִיף פֶּלֶל תִּי שְׁל הַמַּג"א וְגַם מָה שְׁתִּי הַגָּאוֹן בְּעַל תְּבוּאוֹת שׁוּר [בְּסוּף הַסֵּפֶר בְּסֵדֵר קָרְבָּנוֹת ס"ק ז'] דְּבַקְרִיאָה שְׁאֲנִי דְּאִפְתִּי יַה"ר קָאָמַר וְצָרִיף רַחֲמִים שְׁיִחֲשָׁב וְיִרְצָה וְכו'.

נִרְאָה פְּשׁוּט דַּג"כ אֵינֹו שְׁיִיף רַק בְּאַמִּירַת פְּרִשְׁת חֲטָאֵת יָחִיד כַּצ"ל: וְהִנֵּה כְּבָר נוֹדַע מָה שְׁתִּירָץ ע"ז הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מ' רַפְּאֵל הַפֶּהֵן אַב"ד דְּק"ק הַאֲמִבּוּרְג זצ"ל בְּסִפְרוֹ דַּעַת קְדוּשִׁים ע"פ דְּבָרֵי הַש"ס דְּפִסְחִים [נ"ט ע"ב] דְּאֲמַרִּינֵן שָׁם דְּכָל כְּפָה דְּכִהֲנִים לֹא אָכְלִי בְּשׁוּר בְּעֵלִים לֹא מִתְּכַפֵּרִי דְּתַנְיָא וְאָכְלוּ אֲוֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם (שְׁמוֹת כַּט) מְלַמֵּד שֶׁהַכְּהֲנִים אוֹכְלִין וּבְעֵלִים מִתְּכַפֵּרִין ע"ש הַרִי דְּאִכְלִיָּה נִמְי מְעַכְבַּ פְּפָרָה וְזֶה פְּשׁוּט דְּהֲאֲמִירָה אֵינֹו נִחְשָׁב כְּאֵילוֹ אָכְלוּ הַכְּהֲנִים דְּהָא אֵין הַפֶּהֵן שְׁבַע בְּאַמִּירַתוֹ דְּדוּוּקָא לְגַבִּי חֲלַק גְּבוּהַ שְׁיִיף

דהגיון לבנו ונשיח שפתותינו נחשב לפני הקב"ה כאילו הקרבנו חלב ודם ע"ג המזבח משום דרחמנא לבא בעי וכדאמרין בסוף מנחות מאי דכתיב וזאת תורת הטטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת טטאת כאילו הקריב טטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם אבל לגבי חלק הפהנים לא שייך זה וא"כ אמירת פרשת טטאת שלנו אינו מכפר פפרה גמורה כמו טטאת בפועל והלכה תקנו לומר העולות מקודם דיש לה מעלה דהיא כליל אלו דברי הגאון הנ"ל.

וכן תי' פעין זה ממש בהקדמה לשו"ת תשובה מאהבה ח"א ע"ש]. והוסיף בזה לפרש נוסח סדר התפלה של ומערב לפניך עתירתנו שאנו אומרים בכל המועדים ור"ה ויוהכ"פ דמסיימין שם אנא רחום וכו' השב שכינתך לציון עירך וסדר העבודה לירושלים דלכאורה קשה דמ"ש שאנו מתפללין שישוב סדר העבודה ולא על עירך העבודה והלא האידנא בעוה"ר אין לנו עבודה כלל אמנם ע"פ הנ"ל יבואר דמתחלה אנו מתפללין שיערב לפני הקב"ה התפלה ואמירת הקרבנות פעולה וכקרוב בפועל והיינו כאילו הקרבנו עולה וטטאת אבל מ"מ אפילו יחשב לפני הקב"ה כאילו הקרבנו בפועל עדיין חסר מיהת סדר העבודה דהא באמירה אנו אומרים בתחלה העולות ואח"כ הטטאת ובאמת סדר עבודות של מוסף היום היה להיפך בתחלה הטטאת ואח"כ העולות ולכן אנו מבקשים עוד בקשה שניה דהשב שכינתך לציון עירך וסדר העבודה לירושלים דכשישיב הקב"ה השכינה לירושלים ויקריבו קרבנות בפועל אז יקריבו פסדר העבודה ממש.

[ומ"ש השב שכינתך וכו' נראה דמסדרי הנוסח הלזה ס"ל כמ"ש הרמב"ד ז"ל בפ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ז דהאידנא בטלה קדושת המקדש וירושלים משום שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם ע"ש וילדעת זו בזה"ז אסור להקריב אפילו על מקום המקדש ממש ולפיכך תקנו להתפלל שישב שכינתו לציון וסדר העבודה לירושלים ודוק: כל זה מדברי הגאון הנ"ל בספרו דעת קדושים והנה אף שד' הגאון הנ"ל בכלל הם דברים נחמדים ומתוקים מדבש וראוי אליו ז"ל אמנם על עיקר תירוצו במש"כ דאכילה מעפב פפרה תמוה לי מאוד דהא הדבר מבואר בש"ס בכ"מ לאין מספר דאכילת הבשר אינו מעפב כלל דהא אפילו נאבד או נטמא הבשר לאחר זריקה אינו קפידא כלל ועד כאן לא נחלקו ר"א ור"י בפסחים [דע"ז] ובזבחים (דף קט) ובמנחות [דף ט' ודף כ"ו] רק אם נטמא הבשר או נאבד קודם זריקה דלר"י אם אין בשר אין דם אבל לאחר זריקה לא איכפת לן ועוד דאפי' אם נאבד קודם זריקה אינו פוסל ר' יהושע אלא אם נאבד גם החלב אבל אם נשתהיר פזית חלב זורק את הדם וכמבואר שם אבל עכ"פ אכילת הבשר בנודאי אינו מעפב כלל לכפרה ועכצ"ל דהא דאמרין בש"ס דפסחים הנ"ל מלמד שהפהנים אוכלין ובעלים מתפריין אינו ר"ל דאם אינן אוכלין אינן מתפריין אלא הפנונה דמצונה מן המנובחר לא הוי רק אם הפהנים אוכלין וכעין זה מצינו גבי סמיכה ביומא דף ה' ובזבחים דף ו' וסמך ונרצה לכפר וכי סמיכה מכפרת והלא אין פפרה אלא בדם שנגמר כי הדם הוא בנפש יכפר אלא מת"ל וסמך ונרצה לכפר שאם עשאה לסמיכה שגרי מצונה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר ומסקינן דכפר גברא ולא כפר קמי שמיא.

ופירש"י לנחת רוח לקונו דלא עבד מצוה מן המובחר ע"כ וכן אמרינו שם גבי תנופה כה"ג ע"ש. וא"כ פשוט דהקא נמי יש לפרש פן דאינו אלא למצוה מן המובחר בעלמא וא"כ לא שייך לומר דמשום שחסר באמירה מצוה מן המובחר דלכן יקדימו העולות דזה אינו עולה על הדעת כלל והלכך קושניית המג"א עדיין פראי מוצק: אכן לענ"ד נראה לנישב בפשיטות קושניית מג"א הנ"ל דהנה באמת היא בהדיא מפניש במשנה דזבחים (דף פ"ט ע"א) דדוקא דם החטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה אבל איברי עולה קודם לאמורי חטאת מפני שהוא כליל ומשמע אף באותו חטאת שהקריבו הדם קודם לזריקת דם העולה מ"מ פשאו להקרבת האמורין היו צריכין להקדים לאברי העולה בתחלה מפני שהעולה כליל ובאמורי חטאת ליפא מעלת מכפר דאין פפיה אלא בדם והלכך איברי עולה קודמת וכן מבואר להדיא בברייתא שם ע"ב ופר שני בן בקר וכו' שישכיל שיהא חטאת קודמת לכל מעשה עולה ת"ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת אי פר שני יכול שתהא עולה קודמת לחטאת בכל מעשיה ת"ל ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה היא כיצד דם חטאת קודמת לדם עולה איברי עולה קודמת לאמורי חטאת וכו' הרי דבחטאת הלויים גופא הקריבו הדם של החטאת קודם לדם עולה והאמורים הקריבו אחר אברי העולה.

וא"כ זה שייך בעת שהקריבו הקרבן בפועל היו יכולין לעשות הכל על הסדר אבל באמירה שלנו דכשאנו אומרים פרשת החטאת הוא נחשב כאילו הקריבו הדם והחלב ע"ג המזבח.

וא"כ ממ"נ א"א לעשות פסדר ההקרבה דאם נאמר פרשת חטאת תחלה הרי יקדימו הקטרת האמורין שלא כדיון וזה נודאי א"א לחלק הפרשה לחצאין ולומר פרשת החטאת עד פסוק ואת כל חלבה יסיר וגו'.

והפסיק בפרשת עולה בינתיים וכשיגמור פרשת עולה יחזור להשלים פרשת חטאת דזה נודאי א"א דהא כל פרשה דלא פסקה משה רבינו אנו לא פסקינו ובפרט במוספין דאין אנו מזכירין הדם והאמורין כלל.

רק דמה שאנו מזכירים סדר המוספין הנאמר בפ' פנחס נחשב כאילו הקריבו הדם והאמורין וא"כ ממ"נ אינה שזכיר בתחלה יתנה שלא על הסדר הלכך תקנו טפי לומר פסדר הכתוב בתורה מיהת בתחלה העולות ואח"כ החטאת ואין מקום כלל לקושניית המג"א ונראה דאפשר דלזה פינו הש"ס בזבחים דף צ' בהא דמשני שם רבא בעולת יולדת דלמקראה הקדימה הכתוב והנה פרש"י דפירש שתהא נקראת בענין תחלה הקדימה הכתוב תמוה דא"כ מאי הנצרך בברייתא לאשמעינו זה דפשיטא דצריך לקרות העולה קודם דהא נכתב בתורה תחלה וכבר עמדו ע"ז התוס' שם ד"ה למקראה וגם פירוש ה"ר חיים בתוס' שם כבר הקשו התוס' בעצמם על פירושו שם מהסוגיא דערכין.

אכן להנ"ל י"ל דרבא ר"ל דכשקורין הפרשה לקנים ונשלמה פרים שפתינו צריך להקדים העולה מקודם מטעם הנ"ל ונראה דגם בזמן הבית הנה שייך מצות אמירה אם היה רחוק מירושלים והנה מחויב חטאת הנה צ"ל בתורה כה הפרשה מיהת כדי להגן מן היסורין עד שיבא לירושלים ויקרב חטאת ממש וע"ז אמרינו דבעת האמירה עולה קודמת אכן עדיין צ"ע דא"כ מ"ש בעולת יולדות דנקט הלא בכל מקום מקדימין העולות

מקונדם וצ"ע]: וכבוד מר אחי הגאון ו"ל אמר לפרש בזה מה שתקנו לומר בתפלת המוספין ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים פהלקתם.

דמ"ש דבתמידים אומרים כסדרם ובמוספים אומרים פהלקתם. ואמר מר אחי ו"ל משום דהתמידים הקריבו באמת כסדר הפתוב בתורה אנו אומרים כסדרם אבל במוספים של ר"ח ומועדים ור"ה ויוה"כ דבתורה נאמר העולה מקונדם וההקריבה הנה שלא כסדר הפתוב רק כפי שנגמסר לנו בתורה שבע"פ דכל החטאת שבבתורה קודמת לעולות והלפך תקנו לומר ומוספים פהלקתם.

והיינו פהלקתם שנגמסר לנו בתורה שבע"פ דחטאת קודם. אלו דברי מר אחי ו"ל.

ונה פנונה נפלאה בנוסח התפלה וראוי אליו. [ואכן קצת צל"ע ע"ז דא"כ במוספי חג הסופות דהקריבו העולות מקונדם כסדר הפתוב בתורה הנה צ"ל ג"כ במוספים כסדרם ואולי דלא רלו לשנות הגנסחא משאר המוספין.

ונה הטעם נ"ל ג"כ במוסף שבת דהיו הפל עולות נדוק]: ומיהו כל מה שכתבנו לעיל לתרץ קושיות המג"א אינו אלא לפי מה דמשמע פשטיות דברי הבריייתא דזבחים (דף פ"ט ע"ב) הג"ל דחטאת לא קדים לעולה רק בזריקת הדם אבל לאחר הזריקה צריך תיכף לשחוט העולות ולזרוק דמן כדי שיכול להקריב אברי העולות על המזבח קודם האמורי חטאת משום דאברי עולה קודמין לאמורי חטאת וכן משמע ג"כ בגמ' שם דמקשה ואימא מתנה קמיייתא דמדכפרה תקדום והנה לא ניקדמו ומשמע דלאחר מתנה קמיייתא מיד יפסיק ויזרוק דם העולה ורק דמשנינו דמחטאת הלויים מוכח דכל המתנות קודמין לעולה או כיון שהתחיל במתנות גומר.

אבל לאחר זריקת כל המתנות משמע דצריך להפסיק ולזרוק דם העולה. אבל לפי מש"כ הכ"מ בפ"ט מה' תמידין ומוספין הלכה ו' בשם מהר"י קורקוס ו"ל דהא דאברי עולה קודמין לאמורי חטאת היינו אם כבר נזרקו דמי שניהם אבל לכתחלה חטאת קודמת לעולה בכל מעשיה וכן משמע פשטות לשון המשנה שם דחטאת קודמת לעולה וכן פרש"י והרע"ב שם במשנה על הא דתנו דאברי עולה קודמין לאמורי חטאת היינו אם נזרקו דמי שניהם וכן משמע בחמת בגמ' שם דאיבעי לן בדם עולה ואמורי חטאת אינה מהן קודם ומשמע דכבר שחט להעולה ושניהם עומדים לפנינו וגם בזה גופא הוי אבעיא דלא אפשיטא ופסק הרמב"ם דאינה מהן שירצה יקדים וא"כ משמע בהדיא דלכתחלה צריך להקדים החטאת בכל מעשיה דאם איתא דלאחר זריקת דם חטאת צריך להפסיק ולשחוט העולה אין מקום להאבעיא זו דהא אפילו השחיטה קדמה וכ"ש הזריקה.

וכבר פתבתי בהגהותי בהשמטות למס' זבחים הגדפס אחר מנחות דף קס"ג דתנאי היא והו' בריייתא דפר שני בן בקר רבי הוא דאמר לה בת"כ פ' ויקרא אבל ר"י הגלילי ור"ש מפקי להו' קרא לדרשא אחריןא ולדידהו לא שמעינו כלל דצריך להפסיק ולהקריב העולה.

ויפה פתבו רש"י והרע"ב דדוקא אם נזרקו דמי שניהם משום דהלכה פרבי מחבירו ולא מחבירו ע"ש. אבל כעת חזרני בי דהא משמע בהדיא בגמ' דמהו קרא דחטאת הלויים

נִפְקָא לִן דְּאַבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאַיְמוּרֵי חֲטָאת וְאִם נִימָא דס"ל דְּהָךְ קָרָא אֶתִי לְדָרְשָׁא
אַחֲרֵינָא א"כ מנ"ל פְּלִל דְּאַבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאַיְמוּרֵי חֲטָאת אֶפְיָלוּ אִם נִזְרְקוּ דְּמֵי שְׁנֵיהֶם.

וְלָכֵן הִמְחִנּוּר בְּזָה נ"ל דְּהָךְ דְּאַמַר בְּבְרִייתָא יָכוֹל תְּהֵא חֲטָאת קוֹדְמַת לְעוֹלָה בְּכָל מַעֲשֵׂיהָ
ת"ל וּפְרָ שְׁנֵי בֵּן בְּקָר תִּקַּח לְחֲטָאת ג"כ ר"ל דִּיכוֹל דְּאַף אִם נִזְרְקוּ דְּמֵי שְׁנֵיהֶם יֵהָא חֲטָאת
קוֹדֵם לְעוֹלָה.

וְהָא דְּאַיְבְּעֵי לִן דִּם עוֹלָה וְאַיְמוּרֵי חֲטָאת אֵיזָה מִהֵן קוֹדֵם ר"ל אִם אֵינְרַע שְׁשַׁחַט הָעוֹלָה
קוֹדֵם שְׁהַקְטִיר הָאֵימוּרִין עַל זֶה מִבְּעֵינָא לִן אֵיזָה מִהֵן קוֹדֵם וּלְפִי זֶה אֵין פֶּאֵן מַחְלֻקַת פְּלִל
[נְשׁוּב בְּעַת הַהִדְפָּסָה אֵינָה ה' לִידֵי סֶפֶר אַרְצוֹת הַחַיִּים וּמִצְאָתִי שָׁגַם הוּא ז"ל הָעִיר עַל
מְהָר"י קוֹרְקוּס מִבְּרִייתָא דְּחֲטָאת הַלּוּיִם.

וְאָכֵן מַה שְׁתִּי שָׁם דְּחֲטָאת הַלּוּיִם שְׁאֵנִי שְׁכִינִן שְׁהִיתָה נְשַׁרְפֵת מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא הִיָּה
בְּאַיְמוּרִין שׁוּם פְּפָרָה פְּלִל. מִשָּׂא"כ בְּשַׁאֲר חֲטָאוֹת דְּהַקְטַרְת אֵימוּרִין מִתִּירִין בְּשַׁר
בְּאַכִּילָה וּבְהֵם עֵיקַר הַפְּפָרָה דְּכַתִּיב וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כִּנְפֵר בְּהֵם ע"ש.

במח"כ דְּבָרֵי צ"ע דא"כ הֵיכִי יִדְעִינן פְּלִל דְּאַבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאַיְמוּרֵי חֲטָאת אִפִּי
אִם נִזְרְקוּ דְּמֵי שְׁנֵיהֶם דִּילְמָא חֲטָאת הַלּוּיִם שְׁאֵנִי. דְּהָאֵימוּרִין אֵינֵן מְבִיאִין לִידֵי פְּפָרָה
פְּלִל מִשָּׂא"כ בְּשַׁאֲר חֲטָאוֹת דְּמִתִּירִין הַבְּשַׁר בְּאַכִּילָה אֲבָל בְּאַמַת אֵין מְקוּם לְסַבְרָא זֹו
פְּלִל דְּהָא אֲכִילַת הַבְּשַׁר בְּעֶצְמוֹ ג"כ אֵינוּ מְכַפֵּר פְּלִל וּכְמַש"כ לְעִיל וְלֹא עֲדִיר מְסַמִּיכָה
וּתְנוּפָה.

וְעוֹד דְּהָאֵימוּרִין אֵינֵן מְעַפְבִּין הָאֲכִילָה רַק אִם הֵם בְּעֵין אֲבָל אִם נְטָמָאוּ אֵימוּרִין אוּ נֶאֱבָדוּ
אֵינֵן מְעַפְבִּין הָאֲכִילָה פְּלִל וְכַדֵּאִיתָא לְהִדְיָא בְּפִסְחִים נ"ט ע"ב וְהַלְפָּה לִיתָא לְסַבְרָא זֹו
פְּלִל אֲבָל מְחֻנְרָתָא כַּמ"ש לְעִיל לִיִּשְׁב דְּבָרֵי מִהֲרִי"ק הַגָּ"ל.

וְעוֹד יֵשׁ לְתַמּוּהָ עָלְיוּ שְׁלֹא הִבִּיא פְּלִל דְּבָרְש"י וְהִרַע"ב ג"כ מְפָרֵשׁ לְהִדְיָא כַּד' מִהֲרִי"ק
וְגַם מִש"כ שָׁם לִיִּשְׁב קוֹשְׁיִית הַמַּג"א מְשׁוּם דְּהָאֵיִדְנָא חֲסַר הָאֲכִילָה הִנֵּה כְּבָר קִדְמוֹ בְּזָה
הַגָּאוֹן מוהר"פ ז"ל וְכַמּוֹ שְׁכ' לְעִיל וְגַם מַה שְׁרַצָּה לִיִּשְׁב כַּמַּש"ל בַּעֲזוֹ"ה חֲזוֹר וְדַחַה
בְּעֶצְמוֹ מַד' מִהֲרִי"ק הַגָּ"ל וְת"ל שְׁכַנּוֹנְתִי לְדַעְתּוֹ ז"ל בְּזָה] וְאָכֵן בְּאַמַת אַף לְפִי הַגָּ"ל לֹא
קָשָׁה דְּנָהִי דְּאַף הַקְטַרְת אֵימוּרִין הִיָּה קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה הָעוֹלָה מ"מ אֲכִילַת הַחֲטָאת בְּוִנְדֵּאִי
הִיָּתָה מְאַחֲרַת לְמַעֲשֵׂה עוֹלָה.

דְּפִשׁוּט דְּעַבְדוֹת גְּבוּהָ קוֹדְמַת לְאַכִּילַת הַדִּיּוּט. וְהַלְפָּה א"א לֹאמַר פֶּל פְּרִשְׁת הַחֲטָאת מִקוֹדֵם
דְּהָא מְסִיִּים בְּפָרְשָׁה שָׁם פֶּל זָכַר בְּפִהֲגֵיִם יֹאכַל אֹתָה קוֹדֵשׁ קִדְשִׁים הוּא.

וְזֶה הִיָּה מְאַחֲרַת לְמַעֲשֵׂה הָעוֹלָה וְהַלְפָּה עֲדִיר טְפִי לְהַקְדִּים פ' הָעוֹלָה וּמִמִּילָא גַם בְּתַפְּיִלַת
מוֹסַף מְזַכֵּרִין הָעוֹלוֹת מִקוֹדֵם כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בְּתוֹרָה מְשׁוּם דַּא"א לְהַקְדִּים הַשְּׁעִיר חֲטָאת
כִּינֵן דְּאַכִּילַתוֹ הִיָּה אַחַר מַעֲשֵׂה הָעוֹלוֹת וְדו"ק וְעִי' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים שָׁם שְׁכ' עוֹד שְׁנֵי
תְרוּצִים לִיִּשְׁב קוֹשְׁיִית הַמַּג"א.

וְהַנְּלַע"ד כְּתַבְתִּי בַּעֲזוֹ"ה [וְאַגַּב דְּאַיְרִי בְּדִין הַגָּ"ל רְאִיתִי לְהִבִּיא כְּאֵן מַה שְׁכ' עַל גְּלִיוֹן
הַחֹנֶמֶשׁ שְׁלִי בַּפ' שְׁמִינִי עַל הַכְּתוּב וְאֵת הַחֶלֶב וְאֵת הַפְּלִיּוֹת וְגו' הַקְטִיר הַמְזַבְּחָה כְּאַשֶׁר
צִוָּה ה' אֵת מִשָּׁה.

וכ' בס' העמק דבר להגאון אב"ד דוואלאזין נ"י דמשו"ה הוצרך הפתוב לסיים שנית
כאשר צנה ה' את משה משום דבכאן הנה חידוש דבכל החטאות לאחר הוריקה מקדימין
מעשה העולה אבל פאן נצטווה משה מפי הגבורה להקדים החטאת בכל מעשיה ע"ש.

ופשוט דלפי פירש"י והרע"ב ומקור"י קורקוס הנ"ל לא יתכן תירוצו פלל [ואף שלפי
דברי הגאון בעל ארצות החיים הנ"ל היכי דהבשר אינו נאכל גם מהרי"ק מודה וחסאת
המילואים ג"כ לא הנה נאכל וא"ש בזה דברי הגאון הנ"ל נ"י אבל פבר פתבתי דדברי
הגאון בעל ארצות החיים הנ"ל צל"ע ולא נהירא לי פלל ומה שהביא שם בפ' אחרני [ט"ז
כ"ה] ראיה מפר יוה"כ לענ"ד י"ל דהתם שאני דכבר נפסק העבודה בטבילה ובלבישת
בגדי הנהב והווי פהתחלת עבודה ועוד די"ל דהתם גזה"כ הוא ואין למדין ממנו למקום
אחר ותדע דלמה לא פשט הגמ' מזה דדם עולה קודם לאימורי חטאת אלא ע"כ דאין
למדין ממנה.

ולענן מה שהעיר דלמה כתב פעם שנית כאשר צנה ה' נ"ל משום דכתיב בתריה ואת
הבשר ואת העור שרף באש ופירש"י דהיתה הוראת שעה דאין חטאת חיצונה נשרפת
ע"ש. וי"ל דלכן כתיב מתחלה כאשר צנה ה' את משה להורות דעד פאן הנה הפל כאשר
צנה ה' את משה לדורות אבל שריפת הבשר והעור לא הנה רק הוראת שעה ע"כ לשוני
על הגליון]: ובהיות שמאד הפליגו חז"ל בכמה מקומות בש"ס ומדרשות בשבח ומעלת
של אמירת סדר הקרבנות דהם דברים העומדים ברומו של עולם וכדאמרין בתענית
כ"ז ע"ב ובסוף מגילה דאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ [ומה שפרש"י שם
מהיכא יליף לה להאי.

גמגום עיין בהקדמה לס' עבודה תמה ** (ונדפס בפק"ק ווילנא בשנת תקצ"ו ובשנת
תרכ"ב ע"פ הספמות גאוני הזמן) **. שנדפס שם בשם מר אחי הגאון זצ"ל שכתב
דהעיקר סמכו חז"ל עצמן אקראי (דירמיה ל"ג) דמיירי שם בענין הקרבנות ואחר זה
כתיב אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וקאי אברית דקרבנות וכן מבואר בפילקוט שם וע"ש
דהאריה בזה בדברים נחמדים פזרפו ז"ל בקדש תמיד] וכן פתבו רבותינו הפוסקים ז"ל
ראשונים ואחרונים ז"ל שראוי לומר בכל יום סדר הקרבנות ופוק חזי להגאון המובהק
בעל תבואות שור ז"ל שהעתיק בסוף ספרו פל סדר הקרבנות שצריך לומר בכל יום
והאריה שם קצת גם בפלפול של הלכה בכמה דינים השייכים לסדר עבודה יע"ש: והגם
דאמרין בסוף מנחות דמאי דכתיב זאת התורה לעולה וכו' ומסקינן דכל העוסק בתורה
א"צ לא עולה ולא חטאת וכו' וא"כ משמע לכאורה דמי שעוסק בתורה א"צ לומר סדר
הקרבנות אמנם פבר בארתי במקום אחר בעז"ה וקצת מזה מצאתי אחר פה במהרש"א
בחידושי אגדות שם דהתם מיירי באדם שלא חטא עדיין טפי עדיף שיעסוק בתורה
והתורה תגין עליו שלא יבא לידי חטא דהתורה אגונה ומצלא מן החטא וכדאיתא (בסוטה
כ"א) וכן אמרינן (בקידושין ד' ל') בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין וזהו דאמרין
דא"צ לא עולה ולא חטאת והיינו דהתורה תשמרהו מכל חטא ולא יצטרף להביא עולה
או חטאת אבל באדם שפבר חטא ח"ו ע"כ צריך לומר סדר קרבנות של עולה וחסאת
ואשם דהרי בזמן הבית אם אדם עבר עברה שחייבין עליה חטאת לא הנה יוצא בלמוד
התורה ועל פרחו הנה מחויב להביא חטאת והלכך בזמן הזה נמי צריך לעסוק בפירשת

חטאת דאמירתו נחשב לו להקרבה וכמו דכתיב ונשלמה פרים שפתנו ועל זה אמר רב יצחק שם מאי דכתיב וזאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת פאלו הקריב חטאת וכו' והיגו דמיירי באדם שפבר נכשל בשגגת פרת ח"ו דאז צריף לעסוק בתורת חטאת בדווקא ועי"ש במהרש"א וא"כ מי יאמר זפיתי לבי טהרתי מחטאתי שלא נכשל מעולם בשגגת אסור שחייבין עליה חטאת או שלא בטל לעולם מצות עשה דמביאין עליה עולה וכדומה ובפרט קרבנות צבור דהיו מקריבין בבית המקדש בכל יום בנודאי מוטל חיוב על כל אהד לומר בכל יום וכמו דאמרי' בש"ס דתענית ומגילה הנ"ל ולכן ראיתי להגיה פל סדר עבודה הנדפס בספר עבודה תמה אליבא דדינא פי הרבה דברים נדפס שם הצריכים ביאור ותיקון לפענ"ד פדי שפל אדם האומרן יהיה נחשב לפני הקב"ה פאלו הקריב הקרבן בפועל פסדרו וכהלכתו ויהיה שית שפתותינו נחשב לפניו פקרפן פליל ועולות וזה החלי בעז"ה: מש"כ שם פדף א' ע"ב לומר בתחלה פרשת הפיור ואח"כ פרשת מזבח אדמה תעשה לי צל"ע דהלא פרשת הפיור הוא מאןחר בתורה לפרשת מזבח אדמה ולמה תקנו לאומרה מתחלה ונהי דפרשת הפיור צריף לאומרה קודם כל העבודות דקדוש ידים ורגלים הנה תיקף בפוקר קודם תרומת הדשן וכדתנן במשנה פריש תמיד מ"מ פרשת מזבח אדמה אינו שייף לומר לעבודה פלל ויכול לאומרה מתחלה: ועוד תימה לי דלמה לא תקנו לומר ג"כ פרשת עשית מזבח הנחשת הנכתב בפ' תרומה המתחלת ועשית את המזבח עצי שיטים וגו' דשם מבאר עשית המזבח בפרטות דצריף להיות רבוע וצריף לעשות לו קרנות דהם דברים המעפבים גם לדורות וכמו דמפרש בבבביתא (בזבחים ס"ב) דקרן ורבוע מעפבין ואף מדת ארכו ורחבו וקומתו דאמרינו שם דאין לו שעור למעלה מ"מ למטה מיהת יש לו שעור דאסור לפחות מקום המערכה ממזבח שעשה משה וכמה אמה על אמה וכמבואר שם בגמ' יעו"ש.

וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' בית הבחירה הלכה י"ז וז"ל והוא שלא יפחות אמה על אמה פרוחב ג' אמות פשעור מקום המערכה של מזבח מדבר עכ"ל. וזה ליכא למימר דלא תקנו לומר פרשת מזבח אדמה רק משום דהונוכר שם ונבחר עלי את עולתה ואת שלמיף משא"כ פרשת ועשית את המזבח לא הונוכר שם עבודת הקרבנות פלל דהא ליתא דא"כ למה תקנו לומר פרשת עשית מזבח הקטרת הנכתב בפרשה תצונה ואי משום דהונוכר שם מצות הקטרת הטבת הגרות הלא זה אומרים פעם שנית אחר פרשת הקטרת ונאמר הקטיר עליו אהרן וגו' וצ"ע [ושוב ראיתי שגם בתו"ש הרגיש בזה ע"ש]: עוד שם אחר פרשת התמיד נכתב שם פסוק ושחט אותו על ירף המזבח צפונה הנכתב פריש ויקרא גבי עולת נדבה ולענ"ד נראה שצריף לסיים גם שני פסוקים שלאחר פסוק זה ונתח אותו לנתחיו וגו' והקרוב והפרעים ירחץ במים וגו'.

עד אשה ריח גיחות לה' דהרי גם בקרבן התמיד הנה נוהג הפשט ונתוח ונהדחת הקרבים: שם אחר פרשת עשית הקטרת מצויין שם דלמנחה צ"ל ונאמר והקטיר עליו אהרן וגו' והדבר צ"ע דהא במנחה אינו שייף פלל לומר פסוק זה דמיירי רק בקטרת של שחר אלא נ"ל דקודם פסוק ובהעלות אהרן צ"ל תיבת במנחה וכלומר דבמנחה דאומרים סדר המעמדות של תמיד בין הערבים אז אין אומרים פסוק והקטיר עליו רק פסוק ובהעלות אהרן.

כּן נראה לי: בְּסֹדֵר עֲבוֹדַת הַתְּמִיד אֵימָא שֵׁם לְפָנֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר פְּהַגֵי בֵּית אָב שְׁבַמְקָדָשׁ פִּשְׁטוּ בְּגָדֵי חוּל יָרְדוּ וְטָבְלוּ וְעָלוּ וְנִסְתַּפְּגוּ וְלָבְשׁוּ בְּגָדֵי פְּהוּנָה וכו'. ולענ"ד אֵינִי יוֹדֵעַ מִנֵּינן לֹא זֶה דְאֶפְשָׁר דְּלֹא לָבְשׁוּ בְּגָדֵי פְּהוּנָה עַד לְאַחַר שְׂבָא הַמְּמֹנָה וְאָמַר לָהֶם בּוֹאוּ וְנִפְיִסוּ אֲזֵי הָיוּ צָרִיכִים לְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי פְּהוּנָה מִשּׁוֹם דְּהַפְּיִיס הָיָה בְּבְּגָדֵי קֹדֶשׁ וּכְמוֹ שְׁפָסַק הַרְמַב"ם ז"ל בַּרפ"ד מֵהַל' תְּמִידִין וּמוֹסָפִין ע"ש וּמְלִשׁוֹן הַרְמַב"ם ז"ל בַּרפ"ו מֵהַל' תְּמִידִין וּמוֹסָפִין שְׁפָתַב וְכָל הַפְּהַגִּים שֵׁשׁ כְּבָר טָבְלוּ קוֹדֶם שְׂבִיבָא הַמְּמֹנָה וְלָבְשׁוּ בְּגָדֵי פְּהוּנָה עַכ"ל אֵינִי רְאִיָּה דְלָבְשׁוּ מִקּוֹדֶם דְּהָא י"ל דַּר"ל דְּלָבְשׁוּ עַכְשָׁיו אַחַר שְׂבִיבָא אֶת הָעֲזָרָה וְהַעֲמִידוּ עוֹשֵׂי חֻבֵּיתִין לַעֲשׂוֹת חֻבֵּיתִין וּקְצַת יֵשׁ לְדַיִּיק מְלִשׁוֹנוֹ כֵּן מְדַלָּא פְּתַב טָבְלוּ וְלָבְשׁוּ בְּגָדֵי פְּהוּנָה קוֹדֶם שְׂבִיבָא הַמְּמֹנָה וְדוּק: וְגַם מֵה שְׁפָתוֹב שֵׁם דְּבָא הַמְּמֹנָה וְדַפֵּק עֲלֵיהֶם וְהַעֲמִידוּ אֶת עוֹשֵׂי הַחֻבֵּיתִין לַעֲשׂוֹת חֻבֵּיתִין וְאַח"כּ אָמַר לָהֶם בּוֹאוּ וְהַפְּיִיסוּ הוּא ג"כ שְׂלֵא בְּדַקְדוּק לְכַאוּרָה.

דְּהָא בְּמִשְׁנֵה בְּתִמִּיד מְבֹנָאָר דְּמִתְחַלָּה אָמַר לָהֶם מִי שְׁטָבַל יָבֵא וְנִפְיִיס וְאַח"כּ נִכְנָסוּ לַעֲזָרָה עַד שְׂבִיבָא אֶל מְקוֹם עוֹשֵׂי חֻבֵּיתִין וְהַעֲמִידוּ אוֹתָם לַעֲשׂוֹת חֻבֵּיתִין וְנ"ל עוֹד דְאֶפְשָׁר דְּגַם הַפְּיִיס בְּעֶצְמוֹ הָיָה ג"כ קוֹדֶם.

וְכַדְמִשְׁמַע פִּשְׁטוּת הַמְּשֻׁנָה דַּמַּס' תְּמִיד. וְעוֹד דְּלִדְעַת הַמְּפָרֵשׁ שֵׁם בְּתִמִּיד דְּהַפְּיִיס הַרְאִישׁוֹן הָיָה בְּבֵית הַמּוֹקֵד בְּחֻצְיָה בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא כְּשֵׁאָר הַפְּיִיסוֹת שֶׁהָיוּ בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית וְהֵבִיא רְאִיָּה לְזֶה דְּהָא עֲדִיין לֹא יָרְדוּ לַעֲזָרָה וְעֲדִיין עֲמָדוּ בְּבֵית הַמּוֹקֵד ע"ש וְא"כּ מִשְׁמַע מְדַבְּרִיו ז"ל דְּהַפְּיִיס הָיָה מִיָּד.

אֲכֹן דַּעַת הַרְמַב"ם בַּרפ"ו מֵהַל' תְּמִידִין וּמוֹסָפִין הִלְכָה א' דְּגַם הַפְּיִיס הָיָה בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית כְּשֵׁאָר הַפְּיִיסוֹת וְשֻׁנָה סֹדֵר הַמְּשֻׁנָה וְכַתֵּב דְּבִתְחִלָּה הָיוּ מְבַלְשִׁין אֶת כָּל הָעֲזָרָה וּמַעֲמִידִין עוֹשֵׂי חֻבֵּיתִין לַעֲשׂוֹת חֻבֵּיתִין וְאַח"כּ יָבוֹאוּ בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית וְנִפְיִיסוּ פִּיִּיס א' וכו'.

וְצָרִיף לַעֲמֹד עַל דַּעַתוֹ שֶׁל רַבֵּינוּ ז"ל דְּלָמָּה שִׁנְיָה מְסֹדֵר הַמְּשֻׁנָה דְּהֵלֵא כָּל הַמְּשֻׁנָּיוֹת דַּמַּס' תְּמִיד נִשְׁנָה עַל הַסֹּדֵר. וְנ"ל שֶׁרַבֵּינוּ הִגְדוּל הַכְּרִיחַ זֶה מְהֵא דְאָמַר אַבְיִי בְּיוֹמָא דְּף כ"ה דַּש"מ דְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית חֻצְיָה בְּקוֹדֶשׁ וְחֻצְיָה בַּחוּל.

וְשִׁמְעַ מִיָּנָה דְּשְׁנֵי פְּתַחִים הָיָה לָהּ אֶחָד פְּתוּחַ בְּקוֹדֶשׁ וְאֶחָד פְּתוּחַ בַּחוּל. וְהֵבִיא רְאִיָּה לְזֶה דְּלִיכָא לְמִימַר דְּפְתַח אֶחָד הָיָה לָהּ וּפְתוּחַ לְקוֹדֶשׁ הֵיכִי זְקוּן יוֹשֵׁב בְּמַעְרָבָה וְהַתְּנֵן וכו'.

וְגַם לִיכָא לְמִימַר דְּהִיָּתָה פְּתוּחָה לְחוּל א"כּ הֵיכָא הָיוּ פִּיִּיס בְּמִזְרְחָה הָא תְּנֵן ע"ש. וְאִם אֵימָא דְּבְּבֵית הַמּוֹקֵד נְמִי הָיָה פִּיִּיס וְכַדְעַת הַמְּפָרֵשׁ ז"ל א"כּ תִּימָה גְּדוּלָּה דְּאִמָּאֵי לֹא אָמַר אַבְיִי נְמִי ש"מ דְּבְּבֵית הַמּוֹקֵד נְמִי הָיָה לָהּ שְׁנֵי פְּתַחִים אֶחָד פְּתוּחַ בְּקוֹדֶשׁ וְאֶחָד פְּתוּחַ בַּחוּל דְּאִי דְּזֶה מְפָרֵשׁ בְּמִשְׁנֵה דְּמִדּוֹת פ"א מְשֻׁנָּה ז' דְּבֵית הַמּוֹקֵד הָיָה בְּנוֵי חֻצְיָה בְּקוֹדֶשׁ וְחֻצְיָה בַּחוּל וּמִיָּתִי לָהּ בְּיוֹמָא דְּף ט"ו ע"ב מ"מ זֶה לֹא הוֹנֵכֵר דְּהָיָה לָהּ שְׁנֵי פְּתַחִים וְהו"ל לְאַבְיִי לְהַכְּרִיחַ דְּהָיָה לָהּ שְׁנֵי פְּתַחִים נְמִי דְּאִי לֹא הָיָה לָהּ רַק פְּתַח לְחוּל הֵיכָא הָיוּ עוֹשִׂין שֵׁם פִּיִּיס וְאִי לֹא הָיָה רַק פְּתַח אֶחָד לְקוֹדֶשׁ הֵיכִי זְקוּן בֵּית אָב יְשִׁינִים בְּבֵית הַמּוֹקֵד אֶלָּא וְנִדְּאִי דְּלֹא הָיָה שֵׁם פִּיִּיס כָּלָל.

ויקדעת הרמב"ם ז"ל ומיהו אין זה הכרח גדול ונעדין דברי רבינו ז"ל צל"ע. ועכ"פ אין לערער על נוסח סדר עבודה הנ"ל פיון דגם דעת הרמב"ם ז"ל הוא פו.

ומיהו על עיקר הנוסח שתקנו לומר והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין קשה לי דאף דכ"ה לשון המשנה שם וכ"ה לשון הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות בית הבחירה מ"מ הא מסקינן בגמ' שם דהאי עשיה הוא להחם חמין לרביכה דאילו עשיית החביתין בעצמם קיה אחר עשיית התמיד וטפי הו"ל לומר בסדר העבודה והעמידו עושי חביתין להחם חמין לצורך החביתין וצ"ע: שם פנה הגתלים אילך ואילך וחתה מן המאנפלות הפנימית צ"ל מן המאנפלות הפנימיות וכ"ה במשנה שם.

עוד שם מי שתתם המזבח מסדר מערכה גדולה ובצידה מערכה שניה וכו' הדבר תמוה דלא תקנו להזכיר גם מערכה שלישית של קיום האש דהלא אנו קיי"ל כר' יוסי ביומא (דף מ"ה) דס"ל דבכל יום הי' שם שלש מערכות וביו"כ קיה ארבע וכמו שפסק הרמב"ם (בפ"ב מהל' תמידין הלכה ד') והא דבמשנה דתמיד לא הוזכר רק ב' מערכות י"ל דאתיא כר' יהודה ביומא שם.

ובתוס' דיומא שם ד"ה ר"י כתבו דאף דבזבחים דנ"ח מוקמינן הך מתניתין דתמיד כר' יוסי מ"מ י"ל דהתנא לא חשיב אלא הנה תרתי דדמיין להדדי ומציתין אותן ביחד ומחד קרא מפיק להו ע"כ וכ"כ הלחם משנה ז"ל בפ"ב מהל' תמידין הלכה ד' דמשו"ה לא הביאה אב"י ביומא (דף ל"ג) בסדר המערכה וכן לא הזכירה הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' תמידין גבי סדר מערכות משום דאותה מערכה של קיום האש אין לה שעה קבוע ואין לה סדר שבכל שעה מהיום יכול לעשותה עכ"ל [אף דהו"ל להביא דברי התוס' דיומא הנ"ל דהרי מד' התוס' דיומא הנ"ל ג"כ משמע דמערכה של קיום האש קיה יכול לעשותה אח"כ] וצ"ל פיון דמערכה זו אין לה סדר ויכול לעשותה אח"כ לא רצו להזכירה בסדר עבודת התמיד ובפרט לפי מה שפירש"י שם דמש"ה נקראת מערכה של קיום האש שאם אין האש של מערכה גדולה מתגבר מוסיפין מזה וזה שיהי' בשעה שאין ישראל עושין רצונו של מקום כגון לאחר שמת שמעון הצדיק דלא קיה אש של מערכה מתגבר אז ולא קיה פהנים נמנעים מלהביא עצים למערכה כל היום פלו וכדאיתא בר"פ טרף בקלפי (דף ל"ט) אבל בכל ארבעים שנה שמשמ' שמעון הצדיק שהיה אש של המערכה מתגבר מאליה לא הי' צריכין למערכה של קיום האש פלל ולפי מה שכתבנו קיה צ"ל דהא דצונתה התורה לעשות מערכה לקיום האש היינו משום דחששה התורה שמא לא יהיו ישראל כדאין לעשות להם נס ולא קיה אש של מערכה מתגבר וקיה נצרה למערכה זו והלכה לא חשו להזכיר מערכה זו פיון שלא נעשית אלא שמא לא קיה ישראל ראויין לנס.

ובזה יש ליישב גם קושיות הלח"מ ז"ל הנ"ל דהעיר על מה דלא הביא אב"י בסדר המערכה למערכה זו ולפי מש"כ י"ל משום דלר' יוסי ע"כ צ"ל דלא סמכינן אנפסא מדחששה התורה שמא לא יתגבר אש המערכה ואמנם אב"י לשיטת' אזיל דס"ל בפסחים דף ס"ד ע"ב] דנגעלו תנו דכמה דעילו מעלי דסמכינן אנפסא וא"כ ע"כ דאין הלכה כר' יוסי בזה דהא לר"י צ"ל דלא סמכינן אנפסא והלכה ממילא מוכרח דלאב"י לשיטתו לא קיה שם רק ב' מערכות וכו' יהודה ואפשר דטעמא דר' יהודה גופא דלא דריש לקרא

דוהאש על המזבח כר"י דאתא לקיום האש היינו משום דס"ל פאבני דסמכינן אנפסא ופלוגתא דר"י ור' יוסי תלי בזה אכן אנו דקי"ל פרבא נגד אבני שפיר פסק הרמב"ם כר' יוסי דהיה שם ג' מערכות ועכ"פ לא קשו להזכיר מערכה זו בסדר התמיד כיון שלא נצטרך כ"כ וכנ"ל: הן אמת די"ל דהגאונים שיקדו ס' עבודה תמה סמכו עצמן על הגאון יעב"ץ זצ"ל בסידור שלו דיש מפרשים דב' גזירי אש היינו מערכה של קיום האש ע"ש וכיון שפבר הנוצר בסדור מעמדות שם ושני גזירי עצים של מערכה גדולה לא הוצרך להזכיר מערכה של קיום האש דהיינו הו' ובזה היה עולה שפיר גם מה דלא הזכיר אבני בסדור המערכה למערכה דקיום האש דהא פבר הזכיר ומערכה שניה של קטרת קודמת לסדור שני גזירי עצים וכו' דעת המזרחי ז"ל באמת בפ' צו ונהביאו הלח"מ שם וז"ל שם בקוצר ואחר שסדר את המערכה היה נותן עליה שני גזירי עצים כדי להוסיף עליה הבוערה יתירה וזאת המערכה נקראת מערכה של קיום האש עכ"ל אבל באמת זה לא נהירא דשני גזירי עצים מפקינן מקרא ובער עליה הפהן עצים בפוקר בפוקר וליכא בזה פלוגתא פלל ואילו במערכה של קיום האש איכא פלוגתא בגמרא אלמא דמילתא אחריתא היא ועוד דשני גזירי עצים היה סדורן על מערכה גדולה וכמו דכתיב בהדיא בקרא וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' תמידין הלכה ב' ואילו מערכה של קיום האש היה מערכה בפני עצמה ודברי המזרחי תמוהים בזה וכבר השיגו הלח"מ ז"ל שם.

ושוב ראיתי בס' תוספות העזרה על התו"כ בפ' צו מהגאון ר"צ ראפפורט שהעיר ג"כ על המזרחי פנ"ל אבל פבר קדמו הלח"מ פנ"ל: ועפ"ז אין להגיה בסדר המעמדות ולהזכיר גם המערכה של קיום האש דכיון דאין לה סדר לא שייך להזכירה בסדר התמיד דהא חכמי המשנה ואבני בסדר המערכה ג"כ לא הזכירוה ופשוט הוא: עוד שם והשקו את התמיד מים בכוס של זהב לשון זה אינו מדונקדק דאף דכ"ה לשון המשנה ברפ"ג דתמיד מ"מ כיון דכבר אמר רבא שם ברפ"ב דכוס של זהב הוא גנומא ודברו חכמים בלשון הבאי ולא היה של זהב לא שייך למימר בסדר עבודה בלשון הבאי ואף לפי מה שפי' הרע"ב שם במשנה ד' דמשו"ה קרי לה תנא של זהב משום דהיה של נחושת יפה כזהב עיי"ש י"ל דלא מקרי לשון הבאי כיון דהיה יפה כזהב מ"מ מה צורך ללשון זה פלל.

והרמב"ם ז"ל בפ' מהל' תמידין הלכה א' השמיט באמת דהיה בכוס של זהב וכתב סתמא דהשקו את התמיד מים ונראה דכן צ"ל ג"כ בסדר עבודה ואף דר"י בר נחמני אמר שמואל פליג על רבא בזה וסבר דהיה באמת של זהב משום דאין עניות במקום עצירות מ"מ רבא הוא בתרא יותר מר"י בר נחמני ופשוט דהלכה פרבא וכן משמע להדיא בר"ה דף כ"ז] דאמרינן שם דמשו"ה שופרות של תעניות מצופה פסוף ולא בזהב משום דהתורה חסה על ממונם של ישראל רק בר"ה היה מצופה זהב משום דכבוד יו"ט עדיפא וכן ביומא (דף ל"ט) אמרינן דמשו"ה היה הקלפי של עץ ולא עשו אותה של כסף וזהב משום דהתורה חסה על ממונם של ישראל אמנם קצת צ"ע דהא גבי יו"ט אמרינן דכבוד יו"ט עדיפא ויוהכ"פ גמי יו"ט הוא ויש ליישב ודו"ק]: הם עוד שם ומי שזכו בדשון מזבח הפנימי ובדשון המנורה הי' מקדימי' וכו' עד ומניח הפזו על מעלה השנה יצא עקדו את הטלה וכו' מנוסח זה משמע דדשון מזבח הפנימי ודשון המנורה היה קודם שחיטת התמיד ובאמת שפלושון המשנה דתמיד משמע ג"כ קצת דהיה קודם מ"מ

בְּרַמְב"ם בפ"ו מהל' תְּמִידִין הִלְכָה ב' מְבֹאָר בְּהִדְיָא דְהַדְשׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי הָיָה בְּעַת
הַשְּׁחִיטָה וְהַשְּׂבֵלָה וְהַהוֹלָכָה וְאִין אֶחָד מִקֹּדֶם מְחַבְּרִין רַק הַזְּרִיקָה הָיָה מְאֹחֵר לְדִישׁוֹן
מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְז"ל הֶרְמַב"ם ו"ל וְהַמְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ מְדַשְּׁנֵנוּ בְּשַׁעַה שֶׁהַשׁוֹחֵט שׁוֹחֵט אֶת
הַתְּמִיד וְאֶחָד פ' זֹרֵק אֶת הַדָּם זֶה שֶׁקָּבְלוּ עַכ"ל אֲבָל דִּישׁוֹן הַמְּנוּרָה הָיָה אַחֵר הַזְּרִיקָה דְּהָא
אֲנִי קי"ל כְּרַבְּנֵי דְבִקְטָנִית מִפְּסִיק לְהוּי וְכ"כ הֶרְמַב"ם ו"ל שֶׁם בְּהִלְכָה ג' וְאַחֵר שֶׁזֹּרֵק
אֶת הַדָּם מְטִיב זֶה שֶׁבְּהִיכָל חֲמֻשָּׁה גְּרוֹת וְיוֹצְאִין שְׁנֵיהֶם מִן הַהִיכָל עַכ"ל וְכ"כ הַגָּר"א ו"ל
בְּגִלְיוֹן הַמְּשֻׁנִּיּוֹת בְּתִמִּיד פָּרָק ג' מְשֻׁנָּה א' וְנִדְפָס בְּדָפוּס וְוִילְנָא דְהָא דְאֶמְרִינוּ [בְּיוֹמָא
ל"ג] וְר"ל בְּסִדְרַת הַמְּעַרְכָּה שֶׁסֹּדֵר אַבְי"י דְדִישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי הָיָה קוֹדֵם לְדֵם הַתְּמִיד הֵינֵנו
קוֹדֵם לְזִרְיקַת דָּם אֲבָל הַשְּׁחִיטָה וְהַשְּׂבֵלָה הֵינֵה מִקּוֹדֵם עַכ"ל אַף מִש"כ דְּהַשְּׁחִיטָה הֵינֵה
מִקּוֹדֵם אִינוּ מְדוֹקְדָק דְּהָא בְּרַמְב"ם מְבֹאָר דְּהָיָה בְּבַת אַחַת וְכֵן מְשַׁמַּע מְסוּפָּה דְּבָרֵי הַגָּר"א
וְז"ל עֲצֻמוֹ דְּהָיָה בְּבַת אַחַת עֵי"ש וְגַם מִה שֶׁמְסַיִים שֶׁם בְּדְבָרֵי הַגָּר"א ו"ל דְּבַעוֹד שֶׁהָיָה
שׁוֹחֵט וּמְקַבֵּל וְכו' הָיָה נִגְמָר דִּישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְהַמְּנוּרָה נ"ל בְּרוּר דְּתִיבַת וְהַמְּנוּרָה הוּא
טְעוּת הַדָּפוּס דְּהָא דִּישׁוֹן הַמְּנוּרָה בְּנוֹדָא הָיָה אַחֵר הַזְּרִיקָה דְּהָא אֲנִי קי"ל כְּרַבְּנֵי וְכֵמו
שֶׁכְּתַב הֶרְמַב"ם הַגָּר"ל וְדוֹחֵק לֹאמַר דְּהַגָּר"א ו"ל כְּתַב כֵּן אֲלִיבָא דְאָבָא שְׂאוּל דְּזֵה דוֹחֵק
וְהִבִּיא רְאִיָּה לְזֵה מִהַמְּשֻׁנָּה דְּתִמִּיד שֶׁם עֵי"ש וְכ"כ הַב"י בְּאו"ח ס' מ"ח דְּלִפְמִש"כ
הֶרְמַב"ם ו"ל כְּרַבְּנֵי הָיָה רְאוּי לְשַׁנּוֹת סֵדֵר הַמְּעַרְכָּה וְלֹאמַר וְסִדּוֹר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים קוֹדֵם
לְדִישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְדֵם הַתְּמִיד וְדִישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְדֵם הַתְּמִיד קוֹדֵם לְהִטְבַּת שְׁתֵּי
גְּרוֹת וְכו' [אַף לְשׁוֹן הַב"י ג"כ אִינוּ מְדוֹקְדָק דְּהָא הַזְּרִיקָה הָיָה אַחֵר דִּישׁוֹן הַמִּזְבֵּחַ אַף
דְּהַשְּׁחִיטָה הָיָה בְּבַת אַחַת וְכָף צ"ל וְסִדּוֹר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים קוֹדֵם לְדִישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי
וְשַׁחִיטַת הַתְּמִיד וְדִישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי קוֹדֵם לְדֵם הַתְּמִיד וְכו'] וְהַלְפָּה בְּסִדְרָא עֲבוּדָה
שֶׁבְּסִפְרָא עֲבוּדָה תְּמָה שֶׁם צְרִיף לְהַגִּיָּה וְכָף צ"ל שֶׁם דְּאַחֵר שְׁמִסְיִים וְבְּאַחֲרוֹנָה כִּיבֵד אֶת
הַשְּׂאָר לְתוֹכוֹ וְהֵנִיחַ וַיֵּצֵא צְרִיף לֹאמַר וְלֹא הָיָה מְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁהִתְחִיל הַשׁוֹחֵט
לְשַׁחֲטֵי אֶת הַתְּמִיד עַקְדוֹ אֶת הַטְּלָה וְכו' עַד וְהַעֲלָה כָּל אֶחָד מֵה שְׁזָכָה בּוֹ לְכַבֵּשׁ מִחֲצֵי
כָּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמַעֲרָבוֹ וּמְלַחֵם מִי שְׁזָכָה בְּדִישׁוֹן הַמְּנוּרָה וְכו' עַד וּמֵנִיחַ אֶת הַכּוֹז עַל מַעֲלָה
הַשְּׂנֵיָה וַיֵּצֵא וַיִּרְדּוּ וְבָאוּ לְלִשְׁכַת הַגְּזִיָּת וְלִקְרוֹת אֶת שְׁמַע אָמַר לָהֶם הַמְּמוֹנָה וְכו' כַּצ"ל
לְפַע"ד.

עוֹד שֶׁם אִם מְצָא שְׁתֵּי גְרוֹת הַמְּזֻרְחִיּוֹת דּוֹלְקוֹת מִנִּיחָן וּמְדַשֵּׁן אֶת הַשְּׂאָר וְאִם מְצָאן שְׁכָבוּ
מְדַשֵּׁן וּמְדַלִּיקִין כּו' דַּע דְּדִישׁוֹן דְּב' גְּרוֹת הַמְּזֻרְחִיּוֹת אִינוּ הִטְבָּה מִמֶּשׁ לְהֵנִיחַ שְׁמֵן וּפְתִילָה
חֲדָשָׁה אֲלֵא ה' מְדַשֵּׁן בְּלִבָּד וְהֵינֵנו שְׁהִי מְסִיר הַדִּישׁוֹן שֶׁבְּרֵאשׁ הַפְּתִילָה אֲבָל עֵיקַר הַהִטְבָּה
בְּשְׁתֵּי גְרוֹת הָיָה אַחֵר שֶׁהַקְּטִיר הַקְּטָנִית וְאִם לֹא מְצָא דְלוּק רַק גַּר הַמְּעַרְבִי בְּלִבָּד מִנִּיחָו
דְלוּק כְּמוֹ שֶׁהוּא וְלִהְיֵר הַמְּזֻרְחִי שְׁסוּמָה לְגַר מְעַרְבִי הָיָה מְדַשֵּׁן מְעַט וּמְדַלִּיקוֹ וּמְטִיב אֶת
הַשְּׂאָר וְאִם מְצָא כָּל הַגְּרוֹת דּוֹלְקוֹת הָיָה צְרִיף לְכַבּוֹת אֶת הַחֲמֻשׁ גְּרוֹת הַמְּעַרְבִית וְלְהִטְבִּיב
אֶחָד כִּי וְכָל זֶה פְּשׁוּט: וְרִאִיתִי לְהֶרְמַב"ן ו"ל בְּמִלְחָמוֹת בַּפ"ב דְּיוֹמָא שֶׁיֵּצֵא לְדוֹן בְּדָבָר
הַחֲדָשׁ דְּדִישׁוֹן הַמְּנוּרָה לְחוּד וְהִטְבָּה לְחוּד דְּדִישׁוֹן הֵינֵנו הִסְרַת הַפְּתִילוֹת וְהַשְּׁמֵן שֶׁבְּנֵר שֶׁל
אֲתָמוּל וְזֵהוּ לֹא מִיִּקְרִי עֲבוּדָה כָּלָל וְהָיָה כָּשֶׁר בְּיוֹהֵכ"פ אַף בְּכֵהֵן הַדְּיוּט וְהִטְבָּה הֵינֵנו
שֶׁמְטִיב אֶת הַגְּרוֹת וְנוֹתֵן שְׁמֵן וּפְתִילָה חֲדָשָׁה כְּדִי שֶׁיְהִי רְאוּי לְהַדְלִיק בּוֹ בְּעָרֵב וְכֵן
לְהַדְלִיק גַּר מְעַרְבִי אִם כְּבָה הַכָּל הָיָה בְּכָלֵל הִטְבָּה ע"ש בְּרַמְב"ן וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה דְּהָא
כֵּאֵן בְּמִשְׁנֵה דְּתִמִּיד כּוֹלָל הַדִּישׁוֹן וְהִטְבָּה הַכָּל בְּלִישׁוֹן דִּישׁוֹן הַמְּנוּרָה וְאֶמְנָם אַחֵר הָעֵינִין י"ל

דכוננת הרמב"ן הוא דנדאי לשון דשון המנורה כולל בין הדשן ובין ההטבה דהפל בכלל לשון דשון הוא אמנם לשון הטבה דכתיב בתורה וכן במשנה ובגמרא אינו אלא על גמר הדשון דהיינו על נתינת השמן ופתילה חדשה דזה הוא עיקר העבודה ומש"ה פתוב בתורה בפוקר בהטיבו את הנרות דהתורה נקטה עיקר העבודה דהיינו ההטבה ובזה ניחא נמי מה דתנו ביומא [דף י"ד] דכל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו' ומטיב את הנרות ולא תני דמדשן את המנורה ונהיינו משום דכל זה לא היה רק כדי שיתרגל בעבודה ביוה"כ לכן לא היה צריך להתרגל רק בהטבה ולא בדשון דגם ביוה"כ"פ גופא לא היה הדשון בכה"ג ועוד דדשון פיון שאינו עבודה גמורה ולדעת המשנה למלה ו"ל שאביא לקמן בסמוך היתה פשרה בזר [וכן משמע באמת בדברי הרמב"ן ו"ל שם דהא פתב דהיה פשר בכהן הדיוט ביוה"כ"פ וכהן הדיוט ביוה"כ"פ פזר בכל השנה דמי דכל הפהנים ביוה"כ"פ פזרים הם אצל כה"ג] ולא היה פבוד כ"כ לכה"ג לעשותה והניחוה לעשותה בשאר פהנים.

וכן בפ"ג דיומא דף לא ע"ב] תנו דנכנס להקטיר קטורת של שחר ולהטיב את הנרות ולא תנו דנכנס לדשן את המנורה ונהיינו משום דהדשון היה על ידי פהן הדיוט. ובזה ניחא נמי דלא תקשה לדעת הרמב"ן ו"ל בהא דמקשה הש"ס ביומא ד' י"ד ע"ב מסדר יומא אסדר תמיד דבסדר יומא תנו קטורת ברישא ונהדר הטבת נרות ובתמיד תנו דישון המנורה ברישא ונהדר קטורת ולא משני דהתם בדישון קמייירי והכא בהטבה דהא להרמב"ן שני עניינים נפרדים הם וכן במאי דמקשה שם בטר הכי סדר יומא אסדר יומא הנה מצוי למשני הכי אמנם להנ"ל ניחא דבכל מקום דתני דישון הפל בכלל וגם ההטבה נכלל בזה ותדע דהא לא הוזכר אח"כ פייס על הטבה אלמא דהתנא מייירי גם בהטבה והפייס היה על שניהם ושניהם נכללו בדישון המנורה וכמש"כ בעז"ה: וע"פ דברי הרמב"ן ו"ל יש ליישב דברי המשנה למלה ו"ל בפ"ג מה' תמידין ומוספין הלכה י"ב שכתב שם וז"ל דישון המנורה ודישון מזבח הפנימי לא בעי בגדי פהונה כ"כ התוס' יומא ד' נ"ט ע"ב סוד"ה נהרי עכ"ל המ"ל שם.

והנה באמת בתוס' שם לא הוזכר רק דישון מזבח הפנימי דלא בעי בגדי פהונה משום דלא אשכחן שיהא צריך בגדי פהונה ע"ש בתוס' אבל דישון המנורה לא הוזכר שם בתוס' פלל וצ"ל דמסתברא ליה להמ"ל דמסתמא גם דישון המנורה הכי הוא דבכל מקום תני להו בהדדי ועוד דבדישון המנורה נמי לא אשכחן פן צ"ל פנונת המ"ל בזה אמנם באמת לכאורה דבריו תמוהים ונראה דאישתמיט מיניה משנה ערוכה בזבחים בר"פ פרת חטאת דתנו דף קי"ב ע"ב] המסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור ואין חייבין עליו לא משום זרות וכו' ולא משום מקוסר בגדים וכו' ע"כ ופי' דאין חייבין עליהן מיתה וכמו שפירש"י שם משום דזר אינו חייב מיתה [וכן מקוסר בגדים] רק בעבודה תמה ולא בעבודה שיש אחריה עבודה פדאיתא ביומא ד' כ"ד וכל הנה עבודות יש אחריהן עבודה וא"כ מוכח להדיא דמ"מ בגדי פהונה צריך ומחלל עבודה נמי אם שימש בלא בגדים מדתני להו בהדי קומץ ומקבל דמים דהם עבודות גמורות ובעי בגדי פהונה ומשנה ערוכה שנינו ברפ"ב דזבחים דכל הזבחים שקבלו דמן זר וכו' ומקוסר בגדים פסול ופשוט דה"ה בהטבה.

וכן משמע עוד להקדיא ביומא ד' כ"ד ע"ב ע"ש ונדברי המ"ל תמוהין בזה לכאורה. אמנם להנ"ל י"ל דהמ"ל נמי אגיל בשיטת הרמב"ן ז"ל הנ"ל דדישון המנורה לחוד ובהטבה לחוד ולא איירי המ"ל רק בדישון לחוד והיינו להסיר השמן והפתילות של אתמול דזה לא פעי בגדי פהונה באמת דכשר נמי בור דלאו עבודה הוא פלל וכמו דמשמע מד' הרמב"ן ז"ל וכמש"כ לעיל אבל בהטבת גרות לא קמירי והמשנה שם שפיר דייקה ותנא המטיב את הגרות ולא תני המדשן את המנורה משום דדישון אפי' לכתחילה פשר בור ומחוסר בגדים ומיהו בחידושי ליומא הארכתי הרבה בזה בעז"ה בדין הטבת הגרות אי פשר בור לכתחילה ובחידוד בד' רש"י והרע"ב ז"ל שם בנבחים אבל אכמ"ל עוד שם נכנס מדשן את המנורה והטיב שתי הגרות והניח המערבי דולק וכו' מי שזכה בקטורת נטל הבזבז וכו' והנה מנוסח הלזה משמע דגם הטבת שתי גרות היה קודם לקטורת וזה תמוה דהא קיי"ל פרבנו דבקטורת מפסיק להו וצ"ע ולכן צריף להגיה שם וכן צ"ל ונטל הטני והשתחוה ויצא מי שזכה בקטורת נטל וכו' עד הקטיר והשתחוה ויצא נכנס מדשן את המנורה וכו' עד ונטל הכוז והשתחוה ויצא נכנס כה"ג וכו' כצ"ל ואף דבמשנה דתמיד איתא כמ"ש לפנינו בסדר עבודה תמה הא כבר כתב המפרש שם דהמשנה דתמיד איתא כאבא שאול ולא קיי"ל פנותיה והלפף צריף להגיה כמש"כ בעז"ה: ומיהו בלא"ה יש לתמוה על נוסח הזה דהנה זה לשון המשנה דתמיד בפ"ו מ"א נכנס ומצא שתי מזרחיות דולקין מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק ופי' הרע"ב שם (בפרק ג' מ"ט) דבזמן הגס קודם שמת שמעון הצדיק לא היו מדשן לעולם לגר מערבי בבוקר ולא הי' מטיבו עד הערב ולא היה מקנים מצות הטבה בבוקר בהטבה שניי' אלא בגר אחר.

ואע"ג דכתיב בהטיבו את הגרות ואין גרות פחות משנים מ"מ הכי עדיף טפי פדי לפרסם הגס שדולק תמיד ולערב לאחר שהדליק מגר מערבי לשאר הגרות אז הי' מטיבו וחזור ומדליקו. והא דמסיים שם בפ' ו' מצא שפכה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה מירי לאחר שבטל הגס והיינו לאחר שמת שמעון הצדיק דאז אפילו אם פכה בבוקר בעת הטבת של חמש גרות והדליקו אז מ"מ בעת הטבה שניה היה מכבהו ומדשנו ומדליקו ממזבח העולה [והטעם פיון דאז לא שייף משום פרסום הגס עדיף טפי לכבותו ולדשנו פדי לקיים מצות הטבה בשתי גרות ומ"מ צריף להדליקו משום פדי שיכול להדליק המנורה בערב ממנו וכן מצות גר מערבי שיהא דולק כל המעת לעת].

כל זה נתבאר מד' הרע"ב ז"ל שם ונראה בהקדיא מלשוננו ז"ל דאף אחר שבטל הגס מ"מ לא היה מדשנו רק אם פכה מקודם או בשעת הטבה ראשונה או בשעת הטבה שניי' אבל אם לא פכה פלל משמע דחזור דינו כמו קודם שבטל הגס דלא הי' מדשנו פלל וא"כ לשון זה שייסדו הגאונים ז"ל לומר במעמדות דמטיב שני הגרות והניח המערבי דולק לא יתכן פלל בשום זמן דמ"נ דבזמן שהי' הגס או אפילו לאחר זה רק אם אינרע שהי' גס ולא נכפה הגר מערבי אז לא הי' מטיבו פלל לגר מערבי רק לגר המזרחי לבד וביום שלא אינרע בו גס ונכפה פנ"ל אז הי' צריף לכבותו ולדשנו ולחזור ולהדליקו ומלשון סדר המעמדות משמע דלא הי' מכבהו פלל רק דהי' מטיבו ועוד גם הלשון אינו מדוקדק דכיון דהניחו דולק איף הי' מטיבו: מיהו קצת נ"ל דסמכו עצמן על לשון הרמב"ם דפ"ג מה' תמידין ומוספין הלכה י"ג ז"ל שם גר מערבי שפכה אין מדליקין אותו אחר דשנו אלא ממזבח החיצון וכו' ובהלכה ט"ז כתב שם לא הי' מטיב כל הגרות בפעם אחת אלא מטיב

חמשת גרות ומפסיק וכו' ואח"כ נכנס ומטיב השנים עכ"ל ומדלא חילק רבינו פלל בין זמן שהיה הגס ובין זמן שבטל הגס משמע להקדיא אפי' בזמן הגס שלא הי' רשאי לכפות הגר מערבי מ"מ מצוות הטבה הי' מקיים בשתי גרות לעולם והיינו דהי' מסור הפחם שבראש הפתילה של גר מערבי כדי לקיים מצוות הטבה בשתי גרות וכן משמע בהקדיא בסוגיא דיומא ד' ל"ג דמפיק שם מקרא דבהטבה ראשונה הי' צריף להטיב חמש גרות ובהטבה שנייה הי' צריף להטיב שתי גרות ע"ש וכיון דגזה"כ הוא דצריף הטבה בב' גרות לא שניף פאן פלל לחלק בין זמן לזמן וע"כ צ"ל דהא דתנו דמדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק היינו דהמזרחי הי' מדשנו לגמרי דמכבהו ומניח פתילה ושמן מחדש אבל בגר מערבי לא הי' רשאי לכבהו ולדשנו דישון גמור אבל מ"מ הי' מדשנו מעט להסיר הפחם שבראש הפתילה כדי לקיים מ"ע של תורה להטיב ב' גרות ובזה עולה שפיר נוסח המעמדות שלנו דמטיב שתי הגרות ומניח המערבי דולק והיינו דהמזרחי הי' מטיבו הטבה גמורה ומערבי הי' מטיב מעט ומ"מ הי' הטבה שפיר בב' גרות ודו"ק: שוב ראיתי דיש רוח אחרת ושיטה חדשה בזה להראב"ד ז"ל בפירושו לתמיד שם ודעתו ז"ל שם דלעולם לא הי' מטיבו לגר מערבי פלל וכלל בפוקר ואף לאחר שבטל הגס וכבה בפוקר בעת הטבת חמש גרות והדליקו אותו מן הדולקים מ"מ אם מצאו דולק בעת הטבה שנייה לא היו מטיבו פלל בפוקר ואימתי הי' הטבתו מבערב לאחר שהדליקו ממנו כל הגרות אז הי' מכבהו ומטיבו ונותן שמן ופתילה חדשה ומדליקו ולזה פינו הש"ס בשפת ד' כ"ב זה גר מערבי שבו הי' מתחיל ובו הי' מסיים ופירושו הי' מתחיל הדלקה מבערב ובו הי' מסיים ההדלקה כל זה נתבאר מד' הראב"ד ז"ל שם.

וכן נראה לי דכן הוא ג"כ דעת רש"י ז"ל בשפת שם דפירש דבו הי' מסיים הטבת גרות שדלק כל היום ואינו מטיבו עד הערב ומשמע דלעולם לא הי' מטיב בגר מערבי רק מבערב והיינו פדעת הראב"ד ז"ל אלא שמתחיל עם הראב"ד ז"ל בפירושא דבריייתא דשבת שם דרש"י מפרש דבו הא מסיים קאי אהטבה והראב"ד מפרש דקאי אהדלקה: ואכן הרבה יש לתמוה על רש"י והראב"ד ז"ל וגם על ד' הרע"ב הנ"ל האף פירסו הסוגיא דיומא ד' ל"ג הנ"ל דמקשינו שם ונעביד שית אמר קרא בהטיבו את הגרות יקטירונו ואין גרות פחות משנים הרי הי' צריף הטבה לב' גרות בפוקר: שוב ראיתי דהראב"ד בעצמו הרגיש בזה וכתב וז"ל בהטבת ב' גרות אלו אף דהי' מפסיקין ביניהם בעבודות אחרות פגון בקטורת והקטרת אברים של תמיד ובכל עבודת היום כולו שהרי לא הי' מטיב גר מערבי עד בין הערבים אעפ"כ להא לא חיישינו דלא קפיד קרא אלא רק שייטיב [והוא ט"ס וצ"ל רק שלא יטיב] אלו ב' גרות עם אותן חמש דלא בעי הפסקה אלא בין ה' לב' אבל הנך ב' גרות אם הי' הפסק ביניהם לא חיישינו והכי קאמר קרא בהטיבו את הגרות יקטירונו פלומר בזה תזהר שהקטורת תקטור בעוד שנשארו עדיין ב' גרות להטיבו עכ"ל: שוב ראיתי להרא"ש ז"ל בפירושו לתמיד בפ' ו' שם שהקשה ג"כ מסדר המערכה לאב"י ביומא [דף ל"ג] דהטבת שתי גרות קודמת לקטורת אלמא דהטיב שתי גרות פאחד ותירץ דקרא אנפסא לא סמיה ואב"י סידר סדר המערכה פשאין ישראל ראוי לעשות להם גס כמו אחר שמת שמעון הצדיק ע"ה עכ"ל.

מיהו יש לדקדק קצת על תירוץו דכיון שמעיקר ד"ת הוא להטיב ב' הגרות בפוקר היכא עביד רחמנא נפסא לבטל מ"ע של תורה ואם נימא דלא בא הגס רק כדי להראות חבתו

לפני המקום והיא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל אבל מ"מ בעת שהגיע זמן ההטבה היה צריך הפהן באמת לכפותה ולהטיבה כשאר הנרות א"כ היכי תנן דמניח את המערבי דולק וצ"ע: ושיטה רביעית יש בזה להרשב"א ו"ל בתשובה סי' ש"ט והובא בקוצר בתוס' יו"ט פ"ג דתמיד מ"ט ודעתו ו"ל דמצנת הטבה אינו אלא אם מצאה הנרות פבויות אבל אם מצאן דולקות אינו מחויב להיטיב כלל אבל בגר מערבי ובגר המזרחי שאצלו אם נמצאו פבויות ומטיבן צריך להחזיר ולהדליקן משום שצאמר לפני ד' תמיד וכל עיקר החילוק בין הטבת גרות המזרחית לשאר הנרות אינו אלא בגזה דב' גרות המזרחית צריך להדליק תיכף בפוקר אחר ההטבה אבל שאר הנרות מצנת הדלקתן אינו אלא מבערב ותנא דמתני' דתמיד לית ליה כלל דבעינו הפסקה בין הטבה להטבה ולא דריש בפוקר בפוקר ואי נמי אית ליה מ"מ ס"ל דכל זמן שפכה המזרחיות מקדים הטבתן להטבת חמש גרות כדי לקיים לפני ד' תמיד ולא אמרינו כיון דאתחיל עביד רובא עכ"ל כמו שהובא בתוס' יו"ט.

וכוננתו דארף אם נימא דתנא דמתניתין נמי ס"ל דצריך לחלק הטבה לשני פעמים ולפי זה יהיה צריך לפרש הא דתנן שם בסיפא דמתני' ואח"כ מדשן את השאר היינו לאחר הקטרת הקטורת לרבנן או לאחר דם התמיד לאבא שאול ואינו ר"ל דמדשן מיד את השאר מ"מ בגזה ונדאי פליג אברייתא דסדר המערכה דאבני דאמר שם דבהטבה ראשונה צריך להיטיב חמש גרות משום כיון דאתחיל בהו עביד רובא פדאמרינו ביומא שם אבל התנא דמתני' ס"ל להיפך דברישא מיטיב ב' גרות המערבי משום דצריך לקיים לפני ד' תמיד וע"כ צריך להיטיב אותו מקודם כדי שיוכל להדליק אותו מיד ואח"כ מיטיב לחמש גרות: וכתב עוד שם הרשב"א ו"ל דהא דתנן בפ' ו' דמצא שתי המזרחיות דולקות מדשן את המזרחי מייירי בהטבה דבערב אבל בפוקר לא היה מדשן כלל אפילו למזרחי משום דבלא המזרחי לא שייך לקרוא לגר השני שאצלו גר מערבי וכיון שבעינו דגר מערבי יהא דולק תמיד ע"כ בעינו שגם גר המזרחי יהא דולק תמיד רק מבערב שבלא"ה הוא צריך להדליק כל הז' גרות אז מיטיב ומדשן את המזרחי ורק לגר המערבי לא היה מטיבה אפילו מבערב משום שצריך להדליק ממנה כל הנרות פדתנן במתני' שם בריש פ' ו' ואפשר שלאחר שהדליק הנרות היה צריך לדשן גם גר מערבי ולהחזיר ולהדליקו פן מתבאר שם בדבריו ולפי דעתו צ"ל דמשפחת לפעמים שפל ההטבות של כל הז' גרות היה הפל מבערב והיינו אם מצאן דולקות בפוקר דאז לא היה רשאי ליגע בהן וכן שתי גרות המזרחיות אין זמן מוגבל להטבתן דזמניו דמדשנו בפוקר קודם הטבת חמש גרות וזמניו דמדשנו מבערב.

ולכאורה נ"ל ראיה לדבריו מלשון הפתוב גופא דסוף סדר תצנה דכתיב בפוקר בפוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ולכאורה הו"ל לכתוב רחמנא ברישא בלשון ציווי דצריך להיטיב את הנרות כמו דכתיב ציווי גבי הדלקה יצרוך אותו אהרן ובניו וגו' ומדלא כתיב ייטיב את הנרות רק פתוב בהטיבו ומשמע מזה דליכא מ"ע וחיובא כלל להטיב הנרות בפוקר והיינו משום דאם מצאן דולקות א"צ להטיב כלל ורק אם מצאן פבויות אז איכא מצוה להטיבן והלכך אינו יכול לכתוב בלשון חיוב רק משום דכיון דלא נתן שמן מבערב רק חצי לוג כדי שתהא דולק עד הבוקר מסתמא נכבה בפוקר והי' צריך להטיב ולכן נתן סימן מזה על זמן הקטרת בפוקר דבזמן שדרכו להטיב דהיינו בפוקר מעמוד השחר

קטירנה וממילא שמעינו מהך קרא דמצוה להטיב אם מצאון פבויות אבל לא יכול לכתוב בלשון מצוה כנ"ל: ואכן מלבד מה דקשה על הרשב"א ז"ל טובא לומר דמתני' דתמיד הוא שלא אליבא דהילכתא וגם תמוה דהיכן מצינו הטבה בין הערבים והלא בפוקר בפוקר בהטיבו את הנרות פתיב ודוחק לומר דגבר הכתוב בהנה דסתם הטבה הוא בפוקר דמן הסתם הי' נכבין כל הנרות בפוקר דהתורה לא סמכה על הנס הנה מלבד זה יש לדקדק מהסוגיא דיומא ד' י"ד דמקשה מסדר יומא אסדר תמיד דבסדר יומא תנו דקטורת פרישא והדר הטבת הנרות ובתמיד תנו איפכא דנרות קדים לקטורת ולפי דעת הרשב"א ז"ל הנ"ל דהטבה דב' נרות המזרחית זימנין דהי' מבפערב א"כ בפשיטות יכול לשנוי מתניתין דיומא בהטבה דבפערב מיירי ואז נודאי קטורת קדים פדאמרינו בפסחים [דף נ"ח] דאין לה עבודה שפשרה מערב עד פוקר אלא זו בלבד [ובשלמא לרש"י ולהראב"ד ז"ל אף דגם הם ס"ל דגר מערבי הי' מטיב מבפערב מ"מ לא מצינו הטבה מבפערב רק בגר מערבי לבד ובמתני' דיומא תנו ומטיב את הנרות בלשון רבים וע"כ דמיירי בהטבה דבוקר אבל להרשב"א קשה וצריך לדחוק דס"ל להגמ' בפשיטות דנודאי מיירי בהטבה דבוקר דזה הי' שכיח בכל יום וגם בקרא לא פתיב הטבה רק בפוקר ובנודאי התנא קאי אהטבה דכתיב בקרא א איברא דמצינו אדרבה משנה מפנרשת דמסייע לד' הרשב"א הנ"ל והוא מהא דתנו ביומא (דף ע"א) נכנס להקטיר קטורת של בין הערבים ולהיטיב את הנרות הרי להדיא דהי' הטבה גם בפערב בב' נרות וע"כ דקאי אב' נרות המזרחיות וכדעת הרשב"א ז"ל והא דלא הנפיר גם הדלקה שהי' מבפערב נ"ל משום דהדלקה פשרה פזר פדאיתא ביומא דף כ"ד] ולא הי' צריך כ"ג אבל הטבה פעי פהונה.

וראיתי להתוס' דיומא (דף ע"א) שם בד"ה ולהיטיב שהקשו ג"כ מאי דלא תני להדליק אח הנרות שהיתה בין הערבים אבל הטבה בצפרא הנואי וכ' דדילמא בימי שמעון הצדיק נשנית משנה זו וכן מתני' דתמיד דתנו מצאו שתי נרות מזרחית דולקות מדשן את השאר ומניח את אלו זה הי' כמו כן בימי שמעון הצדיק וא"כ בימי שמעון הצדיק הי' דולקין אותן שתי נרות מזרחיות עד הפערב והי' צריך להיטיב אותן פרישא ואח"כ הי' עושה הדלקה ולהכי נקיט ולהטיב את הנרות ולא תני להדליק משום דהטבה היתה מקודם ע"כ והנה לכאורה דברי התוס' תמוהין בהא דמביא ראי' מהמשנה דתמיד פ"ג דמצא לשתי המזרחיות דולקות מדשן את השאר דהלא התם בפ"ג מיירי בהטבה דחמש נרות דהנה קודם שחיטת התמיד ואז ע"כ הי' צריך להניח את אלו פדי לקיים אח"כ הטבת ב' נרות אבל בפ"ו אדרבה תנו להדיא דהי' מדשן את המזרחי ואף קודם שמת שמעון הצדיק ומשמע דהי' צריך לרבותו ולדשנו ולקיים מצות הטבת ב' נרות ואף דלא הי' מיטיב רק גר אחת עכשיו מ"מ קורהו הטבת ב' נרות משום דבפערב השלים הטבה גם בגר מערבי ובס"ה הי' הטבת ב' נרות וכמו שכ' הראב"ד ז"ל בפירושו הנ"ל וא"כ דברי התוס' תמוהין לכאורה.

אבל באמת גר אה ברור דהתוס' אזלי בשיטת הרשב"א ז"ל הנ"ל דהא דתנו מדשן את המזרחי בהטבה דבפערב מיירי דמתחילה מדשן את המזרחי ואח"כ פשמדליק כל הנרות בגר מערבי חוזר ומדשנו פדי לקיים מצות הטבה גם בב' נרות אלו וע"ז שנינו דנכנס להטיב את הנרות ומ"מ בזה מחולקים התוס' עם הרשב"א ז"ל דלהרשב"א אף לאחר שבטל הנס מ"מ הי' מחויב להדליקם מחדש בפוקר פדי לקיים לפני ד' תמיד וממילא

היה נצרך להטיבן מפעריב פדי לקנים אח"כ מצות הדלקה בהם פשאר הנרות אבל התוס' ס"ל דלאחר שפטל הגס ומצאן פבויות בעת הטבת חמש נרות דתנו דהיה צריך להדליק שניהם אז בעת הטבת שני נרות אף דמצא שניהם דולקות היה מכפה שניהם ומקנים בהם מצות הטבה וחוזר ומדליק לנר מערבי ממזבח העולה ולפיכך הנצרכו לומר דהיה מתני' נישנית קודם שמת שמעון הצדיק אבל לפי דעת הרשב"א א"ש המשנה אף לאחר שפטל הגס אבל לדעת הראב"ד קשה.

ושוב ראיתי להראב"ד ז"ל בהשגות בהלכות עיוכ"פ בפ"ב הלכה ב' דהרגיש בעצמו על לשון המשנה וכ' דשיגרת לישנא הוא אבל באמת לא היה הטבה בין הערבים רק בנר מערבי בלבד ע"ש ואכן באמת לפי מש"כ בפירושו לתמיד הג"ל דהטבת ב' נרות היינו אחת בפוקר ואחת בין הערבים א"כ בלא"ה ניקח לשון רבים משום דאז נגמר הטבת ב' נרות ונחשב כאילו הטיב ב' נרות והגע עצמה דהא גם מן המשנה דיומא פ"ג דנכנס להקטיר קטורת ולהטיב את הנרות של שחר ואוקימנא דמיירי בהטבת שתי נרות נמי תקשה להראב"ד דהא לא הי' הטבה לדידה רק בנר אחד וע"כ דקרי ליה לשון רבים משום דבס"ה הי' שנים: ואכן לפי דעת שאר מפרשים תקשה בתרתי דחדא תקשה דלמה אינו מזכיר לעיקר מצות הדלקה ומיהו לזה י"ל משום דכשרה בנר ואף דוודאי היה הכה"ג עושה הפל מ"מ לא חש להזכירו פינו דאינו מעכב בכה"ג אבל זה בנודאי קשיא דהלא לדעתם לא הי' מפעריב הטבה בב' הנרות כלל: ומיהו להרמב"ם ז"ל דס"ל דגם בפוקר הי' צריך להדליק אתר ההטבה וזה מקרי ג"כ הטבה דבלא הדלקה לא מקרי הטבה כלל וזה שכ' התורה בהטיבו ר"ל הדלקה לפי זה בלא"ה א"ש דהתנא לישנא דקרא נקט דקרי להדלקה הטבה וזהו דתנו נכנס להטיב את הנרות ושוב ראיתי להתוס' יו"ט שתי"ג כ"כ לדעת הרמב"ם ז"ל הג"ל אף בנר אחד שכן דכינון דלהרמב"ם הי' מדליקין גם בפוקר ונמצא שהיה צריך להטיב מפעריב קודם שהדלקה ושפיר תני דנכנס להטיב כ"כ התוס' יו"ט.

אבל לא היה צריך לזה לדעת הרמב"ם בלא"ה ניקח דהא הרמב"ם פתב דלשון הטבה דקרא היינו הדלקה שכ' דהדלקתם היינו הטבתם עכ"ל. ור"ל דמש"כ בתורה בפוקר בפוקר בהיטיבו את הנרות היינו הדלקה והיינו דמיטיב אותם פדי שידלקו יפה דבלא הדלקה לא מקרי הטבה כלל ועכ"ז א"ש לשון המשנה דתנא לישנא דקרא נקט דקרי להדלקה הטבה והא דאמר ולהטיב, ר"ל ולהדליק באמת.

אבל מש"כ התוס' יו"ט אליבא דהרמב"ם דהתנא ר"ל בהטבה שלפני ההדלקה וכן תי' באמת התוס' בסוגין דמתני' מיירי בזמן הגס דאז לא היה מיטיב לנרות המזרחיים פי אם פעריב עדיין קשה דמ"מ הו"ל להזכיר נמי ההדלקה דהוא עיקר המצוה של בין הערבים ונקט הטפל ושבק העיקר אתמהה.

ומש"כ התוס' דמשו"ה נקט הטבה מפני שהוא קודם זהו דחיק טובא דמ"מ הו"ל לפרש שהיה הכה"ג עושה עיקר העבודה ותי' התוס' אינו אלא על ההקדמה ולא על ההשקמה. ובאמת הו"ל לתרץ דמשו"ה לא תני הדלקה משום דכשרה בנר ולא הי' צריך כ"ג אבל הטבה בעי פהונה וכדאיתא להדיא ביומא דף כ"ד] ובזה א"ש דלא הזכיר רק ההטבה אבל התוס' דלא הזכירו תי' זה תמוה דאמאי לא הזכיר ההדלקה.

ואכן לפי דעת הרמב"ם ו"ל שכתבתי דהטבה היינו הדלקה בלא"ה ניקח: וע"פ דברי הרמב"ם ו"ל הג"ל א"ש נמי במאי דתנו בריש יומא [דף י"ד] פל ז' הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הגרות ולכאורה תמוה דאמאי אינו מזכיר נמי דמדליק את הגרות דהוא מ"ע של תורה כמו הטבה.

והו אמת שלפי מש"כ לעיל דהדלקה פשרה בנר י"ל דלא חשיב רק עבודות חשובות שפסולה בנר. ועוד פיון דהדלקה פשרה בנר א"צ לחנף בה בז' הימים דהא פל עצמו לא הנה רק להתרגל בעבודה וכמו דיסד הפייטן בעבודת יוהכ"פ זורק ומקטיר ומטיב כדי להתרגל בעבודה וכיון דהדלקה פשרה בנר אינו צריך להתרגל בזה דמאי איכפת לן אם לא יהי בקי בזה.

ואכן פל זה לא צריך רק אליבא דשאר המפרשים ו"ל אבל להרמב"ם ו"ל בלא"ה א"ש דהא דאמר התנא ומטיב גם ההדלקה בכלל דהדלקה נכלל בשם הטבה וכלישנא דקרא וע"פ פל הג"ל יבואר דיש חמש שיטות בהטבת שתי גרות בפוקר א' הרמב"ם.

ב' הרע"ב והוא מפני המפרש למס' תמיד. ג' פני הראב"ד ו"ל לתמיד.

ד' הרשב"א ו"ל בתשובה בסימן ש"ט. ה' התוס' ו"ל פאן על משנה זו ועתה אבאר בפירוט דעת הרמב"ם דלעולם הנה הטבה בפוקר בתחילה בה' גרות ולכסוף בב' והיינו דבעת הטבת חמש גרות אפי' מצא פולן דולקות הנה צריך לכבותן ולהטיבן והיינו להשליך השמן והפתילה הישנה וליטון שמן ופתילה אחרת וחוזר ומדליקן והפל נקרא הטבה אבל בב' הגרות אם מצאן דולקות הנה מניחן דולקות כמות שהן ואם מצאן פבויות הנה מניח עוד שמן ומדליקן ממזבח העולה.

ב' דעת המפרש והרע"ב לחמש גרות לא הנה אלא הטבה בלבד והב' גרות בשעת שהנה הנס לא הנה מדשנן פלל ורק בעת הטבה השניה הנה מכבה לגר המזרחי בלבד ומדשנו אבל לגר המערבי לא הי' נוגע בו פלל רק מניחו דלוק עד הערב ואז לאחר שהדליק ממנו שאר הגרות אז הנה מדשנו ומדליקו ובה נגמר הטבת ב' גרות וכן נראה ג"כ מפירש"י דשבת ד' כ"ב והרא"ש בפי' לתמיד דס"ל פן אבל לאחר שמת שמעון הצדיק פיון שלא התמיד הנס אז אפילו אם אירע הנס ולא נכבה מ"מ אם בעת הטבה השניה מצאו שפכה מדשנו וחוזר ומדליקו ממזבח העולה וכן להיפך אם נכבה בעת הטבה ראשונה וחוזר והדליקו כדינו אז גם אם בעת הטבה השניה מצאו דלוק מכבהו ומדשנו אבל אם לא נכבה פלל גם בעת הטבה השניה אז לא הנה נוגע בו והנה דינו כמו בזמן הנס.

שיטה הג' הראב"ד ו"ל בפירושו לתמיד ודעתו ו"ל דלעולם לא הנה מדשנו לגר המערבי פלל בפוקר ואף לאחר שבטל הנס אלא מפערב והא דאמרינן דלאחר הקטורת מטיב ב' גרות גם הטבה דלערב בכלל שיטה הד' הוא דעת הרשב"א ו"ל וס"ל ו"ל דהטבה אינה מצוה חיובית ורק דאינה אלא על דרך מקרה אם אירע שפכו בפוקר אבל אם היו דולקות לא הנה מצוה פלל לכבותם ולהטיבן ובב' גרות המזרחיות אם מצאן פבויות מחונייב להטיבן ולהדליקן מיד מן התורה דכתיב יערוך את הגרות לפני ד' תמיד ומשמע דהגר שלפני ד' דהיינו גר מערבי צריך שידלוק פל המעל"ע וכן לעולם ומיהו פיון דא"א לקראותו גר מערבי אם לא דיש לפניו גר המזרחי ולפיכך מחונייב להדליק שניהם בהטבה

ראשונה ולפי דעתו לא היתה הטבת שני גרות בפוקר כלל רק היתה מטיב כל הז' גרות
בניחוד והא דתנן דמדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק מייירי בין הערבים ואז היתה
הטבת ב' גרות לעולם גר אחד לפני ההדלקה וגר מערבי הי' מטיבו לאחר ההדלקה.

שיטה הה' הוא התוס' ביומא [דף פ"א] והוא קרוב ג"כ לדעת הרשב"א ז"ל ואף דבזה
יש חילוק ביניהם דלהרשב"א ז"ל הוא מה"ת דצריף ב' גרות המזרחיים שיהא דולקין
כל המעל"ע ולהתוס' אינו אלא משום חביבות הגס והלכף לא היתה זה אלא בשעת שהי'
נוהג הגס: ואגב דאייירינן בסדר נוסח המעמדות ראיתי לתמוה על מה דהשמיטו להעתיק
פרשת יולדת דבזה"ב היתה צריף הבעל להקריב קרבן יולדת ביום מ"א לזכר או ביום
פ"א לנקבה וא"כ האידנא צריכה היולדת לומר ביום מ"א לזכר או ביום פ"א לנקבה
פרשת יולדת מהתחלת פרשת תזריע עד זאת תורת היולדת וגו' כדי לקיים ונשלמה
פרים שפתינו וכמו דתקנו לומר פרשת חטאת ואשם וקרבן עולה ויורד או שהבעל יאמר
בשבילה דהרי בזה"ב היתה מחוייבת להביא קרבן יולדת ולפי הדין דהבעל מחוייב
להביא כל קרבן שהיא מחוייבת וכדאיתא בגדרים (דף ל"ה אפ"ש דשניהן מחוייבין
לומר פ' זו דהרי השעבוד מוטל על הבעל להביא משלו והפירה הוא על האשה וגם
כשהפיקו שוחט וזורק דם העולה בנודאי צריף לשחוט לשמה דהרי היא מתפכרת והלכף
גם לצאת ידי ונשלמה פרים שפתינו ג"כ אפ"ש דהחייב מוטל על שניהם ומיהו אחר
העיון נראה דהוא אינו מחוייב לומר דהא שמחוייב להביא היינו משום שבתחילה בעת
הנשואין הוא מקבל עליו אחריות מכל הקרבנות שהיא מחוייבת אבל עיקר הקרבן לא
בא אלא בשביל האשה והלכף עכשיו דליכא קרבן רק דיבור בעלמא וכל העוסק בתורה
עולה פאילו הקריב עולה לא שייף שום חיוב על הבעל דהא הוא אינו צריף כפרה כלל
רק שהיא מחוייבת לקנות בשבילה אבל האידנא דהוא כפרה בכדי לא שייף שום חיוב על
הבעל: ועוד י"ל דעיקר הטעם דהבעל מחוייב להביא הוא משום דסתם אשה כל נכסיה
משועבד לבעל לפירות ואין לה משל עצמה כלום והלכף מחוייב הבעל אבל לענין אמירת
הפרשה הרי יכולה לומר בעצמה ואינה צריכה להבעל והלכף ממילא ליכא שעבוד על
הבעל כלל כנ"ל: ולענין אם צריכה לומר גם הפסוק ואם לא תמצא ידה די שיה וגו' נ"ל
דלא מבעיא אם היא עשירה או הוא עשיר דנודאי אינה צריכה לומר אלא אפילו אם הם
עניים סגי בזה דעני שהביא קרבן עשיר יצא [וע"ש בגדרים דתלמיא בבעל דאם הוא
עשיר צריף להביא קרבן עשיר עבודה ואף שכל אשה שיש לה בעל יש לה דין עניה
דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה מ"מ פינן שהיא עשיר צריף להביא קרבן של עשירה.

ולכאורה קשה דהאף פתבה התורה דצריכה להביא עולת בהמה אם היא עשירה והלא
לפי הנראה מהש"ס דגדרים הנ"ל משמע דלעולם האשה שיש לה בעל נידונת כעניה.
ואם הפתוב מייירי דהוא עשיר הו"ל להפתוב לסיים אם לא ימצא ידו והאף פתבה התורה
ואם לא תמצא ידה דמשמע דתלמיא בה ודחוק לומר דהתורה מייירי אם נתגרשה או
נתאלמנה קודם הבאת הקרבן דזה דחוק דלמה פתבה התורה דווקא באופן זה וגם זה
דחוק לומר דהתורה מייירי שילדה בזנות ואין לה בעל כלל דגם זה דחוק לכל מבינ.

אבל באמת לאחר העיון לא קשה מידי דהא דנכסי מלוג הבעל אוכל פירות הוא מדרבנן
דחז"ל תקנו פרקונה תחת פירות ושניהן מדרבנן ומבואר בגמ' דאפילו למ"ד דירושת

הבעל דאורייתא מ"מ מה שאוכל פירות בחייה בנודאי אינו אלא מדרבנן והלכה מה"ת תליא בה דמה"ת גם באשה שינה עניות ועשירות ואף דיש בעל.

ונה אין להקשות דאפתי תקשה דנהי דשינה בה עניות ועשירות מ"מ פנין דהחיוב הוא על הבעל לא תליא בה והו"ל לתלות עליו דהא לימא מתרי טעמי דחז"ל דכיון דהיא מתפפרת תלי הדבר בה דאם היא עניה א"צ להביא רק קרבן עני ואף דהוא עשיר דהוא אינו מחוייב להביא רק מה שהיא חייבת וכיון דהיא עצמה אינה מחוייבת להביא יותר אין לחייב להבעל יותר מה שהיא חייבת וכן להקפיד אם היא עשירה גם הבעל מחוייב להביא קרבן עשיר ואף שהוא עני ואין להקשות ע"ז דהא אמרינן בגמ' דנדרימ הג"ל דצריף להביא קרבן עשיר ואף דהיא עניה דשאני האידנא דלעולם היא עניה והוא גורם עניות שלה ולפיכך תלינן ביה אבל קודם תקנת חז"ל בנודאי תלי בה ופשוט הוא] ועוד י"ל דהא שהבעל מחוייב ג"כ אינו אלא מדרבנן ומתנאי פתובה אבל קודם תקנת חז"ל הנה האשה עצמה מביאה הקרבן: ונה אין לומר פנין דעיקר קרבן יולדת אינו אלא לאשתרוי בקדשים וכדאמרינן בכריתות [דף כ"ו] דאף לר"ש דאמר דיוולדת חוטאת היא מ"מ קרבן דקא מייתי אינו אלא לאשתרוי בקדשים וא"כ האידנא דליכא קדשים א"צ כפרה.

דהא לימא פלל דהא משנה ערוכה שנינו דהאשה שיש עליה חמש לידות ונדאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בקדשים והשאר עליה חובה אלא אף דכבר מותרת בקדשים בקרבן אחד מ"מ אידך הקרבנות נשארו עליה לחובה דמ"מ מוטל עליה מ"ע של תורה להביא קרבן על כל לידה ולידה וא"כ האידנא נמי מחוייבת לומר הפרשה כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו.

ונראה דאם יש עליה חמש לידות ונדאות צריכה לומר הפרשה חמשה פעמים. וכבר כתבנו דאינה צריכה לומר רק עד הכתוב דאם לא תמצא ידה ואפילו אם היא עניה דהא קיי"ל דעני שהביא קרבן עשיר יצא ואפשר דהיינו טעמא דכתיב בקרא דזאת תורת היולדת קודם קרא דכי לא תמצא והיינו דבא לאשמועינו דזאת תורת היולדת אפילו אם היא עניה ג"כ יצאה בקרבן זה ורק דאם לא תמצא ידה יכולה להביא ג"כ שתי תורים אבל אם הביאה עולת בהמה בנודאי יצאת אבל אי הוי כתיב אח"כ הו"א דבעינו קרא דכתיב.

ועוד נ"ל דמשו"ה כתיב זאת תורת ברישא אצל יולדת עשירה דמשום דמהך קרא דזאת תורת מפקינן בכריתות (דף ט') דאשה מביאה קרבן אחד על וולדות הרבה אם הפילה תוך מלאת והלכה אי הוי כתיב אחר פרשה דיוולדת עניה הו"א דוקא ביוולדת עניה הקול הכתוב אבל בעשירה לא ומש"ה כתיב זאת תורת אצל עשירה.

ועוד נ"ל דהתורה רמזה בכאן להא דאמר רשב"ג במשנה בכריתות (דף ח') המעון הזה וכו' נכנס לב"ד ולמד האשה שיש עליה ה' לידות ונדאות וכו' מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה והטעם משום תקנת עניות הקילו גם ליוולדת עשירה דסגי בקרבן אחד ונ"ל דלזה כתיב זאת תורת אצל יולדת עשירה לרמז דזמנין אפילו עשירה יכולה להביא קרבן אחד על וולדות הרבה ואין השאר עליה חובה אם רואין ב"ד שהשעה צריכה לקה.

ועכ"פ הינצא לנו מדברינו דנראה ברור דכל אשה יולדת צריכה לומר הפרשה עד זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה ביום מלאת ימי טהרה והנלע"ד פתבתי בעז"ה. וה' יזכנו במהרה לראות בבינו ירושלים ומקדש הקודש בנוי על מכוננו ושם נעשה לפניו את קרבנות חובותינו תמידים פסדרם ומוספים פהלקתם אכיה"ר: הלכות ציצת סימן ב לכבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול חכם הפולל מוהר"ר יעקב באריט נ"י מו"ץ ור"מ דפ"ק.

אחדש"ת פאתי להשיב ולדון לפניו ע"ד אשר בדיק לן מר נ"י בחוה"מ פסח העבר בד' השו"ע או"ח סי' י"א סעיף ב' שפתב שם דלדעת הרא"ש דמכשיר עבוד באינו יהודי וישאל עומד ע"ג. ה"ה בציצית שטונאן אינו יהודי וישאל עומד ע"ג ואמר לו שיעשה לשמו ג"כ כשר.

וע"ז תמה פבוד הדר"ג נ"י דמאי ראיה מעבוד. דהתם לא בעינו לשמה רק בעת התחלת העבוד דהינו בעת שנותן העורות לסיד ושפיר אמרינו דצינת לישראל לעשות לשמה פינן שאינו אלא רגע אחד משא"כ בטויה דבעינו כל הטויה לשמה י"ל דמודה הרא"ש דלא מהני ישראל עומד על גביו דטויה יש לדמותו טפי לכתיבת הגט דמפורש בהדיא בגמרא בגיטין [דף כג ע"א] דלא מהני ישראל עומד ע"ג וכמ"ש הרא"ש בהל' ס"ת סי' ג' לחלק בדבר בין עבוד העורות לכתיבת הגט דבעינו שיכתוב כל התנרף לשמה אמרינו דלא צינת האיני יהודי משא"כ בעיבוד דאינו אלא ברגע אחד אמרינו דצינת ועביד לשמה.

וא"כ טויה טפי דמי לגט יותר מלעבוד זהו תוכן תמיהת הדר"ג נ"י על השו"ע ותמיהה עצומה היא באמת: והן אמת שראיתי להגר"א ו"ל בבאורייו שם ס"ק ז' שמשמע מדבריו שהרגיש ג"כ בזה וכתב דטויה דמי ג"כ לעבוד שא"צ לשמה אלא בתחלה ונראה שפונתו לדברי המרדכי שהובא בשו"ע שם ס"א להלכה שא"צ שיאמר שעושה לשמה רק בתחלת הטויה אבל אינו נוח לי בזה דהרי בגט נמי א"צ לשמה רק בשטה הראשונה ואפילו לא שמע אלא קו קולמסא וקו מגילתא שעושה לשמה שוב א"צ ואעפ"כ פסול באינו יהודי.

וע"כ צ"ל דהא דמהני קו קולמסא וקו מגילתא משום דאמרינו מסתמא יסיימו ג"כ לשמה וכמ"ש התוס' שם משום דכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה. אבל מחשבה לשמה מיהו בעי בכל כתיבת התנרף והלקף זה לא מהני רק בישראל אבל באינו יהודי דעושה אדעתא דנפשיה חיישינו שמה לא עביד לשמה דאינו יהודי לא צינת ונמצא דאפילו מחשבה ליכא.

והו סברא שייכא נמי בטויה דהא מ"מ מחשבה לשמה מיהו בעי בכל הטויה ולא דמי כלל לעבוד דמכשיר הרא"ש דהתם נעשית המלאכה אח"כ מאליה והאינו יהודי אינה עושה אח"כ מעשה כלל והלקף לא מהני מחשבתו לפסול אח"כ דאפילו אם אמר בפירוש אח"כ דאינו רוצה שיהיה העבוד לס"ת רק לאיזה דבר חול ג"כ נראה דלא מהני אמירתו לפסול דדבור לא מהני לפסול רק בעת שעושה מעשה וגדולה מזו אמרינו לגבי קדשים דזה מחשב וזה עובד לא אמרי' וכ"ש הקא דליכא מעשה כלל אבל טויה דבכל מעשה הטויה נעשה ע"י האיני יהודי בנודאי צריף מחשבה לשמה מיהת בכל הטויה וזה לא

עבד האינו יהודי ודמי ממש לגט וא"כ תמיהת הדר"ג נ"י פראי מוצק: והן אמת שמצאתי לגאון אחד קדמון קדוש מדבר דמסייע ג"כ לדעת הדר"ג והוא רבינו בעל העיטור ז"ל.

דבהלכות תפילין בשער הראשון ח"א כתב דעבוד לשמה בעי ע"י ישראל או ע"י אינו יהודי שיעבדו לשמן עכ"ל הרי דס"ל פדעת הרא"ש ז"ל דמהני עבוד ע"י אינו יהודי [ופשוט דר"ל אם ישראל עומד ע"ג ויאמר לו דעשה לשמה דבלא"ה בנודאי לא דהא אינו יהודי לאו בר פנונה הוא וכן נראה שפירש הרא"ש לד' בעל העיטור הנ"ל דהרי הרא"ש בהל' ס"ת הביא לדברי בעל העיטור הנ"ל לסיוע לדבריו דמהני עבוד ע"י אינו יהודי בישראל עומד ע"ג דהרי דמפרש דבעל העיטור נמי בהכי מיירי] ואילו בהל' ציצית בדין טונית הציצית כתב דטונית הציצית הו"ל פכתיבת הגט וכו'.

ואינו יהודי אע"פ שישאל עומד ע"ג פסול דאינו יהודי אדעתיה דנפשיה קעביד עכ"ל בעל העיטור שם. וא"כ לדברי השו"ע דברי בעה"ע ז"ל סותרין זה את זה.

וכבר הרגיש בזה המפרש לבעל העיטור שם ולא תירץ פלום אכן הדבר ברור דרבינו בעה"ע מחלק בין עבוד לטויה דעבוד אינו אלא רגע אחד נודאי מהני ע"י אינו יהודי בישראל עומד על גביו.

אבל בטויה דהוא מעשה רבה וצריך לחשב בכל הטויה לשמה פסול באמת באינו יהודי וזהו דמדמה שם טויה לכתיבת הגט והינינו פדעת הדר"ג: ושוב ראיתי להב"ח באו"ח סי' י"ד שחולק שם ג"כ על הב"י בשו"ע דכתב להכשיר בטויה ע"י אינו יהודי בישראל ע"ג לדעת הרא"ש ודעתו ז"ל שם דהא דפסול בציצית שעשה אינו יהודי והינינו שתלה הציצית בפגד ופשה החוליות והקשרים] היינו מטעם שאינו יהודי אינו עושה לשמה.

והא דמיעט הפתוב דווקא אינו יהודי היינו דבא לאשמעין קרא דאפי' בישראל עומד ע"ג פסולה. אבל הפל משום לשמה הוא.

ולכן למד מזה דה"ה טונית הציצית דקי"ל כשמואל דבעי לשמה פסול ע"י אינו יהודי אפי' בישראל עומד ע"ג דלא כהב"י. אכן לענ"ד דבריו צ"ע קצת דמ"נ אם הסברא נותן דהאינו יהודי צניית ליה להישאל לעשות לשמה כמו בעבוד למה פסול באמת דכיון דס"ל להב"ח דעיקר הפסול באינו יהודי הוא משום לשמה.

ואם הסברא נותנת דעשיית הציצית דומה לכתיבת הגט ולא צניית א"כ הדרא קושיא לדוכמא דכתוב רחמנא דצריך העשייה לשמה. וממילא הוי ידעין דגם בישראל עומד ע"ג פסול ודחוק לומר דהפתוב בא לאשמעין סברא זו דבכמה דוכתי אמרינן בגמ' דלמ"ל קרא סברא הוא.

ועוד דמנ"ל להוציא באמת מהו קרא דין זה דהא י"ל דגזה"כ דפסול ע"י אינו יהודי. אבל לעולם י"ל דלא בעי לשמה בעשיית הציצית וכדעת הרמב"ם ז"ל.

וגם בטויה דבעי לשמה מ"מ י"ל דלדעת הרא"ש דמכשיר בעיבוד ע"י ישראל ע"ג ה"נ בטויה וכמו שכ"הב"י. ובר מן דין מה שהביא מזה לסתור דברי הרמב"ם ז"ל דלא מצריך עשייה לשמה אינו הכרח כלל די"ל דהרמב"ם לשיתו דפוסל בעיבוד אפי' ישראל עומד ע"ג משום דלא צניית ליה לעשות לשמה.

וע"כ דנפקא לן מצד הסברא דהא התם ליפא קרא ואם איתא דגבי עשיה בעי לשמה ל"ל קרא למעט אינו יהודי אע"כ דלא בעינו לשמה אבל הרא"ש לשיטתו דמכשיר עיבוד ע"י ישראל ע"ג שפיר י"ל דגם בעשיה בעינו לשמה כמו בטוניה וקא דצריך קרא למעט אינו יהודי לענין אם ישראל עומד ע"ג דמצד לשמה הנה פשר: אכן לענין עיקר תמיהת הדר"ג נ"י על הש"ע עלה בדעתי ליישב דהנה המעיין ברא"ש בהל' ס"ת סי' ג' יראה דמתחלה הביא דברי רבינו ברוך ז"ל דאם האיני יהודי מעבדו וישראל עע"ג ומסייעו פשר ומטעם דמסייע פנה יש בו ממש ומנהי הסיוע פאלו עשה הישראל בעצמו ומשמע דאינו מחלק כלל בין עבוד לכתובת הגט אלא התם בגט מייירי דאינו מסייע כלל.

[גם י"ל דהתם לא מהני סיוע באמת דמסייע דהתם ונדאי אין בו ממש פנין דהאי אוחו הקולמוס וכותב לא מהני מה שישראל מסייעו באחיות הקולמוס פנין דעיקר הפתיכה היינו מה שמוליק הקולמוס בידו על הנניר וכותב וזה נעשה ע"י האיני יהודי בעל וכמו דתנא בתוספתא דשבת פי"ב דקטן אוחו בקולמוס וגדול אוחו בידו וכותב חייב הגדול גדול אוחו בקולמוס וקטן אוחו בידו וכותב פטור הגדול ופסקה הרמב"ם להלכה בפ"א מהלכות שבת (הלכה י"ד) ומש"כשם בתוספתא ברישא אחד אוחו בקולמוס ואחד אוחו בידו וכותב האוחו בקולמוס חייב.

נ"ל הדבר פשוט דט"ס"ה וצ"ל דהאוחו בקולמוס פטור והאוחו ביד חייב פנ"ל ברוך]. רק שאח"כ הוסיף הרא"ש מעצמו עוד סברא לחזק דברי רבינו ברוך ז"ל משום דלא דמי לכתובת הגט דהתם בעינו כל התורה לשמה משא"כ הכא דאינו אלא רגע אחד ולפי טעם זה אפילו בלא סיוע פשר אכן הרב"י לא סמך על תירוץ של הרא"ש ז"ל דברי בהדיא פתב בסי' ל"ב בסעיף ט' דאם ישראל עע"ג ומסייעו פשר לדעת הרא"ש הרי דאינו מתיר רק ע"י סיוע.

וכן הוא דעת הב"י ביו"ד ס' סי' רע"א ע"ש. וא"כ יפה פתב בסי' י"א דגם בטויה פשר לדעת הרא"ש אם ישראל עע"ג ור"ל אם הישראל מסייע וכמו גבי עבוד דאינו מתיר רק בסיוע וכמ"ש הרמ"א פאן בסי' ל"ב וביו"ד ס' סי' רע"א וכו' בב"י שם להדיא.

וכיון דעיקר ההיתר הוא ע"י סיוע אין לחלק בין עבוד לטויה דגבי גט נמי אם הישראל מסייעו בסיוע שיש בו ממש ג"כ פשר ואפשר עוד דהרא"ש בעצמו ג"כ לא סמך על סברתו להתיר בלא סיוע ולא פתב הך סברא רק לסניף בעלמא לחזק דברי רבינו ברוך ומדע דהא הטור ז"ל ביו"ד ס' סי' רע"א לא התיר רק ע"י סיוע ומשמע שם מדבריו דגם הרא"ש אינו מתיר רק ע"י סיוע וכ"כ הב"י שם להדיא לדעת הרא"ש וכן פתב שם הרמ"א בהגה"ה רק שהב"ח השיג שם על הב"י וכתב דרבינו ברוך בעצמו לא מצריך סיוע רק לכתחלה אכן כל דבריו שם אינם מוכרחים כלל ודברי הב"י נראים עיקר להלכה: ומה דהטור ז"ל באו"ח סי' ל"ב לא הזכיר דבעי סיוע פכר הרגיש בזה הב"י שם ובהגהת מהר"ח שם והנה מה שדחק שם המהר"ח בדברי הטור ביו"ד דבריו לא נהירא כלל וגם מה שכתב הב"י דהטור סמך עצמו על מה שכתב ביו"ד ג"כ תמוה קצת דהא יך? סמוך עצמו על מה שכתוב אח"כ אכן לע"ד י"ל דהטור מחלק בין עבוד העור לשם ס"ת לבין עבוד העור לכתוב עליו פרשיות של תפילין דגבי ס"ת דמפניך בגמ' בגיטין [ד' מ"ה ע"ב] דבעי לשמה החמיר הטור דבעי סיוע וכדעת רבינו ברוך דספיקא

דאָרײַטאָה וואָ אַבֿל בַּתִּפּוּלִין דָּאָיִפֿאָ מַחְלֻקַת הַפּוֹסְקִים אִי בְּעִינֵי עֵבֹוד לְשִׁמָּה כָּלֵל דְּדַעַת רִשׁ״י בְּסִנְהֶדְרִין (דָּף מ"ח ע"ב) דא"צ עבֹוד לְשִׁמָּה [וְהֵגַם דְּרִשׁ״י מִיָּרִי מַעְבֹּוד דְּעוֹר הַבָּתִּים מ"מ מד' הַתּוֹסֵף דְּמִנְחוֹת (דָּף מ"ב ע"ב ד"ה עד) מִשְׁמַע דָּאִין לְחַלֵּק בֵּין עוֹר הַבָּתִּים לְפִרְשִׁיּוֹת דְּהָא שִׁי"ן שֶׁל תִּפּוּלִין הַלַּמ"מ וְכִינּוּן דְּעוֹר הַבָּתִּים לֹא בְּעֵי עֵבֹוד לְשִׁמָּה ה"נ עוֹר הַפִּרְשִׁיּוֹת וְכֵן מִשְׁמַע מְדַבְּרֵי הַב"י בְּסִימָן ל"ב מַה שֶּׁפָּתַב הַטּוֹר דְּעוֹר הַפִּרְשִׁיּוֹת בְּעֵי עֵבֹוד לְשִׁמָּה הַבֵּיא ע"ז הַב"י מַחְלֻקַת רִשׁ״י וְתוֹסֵף הָרִי דַס"ל דְּלַדְעַת רִשׁ״י גַם בְּעוֹר הַפִּרְשִׁיּוֹת לֹא בְּעֵי עֵבֹוד לְשִׁמָּה] לְכֵן לֹא הִחְמִיר הַטּוֹר כ"כ דְּהוּי ס"ס שְׁמָא הִלְכָה פְּרִשׁ״י דְּלֹא בְּעֵי עֵבֹוד לְשִׁמָּה כָּלֵל.

וְאֵת"ל דְּצָרִיף שְׁמָא סְבַרַת הָרֵא"ש עֵינֵי דְּלֹא בְּעֵי סִיּוּעַ כָּלֵל מִשּׁוּם דְּלֹא דְּמִי עֵבֹוד לְגַט וְהַלְכָה מִקִּיל אִף בְּלֹא סִיּוּעַ: וַיֵּשׁ לְהַסְתַּפֵּק סָפֵק גָּדוֹל בַּתְּלִיַת הַצִּיצִית בַּבְּגָד ע"י סִיּוּעַ הַיִּשְׂרָאֵל אִי פֶשֶׁר אוֹ לֹא דְּאֶפְשָׁר כִּינּוּן דְּהֵתָם פְּסוּל מִצַּד גִּזְה"כ י"ל דְּגַם בְּיִשְׂרָאֵל וְא"י אוֹחֲזִין בְּיַחַד בְּהַחוּט וְתוֹלִין בַּבְּגָד פְּסוּל.

וְלְכַאוּרָה דִּין זֶה תְּלִיָּא בְּאַשְׁלֵי רַבְרָבִי דְּהֵנָּה בְּשַׁחֲטָה דְּפְסוּל ע"י אֵינּוּ יְהוּדִי מִטַּעַם דְּאֵינּוּ בַר זְבִיחָה אֵיפֿאָ מַחְלֻקַת הַפּוֹסְקִים הֵיאָף הַדִּין בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵינּוּ יְהוּדִי הֵיּוּ אוֹחֲזִין בְּסַפִּין וְשׁוֹחֲטִין דְּדַעַת הָרִשְׁבָּ"א בַתו"ה וְכַוּוֹתֶיהָ פֶּסֶק הַב"י בְּשׁו"ע יו"ד סי' ב' סְעִיף י"א דְּפְסוּל וַיִּלְרֵף מִהַמְשָׁנָה דְּחֻלִּין מ"א דְּתַנּוּ שֶׁם הֵיּוּ שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַפִּין וְשׁוֹחֲטִין אֶחָד שׁוֹחֲטֵי לְשֵׁם דְּבַר פֶּשֶׁר וְאֶחָד שׁוֹחֲטֵי לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֶחָד מִכָּל אֱלוֹי דְּפְסוּל.

אַכּוּן בְּאוֹר זְרוּעַ וּבַהֲגָהַת אֲשֶׁרִי פ"ק דְּחֻלִּין מְכַשִּׁירִין וּכ"ה בַּתּוֹסְפָתָא לְהַדְּיָא וְכֵן פֶּסֶק הַמְהַרְשֵׁ"ל וְהַשֵּׁ"ף שֶׁם וְלֹא דְּמִי לְהַמְשָׁנָה דְּחֻלִּין דְּהֵתָם מַחְשָׁבַת הַשׁוֹחֲטֵי פְּסָלָה עֵי"ש וְא"כ פֶּשׁוּט דַּה"נ תְּלִיָּא בַּדִּין הַנֶּ"ל דְּלַדְעַת הָרִשְׁבָּ"א דְּכָל הֵיכָא דְּמַעְטָה הַתּוֹרָה א"י גַם כְּשֶׁהַיִּשְׂרָאֵל מְסִייעוּ בַּהֲדִיָּה ג"כ פְּסוּל ה"נ דְּכַוּוֹתֶיהָ מִשָּׂא"כ לְהַאוּ"ז פֶּשֶׁר מִיְהוּ כ"ז בְּשִׁשְׁנַיִם תּוֹלִין בַּבְּגָד בְּשָׁנָה אַבֿל אִם הַיִּשְׂרָאֵל אֵינּוּ רַק מְסִייעַ אֵינּוּ רְאָיָה דְּכָשֶׁר דִּי"ל דְּגַם הַאוּ"ז מוֹדָה דְּסִיּוּעַ אֵינּוּ מוֹעִיל וְלַעֲנִין מַחְלֻקַת הָרִשְׁבָּ"א וְהַאוּ"ז רְאִיתִי לְהַגְרָ"א ז"ל בְּבִיאוּרֵי שֶׁם שְׁתַּמָּה עַל דְּבַרֵי הָרִשְׁבָּ"א דַּה"כ הֵיאָף מְשַׁנֵּי בְּחֻלִּין דָּף מ"א הַב"ע בְּיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר לַעֲבֹודַת כּוֹכָבִים וְלַדְעַתוֹ הוּא פְּסוּל בְּלֹא"ה מִטַּעַם שְׁחִיטַת מוֹמֵר וְלָמָּה צָרִיף לְמַחְשָׁבַתוֹ וְאֶפְ"י אִם לֹא הִיָּה מְחַשֵּׁב לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֱלוֹי ג"כ פְּסוּל דְּהָא הוּי כְּיִשְׂרָאֵל וְפְסוּל אוֹחֲזִין בְּסַפִּין וְשׁוֹחֲטִין אֱלוֹי דְּבַרֵי ז"ל.

וְלִילֵא דְּבַרֵי הַקְּדוּשִׁים הֵייתִי אוֹמֵר דְּקִצַּת יֵשׁ לְהַבֵּיא מִשֶׁם רְאָיָה בְּדַעַת הָרִשְׁבָּ"א. דְּלְכַאוּרָה לְמַה צָרִיף לְאוֹקְמָא בְּיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר לְוִקְמֵי בַּא"י מִמָּשׁ דְּבַדִּיָּה וּנְדָאֵי לְאוֹ לְצַעוּרֵי קָא מְכוּוִין א"ו דְּבִאֵינּוּ יְהוּדִי בְּלֹא"ה פְּסוּל מִשּׁוּם שְׁחִיטַת א"י מִשּׁוּם דְּיִשְׂרָאֵל וְפְסוּל אוֹחֲזִין וְשׁוֹחֲטִין פְּסוּל וְכַדְעַת הָרִשְׁבָּ"א וְהָא דְּמְשַׁנֵּי בְּיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר הֵינּוּ מִשּׁוּם דְּיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר אֵינּוּ שְׁחִיטָה פְּסוּלָה רַק מְדַרְבְּנָן כְּמוֹ שְׁהַעֲלָה הַגְרַע"א ז"ל בְּגִלְיוֹן הַי"ד בְּסִי' ב' אוֹת א' וְכִינּוּן שְׂאֵינּוּ רַק מְדַרְבְּנָן שְׁפִיר מְהַנֵּי סִיּוּעַ.

וַיֵּשׁ לְהַמְתִּיק עוֹד דְּהָרִשְׁבָּ"א אֲזִיל לְשִׁיטָתוֹ דַּס"ל דְּמוֹמֵר אוֹכֵל גְּבִילוֹת לְהַכְעִיס ג"כ כְּפֶשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד ע"ג וע"כ צ"ל דַּס"ל דְּמִקְרִי בַר זְבִיחָה כִּינּוּן דְּמַצְנֻנָה אֲזַבִּיחָה. וְא"כ מ"ט מוֹמֵר לַעֲבֹודַת כּוֹכָבִי פְּסוּל וע"כ דְּפְסוּל דְּרַבְּנָן הוּא וּכ"כ הַגְרַע"א ז"ל לְדַעַת הָרִשְׁבָּ"א וע"פ זֶה נִתְּיָשֵׁב תְּמִיחַת הַגְרָ"א ז"ל עַל הָרִשְׁבָּ"א ז"ל.

אכן בתוס' (חולין די"ד ד"ה השוחט) דהקשו שם ג"כ פקושית הגר"א ז"ל והוכיחו מזה דכפעם אֶחָד לֹא נַעֲשֶׂה מוֹמֵר. צ"ל דס"ל דמומר פסול מה"ת ודמי לאינו יהודי.

אף לפ"ז צ"ל דהרשב"א אינו פוסל רק באינו יהודי ובאמת ברשב"א עצמו מבואר להדיא דפוסל אפילו במומר בשנים אוחזין בספין ושוחטין: ועוד קשה לי דמאי מקשה הגר"א על הרשב"א דהלא הוא קושית התוס' בחולין הנ"ל וכבר תירצו יפה דכפעם אֶחָד לֹא נַעֲשֶׂה מוֹמֵר ו"כ גם על הרשב"א יש לתרץ פן ואולי דכונתו משום דקצת משמע בדברי הרשב"א מתחלה שם שאינו סובר סברת התוס' דכפעם אֶחָד לֹא נַעֲשֶׂה מוֹמֵר וכמ"ש הש"ך בסי' ד' סק"ד ואף דשוב כתב הש"ך שם דבתשו' הרשב"א מבואר להדיא דס"ל דכפ"א לא נַעֲשֶׂה מוֹמֵר מ"מ שפיר מקשה לפי מה דס"ל להרשב"א בכאן ודו"ק: וקצת קשה לי על דברי הב"ח באו"ח הנ"ל דהביא ראיה דבעינן תליית הציצית לשמה מדפסל התורה בא"י ומאי ראיה היא הא גם בשחיטה פסלה התורה א"י והתם לא בעינן לשמה קלל.

ועוד תמוה לי על דברי הב"י שיהביא ראיה מזה אדרבה להיפך דלא בעינן לשמה וכדעת הרמב"ם דאל"כ למה צריך למעט א"י תיפוק ליה דאינו עושה לשמה וגם זה תמוה משחיטה דהא לר' נתן בעינן פנונה לשחיטה ואעפ"כ כתבה התורה מעוט למעט אינו יהודי וע"כ דבעינן קרא לשנים אוחזין בספין ושוחטין דמטעם לשמה הנה פשר דהא אפי' בסיוע פשר אבל פיון דמעטה קרא גם בכה"ג פסול וכמו שפסק הב"י ביו"ד להדיא ועוד יש ליישב כמו שתי' התוס' בגיטין אליבא דרב דמכשיר באינו יהודי משום דס"ל דסתם עשייה דציצית היינו לשמה.

וא"כ לדין נמי ניחא. דצריך קרא לפסול דמצד לשמה הנה פשר דסתם עשייה הוא לשמה ושוב מצאתי זה בארצות החיים: הינצא מזה דאם שנים תולין בבגד ישראל ופסול תליא במחלוקת הנ"ל ואם האינו יהודי תולה בבגד והישראל מסייע יעניין בתבואת שור ביו"ד סי' ב' שהאריך בזה וכן בדין זה יכול וזה אינו יכול.

וכן לענין הדין דאם הפסול אוחז בספין והקשר אוחז בידו ג"כ האריך הרבה וכתב ג"כ דבתוספתא דשבת יש ט"ס וכמ"ש לעיל בעזה"י ע"ש היטב. אכן לענין ציצית נראה דלא מהני סיוע דהא לענין כתיבת ס"ת ותפילין לא מצינו דמהני סיוע ע"י ישראל וע"כ משום דגזה"כ הוא וקשרתם וכתבתם פל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה לא מהני סיוע וא"כ בציצית נמי דכונתיה וזהו דהוצרך למעט א"י בכתיבה מקרא ולכאורה תיפוק ליה דהא בעינן לשמה אכן לפי הנ"ל ניחא דנ"מ דלא מהני סיוע: ומיהו נראה דאם ישראל ואינו יהודי טוו ביחד את הציצית או תלאום בבגד והאינו יהודי חושב בהדיא שלא לשם ציצית או אפילו בשני ישראלים שטוו את הציצית וא' חושב לשם דבר חול בנודאי מהני מחשבתו לפסול ואף דהישראל אחר חשב בהדיא לשם ציצית דהא משנה ערוכה שנינו בחולין דשנים אוחזין וכו' אֶחָד חֹשֵׁב לְשֵׁם אֶחָד מִפָּל אֵלוֹ וְאֶחָד לְשֵׁם דָּבָר כֹּשֵׁר פֶּסוּל.

אלמא דכל דשחשב מחשבה דמהניא לפסול אינו מועיל מה שיש עוד במעשה זו אדם אחר שחושב לשם דבר פשר וא"כ ה"ה בציצית או שאר דברים דבעינן בהו לשמה פגון תפילין וס"ת וגט אם שנים עסקו ביחד ואֶחָד חֹשֵׁב שְׁלֹא לְשֵׁם פֶּסוּל וּפְשׁוּט עוֹד דה"ה בקדשים דבעינן לשמה אם שחטו שנים פסח או חטאת [לפי מאי מה דקי"ל פכחמים

בְּחֻלּוֹ (נֶרֶף ל) דְּשָׁנִים שׁוֹחֲטִין זָבַח אֶחָד וְכֵן פָּסַק הַרְמְב"ם ו"ל בַּפ"א מֵהַל' פְּסוּלֵי הַמְּוֹקְדָּשִׁין דְּהִלְכָה כְּחֻמַּיִם] וְאֶחָד חִיָּשֵׁב שְׂלֵא לְשֵׁמוֹ פְּסוּל.

אֵלָּא דְקָצַת תְּקִימָה לִי דְמֵאֵי הַנְּצָרָה הַש"ס בַּפְּסָחִים ד' ס' לְפָרֵשׁ לְמֵאֵי דְתַנּוּ לְשֵׁמוֹ וְשְׂלֵא לְשֵׁמוֹ פְּסוּל דְקָאֵי בְּשַׁחֲטָה וּמְחַשְׁבַּב בְּנִרְיָקָה מְשׁוּם דְאֵי חִיָּשֵׁיב בְּשַׁחֲטָה גּוּפָא הָא כְּשֹׁר לְר"מ דס"ל דְתַפְּנֵס לְשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְאֵי בְּשַׁתִּי עֲבוּדוֹת מִיְיָרֵי קָשָׁה דְהָא הִיָּינוּ רִישָׁא יַעו"ש] הָא יֵשׁ לְפָרֵשׁ בַּפְּשִׁיטוֹת דְלַעוּלָם בְּעֲבוּדָה אַחַת וְדַחֲשִׁיב בְּשַׁחֲטָה גּוּפָא וּמ"מ מְצִי אַתְיָא כַר"מ דִּי"ל דְמִתְנִיתִין מִיְיָרֵי דְשָׁנִים שְׁחָטוּ אֶת אֶת הַפְּסָח אֶחָד חִשְׁבּוּ לְשֵׁמוֹ וְאֶחָד חִשְׁבּוּ שְׂלֵא לְשֵׁמוֹ וּבַכֵּה"ג גַּם ר"מ מוֹדֵה דְהָא ב' הַמְּחַשְׁבוֹת הֵיוּ בְּבַת אַחַת וְלֹא שְׁיִיף בְּזֵה תַפְּנֵס לְשׁוֹן רֵאשׁוֹן וּצ"ע: וְלַעֲנִין מַה שְׁפָתְבְּתִי לַעֲלִיל לִיָּשֵׁב דְבָרֵי הַטּוֹר ו"ל מַה דְלֹא הִצְרִיף סִיּוּעַ בְּעֲבוּד עוֹר הַפְּרָשִׁיּוֹת מְשׁוּם דְסָמָה אַרְש"י דְלֹא מְצָרִיף עֲבוּד לְשֵׁמָה כָּלֵל בְּתַפְּלִין וְאִף דְרָש"י לֹא פָתַח זֶה רַק בְּעוֹר הַבְּתִים מ"מ מְדַבְּרֵי הַתּוֹס' דְמִנְחוֹת וְהַב"י מְשַׁמַּע לְהִדְיָא דַּה"ה בְּעוֹר הַפְּרָשִׁיּוֹת וְנִכְעַת רְאִיתִי דַּכ"ה ג"כ דַּעַת הָרִי"ף דְכָתַב ג"כ דְלָרְבָא דס"ל דְהַזְמִנָה וְלֹא מִילְתָא הִיא לֹא בְּעִינֵן עֲבוּד לְשֵׁמָה כָּלֵל.

וְכַתַּב הַרְמְב"ן בַּמְּלַחְמוֹת בַּפ"ק דְסָנְפָה וְהָא דְגַבִּי ס"ת מְפֹרֵשׁ בַּגְּמ' דְבַעֲי עֲבוּד לְשֵׁמָה הִיָּינוּ מְשׁוּם דְהֵתָם אֵיפָא קָרָא דְבַעֲי לְשֵׁמָה דְכְּתִיב וְעַתָּה פָּתְבוּ לְכֶם וְהִיָּינוּ לְשֵׁם חֲוַבְתְּכֶם וְכִמּוֹ דְדָרְשִׁינוּ גַבִּי צִיצִית לָהּ לְשֵׁם חוּבָה אֲבָל בְּתַפְּלִין לֹא בְּעִי לְשֵׁמָה כָּלֵל.

וְאִפְּלִי בְּכַתִּיבַת הַפְּרָשִׁיּוֹת לֹא בְּעִינֵן לְשֵׁמָה וְכֵן מְפֹרֵשׁ בַּבְּרִיָּתָא דְמִנְחוֹת (מ"ב ע"ב) ת"ר תְּכַלֵּת אֵין לְהֶם בְּדִיקָה וְכו' סְפָרִים יֵשׁ לְהֶם בְּדִיקָה וְאֵינָם נִיָּקָחִים אֵלָּא מִן הַמְּוֹמָחָה תַפְּלִין וּמִזוֹזוֹת יֵשׁ לְהֶם בְּדִיקָה וְנִיָּקָחִים מְפָל אֲדָם כ"ה גִּירְסַת הָרִי"ף וְכָל הַגְּאוּנִים ו"ל.

וְכַתַּב הַרְמְב"ן דְגִירְסָא זֹו עֵינָר וְלֹא כְּסָפָרִים דִּילֵן בְּמִנְחוֹת דְהַגִּירְסָא הוּא בְּהַפָּה וְכֵן נִרְאָה פְּשׁוּט דְכֵן הָיָה ג"כ גִּירְסַת רִש"י ו"ל שְׁהָרֵי פָתַח הַטַּעַם דְנִיָּקָחִים שְׂלֵא מִן הַמְּוֹמָחָה מְשׁוּם דְלֹא בְּעִינֵן עֲבוּד לְשֵׁמָה.

וְאֵי כְּגִירְסָא דִּילֵן תְּמוּהָ דְיִצְיָבָא בְּאַרְעָא וְגִיּוֹרָא בְּשָׁמֵי שְׁמַיָא וְהָאִיף יַעֲלָה עַל הַדַּעַת לֹוֹמֵר דַּס"ת לֹא בְּעִי עֲבוּד לְשֵׁמָה וְתַפְּלִין צָרִיף. אֵלָּא הַדְּבָר פְּשׁוּט דְרִש"י הָיָה גּוֹרֵס כְּגִירְסַת הָרִי"ף ו"ל וְכֵן מְשַׁמַּע מְדַבְּרֵי הַרְמְב"ן שֶׁם דְכֵן הָיָה גִירְסַת רִש"י וְד' רִש"י שְׁלַפְנִינּוּ וְנִרְאָה שְׁנַדְפֵּס בְּשִׁבוּשׁ וְהַגּוֹרְסִין כְּגִירְסָא שְׁלַפְנִינּוּ צ"ל דְהַטַּעַם דְנִיָּקָחִין שְׂלֵא מִן הַמְּוֹמָחָה לֹאוּ מִחֻמַּת לְשֵׁמָה אֵלָּא מִחֻמַּת טַעַם אַחֵר].

וְכַתַּב רַבִּינוּ שְׁלֵמָה הַטַּעַם מְשׁוּם דְלֹא בְּעִי לְשֵׁמָה בְּתַפְּלִין הָרִי דְגַם בְּכַתִּיבַת הַפְּרָשִׁיּוֹת לֹא בְּעִינֵן לְשֵׁמָה וְכ"ה ג"כ שִׁיטַת הָרִי"ף ו"ל וְכ"כ שֶׁם הַרְמְב"ן ו"ל. וְא"כ יָפָה פָתַח הַטּוֹר דְלֹא הִצְרִיף סִיּוּעַ בְּעוֹר הַפְּרָשִׁיּוֹת מְשׁוּם דְלֵהָרִי"ף וְרִש"י לֹא בְּעִי לְשֵׁמָה כָּלֵל בְּתַפְּלִין וְיָפָה כִּיּוֹן הַב"י בְּדַעַת רִש"י וְכָל זֶה בְּרוּר: הִיָּצָא לְנוּ לְהִלְכָה מְפָל מַש"כ בַּעוֹז"ה דְקִי"ל כְּשִׁמוּאֵל דְבַעֲינֵן טוֹיָה לְשֵׁמָה וְנַפְק"ל בְּסָנְפָה ד' ט' מְדַכְּתִיב גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָהּ וְדָרְשִׁינוּ לָהּ לְשֵׁם חוּבָה וּצ"ל דְמְפָרְשִׁינוּ דְהָא עֲשִׂיָה דְקָרָא קָאֵי עַל עֲשִׂיָת הַצִּיצִית בְּעַצְמוֹן דְהִיָּינוּ הַטּוֹנִיָה וּמִמִּילָא אִם טוֹנָאן אֵינוּ יְהוּדִי פְּסוּל דְאִף דְבִטּוֹנִיָה לִיכָא קָרָא לְמַעַט אֵינוּ יְהוּדִי מ"מ פְּסוּל מְצַד שְׂאִינוּ נַעֲשֶׂה לְשֵׁמָה.

וּנְרָאָה דְאָרְף לְפִי דַעַת הַתּוֹסֵ' בְּמִנְחוֹת (דָּף מ"ב ע"א ד"ה וְאֵל) דְסִתָּם עֲשִׂיָה דְצִיצִית הוּא לְשִׁמוּ הַיָּינוּ הַתְּלִיָה בְּבָגְד וּמִשׁוֹ"ה מְכָשֵׁר שָׁם רַב בְּאֵינוּ יְהוּדִי אֲבָל הַטּוֹנָה בְּסִתְמָא וְנִדְאִי לָאוּ לְשִׁמוּ קָאִי אֲבָל אִם יִשְׂרָאֵל וְאֵינוּ יְהוּדִי טּוּוּ בְּיַחַד בְּנִדְאִי פִּשְׁר דְּמַעֲשָׂה הַאֵינוּ יְהוּדִי לֹא גָרַע מִסִּתְמָא וְהִישְׂרָאֵל הָא חוֹשֵׁב לְשִׁמָּה.

וְאָכֵן אִם הָאֵינוּ יְהוּדִי טוֹנָה לְבִדּוֹ וְיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד ע"ג תְּלִיָה בְּמַחְלוּקַת הַרְמַב"ם וְהִרָא"ש לְעִנְיָן עֵיבוּד וְאָכֵן לְפִי מִש"כ י"ל דְאָרְף לְדַעַת הִרָא"ש אֵינוּ מְתִיר רַק ע"י סִיוַע וְעִי' הִיטִיב בְּזָה בַב"ח וְהִשְׂ"ף בִּיּוֹ"ד סִי' רַע"א וּבְבִיאָוּרֵי הַגֵּר"א וְ"ל בַּא"ח סִימָן י"א ס"ק ח' דְדַעַתָּם וְ"ל דְלְפִי מִסְקִנַת הִרָא"ש וְ"ל לֹא בְעֵינָן סִיוַע רַק מִשׁוּם מְצוּה מִן הַמְּוֹבָחָר] וְאִפְשָׁר דַּע"י סִיוַע גַּם הַב"ח מוֹדָה לְדַעַת הַב"י דְכָשֵׁר.

אֲבָל בְּתִלְיִת הַצִּיצִית בְּבָגְד דַּעַת הַרְמַב"ם וְ"ל דַּא"צ לְשִׁמָּה וְהוּא ע"פ גִּי' הַגְּאוּנִים וְ"ל בְּסוּפָה (דָּף ט') דְגָרְסִי אֶלְמָא דְבְעֵי טוֹנָה לְשִׁמָּה וּמְקַשָּׁה מְשִׁמוּאֵל וְלֹא מְרַב. דְלָרַב לֹא בְעֵינָן לְשִׁמָּה כָּלֵל בְּצִיצִית וְלָהּ מְבַעֵי לְמַעוּטֵי גְזוּלָה וּבְעֲשִׂיָה גַם שְׁמוּאֵל מוֹדָה דְלֹא בְעֵי לְשִׁמָּה.

וְאָכֵן קַצ"ע דְהָא בְּקִרָא דְגְדִילִים תַּעֲשֶׂה מְסִיִּים עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתָהּ מְשִׁמַּע דְאֵינִי גְמִי בְעֲשִׂיָה דְהַנְחָה בְּבָגְד. וְעַל שְׁנֵינֵיהֶם הוּא אוֹמֵר דְתַעֲשֶׂה לְשֵׁם חוּבָהּ וְצ"ע].

וּמִיָּהוּ ע"י עוֹבֵד כּוֹכְבִים פְּסוּל דְמִיעֵט קִרָא. וְאִם יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכְבִים הַנִּיחוּ בְּבָגְד תְּלִיָה בְּמַחְלוּקַת הִרָא"ש וְהַא"ז לְעִנְיָן שְׁחִיטָה וְאָכֵן דַּעַת שְׁאָר הַפּוֹסְקִים וְ"ל דְגַם בְּעֲשִׂיָה בְעֵינָן לְשִׁמָּה.

וְכֹלְהוּ נַפ"ל מְגִדִילִים תַּעֲשֶׂה לָהּ וְעִי' בַב"י דְאֶפִּילוּ הַקְּשִׁירָה וְעֲשִׂיָת הַחֻלְיוֹת בְּעֵינָן לְשִׁמָּה וְנִרְאָה דַּנְפִק"ל זֶה מְדַכְתִּיב תְּחִילָה פְּרִשַׁת צִיצִית בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף וְאִח"כ פְּתִיב וְהָיוּ לָכֶם לְצִיצִית וְלְכַאוּרָה הו"ל לְמַכְתָּב וְהָיָה לָהֶם לְצִיצִית וְאָכֵן י"ל דְבָא לְלַמֵּד דְגַם עֲשִׂיָת הַקְּשִׁירָה וְהַחֻלְיוֹת בְּעֵינָן לְשֵׁם חֻבְתָּכֶם.

וּמִשׁוֹ"ה כְּתוּב זֶה אַחַר נְתִינַת פְּתִיל תְּכֵלֶת דְאַחַר נְתִינַת הַפְּתִיל צְרִיף לְקִשׁוֹר וְלַעֲשׂוֹת חֻלְיוֹת. וְאָכֵן לְדַעַת הַרְמַב"ם דְלֹא בְעֵי לְשִׁמָּה כָּלֵל בְּעֲשִׂיָה.

צ"ל דְמִפְרִשׁ דְמָה דְכְתִיב וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית ר"ל לְטוֹבְתָכֶם וְכֵן פִּירֵשׁ בַּס' הַתּו"מ לְהַגְּאוּן מְלָבִים זַצ"ל עַל קִרָא רָאוּ כִי ה' נָתַן לָכֶם הַשְּׁבֵת ע"ש] וְכִמוֹ דְמְסִיִּים אַח"כ וְרִאִיתֶם אֹתוֹ וְזַכְרְתֶם אֵת כָּל מְצוֹת ה' דְרִאִיָּה מְבִיא לִידֵי זְכִירָה.

וְזַכְרָה מְבִיא לִידֵי עֲשִׂיָה וְעוֹד אֵיפָא טוֹבָה וְכָבוֹד לְיִשְׂרָאֵל ע"י מְצוֹת צִיצִית דְאַמְרִינָן בְּמִנְחוֹת (דָּף מ"ג ע"ב) דְהַנְהִיר בְּמְצוֹת צִיצִית זוֹכָה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה דְכְתִיב הִכָּא וְרִאִיתֶם אֹתוֹ וְכְתִיב הֵתֶם אֵת ה' אֱלֹהֵיךָ תִירָא וְגו'.

וְעוֹד אֲמַרְיָן שָׁם דְמָה נִשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מְכָל מִינֵי צְבָעוֹנִין מִפְּנֵי שְׁהַתְּכֵלֶת דּוּמָה לֵיָם וְכו'. וְרַקִּיעַ דּוּמָה לְכַסָּא הַכְּבוֹד וּפְרִש"י מִפְּחַת הַתְּכֵלֶת מְזַפִּיר הַיּוֹשֵׁב עַל כְּסָא וְעוֹד נֹאֵה לְיִשְׂרָאֵל שְׂיָהּ כְּסָאוֹ עֲלֵיהֶם עכ"ל.

וְלָכֵן תִּיְכַף אַחַר נְתִינַת פְּתִיל תְּכֵלֶת כְּתִיב וְהָיָה לָכֶם לְהוֹרוֹת עַל כּוֹנְנָה זוֹ וְהָיָה דְכְתִיב תִּיְכַף וְרִאִיתֶם אֹתוֹ וְזַכְרְתֶם וְדו"ק: וְשִׁיטָה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בְּזָה לְהַסְמָ"ק בְּעֲשִׂיָן ל"א לְפִי

מה שְׁהַעֲתִיק בַּבַּי בְּשֵׁמוֹ בְּסִי י"ד דַּעֲשִׂית צִיצִית כְּשֶׁרָה בְּכָל וּלְפִיכָה אִין מְבָרְכִין לַעֲשׂוֹת צִיצִית.

וּפִי הַבַּי דַּס"ל פְּלִיִּשְׁנָא בְּתָרָא דַּעֲשִׂית צִיצִית בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִים כְּשֶׁרָה דְּכְתִיב וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית וַעֲשׂוּ לָהֶם אֲחֵרִים ע"ש בַּבַּי. וְנ"ל דַּמ"מ י"ל דַּס"ל דְּבַעֲיָנוּ לְשִׁמָּה גַם בַּעֲשִׂיָהּ.

וְהָא שְׁפָשֶׁר ע"י עוֹבֵד כּוֹכְבִים הֵינּוּ מְשׁוּם דַּס"ל פְּדַעַת הַתּוֹסֵ' הַנְּ"ל דַּסְתָּם עֲשִׂית צִיצִית הוּא לְשִׁמָּה וְאִכּוּ בַּסְמ"ק לְפָנֵינוּ שְׁם הַגִּי' וַעֲשִׂית צִיצִית כְּשֶׁרָה בְּנִשְׁמִים אֲבָל ע"י עוֹבֵד כּוֹכְבִים לֹא הַזְכִּיר כָּלֵל וְכֵן מְסִיק הַבַּי בְּאַמַּת בְּדַעַת הַסְמ"ק דְּזָה מוֹדָה דַּע"י הַא"י פְּסוּל וְגַם מ"ש הַבַּי שְׁם שְׂרַבִּינוּ הַגְּדוֹל מֵהַרִּי"א ו"ל פְּתַב שְׁבַעַל הָעֵיטוֹר ג"כ סוֹבֵר דַּצִּיצִית בַּא"י כְּשֶׁר.

כֵּן נִמְצָא בְּאַמַּת בַּבַּע"ט לְפָנֵינוּ בַּהַל' צִיצִית בְּשַׁעַר ג' ח"א. וְמָה שְׁהַקְשָׁה שְׁם בְּשַׁעַר הַחֲדָשׁ בְּאוֹת כ"ז דְּהָא בְּעֵינָן לְשִׁמָּה וְהוֹצִיא מִזָּה דַּס"ל כְּהַרְמַב"ם דְּלֹא בְּעֵינָן עֲשִׂיָהּ לְשִׁמָּה וְהָא דַּעֲשִׂיָהּ מִן הַקּוֹצִים פְּסוּלָה הוּא מְשׁוּם דְּנַעֲשִׂיָהּ לְשִׁמָּה מְלֹאכָה אַחֲרַת וְלֹא לְהַכִּי עֲשׂוּיָן.

תַּמְהַנִּי דְּהָא בְּהַדְיָא פְּתַב שְׁם הַבַּע"ט עֲשִׂיָהּ מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַגְּרָדִין וּמִן הַנִּימִין וְכו' פְּסוּלָה דְּבַעֲיָנוּ עֲשִׂיָהּ לְשִׁמָּה וּפְשִׁטָא דְּלִישְׁנָא מְשַׁמַּע דְּבַעֲיָנוּ תְּלִיָהּ בַּבְּגָד לְשִׁמָּה צִיצִית כְּמוֹ שֶׁכ' גַּבִּי טוֹוִיָה דְּבַלְשָׁנִיהֶם אָמַר בְּחֵד לִישְׁנָא וּמְשַׁמַּע דְּכּוֹנְנָה אַחַת לָהֶם וְמָה שְׁהַנְּצָרָה לְהוֹסִיף וְהוּי מְלֹאכָה אַחֲרַת נַעֲשִׂיָה בְּהֵן י"ל מְשׁוּם דְּלִישְׁנָא דַּגַּמ' מְשַׁמַּע דְּאֶפִּילוּ חֲתָכֵן מִן הַבְּגָד וְהַטִּילָן בַּבְּגָד לְשִׁמָּה צִיצִית פְּסוּלָה וְע"ז הַנְּצָרָה לִיתָן טַעַם מְשׁוּם דְּנַעֲשׂוּ בְּהֶם מְלֹאכָה אַחֲרַת אֲבָל זֶה פְּשׁוּט דְּבַעֲיָנוּ עֲשִׂיָהּ לְשִׁמָּה דַּאי לֹא דְּבַעֲיָנוּ לְשִׁמָּה לֹא הוּי מִיְפָסִיל מְשׁוּם מְלֹאכָה אַחֲרַת וְאִמְנָם בְּאַמַּת יֵשׁ לִישָׁב קוֹשְׁיָתוֹ דַּס"ל לַבַּע"ט דַּסְתָּם עֲשִׂיָהּ דַּצִּיצִית הוּא לְשִׁמָּה וְכַדַּעַת הַתּוֹסֵ' שְׁתִּי' כֵּן אֵלִיבָא דְּלִישְׁנָא בְּתָרָא דְּמַכְשִׁיר בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּלְפִי זֶה מְחַזְּקֵן הַבַּע"ט עִם הַרְמַב"ם מְהִיפָה לְהִיפָה מְשַׁשׁ דְּהַרְמַב"ם פּוֹסֵל בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְאִם נַעֲשִׂיָה ע"י יִשְׂרָאֵל אֶפִּילוּ אִם עֲשִׂיָה בְּפִירוּשׁ שְׁלֵא לְשִׁמָּה כְּשֶׁר אֲבָל לַבַּע"ט אִם עֲשִׂיָהּ בְּפִירוּשׁ שְׁלֵא לְשִׁמָּה וְכֵן בַּעֲשִׂיָהּ מִן הַקּוֹצִים דְּוַדַּאי לֹא נַעֲשִׂיָה לְשִׁמָּה פְּסוּל.

אֲבָל ע"י אִינוּ יְהוּדֵי כְּשֶׁר. וְרֵאִיתִי לְהַבִּיא כְּאִן מָה שְׁשַׁמְעָתִי דְּבַר נַחֲמָד מְאֹד מִכְּבוֹד הַרַב הַגָּאוֹן הָאִמְתִּי שְׁלִשְׁלַת הַיּוֹחֲסִין מוֹה' יְחֻזְקָאֵל סַג"ל לְנִדָּא זַצ"ל שְׁהִיָה רַאב"ד בַּפ"ק שְׁאִמַּר לִישָׁב לְשׁוֹן רַש"י בְּסוּף פ' שְׁלַח שֶׁכ' בְּשֵׁם ר' מִשֶׁה הַדְּרָשָׁן דְּשִׁמְנָה חוֹטִים דַּצִּיצִית הוּא כְּנִגְדָּ שְׁמִנָה יָמִים שְׁשִׁהוּ יִשְׂרָאֵל מְשִׁיִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים עַד שְׁאִמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם וְכָבַר עֲמָדוֹ ע"ו הַמְּפָרְשִׁים ו"ל דְּהַרִי לֹא הָיוּ רַק שְׁבַעָה יָמִים וְכִמוֹ שֶׁכ' רַש"י ו"ל בְּעַצְמוֹ בַּפ"ק בְּשַׁלַּח וְדַחְקוּ לִישָׁב בְּתִי שׁוֹנִים.

וְאִמְנָם כְּבוֹד הַגָּאוֹן הַנְּ"ל אָמַר לִי דְנִפְל ט"ס קָטָן בְּדַבְרֵי רַש"י וַצ"ל וְשַׁבְעָה חוֹטִין [וְהִיָה כְּתוּב ש' בַּר"ת וְחָשַׁב הַמְּדַפֵּס דְּהוּא ר"ת שְׁמִנָה אֲבָל בְּאַמַּת צ"ל שְׁבַעָה וְהֵינּוּ דַּס"ל לַר' מִשֶׁה הַדְּרָשָׁן פְּדַעַת הַרְמַב"ם ו"ל בַּפ"א מָה' צִיצִית הַלְכָה ו' דְּלֹא הִיָה בַּצִּיצִית רַק חוֹט אַחַד תְּכַלַּת וְשַׁבְעָה לְבָנִים.

[וְהַרְאָב"ד ו"ל שְׁם בַּהֲשָׁגוֹת פְּתַב דְּטַעוֹת הוּא זֶה אֵלֵא הַשְּׁנִים שְׁל תְּכַלַּת וְהַשְּׁשִׁי לְכֵן עַכ"ל וְנִרְאָה בְּרוּר דְּהַרְאָב"ד ו"ל לְמַד זֶה מִדְּכְתִיב פְּתִיל תְּכַלַּת וְאִין פְּתִיל פְּחוֹת מְשִׁנִּים

וּכְמוֹ דְאֶמְרֵינוּ בְיוֹמָא (ד' ע"ב) וְקִיָּצִי פְתִילִים פְתִיל שְׁנַיִם וּכ"כ הַתּוֹס' לְהִדְיָא בְרִישׁ הַתְּכֵלֶת דְּנִפְקָא לֵן דְּבַעֵי שְׁנַיִם מִפְתִּיל.

וְאָכֵן רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל הֶרְמֵב"ם ז"ל סָמַךְ עַל הַסְּפָרִי בַּפ' שֶׁלַח וְהוֹבֵא בְתוֹס' שֵׁם דְּהוֹצֵרָךְ לְלַמּוֹד דְּלֹא סָגִי צִיצִית בְּחוּט אֶחָד מִגְּדִיל אֶלְמָא דְּמִפְתִּיל לֹא שְׁמַעִינוּן רַק חֵד וּכ"כ הַתּוֹס' שֵׁם בְּאַמַּת דְּהַסְּפָרִי חוֹלֵק וּס"ל דְּחוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת סָגִי וְיִדְוֵעַ דְּדַרְפּוּ שֶׁל רַבֵּינוּ ז"ל לְסוּמָךְ עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי הַסְּפָרִי].

וְהִנֵּה עַל הַחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת כְּבָר נִתֵּן רַש"י שֵׁם טַעַם עַל שֵׁם שְׂיָפוּל בְּכוֹרוֹת [וְנִרְאָה דְּהֵינּוּ דְאֶמְרֵינוּ בַּב"מ (דף ס"א) דְּמִשׁו"ה פְּתִיב ה' אֱלֹהֵיכֶם גְּבִי צִיצִית דְּאֲנִי הוּא שְׂהֶבְחַנְתִּי וְכוּ' מִשׁוּם דְּעֵיקָר מְצֻנָה דְּתְכֵלֶת הוּא מִשׁוּם שְׂיָכּוּל הַבְּכוֹרוֹת] וְאַח"כּ נִוְתֵן טַעַם עַל הַשְּׂבָעָה חוּטִין שֶׁל לָבֵן שֶׁהֵם פְּנִגָּד שְׂבָעָה יָמִים שְׂשֵׂאוּ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' וְצ"ל בְּרַש"י פְּנִגָּד שְׂבָעָה יָמִים כֵּן שְׂמַעְתִּי מִפִּי הַגָּאוֹן הַנֵּ"ל זצ"ל וְדַפְח"ח: שׁוּב אַחַר הַחֲפוּשׁ בְּסְפָרִים מְצִאתִי לְעֵיקָר קְוִשְׁנִית הַדְר"ג נ"י עַל הַשׁו"ע שְׂפָכָר הַעִיר בְּזֶה הַגָּאוֹן בְּעַל דְּגוּל מְרַבְּבָה שֵׁם עַל הַגְּלִיּוֹן ש"ע וְהַגָּאוֹן רַע"א ז"ל בְּגְלִיּוֹן הַשׁו"ע וְתַמְהוּ מְאֹד עַל הַשׁו"ע דְּהִיכָא לְמַד כֵּן מִדְּבָרֵי הָרַא"ש דְּמִכְשִׁיר בְּטוּיָה בְּיִשְׂרָאֵל עַע"ג הֲלֹא טוּיָה דְּמִי לְגַט דְּכָל מַעֲשֵׂה הַטוּיָה צָרִיף לַעֲשׂוֹת לְשִׁמָּה פְּקוּשְׁנִית הַדְר"ג נ"י וְהַגְרַע"א הוֹסִיף עוֹד דְּאָף דְּבְטוּיָה לֹא צָרִיף לִוְמַר לְשִׁמָּה רַק בְּתַחֲלָה מ"מ הֵינּוּ בְּיִשְׂרָאֵל מִשׁוּם דְּכָל הַעוֹשֶׂה ע"ד רַאשׁוֹנָה הוּא עוֹשֶׂה אֲבָל בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִים בְּנוֹדָאֵי לֹא דְעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֲדַעְתָּא דְּנִפְשָׁיָה עֲבִיד וְתַדַּע דְּהָא גְּבִי גַט נְמִי לֹא בְּעֵינֵן דִּיאֲמַר לְשִׁמָּה רַק בְּעַת הַתְּחִלָּה וְאֵעִפ"כּ פְּסוּל בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִים כ"כ שֵׁם הַגְרַע"א ז"ל וְהוּא מְמַשׁ כַּמ"ש לְעֵיל בְּתַחֲלָת קוֹנְטְרָסִי לְחִזְק דְּבָרֵי הַדְר"ג נ"י.

אָכֵן לְפִי מַש"כ לְעֵיל דְּהַשׁו"ע ר"ל ע"י סִיּוּעַ הַיִּשְׂרָאֵל וְלֹא ס"ל פְּלַל לְסִבְרַת הָרַא"ש רַק דְּעֵיקָר הַהִיָּתֵר מִשׁוּם דְּמִסְיָע יֵשׁ בּוֹ מִמַּשׁ יִתְיַשֵּׁב הַקְּוִשְׁיָא: שׁוּב עֵינֵינִי בְּשׁו"ת הַגְרַע"א בְּכַתְבִים וּפְסָקִים בְּסִי' ד' שְׂרַמְזוֹ ג"כ לְקוּשְׁיָא זֹו וְכַתֵּב דְּבְגְלִיּוֹן הַשׁו"ע פְּתַב לְתַמְוָה בְּזֶה עַל הַשׁו"ע וְאַגַּב רֵאִיתִי שֵׁם דְּבָר מִתְמִיָּה דְּכ' שְׂיֵשׁ לְתַמְוָה עַל הֶרְמֵב"ם וְהַתּוֹס' דַּס"ל דְּלֹא בְּעֵינֵן פְּוֹנָה בְּתַלְמִית הַצִּיצִית בְּבָגָד אוֹ דְּסִתְמָן לְשִׁמּוֹן קָאֵי מִדְּהוֹצֵרָךְ קָרָא לְמַעַט צִיצִית ע"י אֵינוּ יְהוּדִי וְכַמ"ש הַב"י בְּסִי' י"ד וְהָא אֵיִצְטְרִיף קָרָא בְּאֵם נְתַגְיִיר אַח"כּ וְאָמַר דְּעֲשֵׂה לְשִׁמָּה דְּמִטַּעַם לְשִׁמָּה הִנֵּה כְּשֶׁר אֲבָל מִצַּד גְּזַה"כ פְּסוּל כֵּן הַקְּשָׁה שֵׁם הַגְרַע"א ז"ל.

וְאֲנִי תַמָּה דְּהָא בְּהִדְיָא אֵיתָא בְּבְרִיָּתָא בְּכַתְּוֹבוֹת סוּפ"ב דְּבְכּוֹלֵן אִם הִנֵּה אֵינוּ יְהוּדִי וְנִתְגְיִיר אֵינוּ נְאָמֵן הָרִי דְּאֶפִּילוּ בְּתַחוּמֵי דְּרַבְּנָן אֵינוּ נְאָמֵן לְהַעִיד מַה שְׂרָאָה בְּהִיּוֹתוֹ אֵינוּ יְהוּדִי וְכ"ש בְּדְאוּרְיָתָא וְצ"ע אֲמַנְם מִטַּעַם אַחַר הו"ל לְדַחוֹת דְּהָא נ"מ בְּשְׁנַיִם שְׂעֵשׂוּ צִיצִית א"י וְיִשְׂרָאֵל דְּמִצַּד לְשִׁמָּה הִנֵּה כְּשֶׁר דְּמַעֲשֵׂה הָא"י לֹא גִרַע מִסְתַּמָּא וְהִישְׂרָאֵל חוֹשֵׁב לְשִׁמָּה וְדו"ק וְכַמ"ש לְעֵיל אִם לֹא דְנִימָא דַּס"ל לְהֶרְמֵב"ם דְּבְשְׁנַיִם כְּשֶׁר וְכַדְעַת הָאו"ז שְׂהַבְּאֵתִי לְעֵיל מִיְהוּ עַל הַתּוֹס' א"א לְתַרְץ כֵּן דְּהָא מִדְּבָרֵי הַתּוֹס' דְּחֻלְלִין דָּף י"ד שְׂהַבְּאֵתִי לְעֵיל מוֹכַח לְהִדְיָא דַּס"ל פְּדַעַת הֶרְשֵׁפָא וְצ"ע.

וְגַם מַה שְׂכ' שֵׁם דְּלַדְעַת הָרַא"ש אֵינוּ רְאִיָּה לְדִינוּ שֶׁל הֶרְמֵב"ם כְּבָר קִדְמוּ הַב"ח בְּזֶה וְכַמַּש"כ לְעֵיל. וְגַם מַה שְׂכ' בְּהַשְׁמָטוֹת דְּנ"מ לְעַנְיָן פְּלָאִים בְּצִיצִית דְּמִטַּעַם לְשִׁמָּה הָרִי סָפֵק וְאֵינוּ לוֹקָה מִשָּׂא"כ מִצַּד גְּזַה"כ לְעַנְיָן דְּהַרְבֵּה יֵשׁ לְפַקְפֵּק בְּזֶה וְאִינִי לְעַת הַפְּנָאֵי אֲנוּפֵף יָדֵי עוֹד בְּזֶה וְכַעַת לֹא יְכוּלְתִי לְהַאֲרִיף יוֹתֵר וְה' יֵאָרִיף שְׁנוֹתָיו דְּמַר בְּטוֹב וּבְבַעֲיָמִים

כְּחֶפְצוֹ וְכַחֲפֵץ תִּלְמִידוֹ הַקָּשׁוּר בְּאַהֲבָתוֹ כֹּל הַיָּמִים שְׁלָמָה הִפְהִן מו"ץ דפ"ק וְוִילְנָא יוֹם
ב' אָסְרוּ חֵג דְּפֶסַח כ"ב נִסָּן תרל"ו לפ"ק: סִימָן ג לְכַבּוֹד מו"ר הָרַב הַגָּאוֹן חָכֵם הַכּוֹלֵל
מוהר"ר יַעֲקֹב בְּאָרִיט נ"י מו"ץ ור"מ דפ"ק וְוִילְנָא: בְּאַתִּי לְהַעִיר ע"ד פְּבוֹד הַדֶּר"ג נ"י
וְלָדוֹן בְּדַבְרֵי הַקְּדוּשִׁים כְּתִלְמִיד הָדָן לְפָנָי רַבּוֹתָיו וְכו' מַה שְׁהַעִיר פְּבוֹד הַדֶּר"ג נ"י
בְּמַכְתָּבוֹ.

דְּמֵאֵי ק"ל לְתִלְמוּדָא בִּיבְמוֹת דָּף ה' דְּל"ת שְׁיֵישׁ בּוּ פֶרֶת מִנ"ל דְּדַחֵי דְהֵלֵא מֵהַאי קָרָא
גוּפָא דְנִפְקָא לָו דְעֵשָׂה דּוּחָה ל"ת גְּרִידָא דְהֵינּוּ מִפְּלָאִים בְּצִיצִית יֵישׁ לְלַמּוּד נְמִי דְדוּחָה
נְמִי ל"ת שְׁיֵישׁ בּוּ פֶרֶת דְהֵלֵא אֲמַרִינּוּ בְּשַׁבַּת דָּף קל"ט דְהֵיּוֹצֵא בְטִלִית שְׁאִינְהּ מְצֻנְיָצָת
כְּהִלְכְתָהּ בְּשַׁבַּת חֵיִיב חֲטָאת דְהֵצִיצִית נְחֻשְׁבִין כְּמִשְׁוֵי וְאִי לָא הָוִי שְׂרִי רַחֲמָנָא פְּלָאִים
בְּצִיצִית אִם הָיָה יוֹצֵא בְּשַׁבַּת בְּסֻדִין שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצִיצִית הָיָה חֵיִיב חֲטָאת וְעִכְשָׁיו שְׁהַתִּירָהּ
הַתּוֹרָה יְכוּל לְצָאת גַּם בְּשַׁבַּת וְנִמְצָא דְדוּחָה הֵעֵשָׂה ל"ת שְׁיֵישׁ בּוּ פֶרֶת וְא"כ מוֹכַח מִכָּאן
דְעֵשָׂה דּוּחָה ל"ת שְׁיֵישׁ בּוּ פֶרֶת כֵּן הַעִיר כְּבוֹד הַדֶּר"ג נ"י.

אֲמַנָּם אֲנִי שְׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין דְּבָרֵי קְדָשׁוֹ בְּזֵה דְמַהֲיָא הָוִה יְכוּל לְהוֹכִיחַ כֵּן וְהֵיכֵן מְצִינּוּ
בַּתּוֹרָה מְפֻרָשׁ דְּמוֹתָר לְצָאת בְּצִיצִית בְּשַׁבַּת לַרְה"ר דִּילְמָא בְּאַמְתָּ בְּשַׁבַּת אָסוּר לְצָאת
בְּצִיצִית לַרְה"ר וְאִם רוּצָה לְצָאת בַּרְה"ר צָרִיף לְפִשְׁטוֹט בְּגָד שֶׁל ד' כְּנָפוֹת שְׁצָרִיף לְהַטִּיל
בּוּ צִיצִית וְלִלְבָנוֹשׁ בְּגָד שְׁפָטוּר מִן הֵצִיצִית אִף אֵיפְכָא הו"ל לְכַת"ר נ"י לְהַקְשׁוֹת פִּינּוּן
דְּבְאַמְתָּ קי"ל לְהַלְכָה דְאִין עֵשָׂה דּוּחָה ל"ת שְׁיֵישׁ בּוּ פֶרֶת הֵיכָא מוֹתָר בְּאַמְתָּ לְצָאת
בְּטִלִית מְצֻנְיָצָת בְּשַׁבַּת וְאִפְּיֵלוּ בְטִלִית שֶׁל צָמַר וְצִיצִית שֶׁל צָמַר בְּאִפְּוֹן שְׁאִין בּוּ שְׁעֻטְגוּ
מ"מ הָא הֵצִיצִית הָוִי מִשְׁאוּי וְאִף דְּמַקְיָיִם מ"ע מ"מ הָא קי"ל דְאִין עֵשָׂה דּוּחָה ל"ת שְׁיֵישׁ
כֵּה פֶרֶת.

וְע"כ צ"ל דְאֵימְתִי הַוּוּיִין כְּמִשְׁאוּי רַק דּוּנְקָא אִם אֵינּוּ עֵשׂוּיִין כְּהִלְכְתָּן אָבֵל אִם עֵשׂוּיִים
כְּהִלְכְתָּן פִּינּוּ דְצָרִיף לְהוֹן נְחֻשְׁבִים כְּמִלְבוּשׁ עֲצָמוֹ דְהַמְצִינָה עוֹשֶׂה אוֹתָן כְּמִלְבוּשׁ וְהַלְפָּד
לְאוּ מְתוֹרַת דְחִיָּה מוֹתָר רַק פִּינּוּ שְׁצָרִיף לְהֵצִיצִית אִין כָּאן אָסוּר שַׁבַּת כְּלָל דְכְּמִלְבוּשׁ
חֲשִׁיבִי: וְכִינּוּן שְׁכֵן הוּא א"כ מַעֲתָה גַם מְסֻדִין בְּצִיצִית לְק"מ דְכִינּוּן דְהַצְרִיכָה הַתּוֹרָה
לְהַטִּיל צִיצִית בְּסֻדִין מְצַד דְאֵתִי עֵשָׂה וְדַחֵי ל"ת מְמִילָא גַם בְּסֻדִין הָוִה מְלָבוּשׁ וְלֹא שְׁיֵיף
כָּאן עַדל"ת שְׁיֵישׁ בּוּ פֶרֶת דְכִינּוּן דְהָוִי מְלָבוּשׁ אִין בּוּ אָסוּר שַׁבַּת כְּלָל וְכִלְל: וְרֵאזֵה לְדַבְרֵינוּ
אֵלֶּה יֵישׁ לְהוֹצִיא מִד' הַרְמַב"ם ז"ל בַּפ"ג מֵהַל' צִיצִית הִלְכָה ח' שְׁכַתְּבֵי שֶׁם וְז"ל דְמוֹתָר
לְאֵדָם לְלָבוֹשׁ צִיצִית בְּלִילָה בֵּין בַּחוּל וּבֵין בְּשַׁבַּת וְע"ש בַּכ"מ דַּכ' מִשׁוּם צִיצִית לְאוּ
מִשְׁאוּי הוּא אֵלֶּה מְנוּיִי הַבְּגָד וְתַכְסִּיסוֹ ע"כ וְכַוְנָתוֹ פִּינּוּ דְהֵצִיצִית צָרִיף לְהַבְּגָד בֵּינּוּם לֹא
הָוִי מִשְׁאוּי אִפְּיֵלוּ בְּלִילָה וְאִף דְּבִלְיָה אִין כָּאן מְצִינָה כְּלָל דְנִנְאַמַר דְאֵתִי עֵשָׂה וְדַחֵי ל"ת
וְהֵיכָא מוֹתָר בְּשַׁבַּת אֵלֶּה ע"כ דְלֹא מְטַעַם דְחִיָּה הוּא אֵלֶּה מְטַעַם דְלֹא הָוִי מִשְׁאוּי כְּלָל:
אָבֵל בְּסֻדִין בְּצִיצִית כְּתַב הַרְמַב"ם בְּהַדְיָא שֶׁם דְמִשׁוּ"ה אָסְרוּ חֲכָמִים א לְהַטִּיל בּוּ צִיצִית
גְּזִירָה שְׁמָא יִתְפַּסֵּה בּוּ בְּלִילָה שְׁאִינְהּ זְמַן חֵיִיב צִיצִית וְנִמְצָא דְעוֹבֵר עַל ל"ת בְּעַתְּ שְׁאִין
שֶׁם מ"ע עַכ"ל הַרְמַב"ם ז"ל שֶׁם (בְּהִלְכָה ז) וְהוּא מִן הַש"ס דְמַנְחוֹת (דָּף מ) פִּידוּעַ.

הָרִי דְכְּכִלְאִים אָסוּר בְּלִילָה מִן הַדִּין וּבְשַׁבַּת מוֹתָר לְצָאת אִפְּיֵלוּ בְּלִילָה וְע"כ דְהֵינּוּ טַעְמָא
דְּכִלְאִים בְּצִיצִית שְׁהַתִּירָהּ הַתּוֹרָה מְצַד דְחִיָּה הוּא מִשׁוּם דְאֵתִי עֵשָׂה וְדַחֵי ל"ת וְהַלְפָּד
בְּלִילָה דְלִיכָא עֵשָׂה לֹא הוֹתָר אָבֵל מַה שְׁמוֹתָר לְצָאת בְּצִיצִית בְּשַׁבַּת לְאוּ מִשׁוּם דְחִיָּה רַק

משום דהוי מלבוש ונהלפך גם בלילה מותר וזה ראיה ברורה למש"כ בעז"ה: מיהו אם
אשה מותרת לצאת בשבת בטלית מצוניינת יש להסתפק דאפשר דציצית לא הוי מלבוש
רק לאיש שמחויב בציצית אבל באשה שאינה מחויבת בציצית לא הוי מלבוש ולא דמי
ללילה דפטור מן הציצית ואעפ"כ הוי מלבוש דהתם ביום מיהת הוי מלבוש לאותו האיש
בעצמו אבל לאשה לעולם לא הוי מלבוש דהא לעולם היא פטורה מן הציצית או דילמא
פנין דהוי מלבוש לאיש ממילא הוי מלבוש לאשה [וגם לדעת ר"ת בתוס' (שבת דף
קל"ט) דפי' דמש"ה הוי ציצית משאוי פשאינו מצונייץ פהלקתו ולא אמרינו דבטלי לבגד
משום דהציצית הוי חשוכין בעיניו שדעתו ליתתן בטלית ומשו"ה חשיבי ולא בטלי לבגד
פחותין בעלמא רק היכא דהוא מצונייץ פהלקתו הוי פנויי הבגד ותכסיסו וא"כ לכאורה
באשה דפטורה מן הציצית בלא"ה מותרת לצאת בציצית משום דבאשה לא שייך סברא
דחשיבות והוי פחותין בעלמא דהא ליתא דנראה פשוט פנין דראוי הציצית להטיל בבגד
של איש ונדאי דשייך שפיר סברא דחשיבות ומה בכך דהאשה אינה צריכה להם
כנלע"ד]: ולכאורה הי' נ"ל לומר דתליא בפלוגתא דעולא ואב"י בשבת דף ס"ב] דלעולא
דס"ל שם דחילופיהן באיש דכל מידי דחזי לאיש לא חזי לאשה משום דנשים עם בפני
עצמן הוא והא דתנינן בהמוצא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה מוקי לה
עולא כר"מ דס"ל נשים חייבות בתפילין אבל לדידן דק"ל"ן דאשה פטורה מתפילין
אסורה לצאת בתפילין בשבת דלגבי אשה נחשבת כמשאוי וא"כ פשוט דה"ה ציצית
נחשב לאשה כמשאוי פנין שפטורה מהציצית ואם יצאה בטלית מצוניינת חייבת חטאת:
אבל לאב"י שם דס"ל דכל מידי דהוי מלבוש לאיש הוי מלבוש גם לאשה והא דהמוצא
תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה כד"ה אתיא פשוט דיכולה לצאת גם
בציצית לרה"ר דאיזה נ"מ יהיה בין ציצית לתפילין דהא בשניהם נשים פטורים אמנם
שוב ראיתי דיש לדחות דעד כאן לא אמר אב"י דמידי דהוי מלבוש לאיש הוי מלבוש גם
לאשה רק בדבר שאותו מלבוש בעצמו יכול האיש לצאת בהם פגון טבעת ותפילין דאותו
הטבעת בעצמו ותתפילין הא חזי לאיש אבל כאן ע"כ אנו מספקינן שייצאה בבגד שהוא
מלבוש לאשה דאס יצאה בשמלת גבר בלא"ה הוי משאוי לאשה אפילו הלכה בלא ציצית
דהא אשה אסורה ללבוש שמלת גבר ונהרי זה דומה לבגד שעטנז בשבת דכ' כת"ר בעצמו
במכתבו דהיוצא במלבוש של שעטנז בשבת דחייב חטאת ואנכי מצאתי תנא דמסייע
לכת"ר נ"י רבינו בעל פרי מגדים (סי' י"ג) באשל אברהם שנסתפק ג"כ בזה ואביא
דבריו לקמן בתשובה זו בעזה"י ועי' בשו"ע או"ח סי' ש"ח סעיף מ"ז לענין אי אסור
לטלטל בגד של שעטנז בשבת, וא"כ פשוט דה"ה אשה שייצאה בשמלת גבר או איש
שיצא בשמלת אשה בשבת דחייבין חטאת וכאן לא שייך סברת אב"י דמידי דהוי מלבוש
לאיש הוי מלבוש גם לאשה.

דאב"י לא מיירי רק בדבר שאינו מלבוש לאשה. אבל אין שום צד אסור ללקת בו בחול.
וגם תפילין ליכא אסור לאשה להניח תפילין בחול דהא מיכל בת שאול היתה מנחת
תפילין אבל בשמלת גבר דאיכא אסורא לאשה בנודאי גם אב"י מודה דלא הוי מלבוש
לאשה.

וא"כ ע"כ אין שייך להסתפק רק במלבוש של אשה שהיה מצויץ אי מותרת לצאת בו לרה"ר או לא וכיון שכן לא שייך פאן סברת אבני דמידי דהוי מלבוש לאיש הוי מלבוש לאשה דהא בגד זה אינו מלבוש גם לאיש דהא קאיש אסור לילה בו מחמת הלואו דלא ילבש גבר שמלת אשה וא"כ לשניהם אינו מלבוש דלהאיש אינו מלבוש מחמת אסורא דלא ילבש גבר ולהאשה הציצית לא הוי מלבוש וא"כ י"ל דגם אבני מודה דאסור לאשה לצאת בטלית מצויצת בשבת לרה"ר: אמנם שוב מצאתי און לי להביא ראי' דהאשה מותרת לצאת בציצית לרה"ר מהא דכתב ר"ת והובא בתוס' מנחות (דף מ' ע"ב) וברא"ש הלכות ציצית דכלאים בציצית שרא רחמנא בטלית של איש בין לאיש ובין לאשה וע"ז אמרינן שם דציצית אין בו משום פלאים ואפ"י בטלית פטורה.

וא"כ הרי הדברים ק"ו מלילה דמה לילה שפטור מציצית ואסור בכלאים דהא אמרי' בהדיא בגמ' גזירה משום פסות לילה אעפ"כ בשבת מותר לצאת בציצית אף בלילה כמו שפתי לעיל בשם הרמב"ם וליכא פאן אסור הוצאה כלל ולא דמי לכלאים כלל דהתם מטעם דחיההותר ובלילה הא ליכא דחיה וכמש"כ לעיל.

וא"כ נשים דקיל טפי דמותרין אפי' בכלאים של ציצית ואף דפטורין מציצית משום דכיון דהותר פלאים בבגד הזה אצל איש הותר גם לאשה א"כ לא כ"ש דמותרין לילה בשבת מטעם הנה דהרי חזינו דנשים קיל טפי מלילה דבלילה לא הותר פלאים ובנשים הותר וא"כ לא כ"ש דהותר אצלם שבת וזה ראי' נכונה לפע"ד.

אכן אין זה ראיה אלא דמותרת לצאת בטלית של איש לצאת בציצית לרה"ר דר"ת ג"כ אינו מתיר בכלאים לאשה רק בטלית של איש כמבואר שם [ואין להקשות על ר"ת דהא בלא"ה אסור לאשה לצאת בטלית של איש מחמת הלואו דלא ילבש גבר וכו' דהא אינו קושיא דר"ת אינו מתיר רק מאסור של פלאים ולא קאמר רק דמחמת פלאים לא לקיא ונ"מ דאינה לוקה רק אחת] אבל בטלית של של אשה אפתי לא ידענו וצ"ע: ומיהו בטלית של איש בנודאי הוי ראיה לכאורה אף דלפי העיון שם בתוס' דלר"ת גם בכסות יום הלובשו בלילה מותר בכלאים אפילו אם נימא דבלילה אפי' פסות יום פטור מ"מ אסור פלאים אין בו פן מבואר בתוס' וברא"ש שם ופליג על הרמב"ם בזה והא דאמרינן בגמרא דגזירה משום פסות לילה היינו פסות לילה דאינו מיוחד רק ללילה דמעולם לא הותר בו פלאים וא"כ ליכא ק"ו מלילה אפי' לרה"ר ז"ל.

מ"מ יש ללמוד ממנו במה מצינו דכמו בלילה כיון דמותר בכלאים ומותר גם בשבת ה"נ בנשים כמו דהותר אצלם פלאים ה"נ מותר אצלם לצאת בשבת ומטעם דהוי מלבוש לאיש.

וכן לדעת הראב"ד בהשגות פ"ג מהל' ציצית דס"ל דנשים אסורין להתעטף בציצית שיש בו פלאים וכמו דאסור בלילה (דס"ל בהרמב"ם דכסות יום בלילה ג"כ חייב משום פלאים ודלא כר"ת ז"ל) ג"כ יש ללמוד במה מצינו ה"נ דהא בזה מודה הראב"ד דבשבת בלילה מותר לצאת דהא לא השיג על הרמב"ם בזה א"כ ה"ה נשים: ומיהו אחר העיון אינו ראיה מלילה דהתם הוי מלבוש לאותו האיש בעצמו ביום אבל פאן אינו מלבוש רק לאיש וא"כ עדיין תליא בפלוגתא דאבני ועולא ה"נ לולכאורה יש להקשות על ר"ת ז"ל דס"ל דנשים מותרות בכלאים של ציצית משום דמותר פלאים בבגד זה אצל איש דהא

תינוח לדעת אבני בשבת [דף ס"ב] הנ"ל דאמרין מיגו אבל לעולא שם דנשים עם בפני עצמן הו ולא אמרין מיגו דהוי מלבוש לאיש וכו' א"כ ה"א נמי לענין ציצית בנודאי נמי לא אמרין מיגו.

ואפשר שזהו דעת הראב"ד בהשגות שאוסר לאשה בכלאים בציצית משום דאזיל לשיטתו דבפי"ט מהל' שבת ה"ג פסק הרמב"ם פ'עולא והראב"ד שמתק ליה שם ומדשמתק ש"מ אונדוניה אודי ליה ומשו"ה ס"ל נמי ה"א דלא אמרין מיגו.

ובאמת שגם הרמב"ם י"ל דס"ל פן דאשה אסור לצאת בטלית של ציצית שיש בו פלאים דהרמב"ם לא כתב רק דנשים ועבדים שרצו להתעטף מתעטפים בלא ברכה וי"ל דמירי בציצית שאין בו פלאים וכן כתב הכ"מ [ומה שתמה הכ"מ על הראב"ד שם דמאי הוצרך לאשמעין זה דפשיטא דאסורין להתעטף בציצית שיש בו פלאים ודבר פשוט הוא ולכן לא הוצרך רבינו לכותבו ע"כ במח"כ דבריו תמוהים דהא אדרבה ר"ת וקרא"ש חלוקין על הראב"ד וס"ל דמותרין וכמש"כ לעיל וא"כ אין זה דבר פשוט כ"כ ושפיר תמה הראב"ד דהו"ל להרמב"ם לבאר זה דבציצית שיש בו פלאים אסור] שם אבל לר"ת קשה.

ורציתי לומר דר"ת מחלק דדוקא לענין מלבוש לא אמרין מיגו משום דכיון דהאשה עצמה אין דרפה לצאת בכגד זה לא מיקרי מלבוש אבל גבי ציצית פיון דאם לובשת מקיימת מצוה ור"ת עצמו נמי ס"ל ש"יכולה לברך עליה עי' בתוס' וברא"ש בר"ה פ"ד דס"ל דנשים מברכות על מ"ע שהזמ"ג וא"כ א"צ למיגו כלל דלנשים בעצמן מיקרי מלבוש דהא אם לובשת הכגד מקיימת מצוה ומברכת ע"ז פן הי' מקום לחלק ולקיישב ד' ר"ת.

אכן א"כ חמוה דמאי מקשה הש"ס בשבת דף ס"ב ע"א] על עולא מהמשנה דהמוצא תפילין והוצרך לדייק דמתניתין ר"מ היא לישני דתפילין שאני דנחשב מלבוש גם לאשה אלא נודאי דלא ס"ל להש"ס לחלק בהכי ולכן דברי ר"ת עדיין צ"ל ע: ונידון שנסתפק כת"ר נ"י ביוצא במלבוש של פלאים בשבת אי חייב חטאת אי לא נ"ל להביא ראיה לזה עפ"י דרף החידוד דלא הוי משאוי ואינו חייב חטאת מהא דתנו במכות (דף כ"א) דיש חורש תלם אהד חייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור ונמור וכו' ויו"ט ושביעית וכו' חנניא בן חכנאי אומר אף הלובש פלאים אמרו אינו מן השם ופירש"י שם דלאו זה אינו נלקט עליו משום חרישה אלא משום לבישה ואם איתא דהלובש פלאים בשבת ויוצא לר"ה חייב משום הוצאה אמאי אינו מן השם הא י"ל דחנניא בן חכנאי סובר דיש עירוב והוצאה ליו"ט וא"כ אם לובש פלאים חייב משום הוצאה ביו"ט ונה הלוא נלקט עליו בשעת החרישה כמו לאו דכהן ונזיר דהוא נלקט בעת החרישה משום דבשעה שהוא הולך וחורש הוא מאהיל על הטומאה ה"א נמי בשעה שהולך וחורש מעביר ד' אמות בר"ה קמעא דמסקינן דאין חלוק מלאכות ליו"ט וא"כ פיון דכבר מחייבין ליה משום חורש תו לא מצינן לחייבו משום הוצאה מ"מ קשה דהו"ל להש"ס לדייק מזה דאין חלוק מלאכות ליו"ט ונהגמ' לא דייק פן רק מחמת קו אחרת אלא נודאי דליכא אסור הוצאה בלובש כגד פלאים: או די"ל להקפד דלכאורה שפיר קאמרי לי' רבנן לר"י בן חכנאי דאינו מן השם אלא נודאי דס"ל דיש עירוב והוצאה ליו"ט ולפיכך שפיר הוי מן השם

דחייב משום הוצאה וס"ל דמשכחת לה עשר לאונן מחמת חרישה אחת וא"כ ש"מ להיקף דהוצאה בנגד שעטנז חייב משום הוצאה ונחמדים דאמרי ליה דאינו מן השם ס"ל דאין עירוב והוצאה ליו"ט ולפיקה אינו מן השם.

או דס"ל דאין חלוק מלאכות ליו"ט וכמו דאמרינן בגמרא. או די"ל דאף למ"ד דיש עירוב והוצאה ליו"ט מ"מ איסור מעביר ד' אמות בר"ה בנודאי אינו נוהג ביו"ט דהא בשבת גופא אינו אלא הלמ"מ וכמו דאמרינן בריש הזורק וא"כ איפא למימר דהלכה לא נאמרה רק על שבת אבל לא על יו"ט וכה"ג מסתפק הגאון בעל אורים ותנאים בספרו הנחמד בינה לעתים על הל' יו"ט להרמב"ם ו"ל אי נוהג אסור מעביר ד' אמות בר"ה ביו"כ דאפשר דהלכה לא נאמרה רק על שבת לבד עי"ש: אמנם כ"ז למ"ד דהוי הלמ"מ אבל למ"ד מקושש מעביר ד"א בר"ה הנה ולדידיה משמע בפסוגיא שם דס"ל דמעביר ד"א בר"ה בכלל הוצאה הנה וממילא נוהג גם ביו"ט הואיל וכן י"ל דרבנן ס"ל דד"א בר"ה הלמ"מ הוי ואינו נוהג ביו"ט אף דס"ל יש עירוב והוצאה ליו"ט וגם נספור דיש חלוק מלאכות ליו"ט מ"מ מעביר אינו נוהג ביו"ט.

ור"ח בן חכמינו סובר דמעביר בכלל הוצאה הוא ולפיקה מיקרי מן השם: אמנם כ"ז יש לומר ע"פ דרף החדוד אבל אליבא דאמת אין זה ראיה פלל דנודאי דוחק גדול דר"ח בן חכמינו נקט משום אסור הוצאה דאם הנה רוצה למנקט אסור הוצאה הנה מצי למנקט בהוצאה גמורה ולמה נקט בכה"ג דהנה לבוש פלאים אלא נודאי דר"ח בן חכמינו לא פנון לנה.

ועוד יש לדחות ראיה זו בכמה גונוני. ועוד יש לי להאריך בזה ומחמת טרדת ימי הקג הקדוש הבא עלינו לטובה לא יכולתי להאריך וה' שגותיו דמר יאריך בטוב ובנעימים ידידו לנצח הדו"ש שלמה הפהן מ"ץ דפ"ק ונילנא יום ד' י"ב ניסן תרל"ג לפ"ק: אמר הפותב פשפאו דברי אלה לפני מר אחי הגאון נ"י תפה עלי על מה שלא הבאתי דברי הרמב"ם ו"ל בפ"ט מהל' שבת שכתב בהדיא דמותר להתעטף בטלית וכו' מפני שהן בטלית לגבי הטלית לפיקה היוצא בטלית שאינה מצונייצת פהלקתה חייב מפני שהחוטין הם חשובים וכו' אבל טלית המצונייצת פהלקתה מותר לצאת בה וכו' ואלו הנה הציצית משוי הנה חייב היוצא בהם ביום השבת מפני שאין עשה שיש בה פרת דוחה שבת עכ"ל הרמב"ם ו"ל בקוצר ואמנם אין זה השגה עלי פלל וכלל דאף דלא הבאתי ד' הרמב"ם אלו בבאור מ"מ כפר הבאתי לדברי הכ"מ בפ"ג מהל' ציצית דהוא ו"ל הביא דברי רבינו מש"כ בפ"ט מהל' שבת וכמו שכתבתי לעיל בשמו.

אמנם אגב אורחיה באתי להעיר על מה ששמעתי שנמצא קצת רבנים המובהקים המחמירין על עצמן לצאת בשבת לרה"ר או לכרמלית משום דציצית שלנו אינן פהלקתן דאין לנו תכלת והוי פיוצא בטלית שאינו מצונייצת פהלקתה בשבת דהא מה"ת לא הוי ציצית דדילמא קי"ל פרבנן דהתכלת מעפכת את הלכון אבל המעיין היטב בדברי הרמב"ם בזה בפ"ט מהלכות שבת הנ"ל יראה מבואר מלשונו הנהב דאימתי הנה ציצית משאוי רק אם דעתו להשלים עליהם עד חסרון ונמצא דאין בטלית לבגד מחמת החשיבות דהא רוצה בקיומן להשלים פשוסיף עליהן אבל בלא"ה ציצית לא הוי משאוי פלל רק פחוטין בעלמא וחוטין בעלמא הא קי"ל דבטלית לגבי בגד ולא הוי משאוי ונהו

שדקדק הרמב"ם בלשונו שם וכתב שאותן ציצית חשובין הן אצלו ונדעתו עליהם עד שישלים חסרונו ויעשו ציצית ולפי"ז האידנא לא שניף זה כלל דהא אין ביזו להשלים דלית לן תכלת וא"כ אי נימא דהציצית פסולין מה"ת מחמת דליכא תכלת גם התשיבות בטל מהן והוי פחותין דעלמא ובטלין לגבי בגד ואין פאן הוצאה כלל ופשוט: שוב כשפאו דברי אלה לפני כבוד מורי הרב הגאון נ"י הנ"ל השיב לי על דברי ואמר די"ל דציצית גרידא הם נוי לבגד.

אבל סדין בציצית המצונה עושה אותן מלבוש ושפיר מקריא דעשה דחי ל"ת דשבת וכוננתו בזה דלא דמי לציצית גרידא דאי לאו המצונה נמי לא משאוי כלל דחוטין לא תשיבי ובטלי לגבי בגד רק דהמ"ע עושה אותן כמשאוי כשאין עשויות כהלכתן דהמצונה מחשיב אותן דלא יבטלו לגבי בגד והלכך פשהו עשויות כהלכתן חזרין ועושין נוי לבגד משום דכדוהא מצונותו של בגד ד' כנפות להטיל ציצית ולא שניף לומר כלל דהמצונה מדחה לאיסור הוצאה בשבת דאם לא הנה מצונה מה"ת להטיל ציצית בבגד כ"ש דהנה מותר לצאת בחוטין מחמת דבטלי לגבי בגד אבל בסדין בציצית אי לאו המ"ע אפשר אם הנה יוצא בשבת הנה חייב חטאת דכיון דהוא בגד של שעטנז [וכן מצאתי בפמ"ג לאו"ח בסי' י"ג ס"ק ב' באשל אברהם שנסתפק בזה דאפשר דהיוצא בבגד של שעטנז בשבת דחייב חטאת וסקילה דלא מיקרי מלבוש פיון דאסור לצאת בו מה"ת וכתב דאין להביא ראיה מדברי רש"י דשבת קל"ט ע"ב שכתב שם דהיוצא בבגד שאין בו ציצית כלל דפטור וכן מוכרח מהגמרא דאל"ה לא הנה מקשה מידי מרב הוה דדילמא טעמא דר"ה משום הבגד עצמו וע"כ דמשום הבגד עצמו ונדאי פטור וא"כ יש ללמוד מזה לבגד של שעטנז אבל זה אינו ראיה כלל דהתם טעמא משום דמצנות ציצית הוא כשלושב הבגד אז חל עלי' המצונה להטיל ציצית וממילא בשבת דא"א להטיל ציצית בבגד פטור לגמרי ממצנות ציצית דהא הוא אנוס וכמו שכתוב במרדכי בשם ר"י וכמש"כ במג"א שם בס"ק ח' בשמו ולפיכך ליכא למשמע מהתם מידי אבל בשעטנז שפיר י"ל דהוי משוי וחייב חטאת כ"כ הפמ"ג שם] ורק משום דגלי לן קרא דציצית דחי פלאים ממילא מותר לצאת בסדין של ציצית א"כ המצונה עושה אותו בגד וא"כ כשיוצא בשבת הוי כמו דהמצונה דוחה לאסור שבת דע"י המצונה נעשה בגד ואף שיש לומר פיון דנעשה בגד לא שניף אסור שבת דהא נעשה בגד אפילו בחול ממילא אין פאן אסור שבת כלל דמה לי בגד זה ומה לי בגד אחר דהא המצונה לא בא להתיר אסור שבת רק לעשותו בגד ולא דמי כלל למ"ע דהוזכר בסוגיא דיבמות דאינו דוחה לל"ת שיש בו פרת דהתם ע"י המצונה מבטל באמת לל"ת בינדים כמו היכי דאמר לו אביו שחוט לי ובשל לי וכדומה דהתם הוא מחלל שבת באמת ע"י הכבוד אב.

מ"מ ממצנות ציצית גרידא אינו ראי'. ובפרט באמת גבי ציצית גופא הביא הפמ"ג בר"ס י"ג בשם ה"ה שיש שפוכרין באמת שטעם היתר הציצית בשבת הוא משום דעשה דוחה ל"ת.

וע"ז בא רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל להוציא משיטתם וכתב דאינו מצד דחיה רק משום דהחוטין הוי מנויי הבגד ומקסיסו אבל מצד דחיה לא הוי דחי משום דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו פרת וא"כ בנדאי איכא לאקשוני על הרמב"ם ז"ל דמאי יענה על סדין

בְּצִיצִית בְּשֶׁבֶת דְּהֵתָם לֹא שִׁינָהּ סְבָרָא זֹו וּכְמַשׁ"כ לְעִיל פֶּן נִרְאָה לִי בְּכַנּוּנָת דְּכָרִי מוֹרִי
נ"ע: [וְהִנֵּה לְכַאוּרָה יֵשׁ לְהַעִיר ע"ז מְהָא דְתַנּוּן בְּשֶׁבֶת (דָּרָה ס"א) דְלֹא יֵצֵא אָדָם בְּתַפְּלִין
בְּשֶׁבֶת וְאִם יֵצֵא אֵינּוּ חֲזִיב חֲטָאת וְאִמְרִינוּן שֶׁם בְּגִמְרָא דִּס"א דְהָא דָּאִם יֵצֵא אֵינּוּ חֲזִיב
חֲטָאת הוּא אֲפִילוּ לְמ"ד דְשֶׁבֶת לָאו זְמַן תַּפְּלִין מ"מ פְּטוּר מִחֲטָאת מְשׁוּם דְדָרְךָ מְלַבּוּשׁ
עֲבִידָא וְהִנֵּה זֶה מְבֹנָאָר בְּש"ס דְשֶׁבֶת שֶׁם (דִּס"ב) דְהָא דְמִקְרִי דָּרְךָ מְלַבּוּשׁ לָאו מְשׁוּם
דְתַפְּלִין מִצַּד עֲצָמוּ הָוִי כְּמִלְבּוּשׁ וְתַכְשִׁיט דְהָא בְּאִשָּׁה שִׁיִּצְאָה בְּתַפְּלִין בְּשֶׁבֶת מְשָׁמַע
דְחִיבָת חֲטָאת לְמ"ד נְשִׁים עִם בִּפ"ע הֵן ע"ש וְכִמוּ שֶׁהִבְאֵתִי לְעִיל וְע"כ הָא דְהָוִי כְּמִלְבּוּשׁ
מְשׁוּם דְהִמְצָנָה עוֹשָׂה אוֹתוֹ כְּמִלְבּוּשׁ וְתַכְשִׁיט וְא"כ לְמָה אֵינּוּ חֲזִיב חֲטָאת בְּיֵצֵא בְּשֶׁבֶת
לְמ"ד דְשֶׁבֶת לָאו זְמַן תַּפְּלִין וְהָא לְאוֹתוֹ מ"ד לֹא שִׁינָהּ דְמִן חֲטָאת מִצַּד דְחִיבָה וְע"כ צ"ל
מְשׁוּם דְהָוִי מְלַבּוּשׁ וְתַכְשִׁיט לְחֻל מִצַּד הִמְצָנָה מִמִּילָא הָוִי תַכְשִׁיט גַּם בְּשֶׁבֶת וּפְטוּר וְכִמוּ
דְמִן חֲטָאת לְצֵאת בְּצִיצִית בְּלֵיל שֶׁבֶת וְאִף דְלִילָה לָאו זְמַן צִיצִית הוּא מ"מ מְשׁוּם דְכִינּוּן דְהוּא
נוֹי לְבָגָד בְּיוֹם הָוִי תַכְשִׁיט גַּם בְּלִילָה וְא"כ בְּסָדִין בְּצִיצִית נְמִי י"ל דְאֵינּוּ מִצַּד דְחִיבָה רַק
מְשׁוּם דְכִינּוּן דְמִצְוֹת צִיצִית דּוֹחָה לָאו דְכִלְאִים הָוִי בְּגָד גְּמוּר וְהִלְכָה מִן חֲטָאת לְצֵאת בּוֹ בְּשֶׁבֶת
וְכִמוּ בְּתַפְּלִין שֶׁהִמְצָנָה עוֹשָׂה אוֹתוֹ תַכְשִׁיט.

וּנ"ל דָּאִם יֵצֵא בְּתַפְּלִין פְּטוּלִין בְּשֶׁבֶת חֲזִיב חֲטָאת בְּאֵמַת כִּינּוּן דְאֵינּוּ יוֹצֵא בְהֵם מִצְוֹת
תַּפְּלִין הָוִי מְשִׁאוֹי גְּמוּר וְאֵין לוֹמַר דְלֹא הָוִי כְּדָרְךָ הוֹצְאָה כִּינּוּן שְׁנוּשָׁאָן עַל רֵאשׁוֹ דְהָא
לִיתָא כִּינּוּן דְדָרְךָ תַּפְּלִין לְצֵאת אוֹתָם עַל הָרֵאשׁ מִקְרִי דָּרְךָ הוֹצְאָה בְּכָף.

וְרֵאנִי מֵאִשָּׁה דְמְשָׁמַע בְּשֶׁבֶת וְדָרָה ס"א הַנ"ל) דְנְשִׁים עִם בְּפָנֵי עֲצָמוּן הֵן אֵיכָּא אֲסוּר
דְאוּרֵייתָא בְּאִשָּׁה לְצֵאת בְּתַפְּלִין בְּשֶׁבֶת מִחֲמַת אֲסוּר הוֹצְאָה דֵאל"כ הִיתָה מְוֹתֵרַת
לְהַכְנִיס זֹו זֹוג מִחֲמַת בְּזִיוֹן דְתַפְּלִין עֵי"ש אֵלְמָא דְמִקְרִי דָּרְךָ הוֹצְאָה בְּכָף: [וְדַע דְדְּכָרִי
הֶרְמִב"ם בִּפְי"ט מְהִלְכוֹת שֶׁבֶת הִלְכָה כ' שֶׁהִבְאֵתִי לְעִיל צָרִיף בְּאוּר בְּמִש"כ שֶׁם וְנ"ל
לְפִיכָף הִיוֹצֵא בְּטִלִית שְׁאֵינָהּ מְצוּנְיִצָת פְּהִלְכָתָה חֲזִיב וְכו' אֲבָל טִלִית הִמְצוּנְיִצָת פְּהִלְכָתָה
מְוֹתֵר כּו' וְאֵלוֹ הָיוּ חוּטֵי הַצִּיצִית שֶׁהִיא מְצוּנְיִצָת פְּהִלְכָתָה מְשׁוֹי הִנֵּה חֲזִיב הִיוֹצֵא בְּהָ אִפִּי
בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת שְׁאֵין מ"ע שְׁאֵין בְּהָ פֶרֶת דּוֹחָה שֶׁבֶת עכ"ל.

וְדְכָרִי רַבִּינוּ ז"ל אֵלוֹ צָרִיכִין אֲצִלִי תַלְמוּד דְמַמְש"כ דְמ"ע שְׁאֵין בְּהָ פֶרֶת דּוֹחָה שֶׁבֶת
מְשָׁמַע הָא מ"ע שְׁיֵשׁ בְּהָ פֶרֶת פְּשׁוּט דִּיכוּל לְדַחֹת שֶׁבֶת וְהֵלֵא בְּפִסְחָ צָרִיף קָרָא דְבְּמוֹעֵדוֹ
דְדַחֵי שֶׁבֶת וּבְנֵי בְתִירָה שְׁכָחוּ וְלֹא יָדְעוּ הִלְכָה זֹו דְפִסְחָ דּוֹחָה שֶׁבֶת וְאִף דְפִסְחָ הִנֵּה מ"ע
שְׁיֵשׁ בְּהָ פֶרֶת.

וְאֵין לוֹמַר דְכַנּוּנָתוֹ דְלֵאחֶר דְגִלִי לֵן קָרָא דְבְּמוֹעֵדוֹ יִלְפִינוּ מִינְיָה לְכָל מ"ע שְׁיֵשׁ בּוֹ פֶרֶת
דְדַחֵי ל"ת שְׁיֵשׁ בּוֹ פֶרֶת דְהָא לִיתָא דְהָא אִמְרִינוּן בְּהַדְיָא בְּפִסְחָיִם (דָּרָה ע"ז) דְמִפְּסַח וְתַמִּיד
לֹא יִלְפִינוּ לְשָׂאָר דְכָרִים דְדַחֵי שֶׁבֶת וְטוֹמְאָה דְמָה לְהַנָּה שְׁכֵן יֵשׁ בְּהֵן צַד חֲמוּר וּפִיר"ת
שְׁכֵן יִשְׁנֵן לְפָנֵי הַדְּבוּר וְחֲמִירִי וּמִש"ה דַּחֵי שֶׁבֶת וְטוֹמְאָה מִשֵּׁא"כ צִיצִית וְאִפִּי אֵי הִנֵּה
מ"ע שְׁיֵשׁ בְּהָ פֶרֶת לֹא הָוִי דַּחֵי דְצִיצִית נֶאֱמָרוּ לֵאחֶר הַדְּבוּר וְלֹא דְמִי לְפִסְחָ וְתַמִּיד.

וְעוֹד הָא אִפִּי ר"א דִּס"ל דְמִצָּה וְכָל מְכַשִּׁירֵי דּוֹחָה שֶׁבֶת וְלוּלָב וְכָל מְכַשִּׁירֵי דּוֹחָה אֵת
הַשֶּׁבֶת וְע"כ דִּס"ל דְאִפִּי עֲשֵׂה שְׁאֵין בּוֹ פֶרֶת דּוֹחָה לְל"ת שְׁיֵשׁ בּוֹ פֶרֶת וְאֵעִפ"כ מוֹדָה
בְּצִיצִית דְהָא אִמְרִינוּן שֶׁם בְּשֶׁבֶת (דָּרָה קל"א) דְשׁוֹיִן שְׁאֵם צִינְיָן טִלִיתוֹ וְכו' שֶׁהוּא חֲזִיב
מְשׁוּם דְבִידּוֹ לְהַפְקִירוֹ.

וא"כ בציצית בלא"ה א"א לךחות שבת מטעם הנה דהא בידו להפקיר הפגד וא"כ בציצית לא הנה הוצרף רבינו שום טעם על מה שאינו דוחה דפשיטא דבלא"ה לא דחי דהא בידו לפטור ממצוה זו ע"י הפקר ויחזור וילפוש את הפגד שלא בכוננת זכיה ודינו פטלית שאולה שפטורה מן הציצית.

ותו תמוה לאידך גיסא מה שכתב רבינו בפשיטות דמ"ע שאין בה פרת לא דחי שבת ונהרי במילה בזמנו ליפא פרת דהא פרת דמילה הוא פגדול שלא מל אבל על האב ליפא פרת ואעפ"כ דחי שבת ואדרבה פגדול עצמו שלא מלו אביו לא דחי שבת ואף דיש בו פרת ואין לומר משום דיכול למול למחר דהא לימא דהגע עצמה אם לא מל רק עד סמוך למיתה דיודע אם לא ימול עכשיו תו לא יכול למול בחייו ונהיה אז בשבת הכי נאמר דמותר למולו בשבת וזה ונדאי אינו ולכן ד' רבינו צל"ע וזה אין לומר דמילה שאני דהוי עשה שלפני הדיבור וכמו דאמרינו ביבמות ד' ה' דהא לימא דא"כ במילה שלא בזמנה נמי למה לא דחי שבת אלמא דלא תליא בזה]: שוב ראיתי דמה שהערומי על הרמב"ם מהא דשבת קל"א דציצית בלא"ה לא דחי שבת משום שפידו להפקירן מצאתי בעז"ה בס' הקובץ להגאון מהו' נחום טריבוש ז"ל ששהיר בזה על רבינו ז"ל ונדפס בס' הרמב"ם החדשים בסופו ות"ל שפנונתי לדעתו: וראיתי להעתיק פאן מה שהשבתי לחכם אחד והוא ניהו הרה"ג מהו' משה עסמאן נ"י הגאב"ד דק"ק הארדישץ יצ"ו אשר במקומו קיעו ששהקשה לדעת הרשב"א בחידושיו לנדרים (דף ט"ו) דאף במצוה שיש בה הנאת בגוף אמרינו דמצות לאו ליהנות ניתנו והא דהנודר הנאה ממעיין אסור לטבול בו בימות החמה אינו אלא מדרבנן גזירה שמה ישנה אחר הטבילה.

א"כ היכי ילפינן מפלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת דילמא שאני התם דכיון דמצות לאו ליהנות ניתנו אין פאן איסור פלאים פלל דהרי בכלאים לא אסרה תורה אלא פדרף הנאה דהא תנו דמוכרי פסות מוכרין פדרפן וכו' אלמא דבלא הנאת הגוף לא הוי איסור פלל.

וכן תקשה דל"ל קרא להתיר פלאים בציצית זהו תוכן קושיותו וזה אשר השבתי לו הנה מש"כ כת"ר דדמי למוכרי פסות אינו מדוקדק דהתם אינו מכוון ללבישה פלל והתורה לא אסרה אלא לבישה או העלאה וס"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוון מותר אבל הכא נהי דלא מקרי נהנה אבל מ"מ מתכוון ללבישה ואדרבה עיקר מצות ציצית הוא שילפוש הפגד אבל באמת הו"ל למעכ"ת לומר דכיון דלא מקרי נהנה הוי פקשין דאמרינו הני נמטא גמדיא דנרש שריא פדאמרינו בביצה (דף ט"ו) וביומא ד' ס"ט ומשו"ה בגדי פהנה אין בו משום פלאים משום דקשין הן וממילא פינו דבמצוה לא שייך הנאה הוי פקשין ומיהו פל זה לפירש"י שם אבל לדעת ר"ת שם בתוס' דבלבישה והעלאה דאורייתא גם בקשין אסור ואף דלא נהנה פלל אין מקום לקושיות מעכ"ת נ"י: ושוב ראיתי דהרשב"א ז"ל עצמו בחידושיו בביצה שם הסכים ג"כ לדעת ר"ת ז"ל וא"כ לק"מ על הרשב"א ז"ל ובלא"ה נראה דאף לפירש"י ז"ל אין הטעם בקשין משום דלא נהנה דאטו הנאה פתיב בתורה דהא לבישה פתיב רק הטעם דקשין אינו דרף לבישה דכל פגד עשוי לחמם אבל זה אינו מחמם אבל הטלית של מצוה הרי הפגד מחמם רק דלא מקרי הנאה ולא מצינו דבעינו שיהיה דוקא דרף הנאה וא"כ גם לפירש"י ז"ל לק"מ ודו"ק.

ואכן מה שתי מעכ"ת נ"י בעצמו דהרשב"א ז"ל יספור כר"ת דציצית אין בו משום פלאים ואפילו בטלית פטורה כגון בטלית של נשים או כסות לילה דפטירי מציצית והתם ונדאי איכא הנאה זהו תוכן תירוצו.

מאוד תמהני על מעכ"ת נ"י דהא עיקר קרא דבא להתיר פלאים בציצית הא מייירי באנשים דווקא התיבין בציצית ומאי תירץ על קושיותו וגם הא דמפקינן דעשה דוחה ל"ת מפלאים בציצית הוא מטלית של אנשים דהא בנשים ליכא עשה כלל וא"כ הדרא הקושיא לדוכתיה.

[נשוב בעת ההדפסה מצאתי הקושיא הנ"ל גם בחת"ס חלק יו"ד סי' ס"ט וכן בחידושי הגהות מהגאון מהר"ש טובש על מס' מנחות שנדפס פעת ג"כ העיר בזה ודחק ליישב בתי' שונים ע"ש אבל לענ"ד אין מקום לקושיא זו מטעם הנ"ל]: ועוד נ"ל ליישב די"ל דהרשב"א לא כתב פן רק במצנה חיובית דא"א לפטור ממנה משא"כ בציצית דקיי"ל דציצית חובת טלית וחובת גברא ומרונותיהו לקולא דאם אינו לובש טלית של ד' פנפות פטור מן הציצית וא"כ אפשר דבמצנה פזו לא אמרינן דמצות לאו להנות ניתנו דהא גבי מצות לאו להנות ניתנו פירש"י דגזירת מלך הוא ולעול על צוואריהם ניתנו וזה לא שייך בציצית דהא אי בעי יכיל למפטר נפשיה מציצית: ועוד נ"ל ליישב והוא העיקר לפענ"ד דע"כ לא ס"ל לרשב"א פן רק בדבר דכל עיקר האיסור אינו אלא איסור הנאה כגון באומר קונם הנאת תשמיש עלי דהקשה הרשב"א דהא איכא מצות פו"ר ואם אסר על עצמו כל הנשים למה אסור הא מצות לאו להנות ניתנו אבל בדבר דהאיסור הוא על הבישה או אכילה רק דהתורה לא אסרה האכילה רק דרף הנאה אין שייך להתיר מצד המצנה לאו להנות ניתנו דהא מ"מ הוא עושה פדרף הנאתו וכדרף אכילה רק דלא מקרי הנאה מצד דהוא מוכרח לעשות מצד המצנה אבל מ"מ עשה פדרף הנאה וגם נהנה.

וראיה גדולה לזה מהא דהקשה הירושלמי בקידושין דלמה לא אכלו מצה מחדש דליתי עשה דמצה ולדחי ל"ת והאחרונים תרצו בזה מצד דהוא עשה שלפני הדיבור עוד נאמרו בזה תירוצים ולכאורה לפי דעת הרשב"א ז"ל ישאר התימה לדוכתיה וגם למה הוצרך הירושלמי לעשה דוחה ל"ת דתיפוק לי דכיוון דכל איסורים שבתורה אין לוקין עליהם אלא פדרף הנאתו ואם אכל חלב חי או שעירב בו כל דבר מר פטור וכיון דמצות לאו להנות ניתנו הרי אין בו הנאה כלל והוי פאלו אכלו שלא פדרף הנאתו ותמהני על מעכ"ת נ"י שלא העיר ע"ז דלפי דרכו שהקשה מפלאים בציצית טפי הו"ל להקשות מהירושלמי הלז וכן תמוה דלמה גיד הנשה נוהג במוקדשין והנה השאג"א הקשה דלמ"ד דיש בגידין בנ"ט למה לא אתי עשה ודחי ל"ת ונשאר בתימה וע"ז י"ל דעשה דפסח הוי לפני הדיבור ולא דחי או להיפך לר"י דס"ל דגיד הנשה נאמר לבני נח ותמיר ומשו"ה לא דחי וע"ש בשאג"א ואמנם לפי דעת הרשב"א ישאר התימה דלמה לא הותר לאכול במוקדשין גיד הנשה למ"ד דיש בגידין בנ"ט דפשוט כיון דכתיב לא יאכלו אינו אסור רק פדרף הנאתו ובמצנה לא מיקרי הנאה אלא ונדאי כמש"כ בעז"ה דכיון דמ"מ אוכל פדרף הנאתו וגם נהנה באמת הרי אכל פדרף אכילתו ומה שלא נהנה לא איכפת לן דהא התורה לא אסרה הנאה רק אכילה והרי אכל.

ובזה מתורץ ג"כ קושניית מעכ"ת נ"י מפלאים בציצית דהא התורה אסרה לבישה דרף הנאה ובכלאים בציצית נמי הא לובש פדרף הנאה וגם נהנה באמת ומה שאינו נחשב להנאה זה לא איכפת לן דהתורה לא הזכירה הנאה ורק שיהיה הלבישה דרף הנאה.

וראיה לזה מפל מ"ע התלוי באכילה כגון פסח וקדשים ואכילת מצה דדעת כמה מפרשים ז"ל דאינו יוצא רק אם אוכל פדרף הנאתו וכמו בלאו דאינו עובר אלא פדרף הנאתו וא"כ תקשה דהיאך יוצא אפי' אם אוכל פדרף הנאתו הא מצות לאו להנות ניתנו וע"כ צ"ל פנ"ל דהא מ"מ אוכל פדרף הנאה ורק שאינו נחשב אצלו להנאה כיון שפונתו לקיום המצוה: וזה הדבר מוכרח מדברי הרשב"א עצמו דתי' על קושנייתו הנ"ל דמייירי דלא אסרה הנאת תשמיש עליו רק דאסר גופה לתשמיש וכמו דאמרינן שם דאם אסר עליו ישיבת סופה אסור באמת ולא שייך בה מצות לאו להנות ניתנו דהא לא אסרה עליו הנאה רק הישיבה וה"נ לא אסר עליו הנאת תשמיש רק התשמיש ולכאורה תימה דנהי דלא הזכיר הנאה בהדיא הא מ"מ הא נדאי כל אוסר עליו תשמיש בנדאי אין פונתו לאסור על עצמו רק פדרף תשמיש אבל לשמש באופן שאין בו הנאה בנדאי אינו בכלל הנדר וא"כ הדרא הקושניא לדוכתיה דלמה אסור בתשמיש הא מצות לאו להנות ניתנו ולא מקרי הנאה אלא נדאי הוא הדבר אשר פתבנו דכל דהאיסור אינו מונח על הנאה רק על דבר אחר רק דאותו דבר אינו אסור רק פדרף הנאה לא שייך בזה מצות לאו להנות ניתנו כלל וכלל כן נ"ל ברור ועכ"ז אין מקום לקושניית כת"ר נ"י: הנלע"ד פתבתי בעז"ה הצעיר מפרחי פהונה שלמה הפהן מו"ץ דפק"ק ווילנא.

הלכות תפילין סימן ד פתב הרמב"ם ז"ל ברפ"ג מהלכות תפילין שמונה הלכות יש במעשה התפילין פלן הלמ"מ וכו' ושיהיה קשר שלקו קשר ידוע פצורת דלי"ת עכ"ל ולכאורה צריך באור דלמה לא הזכיר נמי קשר של יו"ד שבתפילין של יד.

ונראה דס"ל לרבינו דדוקא הדלי"ת שברצועה של ראש הנה הלמ"מ אבל היו"ד לא. ויצא לרבינו ז"ל זה מדברי הגאון בשמושא רבא שכתב שם וליצור בו דמות דלי"ת מעורף לתרתי רישי רצועה בהדי הדדי כו' עד ולהוי פמין דלת ומסיק ע"ז דא"ר יעקב א"ר יוחנן קשר של תפילין הלמ"מ.

ואלו גבי קשר של יו"ד פתב ג"כ וליצר ברצועה דמות יו"ד ולא מסיק ע"ז דהוא הלמ"מ. ולכאורה הו"ל למכתב ב' הקשרים בתחלה בין של ד' ובין של יו"ד ואח"כ הו"ל לכתוב ע"ז מימרא דר"י דהוא הל"מ ונהוי קאי אמתרונ"יהו ומדתני למימרא דר"י באמצע משמע דס"ל דהיו"ד אינו הלמ"מ.

וכן נמצא מפורש בספרי מעשיות שהובא בשלשלת הקבלה ובסדר הדורות. שמשא רבינו נתנופח בהלכה עם ר"ת נהיה אומר דעיקר מצות קשירה אינו אלא בשל ראש דכתיב וקשרתם לאות ונהיגו של ראש דקרוי אות ונהא דכתיב על ידך הפנונה דמתי וקשרתם בזמן שהוא על ידיך דכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים.

נהא דכתיב אח"כ לטוטפות בין עיניך אתיא לג"ש. ונהקשירה בשל יד לא צונית לעולם ולא למדתיה אכן חכמים תקנו אותה מסברתם להשלים שם שדי ובשביל כך לא עשו בשל ראש שלא יטעו לומר שצוניתים כך מאחר שאינה מצורפת עם הש"ן והדלי"ת.

ועוד הנזכר שם פעם שנית שמשנה רבינו אמר לא מצאנו בכל התורה שיצטרף לעשות יו"ד ושאל שמואל הנביא ממשנה רבינו דלמה באמת לא צונתה התורה לעשות יו"ד כדי להשלים שם שדי והשיב דלא ראיתי הקב"ה כ"א מאחוריו וראיתי שי"ן ודלית שפראשו של הקב"ה והיו"ד שפזרוע לא ראיתי ע"כ וכן אמרינו בברכות דף זיי"ן וראית את אחורי מלמד שהראהו קשר של תפילין] וא"כ יש לומר בזה דרום הקדש נזרקה בו ברבינו משה המיימוני דכונן כהלכה פדעת משה רבינו דעיקר קשירה הוא בשל ראש: וכן מוכח עוד דרבינו נמשך אחר דעת זו דהקשירה היא בשל ראש וקרא דוקשרתם לאות קאי על תפילין של ראש מהא דכתב רבינו במגן המצות אשר לו.

מצוה י"ב לקשור תפילין של ראש שנאמר והיו לטוטפות בין עיניו. מצוה י"ג לקשור תפילין ביז שנאמר וקשרתם לאות על ידך ע"כ.

ולכאורה הדברים מתמיהין במה שהקדים תפילין של ראש לשל יד הלא בקרא פתיב של יד ברישא. וגם ההנחה הוא של יד מקודם אכן הדבר פשוט דרבינו סובר בפשט הפתוב כמו שפירש משרע"ה דוקשרתם לאות היינו של ראש דנקרא אות והדר על ידך ונמצא דבאמת דשל ראש נכתב ברישא להך פירושא וזהו דכתב רבינו מצוה לקשור בראש.

ולכאורה קשירה מאן דכר שמייה דהא והיו פתיב והל"ל מצוה להניח בראש אכן להנ"ל ניחא דעיקר קשירה בשל ראש פתיבא והא דנקט רבינו קרא דוהיו לטוטפות היינו דנקט קרא המפורש בהד"א דקאי על של ראש והא דנקט רבינו קשירה גם בשל יד היינו משום דכבר תקנו חז"ל קשירה גם בשל יד כדי להשלים שם שדי וכנ"ל: שוב ראיתי לרבינו בפ"ג מהל' אלו הי"ג שכתב ומכניס רצועה של ראש כו' וקושר קשר מרובע כמין דלי"ת וקשר זה צריך כל ת"ח ללמדו עכ"ל.

והנה מה שכתב רבינו וקשר זה צריך כל ת"ח ללמדו לשיטתו אנו ללמדו לעיל בהלכה א' דדווקא קשר של ראש הוא הלמ"מ אבל היו"ד אינו מהלכה הלכך אין מהחויב ללמדו כיון שאינו מעכב.

אלא שקצת צ"ע על רבינו דחז"ל למה פסק כרב חנינא בר שלמיא משמיה דרב דצריך ת"ח לידע אף קשר של תפילין דהא רב יהודה משמיה דרב פליג על זה וס"ל דקשר של תפילין א"צ ללמוד משום דשכיחא פדאימתא בחולין (דף ט') ורב יהודה הוא מרא דתלמודא טפי מרב חנינא בר שלמיא.

ועוד דרב יהודה דייק וגמיר שמעתתא משמיה דרב ואפילו ספיקא דגברי גריס. וא"כ טפי הו"ל לרבינו לפסוק כרב יהודה.

ועוד אם פסק כרב חנינא בר שלמיא למה לא הביא רבינו בהלכותיו דת"ח צריך לידע נמי ברכות חתנים וציצית כמו שמבואר בגמרא שם. והיותר תימה על רבינו דעיקר מימרא דרב יהודה דת"ח צריך שילמוד כתב שחיטה ומילה לא ראיתי שהביא זה רבינו בהלכותיו זולת דבר זה בלבד שצריך לידע קשר של תפילין של ראש.

ומצוה להבין פנונת רבינו בזה והדבר צ"ע: סימן ה בשו"ע או"ח סי' ל"ז סעיף ג' קטן היודע לשמור תפילין בטהרה וכו' חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו וכתב הרב בהג"ה דהאי קטן דנקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד וכן נהגו ואין לשנות ע"כ.

והוא מד' בעל העיטור וכמש"כ הב"י בשמו ע"ש. ותמה הגרע"א ו"ל בגליון האו"ח שם [וכן בתשובותיו בכתבים ופסקים סי' ז'] על דברי בעל העיטור ו"ל אלו דלפי דעתו דחגיגה דתפילין אינו אלא פשהוא בן י"ג שנים ויום אחד א"כ מאי הוצרכו חז"ל לחייבו לאביו מצד חגיגה דתיפוק לי' דהבן מחוייב בעצמו מה"ת מפת חזקה דרבא דחזקה פיון שהגיע לכלל שנים הגיע לכלל סימנים ואפילו אם בךקו ולא מצאו בו סימנים מ"מ הא קי"ל דחיישינן שמא נשרו ומידי ספיקא לא נפקא וע"ש מה שדחק לתרץ בתרי אופנים או דמייירי שהיו נמצא בו ב' שערות קודם י"ג שנים ועודן בו גם עכשיו דבכה"ג תו לא חיישינן שמא נולד בו ב' שערות אחר זמן גדלות ונשרו מדלא נשרו הראשונים וכמש"כ הב"ש בס"י קנ"ה ס"ק כ"ט: והנה בסברא זו אף שהב"ש כתב פן מ"מ הרבה יש לפקפק בזה דמלשון הגמ' דנדה (דף מו) דאמר רב דימי מנהרדעא שם דהלכתא דחיישינן שמא נשרו לענין מיאון והני מילי היכי דקדשה בתוך זמן ובעל לאחר זמן דאיכא ספיקא דאורייתא אבל מעיקרא לא משמע דלעולם חיישינן שמא נשרו אפילו היו ב' שערות קודם זמן גדלות דאם איתא ליפלוג וליתני בדידה דאפילו בספיקא דאורייתא משפחת לה דאין חוששין כגון דהיה בה מקודם.

ומיהו זה יש ליישב די"ל דרב דימי לא בא לאשמעינן הלכתא רק בדבר דפליגי רב פפא ורב פפי שם אבל בכה"ג לא פליגי פלל והפל מודים דלא חיישינן. ואמנם מהש"ס דיבמות י"ג דמקשה שם הגמ' על רב זביד דאמר דאין בנים בלא סימנים דנבדוק ומתרץ הש"ס דחיישינן שמא נשרו ואפילו למ"ד דלא חיישינן מ"מ משום צער לידה חיישינן ע"ש בנודאי מוכח דלא כהב"ש.

דלפי דעתו עדיין תקשה דלמה אמר רבה בר שמואל שם דאי אתה יכול בתמותו ואם חמותו שמאנו שפכר ילדו הא משפחת לה אם הנה ב' שערות מקודם בשנת האחד עשר דהוא שנה שקודם תוך זמן וילדה בתוך זמן דהיינו בשנת הי"ב ולא נשרו אותן השערות בשעת הלידה דאז מהני בדיקה דאם חזינו דלא נולדו בה סימנים אחרים בתוך זמן אז בנודאי יכולה למאן דליכא למיחש דשמא נשרו דהא לא נשרו גם השערות הראשונים שנולדו בה בשנת הי"א וא"כ משפחת לה חמותו ממאנת.

ונה אין לומר דכיון דרב זביד סובר דתוך זמן פלאחר זמן כמו שפרש"י או דע"י בנים חשבינן לסימנים כאלו הם לאחר זמן וכמו שכ' התוס' שם ד"ה רב זביד א"כ גם השערות דשנת הי"א נחשב לסימנים דהא ונדאי ליתא דפשוט דרב זביד לא ס"ל פן רק בשערות דתוך זמן וא"כ דברי הב"ש הנ"ל צל"ע.

וגם מה שתי' עוד הגאון מוהרע"א ו"ל שם דאפשר דלא חיישינן לשמא נשרו אלא לענין איסורין אבל לענין קיום מצוה אפשר דלא חיישינן ג"כ דחוק טובא דמאי שייך לחלק בזה בין שב ואל תעשה לקום ועשה ובס' תיבת גומא להגאון בעל פמ"ג ו"ל אינו מסתפק בספק מ"ע רק אם מן התורה מחוייב או דאינו אלא מדרבנן אבל מדרבנן בנודאי ספיקו לחומרא ונראה דס"ל דהחשש שמא נשרו אינו אלא חששא דרבנן וא"כ י"ל דלא התמירו

חז"ל רק בלעבור בקום ועשה אבל באמת בפמ"ג בפתיחה לאו"ח מסתפק בזה דאפשר
דהוא מה"ת וע"ש.

ומיהו לענ"ד בפשיטות ניקח אף לפי פשטות דברי בעל העיטור הנ"ל דמשמע דמצד
חינוך קאמר וכמו דמשמע ג"כ מלשון הברייתא דסופה ל"א [דהא פללו שם בכלל כל
המצות דמנטל על האב לחנך את בנו] מ"מ לא קשיא דנהי דהבן מחנך בעצמו מצד
ספיקא דאורייתא מ"מ קמ"ל הברייתא דמנטל חיוב גם על האב מצד חינוך וג"כ מצד
ספיקא דשמא עדיין לא נולד בו שערות ועדיין קטן הוא ונ"מ אם לא היו לבן מעות ליקח
תפילין דאם נימא דליכא מצות חינוך על האב אינו מנטל על האב להוציא ממון משלו
ליקח עבורו תפילין יותר משאר בני אדם קמ"ל דמנח חיוב על האב ליקח לו תפילין
אם אין לבן וכן דייק ג"כ לישנא דברייתא דגבי לולב וציצית אמר בברייתא שם דקטן
היודע לנענע חייב בלולב והיודע להתעטף חייב בציצית ולגבי תפילין נקט היודע לשמור
תפילין אביו לוקח לו תפילין ולא אמר דהיודע לשמור תפילין חייב בתפילין כמו באינהו
וכבר הרגישו התוס' בערוכין (דף ב ע"ב ד"ה אביו) [ומה שתי' שם דגבי ציצית לא נקט
לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו].

יש לדקדק טובא דמ"מ הוי מצי למנקט דאביו לוקח לו ציצית להטיל בטליתו וגם בהא
דכתבו שם דגם בלולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו וע"כ דכוננתם דיכול ליתן לו
במתנה גמורה לאחר שפבר יצא בו בעצמו משא"כ בתפילין דמנחתם כל היום וא"א לו
לשאול תפילין לבנו מ"מ תמוה דלמה לא נקט גם בתפילין דמחנך האב לחנך את בנו
שנינים תפילין דהא עיקר המצוה הוא ההנחת התפילין ולא הקיקחה ושבק העיקר ונקט
הטפל דהא זה ממילא ידעינו דאם אין לו תפילין לבנו מחנך ליקח לו [אכן לד' בעה"ט
הנ"ל דמייירי שפבר הגיע לכלל שנים ניחא משום דמצנת ההנחה לא הוצרך להזכיר
דפשוט הוא שמחנך הבן בעצמו מצד ספיקא דאורייתא והעיקר קמ"ל דגם על האב
מוטל מצנת חינוך ונ"מ דאם אין לו להבן מעות בעצמו משלו מחנך האב ליקח כ לו
תפילין משלו עבור הבן ולפיכך אמר אביו לוקח לו תפילין ולישנא דברייתא מסתייע
לד' בעה"ט ז"ל: ואמנם כל זה כתבתי על פי דבריו ז"ל דמפרש דבעל העטור מצד חינוך
קאמר משום דספר העטור עצמו חלק ב' לא היה נדפס עדיין בימיו לעמוד על תוכן
פוננתו אכן פעת שזכינו לאורו בעז"ה [ונדפס פעם ראשון בלעמבערג שנת תר"כ לפ"ק
ושוב נדפס פעם שנית בווילנא שנת תרל"ד עם פי' שער החזש מהגאון אב"ד דק"ק
סוויסלאץ נ"י] ועיינתי בו לעמוד על עיקר ותוכן פוננתו בזה והנה מצאתי בעז"ה בשער
הראשון חלק שביעי שכ' שם באמת דחינוך בתפילין ליכא פלל בקטן והא דאמרינו
בברייתא בסופה הנ"ל דהיודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין מייירי בגדול דומיא
דקטן שיוודע לפרוש כפיו דע"כ דמייירי בגדול וכפירש"י שם ודלא כהתוס' שם בד"ה
היודע ע"ש] ומה"ת קאמר דחייב רק דגזה"כ הוא דאף גדול אינו מחנך רק אם יודע
לשמור וכמו דגרסי' במכילתא פ' בא ושמרת את החוקה הזאת שומע אני אף הקטנים
במשמע והדין נותן הואיל ומזוזה מ"ע ותפילין מ"ע אם למדת במזוזה שנוהגת בקטנים
כבגדולים יכול אף תפילין פן ת"ל ושמרת את החוקה הזאת לא אמרתי אלא במי שיוודע
לשמור תפילין מכאן אמרו קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין ע"כ ומפרש
הבעל העיטור ז"ל שם דדרשא דמכילתא הוא דרשה גמורה וקטנים דקאמר היינו גדולים

שהגיעו לכלל שנים דבמזוזה ובשאר מצות חייבין מה"ת [ומשמע דמפרש שפבר יש להם ב' שערות ג"כ] וגזה"כ הוא דלענין תפילין נחשבין פקטנים עד שיהיו יודעים לשמור ע"ש ועל פי זה אין מקום פלל לתמיהת הגרע"א ו"ל דלבעה"ט לא מיירי מדין חינוך פלל ואמנם נ"ל דבפירוש דברי הברייתא ע"כ צריה לפרש דמיירי באין לו מעות לבן וקמ"ל דהאב מחוייב ליקח עבורו מצד ספיקא וכנ"ל דאל"ה יגדל התמיהה על בעל העיטור ו"ל דלמה מחוייב באמת אביו ליקח לו פניו דמיירי בגדול אלא ע"כ פנ"ל דמיירי שפדקו אותו ולא מצאו ב' שערות ואז מחוייב האב ג"כ מצד חינוך ומצד ספיקא.

וקצת נ"ל לתמונה על הרמ"א ו"ל בהג"ה דהסקים להלכה פדעת בעה"ט דהמענין בבעה"ט יראה להדיא דהבעה"ט בעצמו ג"כ אינו מחליט פן להלכה דהא הביא ג"כ פי' התוס' דמיירי בקטן ממש שהגיע לחינוך וחיוב מדרבנן.

ודרשא דמכילתא הוא אסמכתא בעלמא ולא הכריע בין הפירושים וא"כ אדרבה ראוי להחמיר כפי' התוס' דהא גם לפי הבעה"ט עצמו אינו מוכרח דאיכא איסורא להניח תפילין בקטן ממש רק דלפי אותו הפירוש לא הוזכר מצות חינוך בתפילין גבי קטן אבל מ"מ איסורא נמי לא הוזכר בהדיא וא"כ ראוי להחמיר כפי' התוס' ושאר מפרשים ודברי הרמ"א ו"ל אלו בהג"ה צ"ל: ודע דנ"ל ברור דלפי דברי הבעה"ט דדרשא דמכילתא הוא דרשא גמורה וגזה"כ הוא דאינו חייב בתפילין רק בידע לשמור אינו אלא לר"י הגלילי במנחות (דף ל"ו ע"ב) דס"ל דהוה קרא דשמרת בחוקת תפילין הפתוב מדבר וס"ל דלילה ושבת לאו זמן תפילין אבל לר"ע דס"ל שם דלילה זמן תפילין והוה קרא בחוקת פסח איירי ולא מיירי מתפילין פלל לית לן קרא דבעינן יודע לשמור גבי תפילין וא"כ להפוסקים דפסקו פנותיה דר"ע ע"כ צ"ל דהוה דסופה הנ"ל אינו אלא מדרבנן ומשום חינוך ובזה נ"ל דהיינו טעמא של המרדכי בהלכות קטנות הלכות תפילין שכ' שם וז"ל אמרינן בפרק לילב וערבה (דף נ"ט) וצ"ל בסו"פ לילב הגזול [אקטן היודע לשמור אביו לוקח לו תפילין עכ"ל ומדכתב קטן היודע משמע דקטן ממש קאמר וכן מוכח שם ממש"כ מקודם דכל הפטור מק"ש פטור מתפילין וע"ז הביא הא דסופה ומשמע בהדיא דאפ"י אם הוא קטן מ"מ אם יודע לשמור חייב וכן מבואר עוד במרדכי שם בסוף הלכות קטנות וכ' שם דהא דתניא קטן שפכת תפילין פסולין היינו אפילו אם הגיע לחינוך דליתא בקשירה מדאורייתא אלא א"כ פן י"ג שנה והא דאמרינן בריש פ"ק דערכין הפל חייבין בתפילין לאתווי קטן וכו' הא פרש"י דהיינו מדרבנן עכ"ל.

הרי דס"ל בהדיא דמדרבנן מיהו חייב אף קודם י"ג שנה אם יודע לשמור והיינו משום דאזיל לשיטתו דפסק שם בהדיא דלילה זמן תפילין מן התורה משום דרב אשי בתרא הוא ועוד דקי"ל דהלכה כר"ע מחבירו ע"ש וא"כ ע"כ צ"ל דהוה דסופה מדרבנן וקודם י"ג שנה.

והבעה"ט נמי נראה דלשיטתו אזיל בזה דלאחר שהביא שם פלוגתא דריה"ג ור"ע פתב וקי"ל כר"ע וריה"ג דמ"ע שהז"ג הוא ולילה ושבת ויו"ט לאו זמן תפילין הוא עכ"ל ודלא פתנא דברייתא דהמוציא תפילין דס"ל דלילה זמן תפילין ע"ש וכיון שפסק כר"י הגלילי דהוה קרא בחוקת תפילין הוא שפיר מפרש דדרשא דמכילתא הוא דרשה גמורה ודו"ק: וקצת יש לתמונה על הרב בהג"ה פניו דמשמע בפשיטות בשו"ע בס' כ"ט דלילה

זמן תפילין דקי"ל לילה זמן תפילין מה"ת וכמש"כ בב"ישם ע"ש האיף פסק פאן פבעל
העיסור וצ"ע.

וכעין זה ראיתי לתמונה על מה שהביא הרא"ש בה"ק בהלכות תפילין סי' י"ט לדברי
הירושלמי דברכות [פ"ב הלכה ג'] דר' יוחנן לא הוי מנח תפילין אלא מפוסקא לפוסקא
והוי סדיק ריש' מפוסקא ועד עצרתא והיינו תפילין של ראש משום דהיה חושש בראשו
מקרירות אבל בתפילין של יד אדרבה היה נזהר מאוד וכדאמרין ביומא (דף פ"ו) ר'
יוחנן אמר הכי דמי חילול השם פגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין
אלמא דהיה נזהר בזה ולא הליף אפילו ד' אמות בלא תפילין ובירושלמי דברכות שם
לפנינו איתא גי' אחרת דבסיתנא דהוי סדיק ריש' הוי לביש תרוניהון ברם בקניטא
דלא הוי סדיק ריש' לא הוי לביש אלא דאדרעיה ובתר"י בסופ"ג דברכות איתא הגי'
להקפד ואמנם מדברי הרא"ש נראה דהיה לו גי' שלישית בירושלמי דלא לביש תפילין
של ראש רק מפוסקא לפוסקא] ומסיים הרא"ש ז"ל ומה שהיה מניח יותר בפסח נ"ל
משום דכי פתיב ושמרת את החוקה בפסח פתיב ע"כ והדברים מתמיהין דלפי זה צ"ל
דר' יוחנן סובר דקרא דשמרת בחוקת תפילין הפתוב מדבר וכו"ר הגלילי ומדכתיב חוקת
תפילין אצל פסח משו"ה היה נזהר בתפילין בפסח יותר משאר השנה והיה מכניס עצמו
אף לחשש ספנה וכן מצינו באמת בש"ס דילן במנחות (דף ל"ו ע"ב) דר"י ס"ל פן דהא
אמר שם דר"י אמר דכל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו וע"כ דס"ל
דשמרת בחוקת תפילין הפתוב מדבר וא"כ הרבה יש לתמוה דהאיף הניח תפילין בתוך
חג הפסח הא הרא"ש בעצמו שם בסי' ט"ז כתב דלר"י הגלילי בנודאי אין להניח תפילין
בחוה"מ משום דחוה"מ גמי מקרי מקרא קודש וכל הספק אי חוה"מ חייב בתפילין או
לאו אינו אלא לר"ע ע"ש וצ"ע.

ואולי דהא דאמר דהניח בפסח לאו בתוך הפסח קאמר רק בעה"פ משום דאז זמן שחיטת
הפסח וקרא דלקמי' גמי בליל ט"ו מיירי דכתיב שם בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים
והיינו בעבור מצנת פסח מצה ומרור וכמו שפרש"י שם ותפילין גמי הוא לאות פי ביד
חזקה הוציא ה' ממצרים וכמו דכתיב שם אחר זה והלכך בזמן שהוא צריך אדם ליהדר
ביותר לקיים מצות תפילין ואפשר דע"ז רמז לנו הפתוב ושמרת את החוקה הזאת
למועדה כלומר דאפילו במקום דאיכא חשש ספנה אם יניח תפילין כמו במעשה דר"י
מ"מ תשמור את החוקה הזאת למועדה עכ"פ כשיגיע פסח דאז זמן יציאת מצרים מחוניב
להכניס עצמו לחשש ספנה ולהניח תפילין כנ"ל לפרש ע"פ דרכו של הרא"ש ז"ל: שוב
אחרי כותבי זה מצאתי בעזה"י להחיות דעת בהחידושים שהביא בסוף ספרו בשם אביו
הגאון זצ"ל שגם הוא ז"ל העיר מד' הירושלמי הנה שהביא הרא"ש על דעת הסוברים
דחוה"מ פטור מתפילין וכתב דמפאן ראי' דחוה"מ חייב בתפילין ע"ש אבל לא העיר
להקשות ביותר על הרא"ש ז"ל דכתב דלר"י הגלילי דנודאי פטור ור"י ע"כ דס"ל כר"י
הגלילי וא"כ הקושיא הוא לד"ה דהא לא פליגי הפוסקים רק אליבא דר"ע אבל אליבא
דר"י הגלילי כו"ע לא פליגי דפטור ועוד דעל שאר הפוסקים ז"ל הסוברים דחוה"מ
פטור מתפילין לא שניף להקשות כלל מד' הירושלמי דאפשר דלפניהם לא הי' הגי' פן
בירושלמי שם דבאמת ליתא פהך לישנא כלל.

וכמו שהבאתי לעיל רק דהוי מנח בקייטא או בסיתונא ולא הונזר פלל דהנה מנח מפיקסא לפיקסא ועיקר הקושא אינו אלא על הרא"ש ז"ל בעצמו וכמו שפתיבתי בעז"ה: וגם מה שפתיבתי לעיל ליישב דאפשר דמפיקסא לפיקסא ר"ל בערב הפסח דע"פ פסח מקרי בתורה משום דהוא אז זמן שחיטת הפסח מצאתי שם ג"כ בהג"ה מגאון אהד שכ' לתרץ כן ות"ל שפוננתי לדעתו אבל מה שתי' שם עוד די"ל דמפיקסא לפיקסא ר"ל מזמן פסח ראשון עד זמן פסח שני ור"ל דלא הניח תפילין רק בגימ' שאחר הקהג הפסח עד י"ד אייר לא נהירא פלל דמאיזה טעם הניח אז יותר מפל השנה ואם דבאותו הזמן אינו לא עת חמה ולא עת צינה ולא הי' חושש אז לא מחמימות ולא מקרירות וכמו דאמר במדרש מוציא אסירים בכושרות בחודש ניסן שפשר בו לצאת שאינו לא עת חמה ולא עת צינה מ"מ למה תלי זה בפסח דלאו פסחא גורם רק דזמן החודש גורם והי"ל דלא הנה מנח רק בחודש ניסן ונצוי אייר וכדומה.

ועוד דהא הרא"ש בעצמו לא מפרש כן בירושלמי ועדיין תקשה על הרא"ש ז"ל וכמש"כ ולכן המחנור זה כמ"ש דהניח תפילין בעה"פ וכנ"ל הנלע"ד פתיבתי בעזה"י. סימן ז הנה שאלני חכם אהד והוא ניהו הרה"ג מד"א בווייליקא הסמוכה לפה] דאמאי לא הונזר בגמ' ובד' הפוסקים ז"ל לגבי תפילין דבעינן שיהיו נאים ומקודרים דלכאורה לא גרעי מס"ת ומשאר מצות דאמרינן בשבת (דף קלג) דזה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ס"ת נאה וכו' וא"כ אמאי לא הזכיר נמי תפילין נאים ובאמת שזהו דבר שראוי להתעורר עליו ואכן לענ"ד יש להעיר עוד דאמאי לא הזכיר נמי גבי תפילין דצריף לכתוב הפרשיות לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבד אומן כמו דתני שם בפרייקתא אצל ס"ת ואגב אורחיה יש להתעורר ולהבין פוננת הפרייקתא שם וכתוב בו לשמו דלענין מאי קאמר לשמו דאין לומר דהפוננה דצריף לכתוב הס"ת לשמה דא"כ לשמה מבועי ליה למתני.

ועוד דדין דצריף פתיבה לשמה לא נלמד מהך קרא פלל רק דהוא הלמ"מ ני ש פמה דעות הראשונים ז"ל דס"ל דאינו אלא מדרבנן בעלמא ועי' היטיב בשאילתות בפ' ניקהל ובס' מלאכת הקודש להגאון מוהר"א פלעקלעז זצ"ל ועוד דדין זה של לשמה לא שייך למתני הקא בפרייקתא פלל דמירי מענין זה אלי ואנוהו ואולי דר"ל דמלבד דצריף פתיבה לשם ס"ת צריף נמי פתיבה לשם ד' וכמו בקדשים דבעינן שישחוט לשם זבח ולשם ד' משום דכתיב אשה ריח ניחוח לד' והקא נמי משום דכתיב זה אלי ואנוהו ילפינן מינ' דמה שצריף להתנאות במצנה לא יכונן בשביל הנאת עצמו רק שיתפנון לשם ד' וזהו דאמר התנאה לפניו במצות והינינו דיתפנון לעשות בזה נחת רוח להקב"ה ונלמד משום דכתיב זה אלי ואנוהו ומשמע דצריף להתנאות לשם ד' ואל זה פינן במה דאמר וכתוב בו לשמו: ואכן במאי דלא תני תפילין נאים נראה לי פשוט דהך מצנה דצריף להתנאות אינו אלא במקום דנראה לרבים והוא כבוד להקב"ה וכמו דאמרינן ביומא [דף ע'] דמיד פל אהד ואהד מביא ס"ת מתוך ביתו פדי להראות חזותו לרבים ופרש"י משום דאמר מר דהתנאה לפניו במצות וזה לא שייך בתפילין של יד דכתיב והי' לה לאות ולא לאחרים לאות אבל עדיין קשה דלמה לא נזכר בתפילין של ראש צריף שיהא נאה: ושוב ראיתי במקילתא בפ' בשלח שהג"י שם באמת בתפלה נאה ונראה שר"ל תפילין של ראש ולכן אמר תפלה בלשון יחיד וכ"ה לשון המשנה בתפלה של ראש אינה מעפכת של יד ובספר

זו ינחמנו על המכילתא הגיה שם באמת במכילתא דצ"ל תפילין גאין אבל לפענ"ד אין מהצורך להגיהו ובכיון דייקה המכילתא וכתבה תפלה לאשמועינן דתפילין של יד אינו צריך להתנאות ונ"ל ראיה לדברי דברי רבינו הגדול הגר"א ו"ל דהגיה לכל דברי המכילתא וכאן הניח לד' המכילתא בלא הגהה וש"מ דצריך לכתוב פן והגרסא דמכילתא ש'לפנינו היא עיקר וראי' גדולה לדברינו אלה ממה שכתב הרמ"א בהג"ה באו"ח סי' קמ"ז סעיף א' די"א אם המעיל מצד אחד פשתן ומצד אחד משי צריך להפך המשי לצד הספר ולגלול (מרדכי בסוף מגילה) ולא נהגו פן ע"כ וע"כ דהטעם של המנהג שנהגו לעשות לצד חוץ הוא מטעם שכתבתי דעיקר ההידור של המצוה צריך להראות בחוץ לפני רבים וראיתי להמג"א שתמה על המרדכי באמת דהביא ראיה ממזבח הקטורת דצריך שיהי' ההידור לצד פנים ובאמת אדרבה המזבח הקטורת היה מכוסה וזה מבחוץ וכתב דט"ס במרדכי וצ"ל דומיא דארון ע"ש.

ומיהו גם מארון לענ"ד אינו ראי' פלל דהא אמרינן ביומא ע"ב דג' ארונות עשה בצלאל א' של עץ וב' של זהב וא"כ היה מכוסה וזה גם מבחוץ ואפתי אין להוכיח משם דמצד פנים הוא עיקר וגם מה שהביא שם במג"א משם ס' חסידים ראיה דצריך דווקא שיהיה הנאה לצד פנים מהמשפך דהיו הקרשים מצופים זהב מבפנים ומבחוץ היה מכוסה ביריעות לענ"ד ג"כ אינו ראיה פלל דשאני משפך דעיקר עשוי לפנס לתוכו להקטיר קטורת ולהזות מדם פר כהן משיח והעלם דבר של ציבור וכהן גדול ביוה"כ וא"כ לצד פנים הוא המקום שראיה לרבים טפי מלצד חוץ (ואדרבה משם ראיה להיפך (דעיקר) דצריך שיתראה הנאה לצד חוץ): ונראה דזהו טעמו של ספר האגודה שהביא המג"א שם שכ' דהמפה שפורכין בו הס"ת צריך שיהי' המשי לצד ס"ת והמעיל העליון יעשה המשי לצד חוץ ע"ש והיינו משום דהמפה לעולם היא מכוסה במעיל בעליון ואינו נראה לבני אדם פלל ולכן צריך שיהא המשי לצד הס"ת פיון דאין בו מה להתנאות לפני רבים אבל במעיל העליון דנראה לכל צריך שיהא הנאה לצד חוץ וכמו שכ' בעז"ה: ובה זכינו לדין חדש לענין מה שכ' בשו"ע סי' ל"ב דעור הבתים מצוה לעשותו שחור ומבואר שם הטעם ברא"ש בהלכות קטנות משום דכתיב זה אלי ואנוהו ולפי מה שכתבתי אין קפידה זו רק בשל ראש ובה נתיישב עוד במאי דאינו מסיים במכילתא וכתוב בהם לשמו בדיו נאה וכו' והיינו משום דבמכילתא ליתא פלל לס"ת נאה רק תפילין ובתפילין פיון ש'הפרישיות מכוסות בתוך הבתים א"צ להתנאות באמתות כמו שכתבתי לעיל: ובה ניחא נמי מאי דלא כתב שם דצריך לכתוב לשמו והיינו דלפי מש"כ לעיל דכתוב בהם לשמו קאי על ההתנאות וכיון שהפרישיות לא בעי התנאות לא שייך בהם לשמו פלל והא דבעי פתיכה לשמה אינו נלמד מהך קרא ולכן לא שייך למיתנא הך פלל שוב אחר זה מצאתי בירושלמי בפאה פ"א הלכה א' דהובא שם ג"כ ברייתא זו דהתנאה לפניו במצות ושם הגרסא באמת ותפילין גאין אבל ס"ת נאה לא הוזכר שם].

ודןסק לומר דר"ל תפילין דעלמא אבל לא מייירי רק משל ראש דזה דןסק. ואולי דס"ל להירושלמי באמת דגם תפילין של יד צריך שיהא מהודר.

דהא באמת מסקינן במנחות (דף ל"ז) דאף אם מתחזי התפילין של יד לאחרים לית לן בה ואינו מחוייב לכסותם והא דכתיב והיה לה לאות ולא לאחרים לאות היינו במקום

לך לאות איתמר והיינו בגובה היד על הזרוע ומיהו זה י"ל דבפרשיות של התפילין מודה הירושלמי דאין בו משום התנאה לפניו במצות והיינו דלא הזכיר שם הירושלמי דיו נאה וקולמוס נאה ולבלר אמן משום דלא מיירי אלא בבתי התפילין דנראים לעין פל ומיהו בשו"ע סי' ל"ב סעיף ד' פתב הרמ"א בהג"ה דמצוה ליפות (פרשיות) התפילין מבפנים ומבחוץ והוא מד' המרדכי בה"ק.

וכתב שם עוד דצריך שיכתוב בכתובה גסה משום זה אלי ואנוהו ולמד זה מהש"ס דשבת הג"ל דבעינו שיהא נאה מבחוץ פל שפן מבפנים וראיה ממשפן ומארון ונהיאו הגר"א בבאורייו שם וכן פתב הטור שם דצריך לכתוב בכתב מיושר וכתב הב"י דהטעם משום דכתיב זה אלי ואנוהו ובאמת דהמרדכי לשיטתו אג"ל דס"ל גבי מעילין של ס"ת דצריך שיהא הנאה לצד הס"ת והלפך גבי תפילין נמי צריכין פוי מב' הצדדין.

ומיהו הגר"א ו"ל בבאורייו שם ס"ק י"ב פתב דהתוס' במנחות (דף ל"ב) הג"ל חולקין על המרדכי בזה שהרי פתבו דמשו"ה תפילין א"צ שרטוט משום דאינם נראים לעולם דא"צ בדיקה וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה' תפילין הלכה י"ב דתפילין א"צ שרטוט לפי שהן מחופין [ועי' בכ"מ שם שכ' דהא דמזוזה צריכה שרטוט משום דאינה מחופה כ"כ דבנקל יכול להסירה ממקומה].

והר"ן פתב בפ"ב דמגילה משום דמזוזה נבדקת אחת בשבוע עכ"ל. ואכן לענ"ד נ"ל מה שהוצרך לכתוב זה על רבינו הגדול הרמב"ם ו"ל הוא ללא צורך דהר"ן לא הוצרך לתרץ ממזוזה רק לד' ר"ת ו"ל דס"ל דכל עיקר מצוות שרטוט בס"ת ובמזוזה הוא משום זה אלי ואנוהו וגבי תפילין לא שייך זה אלי משום דמכוסה ולכן הוצרך ליתן טעם במזוזה אבל הרמב"ם ו"ל הא פתב בהדיא דהלמ"מ הוא בס"ת ומזוזה דבעו שרטוט ולא הוצרך לנו לתת טעם על הלמ"מ והא דהוצרך הרמב"ם ו"ל ליתן טעם על תפילין ואף דבלא"ה גבי תפילין ליכא הלמ"מ היינו משום דבלא"ה הנה קשה נהי דליכא הלמ"מ מ"מ מצוה מדרבנן מיהת לשרטט משום זה אלי ולכן הוצרך ליתן טעם דבתפילין לא שייך זה אלי ואנוהו משום שהם מחופין אבל מה שבמזוזה בעי שרטוט א"צ ליתן טעם לדעת הרמב"ם דהא הוי הלמ"מ].

וע"פ דברי התוס' דמנחות הג"ל בשם ר"ת דמשו"ה תפילין אין צריכין שרטוט משום דאין צריכין בדיקה ולכן א"צ להתנאות משום דאינן נראים לעולם משא"כ לענין מזוזה דנבדקת פעמים בשבוע י"ל דהמכילתא והירושלמי הג"ל פל אהד לשיטתו אג"ל דמד' הירושלמי בר"פ המוציא תפילין בהא דמקשה שם ולא כפר כתיב מימים ימימה [פלומר ומזה נפק"ל דשבתות ויו"ט פטור מתפילין] מוכח דס"ל דשמרת את החוקה בחוקת תפילין הפתוב מדבר וכו' הגלילי ולהך מ"ד מוכח במכילתא דס"ל דתפילין בעי בדיקה אחת ליי"ב חודש ומימים ימימה קאי על הבדיקה דעל עיקר מצוות הנחת תפילין הו"ל למכתב מיום ליום וכמו שפירש הגאון מלבי"ם זצ"ל בפ"א על פסוק הנה ולפיכך ס"ל להירושלמי דגם בתפילין בעינו שיהיו נאים ונאפי' בפרשיות משום דנראים לעין לפעמים ואפשר דס"ל דבעי שרטוט נמי [וכ"כ הרמ"א באו"ח בסי' ל"ב דצריך לשרטט מלמעלה ולמטה ומהצדדים ואפשר דהטעם משום זה אלי ואנוהו] אבל במכילתא בפ' בשלח דלא נקט רק תפילה נאה ומשמע דווקא בשל ראש ר' ישמעאל הוא דקאמר לה ואפשר דר"י

ס"ל כר' עקיבא דשמרת את החוקה בחוקת פסח הפתוב מדבר ולית לן קרא פלל דתפילין צריף בדיקה הינצא לנו מזה דלענן אמ תפילין של יד צריף שיהא נאה וכן בפרשיות של תפילין תליא במחלוקת הירושלמי ובמכילתא הנ"ל ומדברי הש"ם דילן אין להכריח לשום צד די"ל דנקט ס"ת וה"ה לתפילין ואפשר דס"ל דתפילין נלמד במכ"ש דהא ברצועות הוא הלמ"מ דבעינן שחורות ונוקא ובירושלמי נקט תפילין וכ"ש ס"ת דחמירא קדושתיה מתפילין [ובמס' סופרים פ"ג הלכה כ"ג איתא דחייב אדם לעשות ציצית נאים ומזוזות נאות ולכתוב ס"ת נאה בדיו נאה וקולמוס נאה בלבקר נאה ובקלפים נאים וכו' ע"ש ולכאורה יש לדקדק דלמה גבי ס"ת נקט דצריף לכתוב בדיו נאה וגבי מזוזות אמר סתם דצריף לעשות מזוזות נאות ונראה דמזה קצת ראיה למש"כ בעז"ה לעיל דאין צריף להתנאות רק מה שנראה לרבים והלכך במזוזות דהפתב נכסה עיקר מצותו שיהא הקלף נאה מבחוץ ואגב דאירי בדין זה ראיתי להעתיק פאן מש"כ בגליון רש"י ביומא דף ע"א] בהא דכ' רש"י התנאה לפניו במצות לולב נאה וכו' ובקלף נאה.

וכ"ב שם בשפת הגי' בקולמוס נאה ואכן גי' רש"י עיקר דהא עיקר המצוה זו דצריף שיראו היפכי של המצוה בעת שקורא בס"ת ואז מאי היפרא איפא אי פתב בקולמוס נאה או לא ולכן גי' רש"י נ"ל עיקר ואכן שוב מצאתי במס' סופרים פ"ג ושם הובא לב' הגירסות קולמוס נאה ובקלף נאה.

ומיהו איפא לפרש דהא דאמר קולמוס נאה ר"ל קולמוס יפה בכדי שיהי' הפתב נאה דה"נ אמר שם בלבקר נאה וע"כ דר"ל בלבקר אמן וכמו דאיתא בש"ס דילן וא"כ גם בקולמוס יש לפרש פן דר"ל בקולמוס יפה הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן ז הנה ע"ד ששהיר פבוד הרב הגאון וכו' מוה' שמואל נ"י מלובטש מ"ץ דפ"ק בפסגיא דגיטין (דף נד ע"ב) דגבי מעשה בההוא דאמר דאזכרות שבו לא פתבתי לשמן אמרי' דנאמן להפסיד שכו' ואינו נאמן להפסיד ס"ת משום דאיפא למימר דטעי בדרי' ירמ' אכל אם אמר דגוילים שבו לא עבדתים לשמן אז הוא נאמן גם להפסיד ס"ת וכתב המהרש"ל בהגהותיו [וכ"כ ביש"ש בגיטין שם] דבאמת לענן הדין אין שום נ"מ בין אזכרות לגוילין דאף אם לא פתב האזכרות לשמן ג"כ פסול כל הס"ת ואף לקרות בה בניהיד וטעון גניזה אף דעיקר הטעם דגבי אזכרות אינו נאמן משום דהתם טעי דסובר דמ"מ כשרה לקרות בה בניהיד וא"כ אינו רק הפסד מועט להסופר דהא מ"מ ישלם לו הבעה"ב בעד הס"ת כמו שיהא שנה לקרות בה בניהיד אכל באומר דגוילים לא עבדתים לשמן לא טעי.

ותמה הרב הגאון הנ"ל בתרתי דחדא דמ"ש דטעי באזכרות יותר מגוילין דהא לענן לקרות בה בניהיד לא שייף לחלק בין אזכרות לגוילין וגם אינו נכלל פלל בלשון הגמ' דאמרי' דטעי בדרי' ירמיה דנהי דהפסיד שכו' האזכרות ולד' המהרש"ל אינו ענין לאזכרות: ועוד הקשה דכיון דפסולה כל הס"ת אף לקרות בה בניהיד א"כ צריף הסופר לשלם לבעה"ב עבור הגוילין מטעם מזיק ובגמ' לא הונכר רק דמפסיד שכו': ואנכי השבתי לו דלענן מה ששהיר על המהרש"ל יפה העיר ואמנם ביותר הו"ל לתמוה עליו דנראה דנעלם מהמרש"ל ד' המרדכי שם במקומו דכ' להדיא דצריף לשלם לו שכו' חומש בעלמא והחילוק בין רישא לסיפא דברישא סבור דיכול להעביר קולמוס על השמות ולא יפסיד רק שכו' האזכרות לחוד דהא צריף לשלם לסופר שיעבור בקולמוס

על הספר והפסד מועט הוא ואינו חש על הפסדו ולכן תישינו דמשקר כדי לצער את חבריו אבל בסיפא פיון דהפסדו מרובה דהבעה"ב לא יצטרף לשלם לו רק שוכר חומש בעלמא בנודאי אינו משקר כל זה מבואר במרדכי (ויצונו היטב בט"ז ובנקה"כ ביו"ד סי' רפ"א) והביאו הרמ"א ז"ל בהג"ה בסי' רפ"א.

ועפ"ז נסתלק ג"כ מה דתמה עוד דאמאי לא חקר הש"ס אם צריך לשלם מטעם מזיק דהא עכשיו אינו ראוי כלום אכן לדעת המרדכי א"ש. ומיהו קושיא זו נ"ל דלק"מ אף לדעת המהרש"ל דאף לדבריו נפסל כל הס"ת מ"מ פיון דליפא עדים על הניזקו רק ע"פ הודאת פיו וכבר ידוע דעת המהרש"ל ביש"ש והובא בש"ך בסי' שפ"ו דבקנסות דרבנן ג"כ אמרינן דמודה בקנס פטור והכא נמי אינו אלא קנס דהא הניזק שאינו ניכר הוא דלא עדיף משוחט שלא פהוגו דמקרי הניזק שאינו ניכר וכמו שמבואר ברמב"ן בדיני דגרימי דאף דלא מקרי גרמא דהא עושה מעשה בפסול מ"מ הניזק שאינו ניכר בנודאי מיהו הוי וד' הפנ"י שכ' לחלק בין פגול דאינו נקבע רק בזריקה ובין שלא לשמו דנפסל מיד לא נהירא כלל דהא מ"מ אינו ניכר.

וטבח אופן שקלקל דקיי"ל דחייב אם שחט בשוכר אפילו קלקל בשוגג כבר כתב הרמב"ן בדיני דגרימי דהתם הוי שפיר הניזק הנזכר דכל שהשחיטה אינו נעשה כראוי לא מקרי שחיטה והוי כהתיז ראשה ולא דמי למפגל דהתם איסור דבר אחר גרם לו אבל השחיטה היתה כראוי.

וא"כ בנד"ד נמי השחיטה היתה כראוי רק דהמחשבה לא היתה כראוי ודמי ממש למפגל. ומאוד יש לתמונה על הפנ"י דלפי חילוקו בפשיטות הוי מצוי הרמב"ן לחלק בין טבח למפגל דגבי טבח נעשה ההניזק מיד ולכן דברי הפנ"י צל"ע.

וכיון דהוי הניזק שאינו ניכר פשיטא דפטור מטעם מודה בקנס: ואפי' לדעת החולקים על המהרש"ל וס"ל דבקנסות דרבנן לא שייך מודה בקנס מ"מ י"ל דמייירי באמת דהי' שוגג ולא ידע דצריך עבוד לשמה: ומיהו עדיין יש להקשות דהא דעת המהרש"ל בעצמו דבשומר חייב גם בהניזק שאינו ניכר וגרע מגזלן וכמו שהביא הש"ך בשמו בפ"י שס"ג סעיף ג' [ועיין בשער המלך בה' חובל ומזיק והנתיבות בסי' הנזכר והגרע"א בגליון או"ח בהל' פסח סי' תמ"ג בסעיף ב' דרצו לעשות סמוכין לד' המהרש"ל מד' התוס' בב"ק (דף נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא) אמנם חזרו ודחו דמהתוס' אין ראוי רק דבהקטבו מקצתו יש חילוק בין שומר לגזלן אבל בהניזק שאינו ניכר גמור לא שייך לחלק ע"ש היטיב בדבריהם ז"ל] וא"כ פיון דכל האומנין שומרי שוכר הם וא"כ אפילו חשבנין לי' הניזק שאינו ניכר חייב דשומר צריך השבה מעליא [ובאמת שמדברי הרמב"ן הנ"ל מוכח להדיא דאינו מחלק בין שומר לגזלן דאל"כ בלא"ה לא קשיא מטבח דטבח יש לו דין שומר דהא כל אומן יש לו דין שומר שוכר והלכך חייב אפילו על הניזק שאינו ניכר וע"כ דהרמב"ן לא ס"ל כן].

אבל באמת אין הדבר מוכרח שהגוילים הי' של בעה"ב דאדרבה מדאמרינן דס"ת ביד מי ביד לוקח משמע דהס"ת הנה לגמרי של הסופר ומכרה את"כ ללוקח רק שהתנה עמו מתחילה שיקתוב הס"ת משל עצמו והוא ישלם את"כ בעד כל הס"ת.

והא דאמר' מתוך שנאמן להפסיד שְכָרו ר"ל שְכָר הפתיכה ושְכָר הקלף דהפל מקרי שְכָרו וא"כ בלא"ה לק"מ דכיון דאמרין דמפסיד שְכָרו ג"כ הגויל בכלל: ומיהו לענין תמיכה הראשונה שהעיר הרה"ג הג"ל על המהרש"ל דמאי נ"מ בין לשמה דאזכרות ובין לשמה דעיבוד דגבי אזכרות יתיה עולה בדעתו של הסופר דכשר לצמוד בו וגבי עיבוד לא נ"ל ליישב גם זה בפשיטות דהנה בספר מלאכת הקודש להגאון מהו' אלעזר פלעקלש ז"ל בקונטרס השני עלה בדעתו לחקור אי מצות דצריה לקדש את השם הוא מה"ת או דאינו אלא מדרבנן והביא דהגאון המבי"ט ז"ל בספרו קרית סופר כתב בפשיטות דזה אינו אלא מדרבנן משום זה אלי ואנוהו והביאו הגאון דבר שמואל והגאון מהר"א הג"ל הרבה לתמוה עליו מד' הרמב"ם והתוס' דגיטין (דף מה) דמוכח מדבריהם דהוי דאורייתא [ובאמת שמדברי התוס' דלשם אינו ראיה רק דכתיבה לשמה הוא מה"ת אבל מענין קדושת השם לא מיירי התוס' כלל ע"ש].

ועכ"פ היוצא מדבריהם דיש מחלוקת הפוסקים בזה וא"כ י"ל דגבי עיבוד הגוילין פשיטא לי' להגמ' דפסול מה"ת דכיון דכתיבה לשמה הוא מה"ת דילפינן פתיכה פתיכה מגט וכמו דילפינן במנחות (דף ל"ט) פתיכה פתיכה לענין מזוזה דבעינן שייכתוב על הספר ה"נ איפא למילף לענין לשמה וממילא ילפינן נמי דכל העשיות בעינן לשמה וגם עיבוד העור ת בכלל ואף דגבי גט גופא לא בעי עשית הגט לשמה וכבר התעוררו בזה התוס' במנחות (דף מ"ב) ד"ה כתנאי דהיכי מדמי עיבוד לציצית הא בציצית איפא קרא דבעינן לשמה אבל בתפילין וס"ת ליפא קרא על עיבוד ואף אם ילפינן פתיכה פתיכה מגט מ"מ הא גט גופא לא בעי עשי' לשמה ונשאר בקושיא: אמנם לענ"ד נראה ליישב דהא בלא"ה צריה להבין דמאי שנייה כתנאי דהא בתליה הפל מודים דבעינן לגי' רש"י בסופה ט'.

והרא"ש שהבאתי לעיל בסי' ב' וא"כ י"ל דעיבוד דס"ת דמי לתליה בבגד וא"כ אינו מן הצורך לאוקמא מילתא דרב כתנאי די"ל דגם רשפ"ג דסבר דבעינן עיבוד לשמה גבי תפילין מ"מ בטויה דציצית מודה דא"צ משום דעיבוד דמי לתליה אלא ע"כ צ"ל דכוננת הגמ' הוא דוודאי דלרב דס"ל דלא בעי טויה לשמה ע"כ דס"ל דהא דכתיב גדילים תעשה לה ודרשינן לה לשם חובה היינו לאתר שפבר נטו ונעשו גדילים וכמו דמסיים על ארבע פנפות פסותה והיינו דהתליה בבגד והא לשמה דתליה בבגד קרי רחמנא עשייה אבל הטויה דאינו רק הכנה למצוה אינו בכלל גדילים תעשה לה דהא עדיין לא נעשו גדילים ה"נ לשמה דתפילין וס"ת אינו רק אם פבר נעשה הכנה להמצוה והיינו שפבר נעבדו העורות הראויים לכתיבת ס"ת אז בעי לשמה בכתיבה דהוא עיקר המצוה דהא כתיב וכתב אבל בעיבוד דאינו אלא הכנה למצוה לא בעינן לשמה אבל לשמואל דסובר דתעשה דכתיב קאי על כל העשיות ואף העשיות דאינו אלא הכנה לשמה וא"כ ה"נ גבי תפילין דכיון דגלי קרא דבעינן לשמה משום דילפינן מגט בעינן כל העשיות שיהא לשם קדושת ס"ת ותפילין ולא קשיא מגט גופא דלא בעינן לשמה בעיבוד העור דשאני התם דלא בעינן ספר כלל דהא אפילו כתב על עלה של זית נמי פשר וספר לא אתא רק לספירת דברים בעלמא ולא שנייה לומר דיהא בעינן עיבוד לשמה אבל בס"ת ותפילין דבעינן ספר בעינן נמי דיהיה עשית הספר נמי לשמה אליבא דשמואל ומש"ס זו ראיה גדולה דהוא מן התורה דאל"כ אינו דומה לציצית ככל ודברי המבי"ט שם

תמוהין מש"ס הלזו והא דאמרינו בגיטין (דף מ"ה) ורשב"ג עיבוד לשמה בעי פתיכה לשמה לא בעי הפוננה דהא פל עצמו של עיבוד לא ידעינו רק מכתובה והגאון בעל מלאכת הקודש הג"ל במח"כ לא ירד לפרש פמו שכתבנו ולפיכך פתב מה שכתב [וגם מש"כ שם לתמוה על המבי"ט במה שכ' דלא ילפינו פתיכה פתיכה מגט ותמה עליו מהש"ס דמנחות (דף ל"ד) לא ידעתי מה זו תימה דהא אדרבה הש"ס נייך שם מג"ש זו אכן מהש"ס דמנחות (דף מ"ב) הג"ל הוא ראיה גדולה דהוא מה"ת וכינון שפון ס"ל להגמ' בפשיטות דפסול אף ללמוד בו משום גזירה דקריאה ולקריאה הוא פסול מן הדין דהא אין עליה קדושת ס"ת מה"ת ונשפיר גזרינו לימוד אטו קריאה אבל באזפרות הי' סובר ר' ירמיה דונדאי אינו אלא מדרבנן דהא ליכא קרא מש"ה נהי דלקריאה פסול מדרבנן מ"מ לא שייך לגזור לימוד אטו קריאה והשיב ר' אמי דכל שאין אזפרות פתובין לשמה אינה שונה פלום והיינו דס"ל דפסול אף ללמוד בו.

והטעם י"ל או דס"ל דקדושת השם ג"כ מה"ת או דס"ל דקרוב הדבר דונדאי יקראו בו והלכך גזרו אף בדרבנן ועפ"ז שפיר קאמר הגמ' דהתם איכא למימר דטעמי בדר' ירמיה' אבל בעיבוד העורות ליכא מאן דטעמי דונדאי פסול מה"ת ומינשב הטיב ד' המהרש"ל בעז"ה: ואל תשיבני דהא בעיבוד העורות נמי איכא מחלוקת תנאים דת"ק דרשב"ג ס"ל דלא בעי עיבוד לשמה וכן נחלקו בזה אביי ורבא בסנהדרין (דף מ"ז) וא"כ איכא למימר דטעמי דסבר דהלכה כת"ק דהא אינו קושיא דכבר פתבו התוס' ועוד כמה פוסקים דלא פליגי רק בעור הבתים אבל עור הפרשיות וכן עורות של ס"ת הכל מודים דבעי עיבוד לשמה ואף דהתוס' שם דחו זה מ"מ י"ל דהמהרש"ל ס"ל פהך שיטה ולהך שיטה לק"מ.

ובר מן דין נמי לק"מ דאי טעמי וסבר דהלכה כת"ק א"כ הס"ת פשר לגמרי ומאי מספר זה הא עיקר הטעם דאינו נאמן משום דחשבנו לי' דבעי לצער את חבירו ואם סבר דהס"ת פשרה מאי צער איכא בזה ולא יזה דבר בא להודיע זה ולפיכך לטעות בזה לא שייך למיחש פלל: אכן פל זה פתבתי כדי ליישב ד' המהרש"ל אכן לענין עיקר דינו של המהרש"ל דס"ת שאינו מעונב לשמו או שלא נכתב האזפרות לשמן פסול אף ללמוד בו וטעון גניזה יש לדין בו טובא דהנה מלבד דנראה דנעלם ממנו במח"כ דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' ס"ת שכ' בהדיא להיפך וז"ל נמצאת למד שעשירים דברים הן שבכל אחד מהן פוסל ס"ת ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא פחופש מן החומשין שמלמדיו בהן התינוקות ואין בו קדושת ס"ת ואין קורין בו ברבים עכ"ל ואחד מן העשירים דברים הוא שהי' מעונב שלא לשם ס"ת או שכ' האזפרות בלא פוננה ומדכתב שאין קורין בו ברבים משמע הא ביחיד קורא בהם וכבר התעורר בזה הגאון בעל מלאכת הקודש להשיג על המהרש"ל מד' הרמב"ם ז"ל אלו.

[והו אמת שאחר שהראתי את דבריי אלו לפני הרב ר' שמואל נ"י הג"ל העיר בזה דאדרבה לכאורה בגמ' מבואר כד' המהרש"ל בהא דאמרינו דס"ת שכ' אינו יהודי יגנו משום וקשרתם וכתבתם דכל שיישנו בקשירה ישנו בכתיבה אלמא דכל שכתב שלא כדיו צריף גניזה וכן התוס' כ' בהדיא שם על הא דאמרינו שם דהא דתניא דס"ת שכתבו אינו יהודי יגנו האי תנא הוא פתבו התוס' דהוי מצי למימר דרשב"ג היא דס"ל דבעי פתיכה לשמה הרי דס"ל בהדיא דכל שלא נכתב לשמה צריף גניזה ואסור לקרות בו

הרי בְּהִדְיָא פְּמַהֲרֵשׁ"ל וְכֹן הַתּוֹס' בְּשִׁבְתַּת בַּר"פ כֹּל כְּתָבִי פְּתָבוּ דְּכָל שְׁנֹכְתָב שְׁלֵא כְּדִין אָסוּר לְקֵרוֹת מְשׁוּם דְּהָנִי שְׁבַע"פ וּכ"כ בְּשֵׁם הַר' פּוֹרְתַת וְהַתּוֹס' לֹא הִשְׁיִגּוּ שְׁם רַק מִטַּעַם דְּבִשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת מְוֹתֵר לְקֵרוֹת בַּע"פ אָבָל בְּנֹכְתָב בְּלִשׁוֹן הַקְּוֹדֶשׁ מוֹדוֹ הַתּוֹס' דְּאָסוּר לְקֵרוֹת בְּהֵן מְשׁוּם דְּהָנִי פְּקוּרָא בַּע"פ וְכֹן הֶרְמַב"ם גּוֹפֵא פ"א מַה' תְּפִילִין הֶלְכָה י"ג פְּתַב דַּס"ת שְׁפָתַב עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קֶטָן פְּסוּלִין וְיִגְנְזוּ וּמְדַכְתָּב דְּטַעוּן גְּנִיזָה מִשְׁמַע בְּהִדְיָא דַּס"ל דְּאָסוּר אֲפִילוּ לְקֵרוֹת בּוּ בְּיַחֲד וּכ"כ הֶרְמַב"ם סוֹתֵר דְּבָרֵי עֲצֻמוֹ לְמַה שְׁכ' בַּפ"י וְלָכֵן עָלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הָרַב הַנִּי"ל נ"י דְּוֹדָאֵי דְּבִזְמַן הַגַּמ' דְּלֹא הִתִּירוּ לְכַתְּבוּ תוֹרָה בַּע"פ וְלָכֵן גַּם תוֹרָה שְׁבִכְתָּב שְׁלֵא נִכְתָּב כְּדִין אָסוּר לְקֵרוֹת בּוּ אָבָל הֵאִידְנָא שְׁהִתִּירוּ לְכַתְּבוּ מְשׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת ה"נ בְּזָה הִתִּירוּ וְכֹן פְּתָבוּ הַתּוֹס' בַּר"פ כֹּל כְּתָבִי דְּהֵאִידְנָא נִתְּנּוּ לְקֵרוֹת בְּהֵן אִם הָיוּ פְּתוּבִין בְּכָל לְשׁוֹנוֹת מְשׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת וְכִמוֹ בְּסַפְרָא דְּאֶפְטָרְתָא דְּגִיטִין (דָּף ס') וּכ"כ י"ל דְּדַבְרֵי הֶרְמַב"ם דָּפ"א הֵם כְּדִין הַגַּמ' קוֹדֵם הַתְּקֵנָה וְהָא דַּפ"י הֵם אַחַר הַתְּקֵנָה וּד' הַמְהַרְשֵׁ"ל ר"ל קוֹדֵם הַתְּקֵנָה אִף מַה שְׁהִנְצִיף הַמְהַרְשֵׁ"ל לּוֹמֵר מְשׁוּם גְּזֵרָה דְּקִרְיָאָה צ"ע דְּבִלֵּא"ה אָסוּר מְשׁוּם דְּהָנִי בַּע"פ אֵלּוּ דְּבָרֵי הָרַב נ"י: אֲכֹן בְּאַמַּת רְאִיתִי בְּיַד שְׂאוּל בְּסִי רַפ"א שְׁהִתְעוֹרֵר מַד' הַגַּמ' דְּגִיטִין הַנִּי"ל לַד' הַט"ז שְׁם שְׁכ' ג"כ כְּדַבְרֵי הַמְהַרְשֵׁ"ל וְכַתְּבֵי דְּשׁו"ת פְּנִימִים מְאִירוֹת ח"א ס' מ"ה נִתְּקַשָּׁה בַּד' הַגַּמ' אֲכֹן לַד' הַט"ז א"ש: וְגַם מַה שְׁתַּמְהֵתִי עַל הַמְהַרְשֵׁ"ל מַד' הַמְרַדְכֵי מְצִאתִי ג"כ בְּיַד שְׂאוּל שְׁהִתְעוֹרֵר בְּזָה וְגַם בְּעֵיקַר הַקְּוֹשִׁיאַ שְׁתַּמָּה כְּבוֹד הָרַב מוֹהַר"ש נ"י עַל הַמְהַרְשֵׁ"ל מְצִאתִי בְּיַד שְׂאוּל שְׁהִקְשָׁה לוֹ חֲכָם אֶחָד מִמֶּשׁ פְּקוּשִׁיאַ זֹו וְתִי' שְׁם בְּדוּחַק גְּדוֹל דְּוֹדָאֵי זֶה יַדַּע דְּאָסוּר לְקֵרוֹת בְּהָ אֲפִילוּ בְּיַחֲד מְשׁוּם גְּזֵרָה אִף דְּטַעֲי שְׁיִכּוֹל לְהַעֲבִיר בְּקוּלְמוֹס וְלְקֵרוֹת אַח"פ בְּיַחֲד דְּלִיפָא גְּזֵרָה דְּהָא אֲמַרִּינוּ דְּמַחְזִי כְּמִגְוֹרָא וְהָנִי פְּסוּל הַנִּיפְרָ וְלִיפָא גְּזֵרָה וְהַשִּׁיב לוֹ ר' אֲמִי דְּלְקֵרוֹת בְּיַחֲד אָסוּר לְהַעֲבִיר בְּקוּלְמוֹס מְשׁוּם אִיִּסוּר מְחִיקַת הַשֵּׁם דְּהָא דְּמְוֹתֵר לְהַעֲבִיר בְּקוּלְמוֹס לַר"י הִיָּינוּ מְשׁוּם צְוֹרָף תִּיקוּן אֲמַנָּם הֵכָא דְּלֹא מְהַנִּי רַק כְּדִי לְקֵרוֹת בְּיַחֲד לֹא מְקַרִי תִיקוּן כ"כ ע"ש אֲמַנָּם כֹּל דְּבָרֵי לֹא נִהִירָא לַפַּע"ד וְגַם דְּבָרֵי הָרַב מוֹהַר"ש נ"י תְּמוּהִין בְּזָה וְלִקְמָן יְבוֹאֵר בְּאַרְיִכוֹת מְזָה: וְאֲכֹן עוֹד יֵישׁ לְתַמְנָה עַל הַמְהַרְשֵׁ"ל דְּהֵנָּה לְכַאוּרָה רְאוּי לְחַקוֹר לַעֲנִין מַה נִּסְתַּפְקוּ הַפּוֹסְקִים ו"ל אִי עֵיבּוּד וְכַתִּיבָה לְשִׁמָּה הוּא מַה"ת אוֹ מְדַרְבְּנֵן דַּמ"נ לַעֲנִין לְקֵרוֹת בּוּ בְּיַחֲד הָא כְּבָר פְּתָבוּ הֶרְמַב"ם וְהַמְרַדְכֵי דְּמְוֹתֵר אִף שְׁלֵא נִכְתָּב לְשִׁמָּה וְאִי לְקֵרוֹת בּוּ בְּצִיבּוּר הָא כֹּל עֵיקַר מְצַנֵּת קִרְיָאָה בְּצִיבּוּר אִינָה מַה"ת דְּהָא כֹּל עֲצֻמוֹ שֶׁל הַקִּרְיָאָה בַּס"ת בְּצִיבּוּר בְּשִׁנֵי וּבְחַמִּישֵׁי וּבְשַׁבְּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים וּר"ח אִינוּ רַק תְּקֵנַת הַנְּבִיאִים וְתְּקֵנַת עֲזָרָא וְכִמוֹ שְׁכ' הַמַּג"א בְּרִישׁ הַלְכוֹת קוה"ת וְדוּחַק לּוֹמֵר דְּכָל הַפְּסוּלִים לֹא נֶאֱמַר רַק לַעֲנִין פְּרִשְׁתַּת זְכוּר דְּהִיא דְּאוּרִיָּתָא.

וְעוֹד בַּפ' זְכוּר גּוֹפֵא לֹא מְצִינוּ דְּצָרִיף לְקֵרוֹתָהּ בַּס"ת בְּצִיבּוּר דְּנָהִי דְּצָרִיף זְכִירָה מְתוּף הַפְּתַב מ"מ מַנ"ל דְּבַעֲי ס"ת לְזָה וּמַנ"ל דְּבַעֲי עֲשָׂרָה. וְכַבֵּר הַתְּעוֹרֵר בְּזָה בְּהַגְהוֹת שְׁעַל סַפֵּר מַעֲשָׂה רַב מְבַנּוּ שֶׁל הָרַב הַגָּאוֹן הַמְּנוּחַ מו"ה יִשְׁכָּר בַּעַר זַצ"ל מ"ץ דַּפ"ק וּבְאַמַּת שִׁישׁ לְתַמְנָה הַרְבֵּה עַל לְשׁוֹן הַתְּרוּמוֹת הַדְּשָׁן בְּסִי ק"ח שְׁכ' שְׁם וְז"ל יִרְאֵה דְּצָרִיף טְפִי שִׁישְׁמַע פ' זְכוּר בְּצִיבּוּר מְמַקְרָא מְגִילָה דְּהָרִי מְקַרָא מְגִילָה לְדַעַת רֹוֹב הַפּוֹסְקִים נִקְרֵאת הִיא בְּיַחֲד אָבָל קִרְיָאָת פ' זְכוּר פְּתַב הַאֲשֵׁר"י בַּפ' שְׁלִשָּׁה שְׁאָכְלוּ דַּעֲשָׂה דְּאוּרִיָּתָא לְקֵרוֹתָן בַּעֲשָׂרָה וְדוּחָה ל"ת דְּלַעוֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ לְהַכִּי שְׁחַרְר ר"א עֶבְדוֹ וְהַשְׁלִימוּ לַעֲשָׂרָה עַכ"ל וְהַדְּבָרִים מְתַמִּיחִין דְּלִיתָא פֶּן בְּרֵא"ש כֹּלֵל וְאֶדְרַבָּה מְשִׁיגְרַת לְשׁוֹנוֹ מִשְׁמַע

שם דקריאה בעשרה הוא נודאי מדרבנן רק דעצם הקריאה הוא דאורייתא דכ' שם מדשחרר ר"א עבדו שמעינו דעשה דרבים דרבנן דומה לעשה דיחיד מה"ת דהא השמיעה דקדיש וברכו עיקרו דרבנן ואעפ"כ שחרר דדחוק לומר דשחרר בשביל פ' זכור דמזנותו דאורייתא ע"כ מד' הרא"ש ומדכ' דהתם עיקרו מדרבנן משמע דאלו פ' זכור אינו ראוי לעיקר דרבנן דדחי דפ' זכור עיקרו מיהת דאורייתא פן משמע שם מדבריו ו"ל וכן בתוס' לא הוזכר מזה דצריף לעשרה מה"ת לפרשה זכור ולכן דברי התרומות הדשן צלע"ג: ולכן נ"ל דעיקר פל הפסולים שצאמרו בס"ת מה"ת ומהלמ"מ לא נאמר רק לענן לצאת ידי מצות פתיבת ס"ת דכתיב ועתה פתבו לכם את השירה הזאת וע"ז נאמר פל הכ' פסולים דאם חסר אחת מהן לא קיים מצות פתיבת ס"ת פלל דאם לא נכתב פדין אין עליה קדושת ס"ת וצריף לכתוב אחרת ועפ"ז א"ש דברי הגמ' דגיטין נ"ה דאמר נהי דהפסיד פולי אגרא דתמה ע"ז המרדכי דהא ראוי ללמוד בו פחומש בעלמא ודחוק לומר דכולו לאו דווקא אבל לפי מש"כ א"ש דכיון דצריף לכתוב אחרת מפסיד באמת פל השכר דמה תועלת יש לו בחומש פזה דכיון דצריף לכתוב אחרת ולמכור נמי לא חזי דמי יקח ממנו דהא על פל אחד מצוה לכתוב ס"ת וכשיכתוב ס"ת ילמוד בו דהרי בזמניהם פל לימודם הנה בס"ת וזה נ"ל ברור.

ועפ"ז נופל לגמרי דברי המהרש"ל במש"כ דמשו"ה מפסיד פל שפרו משום דאסור אפילו לקרות בו ביחיד משום גזירה דשפא יבוא לקרות בו בצבור ולפי הנ"ל ליתא דגזירה לגזירה הוא דהגם אי נימא דכתיבה לשמה הוא מה"ת מ"מ הקריאה היא מדרבנן ולא שייך גזירה אפילו בפ' זכור הקריאה בצבור ובס"ת פשרה הוא מדרבנן ולכן מחנורתא כמש"כ בעז"ה: ולענן מה שפכתנו לעיל דמצות פתיבה ועיבוד לשמה הוא מה"ת הנה מצאתי פעת בפרי מגדים באו"ח באשל אברהם אות י"ג פתב בפשיטות דעיבוד לשמה הוא מדרבנן והוכיח פן משו"ת הרמב"ם ו"ל ובאות ל"ב פתב דנראה לי דה"ה פתיבה לשמה בסת"מ הוא ג"כ מדרבנן דהרי בגיטין (דף מ"ה) משמע דילפינן פתיבה מעיבוד [והוא ההוכחה שהבאתי לעיל בשם הגאון בעל מלאכת הקודש].

אמנם פבר כ' שם דאינו ראיה מהתם מידי] אמנם בלבוש מצאתי דכתיבה לשמה מה"ת דילפינן מצייצית וסופה דבעינו לשמה מה"ת ע"ש ומש"כ מסופה תמה עליו הפמ"ג דהא בסופה לא בעי לשמה דהא סופת גנב"ך פשר אמנם בס' מלאכת שמים על הלכות סת"מ דעשה גאון אחד מרבני אשכנז יישוב ד' הלבוש די"ל דס"ל דצריף לחדש בו דבר לשם מצות סופה וכמו דמבואר בירושלמי וס"ל דהה דצריף לחדש הוא מה"ת] ועכ"פ בעיבוד ס"ל בפשיטות דאינו אלא מדרבנן אמנם בס' מלאכת שמים הנ"ל תמה עליו מאוד דהיאך נעלם מעיניו פל מחנות הקדושים חבל נביאים מגדולי הראשונים והאחרונים פולם מתנבאים בפה אחד דעיבוד לשמה וכתיבה לשמה הוא מה"ת בין בס"ת ובין בתפילין הלא הנה הרמב"ן במלחמות בפרק קמא דסופה ובשאלות דרב אחאי גאון בפרשה האזינו ובכמה תשובות: והנה הרמב"ן במלחמות שם העלה דבס"ת הפל מודים דבעינו לשמה דילפינן מקרא דכתבו לכם ודרשינן לכם לשם חובתכם וכמו דדרשינן בציצית לה לשם חובה ולא פליגי ת"ק ורשב"ג רק בתפילין משום דהתם ליכא קרא וא"נ דלא פליגי רק בעיבוד דת"ק ס"ל דסגי בחד עשייה לשמה ורשב"ג סבר דכל העשיות בעינו דיהנה לשמה ולהה פירושא נ"ל דגם בס"ת פליגי דגם דגלי קרא דבעינו לשמה מ"מ סגי

בכתיבה לחודא וכו' הרדב"ז בתשובה פתב ג"כ דילפינו מכתבו לךם וא"כ שמעינו מינייהו דס"ל בפשיטות דהוא מה"ת ואף דבקרוא לא שמעינו רק בכתיבה מ"מ גלי קרא בכתיבה וה"ה לעיבוד וכו' פליגי ת"ק ורשב"ג ונהלכה פרב"ג.

פה דברי הדו"ש שלמה הפהן מ"ץ דפ"ק ווילנא: סימן ח ראוי לברר אי אהד יכול להוציא חבירו בק"ש כמו בבהמ"ז ובשאר ברכות דקי"ל דסופר מברך ובור יוצא או לא: הנה מדברי הגר"א ז"ל בספרו שנות אליהו בריש ברכות נראה בהדיא דס"ל דגבי ק"ש אין אהד יכול להוציא חבירו דכתב שם מאימתי קורין אמר קורין לשון רבים ולא קורא כמו דקתני בברכות בשחר מברך בלשון יחיד.

והוא מפני שבברכות אהד מברך ומוציא את פלו. אבל ק"ש אינו יכול להוציא אלא כל אהד צריך לקרות בפ"ע לכו קתני קורין עכ"ל ונראה שכיון לד' הירושלמי בברכות פ"ג שהובא בר"ן בפ' בתרא דר"ה דמבואר שם בהדיא דאין אהד יכול להוציא חבירו בק"ש דתקנו חכמים שיהא כל אהד ואהד ישנו בפיו יעו"ש.

וכן משמע קצת גם בש"ס דילן בתענית (דף כ"ו) דתנו שם גבי אנשי מעמד בשחרית ובמוסף ובמנחה נכנסים וקורין על פיהם פקורין את שמע ע"כ. וגרסינו עלה בברייתא שם (דף כ"ח) בשחרית ובמוסף נכנסין וקורין פדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה על פה א"ר יוסי וכי יחיד יכול לקרות ד"ת ע"פ בצבור אלא פולן נכנסין וקורין אותה ע"פ פקורין את שמע ע"כ אלמא דגבי ק"ש פשוט דכולן קורין ע"פ ולא אהד קורא וכלן שומעין מדמדמי ליה ר"י לק"ש וכ"ה בסוטה (דף ל"ב ע"ב) פסופר הפורס את שמע כו' [וכן הביא בשנות אליהו בעצמו ברפ"ג דברכות להוכיח מהך דתענית ובסוטה דבק"ש צריך כל אהד ואהד לקרות בעצמו וגם העתיק לשון הירושלמי ה"ל].

אמנם בשו"ת שאגת אריה סי' ד' משמע בהדיא דפשיטא ליה דגבי ק"ש נמי יכול אהד להוציא חבירו דמסתפק שם באלם דאינו יכול לקרות בעצמו אי מחוייב לשמוע מאחרים ק"ש ובהמ"ז פדי לצאת ידי חובת ק"ש ובהמ"ז או דילמא דכיון דהוא אינו ראוי לביקלה ביקלה מעפכת בו ואינו יוצא בשמיעתו מאחרים והילכך אינו מחוייב לשמוע מאחרים דאפילו אם ישמע אינו יוצא בזה פן נסתפק הגאון בעל שג"א ז"ל שם ומשמע בהדיא מדבריו דאלו לגבי פקח דראוי לביקלה שפיר יוצא בשמיעתו מאחרים אף גבי ק"ש ודלא פדעת הגר"א ז"ל: אמנם צ"ע דמאי יענה הגאון בעל שאגת אריה ז"ל לדברי הירושלמי הלז שהבאתי ואולי אפשר דס"ל דלא תקנו רק בבקי דיכול לקרות בעצמו והילכך עדיף טפי שיקרא בעצמו פדי שיהא כל אהד משנו בפיו אבל באינו בקי דא"א שיקרא בעצמו שפיר יצא בשמיעה.

והא דפשוט ליה דפקח יוצא בשמיעה היינו באינו בקי. ועוד י"ל דטעמו של הירושלמי הוא דסתם דרך בנו"א לקרות את שמע בע"פ שלא מתוך הכתב וכבר ידוע דעת הרא"ש ז"ל והובא בטור או"ח (סי' מ"ט) דהא דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרן בע"פ היינו להוציא רבים ידי חובתן וע"כ משום האי טעמא אינו יכול להוציא חבירו בק"ש משום דהוי דברים שבכתב ואינו יכול להוציא ידי אחרים ידי חובתן בע"פ אבל אם קורא מתוך הכתב יכול להוציא אחרים באמת.

ואף דהירושלמי יתיב טעמא משום שיהא פל אחד משנן בפיו הוא לסניף בעלמא אבל עיקר טעמא לאו משום הכי הוא. ומעתה לק"מ מהירושלמי על הגאון בעל שאגת אריה די"ל דאיהו מייירי פשקורא מתוך הכתב דכל עצמו אינו מסתפק שם אלא אי בעינן ראוי לביקלה בכגון זה או לא אבל מפח הדין דקי"ל שדברים שכתב אי אתה רשאי לאומרו בעל פה לא מייירי פלל וא"כ נוכל לומר דמייירי בענין שאין בו משום איסור זה כגון פשקורא מתוך הכתב וממילא משתמע ולא הנצרה לפ"ש: שוב ראיתי לתר"י ז"ל בפ"ג דברכות דכתב ג"כ דב"ק ש"ש וברכותיה אינו יכול להוציא אחרים רק פלאחד קורא ומברך לעצמו אף דמחלקים בין יו"ד לפחות מיו"ד דבאיפא יו"ד יכול להוציא וכמו בתפלה והובא להלכה בשו"ע בסי' נ"ט סעיף ד' בהגה"ה וכן הביא המג"א (בס"ק ה') בשם האבודרהם ותשובת מהר"ם אלשיקר ז"ל ונאפילו לשאינו בקי אינו מוציא אלא בעשרה וכמו שהוכיח שם המג"א מדברי תר"י ז"ל דע"כ בשאינו בקי מייירי ואעפ"כ בעינן עשרה אמןם בדאיפא יו"ד מבואר שם בשו"ע דמוציא אף להבקי.

ואין להקשות על תר"י הג"ל מהא דירושלמי הג"ל די"ל דלא מיבעיא לפי מש"כ לעיל דהירושלמי מייירי פשקורא בע"פ הוא דאינו מוציא לאחרים ונדאי לק"מ על תר"י ז"ל די"ל דהכא מייירי פשקורא מתוך הכתב אלא אפילו אם נאמר דאפילו פשקורא מתוך הכתב אין להוציא אחרים בק"ש דחכמים תקנו פן פדי שיהא פל אחד ואחד משנן בפיו וכפשוטיות לישנא דירושלמי מ"מ י"ל דתר"י ס"ל דחכמים לא תקנו פן רק בפחות מיו"ד אבל ביו"ד אדרבה זה עדיף טפי דאחד מברך וקורא וכלן שומעין משום כרוב עם הדרת מלך וכדאימתא בפברכות דף נ"ג בבב"יתא היו יושבין בבהמ"ד והביא אור לפניהם בש"א פל אחד ואחד מברך לכלם משום שנאמר ברב עם הדרת מלך ע"כ.

הרי ס"ל לב"ה דעדיף טפי שיהא אחד מברך לכלן משום האי טעמא דברב עם הדרת מלך ואף דב"ש פליג שם מבואר שם בגמ' משום דחיישינן לבטול בהמ"ד אבל אי לא הוה טעמא דבטול בהמ"ד מודו לב"ה דעדיף טפי שאחד מברך וכלם שומעים וכן מבואר ג"כ בתוספתא דברכות פ"ז ז"ל עשרה שעושין מצות פל אחד ואחד מברך לעצמו הנה עושין פלן מצוה אחת אחד מברך לכלן עכ"ל התוספתא שם: ודברי הירושלמי דאמר הטעם דכלם קוראים פדי שיהא פל אחד משנן בפיו ע"כ בפחות מיו"ד מייירי וראיה לזה דברי תפלה ובהמ"ז קחשיב ליה גמי התם בירושלמי דאין אחד יכול להוציא חבירו וכדאמר שם הטעם דתפלה משום דרחמי גינהו ובהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך והרי בתפלה פשוט דבאיפא יו"ד שליח ציבור מוציא הרבים ידי חובתן לר"ג אף הבקי ולרבנן באינו בקי מיהת וכן ברהמ"ז דווקא בשאין זמון אבל בדאיפא זמון הוא יכול להוציא דעיקר הזמון הוא שאחד מברך והשאר עוגין אמן [ואף דהירושלמי מפיק ליה מקרא צ"ל דהוה קרא אסמכתא בעלמא הוא ולא סמכינהו אקראי רק בדליפא זמון] אלא ע"כ דהירושלמי מייירי בדלפא עשרה וכן ברהמ"ז מייירי דליפא זמון וא"כ י"ל דק"ש גמי דכונתיה ודברי תר"י ז"ל ברורין: ועפ"ז גם דברי השג"א הג"ל יתנישב די"ל דהוא ז"ל גמי בעשרה מייירי ולק"מ עליה מהירושלמי הג"ל.

מיהו בלא"ה י"ל דס"ל להשאג"א ז"ל דהוה סברא דיהא פל אחד ואחד משנן בפיו לא שייך אלא לכתחלה אבל בדעבד אם הוציא אחד לחבירו שפיר יצא וא"כ משו"ה מסתפק

ליה באלם אם יכול להוציא בשמיעתו מאחרים שהוא נמי פדיעבד דמי דהא אינו יכול לקרות בעצמו והא דפשוט ליה דפקח יוצא בשמיעתו מאחרים היינו פדיעבד אם כבר הוציאו אחד ודומיא דאלם הוי פדיעבד וזה פשוט: מיהו כל זה כשקורא מתוך הפתב אבל כשקורא בע"פ דאיכא ביה משום דברים שכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ להוציא אחרים ידי חובתן נראה פשוט דאין חלוק בזה בין איכא יו"ד לפחות מיו"ד דאף בעשרה אינו מוציא ומדע דהא הגר"א ז"ל דייק פו מהמשנה מדקתני קורין בלשון רבים ואף דהמשנה ע"כ בעשרה איירי דהא בברכות ק"ש פתב נמי תר"י דאין להוציא חבירו בפחות מיו"ד ואעפ"כ תנו בפמשה בלשון יחיד בשחר מברך וכו' וע"כ דמייירי בעשרה ואעפ"כ בק"ש תנו קורין בלשון רבים וא"כ ע"כ דאף בעשרה אינו מוציא והיינו משום דמייירי כשקורא בע"פ וכסתם קריאה דק"ש דבע"פ הוא [וכן משמע נמי בש"ס דתענית ה"ל שהבאתי דהעיקר קפידא הוא גבי יחיד דהיאך יכול לקרות ד"ת בע"פ דווקא משמע דכשקורא מתוך הפתב לא אכפת לן רק בע"פ אינו יכול לקרות להוציא אחרים] וכן אין לחלק בזה בין לכתחלה לדעבד דהא בש"ס דתמורה (דף י"ד ע"ב) משמע דהך דדברים שכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ סברא דאורייתא הוא וא"כ אף פדיעבד אינו יוצא אם שמע מאחר שקרא ע"פ ועפ"ז דברי הגר"א ז"ל אינם ענין כלל להך דירושלמי דהירושלמי כשקורא מתוך הפתב מייירי ובדליכא יו"ד ולענין לכתחלה משום שיהא כל אחד משנו בפיו והגר"א ז"ל מייירי בע"פ וכן מה שמחלק התר"י בין יו"ד לפחות מיו"ד במתוך הפתב מייירי וכמש"ל: ובדברי הר"ן בסוף ר"ה שם אג"י נבואה בהבנת דבריו ז"ל ב"ה דמסיים שם הר"ן ז"ל וה"מ בששניהם בקיאים אבל כשהאחד בקי והאחד בור יכול להוציא חבירו הבור דקי"ל דאחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא עכ"ל בקוצר ויש לספק בדבריו אי קאי אפולהו שהזכיר לעיל וגם אק"ש נמי יכול להוציא בור ופליג על תר"י ה"ל שהובא בשו"ע או דילמא דלא קאי רק אבהמ"ז ותפלה אבל בק"ש מודה לתר"י דאינו מוציא בפחות מיו"ד אף לשאינו בקי.

ויקצת משמע שם דמשגרת לשונו שם דלא קאי רק אבהמ"ז דמייירי שם הנש"ס שלא ברה ולא קאי על הירושלמי כלל יעו"ש: שוב אח"כ ראייתי בעז"ה להמג"א (בסי' מ"ט סק"א) שהביא להב"ח שפסק ג"כ כהטור דלהוציא אחרים ידי חובתן אינו יכול לקרות בע"פ אפי' דברים השגורים בע"פ כק"ש וכיוצא בו והיינו בהדיא פדעת הגר"א ז"ל והביא המג"א ראיה מהש"ס דתענית שהבאתי לעיל ות"ל שפוננתי לדעת בעל מג"א: שוב ראייתי דדיון זה הוא מפורש להדיא בתוס' ישנים בפ"ז דיומא ומהראיה ה"ל שהבאתי (מתענית כ"ח) ז"ל שם בקוצר בד"ה ובעשור וקשה לרבי על פ' הקרבנות שאנו אומרים בכל יום בע"פ ואינו סדורו של יום ואומר רבי דהיינו טעמא שאינו מוציא את הרבים ידי חובתן אבל אם היה להוציא את הרבים י"ח היה אסור פינן שאינו סדורו של יום וא"ת הרי הוא אומר הלל בע"פ ואע"פ שהוא להוציא הרבים יד"ח כדאמר בלולב הגזול י"ל פינן שאינו אלא דברי שבח והודאה בעלמא ליכא למיחש למידי ובשם הר"ר אליעזר ממיץ שמעתי שהיה מביא ראיה לפירוש זה מדאמר בפ' בתרא דתענית גבי מעמדות בשחרית וכו' אר"י וכי היאך היחיד יכול לקרות אותה בע"פ בצבור פי' פינן שהוא להוציא את הצבור אלא כולן קורין אותה בעל פה כקורין את שמע משמע שהוא להוציא את הרבים אסור אבל היחידים שלא להוציא את הרבים מותר מתוך כך נהגו ששליח

צבור קורא את שמע בלחש וכן הפסוקים של ברוך ה' לעולם וכן מי פמנכה כו' וה' ימלוך לעולם ועד בתפלת ערבית ועל ידו נהגו פלן עכ"ל בקיצור הרי בהדיא דכתב שהש"ץ קורא ק"ש בלחש כדי שיאמרו הצבור בפני עצמן משום דהש"ץ אינו יכול להוציאן וכ"ה הטעם בפסוקים של מי פמנכה וה' ימלוך והמג"א פתב שם פן מדעת עצמו דלכן נוהגין שאומרים הקהל פ' מי פמנכה וכו' משום דבזמניהם הנה החזן מתפלל בע"פ ולא הנה יכול להוציאן בפסוקים עכ"ל ובמח"כ הרמה פבר קדמו בכל דבריו בתוס' ישינים וכמ"ש וע"ש בתוס' ישינים דמסיימים שם והא דאומר החזן פסוק ונאמר פי פדה כו' בקול רם וכן לעושה אורים גדולים היינו משום דאינו אלא להזכיר מעין פתיחה סמוך לחתימה ומשו"ה לא אכפת לן אם הש"ץ מוציאן בע"פ וע"ש: הינא לנו להלכה מפל מה שכתבנו דאם קורא בע"פ בנודאי אינו יכול להוציא חבירו כלל וכדעת התו"י והרא"ש והטור והב"ח והמג"א והג"א ו"ל דס"ל בהדיא פן ואין חלוק בזה בין יו"ד לפחות מיו"ד וגם בדיעבד אם הוציא חבירו בע"פ לא יצא וצריך לחזור ולקרות בעצמו.

אכן כשקורא מתוך הכתב לדעת תר"י והרב בהגה"ה בשו"ע סי' נ"ט סעיף ד' והמג"א ושאר אחרונים שם תליא מילתא בעשרה דאי איפא עשרה יכול להוציא אף להבקי כמו שפירש שם בהדיא בשו"ע:

ואי ליפא עשרה אפילו לשאינו בקי אינו מוציא וכמ"ש כ שם המג"א. ובדעת הר"ן יש להסתפק בזה וכמ"ש לעיל.

והמג"א שם כתב ג"כ דמד' הר"ן בפירק הקורא עומד מבואר דלא ס"ל פן דכתב דהו' סברא דסופר מברך ובור יוצא נוהג בכל הברכות פלן וגם בק"ש ודלא כמ"ש הפסוף משנה בפ"ח מהל' תפלה לחלק ולומר דלא אמרו רק בברכת הנהנין יעו"ש.

ולפמ"ש לעיל גם מדברי הר"ן דר"ה משמע פן דחולק וכמ"ש כ לעיל דלכאורה משמע דאכילהו קאי הא דמסיים ה"מ וכו' ואם יש חילוק בין לכתחלה לדיעבד הנה פבר פתבתי לעיל די"ל דהו' סברא דיהא פל אחד ואחד משזן בפיו אינו אלא לכתחלה בעלמא.

אבל בדיעבד אם הוציא חבירו יצא בדיעבד אמנם מדברי הפוסקים ושו"ע לא משמע פן ודע דכל זה אם אותו המוציא בעצמו עדיין לא יצא יד"ח ק"ש. אבל בשפכר יצא י"ל דתליא במחלוקת הפוסקים שהביא הטור א"ח בסי' רע"א לענין קדוש דעת בה"ג שם דהא דקי"ל דבכל הברכות פלן אע"פ שיצא מוציא היינו לשאינו בקי דנוקא אבל לבקי לא אבל שאר פוסקים חולקים עליו יעו"ש ונראה פשוט דה"ה לענין ק"ש נמי דלעת בה"ג ביצא אינו מוציא להבקי אף בדאיפא עשרה (ועי' בתוס' וברא"ש ובר"ן מגילה כ"ד במשנה דאין פורסין על שמע יעו"ש: ודע דאין להקשות על רבינו בעל שאג"א ו"ל דמאי מסתפק ליה באלם אי יכול לצאת י"ח בשמיעה דכיון דאינו ראוי לבילה בילה מעפכת בו.,

ולכאורה מהא דקי"ל דאם אחד סופר ואחד בור דסופר מברך ובור יוצא מוכח דלא בעינו ראוי לבילה דהא בהדיא מפורש ברב אלפס ס"פ מצנות חליצה דמי שאינו ראוי לבילה מחמת שלא למד לקרות מיקרי נמי אינו ראוי לבילה ובילה מעפכת בו דכתב שם גפי הא דאמר שם בגמ' מודה רבא בלא אבה יבמי דאסוקי מילתא הוא ולית לן בה מסיים

רב אלפס ז"ל וז"ל כר' זירא דאמר פל הָרְאוּי לְבִילָה אֵין בִּילָה מְעַכְבַּת בּוּ [וּמִשְׁמַע דְּכּוֹן הִיָּה גִירְסָתוֹ בַּגְמ'] הָכָא גַּמִּי אִם רְאוּיָה לְמִיקְרֵי בְּבַת אַחַת לָא מְעַכְבָּא קְרִיאָתָהּ וְאִי לָא מְעַכְבָּא.

עכ"ל רב אלפס ז"ל. הרי בהדיא דאם אינה ראויה למיקראי בבת אחת בילה מעכבת בה ואסורה לחלוץ.

ואף שפונדאי אנו יכולים ללמדה שתהא יכולה לקרות בב"א ולא גריעא מבור מ"מ פל זמן שלא למדה חליצתה פסולה וכ"כ בהדיא הנמו"י שם וז"ל מודה רבא וכו' משום דאין דרפן של נשים לידע לקרות וכלן אינם ראויות לבילה חשיבי עד שילמדום עכ"ל והיינו כמו שפיתבנו וא"כ היאך יכול סופר להוציא הבור הא אינו ראוי לבילה עד שילמד אלא ע"כ צ"ל דהכא לא בעינן פלל ראוי לבילה משום דשמיעה בעניה ואין שום מעלה ומצוה בעניה יותר משמיעה דיצטרף דיהיה ראוי לעניה וא"כ ה"ה פשוט דאלם גמי יוצא בשמיעה.

אבל אינו קושא פלל די"ל דבור מקרי ראוי לבילה טפי מאלם דהא מ"מ יכול לענות אחריו במה שהוא אומר ולא דמי לנידון דהרי"ף ז"ל שם דהתם אינה יכולה לומר פלל אבה יבמי בבת אחת ופשוט הוא הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן ט גרסינן בב"ב (דף כ"ה) רבי עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק נ' אמה חוץ ממערבה דאינו עושה פל עיקר מפני שהיא תדירה ומסקינן דמאי תדירא דתדירא בשכינה משום דהוא ס"ל דשכינה במערב.

וכן אמר ריב"ל שם בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיעו מקום תפלה דכתיב וצבא השמים לה משתחוים. אכן ר' ישמעאל סבר התם דשכינה בכ"מ וכן ס"ל לר' אושעיא שם ולרב ששת דא"ל רב ששת לשמעיה דלכל רוחתא אוקמן לבר ממזרח וכו' וכתבו התוס' שם בד"ה לפל.

דכל הגי אמוראי לית להו הא דתנא בברכות (דף ל) שחייב אדם להתפלל נגד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליה דרף ארצם אלא סברי כר' ישמעאל דאמר דשכינה בכ"מ ומאן דאמר דשכינה במערב סבר כר"ע וכו' ע"ש בתוס'.

והנה הדבר פשוט דכוננתם בזה לתרץ דהאיך יחלוקו האמוראים על הברייתא [והא דלא הקשו התוס' טפי מן המשנה דברכות שם (דף כ"ח) דתנן שם היה רוכב על החמור ירד ויתפלל ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ופרש"י יחזור את פניו לצד ירושלים וכן מסיים במשנה דאם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו פנגד בית קדשי הקדשים אלמא דצריף להתפלל פנגד ירושלים דווקא היינו משום דמן המשנה אינו הכרח כ"כ דיש לפרש דייחזיר את פניו לצד מערב וסבר לה כר"ע דשכינה במערב ורש"י ז"ל דפי' פנגד ירושלים היינו לפי הדין דהא אנו קי"ל כהברייתא וגם מסיפא דיכוין את לבו פנגד בית קה"ק אינו ראיה כ"כ דכיון דאינו יכול להתפלל לצד השכינה אז מחויב לכל הפחות לכוין את לבו פאלו עומד פנגד בית קה"ק פדי שתחול עליו אימת השכינה] ולכן הוצרכו לתרץ דצ"ל באמת דס"ל כר' ישמעאל ותנאי היא אי צריף להתפלל לצד ירושלים והמקדש או לא.

אף דבריהם צריף באור לכאורה דמנא להו דר' ישמעאל פליג על המשנה והברייתא דברכות ה"ל דאף דס"ל דשכינה בכ"מ מ"מ י"ל דס"ל דבריף להתפלל כנגד ירושלים דהא כן פתיב בקרא דמלכים ח' ובד"ה נא"ו והתפללו אל ה' דרף העיר וגו' והתפללו אל הבית הזה וגו' והתפללו אל המקום הזה.

ועל פרחף אף דשכינה בכל מקום מ"מ השראת השכינה לא היה רק בבית קה"ק בין שני הפרובים וכדכתיב בקרא בפ' תרומה ונועדתי לה שם ודברתי אתה מעל הכפורת מבין שני הכרובים.

ואפילו בבית שני דהיה חסר השראת השכינה מ"מ התפשטות הקדושה והשגחה ניסית לא היה רק בביהמ"ק וא"כ י"ל דר' ישמעאל לא פליג כלל על המשנה והברייתא דברכות ה"ל: אכן אחר העיון פשוט דכוננתם דע"כ דפליגי על הא דברכות דאל"כ לאיזה ענין פליגי אם השכינה במערב או דהשכינה בכ"מ ומאי נ"מ לדניא בזה וע"כ דנ"מ לענין תפלה דלמ"ד דשכינה במערב צריף להתפלל לצד מערב דווקא אבל למ"ד דשכינה בכל מקום יכול להתפלל לאיזה מקום שירצה כדאמר רב ששת לשמיעיה דלכל רוחתא אוקמא ושפיר כתבו דע"כ ר"י ור"ע פליגי אברייתא דברכות ה"ל: אכן בעיקר דברי התוס' ז"ל אלו אני תמה הפלא ופלא דמ"מ היאף אפשר דר"י ור"ע וכל הני אמוראי יחלקו על מקרא מפנרש במלכים ובד"ה דשלמה אמר בתפלתו דיתפללו נגד ירושלים והמקדש דנהי דשלמה לא אמר זה בדרף חיוב דצריף להתפלל נוכח המקדש וירושלים רק דבקש מהקב"ה דאם ישראל יתפללו לה' בעת צרתם דרף העיר אשר בחר ה' יקבל תפלתם ותחנתם ויעשה משפטם.

מ"מ ממילא מוכח דצריף להתפלל נוכח ירושלים והמקדש דהא התפלה מקובלת ביותר כשמתפללים נגד ירושלים והמקדש דהא כן בקש שלמה והקב"ה קבל תפלתו ותחנתו וכדכתיב שם ט' ויאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך ותחנתך וגו' וצ"ע.

וביותר נ"ל לתמוה דהרי ריב"ל בעצמו דס"ל פאן בכ"ב דצריף להתפלל לצד מערב דווקא ס"ל להדיא בירושלמי דברכות פ"ד ה"ה דצריף להתפלל כנגד המקדש וירושלים וכדברי הברייתא דלשם דהרי מביא ראיה שם להברייתא מקרא דהוא ההיכל לפני (במלכים ה') היכל שכל הפנים פונים לו ע"כ ומשמע דס"ל ג"כ כהברייתא וא"כ לפי דברי התוס' ה"ל יהיה דברי ריב"ל סותרין זה את זה וצ"ע ג: אכן באמת לולא דמסתפינא מדברי התוס' ה"ל הייתי אומר דוודאי דבעוד שבית המקדש היה בבנינו אין פאן מחלוקת דוודאי היה צריף להתפלל נגד ירושלים והמקדש וכדכתיב במלכים וד"ה ה"ל וכן משמע שם בירושלמי דמקראי דשלמה אינו ראיה רק בעת שהיה המקדש בבנינו.

דהירושלמי שואל שם עד כדין בבנינו בחורבנו מנין. א"ר אבין תלפיות שכל הפיות מתפללין עליו.

ור"ל דאף לאחר החורבן שנעשה תל ומ"מ צריף להתפלל אליו [ונראה דלזה כיון גם הש"ס דילן בברכות שם דלאחר שהביא הברייתא ה"ל אמרינו ע"ז אמר ר' אבין ואיתימא ר' אבינא מאי קרא כמגדל דוד צנארה בניו לתלפיות תל שכל פיות פונים בו

ע"כ ולכאורה תמוה דמאי שואל מאי קרא הא הברייתא פבר הביאה הרבה מקראות ע"ז ממלכים וד"ה ומה צריף עוד לקרא אחר.

אכן הדבר פשוט דר' חבין שואל דמאי קרא דגם לאחר הסורפון צריף להתפלל נגד ירושלים (דהא הברייתא גישגית לאחר הסורפון) וכמו שאמר ר' אבין בירושלמי הג"ל בסורפון מניז ולכו הוצרף לקרא דתלפיות ופשוט הוא].

אף דפליגי לאחר הסורפון דר"י ור"ע וכן ר' אושעיא נרב ששית ס"ל דלאחר הסורפון תו ליכא חיובא להתפלל נגד ירושלים ופליגי על ר' אבין בזה. וכן ריב"ל דאמר בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיעו מקום תפלה ר"ל בזהמ"ז ולשיטתו אגיל דמפיק בירושלמי הג"ל מקרא דהוא ההיכל לפני ולא מקרא דתלפיות ומשמע דס"ל דליכא חיובא רק בעודו בבנינו באמת דהיה נקרא היכל ולא אחר הסורפון דנקרא תל.

ור' אבין בירושלמי שם דמפיק מקרא דתלפיות משמע דבא לחלוק על ריב"ל בזה: וטעם מחלוקתם נ"ל דתליא במחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל (בפ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ט"ז) דדעת הרמב"ם שם דקדושת המקדש וירושלים קדושה לעתיד לבוא אבל קדושת א"י לענן תרומות ומעשרות ושביעית לא קדושה לע"ל ובאר הטעם לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה נהרי הוא אומר ונהשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתו הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני שהיא פבוש רבים וכו' עכ"ל הרמב"ם ז"ל שם אכן הראב"ד ז"ל שם בהשגות כתב להיפך דנראה לו דאף לר"י דס"ל דקדושה שניה קדושה לעתיד לבוא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ומקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם כף נגלה לי מסוד ה' ליריאי לפיכך הנכנס עתה שם אין בו פרת עכ"ל הראב"ד ז"ל שם.

ונ"ל פשוט דר"י ור' עקיבא דב"ב הג"ל וכן ר' אושעיא וריב"ל נרב ששית פולחו ס"ל פדעת הראב"ד ז"ל דקדושת המקדש וירושלים בטלה כעת לאחר הסורפון. ולפיכך ליכא קפידא עכשיו להתפלל נגד ירושלים והמקדש.

ואף דקדושת א"י לא בטלה וא"כ מ"מ מצנה להתפלל נגד א"י מיהת מ"מ נראה דמעלת א"י לענן תפלה אינו רק מפני קדושת המקדש וירושלים אשר בתוכה. אבל האידנא דבטלה קדושת המקדש גם א"י אין לה מעלה וחשיבות לענן תפלה להתפלל כנגדה אכן המשנה והברייתא דברכות הג"ל דס"ל בפשיטות דגם האידנא צריף להתפלל נגד ירושלים וכן ס"ל לר' אבין בבבלי וירושל' ע"כ דס"ל פדעת הרמב"ם ז"ל הג"ל דקדושת ירושלים והמקדש לא בטלה ומזה יש לנו סייעתא גדולה דהלכה פהרמב"ם ז"ל בזה דהרי הלכה רונחת בישראל דצריף להתפלל כנגד ירושלים גם בזמן הזה.

והמג"א בסימן תקס"א ס"ק ב' הסכים ג"כ פדעת הרמב"ם ז"ל אכן לא הביא ראיה לדבריו אכן לפמ"ש הדבר מוכרח פדברי הרמב"ם ז"ל וע"פ דברינו אלה מתנישב ג"כ מה שעמדנו מפבר על דברי הראב"ד ז"ל הג"ל מהא דפליגי ר"י ור"ל בזבחים (דף ק"ז ע"ב) במעלה בזמה ז"ל דר"י אמר חייב משום מעלה בחוץ ור"ל אמר פטור ואמרינו שם

דפליגי בקדושה ראשונה אי קדושה לעתיד לבא או לא דר"י ס"ל דקדושה לע"ל ור"ל ס"ל דלא קדושה וידוע דהלקה כר"י נגד ר"ל לבר מתלת וכדאמרין בזהחולץ וא"כ מוכח להדיא דקי"ל דאף קדושת המקדש לא בטלה ודלא פהראב"ד ו"ל.

והיותר תימה דנראה שהראב"ד ו"ל סותר דברי עצמו (דבפי"ט מהל' מעשה קרבנות הלקה ט"ו) פתב הרמב"ם ו"ל ו"ל מי שישוחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מותר להקריב אע"פ שאין בית מפני שקדושה ראשונה קדושה לשעמה וקדושה לעתיד לבא עכ"ל.

והיינו דפסק כר"י. והראב"ד ו"ל שתיק ליה שם ומדשתיק ש"מ דאודוי אודי ליה וזה סתירה למ"ש בפ"י מהל' בית הבחירה ה"ל.

ושוב אחר פן יצא לאור ספר דרישת ציון מהרב הגאון מוה' צבי הירש קאלישער ו"ל ומצאתי שגם הוא ו"ל העיר עלהראב"ד ו"ל בזה. ומה שתירץ שם דהראב"ד בהל' בית הבחירה ה"ל לא פתב זה רק לר' יוסי דגם ר' יוסי י"ל דמודה בקדושת המקדש דבטלה אבל הוא בעצמו לא ס"ל פן יעו"ש בס' ה"ל.

הנה דבריו תמוהין במח"כ דהרי הראב"ד מסיק להדיא לפיכך הנכנס עתה למקדש אין בו פרת הרי דלהלקה ס"ל פן ולכן אין מקום לתירוץ הגאון ה"ל: אכן לפי מה שכתבנו דר"י פן לוי דב"ב ה"ל וכן בירושלמי דברכות ה"ל ע"כ דס"ל דקדושת המקדש בירושלים בטלה.

תניינשב ב' תמיהות ה"ל על הראב"ד ו"ל. דמהסוגיא דנבחים ה"ל לא קשה מידי דאף דר"י ס"ל דקדושת המקדש לא בטלה מ"מ פנין דר"י פן לוי ע"כ דפליג על ר' יוחנן בזה לא חיישינן לדברי ר' יוחנן וכמו שכתבו בתוס' במגילה כ"ז ד"ה פנותייה דרב פפי דהלקה כר"י פן לוי לגבי ר' יוחנן בכל מקום והוכיחו פן מסוגיא דלשם וכ"כ התוס' עוד (בחולין דף צז) בשם ר"ת ו"ל נכתבו דכן נמצא בסדר תנאים ואמוראים דהלקה כר"י פן לוי בכל מקום ע"ש ועיין עוד בתוס' (עירובין דף כ"ה ע"ב ד"ה איקלע) דכתבו בפשיטות ג"כ דקי"ל כר"י פן לוי לגבי ר"י ע"ש וא"כ י"ל דגם הראב"ד ס"ל פן.

והא דאמר רבא הלקה כר"י נגד ר"ל בכל דוכתא צ"ל דלא מיירי רק במקום דלא נחלק ריב"ל עליה. והא דשתיק ליה להרמב"ם ו"ל בפ"י ט מהלכות מעשה קרבנות פשוט משום דלדין אין נ"מ כלל דהא אף לר"ל מ"מ איסור דרבנן מיהו איכא דלא אמר רק דפטור מפרת ומשנה מפונרשת במגילה (דף י') דקדושת ירושלים אין אחריה היתר [ובזה נתניינשב ג"כ קצת מה דעמדו התוס' בנבחים שם מה דלא מקשה הש"ס על ר"ל כמו דמקשה (במגילה י') על ר' יצחק ע"ש ודו"ק].

ועוד דהא גם הראב"ד ו"ל מודה דגם האידנא צריף להתפלל נוכח ירושלים והמקדש וכו' אבין בבבלי וירושלמי ה"ל וע"כ דס"ל דאף אם נימא דבטלה הקדושה מה"ת מ"מ מדרבנן בנודאי קדושה יש בו דהא משנה ערוכה שנינו בר"פ הרוואה דלא יקל ראשו כנגד שער המזרח וכו' ולא מצינו מחלוקת בזה.

וכן תנו (במגילה דף כ"ח) דבהכ"נ שחרב אין מספידין בו וכו' שנגמר והשמותי את מקדשכם קדושתו אף שהו שוממין וע"כ צריך לפרש אליבא דהראב"ד דקדושתו אף שהו שוממין ר"ל מדרבנו וקרא אסמכתא בעלמא.

ונהו דכתב הנכנס עתה למקדש בטומאה אין בו פרת ומשמע דאסורא מיהת אית ביה והיינו משום דמ"מ יש בו קדושה מדרבנו והלכך לא השיג על הרמב"ם ו"ל בהל' מעשה הקרבנות דכיון דאסורא איכא להקריב ואין נ"מ רק אי חייב פרת או לא.

לא חש להשיג דמאי נ"מ יש בזה לדין דהא קמיה שמיא גליא אי חייב פרת או לא: ואל תשיבני דא"כ מה הוצרך הראב"ד לאשמוענו בהלכות בית הבחירה דהנכנס עתה למקדש בטומאה אין בו פרת דמאי נ"מ בזה אי חייב פרת או לא כיון דאסורא איכא בין קדו ובין קדו.

דהא אינו קושיא די"ל דנ"מ גדולה לענון אם לא הזכיר במוספי ר"ח ויו"ט השעיר חטאת אי צריך לחזור או לא. דהנה בלקוטי מהרי"ל בהלכות יוהכ"פ איתא אמר מהר"י סג"ל שכל ימיו פליאה בעיניו מפני מה אנו מאריכים בפיוטים של שעיר הפנימי יותר משל שעיר המשתלח והלא הפנימי לא היה מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו ואותו עון לא נמצא האידנא.

והוא מפרק לה בתירוץ השני. דקדושת המקדש לא בטלה עדיין דכתיב הנשאו פתחי עולם ר"ל שקדושתו לעולם ולפיכך נקרא בית עולמים נמצא הנכנס עדיין בטומאה חייב פרת כו' עכ"ל המהרי"ל שם ופשוט דזה הוא אליבא דהרמב"ם ו"ל דקדושת המקדש לא בטלה [ותימה על המהרי"ל שלא הביא פלל לד' הרמב"ם וכתב ראיה מקרא דוהנשאו פתחי עולם מה שלא נמצא פלל בדח"ו"ל].

אמנם להראב"ד ו"ל דליכא פרת באמת הנכנס למקדש בטומאה לא שייך האידנא טומאת מקדש וקדשיו פלל וכלל ולפיכך אם שכח ולא הזכיר השעיר חטאת של ר"ח ויו"ט ור"ה ויוה"כ במוספין לדעת הראב"ד א"צ לחזור אבל לדעת הרמב"ם צריך לחזור ואף לדעת רש"י והרמב"ם דאם לא אמר פלל פסוקי המוספין ג"כ יצא דכיון דאמר נעשה ונקריב לפניך כמו שכתבת עלינו בתורתך סגי בהכי מ"מ היכא דהזכיר קצת מהמוספין והשמיט קצתן גרע וכמו"ש באחרונים ועוד י"ל דברי הראב"ד ו"ל בכמה גונוי ויבואר במקום אחר א"ה: סימן י ראיתי להסתפק בדין המבואר בדברי הרמ"א ו"ל בהגה"ה באו"ח סי' קכ"ח סעיף מ"ג די"א דכל זמן האבילות אפי' עד יב"ח על אביו או על אמו אינו נושא את פפיו [והוא מדברי המרדכי בפ' הקורא עומד והגמ"י וכמבואר בב"י] ומסיים הרמ"א ו"ל דכן נוהגין במדינות אלו ומבואר בב"י ואחרונים הטעם משום דכהן מברך צריך להיות בשמחה ואבל תוך י"ב חודש אינו שרוי בשמחה.

וכן הסכימו כל האחרונים להלכה דאבל תוך י"ב אינו נושא את פפיו וצריך לצאת מביהכ"נ בעת ברפת פהגים וכמש"כ המחבר בסעיף הנ"ל לענון אבל תוך ז' ר"ל דצריך לצאת מביהכ"נ עיי"ש. מ"מ לענ"ד הקלושה יש להסתפק בדין זה.

דהנה בירושלמי דחגיגה פ"א הלכה א' אמרינו דטעמא דחולה פטור מן הראיה משום דכתיב ושמתת וחולה לאו בר שמחה הוא וצ"ל דקאי על חולה שיש יכול לילך ברגליו ורק

שֵׁשׁ לוֹ אֵיזָה חוֹלֵי בְּגוּפוֹ ר"ל דְּאֵי אֵינּוּ יָכוֹל לִילֵף יָכוֹל לְמַעֲטוֹ מְרַגְלִים וְכַמוֹ דְּאֶמְרִינּוּ בְּש"ס דִּילָן.

וְכֵן מְסַיֵּם בִּירוּשְׁלַמִּי שֵׁם יָכוֹל לִילֵף וְאֵינּוּ יָכוֹל לְשַׁמּוֹחַ קוּרָא אַנִּי עָלְיוֹ וְשַׁמְחָתָּ. יָכוֹל לְשַׁמּוֹחַ וְאֵינּוּ יָכוֹל לִילֵף פְּגוֹן זָקֵן קוּרָא אַנִּי עָלְיוֹ רַגְלִים עֵי"ש.

וְהַש"ס דִּילָן דְּאֵינּוּ מְבִיא טַעְמוֹ שֶׁל הִירוּשְׁלַמִּי אֶפְשָׁר דְּסִבֵּר בְּאַמַּת דְּחוּלָה שְׂיָכוֹל לִילֵף חֲזִיב בְּרֵאֵיהּ בְּאַמַּת וצ"ע בְּזָה. וְעֵינִי בַקָּה"ע שֵׁם בְּשִׁירֵי קַרְבָּן שְׁלוֹ שְׁהַקְשָׁה דַּא"כ יִהְיֶה חוּלָה פְּטוֹר מִבְּכּוּרִים דְּגַבֵּי בְּכּוּרִים נְמִי פְּתִיב וְשַׁמְחָתָּ וְנִשְׂאָר בְּקוּשְׂיָא.

וּבַמַּח"כ עֲדִיפָא הו"ל לְהַקְשׁוֹת דְּבִירוּשְׁלַמִּי עֲצָמוֹ בְּבְכּוּרִים פ"א ה"ה בְּהָא דְּמִשְׁנֵי שֵׁם אֱלָא כִּי אֲנִי קוּיָמִין וכו'. מִשְׁמַע קֶצֶת דְּחוּלָה חֲזִיב בְּבְכּוּרִים וּמִיָּהוּ יֵשׁ לְדַחֲוֹת ע"ש וְדו"ק.

וּמִיָּהוּ עֵיקַר קוּשְׂיָתוֹ לַק"מ דְּהָךְ קָרָא דְּכִתִּיב וְשַׁמְחָתָּ גַבֵּי בְּכּוּרִים דְּרִשְׁיִנּוּ בְּפִסְחִים (דָּף לו ע"ב) דְּלִזְמַן שְׁמַחָה הוּא דְּאַתָּא וּמִשׁו"ה ס"ל לר"ש הֵתֵם דְּבְכּוּרִים מְוַתְרִים לְאוּגוֹן וְאַף רַבְּנָן דְּאֶסְרֵי שֵׁם בְּכּוּרִים לְאוּגוֹן לְאוֹ מוֹשְׁמַחָתָּ יְלִיף רַק מִשׁוּם דְּאַתְקַשׁ לַמַּע"ש וַא"כ קוּשְׂיָתוֹ לַק"מ.

וְעוֹד דְּאַפְי' אִם נִילִיף מוֹשְׁמַחָתָּ לְבַר שְׁמַחָה לִיכָּא לְמִילָף מְהָךְ קָרָא רַק דְּמִי שְׂאֵינּוּ בַר שְׁמַחָה אֲסוּר לְאַכּוֹל בְּבְכּוּרִים אֲבָל לֹא דְּמַפְטֵר מִבְּכּוּרִים לְגַמְרֵי דְּהָא בְּגַמְרָא לֹא מְקַשָּׁה עַל ר"ש רַק דְּלָמָּה לֹא יְלִיף מוֹשְׁמַחָתָּ דְּאֲסוּר לְאוּגוֹן וְאֵינּוּ לְהַקְשׁוֹת דְּהִיכָּא הָוִי ס"ד דוֹשְׁמַחָתָּ אֲתִי לְאַסְוֹר אֲכִילַת אוּגוֹן דַּא"כ אֲבָל כָּל ל' יוֹם נְמִי יִהְיֶה אֲסוּר לְאַכּוֹל דְּהָא אֵינּוּ קוּשְׂיָא דְּמַה"ת מִיְקָרִי בַר שְׁמַחָה דְּהָא דְּאַבְל כָּל ל' יוֹם אֲסוּר בְּשַׁמְחָה אֵינּוּ אֱלָא דְּרַבְּנָן אֲבָל מַה"ת אֵינּוּ רַק יוֹם אֶחָד וּפְשׁוּט הוּא.

וְעַכ"פ שְׁמַעֲיִנּוּ שְׁהִירוּשְׁלַמִּי הַנַּ"ל דְּגַבֵּי רֵאֵיהּ צָרִיף לְהִיּוֹת בַר שְׁמַחָה וּמִי שְׂאֵינּוּ בַר שְׁמַחָה פְּטוֹר מִן הִרְאֵיהּ וַא"כ יֵשׁ לְתַמְנָה עַל הַמְרָדְכִי וְהַגְמִי"י דְּלִפִּי דְּעַתָּם דְּאַבְל תוּף י"ב חֲדָשׁ נְמִי מִיְקָרִי אֵינּוּ בַר שְׁמַחָה א"כ אֲבָל תוּף י"ב חוּדָשׁ יִהְיֶה פְּטוֹר מִן הִרְאֵיהּ וְזָה לֹא שְׁמַעֲנּוּ מֵעוֹלָם וְאִם אֵיתָא הו"ל לְמַחְשָׁב בְּמַתְנִיתִין דְּחִגִּיגָה גַבֵּי כָּל הַנֶּה דְּפְטוּרִין מִן הִרְאֵיהּ וְאִדְרַבָּה הָא אֶמְרִינּוּ בְּסוּפָה (דָּף פ"ה ע"ב) דְּאַבְל אִפִּי תוּף ז' חֲזִיב בְּכָל הַמְצוֹת הָאֻמּוּרוֹת בְּתוּרָה חוּץ מִתְּפִילִין וְע"כ צ"ל דְּאַבְל לֹא דְּמִי לְחוּלָה דְּחוּלָה יֵשׁ לוֹ צַעַר הַגּוֹף וְאֵינּוּ יָכוֹל לְהַסִּיחַ דְּעַתּוֹ מִפְּאָבוֹ וְצַעְרוֹ וְע"כ אֵינּוּ שְׂרוּי בְּשַׁמְחָה בְּתוּף הַרְגֵל וְהַלְכָּה שְׂפִיר אֵינּוּ קְרוּי בַר שְׁמַחָה.

אֲבָל אֲבָל ר"ל יָכוֹל לְהַסִּיחַ דְּעַתּוֹ מֵאַבְל וְלְהַפִּיג צַעְרוֹ בְּרַגְלָא וְכֵן אֶמְרִינּוּ בְּסוּפָה שֵׁם דְּחֲזִיב אִפִּי בַק"ש דְּכַעֲי פְּנוּנָה וְהוּא טְרוּד בְּאַבְלוֹ וְעַפ"כ חֲזִיב מִשׁוּם דְּטַרְדָּא דִּילֵיהּ אֵינּוּ אֱלָא טַרְדָּא דְּרִשׁוֹת וּמְחֻנְיָיב לִיתּוּבִיָּה לְדַעֲתִיָּה פְּדִי לְקַיָּים מְצוֹת ק"ש.

וַא"כ נִרְאֶה דְּגַבֵּי מְצוֹת שְׁמַחַת יו"ט נְמִי מְחֻנְיָיב לְהַפִּיג צַעְרוֹ וְלְהַסִּיחַ דְּעַתּוֹ פְּדִי לְקַיָּים מְצוֹת שְׁמַחָה בִּיו"ט וּמִמִּילָא חֲזִיב בְּרֵאֵיהּ נְמִי מְהֵאֵי טַעְמָא [וְעוֹד דְּהָא רַגְלָא נְמִי מְבַטֵּל גְּזִירַת ל' וַא"כ אֶפְשָׁר דְּגַם לְעַנְנֵן אֲבִילוֹת דְּתוּף יב"ח נְהִי דְּאֵינּוּ מְבַטֵּל לְגַמְרֵי וְצָרִיף לְנַהוּג אַחַר הַרְגֵל מ"מ בְּרַגְלָא נִרְאֶה דְּאֵינּוּ צָרָה לְנַהוּג וּנ"מ דִּיהִיָּה מְוַתֵּר לְקַבְּנָס לְסַעֲוֹדַת מְרִיעוֹת אוֹ לְסַעֲוֹדַת בְּרִית מִילָה בְּרַגְלָא.

אָמַנְם צ"ע בְּזֶה דְּהָא קי"ל דְּדַבְרִים שְׂבַצְנָעָה נוֹהֵג בְּרַגְלֵי וְזֶה הוּי פְּדַבְרִים שְׂבַצְנָעָה אֶלָּא שֶׁא"כ תְּהֵיזֵר הַקְּוֹשְׁיָא לְדוֹכְתֵיהּ דֵּא"כ לֹא הוּי בַר שְׂמַחָה דְּהָא מְחַוֵּב לְנֶהֱוֹג דְּבַרִּים שְׂבַצְנָעָה וְאִמְאֵי חֵיבֵי בְּרֵאֵיָה וּקְצַת יֵשׁ לְיִשְׁבֵּי דְכִינּוּן דְּאִינוּ אָסוּר רַק מְדַרְבְּנָן מִקְרִי בַר שְׂמַחָה וְא"א לְפִנוּטְרוּ מִמ"ע דְּאִוְרֵיָתָא בְּשִׁבְלֵי זֶה דְּכִינּוּן דֵּמָה"ת בַּר שְׂמַחָה הוּא אָבֵל א"כ דְּבַרִּי הַמְרַדְכֵי תְּמוּהָ דְּהָא נְשִׂיאַת כְּפִים נְמִי מַה"ת וְהֵאִיף אֶפְשָׁר לְפִנוּטְרוּ מְחַמַּת שְׂאִינוּ שְׂרוּי בְּשְׂמַחָה מְדַרְבְּנָן וּצ"ע.

וְזֶה אֵין לֹמַר דַּס"ל לְהַמְרַדְכֵי דַנ"כ בְּגַבּוּלִין אִינוּ אֶלָּא מְדַרְבְּנָן וּכְמוֹ שְׂהֵיָה עוֹלָה עַל דַּעַת הַגְּאוּן בְּעַל קָרַן אֹרְהָ (בְּסוּטָה ל"ח) דְּהָא וּנְדָאֵי לִיתָא וּכְמוֹ שְׂאֶכְתּוּב לְקַמֵּן בְּאַרְיִכוֹת דְּוִנְדָאֵי מ"ע דַּנ"כ מ"ע דְּאִוְרֵיָתָא גַם בְּגַבּוּלִין וְיִשְׁתַּקַּע הַדְּבָר וְלֹא נֶאֱמַר דְּהוּי מְדַרְבְּנָן: שׁ שׁוּב רְאִיתִי דְּמָה שְׂהֵקְשִׁיתִי מְהָא דְקִי"ל דְּדַבְרִים שְׂבַצְנָעָה נוֹהֵג בְּרַגְלֵי עֲנִין אַחַר הוּא דְּהָא רַגְלֵי מְבַטֵּל גְּזִירַת ז' וּל' מְשׁוּם דְּאִתִּי עֲשֵׂה דְרַבִּים וְדַחֵי עֲשֵׂה דִיחִיד וּבְלִי סְפַק דְּחֵיב אֲזַ בְּרֵאֵיָה וּבְשְׂמַחָה פִּינוּ דְּאִינוּ צְרִיף לְנֶהֱוֹג גְּזִירַת ל' וְא"כ לְמָה לֹא יְבַטֵּל רַגְלֵי לְאַבְיָלוֹת שְׁל י"ב חֻדְשֵׁי דְּהָא אַבְיָלוֹת שְׁל י"ב חֻדְשֵׁי קִיל טְפִי מְאַבְיָלוֹת דְּתוּף לְמ"ד פִּידוּעַ.

וְנִהֵי דְלֹא מְבַטֵּל לְגַמְרֵי דְּהָא בְּרֵיָתָא עֲרוּכָה שְׁנִינוּ בְּמו"ק דְּכ"ב, דְּעַל פְּל הַמְתִּים פְּלוֹן נְכֻס לְבֵית הַשְׂמַחָה לְאַחַר ל' יוֹם וְעַל או"א לְאַחַר י"ב חֻדְשֵׁי וְא"א לִי"ב חֻדְשֵׁי בְּלֹא רַגְלֵי בְּיָנִים וְאִי אֶמְרִינוּ דְּרַגְלֵי מְבַטֵּל לְעוֹלָם לֹא מְשַׁפְּחַת לָהּ י"ב חֻדְשֵׁי מ"מ בְּתוּף הַרְגֵל גּוּפָא בְּרֵאֵה דְּוִנְדָאֵי לֹא צְרִיף לְנֶהֱוֹג אַבְיָלוֹת שְׁל י"ב חֻדְשֵׁי.

וּב"מ דְּמוֹתֵר לִיפְנֵס בְּרַגְלֵי לְשְׂמַחַת מְרִיעוֹת אוֹ לְסַעוּדַת בְּרִית מִיָּלָה וּפְדִיוֹן הַבֵּן אוֹ לְסַעוּדַת נְשׂוּאִין בְּתוּף ז' יְמֵי הַמְשַׁתָּה פְּגוּן דְּהַנְשׂוּאִין הִי עֲרַב הַרְגֵל דְּהֵאִיף שְׁיִיף דְּנוֹהֵג בְּרַגְלֵי אַבְיָלוֹת דִּי"ב חֻדְשֵׁי פִינוּ דְּחֵיבֵי בְּשְׂמַחַת יו"ט כְּכֹל יִשְׂרָאֵל וּבְזִמְן הַבֵּית הָיָה מְחַוֵּב לְזַבּוּחַ שְׁלֵמִי שְׂמַחָה וְלֶאֱכֹל כְּכֹל אֲדָם וּבְזִמְן הָיָה מְחַוֵּב בְּשְׂמַחָה בִּינוּ הֵאִיף יִתְכּוּן גְּבִיָּה אַבְיָלוֹת דְּלֹא מְצִינוּ שְׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשְׂא אֶחָד וּכִינוּן שְׁזַכִּינוּ לְדִין דְּחֵיבֵי בְּשְׂמַחָה בִּיו"ט וְאִינוּ נוֹהֵג בּוֹ אַבְיָלוֹת פְּלֵל א"כ הַרְבֵּה יֵשׁ לְתַמּוּהָ עַל הַמְרַדְכֵי וְהַגְמִי"י דְּלָמָּה לֹא יִשְׂא כְּפִים בְּרַגְלֵי דְּהָא בִּיו"ט הוּא שְׂרוּי בְּשְׂמַחָה כְּכֹל אֲדָם.

וּבִיּוֹתֵר יֵשׁ לְתַמּוּהָ בְּהָא דְּאִוְסְרִים בְּתוּף לְמ"ד עַל שְׂאָר קְרוּבִים דְּהָא זֶה דְּבָר פְּשׁוּט דְּרַגְלֵי מְבַטֵּל גְּזִירַת לְמ"ד וְא"כ הֵיכָא מִקְרִי אָבֵל תוּף ל' דְּהָא פִינוּן שְׂבָא הַרְגֵל כְּבָר הוּא פְּלֹאֲחַר שְׁלֵשִׁים: וְלִכֵּן לְבִי אוֹמַר לִי דְּאֶפְשָׁר דְּהַמְרַדְכֵי וְהַגְמִי"י הַנְּ"ל לֹא מִיָּיִרִי בְּאַמַּת בַּנ"כ דִּי"ט רַק בַּנ"כ דְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה דְּבִזְמַנֵּיהֶם עֲדִיין הִי נוֹהֵגִין כַּד"ת לִישְׂא כְּפִים בְּכָל יוֹם וּכְמוֹ שְׂהַמְנָהֵג עֲדִיין בֵּא"י וּבְכָל קַהֲלוֹת סְפָרַד דְּלֹא הוּבָא בְּשׁוּם מְקוּם בְּסַפְרֵיהֶם הַמְנָהֵג שְׁלָנוּ שְׁלֹא לִישְׂא כְּפִים רַק בִּיו"ט [וְהַמְנָהֵג הָיָה נֶרְאָה דְּלֹא נִתְפַּשֵּׁט רַק מִיָּמֵי הַמְהַרִּי"ל וְאִילָף דְּמִנְהַג הָיָה לֹא הוּבָא רַק בְּאַגוּר בְּשֵׁם הַמְהַרִּי"ל וְהוּבָא בְּב"י וְלִכֵּן לֹא נִתְפַּשֵּׁט הַמְנָהֵג רַק בְּאַשְׁפְּנֵז וְצָרְפַת מְשׁוּם דְּהַמְהַרִּי"ל הָיָה ג"כ בְּאַשְׁפְּנֵז פִּידוּעַ וּכְמַש"כ הַרְמ"א בְּהַקְדַּמְתּוֹ לְסַפֵּר הַד"מ דְּאִינוּ צְרִיכִין לִילָף אַחַר דְּבַרִּי הַתּוֹס' וְהֵרָא"ש וְהַטוּר מְשׁוּם דְּאִינוּ מְבַנִּי בְּנִיָּהֶם וּמְחַוֵּבִים אָנוּ לִילָף אַחַר פְּסָקֵיהֶם אָבֵל הַסְפָּרַדִּים לֹא הִחְזִיקוּ בְּמִנְהַג הָיָה מְשׁוּם דְּבַסְפָּרֵי הַמְחַבְרִים שְׁל גְּאוּנֵי סְפָרַד לֹא נִמְצָא מְנָהֵג זֶה] וְשִׁפִּיר פְּתַבּוּ דְּאָסוּר לִישְׂא כְּפִים מְשׁוּם דְּאִינוּ שְׂרוּי בְּשְׂמַחָה וְאִין שְׁיִיף סְבָרָא דְּמְחַוֵּבֵי לִיתּוּבִיָּה דַּעַתֵּיהּ בַּעַת נ"כ.

דְּהָא לִיתָא דְּהָא מְחֻיָּב לְנִהוּג אַבְיָלוֹת בְּחוּל וְלֹא מִיקְרִי טְרַדָּא דְרִשׁוֹת וְלֹא דְמִי לְגִידוֹן הַגְּמָרָא דְסוּפָה הַגְּ"ל אַבְל לְפִי מְנִהְגִּינוּ שְׂאִין אָנוּ נוֹשְׂאִין כְּפִים רַק בִּיו"ט לֹא שְׂיִיף פְּלִל סְבֵרַת הַמְרַדְכִי וְהִגָּהַת מִיָּמוֹן הַגְּ"ל.

וּמִיָּהוּ דְבָרֵי הַרְמָ"א וְהֶאֱחָרוּנִים וְ"ל א"א לְפָרֵשׁ פֶּן דְּמִיָּרִי בִנ"כ בְּחוּל וּבְמִקְוֹמוֹת שְׂנוֹשְׂאִין כְּפִים בְּכָל יוֹם דְּלֹא הוּ"ל לְסֵתוֹם כ"כ אֵלָא לְפָרֵשׁ לְכֹן דְּבָרֵיהֶם צִל"ע: וְאִין לְהַשִּׁיב ע"ז מְהָא דְכָתֵב הַב"ח וְ"ל בִּאוּ"ח סִי תֵע"ב דְּאַבְל תּוֹף יב"ח א"צ הַסִּיבָה וְהוּבָא בִּמ"א שְׁם וּבֶאֱחָרוּנִים הָרִי דְאַף בְּרַגְלֵי צָרִיף לְנִהוּג אַבְיָלוֹת וְלְכֹן פְּטָרִינוּ לִיָּה מִהַסִּיבָה אַבְל זֶה אֵינוֹ גְּנוֹשְׂאִי פְּלִל דְּחִדָּא דְבִאָמַת פְּכָר פְּתֵב חֲחֵק יַעֲקֹב שְׁם דְּלֹא נִהִירָא לִיָּה דְבָרֵי הַב"ח בְּזֵה וְכָתֵב דִּהַב"ח לְשִׁטְתוֹ אֲזִיל בְּזֵה דְפָסֵק פְּרָאבְנִי"ה דְּבִזְמַן הַזֶּה אִין חֵיִיב בְּהַסִּיבָה אַבְל לְפִי מַה דְּקִיִּיל"ן דְּלֹא פְּרָאבְנִי"ה בְּנוֹדָאִי גַם אַבְל חֵיִיב בְּהַסִּיבָה.

וְהַרְבֵּה תָמָה ע"ז חֲחֵק יַעֲקֹב וְכָתֵב מְנִין לָנוּ לְהַחְמִיר בְּאַבְיָלוֹת דְּקִילָא לְבַטֵּל מִמְצוֹת הַסִּיבָה. וְאִפְשָׁר דְּהוּי פְּדָבָר שֶׁל פְּרָהֶסְיָא וְכֹן גַּבִּי הַקְּפָה בְּלוּלָב דְּכָתֵב הַפְּלָבוּ דְאַבְל לֹא יִקְרִי בְּלוּלָב תָּמָה ע"ז הַב"י בְּסִי' תִר"ס וְכָתֵב דְּבָרֵי תִימָה הֵם דְּלָמָּה יִפְסִידוּ הַהַקְּפָה וּמְסִיִּים הַב"י שְׁם דְּכֹן נִהַג לְהַקְיָף אֲפִילוּ הָאֲבָל עֵי"ש.

וְא"כ לְפִי דְבָרֵי הַב"י וְהַח"י הַדְּבָר פְּשוֹט דְּלַעֲנָן גְּשִׁיאת כְּפִים בְּנוֹדָאִי אִין לְהַחְמִיר וְאִף לְפִי מְנִהְגִּינוּ שְׂנִהְגוּ שְׁלֵא לְהַקְיָף וְכַמְש"כ שְׁם מ"מ שְׂאִנִּי הַקְּפָה דְּאִינוּ אֵלָא מְנַהֵג וְאִין לְלַמּוֹד מְזֵה לְבַטֵּל מ"ע שֶׁל תּוֹרָה.

וְגַם בְּהַסִּיבָה נִרְאָה דְּמִלְכַד דְּכַמָּה אַחְרוּנִים חוֹלְקִים עַל הַב"ח עוֹד י"ל דְּגַם לְפִי דְעַת הַב"ח אִינוּ רְאִיָּה לִנ"כ. דְּהַסִּיבָה דְּרַבְּנָן וְלְכֹן ס"ל דְּאַבְיָלוֹת דְּחִי לִי וְגַם הוּי פְּדָבָר שְׂבַצְנָעָה דְּהָא הַסִּיבָה הוּא בְּבִיתוֹ מִשָּׂא"כ נ"כ הוּא דְּאוֹרֵייתָא וְגַם הוּי פְּדָבָר שֶׁל פְּרָהֶסְיָא פִּינוּ דְּצָרִיף לְצִאת מִבֵּיהֶם וְלְכֹן אִף לְדַעַת הַפּוֹסְקִים הֵתֵם כַּהַב"ח מְפָל מְקוּם י"ל דְּבִנ"כ מוֹדוּ דְּחֵיִיב: וְעוֹד יֵשׁ לְדַחוֹת מִהַסִּיבָה דְּהֵתֵם לִיל יו"ט רִאשׁוֹן הוּא וּבְלִיל יו"ט רִאשׁוֹן אִין חֵיִיבִין בְּשִׁמְחָה מַה"ת פְּדָאִיתָא בְּפִסְחִים דַּע"א וּמְמַעְטִינוּ לָהּ הֵתֵם מְקָרָא וְנִהִי דְּמְדַרְבְּנָן חֵיִיב בְּשִׁמְחָה גַם בְּלִיל רִאשׁוֹן וְכַמְ"ש הַשַּׁג"א בַּהַל' יו"ט סִי' ס"ה וְהִבִּיא רְאִיָּה בְּרוּרָה לְזֵה מַד' הַש"ס דְּפִסְחִים ק"ח מ"מ גַם אַבְיָלוֹת הוּי דְּרַבְּנָן.

וְאִף דִּיו"ט הוּי עֲשֵׂה דְרַבִּים מ"מ פִּינוּ דְּדָבָר שֶׁל צְנָעָה הוּא אִין קְפִידָא. מִשָּׂא"כ נ"כ בִּיו"ט דְּמְחֻיָּב בְּשִׁמְחָה מַה"ת וְגַם דְּמִי לְאַבְיָלוֹת שֶׁל פְּרָהֶסְיָא אִין לְהַחְמִיר: שׁוּב מְצִאתִי לְהַפְרִי חֲדָשׁ בְּסִי' קכ"ח שֶׁהַקִּיל אִפִּי' בְּאַבְל תּוֹף ז' ר"ל לְיִשְׂא כְּפִים בְּשִׁבְתָּ מִטַּעַם דְּאִין אַבְיָלוֹת בְּשִׁבְתָּ וְהַשִּׁיג שְׁם עַל הַכֹּה"ג שֶׁהַחְמִיר בְּזֵה עֵי"ש וְא"כ לְפִי דְּעַתוֹ פְּשוֹט דִּישׁ לְדוֹן ק"ו דְּלִישְׂא כְּפִים בְּרַגְלֵי וּבְפִרְט דְּאַבְיָלוֹת בְּתוֹף י"ב חוֹדֵשׁ דְּקִיל טוּבָא מְאַבְיָלוֹת דְּתוֹף ז' דְּפִשְׂטָא דְּמוֹתָר לְפִי דְּעַתוֹ וְ"ל.

וְגַם בְּדְבָרֵי הַגְּר"א וְ"ל בְּבִאוּרוֹ שְׁם נִרְאָה שְׂאִינוּ מְסַכִּים לְדְבָרֵי הַרְמָ"א וְ"ל בְּזֵה עֵי"ש: וְעוֹד נִרְאָה דָּאֵם אָנוּ מְחִמְרִין עָלֵינוּ לְצִאת מִבֵּיהֶם וְנִי אִיכָּא לְמִיחַשׁ טוּבָא לְלַעַז וּלְפִגְמָא שֶׁל פְּהוּ דְּלָאו כ"ע יְדַעִי דְאַבְל הוּא וְגַם לָאו כ"ע דִּינָא גְּמִירִי דְאַבְל אִינוּ נוֹשְׂאִי כְּפִיו וְאִתִּי לְמִימַר דְּכֹן גְּרוּשָׁה וְכֹן חֲלוּצָה הוּא דְּהָא מִהָאִי טַעְמָא תִּקְוָן ר"י בְּן זְכַאי שְׁלֵא יְהִיו הַכְּהֻנִּים עוֹלִין בְּסַנְדְּלֵיהֶן לְדוּכֹן מְשׁוּם דִּילְמָא פְּסֵק לֹא רְצוּעָה בְּסַנְדְּלוֹ וְכו' וְכַדָּאִיתָא בְּסוּטָה (דָּף

מ"ב): והו אמת דלדעת הפרי מגדים (ס"ח קכ"ח ס"ק ל"ז) במשפחות זקב אין צריך לצאת כלל דהקשה שם לדעת הט"ז שם דס"ל דכהו אקד פיו דא"צ לקרותו עובר בג' עשה אף אם לא קראו לו לעלות.

א"כ אם ליפא רק פהו אקד בבהכ"נ בחול במדינות אלו שאין נושאין פנים בחול הרי הוא עובר בג' עשה. ותל דלנשיאת פנים מהני מחילה דצבור דצבור גופניהו ניקא להו שלא יברך בחול משום דאינו מברך בשמחה.

וכיון שהצבור מוחלין לו ממילא נפטר מהמצוה כ"כ הפמ"ג שם. וא"כ לפי דבריו ו"ל אלו גם אבל ביו"ט א"צ לצאת משום שהצבור מוחלין לו דלא ניקא להו בברכתו.

אבל דבריו תמוהין אצלי דהיכן מציינו דתהני מחילה במ"ע דמה בכהו שהצבור מוחלין לו מ"מ התורה לא מחלה לו. וצ"ל דס"ל דהתורה גופא לא חייבה לפהו רק משום טובת הצבור אבל אם אינם רוצים ליפא מצוה והני כמו האומר אי אפשרי בתקנת חכמים שומעין לו.

אבל באמת הא ליתא דבנ"כ מוטל על הצבור גופא שיהיו מתברכין מהפגנים דהא דעת כמה מפרשים וכן מבואר הדבר בבאור בהפלאה (בכתובות דף כ"ד) דהא דאמרינו דזר העולה לדוכן עובר בעשה וכדאיתא בספרי פ' נשא ומפיק ליה מקרא מדכתיב אמור להם ודרשינו אמור להם ולא לזרים ולא ה"א מפלל עשה עשה] דעיקר האסור הוא מפני שאינו מתברך מהפגנים דהא עומד בצדי הפגנים ועם שאחורי הפגנים או העומדים מן הצדדין אינו בכלל ברכה ועיי"ש בהפלאה שהאריך בזה.

ועכ"פ כיון שמוטל חיובא על הזר להיות מתברך היאך יכולין למחול לו ולפטור עצמם מן הברכה ונהי דהפהו לא יעבור משום שהצבור מחלו לו מ"מ הצבור עצמו יהיו עוברים בעשה אם ימחלו לפגנים.

וא"כ נפל פיתא בבירא דאין עצה כלל דהצבור ימחלו להפגנים דהא מ"מ יעברו הם בעצמם בעשה דכיון דמה"ת אף אם אינו שרוי בשמחה חייב לברך דהא מה"ת גם בחול איפא חיובא לברך ממילא מוטל חיובא על הצבור שיהיו מתברכין וא"כ הדרא קושית הפמ"ג לדונקתא: ועוד אני תמה דלפי דעתו דאם הצבור מוחלין לו הברכה נפטר מן המצוה א"כ תמוה הא דגרסינו בירושלמי ר"פ כה"ג ונזיר והובא בתוס' (סוטה דף ל"ח ד"ה פל) מהו שיטמא פהו לנשיאת פנים ר' יוסי בשם רב אהא מטמא פהו לנשיאת פנים.

שמע רב אהא וכו' אלא כיי דמר ר' יודה בר פזי בשם ר"א פל פהו שעומד בבהכנ"ס ואינו נושא את פפיו עובר בעשה וסבר מימר שמ"ע דוחה ל"ת וכו' ולפי דברי הפמ"ג היכא ס"ד דההוא מ"ד סבר דדחי נ"כ לטוןמאה הא באונס תנו בכתובות (מ"א) דאם אינה ראויה לבא בישראל ה"ז אינו רשאי לקיימה ומקשינו וליתי עשה ולדחי ל"ת ומשני דאי בעי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל וא"כ ה"א נמי אי אמרי הצבור לא בעינן ג"כ ליתא לעשה כלל והיכא דחי [ואף דמשמע שם דרב אהא לא ס"ל הא דגבילא אחוי דר' בא היינו משום דטוןמאת פהו הוא עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה אבל לא מטעם דאי בעי אמרי דלא בעינן] ומיהו איפא למידחי דהתם פירש"י דמלמדין אותה לומר שאינה רוצה כדי שלא יהא מוטל עליו עשה דלו תהיה לאשה והיינו משום דעליה

אינו מוטל שום מצוה פלל רק עליו ולכן שינה הסבֵּרָא דְמַלְמְדִין אותה שְׁתֵּאמַר איני רוצה דְהָא הֶרְצוֹן שְׁלָה אינה מצוה רק דָּאם היא רוצה אִז מוֹטֵל עֲלִיו מ"ע והלֵּכָה מְלַמְדִין אֲבָל לֵאפּוֹקֵי הֵכָא גַם עַל הַצְּבוּר מוֹטֵל מ"ע שְׂיֵהִיו מִתְבָּרְכִין וְאִינוּ שְׂיֵיךְ דְנֵאמַר לָהֶם שְׁלֵא יֶרְצוּ.

ועוד איפא לְמִידְחֵי קִנְשָׁא זֹו עפ"י מה שְׁכַתֵּב הַשִּׁיטָה מְקַבְּצַת בב"מ דף ל"ב) בְּשֵׁם הָרֵא"ש ז"ל שְׁהַקְשָׁה דְהֵיאָה הָוָה ס"ד דְכְבוּד אָב תְּדַחֵה לִמ"ע ול"ת דְהֵשְׁבַת אֲבִינָה דְהָא קִייל"ן דְהָאָב שְׁמַחַל עַל כְּבוּדוֹ מְחוּל וּא"כ דְמִי לֵאנֹס דְאִינוּ דוֹחָה לל"ת מְשׁוּם דְאִי בְּעֵי אִמְרָה לָא בְּעֵינָא וְתִי שֵׁם בְּטוֹב טַעַם וְדַעַת וּבְתִירוּצוֹ דְלִשָׁה? תִּיִשָּׁב נְמִי הֵכָא עֵי"ש וְדָק.

ועיני' עוד בְּהַמְקַנָּה בְּקִדּוּשֵׁין (ד' ל"ב) עֵי"ש הֵיטֵב. וְאִמְנָם עֵיִקֵר הַסְבָּרָא דֵהפמ"ג הַנְּ"ל לָא נְהִירָא וְכַמֶּש"כ בַּעז"ה: וְרֵאִיתִי עוֹד בְּמִשְׁבָּצוֹת זָהָב שֵׁם ס"ק ל"ד שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת סְמוּכִין לְדְבָרֵי הָרַמְ"א בַּהֲגַה"ה דְאֲבָל לָא יִשָּׂא כְפָיו מְטַעֲמָא אַחֲרֵינָא וְהוּא דְלִפִּי דַעַת הַט"ז דְהֵיקֵשׁ שְׁהַקְשָׁה פְהוּ מְבָרַךְ לַפְהוּ מְשַׁרְתָּ הֵיקֵשׁ גְּמוּר הוּא מַה"ת וְכ' שְׁפָן פְּשׁוּט דְכְהוּ פְרוּעַ רֵאשׁ כְּמוֹ דְפְסוּל לַעֲבוּדָה פְסוּל נְמִי לנ"כ וְאִינּוּ דְאִינוּ מְחַלְל עֲבוּדָה וְכַמֶּש"כ הָרַמְב"ם בְּרִישׁ הַלְכוֹת בִּיאַת מְקַדָּשׁ.

מ"מ פִּינּוֹן שְׁאָסוּר לְכַתְחֻלָּה לַעֲבוּד פְסוּל נְמִי לנ"כ וְלָא דְמִי לַבַּע"מ דְהֵתָם א"א בְּתִיקוֹן וְכַמוֹ שְׁבֵאָר הַט"ז בְּזָה יָפָה בְּסִי' כ"ח אֲבָל פְרוּעַ רֵאשׁ אֲפָשֵׁר דְמַסְפֵּר וְיִשָּׂא כְפָיו וְלָכֵן אָסוּר. וּא"כ י"ל דְהָרַמְ"א מְיִירִי בְּפָגַע בּוֹ רְגֵל תוֹךְ ג' חֲדָשִׁים דְעַדִּין אָסוּר בְּתַסְפּוּרַת דְתַרְנוּיָהוּ בְּעֵינָן ג"ח וְרֵגֵל.

אֲבָל בְּתוֹךְ ג"ח אָסוּר לְהַסְתַּפֵּר אֲפִילוּ עֲרַב הָרֵגֵל וּמִשׁו"ה לָא יִשָּׂא אֶת כְּפָיו כ"כ הַפּמ"ג שֵׁם. וְעַל פִּי דְבָרֵיו ז"ל לֵאלוּ הָיָה נִרְאָה לומר טַעַם נְכוּן עַל מַה דְנִהְגוּ בְּמִדִּינוֹת אֵלוּ שְׁלֵא לִישָׂא כְפָיִם רַק בִּיו"ט וּבִר"ה וּבִיוֵהכ"פ וְהֵינּוּ מְשׁוּם שְׁחֻשָׁשׁוֹ שְׁמָא הַפְּהָגִים הֵם פְרוּעֵי רֵאשׁ דְבְּמִדִּינוֹת שְׁלָנוּ אִין מִן הַדְּרָךְ רוֹב אֲנָשִׁים לְגַלְחַ שְׁעָרוֹת הָרֵאשׁ בְּכָל לְמ"ד וְלְמ"ד יוֹם וְאֲדַרְבָּה דְרַפְּן שֶׁל רוֹב בְּנֵי אָדָם בְּזַמְנֵינוּ שְׁמַגְדִּלִין שְׁעָרוֹת רֵאשָׁן עֲלֵיהֶן וְאִין מְגַלְחִין שְׁעָרָן עַד זְמַן מְרוּבָה וְחֻשָׁשׁוֹ שְׁמָא לָא יֵהִיו הַפְּהָגִים זְהִירִין בְּתַסְפּוּרַת כָּל ל' וּל' יוֹם וְיִשָּׂאוּ כְפָיִהֶם בְּאָסוּר וְלָכֵן בְּטָלוּ נְמִי נ"כ בְּחוּל זוּלַת בִּיו"ט וּבִר"ה דְבִיו"ט וּר"ה בְּלֵא"ה מְחוּיָבִים כָּל אָדָם לְגַלַח עֲצָמוֹ עֲרַב הָרֵגֵל דְהָא כָּל עֲצָמוֹ שְׁאָסוּר לְגַלַח בַּחוּה"מ אֲמַרִּינּוּ בַרפ"ג דְמו"ק שְׁלֵא יִכְנָסוּ לְרֵגֵל כְּשֵׁהוּ מְגוּלִין אֵלְמָא שְׁמַצְוָה לְגַלַח בְּעֲרַב הָרֵגֵל.

וכן ער"ה מצוה לְגַלַח כַּמֶּש"ש הַטוֹר ז"ל בְּרִישׁ הַלְכוֹת ר"ה בְּשֵׁם הִירוּשְׁלֵמִי וְלִיכָּא אִז חֻשָׁשׁ דְפְרוּעֵי רֵאשׁ זֶה נ"ל טַעַם נְכוּן בַּעז"ה: וְנִרְאָה שְׁהַטַּעַם שְׁחֻיָּבוֹ חֲכָמִים לְגַלַח עֲרַב הָרֵגֵל כָּל עֲצָמוֹ שֶׁל תְּקַנָּה זֹו לָא נִתְקַן רַק בְּזַמַּן הַבֵּית דְהֵיוּ חֲיִיבִין בְּרֵגֵל בְּרֵאִית פְּנִים בְּעֲזָרָה וּכְבָר כְּתַב הָרַמְב"ם ז"ל בַּפ"א מֵהַלְכוֹת בִּיאַת הַמְקַדָּשׁ הַלְכָה י"ז שְׁאָסוּר לְכָל אָדָם בֵּין פְּהוּ וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְהַכְנִס לְמַקְדָּשׁ כְּלוּ מִתְחַלְתַּת עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל וְלִפְנֵים כְּשֵׁהוּא שְׁתוּיִי יֵין אוֹ שְׁכּוֹר אוֹ פְרוּעַ רֵאשׁ דְרָךְ נוּוִל אוֹ קְרוּעַ בְּגָדִים.

ואע"פ שְׁאִינוּ בְּאִזְהָרָה אִין זֶה כְּבוֹד וּמוֹרָא לְבֵית הַגְּדוֹל וְהַקְדוּשׁ שְׁיִכְנָס בּוֹ מְגוּל אֲבָל יִשְׂרָאֵל שְׁגַדֵּל שְׁעָרוֹ עַד שְׁנַעֲשֶׂה מְחַלְפוֹת וְלֵא הָיָה דְרָךְ נוּוִל ה"ז מוֹתֵר לְהַכְנִס לְעֲזָרַת

ישראל עכ"ל הרמב"ם ז"ל שם והלכה כפיון שמפניו יוצא מפי רבינו הגדול ז"ל אלו דאסור לכנס פשהוא פרוע הראש דרף נוול לעזרה י"ל דבשביל זה חששו חז"ל והזהירו לגלח ערב הרגל כדי שלא יבא מניעה בשביל זה לבטל מ"ע דאורייתא של ראית פנים או דיפנס פשהוא מנוול לעזרה ויעבור על עשה מקדשי דתיראו ותקנה גדולה תקנו בזה.

ובזה נעמוד ג"כ על לשון הגמרא דאמרין כדי שלא יפנס לרגל פשהו מנוולין ומ"ש דנקט דווקא לשון נוול. וטפי הל"ל כדי שיפנס לרגל דרף יופי וכבוד ומה הוצרך לומר טעם השלילה אכן ע"פ ד' הרמב"ם ז"ל הנ"ל א"ש דעיקר הטעם הוא בשביל כך כדי שלא יפנס לעזרה פשהוא מנוול ויעבור על עשה דמקדשי תיראו: אף כיון דנתקן אז תקנה הראשונה לא זזה ממקומה משום דמהרה יבנה ביהמ"ק וכו' וכמו דחייבים האידינא לטהר את עצמו ברגל ואף דהאידינא ליפא קרבנות ראיה וע"כ דהטעם משום דמהרה יבנה ביהמ"ק וכן מצינו כה"ג בביצה (דף ה) עיי"ש וכן אמרין בפסחים (דף ק"ח) דרב ששת הוה יתיב בתעניתא במעלי יומא דפסחא.

וסבר הש"ס לומר דהטעם משום פסחא הוא דס"ל כן בתירא דמכשר בפסח שנשחט בשחרית וכו'. וכן במשנה דר"פ ע"פ דאסור לאכול בערבי פסחים מן המנחה ולמעלה ומיבעיא לי לש"ס אי מנחה גדולה ומשום פסחא וכו'.

ואף דהמשנה נשנה גם לזמן הזה דליפא קרבן פסח. וע"כ דתקנה הראשונה לא זזה ממקומה ומטעם דמהרה יבנה ביהמ"ק.

וא"כ מצות גילוח בערב הרגל נמי דכונתיה [נאין לדחות זה מהא דאמרין בתענית (דף יז) דאף דלשמות יין אסור לכהן גם האידינא משום דמהרה יבנה ביהמ"ק ובעינן פהו הראוי לעבודה וליפא מ"מ לענין תספורת אינו מוטל חיוב לפהו להסתפר בכל ל' ול' כדי שלא יהיה פרוע ראש דאף אם מהרה יבנה ביהמ"ק אפשר דמסתפר ועייל.

וא"כ לכאורה גם לענין ישראל ברגל נמי י"ל דאם יבנה ביהמ"ק ויצטרף לעלות לרגל ולהתראות פנים בעזרה יספר אז ועייל. אבל אין הגדון דומה לראיה דהכא עיקר חיובא ביום ראשון הוא ואז אסור להסתפר מחמת שהוא יו"ט ועוד דסברא דמסתפר ועייל לא שייך רק בפנהים דאינו אלא מעוט אבל אין שייך לסמוך ע"ז בכל ישראל דיספרו עצמן אמנם אי קשיא לי הא קשיא לי דאמאי לא חשיב פרועי ראש דפטור מן הראיה במשנה בפ"ק דתגיגה בהדי אינה דפטורין מן הראיה ובשלמא למ"ד דתשלומין זה לזה א"ל בפשיטות דמשו"ה לא חשיב ליה דלא שייך לומר דפטור מן הראיה דהא בחוה"מ בנודאי יכול לגלח עצמו ולפנס לעזרה אח"כ ואף דביום ראשון לא היה חזי מ"מ הא ס"ל דתשלומין זה לזה ואף דחז"ל אסרו לגלח במועד מ"מ משום מצות ראיה בנודאי לא אסרו דלא העמידו דבריהם במקום עשה דאורייתא אבל למ"ד דתשלומין דראשון הוא וביום ראשון בנודאי אסור הוא לגלח דהא מלאכה דאורייתא הוא ויו"ט עשה ול"ת הוא ועוד דלא הוי בעידנא פלל ופשיטא דלא אתי עשה דראיה ודחי ליה וא"כ ביום ראשון בנודאי פטור וממילא פטור כל הק"ל למ"ד דתשלומין דראשון הוא.

אבל לאחר העיון נראה דאינו קושיא דאף למ"ד דתשלומין דראשון הוא מ"מ מחויב הוא לגלח במועד ולקיים מצות ראיה דכיון דהאדם עצמו ראוי הוא דהא בידו לגלח ולחייב

עצמו במצות ראיה רק שמעונפב מצד אסור יו"ט לא מיקרי גברא לא חזי דהא באמת הוא ראוי לגלח רק דיומא לא חזי וקא למה זה דומה לחל יו"ט ראשון בשבת ואף דא"א להקריב עולת ראיה בשבת מ"מ לא מפטר אח"כ אף למ"ד דתשלומין דראשון הוא וכמ"ש התוס' בתגינה (דף ב ע"א ד"ה) איזהו לענין קטן ואף שא"א להקריב קרבנות שלו ביו"ט מ"מ חייב בחוה"מ משום דדמי לשבת דהקטן בעצמו הנה יכול להקריב ביו"ט רק דהיום אינו ראוי וא"כ ה"נ דכונתיה.

אמנם עדיין אני תמה פליאה נשגבה לא אוכל לה בהא דאמרינו בתגינה (דף ואו) דהשיב רבי תחת ב"ה לדברי ב"ש. וחסה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאותיו וגו' וקא שמואל ד יכול לרפוב על פתיפו של אביו הנה ואעפ"כ לא העלתו אמו ומביא מזה ראיה לדברי ב"ה דאינו חייב בחינוך עד שיהיו ראוי לאחוז בידו של אביו ומימה גדולה דהיא מיייתי משמואל הא משנה ערוכה שנינו בסוף נזיר דנזיר הנה שמואל פדברי ר' גהוראי דנאמר בשמואל ומורה ונאמר בשמשון ומורה מה להלן נזיר אף פאן נזיר וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' נזירות הלכה ט"ז דשמואל הרמתי נזיר עולם הנה לפיכך האומר הריתי בשמואל הרמתי כן חנה כן אלקנה כמו ששספ את אגג בגלגל וכיוצא באלו ה"ז נזיר עולם עכ"ל הרמב"ם ז"ל שם.

וכיון שכן הנה שמואל לעולם פטור מן הראיה אפי' הנה גדול דהרי הנה פרוע ראש דלא הנה יכול לגלח א"ע וא"כ לא הנה ליכול ליפנס לעזרה וכיון שפטור מן הראיה פטור מן הבאה ג"כ וכמו דאמרינו לענין טמא.

ואין לומר דאתי עשה דראיה נדחי ל"ת דתגלחת נזיר דהא ליתא דחזא דלאו בעידנא הוא ועוד דתגלחת נזיר עשה ול"ת הוא ולא אתי נדחי ל"ת ועשה: ואף דאמרי' ביבמות ד' דעשה דתגלחת מצורע דחי לל"ת דנזיר משום דקיי"ל דישנו בשאלה מ"מ הא רבי מקשה זה לב"ש.

וב"ש הא ס"ל דאין שאלה בנזירות. ועוד דעשה דראיה נמי קיל דעשה שאינו שנה בפל היא ולא עדיפא מעשה דנזירות.

וא"כ מאי ראיה מיייתי משמואל הא שמואל בלא"ה פטור מן הראיה משום דהנה פרוע ראש ואין לומר דבעת דהנה קטן הנה יכול לגלח משום דבקטנותו אין הנזירות חל עליו רק מצד חנוף.

דהא ליתא דחזא דגם מצנת ראיה הוא מצד חנוף. ועוד דהא אמרינו שם דכל היכא דגדול פטור מה"ת קטן נמי לאו בר חנוף הוא וא"כ פשוט בשמואל כיון דבעת דהנה גדול הנה פטור מן הראיה גם פשהיה קטן הנה פטור מן החנוף.

ובפרט למ"ד דהלכה בנזיר דהאיש מדיר את בנו בנזיר א"כ מחויב הנה מצד הלמ"מ לשמור דיני נזירות. ואף דגבי שמואל לא מצינו שיהדירו אביו רק חנה אמו וקי"ל דאין האשה מדרת את בנה בנזיר אף ע"כ מוכרח לומר דגם אלקנה הספים לזה דאל"כ איך הנה חל עליו הנזירות דהא האשה אינה יכולה להדיר את בנה.

ועיי' פרד"ק שעתעורר בזה וכתב ג"כ דגם אלקנה הספים לזה ועיי"ש פרד"ק: והן אמת לדברי ר' גהוראי לשיטתו לק"מ דהרי ר' גהוראי ס"ל בפ"ק דנזיר (דף ה) דנזיר עולם

מגלח אחת לשלשים יום דס"ל דבלמ"ד נמי יום מיקרי פּוּבָּד וכיון שפּוּבָּד נזיר עולם אינו פּוּבָּד ראש לעולם.

ובזה יש לעמוד על דקדוק לשון המשנה דאמרה נזיר הנה שמואל פּוּבָּד ר' נהוראי מהו הלשון פּוּבָּד ר' נהוראי הו"ל למימר דברי ר' נהוראי [וכבר האריכו המפרשים ז"ל בדקדוק לשון המשנה במ"ש פּוּבָּד ר' נהוראי וגם אנכי פּוּבָּדתי במק"א פּוּבָּד נכונה במשנה הלז].

ומפי מר אחי הגאון סגן הפהנים מוהר"ר בצלאל הפהן שמעתי דבר נחמד והוא דלכאורה תמוה טובא דאיך אפשר לומר דשמואל נזיר הנה דא"כ היאך טמא עצמו לאגג אף דאינו יהודי אינו מטמא באנהל לר"ש ביבמות (דף ס"א) מ"מ במגע ובמשא מיהו מטמא וכמו שפבאר שם בגמ' וברך האריך בקושפא זו הגאון בנוב"י בספרו דורש לציון.

אמנם מר אחי הגאון הנ"ל אמר די"ל דהמשנה בעצמו פּוּבָּד ליישב קושפא זו וזהו דקאמר נזיר הנה שמואל וא"ת היאך טמא עצמו לאגג וע"ז מתרץ פּוּבָּד ר' נהוראי דהיינו ר"מ וכמו דאמרינו בעירובין י"ג] והוא ס"ל דון מינה ומינה (שבועות דף ל"א ע"ב) וכיון דעיקר הלמוד דשמואל הנה נזיר ילפינו מג"ש משמשון אמרינו דון מינה דשמואל נזיר ומינה מה נזיר שמשון מותר לטמא למתים אף נזיר שמואל מותר לטמא מתים ושפיר טמא עצמו לאגג ועי' בתוי"ט דכתב ג"כ טעם על הרמב"ם במשנה זו אלו דברי מר אחי הגאון ז"ל ודו"ק] אבל להנ"ל א"ש.

וכ"ה פּוּבָּד המשנה דנזיר הנה שמואל ונהיינו דהנה נזיר עולם וא"ת דהיכי הדירה אמו בפזירות עולם נהרי היא מפקיעתו, ממצנת ראית פנים פּוּבָּד. על זה מתרץ המשנה גופא פּוּבָּד ר' נהוראי דס"ל דנזיר עולם מגלח אחת לל' יום ולדידה הנה יכול לקיים מצנת ראיה אף דהנה נזיר עולם וזה כפתור נכרח בפּוּבָּד המשנה בעז"ה: אמנם פל זה לר' נהוראי לשיטתו אבל עדיין תיקשי דהא הךא בפגיגה רבי מקשה פּוּבָּד ר' נהוראי ב"ש ורבי בעצמו הא ס"ל פּוּבָּד שם דמגלח אחד לי"ב חודש דזהו מיקרי פּוּבָּד.

ודונק לומר דרבי לא ס"ל פלל דשמואל נזיר עולם הנה וס"ל כר' יוסי שם דפליג על ר' נהוראי בזה מ"מ עדיין תקשה דמאי מקשה לב"ש דילמא ב"ש ס"ל כר' נהוראי דשמואל נזיר עולם הנה וס"ל נמי בהא פּוּבָּד ר' נהוראי עולם מגלח אחד לי"ב חודש א"כ הנה שמואל פּוּבָּד ראש לעולם ונהיה פטור מן הראיה [ועוד יש לתמוה על הא דאמרינו בקדושין (דף ע"ח) ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ולפי הנ"ל עדיפא הו"ל להקשות דהלא שמואל הנה פּוּבָּד ראש ופּוּבָּד ראש אסור ליכנס אפי' בעזרה והיכא הנה שוכב בהיכל ה'.

מיהו י"ל דהסוגיא שם אזלי לר"י דס"ל דשמואל לא הנה נזיר או דהסוגיא דלשם ס"ל דנזיר עולם מגלח אחד לל' יום]: ובר מן דין תקשה דהא שמואל לוי הנה ונהיה צריך ליכנס בעזרה לשורר או להגפת דלתות והיכא הנה יכול לכנס והלא הנה פּוּבָּד ראש ודונק גדול לומר דהנה מפקיע עצמו באמת ממצנת שירות הלויים ואכן באמת אינו קשה פלל שפיון שכ' הרמב"ם הנ"ל דאינו אסור רק כשהוא דרף נוויל אבל אם גדל שפרו עד שנעשה מחלפות ולא הנה דרף נוויל ה"ז מותר וזה הנה יכול פל נזיר לייפות שפרות

ראשו וְלַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מִחֲלָפוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נוֹוֵל [וְנִרְאָה דְמִשׁוֹ"ה פְּתִיב גַּבִּי שֶׁמִּשׁוֹן (בְּשׁוֹפְטִים ט"ז) אִם תִּאֲרָגִי אֶת שְׁבַע מִחֲלָפוֹת רֵאשִׁי וְכוּ' וְלִכְאוּרָה מְאִיזָה טַעַם הֵיחָד מִגְדֵּל שֶׁעַר רֵאשׁוֹ וְלַעֲשׂוֹת אוֹתָן מִחֲלָפוֹת אֲכֵן לְהַנְ"ל א"ש מִשׁוֹם דְּהֵיחָד נִזְיֵר וְלֹא הֵיחָד יָכוֹל לְגַלֵּחַ רֵאשׁוֹ לְעוֹלָם דְּנִזְיֵר שֶׁמִּשׁוֹן אֵינּוּ יָכוֹל לְגַלֵּחַ לְעוֹלָם [וְלַעֲנֵן זֶה הוּא חֲמוּר מִנִּזְיֵר עוֹלָם] וְלֹא הֵיחָד יָכוֹל לְקַיֵּם מְצַנֵּת רֵאשִׁי וּלְפִיכָף עֲשֵׂה שֶׁעָרוּ מִחֲלָפוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לִפְנֵס בְּעֲזָרָה בְּרִגְלָהּ וְכַמִּשׁוֹ"ש הֲרַמְבַּ"ם וְ"ל הַנְ"ל דָּאִם גְּדֵל שֶׁעָרוּ עַד שֶׁנֶּעֱשֶׂה מִחֲלָפוֹת ה"ז מוֹתֵר לִפְנֵס בְּעֲזָרָה וְזֶה נ"ל נִכּוֹן בְּעִז"ה] וְהִשְׁתָּא א"ש מַה שֶׁלֹּא נִזְכָּר דְּפָרוּעַ רֵאשׁ פְּטוּר מִן הֲרֵאשִׁי וְלַהַנְ"ל לְקַ"מ דְּהֵרִי יָכוֹל לִיִּפּוֹת עֲצָמוֹ בְּאִפְסוֹ דִּיהֵיחָד מוֹתֵר לִפְנֵס לְעֲזָרָה אִף שֶׁהוּא פְּרוּעַ רֵאשׁ, וּמִיָּהוּ לְעֲנֵן מַה שֶׁפְּתַבְּנוּ דְּמִשׁוֹ"ה תִּקְנוּ חו"ל לְגַלֵּחַ עָרֵב הֲרִגְלָהּ הוּא כְּדֵי שֶׁיּוֹכְלוּ לְקַיֵּם מְצַנֵּת רֵאשִׁי בְּעֲזָרָה עֲדִינָן יֵשׁ לוֹ מְקוֹם דָּאִף שֶׁיּוֹכְלוּ לִיִּפּוֹת שֶׁעָרוּ וְלַעֲשׂוֹת אוֹתָן מִחֲלָפוֹת מִחֲלָפוֹת בְּאִפְסוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נוֹוֵל מ"מ לֹא רָצוּ חו"ל לְסַמּוֹךְ ע"ז דְּחָדָא דְשָׂמָא וּמְצָאוּ אֲנָשִׁים דִּישְׁכַּחוּ לַעֲשׂוֹת זֶה.

וְעוֹד דְּאֶפְשָׁר דְּאִסוּרָא נְמִי אִיכָא בְּזָה דְּאֶפְשָׁר דְּעוֹבֵר מִשׁוֹם לֹא יִלְבַּשׁ גְּבֵר שְׂמֵלַת אִשָּׁה דְּהָא מְבִנְיָא בְּטוֹש"ע בִּיּוֹ"ד ס' קפ"ב דְּבִכְלָל דְּלֹא יִלְבַּשׁ גְּבֵר הוּא שֶׁלֹּא יִתְקַשֵּׁט הָאִישׁ בְּתַכְשִׁיטֵי אִשָּׁה לְכַחֵל וְלִשְׂרוֹק וּלְגַדֵּל הַשֶּׁעַר כְּמִין מִחֲלָפוֹת הוּא אֶחָד מִנּוּיֵי הָאִשָּׁה וְתַכְשִׁיטֵיהּ וְכִדְאִיתָא בְּסוּף הַמְצָנִיעַ (דף צ"ד) וְכֵן מְצִינּוּ שֶׁם דְּהַמְלִקֵט שֶׁעָרוֹת לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוּרוֹת עוֹבֵר מִשׁוֹם לֹא יִלְבַּשׁ גְּבֵר שְׂמֵלַת אִשָּׁה.

וּבְפֶרֶק בְּמַה טוֹמְנִין דָּף נ' ע"ב) גְּרִסִּינָן שֶׁם בְּבִרְיָתָא מְגַרֵר אָדָם גְּלָדִי צוּאָה וְגִלְדִי מִכָּה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ בְּשִׁבִיל צַעַר' וְאִם בְּשִׁבִיל לִיִּפּוֹת אִסוּר וּפִירִש"י מִשׁוֹם לֹא יִלְבַּשׁ גְּבֵר שְׂמֵלַת אִשָּׁה וּמִשׁוֹ"ה ס"ל לְמַר זוּטְרָא שֶׁם דְּאִסוּר לְרַחוּץ פְּנָיו בְּבִרְדָּא אֶפְיָלוֹ בְּחוֹל מִשׁוֹם לֹא יִלְבַּשׁ גְּבֵר וְכוּ' וְא"כ כ"ש דְּלִיִּפּוֹת שֶׁעָרוּ אִסוּר.

וְשֶׁמִּשׁוֹן דְּעֲשֵׂה שֶׁעָרוּ מִחֲלָפוֹת אֶפְשָׁר דְּסָבַר כְּאִידָךְ בְּרִיָּתָא דְּמִתִּיר דְּרוֹחֵץ אָדָם פְּנָיו יָדָיו וְרִגְלָיו בְּכָל יוֹם בְּשִׁבִיל קוֹנוֹ [אוּ דְּאֵינּוּ אֵלָא אִיִּסוּרָא דְּרַבְּנָן בְּעִלְמָא וּמִיָּהוּ לְעֲנֵן הַדִּין אֵין רֵאשִׁי לְנִד"ד מִהֶתֵם דָּאִף הָאִמּוֹרָאִים דְּמִתִּירִין הֶתֵם.

מ"מ בְּיָפוּי שֶׁעַר אֶפְשָׁר דְּמוֹדוֹ דְּאִסוּר דְּשִׁאֲנֵי הֶתֵם דְּאֵין זֶה מְדַרְכֵי הָאִשָּׁה וְתַכְשִׁיטֵיהּ דְּכָל אָדָם בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה דְּרַכּוֹ לְרַחוּץ פְּנָיו יָדָיו וְרִגְלָיו לְנוֹי וְאֵינּוּ מִיּוֹחַד דְּנוֹקָא לְאִשָּׁה אֲבָל לְגַדֵּל שֶׁעַר וּלְיִפּוֹתָם אֵינּוּ מִיּוֹחַד אֵלָא לְאִשָּׁה וְשִׁפִּיר תִּקְנוּ חו"ל לְגַלֵּחַ עָרֵב הֲרִגְלָהּ דְּנוֹקָא: וְלַעֲנֵן עֵיקַר חֲדוּשׁוֹ שֶׁל בְּעַל פּמ"ג הַנְ"ל דְּפָרוּעַ רֵאשׁ הֵינּוּ שֶׁגְּדֵל שֶׁעָרוּ יוֹתֵר מִל' יוֹם אִסוּר בְּנִשְׂיָאֵת כְּפִיָּם מִשׁוֹם דְּאִתְקַשׁ לְכַהֵן מְשֻׁרֵת לְדִידֵי מְסַפְקָא לִי טוֹבָא.

דְּחָדָא דְּכִינּוֹן דְּאִמְרִינָן בְּש"ס דְּתַעֲנִית כ"ז דְּהֵנִי הֵיקְשָׁא דְּאִתְקַשׁ כַּהֵן מְבַרְךָ לְנִזְיֵר וּלְכַהֵן מְשֻׁרֵת אֵינּוּ אֵלָא אִסְמִכְתָּא עֲלָמָא וְאִזְלִינָן לְקוֹלָא וְהִלְכָהּ אֵינּוּ אִסוּר אֵלָא בֵּינָן מִשׁוֹם דְּהוּא דְּבַר הָאִסוּר בְּשִׁנְיָהֶם אֲבָל בְּחִרְצוֹן מוֹתֵר מִשׁוֹם דְּאִתְקַשׁ לְכַהֵן מְשֻׁרֵת דְּמוֹתֵר בְּחִרְצוֹן וְכֵן בְּעַל מוֹם מְבַרְךָ דְּאִתְקַשׁ לְנִזְיֵר וְא"כ לְעֲנֵן פְּרוּעַ רֵאשׁ נְמִי י"ל דְּמוֹתֵר דְּהָא אִתְקַשׁ לְנִזְיֵר וְנִזְיֵר מוֹתֵר בְּגִדוֹל שֶׁעַר וְאִדְרַבָּה עֵיקַר מְצַנֵּתוֹ לְגַדֵּל שֶׁעָרוּ.

ועוד דהא פרוע ראש לא פתיב באורייתא קלל רק נלמד מקרא דיחזקאל וכדאיתא בתענית (דף י"ז) ואמרין שם דעד דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ע"ש.

וא"כ עיקר דין פרוע ראש אינו אלא הלמ"מ וכבר ידוע דעת רש"י ו"ל בשפת קל"ב דכל הי"ג מדות לא ילפינן מהלכה דלא ניתנה תורה שבע"פ לידרש בי"ג מדות וא"כ א"א ללמוד פהו מברך לאסור בפרוע הראש מהקישא דאתקש לכהן משרת דהא בכהן משרת גופא אינו אלא הלכה ואין דנין היקשא מהלכה ואף דהה"ה היקשא אינו אלא מדרבנן מ"מ ונדאי דחו"ל גופא פשדרשו היקשא לאסמכתא לא דרשי אלא אסמכתא דאיפא כה"ג בשל תורה וכמו דאמרין בעלמא כל דתקון רבנן פעין דאורייתא תקון: ובר מן דין הא פבר אמר רב אשי בתענית (דף י"ז ע"ב) דמשו"ה לא גזרו חכמים שיהיה פהו בזמן הגה מחנך לגלח שער כל ל' יום משום מהרה יבנה ביהמ"ק וכו' משום דשתויי יין דמחלי עבודה גזרי בהו רבנן אבל פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרי בהו רבנן עיי"ש [וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' ביאת המקדש הלכה ט' דפרועי ראש לא מחללי עבודה עיי"ש] וא"כ לענין פהו מברך נמי פיון דאינו אלא מדרבנן אפשר דלא גזרי רק בשתויי יין דמחללי עבודה.

ובנה פתבתי טעם לדברי הרמב"ם ו"ל בפט"ו מהל' תפלה הלכה ד' דכתב שם והנין פיצד מי ששטה רביעית יין בבת אחת אינו נושא את כפיו עכ"ל וכתבתי שם בצידו והא דלא כתב רבינו גם בשכור משאר משקין המשכרין דאסור בנשיאת פנים כמו דכתב בפ"א מהל' ביאת מקדש לענין עבודה.

מזה ראיה גדולה למה שכתבתי במק"א בעז"ה וכבר נדפס על שמי בהגהות של מר אחי הגאון זצ"ל על ס' המצות שנדפס בפה ק"ק ווילנא בשנת תרכ"ו ובספרו ראשית בכורים (דף י"ט ע"ב) דרבינו הגדול הרמב"ם ו"ל דפסק שם דאסור גם בשאר משכרין ולוקה אם עבד עבודה לאו משום דפסק כר' יהודה (בבכורות דף מה: ובכריתות דף יג.

) דא"כ הל"ל לפסוק דמחלל עבודה נמי אלא משום דאפילו לרבנן דלית להו קרא לשאר משכרין מ"מ מבואר במשנה דבכורות שם דפסול לעבודה לכתחלה משום דאינו שונה בזרעו של אהרן.

והרמב"ם לשיטתו אזיל דפסק בפ"ו מהל' ביאת המקדש דגם בפסולין שאינן שוין בזרעו של אהרן נמי איפא מלקות ואין נ"מ בין לר"י ובין לרבנן רק לענין חלול עבודה ומשום הכי לענין נשיאת פנים ס"ל לרבינו דאינו אסור רק בדבר דגבי עבודה מחלל עבודה אבל בשאר משכרין דאינו מחלל עבודה לרבנן.

אינו שייך לאסור בנשיאת פנים משום דעיקר אסורא דשתית יין לענין נ"כ אינו אלא דרבנן וכדאמרין בש"ס דתענית הנ"ל והלכך מסתברא דלא גזרו רבנן אלא בדבר שמשלל עבודה וכסברת רב אשי בתענית הנ"ל וכעין זה כתב הכ"מ שם לענין אם נתן לתוכו מים כל שהוא ע"ש: ועוד דהא פסול דאינו שונה בזרעו של אהרן הוא משום פסולא דמום נגעו בה דדמיא למום וא"כ לא שייך זה בנ"כ דהא אפילו בעל מום גמור מותר לישא כפיו.

אָבֵל לְדַעַת הַמְּפָרְשִׁים דְּרַבֵּינוּ פֶּסֶק כַּר' יְהוּדָה וְכִמּוֹ שֶׁהוּבָא שָׁם בַּכ"מ קָשָׁה דְהו"ל לְמַפְסֵק
נְמִי הָכָא בְּכֹהֵן דְּשָׁכּוּר בְּשָׂאָר מְשַׁפְּרִין נְמִי אָסוּר. וּמִיָּהוּ אִיפָּא לְיִיטָב דִּי"ל דַּנ"כ שְׂאֵנִי
דְּאַתְקִישׁ לְנִזִּיר וְנִזִּיר אֵינוֹ אָסוּר אֲלָא בֵּינָן וְכִדְאַמְרִינוּ בְּש"ס דְּתַעֲנִית הַנָּ"ל דְּהִנְי הֵיקְשָׁא
אֵינוֹ אֲלָא אֶסְמִכְתָּא וְאַזְלִינוּ לְקוּלָּא וְכֹן כְּתֹב הַמַּג"א בְּאַמֶּת בְּסִי' קַכ"ח ס"ק נ"ה עֵי"ש
וְדַבְרֵי הַט"ז שָׁם בַּס"ק ל"ה דְּאִוְסֵר גַּם בְּשָׂאָר מְשַׁפְּרִין תְּמוּהָ וְנִמְשָׁף לְשִׁיטְתוֹ דַּס"ל דְּהָף
הֵיקְשָׁא הֵיקְשׁ גָּמוּר הוּא מַה"ת אָבֵל בְּאַמֶּת דְּכִינוּ דְּאֵינוֹ אֲלָא מְדַרְבָּנָן [וְלַהֲט"ז גַּעֲלָם
בְּאַמֶּת בַּמַּחֲכ"ת הַש"ס דְּתַעֲנִית הַנָּ"ל וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּבוֹ הָאֲחֵרוֹנִים ז"ל] יָפָה כְּתֹב הַמַּג"א דְּיִישׁ
לְהַקֵּל בְּשָׂאָר מְשַׁפְּרִין.

וּמ"מ לְעַנְיָן הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה אֵין לְהַכְרִיעַ בְּזָה לְהַקֵּל נֶגֶד דְּבַרֵי הַט"ז דְּכִינוּ דְּאַפְשָׁר בְּלֵא"ה
דְּהָא יָכוֹל לְצִאת מִבַּהֲכַנ"ס קוּדָם רְצָה וּבְפֶרֶט דְּאַפְשָׁר דְּעֵיקָר הַטַּעַם דְּאָסְרוּ חֲכָמִים כֹּהֵן
מְבָרַךְ בֵּינָן הוּא מְשׁוּם דְּהַבְרָכָה צְרִיכָה שְׁתִּהְיֶה שְׁלִימָה בְּדַעַת מִיּוֹשְׁבֵת וּמִמִּילָא שְׁכּוּר
בְּשָׂאָר מְשַׁפְּרִין נְמִי הָא אֵינוֹ בְּדַעַת מִיּוֹשְׁבֵת.

אַמְנָם לְעֵיקָר הַדִּין דְּנִסְתַּפְקֵנוּ בְּרִישׁ הַשְּׂאֵלָה י"ל דְּהַסוּמָף עַל הַפְּרִי חֲדָשׁ בְּזָה הַנָּ"ל לֹא
הַפְּסִיד וְאַדְרָבָה יְרוּיחַ דְּכָל כֹּהֵן שְׁמֵבְרַךְ מִתְבָּרַךְ וְכִדְאַיְתָא בְּסוּטָה (דָּף ל"ח ע"ב): וְלַעֲנִין
נִוסַח הִיָּה ר"ר שְׁתַּקְנוּ חו"ל שְׁיִאמְרוּ הַפְּהֻגִים קוּדָם בְּרַכַּת כֹּהֲנִים יַה"ר מְלַפְנֵיהּ וְכו' שְׁיִהְיֶה
הַבְּרָכָה שְׁצִינְתָנוּ בְּרַכָּה שְׁלִימָה וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ שׁוּם מְכַשׁוּל וְעוֹן שְׁמַעְתִּי מִפִּי מַר אַחֵי הַגָּאוֹן
זצ"ל פִּירוּשׁ נֶכוֹן בְּזָה דְּהֵנָּה לְכַאוּרָה צְרִיף לְהַבִּין הַטַּעַם דְּדַרְשֵׁי חו"ל בְּסַפְרֵי אֲמוּר לְהַם
מִכָּאֵן שְׁהַחֲזוּן אוֹמֵר לְהַם עַל כָּל מְלָה וּמְלָה דְּלָמָּה חֲזִיבָה הַתּוֹרָה כֹּף לְהַקְרוֹת לְכַהֲנִים
[נֵאֵם נִימָא דְּאֵינוֹ אֲלָא אֶסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא וּמְדַרְבָּנָן בְּנוּדָאֵי תִיקְשֵׁי דְּמַאיְזָה טַעַם תַּקְנוּ רַבָּנָן
כֹּף] וְאָמַר מַר אַחֵי הַנָּ"ל ע"פ הַש"ס דְּיוֹמָא דָּף דְּאַמְרִינוּ שָׁם דַּמְשׁו"ה הִיָּה הַכַּה"ג מוֹנָה
הַהֲזֹאוֹת בִּיּוּה"כ אַחַת.

אַחַת וְאַחַת אַחַת וְשְׁתֵּי כו' הוּא כְּדִי שְׁלֵא יִטְעָה בְּהַזְאוֹת מְשׁוּם דְּאֵם חֶסֶר אַחַת מִן
הַמִּתְנוּת לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם וְכ"כ הַרְמְב"ם ז"ל בְּפִירוּשׁ הָף טַעְמָא וַא"כ י"ל דְּגַבֵּי בְּרַכַּת
כֹּהֲנִים נְמִי דְּהָא אֵם חֶסֶר הַפְּהֻגִין תִּיקָבָה אַחַת מִן הַבְּרָכוֹת הָרִי הוּא עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תִּגְרַע
כִּמּוֹ אֵם מוֹסִיף בְּרַכָּה אַחַת מְשָׁלוּ עוֹבֵר בְּבַל תּוֹסִיף וְכִדְאַיְתָא (בַּר"ה דָּף כ"ח) וְלָכֵן תַּקְנוּ
לְהַקְרוֹת כְּדִי שְׁלֵא יִטְעָה וַא"כ י"ל דְּזָהוּ שְׁתַּקְנוּ בְּנוֹסַח יַה"ר שְׁיִהְיֶה בְּרַכָּה שְׁלִימָה וְהִיָּנוּ
שְׁלֵא יִחְסַרְתִּיקָבָה אַחַת וְאַז יִהְיֶה בָּהּ מְכַשׁוּל וְעוֹן ח"ו דְּהָא עוֹבֵר בְּבַל תִּגְרַע וְלָכֵן תַּקְנוּ
לְהַתְפַּלֵּל שְׁיִהְיֶה הַבְּרַכָּה שְׁלִימָה כֹּן שְׁמַעְתִּי מִפִּי מַר אַחֵי הַנָּ"ל וְדַפְח"ח: וְלַעֲנִין הַמְּנַהֵג
שְׁנַהֲגוּ בְּכָל מְדִינַתָנוּ שְׁלֵא לִישָׂא כְּפִים רַק בְּיוֹם טוֹב וּבַר"ה וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים וְכִמּוֹ שְׁכ'
הַרְמ"א בַּהֲגַה"ה בְּסִי' קַכ"ח סְעִיף מ"ד הַנָּה כְּבָר דְּחָקוּ הָאֲחֵרוֹנִים בְּטַעַם הַמְּנַהֵג.

וּמַה שְׁכ' הַרְמ"א ז"ל הַטַּעַם מְשׁוּם שְׂאֵז שְׁרוּיִם בְּשִׁמְחַת יו"ט וְטוֹב עֵין הוּא יְבָרַךְ קָשָׁה
טוֹבָא דַּא"כ בַּר"ה וְיִוְהַכ"פ לְמָה נּוֹשְׂאִין כְּפִיָּהֶם הָא בַּר"ה וְיִוְהַכ"פ אֵינוֹ נוֹהֵג מְצַנַּת שְׁמַחָה
וְגַם עַל הַטַּעַם שְׁכָתֵב דַּמְשׁו"ה אֵין נ"כ בְּחוּל מְשׁוּם בְּטוּל מְלָאכָה לְעַם תִּיקְשֵׁי דְּלָמָּה אֵין
נ"כ בְּשִׁבְתָּ וּכְבָר הָאָרִיף בְּזָה כָּל הַצְּנוּרָף בְּסַפְרֵי רַאשִׁית בְּכוּרִים לְמַר אַחֵי הַגָּאוֹן זצ"ל (דָּף
ע"ב) וּמַש"ש מַר אַחֵי ז"ל סְמָף גְּדוּל לְמַנְהִיגֵינוּ מַש"ס עָרוּף דְּסוּטָה (דָּף ל"ח) דְּמִקְשָׁה
דְּמַה לְהַלֵּן כַּ"ג וּר"ח וְעַבּוּדַת צְבוּר עַכ"ל וּמַסִּיק וְכַתֵּב וְז"ל דְּבִזָּה ז"ל פִּינוּ דְּאֵין יְכוּלַת
לְקַיָּים בְּיַדֵינוּ מ"ע זוּ בַכ"י מְשׁוּם בְּטוּל מְלָאכָה לְעַם נִרְאָה דְּשׁוּב יֵשׁ לָנוּ לְקַיָּים בְּזָה

כפֿשטײַה דקרא ויִשָּׂא אֶהָרֶן וגו' שְׁלֵא לִישָׂא כפֿים רק בְּזִמְנ דַּאיפֿא חֲטָאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים וכו' וְכִסְבֶּרֶת ר' יוֹנָתָן בִּשְׁׁס דְּסוּטָה הַגָּׁל וְתָמָה עַל הַגָּאוֹן רמ"ע מִפְּאַנּוּ ז"ל בְּתִשׁוּׁי ס׳ צ״ה שְׁחָשׁב סְבָרָא זֹו לְטַעוֹת וּבְלִי סִפְק דַּאֲשַׁמִּיטָתִי לְהַגָּאוֹן הַגָּׁל סוּגְיָא דְּסוּטָה (דָּף ל"ח) עיי"ש.

וְאַנִּי תָמָה דְּהַמְעִינֵן בַּמַּל"מ בְּפִי"ד מֵהַל' תְּפִלָּה יִרְאֶה לְהַדְיָא דְּבִיָּאָר פְּנוּנַת הַגְּמָרָא הַגָּׁל דַּאִין פְּנוּנַת ר' יוֹנָתָן לְהַקְשׁוֹת דְּלָא יִנְהוּג מ"ע דְּבִרְכַת פְּהֵינִים רק בְּכַה"ג וּבִר"ח וְעִבּוּדַת צָבוּר דְּפִשׁוּט דַּמ"ע דַּנ"כ הוּא דְּבָר הַנְּהוּג בְּכָל יוֹם.

וְעוֹד דְּגַם בְּגִבּוּלִין הוּא מֵה"ת וּבְגִבּוּלִין הָא לִיפֿא קִרְבָּן. אֲלֵא עֵיקָר הַפְּנוּנָה הוּא דְּקִשָּׁה עַל ת"ק דְּלָמַד דַּמ"ע דְּבִרְכַת פְּהֵינִים הוּא בַּנ"כ דְּוּנְקָא מְקָרָא דְּוִישָׂא אֶהָרֶן ע"ז מְקִשָּׁה דְּמָה לְהַלָּן שְׁפֵן הִיָּה כ"ג וּר"ח וְעִבּוּדַת צָבוּר אָבֵל בְּכָל יוֹם דְּלִיפֿא כַּה"ג מַנ"ל דְּבַעֲי בַּנ"כ אָבֵל עֵיקָר מ"ע דְּבִרְכַת פְּהֵינִים בְּלִי סִפְק דְּנוֹהֵג בְּכָל יוֹם וְאוּלַי פְּנוּנַת מַר אָחִי ז"ל לֹוֹמַר דַּמ"מ לְבִרְרָה בַּנ"כ אִין לָנוּ רק בְּמָקוֹם דַּאיפֿא חֲטָאת עוֹלָה וּשְׁלָמִים וְכִינּוּן דְּהַפְּהֵינִים מְבָרְכִין בַּנ"כ דְּוּנְקָא מְמִילָא לֹא נִהְיָו לְבִרְרָה רק בִּיו"ט דַּאיפֿא חֲטָאת וּשְׁלָמִים וְגַם בִּר"ה וִיו"כ דְּלִיפֿא שְׁלָמִים מ"מ אִיפֿא חֲטָאת (וְכֵן הַשִּׁיב לִי עַל פֶּה בְּפִירוּשׁ דְּכֵן הוּא פְּנוּנָתוֹ) מ"מ עַל טַעַם שְׁל מַר אָחִי קִשָּׁה דַּא"כ בִּר"ח שְׁחָל בְּשַׁבַּת יִהְיֶה בַּנ"כ דַּאיפֿא חֲטָאת וְגַם לִיפֿא בְּטוּל מְלָאכָה לְעַם וּכְבָר הַרְגִישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁם בַּהֲגַה"ה וְרִאִיתִי לְהַגָּאוֹן בְּעַל חֲתָמִים סוּפֵר ז"ל בַּאו"ח ס׳ כ"ג שְׁפִתָּב טַעַם עַל הַמְּנַהֵג שְׁאִין נוֹשָׂאִין כְּפִים רק בִּיו"ט מִשׁוּם דַּנ"כ פְּתִיב בְּקָרָא אַחַר עִבּוּדָה וְכַדִּילְפִינּוּ רַפ"ב דְּמַגִּילָה מְדַכְתִּיב וְיַרְדּ מַעֲשׂוֹת הַחֲטָאת וּיְבָרַךְ אֶת הָעַם וּתְפִלָּה בְּמָקוֹם עִבּוּדָה וְאִין סִפְק כְּשִׂאִין עִבּוּדָה רְצוּיָהּ וְהוּא פְּגוּל ח"ו גַּם בְּרִכַת פְּהֵינִים לֹא תַחוּל עַל הַמְּתַבְּרָכִים.

וְהִיּוֹת בַּעוּה"ר פֶּל יְמוֹת הַחֹול טְרוּדִים עַל הַמְּחִיָּה וְעַל הַפְּלִפְלָה וְרוּב הַתְּפִלָּה וְכו' ע"כ מְבָרְכִים בִּיו"ט שְׁהַעוֹלָם פְּנוּיִם וּמְכַוְּנִים בְּתַפְלָתָם וְכו' אֵלוּ דְּבִרְיוֹ ז"ל שָׁם. וְאַנְכִי תָמָה דְּמִי תָלָה בְּרִכַת פְּהֵינִים בְּתַפְלָה וְהֵלֵא בְּרִכַת פְּהֵינִים בְּגִבּוּלִין ג"כ נִרְאֶה שְׁהִיא מ"ע מִן הַתּוֹרָה דְּהֵלֵא בְּקָרָא סְתָמָא פְּתִיב פֶּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי וְגו' וְהוּי פְּכָל הַמְּצוֹת הַפְּתוּבוֹת בְּתוֹרָה וְנוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן וְכ"כ הַרְמַב"ם ז"ל בְּמַגִּנֵּן הַמְּצוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ס' הִיָּד הַחֲזָקָה מְצוּהָ כ"ו לְבִרְרָה הַפְּהֵינִים אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁנֵאֲמַר פֶּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי עַכ"ל וְלֹא הַזְכִּיר דְּוּנְקָא בְּמַקְדָּשׁ בְּשַׁעַת עִבּוּדָה הוּא מ"ע.

וְכ"ה ג"כ בְּסִפְר הַחֲנוּךְ בְּמַצְנָה שִׁס"ז שְׁנֵצְטוּוּ הַפְּהֵינִים שְׁיִבְרְכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם כּו' וְכֵן מִשְׁמַע ג"כ מִהִירוּשָׁלַיִם דְּנִזִּיר שְׁהוּבָא בְּתוֹסְפוֹת דְּסוּטָה (דָּף ל"ח ד"ה פֶּל) דְּמִיבְעִיא לִיה מַהוּ שְׁיִטְמָא פֶּהֶן לְנִשְׂיַאת כְּפִים אִי אֲמַרִינּוּ דַּאֲתִי עֲשֶׂה וְדַחֲי ל"ת ע"ש אֲלֵמָא דַּס"ל דְּהוּא מ"ע מִן הַתּוֹרָה דְּלִיפֿא לְמִימַר פְּלָל דְּמִיָּרִי בַּנ"כ בְּמַקְדָּשׁ דְּהָתָם פְּשִׁטָּא דַּאִין לֹו לְטַמָּא דְּהָא טַמָּא אָסוּר לִיפְנִס לְמַקְדָּשׁ וְחִיִּיב פֶּרֶת וּפְשִׁטָּא דַּנ"כ לֹא יִדְחָה אִיסוּר פֶּרֶת דְּהָא אִין עֲשֶׂה דוּחָה ל"ת שְׁיִשׁ בּוּ פֶּרֶת אֲלֵא ע"כ דְּבְגִבּוּלִין קְאָמַר וְזֶה וְנִדְאִי ג"כ דְּחִסָּק לֹוֹמַר דְּמִיָּרִי לְעַנְנֵן טוּמְאָת בֵּית הַפֶּרֶס דְּהוּא מְדַרְבְּנֵן וּמִיבְעִיא אִי אֲתִי נְשִׂיַאת כְּפִים דְּרַבְּנֵן וְדַחֲי לְטוּמְאָה דְּרַבְּנֵן דְּהָא וְנִדְאִי א"א לְפָרֶשׁ כֵּן בִּירוּשָׁלַיִם דְּחִדָּא דְּבֵית הַפֶּרֶס יֵשׁ לֹו תַקְנָה עַל יְדֵי נְפוּחַ דְּהָא קִי"ל דְּמַנְפַּח אָדָם בֵּית הַפֶּרֶס וְהוּלָהּ וְכִינּוּ דִישׁ לֹו לְעֲשׂוֹת ע"י הִיתָר פְּשִׁטָּא דַּאָסוּר לְעֲשׂוֹת בַּאָסוּר.

ועוד דאפ"י אם מייירי בגוונא דא"א לעשות ע"י היתר הא דעת השאלות באמת הובא בתוס' בע"ז ודף י"ד) דלכל המצות מותר הפהן לטמאות בבית הפך דבמקום מצנה לא העמידו חז"ל דבריהם והא דחמרינו בע"ז שם דמטמא פהן בבית הפך ללמוד תורה ולקשא אשה רבותא נקט דאפילו הגי מצות דקילי שרי וכ"ש שאר מצות עיי"ש בתוס'.

וא"כ נ"כ לא גרע משאר מצות וכן משמע בירושלמי שם מתחלה דס"ל דמותר ליטמא לכל המצות וכמו שכתב בשירי קרבן שם וכן כתב הש"ק עוד להדיא שם בד"ה מהו שיטמא דבירושלמי ע"כ דמייבציא ליה בטומאה דאורייתא דאלו לטומאה דרבנן לא גרע משאר מצות וא"כ מוכח להדיא דהירושלמי ס"ל דנ"כ הוא מ"ע מה"ת אפילו בגבולין [וכ"כ מר אחי הגאון ז"ל בספרו שם בקיצור דמהירושלמי איכא להוכיח למימר דהוא מה"ת] ודלא פהגאון יעב"ץ ז"ל דס"ל דאינו אלא מדרבנן ע"ש וא"כ פשיטא דלא תליא בתפלה פלל דלא מייבציא לשיטת רוב המפרשים דתפלה הוא דרבנן ואנשי פנסת הגדולה הוא דתקנו מצות תפלה וא"כ כל ימי בית ראשון וגלות בכל היו פהנים נושאים את פניהם בכל יום בגבולין בלא תפלה פלל.

ואפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דתפלה מצות עשה מן התורה היא מפל מקום הרי כתב בעצמו בפ"א מהל' תפלה הלכה ב' דתפלה מיוחדת לצבור לא נתקנה רק בימי עזרא אבל כל ימי בית ראשון וגלות בכל היה כל אחד מתפלל בפני עצמו כפי יכולתו ובכל עת שירצה.

יש מתפלל פעם אחר ביום ויש מתפלל פעמים הרבה עיי"ש וא"כ א"א לומר פלל דנשיאת פנים בגבולין עיקר חיובה וזמנה בעת התפלה דווקא דהלא מה"ת ליכא זמן לתפלה פלל וגם ליכא חיובה להתפלל בצבור אלא כל אחד מתפלל בעת שהיא רוצה ונשיאת פנים היא בעי עצרה וכדתנן בפ"ג דמגילה (דף כ"ב) [מיהו י"ל דזה אינו אלא מדרבנן ואף דילפינו זה מקרא דונקדשתי בתוך בני ישראל מ"מ נראה דאינו אלא אסמכתא [וכ"כ הר"נ במגילה שם להדיא ע"ש] [וצ"ע בזה] וא"כ דברי הגאון בעל ח"ס ז"ל הג"ל תמוהין בזה: שוב מצאתי בס' קרן אורה על מס' סוטה להגאון מ' יצחק מקארלין בסוטה שם שהאריף ג"כ להסתפק שם בנשיאת פנים דגבולין אם הוא מה"ת או לא ואם יש להם שייכות לתפלה והעיר ג"כ כמ"ש בעז"ה דאף לדברי הרמב"ם ז"ל דתפלה דאורייתא מ"מ תפלה בצבור נראה דנודאי אינו אלא מדרבנן ותמה שם על אחי הגאון במשפנות יעקב באו"ח בסימן ס"ו שהביא סיוע מדין נשיאת פנים להרמב"ם ז"ל דתפלה דאורייתא ולהג"ל אינו ראיה פלל דאף לדברי הרמב"ם ז"ל צ"ל דנ"כ לא שייך לתפלה פלל גם הוא ז"ל הכריח שמה דמצות עשה מן התורה היא מדברי הירושלמי הג"ל וגם מד' הילקוט בפרשה נשא בשם הספרי זוטא ע"ש בספר הג"ל.

אף לענין עיקר הטעם של מנהגינו הנה כבר כתבתי לעיל בתשובה הלז טעם נכון להמנהג. ובס' ראשית בכורים למר אחי ז"ל (דף י ע"א) נדפס על שמי עוד טעם נכון להמנהג ע"פ הירושלמי (פ"ט דסוטה הלכה י"ד) ע"ש ואין מן הצורך להפיל הדברים הנלע"ד כתבתי בעז"ה: סימן יא ראוי לברר בדין דבר שטבולו במשקה דמבואר בפסחים (דף קט"ו) דצריף נט"י דנראה כמעט כל דעת הראשונים ז"ל דצריף לברר על הגטילה ג"כ ומהם הרמב"ם ז"ל ברפ"ח מהלכות חמץ ומצה דכתב שם דצריף לברר על הגטילה

שְׁרוּחֵץ לְטָבֹל רֵאשׁוֹן וְאַף דְּהִנְטִילָה הַזֹּאת אֵינָה בָּאָה אֶלָּא מְשׁוּם דְּהוּי דְּבַר שְׁטַבּוּלוֹ
בְּמִשְׁקָה [וכמ"ש"ש הַרְמַב"ם בְּהִלְכָה ב' דְּצָרִיף לְטָבֹל הַיְרָקוֹת בְּחֶרֶסֶת וְחֶרֶסֶת הוּי
מִשְׁקָה כַּמ"ש הַתּוֹס' בְּעַרְבֵי פְסָחִים (ק"ו ע"א ד"ה צָרִיף) דְּבַעַת הָאֵכִילָה מְקַלְשִׁין אוֹתוֹ
בְּיַיִן וְחֹמֶץ וְיַיִן הֵנָּה אֶחָד מִז' מִשְׁקִין פְּמִבְּוֹאָר בְּשׁו"ע או"ח ס"א קנ"ח סְעִיף ד' וּבְנִמְנִינוּ
נוֹהֲגִין לְעַרְבוֹ בְּמִי דְּבִשׁ וּג"כ הוּי מִשְׁקָה דְּדְּבִשׁ דְּבוֹרִים הֵנָּה מִשְׁקָה פְּמִבְּוֹאָר שְׁם שְׁם
בְּשׁו"ע].

וְכֵן רַבֵּינוּ יוֹסֵף טוֹב עֲלָם זצ"ל בְּפִיּוּט שְׁלוֹ שְׁיָסֵד לְשַׁבַּת הַגְּדוּל יָסֵד ג"כ דְּמִשֵּׁי יָדִיָּה וּמְבָרַף
עֲנִט"י וְכֵן בְּסֵדֶר הַלִּילָה שְׁיָסֵד מְהֵרָם מְרוּטְנִבּוֹרֵג ז"ל וְהוֹעֲתַק בְּהִגָּהַת מִיַּמּוֹנֵי סוּף
הַלְכוֹת חֲמֵץ וּמִצָּה יָסֵד ג"כ שְׁצָרִיף לְבָרַף עַל הַנְּטִילָה שְׁכַתּוּב שְׁם וְיָדִיּוֹ רַחֵץ וּיְבָרַף
כְּתוּבָה אֲדָמָה בְּטָבֹל בְּרָכָה הַגּוֹנָה ע"כ אֶכֶן בַּהֲגַמִּי"י שְׁם נִסְתַּפֵּק בְּדְּבָרָיו דְּאֶפְשָׁר דְּהָא
דְּקָאֵמֵר דְּמְבָרַף כְּתוּבָה ר"ל בְּבִרְכַת בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה קָאֵמֵר וְכַדְמִסִּיִּים אֲדָמָה בְּטָבֹל
בְּרָכָה הַגּוֹנָה וְהִבִּיאוּ קִצְתָּ רֵא"י לְזֶה מְדְּבָרָיו יַעו"ש.

(וְלִי הַצָּעִיר נִרְאָה לְהִבִּיאַ רְאִיָּה מְוִכְרַחַת לְזֶה דַּא"כ תִּיקְשִׁי דִּינִיָּה אֲדִינִיָּה דְּהָא הַטּוֹר
או"ח בְּס"י תַע"ג הִבִּיא בְּשֵׁם מְהֵרָם רוֹטְנִבּוֹרֵג ז"ל שְׁהֵאִידְנָא א"צ נְטִילָה כָּלֵל לְדְּבַר
שְׁטַבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה וְע"כ לֹא הָיָה מְבָרַף עַל הַנְּטִילָה כ"כ הַטּוֹר בְּשֵׁמוֹ שְׁם וְהֵיָאֵף יָסֵד שְׁצָרִיף
לְבָרַף אֶלָּא וְנִדְּאִי דְּקָאִי עַל בְּרָכּוֹת בַּפ"א וְכַמ"ש הַגְּהוֹת מִיַּמּוֹן כֵּן נ"ל אֶמְנָם אַח"כ מְצִאֲתִי
כֵּן בְּס' מְפִנְרָסִם וְשִׁכְחִתִּי שְׁמוֹ וְכַמְדֻנְמָה לִי שְׁמִצְאֲתִי כֵּן בְּס' בָּאֵר שְׁבַע עַל הוֹרִיּוֹת
וְכִרִיתוֹת בְּסוּף הַסֶּפֶר שֶׁכ' דִּישׁ מְחַלְנֶקֶת הַפּוֹסְקִים בְּדַעַת מְהֵרָם ז"ל בְּדִין זֶה שְׁהוֹרֶקֶת
וְהַפְּלִבּוֹ הִבִּיאוּ בְּשֵׁמוֹ דַּס"ל דְּצָרִיף לְבָרַף עַל טָבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה וּקִצְתָּ פּוֹסְקִים הִבִּיאוּ בְּשֵׁמוֹ
אִיפְכָא דְּאִין צָרִיף לְבָרַף: וְנ"ל דְּהֵנָּה פּוֹסְקִים פְּלִיגִי בְּפִירוּשׁ דְּמְבָרַף כְּתוּבָה שְׁיָסֵד
מְהֵרָם ז"ל אִי ר"ל בְּרַכַּת עַל נְטִילַת יָדִים אוֹ בְּרַכַּת בַּפ"א וּמִלְשׁוֹן זֶה יֵצֵא הַמְּחַלְנֶקֶת
וְכַמּוֹ דְּנִסְתַּפֵּק הַגַּהֲמִי"י בְּפִירוּשׁ דְּבָרֵי מְהֵרָם ז"ל): וְכֵן כְּפָה רֵאשׁוֹנִים ס"ל כֵּן וְכַנ"ל
ג"כ דַּעַת הַטּוֹר בְּס"י קנ"ח וְהָרֵא"ש בְּפְסָחִים וּבַפ' כָּל הַבְּשָׂר וְכַמ"ש הַב"י שְׁם בְּס"י קנ"ח אַ
וְדְּבָרֵי הָרַב בֵּית יוֹסֵף שְׁם צ"ע שְׁהִבִּיא רְאִיָּה מַד' הַרְמַב"ם בַּפ"ו מֵהַל' בְּרָכּוֹת דְּגַם הוּא
ז"ל סוּבֵר דְּצָרִיף לְבָרַף בְּרַכַּת עֲנִט"י עַל דְּבַר שְׁטַבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה וּבְאַמַּת שְׁלַפְעֲנָד אִין
מְדְּבָרֵי הַרְמַב"ם ז"ל שׁוּם רְאִיָּה דְּצָרִיף לְבָרַף לְהַמְעִיֵּן שְׁם בְּדְּבָרָיו ז"ל וְזֶהוּ שְׁכַתּוּב בְּאַמַּת
הַב"י שְׁם דְּנִרְאָה כֵּן מַד' הַרְמַב"ם אֶבֶל אֵינּוּ מְוִכְרַח דַּס"ל כֵּן.

אַבְל בְּאַמַּת תְּמַהֲנִי עָלָיו טוֹבָא דְּהֵיָה לוֹ לְהִבִּיא דְּבָרֵי הַרְמַב"ם בַּרפ"ח מֵהַל' חֲמֵץ וּמִצָּה
שְׁהִבִּיאֲתִי לְעִיל דְּמְבָנְאָר שְׁם בְּהִדְיָא דַּס"ל דְּצָרִיף לְבָרַף וְלָכֵן דְּבָרֵי הָרַב ב"י צ"ל"ע] וְלֹא
כַּמ"ש בְּשׁו"ע דְּאִין לְבָרַף עֲנִט"י עַל דְּבַר שְׁטַבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה וְהוּא דַּעַת הַתּוֹס' בְּפְסָחִים
קט"ו ד"ה כָּל.

דַּס"ל דְּהַטְעַם הַנְּטִילָה לְדְּבַר שְׁטַבּוּלוֹ בְּמִשְׁקָה אֵינּוּ אֶלָּא מְשׁוּם טְוּמָאָה וְהֵאִידְנָא דְּאֵינּוּ
נוֹהֵג טְוּמָאָה וְטַהֲרָה לִיכָּא נְטִילָה מְדִינָא וְלָכֵן אֵף שְׁנוּהֲגִין לִיטּוֹל מ"מ אִין לְבָרַף עָלָיו
וְהַמְבָּרַף הוּי בְּרָכָה לְבִטְלָה וְתַמְהוּ עַל מ"ש בְּסִדְרֵים דְּצָרִיף לְבָרַף וְהִיא הִיא דַּעַת מְהֵרָם
רוֹטְנִבּוֹרֵג ז"ל שְׁהִבִּיא הַטּוֹר בְּס"י תַע"ג.

או דהב"י בשו"ע פ'נון לדעת רבינו ירוחם שהביא בספרו ב"י דדעתו דנטילה זו לדבר שטבולו במשקה אינו אלא משום נקיות בעלמא ולא משום קדושה ולכן א"צ לברך ואף בזמן הגמרא לא היו מברכים.

ובזה מחולקים התוס' עם רבינו ירוחם לדעת התוס' מדינא דגמרא צריך לברך אלא דהאידינא נשתנה הדין משום דאינו נוהג טומאה בזמנינו. אבל לדעת רבינו ירוחם מעיקר דין הגמרא אין לברך וג' מחלוקת בדבר כמבואר היטב למעיניו בדברי הפוסקים ז"ל): וראיתי לחקור דלכאורה נראה דאף לדעת כל הפוסקים הראשונים ז"ל דצריך לברך על הנטילה מ"מ לא חמיר מפת והלכך נראה פשוט לכאורה דאם אינו רוצה לאכול רק פחות מפביצה דבר שטבולו במשקה א"צ לברך על הנטילה דהא מבואר להלכה בשו"ע סי' קנ"ט דאף בפת אם אוכל פחות מפביצה יטול ידיו ולא יברך והוא מדברי הרוקח שהביא הב"י וראיתו מדברי הש"ס דסוּפָה.

א"כ לא כ"ש שטבולו במשקה א"צ לברך אם אוכל פחות מפביצה ואם אינו רוצה לאכול רק פחות מפזית גם נטילה לא בעינן כמ"ש בשו"ע גבי פת ואף דבמג"א שם פתב דט"ס"ה כל הסעף מ"מ פבר חיזק לדברי השו"ע הגר"א ז"ל בבאוריו לשם וכתב דיפה פ'נון הש"ע דפחות מפזית לא בעי נטילה יעניין עליו: ואם אמת פן הוא קשה לי טובא דברי רבינו הגר"א ז"ל בבאוריו לשו"ע או"ח (סי' תע"ג ס"ק ל') שהשיג שם על השו"ע שפסק שם דלא יברך על נטילת טבול ראשון וכו' דבסי' קנ"ח סעף ד' העלה דהעיקר דיברך על דבר שטבולו במשקה ע"כ.

ולכאורה מאי קושיא דאף דבאמת פן הוא דצריך לברך על דבר שטבולו במשקה ודלא כמש"כ בשו"ע בסי' קנ"ח מ"מ פאן בשו"ע סי' תע"ג יפה פ'נון דהא פתב אח"כ תיקף בסמוך לזה דיקח מהפרס פחות מפזית [נהטעם משום ספק ברכה אחרונה כמש"כ בטור ואחרונים] וא"כ בנודאי א"צ לברך דהא אפילו נטילה לא צריך לדעת הגר"א ז"ל עצמו בסי' קנ"ח שהספיק לד' השו"ע דלפחות מפזית אפילו נטילה לא בעי לפת וא"כ ה"ה לדבר שטבולו במשקה ואדרבה איפכא קשיא לי על השו"ע על מ"ש דבעי נטילה מיהת ואמנם אפטר דמשום חומרא בעלמא פתב פן משום דלא ברירא ליה פדעת הרוקח או אפטר משום היפרא פדי שיראו התינוקות וישאלו משו"ה פתב דבעי נטילה.

ואין לומר דהגר"א ז"ל לא השיג על השו"ע רק בעיקר הדין אבל מודה לדינא דבליל פסח א"צ לברך משום דאינו אוכל אלא פחות מפזית לדעת השו"ע דא"כ מאי שיאטני הקא לחלוק על השו"ע הא פבר השיג על השו"ע באריכות בסי' קנ"ח: ועוד דראיתי בספר הפנהגים מהגר"א ז"ל הנק' מעשה רב שכתב שם שהוא הנהיג לברך ענט"י לפרס הרי דלהלכה ולמעשה ס"ל פן והו אמת דכתוב שם דהוא ז"ל הנהיג לאכול פזית שלם דוקא ודלא פדעת הטור והאחרונים וא"כ בכה"ג נודאי דבעי נטילה אמנם מ"מ קשה דלכל הפחות ברכה לא בעי על הנטילה פ'נון דאינו אוכל פביצה: ועוד יש לתמוה על דברי הגמ"י ברפ"ח מהלכות חו"מ דתמה שם על דברי הרמב"ם ז"ל שם דכתב דאוכל פזית מן הירקות של טבול ראשון ותמהו ע"ז דכזית זה מה טיבו וכו' ומסקו שם וכתבו שט"ס נפל ברמב"ם ותיבות ואוכל פזית שפתוב ברמב"ם ז"ל לקמן גבי מרור

בהלכה ה' דשם לא הזכיר הרמב"ם דבעי פזית ושם בנודאי בעי פזית כמבואר בגמרא ובטענות העתיקות פאן אבל באמת גבי טבול ראשון לא בעי.

פזית כ"כ הגמ"י שם ואני תמה עליהם דהיאך אפשר דהרמב"ם סובר דלא בעי פזית לטבול ראשון דא"כ היאך פסק דמברך על הנטילה הא פחות מפזית לא בעי נטילה וכ"ש ברכה. ואין לתמוה אפילו לגרסא דילן ברמב"ם דאוכל פזית מ"מ אינו אוכל בפניעה והיאך צריך לברך דהא להרוקח מספקא ליה בפחות מפניעה וכן נתייחס סתם בשו"ע דהא אינו קושיא די"ל דאף דלהרוקח מספקא ליה מ"מ להרמב"ם פשיטא ליה דצריך לברך דכינן דקי"ל כר"מ דמברכין בהמ"ז על פזית ה"ה דבעי נטילה וברכה על פזית והא דאמר בש"ס לר' צדוק דפחות מפניעה לא בעי נטילה וברכה היינו ר' צדוק לשיטתיה דס"ל כר' יהודה דבעינן פניעה לבהמ"ז וקדחנן אכל פחות מפניעה ולא בירך אחריו וכמש"כ פל זה גופא ברומח ובהגר"א ז"ל ז"ל בבבאוריו סי' קנ"ח ס"ק ב' אבל אנו לדין דפסקינן כר"מ בבהמ"ז ה"ה לענין נטילה וברכה אבל פחות מפזית לית מאן דפליג דלא בעי נטילה והלכך דברי הגמ"י צ"ע לכאורה: וגם על דברי השו"ע שסתם פהרוקח דפחות מפניעה ספיקא הוי ואינו מברך מספיקא צ"ע קצת דהיאך לא הביא בזה דעת הרמב"ם דמשמע להדיא מדבריו דס"ל דבעי ברכה וכמש"כ וצ"ע: וביותר יש לתמוה על רבינו הטור בס' תע"ג שפסק הוא בעצמו דאין לאכול פזית מהכפרס כדי להסתלק מספק ברכה אחרונה ואעפ"כ כתב מתחלה דצריך לברך על הנטילה ואף דמסיק אה"כ בשם מהר"מ מרוטנבורג ז"ל דאין לברך היינו מטעמא אחרת כמ"ש שם ואדרבה משמע דאי לא הוה טעמא הנה ראוי לברך ואף דאינו אוכל רק פחות מפזית ואין לומר דהטור חולק באמת וס"ל דאף על פחות מפזית צריך נטילה וברכה ולא תליא פלל בברכת המזון דהא ליתא מפנה טעמים דחזק דהא חזינו לר' צדוק דאכל פחות מפניעה בלא נטילה משום דס"ל דצריך פניעה לבהמ"ז אלמא דתליא אהדדי דכל הפטור מברכת המזון פטור גמי מנטילה וא"כ ה"ה אנו לדין בפחות מפזית ועוד אם איתא דהטור חולק ע"ז תיקשי על הב"י היאך פסק בפשיטות בשו"ע פדעת הרוקח ולא הזכיר בזה דעת הטור פלל: ואין ליישב פל זה ולומר דאף דבירק עצמו שאוכל ליכא פזית מ"מ עם החומץ או הציר שמטבל בו איכא פזית וכדאמרין ביומא (דף פ' ע"ב) שציר שע"ג ירק מצטרף לככותבות ביה"כ.

[ואף דמשקין שעורם פמלא לוגמיו מ"מ משום שהציר מכשרת לאוכל פאנכל עצמו דמי ומצטרף לככותבות] דאפשרא אוכלא אוכלא היא וא"כ אפשר דהכא גמי דכנותיה דמצטרף ציר לכזית לענין חיוב נטילה.

דהא ליתא פלל חזק דמאן לימא לן דעם טבולו בציר איכא פזית דהא טבולו אינו אלא דבר מועט (והנה להם לפרש דאינו חייב בנטילה וברכה אלא בדאיכא פזית עם הטבול) ועוד דאם איכא פזית בהדי הטבול פשוט דכמו דנחשב לכזית לענין ברכה ונטילה ה"נ לענין ברכה אחרונה וא"כ אפתי ספק ברכה אחרונה איכא ונלא פל עצמם לא התקינו לאכול פחות מפזית אלא כדי להסתלק מן הספק ואם יהיה פזית עם הטבול אפתי פול בספק ברכה אחרונה ומה הועילו חכמים בתקנתם אלא ונדאי דמיירי הטור ושאר פוסקים דבין הפל ליכא פזית והדרא קושיא לדוכתא: אמנם מתוך חומך הקושיא נ"ל לחזור

מדבריי הראשונים שפתי דבעינן כזית לדבר שטבולו במשקה וע"כ הנה לנו פל הקנשיות הנ"ל על רבותינו הגאונים ז"ל.

וכעת נ"ל די"ל באמת דלדבר שטבולו במשקה אפילו לכל שהוא בעי נטילה ובכרה וטעם החלוק הוא פשוט דבאכילת פת הוא דס"ל להרוקח דבפחות מכפיצה יטול בלא בכרה משום דבאכל איכא מרבנותא דס"ל דאפי' טומאת עצמו אינו מקבל פחות מכפיצה ועי' תוס' פסחים ל"ג ע"ב] ועיקר הנטילה הוא משום סרף תרומה והלכה בפחות מכפיצה כיון שאף בתרומה לא נטמא מהידים לא תקנו חכמים נטילה כלל וכמו שמבואר כל זה בתוס' (סופה כ"ח) ובכמה דוכתי ועיקר ספיקו של הרוקח אינו אלא בזה אי קי"ל דאכל מקבל טומאה בכ"ש הוא לטומאת עצמו מיהת או לא והלכה פסק דייטול בלא בכרה.

אבל בדבר שטבולו במשקה דמקבל טומאת עצמו בכל שהוא דמשקין בנודאי מקבלין טומאה בכ"ש וכמו שמבואר בתוס' פסחים י"ד ובכמה דוכתי פשוט דלא בעינן בכפיצה דאף שהירקות שהם אכל אינם נטמאין כיון שהם פחות מכפיצה מ"מ המשקין נטמאין והוא אוכל גם המשקין דהוא מטבל בהם והלכה בעי נטילה בשביל המשקין.

ועוד דכיון דהמשקין נטמאין ממילא נטמא גם הדבר שמטבל בהם דמשקין נעשו תחלה ומטמאין את האוכל וכיון דלא בעינן כפיצה ממילא אף כזית לא בעינן ומה שמשמע בשו"ע סי' קנ"ח שיש חלוק בין פחות מכזית לכזית כבר כתבו כל האחרונים דט"ס הוא כל הסערי: אכן לדעת הגר"א שם דחזק דברי השו"ע וכתב דדעת השו"ע דאף אם נספור דאכל מקבל טומאה בכל שהוא ולכן לא בעינן כפיצה לנטילה מ"מ כזית מיהו בעי מטעמא אחרניא משום דלא תקנו נטילה אלא על דבר שחייבין עליו בהמ"ז דסברא דלא הוזמירו חכמים בדבריהם יותר של תורה והלכה פסק בשו"ע דפחות מכזית לא בעי נטילה ועפ"ז קשה דא"כ גם בטבולו במשקה יהיה בעינן כזית או רביעית שעור שחייבין עליו בכרה אחרונה דאף דלענין טומאה מקבל בכ"ש מ"מ הא בעינן לענין נטילה נמי שעור שחייבין עליו בהמ"ז.

אמנם י"ל דבדבר שאין חייבין בהמ"ז לא דקדקו חכמים בשעורא לענין נטילה: שוב אח"כ מצאתי בדברי הגר"א שם בהדיא כדברינו בעז"ה דבטבולו במשקה א"צ שעור לנטילה דכ' בסי' קנ"ח סערי ג' דהרוקח מביא ראיה לדבריו דבעינן כפיצה מהא דאמרין בפסחים קט"ו נטל ידיו בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני ולמה לא קאמר דצריף ליטול ידיו שנית משום אכילת מצה [ויכר הרגישו שם התוס' בזה וכתב דאה"נ דלא דווקא נקט טבול שני] אלא ונדאי משום מצה לא הנה צריף ליטול דאינו אוכל אלא כזית מ"מ דבר שטבולו במשקה אף לכ"ש בעי נטילה משום דמשקה מקבל טומאה בכ"ש כן ביאר הגר"א ז"ל דברי הרוקח הרי להדיא דס"ל להרוקח והגר"א בפשיטות דלא בעינן כזית לדבר שטבולו במשקה והיינו כדברינו בעז"ה ועפ"ז א"ש הכל נכון בעז"ה: ונדאתאן עלה בדברי הרוקח ראיתי לכתוב מה דקשה לי עליו בהא דהביא ראיה דבעי כפיצה ממאי דלא אמר דנוטל משום מצה וצל"ע דמה תירץ בזה דהא ונדאי דצריף לאכול כפיצה פת באותו לילה דהא צריף גם כזית מצה לכורף וא"כ צריף לאכול שני זיתי מצה

דהוא שעור ביצה כמבואר בשו"ע סי' ת"פ דכזית הוא חצי ביצה וע"כ נמי אנו צריכין לתרוץ של התוספות דלאו בדונקא נקט וצ"ע.

ואפשר דס"ל להרוקח דלכריכה לא בעי כזית משום דאינו אלא זכר למקדש פהלל דכל עיקר מצות מרור בזה"ז אינו אלא דרבנן כמבואר בגמרא וא"כ הפריכה אינו אלא מדרבנן ולא התמירו חכמים להצריף כזית.

ועי' בתשו' שג"א סי' ק' שנסתפק שם לדעת הרא"ש אפשר דלמרור של פריכה א"צ כזית מטעמא אחרינא יעו"ש משמע דזה פשיטא ליה דלמצה בעי כזית גם בכריכה אמנם הרוקח נ"ל דלא ס"ל פן.

ועוד י"ל דאף דלכריכה נמי בעינן מ"מ אינו מחויב לאכול כזית של פריכה בתוך אכילת פרס של כזית הראשון והלפך משום מצה לא היה צריף נט"י כ"ה כנזנת הרוקח. ובזה מיושב נמי שכ' הגר"א ז"ל לדעת הרוקח דמשו"ה נקט בש"ס לטבול שני ולא הזכיר מצה משום דבמצה ליכא שעורא דנטילה משא"כ דבר שטבולו במשקה לא בעי שעורא משום דמשקה מקבל טומאה בכ"ש.

ולכאורה תימה דמה הוצרך לזה דהא באמת אוכל כפיצה באותו לילה מדבר שטבולו במשקה דהא מטביל ב' פעמים חד למרור וחד לכורף. ודוחק לומר לס"ל דכריכה לא בעי טבול בחרוסת דהא בסי' תע"ה הובא ב' דעות בזה בשו"ע ולא הכריע הגר"א ז"ל שם הלכה כמאן.

וגם דוחק לומר דס"ל דמרור של פריכה לא בעי כזית אלא ע"כ צ"ל דמשום דאינו אוכל לב' הזתים בתוך אכילת פרס לא מצטרפי. מיהו עדיין תימה דהא הפריכה עצמה היא כפיצה כזית מצה וכזית מרור ונמצא מטביל כפיצה בבת אחת והיאך פתב דמשו"ה בעי נטילה לטבול שני משום דלטבולו במשקה אף לכ"ש בעי נטילה.

וצ"ל דהגר"א לדעת הרוקח פתב פן והרוקח אפשר דסובר באמת דכריכה לא בעי טביל בחרוסת או דלא בעינן כזית מרור לכורף וא"ש: ולדעת הרמב"ם בפ"ח מהלכות חמץ ומצה דס"ל שם דגם דכזית מצה הראשון צריף לטביל בחרוסת בלא"ה א"ש דברי הגמ' במאי דאמר נוטל ידיו בטבול שני ולא הזכיר דנוטל שנית משום מצה משום דבאמת גם המצה צריף לטביל וגם המצה בכלל טבול שני הם וניחא ליה להש"ס להזכיר חיוב הנטילה משום הטבול משום דלמצה משפחת לפעמים דלא בעי נטילה אלא סגי ליה במפה דקי"ל התירו מפה לאוכלי תרומה ודונקא לאכילת תרומה אבל בחולין לא אף לפהגים וכמו שהוכיחו התוס' בחולין דף ק"ו ובסנפ"ה כ"ח מהא דר' צדוק דכהן הנה ואעפ"כ טעמא משום דאנכל פחות מכפיצה הוי אבל כפיצה לא מהני מפה יעו"ש בתוס'.

אבל משום הטבול צריף דהטבול ונדאי דחולין הנה דנראה דמשקה של תרומה ונדאי אסור לעשות מננו טבול דהפסד תרומה הוא דאין דרף אכילתו בכף פן נראה לי. ועוד בלא"ה פיון דצריף לטביל א"א ליטול במפה ולטביל.

ומש"ה הזכיר הש"ס חיוב הנטילה משום הטבול ומש"ה אנדא לה ראית הרוקח דבפחות מכפיצה א"צ נט"י לדעת הרמב"ם וזהו דפשיטא ליה להרמב"ם לעיל דגם פחות מכפיצה בעי נטילה ובכריכה וכמו שהוכחנו לעיל בעז"ה מד' הרמב"ם בפ"ח מהלכות חמץ ומצה

והיינו משום דלא קש פלל לראית הרוקח דלדידיה לאו ראיה היא פלל: ואף לפמ"ש לעיל דדבר שטבולו במשקה אף להרוקח לא בעי שעורא וא"כ אין שום ראיה מהרמב"ם בפ"ח מהל' חו"מ דלא בעי שעורא גבי פת דהתם גבי דבר שטבולו במשקה איירי אמנם מתוך דברי הרמב"ם בהלכות ברכות משמע דלא ס"ל פהרוקח דלא הזכיר מדין זה פלום ואם איתא דס"ל דבעי פביצה הנה לו לפרש וכן נראה באמת ג"כ דעת הטור ושאר פוסקים דלא הזכירו מזה דבר: שוב אחר הקפוש בפסחים מצאתי בס' עצי אלמוגים על נט"י שחבר הגאון בעל מעין התכמה ז"ל בסי' קנ"ח שגם הוא האריך בדין שעורא לנטילת ידיים ומתוך דבריו שם מבואר דלא ירד לחלק בין פת לדבר שטבולו במשקה לענין שעורא ומתוך פה האריך להזכיר נגד דברי השו"ע מתוך דברי התוס' דפסחים קט"ו ועוד מאיזה מקומות אבל לפי מה שפכתבנו מד' הרוקח והגב"א אין ראיה והנלע"ד פכתבנו.

מיהו לענין מעשה בנודאי ראוי להחמיר אף בפת שלא לאכול אף בפחות מפזית בלא נטילה ח"ו דהא המחבר עצמו לא כתב רק בלשון ויש מי שאומר והטור והרמב"ם לא הזכירו זה וגם האחרונים ז"ל מקהו בה אקהייתא וכמו שפסיק שם בס' עצי אלמוגים וזה לשונו ולכן נ"ל דראוי להחמיר לכל בעל נפש שלא לאכול אפילו בפחות מפזית בלא נטילה ושלא לזלזל באסור נטילה שהפליגו מאוד בחומר אסורו עכ"ל הטהור: וענין בתשובות חתם סופר ח"א סי' פ"ו שכתב ליישב תמיהת המג"א על הרוקח [במ"ש הרוקח דמשו"ה לא נקיט דצריך ליתול ידיו משום מצה משום דאינו אוכל פזית ותמה ע"ז המג"א דהא פזית בנודאי צריך לאכול לקיים מ"ע של אכילת מצה] ע"פ דברי מהר"ם א"ש בתשובה דחייב ברכת המזון הוא על הנאת מייעיו.

והלכה אינו חייב בברכת המזון עד שיאכל פזית גדול באופן דיהנו מייעיו בכזית לבד מה שנשאר בין החניכים משא"כ במצה דסגי בכזית בינוני וא"כ אף שצריך לאכול פזית מצה מ"מ אינו חייב ע"ז בבהמ"ז אם אינו אוכל רק פזית בינוני משום דנשאר בין החניכים וליכא הנאת מייעיו בכזית וכיון דאינו חייב בבהמ"ז גם נטילה לא בעי יעו"ש בתשובה הנ"ל וכ"כ עוד פדברים האלה בסימן קכ"ז ודבריו תמוהין אצלי דתדא דהא צריך לאכול נמי מצה לכורה ואף אם נימא דהרוקח ס"ל דלא בעי פזית לכורה מ"מ בין שניהם ונדאי איכא פזית גדול באופן דיהנו מייעיו בכזית ומיהו זה יש ליישב דכזית כורה אינו מחויב לאכול בתוך אכילת פרס של פזית הראשון והלכה אינו מצטרף.

אמנם זה תמוה לי דהא משנה ערוכה תנו מזגו לו כוס שלישי ואומר עליו ברכת מזונו משום דכל חדא וחדא תקנו חכמים דעביד בה מצנה וא"כ משמע דחייב בליל פסח דיאכל כ"כ שיתחייב בבהמ"ז כדי שיברך בהמ"ז על כוס שלישי וא"כ ע"כ שמחויב לאכול פזית גדול וא"כ נטילה נמי בעי ועוד תימה מהא דמבואר בתוס' נרא"ש דברכות פ"ז ובפל הפוסקים דבשבת ויו"ט כששכח יעלה ויבוא צריך לחזור משום דחובה לאכול פת ונמצא דהבהמ"ז נמי חייבא ומשו"ה צריך לחזור ולפי דברי הגאון הנ"ל תמוה דנהי דחייב לאכול פת ביו"ט מ"מ בהמ"ז ביו"ט אינו דבר מוכרח דהא אי בעי לא אכיל אלא פזית בינוני וכמו בחוה"מ ור"ח דאמרין דא"צ לחזור ואף דעכשיו פשאכל מחויב לברך מ"מ כיון דאי בעי לא אכיל פלל וה"נ אי בעי לא אכיל רק פזית בינוני באופן דלא יצטרף בבהמ"ז.

ואם נאמר דס"ל להגאון בעל חתם סופר דבשבת ויו"ט מחוייב לאכול באמת פזית גדול דיהנו מעיו בכזית א"כ בלא"ה מאי תירץ דמשום מצה סגי בכזית בינוני הא מ"מ יו"ט הוא וצריך לאכול פזית גדול משום יו"ט ולכן דברי הגאון בעל חתם סופר ז"ל צל"ע: ודע שנסתפקתי לדעת הרוקח ז"ל דבעינן שעורא לנט"י או פביצה או פזית לפחות אי דווקא לנטילת מים ראשונים הוא דבעי שעורא או משום דאינו מקבל טומאה בפחות מפביצה או משום דלא תקנו נטילה רק על שעור שחיבין עליו בהמ"ז כמש"כ לעיל] אבל למים אחרונים לא בעי פזית דמידי הוא טעמא משום מלח סדומית ובפחות מפזית איכא חשש דמלח סדומית או דילמא דבמים אחרונים נמי לא תקנו אלא היכא שצריך לברך בהמ"ז.

ואם נאמר דמים אחרונים צריך לברך אף לפחות מפזית הנה מקום בזה ליישב קושיות התוס' בחולין דף ק"ה ועוד בכ"ד וברא"ש בבבבכות סו"פ אלו דברים דהקשו דבסו"פ אלו דברים מפקינו מקרא דנהייתם קדושים אלו מים אחרונים אלמא דמים אחרונים משום קדושה הוא ואלו בחולין שם אמרינן דהטעם משום מלח סדומית וע"ש ברא"ש מה שתיירץ שם.

ולפי דברינו יש ליישב דהא דמפקינו לה מאסמכתא דקרא דנהייתם קדושים היינו באכל כשעור שחיב עליו ברפת המזון משום הכי בעי נטילה כדי שיברך עליו ברפת המזון בקדושה וכמו שפסקים שם בקרא פי קדוש אני ה' אלהיכם ואמרינן בבבכות שם פי קדוש אני זו שמו.

אני ה' אלהיכם זו ברכה. וכן אמרינן שם ר' זונהמאי אומר כשם שמזוהם פסול לעבודה כף ידים מזוהמות פסול לברכה אלמא דמשום ברכה הוא דבעינן נטילה והלכך באוכל פחות מפשעור דלא בעי ברכה לא בעי נטילה מצד האסמכתא אבל מצד חששא דמלח סדומית תקנו ג"כ על פחות מפשעור ומשו"ה בעינן גם לטעם הזה.

ובטעמא דמלח סדומית לחוד לא סגי דא"כ במקום דליכא חששא דמלח סדומית פגון במקום שאינו מצוי מלח סדומית לא הנה בעי נטילה כלל ומשו"ה צריך ללמוד מקרא נמי דכזית לעולם בעי נטילה ואף במקום דליכא חששא דמלח סדומית דמצד קדושה בעי והלכך תרנוייהו איצטריכו.

א"נ נ"מ לענין סומא דלא שייך גבי חששא דסמיית עינים מ"מ בעי נטילה מצד הקדושה מקרא דנהייתם קדושים. מ"מ אין להוציא דין מפת קושיא או תירוצו והלכך דין זה צל"ע: ותו אני מסתפק באוכל דבר שחיב עליו ברכה אחת מעין שלש או בורא נפשות אי חייב במים אחרונים משום קדושה או לא אי נימא דלא תקנו חכמים נטילה רק במקום דחייב בבהמ"ז מן התורה אבל בדרכנן לא או דילמא דאין חלוק ובפרט דהא דעת פמה פוסקים דברכה אחת מעין שלש נמי הוי דאורייתא [ועי' בספר שאילת שלום על השאלות בפ' יתרו שהאריך בזה אי הוי דאורייתא יעו"ש] ולכאורה יש להביא ראיה מהא דאמרינן דהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח ולכאורה אדרבה למה לא יצטרך נטילה גם לפירות כדי שיברך ברכה הראשונה בקדושה וגם בפת לא התקינו בנטילה רק מפני סרף תרומה [ועוד דאינו אלא מצוה ואינה חובה משום הברכה כמו מים אחרונים] וע"כ משום דברכה ראשונה הוי דרכנן לא חשו חכמים לתמן נטילה.

וא"כ ה"ה בברכת בורא נפשות או ברכה אחת מעין שלש למ"ד דהוי דרבנן ואף למ"ד דסובר דהוי דאורייתא מ"מ י"ל דלא דמי לבהמ"ז דנפיש ברכות ובעי קדושה טפי. ועוד יש להסתפק אי שייך בשאר דברים חששא דמלח סדומית וצ"ע בכל זה.

שוב מצאתי ברבינו יונה בפ"ח דברכות שפתב וז"ל י"א שלא הצריכו מים אחרונים אלא כשאוכל דבר הראוי ליקרב ע"ג המזבח ואין זה פלוגא שטעם מים אחרונים הוא מפני שידיו מזוקמות וכשאוכל דגים ואוונזים ידיו מזוקמות ונמצא שצריך ליטול ידיו להעביר הזוהמא ואע"פ שפסולין ליקרב ע"ג המזבח ובר"ן בפ"ל כל הכשר פתב בסגנון אחר וכתב רבינו האי ו"ל דכל דבר לח שהוא מסתבף בידיים מקרי דבר מזוהם ואחרים אומרים כל דבר שאינו קרב ע"ג מזבח קרי מזוהם וכו' הלכך מי שאכל דבר מזוהם וכו' לברך בהמ"ז מברך ענט"י ומ"מ מדברי שניהם נלמד דלכל דבר שהוא מזוהם צריך נטילת ידים ואף בדבר שאינו צריך לברך ברכת המזון: וראיתי להרשב"א בתה"א בתחיל' בית הששי בדיני נט"י שהקשה על הא דאמרי' בחולין דמים ראשונים אינו אלא מפני סרף תרומה ואלו בברכות אמרי' דמשום קדושה הוא דאמרינן והתקדשותם אלו מים ראשונים ותי' דהיא דברכות אינו אלא להמברך ברכת המוציא דמוציא לרבים בברכה לכה צריך נטילה לברך בקיות אבל שאר המסובין שאינן מברכין אינו אלא מפני סרף תרומה.

ותימה לי דלדבריו דהמברך צריך נטילה משום קדושה א"כ כשאוכל פירות נמי יהיה צריך נט"י כשמברך בעצמו דהא שניהם דרבנן נינהו משום קדושה ובהדיא אמרינן דהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח.

ודוסק לומר דהתם מיירי כשאחר מוציא דהא בפירות לא שייך קביעות ואין מוציא חבירו בברכה ודוסק נמי לומר דמיירי בבור דווקא דאז סופר מוציא. ועוד דבהדיא מפניך בכמה מקומות וסוגיות בש"ס דלשאר דברים א"צ נטילה אף אם מברך בעצמו ע"י בפסחים ק"ז הנוטל ידיו לא יקדש וכו' יעו"ש ואין לומר נמי דהא דאסמכוה אקרא ליטול קודם ברכת המוציא היינו דווקא בברכת המוציא להוציא לכל המסובין אבל כשמברך בעצמו לית לן בה דהא גבי קדוש נמי מבואר דאין ליטול ידיו מקודם אף דהתם נמי מוציא לכל המסובין ואין בידי למצוא שום חלוק ולחלק בין ברכת המוציא לשאר ברכות לענין זה והלכך דברי הרשב"א צ"ל ע ועוד לדעת הרשב"א יהיה צ"ל דהא דאמרינן דהתירו מפה לאוכלי תרומה היינו כשאחר מוציא בברכת המוציא דאל"כ מה בכה דאינו נוגע מ"מ צריך נטילה משום שיהיו הידיים נקיות כדי שיברך בקדושה דלענין נקיות ידים מאי מהני מפה וגם הא דאיבעיא לן אם אוכל מחמת מאכיל אי צריך נט"י הפל מיירי כשאינו מברך בעצמו וזה דוסק טובא לאוקמא כל הנ"ל דווקא כשאינו מברך היצא לנו להלכה מפל מה שכתבנו בעז"ה דלענין נטילה לפת לדעת הרוקח והשו"ע בעי כביצה אבל בפחות מזה נוטל בלא ברכה אבל בפחות פזית אפי' נטילה לא בעי דלא תקנו נטילה אלא על דבר שחייבין עליו בהמ"ז וילדעת הרמב"ם והטור וש"פ לא הונוכר שעורא כל לנט"י דאף בפחות מפזית חייב ליטול וכן ראוי להחמיר ולענין ברכה על הנטילה לדבר שטבולו במשקה לדעת הרמב"ם והטור וש"פ צריך לברך על הנטילה אפילו לכ"ש.

וילדעת התוס' בזה"ז דליכא טוןמאָה אין לברך וילדעת רבינו ירוחם אפי' מדינא דגמ' א"צ לברך על הגטילה לצורך דבר שטבולו במשקה מיהו ליטול בלא ברכה חיוב אף בכ"ש לד"ה. עוד העלינו בעז"ה דמים אחרונים צריף אף לפחות מפשעור משום חששא דמלח סדומית ודווקא במקום דאיכא חששא דמלח סדומית אבל במקום דליכא חששא דמלח סדומית אין צריף אלא בכשעור משום ברכה [ואפילו משום ברכה דבורא נפשות] הנעל"ד פתבתי בעז"ה: סימן יב ראוי לברך בדין מי פירות אי פשרין לנט"י ובאור דעת הפוסקים בזה: גרסי' בברכות (דף נ' ע"ב) ת"ר זין עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו בורא פרי הגפן אלא בורא פרי העץ ונוטלין ממנו ליזדים משנתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו ליזדים דברי ר"א וחקמים אומרים בין כה ובין כה מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו ליזדים ע"כ מהברייתא.

ועי' בירושלמי דיש שם גירסא אחרת דבנתן מים לתוכו עדיף ועיין בפ"י הגאון בעל ס' חרדים ז"ל שנדפס בזיטאמיר והיא הגירסא שהביא רש"י ז"ל ללישנא אחרת. ולפי גירסא זו משתנה הדין בכמה דברים וכמה הלכתא גברונתא יש להוציא מגירסא זו אכן מה דאיתא לפנינו בירושלמי בדברי חכמים דבין כה וכה נוטלין ט"ס הוא בנודאי וצ"ל בין כה וכה אין נוטלין.

וכן הגיה שם הגאון הנ"ל וכן הוא ברש"י גם בלישנא אחרתא והטעם משום הפסד אוכלין והנה יש בזה ג' שיטות לראשונים ז"ל שיטת רש"י דטעמא דר"א הוא דס"ל דעד שלא נתן לתוכו מים הנה כמי פירות דעלמא ופשוט דמותר ליטול ידיו ממנו לכ"ע דלא בעינו מים דווקא לנטילת מים ראשונים פינו שלא הוזכר בקרא מים דכל עצמו אינו אלא מדרבנן ואף דר"א בן ערף סמך מקרא דוידין לא שטרף במים מ"מ אינו אלא אסמכתא בעלמא הלכך מי פירות פשרין לנטילה אבל משנתן לתוכו מים שם זין עליו ובין נודאי פסול לנט"י אפילו בדיעבד וחקמים סברי דאף קודם שנתן לתוכו מים שם זין עליו והלכך מברכין עליו בפה"ג ופסול לנט"י אפי' בדיעבד אבל במי פירות מודו דכשר והיוצא לנו להלכה לשיטת רש"י דבין פסול אפילו קודם שנתן לתוכו מים דפשוט דהלכה פחכמים ובמי פירות פשר: אבל לדעת הרשב"א בת"ה הארוך בדיני נט"י שיטה אחרת בכאן דס"ל ז"ל שם דלעגנן הכשר נט"י דכו"ע מודים זיין פשר אפילו אחר שנתן לתוכו מים אלא דפליגי בלכתחלה משום זלזול דלר"א קודם שנתן לתוכו מים עדיין אינו קובע ברכה לעצמו הלכך מותר לכתחלה ליטול בהם ולרבנן אפילו קודם שנתן לתוכו מים קובע ברכה לעצמו והלכך אסור לכתחלה ליטול בהם אפילו קודם שנתן לתוכו מים משום זלזול והלכך לעגנן הלכה קי"ל דלכתחלה אסור ליטול בין אפילו קודם שנתן לתוכו מים ובדיעבד אם נטל אפילו שנתן לתוכו מים עלתה לו נטילה וכ"ש במי פירות וכן פסק ג"כ בתוה"ב הקצור שלו [ולעגנן לכתחלה במי פירות נמי אי אסורים משום זלזול יעני' בפמ"ג סי' ק"ס] ובטורי זקב ס"ק י' חשב דהרשב"א פסק כר"א ולפיכך הקשה שם מה שהקשה ובמח"כ לא דק ועי' בפמ"ג שרצה להמליץ בעד הט"ז דכוננת הט"ז להקשות בהא דמשמע מהרשב"א דדווקא בין פסול לכתחלה דנשתנה לעילויא לעגנן ברכה אבל במי פירות דעלמא מותר ליטול אפילו לכתחלה ובאמת אינו פן דבש"ס שבת נ"ד ע"ב מבואר דבמדי דממאיס אסור ליטול משום הפסד אוכלין וא"כ אפילו במי פירות אסור אבל אין זה במשמע בדברי הט"ז וכבר מסיק הפמ"ג בעצמו שם דדברי

הט"ז צ"ע רב: וְשִׁטָּה שְׁלִישִׁית יֵשׁ לְהֶרָאָב"ד ו"ל בְּחִדוּשָׁיו דְּפִי דְהַגְמָ' לָא מִיִּירֵי פְלִל בְּנִטִּילת מִים ראשונים דְּמִים ראשונים בְּנוֹדָא אָסוּר בְּשָׁאָר מְשָׁקִים זולת מִים אֶלָּא דְהִבְרִיָּתָא בְּמִים אֲמָצְעִים שְׁנוּטְלִין מִשׁוּם נְקִיּוֹת מִיִּירֵי וְכֵן דַּעַת הַתּוֹס' שָׁם ד"ה בְּשֵׁם י"א אֶכּוּ הֶרֶשֶׁב־א ו"ל בתה"א דְּחָה פִּירוּשׁ זֶה דַּא"כ רוחצין וְאִין רוחצין מִיבְעִיָּא לִיה לְמִיתְנֵי וְהֶרָאָב"ד ו"ל עֲצָמוּ בַּהֲל' נט"י שְׁחָבַר חֲזוּר בּוּ מְחִידוּשָׁיו אֲמָנָם הָרָא"ש ו"ל בַּפ' כָּל הַבְּשָׂר וְהָרָא"ה ו"ל בַּס' בְּדָק הַבֵּית שְׁלוֹ הֶסְכִּימוּ לְדַעַת הֶרָאָב"ד ו"ל בְּחִדוּשָׁיו וְעַתָּה אֲבָאָר דְּבָרֵי הַשּׁו"ע בְּקוֹצָר בַּסִּי' ק"ס סְעִיף י"ב פְּתַב שָׁם יֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר שְׁאִין נְטִילת מִים ראשונים אֶלָּא בְּמִים בְּלִבְד וּפְשׁוּט שְׁזָהוּ דַּעַת הֶרָאָב"ד בְּחִדוּשָׁיו וְהָרָא"ש וְהָרָא"ה וְכ"כ הַבָּאָר הַגּוֹלָה בְּאוֹת ש' [ובט"ז פְּתַב שְׁזָהוּ דַּעַת רַש"י וּבַמַּח"כ לֹא דַק דְּלַרְש"י בְּמִי פִירוֹת פֶּשֶׁר וְכָבַר הַשִּׁיגוֹ הַפּמ"ג בְּמִשְׁבָּצוֹת שָׁם] וְנִרְאֶה שְׁגָם דַּעַת הַטוֹר פֶּן וְתַדַּע דְּלֹא הִבִּיא פְלִל דִּין יֵין לְנְטִילת מִים ראשונים רַק מְבִיאוּ בַּסִּי' קע"א לַעֲנִין מִים אֲמָצְעִים אֶלְמָא דַּס"ל כְּדַעַת הֶרָאָב"ד דְּבָרֵיָּתָא בְּמִים אֲמָצְעִים מִיִּירֵי וְכַדַּעַת אָבִיו הָרָא"ש ו"ל.

וְכֵן הָרִי"ף וְהַרְמַב"ם הִשְׁמִיטוּ לְהָא דָּאִין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לְיָדִים: וּמַש"כ עוֹד הַשּׁו"ע וִי"א שְׁהֵיִן פֶּשֶׁר לַנְט"י בֵּין נִתֵּן לְתוֹכוֹ מִים בֵּין וְכו' הוּא דַּעַת הֶרֶשֶׁב־א וְכ"כ הַבָּאָה"ג וּמ"ש הֶרֶב בַּהֲגַה"ה וִי"א שְׁדוּקָא יֵין לָבֹן אֶבֶל יֵין אֲדוּם לֹא הִנֵּה בְּאַמַּת שַׁכ"ה בְּמֶרְדְּכִי פ' אֱלוּ דְבָרִים אֶבֶל אֵינּוּ מְבוֹאָר שָׁם דְּלַעֲנִין הֶלְכָה ס"ל הֵכִי דֵיִין לָבֹן מִיְהוּ פֶּשֶׁר דֵּיִשׁ לְפָרֶשׁ דְּהֶמְרְדְּכִי אֵינּוּ מְתָרֵץ אֶלָּא דְבָרֵי ר"א דְּמִכְשָׁר בְּלֹא נִמְקָן לְתוֹכוֹ מִים מִיִּירֵי בֵיִין לָבֹן אֶבֶל לַעֲנִין הֶלְכָה קי"ל פְּחָכְמִים דְּאֶפִּילוּ בֵיִין לָבֹן לֹא וְכַדַּעַת רַש"י וְלָכֵן לְכַאוּרָה דְּבָרֵי הַר"ב בַּהֲגַה"ה צ"ע.

מִיְהוּ אַחַר הָעֵינּוּן י"ל דְּכַנּוּנַת הַר"ב בַּהֲגַה"ה הוּא דְּלִמָּאן דַּס"ל כְּדַעַת הֶרֶשֶׁב־א מ"מ לֹא יִכְשִׁיר אֶלָּא בֵיִין לָבֹן דְּוּוּקָא בֵיִין דְּלַדַּעַת הֶמְרְדְּכִי אֶפִּילוּ לַר"א בֵיִין אֲדוּם פְּסוּל אֶבֶל אִין פְּוּנְתוֹ דְּהֶמְרְדְּכִי בְּעֲצָמוֹ ס"ל הֵכִי פַנ"ל דְּבָרֵי הֶרֶב בַּהֲגַה"ה: וּמַש"כ עוֹד הַמַּחְבֵּר שִׁי"א שְׁכָל מִי פִירוֹת רַאוּיִין לַנְט"י בְּשַׁעַת הַדְּחָק עַכ"ל וְהִנֵּה לְכַאוּרָה הַיֵּשׁ מִי שְׁאוּמֵר הוּא רַש"י דַּס"ל דְּמִי פִירוֹת דְּוּוּקָא פֶּשֶׁר אֶבֶל בֵיִין פְּסוּל וְכֵן צִיִּין בְּאַמַּת הַבָּאָה"ג (בְּאוֹת א') וּבְזָה נִסְתַּלַּק קוּשְׁיַת הַמ"א וְהַט"ז דְּהַקְשׁוּ דְּהָא גַם דַּעַת הַשְּׁנִיָּה ס"ל הֵכִי וְלַהֲנַ"ל אִין פֶּאן קוּשְׁיָא פְלִל דַּר"ל דְּוּוּקָא בְּמִי פִירוֹת אֶבֶל בֵיִין פְּסוּל דְּלֹא כְּדַעַת הַשְּׁנִיָּה וְכ"כ בְּאַמַּת הַפְּרִי מְגִדִים אֶלָּא דְּכַתַּב דְּהִנֵּה דוֹחַק לַהֲמַג"א וְהַט"ז לְפָרֶשׁ פֶּן דְּהוּא דַּעַת רַש"י דַּא"כ הִנֵּה לוֹ לְהַמַּחְבֵּר לְסוּדָר דַּעַת זֶה קוֹדֵם דַּעַת הֶרֶשֶׁב־א בֵיִין דְּדַעַת זֶה מְחַמֵּיר יוֹתֵר כֶּף פְּתַב הַפּמ"ג.

וְלִי הַצְּעִיר נִרְאֶה עוֹד דְּלִשׁוֹן שַׁעַת הַדְּחָק שְׁכַתַּב הַשּׁו"ע הִנֵּה דְּחוּק לְהֵם לְפָרֶשׁ שְׁפִינּוּן הַש"ע לַדַּעַת רַש"י דְּהָא לַרַש"י אֶפִּילוּ לְכַתְּחֻלָּה שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַדְּחָק מוֹתֵר בְּמִי פִירוֹת. וְלָכֵן יוֹתֵר נִכּוֹן לוֹמֵר בְּדַעַת הַשּׁו"ע דְּכַנּוּן לְדְבָרֵי הַגָּהַת אֲשֶׁרִי בַּפ"ג דְּבָרְכוֹת וְהוּבָא בַּב"י בַּסִּי' הַנּוֹצֵר דְּמִפּוֹרֶשׁ שָׁם בְּהִדְיָא דְּאֵינּוּ פֶּשֶׁר אֶלָּא בְּשַׁעַת הַדְּחָק וּבְלִי סִפְק שְׁפִינּוּן הַב"י לַדַּעַת זֶה וְהַלְכָּה יָפָה דְּקַדְקוֹ הַמ"א וְהַט"ז דְּמִלְשׁוֹן שְׁכָל מִי פִירוֹת מְשַׁמַּע דְּלֹא קוּלִי אֶתָּא דְּלֹאוּ דְּוּוּקָא בֵיִין פֶּשֶׁר אֶלָּא אֶפִּילוּ בְּמִי פִירוֹת וְלֹא פּוֹקִי מְדַעַת הַשְּׁנִיָּה וּבְאַמַּת שְׁזָה אֵינּוּ דְּגַם דְּלַדַּעַת הַשְּׁנִיָּה פֶּשֶׁר בְּמִי פִירוֹת וְאִין נ"מ בֵּין דַּעַת הַשְּׁנִיָּה לַדַּעַת הַשְּׁלִישִׁית אֶלָּא לַעֲנִין לְכַתְּחֻלָּה דְּלַדַּעַת הַשְּׁנִיָּה מוֹתֵר אֶפִּילוּ לְכַתְּחֻלָּה וְלַדַּעַת הַשְּׁלִישִׁית אֵינּוּ פֶּשֶׁר אֶלָּא

בפשעת הדחק ולא שינה ע"ז לשון שכל דהא אדרבה דעה זו לאחמורי אתא וק"ל: ונ"ל דאף לדעת המכשירים בינו ושאר מי פירות מ"מ לענגן הדין השנוי בסי' קס"ב סעיף א' דאם רוחץ ידיו מרביעית בבת אחת אין צריף להגביה ידיו משום דהמים אינם מטמאים כלל ומשמע דאף נגוב א"צ מהאי טעמא דדמי פטובל.

נ"ל דינו ושאר מי פירות דהן מז' משקין המקבלים טומאה אינם בכלל זה דמים היינו טעמא משום דרביעית הוא שעור מקנה דאורייתא קודם שבטלו לטבול בו מחטין וצינורות ומשו"ה אינם מיטמאין מהיזים כלל וזה לא שינה במשקין דהא לא חזו למקנה וכמבואר בפסחים (י"ח ב') וא"כ לא מצינו בהם שום מעלה ברביעית יותר מפחות מרביעית וזה ברור: וכל זה פשוט ידיו באחד מז' משקין אבל פשוט ידיו במי פירות שאינם מז' משקין אדרבה נ"ל דעדיפי יותר ממים דלעולם לא צריף נגוב ידים אף כשאינו רוחץ מרביעית בבת אחת וגם אין צריף להגביה ידיו וגם א"צ מים שניים דהא טעמא דכנולתו משום דהמים מיטמאו מהיזים וזה לא שינה במי פירות דהא אינם מקבלים טומאה כלל ותימה לי על האחרונים ו"ל דאמאי לא בארו זה דנ"מ רבתי לדינא.

אמנם זה תליא במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בפ"א מהל' טו"א דלדעת הראב"ד שם דכל מי פירות אף שאינם מכשירין מכל מקום מקבלים טומאה ודעת הכ"מ שם בפ"א הלכה ד' דמקבלין טומאת משקה ממש לדעת הראב"ד ו"ל כמו ז' משקין ונמשך אחריו בס' עצי אלמוגים בסי' ק"ס ואין ביניהם רק דשאר מי פירות אינן מכשירין וא"כ אין נ"מ בין מים לשאר מי פירות לענגן נטילה דהם נמי מקבלין טומאה כמים וא"כ אדרבה גריעי דאין נ"מ בהם בין רביעית לפחות מרביעית וכמש"כ לעיל לענגן ז' משקין.

אמנם באמת כבר בארתי במקום אחר דמעולם לא פנון הראב"ד ו"ל דמקבלין טומאת משקין. חלילה וחס לומר פן בדעת הראב"ד דהא משנה ערוכה שנינו בתרומות (פרק יא מ"ב) דאין מטמאין משום משקין דלא מנו חכמים ז' משקין כמוני פטמים אלא ר"ל דמטמאין טומאת אוכלין מיהת דהא אוכל מיהו הוי כמו הפרי עצמו וכן מוכח מראייתו שהביא שם בהשגות מעסיס רמונים ויין תפוחים ולא בא אלא להשיג על הרמב"ם ו"ל דס"ל דאין מקבלין שום טומאה לא טומאת אוכלין ולא טומאת משקין ובזה נפלו כל דברי הגאון בעל עצי אלמוגים ו"ל וקושיותו שהקשה שם על הראב"ד ו"ל.

שוב מצאתי בעז"ה בצל"ח פסחים בשיטת ר"ח סגן הפהגים אות פ"א שפירש פן דברי הראב"ד והשיג שם על הפספס משנה. ולפ"ז לענגן נידון דידן אף לדעת הראב"ד פשוט ידיו במי פירות שאינם מז' משקין אינם מטמאין כלל מהיזים דהא ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין פינו דאין שם משקין עליהם רק שם אוכל ואין אוכלין של חולין מיטמאין מהיזים כלל ועוד דאפילו במי פירות של תרומה דמיטמאין מהיזים מ"מ אין יכולין לחזור ולטמא להיזים דאין אוכל שלישי מטמא להיזים וזה פשוט והלכך א"צ נגוב ידים ולא מים שניים וכנ"ל: אכן אני נופל בספק בדין זה דאפשר דמי פירות שאינן מז' משקין פסולין בלא"ה לנטילה אף לדעת המכשירין במי פירות דכינו דאין שם משקין עליהם היאך יכשרו ליטול בהן וכי היכן מצינו נטילה באוכלין והא דכתב בשו"ע ובפוסקים דמותר ליטול במי פירות היינו במי פירות דהם מז' משקין וזה ספק גדול וראוי לתת לב עליו: ויגעתי ומצאתי בעז"ה סמך וראיה גדולה דאף להמכשירין במי

פירות לנט"י מ"מ בְּמִי פִירוֹת דְּאֵינָם מִזֵּי מִשְׁקִין מוֹדוֹ דְּפָסוּל מְטַעַם הַנַּ"ל וְהוּא מִהֶסְוִיָּא (דְּבִיחִים כ"ב) דְּאָמַר ר"ל שֶׁם כָּל הַמְּשָׁלִים לְמִי מְקוּהָ מְשָׁלִים לְמִי פִיּוֹר לְרַבִּיעֵית אֵינוֹ מְשָׁלִים וּמְסַקִּינָן דר"ל אֲתִי לְמַעוּטֵי נָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה דְּבִמְקוּהָ וּמִי פִיּוֹר מְשָׁלִים אֲבָל לְרַבִּיעֵית אֵינוֹ מְשָׁלִים מְשׁוּם דְּזוּטָר שְׁעוּרָא דְּרַבִּיעֵית וְלֹא חָשִׁיב לְבִטְלִינְהוּ וְכִמְי שְׁפַרש"י שָׁם.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ הֶרְבֵּה לְפִי מַה שְׁפַרש"י שֶׁם בּוֹד"ה לְמַעוּטֵי דְהָךְ דִּינָא דְנָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה לֹא אֲתַמַּר רַק לְעַנְיָן מִי פִירוֹת וְכֵן פְּתַבּוּ תוֹס' שָׁם. וְכֵן לְעַנְיָן דְּאָמְרִינָן דְּלְרַבִּיעֵית אֵינוֹ מְשָׁלִים פֻּרש"י ג"כ לְעַנְיָן מִי פִירוֹת וְז"ל שֶׁם וְדַכְּוֹנְתִּיהָ בִּנְט"י לֹא מְשָׁלִים שְׁאֵם הִיְתָה בּוֹ רַבִּיעֵית מִים וְנָתַן מִמֵּינִים הִלְלוּ [וְקָאֵי שֶׁם אֲמִי פִירוֹת אוֹ תָמַד מְשַׁהֲחִמִּין] לְתוֹכוֹ רֹבַע רַבִּיעֵית וְנִטְלָה כְּנֶגְדָם פְּסוּלָה עַכ"ל וְתִימָה גְדוּלָה לְכְאוּרָה דְּהָרִי דַּעַת רִש"י בְּעֶצְמוֹ בְּבִרְכוֹת דְּכָל מִי פִירוֹת כְּשֵׁרִים לִנְט"י [וְאֵינוֹ מְחַוֵּלֵק עִם הֶרְשֵׁב"א רַק בִּינֵי דְרִש"י סוּבַר דִּינָן פְּסוּל וְהֶרְשֵׁב"א מְכַשִּׁיר אַף בִּינֵי וְא"כ אַף כְּלוֹ מִי פִירוֹת כְּשֵׁר וְכ"ש בְּנָתַן מְקַצָּת וְנִטְלָה מְקַצָּת וְדוּחַק גְדוּל לֹמַר דְּרִש"י מִיְיָרִי כָּאֵן בִּינֵי דְהָרִי פְּתַב בְּהִדְיָא וְנָתַן מִמֵּינִים הִלְלוּ הָרִי דְמִיְיָרִי גַם בְּשֵׁאֵר מִי פִירוֹת וְנָהִי דְמַהֲש"ס בְּעֶצְמוֹ שֶׁם אֵין לְהוֹכִיחַ דְּמִי פִירוֹת פְּסוּל לִנְט"י דִּי"ל דְּמִיְיָרִי לְעַנְיָן מִים הֶפְסוּלִין לִנְט"י כְּגוֹן מִים שְׁנַעֲשֶׂה בְּהֵם מְלֹאכָה אוֹ שְׁשֶׁרָה בְּהֵן פְּתוּ וְכִיּוּצָא בּוֹ מְהֵמִים הֶפְסוּלִין לִנְט"י הֶמְבֹּרְאָרִים בְּטוֹש"ע ס' ק"ס וְקַמ"ל רִישׁ לְקִישׁ דְּבִנְתַּן מְקַצָּת וְנִטְלָה מְקַצָּת ג"כ פְּסוּל וּבִלֵּא"ה צ"ל כֵּן אַף לְדַעַת הַסוּבַר דְּנָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה אֲתַמַּר גַּבִּי שְׁאֹבֵין מ"מ בִּנְט"י לֹא שְׁיִיךְ פְּסוּל שְׁאֹבֵין דְּהָא כָּל נְט"י בְּשְׁאֹבֵין הֵם וְע"כ דְּמִיְיָרִי בְּפְסוּל הַשְּׁיִיךְ בִּנְט"י וְא"כ אַף לְדַעַת הַסוּבַרִים דְּאֲתַמַּר לְעַנְיָן מִי פִירוֹת מ"מ בִּנְט"י י"ל דְּלֹא מִיְיָרִי בְּמִי פִירוֹת רַק בְּמִים שְׁנַעֲשֶׂה בְּהֵם מְלֹאכָה וְהָא כְּדֹאִיתָא וְהָא כְּדֹאִיתָא דְּגַבִּי מְקוּהָ מִיְיָרִי בְּפְסוּל דְּשְׁיִיךְ גַּבְהָ וְגַבִּי רַבִּיעֵית דִּנְט"י מִיְיָרִי בְּפְסוּל דְּשְׁיִיךְ גַּבְהָ וְכֵן נִרְאֶה לְהִדְיָא מְדַבְּרֵי הֶרְמֵב"ם בְּסוּף הַלְכוֹת מְקוּנָאוֹת שְׁפִי כֵּן אֲבָל פֻּרש"י שְׁפִירשׁ לְהִדְיָא דְּמִיְיָרִי גַם בִּנְט"י לְעַנְיָן מִי פִירוֹת קָשָׁה טוֹבָא: אָמְנָם לְכַמ"ש לְעֵיל לְחִלְקָ דְּבְמִי פִירוֹת שְׁאֵינָם מִזֵּי מִשְׁקִין מוֹדוֹ רִש"י וְהֶרְשֵׁב"א א"ש דִּי"ל דְּמִיְיָרִי הֶכָּא בְּנוֹתָן סָאָה שֶׁל שְׁאֵר מִינֵי פִירוֹת שְׁאֵינָם מִזֵּי מִשְׁקִין וְכָל הַנֵּי דְחָשִׁיב הֵתָם רִש"י מִן הַמְּשָׁנָה דְּמְקוּנָאוֹת הֵם בְּאֶמֶת מִי פִירוֹת שְׁאֵינָם מִזֵּי מִשְׁקִין וְא"כ יֵשׁ לָנוּ הוֹכְחָה גְדוּלָה מְסוּגִיָּא הִלְזוּ בְּזִבְחִים דְּבִשְׁאֵר מִי פִירוֹת מוֹדוֹ דְּפְסוּל שׁוּב רְאִיתִי לְהַמְג"א בְּסִימָן (ק"ס ס"ק ז') שְׁכ' דְּכִינּוֹן דְּכָל הַפּוֹסְקִים ז"ל הַשְּׁמִיטוּ לְמִימְרָא דר"ל דְּנָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה דְּפְסוּל לְרַבִּיעֵית זוּלַת הֶרְמֵב"ם ז"ל דְּכְתֻבָּה לְהִלְכָה וְגַם הוּא ז"ל עֲצָמוֹ לֹא הִבִּיאוּ בַּהֲל' בְּרְכוֹת לְעַנְיָן נְט"י שֶׁל חוֹלִין רַק בַּהֲל' מְקוּנָאוֹת לִנְט"י לְתַרוּמָה מְשַׁמַּע דַּס"ל לְהַפּוֹסְקִים ז"ל דְּהָךְ מִימְרָא דר"ל לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא לְעַנְיָן נְט"י לְתַרוּמָה דְּאֵינוֹ נוֹהֵג הָאֵיזְדָּנָא וּמַש"ה הֶרְמֵב"ם ז"ל גּוֹפִיָּה לֹא הִבִּיאוּ רַק בְּהַלְכוֹת מְקוּנָאוֹת כ"כ הַמְג"א שֶׁם וְע"פ דְּבִרְיוֹ ז"ל י"ל דְּבִלֵּא"ה נִיחָא דַּע"כ לֹא מְכַשִּׁרֵי רִש"י וְהֶרְשֵׁב"א וְאֵיזְדָּה פּוֹסְקִים בְּמִי פִירוֹת לִנְט"י אֲלֵא לְחוֹלִין דְּאֵינוֹ אֲלֵא מְפָנֵי סְרָף תַּרוּמָה וְעֵיקַר הַטַּעַם מְשׁוּם נְקִיּוֹת וּקְדוּשָׁה וְהַלְכָף בְּכָל מִיּוֹדֵי דְּמִנְקֵי סְגִי וְהַלְכָף אֲפִשְׁרַ דְּבַחְוִלִין אֲפִי' בְּמִי פִירוֹת שְׁאֵינָם מִזֵּי מִשְׁקִין נְמִי כְּשֵׁר כִּינּוֹן דְּמִים לֹא זְנוּקָא תּוֹ אֵין נ"מ בֵּין מִי פִירוֹת דְּנַחֲשֵׁבִין מְשַׁקָּה וּבֵין מִי פִירוֹת דְּנַחֲשֵׁבִין כְּאִיזְדָּה דְּמִנְקֵי הֵם לְהִזְדִּים וְכֵן מְשַׁמַּע מַהֲב"י דְּעֵיקַר דְּבַעֲיָנוּ מִיּוֹדֵי דְּמִנְקֵי [עֵי' עֲלִיו מְהָא דְּהַשִּׁיג אֶהֱג"א מְדַבֵּשׁ יַעו"ש] אֲבָל בְּתַרוּמָה דְּתַקְנַת שְׁמַאי וְהַלֵּל הִיא מְגֻזְרַת י"ח

דָּבַר דְּבַעֲיָנוּ נְטִילָה לְטַהַר אֶפְשָׁר דְּהַפְּל מוֹדִים דְּמִים בְּעֵינָנוּ דְּוֹמְיָא דְּמַקְנָה דְּבַעֲיָנוּ מִים דְּוֹנְקָא.

וְתַדַּע דְּתַקְנֵנוּ רְבִיעִית מְשׁוּם דְּרְבִיעִית, מִים מְקֻנָּה טְהָרָה הוּא מִן הַתּוֹרָה לְטַבִּילַת מְחֻטִּין וְצִינּוֹרוֹת אֶלָּא דְּאֶחָ"פ, בְּטָלוּ חֻכְמִים לְרְבִיעִית דְּמַקְנָה כְּדַאיִתָּא בְּנִזִּיר ל"ח] אַבְּל בְּשַׁאֲר מְשַׁקִּין אֶפִּי' מִז' מְשַׁקִּין כִּינּוּן דְּפְסוּלִים לְמַקְנָה פְּסוּלִים נְמִי לְנִט"י דְּהָא לֹא מְצִינּוּ טְהָרָה לְטַמְאָה בְּהֵם מִן הַתּוֹרָה כִּן נִרְאָה לִי בְּרוּר וְעַפ"ז לְק"מ מִהֶסְוִינָא דְּזַבְּחִים כ"ב הַנְּ"ל דְּפְסִיל הֵתָם נִתְּן סָאָה וְנִטְל סָאָה בְּרְבִיעִית כִּינּוּן דְּהֵתָם לְעֵנָן רְבִיעִית דְּתְרוּמָה אֵיתְמַר וְכַמ"ש הַמַּג"א שְׁפִיר פְּסוּל הֵתָם כָּל מִי פִירוֹת וְשְׁפִיר אֲמַרִינּוּ דְּנִתְּן סָאָה וְנִטְל סָאָה פְּסוּל בְּרְבִיעִית כִּינּוּן דְּזוּטְר שְׁעוּרִיָּה וְזֵה בְּרוּר: וְמִיָּהוּ מְפָשְׁטִיּוֹת לִישְׁנָא דְּרַש"י בְּזַבְּחִים שָׁם דְּכ' לְרְבִיעִית שָׁל נִט"י מְשַׁמַּע דְּמַפְרֵשׁ לָהּ אֶף לְנִט"י שָׁל חֻלְיִין וְלֹא כַמ"ש הַמַּג"א לְדַעַת הֶרְמִב"ם דְּאֵם אֵיתָא הו"ל לְפָרֵשׁ דְּמִיָּרִי לְעֵנָן תְּרוּמָה [וְדַבְּרִי רַש"י ז"ל סִייעָתָא הֵם בְּאֵמַת לְדַעַת הַב"י שְׁהֶעֱתִיק דִּין זֶה לְהִלְכָה בְּסַפֵּר בְּדַק הַבַּיִת שָׁלוּ בְּסִי' ק"ס וּמְשַׁמַּע דְּס"ל דְּאֵתְמַר גַּם לְחֻלְיִין וְכַמוֹ שְׁפָתַב הַמַּג"א שָׁם לְדַעַת הַב"י וְעַפ"ז ע"כ צְרִיף לְתַרְץ קוֹשְׁיָא הַנְּ"ל עַל רַש"י כְּפִי מַה שְׁפָתַבְתִּי לְעֵיל דִּישׁ חֲלוּק בֵּין ז' מְשַׁקִּין לְשַׁאֲר מִי פִירוֹת לְעֵנָן נִט"י.

וּקְצַת יֵשׁ מְקוֹם לְהַסְתַּפֵּק לְכַאוּרָה לְדַעַת רַש"י בְּנִפְל מְקַצַּת מִים פְּסוּלִין לְנִט"י לְתוֹף רְבִיעִית שָׁל ז' מְשַׁקִּין אֵי כְּשֶׁר לְכַתְּחִלָּה אוֹ לֹא דְּאֶפֶא דְּמְשַׁמַּע בְּגַמְרָא דְּזַבְּחִים הַנְּ"ל בְּפִשְׁטִיּוֹת דְּאֵם נִתְּן סָאָה וְלֹא נִטְל סָאָה כְּנִגְדוֹ כְּשֶׁר גַּם בְּנִט"י וְכִן פָּתַב הֶרְמִב"ם ז"ל לְהִדְיָא בְּפִי"א מִהִלְכוֹת מְקוֹנְאוֹת (הִלְכָה ט) וְז"ל כְּפִי שְׁהִיָּה בּוֹ רְבִיעִית מִים כְּשִׁירִים לְנִט"י וְנִתְּן לְתוֹכּוֹ מְעַט מִים פְּסוּלִין לְנִט"י הָרִי אֵלוֹ כְּשִׁרִים עַכ"ל מ"מ י"ל דְּוֹנְקָא בְּרְבִיעִית מִים בְּטָלִים מְשׁוּם דְּהוּא שְׁעוּר מְקֻנָּה טְהָרָה לְמְחֻטִּין וְצִינּוֹרוֹת וְעִשְׂאוּם חֻז"ל כְּמוֹ מְקֻנָּה מְשַׁמַּע דְּמִטְהָר בְּהַשְׁקָה דְּכָל הַמְּחֻנְפֵּר לְמַקְנָה הָרִי הוּא כְּמוֹהוּ אַבְּל בְּנִפְל לְתוֹף רְבִיעִית שָׁל מִי פִירוֹת לֹא שְׁיִיף זֵה וְגַם מִתּוֹרַת בְּטוּל בְּרוּב לֹא שְׁיִיף לְהַכְשִׁיר דְּהָא הָוִי מִין בְּשַׁאֲרֵינוּ מִינּוּ וּמִין בְּשַׁא"מ לֹא בְּטָלִי בְּרוּב וְרַאנִי קְצַת לְזֵה מִהָא דְּדַקְדַּק הֶרְמִב"ם ז"ל וְכַתְּב כְּפִי שְׁהִיָּה בּוֹ רְבִיעִית מִים וְכו' וּמְשַׁמַּע דְּאֵם לֹא הִיָּה עֲדִינּוּ בְּכָלִי רְבִיעִית מִים כְּשִׁרִים וְנִפְל לְתוֹכּוֹ מִים פְּסוּלִים אֵינּוּ בְּטָלִים בְּרוּב אֶפִּי יוֹסִיף עָלָיו עוֹד מִים כְּשִׁרִים עַד רְבִיעִית מ"מ פְּסוּל מְשׁוּם דְּבַעַת שְׁנַפְּל לֹא הִיָּה בְּכָלִי שְׁעוּר טְהָרָה וְע"כ דְּהַטְעַם כְּמוֹ שְׁפָתַבְנוּ מְשׁוּם דְּרְבִיעִית מִים הוּא שְׁעוּר מְקֻנָּה מ"מ עֲדִינּוּ הַדְּבָר צ"ע לְהִלְכָה: שׁוּב אַחַר הַחֲפוּשׁ בְּסַפְרִים מְצַאֲתִי בְּס' עֲצִי אֶלְמֻגִים בְּסִי' (קנ"ט ס"ק כ"ג וּבְסִי' ק"ס ס"ק ט') שְׁהַתְּעוּרָר בְּזֵה דְּלַדַּעַת הַמְּכַשִּׁירִים בְּמִי פִירוֹת אֵיף יִפְרָנְסוּ לְהַסְוִינָא דְּזַבְּחִים וְכ' בְּסִי' ק"ס ס"ק הַנְּ"ל וְזֵה לְשׁוֹנוֹ אַבְּל שְׁאֲר הַפּוֹסְקִים דְּס"ל בְּמִים שְׁאוּבִין אֶפִּילוּ כָּל הַיּוֹם כְּשֶׁר בְּנִתְּן סָאָה וְנִטְל סָאָה וּבְזֵה אֵין לְחַלֵּק כְּלָל בֵּין מְקֻנָּה לְנִט"י דְּגַם ר"ל לֹא מִיָּרִי אֶלָּא לְעֵנָן מִי פִירוֹת כְּנ"ל וְע"כ צ"ל דְּר"ל ס"ל דְּמִי פִירוֹת פְּסוּלִים לְנִט"י אַבְּל לְדִידִין דְּפְסֻקִינּוּ דְּמִי פִירוֹת כְּשִׁרִים לְנִט"י כְּמַבְוֶאֶר לְקַמּוֹ (סְעִיף י"ב) א"כ לֹא נ"מ מִיָּדִי בְּדִין זֵה [וְר"ל דְּמַש"ה הַשְּׁמִיטוֹ הַפּוֹסְקִים ז"ל לְדִינוֹ שָׁל רִישׁ לְקִישׁ] אוֹ י"ל דְּס"ל לְהַפּוֹסְקִים הַנְּ"ל כִּינּוּן דְּר"ל ע"כ לֹא מְצִי קֵאִי אֶלָּא לְעֵנָן מִי פִירוֹת כְּנ"ל א"כ ע"כ צ"ל דְּהָא רְבִיעִית דְּקֶאֱמַר לֹא מִיָּרִי בְּנִט"י כְּלָל דְּהָרִי מִי פִירוֹת כְּשִׁרִים לְנִט"י אֶלָּא מִיָּרִי מְרְבִיעִית דְּמַקְנָה וְכַפִּי הַתּוֹס' שָׁם וְאֵע"ג שְׁהַתּוֹס' שָׁם הַקְּשׁוֹ ע"ז דְּכַבֵּר בְּטָלוּהָ לְרְבִיעִית דְּמַקְנָה בִּימֵי ר"ל מ"מ

י"ל דר"ל דינא אשמועינן לקודם שבטלויה לרביעית דמקנה ונ"מ בזה אף לאחר שבטלויה לענן משקה בי מטבחיא דאף לאחר שבטלויה לרביעית דמקנה הרי הו בטהרתו כל שיש עליה תורת מקנה וכמימרא דר"פ בפסחים (דף יז) ולכן לא כתבו הפוסקים מימרא דר"ל הג"ל משום דאין נ"מ בזה לענן נט"י עכ"ל ספר עצי אלמוגים.

וכל דבריו אצלי מן התימה דמה שתיירן דר"ל ס"ל דמי פירות פסולים לנט"י ולכן הפוסקים דס"ל דמי פירות פשרים השמיטו לדינו של ר"ל זה תמוה דאם נימא דר"ל סובר ע"כ דמי פירות פסולים לנט"י היאך חולקין הפוסקים וס"ל דכשר דאטו מצינו פלוגתא בגמרא דנימא דסברי כמ"ד דמכשיר הלא כל עצמם של הפוסקים ז"ל לא מצאו מקור לזה מדברי הגמרא בהדיא רק ממחלוקת ר"א ונחכמים גבי יין וגם שם אינו החרת כ"כ דהא יש לפרש דקאי אמים אמצעים וכדעת הראב"ד באמת.

וא"כ פיון דמצינו דר"ל סובר בהדיא דפסול היאך חולקין על מימרא ערוכה דר"ל. וגם מה שתיירן דר"ל קאי אקודם שבטלויה ונ"מ גם האידנא לענן משקה בי מטבחיא זה דוחק טובא דהאף הזכיר רביעית סתם דהוא דבר שבטל לגמרי ואין נ"מ אלא לענן דבר שרחוק מאוד והו"ל לפרש בהדיא.

ועוד דהא ר"ש הוא דסבר פן התם דבקרע טהורים ולית הלכתא פנותיה וא"כ היאך יאמר ר"ל נפקותא לדינא אליבא דמאן דלית הלכתא פנותיה ועוד דנראה דבלא"ה לא שייך במשקה בי מטבחיא נתן סאה ונטל סאה דהא תיקף פשנפל מים דעלמא או מי פירות פסולים ממשקה בי מטבחיא ולכן כל מה שכתבתי הוא הנכון בעז"ה: וגם מה שכתב עוד שם העצי אלמוגים (בסי' ק"ס הג"ל ס"ק כ"א) לתרן דברי רש"י הג"ל בדרבא אחר דהתוס' והרשב"א דכתבו אליבא דרש"י דמי פירות פשרים לנט"י לא כתבו פן אלא אליבא דר"א אבל אליבא דנחכמים דקיי"ל פנותיהו מודה רש"י דמי פירות פסולים ובזה א"ש מה שפירש"י בנבחים דר"ל איירי במי פירות דהיינו כפי ההלכה דקיי"ל פחותים דמי פירות פסולים הם ע"כ במח"כ דבריו תמוהין ונראה דאשתמיטתי לשון התוספות בברכות שם (דף נ ע"ב ד"ה בורא) דהביאו פירש"י דאם לא נתן לתוכו מים לא הוי אלא כמי פירות וכתבו ע"ז דמכאן משמע דמי פירות פשרין לנט"י וכו' הרי דרש"י כתב זה גם אליבא דהלכתא וגם נחכמים דר"א לא נחלקו בזה ולא פליגי רק ביין הלכך גם תירוץ זה שכ' הגאון ליתא: וגם מה שכתב עוד הגאון הג"ל (בסי' קנ"ט ס"ק כ"ג) דלדעת רבינו יונה שם דס"ל דרביעית דמקנה אף שבטלו רבנן לטבילת מחטין וצינורות מ"מ פשרין הם לטבילת ידים יש לפרש דר"ל איירי ברביעית דמקנה לענן טבילת ידים [ועפ"ז הנה מקום ליישב גם פירש"י הג"ל ד"ל דרש"י ס"ל ג"כ פדעת רבינו יונה והתם דווקא מים בעינן דמקנה אינו פשרה רק במים ושפיר פירש"י דפסלי בה מי פירות בנתן סאה ונטל סאה.

אכן הא ליתא דרש"י בעצמו שם פירש לדברי ר"ל דמייירי לנט"י ואם איתא דרש"י מפרש ברביעית דמקנה הו"ל לומר לטבילת ידים] ובזה א"ש גם דברי רב פפא שם דאמר אם קדח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצינורות וכו' ע"ש בעצי אלמוגים ולענ"ד קשה טובא על דברי רבינו יונה דא"כ תיקשי טובא על ר"א בנזיר (דף ל"ח) דלא חשיב רביעית דמקנה לענן טבילת ידים דנהי דלא חשיב רביעית דנט"י מחמת טעמא דאמרין

שם דבפלוגתא לא קמיירי דלר' יוסי (בידום פ"א) אינו פשר רביעית רק לאחד ולא לשנים אבל ברביעית דמקנה בנודאי דמודה ר"י דכשר גם לטבילת ידים של פמה אנשים.

ועוד קשה לפירושו דהו"ל לרבינו יונה להביא דברי ר"ל להלכה וטפי הנה נ"ל לומר ע"פ דרכו של הגאון הנ"ל דמשו"ה השמיטו הפוסקים ו"ל זה משום דהם ו"ל מפרשי דר"ל מייירי לענין רביעית של מעיין לענין טבילת מחטין וצנורות [וס"ל דגם למעיין בעי רביעית ודו"ק]: ומה שכתב עוד הגאון בעל עצי אלמגים ו"ל (בסי' ק"ס ס"ק כ"ד ד"ה שוב) דנראה בעיניו לומר דמחלוקת זה אי מי פירות ראויין לנטילת ידים או לא תליא במחלוקת הרמב"ם והראב"ד ו"ל שהביא (בסי' קנ"ח) אי מי פירות חוץ מז' משקין מקבלין טומאה או לא דלדעת הרמב"ם דמי פירות אינם מקבלין טומאה יש להוכיח דאינם ראויים לנטילה דאם לא כן מציינו לנט"י פחות מרביעית שהרי מבואר לקמן בסי' קס"ב דמשו"ה צריך רביעית משני שטיפות לנט"י משום דחצי רביעית מטהר את הידים וחצי רביעית לטהר את המים וא"כ אי מי פירות ראויים לנטילה מציינו נט"י פחות מרביעית שיכול לטול במי פירות שאינם מקבלין טומאה ע"כ תוכן דברי הגאון הנ"ל שם ודבריו אצלי מן התקנה דחדא דהרי מחלוקת הפוסקים ו"ל הוא במי פירות שהוא מז' משקין המקבלין טומאה ואינו ענין למחלוקת הרמב"ם והראב"ד ו"ל דבז' משקין בנודאי בעינן רביעית כמו במים ואם פונתו לומר דמ"מ בשאר מי פירות לא יצטרך רביעית לדעת הרמב"ם ו"ל גם לזה לא קשיא דחדא דאימא אה"נ ומה שלא באר הרמב"ם ו"ל היינו משום שלא נמצא זה בגמרא מפורש וידוע דהרמב"ם ו"ל אינו כותב דינים מחודשים שלא נמצא בגמרא ועוד דאפשר דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דאינם מקבלין טומאה גרע באמת מז' משקין לענין נטילה דכיון דלאו שם משקה עליהם פסילי לנטילה דלא מציינו נטילה רק במשקין וכמו שכתבנו לעיל [ולפמ"ש לעיל בעז"ה דגם להראב"ד ו"ל אינו מטמא משום משקה רק משום אנוכל אפשר דגם להראב"ד ו"ל פסילי לנטילה והא שכתב הראב"ד בעצמו בהל' נט"י שלו דנוטלין לידים במי פירות וכמו שכתב הרשב"א בתו"ה עיי"ש י"ל דהתם מייירי בז' משקין] אבל מי פירות שהם מז' משקין שפיר י"ל דמודה הרמב"ם ו"ל לדעת הפוסקים ו"ל דמכשירין.

ומש"כ לעיל דמד' הרמב"ם ו"ל בפ"א מה' מקונאות משמע דמפרש דהך נתן סאה ונטל דרביעית היינו שנתן לתוכו מים הפסולין לנטילה הוא ממש"כ שם בהלכה ט' וז"ל פלי שהנה בו רביעית מים פשרים לנט"י ונתן לתוכו מעט מים פסולין וכו' עכ"ל ואמנם צריך להבין דלמה השמיט מימרא דרב פפי שאחר זה ונראה דמפרש מימרא דרב פפי לענין רביעית דמקנה קודם שבטלוה וכן פירש בס' יראים להר"א ממיץ זצ"ל בסי' קצ"ב אף דהוא ו"ל פירש שם דרב פפי מפרש לעיקר דין דרביעית דמקנה דאינו אלא אם מחובר למקנה שלמה אף דהחיבור הי' פחות משפופרת הנוד [דאם יש חיבור כשפופרת הנוד דינה כמקנה שלמה] ורב פפי לא ידע דבטלוה [ומש"כ שם בס' יראים דליכא למימר דצדיין בימי רב פפי] לא בטלוה.

דרב פפי קדים לר"א. הוא ט"ס.

וצ"ל דר"א קדים לרב פפי אף הרמב"ם ו"ל נראה דמפרש בנתן בו מים פסולין או מי פירות דפסול לר"ל בין לנט"י ובין לרביעית דמקנה וע"ז אמר רבי פפי דמ"מ אם

הַרְבִּיעִית מְחַוָּר לְמִקְוֵה פֶשֶׁר לְטַבִּילַת מַחְטִין וְצִינּוּרוֹת קוֹדֵם שְׁבִטְלוֹ וְאַף דְנָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה וְדו"ק: הַיִּנְצָא לָנוּ לְהִלְכָה מְכַל מַה שְׁכַתְבְּנוּ דְאַף בְּשַׁעַת הַדְּחַק שְׂיֵישׁ לְסַמְוֶה עַל הַדְּעָה הַמְכַשְׁרַת לִיטּוֹל בְּמִי פִירוֹת מ"מ נ"ל שְׁזָהוּ דְנוֹקָא בְּמִי פִירוֹת שְׁל ז' מְשַׁקִּין אֲבָל בְּשַׁאֲר מִי פִירוֹת אֲפֻשָׁר דְאַף בְּשַׁעַת הַדְּחַק לֹא וְעוֹד בְּאַרְנוּ דְאַף אִם נִוְטַל בּוֹז' מְשַׁקִּין מ"מ בְּזָה לֹא דְמִי לְמִים דְאַף אִם רוּחִין מְרַבִּיעִית שְׁלָם מ"מ בְּעֵי נְגוּב יָדִים וּמִים שְׁנַיִים: מִיָּהוּ כָּל זֶה לְחֻלְיִין אֲבָל נִט"י לְתַרוּמָה אֲפֻשָׁר דְדוֹנוּקָא מִים בְּעֵינֵן וְכוּ הַדִּין דְנָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה בְּנִט"י אֵינִו נִוְהֵג רַק בְּתַרוּמָה וּמִשׁו"ה הַשְּׁמִיטוּהוּ הַפּוֹסְקִים וְכַמְש"כ הַמַּג"א.

אַמְנָם לַע"ד נִרְאָה דְרַש"י חוֹלֵק ע"ז. וְעוֹד נִסְתַּפְקוּ דְאַפְשָׁר דְנָתַן סָאָה וְנִטְלָה סָאָה דְכָשֶׁר לְנִט"י לְחֻלְיִין מ"מ אֲפֻשָׁר דְאֵינִו נִוְהֵג רַק בְּמִים אֲבָל בְּנִפְל מִים פְּסוּלִין לְנִטְלָה בּוֹז' מְשַׁקִּין אֲפֻשָׁר דְאַף בְּלֹא נִטְלָה אַח"כ פְּנִיגְדָם מ"מ פְּסוּל וְכ"ז צ"ע לְהִלְכָה הַנִּלְע"ד פְּתַבְתִּי בַעז"ה: סִימָן י"ג בְּשׁו"ע או"ח (ס' קפ"ד סְעִיף ד') פְּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ אֲבָל וְאֵינִו יוֹדַע אִם בְּרַף בַּהמ"ז אִם לֹא צָרִיף לְבְרַף מְסַפֵּק מְפָנִי שְׁהִיא מִן הַתּוֹרָה עַכ"ל וְזֶה פְּשׁוּט הוּא דְכָל סְפִיקָא דְאוֹרְיִיתָא לְחַוּמָרָא אֲכֹן אִם צָרִיף לְבְרַף מְסַפֵּק גַּם בְּרַכַּת הַטּוֹב וְהַמְטִיב דְהוּא מְדַרְבְּנָן עִי' בְּאַחְרוּנִים שְׁהִבִּיאוּ פְּלוּגָתָא בְּזָה וּבְמִקּוּם אַחַר בְּאַרְנוּ דְזֶה תְּלִיָא בְּמַחְלֻקַּת הָרַאשׁוּנִים ו"ל שְׁהִבִּיָא הַטּוֹר בַּהל' חֲמִץ ס' תל"ד גְּבִי כָּל סְפִיקוֹת הַנִּזְכָּר בְּגִמְרָא גְּבִי בְּדִיקָה פְּגוֹן בְּסַפֵּק עַל סַפֵּק לֹא עַל וְכִינְצָא דְקִייל"ן דְתַלְיִנֵן לְקוֹלָא בְּבִדִיקַת חֲמִץ דְרַבְּנָן וְנִחְלְקוּ הַפּוֹסְקִים שָׁם אִם נִוְלַד הַסַּפֵּק קוֹדֵם הַבְּטוּל אִם צָרִיף לְחַזוֹר גַּם עַל הַבְּדִיקָה פִּינּוּן שְׁנוּלַד הַסַּפֵּק בְּדְאוֹרְיִיתָא דְדַעַת הָרַאב"ד ו"ל דְצָרִיף לְבְדוּק נְמִי פִינּוּן שְׁנוּלַד הַסַּפֵּק בְּדְאוֹרְיִיתָא וְהַטּוֹר ו"ל חוֹלֵק ע"ז שָׁם [וע"ש הַיֵּטֵב בְּב"י] וְנִרְאָה פְּשׁוּט דְלַדַּעַת הָרַאב"ד ו"ל גַּם הֵכָא צָרִיף לְחַזוֹר גַּם לְבְרַכַּת הַטּוֹב וְהַמְטִיב וּלְדַעַת הַטּוֹר א"צ וּבְמִקּוּם אַחַר יְבוֹנָר דְבָר זֶה בְּאַרְיִכוֹת אֵי"ה: וְכָל זֶה בְּנוֹדָאִי אֲכָל וְסַפֵּק אִם בְּרַף אֲבָל בְּסַפֵּק אֲכָל אוֹ לֹא אִפִּי בְּנוֹדָאִי לֹא בְרַף פְּתַב הַבֵּאָה"ט שָׁם דַּא"צ לְבְרַף מְסַפֵּק וְטַעֲמָא נִרְאָה לִי דְבְנוֹדָאִי אֲכָל וְסַפֵּק בְּרַף גְּבָרָא בְּחֻזַּקת חַיּוּבָא קִיִּימָא וּמְסַפֵּק אַתָּה בָּא לְפִנוֹטְרוֹ אֵל תְּפַטְרְנוּ מְסַפֵּק אֲבָל בְּסַפֵּק אֲכָל גְּבָרָא בְּחֻזַּקת פְּטוֹר קִיִּימָא וּמְסַפֵּק אַתָּה בָּא לְחַיִּיבוֹ אֵל תְּחַיִּיבֵנוּ מְסַפֵּק וְסַבְרָא זֹו נִמְצָא בְּכַמְהָ מְקוּמוֹת בְּש"ס: וְכַשְׁפְּלַפְלִתִי בְּדְבָר זֶה עִם מו"ר הָרַב הַגָּאוֹן מוהר"ר יַעֲקֹב בְּאַרִיט זצ"ל הוֹסִיף בְּהַ דְבָרִים וְאָמַר דְנִרְאָה דַּה"ה אִם וְנוֹדָאִי אֲכָל אִף סַפֵּק לוֹ אִם אֲכָל פְּדִי שְׁבִיעָה שְׁעוֹר שְׁחַיִּיבִין עָלָיו בַּהמ"ז מִן הַתּוֹרָה וְגַם סַפֵּק לוֹ אִם כְּבָר בְּרַף בַּהמ"ז אוֹ לֹא אֵינִו צָרִיף לְבְרַף מְסַפֵּק מִשׁוּם דְהוּי ס"ס חֲדָא שְׁמָא כְּבָר בְּרַף וְאֵת"ל דְלֹא בְרַף שְׁמָא לֹא אֲכָל פְּדִי שְׁבִיעָה וְאֵינִו חַיִּיב אֲלָא מְדַרְבְּנָן וְהוּי תְּרִי סְפִיקִי בְּדְאוֹרְיִיתָא וְחַד סְפִיקָא דְרַבְּנָן וּמְבִנְיָא בְּש"ף יו"ד (ס' פ"ג) וּבְכָלֵי הַסְּפִיקוֹת (בְּס' ק"י אוֹת י"ו) דְאַמְרִינּוּ סְפִיקָא בְּכַה"ג וּדְפַח"ח.

וְנ"ל פְּשׁוּט דְאִם סַפֵּק לוֹ אִם אֲכָל אִף דְפְטוֹר מְלַבְרַף בַּהמ"ז מִשׁוּם דְמוֹקְמִינּוּ אוֹתוֹ אַחְזַקְתּוּ מ"מ אִם רוּצָה לְאַכְנֹל עַכְשָׁיו א"צ לְבְרַף בְּרַכָּה רַאשׁוֹנָה דְלַעֲנִין בְּרַכָּה רַאשׁוֹנָה הִוָּה סַפֵּק בְּדַרְבְּנָן וְכָל סַפֵּק דְרַבְּנָן לְקוֹלָא.

עוֹד פְּתַב בַּבֵּאָה"ט שָׁם דְאִם לֹא אֲכָל אֲלָא פְּזִיַת וְסַפֵּק לוֹ אִם בְּרַף א"צ לְבְרַף מְסַפֵּק וּפְשׁוּט [הוּא דְסְפִיקָא דְרַבְּנָן לְקוֹלָא וּגְדוּלָה מְזוֹ פְּתַבְתִּי לַעֲיִל בְּשֵׁם מוֹרִי ו"ל: וְלַעֲנִין אִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁנַסְתַּמְקוּ אִם בְּרַכּוּ אִם לֹא אִם יָכוֹל אַחַד לְהוֹצִיא חֲבִירוֹ [פְּגוֹן שְׁאֲחַד סוֹפֵר

ואַחַד בּוֹר דְּקִייל"ן דְּסוֹפֵר מְבַרֵּךְ וּבוֹר יוֹצֵא אֶפְיָא בְּדִלְיָפָא זְמוּן] נ"ל לְכַאוּרָה פְּשוּט דִּיכּוּל
לְהוֹצִיא חֲבִירוֹ דְּשָׂמָא לֹא בִּירָךְ וְאֵת"ל בִּירָךְ מ"מ שְׂמָא הַשּׁוֹמֵעַ נְמִי פְּכַר בִּירָךְ וְגַם הוּא
מִתְהַפֵּד: וְעוֹד בַּר מִן דִּין דְּאַפִּילוּ אִם נִימָא דְהַמְבַרֵּךְ בִּירָךְ וְהַשּׁוֹמֵעַ לֹא בִּירָךְ מ"מ מֵהַ בְּכַף
דְּהָא קִייל"ן דְּכָל הַבְּרָכוֹת פְּלִין אֶפְיָא יֵצֵא מוֹצִיא מִשּׁוּם דְּכָל יִשְׂרָאֵל עֲרָבִים זֶה לְזֶה
וּבְרַהֲמ"ז נְמִי בְּכָלל וְאַף דְּבַבְרַפְת הַנְּהַגִּין אֵינּוּ יָכוּל לְהוֹצִיא הֵינּוּ מִטַּעַם דְּרִשּׁוֹת הוּא דְּלֹא
לְתַהַגֵּי וְלֹא לְבַרֵּךְ אֲבָל בְּרַהֲמ"ז דְּכָבֵר אֲכַל מְחַנְיָב הוּא לְבַרֵּךְ וְשִׁפִּיר מוֹצִיא אוֹ דְּמִי לְבַרְפֵּת
הַמְצוֹת וְאַף דְּבִירוֹשְׁלָמִי דְּבַרְכוֹת וְהוּבָא בְּר"ן סוֹף ר"ה אֲמַרִּינּוּ דְּבַהֲמ"ז אֵינּוּ מוֹצִיא
מִשּׁוּם דְּכְתִיב וְאַכְלֵת וְשִׁבַּעַת וּבַרְפֵּת מִי שְׂאֲכַל הוּא מְבַרֵּךְ מ"מ פְּכַר פְּתַב הֲר"ן שְׁם
דְּהִירוֹשְׁלָמִי מִיָּרִי בְּשִׁשְׁנֵיהֶם סוֹפְרִים אֲבָל בְּאַחַד סוֹפֵר וְאַחַד בּוֹר סוֹפֵר מְבַרֵּךְ וּבוֹר יוֹצֵא
וְאַף כְּשִׁשְׁנֵיהֶם סוֹפְרִים אֵינּוּ אֵלָּא בְּדִלְיָפָא זְמוּן אֵינּוּ יָכוּל לְהוֹצִיא חֲבִירוֹ אֲבָל בְּזִימּוֹן
בְּנוֹדָאֵי מוֹצִיא דְּעִיקָר זְמוּן פֶּה הוּא דְּאַחַד מוֹצִיא לְשָׁנִים וְאַף דְּאַמְרִינּוּ (בְּבַרְכוֹת מ"ז)
דְּלַעֲנִין לְהוֹצִיא אַחֲרֵיהֶם יד"ח עַד שְׂיֵאכַל כְּזוּת דְּגֵן מ"מ הָא פְּכַר פְּתַבו הַתּוֹס שְׁם בְּד"ה
עַד וְהָרָא"ש שְׁם כְּזוּת דְּגֵן לֹא בְּעֵי אֵלָּא כְּדִי שְׂיֵוּכַל לֹאמַר שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ מִשּׁוּם דְּבִלֵּא"ה
לֹא מְצִי לְמִימַר שְׂאֲכַלְנוּ אֲבָל בְּנ"ד לֹא שְׂיֵיף זֶה דְּהָא נּוֹדָאֵי אֲכַל וְסַפֵּק לוֹ אִם בִּירָךְ וְשִׁפִּיר
מְצִי לְמִימַר שְׂאֲכַלְנוּ דְּהָא מְחַנְיָב לְחַזוֹר וּלְבַרֵּךְ מִסַּפֵּק מִיְהוּ בְּרָא"ש בַּפ' מִי שְׂמַתוּ סִי' י"ג
פְּתַב טַעַם אַחַר דְּבְעֵי כְּזוּת דְּגֵן אִף דְּנוֹדָאֵי מוֹצִיא מִן הַתּוֹרָה אִף בְּלֵא אֲכַל כְּלָל מִשּׁוּם
עֲרָבוּת מ"מ רַבְּנָן גְּזָרוּ שְׁלֵא יְבָרְכוּ בְּרַפְת הַנְּהַגִּין בְּלֵא הַנְּאָה וּלְפִי טַעַם זֶה אִף בְּשָׁנִים
שְׂיֵוּכָלִים לֹאמַר שְׂאֲכַלְנוּ אַעֲפ"כ אֵינּוּ יָכוּל לְהוֹצִיא לְכַתְּחֵלָה וְצ"ע דְּדַבְרֵי הָרָא"ש סוֹתְרִין
זֶה אֵת זֶה דְּשָׁם בְּבַרְכוֹת פ' שְׂאֲכַלוּ פְּתַב פְּסַבְרַת הַתּוֹס'] וְעוֹד דְּהָא פְּכַר פְּתַב הָרָא"ש שְׁם
דְּהָא דִירוֹשְׁלָמִי אֵינּוּ אֵלָּא אִסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא מְדַרְבְּנָן וְכֵן הָא דְּאַכַל כְּזוּת דְּגֵן בֵּין לְטַעַם
שְׁל הַתּוֹם וּבֵין לְטַעַם הָרָא"ש אֵינּוּ אֵלָּא לְכַתְּחֵלָה וּמְדַרְבְּנָן א"כ בְּנִידוֹן דִּין בְּנוֹדָאֵי מוֹצִיא
מִן הַתּוֹרָה בְּמַמ"נ וְכָל הַסַּפֵּק אֵינּוּ אֵלָּא בְּדַרְבְּנָן א"כ פְּשִׁיטָא דִּיכּוּל לְהוֹצִיא דְּהָא אֶפְיָלוּ
סַד סְפִיקָא בְּדַרְבְּנָן אֲזַלִּין לְקוּלָּא וּכ"ש הָכָא דְּאַיְקָא תְּרֵי סְפִיקֵי: וְעֵינּוּ בְּדַגּוּל מְרַבְּהָ
בְּאו"ח בְּסִי' רַע"א דְּיֵצֵא לִידוֹן בְּדַבְּרַת הַחֲדָשׁ שְׁם דְּאַנְשִׁים שְׂכָבֵר קִדְּשׁוּ בְּתַפְלָה אֵין יָכוּלִים
לְהוֹצִיא בְּקַדוּשׁ עַל הֵינּוּ לְנָשִׁים שְׁלֵא הַתְּפִלָּה עֲדִינּוּ מִשּׁוּם דְּכִינּוּ דְּכָבֵר הַתְּפִלָּה פְּכַר יֵצֵא
דִּי קַדוּשׁ מִן הַתּוֹרָה בְּתַפְלָה.

דְּקַדוּשׁ עַל הֵינּוּ אֵינּוּ אֵלָּא מְדַרְבְּנָן. וְלֹא אֵתִי דְּרַבְּנָן וּמְפִיק דְּאוֹרֵייתָא דְּנָשִׁים חֲטִיבוֹת
בְּקַדוּשׁ הַיּוֹם דְּבַר תּוֹרָה וְאַף דְּקִייל"ן דְּכָל הַבְּרָכוֹת פְּלִין וְכֵן בְּקַדוּשׁ אַעֲפ"י שְׂיֵצֵא מוֹצִיא
מ"מ נָשִׁים לֹא בְּכָלל עֲרָבוּת הֵן וְאֵינּוּ יָכוּל לְהוֹצִיא אוֹתָן מִי שְׂכָבֵר יֵצֵא וְהוֹצִיא כֵּן מְלִשׁוֹן
הָרָא"ש סַפ"ג דְּבַרְכוֹת.

וְלַע"ד דְּבָרֵינוּ תְּמוּהִים דְּהָא אֲדַרְבֵּה מְבוֹאֵר לְהַדְיָא בְּגַמְרָא דְּבַרְכוֹת שְׁם (דָּר כ) דְּאִם נָשִׁים
חֲטִיבוֹת בְּבַהֲמ"ז מוֹצִיאֹת לְאַחֲרֵיהֶם י"ח אֵלְמָא דְּהֵן בְּנֵי עֲרָבוֹת כְּאִישׁ בְּדַבְּרַת שְׂחִיבוֹת וְא"כ
ה"ה דְּאַנְשִׁים מוֹצִיאֹת אוֹתָן וְהָא שְׂכַתְב הָרָא"ש שְׁם דְּלֵאוּ בְּנֵי עֲרָבוֹת הֵינּוּ בְּמִקְלָתָא
דְּפִטְרִי מְדִאוֹרֵייתָא וְזֶה פְּשוּט הוּא דְּמִשְׁנָה עֲרוּכָה שְׁנִינּוּ בְּר"ה (כ"ט) דְּחַש"ו אֵין מוֹצִיאִין
אַחֲרֵיהֶם דְּכָל שְׂאֵינּוּ מְחַנְיָב בְּדַבְּרַת אֵינּוּ מוֹצִיא אֵת הָרַבִּים יד"ח דְּכִינּוּ שְׂאֵינּוּ מְחַנְיָב לֹא
שְׂיֵיף עֲרָבוֹת וְכֵן מְבוֹאֵר לְהַדְיָא לְהַמְעִינּוּ בְּרָא"ש אֲבָל בְּדַבְּרַת שְׂחִיבוֹת מִן הַתּוֹרָה כְּאִישׁ
שִׁפִּיר הֵן בְּנֵי עֲרָבוֹת וּיְכוּלוֹת לְהוֹצִיא לְאִישׁ אִף שְׂכָבֵר יֵצֵאוּ יד"ח וְכֵן אִישׁ מוֹצִיא אוֹתָן
אִף שְׂכָבֵר יֵצֵאוּ יד"ח וְלֹא שְׂיֵיף כְּאֵן דְּלֵא אֵתִי דְּרַבְּנָן וּמְפִיק דְּאוֹרֵייתָא דְּהָא מְחַנְיָב הוּא

מה"ת רק דְּכָבֵר יִצְאוּ יד"ח מן התורה וע"ז יש לנו פֶּלֶל גְּדוֹל דְּכָל הַבְּרָכוֹת אַעפ"י שְׂיִצְאָ מוֹצִיא אִם לֹא שְׂנֹאֲמַר דַּהֲדַמ"ר אֵינְרִי בְּנִשִּׁים הַבְּקִיאוֹת בְּעֶצְמָן לְקַדֵּשׁ וְחֻשֵׁשׁ לְדַעַת בַּה"ג שְׂהוּבָא בַב"י בַּסִּי רַע"א דְּהָא דְּכָל הַבְּרָכוֹת פֶּלֶן אַעפ"י שְׂיִצְאָ מוֹצִיא הֵינּוּ לְשִׂאֵינוּ בְּקִי דְּוִנְקָא.

אַמְנָם א"כ לֹא הוֹצֵרָה לְהַבִּיא מַד' הָרָא"ש פֶּלֶל וצ"ע: שׁוּב אַחַר הַחֲפוּשׁ בְּסִפְרִים מְצִאתִי בְּשׁו"ת רַע"א בְּחֶלֶק הַפְּסָקִים בַּסִּי ז' שְׂהַעִיר בְּזָה עַל הַדַּג"מ. יַעוּי"ש: וְגַם לַעֲנֵן הַסִּפְקָ בְּשִׁנֵּי אֲנָשִׁים שְׂנֹסְתַּפְקוּ אִם בְּרָכוּ אוֹ לֹא אֵי יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיא חֲבִירוֹ מְצִאתִי ג"כ שְׁם (בַּסִּי נָא"ו) שְׂנֹשְׂאֵל ע"ז וּבַתְּחִלָּה רָצָה לַה"ר דְּאֵינוּ מוֹצִיא חֲבִירוֹ מֵהָא דְּתַנּוּ דְּטוֹמְטוּם אֵינוּ מוֹצִיא אֶת מֵינוּ וְלֹא אֶת שְׂאֵינוּ מֵינוּ וְאִף דְּהוּי ס"ס וְע"כ צ"ל כַּמ"ש הַטו"א שְׁם דְּמִשׁוּם דְּהוּי ס"ס דְּסִתְרִי אֶהְדְּדִי יַעוּי"ש.

וְשׁוּב הַעֲלָה ג"כ כְּמוֹ שְׂפַתְבְּנוּ דְּכִינּוּן דְּמִן הַתּוֹרָה מוֹצִיא אִף כְּשִׂיִצְאָ רַק מְדַרְבְּנָן אִסְמְכוּהָ אַקְרָא דְּאֶכְלֵת וְשְׂבַעְתָּ הוּי סְפִיקָא דְּרַבְּנָן וְלִקְוֹלָא וְדַלָּא פְּדַעַת הַפְּר"ח בְּלִקְוֹטִיו דַּס"ל שְׁם דְּלַדַּעַת הַרְמַב"ם דַּס"ל דְּסְפִיקָא דְּאוֹרְיִיתָא מִן הַתּוֹרָה לְקוֹלָא אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא חֲבִירוֹ שְׂלֹא בְּרַף בְּנוֹדָאי מִשׁוּם דְּלֹא אֶתִי דְּרַבְּנָן וּמְפִיק דְּאוֹרְיִיתָא דְּלִיתָא דְּמִן הַתּוֹרָה בַּלֵּא"ה מוֹצִיא אִף שְׂיִצְאָ וְכָל עֶצְמוֹ אֵינוּ אֶלָּא דְּרַבְּנָן וּמְדַרְבְּנָן הָא מְחַוֵּב לְבָרַף וְהַלְפָה מוֹצִיא אִף לְנוֹדָאי וְכ"ש לְסִפְקָ וְהֵינּוּ כַּמ"ש בַּעז"ה: וְרִאִיתִי לְהַמְזַרְחִי בְּבִאוּרֵיו עַל הַסִּמ"ג בְּהַלְכוֹת מְגִלָּה שְׂהַקְשָׁה ג"כ קוֹשְׁיֵית הַטו"א ז"ל דְּמַפְנִי מֵה טוֹמְטוּם אֵינוּ מוֹצִיא אֶת מֵינוּ מִטַּעַם ס"ס וְחִתְרִץ דַּס"ס בְּתַרִי גוֹפִי לֹא אֶמְרִינָן דְּבִטּוֹמְטוּם הַמוֹצִיא עֶצְמוֹ לִיכָּא אֶלָּא חַד סְפִיקָא סִפְקָ הוּא זָכַר סִפְקָ נְקִיבָה אֶלָּא שְׂבַעְיָרוּף הָאֲחַר יֵשׁ עוֹד סִפְקָ וְס"ס בַּכַּה"ג לֹא אֶמְרִינָן כ"כ הַמְזַרְחִי שְׁם וְהוּבָא בְּקוֹצָר ג"כ בַּתְּשׁו"ר רַע"א ז"ל שְׁם וְא"כ בְּנִידוֹן דִּידָן נְמִי ס"ס בְּתַרִי גוֹפִי הוּא מִיְהוּ כְּבָר כְּתַבְנוּ דְּהָכָא לֹא בְּעֵינָן לַס"ס פֶּלֶל דְּבַחַד סְפִיקָא נְמִי סְגִי מִשׁוּם דְּהוּי סְפִיקָא דְּרַבְּנָן: וּבְגִלּוֹן ט"א לְמַר אַחִי הַגָּאוֹן ז"ל רִאִיתִי שְׂכ' לִיִּשְׁבַּב קוֹשְׁיֵית הַטּוֹרִי אֶבָן ז"ל דַּמְשׁו"ה אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא טוֹמְטוּם חֲבִירוֹ מִטַּעַם ס"ס מִשׁוּם דְּהוּי ס"ס שְׂיִכּוֹל לְהַתְּבַרֵר דְּשְׂמָא יְקַרַע וְיִמְצָא נְקִיבָה וְהָאֲחַר יִמְצָא זָכַר וּמְבִוּאָר בְּאַחְרוּנִים דַּס"ס דִּיּוּכַל לְהַתְּבַרֵר לֹא אֶמְרִינָן וְכַמוֹ דְּלֹא סְמְכִינָן עַל הַחֻזְקָה בְּמָקוֹם דִּיּוּכַל לְבָרְרוֹ וְרִאִיָּה לְזָה גַם מְלִשׁוֹן הַטּוֹר וְהַפּוֹסְקִים דְּכ' הַטַּעַם דְּאֵין הַטּוֹמְטוּם מוֹצִיא חֲבִירוֹ הַטּוֹמְטוּם מִשׁוּם שְׂמָא יְקַרַע וְנִמְצָא נְקִיבָה וְלִכְאוּרָה לְמָה צְרִיכִי לְהֵאֵי טַעְמָא וְלְמָה לֹא כְּתַבוּ סְתָמָא שְׂמָא הַמוֹצִיא נְקִיבָה וְהָאֲחַר הַשְׂמוּעָה הוּא זָכַר אֶלָּא וְנוֹדָאי מִשׁוּם דַּבְּלֵא"ה הִיָּה מוֹצִיא מִטַּעַם ס"ס אֶלָּא דְּחִיִּישִׁינָן שְׂמָא יְקַרַע וְיִתְבַרֵר הַדְּבָר הַלְפָה לֹא סְמְכִינָן אַס"ס כ"כ בְּגִלּוֹן שְׁם וְדַפְח"ח וְלַפִּי"ז בְּנִידוֹן דִּידָן דְּהוּי ס"ס שְׂלֹא יוּכַל לְהַתְּבַרֵר שְׂפִיר מוֹצִיא מִטַּעַם ס"ס דְּלֹא דְּמִי לְטוֹמְטוּם וְכָל זֶה בְּרוּר וְלַעֲנֵן אִשָּׁה אִם נִסְתַּפְקָה אִם בְּרָכָה אִם לֹא נִרְאָה דְּפִטּוּרָה לְבָרַף מְסַפְקָ מִטַּעַם ס"ס שְׂמָא כְּבָר בְּרָכָה וְאֵת"ל דְּלֹא מ"מ שְׂמָא אֵינוּ חִיִּיבָת בַּבַּה"מ ז"ל אֶלָּא מְדַרְבְּנָן דְּבַעֲיָא וְלֹא אִפְשָׁטָא הוּא בְּגַמְרָא אֵי חִיִּיבָת דְּאוֹרְיִיתָא אוֹ לֹא וְהוּי תַרִי סְפִיקָי בְּדַאוֹרְיִיתָא וְחַד סְפִיקָא בְּדַרְבְּקָ וְכְבָר כְּתַבְנוּ לְעֵיל בְּשֵׁם הַשְּׂ"ף דְּאֶמְרִינָן ס"ס בַּכַּה"ג.

וְאִף דְּכַתַּב הַפְּר"ח בִּיּו"ד וּבְסִי ק"ד ס"ק ה' וּבְסִי ל' ס"ק ב') דְּסִפְקָ אֵיבַעֲיָא אֵינוּ נִכְנָס בְּגִדְרַת הַסִּפְקָ וְאֵין לְצַרְף אוֹתוֹ לַס"ס וְכֵן נוֹטָה דַּעַת הַשְּׂ"ף (בַּס' ק"ד ס"ק ד') מ"מ כְּבָר הַעֲלָה הַפְּמ"ג לְהַלְכָה בַּסִּי ק"י בְּדִינֵי סִפְקָ סְפִיקָא מְחַוֵּדְשִׁים סִי ד' דְּשְׂפִיר נִכְנָס לְגִדְרַת

הספק ודלא כהפר"ח וכ"כ הפ"ת והתבוא' שור וגדולה מזו פתב שם דאיבעיא דלא אפשטא ובפלוגמא דרבנותא אף במקום חזקה יש להקל היכא דאיכא ס"ם דלא שינוי אוקמא אחזקה.

פי בשביל החזקה לא ישמנה הדין ולא נפשוט האיבעיא וכ"כ עוד הפמ"ג בסי' ק"ז ס"ק ד' בשפתי דעת והלפך נראה להלכה דאינה צריכה לברך ובספר חיי אדם בכלל מ"ז פסק להדיא איכא דצריכה לברך מספק ע"פ סברת הפר"ח ונראה דלא ראה לד' הפמ"ג ביו"ד שהבאתי אמנם טומטום שנסתפק אם ברך בהמ"ז או לא נראה דצריך לברך מספק דס"ס שלו הנה גרוע דאת"ל דהוא לא ברך צ"ל דשמא הוא אשה ושמא אינה חייבת רק מדרבנן ואפשר דכולי האי לא אמרינן דהא איכא ספיקי לחיובא כמו לפטור דהא איכא למימר נמי איכא דשמא הוא איש ואת"ל אשה ושמא אשה נמי חייבת מדאורייתא ועוד לפי מ"ש לעיל דס"ס ד יכול להתברר לא מיקרי ס"ס א"כ בלא"ה אין לפוטרו מטעם ס"ס וצ"ע בזה: ולענין אם טומטום יכול להוציא איש בברהמ"ז נראה דאם נאמר דהטעם דאינו מוציא חבירו בשופר משום דס"ס בתרי גופי לא אמרינן א"כ בנידון דהכא מוציא.

דהכא ס"ס בגוף אחד הוא דשמא הוא איש ואת"ל אשה ושמא אשה נמי חייבת מדאורייתא משא"כ אם נאמר דהטעם דאינו מוציא משום דהוי ס"ס דיוכל להתברר הכא נמי אינו יכול להוציא מטעם הנה דשמא יקרע וימצא נקבה ופשוט הוא ודע עוד דבעל המנרחי הנ"ל פתב שם עוד טעם לטומטום דאינו מוציא טומטום חבירו משום דכל ס"ס לכתחלה אסור ובאמת אם כבר תקע הטומטום לפני טומטום חבירו בנדאי יצא בדעבד אלא דלכתחלה אינו רשאי להוציא וכן ראיתי להפר"ח ו"ל באו"ח סי' פ"ג שהביא לדעת הרא"ם הנ"ל ו"ל דכל ס"ס לכתחלה אסור וכן חז ספיקא בדרבנן ע"ש וכן פתב הב"י שם סברא זו ויישב בזה דברי הרמב"ם ו"ל שפסק בבעיא דיש יד לבית הפסא דלכתחלה אסור לקרות בו ק"ש ובדיעבד יצא ואף דהוא בעיא דלא אפשטא וכל בעיא דלא אפשטא בדרבנן לקולא אזלינן אלא ונדאי דהרמב"ם ו"ל סובר דכל ספיקא דרבנן לכתחלה אסור כ"כ הב"י ו"ל שם.

ועפ"ז בנדון דידן נמי לכתחלה אינו יכול להוציא לחבירו מחמת ספיקא אמנם כבר דחה הפר"ח שם לדברי הרא"ם [וכן להב"י שם שכ' ג"כ סברא זו לדעת הרמב"ם ו"ל יעוי"ש] מהלכה: ולי הצעיר נראה להביא ראיה ברורה דספיקא דרבנן לכתחלה מותר מהא דאמרינן (בברכות כ"ה) ספק צואה אסור ספק מי רגלים אפילו באשפה מותר משום דהוי ספיקא דרבנן ומשמע דאפילו לכתחלה מותר לקרות שמע וכו"ה הלשון בהדיא בטור וש"ע מותר לקרות שמע ומוכרח הוא מדברי התוס' שהובא להלכה בש"ע (ס"ס ע"ו) דמי רגלים אפילו מצאן במקום שראוי להסתפק אין צריף לחזור ולקרות פינן דאינם אסורין אלא מדרבנן וא"כ הא דאמרינן דספק מי רגלים מותרין היינו אפילו לכתחלה דאי דיעבד אפילו בנמצא שם מי רגלים ונדאי יוצא וכ"ש בספק וא"כ ש"מ דבספיק' דרבנן אפ"ל לכתחל' מותר הנלע"ד פתבתי הלכות שבת סימן יד ראוי לברר אם מותר לישא את הקטן בשבת במקום דאסור לטלטל.

ואם יש חלוק בין ר"ה לכרמלית בדין הנה: תשובה במתניתין דשבת פ' מפנין תנו האשה מדדה את בנה אמר ר"י אימתי בזמן שהיה נוטל אחת ומניח אחת אבל אם היה גורר אסור ע"כ לשון המשנה.

וכ' ה"ר"ן ע"ז אע"ג דחי נושא א"ע מ"מ בקטן כ"כ שלא יכול ליטול אחת ומניח אחת הוי ככפות ולא אמרינן דחי נושא א"ע דמודה ר' נתן בכפות והעתיקו התוי"ט: ולכאורה תמוה לי ד' ה"ר"ן אלו דמאי קשיא ליה דאף דחי נושא א"ע כ' מ"מ מדרבנן אסור דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור הוא ואת החי במטה פטור תנו אבל מ"מ אסור מדרבנן וא"כ איכא למימר דהא דאמר ר"י אבל אם היה גורר אסור היינו מדרבנן ואם נאמר דה"ר"ן מפרש דהא דאמר ר"י אסור ר"ל חייב ומשוי"ה קשיא ליה הא ונדאי תמוה דמנ"ל לומר פן אדרבה דמדלא אמר חייב אלא אסור משמע דאינו אסור אלא מדרבנן בעלמא.

ועוד מאי קמשני דהנה ככפות ומשמע דבזה הוי אסורא דאורייתא וזה תמוה דאף דמודה ר"נ בכפות דלא אמרינן חי נושא א"ע ואסור מן התורה היינו בנושא ממש בידיים אבל הקא אינו אלא דגוררו על הארץ ונדאי דליכא ביה חיוב סטאת פיון דאין מגביהו מן הארץ.

ואף דכתבו ה"ר"ן ורש"י שם דדמאי לנושא מ"מ נושא ממש לא הוי וכיון דס"ס צריף לפרש דר"י מדרבנן קאמר דאסור לא הנצרה ה"ר"ן לחדש הו סברא דדמאי לכפות דהא אסורא דרבנן איכא אף בגדול ובאמת שהתוי"ט כתב על דברי ה"ר"ן אלו ונ"ל והאי אסור דתנו אפשר לי לומר דאסור וחיוב קאמר דהא מתחייב בחולה פשוטאו וכו' עכ"ל אבל זה תמוה דהאיף יהיה חייב בגרידה לחודא ואינו ראיה מחולה דהתם מייירי פשוטאו ממש ולכן לפי הנראה טפי היה נ"ל לומר דה"ר"ן ס"ל דבחי נושא א"ע מותר אפילו לכתחלה והא דתנו את החי במטה פטור אף על המטה משום מטה קאמר פטור אבל אם נושא חי בעצמו מותר אפילו לכתחלה.

וכן משמע קצת ג"כ דעת התוס' בר"פ ר"א דמילה דהקשו שם ונ"ל ויביאו התיבוק אצל פלי דהשתא ליכא אסור שבת כלל עכ"ל ומדכתבו דליכא אסור שבת כלל משמע דס"ל דאפילו אסור דרבנן ליכא.

אמנם אינו פן דעת כל הפוסקים וכן מפ' רש"י והרע"ב בפ"ק דמגילה דף ה' במש"כ טעם דהקהל א"א בשבת משום שצריף להביא הטף לעזרה ובשבת א"א משמע דס"ל דאסורא דרבנן מיהו איכא וכמש"כ התוי"ט לדעתם שם.

ואין להביא אדרבה ראיה להיפך מהא דתנו בריש חגיגה דב"ש ס"ל דאם יכול לרפוב על פתיפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית מצנה על אביו לחנכו בראיה ואף דב"ש בעצמו ס"ל בפ"ק די"ט ודף י"ב) דאין מוציאין את הקטן לר"ה אלקא דס"ל דאסור הוצאה ביו"ט כמו בשבת וא"כ היאך יכול לרפוב על פתיפו של אביו ביו"ט וע"כ משום דחי נושא את עצמו וא"כ ש"מ לכאורה דאפילו אסורא דרבנן ליכא ומדב"ש ביו"ט נשמע לדין בשבת והא דאסר ב"ש במס' יו"ט שם להוציא את הקטן צ"ל דמייירי בקטן שאינו נוטל אחת ומניח אחת דהוי ככפות וכמ"ש ה"ר"ן] ואין לומר דלא גזרו שבות במקדש דהא ליתא דחודא דהא שבות דמקדש במדינה הוא ודעת רב יוסף (בעירוובין

ק"ג) דשבות דמקדש במקדש התירו אבל שבות דמקדש במדינה לא התירו ועוד הא פל עצמו אינו אלא מצוה מדרבנן משום חינוך והיאך יתירו אסור דרבנן בשביל מצוה דרבנן דחנוך וא"כ ש"מ לכאורה מהך דחי נושא את עצמו אפילו לכתחלה מותר.

אבל פל זה ליתא ואינו ראיה פלל דהתם הכי קאמרין דאי יכול לרפוב על פתיפו של אביו אז חייב אביו לחנכו ולהביאו בחוה"מ דמותר בהוצאה. ואין שינוי לומר פיו דנפטר ביו"ט ממצות ראיה נפטר גם ביום שני כמו חגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני למ"ד תשלומין דראשון הוא דהא ליתא דהיכא דהיום גורם לו שלא לקרב [וכמ"ש התוס' להדיא בחגיגה ד' ב' ד"ה אינהו] לא אמרינן פיו דלא חזו בראשון לא חזו בשני ושבת יוכיח דאם חל יו"ט ראשון בשבת מ"מ קרבין למחר דהא מודים שאם חל עצרת בשבת יום טובח אחר השבת ואף דעצרת לד"ה תשלומין דראשון הן וה"ה לענין מצות ראיה אמרינן סברא זו ותדע דהא ב"ש בעצמו ס"ל דעולת ראיה אין קרבין ביו"ט ואעפ"כ יש להן תשלומין למחר באופן שמהש"ס דחגיגה אינו ראיה פלל.

וא"כ הדרין לכללין דאף דחי נושא א"ע מ"מ איסור דרבנן מיהו איכא ודלא כמשמעות הר"ן והתוס' לכאורה: פל זה פתבתי בדברי הר"ן פפי הבנת התוי"ט בדבריו אבל באמת אחר העיון בדברי הר"ן ראיתי שריח וכווננה אחרת בר"ן בזה דדעת הר"ן שם דהא דתנן דמדדין עגלים וסיניחים בר"ה וכן האשה מדדה את בנה קמל"ן בזה דלא גזרינן מדדה אטו הגבהה ממש משום דאף אם תגביהו ליכא חיוב חטאת דחי נושא א"ע ולא גזרינן גזירה לגזירה אבל אם היה גורר אסור משום דגזרינן אטו הגבהה דבכה"ג בהגבהה איכא חיוב חטאת משום דדמי כפפות פן מבואר בר"ן שם וא"כ אדרבה מבואר מדבריו דבגריה גופא ליכא חיוב חטאת רק גזירה בעלמא אטו הגבהה ודלא כהתוי"ט שכ' דהאי אסור ר"ל אסור ותייב דליתא ועוד מבואר בדבריו להדיא דמ"מ אסור דרבנן איכא בחי נושא א"ע וכדעת פל הפוסקים ז"ל והא דהוצרך לומר דבגורר הוי כפפות היינו משום דאל"כ לא הוי גזרינן גריה אטו הגבהה אבל בהגבהה גופא ונדאי איכא אסורא דרבנן אפילו בגדול או בקטן שנוטל אחת ומניח אחת וכל זה להר"ן.

אבל מפירש"י שכ' על הא דתנן אבל אם היה גורר אסור מפני שנושאתו עכ"ל משמע דמפרש הטעם דגריה גופא הוי פנושא ואסור מדרבנן מיהת. ומשמע דאפי' בקטן שנוטל אחת ומניח אחת מ"מ לגוררו אסור דגריה הוי פנושא והא דאמר ר"י אבל אם היה גורר אסור אין ר"ל בקטן שאינם יכולים כ"א לגוררו אלא אפי' בקטן שנוטל אחת ומניח אחת מ"מ לגוררו אסור וכ"ה הלשון בשו"ע להדיא בסי' ש"ח (סעיף מ"א) וז"ל האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגוררהו אלא וכו' עכ"ל הרי אף בקטן שנוטל אחת ומניח אחת אוסר לגרר ונמשך אחר פירש"י אבל לדעת הר"ן אינו פן דגריה לא הוי פנושא ואינו אסור גריה אלא בגוננא דאם נושאו איכא חיוב חטאת פגון בקטן דאינו אלא גורר והא שכ' הר"ן במשנה על האדר"י אבל אם היה גורר אסור מפני שנושאתו שגרת לישנא דרש"י נקט אבל הוא בעצמו לא ס"ל פן בטעמא דמתניתין וכן דרכו בכמה מקומות להעתיק פירש"י ולשונו ואף דהוא בעצמו לא ס"ל פן וכל זה ברור: וא"כ נקטינן מכל הנ"ל דלדעת הר"ן בקטן שנוטל אחת ומניח אחת מותר אפילו לגררו ואפילו בר"ה אכן לנשאו בר"ה אסיר מדרבנן דאפילו בגדול ממש אסור מדרבנן

אָבֵל בְּקֶטֶן שְׂאִינוּ יְכוּל לִיטּוֹל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת כִּי אִם לַגְּרוֹר אָסוּר בְּגִרְיָה מְדַרְבְּנָן גְּזִירָה מִשּׁוּם נוֹשֵׂא אָבֵל לְנוֹשְׂאוֹ אִיכָּא חַיִּיב חֲטָאת בַּר"ה.

אָכֵן בְּכַרְמְלִית דְּרַבְּנָן אֶפְשָׁר דְּלֵא גְזִירִין גְּרִירָה אִטּוּ נוֹשֵׂא דַמ"מ גְּזִירָה לַגְּזִירָה הוּא. וּבְגִדוּל מִמַּשׁ אוֹ בְּקֶטֶן שְׁנוּטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת לִישׂא אוֹתָם בְּכַרְמְלִית יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִי גְזָרוּ אָסוּר זֶה בְּכַרְמְלִית וּבִאֲמַת שְׂיֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּכָל אִסוּרֵי דְרַבְּנָן פְּגוּן זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ אִי גְזָרוּ בְּכַרְמְלִית אוֹ לֹא דְהָא מְצִינוּ פְּמָה פְּעָמִים דְּהַקְיָלוּ חֲכָמִים בְּכַרְמְלִית לְעַנְיָן לְעַמּוּד בַּר"ה אוֹ בַר"ה וַיִּשְׁתֶּה בְּכַרְמְלִית וְלֹא גְזִירִין הוֹשְׁטַת רֵאשׁוֹ אִטּוּ הוֹצֵאת פְּלִי כְּמוֹ בַר"ה (בְּשֶׁבֶת י"א ע"ב) וְכֵן בְּעִירוּבֵין (דָּף צ"ט) וְכֵן בְּכִירָה (דָּף מ"א) אֲמַרִינָן דְּקוּץ בַּר"ה מוֹלִיכוּ פְּחוֹת פְּחוֹת מַד"א וּבְכַרְמְלִית אֶפְיָלוּ טוֹבָא וְכֵן בְּהַזְרֵק (דָּף ק"א) אֲמַרִינָן דְּכוּחוּ בְּכַרְמְלִית לֹא גְזָרוּ וְכֵן לְעַנְיָן תַּכְשִׁיטִים דְּאָסְרוּ חֲכָמִים לְצֵאת בַּר"ה גְּזִירָה דִּילְמָא שְׁלֶפָה וּמַחְוֵי פְתָבוּ הַתּוֹס' דְּהַאֲדָנָא יֵשׁ לְהַתִּיר מִשּׁוּם דְּאִין לְנוּ רַה"ר גְּמוּרָה דְּכָל ר"ה שְׁלָנוּ כְּרַמְלִית הִיא וְכַתְּבוּ עוֹד דְּאָפִי אִי נִימָא דְּבִזְמַן הַגְּמָרָא אַף בְּכַרְמְלִית אָסְרוּ מִשּׁוּם דְּמַחְלָפָא בַר"ה כְּמוֹ דְּמְצִינוּ גְּבִי דְּלִיקָה דְּלֹא הַתִּירוּ חֲכָמִים רַק לְהוֹצִיא לְחֻצָּר שְׂאִינָה מְעוֹרְבַת אָבֵל לְכַרְמְלִית לֹא מ"מ הַאֲדָנָא דַל"ל ר"ה שְׁנוֹדָאֵי יֵשׁ לְהַתִּיר בְּכַרְמְלִית כ"כ הַתּוֹס' בַּפ' בְּמָה אֲשֶׁה ד' ס"ד ע"ב ד"ה רַבִּי עֲנִי בַר שְׁשׁוֹן.

וּא"כ יֵשׁ לוֹמַר נְמִי לְעַנְיָן חַי נוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ דְּאָף דְּאָסוּר מְדַרְבְּנָן בַּר"ה מ"מ בְּכַרְמְלִית לֹא גְזָרוּ. וּמִיָּהוּ אִין לְהַחְלִיט הַדְּבָר דְּהָא מְצִינוּ אֲדַרְבֵּה בְּעַנְיָן הִזָּה גּוֹפָא דְּאֲמַרִינָן בְּסו"פ מְפָנִין דְּבַחְצָר מְדַדִּין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף אָבֵל לֹא בַר"ה וּמִשְׁמַע לְהַדְיָא דַּה"ה בְּכַרְמְלִית דְּאָסוּר וְכְמוֹ שְׁהוֹכִיחַ הַב"י בְּס"ס ש"א וְאָף דְּבַר"ה גּוֹפָא אִינוּ אֵלָא גְּזִירָה בְּעֵלְמָא אִטּוּ הַגְּבֵהָה וּכְבָר עֲמַד ע"ז הַרַב"י שֶׁם דְּאֲמַאי גְזָרוּ בִּאֲמַת בְּכַרְמְלִית הָא הֵנִי גְּזִירָה לַגְּזִירָה וְהָא קִיִּיל"ן כְּרַבָּא דְּלֵא גְזָרוּ שְׁבוֹת בְּכַרְמְלִית.

וּבִאֲמַת לְפִי מַש"כ הַתּוֹס' שְׁהַבֵּאתִי לְעֵיל אִינָה קוֹשְׂיָא פְּלֵל דִּי"ל דַּה"נ אִפִּי בְּכַרְמְלִית מוֹתֵר כְּמוֹ בְּכַבּוּל וּבְכַפָּא נְכָרִית דְּלֵא תָנָן בְּמַתְנִיתִין אֵלָא לְחֻצָּר וְאֵעִפ"כ כְּתָבוּ הַתּוֹס' דַּה"ה פְּרַמְלִית מוֹתֵר וְעוֹד לְעַנְיָן דִּינָא בּוּזָה מ"ז בְּלֵא"ה אִינוּ רְאִיָּה דְּאָף אִם נִימָא דְּהַש"ס אָסֵר אִפִּי בְּכַרְמְלִית מ"מ הַאֲדָנָא דְּלִיכָא ר"ה בְּנוֹדָאֵי לִיכָא לְמַגְזֵר וְכְמוֹ שְׁהַבֵּאתִי לְעֵיל בְּשֵׁם הַתּוֹסְפוֹת וְאִין לְהַבִּיא רְאִיָּה מְהָא דְּתָנָן מְדַדִּין עֲגָלִים וְסִינְחִין וְאֲשֶׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָה וְע"כ הָף מְדַדִּין עֲגָלִים וְסִינְחִין בְּחֻצָּר מִיִּירֵי דְּאִילוּ בַר"ה אָסְרִינָן בְּכַרְמְלִית וְאֵעִפ"כ הַאֲשֶׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָה תָנָן אָבֵל הַגְּבֵהָה מִמַּשׁ לֹא דְזֶה אִינוּ רְאִיָּה דְּכְבָר פִּירֵשׁ הַר"ן לְהַדְיָא דְּהָף מְדַדִּין עֲגָלִים וְסִינְחִין בַּר"ה אִיִּירֵי וְהָא דְּאָסֵר בְּכַרְמְלִית הִינְנוּ בְּגִדוּלִים אָבֵל בְּקֶטְנִים מוֹתֵר מִשּׁוּם צְעָרָא בְּאֹפְן שְׂאִין מְמַתְנִיתִין רְאִיָּה פְּלֵל וְא"כ עֲדִינָן צַל"ע בְּדִין הִזָּה וְלִקְמָן נְדַבֵּר עוֹד מְזָה בַּעוֹ"ה: וְכָל זֶה לְדַעַת הַר"ן אָכֵן לְדַעַת רַש"י אֶפְיָלוּ בְּקֶטֶן שְׁנוּטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת אָסוּר לַגְּרוֹר בַּר"ה מְדַרְבְּנָן וְכ"ש בְּאִינוּ יְכוּל כ"א לַגְּרוֹר וּמִיָּהוּ לִישׂא מִמַּשׁ עַל הַפְּתָף בְּאִינוּ יְכוּל כ"א לַגְּרוֹר יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק לְדַעַת רַש"י אִם אִית בִּיָּה חַיִּיב חֲטָאת אוֹ לֹא.

אֲמַנָּם בְּגִרְיָה גּוֹפָא בְּנוֹדָאֵי נִרְאָה דְּלִיכָא חַיִּיב חֲטָאת וְאָף שְׁפִירֵש"י בְּטַעְמָא דְּגִרְיָה אָסוּר מְפָנִי שְׁנוֹשְׂאָתוֹ הִינְנוּ דְּדַמִּי לְנוֹשֵׂא וְאָסוּר מְדַרְבְּנָן מִיָּהוּת אָבֵל לֹא לְעַנְיָן חַיִּיב חֲטָאת וְהַלְפָּה אִפִּי אִי נִימָא דְּרַש"י ס"ל דְּבְּקֶטֶן שְׂאִינוּ יְכוּל כ"א לַגְּרוֹר הֵנִי כְּפָחוֹת וְחַיִּיב חֲטָאת אִם נוֹשֵׂא בַר"ה מ"מ בְּגִרְיָה בְּנוֹדָאֵי לִיכָא חַיִּיב חֲטָאת וְכֵן נִלְע"ד: שׁוֹב רְאִיתִי לְהַמְג"א

(בסי' הנוזף) שפתיב ביהדיא דגם בכרמלית אסור לגרור וכ"ש לישא אותו אפי' בקטן שנוטל אחת ומניח אחת ונמשך אחריו בס' תוספות שבת ותמהני דמנ"ל הא דאפילו בכרמלית אסור מאחר שאינם מביאים ראיה לדבריהם ואדרבה בב"י פאן משמע להדיא דס"ל דאין לאסור בכרמלית וכמו שהבאתי לעיל בשמו וצ"ע: תו פתיב בס' תוס' שבת בס"ק ק"ה דבקטן שצריך לגרורו אז אף בגרירה איכא חיוב חטאת וכ"ש בנושאו וכ"כ בשם מג"א וגם זה תמוה דליתא פן במג"א ואדרבה בס' באר היטב פתיב ע"ש המג"א להקפיד דבגרירה ליכא חיוב חטאת וד' ס' תוספות שבת צל"ע ואולי דהוציא פן מדכתב המג"א בשם רש"י וקר"ן דגורר דמי לנושא וכמו שכ' רש"י וקר"ן מפני שנושאתו ומשמע דהאי בנושא ממש וצ"ע: וכל זה לדעת רש"י וקר"ן ורוב הפוסקים אכן שיטה שלישית יש בזה לבעל המאור ו"ל בפ' נוטל ודעתו ו"ל דאף קטן שנוטל אחת ומניח אחת דמי ככפות והנושא חייב חטאת דכל שאינו יכול להלך ברגליו פאדם גדול דמי לבהמה וסיה ועוף לרבנן והנושא חייב חטאת כ"ה דעתו ו"ל וכ"ה גם שיטת רשב"א בעל התוס' בתוס' פרק המצניע (צ"ד ע"א) ד"ה אבל יעוי"ש והוציא פן הבעל המאור ו"ל מהסוגיא דשבת פ' נוטל (דף קמ"א ע"ב) מהא דמקשה שם ולחייב משום תינוק ומתיר דרבא כר"נ ס"ל אלמא דס"ל להגמרא דתינוק דמי לבהמה וסיה ועוף דלא אמרינן בהו חי נושא א"ע לרבנן וכתב שם דא"א לפרש דהסוגיא דנוטל איירי שם בקטן כ"כ שאינו יכול לדדות או בקטן פן יומו וכן תירצו באמת התוס' בפ' המצניע ודחו ד' רשב"א בזה דא"כ מאי מתיר.

רבא כר"נ ס"ל. דבקטן פן יומו גם ר"נ מודה דגרע יותר מבהמה וסיה ועוף ולע"ד נראה לומר עוד ראיה דאם איתא דבקטן ש"יכול לדדות אמרינן באמת חי נושא את עצמו אף לרבנן למה הוצרך הש"ס לדחוק דרבו כר"נ ס"ל הא מצי למתיר דרבא בקטן שנוטל אחת ומניח אחת מיירי וד"ה.

ונה ראיה נכונה לכאורה וד' התוספות שדחו ד' רשב"א בזה די"ל בקטן פן יומו מיירי התיב צל"ע באמת דנהי דאפשר דלא ס"ל כסברת בעל המאור דר"נ מודה בקטן פן יומו ושפיר מתיר הש"ס רבא כר"נ ס"ל.

מ"מ קשה דלמה הוצרך הש"ס לנה להעמיד רבא פייחידא פיון דאפשר לתיר בריוחא וצל"ע: וקא דתנו האשה מדדה את בנה בנוטל אחת ומניח אחת ולא גזרינן דלמא תגביהנו פיון דאיכא אסורא דאורייתא בהגבהה פמו בבהמה סיה ועוף [ומזה הביאו התוס' באמת בפ' המצניע שם ראיה לדחות ד' רשב"א מהך דפ' מפנין והיינו משום דל נחתי לפרש פ"י אחר זולת פירש"י ו"ל אבל לפי בעל המאור לק"מ וכמו שפאר הבעהמ"א בעצמו] תירץ הבעהמ"א שם דמשום צערא דינוקא דאינו יכול לילך ברגליו בלא דידיה לא גזרו בו רבנן אטו הגבהה פן הוא עיקר טעם משנה זו וזהו עיקר החלוק שביין בהמה וסיה ועוף לתינוק דלצערא דבהמה לא חששו לצערא דינוקא חששו וקא דבגורר אסור צ"ל לפי דעת בעל המאור משום דהוא פנושא ממש ונהי חייב חטאת ואף בקטן ש"יכול ליתול אחת ומניח אחת דקא לבע"מ אין נ"מ פלל פיון קטן לקטן פל זמן דאינו יכול לילך ברגליו פכל אדם פן נראה לי לפרש אליבא דבעל המאור ו"ל וכל זה הוא דלא כפירוש רש"י דהיתר הוא משום דאף אם תגביהנו ליכא אסורא דאורייתא.

והמג"א הביא לדברי בעהמ"א בקיצור מן פלג. וקצת צ"ע דלא כתב דגם דעת הרשב"א בתוס' פ' המצניע פן.

ואולי דס"ל שמה שדחה התוס' שם הפל מדברי הרשב"א הוא דהוא בעצמו חזר בו מהך דפ' מפנין והלפך לא הביאו כלל פנ"ל: הינצא לנו להלכה מכל מה שפיתבנו דקטן שייכול לילך ברגליו פכל אדם מותר לדדו בר"ה [היינו אם קשה לו קצת לילך בעצמו וצריכים לדדו מחמת שהוא חלויש] לדברי הפל דהכא ליכא גזירה דהגבחה אף לדעת בעל המאור ז"ל דכיון דייכול לילך ברגליו פכל אדם רק שהוא חלויש קצת וצריכין לדדו בנודאי ליכא חיוב, חטאת בהגבחהו.

ועוד דכיון דצריכין לדדו מחמת שהוא חלויש מ"מ איכא צערא דינוקא גביה ולא גזרינו. ועוד יש סברא להקל דכיון דייכול לילך ברגליו פכל אדם לא שייך גזירה דהגבחה פל פך וקמו דלא גזרינו בבהמה וסיה הגדולים דמותר לדדותן אפילו בר"ה והטעם דלא אורסייהו בהגבחה וכמ"ש בבעהמ"א שם וה"ה בנ"ד.

וכ"ש לשיטת רש"י והר"ן דמותר דלא גרע מקטן שנוטל אחת ומניח אחת אבל לגוררו לדעת רש"י דס"ל דגורר הוי פנושא וכן לבעל המאור אסור מדרבנן דהנה פנושא ממש דאסור מדרבנן אבל לדעת הר"ן מותר לכתחלה ולישא אותו ממש על הפתח אסור לד"ה מדרבנן [דאף בגדול ממש אסור מדרבנן לננושא דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור ובכרייתא פטור תנן]: ובקטן שנוטל אחת ומניח אחת מותר לדדותו בר"ה לד"ה והתוס' והר"ן משום דלא גזרו דדוי אטו הגבחה משום דליכא אסורא דאורייתא בהגבחה ולבעהמ"א משום צערא דינוקא לא גזרו וזהו דין המשנה דס"פ מפנין: ולגוררו לדעת רש"י ותוס' ושו"ע אסור מדרבנן דהוי פנושא וזהו דין דר' יהודה במשנה דאמר אבל אם הנה גורר אסור ולבעהמ"א חייב חטאת ור"י אסור וסייב קאמר וילדעת הר"ן מותר לכתחלה דגרייה לא הנה פנושא: ולישא אותו על הפתח לדעת פל הפוסקים אסור מדרבנן וילדעת בעל המאור חייב חטאת וקטן שצריכין לגוררו וליכא דדני גביה פכל לדעת הר"ן אסור מדרבנן וכן משמע במג"א ואף לדעת השו"ע אכן לדעת ס' תוס' שבת בשם המג"א א חייב חטאת אכן י"ל דהתוס' שבת כתב פן לדעת השו"ע דגרייה הנה פנושא ממש אבל לדעת הר"ן מודה דאינו אלא [מדרבנן ובזה מיושב דלא יהיה התוס' שבת והבאה"ט פשני עדים המכחישין דמר העיד הכי בשם המג"א ומר הכי ולפמש"כ ניחא דהבאה"ט דכתב בשם המג"א דליכא חיוב חטאת בגרייה ר"ל לדעת הר"ן דלא ס"ל הך סברא דגרייה הנה פנושא והתוס' שבת בשם המג"א אגיל בשיטת השו"ע שחשש לדעת רש"י דגרייה הנה פנושא ושניהם אמת ואין פאן הכחשה פכל] ולישא אותו על הפתח לד"ה חייב חטאת: וכל זה בר"ה אבל בכרמלית דרבנן הנה אפשר לומר שלא גזרו בו משום שבות וכמו דלא גזרו בתכשיטין לכל הפחות בזהמ"ז דליכא ר"ה דאורייתא וכמו שכתבו התוס' בשבת (דף ס"ה) לענין תכשיטין דאף בכרמלית לא דמו לחצר שאינה מעורבת מ"מ האידנא דליכא ר"ה פכל לא חמירא מחצר שאינה מעורבת ועפי"ז הנה מיושב ג"כ מה שהערנו לעיל מהא דב"ש ס"ל דקטן שייכול לרפוב על כתפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית חייב בחנוף ואף דב"ש בעצמו אוסר להוציא את הקטן

ביו"ט [ולעיל פתבנו ליישוב בפנים אחרות] אכן אם נאמר דבכרמלית דרבנן לא אסרו הוצאה בתי א"ש דהא ירושלים פרמלית הנה וכדאמרין בעירוובין ק"א.

אמנם עדיין תקשה דהתינח קודם שנפרצו בה פרצות אבל לאחר שנפרצו בה פרצות דנעשית ר"ה פדאיתא התם מאי איפא למימר ועל פרחו צ"ל כפי מה שפתבתי לעיל וא"כ אינו ראיה כלל מהו דהתם.

וכן מרבין ירוחם שהובא בב"י דדחה דעת הסוכרים דחי נושא עצמו לכתחלה מותר ותמה עליהם ומשמע דפשוט ליה דאף האידינא דליפא ר"ה אסור דאל"כ הנה י"ל דדעת המתירים ר"ל בכרמלית או בזמן הנה דליפא ר"ה וכן גבי תכשיטין גופא איפא כמה דעות בזה אי מותר בכרמלית דרבנן ובשו"ע סי' ל"ג סעיף י"ח כתב דהנשים שלנו יוצאות בתכשיטין ואין מוחין בהם משום דהנח להם לבנות ישראל מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות אבל מדינא אסורות וא"כ בנ"ד נמי דכנתיה אף כל זה בקטן שיכול לילך ברגליו ככל אדם אבל בקטן שאינו אלא נוטל אחת ומניח אחת דלדעת בעל המאור חייב חטאת בר"ה אם נושא על הכתף יש להחמיר גם האידינא בכרמלית ולמחות היכא דאפשר ובפרט בקטן שאינו אלא גורר דלד"ה חייב חטאת כשישא דאסור גם בכרמלית הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן טו שאלה הא דקייל"ן דמחיצה תלויה אינה מתרת רק דר במים אם מה"ת לא הוי מחיצה או דאינו אלא מדרבנן: תשובה בפ"ק דסוכה דט"ז ע"א תנו דהמשלשל דפנות מלמעלה למטה אם היא גבוהות מן הארץ ג' טפחים פסולה ומבואר בגמרא הטעם משום דס"ל לת"ק דמחיצה תלויה אינה מתרת בסוכה ומבואר מזה דאף מחיצה של י' ממש מ"מ אם היא תלויה ג' מן הקרקע לא הוי מחיצה דמחיצה שהגדיים בוקעין בה לא הוי מחיצה לרבנן: ויש להסתפק אי הלכתא גמירי לה מסיני דמחיצה תלויה לא הוי מחיצה ונ"מ דהזורק מר"ה לתוכה פטור דלא הוי רה"י כלל היכא שהמחיצה תלויה או דילמא מדאורייתא הוי מחיצה רק דרבנן גזרו דלא הוי מחיצה כגון לעגן סוכה דפסולה או כגון לעגן בור שבין שתי חצירות דאמרין דלא מהני מחיצת הפותל שבניהם משום דהוי מחיצה תלויה אבל לא להקל וקצת משמע שם בסוגיא דאינו אלא מדרבנן מדאמרין שם ע"כ לא אמר ר' יהודה התם אלא בעירובי חצירות דרבנן אבל בסוכה דאורייתא לא וכן איפכא ע"כ לא אמר ר' יוסי הכא אלא בסוכה דאסור עשה אבל בשבת דאסור סקילה לא עיי"ש ואי הוי הלמ"מ דמחיצה תלויה לא הוי מחיצה לא הוי שנייה כלל לחלק בין עשה לאסור סקילה פינו דלא הוי מחיצה כלל איך נסמך ע"ז אפי' באסור דרבנן.

ודחוק גדול לומר דבזה פליגי עם הת"ק דת"ק ס"ל דהלכה היא והם לא ס"ל דהלכה היא אלא מדרבנן אסרו מחיצה תלויה והלכה מסתבר לכל אחד להקל למר בעירובי חצירות דרבנן ולמר בסוכה דאסור עשה אבל לרבנן דאסרו הכא והתם ס"ל באמת דמן התורה הוא דנה דחוק גדול הוא לומר דפליגי בהלכה דמר אית ליה הלכה ומר ליה הלכה.

וכן ראיה מהא דהקילו חכמי' להתיר מחיצה תלויה במים ואי הנה דאורייתא מאי שנייה להקל במים פינו דלא הוי מחיצה כלל ואף די"ל דהתם היינו טעמא משום דליפא בקיעת גדיים רק בקיעת דגים ובקיעת דגים לא שמה בקיעה מ"מ משמע דעיקר הטעם משום דבמים איסור דרבנן הוא ואינו אלא פרמלית משו"ה הקילו חכמים פן דלא"ה מאי קל

שְׁהַקְיָלוּ חֻכְמִים בּוֹ הָא בְּמִים הוּא בְּאֵמֶת מְחִיצָה גְמוּרָה דְּבִקְיַעַת דְּגִים לֹא שְׁמָה בְּקִיעָה וְאִין פֶּאן קוֹלָא פְּלִל אֵלָא וְנִדְאֵי דְּמִשּׁוּם זֶה לְחֻדְאָא לֹא הָנָה סְמְכִינְן עֲלֵהּ אִי לֹא טַעֲמָא דְּבְמִים דְּרַבְּנָן הוּא מְצִאוּ חֻכְמִים מְקוּם לְהַקְלֵי א"כ ש"מ לְכַאוּרָה דְּמְחִיצָה תְּלוּיָה אִינְהּ אֵלָא אִסּוּרָא דְּרַבְּנָן דַּאֲל"ה לֹא הָנָה שְׁיִיף לְהַקְלֵי אַף בְּמְקוּם אִסּוּר דְּרַבְּנָן אַף פֶּל זֶה אִינְם רְאִיּוֹת גְּמוּרוֹת וְהַדְּבָר צָרִיף תְּלִמוּד: וְאִין לְהַבִּיא רְאִיָּה מְהָא דְּבִיצִיאַתָּא דְּמִישּׁוֹן דְּאִין מְטַלְטְלִין בְּהֵם אֵלָא בְּאַרְבְּעָה וּבְשֵׁבַת ק"א ע"א) אִם אִין בְּפָחוֹת מְשַׁלְשָׁה אַרְבְּעָה וּמִשְׁמַע מְרַש"י שֵׁם דְּאַיְכָּא י' בְּרוּחַב ד' לֹא מְהַנִּי מִשּׁוּם דְּהָנִי מְחִיצָה תְּלוּיָה דְּכַתְּבֵי שֵׁם רַש"י וְנ"ל וְלֹא אֲמַרְנָן כּו' וְאִפִּילוּ יֵשׁ בְּרַחְבּוֹ י' גּוּבָה לֹא מְשַׁתְּר' פִּינּוּ דְּתַחְתּוֹנוֹת לֹא מְחִיצָה נִינְהוּ הָנִי לִיָּה תְּלוּיָה עַכ"ל הָרִי בְּהִדְיָא דְּאַיְכָּא י' בְּרוּחַב ד' מ"מ פִּינּוּ דְּגִבּוּהָ ג' מִן הַקְּרַקַּע לֹא הָנִי מְחִיצָה וְא"כ מִשְׁמַע אֲדַרְבָּה לְכַאוּרָה דְּפִסּוּל דְּאוּרִיַּתָּא הוּא אֲבָל גַּם הָא לֹא אִירִיא דְּאִיכָּא לְמִימַר דְּלֹא קְאָמַר אֵלָא דְּאִסּוּר לְטַלְטַל בְּהוּן מְדַרְבְּנָן מִשּׁוּם דְּהָנִי מְחִיצָה תְּלוּיָה אֲבָל מ"מ מְדַאוּרִיַּתָּא רַה"י גְּמוּרָה הוּא וְהַזּוּרְק מַר"ה לְתוֹכוֹ חֲזִיב פֶּן הָנָה נ"ל לֹא מְחִיצָה אֲמַנְם מְרַש"י שֵׁם מִשְׁמַע לְהִדְיָא דַּס"ל דְּלֹא הָנִי רַה"י פְּלִל שְׁכַתְּבֵי וְנ"ל אִין מְטַלְטְלִין בְּתוֹכוֹ דְּלֹא רַה"י נִינְהוּ מִשְׁמַע דְּלֹא הָנִי רַה"י פְּלִל וְאַף מְדַאוּרִיַּתָּא דַּאֲל"כ הָא הָנִי רַה"י אֵלָא דְּרַבְּנָן גְּזָרוּ לְטַלְטַל.

וְדוּחַק גְּדוּל לֹא מְרַש"י וְנ"ל ס"ל דְּלֹא הָנִי רַה"י מְדַרְבְּנָן לְעַנְנֵי לְטַלְטַל אֲבָל מְדַאוּרִיַּתָּא הָנִי רַה"י דְּזֶה אִינוּ בְּמִשְׁמַע מְלִשּׁוֹן רַש"י. וְכֵן מִשְׁמַע עוֹד בְּאֵמֶת בְּסוּגִיא מְדַאקְשִׁינּוּ וְלִימָא גוּד אַחִית מְחִיצָתָא מִי לֹא תְּנִיא ר"י בַּר"י אֹמַר נַעֲץ קִנְיָה וְכו' חֲזִיב וְאִם אִימָא דְּלֹא קְאָמַר אֵלָא דְּאִסּוּר לְטַלְטַל מְדַרְבְּנָן אֲבָל מְדַאוּרִיַּתָּא הָנִי מְחִיצָה מֵאִי קוּשְׁיָא מַר"י בַּר"י הָא רַה"י בַּר"י לֹא אִיירִי אֵלָא לְעַנְנֵי חֲזִיב דְּאוּרִיַּתָּא וְלְעַנְנֵי חֲזִיב דְּאוּרִיַּתָּא אַף רַב הוּנָא מוֹדָה אֵלָא וְנִדְאֵי דְּפְשִׁיטָא לִיָּה לְהַש"ס דְּרַב הוּנָא לְגַמְרִי קְאָמַר דְּלֹא הָנִי רְשׁוּת הַיְחִיד וְאַף הַזּוּרְק מִן הַרְה"ר לְתוֹכוֹ פְּטוּר וּמִזָּה הוֹצִיא רַש"י וְנ"ל לְפָרֵשׁ דְּלֹא רַה"י נִינְהוּ וְא"כ ש"מ מִזָּה דְּמְחִיצָה תְּלוּיָה לֹא הָנִי מְחִיצָה פְּלִל אַף מִן הַתּוֹרָה וְהַזּוּרְק מַר"ה לְתוֹכוֹ פְּטוּר: וְכֵן רְאִיָּה מְהָא דְּמְתַרְץ דְּרַב הוּנָא ס"ל בְּחֻכְמִים דְּפְטָרִי בְּקִנְיָה וּמִשְׁמַע דְּגַם בְּהָא דְּרַב הוּנָא פְּטוּר הַזּוּרְק וְאַף דְּאִיכָּא עֲשָׂרָה בְּרוּחַב ד' [אֲמַנְם יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּנַעֲץ קִנְיָה בִּיָּם וּבְרֵאשׁוֹ טְרַסְקָל אִי הָנִי רַה"י אוֹ לֹא מִשּׁוּם דְּאַפְשָׁר דְּגַם חֻכְמִים מוֹדוּ דְּהָנִי רַה"י וְאַף דְּהָנִי מְחִיצָה תְּלוּיָה מ"מ אֲמַרְינּוּ גוּד אַחִית לְעַנְנֵי לְחֲזִיב הַזּוּרְק מַר"ה לְתוֹכוֹ פִּינּוּ דְּלִיכָּא הֵתָם בְּקִיעַת גְּדִיִּים וְרַק בְּקִיעַת דְּגִים וּבְקִיעַת דְּגִים לֹא שְׁמָה בְּקִיעָה אוֹ אֲפָשָׁר דְּהוּ סְבָרָא לֹא מְהַנִּי רַק בְּדָבָר שְׁצָרִיף מְחִיצָה מְדַרְבְּנָן אֲמַרְינּוּ הוּ סְבָרָא אֲבָל לְעֲשׂוֹתוֹ רַה"י מְדַאוּרִיַּתָּא לֹא אֲמַרְינּוּ פֶּן וצ"ע בְּזֶה] וְא"כ ש"מ לְכַאוּרָה מְדַבְּרִי הַש"ס וּמְרַש"י דְּלִשְׁם דְּמְחִיצָה תְּלוּיָה מְדַאוּרִיַּתָּא לֹא הָנִי מְחִיצָה.

וּבְהִיּוֹת פֶּן יֵשׁ לְתַמּוּהָ לְכַאוּרָה עַל דְּבָרֵי הַתּוֹס' בַּעִיר וּבִין ל"ג ד"ה דְּהַדְרָא זְקִיף וְכֵן בְּתוֹס' שְׁבַת (דָּף מ"ט ע"ב ד"ה הֵם הַעֲלוּ) עַל הָא דְּאֲמַרְינּוּ שֵׁם דְּהַדְרָא זְקִיף הַלְכָּה לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה לֹא הָנִי עִירוּב דְּהוּא בַּר"ה וְעִירוּבוֹ בַּר"ה י' וְכַתְּבוּ הַתּוֹס' וְא"ת וְהִכָּא חֲשִׁיב לְמַעְלָה מִי רַה"י הָא גְּדִיִּים בּוֹקְעִין בּוֹ תַחְתּוֹ וְתִירְצוּ שֵׁם בְּתִירוּץ הַשְּׁנִי דְּמִיירִי שְׁיֵשׁ גּוּבָה י' בְּאוֹתוֹ זְקִיפָה וְתוֹ לֹא אִיכְפַת לָן אִם גְּדִיִּים בּוֹקְעִין בּוֹ אוֹ לֹא וְחֲשִׁיב רַה"י וְאַף דְּגְדִיִּים בּוֹקְעִין בּוֹ מִיְדֵי דְּהָנָה אַעְגָּלוֹת הַמְשָׁפֶן דְּהוּ רַה"י וְאַף דְּתַחְתּוּיָהוּ רַה"י כ"כ הַתּוֹס' שֵׁם.

ותמוה לכאורה דמה בין זה לביצאתא דמישן דג"כ גבוהות י' אף ממקום שעלו לרוחב ד' לפירש"י שם ואעפ"כ אמרינן דלא הנה רה"י מטעם שהגדניים בוקעין בו והוא קושיא עצומה לכאורה על דברי התוס' ואף דראית התוס' ברורה מעגלות המשפן מ"מ על עגלות המשפן גופא קושיא דאמאי הנה רה"י הא תחתיה הנה ר"ה א"כ הנה מחיצה תלויה פיון דהיו גבוהות מן הקרקע ג'.

ויכבר עלה בדעתינו לתרץ ולחלק בין רה"י שאין בו חלל רק הוא גוש אחד רחב ד' וגובה יו"ד כמו גבי אילו דאיירי התוס' וכי"ב בזה פתבו התוס' דלא אכפת לן אם הגדניים בוקעין בו דרה"י בכ"מ שהוא הנה רה"י בין מלמטה ובין מלמעלה פיון שאינו צריך פאן למחיצות.

וקצת סמוכין יש לדברינו מהא שכתב רש"י בשבת (דף ה ע"ב) דעיקר הטעם דגדר שהוא רחב ד' וגובה י' הוא רה"י מטעם דאמרינן גוד אסיק מחיצתא והוי פמוקף מחיצות [יעו"ש דכו מבאר ברש"י שם ד"ה קמל"ן וכן פתבו בשאר מפרשים ז"ל] וא"כ מאי אכפת לן דהגדניים בוקעין בו תחת הגדר מ"מ הא הגדר עצמו אינו רה"י אלא דאמרינן דעל הגדר הוי פמוקף והגדר עצמו הנה פקרקע רה"י וא"כ תחת המחיצות ליפא בקיעת דגים פלל אבל בביצאתא דמישן דהוא רה"י שיש בו חלל ואינו רה"י אלא מצד המחיצות וכיון דהמחיצות הם תלויות לא הנה מחיצות דמחיצה שהגדניים בוקעין בה לא הנה מחיצה והוי פחלל בלא מחיצות והלכך לא הוי רה"י פלל.

ועגלות המשפן נמי ואף דהן היו רה"י ע"י היקף מחיצות מ"מ הא מכנסות היו מלמעלה כדאמרינן בשבת ד' צ"ח והלכך לא אכפת לן בבקיעה והוי פרושות בפני עצמה והעיר לזה ג"כ מן פלג אחד מפ"ק אכן קשה לחדש סברא פזאת שלא נמצא בדברי הראשונים ז"ל: וראיתי במג"א בסי' (שמ"ה ס"ק א') שכתב וז"ל נעץ קנה גבוה יו"ד ובראשו טרסקל רחב ד' לא אמרינן גוד אחית מחיצתא דהו"ל מחיצה שהגדניים בוקעין בה אבל הטרסקל עצמו גבוה יו"ד ורחב ד' גם מה שתחתיו הוי רה"י עכ"ל ונרשם תוס'.

והנה הגאון בעל תוס' שבת שם הבין שהמג"א פיון לדברי התוס' שם דף ק"א ע"א ד"ה ונרק וקצת משמע בס' תו"ש הנ"ל דכן הנה נרשם בהמג"א שלו תוס' שבת דף ק"א וע"כ תמה עליו דמד' התוס' שם אין ראיה פלל דהתוס' לא מיירי שם אלא לר"י בר"י דס"ל דאפ"י אם אין בטרסקל י' הוי רה לענין הזורק מרה"ר עליו ס"ל נמי דהיכא דיש בטרסקל י' אלא ביצאתא דמישן הוי רה"י אפילו לטלטל אבל לרבנן לעולם אימא לה דאף ביש גבוה י' לא הוי רה"י אפילו לזרוק משום דהוי מחיצה תלויה פן תמה עליו בס' תוספות שבת הנ"ל: אכן לולי דברי הגאון בעל תו"ש הנזכר הייתי אומר דהמג"א פיון לדברי התוס' דעירובין הנזכר [וכן בתוס' בשבת דף מ"ט וצ"ט ע"א ד"ה שתי גזונותראות] דכתבו שם דאם יש מחיצה י' למעלה מהגזונותראות לא חיישינן לבקיעת גדניים.

שוב ראיתי דהתו"ש בעצמו מסיק הכי די"ל דהמג"א פיון לד' התוס' (בדף צ"ט ע"ב) הנזכר אף דכתב שם דיש ט"ס במג"א במה שכתב דגם מה שתחתיו הוי רה"י דהא בעגלות המשפן דהם רה"י מ"מ תחתיה הנה רה"ר וכן ר"י בר"י לא אמר אלא אם נרק ונח על גביו חייב ולא בנח תחתיו ונפה פיון בזה הגאון בעל תוס' שבת אף מה שמשמע שם בדבריו דגם על גביו לא הוי רה"י לרבנן אלא בתוך הטרסקל דווקא ולכן הגיה דצ"ל

במג"א דאם יש יו"ד בתוכו הנה רה"י ולא הבנתי דבריו דהא הדבר פשוט דגם על גביו הני רה"י דהא העגלות על גביהן הני רשות היחיד וצ"ע: ולפ"ז יצא לנו מדברי המג"א ותוס' שבת הנ"ל דכל מחיצה התלויה כמו במשלשל דפנות מלמעלה למטה בתוך המחיצות ועל גביהן הני רה"י דאורייתא אבל תחתיהן באויר שפחת המחיצות בין באויר שפחת המחיצות ובין באויר שפחת הקלל במקום שפלתה המחיצה לא הני רה"י ואפשר דהני רה"ר גמורה וראיה מהעגלות דמשפן דאמרינו דתחתיהן ר"ה [ולקמן נדבר במשלשל דפנות מלמעלה למטה דקי"ל דפסולה אם גבוה ג' מן הארץ מ"מ יש להסתפק אי מותר לישב באויר שבין הדפנות כגון ע"ג עמוד וכיוצא בזה כיון שבתוך המחיצות הני רה"י ולקמן יבואר בס"ד] ולפ"ז צ"ל דגבי ביצאתא דמישן הני רה"י דאורייתא אלא דאסור לטלטל מדרבנן וגם בדין שכ' המג"א בטרסקל י' דהני רה"י מ"מ אסור לטלטל מדרבנן [ולפ"ז י"ל דגם בסנפה הכי הוא דאף ביושב למעלה בתוך המחיצות מ"מ פסול מדרבנן דמדרבנן נחשב למחיצה תלויה ובזה פליגי ר' יוסי ורבנן במשנה דסנפה אבל ביושב למטה באויר שפחת המחיצות פסול מן התורה ואפשר דר' יוסי לא פליג בזה כלל וא"ש הסוגיא דלשם במה דאמרינו ר' יוסי ור' יהודה אמרו דבר אחד והיינו משום דשניהם לא פליגי אלא באיסור דרבנן וק"ל] וצ"ל לפ"ז הא דמקשה מר"י בר"י על רב הונא.

כמ"ש התוס' שם פנין דלר"י בר"י הני רה"י דאורייתא אפילו בפחות מ' א"כ פיו"ד מדרבנן נמי הני מחיצה דרבנן לא תחמירו אדאורייתא אלא בחד דרגא ומזה ג"כ ראיה לדברי המג"א דאם גבוה י' הני מחיצה גם לרבנן דאל"כ יהיה פלוגתא רחוקה דלרבנן לא יהיה רה"י כלל ולר"י בר"י הנה רה"י גם לטלטל והלכך לפ"ז אפילו אי נימא דהמג"א פנין לדברי התוס' דשבת ק"א וכמו שהיה הגי' לפני הגאון בעל תו"ש נמי א"ש ראיתו דכיון דכתבו התוס' דר"י בר"י ס"ל דבי' הני רה"י גם לטלטל א"כ לכל הפחות גם לרבנן הני רה"י לזרוק מיהת דאל"כ הני פלוגתא רחוקה וז"ב: מ"מ היצא לנו מדברי המג"א ובעל התו"ש דבאיכא י' אף בגדניים בוקעין בו הני רה"י בתוך המחיצות, לכל הפחות ולפי גרסתנו במג"א אף תחתיו במקום שפלתה מחיצה הני רה"י עד הקרקע אמנם כבר כתב בעל תוס' שבת דטס"ה במג"א כמ"ש לעיל בשמו] א"כ נסתר מה שכתבנו לעיל לחלק בין רה"י שהוא גוש אחד לבין רה"י שהוא ע"י מחיצות ובתוכו חלל דהרי בטרסקל דהוא רה"י ע"י מחיצות ואעפ"כ כתב המג"א דהני רה"י דאורייתא וגם נדחה מ"ש לעיל לחלק בין רה"י שהוא סתום תחתיו דשם לא אכפת לן אם הגדניים בוקעין בו כמו בעגלות דהיו סתומין וכן בטרסקל דהוא סתום למעלה אבל בהיכא שפתיח לא הני מחיצות אפילו מן התורה ובזה יישבתי הקושיא מביצאתא דמישן דהתם הני פתוח פנין שהוא פחות מד' והני פשוט אהלים וא"כ לפ"ז יהיה מוכרח לומר דבטרסקל שהוא גבוה י' דאמרינו דהני רה"י דוןוקא על גביו הני רה"י משום דלמעלה סתום הוא אבל בתוכו לא הני רה"י דהא למטה פתוח הוא ונהרי ראינו להדיא דדעת המג"א ו"ל והתוס' שבת אינו כן וגם לפי הגהת הגאון בעל תו"ש לא פליג אלא תחתיו אבל בתוכו מודה ואדרבה ס"ל דתוכו עדיף מעל גביו דעל גביו לא הני רה"י ובתוכו הני רה"י ודע הא שמוציין בעין משפט על דברי רב הונא בביצאתא דמישן מיימוני וטור ושו"ע טס"ה דאדרבה כל הפוסקים פסקו דלא פרב הונא אלא כאפיי החולק שם על רב הונא דזה לא מקרי מחיצה שהגדניים בוקעין בו

כִּינּוּן דְּלֹא נִיחָא תַּשְׁמִיּוּשְׁתֵּיהּ לְהִלְוָה תַּחַת הַשְּׁפוּעַ וְאִף בִּיבֻשָׁה כַּה"ג כְּגוֹן בְּעֵמוּד שְׁהוּא רָחֵב ד' וְגוֹבָה י' וּבִג' סְמוּךְ לְקַרְקַע אֵינּוּ רֹחֵב ד' הָיִי רַה"י וּמִן מִן אֶפְּלוּ לְטַלְטַל בּוּ מְשׁוּם דְּלֹא מְקַרֵי מְחִיצָה שְׁהַגְדִּיִּים בּוֹקְעִין בּוּ מְשׁוּם דְּאֵין נוֹחַ לְהִלְוָה תַּחַת הַשְּׁפוּעַ דְּאֵין דְּרָף לְהַתְחַבֵּף וְלִילֵף תַּחַת הָעֵמוּד וְכֵן מְבִנְיָא בְּרַש"י הַטַּעַם וַא"כ בְּסַפִּינָה שְׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּכַרְמְלִית וְגַם לִיפָא הֵתָם בְּקִיעַת גְּדִיִּים רַק בְּקִיעַת דְּגִים לֹא כ"ש דְּמִן מִן אֶפְּלוּ לְטַלְטַל וּמְשַׁמַּע דְּלִגְבֵי סַפִּינָה דְּאֶפְּלוּ גְבוּהַ ג' בְּלֹא שְׁפוּעַ וְנוֹחַ לְהִלְוָה תַּחַתּוּ אִם הִיָּתָה עוֹמֶדֶת בִּיבֻשָׁה מ"מ כִּינּוּן שְׁהִיא עוֹמֶדֶת בֵּינָם דְּאֵין שָׁם רַק בְּקִיעַת דְּגִים מִן מִן אֶפְּלוּ לְטַלְטַל בָּהּ.

אֲמַנָּם כָּל זֶה בְּדִיאִפָּא י' אֲבָל בְּדִלִיכָא י' לְעֵנְיָן אִי הָיִי רַה"י דְּאִוְרֵינָתָא יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק וּכְמ"ש לְעֵיל דְּהָךְ סְבָרָא דְּבְקִיעַת דְּגִים לֹא שְׁמָה בְּקִיעָה לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא בְּדָבָר דְּהָיִי מְחִיצָה מִן הַתּוֹרָה רַק דְּאֵינוּ צְרִיכִין לְהַתִּיר אֲסוּרָא דְּרַבְּנָן וְכִמּוֹ בְּכֹתֵל שְׁבִין שְׁמֵי חֲצִירוֹת אוֹ בְּסַפִּינָה דְּאִיפָּא י' דְּבִלֹא הִיא הִיא רַה"י דְּאִוְרֵינָתָא וּכְמ"ש ל' אֲבָל בְּדִלִיכָא י' לְעֵשׂוֹתוֹ רַה"י דְּאִוְרֵינָתָא ע"י גוּד אַחִית יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק דְּאֶפְשָׁר דְּלֹא אֲמַרִּינָן גוּד אַחִית כָּל לְרַבְּנָן לְעֵשׂוֹתוֹ מְחִיצָה דְּאִוְרֵינָתָא וְכֵן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּעֵמוּד שְׁאֵינוּ גְבוּהַ י' רַק עִם הַשְּׁפוּעַ שְׁלוֹ אִי הָיִי רַה"י דְּאִוְרֵינָתָא דְּאֶפְשָׁר דְּהָךְ סְבָרָא דְּאֲמַרִּינָן מְשׁוּם דְּלֹא נִיחָא תַּשְׁמִיּוּשְׁתֵּיהּ לֹא מְהַיֵּי אֲלֵא בְּדִיאִפָּא י' וְנ"מ לְעֵנְיָן אֲסוּר טַלְטוּל דְּרַבְּנָן אֲבָל בְּדִלִיכָא יו"ד לְעֵנְיָן לְעֵשׂוֹתוֹ רַה"י דְּאִוְרֵינָתָא אֶפְשָׁר דְּלֹא אֲמַרִּינָן הִכִּי וּקְצַת מְשַׁמַּע כֵּן שָׁם בְּפַרְיֵינָתָא דְּשִׁבְתָּ ק"א דְּאֶמַר שָׁם דְּוִוְקָא עֵמוּד גְבוּהַ י' וְרָחֵב ד' וְכו' וְנָרַק וְנָח עַל גְּבִי חֲיִיב מְשַׁמַּע הָא אִי לִיפָּא יו"ד רַק עִם הַשְּׁפוּעַ לֹא אֲמַרִּינָן הִכִּי וְצ"ע בְּזֶה.

וְכֵן מְבִנְיָא כָּל זֶה בְּרַמְב"ם פ"ה ה"ל"ד וּבְמַג"א ס"י ש"מ"ה ס"ק ד' וּבַס' תו"ש ש"ם ס"ק ב' וּמִיָּהוּ תִּימָא לִי אֲמַאי הַשְּׁמִיטוֹ הָרִי"ף וְהָרָא"ש וְכֵן הַטּוֹר וְשׁו"ע הָךְ דִּינָא דְּבִיצָאָתָא דְּמִישָׁן וְכֵן הָךְ דִּינָא דְּעֵמוּד שָׁם דְּמ"נ בֵּין דַּס"ל דְּהִלְכָה כְּאַבְיֵי וְכַדְעַת הַתּוֹס' ז"ל וּבֵין דַּס"ל דְּהִלְכָה כְּרַב הוּנָא דְּאֵין מְטַלְטִין בּוּ אֲלֵא בְּאַרְבָּעָה הו"ל לְהַבִּיא דִּין זֶה וּלְפָסוּק הִלְכָה כְּמִי דְּהָא נ"מ גְּדוּלָה לְדִינָא אִי מִן מִן אֶפְּלוּ לְטַלְטַל בְּסַפִּינָה שְׁמִשְׁוֹנְפַעַת וְהוֹלְכֵת מִתַּחַתֶּיהָ עַד שְׁבַשְׁעוֹר גְבוּהַ ג' סְמוּךְ לְקַרְקַע אֵין בְּרוּחָהּ ד' וְצ"ע ג.

מִיָּהוּ דְּבָרֵי הָעֵינַן מְשַׁפֵּט צ"ע דְּהָא בְּטוֹש"ע לִיתָא כָּל דִּין זֶה וּבְרַמְב"ם דְּהַבִּיא דִּין זֶה מ"מ הָא פָּסֵק כְּאַבְיֵי וְלֹא כְּרַב הוּנָא: וְעֵינַן בַּס' תוֹס' שְׁבַת שָׁם ס"ק ב' כְּתִב גְּבִי עֵמוּד דְּדוּקָא עַל גְּבִי הָיִי רַה"י אֲבָל תַּחַתּוּ לֹא הָיִי רַה"י וְדְּבָרֵי צ"ע דְּמַפְנֵי מַה לֹא.

דְּכִינּוּן דְּאֲמַרִּינָן דְּלֹא מְקַרֵי בְּקִיעַת גְּדִיִּים וְאֲמַרִּינָן גוּד אַחִית מְחִיצָתָא א"כ לְמַטָּה אֲמַאי לֹא הָיִי רַה"י וְצ"ל דַּס"ל לְבַעַל הַתּוֹסְפוֹת שְׁבַת דְּהָא דְּאֲמַרִּינָן גוּד אַחִית הִיָּינוּ לְעֵשׂוֹת לְמַעְלָה רַה"י בְּמָקוֹם שְׁהוּא סְתוּם אֲבָל לְמַטָּה בְּמָקוֹם הַפְּתוּחַ לֹא הָיִי רַה"י וְצ"ע בְּזֶה מִיָּהוּ מְסִיק שָׁם בַּס' תוֹס' שְׁבַת דְּאֶפְשָׁר דְּהִיָּינוּ דְּוִוְקָא אִם אֵין בּוּ י' רַק עִם הַשְּׁפוּעַ אֲבָל בְּיַשׁ עֵמוּד י' בְּרוּחֵב ד' לְבַד הַשְּׁפוּעַ אֶפְשָׁר דְּאִף תַּחַתּוּ הָיִי רַה"י וְכִמּוֹ בְּגִזְוִינָתָא אוֹ דִּישׁ לְחַלֵּק דְּגִזְוִינָתָא שְׁאֵינִי דְּהַמְחִיצָה נַעֲשֶׂה לָהּ לְשֵׁם כֶּף מִשְׁא"כ בְּעֵמוּד וְכִמּוֹ שְׁמַחֲלֵק הַמְהַרְש"א ז"ל שָׁם בְּסוּגְיָא עַל דְּבָרֵי הַתּוֹסְפוֹת בַּד"ה וְנָרַק וְנָח וְע"ש: וּמִדְּבָרֵי ז"ל אֵלוּ נִלְמַד בְּהִדְיָא דַּס"ל דְּגַם בְּאֵין י' רַק עִם הַשְּׁפוּעַ ג"כ הָיִי רַה"י עַל גְּבִי מִיָּהוּ וְצ"ע דְּמַנ"ל הָא דְּהָא בְּפַרְיֵינָתָא עֵמוּד גְבוּהַ י' וְרָחֵב ד' תְּנָיָא מְשַׁמַּע דְּוִוְקָא דְּגְבוּהַ י' וְרוּחֵב ד' לְבַד הַשְּׁפוּעַ [וְכֵן פִּרְש"י שָׁם] הֵתָם הוּא דְּהָיִי רַה"י וְצ"ע: וְדַע דִּישׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּעֵמוּד שְׁיֵשׁ בּוּ יו"ד בְּרוּחֵב

ד' לְבַד הַשְּׁפוּעַ אוֹ אֶפְיָלוּ בְּאֵין בּוֹ יו"ד רַק עִם הַשְּׁפוּעַ לְדַעַת בְּעַל הַתּוֹ"שׁ שֵׁם דְּהוּי רַה"י מ"מ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִי מוֹתֵר לְטַלְטֵל בּוֹ ע"ג וְכִמוּ בְּסַפִּינָה אוֹ דְלִמָּא לְטַלְטֵל אֲסוּר וּמִצַּד הַסְּבָרָא נִרְאֶה דְמִן תֵּר דַּע"כ לֹא מְחַלֵּק הַמְהַרְשָׁ"א בֵּין עֲמוּד לְגִזְזוּן וְטָרָא הֵינּוּ לְהַחֲלֵל שְׁלֵמֻטָּה מְשׁוּם דְּאֵין הַמְחִיצוֹת נַעֲשֶׂה לְשֵׁם כֶּף אֲבָל לְמַעַלְהָ בְּנוֹדָאֵי רַה"י גְּמוּר הוּא וּמִן תֵּר גַּם לְטַלְטֵל הַנְּלַע"ד פְּתַבְתִּי בַּעַז"ה: סִימָן טז פְּתַב הַמַּג"א בְּרִישׁ סִי' ת"ד בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת מְהַר"ל ו' חֲבִיב דְּאַף לְדַעַת הָרִי"ף וְהַרְמַב"ם דְּתַחוּמֵין דִּי"ב מִיְלִין הוּא דְּאוּרֵיִיתָא הֵינּוּ לְאָדָם עֲצָמוּ אֲבָל פְּלִיו וּבְהַמְתּוּ הוּי דְּרַבְּנָן לַד"ה יַעו"ש בַּמַּג"א.

וּנ"ל דְּטַעְמוֹ פְּשׁוּט דְּהָא בְּקָרָא פְּתִיב אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ. וּמַנ"ל מְהַרְשָׁ"א קָרָא דִּיהָא מְנוּזָהָר עַל תַּחוּמֵי בְּהַמְתּוּ וְכִלְיוּ דְּכִינוּ דְּתַחוּמֵין אֵינוּ נִכְלָל בְּכָלֵל ל"ט מְלֹאכּוֹת רַק הוּא לֹא בַּפ"ע מְקָרָא דְּאַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ וְאֵין לָהּ בּוֹ אֲלָא חֲדוּשׁוֹ וּבְקָרָא דְּאַזְהָר רַחֲמָנָא עַל שְׁבִיתַת בְּהַמְתּוּ מְלֹאכָה פְּתִיב לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה אֲתָה וְכוּ' וְשׁוּרָה וְחַמּוּרָה.

וּתַחוּמֵין לֹא בְּכָלֵל מְלֹאכָה הוּא וְכ"ש בְּכָלֵם דְּאַף עַל מְלֹאכָה לֹא אֲזַהָר רַחֲמָנָא דְּהָא אֵין אָדָם מְנוּזָהָר עַל שְׁבִיתַת פְּלִים דְּהָא אֵף לְרַב יוֹסֵף בְּשַׁבַּת י"ח לֹא אֵית לֵיהּ שְׁבִיתַת פְּלִים רַק אֲלִיפָא דַּב"ש אֲבָל ב"ה וְנוֹדָאֵי ל"ל שְׁבִיתַת פְּלִים לַד"ה וְהַלְפָּה הָא דְּאַמְרֵי חֲכָמִים דְּהַבְּהֵמָה וְהַפְּלִים פְּרַגְלֵי הַבְּעֵלִים מְדַרְבְּנוּ בְּעֵלְמָא הוּא דְּכָל אָדָם אֲסוּר לְהוֹצִיא פְּלִיו מִמְּקוֹם שְׁבִיתַת הַבְּעֵלִים וְלֹא דְּהָאֲסוּר מוּטָל בְּזָה עַל בְּעַל הַפְּלִי דִּיהָא מְנוּזָהָר מְדַרְבְּנוּ שְׁלֹא יוֹצִיא אוֹ פְּלִיו מִמְּקוֹם שְׁבִיתַתוֹ דְּהָא אֶפְיָלוּ בְּמְלֹאכָה גְּמוּרָה לֹא הִטִּילוּ חֲכָמִים אֲסוּר בְּכָלֵם דְּהָא לַב"ה דְּלִית לְהוּ שְׁבִיתַת פְּלִים גַּם אֲסוּר דְּרַבְּנָן לִיפָא אֲלָא הָאֲסוּר מוּטָל בְּזָה עַל הָאָדָם הַמוֹצִיא וּבֵין שְׁמוּצִיא פְּלִיו שְׁלוֹ וּבֵין שְׁמוּצִיא פְּלִיו שְׁלֵל אַחַר שְׁוִין הֵן בְּזָה דְּחֲכָמִים גְּזָרוּ שְׁלֹא לְהוֹצִיא שׁוּם פְּלִי חוּץ מִמְּקוֹם שְׁבִיתַת בְּעֵלְיָהּ אֲבָל מְדְאוּרֵיִיתָא אֵין בּוֹ אֲסוּר פְּלֵל אֶפְיָלוּ חוּץ לִי"ב מִיְלִין: וַעַפ"ז נִרְאֶה לִי בְּרוּר לְהַלְכָה דְּבִשְׁיִירָא דְּאַמְרֵיִנּוּ בַּסּוּפ"ק דְּעִירוּבֵין [ד' י"ז ע"ב] דְּאַף דְּפִטוּרֵין מְעָרוּבֵי חֲצִירוֹת מְפָל מְקוֹם בְּעִירוּבֵי תַּחוּמֵין חֲיִיבֵין מְשׁוּם דְּתַנִּי ר' חֲזִיָּא דְּלוֹקִין עַל עָרוּבֵי תַּחוּמֵין דְּבַר תּוֹכָה וְכַבֵּר תְּמָה בְּשַׁעַר הַמְּלָךְ ז"ל בַּפ"כ"ז מַהֲל' שְׁבַת דְּלִשְׁיַטַּת הָרָא"ש וְהַתּוֹס' וְהַטוּר דְּתַחוּמֵין דִּי"ב מִיְלִין גְּמִי דְּרַבְּנָן וְלִיפָא תַּחוּמֵין דְּאוּרֵיִיתָא פְּלֵל א"כ מֵאֵי נ"מ בֵּין עָרוּבֵי חֲצִירוֹת לְעָרוּבֵי תַּחוּמֵין דַּר' יֵנְאִי דְּאַמְר' ל"ש אֲלָא עָרוּבֵי חֲצִירוֹת אֲבָל עָרוּבֵי תַּחוּמֵין חֲיִיבֵין הֵינּוּ מְשׁוּם דְּאַמְר' ר' חֲזִיָּא לּוֹקִין עַל עָרוּבֵי תַּחוּמֵין דְּבַר תּוֹרָה אֲבָל הֵם ז"ל דְּפָסְקוּ דְּלֹא כַר' חֲזִיָּא הֵיאָךְ פָּסְקוּ כַר' יֵנְאִי וְתִי הוּא ז"ל דַּמ"מ פִּינּוּ דְּאֵית לְהוּ סְמָךְ מִן הַתּוֹרָה חֲמִירֵי טְפִי דַּמ"מ פְּשָׁטָא דְּקָרָא מְשַׁמַּע בְּתַחוּמֵין דְּהָא אַל יֵצֵא פְּתִיב וּבַש"ס בַּכ"מ מְצִינוּ דְּהַחְמִירוּ חֲכָמִים בְּעִירוּבֵי תַּחוּמֵין מְעָרוּבֵי חֲצִירוֹת וְעִי' שְׁבַת וְעִירוּבֵין ל"א ע"ב וּבְדָף מ"ו ע"ב וּבְכַמְהָ מְקוֹמוֹת אֵין מְסַפֵּר [וְהַפְּלֵ מִטַּעַם דְּתַחוּמֵין יֵשׁ לוֹ עֵיקַר וְסְמָךְ מִן הַתּוֹרָה וְכִמוּ שַׁכ' הַתּוֹס' בְּשַׁבַּת ל"ד וְכֵן פִּרְש"י שֵׁם לְהַדְיָא דְּאַף לְמ"ד תַּחוּמֵין דְּרַבְּנָן מ"מ אֲסַמְכוּהָ רַבְּנָן אֲקָרָא בְּעִירוּבֵין דָּף נ"א יְלַפִּינוּ מְקוֹם מְקוֹם וְכוּ' עַכ"ל וְהַלְפָּה גְּבִי שְׁיִירָא גְּמִי הַחְמִירוּ בְּעִירוּבֵי תַּחוּמֵין טְפִי כֵן תִּירָץ בַּס' שַׁעַר הַמְּלָךְ שָׁם.

וַעַפ"ז נ"ל פְּשׁוּט דַּעַד כָּאֵן לֹא הַחְמִירוּ חֲכָמִים בְּשְׁיִירָא בְּתַחוּמֵין רַק בְּתַחוּמֵי אָדָם אֲבָל בְּתַחוּמֵי בְּהֵמָה וְכָלֵם אֵינּוּ מְנוּזָהָרִין פְּלֵל כְּמוֹ עָרוּבֵי חֲצִירוֹת דְּהָא בְּבֵהֵמָה וְכָלֵם לִיפָא

אפילו סמוך מן התורה דהא בקרא דאסמכיה רבנן מקום מקום ומקום מניסה וכו' איש פתיב ולא בהמה וכלים.

והלכה נ"ל ברור לכאורה דבשיינרא אינו מצווין על תחומי בהמה וכלים וזהו דין חדש [ע"י פרמב"ם בפ"ה מהלכות ערובין ובהה"מ שם ובשו"ע סי' ס"ו סעיף ב' ובבאורי הגר"א ז"ל שם דבכל שיינרא פטורין מערובי חצרות וע"ש מחלוקת בזה]: ועפ"ז יבואר לנו יישוב נפלא לקושיות המג"א בסי' ת"ג ס"ק ב' על הא דאמרין בעירובין מ"ב דאמר רב נחמן שבת בבקעה והקיפיה מחיצות בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכנלה ע"י זריקה והובא להלכה בשו"ע שם ותמה המג"א שם דהיאך יכול לטלטל על ידי זריקה הא משנה שלימה שנינו הבהמה והכלים פרגלי הבעלים וכיון שהוא עצמו אסור לילך יותר מאלפים גם פלוג אסור לטלטל יותר והוצרך לתרץ דמיינרי בכלים של אחר דלאותו אדם הוא בתוף אלפים והוא דחוק לכאורה.

אבל לפי דרכנו יש ליישב בפשיטות דמיינרי בשיינרא ששבתו בבקעה דמותרין בכלים בלא עירוב כמש"כ ומ"מ הם עצמן אסורים לצאת חוץ לתחום הלכה מטלטל בכנלה ע"י זריקה והא דאמר שבת בבקעה בלשון יחיד ר"ל כל אחד מהשיינרא ששבת מטלטל וכו' והוא פשוט לע"ד: ועוד הרונחנו בדברינו אלה לבאר מאמר נפלא בירושלמי בעירובין (פ"ד ה"א) דמיינתי התם דין זה דשבת בבקעה והקיפיה מחיצה בשבת רק שבש"ס דילן אמרינן דמטלטל בכנלה ע"י זריקה איתא התם בירושל' ר' יעקב בר אחא ר' אבינא בשם ר' חייא בריה דרב מהלך באלפים ומטלטל ארבעת אלפים אמה על ידי זריקה.

והנה כל העובר על הירושל' הלז ישתומם דמ"ש ארבעת אלפים דנקט דמאי נ"מ בין ד' אלפים ליותר דהא עיקר טעמו של האוסר לטלטל יותר מאלפים הוא משום דגזר שמה משו"ע אחר חפצו וכדאמרין בבבלי שם א"כ למ"ד דלא גזר אפילו בכנלה לשתיי וכמו בש"ס דילן.

ובאמת שראיתי להקרבן העדה והפני משה שכתבו דר"ל חוץ לאלפים וקרי ליה ד' אלפים ובאמת אפילו יותר מד' אלפים אמה שרי וזהו דחוק דא"כ הו"ל להירושלמי לומר מטלטל חוץ לאלפים ע"י זריקה ולא הו"ל להזכיר ד' אלפים אמה.

וגם מה שפי' דהיינו אלפים פי אורחיה ואלפים ע"י זריקה במח"כ נעלם מעיניהם דברי התוס' בבבלי שם ד"ה ומטלטל דכתבו בהדיא שם דאפילו תוף לאלפים אסור לטלטל פי אורחיה דלטלטול פי אורחיה הני פנפנצה למקום האסור לה וכמו שאכתוב לקמן בעז"ה דכן משמע בירושלמי שם ויבואר לקמן בסמוך: אמנם לפימ"ש בסמוך דמיינרי בשיינרא מתחנור יפה ד' הירושלמי דהדבר פשוט דהא דהתירו לשיינרא בלא עירוב היינו במקום שמוותר לטלטל ע"י עירוב.

התירו להם לטלטל בלא עירוב. אבל במקום דאפילו ע"י עירוב אסור לטלטל.

בנודאי גם להם אסור דלטלטול לא התירו להם בשבת. דפטורין מעירובי חצרות תנן.

עירובי דווקא. אבל בחצר דלא מהני ביה עירוב פגון דנפנצה במלואו לרה"ר וכדומה גם להם אסור וזה דבר פשוט וא"צ לפנים.

ועפ"ז פשוט דה"ה בכלים ששהתירו להם לטלטל חוץ לתחום ביו"ט בלא עירוב או בשבת ע"י דהקיפוהו מחיצה בשבת היינו נמי עד ארבעת אלפים אמה דמותר לאחרים על ידי עירוב מיתה. אבל ביותר מד' אלפים בנודאי לא דהא התם לא מהני עירוב כלל ואיך יותר להם דלא הקילו עליהם אלא מצות עירובי תחומין ולא תחומין עצמן.

והשתא א"ש דברי הירושלמי דמטלטל ארבעת אלפים אמה ע"י זריקה דווקא ותו לא. והיינו משום דמייירי בש"יירא ובכלים ש"ל דאסור להוציא אותן חוץ מד' אלפים אמה ש"ל ולא כמ"ש המג"א דמייירי בכלים ש"ל אחר וזה נ"ל ברור.

ואין להקשות דא"כ דיותר מד' אלפים אסור. אפילו בד' אלפים היאך מטלטל הא הוי כנפוצה במלואה למקום האסור דכיון דיותר מד' אלפים אסור לטלטל אפילו ע"י זריקה וכמו דאמרינן בש"ס דילן אליבא דרב הונא.

הא אינו קוש"א דנראה בהדיא מדברי הירושלמי שם דלא ס"ל הו סברא דנפוצה במלואה למקום האסור לה דהא חייא בר רב אמר שם ומטלטל באלפים הרי דאינו אסור לטלטל בתוך אלפים מחמת דנפוצת במלואה.

ובש"ס דילן מגיה באמת בדברי חייא בר רב דצ"ל מהלך אלפים ומטלטל ד' אמות כרב הונא אבל הירושלמי דסתם ולא מוקים בש"ס דילן משמע דס"ל דחייא בר רב לא ס"ל הו סברא וא"כ רבי יעקב בר אחא נמי ס"ל כן.

וג' מחלוקת בדבר דרב חונא שם בירושלמי ס"ל דמטלטל ד' אמות והוא רב הונא דש"ס דילן רק דבירושלמי קורא אותו רב חונא] וטעמו משום דנפוצה במלואה וחייא בר רב ס"ל דמטלטל אלפים משום דסבר גזירה דש"מא ימשך אחר חפצו אבל סברא דנפוצה במלואה לא ס"ל והלכך בתוך אלפים מותר ואפ"י כי אורחיה וכ"ש ע"י זריקה ור' יעקב בר אחא ס"ל דלא גזרינן ש"מא ימשך אחר חפצו והלכך מתיר עד ד' אלפים אמה והא דאסור יותר משום דהבהמה והפלים כרגלי הבעלים וביותר מד' אלפים גם בש"יירא נוהג תחומי בהמה וכ"ז ברור: אמנם בזה מיישב דברי המג"א במה שלא תירץ במה שתרצתי דמייירי בש"יירא והיינו משום דהמג"א עמד שם על ש"ס דילן דאמר מטלטל בכנולה ע"י זריקה ומשמע כמו שהיא גדולה אפילו יותר מד' אלפים אמה וא"כ אפילו אי איירי בש"יירא אינו ניחא עדיין דמ"מ ביותר מד' אלפים במקום דלא מהני עירוב.

גם בש"יירא אסור להוציא הפלים והיאך אמר לטלטל בכנולה והלכך הנצרך המג"א לפ"ש דמייירי בזורק פלים ש"ל אחר. אבל דברי הירושלמי ע"כ בש"יירא איירי ובכלים ש"ל והלכך אינו מתיר רק עד ד' אלפים אמה: ובזה אתי שפיר דאינו סותר לש"ס דילן והיינו משום דהירושלמי מייירי בש"יירא ובכלים ש"ל דילן מייירי בכלים ש"ל אחר והלכך מתיר לטלטל אפילו בכנולה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: אמנם בעיקר קוש"ית המג"א יש ליישב עוד דמייירי בכלים ש"ל הפקר דלא קנו שביתה כלל.

ואין לומר פינון דנזכה בהן הוי ש"ל. דהא ליתא דיכול לכנון שלא לזכות בהן ומירוץ זה ממש תירץ הש"ס בהמוצא תפילין (דף צ"ז) דמקשה שם הש"ס על ר"י וכי לית ליה הבהמה והפלים כרגלי הבעלים ומתיר שם רב אשי הכא בחבית דהפקר ומים דהפקר עסקינן משום דחפצי הפקר אינו קונין שביתה ועי"ש בתוס' ד"ה הכא דכתבו דווקא

דלא נתפונן לזכות בָּהֶן לא לעצמו ולא לאחרים אבל נתפונן לזכות בָּהֶן אז אסור להוציא הפלים מחוץ לתחום שְׁלוֹ וְאִם מִיָּרֵי בְּנֵת־פִּנּוּן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דֶּהָא דִּתְנֵן שָׁם וְאִפְּלוּ חוּץ לְתַחֵם הִיָּנּוּ חוּץ לְתַחֵם הַפְּלִי אֲבָל מִתַּחֵם הַזּוֹכֶה בָּהֶם רֵאשׁוֹן אָסוּר לְהוֹצִיא הַפְּלִי יַעו"ש.

וא"כ הָכָא נִמְי יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּמִטְלִטֵל בְּכֻלָּה ע"י זְרִיקָה הִיָּנּוּ פְּלִים שֶׁל הַפְּקָר וְנִתְפֹּנֵן שְׁלֵא לְזוֹפוֹת בָּהֶן: וְעוֹד יֵשׁ מְקוֹם אֲתִי לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי בְּדֶרֶךְ הַיּוֹתֵר פְּשוֹט בָּהֶּא דְנִקְט דְּוִקָא אַרְבַּעַת אֲלָפִים אִמָּה וְהוּא עַל פִּי דְאָמַר בִּירוּשְׁלָמִי בְּפ"ה הֶלְכָה ד.

וְהוּבָא בְּקוּצָר בְּרִי"ף וּבְרֵא"ש בְּסוֹפ"ק דְּעִירוּבִין אָמַר רַבִּי הוֹשִׁיעָא הִגִּיעוּף סוּף תַּחֵמִי שְׁבֵת שְׁאִינֵן מְחֻנָּרִין דְּבַר תּוֹרָה ר' מְנָא בְּעֵי נִיחָא אֲלָפִים אִמָּה אִינוּ מְחֻנָּר אַרְבַּעַת אֲלָפִים מְחֻנָּר הוּא ר"ש בַּר בִּיִּסְנָא בְּשֵׁם ר' אֲחָא אִין לֵה מְחֻנָּר בְּכֻלָּם אֲלֵא תַחֵם שֶׁל י"ב כְּמַחְנָה יִשְׂרָאֵל ע"כ מִהִירוּשְׁלָמִי וּמִשְׁמַע לְהֶדְיָא דר' יְנָאי סוּבַר דד' אֲלָפִים אִמָּה הוּא דְּבַר תּוֹרָה וְהָא דְאָמַר בְּעֵי י"ל דְּמִקְשָׁה וְכֵן דְּרַף הִירוּשְׁלָמִי וְטַעְמוֹ מְבֹנָאָר לְקַמֵּן בְּסוּמָף] וְא"כ י"ל בְּפִשְׁיטוֹת דר' יַעֲקֹב בַּר אֲחָא נְמִי ס"ל כר' מְנָא דד' אֲלָפִים אִמָּה הִנֵּי דְּבַר תּוֹרָה וְהִלְכָף אִינוּ מִתִּיר לְטַלְטֵל עַל זְרִיקָה רַק עַד ד' אֲלָפִים דֶּהֱתָם לֹא גְזָרִינוּ שְׁמָא יִמְשֹׁף אַחַר חֲפָצוֹ מִשׁוּם דְּאִינוּ אָסוּר לְהִלְכָף רַק מְדַרְבְּנָן אֲבָל בְּיוֹתֵר מַד' אֲלָפִים דֶּהֱנִי דְּבַר תּוֹרָה מוֹדָה גַּם הוּא דְּגְזָרִינוּ שְׁמָא יִמְשֹׁף דְּבַדְרַבְּנָן הוּא דְּלֹא גְזָרִינוּ מִשׁוּם דֶּהֱנִי כְּגִזְרָה לְגִזְרָה אֲבָל בְּתַחֵמִין דְּאִוְרֵיִתָא שְׁפִיר גְזָרִינוּ וְטַעְמוֹ נְכוּן וּבְרוּר.

וְהָא דְשְׁמוּאֵל בְּש"ס דִּילֵן מִתִּיר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּה וְלֹא גִזַּר אֲפֻשָׁר דְּלֵאס"ל כר"ש בַּר בִּיִּסְנָא בְּשֵׁם ר' אֲחָא דְאִין לֵה מְחֻנָּר בְּכֻלָּם אֲלֵא תַחֵם שֶׁל י"ב מִיל. מִיָּהוּ אֲפִילוּ ס"ל כֵּן ג"כ לֹא נִיחָא קֶצֶת דַּמ"מ הִיאָף סִתָּם וְאָמַר דְּמִטְלִטֵל בְּכֻלָּה וְמִי לֹא עֶסְקִינוּ נְמִי דְּמַחְזִקֵת יוֹתֵר מִי"ב מִילִין לְכוּן טְפִי נ"ל לומר דְּשְׁמוּאֵל ס"ל דְּאִין לְתַחֵמִין עֵיקָר מִן הַתּוֹרָה כָּלֵל וְאִפְּלוּ בִי"ב מִילִין הִנֵּי דְרַבְּנָן.

וְנָה סָמָף גְּדוּל לְפִסְק הָרֵא"ש וְהַטוּר דְּתַחֵמִין דִּי"ב מִילִין נְמִי דְרַבְּנָן הוּא דֶּהָא שְׁמוּאֵל ס"ל כֵּן דָּאִם אִיתָא דִּי"ב מִילִין הִנֵּי דְאִוְרֵיִתָא לֹא הִיָּה מִתִּיר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּה דְּוִנְדָּאי בְּדְאִוְרֵיִתָא יֵשׁ לְגִזְרָן שְׁמָא יִמְשֹׁף אַחַר חֲפָצוֹ וְכִמוֹ דְּגִזַּר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא בִירוּשְׁלָמִי וְלֹא הִתִּיר רַק עַד אֲלָפִים אִמָּה וְכֵן נְפִסְק הַהֶלְכָה בְּאִמַּת כְּשְׁמוּאֵל בְּרִי"ף וּבְרֵא"ש וּבְכֻל הַפּוֹסְקִים: וְאִין לְהַקְשׁוֹת לְפַמֵּשׁ"כ דֶּהֱיָאָף מִתִּיר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִיִּדי עַד ד' אֲלָפִים וְהָא ר' מְנָא אָמַר דְּבד' אֲלָפִים ג"כ ד"ת הִנֵּי.

דֶּהָא לִיתָא דַּע"כ ר' מְנָא בְּיוֹתֵר מַד' קָאָמַר דֶּהֱנָה לְכְאוּרָה רְאוּי לְהִבִּין דְּמַהִּיכֵן יִצָּא לוֹ לר' מְנָא כֵּן דד' אֲלָפִים דְּבַר תּוֹרָה וְלְהַקְשׁוֹת נִיחָא אֲלָפִים כו' ונ"ל דִּיִּצָּא לוֹ מִהָא דְּלֹא הִתִּירוּ חֲכָמִים ע"י עִירוּב רַק אֲלָפִים אִמָּה חוּץ לְאֲלָפִים דֶּהִיָּנּוּ בְּסָף הַפֵּל ד' אֲלָפִים אִמָּה וּש"מ דְּבִיוֹתֵר מַד' אֲלָפִים מִן הַתּוֹרָה אָסוּר וְלִכֵּן לֹא הִתִּירוּ חֲכָמִים ע"י עִירוּב רַק בְּתַחֵמִין שְׁלֵהֶם אֲבָל בְּתַחֵמִין דְּאִוְרֵיִתָא לֹא רְאוּ חֲכָמִים לְהִתִּיר דְּלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל עַל דְּבַר תּוֹרָה רַק לְהַחֲמִיר שְׁיִצְטָרֵף עִירוּב וּבְכַרְט דְּאִין לְעִירוּב סָמָף מִן הַתּוֹרָה וְאִין בְּכַח חֲכָמִים לְהִתִּיר מִהָא שְׁאָסְרָה הַתּוֹרָה ע"י עִירוּב דֶּהָא בְּתוֹרָה לֹא נִמְצָא.

רָמַז לְהַתִּיר ע"י עָרוּב אֲבָל אִם נִמָּא דְעַד י"ב מִיַּל הָוֵי דְרַבְּנָן אוּ דְאִין לְתַחֲוּמִין עֵיקָר מִן הַתּוֹרָה כָּלֵל אֲפִילוּ בִּי"ב מִיַּלִּין מְאִינָה טַעַם לֹא הַתִּירוּ חֻקִּים ע"י עָרוּב. רַק אֲלָפִים אִמָּה וְהֵיכָן מְצִינוּ לְחַלֵּק בֵּין אֲלָפִים אִמָּה לְיוֹתֵר מִפְּאֵן הָא שְׁנֵיהֶם הָוֵי דְרַבְּנָן וְלִכֵּן הוֹצִיא מִזֶּה ר' מְנָא דְד' אֲלָפִים הָוֵי דְבַר תּוֹרָה וּא"כ מְוַכַּרְח מִזֶּה דר' מְנָא ס"ל יוֹתֵר מִד' אֲלָפִים הָוֵי דְבַר תּוֹרָה.

דְּאָסוּר לִילֵף מִן הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִד' אֲלָפִים אֲבָל עַד ד' וּד' בְּכָלֵל מְוַתֵּר מִן הַתּוֹרָה דְּהָא הַתִּירוּ חֻקִּים ע"י עָרוּב וְאִי הָוֵה ד' מְצַוְמְצֻמוֹת ג"כ מִן הַתּוֹרָה הֵיאֵף הַתִּירוּ חֻקִּים ע"י עָרוּב כַּנ"ל בְּרוּר: אֲמַנָּם מִש"כ לְעֵיל דְּבִשְׁיִירָא אֵינָן מְצַוּוּן עַל תַּחֲוּמֵי כָּלִים וְאִתְחֻמֵי בְּהֵמָה זֶה נ"ל בְּרוּר.

שׁוּב רְאִיתִי דְּדִין זֶה מִמֶּשׁ הוּא גְּמָרָא עָרוּכָה בִּפ' הַמוֹצָא תְּפִלִּין (דף צ"ז) דְּעַל הָא דְּתַנּוּ הֵתָם ר"י אוֹמֵר דְּנוֹתָן אָדָם לְחַבְּירוֹ וְחַבְּירוֹ לְחַבְּירוֹ וְאֲפִי חוּץ לְתַחֲוּם מִקְּשָׁה הַש"ס וְלִית לִיהָ לר"י הַבְּהֵמָה וְהַכָּלִים כְּרַגְלֵי הַבְּעֵלִים וּמְתַרְץ רב יוֹסֵף בְּשְׁיִירָא תַנּוּ וְהָכִי תַנִּיא בְּבִרְיֵיתָא לְהַדְיָא ר"י אוֹמֵר בְּשְׁיִירָא אָדָם נוֹתֵן לְחַבְּירוֹ וְחַבְּירוֹ לְחַבְּירוֹ וְכו' וְהִנֵּה רַש"י ז"ל פִּירֵשׁ הֵתָם דְּבִשְׁיִירָא מִשׁוּם דְּאִין לָהֶם מִים הַתִּירוּ לָהֶם דְּבִטְלַת הַחֻבִּית לְגַבֵּי מִים וְזֶהוּ דְּחוּק דָּא"כ צְרִיף עֲדִינָן לְתִירוּץ שֶׁל רַבָּא בְּמִים שְׁלֵא קִנּוּ שְׁבִיתָהּ וּבְחֻבִּית שְׁקֻנְתָּהּ שְׁבִיתָהּ דְּאָף בְּעֵלְמָא אֵינּוּ בְּטַל חֻבִּית אֲגַב הַמִּים מ"מ בְּשְׁיִירָא הַתִּירוּ לָהֶם דְּנִתְבַּטַּל וְזֶה תַּמּוּזָה דְּמִשְׁמַע דְּתִירוּצָא דְּרַב יוֹסֵף תִּירוּץ בְּאֲנָפֵי נְפִשָׁיָהּ הוּא וְלֹא קָאֵי אַרְבָּא וּמִיִּירֵי אֲפִילוּ בְּמִים שְׁקֻנּוּ שְׁבִיתָהּ אַעפ"כ מְוַתֵּר בְּשְׁיִירָא אֲכָן לְפִי דְּרַכִּינוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּכַשִּׁיטוֹת דְּבִשְׁיִירָא הַתִּירוּ לְגַמְרֵי דְּלֹא אֲמַרִּינָן בְּהֵם דְּבִהֵמָה וְכָלִים כְּרַגְלֵי הַבְּעֵלִים מִשׁוּם דְּפִטוּרִים מִתַּחֲוּמֵי כָּלִים כְּמוֹ בְּעָרוּבֵי חֲצִירוֹת מִשׁוּם דְּאִין לָהֶם אֲפִילוּ סְמָךְ מִן הַתּוֹרָה וְאָף דְּהֵתָם לר' יְהוּדָא אֵיִירִינָן וּר' יְהוּדָה ס"ל בְּעִירוּבֵין מ"ו דְּתַחֲוּמִין דְּאוּרְיֵיתָא וְכֵן בְּעִירוּבֵין ל"ז מ"מ הָא כְּבָר כְּתַבְנוּ דְּבְּכָלִים ד"ה דְּרַבְּנָן וְלִכֵּן לֹא גִזְרוּ בְּשְׁיִירָא.

וּלְפִי מִש"כ לְעֵיל דְּאֵינּוּ מְוַתֵּר אֲלָא עַד ד' אֲלָפִים אִמָּה י"ל בְּאַמַּת דְּר"י נְמִי אֵינּוּ מַתִּיר רַק עַד ד' אֲלָפִים וְתוֹ לֹא וְזֶה פִּירוּשׁ נִכּוֹן בְּסוּגְיָא לְפַע"ד וְעַפ"ז עֵיקָר דִּין זֶה דְּחֻדְשָׁנוּ הוּא בְּרִיֵּיתָא עָרוּכָה דְּלִשָׁם: וְדַע דְּהָא דְּכַתְּבָנוּ דְּתַחֲוּמֵי בְּהֵמָה דְּרַבְּנָן הֵיִינוּ לְעַנְּן הָא דְּאָסוּר לְהוֹצִיא אוֹתָהּ מִתַּחֲוּמֵי בְּעֵלְיָהּ הָוֵי דְּרַבְּנָן אֲבָל לְעַנְּן אִם הוּא מְוַזְהָר שְׁלֵא תַצֵּא בְּהֵמָתוֹ חוּץ לִי"ב מִיַּלִּין מִשְׁמַע בְּשׁו"ע בַּס"ס ש"ה בְּדַבְּרֵי הַרְמ"א בַּהֲגַה"ה דְּהָוֵי דְּאוּרְיֵיתָא דְּכ' וְאִין לְחוּשׁ שְׁהַרְוֵעָה יוֹצִיא אוֹתָהּ חוּץ לְתַחֲוּם דְּהָא תַּחֲוּמִין דְּרַבְּנָן.

מִשְׁמַע הָא חוּץ לִי"ב מִיַּלִּין לְמ"ד דְּהָוֵי דְּאוּרְיֵיתָא יֵשׁ לְחוּשׁ בְּאַמַּת כְּמוֹ דְּמְוַזְהָר אָדָם אֲבַהֵמָה שְׁלֵא תַעֲשֶׂה מְלֹאכָה מִן הַתּוֹרָה ה"נ מְוַזְהָר שְׁלֵא תַצֵּא חוּץ לְתַחֲוּם כִּינּוּ דְּהָוֵי דְּאוּרְיֵיתָא וְהָרַב הַלְבוּשׁ [הוֹבָא דְּבָרֵי בְּקִיצוֹר בַּמַּג"א שָׁם ס"ק י"ח] תַּמָּה בְּאַמַּת בְּמָה שְׁנוּהֲגִין לְמִסְנֵר שְׁנוּרִים לְהוֹלִיכֵן וְלִפְעָמִים מוֹלִיכִין אוֹתָן חוּץ לִי"ב מִיַּלִּין יַעו"ש בַּמַּג"א.

אֲמַנָּם בַּמ"א שָׁם כְּתֹב בְּשֵׁם הַגָּהֵת מְרַדְכֵי אֲדַרְבָּה לְהִיפּוֹף דְּאֲפִילוּ לְמ"ד תַּחֲוּמִין דְּאוּרְיֵיתָא חוּץ לִי"ב מִיַּלִּין שְׁרֵי כִּינּוּ דְּלִיכָא כְּרַת וְסָקִילָהּ לֹא עָבַר עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָתוֹ וּמִשְׁמַע דְּאָף אָסוּר דְּרַבְּנָן לִיכָא דְּרַבְּנָן לֹא הִטִּילוּ אָסוּר רַק עַל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֵא לְהוֹצִיא שׁוּם בְּהֵמָה חוּץ מִתַּחֲוּמֵי בְּעֵלְיָהּ אֲבָל זֶה לֹא אָסְרוּ שְׁיִהְיָה אָדָם נְזָהָר שְׁלֵא תַצֵּא בְּהֵמָתוֹ חוּץ לְתַחֲוּם דְּכָל דְּבָדִידָהּ לִיכָא חֵיּוּב חֲטָאת בְּבִהֵמָתוֹ מְוַתֵּר לְכַתְּחֵלָהּ וּבְאַמַּת שְׁהַדַּעַת מְכַרְעַת לְזֶה

דְּהָא בְּקָרָא דְּאַזְנַהּ רַחֲמָנָא אֲשֶׁבִיתַת בְּהֵמָה מְלָאכָה פְּתִיב וּתְחֻמִּין אַף לְמַ"ד דְּהוּי דְּאוּרְיִיתָא מ"מ לָאו בְּכָלֵל מְלָאכָה הוּא רַק הוּא לָאו בְּפ"ע וְעוּד דְּבִהְדְּיָא פְּתִיב בְּקָרָא אַל יֵצֵא אִישׁ וּבְהֵמָה וְכָלִים לֹא הִנְזַפְר בְּפִתּוּב וְכִינּוּ דְּאַסוּר תּוֹרָה לִיכָא מִמִּילָא גַם אַסוּר דְּרַבְּנָן לֹא שְׁיִיף בְּזָה דְּעַל זֶה לֹא שְׁיִיף שְׁיִיאָסְרוּ רַבְּנָן פִּינּוּ דְּהוּא אִינוּ עוֹשֶׂה כְּלוּם רַק דְּהִבְהֵמָה יוֹצֵאת מְאֵלֶיהָ: וּנ"ל לְהִבִּיא רְאִיָּה גְדוּלָּה לְזֶה דְּאִין אָדָם מְוַזְהֵר עַל תְּחֻמֵי בְּהֵמָתוֹ מְהָא דְּתַנּוּ (בַּע"ז דָּף י"ד ע"ב) בְּן בְּתִירָה מִתִּיר בְּסוּס.

וּפְרַש"י מְשׁוּם דְּאִין מְלָאכְתּוֹ אֲלֵא לְרַכִּיבָה וּרְכִיבָה שְׂבוּת הִיא וְלָאוּ מְלָאכָה דְּחֵי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ וְכו' עכ"ל. וְכֵן אֲמַרִּינּוּ בְּהִדְיָא בְּשִׁבְתָּ דָּף צ"ד דְּטַעְמוֹ שֶׁל בְּן בְּתִירָה מְשׁוּ"ה הוּא.

וְלְכַאוּרָה תִּימָה לְמַ"ד דְּתְחֻמִּין דִּי"ב מִיִּלִּין הוּי דְּאוּרְיִיתָא אֲפִתִי אִיכָא אַסוּר דְּאוּרְיִיתָא דִּיּוֹצִיאָנָה חוּץ לִי"ב מִיִּלִּין וּא"כ לְגִזְזוּר מְשׁוּם שְׂאֵלָה וּמְשׁוּם שְׂכִירוֹת דְּהָא בְּשִׂאֵלָה וּשְׂכִירוֹת אִיכָא אַסוּר דְּאוּרְיִיתָא דְּמָה לִי אִם עוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּהּ אוּ מוֹצִיאָה חוּץ לִי"ב מִיִּלִּין שְׂלָה אֲלֵא וּנְדָאִי הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ דְּתְחֻמֵי בְּהֵמָה וְנְדָאִי הוּא דְּרַבְּנָן לַד"ה וְלָכֵן לֹא גִזְרוּ מְכִירָה אִטּוּ שְׂאֵלָה וּשְׂכִירוֹת דְּבְשִׂאֵלָה וּשְׂכִירוֹת גּוֹפָא לִיכָא אַסוּרָא כְּלָל אִם מוֹצִיאָה חוּץ לִי"ב מִיִּלִּין וְכַדְעַת הַדְּרָכִי מְשֶׁה בְּשֵׁם הַגְּהֵת מְרַדְּכִי וְזֶה פְּרוּר לְכַאוּרָה.

וְשׁוּב אַחַר הַחֲפוּשׁ בְּסַפְרִים מְצָאֵתִי בַּע"ז"ה בְּתְשׁוּבַת חַת"ס חַא"ח ס' קנ"ב שֶׁהֵרֵב הַשּׁוֹאֵל הִבִּיא רְאִיָּה זֹו לְדַעַת הַגְּהֵת מְרַדְּכִי וּמָה שְׁדַחָה שֶׁם הַגְּאוּן בַּעַל חַתָּם סוֹפֵר בְּעַצְמוֹ יְבוֹאֵר לְקַמֵּן אִי"ה: וְדַע שְׁשִׁמְעֵתִי בְּשֵׁם חַכָּם אַחַד שֶׁהִקְשָׁה לְדַרְבּ יוֹסֵף דַּס"ל בְּשִׁבְתָּ י"ח דב"ש אִית לְהוּ דְּשִׁבִיתַת כְּלִים דְּאוּרְיִיתָא יְהִיָּה אַסוּר לוֹ לְמַכְנֹר כְּלִיו לְאִין יְהוּדִי כְּמוֹ דְּאַסְרוּ מְכִירַת בְּהֵמָה גְּסָה גְּזִירָה מְשׁוּם שְׂאֵלָה וּמְשׁוּם שְׂכִירוֹת וְלֹא אִישְׁתַּמִּיט בְּשׁוּם דְּנוֹכְתָא לְמַתְנֵי דְּאַסוּר לב"ש מְכִירַת כְּלִים לֹא"י וְאַדְרַבָּה קִצַּת מְשִׁמַּע לְהִדְיָא דַּס"ל דְּמִוֶּתֶר מְהָא דְּתַנְיָא בְּבְרִייתָא (בְּשִׁבְתָּ י"ט) לֹא יִשְׁפִּיר אָדָם כְּלִיו לֹא"י בַּע"ש וְכו' וְהָד בְּרִייתָא ב"ש הוּא וְכְמוֹ שְׁפִי הָרָא"ש שֶׁם אֲלִיכָא דְּהִרִי"ף ז"ל וְאַעֲפ"כ לֹא אַסְר אֲלֵא שְׂכִירוֹת וְלֹא מְכִירָה וְלְכַאוּרָה קְוֹשֵׂא אֲלִימְתָא הִיא וְצָרִיף יִישׁוּב: אֲמַנָּם לַע"ד יֵשׁ לְמַפְרָקָה בַּג' פְּרוּקִי דְּחַדָּא דְּלִפִּי דַּעַת הַתּוֹס' בַּע"ג שֶׁם דָּף ט"ו בְּשֵׁם ר"י דְּחַכְמִים לֹא אַסְרוּ רַק מְשׁוּם גְּזִירָה דְּמַחְמַר אֲבָל מְשׁוּם שְׂבִיתַת בְּהֵמָתוֹ לֹא הִנּוּ אַסְרִינּוּ מְכִירָה דְּלִית בָּהּ אַסוּר כִּי אִם לְפִי שְׁעָה מְשׁוּם נְסִיוֹנֵי יַעו"ש בַּתּוֹס' וְהִינּוּ דְּאָמַר שֶׁם בְּש"ס וְהִנּוּ לִיה מַחְמַר א"כ בְּנְדָאִי לֹא קִשָּׁה בְּכָלִים דְּבְכָלִים לֹא שְׁיִיף כְּלָל אַסוּר מַחְמַר רַק שְׂבִיתָה וְהָא מְשׁוּם שְׂבִיתָה לֹא גִזְרוּ וְלִק"מ.

[וְכֵן תִּיגְרֵץ חַתָּם סוֹפֵר עַל מָה שֶׁהִקְשָׁה שֶׁם הֵרֵב הַשּׁוֹאֵל עַל הֵרֵב הַלְבוּשׁ דַּס"ל דְּתְחֻמִּין דִּי"ב מִיִּלִּין הוּי דְּאוּרְיִיתָא גַם בְּבִהֵמָה מְהָא דְּבָן בְּתִירָא וְכַמ"ש לְעֵיל וְכַתְּב לִיִּשְׁב ע"פ דְּבְרֵי הָר"ן דְּלֹא אַסְרוּ רַק מְשׁוּם מַחְמַר דְּהוּא אִסוּרָא דְּגוּפִיָּה וְזֶה לֹא שְׁיִיף בְּתְחֻמִּין ע"ש] מִיְהוּ אֲפִתִי תְּקִשָּׁה דְּבַתּוֹס' מְשִׁמַּע דְּדוּוּקָא בַּס"ד דְּאַסוּר מְשׁוּם נְסִיוֹנֵי לֹא אַסְרִינּוּ רַק מְשׁוּם מַחְמַר אֲבָל לְמַסְקָנָא דְּגִזְרִינּוּ מְשׁוּם שְׂאֵלָה וּשְׂכִירוֹת גַם מְשׁוּם שְׂבִיתָה יֵשׁ לָנוּ לְגִזְזוּר וּא"כ הִדְרָא הַקּוֹשֵׂא לְנוֹכְתָא: וְאָכֵן יֵשׁ לִיִּשְׁב עוּד דְּאָף דְּנִימָא דְּחַכְמִים גִּזְרוּ גַם מְשׁוּם שְׂבִיתָה נְמִי לִק"מ בְּכָלִים ע"פ דְּבְרֵי הָרָא"ש הַנְּזַכֵּר דְּהִעְלָה שֶׁם בְּדָבָר הַחַדָּשׁ אֲלִיכָא דְּרַב אֶלְפֵס ז"ל דְּהָא דְּאַסְרוּ ב"ש בְּשִׁבִיתַת כְּלִים הִינּוּ דִּישְׁבְתוּ מִמְּלָאכַת יִשְׂרָאֵל

אָבֵל מְלֹאכֶת א"י מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם וְלֹא דָמִי כָלֵל לְשִׁבִיתָת בְּהֵמָה דְּאָדָם מוֹזְהָר ג"כ שְׁלֹא תַעֲשֶׂה הַבְּהֵמָה מְלֹאכָה א"י וּא"כ לִק"מ דְּהָא אָפִילוּ שְׁאֵלָה וּשְׁכִירוֹת לֹא א"י מוֹתֵר כ"ש מְכִירָה: וְעוֹד בְּהַ שְׁלִישִׁיָּה וְשָׂבָה וְהִיתָה לְבָאָר דְּעַד פָּאן לֹא אָסְרוּ חֲכָמִים מְכִירָה רַק בְּבֵהֶמָה דְּנִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשִׁפִּיר גְּזָרִינָן מִשּׁוּם שְׁאֵלָה דְּיַדְעִינָן בְּהַ שְׁהִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִשָּׂא"כ בְּכָלִים דְּאִינָם נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כָּלֵל וְלֹא יַדְעִי כָּלֵל דְּהֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּיָבֹאוּ לְהַתִּיר נְמִי שְׁאֵלָה וּשְׁכִירוֹת וּכ"ז בְּרוּר: וְעַל עֵינָר קוֹשְׁיֵית הַתּוֹס' דְּהַקְשׁוּ דְלִמ"ל לְטַעַם דְּמַחְמַר תִּיפּוּק לִיָּה מִשּׁוּם שְׁבִיתָת בְּהֵמָתוֹ נ"ל ע"פ מַה דְּנִסְתַּפֵּק בַּפִּמ"ג בֹּאו"ח בְּסִי' ש"ג אִי נְשִׁים מְצוּוִין עַל שְׁבִיתָת בְּהֵמָה בְּשַׁבָּת פִּינּוֹן דְּאִינוּ אֵלָא עֲשֶׂה הָוִי מ"ע שְׁהַזִּמ"ג וְעֵינּוּ בְּגִלְיוֹן הַמְשָׁנִיּוֹת לְהַגְרַע"א ו"ל דְּהַבִּיא רֵאֲיָה לְזָה דְּמַצּוּוֹת מִפְּרָתוֹ שֶׁל רֹאב"ע דְּהִיָּה יוֹצֵאָה בְּרִצּוֹעָה שְׁבִין קַרְנֵיהָ שְׁלֹא בְּרִצּוֹן חֲכָמִים וְאִמְרִינּוּ דְלֹא שְׁלֹו הִיתָה אֵלָא שֶׁל שְׁכִנְתוֹ הִיתָה וְע"ש וְאִמְנָם אִם נֹאמֵר לֹא יִדְדָּה גִיסָא דְנְשִׁים אִינָם מְצוּוִין שִׁפִּיר י"ל דְּמִשּׁוֹ"ה הַן צָרָה הַש"ס לְטַעַם דְּמַחְמַר דֹּא"ל"ה הִיָּה מוֹתֵר לְנְשִׁים לְמַפְנֵי בְּהֵמוֹת שְׁלֵהוֹן לֹא א"י דְּלִיכָא גְזָרָה דְּשְׁאֵלָה בָּהֶם דְּהָא אִינּוּ מְצוּוִין עַל שְׁבִיתָה אָבֵל מִשּׁוּם טַעַם דְּמַחְמַר גַּם לְנְשִׁים אָסוּר לְמַפְנֵי.

דְּמַחְמַר בְּנוֹדָאֵי נוֹהֵג גַּם בְּנְשִׁים דְּאָסוּר לָאו הוּא וְכִמוֹ שִׁפִּיר ש"י בַּע"ז וְכֵן מְבֹנָר לְהַדְיָא בְּשַׁבָּת קנ"ה דְּהָא אִמְרִינּוּ שֶׁם דְּחִיבִין ע"ז חֲטָאת לְחַד מ"ד. וּבְזָה נִדְחָה רֵאֲיָת הַגְרַע"א ו"ל מִפְּרָתוֹ שֶׁל רֹאב"ע דִּי"ל דְּהִיתָה מַחְמַרְת אַחֲרֵיהָ וְאִיכָא בְּזָה נְמִי אָסוּר מַחְמַר וְזָה נוֹהֵג גַּם בְּנְשִׁים וּפְשׁוּט הוּא: וְדַע דְּדַעַת בַּעַל הַמְּאֹר בַּפ"ק דַּע"ז בְּשֵׁם אִיכָא מ"ד דְּגַם הַבְּהֵמָה מוֹתֵר לְהַשְׁפִּיר אוֹ לְהַשְׁאִיל בַּד' וְבַה' וְדוֹנוֹקָא בַּע"ש אָסוּר וְהַבִּיא רֵאֲיָה מִשְׁבִּיתָת כָּלִים לַב"ש דְּמַתִּיר בְּכַרְיֵיתָא בַּד' וְבַה' אִמְנָם כְּבָר הַשִּׁיגוֹ הַרְמַב"ן ו"ל בְּמַלְחָמוֹת דֹּא"כ לְמָה אָסְרוּ מְכִירָה לְעוֹלָם פִּינּוֹן דְּשְׁאֵלָה גּוֹפָא אִינוּ אָסוּר בַּד' וְה' אֵלָא וְנוֹדָאֵי דְּהָא לִיתָא וְמָה שְׁהַבִּיא מְכַרְיֵיתָא דְלֹא יִשְׁפִיר כָּלִיו לֹא א"י דְּהַטַּעַם נְמִי מִשּׁוּם שְׁבִיתָת כָּלִים וּב"ש הִיא וְאֵעִפ"כ בַּד' וְה' מוֹתֵר י"ל דַּב"ש ס"ל דְּשְׁאֵלָה וּשְׁכִירוֹת קִנְיָא וְלִיכָא שְׁבִיתָת בְּהֵמָתוֹ כָּלֵל בְּזָה דְּלֹא שְׁלֹו הִיא וְלָכֵן אִינוּ אָסוּר רַק בַּע"ש כֵּן כְּתִב שֶׁם הַרְמַב"ן ו"ל וְע"פ זָה בִּלְא"ה לִק"מ מַה דְּלֹא אָסְרוּ מְכִירָה בְּכָלִים דְּמִשּׁוּם מְאִי לְגִזְזוֹר דְּהָא שְׁאֵלָה וּשְׁכִירוֹת ס"ל לַב"ש דְּקִנְיָא וְנִסְיוֹנֵי לֹא שְׁיִיָּה בְּכָלִים וְגַם זָה תִירוּץ נְכוּן הוּא.

וְדַע עוֹד דְּמַדְבְּרֵי רִש"י שֶׁם בְּעִירוּבִין מ"ב ע"ב מִשְׁמַע לְהַדְיָא דְּהָךְ דִּינָא דְּשְׁמוּאֵל מִשְׁפַּחַת לָה בִּיו"ט בְּלֹא מַחְצוֹת כָּלֵל דְּמוֹתֵר לְטַלְטַל וְלְזָרוּק כָּלִים כְּמָה שְׁיִרְצָה וְלִילָךְ אָסוּר חוּץ לְאֵלְפִים וְלֹא גְזָרִינּוּ שְׁמָא יִמְשֵׁךְ אַחַר חֲפָצוֹ.

וְנִרְאָה דְּהָא דְּהַן צָרָה לְמִנְקֵט שְׁמוּאֵל בְּשַׁבָּת וּבְגוֹנוֹנָא רַחֲיקָא פְּגוֹן שְׁהַקִּיפוּהָ א"י מַחְצֵהָ וְלֹא נִקְט לִיָּה בְּאַמַּת בִּיו"ט בְּלֹא מַחְצוֹת דְּזָה דְּבָר דְּשְׁכִיחַ טְפִי. נ"ל דְּמִילְתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהָ קַמְל"ן דְּתַחוּמִין בְּשַׁבָּת נְמִי דְּרַבְּנָן וְכִמוֹ שְׁפַתְבְּנוּ לְעִיל דְּאִי הָנָה דְּאוֹרְיֵיתָא וְנוֹדָאֵי הָנָה גְזָרִינּוּ שְׁמָא יִמְשֵׁךְ וְהַלְכָה נִקְט חֲדָא דְּשְׁמַעִינּוּ מִיָּנִיָּה תְרַתִּי אָבֵל אִי הָנָה נִקְט בִּיו"ט לֹא הָנָה יַדְעִינּוּ מִיָּנִיָּה שְׁבַת דְּהו"א דְּדוֹנוֹקָא בִּי"ט לֹא גִזַּר שְׁמָא יִמְשֵׁךְ דְּבִיו"ט הָנָה תַּחוּמִין דְּרַבְּנָן לַד"ה וּמִשּׁוֹ"ה נִקְט בְּשַׁבָּת כֵּן נ"ל בְּרוּר: וְעוֹד דְּדִינָא דְּרַב הוֹנָא דְּאִמֵּר דְּמַטְלַטְל ד' אֲמוֹת וְכֵן חֲזִיָּא בְּרַב בְּנוֹדָאֵי לֹא שְׁיִיָּה כ"א בְּשַׁבָּת דְּבִיו"ט לֹא שְׁיִיָּה סְבָרָא דְּנִפְרָצָה בְּמִלּוּאָה לְמַקּוֹם הָאָסוּר לָה דְּהָא אִין אָסוּר הוֹצֵאָה נוֹהֵג בִּיו"ט וּבִיו"ט לְדִידְהוּ בְּנוֹדָאֵי

מותר לטלטל אלפים אמה אפילו כי אורחיה ולא משפחת לה הא דאסרי לטלטל חוץ מד' אמות כי אם בשבת.

נקט נמי בדברי שמואל בשבת. ואף דדינא דשמואל משפחת לה ביו"ט בלא מחיצות כמו בשבת.

ובדברי שמואל נמי יש נ"מ בין יו"ט לשבת דבשבת אף דמתיר לטלטל בכולה ע"י זריקה מ"מ איפא ביה חומרא דאף בתוך אלפים אסור לטלטל כי אם ע"י זריקה דלטלטול כי אורחיה הוי כגפרצא במלואה למקום האסור לה.

אבל אסור זה אינו שייך ביו"ט דאסור הוצאה וטלטול אינו נוהג ביו"ט והלכך ניחא ליה טפי למקט בשבת כ"ז נראה לי ברור: ודע דנסתפקתי בבהמה שיש לישאל ואינו יהודי שנתפוח בה וכל אחד יש לו רשות להשתמש בה בעת שהוא צריך אי מותר הישראל להניח לאינו יהודי שיעשה בה מלאכה בשבת לצורך האיני יהודי דלכאורה פיון שיש לישראל שנתפוח בה אסור דהא יש בה אסור דשבימת בהמה בשבת ואם לא ירצה א"י לשמוע לו אזי מחויב למכור לו חלקו או ליתנו במתנה לא"י.

ואף דאסור למכור בהמה גסה לא"י מ"מ טפי עדיפא שיעבור על אסור דרבנן משיעבור על אסור דאורייתא דאם לא ימכור לו הרי הוא עובר על אסור שבימת בהמה דאורייתא דהא א"י בנודאי לא יציית לו ויעשה בה מלאכה בשבת.

או אפשר דמחויב להיפך לקחת חלק הא"י לעצמו ואפילו עד עשרה בדמיו וכמו בהמוכר בהמה גסה לא"י דקיל"ן בגיטין (דף מ"ד) ובבכורות ב' דקונסין אותו לקנות מן הא"י ואפילו עד עשרה בדמיו וכן הובא להלכה ברמב"ם בפ"כ מהל' שבת הל' ג' ומה שלא הביא הטור ז"ל דין זה להלכה ביו"ד סי' קנ"א פתב הב"י משום דברבינו ירוחם פתב בשם גאון דקנס הנה אין נוהג האידנא משום דאין דגין דיני קנסות בחו"ל.

[והנה בדברי רבינו ירוחם אלו מצאתי ג"כ להנ"י בב"ב בפ' המוכר פירות ד"ה דינא או קנסא שכ' ג"כ דבקנסות דרבנן אין דגין בבבלי]. אכן מאוד אני תמה על הרב"י דהרי הטור בהל' עבדים בסי' רס"ז הביא להלכה להא דאמרין בגיטין שם דהמוכר עבדו לא"י דקונסין אותו עד עשרה בדמיו הרי דהטור לא ס"ל לדברי רבינו ירוחם בשם גאון ובאמת שאינו ענין להא דאין דגין דיני קנסות בחו"ל דהתם בקנס דאורייתא משום דלקנס לא עבדין שליחותיהו וכן בהא דאמרין בריש המניח חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבלי ואף דהתם הוי קנסות דרבנן.

התם עיקר טעמא משום דאין בו חסרון פיס וכל מילתא דאין בו חסרון פיס לא עבדינן שליחותיהו וכן פירשו התוס' שם ד"ה קנסא אבל קנסות דרבנן שקנסו על מי שעבר על דבריהם למה לא יגבו בבבלי וכן מוכח מפמה מקומות בש"ס והא דלא הביא הטור לדיו ה"ל בסי' ה"ל הדבר פשוט דמשום דמסיק דהאידנא נהגו היתר בכל ומותר אפי' לכתחלה למכור בהמה גסה לא"י לפיכך לא רצה להאריך כ"כ פיון דלדינא אין נ"מ אבל דברי הרב"י צל"ע: והן אמת דבעיקר הדין יש לה"ר לכאורה ממשנה ערוכה דרפ"ה דגזרים דאין בו אסור שבימת בהמה בשבת בשנתפוח ישאל עם הא"י דהא ר"א בן יעקב סבר התם דהשותפין שגזרו הנאה זה מזה דמ"מ מותרין ליכנס לחצר משום דזה

נכנס לתוך שלו ונה נכנס לתוך שלו וקייל"ן פנותיה וכבר הקשו כל הראשונים ו"ל
דכינן דפולגתיהו דראב"י ורבנן בברייה דראב"י סבר דיש ברייה וחקמים ס"ל דאין
ברייה וא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דהא קייל"ן דבאורייתא אין ברייה וכבר תירץ
הר"ן שם דהך ברייה לא דמי לשאר ברייות דש"ה דעיקרו של דבר מתברר בשעה
ראשונה ומיעוטו לאחר מפאן דהרי ידוע מתחלה דבנדאי ינפה בה כל אחד ואחד מהם
וגם כל שעה ושעה שירצה לזכות בה ינפה בה רק דהזמן אינו מבורך ושפיר אמרינן
בכה"ג ברייה וא"כ בשותפות בהמה נמי י"ל דאמרינן ברייה דבשעה שמשמש בה
הא"י הוא שלו ממש ובאותו שעה לא מקרי בהמה דישאל דכמו שמותר להשתמש בה
המודר הנאה דאמרינן דבאותה שעה שהוא משמש בה אינה של המדיר כלל וכמ"ש
הר"ן שם.

דדווקא לרבנן דס"ל דאין ברייה צ"ל דבכל שותפות יש לכל אחד קנן הגוף על חלקו
וקנן שעבוד בחלקו של חבירו. אבל לראב"י דסבר יש ברייה אין מן הצורך לומר פן
אלא דשפיר אמרינן דכל אחד יש בו קנן הגוף בכלול לזמנים והיננו דכל אחד בשעה
שמשמש בו אמרינן דאגלי מילתא למפרע דבשעת קנייה קנה לה להאי שעמא קנן
הגוף בכלול לאותו השותף שמשמש בה ונחבירו אין לו באותה שעה פלום וא"כ בנד"ד
אמרינן נמי דהוברר הדבר דבאותו שעה דמשמש בה הנכרי אין בה להישאל שום
קנן כלל דבאותו שעה היא קנויה לא"י לגמרי וא"כ אין בו אסור שביתת בהמה בשבת
ואכן כל זה לתירוץ של הר"ן שם אבל לאידך מפרשים שם שהביא הר"ן דתירצו שם
בתיורצים אחרים וכמו שתיירץ ר"ת ו"ל שם דקייל"ן כראב"י ולא מטעמיה אלא משום
דס"ל דוניתור מותר במודר הנאה או כמו שתיירץ הרמב"ן ו"ל שם.

אבל באמת קייל"ן גם בשותפין דאין ברייה פשיטא דבכה"ג אסור דכל הנה סברות
שפכתבו שם לענן מודר הנאה לא שייך לענן אסור שבת כלל וא"כ דין זה צ"ע להלכה.
ובפרט די"ל דאף הר"ן לא כתב פן רק בשותפות דקרקע לא בשותפות דמטלטלין ותדע
דלא אשתמיט תנא דנדרים למיתנא הך פלוגתא דראב"י ורבנן גם לענן שותפות
מטלטלין: ודע דכל מה שנסתפקנו עד הנה אינו אלא אם יש אסור על הישאל כשהא"י
השותף עושה מלאכה בשבת אבל להשאל לא"י אחר שיעשה בה מלאכה בשבת פשיטא
דאסור דהא הישאל יש לו בה שותפות ולגבי א"י אחר לא שייך סברת הר"ן הנ"ל כלל
ויכלל וזה פשוט מאוד ולא ניתן לכתוב מרוב פשיטותו.

ולא הנצרכנו לכתוב רק משום דראינו להסתפק עוד ספק אחר דהנה מה שפכתבו לעיל
להסתפק בשותפות הדבר פשוט דזה הספק אינו רק בשותפות גמור דכל אחד ואחד יש
לו גוף ופירות אבל אם קנוי הבהמה לאחד לפירות ולא לגוף והשני לגוף ולא לפירות
נראה להלכה דאם יש לישראל קנן הגוף ולנכרי קנן פירות פגון דהנכרי מכר הבהמה
לישראל ופסק עמו ששלישים יום ישמש בה הא"י פשוט דנוהג בו אסור שביתת בהמה
לד"ה ואף הנכרי שיש לו בה קנן פירות אסור לעשות בה מלאכה בשבת דהא לא שייך
ברייה דהא הגוף אינו קנוי לא"י כלל אבל אם הוא להיפך דהישאל יש לו קנן פירות
וא"י קנן הגוף פגון ישאל שומר בהמה לא"י ופסק עמו שיהיה תחתיו שלישים יום.

נ"ל דלר' יוחנן דס"ל קנני פירות קנני הגוף דמי נוהג בו אסור שביתת בהמה אבל לדידן דקייל"ן כר"ל דקנני פירות לאו קנני הגוף דמי אין בו אסור שביתת בהמה כלל דהא לית בבמה שום קנני הגוף ולא מיקרי בהמה דישראל כלל.

ולא מיבעיא דא"י הלוקח מותר בה לעשות מלאכה בשבת אלא דנראה דמותר להישאר אפילו להשאילה לא"י אחר במשך הזמן שקנוי לו לפירות והא"י יעשה מלאכה בשבת דהא לא מיקרי בהמתה כלל וכל זה במקרה לפירות אבל ישראל שיש לו פרה בשאלה או בשכירות נ"ל דאין בו אסור שביתת בהמה כלל ולא מיבעיא לדידן אלא אפילו לר"י דס"ל קנני פירות קנני הגוף דמי במוכר שדהו לפירות.

מ"מ נראה דבשאלה או בשכירות גם ר"י מודה דלאו קנני הגוף דמי וראיה לזה דהנה לכאורה יש להקשות על ר' יוחנן מהא דתנן בסופ"א דבפורים דר' יהודה אומר דבעלי אריסות נחכירות מביאין וקורין ומשמע דת"ק פליג וס"ל דאריס אינו מביא וקורא ובהדיא שנינו בפ"ק ה"ל משנה ב' דהאריסין והחכירות אינן מביאין משום שנאמר ראשית בכורי אדמתה ואף ר"י אינו חולק רק באריסות פתי אבות וכמו שאמר בירושלמי שם.

[ונ"ל דמדברי הירושלמי הלז ראה לפירוש"ם בב"ב דף מ"ו ע"ב דאריסי פתי אבות מקרו דאין יכול להחליפן באריסין אחרים וכו' דאלו לפי הרמב"ם פי"ג מהל' שקנים והובא בתוי"ט בפ"ג משנה ג' עיי"ש תמוה דמאי מעליותא יש בזה דיהיה נקרא אדמתה וצ"ע] ולכאורה קשה דמ"ש אריס מהמוכר שדהו לפירות דס"ל לר"י דמביא וקורא וזה אין לומר משום כיון דבלא"ה איכא מחלוקת תנאים בקנני פירות וא"כ י"ל דמתניתין אתיא כמ"ד דקנני פירות לאו קנני הגוף דמי [והא דהוצרך הירושלמי לומר דר"י מייירי באריסי פתי אבות משום דר"י נמי אית ליה בב"ב (דף נ) דקנני פירות לאו קנני הגוף דמי דהא ס"ל שם דהראשון אינו בדין יום או יומים עיי"ש] דזה ליתא דא"כ הו"ל להש"ס בגיטין (מ"ח) להביא מהה מתניתין דבכורים ולתרוץ פן דתנאי היא.

ועוד דהא ר' יוחנן הוא דאמר בעצמו הלכה כסתם משנה והכא הוי סתם משנה דקנני פירות לאו קנני הגוף דמי אלא נודאי דלאו כל קנני פירות שווין דהרבה יש חלוק בין מכירה לזמן ובין שכירות וכמו שזמבאר ברמב"ם בפכ"ג מהל' מכירה הלכה ח' וא"כ בשאלה או שכירות י"ל דגם ר"י מודה דלאו קנני הגוף דמי והלכך ישראל שיש לו בהמה בשאלה או בשכירות מן הא"י מותר לו להשאילה לא"י אחר והגם דהא"י אחר יעשה בה מלאכה בשבת משום דלא מקרי בהמתה כלל דהא קייל"ן דשאלה או שכירות לא קניא: ועוד נ"ל ראה גדולה לזה מהא דתנן בע"ז (דף יט ע"ב) אין משפירין פתים בא"י וכו' ובסוריא משפירין פתים וכו' דברי ר"מ ואמרין בגמרא דטעמא דר"מ משום דבא"י מכירה דאורייתא גזרינן שכירות אטו מכירה.

בסוריא דמכירה גופא דרבנן לא גזרו שכירות אטו מכירה ולכאורה תמוה דהא ר"מ בעצמו ס"ל בב"ב (דף נ) דקנני פירות קנני הגוף דמי עיי"ש וא"כ שכירות גופא תהא אסור מה"ת דכיון דקנני הגוף דמי הוי כמכירה אלא נודאי דבשכירות לא אמרינן דקנני הגוף דמי ובחידושי לחו"מ בסי' ר"ב הארכתי הרבה בזה בעז"ה].

וְנֹה, רֵאָה בְרוּרָה לַפַּעַד: וְשׁוּב אַחַר פּוֹתְבֵי זֶה עֵינֵי בְּבִי אוֹ"ח בְּסִי רַמ"ה וְרֵאִיתִי שְׁהֵבִיא בְּסוּף הַסִּימָן בְּשֵׁם הַרִיב"ש בְּסִי קַנ"א דְּבִבְהַמַּת הַשְּׁנוֹתָפוֹת עִם הָא"י לֹא מִבְּעֵינֵי אִם הַתְּנָה מִתְחִלָּה שֶׁהָא"י יַעֲשֶׂה עִמָּה מְלָאכָה בְּשַׁבַּת הַיִּשְׂרָאֵל יִטּוֹל יוֹם אַחַר כְּנֻגְדוֹ דְּנוֹדָי מוֹתֵר דְּהוּי כְּאֵלוֹ הַבְּהֵמוֹת קִנּוּיוֹת לוֹ לְהָא"י בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אֲלָא אֲפִילוּ אִם לֹא הַתְּנָה מִתְחִלָּה מ"מ פִּינּוֹן שָׂא"י עוֹשֶׂה עִמָּה מְלָאכָה בַּע"כ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל וְאִין בְּיָדוֹ לְמוֹנְעוֹ מִזֶּה אֲפֹשֶׁר דְּאִין בּוֹ אִיסוּר שְׁבִיתַת בְּהֵמָתוֹ אֲדָּ דַּמ"מ אִיסוּר מִשּׁוּם דְּמַחְזִי פְּנוּטֵל שְׁכַר שַׁבַּת שְׁלֵא בְּהַבְלָעָה וְאִדְרַבָּה יוֹתֵר הֵי אֲפֹשֶׁר לוֹ לְהַתִּיר דְּשְׁלֵא יֵאמֵר לוֹ כְּלָל טוֹל חֵלְקָה אֲלָא שְׁיִתֵּן הָא"י לְיִשְׂרָאֵל חֵלְקוֹ בְּרִינוּחַ כֹּל הַשְּׁבוּעָה בְּיַחַד לְפִי שְׂאָז יִקְבַּל שְׁכַר שַׁבַּת בְּהַבְלָעָה וְכו' ע"ש בְּרִיב"ש.

וּבְשׁו"ע בְּסִי רַמ"ו סְעִיף ה' הֵבִיא לַד' הַרִיב"ש לְהַלְכָה דְּאִם הַתְּנָה מִתְחִלָּה מוֹתֵר וְאִם לֹא הַתְּנָה אִיסוּר וְנִרְאָה דְּאִף דְּבְרִיב"ש מִשְׁמַע קֶצֶת דְּעֵיקָר הָאִיסוּר הוּא בְּשְׁלֵא הַתְּנָה מִתְחִלָּה מִשּׁוּם שְׁנוּטֵל שְׁכַר שַׁבַּת שְׁלֵא בְּהַבְלָעָה וְאִם לֹא יֵאמֵר כְּלָל דְּטוֹל אֶתְהָ חֵלְקָה וְכו' אֲפֹשֶׁר דִּישׁ לְהַתִּיר.

מ"מ לֹא רָצָה הָרַב ב"י לְפַסּוֹק בְּפִשְׁטוּת בְּשׁו"ע מַחְמַת דְּנִרְאָה דְּהַרִיב"ש בְּעֶצְמוֹ מְסַתְּפָק בְּזֶה אִם יֵשׁ בְּזֶה אִיסוּר שְׁבִיתַת בְּהֵמָה שְׁהֵרִי כְּתַב אִף אִם אִין כָּאִין אִיסוּר שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וְכו' מִשְׁמַע דְּאִינוּ בְּרוּר לוֹ דְּאִין בּוֹ אִיסוּר שְׁבִיתַת בְּהֵמָה כְּשֶׁהָא"י עוֹשֶׂה בַּע"כ אֲלָא שְׁכַתְבֵּי דְּאֲפִילוּ אִם נִימָא דְּאִין בּוֹ אִיסוּר זֶה מ"מ יֵשׁ אִיסוּר דְּנוּטֵל שְׁכַר שַׁבַּת שְׁלֵא בְּהַבְלָעָה וְלִכּוֹן סָתֵם הַשׁו"ע וְכַתְּבֵי דְּכְשֶׁלֵּא הַתְּנָה מִתְחִלָּה אִיסוּר וְלֹא כְּתַב טַעַם הָאִיסוּר מִשּׁוּם דְּבִאָמַת יֵשׁ לוֹמֵר אַחַת מִתְּרֵי טַעְמֵי אַחַד מִשּׁוּם שְׁכַר שַׁבַּת שְׁלֵא בְּהַבְלָעָה וְלִפִּי טַעַם זֶה אִם אִינוּ אוֹמֵר לוֹ כְּלָל טוֹל חֵלְקָה בְּשַׁבַּת וְכו' מוֹתֵר אֲפִילוּ בְּלֹא הַתְּנָה מִתְחִלָּה וְכִמוֹ שְׁמַסִּיק הַרִיב"ש] וְעוֹד דְּשָׂמָא דַּמ"מ יֵשׁ בּוֹ אִיסוּר שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וְאִף דֵּהָא"י עוֹשֶׂה מְלָאכָה עִם הַבְּהֵמָה בַּע"כ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל וְלִפִּי טַעַם זֶה אִיסוּר וְאֲפִילוּ אִם לֹא יֵאמֵר לוֹ טוֹל אֶתְהָ חֵלְקָה בְּשַׁבַּת וְלִכּוֹן הַנִּיחַ הַשׁו"ע הַדְּבָר בְּסִתְיֵמוֹת דְּאִיסוּר וְלֹא כְּתַב טַעַם כְּלָל.

וּמִן הַתִּימָה עַל הַמַּג"א שֶׁם בְּס"ק נ"ג שֶׁכ' בְּשֵׁם הַרִיב"ש בְּלִשׁוֹן פְּשִׁיטוּת דְּאִין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וְאִף אִם לֹא הַתְּנָה מִתְחִלָּה וְהַרִיב"ש ז"ל כְּתַב בְּלִשׁוֹן אִם וְצ"ע. וְגַם תִּימָה דְּכַתְּבֵי סָתֵם דְּאִין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִיתַת בְּהֵמָה פִּינּוֹן שְׁיֵשׁ לְהָא"י חֵלְקָה בּוֹ וְלֹא הֵבִיא הַטַּעַם דְּמַסִּיק הַרִיב"ש מִשּׁוּם דְּעוֹשֶׂה בַּע"כ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל רַק כְּתַב סָתֵם וְנָתַן מְכַשׁוּל גְּדוֹל לְמַעֲיָיְנִים דִּישׁ לְלַמּוֹד מִדְּבָרֵי דְּבִבְהַמַּת הַשְּׁנוֹתָפוֹת עִם הָעַפּוֹ"ם אִין בּוֹ אִיסוּר שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וְזֶה לֹא אָמַר הַרִיב"ש מַעוֹלָם וְחָס מְלַהֲזֵכִיר לוֹמֵר כֵּן.

וְשׁוּב מְצָאתִי לְהַדְגוּל מְרַבְּבָה שְׁהַגִּיהַ בְּאָמַת בְּדְבָרֵי הַמַּג"א וְצ"ל פִּינּוֹן שְׁיֵשׁ לְהָא"י חֵלְקָה בּוֹ וְע"כ שֶׁל יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה מְלָאכָה וְכו' וְכִמוֹ דְּאִיתָא בְּרִיב"ש ע"ש אֲבָל תְּמִיחֵנִי דְּאִמָּאֵי לֹא הָעִיר נְמִי עַל הַמַּג"א עַל מָאֵי דְּכַתְּבֵי בְּלִשׁוֹן פְּשִׁיטוּת וְהַרִיב"ש ז"ל אִיסְתַּפּוּקִי מְסַתְּפָק לִיָּה בְּזֶה וְצ"ע.

וּמִיָּהוּ בְּעֵיקָר דְּבָרֵי הַרִיב"ש הַנֶּזְ"ל הַרְבֵּה יֵשׁ לְתַמּוּנָה עֲלָיו דְּמָאֵי זֹו סְפִיקָא דְּמָה בְּכַף דֵּהָא"י עוֹשֶׂה בַּע"כ דְּהָא אִיסוּר מוּטָל עַל הַבְּעָלִים דְּמַחְוִיבֵי שְׁתַּהֲא הַבְּהֵמָה שְׁלוֹ שׁוֹבְתַת בְּשַׁבַּת וְהַרִיב"ש אִינְהָ שׁוֹבְתַת וְאִם פְּנוּנְתוֹ דְּמָאֵי הוּי לִיָּה לְמַעֲבַד הָא טוֹבָא אִית לִיָּה לְמַעֲבַד אוֹ דִּיקְנָה אוֹתָהּ מִיָּד הָא"י (דְּהָא אֲפִילוּ בְּמַכִּירָה לֹא"י דְּאִינוּ אֲלָא אִיסוּר דְּרַבְּנָן וְגַם הָאִיסוּר אִינוּ

אלא בעת המכירה מ"מ קונסין אותו עד עצרה בדמיו וכ"ש באיסור שביתת בהמה דהוא איסור דאורייתא וגם האיסור נמשך והולך בכל שבת ושבת דוודאי יש לקנוס אותו לפדותו].

ואם אינו רוצה הא"י למפור לו פלל אזי ימפור חלקו לא"י או יתנו במתנה כדי שינצל מאיסור שביתת בהמה וגם אפילו דהתנה מתחילה שהא"י יעשה בשבת דפשיטא ליה להריב"ש דמותר דהר פקנוי הבהמה לא"י בשבת ג"כ הדברים מתמיהים דאטו פיון דשינה במלאכה לא"י באותו היום נעשית גוף הבהמה של א"י אתמהה.

אם לא דנימא דכונן לד' הר"ן בנדברים שהבאתי אבל פגון דא ה"ל לפרושי וצ"ע ובסמוך יבואר עוד מזה. ושמעתי מכבוד הרב הגאון האמיתי מאור הגולה מוה' יצחק אלקנה נ"י הגאב"ד דק"ק קאוונאי יצ"ו שרב אב"ד אחד שמחוי"ל פתב לו היתר חדש בבהמת השותפות של א"י מדכתיב בפ' יתרו לא תעשה כל מלאכה וגו' ואמתה ובהמתה בלשון יחיד וכן בפ' משפטים למען ינוח שורך וחתורה וכן במשנה תורה בפ' ואתחנן פתיב ושורך וחתורה וכל בהמתה וא"כ איכא למידרש בהמתה ולא של שותפות א"י וכמו דדרשינו בחולין דף קל"ה בבכור דכתיב בבכורה וצאנה למעוטי שותפות א"י וכן במעשר ובפיאה ועי' תוס' שם ד"ה ביתה אלו דברי הרב דחוי"ל.

והגאון נ"י הג"ל אמר דראה בד' הגאון בעל רביד הזהב בפ' יתרו שעמד גם כן על מדוכה זו ונדעתו ג"כ דשותפות א"י אינו חייב בשביתה מדכתיב בהמתה אף דהגאב"ד הג"ל אמר דיש לדחות הדרשא זו משום דכתיב וכל בהמתה ודרשינו בבכורות דף ג' ע"א אליבא דרבנן בכור מקצת בכור ומדכתיב פל בכור אמרינו עד דאיכא פוליה וא"כ ה"א פיון דשורך הוא משמע דבעינו דיהיה פולו של ישראל וכמו דדרשינו בש"ס דחולין הג"ל א"כ ע"כ האי פל אתי למעט להיפך דאפילו פל דהוא של ישראל נמי מצווה על שביתה וכמו דדריש ר"י שם בבכורות לפי מה דס"ל דבכור פוליה בכור משמע ע"ש פן שמעתי מפי הגאון הג"ל ודפח"ח ואכן נ"ל לבאר דבריו דלכאורה היאך אפשר לומר דבהמתה למעט שותפות א"י אתא נהרי הך קרא דבהמתה פתיב בפ' יתרו ובפ' ואתחנן אצל איסור מחמר דהא כתיב שם לא תעשה כל מלאכה וכו' דעובר בלאו וגבי שביתת בהמתו אינו רק בעשה וכן מפורש בהדיא בגמ' בסו"פ מי שהחשיף דמיירי במחמר.

ובמחמר ה"א פתב הר"ן בפ"ק דע"ג דנוהג אפילו בבהמת א"י דמחמר אינו קפידא שיהיה הבהמה שלו וא"כ ע"כ בהמתה לאו דווקא וא"כ י"ל דקרא דלמען ינוח שורך וחתורה ג"כ לא אתי לדרשא למעט שותפות דהא חזינו דקרא לאו דווקא.

ואם פנונת הגאון בעל רביד הזהב ו"ל למימר דמ"מ קרא דפ' משפטים דמיירי בשביתת בהמה י"ל דשורך ב"א למעט שותפות. מעתה אין להקשות עליו מהא דכתיב פל דהרי התם לא פתיב פל רק גבי מחמר.

ואמנם פשוט דדברי הגאון בעל רביד הזהב סובב לדעת הסוברים דגם לאו דמחמר אינו נוהג רק בבהמה שלו וכן משמע פשטיות לישנא דגמ' בשבת קנ"ה ובע"ג ד' י"ד המחמר אחר בהמתו וכן משמע קצת ברמב"ם ברפ"כ משבת דאינו מחלק שם בין מחמר לשביתת בהמה ועפ"ז יתכן שפיר מה דהעיר הגאון הג"ל נ"י עליו ודו"ק: ומיהו בעיקר דברי

הגאון בעל רביד הזהב ז"ל יש להקשות אקדמיתא טובא דהנה לכוונה נראה דאישתמיט מיניה סוגיא ערוכה ובפסחים דף ס"ו ע"ב) דמקשה גבי קרבן פסח וקלא מחמר הוא וקלא פסח אף לר"י הגלילי דס"ל דקדשים קלים ממון בעלים הוא מ"מ לא גרע משותפות הדיוט והקדש דהא האימורין קדשי קדשים הן וכן אמרינן (בב"ק דף י"ג) דשלימים שהזיקו גובה מבשרה לר"י הגלילי] ואינו גובה מאימורין ומסיק דאינו גובה מבשרה פנגד אימורין משום דאימורין ק"ק הן ואעפ"כ מקשינן דהיכי הו תותבין הספין וקלא מחמר הוא הרי דנוהג גם בשותפות הקדש ופשוט דה"ה בשותפות אינו יהודי דמ"ש דהא בהמת הקדש נמי לאו בכל שורה הוא ומיהו לדעת הר"ן הג"ל אינו ראיה דהא לא מקשה משביתת בהמה רק ממחמר ומחמר הא נוהג גם בשל אחרים ואדרבה לפי דעת הר"ן ז"ל הנה קצת ראיה לדברי בעל רביד הזהב דלכוונה דלמה מקשה ממחמר דעל זה הנה מקום לתרץ דלא אי מחמרין אחריו רק הנה הולך מעצמו וטפי הו"ל להקשות.

משביתת בהמתו אבל לפי דבריו ניקח: ולענן אי אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט עיי' בב"י בס"ס ש"ה דהוציא מדברי שבולי הלקטדאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט וכן פתב הרמ"א בפשיטות בסי' רמ"ו סעיף ג'.

ותמהני דקלא הב"י בעצמו בסי' תקכ"ו הביא לדברי הרמב"ן בספר תורת האדם בשם הבה"ג בפשיטות דאדם מצווה על שביתת עבדו גם ביו"ט והרמב"ן חולק עליו ובסי' ד"ש הביא בשו"ע דעת הבה"ג בלי שום חולק [ומש"כ שם בשו"ע ויש חולקים ומתירים בזה.

פירש שם המג"א והגר"א ז"ל דכונן לדעת הרמב"ם דהביא שם בסוף הסעיף עיי"ש ואפ"י אם נפרש דמ"ש וי"א פנין לדעת הרמב"ן הג"ל מ"מ הרי הביא ב' דעות בזה ולא הכריע כמאן הלכה] והדבר פשוט דשביתת בהמתו ושביתת עבדו חד דינא אית להו דהא תרונניוהו מחד קרא נפקא וא"כ היאך פסק הרמ"א בפשיטות דאינו נוהג ביו"ט ושוב מצאתי בעז"ה בטו"א בסוף מס' תגיגה באבג"י מלואים ובספר אבן העזר בסי' רמ"ו שכתבו ג"כ בפשיטות דשביתת בהמתו ושביתת עבדו שוין ואם נוהג שביתת עבדו ביו"ט גם שביתת בהמתו נוהג ותמהו ג"כ על השו"ע דמחלק ביניהם עיי"ש.

ועיי"ש ביש"ש רפ"ה דיו"ט שפתב דמד' הירוש' בריש משילין שהובא ברי"ף וברא"ש דכתבו טעם דאין רוכבין ע"ג בהמה ביו"ט משום שביתת בהמתו מוכח בהד"א דס"ל דשביתת בהמתו נוהג ביו"ט והובא במג"א.

אכן לענ"ד יש להוכיח פן מן הירושלמי דב"ק בפ"ד הלכה ב' דהנה על הא דתנן (בב"ק דף ל"ז) דשור שהיה מועד לשבתות ואינו מועד לחול פירש"י ה"ה מועד לשבתות לפי שהוא בטל ממלאכה ונזקה דעתו עליו.

אמנם בירושלמי שם איתא דטעמיה דר' יהודה מפנין דהוא חמין לון לבושין נקיין עוד הוא משנה דעתו והובא בתוס' שם ד"ה הרי וצריף להבין דלמה נאיד רש"י ז"ל מטעמיה דהירושלמי והוצרף לומר מדנפשיה טעם אחר.

ונראה דרש"י ז"ל הוצרך גם לטעם הזה דנ"מ אם הנה מועד לשבתות אם נעשה מועד ליו"ט דלטעמיה דירושלמי בנודאי נעשה מועד דהא ביו"ט נמי לובשין בגדים אחרים כמו בשבת וליכא שנוי דעת בשבת יותר מביו"ט ולכן הוצרך רש"י ז"ל לפרש טעם אחר משום מלאכה דמשום טעם זה אינו נעשה מועד ביו"ט דס"ל לרש"י בפשיטות דשבתת בהמה אינו נוהג ביו"ט וכדעת הרמב"ן ז"ל שפתיבתי לעיל ומותרת בהמה לעשות מלאכה על ידי עובד כוכבים ואינה בטילה כלל ביו"ט יותר מבחול והלכה לא נעשה מועד ביו"ט.

והא דלא נתן הירושלמי טעם היותר כולל וכמו שפירש"י היינו משום דלענין אם הנה מועד ליו"ט אם נעשה מועד לימות החול הוא איפכא דלטעמו של רש"י נעשה מועד דהא יו"ט וחול שוין לענין מלאכה של בהמה אבל לטעמו של הירושלמי אינו נעשה מועד לחול דהא איכא שנוי בבגדים אכן זה דחוק קצת דא"כ הו"ל לרש"י ולהירושלמי להביא לב' הטעמים דכיון דב' הטעמים נ"מ לדינא.

ולכן טפי נראה לומר דס"ל להירושלמי בפשיטות דשבתת בהמה נוהג גם ביו"ט ושור שיהוא מועד לשבתות נעשה מועד גם ליו"ט באמת ואף דמלאכת אונקל נפש מותר ביו"ט ויכול לעשות עמה מלאכת אונקל נפש מ"מ עיקר מלאכת אונקל נפש דזרפן לעשות עם בהמה אינו אלא או דישה או טחינה.

וא"כ י"ל דהירושלמי לשיטתו אגזיל דס"ל בפ"ק דיו"ט הלכה י' דכל המלאכות אונקל נפש שקודם לישה אסור מה"ת דמפיק להו מקראי דאסור וז"ל הירושלמי שם מנין שאין בוררין ואין טוחנין ולא מרקידין ר' אחא בשם רשב"ל אמר כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצות וכו' תני חזקיה ופליג אף הוא לבדו הרי אלו ג' מעוטין שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקד ביו"ט ע"כ וכן הביא שם הירושלמי מתחלה דתני בבב"תא ואין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין והבורר והטוחן והמרקד בשבת נסקל וביו"ט סופג את הארבעים ע"כ הרי ג' דס"ל דאסור מה"ת דהא אמר דסופג את הארבעים.

וד' הרא"ש בר"פ אין צדין שכ' דהירושלמי נמי מדרבנן קאמר רק דמסמיה להו אקרא אבל באמת אינו אלא אסמכתא בעלמא מדרבנן תמויה לי דהרי בהדיא תני בבב"תא דסופג את הארבעים ודחוק גדול לומר דמייירי בטוחן לצורך חול ומייירי בטוחן סמוך לבהשמ"ש באופן דליכא הואיל דמקלעי אורחים.

דא"כ פשיטא דלוקה דאטו לא ידענו דטוחן ומרקד הוא אב מלאכה ולכן דברי הרא"ש צל"ע: וכן הביא הגר"א ז"ל בבאורייו סי' תצ"ה ס"ק ו' על ד' השו"ע שם דדעת הרשב"א ז"ל בעה"ק בבית מועד בשער הראשון דהוא מדאורייתא ומשמע בהדיא דס"ל דהירושלמי ס"ל דמה"ת אסור ע"ש וכיון שכן פשוט דס"ל דגם ע"י בהמה אסור כל הנה מלאכות וא"כ אין נ"מ באמת בין שבת ליו"ט בשבתת בהמה ולכן לא כתב הירושלמי רק הטעם משום דאיכא שנוי בבגדים משא"כ רש"י ז"ל ס"ל פשיטת הש"ס דילן דכל מלאכות דקודם לישה אינו אסור אלא מדרבנן וכבר אמרינו בשבת (דף קנ"ד) דכל שיהוא פטור אבל אסור בהמתו מותר לכתחלה והלכה בנודאי נ"מ בין שבת ליו"ט לענין שבתת בהמה דבשבת כל מלאכות אסור ע"י בהמה אבל ביו"ט מלאכת אונקל נפש פגון קצירה וטחינה מותר ע"י בהמה והלכה פתב רש"י הטעם דבשבת בטל ממלאכה ונ"מ

דאם מועד לשבתות אינו מועד ליו"ט משום דביו"ט עושה מיהת מלאכת אונקל נפש ואינה בטילה ממלאכה לגמרי וכן אם היה מועד ליו"ט אינו מועד לחול דביו"ט מיהת בטילה ממלאכות שאינה אונקל נפש משא"כ בחול אינה בטילה כלל ולכן כתב רש"י ז"ל טעם אחר משום דנ"מ לדינא לענין אם נעשה מועד ליו"ט וכ"ז ברור: ומיהו אני נופל בספק דאפשר דאף מלאכת אונקל נפש מ"מ אסור לעשות עם בהמה ביו"ט דהא שביבת בהמה לא תליא במלאכה רק בנוס וצער דהא מותר להניחה תולש ולהניחה עוקר בשבת ואף דהיא מלאכה גמורה וכדאיתא במכילתא בפ' משפטים והובא בתוס' בשבת (דף ככב ע"א ד"ה מעמד) וא"כ אפשר דה"ה איפכא דאף מלאכה שמותר לאדם לעשות בשביל עצמו מ"מ ע"י בהמה אסור דמ"מ לדידה אית לה צער ומיהו אחר העיון ליתא לסברא זו דהא בהדיא אמרינן בשבת דף קנ"ג דכל שהוא פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחלה אלמא דאף דהבהמה אית לה צער מ"מ פינו דלא הוי מלאכה גמורה שחיבין עליה חטאת בבהמתו מותר לכתחלה וא"כ כ"ש מלאכת אונקל נפש ביו"ט דמותר לאדם לכתחלה לא כ"ש דמותר ע"י בהמה והדברים פשוטים למבין: ולענין מה שתמה הרמב"ן בספר תורת האדם על הבה"ג דמנא ליה דנוהג שביבת עבדו ביו"ט נ"ל דיש לבה"ג סמך גדול ממקרא מלא בתורה ומהמכילתא בפ' בא דהנה בפרשה בא גבי חג המצות פתיב וכל מלאכה לא יעשה בהם ופירש"י ע"י אחרים ותמה הרמב"ן ז"ל עליו בפ' החומש דממנ"פ אם אחרים האלו ישראלים הם הם עצמם מוזהרים עליה וכו' ואם הם א"י אין אנו מוזהרים בתורה על מלאכה של א"י כלל וכו' ומסיק דמצא במכילתא פל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא תעשה חבירך ולא יעשה א"י מלאכתך או לא תעשה וכו' לא יעשה א"י מלאכתו ת"ל וכו' דברי ר' יאשי' וכו' ומסיק דבאמת דדברי המכילתא היא אסמכתא בעלמא ושפאו לאסור מדבריהם אמירה במלאכת שלנו וסמכו אותו למקרא הזה עכ"ל הרמב"ן ז"ל והנה באמת דברי הרמב"ן בפ' המכילתא דחוק טובא דחדא דמ"ש דכתבה התורה אסמכתא לאמירה לא"י גבי יו"ט טפי הו"ל למכתב זה גבי שבת ועוד דאם אינו אלא אסמכתא היא יעלה על הדעת לומר דאסור לומר לא"י שיעשה מלאכה בשביל עצמו למאי צריך ללמוד מקרא להיתר דהא פל עצמו לא הביא המקרא הזה רק לאסמכתא על האסור שבות שאסרו חז"ל לומר לא"י שיעשה מלאכה בשביל ישראל אבל על מה שמותר לומר שיעשה מלאכה לעצמו ע"ז לא צריך לאסמכתא כלל אכן לדעת בה"ג ז"ל יש לומר בפשיטות דעיקר דרשת המכילתא הנה"ל הוא לענין אסור שביבת עבדו ביו"ט והא דאמר ולא יעשה א"י מלאכתך ר"ל עבד שהוא א"י והיינו שלא מל וטבל וגם לא קיבל עליו ז' מצוות בני נח דבשבת כבר פתיב בפ' משפטים וינפש בן אמתך והגר ודרשינן ביבמות ד' מ"ח דקאי על עבד ערל ע"ש.

וקמ"ל הך קרא דלא יעשה בהם דכתיב גבי יו"ט דגם ביו"ט נוהג שביבת עבדו וזהו דמסיים במכילתא יכול לא יעשה ע"כ מלאכתו פלומר דיכול דיש לו דין עבד שמל וטבל (בנימים הקדמונים) דמוזהר הרב שלא יעשה עבדו אפי' במלאכה שהוא לצורך העבד קמ"ל [ובמכילתא שלנו איתא גירסא אחרת ועי' בהגהות הגר"א ז"ל שהגיה שמה אמנם הנכון כג' הרמב"ן ז"ל אכן מש"כ ברמב"ן ז"ל יכול לא יעשה מלאכתך פשוט דטס"ה וצ"ל מלאכתו] וכבוד הרה"ג מוה' ארי' ליב מו"צ דק"ק שניפישאק נ"י כשראה דברי אלה בעת פותבי אמר דבזה יש ליישב דברי השו"ע דגבי שביבת בהמה כתב בפשיטות

דאינו נוהג ביו"ט וגבי שְׁבִיתת עֲבָדוֹ פֶּתַח לְהִיָּפֵף וּע"פ מה שְׁפִתְבַּתִּי נִיחָא דְגַבִּי שְׁבִיתת עֲבָדוֹ אֵית לֹן קָרָא מְפֻרָשׁ גַּבִּי יו"ט מִשְׁא"כ שְׁבִיתת בְּהֵמָה הָא לִיפָא קָרָא וְנִסְתַּלַּק בְּזָה תְּמִיחַת הַטו"א הַנְּ"ל עַל הַשּׁו"ע וְיָפָה פִּינּוֹן הַר"ב הַנְּ"ל נ"י בְּזָה: וּעִפִּי"ז יֵשׁ לָנוּ סִמְךָ וְרֵאָיָה גְדוּלָה לְדַעַת הַרְשָׁב"א וְסִיְעַתוֹ שְׁהוּבָא בַב"י בְּסִי' ד"ש דְּגַם בְּלֹא קָבַל עָלָיו ז' מִצּוֹת בְּנֵי נֹחַ הַדִּין כֹּן דְּהָרִי הַמְּכִילְתָא אָמַר סְתָמָא דְלֹא יַעֲשֶׂה וְעוֹד דָּאֵם קָבַל עָלָיו ז' מִצּוֹת לֹא מִיָּקָרִי א"י רַק גַּר תּוֹשֵׁב וְכֵן מִשְׁמַע בְּאַמַּת דְּגַם דַּעַת הַבַּה"ג כֹּן שְׁהָרִי פֶּתַח סְתָמָא אָבַל עֲבָדִים וְכו' וְעוֹד דְּבִזְמַן הַזֶּה לֹא שִׁינְךָ זֶה כָּלֵל דְּהָרִי אֵין גַּר תּוֹשֵׁב נוֹהֵג אֲלֵא בְּזַמַּן שְׁהַיּוּבַל נוֹהֵג וְכַדְאָמְרִינוּ בְּעֶרְכֵין דְּרַף כ"ט וְנִרְאָה לִי דְלָזָה פִּינּוֹן גַּם הַב"י בְּסִי' ד"ש בְּמָה שְׁפִתְבַּת דְּמַדְבְּרִי הַטוֹר מוֹכַח ג"כ דַּס"ל פְּהַרְשָׁב"א וְהִיָּנוּ מִטַּעַם הַנְּ"ל דְּהָא הָאִידְנָא אֵינוּ נוֹהֵג דִּין גַּר תּוֹשֵׁב וְדָלָא כַּמֶּש"כ הַפְּרִישָׁה בְּכּוֹנֶנֶת ד' הַב"י עִי"ש וְדו"ק: סִי' יז רֵאוּי לְבַרְרֵי אֵי מוֹתֵר לִיתָן מַתְּנָה בְּשַׁבַּת וִיו"ט וְלִקְנוֹת ע"י קְנִינְמְשִׁיכָה אוֹ הַגְּבָהָה אִם אֵינוּ לְצוֹרְךָ שַׁבַּת וִיו"ט וְאֵם תְּמַצָּא לּוֹמַר דְּמַתְּנָה אֲסוּר מ"מ עֲדִינִין רֵאוּי לְבַרְרֵי אֵי מוֹתֵר לְהַפְקִיר בְּשַׁבַּת וִיו"ט אֵי לֹא וְגַם יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אֵי מוֹתֵר לְזִכּוֹת בְּשַׁבַּת מִן הַהַפְקָר אוֹ לֹא תְּשׁוּבָה הֵנָּה בְּדִין מַתְּנָה בְּשַׁבַּת וִיו"ט הוּא מַחְלֹקֶת הַפּוֹסְקִים וְ"ל דְּהָר"ן פֶּתַח בַּפ"ב דִּיו"ט גַּבִּי הָא דְאָמְרִינוּ לְמֵאֵי נ"מ לְאֶקְנוּיִי קַמְחָא לְאַחֲרִים וְ"ל לְאֶקְנוּיִי בְּלִשׁוֹן מַתְּנָה בְּלֹא סוּדָר אֲלֵא פְּשָׁאָר מְטַלְטְלִין הַנְּיָקְנִין בְּמְשִׁיכָה עכ"ל וּמִשְׁמַע לְהַדְיָא דְדוֹקָא קִנְיָן סוּדָר אֲסוּר בְּשַׁבַּת וִיו"ט מִשׁוּם דַּע"י הַסּוּדָר מְקַנָּה הַחֲפֵץ הַנִּי כְּמַקְח וּמְמַכָּר דְאֲסוּר בְּשַׁבַּת וִיו"ט מִשׁוּם דְּגִזְזִירָה שְׁמָא יְכַתּוּב אָבַל מַתְּנָה בְּעֵלְמָא ע"י קְנִינְ מְשִׁיכָה אוֹ הַגְּבָהָה דְלֹא דְמִי לְמַקְח וּמְמַכָּר שְׁרִי בְּאַמַּת וְאַמְנָם מַדְבְּרִי הַמְּרַדְכֵי שְׁם שְׂכ' וְכַה"ג הַתִּירוּ לְהַקְנוֹת בִּיו"ט מִשׁוּם מַצָּוָה וְכֵן לְוֹלֵב וְאַתְרוּג יוֹצְאִים בְּהֵם כָּל הָעָם ע"י מַתְּנָה ע"מ לְהַחְזִיר וְדַכּוֹנוּתָהּ קוֹנִין מִשְׁכ"מ אֲפִילוּ בְּשַׁבַּת עכ"ל וּמַדְכָּתַב דְּהַתִּירוּ לְקְנוֹת מִשׁוּם מַצָּוָה מִשְׁמַע דַּס"ל דְאֲפִילוּ לְקְנוֹת מַתְּנָה ע"י קְנִינְ מְשִׁיכָה אֵינוּ מוֹתֵר רַק בְּמַקּוֹם מַצָּוָה דְּוּנְקָא וְכַמוֹ בְּשַׁכַּח וְלֹא הִנִּיחַ ע"ת דָּאֵם לֹא יִקְנָה קַמְחוֹ לְאַחֲרִים לֹא יוּכַל לְבַשֵּׁל לְצוֹרְךָ שַׁבַּת אוֹ מִשׁוּם מַצָּוָה נְטִילַת לְוֹלֵב וְכַדוּמָה אָבַל מַתְּנָה גְרִידָא בִּיו"ט שְׁלֵא לְצוֹרְךָ הַיּוֹם אֲסוּר וְכֵן פֶּתַח לְהַדְיָא הַב"י בְּסִי' תַּק"כ"ז דְּהַמְּרַדְכֵי חוֹלֵק עַל דְּבָרֵי הַר"ן הַנְּ"ל וְס"ל דְאֲפִילוּ לְהַקְנוֹת בְּמְשִׁיכָה בְּלֹא ק"ס אֲסוּר אִם לֹא בְּמַקּוֹם מַצָּוָה [וְקִצֵּת יֵשׁ לְעַמּוּד עַל לִשׁוֹן הַמְּרַדְכֵי דַכ' וְכַה"ג הַתִּירוּ לְהַקְנוֹת בִּיו"ט דְּהָא בַּבַּה"ג בַּה' יו"ט לִיתָא מְזָה שׁוּם רְמִזָּה רְמִיזָה רַק דְּהַעֲתִיק לַד' הַש"ס דָּאֵם שְׁכַח לְהַנִּיחַ ע"ת צְרִיף לְהַקְנוֹתוֹ לְאַחֲרִים אִף דְּהוּא וְ"ל גְּרִיס בְּהִיָּפֵף דַּש"מ דְּהוּא נְאַסָר וְאֵין קַמְחוֹ נְאַסָר דָּאֵם נִימָא דְקַמְחוֹ נְאַסָר לֹא מְהַנִּי הַקְנָאָה וְהִיא הַגִּי' שְׁהַבִּיאוּ הַתּוֹס' בְּשֵׁם בַּה"ג וְהַמְּהַרְשָׁ"ל הַגִּי' דַּצ"ל כְּגִי' הַסְּפָרִים ע"ש אָבַל אֵין צוֹרְךָ וְצ"ל בְּאַמַּת כְּגִי' בַּה"ג וְק"ל אָבַל אֵינוּ רֵאָיָה דְאֵינוּ מַתִּיר הַקְנָאָה רַק בְּמַקּוֹם מַצָּוָה וְדְבָרֵי הַמְּרַדְכֵי צַל"ע וְנִרְאָה שְׂמַד' הַרְשָׁב"ם וְ"ל בַּב"ב דְּרַף קַנ"ו ע"ב מִשְׁמַע נְמִי דַּס"ל פְּדַעַת הַר"ן הַנְּ"ל מַדְכ' שְׁם בַּד"ה קוֹנִין מִשְׁכ"מ אֲפִילוּ בְּשַׁבַּת וְ"ל וְאֵע"ג דְּקִנְיָן דְּמִי לְמַקְח וּמְמַכָּר שְׁהָרִי קוֹנִין בְּכִלְיוֹ שֶׁל קוֹנָה שְׁמַקְנָה סוּדָרוֹ כְּדִי לְקְנוֹת בּוֹ הַמַּתְּנָה עכ"ל וְהַדְּבָר פְּשוּט דְּכּוֹנֶנֶת הַרְשָׁב"ם וְ"ל בְּזָה דְּעִיקָר הַקְנִינְ שֶׁל שְׁכ"מ הוּא הָאֲמִירָה דְּדְבָרֵי שְׁכ"מ הוּא כְּכַתּוּבִין וְכַמְסוּרִין דְּמֵיָא וְזָה מִשְׁמַע דְּפְשִׁיטָא דְמוֹתֵר אֲפִילוּ בְּשַׁבַּת מְדֵלֵא הַנּוֹצְרָה ר' לױי שְׁם לְאַשְׁמַעֲיָנוּ רַק דְּמוֹתֵר אֲפִילוּ לְקְנוֹת בַּק"ס מִשְׁכ"מ וְע"כ צ"ל דְּמַתְּנָה מוֹתֵר בְּשַׁבַּת וְאִף אִם רוֹצֵה הַמְּקַבֵּל לְקְנוֹת אוֹתָהּ ע"י קְנִינְ מְשִׁיכָה אוֹ הַגְּבָהָה שְׁהָרִי מַתְּנַת שְׁכ"מ הַדְּיָבּוֹר הַנִּי קְנִינְ וְאֵעִפ"כ

מותר וא"כ מאי קמ"ל ר' לוי דמותר אפילו ק"ס ומאי גרע ק"ס מקנן של האמירה ולכן
כתב הרשב"ם ז"ל דונדאי גרע משום דכיון שצריך להקנות הסודר כדי לקנות בו המתנה
דמי טפי למקח וממכר דנותן המעות כדי לקנות בו החפץ ומכירה בונדאי אסור בשבת.

וראיה גדולה לסברת הרשב"ם הלזו מהש"ס דפ"ק דמציעא ד' י"א ע"ב דאמרינן שם
דמתנות פהונה נתינה פתיכה בהו ונחליפין דרף מקח וממכר הוא וכו' ומיהו מש"כ
הרשב"ם שדרי קונין בכליו של קונה תמוה קצת דא"כ ללוי דס"ל בב"מ (דף מ"ז ע"א)
דק"ס הוא בכליו של מקנה יהיה מותר להקנות ק"ס בשבת דבכליו של מקנה לא מחזי
כמקח וממכר ובאמת לא מצינו פלוגתא בזה ומיהו זה אין להקשות דהא ר' לוי בעצמו
ס"ל דבריא אסור דידוע דסתם לוי בגמ' הוא לוי בר סיסי בירושלמי והוא תלמידו דרבי
אבל ר' לוי הוא אמורא אחר ואינו סתם לוי דגמ' [פידוע] ועוד דהא טעמו דלוי שם משום
דבהיה הנאה דמקבל מיניה גמר ומקני [ועי' בר"ן בפ"ק דקדושין ובקצה"ח סי' ק"צ
סעיף ו' ע"ש ודו"ק] וא"כ עדיין דמי למקח וממכר דע"י ההנאה דמקבל מיניה החפץ
מוכה לו המתנה וא"כ לא מצינו שום חילוק וסברא לחלק בענין זה בין כליו של קונה
לכליו של מקנה ודברי הרשב"ם ז"ל צ"ע.

ועכ"פ שמעינן מדברי הרשב"ם ז"ל אלו דס"ל ג"כ פדעת הר"ן דשאר קניינים זולת קנין
סודר שרי במתנה בשבת ויו"ט. ומיהו לדעת המרדכי דבכל קנין אסור במתנה בשבת
זולת אם הוא לצורך היום תקשה לכאורה דהו"ל לר' לוי לאשמעינן עיקר דין מתנת
שכ"מ דמותר בשבת משום כדי שלא תטרון דעתו עליו ואם ס"ל דזה הוי מילתא
דפשיטא א"כ גם בק"ס אין שום דבר חידוש דהא להמרדכי אין שום חילוק בין ק"ס
לשאר קניינים: ומיהו קצת יש מקום לומר דכיון דאינו חל המתנה מיד בשבת אין כאן
איסור דבבריא נמי אם הנה מקנה היום ע"מ דחול הקנין לאחר השבת אפשר דמותר
וכן כתב בתה"ד בכתבים בסימן רל"ד דמותר ליתן המעות של הפדיון מע"ש ע"מ שיחול
בשבת אי לאו משום חשש ברכה לבטלה נהביאו המג"א בסי' של"ט [ובס' נחל איתן
בהלכות שבת הביא ראיה לדבריו מהש"ס דעירובין ל"ו דמבעיא לן באומר כפר זה היום
קודש ולמחר חול מהו ע"ש וע"ע בשו"ת הגרע"א ז"ל בסי' קנ"ט מש"כ על דברי התה"ד
אלו ע"ש] ומיהו לא דמי להתם דהתם חל ממילא הפדיון בשבת ואינו עושה בשבת שום
מעשה כלל אבל הכא עיקר המעשה עושה בשבת רק שהגמר הקנין נגמר בחול וצ"ע
בזה: ואין להביא ראיה דמותר מתנה בשבת ויו"ט ע"י שאר קניינים מהא דתנן בפ"ק
דיו"ט (דף י"ד ע"ב) דמשלחין פלים ביו"ט בין תפורין ובין פשאין תפורין ואף דבר
שלא חזי ביו"ט דהא אפילו תפילין משלחין דכל דבר שניאותין בחול משלחין אותו
ביו"ט ולא חשו משום איסור מתנה ביו"ט ואף דבר שאסור לשלח ביו"ט כגון סנדל
המסומן ומנעל שאינו תפור אין האיסור משום מתנה ביו"ט רק האיסור הוא משום
הטירקא יתירא דכל דבר שאין בו צורך המועד אסרו משום טרקא.

דזה אינו ראיה כלל דונדאי נתינת המתנה אין בו איסור רק הקנין שקונה הדבר במשיכה
או בהגבהה וא"כ י"ל דשם אינו עושה המקבל שום קנין כלל וממילא קנוי אצלו ע"י
רשותו וקנין דממילא בונדאי שפיר דמי דהא קי"ל דמוליקין חלה ומתנות לפהו ביו"ט
(בביצה דף י"ב) ואף ב"ש דאוסר שם אינו אלא משום גזירה דהפרשה.

וכן ראיה מהא דתנא בעירובין ד' ע"א דב"ה סבר דיש ביטול רשות אף משתחשף ואמרין שם דטעמא דב"ה דאסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבתא שפיר דמי. ועפ"ז פשוט דליתן מתנה בשבת אף לדעת האוסרים אין האיסור רק על המקבל אם מתכוון לקנותו במשיכה או בהגבהה אבל על הנותן אינו מוטל שום איסור דהא הנותן אינו אלא כמסלק זכותו מהחפץ בשביל המקבל כדי שהמקבל יוכל לזכות בו בקנין ולא גרע מאסתלוקי רשותא בשבתא דשפיר דמי.

[ומיהו זה יש לדחות דאפשר דכיון דאין המקבל קונה רק אם הנותן מכוון להקנותו ואם עושה הקנין שלא בפניו צריך לומר לה חזק וקניי ואם לא אמר לה חזק וקניי ועשה הקנין שלא בפניו לא קני באמת ונמצא שהנותן מסייע בקנין וא"כ אפשר דעליו נמי מוטל האיסור].

וכן אין להקשות על דעת הר"ן ו"ל הנ"ל מהא דאסרי ב"ש לבטל רשות בשבת ואמרין שם דטעמא דב"ש דאוסר משום דסבר דביטול רשות מקנא רשותיה הוא ומקנא רשותיה בשבת אסור ואף דביטול רשות אינו אלא מתנה ואעפ"כ אסור דשאני התם דהוי מתנה דקרקע וקרקע בנודאי גם הר"ן מודה דאסור משום דקרקע פיון דבר שטרא הוא ונקנה בשטר גם במתנה איכא גזירי שמא יכתוב והא דמחלק הר"ן בין מתנה למכר היינו במטלטלין דלאו בני שטרא נינהו ורק במכר מ"מ שיניף גזירה שמא יכתוב שטר לאחריות דשטר אחריות דרף לכתוב גם על מטלטלין וכמו דמבואר בב"ב ד' מ"ו ועוד בכמה מקומות בש"ס אבל במתנה של מטלטלין לא שיניף גזירה שמא יכתוב כלל דשטר קנין לא שיניף במטלטלין ואחריות נמי אין דרף לכתוב על מתנה אבל מתנה דקרקע דנקנה בשטר בנודאי שיניף גזירה דשמא יכתוב ועפ"ז שכתבנו לעיל דעיקר האיסור הוא רק אם המקבל מתנה רוצה לקנותו בקנין אבל ליתן מתנה בלא שום פוננת קנין שרי לד"ה יסר בזה מש"כ הגאון בעל עבודת הגרשוני בסימן כ"ה שהביא ראיה שם דמתנה מותר בשבת מהא דכ' התוס' בפ' הדר דף ס"ו והמרדכי שם ד"ה יפה עציתם דהו שכיירות ששוכרין מהא"י בשבת כדי להתיר הטלטול לא דמי למקח וממכר ולא הוי אלא מתנה בעלמא ולכן מותר אפי' בשבת וא"כ משמע מד' התוס' והמרדכי אלו דפשיטא להו דמתנה מותר בשבת ע"ש בדברי הגאון הנ"ל בתשובה והנה כבר תמה עליו הגאון בעל שער המלך ו"ל בפ"ו מהל' יו"ט הלכה ט' דלפי דבריו ו"ל יחא דברי המרדכי סותרין זה את זה למש"כ בפ"ב דיו"ט הנ"ל ולכן כתב דע"כ צריך לחלק דהיא דפ' הדר שאני דאינו נותן לא"י לשם מתנה גמורה אלא כדי להתי לו טלטול ולהנאתו קמכוין הלכך לא חשיבה כמתנה גמורה לאוסרה בשבת עכ"ל השער המלך ו"ל שם.

והנה מה שתמה עליו שפיר תמה אבל מה שתי' דהתם שאני דאינו מתנה גמורה שאינו עושה רק להתיר טלטול הדברים מתמיהים דהא מ"מ ראיות הגאון ו"ל גכונה מלשון התוס' שכ' דלא הוי אלא כמתנה בעלמא וכו' ומשמע דמתנה פשיטא להו דשרי ואפילו במתנה גמורה ולפי דברי השער המלך ו"ל הו"ל להתוס' לומר דהכי לא דמי למכירה ומתנה משום דאין עושין אלא להתיר הטלטול אבל מדכ' דלא הוי כמכירה אלא כמתנה משמע בפשיטות דס"ל דיש חילוק בדין בין מכירה למתנה.

ועוד תמוה לי טובא במש"כ דאינו נותן לא"י וכו' דהא אדרבה עיקר קושיות התוס' הוא משום שהישראל קונה המקום לשכירות בשבת ולא משום שהוא נותן לא"י דמאי יהיב ליה לא"י דהא נודאי דמעוות אסור ליתן לא"י בשבת אלא ע"כ צ"ל דשכרו מא"י בשבת והבטיחו לו ליתן דמי שכירות אחר השבת וא"כ אין פאן מתנה לא"י רק מתנה מא"י והא"י הוא נותן להישראל בשכירות גמור' רק שהישראל אינו מכנין לשכירות גמור' ולכן דברי השעה"מ צ"ע לפע"ד אבל לענ"ד הדבר ברור דנודאי התוס' מחלקים בין מקח וממכר למתנה דמקח וממכר אסורא פילו אינו עושה שום קנין רק דהדיבור בעצמו בקמה דמתנה עמו בע"פ למפור לו זה גופא הני איסור וכ"ש אם מניחו ברשות הלוקח דנודאי אסור ואף דהלוקח אינו עושה שום קנין כלל דכיון דהלוקח צריך שישלם בעבורו איכא גזירה שמה יכתוב אבל במתנה כה"ג דאינו עושה שום קנין בנודאי מותר לד"ה אפילו לדעת המרדכי דמאי שהוא נותנו לרשות המקבל מתנה והמקבל מתנה זוכה ממילא בהמתנה בנודאי אין פאן חשש שמה יכתוב כלל ולפיכך הוצרכו התוס' לומר דאף דשכירות גמור נודאי דמי למכירה דהא צריך לשלם מעות לאחר השבת מחמת השכירות מ"מ הכא התירו לשכור משום דשכירות ששוכרין בשביל היתר טלול אינו שכירות גמור ודמי למתנה בלא קנין דמותר והינינו משום דאין פוננת הישראל לשכור ממנו באמת החצר על יום השבת אלא שישלם דהא צריך לשלם מעות לאחר השבת כדי שיהיה הישראל יכול לטלטל בשבת והני כביטול רשות דמותר אפילו בשבת משום דאסתלוקי רשותא בעלמא הוא והא דכ' דלא הוי אלא כמתנה בעלמא ר"ל דלה"פ לא עדיף ממתנה אבל מ"מ נ"ל דגרע ממתנה דאינו אלא סילוק רשות כ"ה פוננת התוס' והמרדכי לפע"ד.

וא"כ אין להוציא מדברי התוס' מידי לענין לקנות מתנה ע"י קנין משיכה או הגבהה ואין מקום כלל להוכחת הגאון בעל עבודת הגרשוני ז"ל הנ"ל מד' התוס' והמרדכי הנ"ל. ולפי זה בנידון המעשה דעבודת הגרשוני דהיה צריך להקנות לא"י הפרה במתנה כדי שתפטר מן הבכורה בנודאי אסור לדעת המרדכי דהא התם צריך ליתן לא"י לשם מתנה גמורה ובפרט דהא איכא פמה דעות דאין קנין חצר מועיל בא"י וע"כ צריך שיקנה במשיכה או בהגבהה וא"כ לפי מש"כ דאיסור חל גם על הנותן משום דהוא מסייע בקנין א"כ בנידון זה יהיה הישראל הנותן עובר משום אסור מתנה בשבת לדעת המרדכי הנ"ל והגאון בעל עבודת הגרשוני ז"ל דהתיר שם בפשיטות במח"כ נראה דלא ראה דברי המרדכי והב"י הנ"ל וע"פ הדברים שכתבנו יתיישב בפשיטות מה שתמה השער המלך ז"ל בפ"ח מה' לולב הלכה ח' על דעת הריטב"א בשבת בפ' כל כתבי דאוסר להפקיר בשבת והא דיכול לומר בעת הדליקה דבואו והצילו לכם משום דהתם הוי פמפקר ועומד משום דבלאו הכא הוא הולך לאיבוד וכו' והקשה השער המלך מהש"ס דעירובין ד' ל"א דמקשינו דמאי הא לא חזי ליה ומשני הואיל ואיבעי מפקיר לנכסיה וחזי ליה השתא נמי חזי ליה והיכי מצי מפקיר בהש"מ הא הסוגיא אזלא לסומכוס וכמש"כ התוס' שם וסומכוס הא ס"ל כרבנן דכל דבר שהוא משום שבות גזרו עליו בהש"מ והוצרך השער המלך לדחוק שם דלא אסר הריטב"א להפקיר רק ברוצה שיזכה בו אחר וכגוןא דהתם משא"כ הכא גבי דמאי אדרבה אין פוננתו בהפקר רק כדי שיהיו מותר לאכול הדמאי ובנודאי ש"ד ע"ש וזהו דחוק לפע"ד דמנ"ל דמפקיר ע"מ לאכול הדמאי מיירי דהא י"ל

דכוננת הגמ' דמקרי חזי לי' דכינן דאם הי' מפקיר לחלוטין הנה מותר לו לאכול כא' משאר העניים השתא נמי חזי ליה ועוד דאינו מחוייב להפקיר גם הפת של עירוב דגם אם נפקיר כל נכסיו חוץ הפת של עירוב מקרי עני ובכה"ג בנודאי הוי הפקר גמור וזה נודאי דוחק לומר דהגמ' מיירי דווקא דאינו מפקיר רק ע"מ לאכול ועוד דבכה"ג לא מקרי הפקר כלל ולא מהני האי הפקר להתירו באכילה אכן לפי מש"כ בלא"ה לק"מ על הריטב"א דפשוט דלהפקיר בשבת לא חמיר ממתנה דאינו אסור רק אם המקבל מתנה מתפנין לזכות ועושה קניין בזכירתו וכמש"כ לעיל וא"כ הפקר נמי אינו אסור רק בגוונא דהתם דמפקיר לאחרים ומצננה להם לזכות מיד והם מגביהים לעצמם ע"י אמירתו ונחשב כמתנה גמורה בקנין דאסור לדעת המרדכי.

והריטב"א נמי עומד בשיטת המרדכי בזה ולפיכך אסר נמי בהפקר כה"ג דדמי למתנה בקנין אבל בערובין ובפ' מפנין דשום אדם אינו זוכה אז בעת שמפקיר וגם אינו מחשב לשום אדם לזכות רק דאומר דהרי הוא הפקר לכל פשוט דשרי דהא אפילו לקבל מתנה בשבת ולהניחו בתוך ביתו שרי אם אינו מכונן לקנין וכ"ש הפקר וכל זה ברור וגם הש"ס דשבת קל"א דאמר שם דמודה ר"א דאם צייץ טליתו בשבת דחייב משום דבידו להפקירו נמי ניחא לפ"ז משום דהפקר גרידא דליכא זכיה דאחר בנודאי שרי ובשער המלך שם תירץ דכינן דמה"ת מותר להפקיר בשבת מקרי ביזו והלכך חייב חטאת ע"ש ואין תי' זה נוח לי כלל דמה בכך דמה"ת מותר להפקיר מ"מ פנין דאינו יכול להפקיר מצד תקנת חכמים ממילא מחוייב להטיל ציצית בבגד והיכי מחוייבין ליה חטאת הא מעופב הוא שלא להפקיר מצד תקנת חכמים.

וכעין זה כתבו התוס' בשבת דף ד' גבי הא דמבעיא ליה לרב ביבי שם בהדביק פת בתנור בשבת אם התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב סקילה או לא והקשו התוס' שם בד"ה קודם דפשיטא דהתירו דאף אם לא נתייר בנודאי לא ישמע לנו דהא בנודאי ירצה להציל עצמו ממיתה ותי' בשם ריב"א דאם לא התירו אינו מחוייב סקילה פנין שפניח מלרדות על ידי מה שאנו אוסרין לו עכ"ל הרי בהדיא דאם מעופב מצד איסור דרבנן נחשב כאונס ופטור מחיוב סקילה וה"נ יש לומר להיפך פנין דע"כ אינו יכול להפקיר הבגד מחמת תקנת חכמים ע"כ מחוייב להטיל ציצית בבגד והיכי פשיטא להו להגמ' דאם צייץ בשבת חייב חטאת משום דבידו להפקירו מה"ת ודברי השעה"מ אלו תמוהים לפע"ד אכן לפי מש"כ לתרץ א"ש טפי דהפקר גרידא בנודאי שרי וע"כ לא אסר הריטב"א אלא היכא דמפקיר במקום שיש בני אדם שזוכין מיד ע"פ צויו דבכה"ג הוי כמתנה בקנין וכמש"כ לעיל בעז"ה: ולענין אי מותר לזכות מן ההפקר בשבת ויו"ט לדעת המרדכי הנ"ל דאוסר מתנה הנה כבר נסתפק בו הגרע"א ו"ל בגליון האו"ח סי' של"ט דאפשר לזכות מן ההפקר לד"ה שרי פנין דליכא מקנה וקונה אינו בכלל אין קונין בשבת והנה מפשטיות לשונו משמע דמסתפק אפי' בהפקר דממילא כגון להגביה מציאה בשבת וכן לזכות בנכסי גר [בנימים הקדמונים או במקום שיש להם רשות ע"פ הממשלה הרוממה יר"ה] וכן משמע להדיא מדפשיט ליה מדברי הטוש"ע או"ח בסי' שע"א סעיף ח' דמיירי התם בנכסי הגר.

אכן אני תמה דבכה"ג מאי זו ספיקא דהדבר פשוט בכולי הש"ס דמותר להגביה מציאה בשבת אם אינו מדבר המוקצים ומתם בש"ס בע"ז ד' ע' דהמוצא פיס בשבת מוליכו פחות פחות מד"א אלמא דזה פשוט דמותר להגביה ולא הוצרך לאשמועין רק דהתירו לו אפילו אסור הוצאה ע"י פחות פחות מד' אמות וכן פסק הרמב"ם בפ"כ מה' שבת דאף במציאה דלא אתי לידיה מבע"י התירו להוליכו פחות פחות מד"א והוציא זה מהש"ס הלזו וכמש"כ הגר"א ז"ל באו"ח סי' רס"ו סעיף ח' וגם להפוסקים החולקים שם על הרמב"ם וס"ל דמציאה פיון דלא אתי לידן' ואינו בהול עליו לא התירו חז"ל להוליך פחות פחות מד"א וגרסי בש"ס דע"ז שם המוציא פיס בשבת וכמש"כ שם הגר"א והיגו ששכח והוציא פיסו בשבת לר"ה אז התירו מ"מ לא פליגי רק באיסור הוצאה אבל מפת קנין לית מאן דפליג.

ואם מצא חפץ במבוי שעירבו בתוכו פשוט שמותר לו להגביה ולהוליכו לביתו וכן מבואר להדיא עוד בפ"ק דמציאה (דף ט ע"א) אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת שאין דרכן של בני אדם להגביה ארנקי בשבת ה"נ דלא קני ע"ש ומשמע להדיא דדווקא ארנקי אין דרכו להגביה בשבת משום מוקצה וכמש"כ שם הרא"ש ז"ל להדיא בסי' כ"ב אבל בדבר דלית בו איסור מוקצה פשוט דמותר.

וכן מבואר עוד במשנה דשבת (דף ק"כ) דאומר לאחרים בואו והצילו לכם אלמא דמותר להם לזכות בשבת מן ההפקר ומיהו מהתם יש מקום לדחות דשאני התם דהצלה הוא לצורך היום והוי צורך מצוה דהא לא התירו להציל רק ג' סעודות ותו לא ומיהו ראיות הראשונות שהבאתי ג"כ מספיקים לפשוט הספק הנ"ל.

ואולי דלא נסתפק בענין אי מותר להגביה שלא לשם פנונת קנין ולהוליכו לביתו דזה פשוט ליה ג"כ דמותר מפל הנ"ל אף דמסתפק לו אם מותר לעשות קנין משיכה או הגבהה בדבר ההפקר כדי שיקנה ע"י זה שלא יוכל אחר לזכות בו ודומיא דמסתפק להחזיק בנכסי הגר דבכה"ג פיון דניקר דעושה זה בשביל הקנאה גרע טפי והוי בכלל איסור קנין.

ובפרט דהיכי דהפקיר אדם מדעת בנודאי יש להסתפק אי מותר לזכות בו בשבת. וקצת יש מקום לומר דתליא בפלוגמת רש"י ותוס' בפ"ק דמציאה (דף י"א) אי הפקר מקרי דעת אחרת מקנה או לא והובא מחלוקתם בקונצ' במל"מ ז"ל בפכ"ב מהל' מכירה דלדעת רש"י ז"ל שם דהפקר מקרי דעת אחרת מקנה הרי איכא פאן מקנה וקונה ונהי דלא דמי למתנה גמורה דהתם מקנה לאדם מיוחד ושייך גזירה דשמא יכתוב כדי לחזק הקנין אבל גבי הפקר לא שייך פלל הגזירה דמי יבקש פאן לכתוב מ"מ פיון דאיכא מקנה וקונה הוי בכלל הגזירה דאין קונין בשבת ואף דהכא לא שייך הטעם.

דכל מקום שאסרו חכמים השווו במידותיהן ולא חלקו משום לא פלוג פידוע אבל לדעת התוס' שם דלא מקרי דעת אחרת מקנה אינה בכלל הגזירה פלל. והנה הגרע"א ז"ל שם הביא ראיה מגיטין (דף ע"ז) דאמר שם דתיזיל ותפתח ואמאי התירו שבות דמקח וממכר הא אפשר בהיתר להפקיר הבית דמותר להפקיר בשבת כדס"ל להמג"א בסי' י"ג ואח"כ תזכה היא מהפקר אע"כ דאסור לזכות מהפקר אלו דבריו ז"ל שם.

והנה לפום ריהטא דבריו תמוהין מאד דהיאך אפשר להפקיר הבית מתחילה א"כ הוי טלי גיטף מע"ג קרקע דהא הגט מונח ברשות אחר ואין האשה מתגרשת עד שתקבל הגט מידו או מתצרו ואח"כ קנתה התצר מידו דהוי כמו שיצא הגט מידו לידה אבל אם הגט מונח בתצר של הפקר הוי טלי גיטף מע"ג קרקע ובפרט לפי מה שפרש"י בגיטין שם דקנתה הגט בתורת אגב א"כ בלא"ה א"א להפקיר דהא אין מטלטלין ניקנין אגב ההפקר וכמו שפסק הנהיבות בסי' ער"ה.

ורציתי ליישב דרצה לומר דיפקיר כל הבית חוץ ממקום שהגט מונח בו ותקנה הגט אגב זכות הבית מן ההפקר וס"ל פדעת הקצה"ח שם דמטלטלין ניקנין אגב הפקר אבל זה טעות דבהקדא מבואר בקצה"ח שם דמטלטלין אגב הפקר אינו ניקנין רק אם הוי צבורין בקרקע של הפקר וכמו שהאריך שם בטעמא דמילתא והכא ה"ל לא הוי צבורין דהא מקום הגט לא הפקיר ואינה זוכה לכל רק שע"י שתזכה הבית מן ההפקר תזכה גם הגט מתורת אגב וא"כ ה"ל לא הוי צבורין וא"כ דברי הגאון ז"ל לכאורה צריף נגר ובר נגר דיפקריניה.

אכן לענ"ד הנה נראה ליישב קצת דברי הגאון ז"ל דיש לומר דס"ל פדעת הקצה"ח בסי' הנזכר סעיף ב' שהעלה שם דהפקר אינו קנין כלל ואינו אלא פגור בעלמא שאינו יכול לחזור בו וכמו שכ' ברמב"ם בפ"ק דנדריים דהפקר ה"ה פגור ומשו"ה ס"ל לרש"י בב"מ (דף י"א) ה"ל דמקרי דעת אחרת מקנה משום דכיון דאינו אלא מתורת נדר אינו יוצא מרשותו כלל והלכך כל אדם הזוכה אח"כ מן ההפקר מיד הבעלים הוא זוכה כמו פגור ליתן לעניים דהעניים הזוכין בו מיד בעלים הן זוכין וחשוב דעת אחרת מקנה אע"ג דהנדר כבר נעשה כ"כ הקצה"ח שם וא"כ בנד"ד נמי לא מקרי כלל טלי גיטף מע"ג קרקע דהא כ"ז דלא זכה בו האשה להבית לא יצא מרשות הבעל כלל וכשחוזרת וזוכה מיד הבעל היא זוכה ומ"מ לענין שבת אפשר דליכא איסורא דנהי דהזוכה זוכה מיד הבעלים הוא מ"מ ליכא מקנה כלל דהא המפקיר אין רצונו כלל להקנות לאחר ובדעתו הוא לחזור בו מן ההפקר רק שאינו יכול משום דיעבור בלא יחל דברו ואינו בכלל קנין כלל בזה ראית הגאון מוהרע"א ז"ל ה"ל.

ועפ"ז גם מה שכתבתי לעיל דלדעת רש"י ז"ל פשוט דאסור דהוי בכלל מתנה אכן לפי דברי הקצה"ח ה"ל אינו מוכרח דאף דמקרי דעת אחרת מקנה לענין דלא בעי רץ אחריו ומגיעו אבל מ"מ לענין שבת לא דמי לקנין דהא ההפקר אינו קנין רק נדר בעלמא וכמש"כ: וגם מה שרצה המ"ל שם לחדש דלדעת רש"י קטן הזוכה מן ההפקר קונה מיהת כמו במתנה משום דאיכא דעת מקנה.

לפי דברי הקצה"ח גם זה אינו מוכרח דמה בכך שפא לקטן מיד הבעלים מ"מ אין כאן דעת מקנה כלל כיון שהפקר אינו מתורת קנין: ולענין עיקר ספיקו של הגאון בעל מ"מ ז"ל אי קטן שזכה מן ההפקר קינה מה"ת או לא כבר כתבתי בגליון הרמב"ם שלי לתמונה עליו על מה דלא פשטה נהלי' מד' רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' עבדים הלכה ט"ו שכתב שם דהמפקיר עבדיו הגדולים קנו עצמן והקטנים כל הקודם והחזיק בהם זכה פשאר מטלטלין עכ"ל ואם איתא דהוי פדעת אחרת מקנה גם הקטנים יכולים לזכות בעצמן ובשלמא אי לא מקרי פדעת אחרת מקנה לא קשיא דליקני מיהת בעצמן מפני

דרכי שלום די"ל דעבד קטן פי האי לא תקנו מפני דרכי שלום דהתם טעמא משום דלא ליתי לאנצווי דאף אם אין לו אב מכל מקום יש לו קרובים ושייך סברא דאחי לאנצווי אבל בעבד דהרי אין לו משפחה וגם הרב פבר הפקירו לא שייך דאחי לאנצווי דהרי אין לו משפחה וגם הרב פבר הפקירו ואין לו זכות בו ועוד דהא עבד איתקש לקרקעות ובקרקע לא מצינו דרכי שלום ובקטן שזכה בקרקע של נכסי גר אפשר דלא קנה פלל אפילו מפני דרכי שלום וצ"ע בזה: אבל אי נימא דבהפקר מדעת מקרי דעת אחרת מקנה קשה טובא דהא בהדיא מבואר בדברי רבינו בפכ"ט מה' מכירה הלכה י"א דאף בקטן ששנה קרקע ונתחזיק בקרקע תעמוד בידו ומבואר שם בה"ה ז"ל דקונה מה"ת לענין שאין המוכר יכול לחזור בו משום דאיפא דעת מקנה וא"כ כ"ש במתנה ולמה גרע עבדים מקרקע וא"כ ע"כ דרבינו סובר דהפקר לא מקרי דעת אחרת מקנה לענין זה.

ועוד נ"ל להביא ראיה דהפקר לא מקרי דעת אחרת מקנה לענין זכיות קטן אפי' בהפקר מדעת. מהש"ס דפ"ק דמציעא דף י"ב ע"א דמקשינן שם על שמואל דס"ל שם דקטן לית ליה זכיה לנפשיה מדאורייתא גבי מציאה מהא דאמר שמואל בעצמו דהלכה כר' יוסי דאמר שם בברייתא דהשוכר את הפועל אפי' אם שקרו למחצה ולשליש ולרביע מ"מ ילקט בנו אחריו אלמא דקטן אית לי זכיה לנפשי' מדאורייתא ע"ש ואם איתא מאי קושיא הא התם גבי לקט שכחה ופאה דהוי הפקר מדעת שפיר אית ליה זכיה לקטן משום דאיפא דעת אחרת מקנה ושמואל דאמר דקטן לית ליה זכיה הא מייירי במציאה דהוי הפקר דממילא וליפא דעת אחרת מקנה.

ומיהו קצת יש לדחות דאפשר דגבי לקט שכחה ופאה לא מקרי דעת אחרת מקנה דהא אינו מפקיר ברצון עצמו רק אפקעתא דמלפא היא והוי פיאוש דלא מקרי דעת אחרת מקנה ואף דיש דסוברים דיאוש הוא מטעם הפקר וע"כ משום דהוי בע"כ וא"כ לקט שכחה ופאה נמי דכנותי'.

ועי' בקצה"ח דדחה מטעם אחר ע"ש ולענ"ד נ"ל כמו שפכתתי בעז"ה. ובזה יש ליישב מה שיש להקשות ממתנות פהונה דמקרי דעת אחרת מקנה וכמו דאמר רב פפא בב"מ די"א וכו' השג"א בסי' ע"ז דהיינו למ"ד דטובת הנאה ממון אבל למ"ד דטובת הנאה אינה ממון לא מקרי דעת אחרת ולכאורה דלמה גרע מהפקר דג"כ אין להבעלים זכות זכות בהם ומ"מ ס"ל לרש"י דמקרי דעת אחרת מקנה אכן לפמש"כ ניחא דמתנות פהונה נמי אפקעתא דמלפא הוא וגם להמרדכי דס"ל דגם אי טובת הנאה אינה ממון מ"מ מקרי דעת אחרת מקנה ונהגאון בעל שאג"א ז"ל שם נראה דלא ראה לד' המרדכי מזה בפ"ק וצ"ע] ג"כ אינו ראיה דס"ל לרש"י די"ל דהתם גבי מתנות פהונה לא יצא מרשות הבעלים פלל דתיכף שיצא מרשות בעלים נכנס לרשות הפהן אבל בהפקר דיוצא מרשות הבעלים קודם שיבוא לרשות זוכה שפיר י"ל דס"ל להמרדכי פדעת התוס' בזה וצ"ע: שוב ראיתי שיש להביא ראיה לעיקר ספיקו של הגרע"א ז"ל בגליון האו"ח ה"ל מד' הגהות הר"ף בסמ"ק בלאנין ר"פ דעל מה שכ' הסמ"ק שם דמותר להשפיר בהמה לא"י בע"ש ע"י הבלעה כגון שישפירו לחודש או לשבוע ואי לא"ה אסור משום שכר שבת וכן בכלים נמי דכנותיה אף בבהמה צריף להפקיר הבהמה כל זמן שעושה מלאכה בשבת כדי להפקיע אסור דשבייתת בהמתו דהוי דאורייתא כ"כ הסמ"ק שם וכתב ע"ז בהגהות

סמ"ק דיפרש בשעת ההפקר שאינה מפקירה פי אם בשבת או כל זמן שהוא ביד הא"י כדי שלא יזכה בו אחר אע"פ שאינה לגמרי מ"מ הוי הפקר עכ"ל והובא כל זה בטור או"ח סי' רמ"ו וכו' ע"ז הב"י דמשום דהכל יודעין שכל מי שבהמתו ביד א"י בנודאי מפקירה בשבת ולפיכך צריף לפרש דאינו מפקירה רק לשבת וע"י ז לא יוכל אחר לזכות בה דביום השבת הרי שאולה או שכורה לא"י ולכי נפק שבתא הנה"ל פאלו חזר וזכה בה שלא הפקירה אלא לשבת ע"ש ולכאורה הא בפשיטות י"ל דהגהות סמ"ק ס"ל פהמרדכי דכל קנין אסור בשבת במתנה וא"כ הוא הדין בזכיה מן ההפקר וא"כ ליפא למיחש דשמא תפונן בה ישראל לזכות בה בשבת מן ההפקר דהא זה אסור בשבת וליחוש לאנשי דלא מעלי זה בנודאי לא שניף דמילתא דלא שכיח הוא ולשמא יזכה בו א"י אחר ג"כ ליפא למיחש דהא א"י לא ידע כלל דהפקירה דהא כתב הב"י דהוא מפקיר בינו לבין עצמו רק שישאראלים יודעים בנודאי הוא מפקיר כדי להנצל מאיסור שביתת בהמתו אבל א"י לא ידע זה והלכך בשבת ליפא למיחש ולאחר השבת הרי בטל ההפקר.

ולמה הוצרך הב"י לדחוק דלא יזכה בה מחמת שהוא ביד א"י. ועוד דתי' זה שכ' הב"י דחוק קצת דהא באמת הבהמה הוא שכורה להא"י ומאי מהני ההפקר וע"כ דההפקר הוא על גוף הבהמה דלא"י אינו אלא קנין פירות והבעלים מפקירין מה שיש לו בהבהמה דהיינו קנין הגוף וא"כ אותו קנין הגוף שהפקיר יש לאחר לזכות בה ומאי בכך דהיא שכורה לא"י לזמן מ"מ תועיל בה זכירתו דלאחר שתכלה השכירות יוכל הזוכה ליטול הגוף לעצמו מן הבעלים דכבר קנה אותה בזכיה שזכה בה בעודה ביד הא"י.

ועוד יש לתמוה על הב"י דהנה בלא"ה תמה בקצה"ח בסימן רנ"ז דלפי דעת הרשב"א ז"ל בחידושו לגיטין ד' ובתשובותיו סי' תקס"ג דהפקר אינו חל על הגוף בלבד וצריף להפקיר גם להפירות והוציא זה מהירושלמי דלשם א"כ הא"י מהני ההפקר ה"א דהא אינו יכול להפקיר להפירות דהא הפירות שניף להא"י וע"ש מה שתי' בזה אכן לענ"ד נראה ליישב דכיון דהפקר הוא מתורת נדר וכמש"כ הרמב"ם הנה"ל [והקצה"ח בסי' ער"ה ג"כ הסכים לדעת הרמב"ם דהפקר אינו מתורת קנין רק מתורת נדר] א"כ י"ל דכמו דקונמות מפקיעין מידי שעבוד ויכול המשפיר לאסור על השוכר וכמש"כ הר"ן ז"ל בפ' השותפין ד' מ"ו ע"ב ד"ה היכי דמי ע"ש.

ה"נ יכול המפקיר להפקיע מידי השוכר וכל ההפקר גם על הפירות ויכול הזוכה להוציא הבהמה מידי השוכר מידי דההפקר מבטל השכירות כן נראה לי וזה דין חדש. ולכן נ"ל מה שכ' הב"י דביום שבת לא יוכל לזכות בה מחמת שהיא שכורה לא"י אין ר"ל דאין יכול לזכות בה מן הדין רק ר"ל דהא"י לא יניח לו לזכות אמנם טפי הל"ל דהישאראל לא יזכה בה מחמת אסור קנין בשבת אלא נודאי דס"ל להב"י דזכיה דהפקר לד"ה שרי אף לדעת המרדכי ואמנם לולי דברי הב"י הנה י"ל דכוננת הר"ף בהגהות סמ"ק הוא משום דאסור לזכות בה בשבת ע"י קנין ואי שמא יטלה ויביאה לביתו בלא פוננת קנין דזה נודאי שרי וכמו שכתבתי לעיל הנה לזה בנודאי ליפא למיחש בנודאי האינו יהודי לא יניחו ליטול מביתו.

ואפֿשֿר דגם הב"י פֿינן לזֶה דְמָה שְׁפֹתב דְכִינן דְרָשׁוֹת הָאֵינּוּ יְהוּדִי עָלֵיהֶן אֵין אַחַר יְכוּל לזֹכּוֹת בְּה ר"ל דָּאֵין אַחַר יוּכַל לִיטְלָה וְלִהְבִּיאָה לְבֵיתוֹ דְכִינן דְרָשׁוֹת הָאֵי עָלֵיהֶן לֹא יִנְיָחוּ הָא' לִיטְוֹל מִבֵּיתוֹ פֿון נ"ל פֿונֹת הב"י לפענ"ד.

עפ"ז לִיכָא לְמִשְׁמַע מַד' הִי"י אֱלוֹנָא מִיַּדִּי: וְאֵין לִהְבִּיא רָאִיָּה דְזַכִּיָּה מִן הֶהָפְקֵר ג"כ אֲסוּר בְּשַׁבַּת מְהָא דְתַנּוּ בְּבִיצָה דָּף ל"ז דְאָסוּר לְקַדְשׁ אִשָּׁה בְּשַׁבַּת וְהָרִי פְּכָר פֶּתַב הָר"ן בְּנִדְרִים ד' ל' ד"ה וְאִשָּׁה נְמִי.

דְאִשָּׁה שְׁמַתְקַדְשַׁת לְאִישׁ אֵינָה בְּתוֹרַת הַקְּנָאָה שְׁמַקְנַת עֲצָמָה לְהַבְעֵל דָּאֵין פֿל הַיִּמְנָה דְתַכְנִיס עֲצָמָה לְבַעַל דְהָא כְּתִיב פֿי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְלֹא כְּתִיב פֿי תִלְקַח לְאִישׁ אֶלְמָא דָּאֵין בִּיכּוּלְתָּה לְהַקְנוֹת עֲצָמָה לְבַעַל וּמִשׁו"ה אֲמַרִּינוּ בְּקִדּוּשֵׁין דָּף ז' דָּאִם אֲמַרְהָ הָרִינִי מְאֹרְסַת לָה אֵין בְּדִבְרֵיהָ פְלוּם אֶלָּא הִיא מְבַטְלַת דְעֵתָה וְרִצּוֹנָה וּמִשְׁנֵי נִפְשָׁה אֲצֵל הַבְעֵל פְּדָבֵר שְׁל הֶפְקֵר כ"כ הָר"ן שָׁם.

וא"כ פֿל קִידּוּשֵׁין פְּאָדָם הַזּוֹכֶה מִן הֶהָפְקֵר וּא"כ ש"מ דְאָסוּר לְזַכּוֹת מִן הֶהָפְקֵר בְּשַׁבַּת. אֲכַן בְּאַמַּת זֹו אֵינָה רָאִיָּה פֿלָל דְהָא בְּלֹא"ה תִּקְשָׁה לְדַעַת הָר"ן דְאֶפִּילוּ מִתְּנָה מוֹתֵר לְהַקְנוֹתָה בְּשַׁבַּת לְמָה גָרַע קִידּוּשֵׁין יוֹתֵר מִמִּתְּנָה וּע"כ צ"ל פֿינן דְהִיא מְקַבְּלַת פֿסָף אוּ שׁו"פ הָוִי פְּמַכִּירָה וּמְכִירָה בְּנוֹדָאֵי אֲסוּר בְּשַׁבַּת וּא"כ בְּלֹא"ה אֵין רָאִיָּה מִקִּידּוּשֵׁין דְקִידּוּשֵׁין דְמֵיָא לְמַכִּירָה דְהָא הִיא מְקַבְּלַת הַנָּאָה מִמֶּנּוּ ע"י שְׁמַפְקֵרַת עֲצָמָה לוֹ וְלֹא דְמֵיָא לְשָׂאֵר זּוֹכֶה מִן הֶהָפְקֵר פֿלָל וְכָלֵל וּבְלֹא"ה אֵין לִהְבִּיא רָאִיָּה מִקִּידּוּשֵׁין.

דְגַבִּי קִידּוּשֵׁין שְׁיִיף הַגְזִירָה דְשָׂמָא יְכַתּוּב טְפִי מִשְׂאֵר קְנִינִים וּק"ל: הַיּוֹצֵא לְנוּ מִדְּבַרִּינוּ דְלִקְבֵּל מִתְּנָה בְּשַׁבַּת וּי"ט שְׁלֹא בְּכַוְנַת קְנִינָא אוּ לְשִׁלּוּם דּוֹרוֹן בְּשַׁבַּת וּי"ט לְחַבְרִי פֿשוּט דְמוֹתֵר לַד"ה אָף שְׂאֵינּוּ צָרִיף הַמִּתְּנָה לְשַׁבַּת וּי"ט וּכ"ש דְלִהְגִּבִּיהַ מְצִיאָה בְּשַׁבַּת וּי"ט בְּדָבָר שְׂאֵין בּוֹ אֲסוּר מוֹקְצָה בְּנוֹדָאֵי מוֹתֵר אֲבָל לְקַנּוֹת מִתְּנָה ע"י הַגְּבִיָּה אוּ מְשִׁיכָה שְׁלֹא לְצוּרָף הַיּוֹם לְדַעַת הַמְרָדְכִי אֲסוּר.

אֲכַן לְדַעַת הָר"ן וְכֹן נִרְאֶה דְעַת רְשָׁב"ם בְּב"ב ד' קנ"ו] מוֹתֵר: וְלְזַכּוֹת מִן הֶהָפְקֵר ע"י קְנִינָא מְשִׁיכָה אוּ הַגְּבִיָּה נ"ל דְתִלְיָא בְּפִלְגֻמַּת דְרָשׁ"י וְתוֹס' בְּב"מ ד' י"א אֵי הֶפְקֵר מְקַרִי דַעַת אַחֲרַת מְקַנָּה. אֲכַן לְפִי מִש"כ הַקְצָה"ח דְהֶפְקֵר אֵינּוּ קְנִינָא פֿלָל גַּם לְפִי דַעַת רָשׁ"י ז"ל אֵינּוּ רִאִי פֿלָל דְאָסוּר וְלַעֲגִין לְהֶפְקֵר בְּשַׁבַּת הֵנָּה בְּמַג"א בְּסִי י"ג פֶּתַב בְּפִשְׁיטוֹת דְמוֹתֵר וּמַד' הָרִיטְב"א שְׁהִבִּיא הַשְׁעַר הַמְּלָף בְּפ"ח מְהַלְכוֹת לְוִלְבֵּב אֵין רָאִיָּה דִי"ל דְאֵינּוּ אוֹסֵר רַק בְּגוֹנוֹא דְמִיָּרִי הַש"ס בְּשַׁבַּת ק"כ דְאוֹמֵר לְאַחֲרִים שְׁיִזְכּוּ מִן הֶהָפְקֵר דְבַכָּה"ג הָוִי כְּמִתְּנָה וּע"י בְּסֶפֶר רֵאשִׁית בְּכוֹרִים לְמַר אַחֲרֵי הַגָּאוֹן זצ"ל בְּדָף ג' שְׁהָאֲרִיף ג"כ קֶצֶת בְּזָה ע"ש: וְלַעֲגִין ד' הָרִשָׁב"א בְּתַשׁוּבָה וּבְחִידּוּשֵׁין שְׁהוּבָא בְּקַצָּה"ח בְּסִי רנ"ז הַנְּ"ל וְגַם לְעַגִּין אִם הֶפְקֵר לִישְׁרָאֵל וְלֹא לֹא"י דְפִלְגִי בִי ר"י וּר"ל בִּירוּשְׁלַיִם דְפֶאָה פ"ו אֵי הָוִי הֶפְקֵר אֵי לֹא דְדַעַת הַנּו"ב מַהד"ק בְּחֶלֶק אַה"ע ס' נ"ט דְהִלְכָה בְּזָה כַר"ל דְלֹא הָוִי הֶפְקֵר אֲכַן הַטו"א בַר"ה דָּף ט"ו פֶּתַב לְהִקְפֵּף דְהִלְכָה כַר"י דְהָוִי הֶפְקֵר וּעִי' בְּחִידּוּשֵׁים שְׁנֹדְפִס בְּסוּף סֶפֶר טו"א בְּדָפּוּס נוֹאֲרָשָׁא לְהַגָּאוֹן מוֹהַר"מ אֲנִינְעֵר בְּאָף זצ"ל שְׁהָאֲרִיף ג"כ בְּזָה] וְכֹן בְּמָה שְׁיִישׁ לְהַסְתַּפֵּק לְכַאוּרָה בְּקִטּוֹן שְׁהֶפְקֵר אֵי חַל הֶהָפְקֵר שְׁלוֹ אֵי נִימָא דְכִמוּ דְתַקְנוּ חז"ל דְמִתְּנָתוֹ מִתְּנָה מְשׁוּם פְּדִי חֲזִי וְה"נ הֶפְקֵרוּ הֶפְקֵר מְשׁוּם פְּדִי חֲזִי.

או דילמא פֿינן דֿהֿפֿקֿר אינו רק מתורת נֿדר וְהִנֵּה ידוע דֿקֿטֿן אינו בר נֿדר פֿלל דֿכל שְׁלֵא הגיע לֿמֿוֹפֿלָא הֿסֿמוּף לֵאישׁ אין נֿדרוּ נֿדר פֿלל אֶפִּילוּ מִדֿרִבָּנָן וא"כ אין הֿפֿקֿרוּ הֿפֿקֿר פֿלל.

וכן בהגיע לֿמֿוֹפֿלָא הֿסֿמוּף לֵאישׁ יש להסתפק להיפך אי נִימָא דֿהֿפֿקֿר לא עֲדִיף מִמִּתְנָה וְכִמוֹ דִּמִּתְנָתוֹ אינו רק מִדֿרִבָּנָן ה"נ הֿפֿקֿר שְׁלוֹ אי דִּילְמָא פֿינן דֿהֿפֿקֿר מתורת נֿדר א"כ בִּמְוִפֿלָא הֿסֿמוּף לֵאישׁ הֿפֿקֿרוּ הֿפֿקֿר מה"ת (ועי' בב"מ ד' כ"ב ע"ב דְאֶמְרִינָן שֵׁם יִתְמִי דִּלְאוּ בְּנֵי מַחִילָה נִינְהוּ מֵאִי אִיכָא לְמִימַר וּפִירִשׁ"י קִטְנִים שְׁאִין הֿפֿקֿרְוּ הֿפֿקֿר עכ"ל וּמִשְׁמַע בְּהִדְיָא דֿקֿטֿן לָאו בֵּר הֿפֿקֿר הוּא.

ומיהו מִלְשׁוֹן הַגַּמ' אינו ראי' דְבִגְמ' יש לִפְרֹשׁ דִּינְתָמִי אין דִּרְכָן לְמַחֲוֹל וְלִהְתִּיבֵינָא מִיְהוּ אִם חִזִּינָא דְמִינְיָאשׁ אֶפְשָׁר דִּהְוִי יֵאוּשׁ בְּאַמַּת דִּהָא בְּאַמַּת קִי"ל בח"מ סי' רל"ה דִּקֿטֿן שְׁמַחֲל הָוִי מַחִילָה דִּרְבָּנָן כְּמוֹ בְּמִתְנָה וְהוּא מִתְשׁוּבַת הַרְשָׁבָ"א הַמְּיֻחָסוֹת לְהַרְמְבִ"ן וע"כ צ"ל דִּהָא דְאָמַר דִּלְאוּ בְּנֵי מַחִילָה נִינְהוּ הִינְנוּ בְּסִתְמָא לָא אֶמְרִינָן דְּמַחֲלוּ דְאָף דְּבַר שְׁדִרְכָן שְׁל גְדוּלִים לְמַחֲוֹל מ"מ קִטְן אין דִּרְכּוֹ לְמַחֲוֹל אֲבָל אִם מְחִלוּ בְּפִירוּשׁ י"ל דְּשִׁפִּיר הָוִי מַחִילָה וְכ"כ הַגֵּר"א ז"ל בְּבִיאוּרֵי שֵׁם לְהִדְיָא ע"ש אֲבָל מִלְשׁוֹן רִש"י מִשְׁמַע לְהִדְיָא דְאָף אִם הִפְקִיר בְּפִירוּשׁ לָא הָוִי הֿפֿקֿר וצ"ע] הִנֵּה בְּכָל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּר הָאֶרְכָּתִי כָּל הַצְּנוּרָה בְּזָה בְּעוֹז"ה בְּחִידוּשֵׁי שְׁפִתְבְּתִי עַל חֶלֶק חו"מ סי' ער"ה פִּי שֵׁם בֵּיתוֹ וְהַנִּלְע"ד פִּתְבְּתִי בְּעוֹז"ה: סִימָן יח פִּתְבֵּי הַשּׁו"ע או"ח בְּסִימָן רס"א סְעִיף ב' יש אוֹמְרִים שְׁצָרִיד לְהוֹסִיף מַחֲוֹל עַל הַקּוֹדֵשׁ וְזִמְן תוֹסְפוֹת זֶה הוּא מִתְחִילַת הַשְּׁקִיעָה וְכוּ' וְלְכַאֲרָה צ"ע דִּלְאֵי בִיאוּרֵי הַטּוֹר וְהַשּׁו"ע שִׁיעוֹר זִמְן הַתּוֹס' שְׁצָרִיד לְהוֹסִיף בְּמוֹצָאֵי שְׁבֵת וְאֶמְנָם בְּרַמְבַּ"ן בְּתוֹרַת הָאֲדָם בְּשַׁעַר אֲבֵלוֹת יִשְׁנָה שְׁמִשָּׁם מְקוֹר דְּבָרֵי הַשּׁו"ע הַנִּזְכָּר לְבִיאוּרֵי יָפָה וְכַתְּבֵי דְלֵר' יְהוּדָה דס"ל דִּהַכְּסִיף הַעֲלִיּוֹן וְהַשְּׁנָה לְתַחֲתוֹן לִילָה י"ל דִּהַתּוֹס' הוּא מֵאוֹתוֹ זִמְן וְאֵילָף עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים דְּנוֹדָאֵי אוֹתוֹ זִמְן רְחוֹק מִיְצִיאַת הַכּוֹכָבִים אֲכַן לר"י דְּתִיכָף אַחַר בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת הוּא צֵאת הַכּוֹכָבִים צ"ל דְּזִמְן הַתּוֹס' הוּא עַד יְצִיאַת ג' כּוֹכָבִים בִּינוֹנִים דְּנוֹדָאֵי אַחַר בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת עַד זִינָן לָא נִמְצְאוּ רַק ג' כּוֹכָבִים גְּדוּלִים וְהַלְפָּה אֶף דִּלְעֲנִין כָּל הַדְּבָרִים שְׁתִּלוּי בְּלִילָה נִחְשָׁב לִילָה מ"מ לְעֲנִין שְׁבֵת פֿינן שְׁחִיב בַּתּוֹס' אֲסוּר לְעֲשׂוֹת מְלָאכָה עַד שְׁיִהְי' ג' כּוֹכָבִים בִּינוֹנִים.

אי נִמִּי דְּמִתְחִילָה הִזְ מִפְּנִינֵי וְאַח"כ נַעֲשִׂין מְקוֹרְבִין עַד שְׁנִרְאָה כּוֹכָב אֶחָד [כְּמוֹ דְאִיתָא בִּירוּשְׁלָמִי דְּבִרְכּוֹת] וְעַד אוֹתוֹ זִמְן חִיב בַּתּוֹס' כָּל זֶה כְּתִב הַרְמְבַ"ן ז"ל שֵׁם. וּמְמוֹצָא דְּבָרֵי אֲנוּ לְמַדִּין דְּבַעַת שְׁנִרְאָה הַשְּׁמֻשׁ בְּע"ש אוּ בִּיְצִיאַת כּוֹכָבִים בִּינוֹנִים וְהוּן מְכוֹנְסִין בְּמו"ש לָא שְׁיָיָף תּוֹס' פֿלל.

ואינו יודע מִנֵּין לוֹ זֶה דִּהָא י"ל דְּעִיקַר הַתּוֹס' הוּא בְּיוֹם מִשָּׁשׁ אוּ בְּלִילָה מִשָּׁשׁ וְיִמָּה שְׁמִדְיָיִק מִהָא דב"ה מִתִּירִין עִם הַשְּׁמֻשׁ יש לְדַחֹת בְּקַל דְּכִינּוּ דִּהַתּוֹס' אין לוֹ שִׁיעוֹר וְיִכּוֹל לְהוֹסִיף אֶפִּילוּ מִינוּט אֶחָד וְיִהְי' יוֹצֵא בְּזָה לָא חָשׁ ב"ה לְדַקְדַּק בְּזָה פֿינן שְׁאִין נ"מ רַק בְּרַגַע אֶחָד וְעוֹד דְּכִינּוּ דְזָה אינו אֶלָּא שְׁבוּת מְשׁוּם דְּמַחְזִי כְּשִׁלּוּחוֹ וְאֶפְשָׁר דִּלְאֵי גְזָרוּ בַּתּוֹס' פֿלל דִּהָא בְּבַה"מ שׁ גּוֹפָא אִיכָא פְּלוּגְתָא אי גְזָרוּ עַל שְׁבוּת בַּה"מ שׁ אוּ לָא וְא"כ אִיכָא לְמִימַר דְּאָף דְּלִרְבָּנָן דס"ל דְּגָזוּר מ"מ י"ל דִּלְאֵי גְזָרוּ רַק בְּבַה"מ דְּהָוִי סִפְק סְקִילָה אֲבָל בַּתּוֹס' שְׁבֵת דְאִינָה אֶלָּא בְּעֲשֵׂה לָא גְזָרוּ עַל הַשְּׁבוּת וְשִׁפִּיר אֶמְרוּ ב"ה דְּמִוֹתֵר עַד הַשְּׁקִיעָה.

ובר מן דין י"ל דלא פסיקא לי' למתני זמן התוס' דהא בקטן שנעשה בר מצוה בשבת לא שנייה בדידי' התוס' שבת דהא בעת התוספת עדיין הוא יום וא"כ הוא עדיין קטן לכל דבריו וממילא אינו מצוה על השבת עדיין וממילא לא שנייה גביה דיהי' אסור בתוס' ולכן נקטו ב"ה עם השמש דהוא מילתא פסיקא בכל האנשים ודו"ק: ושוב מצאתי בתוס' בר"ה ד' ט' דתירצו ג"כ כמו שכתבתי דהקשו פנין דלד"ה תוספת שבת מדאורייתא א"כ היכי תנו ספק חשיכה וספק אינו חשיכה אין מעשרין את הנודאי ומשמע הא מעיקרא מותר לעשר ותירצו דשמא משום דסגי בתוס' משהו נקיט הכי והיינו כמש"כ.

ומיהו התם נמי י"ל דכיון דמעשר בשבת אינו אלא שבות לא גזרו בתוס' ועוד דנ"מ לקטן שהגדיל. ושוב מצאתי בכתבי קודש של מר אחי הגאון ז"ל בחילוקא דרבנן שכ' דהעיר ג"כ על התוס' בזה דיש לומר דנ"מ לקטן שהגדיל בשבת ומ"מ זכינו לדין דהתוס' חולקים על הרמב"ן בדין תוס' שבת וס"ל דהוא דווקא מבעוד יום בעוד שהחמה זורחת דאל"ה לא מקשי מידי.

ונזה דוחק לומר דהתוס' אינם רוצים לפרש דספק חשיכה היינו אם הוא קודם השקיעה או לאחר השקיעה דלאחר השקיעה כיון שהוא באמת יום לא הוי קרי ליה חשיכה דזה דוחק אלא נ"ל ברור דהתוס' חולקים על הרמב"ן בזה וא"כ במו"ש נמי התוס' הוא לאחר יציאת הכוכבים בינונים ואף שהוא נודאי לילה מ"מ מצריף להוסיף מחול על הקודש.

והשו"ע שסתם פהרמב"ן צל"ע: סימן יט ראוי לברר יו"ט שחל להיות בע"ש או שחל להיות אחר השבת אי יש להניח להם שלש על השולחן ביו"ט ובשבת הלזה או דסגי בלחם משנה כשאר שבתות ויו"ט: תשובה הנה שמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל ששמע מפי הרב הגאון האמיתי שלשלת היוחסין וכו' מוה' יחזקאל סג"ל לנדא זצ"ל שהיה ראב"ד בפ"ק שהתעורר בתמימה גדולה על מה דלא אשתמיט בשום דנקתא בד' הפוסקים ז"ל ובש"ע דביום טוב שחל להיות ע"ש או שחל במוצ"ש דצריף להניח שלשה לחמים על השולחן דלכאורה כיון דעיקר הטעם הוא משום דצריף להניח להם משנה בשבת ויו"ט הוא משום זכר למן דבע"ש ועיו"ט ירד לחם משנה שני העומר לאחד וא"כ ביו"ט שחל בע"ש או שחל לאחר השבת דהוצרף לירד אז על שלשה ימים הי' צריף לכאורה להניח על השולחן ג"כ שלשה לחמים כדי שיהי' ג"כ זכר למן שירד אז שלשה עומרים לאחד ולא אמר תירוץ לזה וגם בעיני מר אחי ז"ל היה הדבר מתמיה מאוד דאמאי לא דברו האחרונים מזה וגם הוא ז"ל לא אמר שום ישוב לגודל התמיה הלזו אכן לענ"ד נראה דיש ליישב זה.

והוא בהקדם עוד איזה קושיות והערות שיש להעיר בנגידון זה. א'.

מה דיש להעיר בזה דמבואר בתוס' וברא"ש בסנפך בפ' הישן ד' כ"ז ד"ה במיני [וביומא ד' ע"ט ד"ה הא] ובכ"ן בפ' כל כתבי ובתוס' בפ' ג' שאכלו שי"א דסעודה שלישית יוצא במיני תרגימא וא"צ פת [ובמיני תרגימא גופא יש ב' דעות אי צריף שיהי' מה' מינין או דסגי בפירות או בכשך ודגים] והובא הג' דעות אלו בטור ובשו"ע בסי' רצ"א סעי' ה'.

ולכאורה כיון דכולהו ג' סעודות מפקינן לה מתלתא היום בין לדעת הלבוש ז"ל בסימן ה"ל דהוא דרשא גמורה ומחוייב מה"ת לאכול ג' סעודות בשבת. ובין לדעת האל"ה

רָבָא בְּסִימָנֵי ס"ק כ"ח וּבְסִי רצ"א סק"א דג' סְעוּדוֹת אֵינּוּ אֶלָּא מְדַרְבְּנֵן וּקְרָא אֶסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא וְכֹן הֵבִיא בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת מְהֵרִי"ל בְּסִי נ"ט וְנִרְאָה דמ"מ לַעֲנִין הֵדִין שְׂכ' בְּסִי קס"ז סְעִיף כ' דְּגַם בְּשֵׁבַת שְׁמִחוּיָב לְאֶכּוּל פֶּת מ"מ אֵינּוּ יְכוּל לְהוֹצִיא חֲבִירוֹ אִם אֵינּוּ אוֹכֵל בְּעֵצְמוֹ וְלֹא דְמִי לְבִרְכַּת הַמִּצּוֹת ע"כ אֵנּוּ צְרִיכִין לְטַעְמוֹ שֶׁל הַלְבוּשׁ שֶׁם מְשׁוּם דְּלֹא מְצִינּוּ מִפְּנֵי דְצָרִיף פֶּת.

דְּאֵלוּ לְטַעְמוֹ שֶׁל הָאֵלֶּיךָ רָבָא מְשׁוּם דְּאֵינּוּ אֶלָּא מְדַרְבְּנֵן אֵינּוּ מְסַפִּיק פֶּלֶל דְּהָרִי גַם בְּמַצְוָה דְּרַבְּנֵן קִי"ל דְּאֵף שְׂיִצְא מוֹצִיא וְדָבָרִי הָאֵלֶּיךָ רָבָא שֶׁם צ"ל"ע] וְהֵבִיא אוֹ הַפּמ"ג בְּמִשְׁבְּצוֹת זֶהב שֶׁם בְּרִישׁ סִימָן רצ"א מ"מ פִּינּוֹן דְּכוּלְהוּ ג' סְעוּדוֹת יִלְפִינּוּ לְאֶסְמִכְתָּא מִתְּלַתָּא הַיּוֹם מִהֵיכִי תִּתִּי לְחֵלֶק בֵּינֵיהוּ וּכְבָר הֵעִירוּ הַתּוֹס' שֶׁם עַל זֶה.

וּצְרִיכִים אֵנּוּ לְבַקֵּשׁ טַעַם וּסְבָרָא לִיִּישׁב דַּעַת הִיא אֵלּוּ. וּבְפֶרֶט דְּהָךְ י"א אֵלּוּ פֶּתב בְּתֵר"י בְּבִרְכוֹת פ"ז דְּהוּא דַּעַת רַבְּנֵי צָרְפַת זצ"ל וּצְרִיכִין אֵנּוּ לְמִשְׁכּוּנֵי נְפִשׁוֹן לִיִּישׁב דְּבִרְיָהֶם בְּכָל מָה שְׂאֵפְשֶׁר.

וְעוֹד יֵשׁ לְהִבִּין מֵאֵי רֵאִיָּה מֵהַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ בְּשׂוּדָה דִּישׁ חַיִּיב לְאֶכּוּל סְעוּדָה שְׁלִישִׁית. ג'.

צָרִיף לְבָאָר בְּנִידוֹן מִחֲלוֹקֶת הָרֵאשׁוֹנִים ז"ל שֶׁהוּבָא בְּטוֹש"ע או"ח ס' תע"ה בְּלִילוֹת הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח דְּדַעַת הָרִי"ף וְהַרְמַב"ם ז"ל דְּסָגִי בְּשִׁנֵּי מִצּוֹת לְלַחֵם מִשְׁנֵה וְהַפְּרוֹסָה הוּא מְפָלֵל הַשְּׁנַיִם וְהַתּוֹס' וְהָרֵא"ש ס"ל דְּצָרִיף שְׁנַיִם לְבַד הַפְּרוֹסָה וְצָרִיף לְהִבִּין בְּאִיזָה סְבָרָא קְמַפְלָגִי ד'.

הַדְּבָר רֵאוּי לְבָרֵר לְהִלְכָה אֵי יו"ט חַיִּיב בְּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית אוֹ לֹא: וּלְבָאָר כָּל הַנֶּ"ל נִקְדִּים מֵה דִּישׁ לְהִבִּין בְּמִקְרָא דְּפ' בְּשַׁלַּח בְּפֶרֶשׁת הַמֶּן דְּכָתִיב שֶׁם וַיֹּאמֶר ד' אֵל מִשֶּׁה הַנְּגִי מִמְטִיר לְכֶם לַחֵם מִן הַשָּׁמַיִם וְגו' וְהִיָּה בַיּוֹם הַשְּׁנַיִם וְהַכִּינּוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיִאוּ וְהִיָּה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר יִלְקֻטוּ יוֹם יוֹם.

דְּמַהֵךְ קָרָא גְלַמַד דִּין הַכְּנָה בִּידֵי אָדָם דְּכֹן מְשַׁמַּע פְּשֻׁטִיּוֹת הַכְּתוּב דְּצָרִיף לְהִבִּין הַפֶּל מְעָרַב שֵׁבַת לְשֵׁבַת דְּהֵינּוּ דְּצָרִיף לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת וְלַעֲשׂוֹת שְׂאָר מְלֶאכּוֹת אֲנֹכֵל נֶפֶשׁ בְּעָרַב שֵׁבַת לְפִי שְׂאָסוֹר לְאֶפּוֹת וּלְבַשֵּׁל בְּשֵׁבַת.

וְגַם נִכְלָל בְּצִוּוֵי הַזֶּה הַכְּנָה בִּידֵי שְׁמַיִם דְּסְעוּדַת שֵׁבַת וַיּו"ט צָרִיף הַכְּנָה מִיּוֹם חוֹל וְכִדְּלִפְנֵי בְּפֶסְחִים ד' מ"ז ע"ב דְּמִן קֶצֶה דְּאוֹרֵיִתָּא מַהֵךְ קָרָא דְּוְהַכִּינּוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיִאוּ. וְכֹן אִיתָּא גַם בְּבִיצָה (דָּף ב' ע"ב).

[וְעִי' רש"י בְּבִיצָה שֶׁם דְּפִי דְּאֵי מְשׁוּם הַכְּנָה בִּידֵי אָדָם בְּהִדְיָא כְּתִיב אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ וְכו' וְלְכֹאֲרָה צ"ע קֶצֶת דְּהָא הָךְ קָרָא דְּאֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ מִשֶּׁה רַבִּינוּ אָמַר זֶה לְנִשְׂאִי הַעֲדָה וּמִשֶּׁה רַבִּינוּ לָמַד זֶה מִהַדְּיָבוֹר שְׁנֵאָמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה דוֹהִיָּה בַיּוֹם הַשְּׁנַיִם וְהַכִּינּוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיִאוּ וְכִמוֹ שְׁפִירש"י ז"ל בְּעֵצְמוֹ בְּפִי הַחֲנוּמֶשׁ דְּמִשֶּׁה רַבִּינוּ לֹא הִגִּיד לְהֶם הַצִּוּוֵי דוֹהִיָּה בַיּוֹם הַשְּׁנַיִם וְכו' עַד שֶׁהִגִּידוּ הַנְּשִׂאִים לְמִשֶּׁה דְּלִקְטוּ לַחֵם מִשְׁנֵה וְאָז אָמַר לְהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּיבֵר ד' וְגו' אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ וְכו' י"ל דְּהַפֶּל בְּהַכְּנָה בִּידֵי אָדָם מִיִּרְי וְאָכֵן י"ל דְּכּוֹנֵנַת רש"י ז"ל דְּמ"מ קָנְשָׁה דְּלָמָּה הוֹצֵרָה הַתּוֹרָה פֶּלֶל לְכְתוּב הָךְ קָרָא דוֹהִיָּה אֶת אֲשֶׁר יִבְיִאוּ אִם לֹא לְלַמְּדֵינוּ עַל הַכְּנָה בִּידֵי שְׁמַיִם כְּנ"ל בְּכּוֹנֵנַת רש"י ז"ל

ואכן לולא פירש"י ז"ל הייתי אומר דהך קרא ע"כ לא אתא רק להכנה בידי שמים דאי על הכנה בידי אדם לא הוצרך הכתוב להזהיר הכא בעת ירידת המן דהא כבר נצטוו על השבת במרה וכדאיתא בשבת ד' פ"ז ובסנהדרין ד' נ"ו ומבואר בשבת שם דנצטוו במרה ע"מ לקיים מיד דהא אמרינן שם דהא דפליגי רבא ורב אחא בר יעקב בששי ששי בחודש ששי בשבת אי ששי לחנייתן או ששי אף למסען קמפלגי בשבת דמרה אי איפקוד נמי אתחומין והוצאה או לא דרב אחא בר יעקב סבר דאתחומין והוצאה נמי אפקוד והלכך ע"כ דהנסיעה הי' ג"כ באחד בשבת ע"ש הרי דנצטוו ע"מ לקיים.

ופרשת המן נאמר באלוש וכדאיתא בסדר עולם ובירושלמי בביצה פ"ב ה"ב [ועל שם כף נקרא אלוש ע"ש ששם התחיל לירד המן בזכות שאמר אברהם לשרה לוישי ועשי עוגות וכדאיתא במדרש בראשית רבה פ' ו' נ"א] ומסע דאלוש הנה חמשה מסעות לאחר מסע דמרה וכמו דכתיב בפ' מסעי: והטעם דלא הגיד משה לישראל דין זה מיד דסעודת שבת בעי הכנה כבר תי' המדרש רבה שם על פסוק הנ"ל דמשה רבינו שכח לומר להם מחמת שקצף על האנשים שהותירו מהמן ולכן בא לכלל שכחה.

ונ"ל המדרש שם בפ' רש"ה ויקצוף עליהם משה כיון שפעם שכח לומר להם שילקטו ביום הששי שני העומרים לאחד כיון שהלכו ולקטו וכו' באו הנשיאים וכו' ומה אמר להם הוא אשר דיבר ה' ואינו אומר הוא אשר דברתי אלא אשר דיבר ששכח.

עכ"ל המדרש שם ועי' ביפה תואר שהקשה דלמה לא אמר להם מיד קודם שפעם ותי' שם שהיה חפץ להגיד להם קרוב ליום הששי [וקצת צ"ע בש"ס דפסחים (דף ס"ו ע"ב) דמביא ראיה דכל הכועס אם חכם הוא מסתלקת ממנו ממשוה רבינו במעשה דמדון שנתעלם ממנו פרשת גיעולי מדין ולמה לא הביא מפרשת המן דהוא מוקדם.

ואולי דמהתם עדיפא ליה להביא ראיה דהתם נתעלם ממנו לגמרי דהא נאמרה הלכה באמת ע"י אלעזר הפהן משא"כ הכא דלא שכח רק לפי שעה אבל כשאמרו לו הנשיאים דלקטו לחם משנה תיכף נזכר מעצמו ציווי השם ואמר להם הוא אשר דיבר ה' וגו' וק"ל] וכ"כ התוס' בשבת (דף פ"ז ע"ב ד"ה וכתב) דמשה שכח לומר להם ע"ש ולזה פנון הפייטן בהושענא אדם יציר כפיף לגוננה שאנו אומרים בשבת שבתוך החג שייסדה ר"א הקליר ז"ל שייסד שם טפוליה הורו הכנה במדעם ישר פוחם והודה למו רועם והיינו דע"י הגדתם נזכר שנצטווה גם על הכנה בידי שמים וכמו שאכתוב לקמן בסמוך א"ה.

והנה יש להעיר בדברי המקראות שם דבמאמר שאמר השם למשה פתיב והיה משנה על אשר ילקטו ולא פתיב לחם משנה ובסיפור המעשה פתיב ויהי ביום הששי לקטו "לחם משנה".

עוד יש להעיר דמשה השיב להנשיאים הוא אשר דיבר ה' שבתון שבת קודש לה' והשם אמר למשה ראו כי ה' נתן "לכם" השבת ועוד יש כמה דקדוקים בכתובים אלו ויתיישב הכל בחדא מתא בעז"ה.

והוא ע"פ הסוגיא דשבת פ"ז שהבאתי לעיל דפליגי רבא ורב אחא בר יעקב שם אי נצטוו במרה גם אתחומין והוצאה או לא דרב אחא בר יעקב סבר דנצטוו גם עו תחומין והוצאה והך ששי בחודש ששי בשבת הוא ששי אף למסען דהנסיעה מרפידים למדבר

סיני ג"כ הִיָּה בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת דְּבִשְׁבַת לֹא הָיוּ יְכוּלִים לִיסַע מִרְפִּידִים מְשׁוּם אִיסוּר תְּחוּמֵינָן וְהוֹצָאָה וְרָבָא סוּבְר דְּאִתְּחוּמֵינָן וְהוֹצָאָה לֹא אִיפְקוּד וְשִׁשִּׁי הוּא שְׁשִׁי לְחַנְיָתָן אָבֵל הַנְּסִיעָה אֲפֻשֶׁר דְּהִיָּה בְּשַׁבַּת אָבֵל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת לְדַבְרֵי הַפֶּל גְּצֻטוּ בְּמֶרְה וּפְלִיג עַל הַבְּרִייתָא דְסֻדְר עוֹלָם פֶּרְק ה' דְּבָאֵלוּשׁ נִיתָן לְהֵם הַשַּׁבַּת וְשֵׁם עֲשׂוּ שַׁבַּת רֵאשׁוּנָה וּבְמֶרְה לֹא גְצֻטוּ פְּדֵי לְקַיִים רַק פְּדֵי לְלַמּוּד הַדִּינִים וְכֵן מִשְׁמַע קִצָּת בְּפֶרֶשׁ"י בִּפ' הַחֲנֻמֶשׁ עַל פְּסוּק שֵׁם שֵׁם לֹו חוּק וּמִשְׁפָּט דְּפִירֶשׁ שֵׁם דְּנִיתָן לְהֵם מְקִצָּת פְּרִשׁוֹת וְשֵׁל תוֹרָה שְׂיִתְעַסְקוּ בְּהֵם שַׁבַּת פֶּרְה אֲדוּמָה וְכו' וּמִשְׁמַע דְּלֹא נִיתָן לְהֵם מְצוּוֹת שַׁבַּת אֲז פְּדֵי לְקַיִים רַק פְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בְּהֵם וְכֵן מִשְׁמַע שֵׁם בְּיוֹתֵר בְּדַבְרֵי הַרְמְבִּ"ן בִּפ'י הַחֲנֻמֶשׁ עַל הַפְּסוּק הַנְּ"ל וְנִמְשָׁכוּ בְּזָה אַחֲרֵי דַבְרֵי הַסֻּדְר עוֹלָם הַנְּ"ל.

אָבֵל ע"כ הַש"ס דִּילָן לֹא ס"ל הֵכִי דְהָא אָמַר וְקַמְפְּלִגִּי בְּשַׁבַּת דְּמֶרְה וּמִשְׁמַע לְהִדְיָא דְגְצֻטוּ בְּמֶרְה ע"מ לְקַיִים וּבְסֻפֵּר הָעֵמֶק שְׁאֵלָה עַל הַשְּׂאֵלְתוֹת לְהַגְאֹן אב"ד דְּוּוּאֲלֵאֲזִין נ"י בִּפ' בְּשַׁלַּח שְׁאֵילְתָא מ"ח הִבִּיא ג"כ לְדַבְרֵי הַסֻּדְר ע הַנְּ"ל וְכַתֵּב דְּבָזָה מִיְנֻשָׁב קוֹשְׁיָת הַתּוֹס' דְּשַׁבַּת (נַרְף פ"ז ע"ב ד"ה כְּאֲשֶׁר צִוָּה) דְּהַקְשׁוּ שֵׁם דְּכִינּוּן דְּגְצֻטוּ אֲשַׁבַּת הִיכִי אָמְרִינּוּ דְאֵלְמְלִי שְׁמָרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבַּת רֵאשׁוּנָה וְכו' וְהָרִי לֹא הִיָּה שַׁבַּת רֵאשׁוּנָה וְכו' אָבֵל לְדַבְרֵי הַס"ע דְּלֹא גְצֻטוּ אֲז ע"מ לְקַיִים יִתְיַשָּׁב הַקְּוֹשִׁיא וְכ"כ עוֹד תִּי זֶה פַּעַם שְׁנִית בְּחַבּוּרוֹ הָעֵמֶק דְּבָר עַל הַחֲנֻמֶשׁ ע"ש וְאִינִי מִבִּין דְּבָרֵי דְהָא הַתּוֹס' שְׁפִיר הַקְשׁוּ לְפִי שִׁטַּת הַש"ס דִּילָן דְּגְצֻטוּ בְּמֶרְה פְּדֵי לְקַיִים וְכֵן דִּיִּיקוּ הַתּוֹס' בְּלִשׁוֹנָם וְכִינּוּן דְּבְמֶרְה אִיפְקֻד אֲשַׁבַּת הִיכִי אָמְרִינּוּ בְּפֶרְק פֶּל כְּתָבִי אֵלְמְלִי שְׁמָרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבַּת רֵאשׁוּנָה וְכו' וְאוּלִי דְכּוֹנֻנַת הַגְּאֹן בַּעַל הָעֵמֶק שְׁאֵלָה הַנְּ"ל דִּי"ל דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב בַּעַל הַמִּמְרָא דְאֵלְמְלִי שְׁמָרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבַּת רֵאשׁוּנָה וְכו' ס"ל פְּדַעַת הַסֻּדְר עוֹלָם הַנְּ"ל דְּלֹא גְצֻטוּ ע"מ לְקַיִים מִיָּד אָבֵל גַּם זֶה קִשְׁיָה דְהָא רַב יְהוּדָה אָמַר רַב בַּעֲצָמוֹ הוּא בַּעַל הַדְּרָשָׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיךָ כְּאֲשֶׁר צִוָּה בְּמֶרְה וְכִינּוּן שְׁהַש"ס מְפָרֶשׁ בְּדַבְרֵי דְגְצֻטוּ ע"מ לְקַיִים שְׁפִיר מְקַשִּׁים הַתּוֹס' דְּהָאִיךָ גְּפָרֶשׁ לְדַבְרֵי רַב יְהוּדָה אָמַר רַב דְּאָמַר בַּעֲצָמוֹ דְּאוֹתוֹ הַשַּׁבַּת שְׂיִצְאוּ לְלִקְנֻט הַמֶּן הִיָּה שַׁבַּת רֵאשׁוּנָה שְׁנֻצְטוּ עַל הַשַּׁבַּת וְאָמְנָם יֵשׁ לִיְיָשָׁב קוֹשְׁיָת הַתּוֹס' הַנְּ"ל בְּפִשְׁטוֹת ע"פ הָא דְמִיִּיתִי הַש"ס בְּשַׁבַּת הַנְּ"ל בְּרִייתָא וַיִּסְעוּ מֵאֵלִים וַיִּבְנוּאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַר סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵילִים וּבֵין סִינֵי בִט"ו יוֹם לַחֲנֻדֶשׁ הַשְּׁנִי וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שַׁבַּת הִיָּה [וּבְסֻדְר עוֹלָם אִיתָא וַיִּבְנוּאוּ אֶל מִדְבַר סִין הוּא אֵלוּשׁ וְכֵן הוּא בִּירוּשְׁלַמִי דְבִיֻּצָה פ"ב הַלְכָה א' דִּירִידַת הַמֶּן הִיָּה בְּאֵלוּשׁ.

וְאִי דְבִקְרָא כְּתִיב דְּבָאוּ אֶל מִדְבַר סִין. כְּבָר כְּתִיב הַרְמְבִּ"ן ז"ל בְּחֲנֻמֶשׁ בְּרִישׁ פְּרִשְׁתָּ יִתְרוֹ כִּי מִדְבַר סִין מִגִּיעַ עַד הַר סִינֵי וְכוּ כְּלוּל דְּפִקְהָ אֵלוּשׁ וּרְפִידִים וְהֵם מִמִּדְבַר סִין עַצְמוֹ כִּי הַמִּדְבַר כְּלוּל יִקְרָא מִדְבַר סִין וְהַמְקוֹם שְׁלִפְנֵי הַר סִינֵי יִקְרָא מִדְבַר סִינֵי עַכ"ל וְכ"כ עוֹד בִּפ' בְּשַׁלַּח עַל הַפְּסוּק וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי מִמִּדְבַר סִין לְמִסְעֵיהֶם וְגו' דְּלִכְּן כְּתִיב לְמִסְעֵיהֶם מְשׁוּם דְּהִלְכוּ בּוֹ הַרְבֵּה מִסְעוֹת לְדְפָקָה וְאֵלוּשׁ וּרְפִידִים וְהַפֶּל יִקְרָא מִדְבַר סִין כ"כ הַרְמְבִּ"ן ז"ל שֵׁם וּנ"ל דְּיִצְאוּ לְהֵם ז"ל דְּמַעֲשֵׂה דִירִידַת הַמֶּן הִיָּה בְּאֵלוּשׁ בְּנְסִיעָה אַחֲרוֹנָה שְׁלִפְנֵי רְפִידִים וְלֹא בְּנְסִיעָה דְּמִדְבַר סִין אוֹ בְּדְפָקָה מְשׁוּם דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ בִּפ' וַיִּרָא ר"י ר"ח בַּר"א הוּא מִדְבַר סִין הוּא מִדְבַר אֵלוּשׁ מֵאִינָה זְכוֹת זְכוֹ וְיִשְׂרָאֵל שְׁנִיתָן לְהֵם מִן בְּמִדְבַר בְּזָכוֹתוֹ שֵׁל אַבְרָהָם שְׁאָמַר לוֹשִׁי וְעֲשִׂי עוֹגוֹת עַכ"ל וְנִרְאָה דְּהַמִּדְרָשׁ דְּרִישׁ לְשׁוֹן

אלוהי ע"ש שאמר אברהם לוישי זכו למן ומשו"ה נקרא שם המקום אלוהי וא"כ ממילא מוכח דהיה באלוהי.

ועוד יש ראיה מהא דאמרין בשבת (נ"ח קי"ח ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב אלמלא שמו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהו אנמה ולשון שניאמר ניהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקח וכתוב בתורה ויבא עמלק הרי דהיה באלוהי בנסיעה שלפני רפידים ומיכא אחר זה בא עמלק ומשו"ה נקרא רפידים ע"ש שריפו עצמן מד"ת והיינו שלא שמו את השבת דאלו היה המעשה במדבר סין או בדפקה היה לו לבא מיד בנסיעה דדפקה או באלוהי].

והנה יש לתמוה דלרב אחא בר יעקב דס"ל דנצטווי במרה גם על תחומין והוצאה היאך באו לאלוהי ביום השבת ועברו על איסור תחומין והוצאה וכבר העיר ע"ז המזרחי ז"ל שם [ועי' בספר ברורי המידות על המכילתא שם באות מ"ד מה שתי' דלפי מש"כ במכילתא שם דהג' מסעות במרה ובאלוהי ובמדבר סין הפל היו ביום אחד א"כ גם במרה נסעו בשבת ולפיכך לא נצטווי במרה רק לשבת הבאה דאותו שבת כבר חללו וע"פ דבריו ז"ל ג"כ יתורץ גושניית התוס' דשבת שיצאו מן העם ללקח היה שבת ראשונה שנצטווי עליה ודו"ק] ואכן באמת לק"מ דפשוט דהמכילתא לשיטתה אזיל דס"ל שם דניסן שיצאו ישראל ממצרים בתמישי בשבת היה והשלים ניסן ואירע אייר להיות בשבת והלכך בט"ו לחודש פשאו למדבר סין ג"כ שבת היה וממילא מוכח דלא נצטווי במרה באמת ע"מ לקיים רק פדי ללמוד הדינים וכמו שכ' הרמב"ן ז"ל שם וכ"מ במכילתא שם עוד במש"כ שם על הפתוב ראו כי ה' נתן לכם השבת שתשמרוה.

והפוננה בזה משום דבמרה ג"כ נצטווי על השבת אף דשם לא נצטווי רק פדי ללמוד הדינים אבל באלוהי נצטווי ע"מ לשמור ממש וכן מבואר בירושלמי דביצה הנ"ל דאיכא פלוגתא בדבר אי במרה נצטווי על השבת או באלוהי ע"ש: ואכן פל זה להמכילתא אבל רב אחא בר יעקב י"ל דס"ל פדעת הסדר עולם דניסן חל אז בע"ש ור"ח אייר היה באחד בשבת וביום שבאו לאלוהי דהיה בט"ו לחודש ג"כ באחד בשבת היה וכ"ה להדיא בסדר עולם פרשה ה' ומאלים נסעו לאלוהי שניאמר ויסעו מאלים וגו' ואחד בשבת היה [ומה דמסיים שם הא למדנו שר"ח אייר בשבת היה כבר הגיה הגר"א ז"ל שם דצ"ל דאחד בשבת היה וכן מש"כ שם אחד בשבת בכ"ג באייר נסעו מאלוהי צ"ל בכ"ב באייר] ולפי מה דאמר במכילתא הנ"ל דכל המסעות דמרה ואלים ואלוהי הפל היו ביום אחד נמצא דגם במרה באו באחד בשבת ונצטווי אז על שבת הבאה וא"כ בשבת שיצאו מן העם ללקח המן היה שבת ראשונה באמת אחר הציווי דמרה ונסתלק בזה גושניית התוס'.

ומה שהקשו עוד התוס' שם דמשמע מתוך הפסוק דשתי שבתות היו מקודם ושבת שיצאו מן העם ללקח היה שבת שלישי ע"ש. נמי יש ליישב לפי מה דכ' התוס' בעצמן לקמן בד"ה וכתוב דהך דאמר משה דששת ימים תלקטוהו דר"ל דהיה לי לומר לכם מה שאמר הקב"ה פשנתן את המן שתלקטוהו ששת ימים וכו' וא"כ י"ל דהא דכתיב ניהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקח הפל היה בשבת ראשונה ודו"ק ובס' לקח טוב הנקרא פסיקתא זוטרתה לרבינו טוביה ז"ל הנדפס זה מקרוב בפ"ק ע"י הרה"ג המבקר הגדול בספרי התלמודים החכם מו"ה שלמה באבער נ"י בפ' בשלח על הפסוק ויאמר אליהם

מלשה הוא אשר דבֵר ה' וגו' הוכיח מִפְסוּק הַזֶּה דר"ח אֵינֶר שֶׁל שָׁנָה זוֹ לֹא הִיְתָה בַשַּׁבָּת אֲלֵא בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת וּכְדַבְרֵי הַסֵּדֶר עוֹלָם דְּנִיֶסֶן דְּאוֹתוֹ שָׁנָה הִיְתָה בַע"ש ועפ"ז יבא סיון בְּשָׁנֵי בַשַּׁבָּת וּמִתֵּן תּוֹרָה בַשַּׁבָּת וּכְדַעַת רַבְּנָן.

אֲבָל אִם נֹאמֵר שֶׁנִּיֶסֶן הִיְתָה בַה' בַּשַּׁבָּת א"כ יבא ר"ח אֵינֶר וּט"ו בַּשַּׁבָּת. א"כ הִיאֵף בָּאוּ בַט"ו לְחֻדְשׁ בְּמִדְבַר סִינַי הָא כָּבֵד הַנּוֹזְהָרוּ עַל הַשַּׁבָּת בְּמֶרֶה וְעוֹד דְּלֹא יבוא מִתֵּן תּוֹרָה בַשַּׁבָּת ע"כ מְדַבְרֵי ס' לְקַח טוֹב וְאֶכֶן דְּבָרָיו תְּמוּהִים דְּהָא אֲדַרְבָּא בְּמַכִּילְתָּא וּמִיִּיתֵי לָהּ בַש"ס דִּילֵן אִיתָא בְּאַמַּת דְּשַׁבָּת הִיְתָה.

וְאַמְנָם לֹא קָשָׁה כָּלֵל דְּהִיאֵף בָּאוּ בַשַּׁבָּת דִּי"ל דס"ל דְּעַל תְּחוּמִין וְהוֹצָאָה לֹא אִיפְקוּד בְּמֶרֶה כָּלֵל וְגַם מַה שֶׁהִקְשָׁה דְּלֹא יבוא מִתֵּן תּוֹרָה בַשַּׁבָּת תְּמַהֲנֵי דְּהִלָּא כָּבֵד הִקְשָׁה הַגַּמ' זֶה בַשַּׁבָּת שֶׁם וּתִי דְּאֵינֶר דְּהִיאֵף שְׁתָּא עַבְרִי עַבְרִי וְלָכֵן דְּבָרֵי הַפְּסִיקְתָּא זוֹטְרְתֵי צַל"ע: וְהִנֵּה נ"ל דְּבַמְאָמֵר הַזֶּה שְׁאָמֵר הַשֵּׁם וְהִיְתָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהַכִּינּוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ נְכַלְל בּוֹ שְׁנֵי הַלְכוֹת עֵינְקָרִים לְשַׁבָּת וְהִינּוּ א' בָּא לְצוּוֹת דְּסַעוּדַת שַׁבָּת בְּעֵי הַכְּנָה בִּיְדֵי שְׁמַיִם ג"כ וּכְמוֹ דְּדַרְשִׁינוּ בְּפִסְחִים וְדָף מ"ז) מְנַיִן לְמִוִּקְצָה דְּאִרְיִיתָא דְּכַתִּיב וְהַכִּינּוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ וּפְרַש"י וְהַכִּינּוּ בְּמִזְמֵן שְׁמִזְמֵן כֹּל צָרְפוֹ הַיּוֹם וַיֹּאמֶר דְּבָר זֶה לְצוֹרֵף הַיּוֹם וְכו' עכ"ל.

וְהַלְכָף אֲפִילוּ לְצַדִּיקִים שְׂיָרֵד לָהֶם הַמֶּן לָחֵם מִתּוֹקָן כֹּל צוֹרְפוֹ וְכַדְאָמְרִינָן בְּיוֹמָא ע"ה כְּתִיב לָחֵם וְכַתִּיב עוֹגוֹת לְצַדִּיקִים לָחֵם לְבִינּוֹנִים עוֹגוֹת וְכו' מ"מ הִיְתָה צָרִיף לִירֵד בְּעַרְבַּ שַׁבָּת לָחֵם מְשֻׁנָּה כְּדִי שְׂיִהִיָּה הַכְּנָה בִּיְדֵי שְׁמַיִם מִיּוֹם חוֹל דְּאִם הִיְתָה יָרֵד בַּשַּׁבָּת הִיְתָה אֲסוּר לָהֶם מִשּׁוּם מְוִקְצָה דְּמִוִּקְצָה דְּמֵן הִיְתָה יוֹתֵר גְּדוֹל מְוִקְצָה דְּגִרּוּגְרוֹת וְצַמּוּקִין דְּהָא אָמְרִינָן (בְּיוֹמָא דָּף ע"ו) דְּמִשׁוּ"ה לֹא יָרֵד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מִן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה כְּדִי שְׂיִשְׁעַבְדּוּ אֶת לָבָן לְמָקוֹם דְּכָל אַחַד הִיְתָה דוֹאג שְׁמָא יִגְרוֹם הַחֲטָא שְׂלֵא יָרֵד מִן לְמַחַר נְמַצָּאוּ כּוֹלָן מְכוּוֹנִים אֶת לָבָן לְאַבִּיָּהֶם שְׁבַשְׁמַיִם ע"ש.

וּא"כ לֹא הָיוּ בְּטוֹחִים כָּלֵל שְׂיָרֵד מִן לְמַחַר וְלֹא הִיְתָה דְּעַתָּם עָלֶיהָ מְאֲתָמוּל וְשִׁפִּיר הָיוּ מְוִקְצָה [וְלֹא דְמִי כָּלֵל לְגַשְׁמִים שְׂיָרֵדוּ בַשַּׁבָּת וּבִיּו"ט דְּמִבּוֹאָר בְּעִירוּבִין דָּף מ"ה ע"ב דְּמִוִּתֵר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בַּשַּׁבָּת וּבִיּו"ט וּמִוִּתֵר לְהוֹלִיכֵן כְּרַגְלֵי כֹּל אָדָם דְּשָׂאֲנֵי הֵתֵם דְּכִיּוֹן דְּדַרְדָּר לִירֵד גְּשָׁמִים וּבַכְּרִט בֵּא"י שְׂיִשׁ זְמַן קְבוּעַ לִירֵידַת גְּשָׁמִים בְּנוֹדָאֵי דְּעַתְּיָהּ עַלִּיָּהּ מְאֲתָמוּל וּבַכְּרִט לְמָה דְּמִשְׁנֵי שֶׁם דְּמִיָּרֵי בְּעַבִּים שְׁנַתְקִשְׁרוּ בְּעַרְבַּ יוֹם טוֹב וְאִית לָהּ סִמְנָא בְּגוֹנוּיָהּ דְּנוֹדָאֵי לִק"מ דְּכִיּוֹן שְׁנַתְקִשְׁרוּ מְעַרְבַּ יוֹם טוֹב בְּנוֹדָאֵי דְּעַתְּיָהּ עַלִּיָּהּ מְאֲתָמוּל אֲבָל לְאַפּוֹקֵי גְבִי מִן דְּכָל יְרִידַתוֹ לֹא הִיְתָה רַק ע"פ דְּרָף גַּס לֹא הִיְתָה שְׂיָיָף דְּדְעַתָּם עַלִּיָּהּ מְאֲתָמוּל דְּכָל אַחַד הִיְתָה חוֹשֵׁב שְׁמָא יִגְרוֹם הַחֲטָא וְלֹא יְהִיּוּ רְאוּיִם לְגַס וְכַדְאָמְרִינָן בַּגַּמ' דְּיוֹמָא הַנִּזְ"ל] וְהַב' נִלְמַד מִמְאָמֵר זֶה גַּם אִסּוּר הוֹצָאָה בַּשַּׁבָּת דְּלֹא יִלְכוּ בַּשַּׁבָּת לְלַקוּט הַמֶּן וְלִהְבִּיאוּ לְבֵיתָם וְהִינּוּ דְּמִזְהָ גּוּפָא שְׁהוֹצְרָף לִירֵד מַע"ש לָחֵם מְשֻׁנָּה שְׁמַעִינָן מִיְּנִיָּה תְּרַתֵּי אִסּוּר הַכְּנָה וְאִסּוּר הוֹצָאָה דְּאִי מַחֲמַת הַכְּנָה בְּלַחוּד לֹא הִיְתָה צָרִיף לִירֵד בַע"ש רַק עוֹנָמֵר וְחֲצִי.

עוֹנָמֵר לַע"ש וְלִיל שַׁבָּת. וְחֲצִי עוֹנָמֵר עַל סְעוּדַת שַׁבָּת בְּבּוֹקֵר אֲבָל לְצוֹרֵף הַסְּעוּדָה שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת הִיְתָה יְכוֹל לִירֵד בַּשַּׁבָּת דְּהָא סְעוּדַת חוֹל לֹא בְּעֵי הַכְּנָה.

וע"כ דנאסר להם הוצאה ג"כ ולא היתה תועלת כלל בירידתו דהרי היתה נאסר להם להביאו לביתם בשבת ולהמתין עד הלילה ולהביאו ג"כ א"א דהא כתיב וחס השמש ונמס. ואי משום איסור הוצאה בלחוד היתה יכול לירד המן בשבת ויאכלו שם במקום שיירד המן אלא ע"כ דנצטוו על הכנה ג"כ ואמנם משה לא הגיד כל זה לישראל עד שבאו הנשיאים והגידו לו דלקטו לחם משנה משום דהיו צדיקים וירד להם לחם אפוי ומתוקן ואעפ"כ ירד לחם משנה לצורך שבת ואז ראה מעשה ונזכר הלכה מה שאמר לו השם ואמר להם דהוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' והיינו דסעודת שבת חשוב מאוד וצריך הכנה מיום חול משום דשבת הוא קודש לה' ולפיכך בעי הכנה והזמנה וכמו כל דבר שבקדושה צריך להקדיש בפה לשם כך פן יום השבת צריך לקדשו בדברים בעת פניסתו וכן המאכלים של שבת צריך הזמנה לשם שבת אבל איסור הוצאה עדיין לא נזכר משה והיה סובר דזה שיירד בע"ש על כל יום השבת והגם דהיה יכול לירד ביום השבת על הסעודה של מוצאי שבת אפשר דהסעודה של מוצאי שבת צריך לאכול ג"כ בשבת ביום ולפיכך ירד הכל קודם בע"ש.

והוכיח משה רבינו מזה דצריך לאכול שלש סעודות בשבת וזהו דאמר להם משה דאכלוהו היום כלומר דגם הסעודה של מוצאי שבת אכלוהו היום לבד סעודת הבוקר משום דשבת היום לה' וצריך להתענג בו ובסעודה אחת אינו נזכר שאוכל בשביל כבוד שבת דהרי בכל יום ג"כ אוכל סעודה אחת ולכן צריך לאכול בשבת שני סעודות לבד סעודת הלילה והביא ראיה לזה מהא דלא ירד בשבת חצי עומר בשביל סעודת הלילה.

וזהו דמסיים היום לא תמצאוהו בשדה כלומר מהא דלא נמצא בשדה היום ש"מ דצריך לאכול סעודת הלילה של מוצאי שבת ג"כ ביום וזהו דלמד הגמ' מזה דצריך לאכול ג' סעודות מתלתא.

היום וכינן דסעודה ג' הוא תקנת משה רבינו ולכן ס"ל להי"א ה"ל דסגי בה' מיני דגן או בבשר ודגים להפירא שאינו מה"ת אלא מדרבנן. ואכן כל זה לרב אחא בר יעקב דנצטוו גם אתחומין והוצאה במרה הדבר מוכרח דסעודה שלישית הוא מדרבנן אבל לרבא דס"ל דלא נצטוו אתחומין והוצאה רק לאחר הקמת המשכן וכמו שכת' התוס' בשבת שם ואעפ"כ ירד לחם משנה בע"ש וע"כ דסעודה של מוצאי שבת ג"כ צריך לאכול בשבת דאל"כ היתה סגי דירד בע"ש עומר וע"כ דכל השלש סעודות הוא מן התורה ולכן ס"ל להתוס' דגם סעודה ג' הוא בפת דווקא משום דנודאי הלכה פרבא דהוא בתרא וגם מרא דתלמודא יותר מרב אחא בר יעקב.

ובזה ניחא נמי במאי דהנצרכו רבא ורב אחא בר יעקב לפלוגי בזה דלכאורה מאי דהוי הנה וגם למספר קראי לא שייך בזה ואכן לפי מש"כ נ"מ טובא לדינא בזה אי סעודה שלישית צריך פת או לא [נשוב ראיתי סמך לדברי בטור בסי' רצ"א שכ' ואיתא במכילתא ובירושלמי דסעודה ג' צריך לפחות פכר אחד שלם משום דביום ו' צריך לכל אחד שני עומרים ומכל עומר עשו ב' פרות הרי ד' לשני עומרים אבל אחד בע"ש ואחד בפוקר הרי נשאר לו אחד לסעודה שלישית עכ"ל הרי דהפכר שצריך לאכול במו"ש אכלו בע"ש וק"ל: ואכן נמצא בעם דלא האמינו לדברי משה ונחשבו דירד ג"כ בשבת חצי עומר בשביל מוצאי שבת והא דירד בע"ש לחם משנה אינו ראיה דבשבת לא ירד

כָּלֵל דְּאֶפְשָׁר דִּירְד לְחֵם מִשְׁנֵה בְּשָׂבִיל סְעוּדָה ג' וּכְדַבְּרֵי מֹשֶׁה וְלָכֵן הָיָה צָרִיף לִירְד בַּע"ש על ד' סְעוּדוֹת וּלְפִיכָּה יֵרַד לְחֵם מִשְׁנֵה אֲבָל מ"מ גַּם בְּשַׁבַּת יֵרַד חֲצֵי עוֹמֵר על סְעוּדַת מוֹצָאֵי שַׁבַּת וּלְפִיכָּה פְּתִיב וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יֵצְאוּ מִן הָעַם לְלִקְוֹט וְלֹא מִצְאוּ וְאָז אָמַר הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה עֵינֶקֶר הַטַּעַם דִּירְד בַּע"ש לְחֵם מִשְׁנֵה דְלָאוּ מִשּׁוּם הַכְּנָה בְּלַחֲוֹד אֲלֵא גַם מִשּׁוּם אִיסוּר הוֹצָאָה וּלְפִיכָּה לֹא הָיָה יָכוֹל לִירְד חֲצֵי עוֹמֵר על סְעוּדַת מוֹצָאֵי שַׁבַּת מִשּׁוּם דְּהָיָה אִיסוּר לְלִקְוֹט בְּשַׁבַּת וְזֵהוּ דְאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה עַד אָנֹּה מְאַנְתֶּם וְכו' רָאוּ כִּי ד' נִתְּן לָכֶם הַשַּׁבַּת וְהַפְּנוּנָה בְּזֵה ע"פ מֵה שֶׁכְּתִב הַרְמַב"ם ז"ל בַּפַּס"ד מֵה' שַׁבַּת הַלְכָה י"ב דְּטַעַם שְׂאֶסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל דְּבָרִים הַמְּוַקְצִים בְּשַׁבַּת פְּדִי שְׂלֵא יְהִיָּה יוֹם הַשַּׁבַּת פְּיוֹם חוּל בְּעֵינָיו וַיְבוֹא לְהַגְבִּיָּה וּלְתַקֵּן כָּלִים מְפִינָה לְפִינָה וּמִבֵּית לְבֵית וְכו' שְׁהָרִי הוּא בְּטֵל וַיּוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ וַיִּבְקֶשׁ דְּבָר שְׂיִתְעַסֵּק בְּבֵיתוֹ בּוֹ וְנִמְצָא שְׂלֵא שַׁבַּת וּבְטֵל הַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה לְמַעַן יָנוּחַ עַכ"ל וְכו' עֲלִיו הַרְאָב"ד בְּהַשְׁגוֹת עוֹד אָמְרוּ אֲטוֹ טַלְטוּל לָאוּ צִנְרָף הוֹצָאָה הוּא וְכו' נִמְצָא כִּי מְפִנֵי אִיסוּר הַהוֹצָאָה אָסְרוּ הַטַּלְטוּל וְכו' עַכ"ל.

וְלִכְאוּרָה הַדְּבָר תְּמוּהָ בְּאֵמַת מֵה דְשִׁבְּיָק רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל הַרְמַב"ם ז"ל לְדַבְּרֵי הַגַּמ' וְכַתֵּב טַעַם חֲדָשׁ מְלִבּוֹ אֲכֵן בְּאֵמַת י"ל דְּטַעַם הַהוֹצָאָה גּוֹפֵא שְׂאֶסְרָה הַתּוֹרָה הוּא מִשּׁוּם זֵה דְּהָרִי בְּאֵמַת הַהוֹצָאָה אֵינָה נִחְשָׁב לְמִלְאָכָה גְּמוּרָה וְכַמֶּש"כ הַתּוֹס' דְּהוֹצָאָה מְלֵאכָה גְּרוּעָה הוּא וְחֲדַע דְּהָא בְּעֵינָיו קָרָא מִיְּחֻד לְאִיסוּר הוֹצָאָה וְאֵינּוּ נִכְלָל בְּלָאוּ דְלֹא תַעֲשֶׂה מְלֵאכָה וְע"כ דְּלָאוּ מְלֵאכָה הִיא וְא"כ אֲמַאי אָסְרָה הַתּוֹרָה בְּאֵמַת וְצ"ל דְּהַטַּעַם בְּאֵמַת הוּא ג"כ מִחֲמַת טַעַמוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם ז"ל שֶׁכְּתִב עַל מְוַקְצָה דָּאֵם לֹא אָסְרָה הַתּוֹרָה הוֹצָאָה בְּשַׁבַּת הָיָה מִתְּבַטֵּל עֵינֶקֶר הַטַּעַם וְהַמְּכַוֵּן שֶׁל אִיסוּר מְלֵאכָה בְּשַׁבַּת דְּהוּא דְלִמְעַן יָנוּחַ וְרָאִתָּה הַתּוֹרָה דָּאֵם הָיָה מוֹתֵר בְּשַׁבַּת לְהוֹצִיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת הָיָה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל עֵינֶף וַיִּגַּע בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת יוֹתֵר מִבְּיָמוֹת הַחוּל מִחֲמַת שֶׁכָּל הַשְּׁבוּעָה הוּא טְרוּד בְּמִלְאָכָתוֹ וְאֵין לוֹ פְּנָאֵי לְפָנוֹת חֲפָצָיו מְמָקוֹם לְמָקוֹם וּמְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת אֲבָל בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת שְׂהוּא פְּנוּי מִמִּלְאָכָתוֹ וְאָז הָיָה עוֹלָה עַל לְבוֹ לְפָנוֹת סְחוּרְתוֹ וְעֲצִיו וְאֲבָנָיו מְמָקוֹם לְמָקוֹם וּמַעִיר לְעִיר דָּאֵם הָיָה נִצְרָף לְסְחוּרָה שְׁלוֹ לְמַכְנֵר לְאֵיזָה עִיר אֲחֵרָת אוֹ דִּישׁ לוֹ סְחוּרָה בְּמָקוֹם אֲחֵר וְרוֹצָה לְהַבִּיאוֹ כָּאֵן הָיָה מֵנִיחַ הַכֹּל עַל יוֹם הַשַּׁבַּת מִשּׁוּם שְׂהוּא פְּנוּי מִמִּלְאָכָה וְנִמְצָא שְׂהָיָה עֵינֶף וַיִּגַּע בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת כְּלוֹ וַיִּבְטֵל עֵינֶקֶר הַמְּכַוֵּן שֶׁרָצָתָה הַתּוֹרָה שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יָנוּחַ בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת וּלְפִיכָּה אָסְרָה הַתּוֹרָה הוֹצָאָה מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת אֲף חַז"ל גָּזְרוּ עַל דְּבָרִים הַמְּוַקְצִים לְטַלְטֵל גַּם בְּאוֹתוֹ רֻשּׁוֹת עֲצָמוֹ שְׂמוֹנְחִים מִשּׁוּם דְּרָאוּ דָּאֵם יְבוֹא לְטַלְטֵל בְּבֵית יִשְׁכַּח וַיּוֹצִיא גַם לְרַה"ר וְלָכֵן גָּזְרוּ בְּדְבָרִים שְׂאֵינָם לְצִנְרָף אֲכִילָה לְטַלְטֵל כָּלֵל אֲבָל הַכֹּל מִשּׁוּם טַעַמוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם ז"ל.

וּמֵה שֶׁכ' הַרְמַב"ם אֵין פְּנוּנְתוֹ עַל טַלְטוּל הַמְּוַקְצִים בְּלַחֲוֹד אֲלֵא פְּנוּנְתוֹ לְתַת טַעַם גַּם עַל עֵינֶקֶר אִיסוּר הוֹצָאָה שְׂאֶסְרָה הַתּוֹרָה וְכֹלָהּ חַד טַעַמָא נִינְהוּ. וְנִמְצָא דְדַבְּרֵי הַגַּמ' וְהַרְמַב"ם עוֹלָה לְכַוְנָה אַחַת.

וְלִכְלֵל זֵה פְּנוּנָה הַתּוֹרָה בְּמִקְרָא הָיָה וְאָמַר רָאוּ כִּי ה' נִתְּן לָכֶם הַשַּׁבַּת הַזֵּינוּ לְטוֹבְתְכֶם פְּדִי שְׂתַנּוּחוֹ בַּיּוֹם הַשַּׁבַּת ע"כ הוּא נִתְּן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂשִׁי לְחֵם יוֹמִים כְּלוֹמֵר דְּלֹא כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל דְּעַתִּיכֶם דִּירְד לְחֵם יוֹמִים בְּשָׂבִיל הַכְּנָה וְחֲצֵי עוֹמֵר שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבַּת צָרִיף לְאֲכֹל בְּשַׁבַּת אֲלֵא מִשּׁוּם הוֹצָאָה יֵרַד לְחֵם יוֹמִים דְּהַשֵּׁם נִתְּן לָכֶם אֵת הַשַּׁבַּת פְּדִי שְׂיִהִיו לָכֶם

מנוחה ואינו פטעם איסור מלאכה דהוא משום דששת ימים עשה ה' את וכו' וינח ביום השביעי והיינו דהוא אות על חידוש העולם דבששת ימי המעשה ברא ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש ונמצא דהוא בשביל ה' וזהו דאמר להם משה בתחלה שבתון שבת קודש לה' אבל הוצאה מלאכה גרועה היא ואינה אות על חידוש העולם ולא נאסרה רק בשביל טובת ישראל כדי שיהא להם מנוח ביום השבת וזהו דאמר הקב"ה ראו כי ה' נתן לכם ור"ל לכם לטובתכם והלפך אסרתי לכם ג"כ הוצאה וע"כ הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים ולכן שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

והיינו שלא יצא איש ממקומו ללקט הפן בשבת דלמ"ד דתחומין דרבנן ע"כ מפרש דאל יצא היינו אל יוציא ואפילו למ"ד דתחומין מה"ת מ"מ בנודאי הוצאה נמי מפקינן מינן' דפשוטא דקרא בהוצאה מיירי וכמו שכ' התוס' בסופ"ק דעירובין (דף י"ז ע"ב ד"ה לאו) דלד"ה הך קרא בהוצאה נמי מיירי ורק רב אשי משני שם דכיון דכתיב אל יצא עיקר קרא בתחומין מיירי ולא מקרי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ע"ש.

ומסיים הכתוב דלאחר שגילה להם דהוצאה נמי אסור וישבתו העם ביום השביעי מאז ולהלן והיינו דשבתו גם מאיסור הוצאה מכאן ולהבא. ועי' בפ"ס דשבת פ"ז ה"ג דלמ"ד דבמרה לא איפקוד על הוצאה גם לאחר פך פשניתן להם הפן באלוש ג"כ לא נצטוו עדדין עד לאחר קבלת התורה והך קרא דאל יצא איש ממקומו לאחר מתן תורה אחר שנעשה המשפן נאמר ולא פתבו הקא רק משום דשייכי למילתא דמן וכמו שכ' התוס' שם בד"ה אתחומין ונ"ל דביו"ט דהוצאה מותר רק הכנה בעי אפשר דבאמת לא ירד מעי"ט רק עומר וחצי לעיו"ט וליום טוב בפוקר אבל לסעודה דמוצאי יום טוב אפשר דירד ביו"ט גופא כיון דהיו יכולין להביא לביתם ואפשר שזה דעת הר"ף ורמב"ם דסברי דגם בפסח סגי בלקח משנה ואף שפורסין אח"כ המצה השניה לשני פרוסות וליכא לחם משנה בעת ברפת המוציא מ"מ אין זה קפידא משום דלפי ה"ל בכל יו"ט סגי בלקח אחד שלם ופרוסה אף דאין זה מדרך הכבוד להניח פרוסה על השולחן משו"ה תקנו להביא שני לחמים שלמים אבל בפסח דעיקר מצוותו בפרוסה העמידו על הדין.

אכן לפי זה זכינו לדין חדש דבפסח שחל יום ראשון בשבת והא צריך לחם משנה לבד הפרוסה גם לדעת הר"ף והרמב"ם ז"ל ולא מצאתי לשום אחרון שיכתוב פן: והתוס' והרא"ש ז"ל דחולקים וס"ל דבעינן לחם משנה לבד הפרוסה אפשר דס"ל דיו"ט חייב בסעודה שלישית וע"כ הוצרך לירד לחם משנה בעיו"ט בשביל סעודה שלישית ונמצא דמחלוקת הר"ף והרמב"ם עם התוס' והרא"ש תליא אי יו"ט חייב בסעודה שלישית או לא וא"נ י"ל דפליגי בזה דהתוס' ס"ל דהוצאה שלא לצורך יו"ט לד"ה אסור והא דאמרינן דאין עירוב והוצאה ליו"ט היינו דמותר אף שלא לצורך או"נ אבל לצורך חול אסור ועפ"ז עולה לנו כמין חומר ליישב עיקר הקושיא הנצב פתח השער בשם הגאון מוהרי"ח ז"ל דעיקר הטעם שתקנו חז"ל לבצוע על לחם משנה בשבת וביו"ט אינו משום זכר לנס שירד לחם משנה בע"ש ויו"ט לבד אלא כדי לזכור ולהודיע מזה פמה הלכתא רבתי לשבתא שיש לנו מנס הזה א' דאסור לאפות ולבשל בשבת וצריך להכין הכל בע"ש.

ב' דסעודת שפּת בְּעֵי הַכֶּנֶה מִיּוֹם חוֹל וְאִם לֹא הוּכַח מִיּוֹם חוֹל אָסוּר מֵה"ת לְאַכּוֹל בְּשַׁבַּת
דְּמוֹקָצָה דְּאוֹרֵייתָא. ג' אִיסוּר הוֹנָאָה בְּשַׁבַּת.

וביו"ט דְּלִיכָא אִיסוּר הוֹנָאָה מ"מ צָרִיךְ לָחֵם מִשְׁנֵה לְאַשְׁמוּעֵינּוּ דְּסֵעוּדַת יו"ט בְּעֵי ג"כ
הַכֶּנֶה מִיּוֹם חוֹל וְאִף דְּהַכֶּנֶה בִּידֵי אָדָם מוֹתֵר בִּיּו"ט מ"מ הַכֶּנֶה בִּידֵי שְׂמִים אָסוּר גַּם בִּיּו"ט
דְּאִין יו"ט מְכִינָה לְעֶצְמָה.

אָבֵל מֵה דְּבִיּו"ט שְׁחַל בַּע"ש יָרַד בְּיּוֹם ה' לָחֵם שְׁלֵשׁ מִזֶּה לֹא נִשְׁמַע לָנוּ דִּין חֲדָשׁ דְּזֵה
מִמִּילָא יְדַעִינּוּ פִּינּוּ דְּסֵעוּדַת יו"ט גּוֹפֵא בְּעֵי הַכֶּנֶה פְּשׁוּט דְּאִין יו"ט מְכִין לְשַׁבַּת דְּאִף לְמ"ד
דְּצָרְכֵי שַׁבַּת נַעֲשִׂין בִּיּו"ט הֵינּוּ הַכֶּנֶה בִּידֵי אָדָם שְׁמוֹתֵר לְצוֹרֵךְ יו"ט עֲצָמוּ אָבֵל הַכֶּנֶה
בִּידֵי שְׂמִים דְּלִיּו"ט עֲצָמוּ ג"כ אָסוּר אִם הֵכִין בּוּ בְּיּוֹם אֵין לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת דִּיהָ מוֹתֵר
לְהֵכִין מִיּו"ט לְשַׁבַּת וְהַלְכָּה לֹא תִקְנוּ לְהַצְרִיךְ לָחֵם שְׁלֵשׁ דְּמִזֶּה לֹא שְׁמַעִינּוּ דִּין חֲדָשׁ פְּלִל:
וְעוֹד לּוֹלָא דְּמִסְתַּפִּינָא הֵייתִי אוֹמֵר דְּגַם בִּיּו"ט שְׁחַל בַּע"ש לֹא יָרַד רַק לָחֵם מִשְׁנֵה בְּלִבְד
וְנַעֲשֶׂה גַם דְּבַעֲנוֹר שְׁיָרַד לִיּו"ט הֵיךְ מְסַפִּיק גַּם לְיּוֹם הַשַּׁבַּת וְכֵן בִּיּו"ט שְׁחַל לְהִיּוֹת אַחַר
הַשַּׁבַּת ג"כ דְּכַוְנָתִי: וּמִנָּא אָמִינָא לֵה מֵהָא דְּאָמְרִינּוּ בַּפ"ק דְּבִיּוֹצָה דְּתַנִּי תַנָּא קַמִּיהָ דְּרַבִּי
יּוֹחָנָן דְּהַמְבַּשֵּׁל גִּיד הַנֶּשֶׂה בִּיּו"ט וְאָכְלוּ לּוֹקָה חֲמֵשׁ לּוֹקָה מְשׁוּם מְבַשֵּׁל גִּיד בִּיּו"ט כּו'
וְהַקְּשָׁה לִי מְנַפְלֵג אַחַד דְּלַר"ל דַּס"ל דְּחֻצֵי שְׁעוֹר מוֹתֵר מֵה"ת לְמֵה לּוֹקָה מְשׁוּם מְבַשֵּׁל
בִּיּו"ט דְּהָא מֵה"ת יְכוֹל לְאַכּוֹל פְּחוֹת פְּחוֹת מְפָשְׁעוֹר וְנִמְצָא דְּמֵה"ת הוּא בִּישׁוּל לְצוֹרֵךְ
יו"ט וְאִנְכִי הַשַּׁבַּתִּי לוֹ דְּכִינּוּ דַּמ"מ מְדַרְבְּנָן אָסוּר בְּאָכִילָה לֹא מְקַרִי אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ
דְּהָא מ"מ הַשַּׁתָּא אָסוּר לְאַנְכְלוּ מִחֲמַת אִיסוּר דְּרַבְּנָן וְרֵאזִיה לְזֵה מְפָסוּי הַדָּם דְּמַבְּנֹאָר
בִּיּו"ט בַּסִּי"ח בַּפּמ"ג בַּס"ק כ"ז דְּאִף סָפֵק טְרַפֶּה פְּטוּר מְכִיסוּי הַדָּם וְלֹא אָמְרִינּוּ דְּהוּי
סְפִיקָא דְּאוֹרֵייתָא דְּשַׁמָּא כְּשִׁירָה הִיא מְשׁוּם דַּמ"מ אָסוּר לְאַנְכְלוּ מִחֲמַת סָפֵק לֹא מְקַרִי
אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאִף לְדַעַת הַרְמַב"ם דְּכָל סְפִיקָא דְּאוֹרֵייתָא אֵינּוּ אָסוּר אֲלֵא מְדַרְבְּנָן מ"מ
מְדַרְבְּנָן מֵיהֵת אָסוּר לְאַנְכְלוּ וַא"כ בַּנְד"ד נְמִי פִּינּוּ דַּמ"מ הַשַּׁתָּא אָסוּר לְאַנְכְלוּ בְּשִׁבִיל
אִיסוּר דְּרַבְּנָן אֵינּוּ בְּכָלֵל אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ וְהַלְכָּה אֲפִילוּ אִם הֵיךְ מְכַוְנָן לְבַשְׁלוּ ע"מ
לְאַכְלוּ בִּיּו"ט פְּחוֹת פְּחוֹת מְפָשְׁעוֹר אֲפִילוּ הֵכִי חֲזִיב מְלָקוֹת מְשׁוּם בִּישׁוּל יו"ט.

וּבְזֵה יִתְיַשֵּׁב מֵה שְׁהַקְּשָׁה הַצַּל"ח בְּפִסְחִים שָׁם דְּלָמָּה לֹא תַנִּי דְּהַמְבַּשֵּׁל גִּיד הַנֶּשֶׂה בִּיּו"ט כ
בְּחֻלְב דְּלוֹקָה שֵׁשׁ וְעִי"ש מֵה שְׁתִּי וְאָמְנָם לַפּמ"ש כ בִּיּו"ט הוּי רְבוּתָא יוֹתֵר דְּלֹא נִימָא
דְּאֵינּוּ לּוֹקָה בְּשִׁבִיל מְבַשֵּׁל בִּיּו"ט מְשׁוּם דְּמֵה"ת מוֹתֵר ח"ש קַמ"ל דְּחֻצֵי שְׁעוֹר אָסוּר
מֵה"ת אוּ דַּקַּמ"ל אֲפִילוּ אִיסוּר דְּרַבְּנָן אָסוּר לְבַשְׁלוּ מֵה"ת וְכַנ"ל.

וְעוֹד י"ל דַּקַּמ"ל דְּלֹא אָמְרִינּוּ מִתּוֹךְ וְכַב"ש וְכַדְאָמְרִינּוּ בְּבִיּוֹצָה י"ב דְּהָךְ בְּרֵייתָא ב"ש
הִיא. וַא"נ י"ל דְּלֵהֵכִי לֹא תַנִּי בִּיּו"ט כַּדְּס"ל כַּר"י דְּאִין מְלָקוֹת בְּחִיבֵי פְּרִיתוֹת וּלְדִידִיָּה
בִּיּו"ט אֵינּוּ לּוֹקָה רַק ד' דְּבִבְיָשׁוּל וְאָכִילָה אִיכָא פְּרִת וְלִיכָא מְלָקוֹת וּק"ל: ש וְאָמְנָם
פְּשׁוּפְּרִתֵי הַדְּבָרִים לְכַבּוּד יְדִידֵי הַגָּאוֹן מו"ה מְאִיר מִיכָל נ"י הַגַּאב"ד דַּק"ק שְׂאֵט הַעִיר
עַל סְבָרָא זֹו מֵה"ש"ס דְּבִיּוֹצָה דְּאוֹשְׁפּוֹזִיכְנָא דְּרַב אַדָּא בַר אֶהֱבָה הֵנָּה לִיהָ הַנֶּה בִּיּוֹצָה בִּיּוֹצָה מִיּו"ט
לְשַׁבַּת אַתָּא לְקַמִּיהָ אָמַר לִיהָ מְאִי לְאַטְוּוֹינְהוּ הָאִידְנָא וְנִכְלִינְהוּ לְמַחַר א"ל מְאִו דַּעֲתָה רַב
וּר"י הַלְכָה כַּר"י אֲפִילוּ ר"י לֹא קִשְׁרֵי אֲלֵא לְגוֹמְעָה לְמַחַר אָבֵל בְּיּוֹמִיהָ לֹא וְהַתְּנָא אַחַת
בִּיּוֹצָה שְׁנוּלְדָה בְּשַׁבַּת וְכו' אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָהּ וְכו' ע"כ.

ומשמע דטעמא דאסור לצלות ביו"ט רק משום דאסורה בטלטול אבל אם מותר לטלטל הביצה הנה מותר גם לצלותה לצורך מחר. ולכאורה תמוה דהא בפסחים מ"ז אמרינו לרבה דהא דמותר לאפות מיו"ט לשבת הוא מטעם הואיל ומקלעי ליה אורחים וקושי ליה והכא פינו דהביצה אסור באכילה ליומא ליפא הואיל וא"כ בלא"ה אסור לצלות מצד אסור מלאכה ביו"ט ולמה הנצרך להביא מבריימא דאסורה בטלטול אלא ע"כ פינו דאינה אסורה רק מדרבנן או מצד מוקצה אם נולדה הביצה מתרנגולת העומדת לגדל ביצים או משום גזירה דיו"ט אחר השבת שפיר י"ל הואיל פינו דמה"ת מותר באכילה אלמא דדבר שאינו אסור רק מדרבנן מקרי אנוכל נפש ואין פאן אסור תורה וא"כ הדרא הקושיא הג"ל לדוכתיה והשבתתי לו דמאן לימא לן דסבר רבה דילמא ס"ל כרב חסדא בפסחים מ"ז) דלא אמרי' הואיל והא דמותר לאפות ולבשל לצורך שבת ע"י עירוב תבשילין היינו משום דמה"ת צרכי שבת נעשין ביו"ט וא"כ לפום הך סברא לא איכפת לן מאי דאסורה היום דהא אפילו במבשל סמוך לחשיכה ביו"ט על שבת באופן שלא יספיק הזמן לאכול ביו"ט מ"מ מותר לבשל לצורך שבת וא"כ מה בכך דאינה ראוי לאכילה היום ולפיקה אי לאו אסור מוקצה הנה מותר לצורך מחר [ומדע דהא מקשה שם לרב חסדא מלקחם הפנים דלמה אינו מותר לאפות ביו"ט בשביל שבת והוצרך לתרץ דשבות רחוקה לא התירו ואף דאפיית לקחם הפנים בנודאי לא הנה דחי יו"ט אף אם הנה זמן אכילתו ביו"ט דלא גרע משתי הלחם דאינו דוחה יו"ט ואף דנאכל בו ביום משום דכתיב לכם ולא לגבוה אלמא דאף דבר האסור לאפות בשביל יו"ט גופא מ"מ בשביל שבת מותר וכ"כ התוס' שם בפסחים ד"ה ואי והוכיחו מזה דלא כפרש"י שם ע"ש היטיב]: ואכן שוב חזר והשיב על זה הגאון הג"ל דלפי מש"כ רש"י ז"ל שם בפסחים הטעם דאמרינו דמדאורי' צרכי שבת נעשין ביו"ט הוא משום דהם קדושה אחת דיו"ט נקרא שבת והוי כחד יומא אריכתא עי"ש ברש"י וא"כ זה אינו אלא למ"ד דשבת ויו"ט הם קדושה אחת אבל אנו הא אמרינו לר' יוחנן דס"ל דנולדה בזה מותרת בזה משום דס"ל דשני קדושות הם וכר"א וא"כ לדידיה ליפא שום סברא לומר דצרכי שבת נעשין ביו"ט דהא משמע מרש"י שם דקרא מפורש לזה ליפא רק מצד הסברא נפקא לן הכי משום דהוי קדושה אחת וא"כ לר"י דס"ל באמת דשני קדושות הן ע"כ עיקר הטעם דאופין מיו"ט לשבת ע"י עירובי תבשילין משום הואיל הוא וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא היא הנה מותר לבשל הביצה פינו דאסורא לבו ביום וליפא הואיל והנה לפום ריהטא הנה מקום לומר דאין פנונת רש"י ז"ל לומר משום דקי"ל דהם קדושה אחת דחדא דהאיה כ"כ בפשיטות דהא פלוגתא דתנאי ואמוראי היא ועוד דהא קי"ל באמת כר"י דשבת ויו"ט שני קדושות הם אלא ר"ל דאף דלענין הדין הם נחשבים כב' קדושות מ"מ לענין לעשות מלאכה מיו"ט לשבת נחשב כקדושה אחת דכיון דהתורה התירה מלאכת אנוכל נפש לצורך יו"ט מסתברא דמותר גמי לצורך שבת דיו"ט גמי איקרי שבת דהא נדאי נראה דמותר לבשל ולאפות ביו"ט ראשון לצורך יו"ט אחרון אם יודע דיהנה אנוס ולא יוכל לבשל ולאפות בחול המועד ליו"ט אחרון וראיה לדבר זה מהא דמקשינו בפסחים שם למ"ד דצרכי שבת נעשין ביו"ט למה לקחם הפנים אין דוחה יו"ט פדי לאכול לשבת הבאה אלמא דס"ל להגמ' בפשיטות דגם לשבת אחרת מותר ואף דלשבת אחרת בנודאי לא שייך לומר דהם קדושה אחת וחד יומא אריכתא אלא ע"כ דמסתברא להגמ'

דְּכַל שֶׁהוּא יוֹם קוֹדֵשׁ כְּמוֹ זֶה מְנוֹתָר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה מְזִיזָה לְזֶה וְאֵף דְּמִשְׁנֵי שָׁם בְּאַמְתָּ דְּשָׁבוֹת רַחוּקָה לֹא הִתִּירוּ מ"מ מִשְׁמַע דְּאִינוּ אֱלָא אִיסוּר דְּרַבְּנָן מְדָאָר לֹא הִתִּירוּ וְלֹא אָמַר דְּלֹא הִתִּירָה הַתּוֹרָה וּמִשְׁמַע לְהִדְיָא דְּאִינוּ אֱלָא גְזִירָה דְּרַבְּנָן וְא"כ אִינוּ מְנוֹכַרָּח דְּתַלְמֵי בְּדִין אִי שְׁבֵת וּי"ט קְדוּשָׁה אַחַת הִיא אוֹ לֹא: שׁוּב רְאִיתִי לְהַמְגִ"א בְּסִי' תַּקְכ"ז סְעִיף י"ג ס"ק י"ג עַל הָא דְּכ' שָׁם בִּשְׁו"ע דְּאֵף שְׁהֲנִיחַ ע"ת אִינוּ יָכוֹל לְבַשֵּׁל מִי"ט רֵאשׁוֹן לְשַׁבָּת פְּתַב ע"ז ב' טְעָמִים אוֹ מִשׁוּם דְּאֶפְשָׁר לְבַשֵּׁל בִּי"ט שְׁנֵי דְּאִינוּ אֱלָא מְדַרְבְּנָן אוֹ מִשׁוּם דְּשָׁבוֹת רַחוּקָה לֹא הִתִּירוּ וְנִפְקָא מִיְגִיָּה בֵּין הַטְעָמִים אִם יוֹדַע שְׁיִהְיֶה אָנוּס וְלֹא יוֹכַל לְבַשֵּׁל לְמַחַר דְּלִטְעַם הִרְאשׁוֹן מְנוֹתָר וְלִטְעַם הַשְּׁנֵי אִיסוּר ע"ש וְנִרְאָה דְּאֵף לִטְעַם הַשְּׁנֵי אִינוּ רַק אִיסוּר דְּרַבְּנָן אֲבָל מֵה"ת בְּנוֹדָאֵי מְנוֹתָר וְאֶפְשָׁר דְּאֵף אִם יִהְיֶה לוֹ פְּנָאֵי לְבַשֵּׁל בְּיוֹם חוּל לְצוֹרֵךְ שְׁבֵת וּכְמַש"ל מְדָאָר דְּשָׁבוֹת רַחוּקָה לֹא הִתִּירוּ מִשְׁמַע דְּאִינוּ אֱלָא שְׁבוֹת דְּרַבְּנָן: וּכְבוֹד חֲתָנֵי הָרַב הַחֲרִיף וּבָקִי וְכו' מו"ה נְחוּם נ"י הָעִיר ע"ז דְּלִפִּי מֵה שְׁפַתְבְּתֵי תַקְשָׁה דְּהִיכִי אָמַר רַב חֲסֵדָא דְּהֵאָפְּהָ מִי"ט לְחוּל לֹקְהָ דְּכִינּוּן דִּס"ל דְּאֵף לְשַׁבָּת אַחֲרַת מְנוֹתָר א"כ לְעוֹלָם הָוֵי הַתְּרַאֲת סָפֵק דְּשָׁמָּא יִשְׁהָה הַמְּאָכֵל לְשַׁבָּת הַבְּאָה.

אֲבָל אִין זֶה קוּשְׁיָא דְּחֻדָּא י"ל דְּמִיְיָרֵי בְּאוּפָה שְׁיִדוּעַ דְּהַמְּאָכֵל יִתְקַלְקַל אִם יִמְתִּין עַד לְשַׁבָּת וְעוֹד י"ל דִּס"ל בְּאַמְתָּ דְּהַתְּרַאֲת סָפֵק שְׁמָה הַתְּרַאֲה: וְגַם מֵה שְׁהִקְשָׁה כְּבוֹד חֲתָנֵי הַנְּ"ל דְּמִלְחָם הַפְּנִים אִינוּ רְאִיָּה דְּהֵתָם א"א לְאָפוֹת לְאַחַר יו"ט דַּע"כ צְרִיךְ לְאָפוֹת בִּי"ט דְּהָא צְרִיךְ לְהִיּוֹת עַל הַשְּׁנוֹלְחָן מִשְׁבֵּת לְשַׁבָּת אֲבָל לַעֲשׂוֹת לִי"ט אַחַר דְּיָכוֹל לְהַמְתִּין לְאַחַר יו"ט אִינוּ רְאִיָּה דְּמְנוֹתָר וְרְאִיָּה מִמְכָּשִׁירֵי פְּסַח לר"א דִּס"ל דְּדַחֵי שְׁבֵת אֵף דְּאֶפְשָׁר מִע"ש מ"מ בְּשַׁבָּת שְׁלַפְנֵי י"ד בְּנוֹדָאֵי אִיסוּר פִּינּוּן דְּיָכוֹל לַעֲשׂוֹת בִּי"ד.

וְאַמְנָם גַּם זֶה אִינוּ רְאִיָּה דְּהֵתָם דְּחוּי הוּא דְּהָא אִינוּ אֱלָא דְּרַךְ מְקַרְהָ אֲבָל בִּי"ט הוּא הַיְתֵר גְּמוּר וְשִׁפִּיר י"ל דְּמְנוֹתָר מִן הַתּוֹרָה אֶפְיָלוּ בְּשַׁבִּיל יו"ט אַחַר אֶפְיָלוּ אִם יוֹכַל לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם חוּל: וְעוֹד בְּלֹא"ה כְּבָר דְּחָה הַתּוֹס' לְפִרְש"י דְּמִטְעַם קְדוּשָׁה אַחַת לֹא שְׁיִיף לְהַתִּיר מִי"ט לְשַׁבָּת רַק בְּדָבָר שְׁמוֹתָר לְצוֹרֵךְ יו"ט גּוּפָא אֲבָל בְּלָחֵם הַפְּנִים דְּלֹא דַחֵי יו"ט גּוּפָא הִיכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת דִּיהָא מְנוֹתָר לְאָפוֹת בִּי"ט בְּשַׁבִּיל שְׁבֵת דְּמֵה בְּכֹף דְּהֵם קְדוּשָׁה אַחַת.

וְלָכֵן כְּתָבוּ הַתּוֹס' דְּהָא דְּצָרְכֵי שְׁבֵת נַעֲשִׂין בִּי"ט לֹא מִשׁוּם דְּקְדוּשָׁה אַחַת הִיא אֱלָא מִשׁוּם פִּינּוּן דְּהִיא מְצוֹת שְׁבֵת וְאִם לֹא יַעֲשֶׂנָה בְּיוֹם טוֹב שׁוּב לֹא יַעֲשֶׂנָה חֲשׁוֹב כְּמוֹ אֲנָכֵל נִפְשׁ בִּי"ט ע"ש וְא"כ בְּפִשְׁיטוֹת נִיחָא בְּהָד דר"י: וְשׁוּב רְאִיתִי גַם לְהַצִּל"ח שְׁתִּי' ג"כ דְּאִי לֹא מִשׁוּם טְלִטוּל מְנוֹקְצָה הִי מְנוֹתָר לְצִלוֹת בְּשַׁבִּיל שְׁבֵת וְאֵף דְּלִיכָא הוּאִיל מִשׁוּם דְּצָרְכֵי שְׁבֵת נַעֲשִׂין בִּי"ט וְאָכֵן צ"ע דְּלֹא הִבִּיא ד' הַתּוֹס' בְּזֶה דְּהָא לְדַעַת רש"י אִינוּ מְנוֹתָר רַק בְּדָבָר הַמְנוֹתָר בִּי"ט עֲצָמוּ רַק דְּמַבְשֵׁל בְּזִמְנָן דְּאִינוּ יָכוֹל לְאָכּוֹל עוֹד אֲבָל בְּדָבָר שְׁאִיסוּר בִּי"ט עֲצָמוּ לֹא שְׁיִיף לְהַתִּיר בְּשַׁבִּיל שְׁבֵת אֲבָל לִפִּי דַּעַת הַתּוֹס' א"ש.

וּלְפִי זֶה אִין חִילּוּק כְּלָל בֵּין אִם הָוֵי קְדוּשָׁה אַחַת אוֹ ב' קְדוּשׁוֹת: כֹּל זֶה כְּתָבְתִי לִפִּי שִׁיטַת הַש"ס בְּבִלִי אֲבָל הַמְעִינִין בִּירוּשְׁלַמִי בְּרַפ"ב דְּבִיצָה יִרְאָה דְּשִׁפִּיר תַּלְמֵי אַהֲדָדִי וּר"א דִּס"ל דְּשַׁבָּת וּי"ט שְׁנֵי קְדוּשׁוֹת הֵם לְשִׁיטָתוֹ אֲזִיל בְּזֶה וְכֵן ר' יוֹחָנָן דִּס"ל דְּחֻצֵי שְׁעִיעוּר אִיסוּר מֵה"ת ג"כ לְשִׁיטָתוֹ דִּס"ל דְּשַׁבָּת וּי"ט שְׁנֵי קְדוּשׁוֹת הֵם.

דְּאֶמְרִינּוּ שָׁם דְּמַנ"ל דְּאִין אוֹפִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֱלָא ע"י עִירוּבֵי תַבְשִׁילִין דְּכָתִיב אַתְּ אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ וְאֵת אֲשֶׁר תַּבְשִׁלוּ בְּשִׁלוּ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר אוֹפִין עַל הָאָפוּי וּמְבַשְׁלִין עַל

המבואר וכו' רבי יהושע אומר וכו' אמר רבי אלעזר [והוא רבי אליעזר בן פדת דהוא אמורא] דאיתא כמ"ד במרה ניתנה השבת ביום כמ"ד באלוש ניתנה השבת עומדין באלוש ומנהירין באלוש והדר מקשי איתא חמי דבר תורה הוא אסור ועירובי תבשילין מתירין א"ר אבנהו בדין הנה שיהו אופין ומבשילין וכו' אם את אומר פן אף הוא וכו' והנה דברי הירושלמי אלו צריף ביאור דמאי פנון ר' אליעזר במאי דאמר איתא כמ"ד דבמרה ניתנה השבת וכו' וכן דלמה לא מקשה מיד איתא חמי דבר תורה הוא אסור וכו' ודברי הפ"מ בזה תמוה לפענ"ד.

ואמנם פירוש הפשוט בזה כמו שפירש הק"ע שם אף מעט צריף להוסיף ביאור על דברי ונהיננו דר"א סובר דבאמת על אסור מלאכה בשבת כבר נצטוו במרה כמו שכ' לעיל באריכות וכשנאמרה להם פ' המן באלוש [וכמו שמתבאר בסדר עולם ובמדרש רבה דבאלוש ניתן להם המן] לא הוצרך להזהיר להם על הקנה בידי אדם רק על הקנה בידי שמים וכנ"ל ומה שאמר משה לנשיאי העדה הוא אשר דבר ד' שבתון שבת קודש הנינו דמשום זה צריף הקנה מיום חול ואמנם מה דמסיים דאת אשר תאפו אפו הוא מותר דזה כבר נצטוו במרה ולכן מפרש ר"א דקרא אתי ליו"ט שחל בע"ש דאסור לאפות אפי' ביו"ט לצורך שבת רק דצריף לאפות ביום חול לצורך שבת וזה הדין לא נאמר במרה כלל רק דעתה נתחדש להם דין זה דנלמד בהא דאמר ד' למשה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ודרשינו במכילתא ע"ז מפאן שמעריבין מעיו"ט לשבת [כ"ה גירסת הגר"א ז"ל שם במכילתא וגירסא הישנה מפאן שמעריבין מע"ש לשבת ופ"י המפרש דקאי על עירובי חצירות ואינו אלא אסמכתא בעלמא מדרבנן תמוה דמאי ענין עירובי חצירות להקנה והיכן מרומז פאן עירובי חצירות ולכן גי' הגר"א ז"ל עיקר] ונראה דדריש זה מדכתיב הששי בה"א הידיעה משמע דנוקא ביום הששי דכל ימות השנה הוי הקנה מיום הששי לשבת אבל יש לה יום ששי דאסור להכין ממנו לשבת אלא צריף להכין מיום ה' ואיזה זה יו"ט שחל בע"ש וכן פירש הגאון מלבים זצ"ל בפ"י החנומש שם וכן פירש"י בריש ביצה על הא דאמרינן שם דחול מכין לשבת.

וא"כ נלמד מדבור זה שני דברים חדא דסעודת שבת צריף הקנה ועוד דאסור לבשל מיו"ט לשבת וזהו דאחר שהגידו נשיאי העדה למשה דלקטו לחם משנה אז נזכר מה שאמר לו השם ואמר להם דהוא הדבר אשר דבר ד' שבתון שבת קודש לד' מחר.

כלומר דכיון דהוא יום קודש צריף הקנה מיום חול אבל דבר שלא היה מוכן מיום חול כגון ביצה שנולדה ביו"ט אסור לאכול בשבת מן התורה ועוד דאסור להכין הקנה דבידי אדם מיו"ט לשבת.

דב' הכנות אחד דבידי שמים ואחד דבידי אדם אסור מיו"ט לשבת פי אם אשר תאפו ביו"ט לצורך שבת אפו מתחילה מעיו"ט דאין אופין אלא על האפוי ונהיננו ע"י עירוב תבשילין ולזה פנון ר"א בירושלמי דלמד מקרא דאשר תאפו אפו ונהיננו דנלמוד מהך קרא דבלא עירוב תבשילין אסור וע"י עירוב תבשילין מותר ונהיננו פדרשת המכילתא דמפאן דמעריבין מעיו"ט לשבת ולדידיה הכל מה"ת הוא ואמנם ר"א אומר ע"ז דזהו למ"ד דבמרה נצטוו על מלאכה בשבת ולא איצטריף קרא דנהכינו רק על הקנה דבידי

שמים אכל למ"ד דבאלוש נצטוו על השבת אינו ראיה כלל על הכנה דבידי שמים רק על הכנה בידי אדם וזהו דאמר דעומד באלוש ומזהירין באלוש וכמו שפי' הק"ע שם.

ואפשר דרבה ואידך אמוראי דפליגי בהכנה פליגי בזה אי במקרה נצטוו או באלוש] ולכן מקשה דכיון דלהך מ"ד לית לן ראי' על עירובי תבשילין מקרא א"כ האיה מהני העירובי תבשילין להתיר אסור תורה ומשני דבאמת להך מ"ד צרכי שבת נעשין ביו"ט.

וא"כ הדין דצרכי שבת נעשין ביו"ט או לא תליא אי במקרה נצטוו או דבאלוש נצטוו ועפ"ז נ"ל ר"א דס"ל דשבת ויו"ט ב' קדושות הם לשיטתו אזיל דלמד מהך קרא דאשר תאפו אפו דעירובי תבשילין מה"ת דצרכי שבת אין נעשין ביו"ט וע"כ משום דהוי שתי קדושות וכמו שפירש"י דהטעם דמ"ד דצרכי שבת נעשין ביו"ט משום דס"ל דהוא קדושה אחת ובזה א"ש מה דס"ל לר"י דחצי שיעור אסור מה"ת והיינו משום דחזינון כן בביצה במעשה דאושפזינפניה דרב אדא בר אבהה דס"ל פרבי יוחנן דהוי שתי קדושות וא"כ ממילא דס"ל דצרכי שבת אין נעשין ביו"ט והאיה הנה עולה על דעתו לצלות ביו"ט בשביל שבת הא ליכא הואיל וע"כ דשמיע ליה מר' יוחנן דדבר שאינו אסור רק מדרבנן מותר מה"ת לאפות ביו"ט משום דמה"ת הא חזיא לי' וא"כ תקשה עליו דר' יוחנן מבריית' דביצה דהמבשל גה"נ ביו"ט דלוקה משום מבשל ביו"ט ואמאי הא מה"ת יכול לאכול מיניה פחות פחות מפשיעור וע"כ דס"ל להבריית' דחצי שיעור אסור מה"ת ומזה הכריח ר"י לומר באמת דחצי שיעור אסור מה"ת דאל"כ תקשה עליו מבריית' ור"ל דס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת י"ל דס"ל באמת דדבר שאסור באכילה מדרבנן אסור מה"ת לבשלו ביו"ט דכיון דמ"מ אסור לאכול תו לא מקרי אשר יאכל לכל נפש ובזה יתיישב כל הקושיות בעז"ה: ואמנם עכ"פ לדין דקי"ל דהכנה דאורייתא ושבת ויו"ט שתי קדושות הם ע"כ דס"ל דקרא דנהכינו את אשר יביאו אתה להכנה בידי שמים לאשמוענו דאין יו"ט מכין לשבת וכן דהכנה דבידי אדם ג"כ אסור ביו"ט לצורך שבת וכמו דדריש במכילתא והא דמבשילין מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין היינו מטעם הואיל ועכ"פ הך קרא ביו"ט שחל בע"ש מייירי ועפ"כ מסיים הפתוב והיה משנה על אשר ילקטו יום יום אלמא בהדיא דאפילו אם חל יו"ט בערב שבת דהנצרכו ללקוט ביום ה' לצורך ג' ימים מ"מ לא יהי' רק משנה לחם על יום יום אלמא דיותר מלקח משנה מעולם לא ירד וע"כ דמעשה ניסים היה בו דהספיק העומר לב' ימים ואפשר דזהו דאמרינו דברכו במן וקדשו במן דהי' בו ברכה דבשבת ויו"ט הסמוכין זה לזה הספיק עומר אחד לב' הימים ובזה נסתלק תמיהת הגאון הנ"ל והיינו דלא הונכר בשום מקום בדברי חז"ל במדרשים ובגמ' לענין שבת ויו"ט פמה עומרים ירד אז בעיו"ט וכן לא הונכר כלל בשום פוסק לחקור בזה וע"כ פנ"ל דהי' פשוט להם דיותר מלקח משנה מעולם לא ירד: ולענין מה שהבאתי לעיל בשם התוס' דשבת דלמ"ד דעל תחומין והוצאה לא איפקוד במקרה לא נצטוו אתחומין והוצאה עד לאחר הקמת המשכן.

נתיישב בזה מה ששמעתי ממר אחי הגאון זצ"ל זה יותר משלשים שנה שעמד בתימה על הא דאמר ר"י בן לוי בשבת (דף פ"ח ע"ב) דבכל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מילין והיו מלאכי השרת מדין אותן וכו' והעיר דלדעת הפוסקים דתחומין די"ב מיל הוא מן התורה היכי אפשר שע"י מעמד הקדוש הנה דשמעו

הדיבור מפי הגבורה יהיה נגדם להם לעבור עבירה ע"ז לצאת חוץ לתחום בשבת דהא הפל מודים דהתורה ניתנה בשבת וא"כ בפעשה ששמעו הדיבור דזכור את יום השבת לקדשו וגו' לא תעשה מלאכה וגו' וגם תחומין בכלל היא נגדם להם לעבור ע"ז.

וגם היא נגדה מותר למה"ש להחזיר את ישראל לתוך המחנה דהא מי שיצא חוץ לתחום אפי' מחמת אונס אין לו אלא ארבע אמות ובשלמא לר"י בן לוי י"ל דאזיל לשיטתו (במד"ר שה"ש ע"פ ישקני מנשיקות וגו') דס"ל שם דלא שמעו מפי הגבורה רק שני דברות הראשונות וזה הוא דמדייק הקא בגמ' פל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה חזרו לאחוריהן ועדיין לא הונתרו על השבת שהוא בדבור החמשי [וס"ל כמ"ד דאתחומין לא איפקוד במרה].

אבל במכילתא דאיתא שם בהדיא דבכל הי' דברות חזרו לאחוריהן דהא אמר דהלכו באותו היום ק"כ מיל [וס"ל פרבנו במד' שם דכל הי' דברות שמעו מפי הקב"ה] הדרא השקשיא לדונקתא פו שמעתי ממר אחי ז"ל ונהנה באמת לפי מה שפרש"י שם בשבת דהקרובים לדבור היו חוזרין מפחד הקול עד סוף המחנה ע"כ.

בלא"ה לא קשיא כ"כ דמשמע דלא יצאו חוץ למחנה רק עד סוף המחנה ולא עד בכלל ואכן אף לפי דמשמע מלשון המכילתא הנ"ל דחזרו י"ב מיל ממש מ"מ לפי דברי התוס' הנ"ל לק"מ דאף דנצטוו בו ביום על איסור מלאכה בשבת מ"מ על הוצאה ותחומין לא נצטוו רק לאחר הקמת המשכן ומזה יהיה ג"כ ראיה דהלכה פרבא דהמכילתא וריב"ל מסייעין ליה דאתחומין והוצאה עדיין לא איפקוד במרה ודו"ק הנלע"ד פתבתי בעזה"ש: סימן כ ראוי לברר להלכה אם יש לחוש לדעת התשב"ץ שהובא במג"א בסי' רפ"ב ס"ק א' [ועי' באלהי' רבא שם סק"ג] דעכשיו דכל העולין לתורה מברכין לפניה ולאחריה אין להוסיף על שבועה קרואים דהוי בגורם ברכה שאין צריכה וכתב הפנסת הגדולה ונהביאו המג"א שם דכן ראוי לנהוג אם לא במקום חתונה או ברית וכן איתא בספר מעשה רב דכן נהג הגר"א ז"ל בבית מדרשו שלא להוסיף על ז' קרואים בשבת וכן נוהגים אחריו עד היום בביהמ"ד שנקרא על שמו ועוד באיזה בתי מדרשות בפ"ק.

או דילמא דאין קפידא לחוש לזה וכדעת כל הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל שגראא מדבריהם דלא ס"ל פסברת התשב"ץ הנ"ל וכן הוא המנהג בכל תפוצות ישראל דמוסיפין בשבת כמה קרואים ואין פוצה פה ומצפצף ע"ז: תשובה הנה כבר כתב המג"א בעצמו שדעת כל הפוסקים שאפילו האידנא שפלן מברכין מותר להוסיף על שבועה קרואים ופשוט שפוננתו מדהעתיקו הרי"ף והרא"ש להמשנה דאבל מוסיפין עליהן ולא בארו דעכשיו שתקנו חז"ל דכולהו מברכין אסור להוסיף משמע דסבירא ליה בפשיטות דאף האידנא מותר להוסיף וכן הרמב"ם ז"ל כתב להדיא בפרק י"ב מהלכות תפלה הלכה ט"ז כמה הן הקוראין בשבת בשחרית קורין שבועה וכו' אין פותחין מהם אבל מוסיפין עליהם וכן נמשכו אחריו הטור והשו"ע בסי' רפ"ב וכן לא אשתמיט בשום פוסק ראשון או אחרון לומר דעכשיו אסור להוסיף.

ונמצא דדעת התשב"ץ דעת יחיד הוא בדבר זה וכן הגר"א ז"ל בעצמו בבאוריו לשו"ע שם לא הזכיר פלל סברא החולקת על השו"ע בזה וא"כ מהיכי תיתי דניחוש לדעת יחיד בדבר שכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל חולקים וס"ל בפשיטות דמותר.

וילעגן עיקר סברת התשב"ץ נ"ל דיש לדחות מפח פמה טעמים א) יש לומר דהא דתנו דהפוחת והחומת בתורה מברך לפניה וילאחריה ורק דחז"ל תקנו אח"כ דכולהו מברכי משום גזירה דהנכנסים והיוצאים היינו לפי דין הנהוג.

בזמן המשנה והגמרא דכל הברכות שמברכין בצבור פגון ברכת ק"ש ותפלה ובהמ"ז פשמברכין בזמון היה אחד מברך וכלן שומעין ויוצאים בברכתו וכמו שכתב הגר"א ז"ל בשנות אליהו בפ"ק דברכות דמשו"ה תנינן בשחר מברך ובערבית מברך בלשון יחיד משום דהש"ץ מברך לבדו וכלן שומעין והלכך גם בברכת התורה היו כל העולין יוצאין בברכה שברך הפוחת והחומת מן הדין.

רק לאח"כ תיקנו לברך כל אחד משום גזירה הנ"ל. אבל האידנא דכבר נתפשט המנהג דכל אחד ואחד מברך לעצמו וכמ"ש הרא"ש בתשובה (פל"י ד סימן י"ט) והובא בקונצ'ר בטור ובב"י בסי' נ"ט ובטורי זקב סי' קפ"ג ס"ק וא"ו ונ"ל ובברכת יוצר וערבית אני אומר עם השליח צבור בנחת פי אין כל אדם יכול לכנין תדיר עם החזן בשתיקה ובאמצע הברכה פנה לבו לדברים אחרים הרי הפסיד הברכה פי הפסיק באמצעייתה אבל פשאדם קורא בפ"י ואף אם קרא מקצתה בלא פונוה יצא פדאמרינו בברכות עד כאן מצוות פונוה וקריאה וכו' עכ"ל שם בקונצ'ר וכן נפסק להלכה בשו"ע (בסי' נ"ט סעיף ד' ובסי' קפ"ג סעיף ז') אין פאן ברכה שאינה צריכה פלל דאף בלא גזירה וחשש הנכנסין והיוצאין צריף פל אחד לברך לעצמו תחלה וסוף משום דונדאי אין שומע לברכה שברך המברך ומן הדין צריף לברך ואין לסמוך אברכת הפוחת והחומת וברכה הצריכה היא לכל אחד ואחד מהקוראים פינו דהאידנא לא סמכינן לצאת בברכת חבירו.

ונה אין לומר דמ"מ הני ברכה שאינה צריכה דכינו דמן הדין לא תקנו אלא שבעה קרואים ממילא פל העולים אח"כ הוי כמו שמברכים ברכה שאינה צריכה. והא דנתנו רשות להוסיף אינו אלא אם אינו צריכין לברך פגון בזמן המשנה.

דהא ליתא פלל דנ"ל פשוט דאפילו אי נימא דהה הוספה היא רשות מ"מ אם מוסיפין בונדאי פל אחד ואחד שקורא בתורה מקינים מצוה ממש כמו ז' העולים שקראו בתחלה. בפרט דהאידנא דכבר נתקן לקרות פל שבת ושבת סדרה שלמה ותקנה זו היא תקנה קדומה מימי חכמי הש"ס דהא מקשינו במגילה דף כ"ט דלמ"ד דפרשת שקלים היינו צו את קרבני היכי משפחת לה דמתרמי בפרשה הסמוכה ומשני אין לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שני ע"כ ומשמע להדיא דבכל תפוצות ישאל המנהג לקרות בכל שבת ושבת סדרה שלמה כמו שאנו נוהגין] אם לא קראו הז' קרואים עדיין פל הסדרה הרי יתר הקרואים העולים לתורה הרי קוראים מחיובא דיומא ממש ומוציאין את הרבים ידי חובתן בקריאת התורה בצבור וא"כ מחויבים הם ג"כ לברך ואין פאן ברכה שאינה צריכה ואדרבה פל אחד ואחד הרי זה זריז ונשפר שבר מצות קריאת התורה ושבר ברכה.

וכל זה אפילו אי נימא דההוספה הוא רשות ועיקר החיוב הוא שבעה קרואים יקראו פל הסדרה. אמנם באמת נ"ל דמשמע בגמרא דמצוה יש להוסיף דכבוד השבת הוא להרבות בקרואים משום כבוד היום דאין דומה מרובין העושין את המצוה למועטין העושין וברוב עם הדרת מלך וראיה לזה נ"ל דהרי לעגן שעור הפסוקים שצריף לקרות

בחול או בשבת במנחה תניא במגילה כ"א דאין פותחין מעשרה פסוקים בבהכ"נ כנגד עשרה בטלגין ע"ש ואעפ"כ אמר רבא ושם דראשון שקרא ארבעה משנבח שני שקרא ארבעה וכו' ופירש"י שם דאם יש רנוח בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים פלו משנבחיין עכ"ל.

הרי אף דחו"ל לא תקנו רק עשרה פסוקים ומ"מ אם כל אחד מהקוראים משתדל לקרות ד' הרי זה משנבח משום שהרבה בפסוקים וא"כ דה"ה בחיוב העולין דאף דחו"ל לא תקנו רק ז' קוראים מ"מ אם מוסיפין על המנין הרי זה משנבח דהרבה בעולין לכבוד היום וא"כ לא שנייה בזה ברכה שאינה צריכה פינו דעשה מצוה בקריאתו הרי הברכה ג"כ מצוה דהא חז"ל תקנו דצריף כל אחד הקורא בתורה בצבור לברך על התורה אף שפבר ברוך ברפת התורה בפוקר ובברכה שפבר חבירו לא נתפנון לצאת א"כ מחויב הוא לברך ולא מצינו ברכה שאינה צריכה רק באדם אחד שפבר ברוך מתחלה על התורה וכמו בכה"ג ביוהכ"פ דפרכינן ביומא דף ע' ונתי ס"ת אחרניא ונקרי ומשני ר"י משום דגורם ברכה שאינה צריכה והיננו משום דכינן דכבר ברוך על התורה ואם הנה יכול לקרות ובעשור שבחומש הפקודים באותו ס"ת לא הנה צריף לברך פעם שנית ולכן לא ראו חז"ל לתקן להביא ס"ת אחרת דהא עי"ז יצטרף לברך פעם אחר בחנם ושפיר מקרי ברכה שאינה צריכה אבל בנד"ד העולה לתורה עדיין לא ברוך פלל וגם לא יצא בברפת חבירו וכשעולה לתורה מקיים מצות קריאה א"כ למה לא יברך ועוד דהא בזמניהם פל אחד הנה יוצא בברפת חבירו והיכי תקנו חז"ל לברך פל אחד משום גזירה דהנכנסין ויוצאין ולא חשו לברכה שא"צ וע"כ צ"ל משום דעיקר אסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן וכמ"ש התוס' בר"ה (לג) דהא דאמרין שם דעובר אלא תשא אינו אלא אסמכתא בעלמא ע"ש [ונראה דאף הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ברכות הלכ' ט"ו ס"ל פן דהרי כתב שם פל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא פנשבע לשוא ע"כ ומדכתב דהרי היא פנשבע לשוא משמע דעיקר קרא דלא תשא מיירי דווקא בשבועה לשוא רק דחו"ל החמירו גם בברכה שאינה צריכה ועשו אותו פנשבע לשוא ובאמת שפן משמע לכאורה בסוטה (ד' מ"ד ע"ב) דברכה שאינה צריכה אינו אסור אלא מדרבנן דאמרין פמאן אזלא הא דתניא שח בין תפלה לתפילה וכו' פמאן כר"י הגלילי וכו' ומיהו יש לדחות דשאני התם דאינו אלא גורם ברכה שאינה צריכה וזה ונדאי אינו אלא דרבנן ודברי רש"י שפירש שם דעבירה היא ביזו אם לא בירך ומשמע דאם בירך אח"כ לא עבד איסורא פלל ואינו חוזר עליה מעורכי המלחמה וצ"ע לכאורה דהא מ"מ גרם לברך ברכה שא"צ ונראה דהכריח לרש"י ז"ל זה דאל"כ יהי מוכח מסוגיא הלזו דהלכה כר"ל ביומא ד' ע' דאסור לגרונם ברכה שאינה צריכה ובאמת רב הונא בר יהודה אמר שם טעם אחר משום פגמו של ראשון ומשמע דלא ס"ל להא דר"ל ולפיכך הוצרך לפרש דמיירי דלא בירך ובאמת נ"ל דרב הונא בר יהודה ור"ל פליגי בזה אי ברכה שאינה צריכה אסור מה"ת או דאינו אלא מדרבנן ומשו"ה הוצרך ר"ה בר"י לומר טעם אחר ובזה ניחא לי נמי טעמיה דהרמב"ם ז"ל דכ' דהרי הוא פנשבע לשוא ודו"ק וכן ממש"כ בפ"ב מה"ש ה"ט השומע הזכרת השם וכו' או שברך ברכה שאינה צריכה שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא ע"כ.

אינו הַכְרַח דס"ל דְהוּא מַה"ת ד"ל דר"ל שְהוּא עוֹבֵר מְדַרְבְּנָן וע"כ צ"ל כּוּן דְהָא בְהִדְיָא מְפֻנְרֵשׁ בְּתַמּוּרָה (דף ד) דְהַמְזַפִּיר ה' לְבַטְלָה אִינוּ עוֹבֵר רַק בְּעֶשֶׂה דָּאֵת ה' אֱלֹקֵיךָ תִּירָא אֲבָל לָאו וּמִלְקוֹת לִיכָא וּא"כ הִיאָה אֲפָשֵׁר דְהַמְכַבֵּד בְּרַכָּה שְׂאִין צָרִיךְ יְהִיָה חֲמוּר מְהַמְזַפִּיר הַשֵּׁם לְבַטְלָה בְּלֵא בְרַכָּה פְּלֵל דְהָא פֵּל עֲצָמוּ שְׁל אֶסוּר דְהַמְכַבֵּד בְּרַכָּה שְׂאִינָה צָרִיכָה הוּא מִשּׁוּם דְמַזְפִּיר אֵת ה' לְבַטְלָה וּא"כ אִיךָ יְהִיָה חֲמוּר מְמַנּוּ וּבְאַמַּת שְׂפָכֵר הַתְּעוּרָר ע"ז בְּסִפְרַ מְנַחַת חֲנוּף עַל ס' הַחֲנוּף בְּמַצְוָה (לְמ"ד) דְלֵא תִשָּׂא אֵת שֵׁם הַשֵּׁם לְשׂוּא וְנִשְׂאָר בְּצ"ע אֲכֹן בְּאַמַּת הַדְּבָר פְּשׁוּט דְהַרְמַב"ם ר"ל מְדַרְבְּנָן וּבְזָה אִין פֶּאן קוֹנְשִׂיאָ פְּלֵל וּדְלֵא פְּהַמְנַחַת חֲנוּף שֵׁם בְּדַעַת הַרְמַב"ם ז"ל: וּמִיָּהוּ דְבְרֵי הַרְמַב"ם שֵׁם בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת (הִלְכָה י"א) צ"ל"ע שְׂפָכֵת שֵׁם וְלֵא שְׁבוּעָה לְשׂוּא בְּלֵבָד הִיא שְׂאִסוּרָה אֲלֵא אִפִּי לְהַזְפִּיר שֵׁם מִן הַשְּׂמוֹת הַמְּיֻחָדִין לְבַטְלָה אֶסוּר וְאִף שְׁלֵא נִשְׁבַּע שְׁהָרִי הַפְּתוּב מְצוּנָה וְאוּמַר לִירָאָה אֵת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא וְכו' עכ"ל וּמִשְׁמַע מְלִשׁוֹנוֹ זֶה דְאֶסוּר הַזְפַּרְתַּת הַשֵּׁם לְבַטְלָה גְּלַמַּד מְקַרָּא דְלִירָאָה אֵת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנִּכְתָּב בְּתוֹכָהּ בְּפִרְשָׁהּ כִּי תְבֵא וְזֶה תְּמוּנָה דֵּא"כ יְהִיָה חֲזִיב מִלְקוֹת דְהָא כְּתִיב בְּתַרְיָה וְהַפְּלֵא ה' אֵת מְכוֹתֵיךָ וְהַפְּלֵאָה הִינּוּ מִלְקוֹת וְכַדְאֲמַרִּינוּ בְּתַמּוּרָה שֵׁם אֲכֹן בְּש"ס שֵׁם מְבֻנְיָר דְהָא קָרָא דְרָשִׁינוּ עַל מְקַלְל חֲבִירוֹ בְּשֵׁם וְהֵתֵם אִיכָּא בְּאַמַּת מִלְקוֹת וּנְפִק"ל מֵהָאֵי קָרָא מְדַכְתִּיב וְהַפְּלֵא אֲכֹן אֶסוּר הַזְפַּרְתַּת הַשֵּׁם לְבַטְלָה יְלַפִּינוּ שֵׁם בְּגִמְרָא מְקַרָּא דָּאֵת ה' אֱלֹקֵיךָ תִּירָא ע"ש.

וְשׁוּב אַחַר כּוּן מְצִאתִי לְהַמְהַרְשֵׁ"א ז"ל בְּנִדְרִים ד' ח' בַּח"א דְהָעִיר קֶצֶת בְּזָה עַל הַרְמַב"ם ז"ל ע"ש וְלִכּוּן לֹאֵל דְמִסְתַּפִּינָא הִיִּיתִי אוּמַר דַּט"ס נְפֵל בַּד' רַבִּינוּ הַרְמַב"ם ז"ל וְצ"ל שְׁהָרִי הַפְּתוּב מְצוּנָה וְאוּמַר אֵת ה' אֱלֹקֵיךָ תִּירָא כְּצ"ל וְכִינוּן בְּאַמַּת לְדְבְרֵי הַש"ס דְתַמּוּרָה הַנְּ"ל וְהַכ"מ לֵא צִיִּין פְּלֵל מְקוּמוֹ אֲכֹן פְּשׁוּט דְמְקוּר ד' הַרְמַב"ם ז"ל הוּא מֵהַש"ס ע דְתַמּוּרָה (דף ד): וְכִינוּן שְׂאִינוּ אֲלֵא מְדַרְבְּנָן בְּמְקוּם שְׂרָאוּ שְׂיֵשׁ צוּרָה לְכַרְךָ כְּגוֹן בְּכַרְפַּת הַתּוּרָה בְּצַבּוּר מִשּׁוּם גְּזִירָה דְהַנְּכַנְסִין וְהַיּוֹצֵאִין לֵא חֲזִשׁוּ עַל אֶסוּר דְבְרַכָּה שְׂאִינָה צָרִיכָה דְהֵם אֲמָרוּ לְאַסוּר וְהֵם אֲמָרוּ לְהַתִּיר בְּמְקוּם שְׂיֵשׁ צוּרָה וּא"כ מְמִילָא בְּבְרַכָּה דְנוֹסְפִין גְּמִי י"ל כּוּן דְכִינוּן דְרָאוּ חַז"ל דְמַצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּקַרְוֵאִים מִשּׁוּם כְּבוֹד הַיּוֹם מְמִילָא מְחַנְיָבִין לְכַרְךָ ג"כ מִשּׁוּם הַךָ גְּזִירָה הַנְּ"ל וְלֵא שְׂיִיךָ כְּפֶאן בְּרַכָּה שֵׁא"צ פְּלֵל דְתַקְנַת חַז"ל הִזְיָה כּוּן.

וְהוּן אֲמַת דְדְבְרֵי רַש"י דְמַגִּילָה הַנְּ"ל שְׂפָכֵת דָּאֵם קָרָאוּ פֵּל אֲחַד מֵהַקְרוּאִים ד' פְּלוֹן מְשׁוּבָחִין צ"ל ע לְכַאוּרָה דְהָרִי מְיִירִי שֵׁם בְּחוּל אוּ בְשִׁבְתָּ בְּמַנְחָה וּבְחוּל הָרִי אֶסוּר לְהַרְבּוֹת בְּקַרְוֵאִים מִשּׁוּם בְּטוּל מְלָאכָה לְעַם וְכֹן בְּשִׁבְתָּ בְּמַנְחָה מִשּׁוּם שְׂסַמוּף לְחַשִּׁיקָה הוּא דְכָל הַיּוֹם הִי רַגִּילִין לְדַרוֹשׁ וְכִמוּ שְׁפַרש"י בְּמַשְׁנֵה ר"פ הַקּוּרָא עוֹמַד [וּבִיּוֹה"כ בְּמַנְחָה גְּמִי י"ל הַךָ טַעְמָא מִשּׁוּם דְכָל הָעַם מְרַבִּים בְּסִלְיָחוֹת וְתַחְנוּנִים וְכֹן אֲמַרִּינוּ בְּמַגִּילָה כ"ב] דְמִשׁוּ"ה בִּיּו"כ מְאַחְרִין לְצִאת מִשּׁוּם דְנַפִּישׁ סְדוּרָא דְיוֹמָא וְנִרְאָה דְלִזָּה כִּינוּן הַגְּר"א ז"ל בְּבִאוּרֵי לֵאו"ח (ס' תַּרְכ"ג) דְעַל מַה שְׂפָכֵת בְּשׁו"ע דְקוּרִין בִּיּוֹה"כ"פ בְּמַנְחָה ג' צִיִּין ע"ז הַגְּר"א ז"ל רַפ"ג דְמַגִּילָה עכ"ל וְהוּא תְּמוּנָה לְכַאוּרָה דְהָרִי בְּמַשְׁנֵה דַּרְפ"ג לֵא הַנּוֹזְפֵר פְּלֵל קְרִיאָה דְמַנְחָה שְׁל יוֹה"כ"פ וּבִיּוֹתֵר הו"ל לְצִיִּין דְהוּא בְּרִיִּיתָא סו"פ בְּנִי הָעִיר דָּף לְמ"ד אֲכֹן פְּשׁוּט דְכּוֹנְנָתוֹ לְצִיִּין עַל דְבְרֵי הַשׁו"ע שְׂפָכֵת דְקוּרִין ג' וְהָרִי בְּבְרִיִּיתָא שֵׁם בַּגְּמ' לֵא הַנּוֹזְפֵר פְּלֵל דְקוּרִין ג' וְלִכּוּן צִיִּין רַפ"ג דְמַגִּילָה וְכּוֹנְנָתוֹ דְכִמוּ בְּשִׁבְתָּ בְּמַנְחָה אִין קוּרִין רַק ג' ה"נ בְּיּוֹם הַכְּפּוּרִים בְּמַנְחָה כּוּן נ"ל כּוֹנְנָת הַגְּר"א ז"ל] וְע"כ עֵיקַר בְּטוּל מְלָאכָה בְּהוֹסְפַת קְרוּאִים דָּאֵם מוֹסִיפִין קְרוּאִים אִיכָּא הוֹסְפָה בְּקְרִיאָה דְכָל אֲחַד צָרִיךְ

לקרות ג' פסוקים לכל הפחות א"כ אם יקרא כל אחד ואחד ד' פסוקים ג"כ איפא בטול מלאכה לעם דהא מוסיף ב' פסוקים יותר מהחייב ולכן דברי רש"י ז"ל צל"ע.

אכן כל זה בחול אבל בשבת דליכא בטול מלאכה כל המוסיף ה"ז משנבח ואף דבפסוקים א"א להוסיף בשבת מפל מקום מצוה להוסיף בגברי פנ"ל. ב) יש לדחות סברת התשב"ץ הנ"ל על פי סברת הגאון בעל פני יהושע בריש פרק ג' דמגילה שהעלה שם דבר חדש מאוד דאף בזמן המשנה דלא ברכו רק הפותח והחותם מפל מקום ברכו את ה' המבנרף אמרו כל אחד ואחד רק דברפת התורה לא ברכו והכריחו לזה מהא דכתב הב"י בסי' רפ"ב בשם השבולי לקט שכתב בשם הגאונים דלמה קורין זו בתורה בשבת שאם אינרע לאדם אונס שלא בא לב"ה כל ז' ימי השבוע ולא שמע ברכו יאזין מפי הקורא זו פעמים ברכו ויצא ידי חובתו עכ"ל ולכאורה הדברים מתמיהין טובא דהרי תקנה זו דצריך לקרות זו קרואים בשבת תקנה קדומה היא מימי חכמי המשנה [ואפשר דתקנה זו מימות משה רבינו הוא דהוא תקן לקרות בתורה בשבת וכדאיתא בירושלמי והובא ברי"ף בפ' הקורא עומד ואפשר דתקן ג"כ מגין הקרואים] דהא במשנה ובירושלמי הוזכר זה דבשבת קוראין זו נהרי בזמן המשנה והברייתא לא ברכו רק הפותח והחותם ולא הנה מברך רק פעם אחת ברכו דהיינו הפותח לבד וזה תמיהה גדולה על השבולי לקט ולכן הכריח הפנ"י מזה דברכו אמרו כל אחד ואחד מהעולין עיי"ש היטב בפנ"י.

והו אמת שיש לתמוה ע"ז הפלא ופלא מהא דתניא בתוספתא בפ"ג דמגילה והובא ברי"ף וברא"ש בפרק הקורא עומד סימן כ' דבני הפנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד. עומד וקורא ויושב ועומד וקורא כו' וכתב ע"ז הרא"ש ז"ל שם ושה הנה בימיהם שהנה הראשון מברך ברכה ראשונה והחותם מברך ברכה אחרונה ולכך צריך לישב בכל פעם להפירא שהו שבועה אבל האידינא שצריך לברך בכל פעם וכו' אין צריך לישב עכ"ל הרא"ש ז"ל וכ"כ הר"ן והמרדכי שם והתוס' בגיטין (דף נ"ט) והובא בב"י או"ח (סי' קמ"ג) ולפי דברי בעל פנ"י הנ"ל דברכו גם הם אמרו כל אחד מהעולין א"כ גם בזמן התוספתא למה צריך לישב דהא איפא הפירא בברכו דכיון דיפסיק בברכו בין כל פרשה ופרשה שפיר איפא הפירא דצריך שבועה קרואים ותמיהה עצומה היא על הפנ"י הנ"ל לכאורה.

ויליזב דברי הגאונים ז"ל נ"ל דהם ז"ל ס"ל באמת דגם האידינא אם האחד קורא כל הסדרה ג"כ צריך לישב בינתיים דאף שתקנו חז"ל שהפל מברכין משום גזירה דהנכנסים ויוצאין היינו אם עולין שבועה אנשים כל אחד מברך לעצמו אבל אם קורא איש אחד הפל.

אסור לו לברך בינתיים. דלאדם אחד בנודאי איפא ברכה לבטלה ועוד דבאדם אחד לא שייך כ"כ גזירה דהנכנסים ויוצאין ודו"ק והלכך על פרוך צריך להפסיק בשיבה.

וא"כ שפיר י"ל דברכו אמרו כל אחד גם בזמן המשנה והא דאינו מפסיק בברכו היינו משום דאדם אחד אסור לומר ברכו פעם שנית והגאונים פליגי על הרא"ש ז"ל בזה וס"ל דגם האידינא נוהג דין התוספתא הנ"ל.

וכן נראה באמת גם מדברי הרי"ף ו"ל בפ' הקורא עומד דס"ל פן שיהי העתיק נשם דברי התוספתא להלכה ולא פתב ע"ז דהאידידנא אינו נוהג זה וא"כ אדרבה מוכח מדברי הרי"ף ו"ל דגם האידידנא צריף להפסיק ביישיבה דווקא אבל ברכה לא יברך בינתיים וגם ברכו לא יאמר וקלא פהרא"ש ו"ל בזה.

וכן נראה להדיא עוד שפן הוא דעת הרמב"ם ו"ל שכתב בפ"ב מהל' תפלה הלכה י"ז צבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד עולה וקורא ויורד וחוזר וקורא וכו' עכ"ל ופשוט שפנין לדברי התוספתא הנזכר וכמו שכתב הכ"מ שם הרי בהדיא דס"ל דגם האידידנא נוהג דין התוספתא [ומש"כ ויורד חוזר וקורא ובתוספתא איתא ניושב אפשר שיהיה לו גרסא אחרת בתוספתא והיינו משום שנמשך אחר דברי הרי"ף ו"ל שהעתיק דברי התוספתא להלכה ולפי דעת הפנ"י ו"ל הנ"ל צ"ל דגם הגאונים ס"ל פן וכמו שכתבתי לעיל: וראיתי להכ"מ שם שתמה באמת על הרמב"ם דלמה הביא זה דהא האידידנא איפא הפירא בברכה וכמ"ש התוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי ולפי מ"ש לק"מ דלא ס"ל באמת בסברת התוס' והר"ן בזה וגם מה שתירץ הכ"מ שם דאפילו לאחר התקנה סובר רבינו שצריף לישב ולעמוד כדי לעשות הפירא וכו' דבריו תמוהין דכיון דמברך בין כל פרשה ופרשה אין לה היכר גדול מזה ולכן הדבר פשוט דהרמב"ם ס"ל דאין מברך כלל וכן משמע באמת מלשון הרמב"ם שכתב וחוזר וקורא ולא הזכיר דחוזר ומברך פן נראה לי בדעתו של הרמב"ם ו"ל.

ויש לתמוה על מרן הב"י בשולחנו הטעור שסתם נכתב בסי' קמ"ד סעיף ה' פדעת התוס' והרא"ש הנ"ל דהאידידנא א"צ לישב בינתיים רק דצריף לברך בינתיים וצ"ע דהרי נראה דהרי"ף והרמב"ם לא ס"ל פן וכנ"ל ועוד דהרי כתב בעצמו בכ"מ הנ"ל דהרמב"ם ס"ל דגם האידידנא צריף ישיבה והו"ל להזכיר גם דעת הרמב"ם ו"ל וכפי פירושו וצ"ע: עכ"פ שפענין מדברי הפנ"י הנ"ל דברכו את ה' המבורך הי' צריכין לומר כל הז' קרואים אף בזמן המשנה וא"כ הרי גם בזמן המשנה הי' גורם ברכה שא"צ בהוספת הקרואים דהא כל אסור דברכה שאינה צריכה הוא מפני שמזכיר את השם לבטלה וזה שייך גם בברכו ואעפ"כ תנן בהדיא דאבל מוסיפין עליהם אלמא דלא שייך בזה גרם ברכה שאינה צריכה וזה תיובתא גדולה על מרן התשב"ץ ו"ל: וגם בעיקר טעמו שכתב שיש לאסור מטעם ברכה שאינה צריכה אין האסור ברור כל פה להלכה דאסור לגרומ ברכה שאינה צריכה גם בשבת דהרי דעת הש"ל"ה באמת בהלכות שבת דבשבת מותר לגרומ ברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה ברכות ולכן פסק שם דאם הביאו לו פירות בתוך הסעודה בשבת יכול להניחם עד אחר הסעודה כדי לברך עליהם ברכה אחרונה וקביאו המג"א בסי' (רט"ו ס"ק נא"ו) ומה שתמה עליו המג"א שם דהא עיקר האסור דאסור לגרומ ברכה שאינה צריכה נלמד מהסוגיא דיומא (ע') לענין כה"ג ביוהכ"פ ונהרי ביוהכ"פ ג"כ חסר ממנין מאה ברכות ואע"פ אסור לגרומ.

ושמעתי ממר אחי הגאון ו"ל ששמע מהרב הגאון וכו' מוהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא זצ"ל שהי' ראב"ד דפ"ק ווילנא שאמר שאין מקום כלל לקושיות המג"א על הש"ל"ה דהרי כתב הרמב"ן ו"ל בהשגותיו למנין המצות על הרמב"ם (בשרש"י"ב) שכל העבודות כגון היציאות ובלילות פתיתות ומליקות ודכונותיהו הפהו העושה אחת מאלה עושה מצוה

ומברך עליה וְהביאו המשנה למלך ו"ל בריש הלכות מעשה הקרבנות וכתב דגם דעת הרמב"ם ו"ל פן ודלא כבעל לב שמח שכתב דלדעת הרמב"ם אינו מברך אלא על העבודה הגדולה לבדה וכל שאר עבודות הקטנות שבה נפטרות עמה אלא צריך לברך על כל עבודה ועבודה פן פתב המ"ל שם.

וכן הוא באמת בסדר העבודה שנדפס בעבודה תמה דבעת שהכהן שוחט צריך לברך על השחיטה ובעת שמקבל הדם צריך לברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לקבל את הדם וכן בשעת הולכה וכן בשעת זריקה וכן בשעת הקטרת האמורין עיי"ש ונמצא דלפי"ז הנה הכה"ג מברך ביוהכ"פ קרוב למאמים ברכות ושפיר אמרינן דאסור לגרום ברכה שאינה צריכה דהכה"ג לא הנה צריך להשלים למאה ברכות ע"כ שמעתי ממר אחי הגאון ו"ל בשם הגאון הנ"ל ודפח"ח.

ועפי"ז שפיר י"ל דדברי השל"ה הם אמת ונציב להלכה דבשבת מותר לגרום ברכה שאינה צריכה וא"כ בלא"ה אין לחוש לדברי התשב"ץ ו"ל [ועיי' בח"ס חלק או"ח סי' ק"ע שגם הוא דחה לסברת התשב"ץ מטעם אחר עיי"ש]: היצא לנו מדברינו להלכה דבהא נחתינן ובהא סלקינן דמותר להוסיף בשבת על שבעה קרואים בלי שום פקפוק ובפרט בבהמ"ד דמתפללין שם רוב עם דאם לא יקראו רק שבעה קרואים לא יגיע לכל אחד עליה פעם אחת בחודש לכה"פ אז צריך להוסיף דהרי הפנסת הגדולה דמסכים לדעת התשב"ץ מ"מ פתב דבכתונה או ברית מילה צריך להוסיף משום דאיכא חיובא לעלות לתורה וא"כ בנד"ד נמי הרי איכא חיובא על כל אדם מישאל לעלות לתורה פעם אחת בחודש מיהת כמ"ש בספרי יראים: ונ"ל דגם הגר"א ו"ל שהקפיד שלא להוסיף לא נהג פן רק במנין שלו דלא התפללו שמה בנודאי רק מנין מצומצם או מעט יותר וליכא קפינא בזה אם לא הוסיפו אבל בביהמ"ד שיש שם רוב עם אפשר דנהה מודה דטפי עדיף להוסיף כדי שיגיע לכל אחד עליה פעם אחת בשתי שבתות או לכל הפחות פעם בחודש פן נראה לי ושמעתי ממר אחי הגאון ו"ל שגם בעיניו לא הנה נכון המנהג שלא להוסיף על שבעה קרואים במקום שיש רוב עם ומטעם הנ"ל והוא ו"ל מהדר לקרוא לתורה בכל שבת ושבת כל האנשים שהתפללו שמה בבית מדרשו כדי לזכות כל אחד במצות קה"ת ואף דלפעמים הנה שם קרוב לשני מנינים.

אמנם פשוט דנה אינו רשאי רק יחיד בבית מדרשו אבל בבהמ"ד של רבים פכר פתב באל"י רבה בסי' רפ"ב דהגאון מהר"ש תימן בפראג דאף אם מוסיפין מ"מ אין לקרות יותר מעשרה חוץ ממפטיר מפני טורח הצבור ע"כ: אכן שמעתי ממר אחי הגאון ו"ל הנ"ל דכל זה יש לנהוג בכל שבתות השנה אבל בר"ח טבת שחל להיות בשבת או ר"ח אדר או ר"ח ניסן שחל בשבת דאז צריך לקרות האחרון בשל ר"ח אין להוסיף כלל רק צריך לקרות ששה קרואים בסדרא דיומא והשביעי קורא בשל ר"ח והמפטיר קורא בפרשת חנוכה או בפרשת שקלים ופרשת החודש [וכ"ה הלשון בטור סי' תרפ"ד דקרי שיתא בענינא דיומא והשביעי קורא בשל ר"ח] ולא דמי לשאר ר"ח שחל בשבת דהתם קורא המפטיר בנביא דהוא ג"כ מהחייבים דהא חז"ל תקנו דהמפטיר בנביא צריך לקרות גם בתורה משום פבוד תורה משא"כ בר"ח טבת שחל בשבת או ר"ח אדר או ר"ח ניסן

אם יוסיפו אזי יקרא אחד שאינו מן החיובים כלל ולכן לא יקראו אז רק ששה קרואים בסדרא דיומא והשביעי בשל ר"ח וכן הנה נוהג מר אחי ו"ל בבית מדרשו.

והן אמת דבמק"א פתבתי בעז"ה להוכיח דגם בר"ח טבת שחל להיות בשבת או ר"ח אדר וניסן שחל בשבת ג"כ יכול להוסיף על מגן הקרואים ושוב מצאתי פן בשו"ת הריב"ש סי' נ"ט שכ' להדיא דיכולים לקרות ט' קרואים בשבת שהוא דהיגנו שבועה בסדרא דיומא וחד בדר"ח ומפטיר בשל חנוכה או ח' קרואים בס"ה או אפילו שבועה קרואים בס"ה דקי"ל דמפטיר עולה למגן שבועה עיי"ש.

וכן פתב להדיא בס' שערי אפרים להגאון מוהר"ז מרגליות זצ"ל בשער ח' שם אות ע"ה ר"ח טבת שחל בשבת מוציאין ג' ספרים וקורין ששה בפרשת השבוע ובמקום שנהגו להוסיף בשבת על קריאת שבועה יכולין להוסיף גם בשבת זה עכ"ל וכ"כ עוד בפעם שנית באות פ"א לענין ר"ח אדר שחל בשבת ע"ש והראיתי זה למר אחי הגאון ו"ל ומ"מ לא רצה לחזור בו ממנהגו ולכן אין רצוני להכריע בזה והבוחר יבחר והנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן כא ראיתי לעמוד על גוססת התפלה שסדרו לנו רבותינו אנשי כנה"ג במוסף של ר"ח ראשי חודשים לעמדה נתת זמן פפירה לכל תולדותם דלכאורה יש לכל מעיין לתת לב בנסח הזה בכמה דברים חדא במה שאמר זמן פפירה לכל תולדותם משמע שכלפפירות דעלמא אינו פפירה לכל תולדות ישראל רק לכפירה זו של ר"ח הוא פפירה לכל תולדותם מדלא יסדו נוסח זה רק במוסף של ר"ח.

ובאמת אין נ"מ כלל בין מוספי ר"ח ומוספי המועדים דכלן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כדאיתא בריש שבועות. ועוד ראוי לדקדק במה שאמר זמן פפירה משמע שעצומו של יום הוא מכפר.

ובאמת דהא ליתא דהא ר"ח עצמו אינו מכפר רק השעיר חטאת שהקריבו בר"ח הוא שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו וכמו מוספי כל המועדים כדאיתא בריש שבועות אליבא דר' יהודה שם.

ולר"ש שם שעיר ר"ח מכפר על הטהור שאכל את הטמא יעוי"ש. ועכ"פ לד"ה השעיר הוא המכפר ולא היום וכן יסדו בנסח התפלה עצמה בהיותם מקריבים לפניו זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם וא"כ לשון זה זמן פפירה אינו מדוקדק לכאורה דמשמע דעל היום קאי וכמו דאמרינן בנסח התפלה של יו"ט זמן שמחתנו או זמן מתן תורתנו דקאי על היום עצמו וכן מלשון נוסח התפלה של מוסף שבת ור"ח שיסדו לומר ותתן לנו שבתות למנוחה ור"ח לכפירה משמע ג"כ שר"ח עצמו מכפר דומיא דשבתות למנוחה דקאי על היום עצמו.

ועוד מדלא מצינו במוספי המועדים שיסדו לומר פן שנתנו מועדים לכפירה אף שגם בהם קרבו שעירים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו אלמא דמשום פפירת השעירים לא שייך למקרי על המועדים עצמן דנתנו לכפירה וא"כ היכי יסדו לומר בר"ח פן וראשי חודשים לכפירה.

ועוד יש לדקדק על מה שבתפלת מוסף של שבת שחל בר"ח בנסח אתה יצרת תקנו לומר ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך ובמוספין של ר"ח של חול לא

תקנו לומר פון: עוד ראו לדקדק על מה שפכל מועדי ה' תקנו בנסח התפלה של ותמן לנו.

זכר ליציאת מצרים וכן בקדוש של שבת ויו"ט. ובתפלה של שבת וכן בתפלה של ר"ח לא תקנו לומר זכר ליציאת מצרים: עוד צריף להבין מאי שניף זכר ליציאת מצרים בחדג השבועות.

וכשהגיעו דברי אלה לפני מר אחי הגאון ז"ל השיב לי בזה הלשון אות באות ומאי דסיים מעכ"ת אני אפתח בעז"ה מאי דקשניא למר נ"י מאי שניף זכר ליציאת מצרים בחדג השבועות במחכ"ת נעלם ממנו מקרא מלא בתורה חג השבועות תעשה לה וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמת.

ואדקשניא ליה על נוסח התפלה תיקשי ליה טפי על מקרא מלא בתורה אלא ונדאי דצ"ל כמו דמפונש בילקוט שם דכל המועדות זכר ליציאת מצרים ועיי"ש: ומאי דק"ל מ"ט לא תקנו בתפלה של שבת זכר ליציאת מצרים טפי תיקשי ליה איף פתבו כל הפוסקים ז"ל דמן התורה יוצא ידי קדוש שבת בהזכרה בתפלה ותיקשי ליה והא לית ביה זכר ליציאת מצרים אלא ע"כ צ"ל לענ"ד דהף ג"ש דיליף (בפסחים קי"ז) זכירה זכירה מלמען תזפור את יום צאתה וגו' [דצריף שניפיר יציאת מצרים בקדוש היום] הף ג"ש אינו אלא אסמכתא ומדרבנן הוא [אלא שצ"ע בשבת דף פ"ז דאמר רבא הכל מודים בשבת נתנה תורה כתיב הָא זכור כו' מה להלן בעצומו של יום וכו' ודו"ק] וא"כ מן התורה יוצא בתפלה ומדרבנן צריף קדוש על היין מגז"ש דזכירה וגם זכר ליציאת מצרים.

אחיף הדוש"ת בצלאל הפהן עכ"ל הטפור אות באות ודפח"ח: ואידי דאיירי בדקדוק נוסח התפלה של מוסף ר"ח ראיתי להזכיר עוד מה ששמעתי ממר אחי הגאון הנ"ל דעמד על לשון התפלה שישדו לומר במוסף של ר"ח ובשני דוד עבדה והלא בכל המוספין הנה השיר נאמר לפני המזבח כמו בר"ח ומה ראו חז"ל מיסדי התפלה להזכיר שיר של ר"ח יותר משאר השירים ואיזה טעם ומעלה יתירה יש בו יותר משאר כל השירים דהזכירו אותו יותר משאר השירים.

ואמר אחי הגאון ז"ל ע"פ מה דאמרנו בסנפה דף נ"ד דר"ח שחל בשבת שיר של ר"ח דוחה שיר של שבת ומקשינו אמאי תדיר ושאינו תדיר קודם אמר ר' יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו ומקשינו והאי הִיפרא עבדינו הא הִפרא אחריתא עבדינו דתנו חלבי תמיד של שחר וכו' ושל ר"ח ניתנין תחת פרנב המזבח ולמטה וא"ר יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו ומתרינו תרי הִיפרא עבדינו דחזי בהאי חזי וחזי בהאי חזי ע"כ מדברי הגמרא דלשם.

היוצא לנו מדברי הגמרא הנ"ל דחשיבות ומעלה גדולה הנה בשיר של ר"ח דע"י היו יודעין בכל העיר דהוקבע ר"ח בזמנו דזהו ענין גדול ושבח לישראל דכל קנושת ר"ח וקביעת המועדים וחסבון התקופות והמזלות הנה הפל ע"י ב"ד הגדול וסנהדרין גדולה וזה נתפרסם ע"י השיר של ר"ח מה שאינו שניף פן בשאר השירים ולכן לא ראו חכמים להזכיר השיר בפרט זולת בר"ח פן שמעתי מאחי הגאון ז"ל: אמנם אנכי השבתי ע"ז

דא"כ גם בר"ח שחל בשבת הו"ל להזכיר ג"כ לומר ובשירי דוד עבדך וכו' בגנוסח אתה יצרת דהלא עיקר ההודעה שהוקבע ר"ח בזמנו הנה בשבת יותר היפר מבחול דע"י שדחו לשיר של שבת התדיר ואמרו שיר של ר"ח שאינו תדיר מזה ידעו דהוקבע ר"ח בזמנו וא"כ בשבת הנה הסברא נותן להזכיר השיר של ר"ח יותר משאם חל בחול ואלו בגנוסח אתה יצרת שישדו לומר בשבת ר"ח לא הזכירו כלל לומר נוסח זה דבשירי דוד וכו' וצ"ע למה: וכשהצעת הדברים לפני כבוד מורי הרב הגאון ר' יעקב באריט נ"י מ"ץ ור"מ דפ"ק אמר לינישב בטוב טעם ונדעת דמש"ה לא תקנו לומר נוסח זה דבשירי דוד גם בשבת ר"ח משום דנראה דבכלל שירי דוד דקאמר גם שירה בכלי בכלל כמו דמצינו (בדה"י א' קפיטל כ"ט) דכתיב שם ובעת החל העולה החל שיר ה' ונחצוצרות ועל ידי כלי דוד מלך ישראל הרי דהכלי שיר שהיו מנגיני בהם נקראים ג"כ על שם דוד מלך ישראל דקרו ליה כלי דוד ואפשר דעל ידי זה אמר הנשמעים בעירך פלומר דקול השיר הנה נשמע בכל העיר כמו דתנו בסוף תמיד מיריחו היו שומעין קול השיר.

[ואין לדקדק דמפני מה קאמר הנשמעים בעירך הלא גם מירחו היו שומעין דיש לומר דמירחו לא היו שומעין רק קול הברה בעלמא אבל בירושלים היו שומעין קול השיר ממש וכעין זה תירץ התוס' פרק טרף בקלפי לענגן ציר דלתות ההיכל ע"ש] ועל פי זה פשוט דלא תקנו לומר פן בשבת ר"ח וביו"ט או בשבת גרידא דהלא בריש פ' החליל (דף נ' ע"ב) אמר רב יוסף התם דר"י ב"ר יהודה ורבנן דפליגי בתליל אי דוחה את השבת או לא דלר"י בר"י דחי שבת ולרבנן לא דחי שבת בשיר של קרבן פליגי דר"י בר יהודה סבר עיקר שירה בכלי ודחי שבת וחקמים סברי עיקר שירה בפיה ולא דחי שבת וא"כ לחכמים לא הנה שירה בכלי כלל בשבת וביו"ט ומשו"ה לא תקנו כלל לומר ובשירי דוד דכיון דשירה בכלי דעל ידי זה הנה נשמע בכל העיר והנה בו שבת ותפארת לישראל זה לא הנה בשבת משום הכי לא תקנו לומר כלל: ואף דלהלכה פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות פלי המקדש הלכה ו' כר' ירמיה בר אבא התם דבשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודוחה את השבת.

מ"מ יש לומר דרבנותנו מסדרי התפלה סברי בהא פמאן דאמר דעיקר שירה בפיה ולא דחי שבת אי נמי דלא רצו לתקן לומר דבר בגנוסח התפלה מה שאינו מוספם לפי הכל. פן שומעתי מכבוד מורי מהרב הגאון הנ"ל ודפח"ח.

ובמה שהערכנו דבראש חודש שחל בחול אין אומרים ואין אנו יכולים לעשות חובותינו ובנאר במקום אחר א"ה: ולענגן מה דהערכנו בריש התשובה על נוסח התפילה במוסף של ר"ח שישדו לומר דהוא זמן פפרה לכל תולדותם וכן בגנוסח אתה יצרת בר"ח שחל בשבת אנו אומרים ותמן לנו שבתות למנוחה ור"ח לכפרה מה שלא תקנו פן בכל המועדים ואף דלכאורה ליכא שום חילוק בשעיר חטאת של מוסף ר"ח מפל המועדים דגם שעיר זה בא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו או על טהור שאכל את הטמא ולא שיהו לומר דהוא פפרה לכל תולדות ישראל דאטו כ"ע נכשלים בחטא זה ח"ו ועוד דמשמע דהיום בעצמו הוא זמן פפרה ולא השעיר ובאמת אינו פן דהשעיר הוא מכפר וראיתי באבודרהם ז"ל בסדר תפילת ר"ח שהעיר ג"כ על זה וכתב בתחילה משום דכתיב בפ' שמיני ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה גפי חטאת ר"ח ובשביל זה נתקן לומר

זמן פְּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם וְאִמָּנָם אֵין זֶה מְסַפֵּיק דְאִכְתִּי לְשׁוֹן זְמַן פְּרָה לֹא יִתְכּוֹן וְאָלוּ
הַמְחַנְּוֹר בְּזֶה מֵה שְׁפִי שֶׁם עוֹד בְּשֵׁם יֵשׁ מְפָרְשִׁים כִּי עוֹלַת ר"ח הִיְתָה בְּאֵה לְכַפֵּר עַל
תּוֹלְדוֹת יְמֵי הַחֹדֶשׁ: וְאִמָּנָם לֹא בִיָּאָר דְּמֵאֵי שְׂיִיָּהּ לְהַזְכִּיר בְּר"ח בְּקִשָּׁה שֶׁהַקַּב"ה יַצִּילֵנוּ
מִיַּצְהָר וְגַם לְמֵה נִצְרָה כְּפָרָה עַל תּוֹלְדוֹת יְמֵי הַחֹדֶשׁ וּמֵאֵי שְׂיִיָּהּ בְּזֶה לְר"ח וְנ"ל לְבִיאָר
בְּתַרֵּי גִוּוּנֵי.

אֲנֹפֶן הָאֶחָד ע"פ מֵה שְׁכ' הַמְהַרְשֵׁ"א ו'ל בַּח"א בַּפ"ז דְּב"מ דְּר"ח דְּהוּא יוֹם חִידוּשׁ הַלְבָנָה
הוּא סִימָן לְיִשְׂרָאֵל שְׁעֵתִידִין לְהַתְחַדֵּשׁ ע"ש. וְנ"ל לְהוֹסִיף עַל דְּבָרָיו דְּמַצִּינוּ דְּיִשְׂרָאֵל
בְּהַצְלָחָתָן הֵם מִמָּשׁ דְּוַגְמַת הַלְבָנָה דְּכִמוּ דְּבַחְדוּשׁ הַלְבָנָה לְפַעְמִים בְּאַרְנוֹפָה וּפַעְמִים בְּאֵה
בְּקִצְרָה וְכַדְאִיתָא בְּר"ה (דָּף כ"ב) וְנִפְקָא לִיָּה מְקַרָּא מְדַכְתִּיב שְׁמֵשׁ יָדַע מְבֹאוּ אֲבָל יִרְח
לֹא יָדַע מְבֹאוּ ע"ש וְהָכִי נִמְיָן יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע מְבֹאוּם דְּפַעְמִים הֵם בְּאִים בְּאַרְנוֹפָה וְהִיָּנוּ
קִץ בְּעֵתָה דְּזִמְנוּ סְתוּם וְחִתוּם וּפַעְמִים בְּאִין בְּקִצְרָה וְהִיָּנוּ אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה
דְּהַיּוֹם אִם בְּקוֹלוּ תְשַׁמְעוּ פְתִיב וְהִיָּנוּ קִץ אַחֲשִׁישְׁנָה וְלִכּוֹן חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשָׂה מְתַעַנִּין
בְּעַר"ח וְעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה דְּוַגְמַת יוֹה"כ פְּדֵי שְׂיָבֹאוּ בְּקִצְרָה.

וְא"כ י"ל דַּע"ז יְסֻדּוּ לֹמַר הוּא זְמַן פְּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם וְהִיָּנוּ דְצָרִיף לְהַתְנַוּדוֹת וְלַעֲשׂוֹת
תְּשׁוּבָה בְּעַר"ח קוֹדֶם הַחֹדֶשׁ מְשׁוּם טַעַם הַנְּ"ל. וְאֲנֹפֶן הַב' י"ל ע"פ דְּבָרֵי הַטּוֹר בְּאו"ח
סִימָן תִּי"ח דְּהִבִּיא שֶׁם הַפְּרָדֵר"א פְּרָק מ"ד דְּלִפִּי שְׁהַנְּשִׁים לֹא רְצוּ לִיתָן גְּזֻמִּיהֶם לְבַעֲלֵיהֶן
עַל הָעֶגְלָה לְפִיכָף נְתוּהָקַב"ה שְׁכָרָן שְׂיָהוּ מְשַׁמְרוֹת ר"ח יוֹתֵר מְהַאֲנָשִׁים וְהִבִּיא עוֹד הַטּוֹר
ו'ל בְּשֵׁם אַחֲזִי ה"ר יְהוּדָה דִּי"ב חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה גַּם הֵם נִקְרָאִים מוֹעֲדִים כְּגַד י"ב שְׁבַטִים
וְכַשְׁחֲטָאוּ בְּעֶגְלָה נִטְלוּ מֵהֶם וְנִתְּנָוּ לְנִשְׁוִתֵיהֶם לְזָכַר שְׁלֹא הָיוּ בְּאוֹתוֹ חֲטָא יַעו"ש הִיטִיב
בְּב"י יָדוּעַ שְׁחֲטָא הָעֶגְלָה שְׁמֹר לְדוֹרוֹת וְלִכּוֹן אָנוּ צְרִיכִין פְּרָה בְּר"ח לְכַפֵּר עַל חֲטָא
הָעֶגְלָה דְּבִשְׁבִיל זֶה אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְקַיֵּם מְצוֹת ר"ח פְּדִינוּ כְּמוֹ שְׁהִיָּה קוֹדֶם הַחֲטָא וְנִרְאָה
דְּבָזָה נִיחָא מֵה דְאִיתָא בִּיְלִקוּט בְּסוּף יִשְׁעֵיהָ עַל קַרָּא דוֹהִיָּה מִיָּדֵי חוֹדֶשׁ בְּחֲדָשׁוּ דְאָמַר
לְהֵם הַקַּב"ה בְּנִי בַעוּה"ז הִיְתָם עוֹלִים בְּשָׁנָה ג' פַּעְמִים כְּשִׁיגִיעַ הַקֶּץ אֲתָם עֲתִידִים לְהִיֹּת
עוֹלִים שֶׁם בְּכָל חוֹדֶשׁ וְחוֹדֶשׁ שְׁנַאֲמַר וְהִיָּה מִיָּדֵי חוֹדֶשׁ בְּחֲדָשׁוּ ע"כ.

וְנִרְאָה הַפְּנוּנָה שְׂאָז יִתְקוֹן עֲזוֹן הָעֶגְלָה וְלִכּוֹן יִסְתָּרוּ כָּל הַחֲדָשִׁים כְּנֹלָם לְמוֹעֲדִים כְּמוֹ קוֹדֶם
הַחֲטָא וְלִכּוֹן יִקְוִיָּם אִזּוּ הַפְּתוּב וְהִיָּה מִיָּדֵי חוֹדֶשׁ בְּחֲדָשׁוּ יָבֹא כָּל בְּשָׁר בְּב"א הַנִּלְע"ד
כְּתַבְתִּי בַעז"ה: סִימָן כַּב הַרְמָב"ן בְּחֻמָּשׁ בַּפ' בֹּא בְּפִסּוּק הַחוֹדֶשׁ הִזָּה לְכֶם רֹאשׁ
חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה וְגו'.

וְטַעַם הַחוֹדֶשׁ הִזָּה לְכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים שְׂיָמְנוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל חוֹדֶשׁ הַרֹאשׁוֹן וּמִמְּנוּ יִמְנוּ כָּל
הַחֲדָשִׁים שְׁנֵי וּשְׁלִישֵׁי עַד תְּשֻׁלוּם הַשָּׁנָה בְּשָׁנִים עֲשָׂר חוֹדֶשׁ פְּדֵי שְׂיָהִיָּה זֶה זְכָרוֹן בְּנִס
הַגְּדוֹל כִּי בְּכָל עַת שְׁנַזְכִּיר הַחֲדָשִׁים יְהִיָּה הַנִּס גְּזָפֵר וַע"כ אֵין לְחֲדָשִׁים שֶׁם בְּתוֹרָה אֵלָּא
יֹאמַר בְּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וְאֹמַר וַיְהִי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית בְּחוֹדֶשׁ הַשְּׁנִי נַעֲלָה הָעֶנָן וּבְחוֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לְחוֹדֶשׁ וְכֵן כְּנֹלָם וְכִמוֹ שְׁתִּהִיָּה הַזְכִּירָה בְּיוֹם הַשְּׁבַת בְּמִנּוֹתֵינוּ מִמְּנוּ אֶחָד
בְּשַׁבָּת וְשְׁנֵי בְּשַׁבָּת בְּאֶשֶׁר אֶפְרַיִם [וּר"ל בְּאֶשֶׁר יִפְרַשׁ בְּפִסּוּק דְּזָכוֹר אֵת יוֹם הַשְּׁבַת לְקַדְשׁוֹ
דְּטַעַם לְקַדְשׁוֹ הִיָּנוּ שְׂיָקְדִישׁוּ אוֹתוֹ מִתְחִילַת הַשְּׁבֻעַ שְׂיָהָא מוֹנִים הִיָּמִים לְשֵׁם שְׁבַת וְכֵן
אָמַר ר' יִצְחָק בְּמַכִּילְתָּא שֶׁם לֹא תִהְיֶה מוֹנָה פְּדָרָף שְׁהָאֲחֵרִים מוֹנִים אֵלָּא תִהְיֶה מוֹנָה לְשֵׁם
שְׁבַת ע"ש] כִּף תְּזַכִּירָם בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּמִנּוֹתֵינוּ הַחוֹדֶשׁ הַרֹאשׁוֹן וְהַחוֹדֶשׁ הַשְּׁנִי

והשלישי לגאולתינו שאין המגן לשנה שהרי תחילת שנותינו מתשרי מוגין דכתיב וחס האסיף תקופת השנה וכתוב בצאת השנה א"כ פשוקרא לחודש ניסן ראשון ולתשרי שביעי פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אלי' וזהו טעם ראשון הוא לכם שאיננו ראשון בשנה אבל הוא ראשון לכם שוקרא לו לזכרון גאולתינו וכבר הזכירו רבותינו זה הענין ואמרו שמות הקדשים עלו מבבל כי מתחלה לא היה להם שמות אצלנו והסבה בזה כי מניינים זכר ליציאת מצרים אבל פאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב ולא יאמר עוד חי ד' אשר העלה בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפונה חזרנו לקרא לקדשים בשם הנקראים בארץ בבל כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י כי אלה השמות ניסן ואייר וסיון שמות פרסיים ולא ימצאו רק בספרי גביאי בבל ובמגילת אסתר ולכן אמר הכתוב בחודש הראשון הוא חודש ניסן וכן הפיל פור הוא הגורל וגו' לחודש שנים עשר הוא חודש אדר וכו' והנה נזכיר בחודשים הגאולה השנית פאשר עשינו עד הנה בראשונה עכ"ל הרמב"ן ז"ל בחומש שם אות באות.

והיציא לנו מדבריו ז"ל דעיקר המצוה הזו מה"ת דצריכים אנו לספור הקדשים אחר ניסן ראשון ושני ושלישי כדי לעשות זכר ליציאת מצרים ואל זה פיון הפסוק במ"ש ראשון הוא לכם לקדשי השנה וכן דעת העיקרים במאמר ג' פט"ז דהוא מ"ע דאר"י וי"ת למנות הקדשים אחר החודש שיצאנו ממצרים ע"ש וכן האברבנאל ז"ל בפ"י החומש שם הביא לדברי הרמב"ן ז"ל הג"ל והסכים עמו] אלא שאח"כ פשעלו מבבל ראו אנשי כנה"ג שראוי להזכיר הקדשים בשמות שקראו להם הפרסיים כדי לעשות זכר לגאולת בבל וכדכתיב לא יאמר עוד חי ה' וגו' כי אם אשר העלה ואשר הביא וגו' ונ"ל ברור שאין פנונת הרמב"ן ז"ל דלאחר שעלו מבבל נתבטל המ"ע של תורה לגמרי ח"ו שלא להזכיר עוד מגין הקדשים אחר ניסן ראשון ושני ושלישי כי אם להזכירם בשמות ניסן ואייר וסיון בלבד דזה דבר שא"א ואינו עולה על הדעת כלל דמלבד שכתב דיוע לכל והוא מי"ג עיקרים דהתורה היא ניצחית ואינה בטלה לעולם ח"ו ואלה המצוות פתיב שאין גביא רשאי לחדש דבר מעתה וכ"ש לבטל אפי' שום ענף וחלק ממצוות התורה.

ומצוה זו דצריך למנות אחר ניסן ולעשות זכר ליציאת מצרים היא מ"ע של תורה לדעת העיקרים והיא דהיו יכולין אנשי כנה"ג לבטל מצוה זו [ויכמו שהאריך כל הצורך בזה בעיקרים שם ועי' הטיב בזה בס' גט פשוט בסי' קכ"ו אות ל"ה ומיהו מש"כ שם הג"פ לתרץ שם דעיקר הקפידא הוא שלא יעשה תשרי חודש ראשון זה אינו וכמו שכ' בסמוך בעז"ה] [נאפי' אם נימא דאינה מ"ע ממש דהא באמת דברמב"ם ז"ל בספר המצוות במצוה קנ"ג מבואר דעיקר קרא דהחודש הזה לכם ראש חודשים למ"ע דקידוש החודש אתא שכתב שם וז"ל מ"ע לקדש חודשים ושנים וזו היא מצוות קידוש החודש והוא אומר ותעלה החודש הזה לכם ראש חודשים ובא הפירוש דעדות זו תהא מסורה לכם וכו' עכ"ל ואפשר דכוננת הכתוב הוא דבעת שיקדשו ב"ד את החודש צריכים למנות אחר החודש הראשון דהיינו בעת שיקדשו ב"ד לחודש ניסן היו אומרים מקודש החודש הראשון וכן פשוקרא אייר היו צריכים לומר מקודש החודש השני אבל מ"מ אינו אלא ענף מהמצוה ומדע דהרי הרמב"ן בעצמו שהמציא דבר זה מ"מ לא חשבו למצוות עשה בפני עצמו

במנין המצות אשר לו אף מפל מקום הגם דאינו אלא ענף מהמצנה מפל מקום כפר
כתבנו לעיל שאין חילוק בזה בין מ"ע ממש ובין ענף מהמצנה].

אמנם מלבד זה הרי יש לנו ראיה מפירוש משפחה מקראות מנביאים וכתובים שנתבאר
לאחר שעלו מבבל ומ"מ הונפר שם המנין שצונותה תורה למנות אחר ניסן אף שהונפר
שמות הקדשים בפרט והיננו (בזכרה א ז) ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חודש
הוא חודש שבט (ושם ז א') בארבעה לחודש התשיעי בכסליו ובמגילת אסתר ב ט"ז)
נתלקח אסתר אל המלך אסחשורוש וגו' בחודש העשירי הוא חודש טבת.

(ושם ג' ז') בחודש הראשון הוא חודש ניסן עוד באותו פסוק ומחודש לחודש שנים עשר
הוא חודש אדר. ועוד (שם פסוק י"ג) בשלשה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר
(ושם ח ט') ויקראו סנפרי המלך בעת ההיא בחודש השלישי הוא חודש סיון.

ועוד (שם פסוק י"ב) בשלשה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר הרי ראינו מפל
מקראות הנ"ל דדייק הפתוב למנות אחר ניסן ואף לאחר שעלו מבבל [ומה שנמצא
באיזה מקומות בעזרא ובנחמיה דלא הונפר שם המנין כמו בעזרא ו' ושיצא ביתה דנא
עד יום תלתא לירח אדר.

וכן (בנחמיה א א') ויהי בחודש פסלו שנת עשרים (ושם בב') ויהי בחודש ניסן שנת
עשרים לארתחששתא וגו' יבואר לקמן תירוץ נכון על זה בעז"ה] ובר מן דין פיון דכל
עיקר יסודו של הרמב"ן ז"ל משום דאנשי כנה"ג סמכו עצמן על קרא (דירמיה כ"ג)
דלא יאמר עוד חי ה' אשר העלה בני מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה וגו' מארץ
צפונה ומפל הארצות וגו' והרי אנו קי"ל בברכות י"ב ע"ב פחכמים דמזפירין יציאת
מצרים גם לימות המשח ומפרשינו להך קרא דירמיה דיצ"מ עיקר וא"כ כ"ש בעת
גאולת בבל דלא היתה גאולה שלמה דונדאי לא נעקר יצ"מ ממקומה ולא עוד דהסכרא
מחייב דיצ"מ היא עיקר וגאולת בבל טפילה ומדע דהלא בן זומא דחולק שם וס"ל דאין
מזפירין יצ"מ פלל וכלל לימות המשח מ"מ מודה דאף לאחר גלות בבל בימי בית שני
ג"כ נשארו המ"ע במקומה להזכיר יצ"מ בבל יום.

וכן ראיה עוד מפל הני מקראות הנ"ל דחשיב המנין ברישא דהוא זכר ליצ"מ ואח"כ את
שם החודש ולכן מפל הדברים וההוכחות הנ"ל מבואר דהרמב"ן ר"ל לאחר שעלו מבבל
תקנו להזכיר גם שמות הקדשים אבל המנין לא זו ממקומו וכן מבואר להדיא מדברי
הר"י אפרבנאל ז"ל שם בפ' בא שפירש פן לדברי הרמב"ן הנ"ל והביא ג"כ ראיה לזה
מדברי המקראות הנ"ל ז"ל שם בקיצור ונ"ל שלא עברו בזה על מצות החודש לפי שגם
הם לא נמנעו מלקרוא את הקדשים ראשון ושני במספרם כמו שצונותה תורה אבל מלבד
זה פינו את החודש באותו פינוי שהיו מכנים אותו בכבל וכן נאמר במגילת אסתר בחודש
הראשון הוא חודש ניסן שהוא ביאור החודש על דרך הפיל פור הוא הגורל עכ"ל.

ודברי העיקרים בזה בפ" ד' הרמב"ן וגם מה שכתב בגט פשוט ז"ל באה"ע סימן קכ"ו
ס"ק ל"ה לענ"ד אין דבריהם מוחזקים במח"כ הרמה ולא ירדו לכוננת הרמב"ן ז"ל פל
עיקר ובפרט מה שכ' הגאון בעל גט פשוט הנ"ל לפרש דברי הרמב"ן דאין חיוב להזכיר
מהמנין רק שאסור למנות הקדשים אחר חשבון אחר זה אינו אמת דהרי הרמב"ן ז"ל

הביא ראיה מדברי המכילתא בפירוש יתרו דצריד למנות הימים אחר שבת ודו"ק: ש ובהיות פן יש לתמוה על רבותינו הראשונים ז"ל והאחרונים שלא תקנו בגיטין ושטרות שהזנפר שם הזמן למנות הקדשים אחר ניסן ולכתוב למשל בחודש הראשון הוא חודש ניסן וכן בחודש השני הוא חודש אייר וכן כולם וביותר יש לתמוה על הרמב"ן ז"ל דהוא הממציא דבר הקדש הזה ומפרש פן לקרא דהחודש הזה לכם דהו"ל להזכיר דצריד לכתוב בזמני דגיטין ושטרות המנגן אחר ניסן וכן פשםברכין החודש ג"כ הנה ראוי לומר ראש החודש הראשון הוא חודש ניסן והנה ביום פלוני ופלוני דהא אנו עושין זה דוגמת קידוש החודש שהיו ב"ד מקדשין בזמן הבית והם בנודאי הזכירו ראשון ושני ושלישי דהא מקודם שקבעו שמות לקדשים ע"כ היו צריכין להזכיר המנגן בקידוש דאל"כ לא היו יודעין איזה חודש מקדשין ומסתמא גם בבית שני היו נוהגין פן ולא זזו ממנהג הראשון שהיו נוהגין מקדמת דנא בזמן הבית ראשון וא"כ האינדנא נמי פשםברכין את החודש בשבת שלפני ר"ח הנה ראוי ג"כ להזכיר גם המנגן וצ"ע.

וכשהצעת קושיותי זה לפני כבוד ידידי הגאון מוהר"ר אליאליעזר ז"ל מ"ץ דפ"ק השיב לי בזה הלשון מה שהקשה כת"ר על מה שפותרין בגיטין שם החודש למשל ירח ניסן או ירח אייר ואינם פותרין ירח הראשון הוא חודש ניסן וכן באייר ירח השני הוא חודש אייר כדי לעשות זכר ליצ"מ כמו שכתב הרמב"ן ז"ל לדעתו יש לתרץ אחרי פי בימי הגמ' היו פותרין לשנות המלכים ומלכי או"ה מונין לתשרי.

א"כ לא נוכל לכנות הקדשים למנות מניסן. וזאת שנית והוא העיקר דכיון דאצלנו הנהוג להתחיל ימי סליחות יום א' קודם ר"ה אם הם ד' ימים עד ר"ה א"כ ע"כ דסברין כר"א שבתשרי נברא העולם פדאיתא ב"ר"ן ובבאורי הגר"א נאנו פותרין לב"ע בגיטין ואיך נכתוב הקדשים למנגן ניסן.

ידידו אליהו אליעזר מ"ץ דפ"ק ווילנא: ושוב חזר וכתב אלי להוסיף על דבריו הראשונים ז"ל כי אחרי שאצלנו נמנית השנה מתשרי שמתשרי מתחילין למנות שנה אחרת כמו שנת תרמ"ו וכדומה ואיך נכתוב על תשרי חודש השביעי רק פן יש להקשות מדוע באמת לא נמנה השנה מיצ"מ ונחודש השנה בכל ר"ח ניסן ע"ז יש להשיב פי אחרי שפצינו שבימי הגמ' לא חששו למנות בשטרות השנים מניסן רק תקנו למנות משנות המלכים משום שלום מלכות ושנות המלכים מתשרי מנין לכן גם אנו מנין מתשרי ואולי משום דלא נימא דקמזכרי שבחיהו פדאיתא בגיטין שם עכ"ל: וזה מה שהשבתתי על דבריו הנה מכתבו קבלתי ושני התירוצים מה שכתב כת"ר נ"י ליישב המנהג מה שאין פותרין המנגן בקדשים בגיטין ושטרות נ"ל נכון לכאורה.

אבל עדיין אני תמה דהאיך נפרנס להברייתא דר"ה ד' ז' דניסן הוא ר"ה לקדשים וילפינו מקרא. ולמאי הלכתא וע"כ דנ"מ לגיטין ולשטרות ואף דבזמניהם היו פותרין לשנות המלכים.

וגם לפי תי' השני שכתב כת"ר נ"י דלר"א דס"ל דבתשרי נברא העולם וסדר השנים אנו מונים מתשרי אין פותרין הקדשים אחר ניסן א"כ לדבריו צ"ל דפליג אהך ברייתא וזה א"א לומר פלל דהא ילפינו זה מקרא ובכל התנ"ך הפל פתוב המנגן אחר ניסן דהא התורה קראה לתשרי החודש השביעי ואף שהשנים נמנו אחר תשרי לרבי אליעזר

ובשנים חודש תשרי הוא חודש הראשון מ"מ התורה הקפידה שיהא ניסן נמנה ראשון לחדשים כדי לעשות זכר לגאולת מצרים [וכן כתב הרמב"ן להקדיא ונ"ל וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו וכו' כף הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החודש הראשון והחודש השני והשלישי לגאולתנו שאין המגן לשנה שהרי תחלת שנותינו מתשרי דכתיב וחס האסיף תקופת השנה וכתוב בצאת השנה א"כ פשוקרא לחודש ניסן ראשון ולתשרי שביעי פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אליה עכ"ל].

ועוד דאם נאמר דר"א פליג מאי מקשה הגמ' שם ותנא דידן אמאי לא חשיב דניסן ר"ה לחדשים ומאי קושיא הא מתני' ס"ל כר"א וכמו דאמרין שם דף ח' דבאחד בתשרי ר"ה לשנים היינו לתקופה ור"א היא ולפי דעת כת"ר נ"י לר"א אין מונין אחר ניסן.

ואין לומר דמקשה דמ"מ הו"ל למחשב מגן אחר בחדשים דהא ליתא דזה בנודאי א"א לומר דלר"א מונין החדשים אחר תשרי הקיף ממש"כ בכל התנ"ך זה אין להעלות על הדעת כלל וע"כ דס"ל להגמ' בפשיטות דלד"ה מונין אחר ניסן וא"כ הדרא הקושיא לדוקתא.

ואכן רציתי ליישב דברי כת"ר נ"י לומר דעיקר דין הבדיקה לא נאמר לגיטין ולשטרות כלל רק לענין קידוש החודש דבעת שהיו ב"ד הגדול מקדשין הנה צריכין לומר מקודש החודש הראשון או מקודש החודש השני וכן פולן [ובבית שני וכן בזמן התנאים והאמוראים כל זמן שהיו נוהג קידוש ב"ד בירושלים דאז היו ג"כ שמות לחדשים היו צריכין לומר מקודש החודש הראשון הוא חודש ניסן וכן פולן וראיה גדולה לזה דהא ילפינו זה מקרא דהחודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה והך קרא מייירי לענין קידוש החודש דמהחודש הזה ילפינו דכזה ראה וקדש דמצוה לקדש ע"פ הראיה וכמה דינים שפקידוש החודש הפל ילפינו מהך קרא וא"כ י"ל דעיקר הקפידא לא הנה רק בעת קידוש החודש.

וכן מש"כ ברמב"ן ובעקרים והאברבנאל והובא דבריהם בגט פשוט בס"י קכ"ו דהוא מ"ע של תורה למנות מניסן הפל בקידוש החודש מייירי וע"כ צ"ל פן דהא זמן דגיטין אינו אלא תקנת חכמים ובשטרות אין צריך לכתוב זמן כלל וגם עיקר שטרות אינו אלא מדרבנן לדעת הרמב"ם ז"ל ולא שייך כלל דהמ"ע נאמר ע"ז.

ורק דתקשה דלאחר שתקנו חכמים זמן בגיטין אמאי לא תקנו שיהא מזכירין המגן פעין דאורייתא כמו שצונתה התורה בקידוש החודש ע"ז ותכן שפיר תירץ כת"ר נ"י דכיון דכ' לשנות המלכים [וכן האידנא לבריאת העולם] א"א להזכיר המגן אחר ניסן פנ"ל ליישב דברי כת"ר נ"י ומינה ומני תסתיים שמעתתא בעז"ה אף לפי זה זכינו לדין חדש לענין המנהג שאנו נוהגין לברך את החודש בשבת שקודם ר"ח זכר לקידוש החודש של ב"ד והא צריך להזכיר ר"ח ראשון הוא חודש ניסן יהיה ביום פלוני וכן כל החדשים ובאמת אין אנו נוהגין פן והדבר צ"ע: ושוב ראיתי דמה שכתבתי לעיל ליישב דברי ידידי הגאון הג"ל דכיון דאינו אלא תקנת חכמים להזכיר זמן בגיטין וכן בשטרות אינו חיובא כלל להזכיר לכתוב זמן והלכך אף שפוטב זמן לא ראו חכמים להזכיר המגן אחר ניסן מחמת שהשנים נימנים אחר תשרי יש להקשות ע"ז מסוגיא ערוכה דר"ה דף ג' ע"ב דעל הא דאמר ר"ח שם דמלכי עובדי פוכבים מתשרי מגינן מתיב רב יוסף מהא

דְּכָתִיב בְּחֻמֵי ב' בְּיוֹם עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁשִׁי בַשָּׁנָה שְׁתַּיִם לְדַרְיָוֶשׁ וְכָתִיב בַּשְּׁבִיעִי בְּעֲשָׂרִים וְאַחַד לַחֹדֶשׁ וְאִם אֵימָא בַּשְּׁבִיעִי בַשָּׁנָה וְשְׁלִישִׁית מִיבְעִי לֵיה ע"כ מְדַבְּרֵי הַגַּמ' וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתֹב מֵר נ"י מֵאֵי קוֹשְׁיָא דְכִינּוּן דַּשָּׁנָה שְׁתַּיִם לְדַרְיָוֶשׁ דְּכָתִיב בְּקִרְא מוֹנָה מִתְּשָׁרֵי י"ל דְּשִׁשִׁי וְשְׁבִיעִי דְחֻדְשִׁים ג"כ מוֹנָה מִתְּשָׁרֵי וְשִׁשִׁי וְשְׁבִיעִי הֵינּוּ אֲדָר וְנִסָּן וְאַפְתִּי קִימָא בַשָּׁנָה שְׁתַּיִם.

אֵלָּא וְנִדְאֵי דְפְשִׁטָא לְהוּ לְחַז"ל דְּזָה אֵינוֹ עוֹלָה עַל הַדַּעַת כָּלֵל דְּהַפְתּוּב יְמֵנָה הַחֻדְשִׁים לְחֻשְׁבוֹן אַחַר דְּגוּזָה"כ הוּא רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה דְּהוּא רֵאשׁוֹן וְאִין אַחַר רֵאשׁוֹן וְכִמוֹ שֶׁכ' הֶרְמֵב"ן וְע"כ הֵךְ שִׁשִׁי וְשְׁבִיעִי הוּא אֱלוּל וְתִשְׁרֵי וְשִׁשִׁי וְשְׁבִיעִי לְנִסָּן קְאָמֵר.

וּא"כ כִּינּוּן שְׁמַצִּינוּ בְּחַד קִרְא דְּהַשָּׁנָה חוֹשֵׁב מִתְּשָׁרֵי וְהַחֻדְשִׁים מוֹנָה אַחַר נִסָּן וְלֹא קִפִּיד בְּמִלְתָּא. מֵאִיזָה טַעַם לֹא רָאוּ חֲכָמִים לְהַזְכִּיר בְּגִיטִין וְשִׁטְרוֹת הַחֻדְשִׁים אַחַר נִסָּן וְהַשָּׁנִים אַחַר שְׁנֹת הַמְּלָכִים וְכִמוֹ דְּכָתִיב בְּקִרְא וְאַף דְּמַסְקִינּוּ אַח"כ דְּכּוֹרֶשׁ מְלָךְ פֶּשֶׁר הוּא וּמְנוּ לּוֹ מְנִיסָן מ"מ הָא אַחַר שְׁהַחֲמִיץ חֲזָרוּ וּמְנוּ לּוֹ מִתְּשָׁרֵי כְּמוֹ בְּקִרְא דְּעֶזְרָא ו' וְשִׁצִּיא בֵּיתָה דְּנָא עַד תְּלִתָּא לִירַח אֲדָר וְגו' כְּתִיב שָׁם וַיָּבֵא יְרוּשָׁלַיִם בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמְלָךְ וְאַמְרִינּוּ שָׁם בְּגַמ' דְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי מוֹנָה מְנִיסָן מִשׁוּם דְּהַתּוֹרָה קִפְדָּה בְּזָה לְמִנּוֹת אַחַר נִסָּן.

וְעוֹד בְּר מִן דִּין הָא מְצִינוּ מְקִרְא מְלָא בְּמַגִּילַת אֶסְתֵר בְּחֹדֶשׁ הֶרְאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסָּן בַּשָּׁנָה שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה לְמְלָךְ אַחְשֵׁרֹשׁ וְאַף דְּפְשׁוּט דַּשָּׁנָה אַחְשֵׁרֹשׁ מוֹנָה מִתְּשָׁרֵי מ"מ הַחֻדְשִׁים מוֹנָה מְנִיסָן וְהֵינּוּ מִשׁוּם דְּגוּזָה"כ הוּא וְהַתּוֹרָה הַקְּפִידָה בְּזָה וּלְפ"ז אִין מְקוֹם לְכַאֲוָרָה לְתִי כַת"ר נ"י שֶׁכָּתֹב דְּמֵאֲחַר דְּמוֹנָה הַשָּׁנָה מִתְּשָׁרֵי אֵינוֹ יְכוֹל לְמִנּוֹת הַחֻדְשִׁים מְנִיסָן וְהֵרִי מְצִינוּ בְּב' וְג' מְקִרְאוֹת שֶׁהַפְתּוּב לֹא חָשׁ לְזָה וְהֵי אֵף יַחֲשׂוּ חַז"ל וּלְפִיכָךְ קוֹשְׁיֵיתִי עֲדִינּוּ בְּמְקוֹמָה עוֹמְדָת: וְלַעֲגִנּוּ מַה שְׁהַקְּשָׁה כַת"ר בְּמַכְתָּב הַשְּׁנִי דְּלָמָּה לֹא תִקְנוּ לְמִנּוֹת הַשָּׁנִים ג"כ לִיצִיאַת מְצָרִים.

הִנֵּה לֹא הִבְנִיתִי קוֹשְׁיֵיתוֹ דְּהֵרִי בַשָּׁנִים לֹא מְצִינוּ בַתּוֹרָה שֶׁהַקְּפִידָה לְמִנּוֹת מִיצִיאַת מְצָרִים וְאַף שְׁמַצִּינוּ בְּכ' פְּקוּדֵי וּבְחֻמֵי הַפְּקוּדִים בְּכ' בְּמַדְבָּר וּפ' בְּהַעֲלוֹתָךְ שְׁמֵנָה הַפְּתוּב גַּם הַשָּׁנִים אַחַר יְצִיאַת מְצָרִים מ"מ לֹא מְצִינוּ בְּזָה צִוּוּי לְדוֹרוֹת וְלָכֵן רָאוּ חֲכָמִים לְתַקַּן בְּזָה כְּפִי צִוּוּךְ הַזְּמַן דְּבִזְמַן בֵּית שְׁנֵי בְּתַחֲזִילָתוֹ תִּקְנוּ לְמִנּוֹת לַשָּׁנֹת הַמְּלָכִים מִשׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת וְאַח"כ חֲזָרוּ לְמִנּוֹת לְבְרִיאַת עוֹלָם אֲבָל הַחֻדְשִׁים דְּאִיכָּא צִוּוּי לְדוֹרוֹת לְמִנּוֹת מְנִיסָן אִין לְזוּז מְמַנָּה לְעוֹלָם דְּהַתּוֹרָה הִיא נְצַחִית וְהַמְּצָנָה הַזֹּאת הִיא קִימָת לְדוֹר דּוֹרִים כָּכֵל הַמְּצוֹת וּלְפִיכָךְ גַּם עֲדִינּוּ צָרִיךְ לְמִנּוֹת מְנִיסָן וְזָה פְּשׁוּט.

וְאִין לְתַמּוּנָה לְכַאֲוָרָה לְפִי דַעַת הֶרְמֵב"ן וּמֵהֶר"י בֶּן חֲבִיב ז"ל דַּמ"ע הוּא שְׁיָהָא נְמָנִים הַחֻדְשִׁים אַחַר נִסָּן דְּוּוּקָא וְלֹא אַחַר עֲגִינּוּ אַחַר וְהֵרִי מְצִינוּ בְּר"ה (י"ב) גְּבִי קִרְא דְּמַבּוּל דְּכָתִיב שָׁם בְּחֻדְשׁ הַשְּׁנִי נְבָקְעוּ כָּל מַעֲיִינּוֹת תְּהוּם דְּר"י סָבֵר דְּהוּא אֵינֵר וְר"א סָבֵר דְּהוּא מְרַחֲשׁוֹן וּמְקַשְׁינּוּ דְּבִשְׁלָמָא לְר"י הֵינּוּ דְּכָתִיב שְׁנֵי אֲבָל לְר"א מֵאֵי שְׁנֵי וּמְשַׁנֵּי דְּמֵאֵי שְׁנֵי שְׁנֵי לְדִין וְא"כ תִּמְנָה דְּהֵי אֵף חָשִׁיב הַחֹדֶשׁ לְמִנּוֹת אַחַר אֲבָל הָא אֵינוֹ קוֹשְׁיָא דַּע"כ לֹא נְאָמֵר הַמ"ע רַק אַחַר יְצִיאַת מְצָרִים אֲבָל בְּמַעֲשֵׂה דְּמַבּוּל דְּהִיָּה קוֹדֵם הִיוּ יְכוֹלִין לְמִנּוֹת גַּם לַעֲגִנּוּ אַחַר וְאַף דְּמִשָּׁה רַבִּינוּ כְּתִב הַתּוֹרָה בְּמַדְבָּר מ"מ הַפְּתוּב קוֹרָא אוֹתוֹ שְׁנֵי לְפִי

אותו הזמן וכמו דמצינו דכ' קרא על שם העתיד וכדאי תא (בכתובות ד"י) ה"נ יש לומר דכ' קרא על העבר.

אבל מ"מ עדיין יש לי לתמוה על הרמב"ן ו"ל בתימה רבה מהש"ס (דר"ה דף ו') דאמרי' שם דממאי דחודש ראשון הוא ניסן דילמא יצאו ממצרים באייר ולא ייר קורא ראשון ומשנינו דילפינו מקראי דדברי קבלה מזכירה ובמגילת אסתר ואיבעית אימא מקרא בחודש הראשון הוא חודש ניסן ומקשינו וכו' להו מ"ט לא אמרי מהאי ומשני דילמא מאי ראשון ראשון למלתי ע"ש.

ולפי דברי הרמב"ן והעקרים ומיהר"י בן חביב דהוא מ"ע שלא למנות החודשים אחר מנין אחר רק אחר יציאת מצרים היאך אפשר דאייר הוא ראשון לחודשים ובאייר יצאו ממצרים וקא דכתיב בחודש הראשון הוא חודש ניסן הוא ראשון למעשה הזמן וקא מ"ע של תורה שאין למנות רק אחר יציאת מצרים והאיך? מנה הכתוב החודש אחר מעשה הזמן והוא תמיה רבתי.

ואין לומר דלא הקפידה התורה רק בספור שמספר הכתוב מה שאירע מעשה בתוך בני ישראל שהם יצאו ממצרים וצריך למנות בכל הדברים שאירע להם אחר יציאת מצרים אבל הקא שמספר הכתוב כמה שאירע ביוהעובדי כוכבים בין אשורוש והמן דאצלם מונין מתשרי בזה אין קפידא למנות החודש אחר ענין אחר.

דא"כ תהדר הקושיא על רב יוסף דמאי מקשה על ר"ח מקרא דחגי וקא התם מספר במאי דאירע בשנות דרינוש ומיהו יש ליישב ודו"ק. וכשדברתי ענין הלז עם הגאון מוה"ר שמואל נ"י מלובקטש מ"ץ דפ"ק דנראה לי דכוננת הרמב"ן הוא דעיקר החיוב להזכיר ראשון ושני הוא בעת קידוש החודש ובפרט קודם שהיו שמות לחודשים ע"כ צריך להזכיר ראשון ושני וכן בשבע חקירות דשואלין העדים בכמה בחודש ע"כ היו צריכין להזכיר המנין דבחודש השני או חודש השלישי דאל"כ א"א להזים אותם פלל וע"ז אמר הכתוב דניסן הוא חודש הראשון ומיניה מנינו וע"ז פנונה הפרייתא ג"כ דניסן ר"ה לחודשים ובזה ניחא ג"כ כמה דלא שאל הגמ' למאי הלכתא כמו דמקשה על המתניתין.

והרה"ג הנ"ל תמה ע"ז דהא לא מצינו בשום דוכתא דבעת קידוש החודש היו צריכין להזכיר המנין רק מקודש החודש סתמא והשפתי לו דיש לי ראיה ברורה ומפורשת מהא דאמרינו (בברכות ד"י ובסנהדרין דף י"ב) דחזקני עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו ומקשה ולית לחזקני החודש הזה לכם ראש חודשים זה ניסן ואין אחר ניסן ופירש"י דקס"ד משנתקדש החודש לשם ניסן נמלך לעבר את השנה וכו' נהרי בימי חזקיה לא היו שמות לחודשים אלא מנו ראשון ושני ואי נימא דבעת קידוש החודש לא הזכירו המנין פלל היכא מקרי דנתקדש לשם ניסן דילמא לשם אדר ומאי מקשה וקא כתיב החודש הזה לכם ראש חודשים.

והו באמת שי"ל דבכל החודשים לא הזכירו המנין רק בחודש ניסן הזכירו מקודש החודש הראשון כדי שידע דהשנה אינו מעוברת אבל זה דוחק גדול לומר כן פנין דעכ"פ בחודש ניסן הוצרכו להזכיר המנין מן הסתם הזכירו בכל החודשים.

ולכן חוזר הדברים למש"כ דעיקר חיוב המגן הנה בעת קידוש החודש או בשעת שהיו מדברים בין איש לרעהו או בהגדת העדים שהמעשה הנה בחודש פלוני אז הנה החיוב להזכיר המגן אחר ניסן והנלע"ד פתבתי בעז"ה.

ידידו הדו"ש שלמה הפהן: ולענן מה שהערנו לעיל במה דמצינו בד' קראי בעזרא ובנחמיה דלא הונפר בהם המגן אחר חודש ניסן ורק שם החודש בלבד הונפר בכתוב. והם בעזרא ו' ט"ו] ושיצא ביתה דנא עד יום תלתה לירח אדר [ובנחמיה א א'] דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחודש פסלו שנת עשרים [ושם ב א'] ויהי בחודש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך.

ועוד (שם ו ט"ו) ותשלם החומה בעשרים ונחמשה לאלול. ובאמת שהוא דבר שראוי לתת לב אליו דמ"ש דבד' מקומות אלו לא ראה הפתוב להזכיר המגן אחר ניסן ובפרט לדעת הרמב"ן הנ"ל הוא מצוה וחיוב למנות התדשים אחר ניסן.

אף לפי חומר הנושא נ"ל לומר דלפ"מ שגילה לנו קדוש ד' רבינו הרמב"ן ז"ל דטעם שתקנו לנו רבותינו אנשי כנה"ג שמות לתדשים כל עצמו הוא כדי לעשות זכר לגאולת בבל אף מכל מקום לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא יציאת מצרים עיקר וגאולת בבל טפילה לו והלכך צריך להזכיר שניהם.

מכל מקום ראו עזרא ונחמיה דבדברים שעיקר גאולת בבל תלוי בהם שלא להזכיר לגאולת מצרים כלל רק לגאולת בבל לבד ולכן פשרצה להזכיר מתי הנה גמר בנין בית שני שפנו ע"י כורש ודריןש כתב ושיצא ביתה דנא עד יום תלתה לירח אדר משום דזה הנה עיקר הגאולה ובשביל זה תקנו לקרות שמות לתדשים וכן בתחילת נחמיה ע"י סיפור הדברים שסיפר חנני לנחמי' בכסלו דבני הגולה היו יושבים עדיין ברעה וחרפה גדולה וירושלים מפורצת ושעריה נצתו באש [ואף שפבר נגמר בנין הבית בשנה השביעית למלך ארתחשסתא מ"מ העיר ירושלים היתה עדיין חרוכה ושוממה עד שנת עשרים למלך בעשרים ונחמשה לאלול].

ואח"כ אמרו נחמיה למלך בניסן וכדאמרינו (בר"ה דף ג') נצמח מזה ישועה גדולה לבני הגולה שישבו בא"י דע"ז שהתחנן נחמיה להמלך נעתר לבקשתו ונתן לו רשות לבנות ירושלים וגמר הבנין הנה באלול ולכן ראה נחמיה שלא להזכיר בג' מקראות האלה רק שמות התדשים בלבד משום דע"ז נגמר הגאולה בשלימות בזמן ההוא ולכן ראוי לעשות זכר לאותו גאולה בפרט.

כן נ"ל ליישב בדותק. ולענן עיקר התמיה שעמדנו לעיל על הרמב"ן ז"ל על מה שלא תקנו בגיטין ושטרות לכתוב המגן אחר ניסן נ"נ ליישב ע"ד שתירץ ידידי הגאון מוהר"א אליעזר ז"ל בתי' הב' שכ' דע"ל דבזמן בית שני פשהתחילו לכתוב בגיטין ושטרות לשנות המלכים ולכן גם בתדשים לא ראו להזכיר המגן אחר ניסן כדי שלא יאמרו דמדברי שבחיהו וכדאמרינו (גיטין פ).

(ומיהו פשמברכין החודש בנודאי הנה ראוי להזכיר המגן מניסן ואכן אפשר דדעת הרמב"ן אינו מוסכם מדעת כל הפוסקים דהא בכל הפוסקים הראשונים לא הונפר דצריך להזכיר מגן התדשים מניסן ולכן פוק חזי מאי עמא דבר.

ונ"ל דאף לדעת הרמב"ן העיקר מה שקבעו אנשי כנה"ג לקרוא התדשים בשם ניסן ואייר היינו משום דוודאי מרומז בשמות אלו כמה סודות ועניינים נשגבים ואפשר דמרומז בהם דברים השייכים לאותו החודש ואנחנו לא נדע פונותם בזה וכמו דתקנו לקרוא שמות להמלאכים דאל"ה לא היו קוראים להתדשים בשמות אלו ודו"ק ומד' רש"י ז"ל על המדר' פ' נירא משמע דשמות התדשים כבר היו מקודם רק דלא נתגלו כ"א ע"י אכנה"ג ולא כמש"כ הרמב"ן דהוא שמות הפרסיים דכ' רש"י ז"ל שם דבתחלה לא נתגלו שמותן עכ"ל.

ונ"ל דר"ל דלא נתגלו לקותבן אבל לאנשי כנה"ג נתגלה ברוה"ק לקותבן. ולפי דברי רש"י ז"ל נראה דגם בזמן בית ראשון היו קוראין התדשים בשמות אלו ורק דלא נאמרו לכתוב והא דאמר בירושלמי ובמדרש נירא דשמות התדשים עלו מבבל ר"ל דלעולי הגולה שעלו מבבל נאמרו לכתוב הנלע"ד כתבתי בעז"ה בחודש טבת שנת תרמ"ו לפ"ק.

הצעיר מפרחי פהונה שלמה הפהן מ"ץ דפ"ק ווילנא: הלכות פסח סימן כג (בפסחים דף ל') אמר רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו פרב והקשה בס' צ"ח דתיבת פרב הוא מיותר לכאורה דפשיטא דהוא פרב ומאי אשמעינן בזה דהא בהדיא אמר דאסור במשהו.

והיותר תימה לדעת ר"ת ז"ל בתוס' שם דס"ל דכרב ולא מטעמיה קאמר בנודאי מותר דלרש"י דפירש דרבא ס"ל פרב. גם בשאר אסורין דמין במינו במשהו שפיר י"ל דקמ"ל בתיבת פרב דקאמר פלומר דמטעמא דרב קאמר הכי דהוי במשהו ונ"מ לשאר אסורים דבמינו במשהו וכמ"ש רש"י וש"מ דהלכתא וכו' [ואפשר דדייק רש"י פן באמת מתיבת פרב דאמר הש"ס] אבל לדעת ר"ת דבאמת אינו מטעמו דרב קשה ועי"ש מה שתיירץ: ולענ"ד נראה לתרץ דקמ"ל בזה משום דוודאי דהא דס"ל לרב דמין במינו במשהו אינו אלא אם נתערב לח בלח דהא טעמיה דרב הוא דס"ל כר"י דמין במינו לא בטיל וכמו דאמרינן שם (בפסחים כ"ט ע"ב) ור"י בעצמו דס"ל דמין במינו לא בטיל אינו רק לח בלח דומיא דדם הפך ודם דשעיר דלח בלח הוא דמיניה נפקא ליה דמין במינו לא בטיל וכמו שנהכריחו התוס' ביבמות ריש (דף פ"ב ד"ה ר' יהודה) דדוקא בדבר לח המתערב אית ליה לר"י דמין במינו לא בטיל דומיא דדם הפך ודם השעיר דיליף מינה ר"י בהקומץ רבה (דף כ"ב) אבל דבר יבש לא דהא ר"י גופיה אית ליה בפ' נוטל דמעלין את המזון מע באחד ומאה ואפילו במין במינו כדמשמע גבי ליטרא קציעות יעו"ש בתוס' וא"כ בהקומץ נמי דגזר רב שלא במינו אטו מינו הפל בלח בלח מייירי דביבש ביבש לא שייך לגזור אטו מינו דבמינו גופיה בטיל וזהו לרב אבל לרבא דקאמר במשהו לאו מטעמיה דרב רק משום חומרא דחמץ וכמו שכ' התוס' הו"א אפילו יבש ביבש במשהו דמשום חומרא דחמץ אין לחלק בין לח ליבש קמ"ל דלא אלא פרב דרבא נמי אינו אוסר במשהו מחמת חומרא דחמץ רק בלח ולא ביבש וכרב.

והטעם דלא מחמרינן בהקומץ יותר מבשאר אסורין לר"י פינון דלא מצינו בשום מקום לאסור יבש ביבש לשום מ"ד זולת בדברים החשובים וכיוצא בו לא ראו חכמים להחמיר יותר בהקומץ וכן דעת הרא"ש באמת בפ"ב דע"ז סימן ל' וז"ל שם הו"א דאמר חמץ בפסח במשהו היינו דבר לח המתערב דבמקום שהיה בשאר אסורין בנותן טעם הוי חמץ

בְּמִשְׁהוֹ אֲבָל דְּבַר יָבֵשׁ דְּבִשְׁאָר אֲסוּרִין חַד בְּתַרֵי בְטִיל ה"ה בְּחֻמְצָא בְּפִסְחָא עכ"ל: וּלְדַעַת הַרִי"ף וְהַרְשֵׁב"א וְהַמְרָדְכִי דַס"ל בְּאַמַּת דְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ אוֹסֵר ג"כ בְּמִשְׁהוֹ בְּפִסְחָא וְהוּבָא דַעֲתָם בְּטוֹש"ע סִימָן תמ"ז סְעִיף ט' י"ל דְּלֹא גְרָסִי בְּאַמַּת תִּיבַת פְּרַב וְאַפְשָׁר דְּגַם תִּיבַת בְּמִשְׁהוֹ לֹא גְרָסִי וְכַגֵּי' הַשְּׂאֵלְתוֹת בַּפ' צוּ וְרַק מְדַלָּא יְהִיב רַבָּא שְׂיַעוּרָא לְמִימְרָא דְּבְמִשְׁהוֹ פְּרַב וְכִמוֹ דַּכ' הַשְּׂאֵלְתוֹת שָׁם וְאַפְשָׁר דְּתִיבּוֹת בְּמִשְׁהוֹ פְּרַב הוּא הוֹסְפָה בַּגִּמ' מַד' הַשְּׂאֵלְתוֹת.

וּמִזֵּה סְתִירָה לְמַה שְׁהֶעֱלָה בַס' מְקוֹר מִיָּם תַּיִם עַל יו"ד לְהַגְאֹן מִהַרִי"מ פְּאֲדוּנָא אַב"ד דַּק"ק בְּרִיסקָא זַצ"ל שַׁכ' בַּסִּי ק"ב דְּבִיבֵשׁ בְּיָבֵשׁ אֵינוֹ נוֹהֵג דְּבַר שְׂיֵשׁ לוֹ מִתִּירִין ע"פ דְּבַרֵי הַר"ן בְּנִדְרִים ע"ש וְהַרִי חֻמְצָא בְּפִסְחָא לְדַעַת הַרְמַב"ם מְטַעַם דְּשִׁיל"מ אֲתִי עֲלֵיהּ וְאֵעִיפ"כ לֹא חִזְקָא בֵּין לַח לְיָבֵשׁ וְאֵין לֹא מְשׁוּם חוּמְרָא דְּחֻמְצָא גְזֵרִין יָבֵשׁ אֲטוּ לַח כְּמוֹ דְּגְזֵרִין שְׂלֵא בְּמִינוֹ אֲטוּ מִינוֹ דַּא"כ הֵי לִיָּה לְהַרְמַב"ם לְהַזְפִּיר זֶה בַּפִּט"ו מַה' מְאַכְלוֹת אֲסוּרוֹת הִלְכָה י"ב שְׁפַתְבָּ שָׁם דִּירָאָה לוֹ דְּשִׁיל"מ בְּאֵינוֹ מִינוֹ מוֹתֵר וְאַל תִּתְמַה עַל חֻמְצָא שְׁהַתוֹרָה אֲמָרָה וְכו' וְלִפְיָךְ הִתְחַמְרִי בּוֹ עַכ"ל וּמְדַלָּא הַזְפִּיר שְׁהַתְחַמְרִי בּוֹ גַּם־אִי בְּיָבֵשׁ ש"מ דְּזֵה מְדִינָא אֲסוּרָא בְּכָל דְּשִׁיל"מ וְכֵן הַשְּׂ"ף בְּנִקְוֹדוֹת הַפְּסָף בַּסִּי צ"ב פְּתַב דְּטַעַם דְּאוּסְרִין בְּחֻמְצָא בְּפִסְחָא אַף בְּיָבֵשׁ הוּא מְטַעַם דְּהוּא דְּשִׁיל"מ ע"כ.

וְאֲכֹן דְּבַרֵי צ"ע דְּהָא הַמְרָדְכִי הוּא ג"כ מִן הָאוּסְרִין וְהַמְרָדְכִי הָא לֹא ס"ל טַעַם דְּשִׁיל"מ גְּבִי חֻמְצָא מְשׁוּם דְּחוּזָר לְאֲסוּרוֹ וְכַבֵּר תְּמַה עֲלֵיו הַמַּג"א בַּסִּי תמ"ז ס"ק מ' דְּבְמְרָדְכִי עֲצָמוֹ מְבוּנָאָר הַטַּעַם מְשׁוּם דְּבַלַח אִיסוּרוֹ בְּמִשְׁהוֹ ה"ה בְּיָבֵשׁ ע"ש אֲבָל עכ"פ שְׁמַעִינוּ מִדְּבַרֵי הַנֵּה"כ דַּס"ל בְּפִשְׁיטוֹת דְּשִׁיל"מ נוֹהֵג גַּם בְּיָבֵשׁ: וְנִרְאָה דַּנ"מ בֵּין שְׁנֵי הַטַּעַמִּים בְּחֻמְצָא בְּנִקְוֹשָׁה דְּאֵינוֹ אֲלֵא מְדַרְבְּנָן וְאַפְי' לְמ"ד דְּנִקְוֹשָׁה הוּא מַה"ת מ"מ אֵינוֹ אֲלֵא בְּלֹא מִיָּהַת כְּשִׁאָר אֲסוּרִין גַּם לִיכָּא בַל יִרְאָה דְּלַעַת ר"ת בְּנוּדָאֵי בְטִיל בַּס' כְּשִׁאָר אֲסוּרִין דְּהָא לִיכָּא חוּמְרָא דְּחֻמְצָא וְכֵן פְּתַב בְּאַמַּת הַמַּג"א (בַּסִּי תמ"ז ס"ק ה') בְּשֵׁם לְקוּטֵי מְהַרִי"ל דְּבְטִיל בַּס' וְדַלָּא פְּכַתְבֵי מִהַרָא"י].

אֲמַנָּם לְדַעַת הַרְמַב"ם דְּמְשׁוּם דְּשִׁיל"מ אֲתִינָן עֲלֵהּ אֵין נ"מ בֵּין חֻמְצָא דְּאוּרִייתָא לְחֻמְצָא דְּרַבְּנָן דְּהָא אֲפִילוֹ בְּאִיסוּר דְּרַבְּנָן ס"ל דְּשִׁיל"מ לֹא בְטִיל כְּמוֹ בִּיעֲזָה שְׁנוּלְדָה בִּיו"ט וְכַדוּמָה: וְעוֹד יֵשׁ לִיָּשֵׁב בְּהָא דְּקִאָמֵר בְּמִשְׁהוֹ פְּרַב ע"פ מ"ש הַפְּרִי חֲדָשׁ בַּסִּי תמ"ב דִּישׁ לְהַסְתַּמֵּךְ דְּלַטַּעֲמוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם ז"ל דְּחֻמְצָא בְּמִשְׁהוֹ מְשׁוּם דְּשִׁיל"מ א"כ אֲפְשָׁר דְּלֹא הוּוּ בְּמִשְׁהוֹ רַק אִם נִתְעַרַב גּוֹפּוֹ שֶׁל אֲסוּר וְנִמְחָה בְּתוֹכּוֹ אֲבָל בְּטַעַם אֲפְשָׁר דְּבְטִיל לְפִי דַעַת הַרְמ"א בַּהַגְה"ה בִּיו"ד בַּסִּי ק"ב סְעִיף ד') דְּטַעַם בְּטִיל אַף בְּדְבַר שְׂיֵשׁ לוֹ מִתִּירִין דְּשִׁיל"מ אֵינוֹ נוֹהֵג אֲלֵא בְּמִשְׁהוֹ א"כ אֲפְשָׁר דְּגַם בְּחֻמְצָא פֶּן אוֹ אֲפְשָׁר דְּבְחֻמְצָא הִתְחַמְרִי דְּאַף טַעַם לֹא בְטִיל אַף לְדַעַת הַרְמַב"ם.

וְעַפ"ז י"ל בְּהָא דְּאָמֵר רַבָּא פְּרַב דְּלֹא תִימָא דְּטַעַם בְּטִיל. אֲלֵא פְּרַב דְּאֵין חֲלוּק דְּלַרְב בְּנוּדָאֵי אֵין נ"מ בֵּין טַעַם לְמִשְׁהוֹ וְכַמְבּוֹנָאָר בְּש"ס חוֹלִין בַּפ' גִּיד הַנְּשָׂה (דָּף צ"ט ע"ב) דְּאָמֵר אַבְיֵי הֵתָם לֹא נִצְרָכָה אֲלֵא לַר"י דְּאָמֵר מִיָּן בְּמִינוֹ לֹא בְטִיל הֵכָא גְּבִי זְרוּעַ בְּשִׁלָּה בְטִיל וְזֵהוּ הֵיטֵר הַבָּא מְפַלֵּל אֲסוּר וְאַף דְּגְבִי זְרוּעַ בְּשִׁלָּה לִיכָּא אֲלֵא טַעֲמוֹ שֶׁל אֲסוּר וְאֵעִיפ"כ בְּשִׁאָר אֲסוּרִים דְּכְנוּתִיָּה לֹא בְטִיל וְכֵן אָמֵר רַב בְּעֲצָמוֹ הֵתָם (דָּף ק' ע"א) גְּבִי חֲתִיכָה גְּבִילָה פִּינּוֹן שְׁנַתָּן טַעַם בְּחֲתִיכָה חֲתִיכָה עֲצָמָה נ"נ וְאוּסְרֵת כָּל הַחֲתִיכוֹת פְּלֵן מְפִי

שְׁהוּ מִינָה וְאֶמְרִינוּ הֵתָם דְּרַב אֲמֵרָה לְשִׁמְעֵתִיָּה כִּר' יְהוּדָה עִי"ש וְאָף דָּאִין הִתְחִיבָה אוֹסְרָת חֲבִירָתָה רַק מִפְּנֵי טַעַם שְׁלָה וְכֵן אֲמַר עוֹד (דק"ח ע"ב) ע"ש: ונ"ל דַּעַד פֶּאן לֹא אֶמְרִינוּ הֵכִי אֲלִיבָא דר"י רַק אִי אֶמְרִינוּ דְטַעַם פְּעִיקָר דְאֹרְיִיתָא בְּכָל הָאֲסוּרִים וְהִלְכָּהּ אָף דְבִקְרָא דְיִלְיָף מִינָה ר"י דְמִין בְּמִינוּ לֹא בְטִיל לֹא מִינְרִי רַק בְּגוּף הַדְּבָר שְׁנִתְעַרְב דְהָא דָם הַשְּׁעִיר גּוֹפִיָה נִתְעַרְב בְּדָם הַפָּר מ"מ פִּינּוּ דְטַעַם פְּעִיקָר מִשְׁוִינּוּ לִיה אִין לְחִלְק בֵּין טַעַם לְעִיקָר גַּם לְדִין זֶה אֲבָל לְמַ"ד דְטַעַם פְּעִיקָר דְרַבְּנָן אֲפָשָׁר דְמוֹדָה ר"י דְטַעַם בְּטִיל בִּס' אָף מִין בְּמִינוּ דְהָא בְּאִיסוּר דְרַבְּנָן מִשְׁמַע דִּס"ל לר"י דְמִין בְּמִינוּ בְטִיל וְכִמוּ הֵתָם (בְּחֻלִּין דָּף צ"ט) דְמוֹדָה ר"י גְבִי צִיר דְבְטִיל מִשׁוּם דְזִיעָה בְּעֻלְמָא הוּא וּפְיָרְשׁוּ הַתּוֹס' שָׁם בַּד"ה שְׁאֵנִי צִיר פִּי' דְלֹא אֲסוּר אֲלֵא מְדְרַבְּנָן וְע"ש וְעִי' בַּצִּל"ח בְּפָרְק קָמָא דְבִיעָה דְהָאֲרִיף קֶצֶת בְּנִידוּן זֶה וְא"כ אֲפָשָׁר דֵּה"ה בְּטַעַם פְּעִיקָר דְאָף דְעִיקָר הָאֲסוּר הוּא אֲסוּר תּוֹרָה מְכָל מְקוֹם הַתְעַרְבוּת דְרַבְּנָן וְכֵן נוֹטָה שָׁם דַּעַת הַצִּל"ח דְבִסְפֵק אֲסוּר לְדַעַת הַסּוֹבְרִים דְסִפִּיקָא דְאֹרְיִיתָא אִינוּ אֲסוּר אֲלֵא מְדְרַבְּנָן מוֹדָה ר"י דְבְטִיל בִּס' יַעו"ש] וְעוֹד דְהָא לִיפָא לְמִילָף מְדָם הַפָּר וְדָם הַשְּׁעִיר דְהֵתָם מִמֶּשׁ הוּא וְלֹא טַעַם כֵּן נִרְאָה לִי לְכַאוּרָה: וְעַפ"ז יֵשׁ לִינְשֵׁב הַתְמִיָּה הַגְּדוּלָה שְׁתַּמְהוּ רַבּוּתֵינוּ בְּעֻלֵי הַתּוֹס' בְּפִסְחִים ל' עַל רַש"י בְּהָא דְכַתֵּב רַש"י דְרַבָּא ס"ל כִּר"י דְמִין בְּמִינוּ לֹא בְטִיל וְתַמְהוּ ע"ז שָׁם בַּד"ה אֲמַר דְהָא רַבָּא בְּעַצְמוֹ אֲמַר בְּחֻלִּין צ"ז אֲמוּר רַבְּנָן בְּטַעְמָא וְאֲמוּר רַבְּנָן בְּשִׁשִּׁים וְכו' מִין בְּמִינוּ דְלִיפָא לְמִיקָם אֲטַעְמָא בְּשִׁשִּׁים הֲרִי דְרַבָּא ס"ל דְלֹא כִר"י וְהוּא תַמְהִיָּה רַבְּתִי לְכַאוּרָה אֲכֵן לְהַנְ"ל לֹא קִשָּׁה מִיָּדִי דְרַש"י לְשִׁיטָתוֹ אֲזִיל דְכַתֵּב לְהַדְיָא (בְּחֻלִּין צ"ח ע"ב) אֲלִיבָא דְרַבָּא עֲצָמוֹ דְרַבָּא ל"ל טַעַם פְּעִיקָר בְּחֻלִּין וְנ"ל שָׁם בְּקִיצוֹר וְרַבָּא לִית לִיה טַעַם פְּעִיקָר בְּחֻלִּין וְכַדְמַפְרֵשׁ אֲזִיל מְדְאֹרְיִיתָא בְּרַבָּא בְטִיל אֲלֵא מְדְרַבְּנָן עַכ"ל וְא"כ שְׁפִיר אִיפָא לְפָרֵשׁ דְהָא דְאֲמַר רַבָּא מִין בְּמִינוּ בְּשִׁשִּׁים מִינְרִי בְטַעַם וְלֹא בְּגוּף הַדְּבָר שְׁנִתְעַרְב וּבְזֶה מוֹדָה ר"י דְמִין בְּמִינוּ בְטִיל פִּינּוּ שְׁאִינוּ אֲלֵא דְרַבְּנָן אֲלִיבָא דְרַבָּא עֲצָמוֹ.

וְכֵן מִן דִּין אִיפָא לְמִימַר דְרַבָּא בְּאֲסוּרִים דְרַבְּנָן מִינְרִי דְמוֹדָה ר"י בְּהוּ דְבְטִיל בִּס' וּמַעֲתָה דְבְרֵי רַש"י בְּרוּרִין וְעוֹלִין כְּמִין חוֹמֵר בְּעוֹז"ה וְאִין לְהַתְעַקֵּשׁ וְלוֹמַר דְהָא רַבָּא סְתָמָא קְאָמַר וּמִשְׁמַע דְאֲפִילוּ בְּנִתְעַרְב גּוּף הַדְּבָר.

דְהָא לִיתָא דְהֲרִי הָא דְאֲמַר רַבָּא שָׁם דְמִין בְּשְׁאִינוּ מִינוּ בְּקִפְלָא ג"כ לֹא מִינְרִי רַק בְּטַעַם וְלֹא בְּמִמֶּשׁ וְכִמְש"כ הֲר"ן שָׁם דְבְמִמֶּשׁ לֹא מְהִנִּי קִפְלָא שָׁם דִּמְמ"נ אִי אִיפָא ס' לֹא בְּעִי קִפְלָא וְאִי לִיפָא ס' לֹא מְהִנִּי קִפְלָא וְע"כ בְּטַעַם מִינְרִי וְלִיפָא ס' כ"כ הֲר"ן שָׁם וְכֵן דַּעַת הַרְמְב"ן הוּבָא דְבְרִיו בְּטוֹי"ד (ס' צ"ח) וְא"כ גַּם סוּף דְבְרֵי רַבָּא דְמִין בְּמִינוּ בִּס' נְמִי יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן דְרַבָּא מִינְרִי בְטַעַם דְהוּי דוּמְיָא דְרִישָׁא.

וְגַם מֵה שְׁהִבִּיא הֲר"ן שָׁם רְאָיָה דְמִין בְּמִינוּ בְטִיל מְהִיָּהוּ זִיתָא דְתַרְבָּא וְכו' ג"כ אִינוּ סְתִירָה כָּלָל עַל רַש"י דְהֵתָם נְמִי י"ל בְּטַעַם מִינְרִי דְגוּף הַתְחִיבָה שְׁנִפְל לְדִקְוָלָא דְבִשְׂרָא הוֹצִיָּאוּ מִשָּׁם וְלֹא נִשְׂאָר רַק הַטַּעַם וּמִשׁוּ"ה שְׁעִיר רַב אֲשִׁי בְּשִׁשִּׁים וְגַם יְתַר הֲרָאִוּת שְׁהִבִּיאוּ הַתּוֹס' בְּפִסְחִים שָׁם נִגְדַּד דַּעַת רַש"י אִינוּ רְאִוּת מְוַכְרְחוּת כְּמִבְּאָר לְמַעֲיָן שָׁם: וְעַפ"ז יֵשׁ לְפָרֵשׁ נְמִי לְדַעַת הַפּוֹסְקִים דְבְחָמִין גַּם בְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ לֹא בְטִיל בְּאֵלָף וְדִלָּא כְּדַעַת הֲרָא"ש וְהוּא דַּעַת הֲרִי"ף בַּפ"ב דַּע"ז וְעוֹד פּוֹסְקִים עִי"ש בְּר"ן וְגַם לֹא ס"ל הַטַּעַם מִשׁוּם דְשִׁיל"מ רַק מִשׁוּם חוּמְרָא דְחָמִין כְּמוֹ שְׁאֲזָרוּ שְׁלֵא בְּמִינוּ אֲטוּ מִינוּ כְּף גְזָרוּ יָבֵשׁ אֲטוּ לַח

וא"כ לאיזה פנונה אמר במשהו פרב אכן להנ"ל י"ל דקמ"ל דבחקמין דרבנן כמו חמין נוק' שפיר בטל בס' וכרב דס"ל כר"י דוודאי לא ס"ל דאינו בטיל אלא בחמין דאורייתא דבאסור דרבנן הא מודה ר"י גופא דבטיל בששים וכמש"ל ה"נ לרבא בחמין דרבנן בטל בס' משום דבחמין דרבנן ליכא חומרא דחמין וכן אליבא דהרמב"ם ז"ל דס"ל דמטעם דשיל"מ אתינן עלה מ"מ בשלא במינו ע"כ משום חומרא דחמין הוא דהא בשאר כל האסורים מין בשאינו מינו אף בדבר שיש מתירין בטיל בס' וכמבואר בכל הפוסקים ז"ל (ובי"ד סי' ק"ב) וא"כ נ"מ בחמין נוקשה לא שייך חומרא דחמין וכמ"ש המג"א בס' תמ"ז סק"ה להרמב"ם דהא בחמין נוקשה לא שייך חומרא דחמין וכמ"ש המג"א בס' תמ"ז סק"ה דתרונייהו בעינו פרת ולא בדילי מיניה ובחמין נוקשה הא ליכא פרת כל זה נראה לי ברור: וילענין מה שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות בפסחים בפ' כל שעה דהטעם דחמין לא בטיל בס' משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכדעת הרמב"ם ז"ל וכתב ע"ז ונ"ל וא"ת והא ר' יוחנן סובר לאחר זמנו מותר כר"ש ובזמנו אינו אוסר במשהו יש להשיב אמר לך ר' יוחנן פליגי רבנן עליה דר"ש וכו' ואנא דאמר פרבנן מדע דהא אמר רבי יוחנן כל אסורין שבתורה בין מין במינו ובין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסוף והא טבל דבר שיש לו מתירין ולא הוציא מן הפלל פיוצא בו עכ"ל הינצא לנו מדבריו דר"י לית ליה דשיל"מ והקשו עליו בס' צל"ח בביצה (דף ד') ועוד מפרשים.

דהא בפ"ק דביצה (שם) מוכח דע"כ ס"ל לר"י דין דשיל"מ דהא מקשינן שם לר"י דסבירא ליה דביצה אסורה משום משקין שזבו א"כ אמאי וספיקא אסורה הא הוי ספיקא דרבנן ומתירין רב אשי משום דהוי דשיל"מ הרי דמתירין רב אשי כן גם אליבא דר' יוחנן ועי' בדבריהם מה שתיקרו.

אמנם לענ"ד נראה ליישב בטוב טעם ונדעת ונקדים בתחלה מה ששמעתי מכבר מהגאון מ' יצחק סירווינט זצ"ל שהיה מ"ץ בפ"ק שאמר בשם בנו הגאון מוהרא"א ז"ל מ"ץ דפה ווילנא טעם נכון לדברי הרמב"ן ז"ל דר"י לית ליה דין דשיל"מ לא בטיל משום דזה ידוע דבטעם שיש לו מתירין איכא תרי טעמי או משום דעד שתאכלנו באסור תאכלנו בהיתר וע"פ טעם זה י"ל דר' יוחנן לשיטתו אזיל (בבכורות דף ד') דמשמע שם דר' יוחנן לא ס"ל דטומאה שבטלה כמאן דאיתא דמי וא"כ לא שייך למימר דעד שתאכלנו באסור דאין כאן אסור כלל אחר הבטול כן שמעתי מהגאון הנ"ל ושיי משיב ד"נ: אמנם אחר העיון היטב שם בסוגיא דבכורות (דף כ"ג ע"א) אינו מפורש בהדיא דס"ל לר"י הכי דטומאה שבטלה כמאן דליתא דמי רק דיש להוציא שם כן מדמקשה שם לרב דימי דס"ל שם דטומאה שבטלה כמאן דאיתא דמי מהא דתנן שם בהמה גסה ששפעה חררת דם ה"ז תקבר ונפטרה מן הבכורה ותני עלה ר' חייא אינה מטמאה לא במגע ולא במשא ולרב דימי דס"ל כמאן דאיתא דמי נהי דבמגע לא מטמא במשא מיהא תטמא ומתירין הש"ס שאני התם דהיא טומאה סרוחה ומשו"ה לא מטמא במשא והדר מקשה הניחא לבר פדא דטומאה חמורה וכו' אבל לר' יוחנן דטומאה חמורה נמי עד לכלב למה אינו מטמא הא חזיא לכלב ונשאר הש"ס בקשיא ואפשר דמתוך זה הוציא הרה"ג מוהרא"א ז"ל הנ"ל דע"כ ר' יוחנן לא ס"ל דכמאן דאיתא דמי דאל"כ תקשי עליה ממתניתין דאמר עלה ר' חייא דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא דלדידיה לא מצינו לתירין משום דהוי טומאה סרוחה דהא חזיא לכלב אבל אי משום הא לא איירא

דְּהֵלֵא הֶרְמֵב"ם ז"ל פֶּסֶק בַּפ' א' מְהֵלְכוֹת ה"ט ה'ל' י"ג כר"י דְּאָחַד זֶה וְאָחַד זֶה עַד לְכַלֵּב וּפְסֵק ג' כ"ש ה'ל' י"ז כְּבָרְיֵיתָא דר' חִיָּיא דְּאֵינָה מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגְעָה וְלֹא בְּמִשְׁאָ וְאֵעִי"כ פֶּסֶק בַּפֿט"ז מֵהֵל' טו"א כָּרַב דִּימִי דְּטוֹמְמָאָה שְׁבִטְלָה כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי וּבְאַמְתָּ שְׁכָבֵר עֲמַד ע"ז בַּס' כ"מ שָׁם עַל הֶרְמֵב"ם ז"ל בַּפ"א מְהֵלְכוֹת אה"ט דְּלְכָאוּרָה הַפְּסָקִים סוֹתְרִים זֶה אֵת זֶה וְתִזְרֵץ בְּשָׁם מְהֵר"י קוֹרְקוֹס זצ"ל דַּס"ל לְהֶרְמֵב"ם דְּכִינּוֹן דְּהַש"ס אֵינוֹ נִשְׂאָר רַק בְּקוֹשְׁיָא וְלֹא בְּתִיּוּבְתָא ש"מ דְּאֵינוֹ קוֹשְׁיָא גְמוּרָה וְס"ל לְהֶרְמֵב"ם דְּיֵישׁ חֲלוּק בֵּין בְּנִתְעָרַב לַח בְּלַחֲלֵבִין שְׁנִתְעָרַב יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ דְּגַבִּי חֲרַרְתָּ דָם שְׁאֵנִי וְז"ל דְּאֵפְשֵׁר דְּבַחֲרַרְתָּ דָם שְׁאֵנִי כו' כִּי נִתְעָרְבָה הַחֲרָרָה בְּדָם וּגְנוּגִים וְנִמְחָה בָּהֶם וְאֵין פָּאן עוֹד דְּבָר שְׁיִטְמָא.

אָבֵל גַּבִּי נְבִילָה בְּשַׁחוּטָה אֵין לוֹמֵר כֵּן דְּבִאֲנָפִי נִפְשִׁיהָ קֵאֵי אֱלֵא שְׁאֵינָה נִיפְרַת עכ"ל וְא"כ גַּם אֲלִיבָא דר"י נְמִי יֵישׁ לוֹמֵר כֵּן דְּגַבִּי יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ מוֹדָה דְּאֵמְרִינוּן כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי וְלֹא תִקְשָׁה עָלֶיהָ מִמְתְּנִיתִין דְּהֵתָם פְּלַח בְּלַח דְּמִי וְהָא דְּפֶסֶק הֶרְמֵב"ם גַּבִּי אֶפְרָה שְׁנִתְעָרַב בְּאֶפְרָה מְקַלָּה דְּמִטְמָא בְּמִשְׁאָ (בַּפ"ט מְהֵלְכוֹת פָּרָה אֲדוּנָמָה) צ"ל כְּמִש"כ הַמְשֻׁנָּה לְמִלְכָּה שָׁם בַּפ"א מֵהֵל' אֵלוֹ דְּהַתוֹס' ס"ל דְּאֶפְרָ בְּאֶפְרָ וְכֵן קִמַּח בְּקִמַּח מְקַרִי יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ וְהִלְכָּה ס"ל כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי יַעו"ש בַּמ"מ]: אֲמַנָּם אִם יֵישׁ מְקוֹם לְדַבְּרֵי מוֹהֲרָא א"א ז"ל דְּסִבְרָא דְּעַד שְׁתֵּאכְלֵנוּ בְּאֶסוּר תֵּאכְלֵנוּ בְּהֵיטֵר תֵּלִיא בְּסִבְרָא אִי טוֹמְמָאָה דְּבִטְלָה כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי אוֹ לֹא דְּלִמ"ד דְּלֹא אֲמְרִינוּן כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי לֹא שְׁיִיף כָּלֵל עַד דְּתֵאכְלֵנוּ בְּאֶסוּר דְּאֵין פָּאן אֶסוּר כָּלֵל אַחַר הַבְּטוּל יֵישׁ לוֹמֵר בְּאַמְתָּ דְּלֹא כְּתַב הֶרְמֵב"ן דר"י לֹא ס"ל דְּשִׁיל"מ לֹא בְּטִיל רַק לַח בְּלַח מִשּׁוּם דר"י לְשִׁיטְתוֹ דְּבִלַּח בְּלַח בְּנוֹדָאֵי לֹא אֲמְרִינוּן כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי דְּהָא לְדִידִיָּה דַּס"ל דְּאָחַד זֶה וְאָחַד זֶה עַד לְכַלֵּב יֵישׁ הַכְּרַח מִמְתְּנִיתִין דְּבַהֲמָה גִּסָּה שְׁשִׁפְעָה חֲרַרְתָּ דָם דַּע"כ בְּדַבְּרָ לַח שְׁנִתְעָרַב בְּנוֹדָאֵי לֹא אֲמְרִינוּן כְּמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי וְהָא דְּאֵמֵר ר' יוֹחָנָן חֲמִץ בְּזַמְנוֹ בֵּין בְּמִינוֹ וּבֵין שְׁלֵא בְּמִינוֹ אֶסוּר בְּנוֹתָן טַעַם בְּלַח בְּלַח מִיָּרִי אוֹ בְּטַעַם לְחוּד וַע"כ צ"ל כֵּן בְּלֵא"ה דְּהָא יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ לֹא שְׁיִיף בְּנוֹתָן טַעַם רַק בְּטִיל חַד בְּתֵרִי אִם הוּא בְּמִינוֹ וְשְׁלֵא בְּמִינוֹ בַּס' גְּזִירָה שְׁמָא יְבִשְׁלָם אָבֵל בְּנוֹתָן טַעַם בְּנוֹדָאֵי לֹא שְׁיִיף בְּיָבֵשׁ בְּשׁוּם מְקוֹם] אָבֵל בְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ מוֹדָה הֶרְמֵב"ן ז"ל דְּגַם ר"י ס"ל דְּשִׁיל"מ דְּהָרִי בְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ מוֹדָה ר"י דְּכְמֵאן דְּאֵיתָא דְּמִי וְכְמוֹ דַּס"ל לְהֶרְמֵב"ם ז"ל לְחַלְקָ בְּהָא: וּמֵאַחַר שְׁהוֹדִיעַ ה' אוֹתָנוּ אֵת כָּל זֹאת מַעֲתָה לֹא קִשָּׁה מִיָּדֵי מַה שְׁהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים עַל הֶרְמֵב"ן ז"ל מְסוּגִיא דְּבִיצָה דְּהָא הֵתָם גַּבִּי בִּיצָה יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ הוּא וְשִׁפִּיר מוֹדָה ר"י בְּהַ דְּאֵמְרִינוּן דְּשִׁיל"מ לֹא בְּטִיל וְכְמִש"כ בַּעֲזוֹ"ה וְהוּא כְּפִתּוֹר וְפָרַח: וְלַפְמ"ש יֵישׁ נִפְקוּתָא גְדוּלָּה בֵּין הַטַּעַם דְּעַד שְׁתֵּאכְלֵנוּ בְּאֶסוּר לְטַעְמוֹ שֶׁל הֶר"ן ז"ל בְּנִדְרִים דְּתֵלִיא בְּמִין בְּמִינוֹ לר"י וְהוּא מְמַשׁ מֵהִיפּוֹף לְהִיפּוֹף דְּלַטַּעַם שְׁעַד שְׁתֵּאכְלֵנוּ בְּאֶסוּר לֹא שְׁיִיף בְּדַבְּרָ שְׁיֵישׁ לוֹ מִתִּירִין רַק בְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ אָבֵל לֹא בְּלַח בְּלַח אוֹ בְּטַעַם אָבֵל לְטַעְמוֹ שֶׁל הֶר"ן הוּא אִיפְכָּא מְמַשׁ דְּוִוּוּקָא בְּלַח בְּלַח אוֹ בְּטַעַם דְּוּמִיא דָּם הַפֵּר וְדָם הַשְּׁעִיר אָבֵל לֹא יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ וְכְמוֹ שְׁכַתְּבָנוּ לְעִיל בְּשֵׁם הַגָּאוֹן אב"ד דַּק"ק בְּרִיסקָ זצ"ל בְּסִפְרוֹ מְקוֹר מִים חַיִּים עַל הַי"ד ס' ק"ב וְעוֹד נ"מ לְעַנְיָן אֶסוּר דְּרַבְּנָן דְּלַטַּעְמוֹ שֶׁל הֶר"ן דְּתֵלִיא בְּמִין בְּמִינוֹ וְהָרִי בְּאֶסוּר דְּרַבְּנָן מְשַׁמַּע דְּמוֹדָה ר"י דְּמִין בְּמִינוֹ בְּטִיל וּבְאַמְתָּ שְׁיֵישׁ לְתַמּוּהָ לְכָאוּרָה עַל הֶר"ן ז"ל מִפְּחַ כְּמָה סוּגִיּוֹת בַּש"ס דְּמְפֹרָשׁ שָׁם דְּשִׁיל"מ נוֹהֵג גַּם בְּאֶסוּר דְּרַבְּנָן.

וְאוּלַי דְּהֶר"ן אֵינוֹ מְפָרֵשׁ גַּבִּי שְׁאֵנִי צִיר דְּזִינְעָה בְּעֵלְמָא הִיא כְּפִי הַתוֹס' דְּמִשּׁוּם דְּהָרִי דְּרַבְּנָן רַק דְּצִיר קִיל דְּצִיר אֶסוּרִין מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ אֱלֵא זִינְעָה בְּעֵלְמָא וְאֵין לְלַמּוֹד מְזָה

לשאר אסורין דרבנן ויש להאריך בזה ואין פאן מקומו ועי' בצל"ח (בביצה דף ד') שהאריך בנידון זה עי"ש ודו"ק: מיהו לענין עיקר קושיות הרמב"ן דהקשה דלמה אמר ר"י דחמץ בזמנו בנותן טעם הא הוי דשיל"מ לפי מה דפסק ר"י בעצמו דחמץ שלא בזמנו כר"ש דמותר לאחר זמנו הנה ראיתי בירושלמי דפ' כל שעה הלכה א' דמפורש שם להדיא איפקא דר"י ס"ל כר"י דחמץ לאחר זמנו אסור מה"ת וכבר הערותי על זה בהגהותי על הש"ס וז"ל שם על הגליון ובירושלמי דפירקין הלכה א' איתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן העושה אספלגית משור הנסקל ומחמץ שעבר עליו הפסח אינו לוקה שאין לא תעשה שבו מחנור עד פאן ופירש שאין אסור הנאה שלו מחנור משום שאין מפורש בהם בהדיא אסור הנאה בתורה וכן פירש הק"ע והפני משה שם משמע הא האוכל חמץ שעבר עליו הפסח לוקה הרי דס"ל לר' יוחנן כר' יהודה דחמץ לאחר זמנו אסור מן התורה ולוקה וצ"ע דסותר לסוגיות דילן דהכא אליבא דר' יוחנן.

אמנם לפי מסקנת הירושלמי שם דחדא אמר ר' אבהו בשם ר' אלעזר נחדא בשם ר' יוחנן יעו"ש איפא למימר דהו דהעושה אספלגית בשם ר' אלעזר נאמר ולק"מ. ובהו נתנישב דלא תיקשי מש"ס דילן (דף כ"ד) דאמר ר' אבהו אר"י פל אסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא פדרה הנאתן ואמרינן למעוטי אם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מפתו פטור דהוי שלא פדרה הנאתן וכן אמר רב אסי להדיא בשם ר' יוחנן הניח חלב של שור הנסקל על גבי מפתו פטור לפי שפל אסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא פדרה הנאתן משמע הא פדרה הנאתן לקי גם על אהנאה וזה כסתירה על הירושלמי הנזכר דפותר משום שאין ל"ת שבו מחנור ומשמע אפילו אם הוי פדרה הנאתן וכבר הרגיש בזה בשירי קרבן שם אכן לפי המסקנא דמשום ר' אליעזר הוא דאמרה ניחא הפל: ועוד נלע"ד לומר דהא נראה דהו דאמר לאחר הפסח לאו בדווקא נקט דהא בתורה הפסח נמי אין ל"ת שבו מחנור כיון דלא משמע ליה לא יאכל לאיסור הנאה וכמו דמבואר שם בירושלמי אין לחלק בין תורה הפסח לאחר הפסח וא"כ אפשר דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל באמת ומחמץ בפסח.

ומיהו אינו הכרח גמור די"ל דבתורה הפסח נהי דאין ל"ת דאסור הנאה שבו מחנור מ"מ ל"ת דבל יראה מחנור וא"כ שפיר לץ מיהת משום בל יראה ואף דמשפחת לה לענין חמץ של א"י דליכא בל יראה מפל מקום לא פסיקא ליה למינקט בתורה הפסח ושפיר הוצרה למנקט דין זה לאחר הפסח ועי' בכ"מ בפ"ה מהל' יסודי התורה שכ' גם פן שם דלעשות רטיה מחמץ בפסח נהי דהוי שלא פדרה הנאת מ"מ אסור משום בל יראה.

אם לא דעושה מחמץ של א"י יעו"ש וע"ע במג"א ובפרי חדש (בסי' תס"ו סק"ב) מזה ובמקום אחר בארתי בזה פוננת המשנה פרק פל שעה (דף מ"א) לא ילעוס אדם חיטין ויניח ע"ג מפתו בפסח מפני שהן מחמיצות ולכאורה תיבת בפסח מותר פשיטא דבפסח מייירי ולא הוצרה לפרש פלל דסתמא כפירוש.

אכן להנ"ל י"ל דדקדק למיתני בפסח לאשמועינן דדווקא בתורה הפסח אסור משום דנהי דהוי שלא פדרה הנאתן וכנותיה בשאר אסורין הוי שרי במקום רפואה מ"מ בחמץ אסור משום אסור בל יראה אבל בערב פסח אחר חצות עד הלילה דאין בו אסור בל יראה [כמו דכתבו פל הפוסקים ז"ל וה"ה בפ"א מהלכות חמץ ועי' בנו"ב מהד"ק (סי' ט')]

ובמהד"ת שְׁהַאֲרִיךְ בַּפֶּרֶט זֶה אֵי נוֹהֵג בִּלְיָרְאָה בַּע"פ אַחַר חֲצוֹת יַעו"ש] מוֹתֵר לִיתֵן עַל גְּבִי מַכְתּוֹ וְכֵן לְאַחַר הַפֶּסַח מוֹתֵר וְאִם דְּאֶסּוּר בִּהֲנָאָה לַר"ש מְדַרְבְּנָן וְלַר"י מִן הַתּוֹרָה מ"מ בִּלְיָרְאָה וְיִדְאִי לִיכָא לְאַחַר הַפֶּסַח וְזֶהוּ דִּתְנִן בַּפֶּסַח כְּלוּמַר לְמַעוּטֵי לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְלְאַחַר זְמַנּוֹ דְּלִיכָא הֶתֶם בִּלְיָרְאָה וּבְמָקוֹם אַחַר בְּאַרְתֵי בְּזָה יוֹתֵר וְאִכ"מ.

(וְשׁוֹב מְצֵאתִי בַצ"ח בַּר"פ אֵלּוּ עוֹבְרִין שְׁפֵתֵב כֵּן נִת"ל שְׁפִנוּנְתִי לְדַעְתּוֹ]. וְאִכ"כ אֵין לְהַחֲלִיט הַדְּבָר דַּטְס"ה הוּא בִּירוּשְׁלַמִי דִּי"ל דְּדוֹקָא נִקַּט לְאַחַר הַפֶּסַח.

מִיָּהוּ אֵין זֶה בְּרוּר דְּאִיכָא בְּבִלְיָרְאָה מְלָקוֹת עֵי' בַּמ"ל בַּפ"א מֵהִלְכוֹת חֲמִיץ עַכ"ל עַל הַגְּלִיּוֹן שָׁם: אָמְנָם אִם נִרְצָה לֹאמַר דְּהִירוּשְׁלַמִי וְהַש"ס דִּילָן פְּלִיגֵי בְּאַמַּת אֲלִיכָא דַּר"י נִינְהוּ אֲלִיכָא דַּר"י אֵי ס"ל דְּחֲמִיץ לְאַחַר זְמַנּוֹ מוֹתֵר כַּר"ש אוֹ דַּס"ל כַּר"י יֵשׁ לִינִישְׁב סוּגְיִית הַש"ס דְּבִיזָה בַּפְּשִׁיטוֹת דְּאֶתְיָא שָׁם כְּהוּ אַמּוֹרָאֵי דַּס"ל אֲלִיכָא דַּר"י דַּס"ל לְאַחַר זְמַנּוֹ אֶסּוּר וּמִשׁוּ"ה ס"ל דְּחֲמִיץ בְּזְמַנּוֹ בַּנ"ט אֲבָל לְעוֹלָם שְׁפִיר אֵית לָהּ דְּדַשִּׁיל"מ לֹא בְּטִיל וְל"ק מִיָּדִי בַּע"ז"ה: וְדַע דְּכָל מַה שְׁפֵתֵבנּוּ בַּפְּרִיּוֹשׁ דְּבַרֵי הִירוּשָׁלַי אֵינוּ אֲלֵא עַל פִּי הַדְּרָךְ שְׁבַאֲרוּ הַמְּפָרְשִׁים ז"ל לְדַבְרֵי הִירוּשְׁלַמִי וְכַמְבֹּנָאָר בַּפ"מ וּבַקָּה"ע שָׁם אֲבָל בְּאַמַּת לַע"נ ד"ד הַדְּבָר בְּרוּר דְּהָא דְּאָמַר שְׁאֵין ל"ת שְׁבֹו מְחֻנּוֹר הֵינּוּ מִשׁוּם דְּהֵי שְׁלֵא כְּדָרְךָ הִנְאַתָּן מִשׁוּם דְּלַעֲשׂוֹת רְטִיָּה וְאַסְפְּלִגִית הֵי שְׁלֵא כְּדָרְךָ הִנְאַתָּן וְזֶהוּ דְּמַסְיִים הִירוּשְׁלַמִי שָׁם מְפִלְאֵי הַפְּרָם לֹקָה וְהֵינּוּ כְּמוֹ דְּאָמַר ר"י בְּעַצְמוֹ בַּש"ס דִּילָן (בַּפְּסָחִים דָּף כ"ד) דְּאִם הֵינִיחַ חֲלָב שֶׁל שׁוֹר הַנֶּסְקָל ע"ג מַכְתּוֹ פְּטוּר לְפִי שְׁכָל אִיסוּרֵי שְׁבִתוֹרָה אֵין לֹקִין עֲלֵיהֶן אֲלֵא כְּדָרְךָ הִנְאַתָּן וְאָמַר אַבְיֵי עֲלָה דְּהַפֵּל מוֹדִים בְּכִלְאֵי הַפְּרָם שְׁלֹוֹקִין עֲלֵיהֶן אֲפִילוּ שְׁלֵא כְּדָרְךָ הִנְאַתָּן מִשׁוּם דְּלֹא כְּתִיב בְּהוּ אֲכִילָהּ וְאִכ"כ דְּבַרֵי ר' יוֹחָנָן בִּירוּשְׁלַמִי הֵינּוּ הֵי דְּבַבְלֵי אֲבָל פִּי' הַפ"מ וְהַק"ע תְּמוּהָ בְּתַרְתֵי דְּחֻדָּא דְּלָמָּה נִקַּט דְּוּוּקָא הַעוֹשָׂה אֲסְפְּלִגִית מִשׁוֹר הַנֶּסְקָל הו"ל לֹאמַר רַבּוּתָא טְפִי דְּאֶפְי' אִם מְכַר שׁוֹר הַנֶּסְקָל לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְנִהְנָה כְּדָרְךָ הִנְאַתָּן ג"כ אֵינוּ לֹקָה מִשׁוּם שְׁאֵין ל"ת שְׁבֹו מְחֻנּוֹר וְכַבֵּר הַעִיר הַק"ע בְּעַצְמוֹ בְּשִׁירֵי קַרְבֵן עַל זֶה וְנִשְׂאָר בַּצ"ע] וְעוֹד דְּאֶמְאֵי מְסִיק דְּבַכְלָאֵי הַפְּרָם לֹקָה וְאִכ"כ דְּמִשְׁמַע מֵהִירוּשְׁלַמִי דְּלִיכָא אִיסוּרֵי הִנְאַה בְּתוֹרָה דְּל"ת שְׁבִתָּהּ מְחֻנּוֹר זוֹלַת פְּלָאֵי הַפְּרָם וְהָא מְשַׁנָּה עֲרוּכָה שְׁנִינּוּ בַסּוּפ"ב דְּקַדוּשִׁין דְּהַמְקַדָּשׁ בְּעֶרְלָה וּבְכִלְאֵי הַפְּרָם וּבַפְּטֹר חֲמוּר וְכו' אֵינָה מְקוֹדֶשֶׁת וְאִכ"כ מִשְׁמַע דַּס"ל דְּהִנְיָה דְּחֻשִׁיב בְּמַתְנִיתִין אִיסוּרִים בִּהֲנָאָה מַה"ת וְכֵן מְבֹאָר בִּירוּשְׁלַמִי דְּקַדוּשִׁין בַּפ"ב ה"ח דְּפֹטֵר חֲמוּר וְעֶגְלָה עֲרוּפָה אִיסוּרֵי בִּהֲנָאָה מַה"ת ע"ש] אֲלֵא וְיִדְאִי דְּלִיתְנִיָּהוּ לְפִי' הַק"ע וְהַפ"מ ז"ל וְיָמָּה שְׁפֵתֵבְתִי בְּפִי דְּבַרֵי הִירוּשְׁלַמִי הוּא הַעִיָּקֵר לַפַּע"ד וְלִפִּי מַה שְׁפֵתֵבְתִי שְׁמַעִינוּ מֵהִירוּשְׁלַמִי דְּגַם בְּחֲמִיץ בַּפֶּסַח אֵין לֹקִין עֲלֵיו אֲלֵא כְּדָרְךָ הִנְאַתָּו.

וְהָא דְּאֵיתָא בִּירוּשְׁלַמִי דְּהַעוֹשָׂה אֲסְפְּלִגִית מְחֻמֵץ שְׁעֵבֵר עֲלֵיו הַפֶּסַח נ"ל דַּט"ס הוּא בְּאַמַּת וְצ"ל מְחֻמֵץ בַּפֶּסַח וְעוֹד דִּי"ל דְּנִיחָא לִיָּה לְמִנְקַט טְפִי בְּלְאַחַר הַפֶּסַח מִשׁוּם דְּתוֹךְ הַפֶּסַח לֹא פְּסִיקָא לִיָּה דְּלֹא לְקִי דְּהָא אִיכָא מְלָקוֹת מִשׁוּם בִּלְיָרְאָה מִיָּהוּת וְלָכֵן נִיחָא לִיָּה טְפִי לְמִנְקַט לְאַחַר הַפֶּסַח.

וְכֵן כְּתִיב הַרְמָב"ם ז"ל בְּאַמַּת בַּפ"ה מַה"ל? סוּדֵי הַתּוֹרָה(הַלְכָה ה') דְּמוֹתֵר לַעֲשׂוֹת רְטִיָּה אוֹ מְלוּגְמָא מְחֻמֵץ אוֹ מְעֶרְלָה אוֹ לְשִׁתוֹת לְרְפוּאָה דְּבַרֵים שְׁיֵשׁ בְּהֶם מֵר מְעוֹרְבַע עִם אִיסוּרֵי מְאָכֵל וְאֲפִילוּ שְׁלֵא בְּמָקוֹם סְכָנָה חוּץ מְפִלְאֵי הַפְּרָם וּבְשָׂר בְּחֲלָב ע"כ וְעִי"ש בַּכ"מ וּפְשׁוּט

שהוציא פן מהש"ס דבבלי וירושלמי הנ"ל וכ"כ התוס' (בע"ז דף מ"ג ע"ב) ד"ה אמרו דמשו"ה מתירין חכמים גבי חמץ לשחוק ולזרות לרוח ולא חשו לזבל וכמו דחשו בע"ג משום דגבי חמץ פתיב לא יאכל והלכך אינו אסור אלא פדרף הנאה גמורה עכ"ל.

ובאמת שלכאורה דין זה פשוט דהרי בהדיא אמרינו (בפסחים דף כ"ה) דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהו רק פדרף אכילתו ולא הוציא מהם רק פלאי הפסח משום דלא פתיב ביה אכילה וממילא מוכח דחמץ בפסח נמי דכתיב ביה אכילה אין לוקין עליו רק דרף אכילתו פכל איסורים שבתורה ולא הוצרכתי להביא מדברי הרמב"ם והתוס' רק מפני שראיתי להגאון בעל מקור חיים בר"ס תמ"ב שייצא לידון בדבר החדש דחמץ שלא פדרף הנאתו נהי דליכא מלקות מ"מ אסור מן התורה ועובר בעשה דמשביתו דבזה שאוכל שלא פדרף אכילתו מבטל בזה עשה דמשביתו דמשביתו משמע שלא פדרף הנאתו וכמ"ש התוס' בפסחים (דף כ"ח ע"ב ד"ה ר"ש) והכריח זה דאל"כ קשה מהא דמבואר בפרייטא דפסחים (מ"ח) דדונקא בפת שונפסלה מלאכול לכלב מותר לקיימו בפסח אבל אם לא נפסל רק מאכילת אדם אסור לקיימו בפסח ואם לא הנה אסור רק מדרבנן הנה מותר להשהותו דלא מיבעי לדעת הטור דחמץ נוקשה דכיון דאינו אלא דרבנן מותר להשהותו אלא אפילו להפוסקים דס"ל דחמץ נוקשה אסור להשהותו מ"מ הא פבר פתיב המג"א שם דבדבר לא חזו לאכילה פכל בנודאי מותר להשהותו אלא נדאי דאסור מן התורה פל זה פתיב הגאון בעל מקור חיים אכן דבריו ז"ל תמוהין אצלי טובא דמלבד דנראה דנעלם מעינו הבדולח לדברי הרמב"ם והתוספות שהבאתי דמבואר להדיא בדברייהם דאינו אלא מדרבנן אלא גם בעיקר הוכחתו שהביא דנפק"ל מתשביתו דסתם תשביתו היינו שלא פדרף הנאתו דהיינו אכילה וכמ"ש התוספות וממילא אף שלא פדרף אכילה אסור דזה הנה שייף רק אם קרא דמשביתו הנה מותר להיך דרשה אבל באמת עיקר קרא דמשביתו אתא דצריף להשבית חמץ בי"ד אחר חצות ותדע דהא דעת בעל המאור דלר"ש מותר באכילה אפילו מדרבנן עד הלילה ומ"מ צריף להשבית מחצות רק דס"ל דבאכילתו משביתו רק שהתוס' פתיבו דר"ש מודה דבאכילה אסור מה"ת משום דמלשון השביתה משמע שלא פדרף הנאה וא"כ זה לא שייף רק מלאכול חמץ הראוי לאכילה דאית ביה לאו דאכילה אבל בחמץ דנפסל פשאוכל לאדם פינו דאין בו לאו דאכילה פשיטא דעשה דמשביתו נמי לית ביה [ועוד לא הבנתי דבריו דכיון שאוכל שלא פדרף אכילה הרי מקיים באמת העשה דמשביתו והדבר צע"ג]: סימן כד ראוי לברר בתבשיל שנתערב בו משהו חמץ בתוך הפסח אם אסור המאכל והפלי גם בפסח של שנה הבאה או לא.

וגם ראוי לברר אם אמרינו גם בטעם דחוזר וניער בפסח. וגם בהא דקי"ל פביבש פביבש דחוזר וניער.

אי דונקא אם מבשל פעם שנית בתוה"פ באופן שנותן טעם בפסח. וגם בהא דקי"ל דחמץ שעבר עליו הפסח מותר ע"י תערובות אי בעינן ס' או דסגי ברוב: תשובה הנה ראיתי בשו"ת הגאון מוהרע"א ז"ל בכתבים ופסקים סי' כ"ו שכ' שם בפשיטות תבשיל שנתערב בו משהו חמץ בתוה"פ דמותר התבשיל והפלי לשנה הבאה משום דבטעם לא אמרינו דחוזר וניער וכיון שנתבטל לאחר הפסח שוב נשאר בהתירו לעולם ומזה הוליד

חומרא דבאותו הפסח אפילו ספק משהו אסור דהא דספק משהו מותר היינו דיש ספק דשפא נתערב בו גוף החמץ דבכה"ג לא מיקרי דבר שיש לו מתירין דהא חוזר לאיסורו בפסח הבא דאז ג"כ צריף לחוש לאותו ספק דהא קי"ל דחוזר ונגיעור.

אבל בספק טעם הוי דשיל"מ דהא לא יחזור לאיסורו לעולם והלפך אפילו בספק משהו אסור כמו שאר דשיל"מ דאפי' ספק בדרבנן לא בטיל וכדאמרי' (בביצה דף ד') אלו דבריו ו"ל שם: ואכן לפע"ד דבריו תמוהין דמלבד שאין הדעת נותן להחמיר בספק תערובות טעם משהו יותר מספק תערובות משהו חמץ בעין עוד אני תמה דהלא פשוט דהא דנגידי הפוסקים ו"ל מטעמו של הרמב"ם ו"ל דס"ל דחמץ במשהו משום דהוי דשיל"מ היינו משום דשם חמץ בעין חוזר לאיסורו לפסח הבא ולכן לא מקרי דשיל"מ ולא דמי לחדש דהתם אותה תבואה שעבר עליה העומר נשארה בהתיירה לעולם אבל אותו חמץ עצמו שנתערב בפסח הזה חוזר לאיסורו אם יתערב בפסח הבא וגם שהתערובות יהיה מותר לשנה הבאה הוא ג"כ מצד תערובות וביטול שנתבטל בס' קודם הפסח [ונגיד דהספק הוי דשיל"מ דאותו תערובת לשנה הבאה יהיה מותר אפי' אם נדאי נתערב השפא מ"מ בשביל זה אין לקרותו דשיל"מ דמ"מ נצרך לביטול פדהשפא] וכן לטעמו של הר"ן ו"ל דכיון דיש היתר לאיסור לאחר זמן הוי כמין במינו לר"י ג"כ לא שייך בחמץ דהא בפסח יחזור להיות אסור ולא דמי להיתר.

והו אמת שהרמב"ן במלחמות בפסחים בפ"ב כתב הא דהוי דשיל"מ אף דלאחר הפסח ג"כ אסור משום קנס הוא משום דמ"מ אותו התערובות יהיה מותר לאחר הפסח דבתערובות לא קניס ר"ש אבל באמת כבר תמה ע"ז הר"ן ו"ל דלא שייך למקרי דשיל"מ אלא אם המין בעצמו חוזר להיות נותר ועוד אף לדברי הרמב"ן י"ל דכוננתו דהא דאמרינן דבתערובות לא קניס ר"ש אין ר"ל מצד ביטול רק דכל היכא דהיה החמץ בתערובות לא חל עליו איסור חמץ שעבר עה"פ ושפיר יש לקרותו דשיל"מ דתערובות הזה לאחר הפסח הוא היתר גמור ולכן אמרינן עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר בלא ביטול.

ובזה ניחא נמי לפ"ד הטור דחמץ לאחר זמנו ג"כ צריף ס' פשאר איסורים היכי עלה על הדעת לקרותו דשיל"מ וע"כ אף דבעי ס' מ"מ שלא מתורת ביטול הוא ונ"מ טובא לענין פמה דברים וכמו שיבואר לקמן בעז"ה: ובה ניחא נמי מה דלא הזכיר הטור לטעמו של הרמב"ם ו"ל ואף דלדידיה דלא ס"ל דחוזר ונגיעור א"כ הוי פל תערובות חמץ דשיל"מ לעולם ואכן להנ"ל ניחא דכיון דהיתר לשנה הבאה הוא מתורת ביטול שפיר מקרי דחוזר לאיסורו ודו"ק: וגם אם נאמר דלא פהרמב"ן אלא דהא דחמץ בפסח מיקרי דשיל"מ היינו משום דשם איסור חמץ מותר לאחר הפסח אם נתחמץ לאחר הפסח וא"כ ע"כ צ"ל דהא שהחולקים על הרמב"ם ו"ל קרי ליה חוזר לאיסורו ג"כ לא קאי על התערובות הזה אלא דשם חמץ בעין חוזר לאיסורו בפסח הבא וא"כ בנגידון דספק טעם משהו לכל הפירושים מקרי חוזר לאיסורו: ונדאמאן עלה בדברי הרמב"ן ו"ל במלחמות שם ראיתי להביא סוף דבריו שם ובה יתיישב לנו פמה קושיות שהעירו האחרונים בזה דהנה הרמב"ן ו"ל במלחמות שם כתב וז"ל עוד אני אומר פיון דקי"ל פל דבר שיש מתירין אפילו באלף לא בטיל אף חמץ בפסח אינו בטיל לעולם שהרי תבשיל זה

שְׁנֵת־עָרֵב בּוֹ חֲמִיץ אֵין אֶתָּה אוֹסְרוֹ [בְּרִמְב"ן פְּתוּב וְאֵין בְּנֵא"ו וּטְס"ה וצ"ל אֵין] אֶלָּא לְיוֹמוֹ הַיּוֹם אֲסוּר וּלְמַחְרָ מוֹתֵר וְהוּא עֲצָמוֹ בְּעֵינֵינוּ מוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה וְלֹא קִנִּיס ר"ש לְהַקְלֵ עָלָיו.

וּכְנוּנָתוֹ דְחֲמִיץ בְּעֵינוּ נְמִי מִיקָרִי דְשִׁיל"מ דְּהָא מַה"ת מוֹתֵר אֶפְיָלוּ בְּעֵינֵינוּ לְאַחַר הַפְּסוּחַ וְאַף דְּמַדְרַבְּנֵן אֲסוּר מ"מ לֹא בָּאוּ חֲכָמִים לְהַקְלֵ עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה אֶלָּא לְהַחְמִיר. אֲמַנְם הֵר"ן דְּחָה זֶה דְּסִבְרָא זֹו לֹא שְׁיִיךְ אֶלָּא אֵי הֵנּוּ דִּין דְּשִׁיל"מ דְּלֹא בְּטִיל מַה"ת אֲבָל כִּינּוּן שְׁאִינוּ אֶלָּא מַדְרַבְּנֵן אֵינוּ בָּאִין לְהַקְלֵ עַל שְׁל תּוֹרָה אֶלָּא עַל שְׁל דְּבָרֵיהֶם וְהֵם אֲמָרוּ וְהֵם אֲמָרוּ: אֲמַנְם אֶפְשָׁר דְּהֵרְמַב"ן סוֹבֵר בְּאַמַּת דְּדְשִׁיל"מ מִן הַתּוֹרָה לֹא בְּטִיל וּבְפָרְט לְסִבְרַת הֵר"ן ז"ל בִּפ' הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבֻנָּשׁל יַעו"ש הַדְּבָרִים מְכַרְעִים שְׁהֵם מַה"ת.

וְתוֹ פְּתַב שְׁם הֵרְמַב"ן וְז"ל וְלִיכָּא לְמִימַר בְּעֵינֵינוּ כִּינּוּן דְּחֲזִיב לְבַעְרוֹ אֵין לוֹ מַתִּירִין דְּכָל דְּמַמְיָלָא מְשַׁתְּרִי וְאֵין הַתִּירוֹ מְחֻסָּר מַעֲשֵׂה וְנִדְּאֵי יֵשׁ לוֹ מַתִּירִין הוּא וּכ"ש בְּחֲמִיץ שְׁל א"י שְׁנַפְּל לְקַדְרָה שְׁל יִשְׂרָאֵל שְׁאֶפְיָלוּ בְּעֵינֵינוּ דְּבָר שְׁיֵשׁ לוֹ מַתִּירִין הוּא עכ"ל הַטְּהוּר.

וְאֵם נִסְבְּוֹר כְּתִירוֹץ הַשְּׁנִי שְׁל הֵרְמַב"ן ז"ל דְּהָא דְּהוּי דְּשִׁיל"מ הֵינּוּ בְּחֲמִיץ שְׁל א"י מְשׁוּם דְּמוֹתֵר לְהַשְׁהוּתוֹ אֲבָל בְּחֲמִיץ שְׁל יִשְׂרָאֵל לֹא [וּבְאַמַּת שְׁכֵן נִרְאָה עֵיקַר לְכַאוּרָה דְּתִירוֹץ הֵרָאשׁוֹן דְּחֻק קִצַּת דְּמָה בְּכָף דָּאִין מְחֻסָּר מַעֲשֵׂה הָא מ"מ אֲסוּר לְהַשְׁהוּתוֹ מִן הַתּוֹרָה וְהִיכָּא קְרִינָא בֵּיהּ יֵשׁ לוֹ מַתִּירִין וְאֶפְשָׁר דְּגַם הֵרְמַב"ן סָמַךְ עֵיקַר תִּירוֹצוֹ עַל סוּף דְּבָרֵיו דְּהֵינּוּ בְּחֲמִיץ שְׁל א"י וּמְשׁו"ה הַנּוֹצֵרָה לֹא מְשׁו"ה הוּא עוֹד סִבְרָא זֹו וְלֹא סָגִי לִיהּ בְּתִירוֹץ הֵרָאשׁוֹן דְּגַם הוּא ז"ל לֹא נַח דַּעְתּוֹ בְּתִירוֹץ הֵרָאשׁוֹן] שְׁפִיר יֵשׁ מְקוּם לֹא מְשׁו"ה שְׁל הֵרְמַב"ן נְמִי דְּחֲמִיץ בְּכֻסַּח בְּמַשְׁהוֹ מְטַעַם דְּשִׁיל"מ ג"כ בְּחֲמִיץ שְׁל א"י מִיָּרִי דְּוּנָקָא אֲבָל בְּחֲמִיץ שְׁל יִשְׂרָאֵל מוֹדָה הֵרְמַב"ן דְּלֹא הֵנּוּ דְּשִׁיל"מ וְהָא דְּאֲסוּר מְשׁוּם חוּמְרָא דְּחֲמִיץ וּכְמַש"כ שְׁאָרֵי פּוֹסְקִים וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דְּמֵאֵי אִיזְטְרִיכָא לִיהּ כָּלֵל לְטַעַם דְּבָר שְׁיֵשׁ לוֹ מַתִּירִין דְּטַעַם דְּמְשׁוּם חוּמְרָא דְּחֲמִיץ מְסַפִּיק לְכָל חֲמִיץ אַף שְׁל א"י.

דְּהָא י"ל דְּהֵרְמַב"ן סוֹבֵר דְּעֵיקַר חוּמְרָא דְּחֲמִיץ דְּאֲמָרִינֵן הֵינּוּ מְשׁוּם דְּאִיכָּא פְּרַת וּבַל יִרְאָה מְשׁא"כ בְּכָל הָאֲסוּרִים דְּלִיכָּא בְּהוּ לֹא דְּבַל יִרְאָה וְא"כ בְּחֲמִיץ שְׁל א"י דְּלִיכָּא בּוֹ לֹא דְּב"י לֹא חֲמִירֵי יוֹתֵר מְשַׁאֵר הָאֲסוּרִין דְּאִית בְּהוּ פְּרַת כְּגוֹן חֶלֶב וְדָם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וְאֵעִפ"כ בְּטִלִּין בְּס' כְּשַׁאֵר אֲסוּרִין וְהַלְכָּה אֲצְטְרִיךְ לְטַעַם דְּשִׁיל"מ וְכֵן לְהַפְּךָ בְּחֲמִיץ שְׁל יִשְׂרָאֵל דְּלִיכָּא טַעַם דְּשִׁיל"מ צְרִיכִין לְטַעַם דְּחֻמְרָא דְּחֲמִיץ וְתַרְנוּנֵיהוּ אֲצְטְרִכוּ דְּבְכָל אַחַד אִיכָּא טַעַם שְׁאִין בְּחֻבְרָו: א"נ אֶפְיָלוּ אֵם נֹאמַר דְּהֵרְמַב"ן סוֹבֵר דְּהַחְמוּרָא דְּחֲמִיץ הוּא מַה שְׁיֵשׁ בּוֹ פְּרַת וְלֹא בְּדִילֵי מִינְיָהּ וּכְמ"ש שְׁאָר פּוֹסְקִים ז"ל ג"כ הַנּוֹצֵרָה לְטַעַם דְּשִׁיל"מ גְּבִי חֲמִיץ שְׁל א"י מְשׁוּם דִּי"ל דְּגְבִי חֲמִיץ שְׁל א"י לֹא שְׁיִיךְ סִבְרָא דְּלֹא בְּדִיל מִינְיָהּ דְּוּנָדְאֵי מְחֻמֵּץ שְׁל א"י בְּדִיל כִּינּוּן שְׁאִינוּ שְׁלוֹ וְרִאֲיָהּ לְסִבְרָא זֹו מְהָא דְּקִי"ל דְּבְחֻמְצוֹ שְׁל א"י מְהַנִּי מְחֻיָּצָה לְכַתְחֻלָּה וּבְחֲמִיץ שְׁלוֹ לֹא מְהַנִּי מְחֻיָּצָה אַף לְאַחַר שְׁבִטְלוֹ דְּלִיכָּא תוּ בַּל יִרְאָה וְלְכַאוּרָה לְמָה גְּרִיעֵי יוֹתֵר מְחֻמְצוֹ שְׁל א"י וְע"כ מְשׁוּם דְּמְחֻמֵּץ שְׁלוֹ לֹא בְּדִיל מִינְיָהּ לֹא סְמִכִּינּוּ אֲמַחְיָצָה דְּמ"מ חִיּוּשִׁינּוּ שְׁמָא יֹאכַל מְפָנּוּ מְשׁא"כ בְּחֲמִיץ שְׁל א"י בְּדִיל מִינְיָהּ וְהַלְכָּה מְהַנִּי מְחֻיָּצָה [וּבְמַק"א פְּתַבְתִּי טַעַם אַחַר לְחַלְקֵ בֵּין חֲמִיץ שְׁל א"י דְּמְהַנִּי מְחֻיָּצָה וּבֵין חֻמְצוֹ שְׁלוֹ דְּלֹא מְהַנִּי מְחֻיָּצָה לְאַחַר בְּטוּל אֲכֵן טַעַם זֶה נ"ל עֵיקַר] וְהַלְכָּה הַנּוֹצֵרָה

לטעם דשיל"מ ואין להקשות דא"כ מחמץ של אחר אפילו של ישראל נמי נימא דבדיל מיניה דהא לימא דונדאי יש לחלק בין חמץ של א"י לשל ישראל לענין סבא זו וק"ל.

וטעם החולקים על הרמב"ם ו"ל דס"ל דסבא דלא בדיל שיניף גם בחמץ של א"י ותדע דהא בעי מחיצה ואלו של הקדש בדיל אמרינן דלא בעי מחיצה (בפסחים דף ו' ע"ש) אלמא דמ"מ אינו בדיל בא"י כ"כ כמו בחמץ של הקדש.

ובשלו לא בדיל מיניה יותר והלכך בשל ישראל לא מהני מחיצה או דס"ל טעם אחר בהא דלא מהני מחיצה גבי חמצו של ישראל. ודשיל"מ לא ס"ל פלל גבי חמץ משום דחוזר לאסורו: ואין לדקדק נהי דבחמץ בעין לא הוי דשיל"מ כ"א בחמץ של א"י מ"מ בתערוכות הוא דבר שיש לו מתירין אף בחמץ של ישראל דהא התערוכות מותר להשהות וכמ"כ הרמב"ן בעצמו דהא מן התורה בטיל בששים ואף אם נימא דמדרבנן אסור מ"מ לא באו חכמים להקל אלא להחמיר וכמ"כ הרמב"ן סבא זו לענין קנס דאחר הפסח [ועי' ב"ק י"ג] דהאריף קצת בפרט זה בתערוכות משהו אי מותר להשהות מדרבנן ובתשובות שלפנינו יתבאר גם מזה] דהא אינו קושיא דנראה דהרמב"ן בעצמו לא ס"ל לעיקר דמשום זה יהיה מקרי דשיל"מ בהא דמותר בתערוכות לאחר הפסח דכבר דחה הר"ן לסבא זו וכתב ו"ל די"ל דכיון דדשיל"מ מדרבנן הוא לא החמירו בה אלא דהמין בעצמו עתיד להיות נותר אבל פאן דהחמץ בעצמו אין לו מתירין דאסור לאחר הפסח מדרבנן מיהת אע"פ שתערוכותו מותר אפ"ש שישומו מדותיהם שלא לדונו בכלל דשיל"מ עכ"ל הר"ן ו"ל.

וא"כ נראה פשוט דמשום זה הוצרך הרמב"ן לסבא השנייה דהחמץ בעצמו בעין ג"כ הוי דשיל"מ משום דחמץ א"י לאחר הפסח שפיר מקרי דשיל"מ ועיקר סמיכתו אינו רק על סבא זו והא שפכת בתחלה דהתערוכות יש לו מתירין הא אינו רק לסניף בעלמא א"כ ע"כ לא משפכת לה דהוי דבר שיש לו מתירין רק בחמץ של א"י וכמ"כ הר"ן בסוף דבריו: וע"פ הצעה זו יש ליישב קצת קושיות הש"ך ב"ד (סי' ק"ב ס"ק י"ד) דהקשה לדעת ה"ש חולקים שם שהביא הרמ"א בהגה"ה דחמץ בפסח הוי דשיל"מ האריף מתנישב לפ"ז פסק השו"ע סי' תמ"ז חמץ בפסח יבש ביבש חד בתרי בטיל יעו"ש שדדחק לתרץ.

ולתנ"ל יש לומר דהתם מיירי לענין חמץ של ישראל דע"כ לא אמרינן דהוי דשיל"מ רק בחמץ של א"י וגם פלוגתא דרב ושמואל וכו' (בפסחים דף כ"ט) הנזכר לעיל נמי הנה נראה לפרש דמיירי בחמץ של ישראל ומשו"ה התיר ר"י בנותן טעם אבל בחמץ של א"י מודה דבמשוהו מטעם דהוי דשיל"מ ושפיר איכא למימר דגם ר"י ס"ל דין דשיל"מ ויסתלק בזה קושיות הרמב"ן וא"צ לחדושו של הרמב"ן דר"י פליג אר"ש וס"ל פרבנן ומיהו אפ"ש דהנה דוחק להרמב"ן להעמיד פן דמיירי בהכי דהא סתמא אמר חמץ בנותן טעם וכן נ"ל דוחק להש"ך להעמיד דברי השו"ע דווקא בחמץ של ישראל ופשוט: ודע דמדברי תשובת רש"י שהביא הב"י בס' תמ"ז משמע להדיא דסבירא ליה דהטעם דחמץ בפסח במשהו הוא משום קנסא דעבר בבל יראה ולפי"ז בחמץ של א"י שגפיל לתבשיל של ישראל או חמץ שנתחמץ פעת דלא עבר עדיין בבל יראה שגפיל לתבשיל בטיל בס' פשאר אסורים אמנם אינו פן דעת פל הפוסקים וגם מדברי רש"י אינו מוכרח כ"כ

דאָפּשער דעיקר תקנת חכמים הוא משום קנסא דבל יראה ואחר שתקנו חכמים לא חלקו בין חמץ לחמץ משום לא פלוג ופשוט הוא.

נדע עוד דמדברי הרמב"ן והר"ן ו"ל אלו שדחתו עצמן דהאיך הוי חמץ דשיל"מ הא מ"מ אסור מדרבנן מיהת לאחר הפסח והנצרה הרמב"ן לומר דמשום דלא אמרו חכמים להקל אלא להחמיר והר"ן דחה לגמרי לדברי הרמב"ם מפני קושיותא זו ולכאורה מאי קושיותא הא מ"מ הוי דשיל"מ מאסור דאורייתא לאסור דרבנן דהא הם מייירי מחמץ בעין וצ"ל דס"ל באמת דזה לא מיקרי דשיל"מ פניו דמ"מ אסור מדרבנן וזה סתירה גדולה על ד' הש"ף (יו"ד סי' ק"ב ס"ק ח') דכתב שם דגבי פלים שנתערב בכלים דצריך להמתין מעל"ע דיןצא מאסור דאורייתא ונ"ל ובכה"ג דיש לו מתירין מן התורה בלא שום הוצאות לכ"ע אסור עכ"ל ולעד"נ דהרמב"ן והר"ן הנזכר לא ס"ל סברא זו.

וראיתי לבעל פרי מגדים שם בשפתי דעת שכ' ונ"ל ומ"ש שם להשהות מעל"ע ומרויח מדאורייתא לרבנן ודוגמא לזה חמץ בפסח להר"מ אף דלאחר הפסח מדרבנן אסור עכ"ל משמע דמביא סייעתא מזה להש"ף ובאמת אינו אלא תיובתא דהרי הרמב"ן אתא עלה מטעמא אחרינא וכמש"כ והר"ן דחה דברי הר"מ מפני קושיותא זו וצ"ע וע"ש עוד במשפחות זקב (אות ז): וע"פ ה"ל דכתבנו לחלק בין חמץ של ישראל לחמץ של א"י לדעת הרמב"ם והרמב"ן ונ"ל נ"מ לדינא בחמץ נוקשה דבשל ישראל בטל בס' גם לדעת הרמב"ם דהא בשל ישראל לא הוי דשיל"מ וגם חומרא דחמץ ליכא בחמץ נוקשה דאין בו פרת וגם ליכא בל יראה וכמש"כ המג"א באמת בשם לקוטי מהרי"ל בס"ת תמ"ז ס"ק ה' והבאתיו לעיל בתשובה הקודמת אבל בשל א"י גם בנוקשה במשהו לדעת הרמב"ם משום דשיל"מ פן נ"ל.

אמנם באינו מינו שפיר י"ל דבטיל בס' דהא שאר דשיל"מ בטיל בס' במין בשאינו מינו ורק בחמץ גזרינו שלא במינו אטו מינו משום חומרא דחמץ וגבי חמץ נוקשה הא ליכא חומרא דחמץ כלל דנגזר אטו מינו.

ואין להקשות דא"כ גם בחמץ גמור של א"י לא נגזר שלא במינו אטו מינו דהא כתבנו לעיל דבחמץ של א"י ליכא חומרא דחמץ משום דאין בו בל יראה. דהא ליתא דקצת חומרא דחמץ איכא גם בחמץ של א"י דהא מ"מ יש בו פרת וגם לא בדיל מיניה וכמ"ש לעיל והלכה שפיר גזרו שלא במינו משא"כ חמץ נוקשה דליכא פרת שפיר י"ל דלא גזרו בו שלא במינו פן נלע"ד ברור וע"פ ה"ל יתיישב נמי במה דיש להקשות לכאורה דלדעת הרמב"ם ונ"ל דטעמא דרבא משום דשיל"מ והיינו משום דהתערובות בעצמו חוזר ונותר אחר הפסח וכמו שפי' הר"ן ונ"ל א"כ מאי מקשינו על רבא דאמר שלא בזמנו בין במינו ובין שלא במינו מותר מהא דאמר רבא קנסא קא קניס ר"ש ומאי קושיותא הא ע"כ צ"ל דלא קניס רק בעיניה אבל לא על ידי תערובות מהא דאוסר רבא בזמנו במשהו דאל"כ לא הוי דשיל"מ וא"כ מרישא דרבא נמי יש ראיה לחלוק בין בעין לתערובות אכן להנ"ל ניחא די"ל דמייירי בחמץ של ישראל ומשום חומרא דחמץ וכנ"ל: ועיין בנדע ביהודה במהדורא תניינא (סימן פ"ג) שהקשה דהא מרבא גופא מוכח הכי דלא מתיר רק בתערובות ועוד קשה לדעת הטור דלאחר הפסח צריך לששים מיהת פשאר אסורין וא"כ היכי הוי ס"ד דחמץ לאחר הפסח יהיה חמור משאר אסורין דרבנן דהנצרה לתרץ פי

קניס בעיניה וכו' וכמו שהקשה המגן אברהם על הטור (בס"ס תמ"ז ס"ק מ"ד) ונלע"ד יש ליישב הפל על פי דברי רבינו יונה שהביא הטור בסי' תמ"ז דלאחר הפסח אפילו ערב במזיד מותר התערבות ולא קנסו ליה כמו בשאר אסורין וכו' א"ש הפל דס"ל להש"ס בפשיטות דהא דמתיר רבא אחר הפסח היינו אפילו ערב במזיד ומקשה שפיר והאמר רבא דקנסא קא קניס ר"ש כלומר וא"כ למה לא קנסו ליה אם ערב במזיד כשאר אסורין כיון דמודה ר"ש דאסור מדרבנן מיהת מטעם קנס ומשני פי קניס בעיניה כלומר כיון דכל עצמו אינו אלא קנס דייק לקנסו כשהוא בעין אבל לא בנתערב: א"נ י"ל דהש"ס הנה מפרש דברי רבא דקאי על תערובות חמץ שנתערב בתוך הפסח דמ"מ לאחר הפסח מותר וע"ז מקשה כיון דקניס ר"ש כשהוא בעין מפת קנס דעבר בבל יראה וה"נ בתערובות שבתוך הפסח נקנסו אם ערב על מנת להשהותו אחר הפסח וכמו שפכתב הטור דבכה"ג אסור להשהותו וא"כ בכה"ג נמי נקנס' דהא עבד אסורא.

ומתיר נהי דקניס ר"ש היכא דעבר בבל יראה מן התורה אבל בנידון דרבא דלא עבר רק באסור דרבנן דנודאי מן התורה ליכא אסורא לשהויי דהא מן התורה בטיל בס' לא קניס וכמו בחמץ נוקשה דמותר לאחר הפסח ועפ"ז תישיבו כל הקושיות שהקשה המג"א והנו"ב ועוד מפרשים על הטור ז"ל וילענן מש"כ שם הגרע"א ז"ל עוד דהפלים בלאו הכי ישל"מ לשנה הבאה מצד יישון י"ב חודש וכמו שפכתב החכם צבי בתשובה (סי' ע"ה) ע"ש.

ואכן לדידי גם זה אינו ברור דהא כבר העלה הפרי מגדים (ביו"ד בסי' ק"ג ס"ק י"ז) בשפתי דעת דלא מהני יישון י"ב חודש רק אם נבלע בצונן כמו ביי"נ אבל בנבלע על ידי חמין לא מהני וכ"ה להקדיא דעת הרשב"א בתשובה בסי' תקע"ה וכן פסק בתשובת פנים מאירות בסי' כ"ג ובתשובת דבר שמואל סי' קל"ג ודלא כהח"צ בתשובה סימן ע"ה [וע"ש דמדברי הרשב"א שם מוכח דס"ל דבשאר אסורין זולת יי"נ אף אם נבלע ע"י צונן פגון ע"י פבישה לא מהני יישון דדווקא ביי"נ דקליש וכן מתשובת דבר שמואל ג"כ משמע דבלא"ה אין לדמות שאר אסורין ליי"נ דמצינו שהקילו בו כמה קולות והלכה אפילו נבלע ע"י צונן בשאר אסורין או בחמץ יש לאסור הפלי אפילו בדעבד אם בשלו בו דבר חריף באופן שאין בו משום לפגם יעו"ש בפרי מגדים] וכמו שהביא שם הפמ"ג כל המחנות הקדושים האלה: וסיים וכתב סוף דבר הפל נשמע בכ"ח שהוחם בו אפילו אסור דרבנן אין להקל ביישון י"ב חודש וע"י פבישה המיקל בהפסד מרובה וצורך גדול אין גוערין בו ובמתכות יש לעיין עכ"ל.

ודע דשמעתי מפכוד הגאון מו"ה יצחק סירנוינט זצ"ל שהנה מ"ץ בפ"ק שהורה להתיר בספין של חמץ שנכבש במים בפסח מעל"ע וחילו וראיתו הוא משום דיש לצדד סברת התורת חטאת (פלל ל"ג) דכלי מתכות אינו בולע ע"י פבישה כיון דבלא"ה הוא משהו ונט"ל יש לסמוך על סברת התו"ח בזה ובעין שפכתב הח"י בריש סימן תמ"ז היכא דיש עוד צדדים וסניפים להתיר יש להקל במשהו ונט"ל].

אכן לע"ד הקלושה דין זה צ"ע להלכה דחזק דהא הפרי מגדים ביו"ד בסי' ק"ה במשפחות זהב ס"ק א' כשהביא שם כמה דעות האחרונים ז"ל אי שייק פבישה בכלי מתכות דמדברי ר"י דסובר דכלי מתכות אינו נאסר ע"י עירווי א"כ אפשר דה"ה דאינו

נֶאֱסָר ע"י פְּבִישָׁה וְכֵן הָאו"ה (פְּלָל ב' דִּין ח') מִתִּיר לְהִדְיָא פְּבִישָׁה בְּכָלִי מִתְּכוֹת וְכֵן הַת"ח פְּלָל ל"ג וְהַמְנ"י אֶכֶן בַּט"ז בְּסִי' ק"ה ס"ק א' פְּתַב דְּאִין חֲלוּק פְּלָל בֵּין עֵץ לְמִתְכוֹת לְעֻנְיָן פְּבִישָׁה וְחֹלֵק שָׁם עַל הָאו"ה יַעו"ש בַּפּמ"ג וְכַתְּבַ עוֹד דְּבַמְנַחַת יַעֲקֹב בְּכָלִי פ"ב פְּתַב דְּכָלִי זְכוּכִית אִינוּ בּוֹלַע ג"כ ע"י פְּבִישָׁה וְכַתְּבַ דְּאִין לְהַקְשׁוֹת ע"ז מִסִּי' תנ"א בָּאו"ח סְעִיף כ"ו דְּמִשְׁמַע שָׁם דְּאֵף כְּלִי זְכוּכִית בּוֹלַע דְּאֶפְשָׁר דְּחוּמְרָא דְּחַמְזִין שְׁאֵנִי.

כ"כ הַפּמ"ג שָׁם בְּשֵׁם הַמְנַחַת יַעֲקֹב וְא"כ אֶפְשָׁר דְּבְּכָלִי מִתְּכוֹת נְמִי אֵף דְּעוֹת הַסּוּבְרִים דְּאִינוּ בּוֹלַע ע"י פְּבִישָׁה מ"מ אֶפְשָׁר דְּבְּחַמְזִין מוֹדוּ דְּאֶסּוּר מִשּׁוּם חוּמְרָא דְּחַמְזִין וְכִמּוּ שְׁכ' הַמְנ"י לְעֻנְיָן כְּלִי זְכוּכִית: וְעוֹד בְּעֵיקָר הַדְּבָר אִינִי יוֹדַע דְּמַנ"ל דְּפְלִיטָה דְּמִי לְבִלְעָה בְּזָה דְּהֵם לֹא קְאָמְרִי רַק דְּכָלִי מִתְּכוֹת אִינוּ בּוֹלַע ע"י פְּבִישָׁה מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְבָלְוַע אֲבָל לְפָלְט אֶפְשָׁר דְּפּוֹלֵט וְהַחֲלוּק בֵּין בְּלִיעָה לְפְלִיטָה מְבֹאָר לְהִדְיָא בַּגְּמָרָא וּבְרַש"י פ"ק דְּחֻלּוּין (דף ח') גְּבִי כְּלִי מִתְּכוֹת עֲצָמוּ דְּגְבִי שׁוֹחֵט בְּסַפִּין שָׁל א"י פְּסָקִינוּ דְּקוֹלָף וְגְבִי סַפִּין שְׁשַׁחַט בּוּ טְרִיפָה לְעֻנְיָן לְשַׁחֲטָה בּוּ פַּעַם אַחֲרַת פְּסָקִינוּ שָׁם דְּסָגִי בְּצוּנָן וְכ' רַש"י הַטַּעַם דְּהֵתָם בְּסַפִּין שָׁל א"י דְּהַסְפִּין כְּבָר נְבָלַע בּוּ אִסּוּר ע"י חַמְזִין שְׁפִיר יְכוֹל לְהַפְלִיט ע"י חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה וְהַלְפָּה בְּעֵי קְלִיפָה אֲבָל בְּסַפִּין שְׁשַׁחַט בּוּ טְרִיפָה דְּצָרִיף הַסַּפִּין לְבָלְוַע ע"י חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה אֶמְרִינוּ דְּהַסַּפִּין קָשָׁה לְבָלְוַע וְהַלְפָּה סָגִי בְּצוּנָן.

הָרִי בְּהִדְיָא דְּאִיפָא חֲלוּק בֵּין בְּלִיעָה לְפְלִיטָה גְּבִי כְּלִי מִתְּכוֹת עֲצָמוּ וְאֵם כֵּן הוּא הַדִּין לְעֻנְיָן פְּבִישָׁה יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין בְּלִיעָה לְפְלִיטָה וְאֶדְרַבָּה קֶצֶת נ"ל לְהוֹצִיא מִשָּׁם רְאִיָּה לְעֵיקָר הַדִּין דְּכָלִי מִתְּכוֹת שְׁפִיר פּוֹלֵט עַל יְדֵי פְּבִישָׁה דְּהָא חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה וְדוֹחֵק דְּסַפִּינָא לֹא גָרַע מִחוּם דְּכָלִי שְׁנֵי וְכִמּוּ שְׁפַתְבָּה רַש"י א' וְהוּבָא בְּטוֹר בְּסִי' ס"ח וְכִינּוּן שְׁיִכּוֹל לְהַפְלִיט ע"י חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה שְׁהִיא פְּכָלִי שְׁנֵי כ"ש שְׁיִכּוֹל לְהַפְלִיט ע"י פְּבִישָׁה דְּחַמְזִין טוּבָא מְכ"ש דְּהָא אֲנָן ס"ל לְהַלְכָה דְּכָלִי שְׁנֵי אִינוּ מְפָלִיט וּמְבִלְע פְּלָל וְכַבִּישָׁה קו"ל דְּמְפָלִיט וּמְבִלְע וְאֵף דְּעַל פְּרָחָף צָרִיף לֹא מֵר דְּדִידוֹן דְּעַל יְדֵי חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה בּוֹלַע יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי כְּלִי שְׁנֵי מ"מ לֹא עֲדִיפָא מְכַבִּישָׁה וְאֵף דְּגְבִי חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה אִין אֲנוּ אוֹסְרִים בְּאַמַּת רַק כְּדֵי קְלִיפָה הִינּוּ מִשּׁוּם דִּיּוֹתֵר אִינוּ מִתְּפַשֵּׁט חוּם בֵּית הַשְּׁחִיטָה אֲבָל בְּאַמַּת אֵם הִיא מִתְּפַשֵּׁט הַחַמְזִימוֹת יוֹתֵר אֶפְשָׁר דְּהִיא נֶאֱסָר יוֹתֵר מְכַדִּי קְלִיפָה וְא"כ הוּא הַדִּין פְּבִישָׁה וְא"כ דִּין זֶה צ"ע לְהַלְכָה הַנִּלְע"ד כְּתַבְתִּי בְּעו"ה: סִימָן כֵּה רְאוּי לְבָרַר חַמְזִין שָׁל אֶסּוּרֵי הַנְּאָה פְּגוֹן שָׁל פְּלִאי הַכֶּרֶם וְכִיּוֹצֵא בּוּ אִי עוֹבֵר עָלָיו בְּבַל יִרְאֶה אוּ לֹא פִּינּוּ דְּאֶסּוּרֵי הַנְּאָה לְאוּ פְּדִידֵי דְּמִי אֶפְשָׁר דְּהִנֵּי פְּחַמְזִין שָׁל אַחֲרִים וְשָׁל גְבוּהָ וְאֵם נִימָא דְּעוֹבֵר יֵשׁ לְבָרַר אִי מְהִנֵּי בְּטוֹל לְחַמְזִין זֶה.

עוֹד רְאוּי לְבָרַר בְּחַמְזִין שָׁל טְבָל אִי עוֹבְרִין עָלָיו בְּבַל יִרְאֶה וּבַל יִמְצֵא אוּ לֹא וְאֵם עוֹבֵר אִי מְהִנֵּי בְּטוֹל אוּ לֹא וְצָדִידֵי הַסַּפֵּק בְּזָה יִתְבָּאָר בְּתוֹף גּוּף הַתְּשׁוּבָה: תְּשׁוּבָה בְּפְסָחִים דָּף מ"ו תְּנַן כִּי צָדִידֵי מְפָרִישִׁין חֲלָה בְּטוֹמְאָה בִּיּו"ט ר"א אוֹמֵר לֹא תִקְרָא לָהּ שָׁם עַד שְׁתִּאֲפָה ב"ב אוֹמֵר תְּטִיל בְּצוּנָן אֶמֶר ר"י לֹא זֶהוּ חַמְזִין שְׁמוֹנְהָרִין עָלָיו בְּבַל יִרְאֶה וְכו' עכ"ל הַמְשָׁנָה וּמִסְקִינוּן בַּגְּמָרָא דְּבַהוֹאִיל פְּלִיגִי ר"א סָבַר הוֹאִיל וְאִי בְּעֵי מִתְּשִׁיל עָלָה מְמוּנָה הוּא וְעֵבֶר עָלָה בְּבַל יִרְאֶה אֵם יִפְרִישְׁנָה וְיִנְיַחָה כֶּף עַד הָעֶרֶב וּר"י סָבַר לֹא אֶמְרִינוּן הוֹאִיל וְא"כ מִשְׁמַע לְהִדְיָא דַּס"ל לְהַש"ס בְּפִשְׁיטוֹת דְּאֵם יִשְׁאֵל עָלָה בְּנוֹדָאֵי יַעֲבֹר עָלָה בְּבַל יִרְאֶה וְאֵף דְּאֵם יִשְׁאֵל עָלָה תְּהִדֵּר לְטַבְלָה וְהִנֵּי לִיהָ חַמְזִין שָׁל טְבָל וְע"כ דַּס"ל לְהַש"ס

דחמץ של טבל הטבול לחלה [וה"ה הטבול לתרומה דמ"ש] עוברין עליה בבל יראה ובל ימצא.

ולכאורה יש לתמונה לדעת רש"י בסנפ"ה ל"ה דטבל לא מיקרי לך דאין בו היתר אכילה דכתב שם ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה ומכשיר אתרוג של טבל שאסור באכילה ומותר בהנאה עכ"ל משמע הא למ"ד דבעי נמי היתר אכילה פוסל באתרוג של טבל משום דאין בו היתר אכילה ולא הוי לך [ודלא פדעת התוס' בסנפ"ה שם ד"ה לך].

וכן בתוס' (פסחים ל"ח ע"א ד"ה אתיא) דטבל איקרי לך וקא דאין יוצאין באתרוג של טבל היינו משום שיש לכהן וללוי חלק בו והוי באתרוג השנותפין דאין יוצאין בו וכבר העיר עליהם בשו"ת שאגת אריה (בסי' צ"ז) דמ"מ היכי מיקרי לך הא אין בו היתר אכילה וכמו באתרוג של תרומה טמאה דלא הוי לך מהאי טעמא ותירץ דס"ל ו"ל דטבל שאני דדוקא בדבר שאין בו היתר לאסורו לעולם לא מיקרי לך משא"כ טבל שיש לו היתר לאסורו אחר הפרשה וכן הוא דעת הר"ן במשנה דסנפ"ה שם וכדעת התוס' וכמש"כ בשאג"א שם ושיטה שלישית יש בזה להרמב"ן ו"ל הובא בר"ן דטבל מיקרי לך גם לענין אתרוג ויוצאין בו ידי חובת אתרוג גם ביום הראשון משום דיכול להפריש עליו ממקום אחר והביא ראיה לזה מב"ב (דף קל"ח) והא דפוסל ב"ש בדמאי היינו תרומת מעשר של דמאי טמאה יעו"ש].

א"כ היכא עובר בבל יראה הא בבל יראה נמי פתיב לא יראה לה וזה לא מיקרי לה פיון דאין בו היתר אכילה וכיומר יש לתמונה על ר' יהושע דלא ס"ל סברא דהוא ל א"כ בלא"ה יכול להפרישה ולהניחה עד הערב דהא תרומה וחלה טמאה אין בו היתר אכילה ולא הוי לך לכו"ע וכמו דמבואר (בסנפ"ה ל"ה) ולמה צריך ר"י לסברא משום דאפתי לא מטא ליד פהו [וכמו שפירש"י לא זהו וכו' פדמפרש בגמרא דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא פתוב שלף אי אתה רואה וזה אינו שלף ולא של חבירך דאפתי לא מטא ליד פהו עכ"ל] דמשמע התם אם היתה העסה בינך פהו עובר בבל יראה או ישראל שלקח התרומה מתחלה מיד פהו או שיירש מאבי אמו פהו עובר ולכאורה הא אפילו של פהו לא מיקרי לה דהא אין בו היתר אכילה: ולכן מתוך חוקר הנושא צ"ל דגבי חמץ לענין בל יראה שאני פיון דבלא"ה חמץ אסור בהנאה בפסח וא"כ כל חמץ אין בו היתר אכילה והנאה ואעפ"כ אסרה התורה בבל יראה וע"כ צ"ל דגזיה"כ הוא אף דאסור בהנאה מיקרי לה דשני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאם הכתוב כאלו הם ברשותו ואחד מהם הוא חמץ בפסח א"כ גם פשגלונה עם החמץ עוד אסור אחר של אסור הנאה או אכילה לא מהני להוציא מרשות בעלים ולקרוא אינו שלו דמה לי חד אסורא או תרי אסורי ולא דמי לשל אחרים ושל גבוה דממעטינו מלה דאינו עובר עליהם בבל יראה דהתם שאני דאין לו בהם שום זכיה ורשות לכל דבר ולכן דעת הרבה מהאחרונים ו"ל הלא המה בתשובות נודע ביהודה מהד"ת בס"י ס"ג ובפרי מגדים בס"י תע"ג דאם זכה בהם הא"י לאחר זמן אסורו נמי מהני ותו לא עבר הישראל בבל יראה ואף דבל"ה אינו ברשותו מ"מ אם זכה בהם אחר עדיף ותו לא מיקרי שלו אף לענין בל יראה [ועי' עוד בש"ת חתם סופר חלק או"ח סי' קי"ד ובספר מקור חיים על הלכות פסח להגאון דליסא בס"י תמ"ג שחולקים על זה יעו"ש] משא"כ אסורי הנאה דבאמת הוא שלו והרי יש לו

בהם זכיה לענין דיכול להנות מאפרו או שלא פדרף הנאתו רק דאין לו בהם היתר אכילה ונהנאה וזה לא מגרעא מידי דהא בלא"ה אסור באכילה ובהנאה וכינו לדין דגם חמץ של אסורי הנאה עובר בב"י וכמש"כ וכן יש להביא ראיה מב"ק (דף ס"ט ע"ב) ע"ש היטב ודו"ק: ושוב אחר התפוש בפפרים מצאתי בשו"ת תשובה מאהבה חלק א' להגאון מוהר"א פלעקלעש ז"ל בסי' שנסתפק ג"כ בחמץ של אסורי הנאה אי עובר עליו בבל יראה והאריף בזה קצת ולבסוף נשאר בצ"ע ולענ"ד מהש"ס שהבאתי יש להביא ראיה דעובר וכמש"כ ותמיהני עליו דלפי דעתו דלא נחית לסברא זו שפכתנו הו"ל להסתפק נמי בחמץ של אסורי אכילה דג"כ לא מיקרי שלו: וע"פ מה שפכתנו לק"מ מה שפכתנו להקשות במקום אחר דה"מ למימר דהטעם דאין יוצאין ידי מצה במע"ש משום דליכא בו ב"י [ואסור אכילה לראחב"י] משום שאין בו דין ממון ולא מיקרי לה ולהנ"ל לק"מ דבאמת י"ל דגם בחמץ של מע"ש עובר בבל יראה גם לר"מ פ"ן דמ"מ יש לו בו זכות לענין אכילה ושאר דברים ולא דמי לחמץ של גבוה דאין עוברין בו בבל יראה דהתם אין לו בו זכות כלל דמייירי בהקדש בדרך הבית ובאמת בחמץ של קדשי מזבח הראוי לאכילה פגון חמץ של לחמי תודה לאחר שנשחט עליהו הנזבח נראה דאף דלאחר שחיטה בנודאי ממון גבוה הוא לר"י הגלילי דמשולחן גבוה קא זכו וכמו שמבואר (פקדושין דף מ"ב ובב"ק די"ב ובתוס' שם) מ"מ נראה דעובר עליהם בבל יראה פ"ן דמ"מ יש לו בהם זכות לענין אכילה וצ"ע בזה: ונראה דחמץ של אסורי הנאה חמיר יותר דלא מהני ביה בטול אף קודם זמן אסורו דכיון דאסור בהנאה מעיקרא לאו בראשותיהקאי וכמו בחמץ גרידא לאחר זמן אסורו דלא מהני בטול ופשוט הוא: ולענין חמץ של הקדש שקבל עליו אחריות אי עובר או לא כבר הארכתי בזה בחדושי לפסחים בעז"ה וזה לשוני שם בחדושי על הא דאמר רב יהודה אמר רב בפסחים ו' המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הפלי דאמר רבא עלה אם הקדש הוא אינו צריך מ"ט מבדל בדילי אינשי מיניה.

פכתתי ע"ז וזה לשוני לכאורה תמוה דמאי קמ"ל רבא בזה הא אמר רב בעצמו לקמן בסמוך דין זה דאמרינן שם תיכף בסמוך אמר רב יהודה אמר רב חמצו של א"י עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום ה"פ ר' ואם של הקדש הוא אינו צריך מ"ט מבדל בדילי מיניה וא"כ אפילו בעיו"ט סמכינן אסברא דמבדל בדילי מיניה וא"צ לבער ולא לעשות מחיצה ואף דרוצה להשהות ברשותו פל ימות ה"חג וכ"ש אם מוצא ביום טוב דא"צ כפית פלי מהו סברא דבדילי מיניה.

ונלע"ד לומר דרבא טובא אשמעינן דמדברי רב בסמוך לא ידעינן רק בחמץ דאין בו פל יראה מן התורה דומיא דחמץ של א"י דמייירי בלא קבלת אחריות וכפרש"י ושאר מפרשים ולא בעינן מחיצה רק שמא יבא לאוכלו ועל זה אמר דבשל הקדש כה"ג לא חיישינן שמא יבא לאוכלו ולא צריך מחיצה אבל רבא אשמעינן דגם בחמץ של הקדש שקבל אחריות דיש בו פל יראה דומיא דמוצא חמץ שלו דבלילה יתנה צריך לבער מן התורה רק דביו"ט א"א ונהנה אמינא דחמיר טפי ובעי כפית פלי קמ"ל דלא.

משום דכפית פלי לא בא אלא כדי שלא יבא לאוכלו דלענין אסור פל יראה אין נ"מ כלל אי כופה עליו פלי או לא וא"כ בהקדש דבדיל מיניה לא צריך. מיהו פל זה לשיטת

הפוסקים שהביא הטור (בסי' תמ"ז) דהך דמוצא חמץ ביו"ט דכופה עליו כלי אף בלא בטול מיירי דהעמידו חכמים דבריהם אף במקום אסור תורה דלאו דבל יראה [ועוד דבלא"ה המשקה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר] אבל לדעת רש"י והר"ן שכתבו ונ"ל ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטלו בלבו מאתמול עכ"ל הרי דמיירי בבטל דווקא וכן דעת עוד פוסקים הובא בטור שם וא"כ ע"כ דהך בשל הקדש ע"כ מיירי בלא קבלת אחריות דאי באחריות הא צריך לבער ביו"ט עצמו אף אם בטל דלחמץ שאינו שלו רק דעובר משום קבלת אחריות לא מהני בטול וכמו שהעלה השג"א בסי' ע"ז דלא שנייה בטול דמ"מ הוא חייב באחריותו וא"כ הדרא הקושיא לדוכתיה דהיינו הך דרב יהודה אומר רב.

ולכן נלע"ד לומר דרבא קמ"ל דאף בקבל עליו אחריות אינו עובר בבל יראה בשל הקדש ולא דמי לשל א"י. והטעם בזה דהא חמץ של א"י גופא אי מקבל אחריות על חמצו של א"י בבית הא"י אינו עובר וכמו שכ' התוס' ד"ה יחד והר"ן וש"פ שם ומשונה יחד לו בית מהני אף בקבל עליו אחריות ואינו עובר בב"י עד שיפנס לרשותו וא"כ י"ל דגבי חמץ של הקדש לא משפחת לעולם דיהיה עובר דהא הקדש כל היכא דאיתא ביה גזא דרחתמנא איתא ואינו מונח לעולם ברשות שלו והוי כמקבל אחריות בבית הקדש דאינו עובר משום דכל היכא דאיתא ביה גזא דרחתמנא איתא ונהו דקמ"ל רבא דאם של הקדש אינו צריך בעור משום דלא עבר בבל יראה כלל גם בקבל אחריות.

וגם כפית כלי נמי א"צ משום דבדיל וזה לא הנה שמעינן ממימרא דרב: וראיה גדולה לסברא זו מצאתי בעז"ה בירושל' בפ"ב הלכה ב' ונ"ל שם אית תנויי תני לא יראה לה לה אי אתה רואה אבל אתה רואה את לגבוה אית תנויי תני אפי' לגבוה מ"ד דרואה את לגבוה בשהקדישו קודם לבעורו מ"ד אפילו לגבוה בשהקדישו לאחר בעורו [פי' דאז אינו ברשותו להקדישו והלכך עובר עליו] אומר רבי בון בר חייא קומי ר' זעירא תאמר בקדשים שחייב באחריותן כר"ש עכ"ל הירושלמי פי' דר' בון מתרץ בגוונא אחרת דהא דתני אפילו לגבוה היינו אפילו בשהקדישו קודם לבעורו ובקבל עליו אחריות ואליקא דר"ש דס"ל דדבר הגורם לממון כממון דמי בכל דוכתא וכן פי' הק"ע והפ"מ שם.

ולכאורה יש לתמוה במה שאמר בירושלמי דדווקא אליבא דר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי עובר בבל יראה אם קבל אחריות הא לרבנן לא. והרי בחמץ של א"י שקבל אחריות אמרינן להדיא בש"ס דילן דגם לרבנן עובר משום דכתיב לא ימצא קרא יתירא לאשמעינן דאפילו בקבלת אחריות לחוד עובר עי' בש"ס (דף ה' ע"ב) ואף דבשאר דוכתא ס"ל דגורם לממון לאו כממון דמי מ"מ לגבי חמץ כממון דמי.

ואין לומר דהירושלמי פליג על ש"ס דילן וס"ל דגם בחמץ של א"י אינו עובר אם קבל עליו אחריות רק לר"ש בלבד דהא ליתא כלל דבירושלמי פ"ק דפסחים הל' ג' מפורש להדיא דס"ל פ"ש"ס דילן דנ"ל הירושלמי שם א"ר יוסי מפיון שזה צריך לזה וזה צריך לזה כמי שפולן אחד לא יראה לה הייתי אומר הפקיד אצלו יהיה מותר ת"ל לא ימצא בבתיכם אי לא ימצא בבתיכם הייתי אומר ייחד לו בית יהיה מותר ת"ל לא יראה לה הא כיצד הפקיד אצלו אסור ייחד לו בית מותר [פי' הפקיד אצלו באחריות אסור ייחד

לו בית היינו דאמר לו הרי הבית לפניך דלא קבל עליו אחריות מותר וכפירש"י בפסחים ו' וילדעת התוס' שם מיירי אפילו בקבל אחריות מ"מ פיון דיתד לו בית הוי כמקבל אחריות על תמצו של א"י בבית הא"י דאינו עובר יעו"ש בתוס' ומדברי הרי"ף שהשמיט ברייתא זו דיתד לו בית מהלכותיו משמע דס"ל כפרש"י דמיירי בלא קבלת אחריות ואין בו חידוש דין פלל דזה ידעינו מעלמא דהרי הבית לפניך אין בו קבלת אחריות כמו שמבואר בב"מ מ"ט וקלא פבר הביא הרי"ף ז"ל שם לדין זה וממילא שמעינו דאינו זקוק לבער אבל אי הנה ס"ל כפי התנא הו"ל להביא ברייתא זו דאיכא בזה חידוש דין גדול דאף בקבלת אחריות מ"מ אם יתד לו בית אינו זקוק לבער כנלע"ד בדעת הרי"ף ז"ל.

וממילא שמעינו דגם במיקרא דרב יהודה אמר רב דתמצו של א"י עושה לו מחיצה י"ט ג"כ מפרש דבלא קבלת אחריות מיירי וכמו שפרש"י וק"ו דאלו בקבלת אחריות לא מהני מחיצה ודלא כפירש הרמב"ן שהביא ה"ה בפ"ד והר"ן שם בשם אחרים דמיירי בקבל אחריות ועשיית מחיצה הוי פיתח לו בית דליתא פן נראה לי ברור בדעת הרי"ף ז"ל].

וכן מבואר עוד בירושלמי בפ"ב ה"ב. הרי להדיא דס"ל להירושלמי בפשיטות דאם הפקיד אצלו באחריות זקוק לבער ומשמע לד"ה היא דאם איתא הו"ל לפרש דחייבא לר"ש הוא ועוד דהא לא קי"ל כר"ש בגורם למזון ואיך פסק הירושלמי בפשיטות דעובר וע"כ דד"ה היא.

ובאמת שפכר העיר על הירושלמי הלז הגאון רי"ט אלגזי בחבורו על הרמב"ן הל' חלה והאריה בזה הרבה ותוכן תירוצו שם דס"ל להירושלמי לחלק בין הקדש לשל א"י דשל הקדש שאני דאינו ברור דהוי גורם למזון אי מגניב או מתאביד דאפשר דמתשיל עליה והוי פסק ספיקא דחזא שפא לא יגנב ולא מתביד ואת"ל דמגנב ומתבד שפא ישאל עליה ונמצא דיפטור בזה מאחריות ונמצא דיש בזה שני צדדים לפטר מאחריות משו"ה לרבנן אינו עובר ולא מרבינן מלא ימצא זולת לר"ש דס"ל בעלמא דדבר הגורם למזון כמזון דמי גם בקדשים שחייב באחריותו ואף דאיכא התם שני צדדים שפא לא יגנב ושפא ישאל זהו תוכן תירוצו.

אבל דבריו תמוהין לפע"ד דהא אדרבה אם נימא סברא דשפא ישאל עליה גרע טפי דהא אם ישאל נמצא למפרע לאו הקדש אלא שולו הוא ועובר בלא"ה בבל יראה ובאמת שפכר עמדו רבותינו בעלי התוס' (בפסחים מ"ו ע"ב ד"ה הואיל) דהיכא מותר חמץ של גבוה נימא הואיל ואי בעי מתשיל עליה ותירצו בתירוץ השני דמיירי בבא ליד גזבר דאינו בשאלה וא"כ לפי דברי התוס' אין כאן באמת הך סברא דשפא ישאל דהא מיירי בבא ליד גזבר.

וגם לפי תירוץ הראשון שם דבשל הקדש אף דלא בא ליד גזבר מ"מ פיון דכתיב לה' לא אמרינן סברא דהואיל ואי בעי מתשיל ג"כ לא יתכן תירוצו פלל דממ"נ אי אמרינן סברא דהואיל ואי בעי מתשיל לענן דלא.

יהיה גורם לממון ממילא עובר בבל יראה מצד שהוא שלו ואיך אפשר דמצד סבא זו
פטר מבל יראה אדרבה זהו גורם חיוב. ועוד בלא"ה עיקר הסבא לא נהירא פלל דמ"מ
גורם לממון הוא על איזה אופן שיהיה שמא לא ישאל ושמא יגנב ולא שייך בענין זה
סבא דס"ס פלל.

והיותר תימה עליו דהוא בעצמו הביא לדברי התוס' שם בסוף דבריו והאיך לא הרגיש
שד' התוס' סתירה על דבריו דהא בבא ליד גזבר לא מהני שאלה ואם לא בא ליד גזבר
גרע טפי שאם ישאל נמצא עוקר ההקדש למפרע והוי שלו.

ונה נודאי אינו עולה על הדעת לומר דלענין פטור אחריות אמרינן סבא שמא ישאל
אבל לענין אסור דבל יראה לא אמרינן סבא דהואיל ואי בעי מתשיל משום דכתיב בה
לה' דהא ליתא דכיון דעל פרוק אפה בא לפנטרו מבל יראה מצד שאין בו חיוב אחריות
משום שמא ישאל וא"כ ממילא הוא שלו דממ"נ אם אפה משער כמו שהוא עכשיו הרי
איכא חיוב אחריות אי מיגניב ועובר בבל יראה מצד קבלת אחריות ואם אפה משער
אותו כמו שהוא לאחר שאלה דאין בו אחריות איכא בל יראה מצד שהוא שלו ולכן
תירוצו של הגאון מהרי"ט אלגזי ז"ל תמוה לפי ענ"ד.

אכן לפמ"ש א"ש דגבי הקדש שאני דמשום דהוי כמקבל אחריות בביתו של הקדש דכל
היכא דאיתא פי גזא דרחמנא איתא ובפרט לתירוץ השני של התוס' דמיקרי דווקא בבא
ליד גזבר וא"כ הרי הוא ברשות הקדש באמת דהוא גזבר של הקדש עולה יפה דברי
הירושלמי דדווקא לר"ש עובר משום דלר"ש הנה כממונו ממש דס"ל דדבר הגורם
לממון כממון דמי ובממונו וחמץ שלו אין נ"מ אם מונח בביתו או ברשות אחר וכמ"ש
הר"ר יונה הובא דבריו ברא"ש בפ"ק דפסחים לענין הפקיד חמץ בבית ישראל אחר
דעבר המפקיד ואף דמונח ברשות אחר וכדאמרינן בפרק מרובה וגונב מבית האיש ולא
מיד הקדש עכ"ל שם וכוונתו דכמו הגונב מבית הדיוט אין נ"מ היכן הנה מונח החפץ
דאף אם הנה מונח בבית הקדש מ"מ חייב דמבית האיש קרינא ביה פיון דעיקר החפץ
הוא של הדיוט וכן להיפך דהגונב הקדש אף אם הנה מונח בבית הדיוט פטור דבית הקדש
מיקרי דאינו תלוי בהבית רק בהחפץ של מי הוא וה"נ לענין בל יראה דהפל תליא
בבעלים של חפץ פיון שחפץ שלו אף דמונח ברשות אחר מקרי בבתיכם פן הוא פנונת
הר"י שם וכמו שבאר פנונת הר"י בהגהת הב"ח שם ובספר גבול אשר באור על הרא"ש
ובשאג"א סי' פ"ג [ומש"כ הרא"ש שם דלא הבין ראית ר"י ז"ל נ"ל דדעת הרא"ש די"ל
דגבי הקדש שאני משום דכל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתא ומשו"ה לעולם הוא
ברשות הקדש משום דכתיב ממה הפל ומידה נתנו לה וכל היכא דמונח מונח ברשותו
של הקב"ה משא"כ בהדיוט בחמץ של הדיוט המונח ברשות אחר אפשר דלא קרינא ביה
לא ימצא בבתיכם דאינו מונח בבית שלו פנ"ל פנונת הרא"ש והב"ח בהגהותיו תמה על
הרא"ש דאמאי לא הבין הראיה ונשאר בצ"ע ונלע"ד כמו שפכתתי משום דיש לחלק
בין הקדש לנידון דידון] וה"נ בנידון דידון בחמץ של הקדש שקבל עליו אחריות לר"ש
דס"ל כממון דמי הו"ל כממון הדיוט המונח ברשות הקדש אבל לרבנן דס"ל דלאו כממון
דמי בכל נוכתא אף דגבי חמץ גזה"כ הוא דמצד קבלת אחריות עובר דייקא אם אסרה
התורה אם מונח ברשות ישראל דמ"מ הרשות שלו אבל מנ"ל לאסור אף אם מונח

בְּרִשׁוֹת הַקֹּדֶשׁ וְהִינּוּ נְמִי טַעֲמָא דְמִקְבֵּל עָלָיו אַחֲרֵי כֵּן שֶׁל א"י בְּרִשׁוֹתָו שֶׁל א"י דְּאִינוּ עוֹבְרֵי וּבְזֶה עוֹלָה יָפָה דְּבָרֵי הִירוּשָׁלַיִם כְּמִין חוֹנָמֵר בַּעֲזוֹתָהּ וְנִרְאָה דְלִר"ש בְּאַמְתָּ גַם בְּחֵמֶץ שֶׁל א"י אִם קִבֵּל עָלָיו אַחֲרֵי כֵּן אִם מְנוּחָ בְּרִשׁוֹת הָא"י עוֹבְרֵי דְכִינּוּן דְּמִטְעֵם גּוֹרֵם לְמִזְוֹן אֲתָא עֲלֵה אֵין נ"מ אִם מְנוּחָ בְּיִשְׂרָאֵל אוֹ בְּיַד הָא"י וְזֶה בְּרוּר: וּבְזֶה נִיחָא נְמִי בְּמָה דְהִתְחִיל בְּבִרְיָתָא בְּפִסְחִים בְּתַרְתִּי לְפִי שְׁנָאֵמֵר לֹא יִרְאָה לָךְ שְׁאוּרָה שֶׁלָּךְ אִי אֲתָה רוּאָה אֲבָל אֲתָה רוּאָה שֶׁל אַחֲרִים וְשֶׁל גְבוּהָ וּמְסִיִּים בְּחֵדָא יְכוּל יְקַבֵּל פְּקֻדוֹנוֹת מִן הָא"י וְלָמָּה לֹא מְסִיִּים נְמִי בְּתַרְתִּי דִּיכוּל יְקַבֵּל פְּקֻדוֹנוֹת מִן הַקֹּדֶשׁ אֲלֵא וּנְדָאֵי הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דְּבִרְנוּ דְּבִהַקְדֵּשׁ בְּאַמְתָּ לְעוֹלָם אִינוּ עוֹבְרֵי אִם מְקַבְּלֵי אַחֲרֵי כֵּן לְרַבְּנָן וּמִטְעֵם שְׁפַתְבְּנוּ: וְעַפ"ז יִתְיַשֵּׁב נְמִי קוֹשְׁיָת הַפְּרִי חֵדֶשׁ (בְּסִי' ת"מ) וְהִלָּחֵם מִשְׁנֵה ז"ל בַּפ' ד' מֵהִלְכוֹת חֵמֶץ וּמִצָּה לְדַעַת הַרְמַב"ן שֶׁהֵבִיא ה"ה וְהַר"ן דְּהַרְדֵּף דְּחִמְצוֹ שֶׁל א"י דְּעָשָׂה לוֹ מְחִיצָה מִיְיָרֵי בְּקִבֵּל עָלָיו אַחֲרֵי כֵּן דְּעָשִׂיתָ מְחִיצָה נְחֻשָׁב כִּיחֵד לוֹ בֵּית וְתִמְהוּ ע"ז דֹּא"כ הֵיכָא מְסִיִּים וְאִם הַקֹּדֶשׁ הוּא א"צ הָא בְּכַה"ג בְּאַחֲרֵי כֵּן בְּהַקְדֵּשׁ עוֹבְרֵי בְּבַל יִרְאָה וְע"כ צָרִיף עָשִׂיתָ מְחִיצָה דְּסִבְרָא דְּבִדִּיל מִיְיָהָ לֹא מְהִי אֲלֵא לְעַנּוּן חֲשֵׁשׁ דְּרַבְּנָן דְּלֹא חִיְיָשִׁי שְׁמָא יְבֵא לְאֹכְלוֹ אֲבָל לְעַנּוּן לָאו דְּאוּרִיָּיתָא מֵאִי מְהִי סִבְרָא דְּבִדִּיל מִיְיָהָ אֲכַן לְכַמ"ש א"ש דְּבְאַמְתָּ דְּגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ אִם מְקַבְּלֵי אַחֲרֵי כֵּן לִיכָא בַּל יִרְאָה וְזֶהוּ דְּקַמ"ל דָּאֵם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ הוּא אִינוּ צָרִיף עָשִׂיתָ מְחִיצָה דְּלְעוֹלָם אִינוּ עוֹבְרֵי בְּבַל יִרְאָה מִשּׁוּם דְּהוּי כְּמִקְבֵּל אַחֲרֵי כֵּן בְּבִיתוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ דְּהַקְדֵּשׁ כֹּל הֵיכָא דְּאִיתָא בֵּי גִזְרָא דְּרַחֲמָנָא אִיתָא וְחֲשֵׁשׁ שְׁמָא יְבֵא לְאֹכְלוֹ נְמִי לִיכָא מִשּׁוּם דְּבִדִּיל מִיְיָהָ.

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דְּלִפִּי פִי הַרְמַב"ן וְה"ה וְהַר"ן בְּשֵׁם אַחֲרִים דְּבְקַבְּלַת אַחֲרֵי כֵּן מִיְיָרֵי הַרְדֵּף דְּרַבָּא דְּלְעִיל לְמ"ל דְּהָא רַב נְמִי בְּקַבְּלַת אַחֲרֵי כֵּן מִיְיָרֵי וְאֵעַפ"כ אָמַר אִם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ הוּא א"צ דְּהָא אִינוּ קוֹשְׁיָא דִּי"ל דְּהַרְמַב"ן וְה"ה מְפָרְשִׁים לְמִימְרָא דְּהַמּוֹצֵא חֵמֶץ בְּבִיתוֹ בְּבִיטוּל מִיְיָרֵי דְּלִיכָא בַּל יִרְאָה וְדַכּוֹנוּתָהּ אָמַר רַבָּא דָּאֵם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ הוּא א"צ וְקַמ"ל דְּגַם כְּפִיתָ פְּלִי א"צ לְהַקְדֵּשׁ וְאִתִּי שְׁפִיר הַפֵּל בַּעֲזוֹתָהּ: שׁוּב אַחֵר כּוֹתְבִי יְצֵא לְאוּרֵי הַגְּהוֹת עַל הַש"ס בְּדְפוּס וְנִילְנָא לְהַגְאֹן רַש"ש וְנִרְאִיתִי שְׁגַם הוּא הַעִיר בְּסִבְרָא זֹו שְׁפַתְבְּנוּ דְּגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ י"ל דְּלֹא שְׁיִיף בְּקַבְּלַת אַחֲרֵי כֵּן אִינוּ עוֹבְרֵי מִשּׁוּם דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתָא בֵּי גִזְרָא דְּרַחֲמָנָא אִיתָא וְת"ל שְׁפַנוּנְתִי לְדַעַתוֹ: וּמִפִּי אַחֵי הַרְבֵּי הַגְאֹן זצ"ל שְׁמַעְתִּי שְׁתִּירֵץ לְקוֹשְׁיָת הַפְּרִי חֵדֶשׁ וְהִלָּחֵם מִשְׁנֵה בְּדִרְף אַחֵר וְהוּא ע"פ דְּבָרֵי הַר"ן דְּכַתֵּב דִּישׁ לֹאמַר דְּמִזְהָ הַטְעֵם דְּחֵמֶץ לֹא בְּדִיל מִיְיָהָ י"ל דְּהַחְמִירָה הַתּוֹרָה בְּבַל יִרְאָה יוֹתֵר מִשְׁאֵר אֲסוּרִים וְכִמוֹ דְּחֻכְמִים חֲשֵׁשׁוּ בְּזֶה שְׁמָא יְבֵא לְאֹכְלוֹ יוֹתֵר מִשְׁאֵר אֲסוּרִים מִשּׁוּם סִבְרָא דְּלֹא בְּדִיל מִיְיָהָ ה"נ י"ל הַטְעֵם עַל עֵינָר דִּין תּוֹרָה כ"כ הַר"ן שֶׁם וְעַפ"ז פְּשׁוּט דְּבְחֵמֶץ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ דְּבִדִּיל מִיְיָהָ לִיכָא בַּל יִרְאָה כִּינּוּן דְּבִדִּיל מִיְיָהָ דְּלֹא אֲסוּרִין דְּלֹא אֲסוּרָה הַתּוֹרָה בְּהֵם מִשּׁוּם בַּל יִרְאָה וְאִם כֵּן שְׁפִיר אָמַר רַב דָּאֵם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ אִינוּ צָרִיף אִם בְּקַבְּלֵי עָלָיו אַחֲרֵי כֵּן דְּהוּי כְּשִׁלּוֹ מְכָל מְקוּם אֵין צָרִיף עָשִׂיתָ מְחִיצָה מִשּׁוּם דְּבִדִּיל מִיְיָהָ כְּלוּמַר דְּכִינּוּן דְּבִדִּיל לֹא הַחְמִירָה הַתּוֹרָה בְּכַגּוֹן זֶה מִשּׁוּם בַּל יִרְאָה וְזֶה כְּפַתּוּר וּפְרַח וְש"י אִף לְפ"ז צ"ל דְּהָא דְּמִמְעֻטִּין שֶׁל גְבוּהָ מְלָךְ חֵדֶשׁ וְעוֹד קָאֵמֵר דְּמִלְבַד דְּבִדִּיל מִיְיָהָ לֹא שְׁיִיף לָאו יִרְאָה עוֹד יֵשׁ מִיְעוּט מְלָךְ דְּאִינוּ שְׁלוֹ וְעוֹד דִּישׁ נ"מ לְעַנּוּן חֵמֶץ שֶׁל לְחָמֵי תּוֹדָה דְּאִינוּ בְּדִיל מִיְיָהָ דְּהָא עוֹמֵד לְאַכִּילָה מ"מ מְמוּעֵט מְלָךְ מִיְהוּ לְעִיל כְּתַבְתִּי דְּחֵמֶץ שֶׁל לְחָמֵי תּוֹדָה אֲפֻשֵׁר דְּמִיְיָרֵי לָךְ מִצַּד שְׁמוּתָר בְּאַכִּילָה וְצ"ע בְּזֶה: שׁוּב אַחֵר הַחֲפוּשׁ בְּסִפְרִים מְצֵאתִי בְּס' צ"ל ח

לפסחים דהעיר ג"כ על לשון הברייתא דמתחיל בחדא ומסיים בתרתי והאריף בזה הרבה ודעתו שם בפשיטות דגם בשל הקדש אי מקבל אחריות עובר ונראה דאישתמיט מיניה דברי הירושלמי הנ"ל שהבאתי והנראה לע"ד פתבתי בעז"ה: ועי' ברי"ט אלגזי ו"ל דהעיר דלפי תירוץ השני של התוס' ו"ל דהך דאמרינן אבל אתה רואה של גבוה מיירי בבא ליד גזבר דתו אינו בשאלה אבל אם לא בא ליד גזבר עובר באמת מפת הואיל דאי בעי מתשיל עליה הנה מצי הירושלמי הנ"ל לפרש ב' הברייתות בפשיטות דברייתא דתנוי תנא דאתה רואה של גבוה בבא ליד גזבר וברייתא אחרת דתני אפילו לגבוה אי אתה רואה מיירי בלא בא עדיין ליד גזבר ופליגי בהואיל אי אמרינן הואיל או לא [ויש שם ט"ס בדבריו וצריך להגיה אף פן הוא פנונתו] וכעין דפליגי ר"א ור"י גבי חמץ של תרומה עכ"ד ולע"ד לק"מ דהא לא מצינו סברא זו דאמרינן הואיל רק לר"א ור"א בעצמו ס"ל דאין שאלה בהקדש והיאך אפשר לאוקמא ברייתא דאוסר בשל גבוה בלא בא ליד גזבר ומטעם הואיל דאי בעי מתשיל דממ"נ אם ר"י הוא הא הוא לא ס"ל סברא דהואיל [והתוס' לא הוצרכו ליישב פן רק אליבא דר"א ור"ל אם נספור פסברת ר"א בהא דאמרינן הואיל ובעיקר דין שאלה בהקדש לא נספור פנותיה רק דיש שאלה בהקדש על פן צריך לומר בבא ליד גזבר אבל אליבא דר"א עצמו א"צ לזה דהא הוא ס"ל דאין שאלה בהקדש] ואי ברייתא ר"א היא הא ס"ל דאין שאלה בהקדש ובלא"ה י"ל דהירושלמי אינו רוצה להעמיד הברייתא דלא פהלקתא דהא בפלוגתא דר"א ור"י קי"ל כר"י דלא אמרינן הואיל וא"כ קושניית מהרי"ט הנ"ל לק"מ וכ"ז ברור עכ"ל בחדושי.

היוצא לנו מזה דחמץ של הקדש אף בקבל אחריות אינו עובר בבל יראה לדין דקי"ל פרבנו דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי בכל דוכתא ודלא כמו שפירא בא"ה: ולענין בחמץ של א"י שקבל עליו אחריות אם עבר ולא בער אותם קודם הפסח אי אסור בהנאה לאחר הפסח או לא הוא מחלוקת האמוראים בירושלמי בפ' כל שעה הלכה ב' ונ"ל הירושלמי שם לא בער לאחר הפסח מהו ר' יונה אמר מותר ר' יוסי אמר אסור א"ר יונה כצ"ל שם בירושלמי וכמו שהגיה שם בגליון הש"ס להגאונים בעלי מפרשי הים וכן העתיק הח"י בס"ט ת"מ] חמצו של א"י הוא ישראל הוא שעבר עליו ולא בערו עכ"ל הירושלמי והפנונה דס"ל לר' יונה דלא קנסו חכמים רק בחמץ שלו אבל בחמץ של אחרים לא קנסו אף אם עבר בכל יראה דלא שינה לקנס פינו דבלא"ה אין החמץ שלו והח"י בס"ט ת"מ הביא לדברי הירושלמי הלז והשיג על המג"א (שם ס"ק י"א) שדעתו שם לאסור בהנאה רק שמסתפק דאפשר דאסור גם להחזירו לא"י בעין כמו שהוא שפא יחזור וימכרו לישראל.

אמנם דעת הח"י שם דלא מיבעי להחזירו לא"י בעינו אחר הפסח דנודאי שרי אף אי נימא דאסור בהנאה משום דבכה"ג שמחזירו לא החזירו כ"כ לאוסרו בפן ואולי שפא ימכרו לישראל דהא לא עבד ולא מידי רק מחזיר לו את שלו אלא י"ל דמותר בהנאה לכל אדם ומשום דנראה מן הירושלמי דהלכה פרבי יונה מדמפרש דבריו לבסוף והיינו כפי פירושו וגירסתו דהך טעמא דחמץ של א"י כו' הוא טעם למ"ד דמתיר ודלא כפי הק"ע והפני משה שם דגרסתם דגרסי ר' יוסה רק ר' יונה הוא שמפרש פן וגירסת הח"י

במקום ר' יונה ר' יהודה ע"ש וטעם האוסר לא מפרש מסתמא הלכתא פנותיה ועוד דלא
הא אלא ספיקא הוי ספיקא דרבנן דלולא פן דעת החק יעקב (שם בס"ק ד').

אמנם לכאורה יש לתמוה על זה דהאיך נפרנס למתניתין דגזל חמץ ועבר עליו הפסח
אומר לו הרי שלח לפניה דמשמע דבהנאה מיהת אסור ולפי דברי ר"י בירושלמי דלא
קנסו לאסור בהנאה רק על חמץ ש'לו א"כ למה אסור החמץ דלמאן נקנסיה.

נקנסיה לנגזל הא לא עבר בבל יראה מידי וכמו שהעלה בנו"ב מהד"ק (סי' כ') דאף
לדעת הסוברים דחמץ של ישראל המופקד ברשות ישראל אחר דעובר המפקיד מ"מ
בגזילה מודו דלא עבר דלאו ברשותיה קאי דלא דמי לפקדון דברשותיה קאי גם לענין
הקדש ודבר ה' אמת בפיו וא"כ לא שייך שום קנס לנגזל וגם לנגזל לא שייך קנס ואף
דעבר בבל יראה מצד דחייב באחריות מ"מ הא אין החמץ ש'לו והרי דעת ר' יונה בירוש'
דכל שאין החמץ ש'לו לא קנסו ומה בין זו לחמץ של א"י ומיהו על הירושלמי לא קשה
כל פה דהירושלמי יעמיד מתניתין דגזל חמץ ועבר עליו הפסח כר' יהודה דס"ל דחמץ
לאחר הפסח מן התורה אסור ולא מטעם קנס וא"כ אין חלוק בין חמץ ש'לו או של אחר
דהא אפילו בחמץ של א"י אסור לאחר הפסח לר"י.

אמנם אי קשיא הא קשיא על הח"י דהחליט בפשיטות להתיר פדעת הירושלמי הא על
פרקי' ש"ס דילולא ס"ל הכי דהא (בב"ק צ"ו) אמר רבא גזל חמץ ובא אחר ושרפו
לאחר הפסח מחלוקת ר"ש ורבנן לר"ש דאמר דבר הגורם לממון פממון דמי חייב
ולרבנן פטור ע"כ הרי דס"ל לרבא בפשיטות דלר"ש עצמו ג"כ אסור בהנאה דקרי ליה
גורם לממון ולא ממון גמור ואף דלר"ש אינו אסור בהנאה אחר הפסח אלא מטעם קנס
ואם איתא בסברת הירושלמי לר"ש בלא"ה חייב לשלם דהא ממון גמור הוא דמותר
בהנאה וא"כ ע"כ רבא לא ס"ל כסברת ר' יונה בירושלמי: אמנם אחר העיון היטב נראה
דלק"מ דלכאורה צריף להבין פוננת הירושלמי דלא קנסו אלא על ש'לו דמאי נ"מ אי
ש'לו הוא או דש'ל א"י הוא מ"מ הא עבר עליו בל יראה.

ונראה דכוננת הירושלמי הוא על פי דרכו של הגאון בעל נו"ב ז"ל שם דהעלה שם
סברא חדשה דגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח דאמרינן אומר לו הש"ל. דלאחר שתקנו
חכמים ד יכול לומר לו הש"ל מותר בהנאה לכל העולם אף לדידיה דלא קנסו חכמים רק
אי שייך קנס להעובר עצמו ומטעם לא פלוג אסרו לכל העולם אבל בגזל חמץ דהגזלן
לית ליה פסידא בזה אף אם יאסרו בהנאה דהא יכול לומר הרי שלח לפניה לא אסרו
בהנאה כלל דלמאן נקנסו פינן דלהעובר עצמו אין פאן קנס.

גם לכל העולם לא קנסו דעיקר הטעם דקנסו בכל חמץ דעלמא לכל העולם היינו משום
לתא דידיה אבל הכא לא שייך לתא דידיה פן העלה שם הנו"ב ז"ל. ונ"ל דזה הוא פוננת
הירושלמי דכיון דחמץ של א"י הוא מה היזק יהיה לו אם יאסרו אותו בהנאה הא בלא"ה
אינו ש'לו וגם יכול להחזיר החמץ לא"י אף אם יהיה אסור בהנאה דהא בא"י אינו נוהג
דין שומרין ועוד דהא לא"י מותר באכילה.

ועוד דהא לפי האמת קי"ל דאמרינן באסורי הנאה הרי שלח לפניה [וגם בשומרין קי"ל
ד יכול לומר הרי שלח לפניה וכמו שהעלה הש"ף בחו"מ סי' שס"ג סק"ז ודלא פמהרש"ל

ביש"ש והתורה בעצמו לא מחשיב להנאה וכמש"כ המג"א בס"ק א' יעניין עליו] והלכך לא אסרו כלל בהנאה לשום אדם פנין דלדידה לא שנייה לקנוס כ"ה פוננת הירושלמי לפע"ד ודברי הירושלמי הם סייעתא גדולה לדברי הגאון בעל נו"ב ז"ל.

אמנם יש לתמוה על הגאון בעל נו"ב ז"ל דלא הביא כלל לדברי הירושלמי הלז דהא בירושלמי אין הדבר ברור כ"כ רק איכא פלונתא בזה דהא מאן דאוסר על פרכה לא ס"ל פסברת הנו"ב בזה דהרי חמץ של א"י שקבל עליו ישראל אחריות דמי ממש לגזל חמץ ועבר עליו הפסח וכמש"כ ואעפ"כ אוסר ר' יוסי בהנאה ואינו מוכרח דהלכה כמאן דמתיר דהלא בח"י נראה כמסתפק בזה ולהמג"א פשיטא ליה אדרבא לאידך גיסא דאסור בהנאה והו"ל לכתוב לכה"פ דדבריו הם נגד דברי המג"א ז"ל וצ"ע: אמנם עדיין דברי רבא בב"ק צ"ט ה"ל לא יתיישב דהיכי קרי ליה גורם לממון לר"ש ודרי ממון גמור הוא אחר דתקנו חכמים דיכול לומר הרי שלף לפניה ובאמת כבר התעורר הנו"ב בעצמו שם דדברי רבא הם סתירה על דבריו ועל כן אנו צריכין לומר כמו שתי' הנו"ב שם דרבא ס"ל אליבא דר' יהודה דס"ל דמן התורה אסור אחר הפסח והא דאמר רבא לר"ש ר"ל למאן דסבר כר"ש ביה דדבר הגורם לממון דמי ובחמץ עצמו ס"ל כר"י דאסור מן התורה אחר הפסח ואף דקצת דוחק הוא מ"מ ע"כ אנו צריכים לדחוקי נפשין בהכי פדי להשוות דברי רבא ור"י דירושל' אהדדי דהא בירושל' משמע דהלכה כר"י וכמ"ש הח"י: אמנם מדברי התוס' והרא"ש בפ' כל שעה דף ל"א לענין ישראל שהלונה לא"י על חמצו דמותר בהנאה דכתבו שם דכולה סוגיא מייירי בלא קבל הישראל אחריות דאי קבל עליה אחריות בלא"ה אסור בהנאה אחר הפסח מצד דעבר אבל יראה בתוך הפסח כ"כ התוס' והרא"ש שם מוכח בהדיא דלא ס"ל כר"י דירושלמי דהרי ס"ל בפשיטות דכל שקבל עליו אחריות אסור בהנאה אחר הפסח וזה סתירה גדולה על דברי הח"י הנזכר: ועוד יש להכריח פן מדברי הראב"ד בהשגות בפרק ד' מהל' חמץ דהקשה שם על הרמב"ם דס"ל דעובר גם בהפקיד אצלו א"י אנס מהא דאמר רבא ובפסחים דף ל') פד הוינא בי רב נחמן פי הו נפקי שבעה יומי דפסחא אמר לן פוקו וזבונו חמירא דבני חילא [ויסבירא ליה ז"ל דהיה מחמירא שהפקידו אצל ישראל דאל"כ מ"ש בני חילא דנקט יותר משאר א"י דהא העיקר בא לאשמועינן דחמץ של א"י מותר לאחר הפסח כר"ש וע"כ משום דבני חילא הנה מצוי להם יותר דהנה מונח אצלם בפקדון ומשו"ה נקט דבני חילא פנ"ל פוננת הראב"ד ומסולק בזה תמיהת בעל ההשלמה שהביא הפסח משנה שם] אלמא דמותר בהנאה הר דליכא בל יראה בחמץ שאינו מחוייב באחריות מצד הדין רק ע"פ דרף האונס כעין חמירא דבני חילא פנ נראה מדברי הראב"ד שהקשה פן הרי דס"ל להראב"ד דכל דעבר בב"י מצד קבלת אחריות ברצון אסור בהנאה אחר הפסח אמנם י"ל דאין פוננת הראב"ד להקשות מאסור הנאה רק דהיכי משפחת לה חמץ דבני חילא הלא הוצרכו לבער מקונדם פדי שלא יעברו אבל יראה וכן נראה להדיא מלשון הראב"ד ז"ל דכן פוננתו להקשות.

ומדברי התוס' והרא"ש ע"כ צ"ל דלא ס"ל פסברת הירושלמי וכמו שכתבתי: ובעיקר קושיות הראב"ד על הירושלמי מחמירא דבני חילא שמעתי לתרץ די"ל דייחד להם בית דכה"ג אינו זקוק לבער ואף אם חייב באחריות וכדעת ר"ת בתוס' פסחים הנזכר לעיל

ותירץ נכון הוא ואמנם אפשר דהראב"ד לא ס"ל כסברת ר"ת דייחד לו בית מהני בקבל
אתריות רק ס"ל פדעת רש"י ונשפיר הקשה לפי שיטתו מיהו הרמב"ם.

י"ל דאיהו ס"ל כסברת ר"ת ז"ל ולק"מ מהד' חמירא דבני חילא ומנפלג אהד רצה לתרץ
עוד די"ל דהביאו לו בז' של פסח ולא הנה אפשר להם לבער ביו"ט וע"כ נשאר עד
הלילה אמנם הא ליתא דבכה"ג מותר לבער ביו"ט וגם חייב דאף לדעת הפוסקים דביו"ט
ראשון של פסח אף דלא בטל כופה עליו את הפלי ולא התירו לו לבער שאני התם דמצי
לקיים מצות בעור במוצאי יו"ט ראשון והמשקה חמץ על מנת לבערו אינו עובר דהוי
לאו הנזק לעשה משא"כ בשביעי של פסח דתו א"א לקיים העשה כלל אחר יו"ט דכבר
עבר זמנה לד"ה מותר לבער ביו"ט וכן מבואר להדיא בצ"ח בפ': היצא לנו להלכה
מכל הנ"ל דחמץ של א"י שקבל עליו אתריות ועבר הישראל ולא בערו קודם הפסח אינו
ברור להלכה דאפשר דאסיר בהנאה לאחר הפסח דהרי המג"א אוסר להדיא וכן נראה
להדיא מדברי התוס' והרא"ש פ' כ"ש הנזכר וכן נוטה קצת דברי הראב"ד וצ"ע בזה:
ולענין חמץ של ישראל שבטלו קודם זמן אסורו אי אסור בהנאה לאחר הפסח ג"כ איפא
פלוגתא בזה בירושלמי פ' כל שעה והובא ברא"ש בפ' הנזכר וז"ל בשם הירושלמי
הפקיר חמצו בי"ד.

אחר הפסח מהו. ר' יוחנן אמר אסור ור"ל אמר מותר ר"י חייש להערמה.

ור"ל לא חייש. כלומר שפא לא יפקירונו ויאמר הפקרתיו עכ"ל הרא"ש בשם הירושלמי
ופסקו כל הפוסקים כר"י דאסור וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' תמ"ח סעיף ה' ונ"ל להביא
ראיה לזה ממשנה ערוכה (דף י' ע"ב) דתנו לא בדיק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד
ויפירשו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והתוס' דאחר המועד היינו אחר המועד ממש שלא
יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח ואף דמתניתין מייירי ע"כ בכבר בטל חמצו בי"ד דאל"כ
לא הוה פליג ר"י וכמש"כ המהרש"ל בח"ש ודלא כמ"ש המהרש"א שם הרי דאף דביטל
קודם הפסח מ"מ אסור בהנאה אחר הפסח אמנם קשה על ר"ל דהאיד' יפרנס למתני'
הנ"ל ואולי דמפרש באמת קודם הביטול ופליגי ר"י ור"ל בפירושא דמתניתין וכמו
דפליגי המהרש"ל ומהרש"א ז"ל ועדיין צל"ע: ונחזור לעניינינו למה שהתחלנו
דלכאורה נראה דחמץ של אסורי הנאה עובר בבל יראה וראיה מחמץ של טבל וחמץ
של תרומה טמאה דעובר בבל יראה ואף דטבל ותרומה טמאה נמי לא מקרי לכם וע"כ
דלענין חמץ שאני כנלע"ד ברור: ודע דדברי רש"י במשנה בפסחים ל"ה לכאורה אינו
מדקדק במש"כ על הא דתנו דהפנהים יוצאין י"ח מצה בחלה ובתרומה וז"ל אבל ישראל
בתרומה לא כדיליף לקמן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי שאינו
מזוהר על חמוצו אלא משום חמץ.

אדם יוצא בו ידי חובת מצה. יצא זה שאסור מחמת אסור אחר עכ"ל ונהה דמלבד דסברא
זו דחו אותה בש"ס שם עמוד ב' ומקשינן דמידי בלבד כתיב אם לא שנימא דמתניתין
ר"ש היא וס"ל דאין אסור חל על אסור ולא חל עליה איסור חמץ כלל וכבר עמד על
דברי רש"י בספר צל"ח.

עוד יש לתמוה על רש"י דלמאי לזה תיפוק ליה דגבי מצה בעינן לכם וכדאמרינן בגמ'
(דף ל"ח) דיילפינן לחם לחם מחלה. ותרומה לישראל לא הוי לכם דהא אין בו היתר

אכילה ולא דין ממון ואפילו אי נימא דרש"י הוצרך לטעם זה בתרומה שלקחה הישראל מפהג דיש לו בה דין ממון או שירשה מאבי אמו פהג [או למ"ד דטובת הנאה ממון אפשר דבלא"ה מקרי יש בה דין ממון מחמת טובת הנאה שבו] מ"מ הא אין בו היתר אכילה ומ"מ לא מיקרי לכם ואולי דרש"י לשיטתו אזיל דס"ל בסנפה ל"ה דתרומה מקריא לכם גם גבי ישראל אם לקחה מפהג פינן דיש לו היתר אכילה לכהו לכם קרינא דלא בעינו חזי ליה דווקא וכמו גבי עירוב דמערבין לישראל בתרומה משום דחזיא לכהו [ונראה דגם הר"ן שם שפכת שם וז"ל ב"ה מכשירין אם פהג הוא וכו' אין ר"ל דס"ל דבעינו חזי ליה דווקא אלא עיקר פנונתו דאל"כ אין בו דין ממון ואף דיש לפרש נמי בישראל שלקחה מפהג מ"מ ניחא ליה לפרש בכהו דמתפרש בפשיטות טפי משא"כ בישראל צריה לפרש בלקח וזה דוחק הוא דאין מפרש במשנה להדיא פן דמייירי בכה"גוהלפך ניחא ליה לפרש בכהו פנ"ל בכוננת הר"ן] והלפך הוצרך רש"י הקא בפסחים לפרש הטעם משום דאין בו אסור חמץ רק אסור אכילת תרומה וס"ל לרש"י דמתניתין ר"ש היא דס"ל דאין אסור חל על אסור ומדע דהא אסור מתניתין בטבל וע"כ דר"ש היא וכמו דאמר בגמרא ומיהו עדיין תימה לי דגבי תרומה נראה דמודה ר"ש דהא אסור מוסיף הוא דהא מעיקרא לא היה אסור רק לישראל ואח"כ פשכא הפסח מגו דאתוסף בה אסורא לגבי פהג מחמת אסור חמץ אתוסף בה אסורא גם לגבי ישראל ובאסור מוסיף מודה ר"ש דאמרינו.

וכמו ששבנאר להדיא ביבמות (דף ל"א) וצע"ג: נקטינו מכל הנ"ל להלכה דחמץ של אסורי הנאה עוברין עליו בכל יראה ולא מהני בטול בהם וחמץ של א"י שקבל עליו הישראל אחריות לאחר הפסח אסור בהנאה ואפשר דאסור אף להחזיר לא"י מחשש שפא ימפרנו לישראל וכמש"כ המג"א ובסי' ת"מ ס"ק א') חמץ של גבוה אף דקבל עליו אחריות אינו עובר בכל יראה משום דהוי כמקבל אחריות בביתו של הקדוש דכל היקא דאיתא בי גזא דרחתנא איתא וראה גדולה מן הירושלמי.

ורק לר"ש דס"ל דדבר הגורם לממון כממון דמי עובר. חמץ של ישראל שפטל קודם הפסח מ"מ לאחר הפסח אסור בהנאה: וילעגנו אם מהני זכית הא"י אחר זמן אסורו להפקיע מאסור כל יראה יעניין בתתם סופר באו"ח סי' קי"ד שפכת וז"ל נ"ל פשוט דהמוכר חמצו לא"י בפסח דזכה בו הא"י ונ"מ וכו' ובכל זאת אע"פ שקנאו הא"י קנין גמור מ"מ מקויב הישראל ועובר בכל שעה על כל יראה פל זמן היות החמץ בבית הא"י אע"פ שאינו תו ברשותו של ישראל קנאו הא"י קנין גמור מ"מ כל עצמו של חמץ פן הוא שאינו ברשותו ועשאו הפתוב פאלו הן ברשותו לעבור בכל יראה בכל מקום שהוא עד שיבערו מן העולם עכ"ל בעל חתם סופר וכן דעת המקור חיים בסי' תמ"ג.

והנה אף שיש ראה לדבריהם מהא דהמוציא חמץ ביו"ט דכופה עליו את הפלי ודעת קצת פוסקים אף דלא בטל ולכאורה למה לא יאמר לא"י דזנפה בו ולא יעבור אכל יראה אלא ונדאי דלא מהני.

וראה זו הביא המקור חיים בעצמו וכן מהא דהקשו חכמים לר"י לא מצא עצים לשורפו? הא יושב ובטל והתורה אמרה וכו' ולכאורה מאי קולא הוא לר"י יותר מלרפנו הא דיהא יושב ובטל הא מ"מ יכול לומר לא"י דזנפה בו ולא יעבור אכל יראה וזה מהני אפילו

לרפנו אלא ונדאי דלא מהני אבל מ"מ כל זה אינו ראיות די"ל דונדאי לאו דבל יראה ליפא פינו דכתיב לה וממעטינו של אחרים ושל גבוה אין נ"מ אי זכה בו קודם זמן אסור או אחר זמן אסור מ"מ השתא אינו של ישראל אלא של א"י ולא דמי לסתם חמץ אחר זמן אסורו דאפתי לא אתי לרשות אחר ושלף קרינא ביה אבל היכא דאתי לרשות זוכה בונדאי מהני והא דאמרינו דכופה עליו את הפלי ולא מצרכינו ליה שיאמר לא"י שיזפה בו היינו משום דנהי דלאו דבל יראה ליפא מ"מ עשה דתשביתו מיהא אינו מקינים בזה דהשבתה אינו מקינים אלא אם מבטלו מן העולם או דשורפו או דמפררו וזורה לרוח דכלה מן העולם אבל זה דהא"י זוכה בו אין זה השבתה דלשון השבתה אינו אלא לשון פליה ושבייתה מן העולם אף דקודם זמן אסורו יכול להשבית בבטול וכמו דפרש"י דתשביתו היינו בטול בלב אבל לאחר זמן אסורו דבטול לא שייך אז על פרחף אין השבייתה אלא שריפה וכליון או דמפרר וזורה לרוח וא"כ צריף לכפות עליו את הפלי בדווקא פדי שיכול לקינים מצות השבתה בלילה וכן העלה השאג"א בס"א פ"ג ונ"מ לדינא דאם זכה בו הא"י בעה"פ אחר חצות דעדיין לא עבר הישראל בב"י קודם הפסח דמותר בהנאה אחר הפסח דהא פבר מבואר בדברי האחרונים דר"ש לא קניס רק אם עבר בלאו דבל יראה אבל אם לא עבר רק בעשה דתשביתו לא קניס ר"ש וכמ"ש הנו"ב (בס"א כ') וא"כ בזכה בו הא"י בעה"פ לפי מש"כ אין עובר הישראל רק בעשה דתשביתו והלכף מותר בהנאה אחר הפסח וכן דעת הנו"ב במהד"ת (בס"א כ"ג) רק שמדבריו נראה דליפא אסורא פלל וכן נראה מבעל פרי מגדים באו"ח סי' תמ"ג ולענ"ד נראה כמו שפכתתי ובזה מתניישוב כל הקושיות בעז"ה: סימן כ"ו ראיתי לברר דין אפה בתנור שהסיקו בחמץ לאחר זמן אסורו ומתוף שראיתי כמה חלוקי דעות בזה להאחרונים ז"ל ראיתי לבאר דבר זה פי' ה' הטובה עלי הנה בעיקר דין זה יש בו ג' שיטות א' הרמ"ך והכ"מ בפ"ג מהל' חו"מ.

ב' שיטת הש"ך והט"ז ביו"ד (בס"א קמ"ב ס"ק ה') ג' שיטת המג"א ובס"א תמ"ה ס"ק ה') נעמה אבאר דבריהם בפירוט. א' שיטת הרמ"ך והכ"מ דאינו אסור אלא באבוקה פנגדו כמו בשאר אסורים.

[אמנם באמת מלשון הרמב"ם דלשם משמע בהדא דאף באין אבוקה פנגדו אסור דלא הזכיר פלל אבוקה פנגדו גבי חמץ ונראה שהרמב"ם הוציא פן מהירושלמי דפ' כ"ש הלכה א' דעל הא דתנו במשנה לא יסיק בו תנור וכירים אתמר עלה בירושלמי שם וזה לשונו עבר והסיק יבא פהדא אם חדש יתפץ ישן יוצן עכ"ל הירושלמי משמע בהדא דאף תיקף לאחר זמן אסורו חדש יתפץ דגבי חמץ זה וזה גורם אסור ואף דחמץ אינו במשהו עד הלילה.

מיהו אינו ראי' בעבר ואפה אי אסור באין אבוקה פנגדו דלפי מה שאכתוב לקמן דאף אם נימא דזה וזה גורם אסור בחמץ מ"מ י"ל דבעינו אבוקה פנגדו ולקמן יבואר מיהו זה פשוט דהרמב"ם פינו לדברי הירושלמי דאין דרוף הרמב"ם ז"ל לכתוב דינים מעצמו אם לא שנמצא הדין זה בעצמו מפני ש בפבלי או בירושלמי] וטעמם דאף דבחמץ גם גחלת ואפר אסור דחמץ הוי מן הנקברין [וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ג דמפרר וזורה לרוח פרבנו ולא כר"י ע"ש] וכל הנקברים אפרן אסור וכמו שמבואר בתוי"ט פ' כ"ש

דגם בְּחֶמֶץ אֶפְרוֹן אָסוּר לְרַבֵּנוֹ וּכ"ה בְּרֵא"ש שֵׁם בְּשֵׁם רַבֵּינוּ יוֹנָה וּכ"ה בְּטוֹר בְּסִי' תַּמ"ה לְהִדְיָא (וְעִי' הֵיטֵב בְּזֶה בְּגִלְיוֹן הַמְשָׁנִיּוֹת בְּדַפּוּס וְוִילְנָא בִּר"פ כ"ש עַל שֵׁם הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מ' לוי יִצְחָק זצ"ל מִש"כ לְדַעַת הַרְמַב"ם ז"ל) מ"מ פִּינּוֹן דְּאַף רַבֵּי דְסַבְר דִּישׁ שְׂבַח עֲצִים בַּפֶּת דְּהַשְׁבַּח בָּא מִן הָעֲצִים עֲצָמָן וְאַעֲפ"כ פִּשְׁאִין אַבּוּקָה כְּנִגְדוֹ מִן הַטַּעַם דְּהוּי גֹרָם דְּגוֹרָם מִן הָעֲצִים לְתַנּוּר וּמִן הַתַּנּוּר לְפֶת פִּינּוֹן דְּבִשְׁעָה שְׂמֵדְבִיק הַפֶּת בְּתַנּוּר לִיתָא לְאַסוּרָא בְּעִינְיָה כְּלָל רַק הַחֹם הַבָּא מִן הָעֲצִים וְהוּי גֹרָם דְּגוֹרָם וְהַלְפָּה גַם בְּחֶמֶץ מִן הַתַּנּוּר.

וּמִיָּהוּ אִי אֵיכָּא גְחָלִים לְוַחְשׁוֹת אוֹ אֶפְיָלוּ עוֹמְמוֹת בְּתַנּוּר וְיָכוֹל הַפֶּת לְאַפּוֹת מִחֹם הַגְּחָלִים עֲצָמָן וְלֹא צָרִיךְ לְחֹם הַתַּנּוּר אִזּוּ בְּנוֹדָאִי אָסוּר בְּחֶמֶץ מִשּׁוּם דִּישׁ שְׂבַח גְחָלִים בַּפֶּת דְּגְחָלִים עֲצָמָן אָסוּר בְּחֶמֶץ דְּהָא דְּבִשְׁעָרָא אָסוּרִין מִן הַתַּנּוּר אִם בְּשָׁלוּ ע"ג גְּחָלִים הֵינּוּ מִשּׁוּם דְּהַשְׁרָפִין אֶפְרוֹן מִן הַתַּנּוּר וְה"ה לְגְחָלִים אֲלֵא דְּאַפְרוֹן מִן הַתַּנּוּר אֲפִי' לְכַתְּחִלָּה לְהַנּוֹת מִהֵן אֲבָל גְּחָלִים אָסוּר לְהַנּוֹת מִהֵן לְכַתְּחִלָּה רַק דְּבִדְעֵעֲבַד מִן הַתַּנּוּר וּכְמוֹ שֶׁכ' הַתּוֹס' (בְּפִסְחִים דָּף כ"ו ע"ב) ד"ה בְּשָׁלָה אֲבָל בְּחֶמֶץ דְּאַפְרוֹן אָסוּר אִם בְּשָׁלָה ע"ג גְּחָלִים וּכ"כ הֵרָא"ש בְּהִדְיָא בְּשֵׁם הַר' יוֹנָה ז"ל שֵׁם נִזְהָ לְשׁוֹנוֹ וְהָא דְּשָׁרִי בְּעוֹמְמוֹת לַד"ה הֵינּוּ בְּקַלְפֵי עֶרְלָה וְכו' אֲבָל בְּחֶמֶץ בְּפִסְחָא קִייל"ן כְּרַבֵּנוֹ דְּאַמְרֵי מְפָרַר וְזוֹרָה לְרוּחַ וְהוּי בְּכָלֵל כָּל הַנְּקֻבְרִין שְׂאֶפְרוֹן אָסוּר וּכ"ש הַגְּחָלִים עַכ"ל הֵרָא"ש ז"ל וְהָא דְּכַתְּבוּ הַתּוֹסְפוֹת רִישׁ פִּסְחִים דָּף ה' ע"א ד"ה וְאֹמַר דְּחֶמֶץ דְּמִי לְעֶרְלָה דְּבִשְׁלָה ע"ג גְּחָלִים מִן הַתַּנּוּר הֵינּוּ אֲלֵיכָּא דַר"ע לְשִׁיטְתוֹ שֵׁם דַּס"ל דְּבַעוֹר חֶמֶץ בְּשָׁרִיפָה וְהוּי מִן הַנְּשָׁרְפִין דְּאַפְרוֹן מִן הַתַּנּוּר.

וּמִיָּהוּ מַה שְׂכַתְּבוּ שֵׁם וְלֹא יִסִּיק תַּנּוּר וְכִירִיִּים הֵינּוּ מְדַרְבְּנָן צַע"ק דְּמָה הַנְּצָרְכוּ לְזֶה הָא בְּפִשְׁטוֹת נִיחָא דְּלְכַתְּחִלָּה בְּנוֹדָאִי אָסוּר דְּהָא בְּשָׁלָה ע"ג גְּחָלִים תַּנְיָא דְּמִן הַתַּנּוּר מִשְׁמַע הָא לְכַתְּחִלָּה לֹא וּכְמוֹ שֶׁ הַתּוֹס' בְּעֲצָמָם שֵׁם ד"ה בְּשָׁלָה.

וְדוֹחֵק לֹא מִן דְּכּוֹנְנָתָם לְהַקְשׁוֹת עַל הַיְרוּשְׁלָמִי דְּאַמַר דְּעֵבֵר וְהִסִּיק ג"כ אָסוּר וּכְמוֹ שְׂהַבְּאֵתִי לְעִיל לְשׁוֹן הַיְרוּשְׁלָמִי דְּזֶה דְּחֹק דְּהָא לֹא הִבִּיאוּ כְּלָל עַל לְשׁוֹנָם דְּבְרֵי הַיְרוּשְׁלָמִי וְלֹא הַנְּפִירוֹהוּ כְּלָל וְעוֹד דְּדְבָרֵי הַיְרוּשְׁלָמִי י"ל דְּרַצוֹנוֹ לֹא מִן דְּעֵבֵר וְהִסִּיק אָסוּר לְדִידָן דְּקִייל"ן דְּחֶמֶץ מִן הַנְּקֻבְרִין דְּאַפְרוֹן אָסוּר וְלֹא לְפָרֵשׁ מִתְּנִיתִין בָּא: וְאוּלַי דְּכּוֹנְנוּ גַם כֵּן לְזֶה דְּאַסוּר לְכַתְּחִלָּה מְדַרְבְּנָן וְלֹא בָּאוּ אֲלֵא לֹא מִן הַתַּנּוּר דְּהָא דְּלְכַתְּחִלָּה הֵינּוּ מְדַרְבְּנָן דְּבַדְאוּרֵייתָא אִין שְׁיִיף לְחַלֵּק בֵּין לְכַתְּחִלָּה וּבֵין דִּיעֲבַד.

וְהָא דְּלֹא מוֹקְמֵי הַתּוֹס' מִתְּנִיתִין כְּרַבֵּנוֹ דְּאַפְרוֹן אָסוּר מִשּׁוּם דְּבְהִדְיָא אֶמְרִינָן בְּפ' כ"ש דְּלֹא נִצְרָכָה אֲלֵא לַר"י. וְלֹא הוּי מְצִי לְאוֹקְמֵי נְמִי בְּאַבּוּקָה כְּנִגְדוֹ דְּאַסוּר בְּאַמְתָּה מִן הַתּוֹרָה לְרַבֵּי מִשּׁוּם דְּלִישְׁנָא דְּלֹא יִסִּיק תַּנּוּר וְכִירִיִּים מִשְׁמַע דְּמִסִּיקוֹ וְאַח"כ אֹפָה בּוֹ כְּדָרְךָ כָּל אֲפִיתָּה פֶת דְּמִסִּיק בְּתַחֲלָה וְאַח"כ אֹפָה דָּאם מִיָּרִי בְּאוֹפָה כְּנִגְדוֹ הָאַבּוּקָה הוּל"ל וְלֹא יִאֲפָה בּוֹ פֶת וְלֹא יִבְשָׁל בּוֹ תְּבִשִׁיל וְהַלְפָּה הַנְּצָרְכוּ לֹא מִן הַתַּנּוּר לְכַתְּחִלָּה וּמְדַרְבְּנָן וּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵיהֶם דְּבִנְקֻבְרִין דְּאַפְרוֹן אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אָסוּר דַּל"ה בְּפִשְׁטוֹת הוּ"ל לְאַקְשׁוּיֵי הַתַּם דְּהָא גְּחָלִים וְאַפְרֵי אֵינּוּ אֲלֵא מְדַרְבְּנָן גַּם בְּנְקֻבְרִין מִן הַתּוֹרָה מִן הַתַּנּוּר לְגַמְרֵי וְאַ"כ מֵאֵי מְלֵאכָה אֵיכָּא בְּשָׁרִיפֶת הַחֶמֶץ הָא יָכוֹל אַח"כ לְהַנּוֹת מִן הַתּוֹרָה בְּגַחְלָתוֹ אֲלֵא וְנִדָּאִי דַּס"ל דְּבִנְקֻבְרִין מִן הַתּוֹרָה אָסוּר [וְזֶה שְׁלֵא כְּדְבָרֵי הַפְּנ"י בְּפ' כָּל שְׁעָה דָּף כ"ז דְּכַתְּבַת בְּפִשְׁטוֹת דְּאֵינּוּ אֲלֵא מְדַרְבְּנָן מִשּׁוּם דְּהוּי שְׁלֵא כְּדָרְךָ הַנְּאָתָן וְעִינֵי' בְּדְרוּשׁ וְחִדּוּשׁ לְהַגָּאוֹן רַע"א זצ"ל שְׂתַמָּה בְּאַמְתָּה ע"ד תּוֹס' הַלְלוּ דְּהָא הוּי שְׁלֵא כְּדָרְךָ הַנְּאָתָן וְגַם בְּאַבּוּקָה כְּנִגְדוֹ וְאַנִּי

תמה להיפך דמנ"ל הכי בפשיטות דהיסק הוי שלא פדרף הנאתן אדרבה הא תנן בתמורה ל"ג דמדליקין בפת ושמן של תרומה ומייתי לה נמי בפסחים ל"ג ע"ב אגב גררא ואי הנה שלא פדרף הנאתן היכי מותר הא קייל"ן דאסור להאכיל תרומה לבהמה משום דהוי שלא פדרף הנאתו פיון דעומד לאכילת אדם והוי הפסד תרומה ועיני' בר"ש בפ"א דתרומות משנה ט' וא"כ תרומה טמאה הראויה לבהמה נמי פיון דחזינא לבהמה היכי מותר להדליק בהן אלא נודאי דגם היסק הוי פדרף הנאתן ועוד דעל פרתה צריף לומר כן לדעת הסוברים דשלכד"ה מותר לגמרי א"כ היכי תנן ולא יסיק וכבר עמד ע"ז הגרע"א הנ"ל בעצמו שם וגם לדעת הסוברים דאסור מדרבנן מ"מ מאי מקשה הש"ס שם פשיטא דלא יסיק ומאי קושיא דילמא זהו גופא קמל"ן דשלא כד"ה אסור מדרבנן אלא נודאי דמיקרו דרף הנאתו וגם האפר אסור מן התורה להתחמם בהם: ועוד נראה דאשתמיט מהגאון הנ"ל דברי התוס' בפסחים בכיצד צולין דף ע"ה ד"ה וגרפו דמפורש שם בהדיא דבאבוקה פנגדו אסור מן התורה דכתבו ונ"ל ותימה לר"י פיון דהפת אסור כשהאבוקה פנגדו וכו' ופירש ר"י דאפילו כשאבוקה פנגדו לא אסור אלא מדרבנן ולא משמע כן בשמעתינן עכ"ל הרי דמסקו דלא משמע בש"ס שם דאסור מדרבנן רק דאסור מן התורה וכוננתם דמקשה שם מפסח דלא מיקרי צלי אש אלמא לענין דאורייתא מיקרי דאי מדרבנן לא קשיא מידי מפסח וכן הביא המג"א בס"י תמ"ה ראיה מדברי התוס' אלו דבאבוקה פנגדו אסור מן התורה וזה לשונו שם בס"ק נא"ו ובתוס' פסחים דף ע"ה משמע דבאבוקה פנגדו אסור מדאורייתא עכ"ל ולכן דברי הפנ"י צל"ע: ועכ"פ בהא נחתינו וסלקינו דאם אפה פת בגחלים של חמץ אסור גם לדעת הרמ"ך והכ"מ והא דכ' דבאבוקה פנגדו דנקא אסור לא באו אלא להוציא דאם הסיק לתנור נא"ח"פ גרפו מן הגחלים נאפה בו דמותר וכמו בעצי ערלה [ומיהו אם אין בהום הגחלים לאפות רק בצירוף הגחלים אז הוי זה נזה גורם ותליא אי זה נזה גורם אסור בחמץ פיון דאסורו במשהו או לא ויבואר לקמן בסמוך בס"ד ואי יש בזה ובזה פדי לאפות עיין בפ"ה וט"ז פ"ד ס"ס פ"ז אי מיקרי בכה"ג זוז"ג פיון דיש באסור עצמו פדי לאפות] ונ"ל דס"ל ז"ל דא"א לומר דגם בסוסק התנור לא מיקרי גורם דגורם והא דמותר בעצי ערלה משום דהוי זה נזה גורם חנם דאיסור ותנור של היתר דאלמלא התנור לא הנה מחזיק החום דהתנור מחזיק החום מלצאת וס"ל לרבי דזה נזה גורם מותר אבל בחמץ דזה נזה גורם אסור גביה גם זה אסור.

דא לימא דהא חזינו דמסתפקא ליה לאפיי התם דאת"ל זה נזה גורם אסור לרבי רבי היינו ר"א או דס"ל דזוז"ג גורם מותר והכא משום שבת עציים בפת וגורם העצים הוא יותר מחום התנור ולא מיקרי זה נזה גורם דעיקר השבת הוא מן העצים כן מסתפקא ליה לאפיי התם.

ואלו זה מבואר בגמרא התם בפשיטות דבאין אבוקה פנגדו מותר לרבי [או למ"ד דגחלים לוחשות אסור אינו אסור אלא בדאיכא גחלים לוחשות מיהת אבל בחום התנור בנודאי אינו אסור לרבי] וליכא ספיקא פלל בזה וכן מסקינן בפסחים ע"ה דאם גרפו לתנור נאפה בו את הפת אף לדברי האוסר היינו ר' וכדפירש"י התם] מותר וע"כ דלא תליא אהדדי פלל דאף אם זה נזה גורם אסור לרבי מ"מ באין אבוקה פנגדו לא הוי רק גורם דגורם וגריעא מזה נזה גורם נאף מאן דאסר בזה נזה גורם מ"מ בזה מתיר וא"כ

ה"ה בְּחֶמֶץ דְּבִזָּה לֹא שִׁינָה לְחֶלֶק בֵּין חֶמֶץ לְשֶׁאֵר אֲסוּרִים: וְגַם מִדְּבַרֵי הַיְרֹשְׁלָמִי הַגָּזֵל אֵין סְתִירָה ע"ז דֵּהִירֹשְׁלָמִי לֹא קֶאֱמַר אֱלָא דְיוֹצֵן וּמְפִל מְקוּם אֲפֹשֶׁר אִם עֶבֶר וְאָפָה אָף שְׂלֵא צִנְנוּ מְוֹתֵר אִם לֹא שְׂאֵבֻקָה כְּנִגְדּוֹ וְהָא דְחֶדְשׁ יִתֵּן מְשׁוּם דְּיֵישׁ שְׂבַח עֲצִים בְּתַנּוּר וְכִמּוֹ שְׂפִתְבוּ הַתּוֹס' בְּפִסְחִים שֵׁם ד"ה חֶדְשׁ מִיְהוּ זֶה יֵישׁ לְהוֹצִיא מִדְּבַרֵי הַיְרֹשְׁלָמִי דְגַבֵּי חֶמֶץ זֶה וְזֶה גּוֹרֵם אֲסוּר דְּהָא אֲמַר חֶדְשׁ יִתֵּן דָּאִם זֶה וְזֶה גּוֹרֵם מְוֹתֵר גַּם בְּחֶדְשׁ סְגִי בְּצִינּוּן וְכִמּוֹ דְּמִבְּנֹאֵר (דָּף כ"ו) לְהִדְיָא בְּסוּגְיָא דְּפִסְחִים וְע"ש בְּפִירֵשׁ"י ד"ה אֲמֹר וְק"ל: וְנ"ל לְהִבְיָא רְאִיָּה לְשִׁיטַת הַר"מ"ך וְהַכ"מ מְהָא דְּאִיבְעִיָּא שֵׁם (דָּף כ"ח ע"ב) בְּתַנּוּר שְׂהִסִּיקוּ בְּעֲצֵי הַקֶּדֶשׁ וְאָפָה בּוּ הַפֶּת לְרַבְּנָן דְּשָׂרוּ בְּקַמִּינֵיתָא מִהוּ וּפְשִׁט לִיהּ דְּהַפֶּת אֲסוּרָה דְּלֹא דְמִי לְעֶרְלָה דְּעֶרְלָה בְּטִילָה בְּמֵאֲתִים הַקֶּדֶשׁ אֲפִילוּ בְּאֶלְפָּה לֹא בְּטִיל וְלִכְאוּרָה לְמָה הַוּצְרָה לְמִיבְעִיָּא אֲלִיבָא דְּרַבְּנָן דְּלִית הַלְכָתָא כְּנוֹתִיָּהוּ טְפִי הו"ל לְמִיבְעִיָּא גַם אֲלִיבָא דְּרַבֵּי וּבְאֵין אֲבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ דְּבִשְׂאֵר אֲסוּרִים מְוֹתֵר מ"מ בְּהַקֶּדֶשׁ דְּאֲסוּרוֹ בְּמִשְׁהוּ מֵאֵי אֱלָא וְנִדְאֵי דַס"ל לְהַש"ס בְּפִשְׁטוֹת דְּבְּאֵין אֲבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ אֵין לְחֶלֶק בֵּין הַקֶּדֶשׁ לְשֶׁאֵר אֲסוּרִים דְּמָה בְּכַף דְּאֲסוּרוֹ בְּמִשְׁהוּ מ"מ גּוֹרֵם דְּגּוֹרֵם הוּא וְלִכּוֹן לֹא מִיבְעִיָּא לִיהּ רַק בְּאֲבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ אֲלִיבָא דְּרַבְּנָן דְּבִשְׂאֵר אֲסוּרִים ס"ל דְּשָׂרֵי מְצִד דַס"ל דְּאֵין שְׂבַח עֲצִים בַּפֶּת וְהוּי זו"ז גּוֹרֵם דַס"ל דְּשָׂבַק הַבָּא מִן הַעֲצִים וְשְׂבַח הַבָּא מִן הַתַּנּוּר שְׁנִיָּהוּן שְׁוִין וְאֵין לְגּוֹרֵם אֲסוּר יוֹתֵר חֲשִׁיבוֹת וּמַעֲלָה מִגּוֹרֵם דְּהִיתֵר וּמִיבְעִיָּא לִיהּ בְּהַקֶּדֶשׁ מֵאֵי פִינּוֹן דְּאֲסוּרוֹ בְּמִשְׁהוּ אֲפֹשֶׁר דְּזֶה וְזֶה גּוֹרֵם אֲסוּר וּפְשִׁיט לִיהּ לְאֲסוּרָא אֲבָל לְרַבֵּי וּבְאֵין אֲבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ אֵין חֲלוּק בֵּין הַקֶּדֶשׁ לְשֶׁאֵר אֲסוּרִים וְה"ה חֶמֶץ וְזֶה רְאִיָּה בְּרוּרָה לְשִׁיטַת הַר"מ"ך וְהַכ"מ ז"ל.

שׁוּב אַחַר הַחֲפוּשׁ בְּסִפְרֵים מְצִאתִי שֶׁהַגֵּר"א ז"ל בְּבִאוּרֵיו לְאו"ח ס' תמ"ה סק"ט שֶׁהִבְיָא רְאִיָּה מְדִלָּא מִיבְעִיָּא בְּגַחְלִים עוֹמְמוֹת אֲלִיבָא דְּרַבֵּי ש"מ דְּפְשִׁיטָא לִיהּ דְּאֲסוּר בְּהַקֶּדֶשׁ פִּינּוֹן דְּאֲפָרוּ אֲסוּר וְהִבְיָא רְאִיָּה מְזֶה לְשִׁיטַת הַש"ף וְהַט"ז דְּגַחְלִים עוֹמְמוֹת וְלוֹחֲשׁוֹת אֲסוּר בְּחֶמֶץ וְע"ז וּבְכָל דְּבָר שְׂאֲפָרוּ אֲסוּר וְדִלָּא שְׁנִירָא מִהַב"י וְכ"מ דָּאִם בְּשִׁלָּה עַל גַּחְלֵי חֶמֶץ וְע"ז מְוֹתֵר כְּמוֹ בְּעֶרְלָה אֲמַנְם לְעִנְיֵן חוּם שֶׁל תַּנּוּר בְּלֹא גַחְלִים אֲדַרְבֵּה יֵישׁ לְהוֹצִיא מְזֶה דְּמְוֹתֵר גַּם בְּחֶמֶץ וְכִמּוֹ שְׂפִתְבִּתִּי וְכִדְעַת הַתּוֹס' וְהַר"מ"ך וְדִלָּא כְּשִׁיטַת הַש"ף וְהַט"ז שְׂאֲבִיא לְקַמֵּן בְּסוּמוֹ מִיְהוּ אֵין זֶה רְאִיָּה בְּרוּרָה דִּי"ל לְאִידָּף גִּיסָא דְּפְשִׁיטָא לִיהּ דְּגַבֵּי הַקֶּדֶשׁ אֲסוּר פִּינּוֹן שְׂהֵאֲפֵר אֲסוּר ה"ה חוּם שֶׁל תַּנּוּר וְכִסְבֵּרַת הַש"ף וְהַט"ז שְׂאֲבִיא לְקַמֵּן בְּסוּמוֹ: שִׁיטָה הַב' שִׁיטַת הַש"ף וְהַט"ז פִּינּוֹן דַס"ב (ס"ק יו"ד וְס"ק"ד) וְנִדְעָתֶם ז"ל דְּבַחֲמֶץ וְשֶׁאֵר אֲסוּרֵי הַנְּאָה שְׂאֲפָרָן אֲסוּר כְּגוֹן עֲצֵי אֲשִׁירָה וְכִיּוֹצָא בְּהֵם אָף בְּאֵין אֲבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ אֲסוּר וְאָף בְּגֵרְפוֹ לְתַנּוּר וְלִיבָא אֱלָא חוּם הַנְּשֶׂאֵר מִן הַשְּׁלֵהֶבֶת וְרִאֲיִיתֶם מִן הַש"ס דַּפ' פִּיצַד צוֹלִין דָּף ע"ה הַנְּזַכֵּר לְעִיל דְּאִיבְעִיָּא לִיהּ הֶתֶם תַּנּוּר שְׂהִסִּיקוּ בְּקִלְפֵי עֶרְלָה וּגֵרְפוֹ וְאָפָה בּוּ אֶת הַפֶּת מִהוּ וְאָף דְּבִשְׁלָה ע"ג גַּחְלִים תַּנְיָא לְהִדְיָא דְּמְוֹתֵר וְע"כ דַס"ל דְּאֲפֹשֶׁר דְּחוּם הַנְּשֶׂאֵר מִן הַשְּׁלֵהֶבֶת עֲדִיף מְגַחְלִים פִּינּוֹן דְּהַשְּׁלֵהֶבֶת בָּא מִן הַעֲצִים עֲצָמָן וְא"כ נְהִי דְּפְשִׁינּוֹן דְּמְוֹתֵר מ"מ לֹא גְרִיעָא מְגַחְלִים וְהַלְכָּה בְּאוֹתוֹן דְּבָרִים דְּגַחְלֵתוֹן וְאֲפָרָן אֲסוּר ה"ה בְּגֵרְפוֹ אֲסוּר וְהַטְעַם דְּיֵישׁ שְׂבַח שְׁלֵהֶבֶת בַּפֶּת דְּשְׁלֵהֶבֶת בְּעֲצָמוֹ אֲסוּר הוּא כְּמוֹ גַחְלֵת לְכַה"פ וְכִינּוֹן שְׁכֵן בְּעֲצֵי אֲשִׁירָה וְחֶמֶץ דְּגַחְלֵתוֹן וְאֲפָרָן אֲסוּר גַּם בְּגֵרְפוֹ אֲסוּר וְאָף אִם נֶאֱמַר דְּזו"ז גּוֹרֵם מְוֹתֵר בְּהוֹן וּבְתַנּוּר חֶדְשׁ שְׂצִנּוּן מְוֹתֵר מ"מ בְּיִשּׁוֹן שְׂלֵא צִנְנוּ אֲסוּר כ"ה דְּעָתֶם ז"ל: אֲכֹן לְכְאוּרָה יֵישׁ לְתַמּוּהָ עַל שִׁיטָה זוֹ בְּכַמְּהָ דְּבָרִים חֶדְשׁ בְּהָא דְּמִדְּמִי חוּם הַתַּנּוּר לְגַחְלֵת.

לענ"ד יש לתמונה על זה מהא דתניא בביצה ל"ט דגחלת של ע"ז אסורה ושלחבת מותרת ופסקה הרמב"ם והטור והשו"ע ביו"ד בס"י קמ"ב בסע"ף א' להלכה הרי בהדיא דאיפא חלוק בע"ז גופה בין גחלת לשלחבת ופשיטא דחום התנור לא עדיף מחום השלחבת דכינון דארף דשלחבת בעין מותר ליהנות ממנו לאורו ולהתחמם פנגדו לא כ"ש דמותר לאפות בחומו של תנור.

ואפשר דמחלקי בין שלחבת הבא מחום העצים דמתחלתו בא מן ממשות של אסור ובין שלחבת שלא בא מן הממש ומפרשים דהא דאמר שם דשלחבת היינו דהשתחונה להשלחבת ונעשה שלחבת עצמו ע"ז אבל בא מן הקיטר ומש"ה מותר.

אבל לענ"ד נראה מדקתני לה דומיא דגחלת דנודאי מייברי בגחלת של עצי אשירה [דזה נודאי דנסק לומר דר"ל דהשתחונה לגחלת דא"כ פשיטא דאסור ומאי הוצרך לאשמועין] וה"נ בשלחבת דכונתיה דשלחבת הבא מן עצי אשירה ואעפ"כ מותר משום דלימא לאסוריה בעיניה [ואין להקשות דא"כ למה לא פשט ליה ניהליה בפסחים ע"ה מהו דבריימא דבגרפו מותר די"ל דהוי מצי למידחי דבריימא רבנן היא דס"ל דאין שבח עצים בפת משום דהוי זו"ז גורם אבל לרבי דס"ל דיש שבח עצים בפת ה"נ בשלחבת יש שבח שלחבת בפת.

ואין להקשות דהא מ"מ לכתחלה אסור לרבנן והיכי תניא דמותרת די"ל דמותרת דתני ר"ל דהפת מותר בדיעבד אם אפה בשלחבת] וע"כ צ"ל הא דס"ד דש"ס דבגרפו אסור היינו לפי דמצינו בפסח דהוצרך למעט מצלי אש צלי אש שני פעמים אלמא דזה מיקרי צלי אש אבל למסקנא התם דמסקינו דהכא שאני דאעצים דאסורא קפיד רחמנא והא לימנהו קילי טפי מגחלים דהתם מיהת איפא גחלים בעיניהו אבל הכא ליפא פלל לאסורא בעיניהו והלכך איפא למימר דארף בע"ז ובחמץ דגחלתם ואפרם אסור מ"מ בחום דתנור מותר והטעם דהוי גורם דגורם וכמש"ל: ומיהו גבי חמץ י"ל קצת דדמי ל"שלחבת של הקדש דלא נהנין לכתחלה דהא שם מחלק דמשו"ה בהקדש אסור משום דלא בדיל מיניה כ"כ כמו עצי אשירה וכמו שכתבו התוס' בד"ה הקדש וא"כ בחמץ דלא בדיל מיניה פלל לא כ"ש דלא נהנין ומצאתי בחק יעקב (בס"ק ו) דהרגיש בקושיא זו על הבית הלל דפסק דשלחבת של חמץ מותר אבל לענ"ד יש לומר דכינון דהו דלא נהנין היינו מדרבנן אפשר דאינו אסור רק לכתחלה אבל בדיעבד אין לאסור הפת ולק"מ ועי' בבה"ט שכתב דהיך אהרן מיישב קושיות הח"י וספר הזה אינו נמצא בידי ואולי פיון למה שכתבתי: וראיתי להפר"ח באו"ח בס"י תמ"ה שהקשה לשיטת הש"ך מהא דמייבעיא בעצי הקדש משום דאסור במשהו ולדעת הש"ך תיפוק ליה דאפרן אסור ונשאר בצ"ע אמנם יש ליישב דהש"ך לא כתב כן אלא אליבא דרבי דקי"ל פנותיה דס"ל דיש שבח עצים בפת ולא מיקרי זו"ז גורם א"כ בע"ז דאפרו אסור גם באפה נגד הגחלים או בחום התנור אסור דאמרין יש שבח גחלים בפת אבל אליבא דרבנן דס"ל דאפילו עצים מותר פשיטא דלא גרע גחלים ואפר מעצים ממש וכ"כ המהרש"א ז"ל להדיא ודלא כמהרש"ל שם דנראה דאזיל בשיטת הפר"ח ועיי"ש במהרש"ל ומהרש"א ודו"ק וע"כ הוצרך לומר דיש לאסור מצד דאסור במשהו ואיפא למימר דזה וזה גורם אסור בהו.

ואין להקשות נמי דאמאי לא מיבעיא ליה באין אבוקה פנגדו ואלקבא דרבי דהא אינו קושיא די"ל דאדרבה דזה הנה פשוט ליה לאסורא וכסברת הש"ך דכיון דגחלים אסור לא גרע חנם השלהבת מגחלים והגר"א ז"ל מביא אדרבה ראיה מזה לאסורא מדלא מיבעיא ליה הכי ש"מ דפשיטא ליה מילתא לאסורא ומיהו פבר פתבתי לעיל דאין זו ראיה דאדרבה איכא למימר איפכא דפשוט ליה להיתרא וכסברת הכ"מ והרמ"ך דכל שאין אבוקה פנגדו וליכא אלא חנם השלהבת ב הוי גורם דגורם ומותר אף בדברים שאפרן אסור: ועוד יש לתמוה על הפר"ח דהיכי פשיטא ליה כל פה דאפר הקדש אסור דהא לפי מה דמשני ר' שמעיה שם דהא דתניא אפר הקדש לעולם אסור מיירי בתרומת הדשן איכא למימר דבשאר אפר דהקדש גם בלא מעל המסיק מותר האפר ואולי דס"ל להפר"ח כיון דמלשון הש"ס בתחלה משמע דפשיטא ליה דכל דלא מעל המסיק גם האפר אסור מדמקשה אברייתא דאפר הקדש לעולם אסור הא מעל המסיק משמע דאל"ה הוה ניקח ובמסקנא לא ראינו סתירה ע"ז איכא למימר דגם במסקנא הכי קייל"ן רק דרב שמעיה הנה דוחק להעמיד בנפלה דליקה מאליה וניחא ליה טפי לפרש דמיירי באפר של תרומת הדשן כן נ"ל לפרש ע"פ דברי הפר"ח ז"ל: שוב מצאתי בספר גבול אשר באור על הרא"ש דפסחים פ' כל שעה שם אות נא"ו שהעיר בזה על הפר"ח דהרי במסקנא אוקימנא בתרומת הדשן אף מה שהקשה עליו בחונק יד וכו' וז"ל לא ידעתי שיחתו דהא בההו סוגיא אמרינו דהא דאפר הקדש לעולם אסור היינו דווקא בתרומת הדשן שטענון גניזה אבל שאר אפר שרי עכ"ל תימה על תמיהתו דהיכא פשיט לו כל פה דמותר דהא אדרבה לרמי בר חמא שם ס"ל דאסור דמוקי לה בנפלה דליקה מאליה ומנא לו דרב שמעיה פליג עליה דילמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ועוד אף את"ל דפליג מ"מ מנלן דהלכה כרב שמעיה דילמא הלכה כרמי בר חמא ועוד דכן משמע להדיא גם בפרייתא דסוף ביצה דתניא שם גחלת של הקדש מועלין בה הרי דגם הגחלת אסור מן התורה בהקדש דהא מועלין בה קאמר ותיבין עליה קרבן מעילה ופשוט דה"ה לאפר דאפר וגחלת שוין דאם נימא דאפר מותר משום דנעשית מצותו גם בגחלת הוי מותר וכמו בערלה וכלאי הפרים.

ודוחק לומר דהברייתא דביצה מיירי בגחלת של תרומת הדשן דהא סתמא קאמר. ועוד דהא הנהגה מאפר תפוח שע"ג המזבח שנשאר לאחר שנתרם הדשן ס"ל לר"י במעילה (דף ט') דמועלין בו ואף לאחר דנעשית בו מצותו ועומד לשריפה וכן הלכה וכמו שפסק הרמב"ם בפ"י מהל' פסולי הפוקדשין וא"כ כ"ש עצי הקדש של בידק הבית דאין עומד לשריפה דלא שייך דנעשית מצותו לא כ"ש דמועלין בו אם לא נפיק לחולין כגון דנפלה דליקה ממילא בעצי הקדש של בידק הבית.

ואין לומר דכוננת ספר בעל גבול אשר להקשות על הפר"ח דהיכא מעל המסיק מותר הא ונדאי ליתא דהא ע"כ האיבעיא שם מיירי בלא מעל המסיק כגון דנפלה דליקה מאליה או בעצי שלמים דאינו מתחלל וכדאמרינו התם הך בעצי שלמים עסקינו ואלקבא דר"י כו' עוי"ש.

אמנם קושית הפר"ח יש ליישב מטעמא אחרתא וכמש"ל. אמנם מה שפתבתי לעיל להקשות על הש"ך מה דשלהבת של ע"ז מותר הוא קושיא נכונה על הש"ך וסייעתו

ז"ל לפע"ד: ושיטה שלישית יש בזה לרבינו בעל מגן אברהם בסי' תמ"ה ס"ק נא"ו ודעתו ז"ל לאסור ג"כ אף פשעין אבוקה פנגדו אף לא מטעמיה דהש"ף ז"ל מחמת דגחלים אסור רק מטעמא אחרניא דכיון דחזינו דפשט הש"ס דבעצי הקדש גם לרבנן אסור משום דאסורו במשהו זו"ז גורם אסור א"כ חמץ נמי דאסורו במשהו גם באין אבוקה פנגדו אסור מטעם זו"ז גורם וכמו עצי הקדש: אמנם דבריו ז"ל תמוהים אצלי דחדא דא"כ לא שייך לאסור רק באפה בחמץ שהסיקו בו תוף הפסח דאז הוי חמץ במשהו אבל בעה"פ אחר חצות דאסור בפשעים פשאר אסורין מאי איכא למימר והרמב"ם השנוה שם עה"פ אחר זמן אסורו לתוף הפסח ואם נפרש בהרמב"ם כפי המג"א והש"ף והט"ז דמייירי באין אבוקה פנגדו ומטעם כיון דחמץ אסורו במשהו גם באין אבוקה פנגדו אסור א"כ למה בעה"פ אסור באין אבוקה פנגדו הא בעה"פ אינו במשהו והו"ל לחלק בין עה"פ לתוף הפסח והיא קושיא אלימתא לכאורה על המג"א ז"ל ועוד תמוה אצלי דהיכא תלי דין זה בזו"ז גורם דהרי מבואר בגמרא דאף אי נימא דטעמא דרבי דזה וזה גורם אסור ולא משום דיש שבח עצים בפת מ"מ באין אבוקה פנגדו מותר וע"כ דהטעם דהוי גורם דגורם והא דאסר בעצי הקדש היינו באבוקה פנגדו ואלוהא דרבנן דאז הוי גורם ממש אלא דחכמים מתירין מצד דהתנור נמי גורם ע"ז אמרינן דבעצי הקדש כיון דאסורו במשהו גם זו"ז אסור אבל בגרפו לתנור ואפה בו ליכא בו אפי' חד גורם.

והו אמת דאם בשל נגד הגחלים אפילו עוממות יש לאסור הפת משום דכיון דבחמץ גם הגחלים אסור אמרינן יש שבח גחלים בפת ואם נימא דגבי חמץ זה וזה גורם אסור יש לאסור אף אם אין בחום הגחלים לאפות אם לא בצירוף התנור משום דזו"ז גורם וכמש"כ המג"א שם בעצמו אבל בגרפו לתנור אין כאן אפילו חד גורם וכמש"כ ונדברי המג"א צ"ל ע: ולענין עיקר סברת המג"א שהעלה דגבי חמץ זו"ז גורם אסור יש להביא ראיה ברורה לכאורה מהירושלמי שהבאתי לעיל דאמר עבר והסיק ייבא פהדא הסיק את התנור חדש יומץ וע"כ דס"ל דזו"ז אסור דלמ"ד מותר חדש נמי סגי בצינון וכמבואר בפסגיא שם (ובע"ז דף מ"ט) מביא נמי ראיה מהה מתניתין דחדש יומץ דר"א ס"ל דזו"ז גורם אסור והו אמת דלכאורה יש לתמוה ע"ז דהא אדרבה פסקינו התם להדיא כר' יוסי דזו"ז גורם מותר גם בע"ז וא"כ היאך פסקו הפוסקים כסתם מתניתין שם דחדש יומץ והיא היא קושית הב"י והכ"מ בהל' ע"ז והובא בש"ף שם.

וכן יש לתמוה על הא דפשט ליה הכא בפסחים דבעצי הקדש אסור מצד דאסורו במשהו והלא גם ע"ז אסורו במשהו ואעפ"כ פסקינו כר' יוסי דזו"ז גורם מותר ומה שתיירץ הש"ף שם אה"נ דבתנור חדש סגי בצינון ולא הביאו הפוסקים ז"ל למשנה דאפה בו רק לענין תנור חדש וישן שלא ציננו יעיי"ש בש"ף זה אינו תירוץ אלא ליישב דברי הפוסקים לדעתם אבל מ"מ מדברי הירושלמי הנ"ל תמוה דהא פסק להדיא גבי חמץ דחדש יומץ וכן קשה בעצי הקדש.

ואולי דהירושלמי סובר באמת דזו"ז גורם אסור ופליג על ש"ס דילן מיהו הו דעצי הקדש בונדאי קשיא ואולי דס"ל להש"ס דע"ז לא הוי מאסורי משהו דהא יי"נ אינו אסור במשהו רק מין במינו אבל שלא במינו בפשעים פשאר אסורים והכא נמי כמין

בְּשֵׁאֵינוּ מִיָּד דְּמִי הִנָּאת הַעֲצִים בְּפֶת מִשָּׁא"כ בְּהַקְדָּשׁ דְּאֶפִּילוּ מִיָּן בִּשְׁא"מ בְּמִשְׁהוּ וְעַד יִיָּן צ"ל"ע: הַיִּנְצָא לָנוּ לְהַלְכָה מְכָל מַה שֶּׁפְּתַבְנוּ דְלִשְׁיַתּוּת הַרַמ"ךְ וְהַכ"מ דְּבַתְנִוּר חֲדָשׁ סְגִי בְּצִינּוֹן כְּמוֹ בְּעֶרְלָה וְאִם עֵבֶר וְאָפָה בְּתַנּוּר חֲדָשׁ שְׁלֵא צִינּוֹנוּ בְּנוֹדָאֵי אֶסוּר אַף בְּשֵׁאֵיִן אַבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ אַבְּל בְּתַנּוּר יִשְׁן שְׁלֵא צִנּוֹנוּ אֵינוּ אֶסוּר אֲלֵא בְּאַבּוּקָה כְּנִגְדּוֹ אַבְּל בְּגֵרְפוֹ לְתַנּוּר וְאָפָה בּוֹ אֵת הַפֶּת ס"ל דְּמִוְתָר מִיָּהוּ בְּבִשְׁלוֹ עַל גְּבִי גְחָלִים י"ל דְּאֶסוּר אֶפִּילוּ בְּגְחָלִים עוֹמְמוֹת דְּהָא לֹא הִזְכִּיר כָּלָל דִּין זֶה לְהִתָּר בִּשְׁו"ע או"ח.

וּמִיָּהוּ בִּיּו"ד בְּסִי' קמ"ב פֶּסֶק לְהַדְיָא בְּסַעֲיָף נָא"ו דְּגַם בְּגְחָלִים מְוֹתָר וְזֵהוּ וְנוֹדָאֵי צ"ע דְּהָא גְחָלֵי ע"ז אֶסוּר וְכִמוֹ שֶׁתָּמָה עָלָיו בְּש"ף שְׁם וּמִיָּהוּ י"ל דַּס"ל לְהַב"י דְּעַד כָּאֵן לֹא אֶסְרוּ חֲכָמִים אֲלֵא בְּלִיפָא אֲלֵא גוֹרָם דְּגְחָלִים לְחַוְדִּיָּהוּ כְּגוֹן בְּבִשְׁלָל עַל הַגְּחָלִים אוֹ לְהַתְחַמֵּם כְּנִגְדּוֹ אַבְּל לְאַפּוֹת בְּתַנּוּר נִגְדַּד הַגְּחָלִים דְּתַנּוּר דְּהִתָּר נְמִי גוֹרָם לְאַפְיָה לֹא אֶסְרוּ דְּנָהִי דְּגַבֵּי עֲצִים אֶסְרוּ מִצַּד דְּאֶמְרִינָן דִּישׁ שְׁבַח עֲצִים בְּפֶת מ"מ בְּגְחָלִים דְּאֶסְרוּן אֵינוּ אֲלֵא מְדַרְבְּנָן לֹא אֶמְרוּ דִּישׁ שְׁבַח גְחָלִים כַּנ"ל לְיִשְׁבַּח דְּבָרֵי הַכ"מ וְהַב"י: וְשִׁיטַת הַש"ף דְּבַתְנִוּר חֲדָשׁ סְגִי בְּצִינּוֹן בְּחֻמְץ וּבַע"ז מִשּׁוּם דְּזו"ז גוֹרָם מְוֹתָר בְּהֵם אַבְּל בְּחֲדָשׁ שְׁלֵא צִנּוֹנוּ אוֹ אֶפִּילוּ בְּיִשְׁן שְׁלֵא צִנּוֹנוּ אֶפִּילוּ גֵרְפוֹ וְלִיפָא אֲלֵא חוֹם הַתַּנּוּר לְחוּד אֶסוּר הַפֶּת וְכ"ש בְּגְחָלִים עוֹמְמוֹת וְלוֹחֲשׁוֹת: וְשִׁיטַת הַמַּג"א דְּלַגְבֵי חֻמְץ זו"ז אֶסוּר וְהַלְכָּף בְּתַנּוּר חֲדָשׁ יוֹתֵץ וְאִם לֹא נִתְצוּ וְאָפָה בּוֹ הַפֶּת אֶסוּר בְּהִנָּאָה וְאֶפִּילוּ אִם צִנּוֹנוּ וְכֵן בְּיִשְׁן שְׁלֵא צִנּוֹנוּ וְאֶפִּי' גֵרְפוֹ לְתַנּוּר וְאָפָה בּוֹ אֶמְנָם דְּבָרֵי הַמַּג"א תָּמוּהָ וְכַמ"ש לְעֵיל וְכֵן תָּמָה עָלָיו בְּבִאּוּרֵי הַגֵּר"א ז"ל וְכַתֵּב דְּבְהַקְדָּשׁ אֵינוּ הִטְעַם מִשּׁוּם מִשְׁהוּ רַק מִשּׁוּם דְּחֻמְרֵי וַא"כ אֵינוּ רְאִיָּה לְחֻמְץ [וְכִזְזָה מִיּוֹשֵׁב ג"כ מַה שֶּׁהֶעֱרַנּוּ לְעֵיל דְּהָא גַבֵּי ע"ז קִייל"ן דְּזו"ז גוֹרָם מְוֹתָר וְלִהַנְּ"ל לַק"מ דְּהַקְדָּשׁ שְׁאֵנִי מִשּׁוּם דְּחֻמְרֵי וְק"ל] וּמִסְיָיִם הַגֵּר"א וְכָל דְּבָרֵי כָּאֵן אֵינּוּ נִרְאִין עַכ"ל וְדַעְתּוֹ שְׁם לְהַסְפִּים עִם הַש"ף וְכַתֵּב עָלָיו דְּבָרֵי נְכוּנִים מְאוּד אֶמְנָם כְּבָר הַעֲרוֹמֵי גַם עַל הַש"ף מֵאִיזָה מְקוּמוֹת וְלִדְעָתִי שִׁיטַת הַרַמ"ךְ וְהַכ"מ דְּמִתִּירִין בְּגֵרְפוֹ הִיא הַמְחַנּוֹרֶת מְכָל הַשִּׁיטוֹת בְּזָה.

מִיָּהוּ מַה שֶּׁפֶּסֶק בִּיּו"ד (בְּסִי' קמ"ב סַעֲיָף י"ב) פֶּת שֶׁבִּשְׁלָה ע"ג גְּחָלִים שְׁל ע"ז מְוֹתָרָת כִּינּוֹן שֶׁנֶּעֱשׂוּ גְחָלִים הֵלֶךְ אֶסוּרִין וְכו' זֶה וְנוֹדָאֵי תָמוּהָ דְּהָא בְּנִקְבְּרִין אֶפְרָן אֶסוּר וְכ"ש הַגְּחָלִים וַא"כ יֵשׁ שְׁבַח גְּחָלִים בְּפֶת וְכַבֵּר תָּמָה עָלָיו בְּש"ף שְׁם וְהַבִּיא רְאִיָּה בְּרוּרָה לְזֵה מְדַבְּרֵי הַתּוֹסְפָתָא בַּפ"ק דְּעֶרְלָה דְּמִפּוֹרֶשׁ שְׁם בְּהַדְיָא דְּגַבֵּי ע"ז אֶסוּר בְּבִשְׁלָה ע"ג גְּחָלִים וְז"ל הַתּוֹסְפָתָא תַנּוּר שֶׁהִסְיָקוּהוּ בְּעֲצֵי עֶרְלָה חֲדָשׁ יוֹתֵץ יוֹצֵץ אָפָה וּבִשְׁלָל בְּגְחָלִים מוֹתְרָאָפָה בְּכִלְוֹן [פִּי' בְּכָל אֶסוּרֵי הִנָּאָה שֶׁהִזְכִּיר שְׁם] חוּץ מִעֲצֵי אֲשִׁירָה עַכ"ל הַתּוֹסְפָתָא וְלָכֵן כָּל דְּבָרֵי הַשּׁו"ע שְׁם עַד יִיָּן צ"ע הַגְּלַע"ד כְּתַבְתִּי: סִימָן כִּז תַנּוּן הֵתָם (בְּחֻלָּה פ"א מ"ח) עֵסֶת הַפְּלָבִים בְּזִמְן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה וְכו' יוֹצֵאִין יד"ח בְּפֶסֶח אֵין הָרוּעִים וְכו' אֵין יוֹצֵאִין בְּהָ יד"ח בְּפֶסֶח וְכו' וְיֵשׁ בְּזָה ב' שִׁיטוֹת לְהַרְאִישׁוֹנִים ז"ל שִׁיטָה הָא' דְּבִזְמַן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין הַפְּנוּנָה דְּרִאּוּיָה לְאַכִּילַת רוּעִים דְּלֹא עָרַב בְּהָ מוֹרְסוֹן כ"כ וְרִאּוּי לְאַכִּילַת אָדָם וְאֵף דְּמַעוֹלָם לֹא יֵאָכְלוּ הָרוּעִים מִמֶּנָּה וְגַם לֹא חָשַׁב דִּיאֶכְלוּ מִמֶּנָּה הָרוּעִים מ"מ יוֹצֵאִין יד"ח בְּפֶסֶח דְּכִינּוֹן דְּרִאּוּיָה לְאַכִּילַת אָדָם לְחֵם מִקְרִיא אֵין הָרוּעִים אוֹכְלִים מִמֶּנָּה הֵינּוּ שְׁעָרַב בְּהָ מוֹרְסוֹן הַרְבֵּה כְּדָרָךְ שֶׁעוֹשִׂין לְכֻלָּבִים אֲז אֵין יוֹצֵאִין בְּהָ דְּלֹא מִקְרִיא לְחֵם לְעַנְנֵן חֻלָּה כִּינּוֹן שְׁאִינָה רִאּוּיָה לְאַכִּילַת אָדָם דְּכַתִּיב רִאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם וְדַרְשִׁינוּ בְּסִפְרֵי זוּטָא שְׁלָכֶם חֲיִיבָת וְלֹא שָׁל חֲיָה וְה"ה לְעַנְנֵן מִצָּה דְּכָל דְּלֹא מִקְרִיא לְחֵם לְעַנְנֵן חֻלָּה לֹא

מקרי לחם לענין מצה דגבי מצה נמי פתיב לחם עוני ובעיני דאיקרי לחם כ"ה שיטת הר"ש והרע"ב ז"ל וס"ל ז"ל דהא דמפקינן בספרי שלכם תייבת ולא של חיה היינו אם אינה ראויה אלא לחיה: אמנם שיטת הרמב"ם והרמב"ן [וכן נראה מדברי הרא"ש בהלכות חלה ג"כ דהביא שם לדברי הרמב"ן והספרי עמו] דאפילו אם עשאו סלת נקייה כמצתו של שלמה אף דאפאו לצורך פלבים פטורה מן החלה ואינו יוצא יד"ח בפסח והרועים אוכלין ממנו דתנן דאפאה ע"מ שיאכלו הרועים ממנה ג"כ אבל מה שראויה לאכילת רועים זה לא מהני וכן היא דממעטינן בספרי זוטא בשל חיה פטורה היינו אפילו אם ראויה לאכילת אדם רק דאפאה לצורך חיה פטורה והוא באמת פלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי שם בפירושא דמתניתין והר"ש והרע"ב פירשו אליבא דר"ל בירושלמי שם ודעת הרמב"ם והרמב"ן הוא כר' יוחנן בירושלמי שם] אף מדברי הרמב"ן נראה שם דדווקא בגיפך בתמונת הפת דעשאה לצורך פלבים דאל"כ לא מקריא עיסת הפלבים מחמת מחשבתו לבד פנין דבאמת ראויה היא לאכילת אדם פן הוא דעת הרמב"ן ז"ל אכן מד' שאר פוסקים ז"ל דלא הזכירו זה לא משמע פן: ולכאורה יש לתמוה הרבה על שיטה הראשונה דכל שראויה לאכילת אדם יוצאין בה יד"ח בפסח ואף דלא נעשה לאכילת אדם ואמאי היא בעינין שמור לשם מצה ומשמע מדברי הש"ס והפוסקים דבעי שמור לשם מצה של מצוה לאכול בלילה הראשונה דהא אף פשנשתמר לשם זבח לא יצא וכדאמרינן בפסחים דף ל"ח דמשו"ה אין אדם יוצא יד"ח מצה בחלות תודה אם עשאן לעצמו משום דבעינן מצה המשתמרת לשם מצה יצאת זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח אלמא דבעי שמור לשם מצה של מצוה דווקא וכן כשלו חשו"ק פסולה ואף דגדול עומד על גביו לדעת כמה פוסקים משום דלא עביד לשמה וכ"ש שלא נעשה לאכילת אדם כלל דנודאי לא הוי לשמה וגם לדעת שיטה הב' ג"כ קשה דהא משמע דמ"מ אם נעשה לאכילת רועים אף לאכול ממנה בחול מ"מ יוצאין יד"ח דהא לא תנן בזמן שהרועים אוכלין, ממנה בפסח רק בזמן שהרועים אוכלים סתמא ומשמע דאפילו אוכלין ממנה בחול ג"כ יוצאין בה ואמאי היא לא נעשה לשם אכילת מצה של מצוה.

ועוד דאם אין הרועים אוכלים ממנה דתנן דלא יצא כתבו הפוסקים הטעם דלא הוי לחם וא"כ קשיא תיפוק ליה דלא נשתמר לשם מצה [מיהו הרמב"ם ז"ל בכתבו בהל' חמץ (בפ"ו הלכה ה' מפרש באמת הטעם משום דלא הוי שמור לשם מצה של מצוה וכ"ה בשו"ע וסי' תנ"ד סעיף ב')] הטעם משום דאין זה משתמרת לשם מצה וכתב ע"ז הרמ"א בהג"ה פ"ה הם דברי הרמב"ם אבל י"א הטעם משום שאינו קרוי לחם וכו' עכ"ל והטורי זהב השיא דברי המחבר לכוננה אחרת ולענ"ד נראה כמו שפתיבתי בעז"ה: ועלה בדעתי לומר די"ל דלא בעינן רק דנשתמר לשם מצה דדעתו הנה לשוןמרה מחמוץ אבל לא בעינן דיהא מתפנין לאכול כליל פסח דאפילו בדעתו להאכיל לבהמה נמי יוצא בה מ"מ פנין שדעתו הנה לשוןמרו מחמוץ מאיזה טעם שיהיה סגי בהכי וראויה לזה מד' הירושלמי (בפ' כל שעה הלכה) והובא בתוס' (סו"ה דף ט') דמצוה ישנה באנו למחלוקת ב"ש וב"ה דלב"ה דמכשיר בסו"ה ישנה ה"נ מכשיר במצוה ישנה והיינו באינה עשויה לשם חג דאלו בעשויה לשם חג גם ב"ש מודה דכשר ולא מקרי ישנה כלל וכמו דתנן במשנה בסו"ה שם דאם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה הרי דכמו בסיכה לא בעינן רק דעשויה לצל ואף דאינו עשוי לשם צל של מצוה ה"נ במצוה סגי בשמור לשם מצוה

אף לא למצה של מצוה ואף דסופת גנב"ך רקב"ש פשרה ומצה שלשה ואפאה א"י פסולה היינו טעמא דבסופה יש להבין דעת הא"י אם עשאה לצל או לא דסתם סופה להגין מפני החמה היא עשויה וגם דרף הא"י לעשות סופות לצל והלכך מחשבתו נפרת מתוך מעשיו שעשאה לצל.

אבל לענין חמוץ אין דרף הא"י פלל לעשות עיסה ולהשמר לעשותה מצה ואינו יודע פלל מהו חמוץ ומהו שמירה מחמוץ ואף אם הישראל עומד על גביו ואומר לו דיעשה לשמה מ"מ אמרינו דא"י אדעתיה דנפשיה עביד אבל אי הוה ידעינו דהא"י מכונן לשומרה מחמוץ הוה פשר באמת כמו בסופה ואין לדחות דהא סופה ישנה נמי אמרינו בירושלמי דצריף לקדש בו דבר.

(וה"ה בספת גנב"ך ורקב"ש וכמ"ש הט"ז בסי' תרל"ז) הא ליתא דכבר כתב הר"ן בסופה שם ועוד פוסקים דהוה חדוש מדרבנן הוא וחומרא בעלמא הוא הלכך בסופה דאפשר בחדוש החמירו חכמים אבל במצה דא"א בחידוש פשר אף בלא חדוש.

ואף דבירושלמי דסופה מטיק שם דבמצה גם ב"ה מודה היינו מטעמא אחריןא כדמטיק שם דכיון דלא עשאה לשם חג חיישינו שמה לא שמרה מחמוץ אבל אם הוה פרי לו דשמרה מחמוץ פראוי פשר לב"ה ואף דלא נעשית לשם חג ועכ"פ בהא נחתינו ובהא סלקינו מדברי הירושלמי דלא בעינו שמור לשם מצה של פסח דוקא רק שמור לשם מצה סתמא והא דבחלות תודה אינו יוצא משום דנשתמר לשם זבח וכמו דאמרינו בפכ"ש דף ל"ח צ"ל דזה גריעא טפי דשמרה לשם דבר אחר ודלאו מינה מחריב בה דכתיב ושמרתם את המצות בעינו שמור לשם מצה לחוד אבל לא שמור לשם מצה של זבח.

אבל שמור לשם מצה של מצוה של חג זה לא בעינו. ועפי"ז א"ש הא דיוצאין בעיסת הפלבים ואף דלא נעשה לאכילת אדם פלל מ"מ הרי שמרה מחמוץ לשם אכילת פלבים דהא מ"מ צריף לשומרו מחמוץ דאל"ה א"א לו להאכילו לכלבים בפסח דחמץ בפסח אסור בהנאה ובשמירה זו יוצא וכעין זה כתב הר"ן בפ"ד דר"ה לענין מתעסק בתקיעות דהיכא דמכונן לדבר אחר גרע טפי וז"ל שם ועוד י"ל דתוקע לשיר פיון דאינו מתפנין לשום מצוה יצא למ"ד מצות א"צ פנונה אבל במתעסק פיון שפבר הוא מתפנין למצוה דהיינו לחנף את התינוקות אותה פנונה מעפכת וכו' ודומיא דאמרינו בזבחים דמינה מחריב בה וכו' וכ"ש לפי הרמב"ם והרמב"ן דפירשו שעשויה באמת לאכילת רועים הרי שמרה מחמוץ לשם אכילת אדם ואף דלא נתפנין לאכלה בפסח מ"מ לא גריעא ממצה ישנה ואף דלא נעשית לשם חג וכמו שכתבנו בשם הירושלמי: מיהו פל זה לדעת הירושלמי אכן בתוספתא דפסחים פ"ב.

[והובאה בטור סי' ת"ס] איתא להדיא איפכא מירושלמי דתניא שם מצה ישנה פשרה ובלבד שיעשנה לשם פסח עכ"ל התוספתא הרי דאינו מכשיר התוספתא רק בעשויה לשם פסח והא דקרי לה ישנה היינו דקמל"ן דלא בעי שיאפנה בעה"פ דווקא אחר חצות וכדעת הגאונים ז"ל דומיא דקרפן פסח קמ"ל דלא בעי בעה"פ דווקא אבל מ"מ לשם פסח בעי וא"כ הדרא קושיא לדוקתא במשנה דחלה הנ"ל ואין לומר דהתוספתא דהצריכה לשם פסח נמי משום טעמא דירושלמי אצרכה שמה לא שמרה מחמץ פהוגן

וּלְפִיכֶם בְּעֵי דִיעֲשָׂה לְשֵׁם פֶּסַח דְּבַעוּשָׂה לְשֵׁם פֶּסַח וְנִדְאֵי דְשׁוּמְרָה מִחֲמוּץ כַּהֲנִיגְן דְּזֵה אֵינוּ
בְּמִשְׁמַע בְּלִשׁוֹן הַתּוֹסֶפֶתא דְּמִשְׁמַע דְּמִשׁוּם לְצִאת יְדֵי מִצְּה בְּלִילָה הַרְאִישׁוּנָה צְרִיף לְשֵׁם
פֶּסַח וּלְדַעַת הִירוּשְׁלָמִי מִשׁוּם חֲשֵׁשׁ חֲמוּץ הוּא וְגַם לְשֶׁאֵר יְמוֹת הַחַג אֲסוּר מִצְּה יִשְׁנָה
לְדַעַת הִירוּשְׁלָמִי וְאֵגַב אוֹרְחֵיהּ רְאִיתִי לְתַמּוּהָ עַל מַה שְׁפַתְבּ הַטּוֹר בְּסִי' ת"ס בְּשֵׁם אָבִי
הַעֲזָרִי שְׁפַתְבּ דְּבִירוּשְׁלָמִי אוֹסֵר מִצְּה יִשְׁנָה אִפִּי' עֲשֵׂאָה לְשֵׁם חַג מִשׁוּם דְּבַעִינוּ שְׁיִהְיֶה
הָאִפִּיָּה עָרַב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת דְּוֹנְקָא וְכִמוּ קָרְבֵּן פֶּסַח וְתַמְהֵנִי דְּהִלָּא אֲדַרְבֵּה בְּהִירוּשְׁלָמִי
מִשְׁמַע לְהִדְיָא אֵיפְכָא דְּמַתִּיר אֲפִילוּ בִישְׁנָה שְׁלֵא עֲשֵׂאָה לְשֵׁם חַג וְאַף לְפִי שְׁמַסִּיק אַחַר
כֶּף בִירוּשְׁלָמִי דְּבִשְׁלָא לְשֵׁם חַג חֲזִישִׁינוּ שְׁמָא לֹא שְׁמֶרָה מִחֲמוּץ מ"מ בְּלִשְׁמֵם חַג בְּוֹנְדָאֵי
מִשְׁמַע לְהִדְיָא דְּכָשֵׁר אִפִּי' עֲשֵׂאָה זְמַן רַב קוֹדֵם הַחַג וְלֹא בְּעִינוּ בַּעַ"פ דְּוֹנְקָא וְאֲדַרְבֵּה
מִהִירוּשְׁלָמִי הִלְזֵי יֵשׁ לְהִבִּיא אֲדַרְבֵּה רְאִיָּה דְּלֹא בְּעִינוּ בַּעַ"פ דְּאֵלוּ מַהֲךְ דְּתוֹסֶפֶתא סִפְתָּא
דְּמַתְרַת מִצְּה יִשְׁנָה בַּעֲשֵׂאָה לְשֵׁם חַג יֵשׁ לְדַחּוֹת דְּמִיָּרִי בַּמִּצְּה יִשְׁנָה שְׁלֵא שְׁעַבְרָה
בְּעָרַב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת וְכִמוּ שְׁפַתְבּ הַמְרַדְכִי דִישׁ לְדַחּוֹת כֵּן מַהֲךְ דְּתוֹסֶפֶתא וְהוּבָא בְּב"י
בְּסִי' ת"ס וְקַמְל"ן דְּלֹא בְּעִינוּ עֲשֵׂיָּה לְשֵׁם חַג הִזְה אָבֵל מִירוּשְׁלָמִי בְּוֹנְדָאֵי רְאִיָּה דְּאֵינוּ
אוֹסֵר בְּשְׁלֵא לְשֵׁם חַג רַק מִחֲשֵׁשׁ חֲמוּץ אָבֵל לֹא מַחֲמַת דְּלֹא נֶאֱפִית בַּעַ"פ וְהִכָּא לִיכָּא
לְמִדְחִי כְּנ"ל דְּוֹנְדָאֵי בְּשְׁלֵא לְשֵׁם חַג מִיָּרִי דְּלֹא נֶאֱפִה בַּעַ"פ דְּאֵי נֶאֱפִה בַּעַ"פ וְנִדְאֵי
לְשֵׁם חַג הִיא וְעוֹד דְּהִיא הִירוּשְׁלָמִי מִדְּמִי מִצְּה לְסוּפָה וּבְסוּפָה בְּלִשְׁמֵם חַג לֹא בְּעֵי דִיעֲשָׂה
עָרַב סוּפּוֹת דְּוֹנְקָא וּפְשׁוּט הוּא וַא"כ דְּבִרֵי הָאֲבִי הַעֲזָרִי וְהַמְרַדְכִי וְהַטּוֹר שְׁהִבִּיאֵהוּ צַל"ע
וַא"כ לְפִי דְּבִרֵי הַתּוֹסֶפֶתא תִּקְשָׁה דְּהִיאֲךָ יוֹצֵאִין בְּעִיסַת הַפְּלָבִים אַף אִם הָרוּעִים אוֹכְלִים
מִמֶּנָּה מ"מ הִרִי לֹא עֲשֵׂאָה לְאֹכְלָה בְּלִיל פֶּסַח וְכ"ש לְפִי הַר"ש וְהַרְע"ב דְּלֹא עֲשֵׂאָה
לְאֹכִילַת אֲדָם כָּלֵל רַק דְּרִאוּיָה לְאֹכִילַת אֲדָם דְּוֹנְדָאֵי תִקְשָׁה וְכַנ"ל: אָכֵן נ"ל לִישְׁב בְּדַרְךָ
אַחֲרַת דִּי"ל בְּאַמַּת דְּזֵה וְנִדְאֵי מִיָּרִי מִתְּנִיתִין דְּחִלָּה הַנ"ל דְּדַעַתוֹ הִזְה בַּעַת לִישְׁתָּה
וְעִרְכָתָה וְנֶאֱפִיתָה לְאֹכֹל מִמֶּנָּה כִּזִּית בְּלִיל פֶּסַח וְהִזְה שְׁמוֹר לְשֵׁם מִצְּה שְׁלֵא מִצְּה אַף מ"מ
לֹא מִקְרִיא לְחֵם כִּינּוּן דְּכָל הָעִיסָה נַעֲשִׂית בְּשִׁבִיל הַפְּלָבִים דְּבִשְׁבִיל כִּזִּית אַחַד שְׁחֲשַׁב
מִמֶּנָּה לְהֶאֱכִיל לְאֲדָם לֹא נַעֲשִׂית כָּל הָעִיסָה לְחֵם וְעִזִּיין לֹא מִקְרִי עֲרִיסוֹתֵיכֶם כִּינּוּן דְּכָל
הָעִיסָה שְׁלֵא חִיָּה הִיא וְלִכֵּן אֲמַר בְּזִמְן שְׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה דְּהִינּוּ דַּעֲשֵׂאָה אֲזִי לְאֹכִילַת
רוּעִים הוּי כְּעִיסַת הַשְׁוֹתְפוֹת שְׁלֵא יִשְׂרָאֵל וַא"י בִּיחַד דְּקִיִּיל"ן דְּאִם יֵשׁ בְּשְׁלֵא יִשְׂרָאֵל כְּשַׁעוֹר
חֲזִיבַת בְּחִלָּה וְכִמוּ שְׁפַתּוֹב בְּשׁו"ע יו"ד (סִי' ש"ל סְעִיף ג') וְה"נ דְּכְנוּתִיָּה [וְאוּלַי דְּהִכָּא
לֹא בְּעֵי שְׁיִהָא בְּשְׁלֵא הָרוּעִים כְּשַׁעוֹר כִּינּוּן דְּהָעִיסָה הִיא שְׁלֵא אֲדָם בְּאַמַּת רַק דְּאוּפְהוּ לְצוֹרְךָ
פְּלָבִים לֹא בְּעִינוּ רַק שְׁיִהָה הָאִפִּיָּה לְצוֹרְךָ אֲדָם כְּדִי דִיִּהָה נִקְרָא לְחֵם שְׁלֵא אֲדָם וְאֶפְשָׁר
דְּגַם בְּפַת שְׁאֶפְאוּ יִשְׂרָאֵל לְצוֹרְךָ א"י חֲזִיב בְּחִלָּה וְאֶפִּי' אִם לֹא יֶאֱכַל הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ
כְּשַׁעוֹר מִיָּהוּ לֹא מִצְּאִתִּי גְלוּי לְדִין זֶה וְאֶפְשָׁר דְּאַף דְּאִין דַּעַתוֹ לְאֹכֹל מִמֶּנּוּ כָּלֵל רַק
דְּאוּפְהוּ לְגַמְרֵי לְצוֹרְךָ א"י חֲזִיב בְּחִלָּה כִּינּוּן דְּהָעִיסָה הוּא שְׁלֵא יִשְׂרָאֵל וְהִיא דְּאֶמְרִינוּ דְּגִלְגוּל
הַא"י פּוֹטֵר (בְּמִנְחוֹת דָּף ס"ז ע"א) הִינּוּ אִם הָעִיסָה שְׁלֵא א"י אָבֵל אִם הָעִיסָה שְׁלֵא יִשְׂרָאֵל
אַף שְׁאֶפְאָה לְצוֹרְךָ א"י אֶפְשָׁר דְּחֲזִיבַת דְּהִיא אֲפִילוּ בְּעַסַת הַפְּלָבִים אִם רְאוּיָה לְאֹכִילַת
רוּעִים חֲזִיבַת וְאַף לְדַעַת הַרְמַב"ן דְּסוּבֵר דְּבַעִינוּ שְׁהָרוּעִים יֶאֱכְלוּ מִמֶּנָּה וְכַדַּעַת ר' יוֹחָנָן
בִירוּשְׁלָמִי מ"מ הָא פְּתַב דְּוֹנְקָא אִם נִיכָר בְּצוֹרַת הַפַּת שְׁהִיא שְׁלֵא חִיָּה אָבֵל בְּמַחֲשָׁבָה
לְחוּד לֹא נִפְטֵר וְהִכָּא הָא לִיכָּא הִיכָּרָא כָּלֵל דַּעֲשָׂה לְשֵׁם א"י דְּנִפְטְרוּ מִחִלָּה בְּשִׁבִיל זֶה
מִיָּהוּ לְדַעַת שְׁאֵר פּוֹסְקִים דְּלֹא הִזְכִּירוּ תְּנַאי זֶה וּמִשְׁמַע דְּאַף דְּאִם אֵינוּ נִיכָר כָּלֵל שְׁהִיא

של פלבים מ"מ פיון דעשאה לשם פלבים פטור מחלה ה"נ בעיסה של ישראל דאפאה לשם אחרים פטור דכמו דממעטינו של חיה ה"נ אפשר דממעטינו של אחרים וצ"ע בזה] אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה פטורה דבשביל פזית אחד שחשב עליה לאכילה לא נעשה כל הדיקה לחם: ולפירוש הר"ש והרע"ב דתליא בראויה לאכילת רועים נמי אתי שפיר דאף דחשב לאכול פזית מ"מ פיון דאינה ראויה לאכילת רועים לא מהני מחשבתו מה דחשב לאכילת אדם דבטלה דעתו אצל כל אדם והלכך מחלק המונה אי ראויה לאכילת אדם אי לא: ובלא"ה יש ליישב לשיטת הפוסקים שהובא בב"י בס"י ת"ס דשמור דאפיה נמי סגי נאפילו אם הלישה והעריכה לא היתה לשם מצה א"כ בלא"ה א"ש ש"ל דמירי דבעת אפיה שמרה לשם מצה של מצוה באמת רק בעת הגלגול לא עשאה רק לצורך פלבים ועיקר חיוב חלה בשעת גלגול הוא והלכך אם ראויה לאכילת רועים או דנעשה לאכילת רועים בעת הגלגול חייב אבל אם אין הרועים אוכלין ממנה דהיינו דלא נעשית לאכילת רועים בעת הגלגול פטורה דאף דאח"כ בעת אפיה חשב לאכילת אדם מ"מ עיקר חיוב חלה בשעת גלגול הוא ובשעת חובתה היתה פטורה וכמו שכתוב בשו"ע יו"ד סי' ש"ל סעיף נ"א ו' לענין עיסה של ישראל ואחרים בשנותפות ועיי' בפ"ק ובבאורי הגר"א ז"ל שם: ועל תירוץ הראשון שכתבתי דמירי דחשב לאכול ממנו פזית בליל פסח לכאורה יש להסתפק בזה דאפשר דתליא בביררה דהא אנו צריכין לומר דאותו פזית שהוא אוכל בליל פסח הוברר הדבר למפרע ששמר אותו לשם מצה ודמי ממש פלוקח זין מבית הכותים דאומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה דאמרינו (בעירובין ל"ז) ובכ"ד דתליא בביררה וה"נ צריך לומר בעת אפיה דאותו פזית שאני עתיד לאכול ממנו בליל פסח הריני משמרו לשם מצה וא"כ תליא נמי בביררה ומיהו לדעת הנו"ב מהד"ת (בסי' ע"ט) וכ"כ הח"י להד"א (בסי' ת"ס ס"ק י').

דאינו אלא מדרבנו וקרא אסמכתא בעלמא] דהעלה שם דשמור לשם מצה אינו אלא מדרבנו ניחא דנהי דעיקר מצנת אכילת מצה מ"ע דאורייתא הוא מ"מ שמור לשם מצה אינו אלא מצוה דרבנו וברבנו הא קייל"ן דאמרינו ביררה.

אמנם דברי הח"י והנו"ב תמוהין מהא דדייקינן בסוף פסחים דף ק"כ דתנא הנובשנין והאסקריטין כו' ובלבד שיאכל פזית מצה באחרונה ודייקינן באחרונה אין בראשונה לא משום דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן ופשוט דכן יש לדייק ג"כ מבבביתא דבציקות נכרים דהתם נמי מסיים בבביתא לבד שיאכל פזית מצה באחרונה וא"כ אם נימא דשמור לשם מצה אינו אלא מדרבנו וגם הא דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן כתב הרא"ש דאינו בזה"ז מן התורה רק דהוא תקנת חכמים דאחר המצה שאנו אוכלין לאפיקומן זכר לפסח לא יאכלו אחריה משום דהיא זכר לפסח וא"כ מה החמירו חז"ל שלא יאכלו בציקות של נכרים דהא הוי פתקנתא לתקנתא ולא מצינו דהחמירו חז"ל לתקנה שלקהם אלא נודאי דשמור לשם מצה הוי מה"ת וכן משמע קצת מד' הרי"ף סוף פסחים גבי הדין אם לית ליה רק פזית מצה דמנטרא ע"ש ודו"ק ולכן תירוץ השני שכתבתי נ"ל נכון יותר: ולענין זמן אפית המצה דנחלקו בזה הגאונים ז"ל דקצת גאונים הביאו ראיה דלא בעי אפיה בעה"פ מהא דתנו חלות תודה ורקיני נזיר דעשאן למפור בשוק יוצאין בהן ואף דנודאי נאפו קודם עה"פ דהא אין מביאין תודה בעה"פ מפני חמץ שבה לכאורה תמוה לי דמאי ראיה היא זו דהא חלות תודה דמתניתין מירי שעדיין לא

נשחט הזבח עליהן רק אופה למפור בשוק למי שיצטרף להם והלוקח יקדיש אותם בקדושת פה וישחוט עליהן את זבח תודתו אבל עדיין הם חולין גמורין דהא דכל לשוק אמלוכי אמלוק אי מודבין מודבין ואי לא מודבין אפוק אנא יד"ח מצה אלמא דאין שום קדושה עליהן דאל"כ הא צריף פדיה] וא"כ י"ל דאפאן בעה"פ ע"מ למפור אותן אחר הפסח למי שיצטרף אז להקריב קרבן תודה ולא אפה רק החלות מצות ועשרה חלות חמץ יאפה לאחר הפסח דהא אינו מחויב לאפות חלות מצות וחלות חמץ פאחת ובלינה לא יפסלו אפי' אם נתקדשו קדושת פה דכל זמן שלא נשחט עליהן הזבח עדיין לא נפסלו בלינה וכמו דתנן במעילה (נ"ד ט') וכ"ש חלות אלו דאף קדושת פה לא נתקדשו עדיין דפשיטא דאינן נפסלין בלינה וא"כ שפיר דנאפו בעה"פ ולכן ראיה זו צל"ע: ולענן דין הגאונים ז"ל המצריכים לאפות את המצה דנוקא בעה"פ אחר חצות תמוהים לי דהיכן מצינו דעשיית המצה אתקש לפסח דהא בקרא לא מצינו רק דאכילת המצה אתקש לפסח וכמו דכתיב ואכלו את הבשר צלי אש ומצות אבל העשייה לא מצינו דאתקש ועוד דלדעתם דעשיית המצה היא ג"כ מצוה בפ"ע כמו עשיית הפסח א"כ למה אין מברכין בעת עשייה אקב"ו לעשות מצות או לאפות מצות כמו דמברכין על שחיטת הפסח וע"כ דעשיית המצה לאו מצוה בפני עצמה היא ועיקר מצוה נגמר באכילה ודמי לסופה דאין מברכין על עשייתה פיון דעשייתה לאו גמר מצונותה וכדאמרינן במנחות מ"ג וה"נ במצה דכונותיה ולא דמי לפסח דשחיטה מצוה בפ"ע היא ומ"ע דשחיטה זו נגמר מיד והאכילה מצוה אחרת היא והלכך מברכין גם על השחיטה אבל לדעת הגאונים ז"ל קשה דיהיה צריף לברך על העשייה ועוד די"ד שחל להיות בשבת תדחה עשיית המצה את השבת כמו הפסח פיון דכתיב במועדו גבי פסח ומצה הוקש לפסח [ומיהו לדעת הירושלמי בבבבכות פ"ק ה"א והוא בתוס' מנחות שם דכתבו שמצריף לברך על עשיית הסופה אף דעשייתה לאו גמר מצונותה ופליג על ש"ס דילן נראה דכ"ש דצריף לברך על עשיית מצוה דהא מצוה אדרבה חמיר טפי דהא סופה הוי מצוה דכשרה בא"י ומצה הוי מצוה דפסולה בא"י וכבר הנה ס"ד דש"ס דילן נמי התם במנחות דכל מצוה שפסולה בא"י בישאל צריף לברך ואף דלמסקנא הדר ביה הש"ס מזה וס"ל דתליא בעשייתה היא גמר מצונותה מ"מ הירושלמי דלא ס"ל סברא זו דבעינן שעשייתה תהיה גמר מצונותה נראה דס"ל דבמצוה [ונדאי צריף לברך] ולכן נ"ל דאף דעת הגאונים המצריכין לאפות אחר חצות לאו מדאורייתא קאמרי רק מדרבנן ועיקר הטעם משום חבובי מצוה בשעתיה וכן מבואר דברי הטור שכתבו בשמם שאביא דבריו לקמן בסמוך והא דסמכי מילתיהו אהקישא דפסח אינו אלא אסמכתא בעלמא דסמכו מילתיהו אקרא אבל עיקר הדבר אינו אלא מדרבנן בעלמא וכזה יתיישבו פל הקושיות בעז"ה.

שוב אחר החפוש בספרים מצאתי להרב הלבוש ז"ל שכתב ג"כ שאף לדעת האוסרין אינו היקש גמור רק אסמכתא בעלמא ומדרבנן נת"ל שפוננתי לדעתו: וראיתי לבעל פרי חדש ז"ל בסי' תנ"ח שהרבה להביא ראיות לסתור דברי הגאונים ז"ל ובכל ראיותיו לא מצאתי שום ראיה חדשה שלא הובא בדברי הראשונים ז"ל בעצמם וחדרו ודחו אותם (א) דמה שהביא הפר"ח שם ראיה מחלות תודה פבר פתבתי לעיל דהמרדכי הביא ראיה זו בסופ"ק דפסחים להתיר בלא נאפה אחר חצות וכבר פתבתי לעיל דיש לדחות זה.

(ב') וגם מה שהביא הפר"ח עוד ראיה מהתוספתא דמצה ישנה פשינה ג"כ הובא במרדכי שם ודחה די"ל דמצה ישנה משנה העברה שנאפה פדינה בעה"פ אחר חצות (ג') ומה שהביא עוד ראיה ממצת כותי מותרת כבר דחה הוא בעצמו די"ל דמייירי דראה הישראל דנאפה בידו אחר חצות (ד') ומה שהביא עוד מהירושלמי דאין אוסר אלא משום דשמא לא שמרה מחמוץ אבל בלא"ה הנה מותר ואף דלא נעשית לשם חג וע"כ דמייירי קודם הפסח ראיה זו כבר הערומי ע"ז לעיל ולכאורה ראיה נכונה היא וכן ראיתי להמרדכי שם שהביא ראיה זו באופן אחר וז"ל שם ועוד ראיה מדגרסי בירושלמי דפסחים פ' כ"ש מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה ועיקר פלוגתא דב"ש וב"ה פ"ק דסנפה גבי סנפה דתניא איזו היא סנפה ישנה כל שנעשית למ"דיום קודם לחג אלקמא דבעי לאכשורי מצה ישנה שנאפה למ"ד יום קודם הפסח ובא מעשה לפני מורי הר' יחיאל מפריש והתיר מההיא דירושלמי מצה ישנה כו' והקישא דמצה לא הניא אלא לענין אכילה ולא לענין אפיה עכ"ל המרדכי שם.

מיהו לקמן אכתוב בעז"ה דיש ליישב דברי הגאון מהר"ד דירושלמי דאף דבתחלה נודאי מכשיר הירושלמי אף בלא עשאה לשם חג מ"מ לפי מסקנת הירושלמי דכל שלא לשם חג חייש שמא לא שמרה מחמוץ גם בעשאה לשם חג דהיינו בתוך שלשים יום מ"מ פיון שלא עשאה בעה"פ דהוא זמנו חיישינן שמא לא שמרה מחמוץ והיינו נמי טעמייהו דהגאונים המחמירין לאפות אחר חצות היינו משום חשש חמוץ דכל שאופה קודם החג חיישינן שמא אינו שומרה פראוי ואף באופה לשם חג וכמו שמבואר בדברי הטור שאביא לקמן ובזה יתיישב דברי האבי העזרי שהביא בשם הירושלמי דאוסר במצה ישנה אפילו עשאה לשם חג ודלא פהתוספתא דמתרת מצה ישנה שאפאה לשם חג ולכאורה תמוה דהא אדרבה הירושלמי מתיר אפילו בישנה שלא לשם חג ואפ"ל במסקנא לחשש שמא לא ישמרה מחמוץ היינו דבעי לשם חג אבל מנ"ל מהירושלמי שלמי לאסור מצה ישנה וכבר תמהתי ע"ז לעיל אמנם הדבר ברור כמו שכתבתי דס"ל דלהמסקנא אפ"ל לשם חג אסור אם היא ישנה דהיינו אם נאפה קודם י"ד וזהו נמי טעמא של אבי העזרי דמצריף לאפות בי"ד אחר חצות היינו משום חשש חמוץ וכמו שמבואר בטור: וע"פ מה שכתבנו לעיל בשם הלבוש ז"ל דהגאונים המחמירין לאפות דווקא אחר חצות אינו רק מדרבנן משום דחביבה מצנה בשעתה יתיישב מה שתמה מר אחי הגאון זצ"ל בספרו ראשית בכורים דף ז' על הגאונים הנ"ל מהמכילתא דפ' בא דהנצרכה ללמוד מקרא דכל מושבותיכם דאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלחם הפנים והא לחם הפנים ע"כ דנאפה בערב שבת העבר דהא לחה"פ אינו נאכל בפחות מתשעה ע"ש ותמיה עצומה היא אמנם לפי דברי הלבוש ז"ל אין מקום לתמיהתו דהגאונים גופייהו לא אסרי אלא מדרבנן אבל מדין התורה בנודאי יוצאין אף אם נאפה קודם הפסח ושפיר צריף קרא דאין יוצאין בלחם הפנים ופשוט הוא ועתה אבא לבאר דברי הטור ז"ל בס"ח תנ"ח שהב"י נסתפק בהבנת דבריו אי מייירי דווקא במצות שאופה למצה של מצוה או אפילו בכל המצות ולע"ד נראה לפרש הנה בתחלה פתב הטור וזה לשונו אין מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר וא"ו שעות פשוט דכוננתו דאפילו במצה שאפאה לשאר ימות החג משום דחביבה מצוה בשעתיה וגם דבזמנו מזהר זהיר טפי מחמוץ וזהו לכתחלה אמנם בדעבד אם אפה קודם חצות פתב דאיתא בתשובה מעשה באחד שאפה קודם ד' שעות

[נ"ל דטס"ה וצ"ל קונדס נא"ו שעות] וכבר בער חמצו ואסרו רבותינו המצה דאתקש לפסח והיינו מצד אסמכתא יש לאסור גם בדעבד וכמ"ש לעיל אמנם ר"א הגדול ור"ש הפהן התירו בדעבד רק דלכתחלה יש ליתגר משום חבובי מצוה בשעתה ואבי העזרי הביא תוספתא דמשמע מינה דאפילו לכתחלה יוצאין במצה ישנה אף מתוך דגרא דהירושלמי פליג אתוספתא ואוסר מצה ישנה אפי' עשאה לשם חג [נטעמו וכוונתו של אבי העזרי שהוציא פן מהירושלמי כבר בארתי לעיל בעז"ה] יש לאסור לכתחלה אבל בשעת הדחק שלא ימצאו לאפות במ"ש יש לסמוך על התוספתא להתיר מיהו כל זה במצה שאופה לשאר ימות הפסח דלכתחלה נמי אינו אלא מפני חשש חמוץ אבל בג' מצות של מצוה בנודאי צריך להדר שיאפה בליל פסח משום חבובי מצוה בשעתה אבל אסמכתא דהקישא לא ס"ל כלל דאם איתא דס"ל להיקשא הנה צריך לאפות אחר חצות דווקא ואם חל בשבת הנה צריך לאפות בע"ש אחר חצות משום גזירה דשאר שנים א"ו דלא ס"ל להיקשא כלל רק משום חבובי מצוה בשעתה והלכך פשחל בשבת כמו"ש דהיינו בליל יו"ט טפי עדיף.

נדעת ר' מתתיהו דמטעם אחר אין לאפות בע"ש אם חל י"ד בשבת משום חשש דיולולו ויאכלו מצה בשבת ולא יאכלו בלילה לתאבון נדעת הר"י פהן דבליל שני צריך לאפות שנית לשם ליל הב' וג"כ משום חבובי מצוה בשעתה: והנה מה שפכתתי לעיל בריש התשובה להעיר על פי' הר"ש והרע"ב ז"ל במשנה דעיסת הפלבים.

ספרתי להגאון מו"ה ישראל איסר נ"י מ"ץ דפ"ק ונהעיר עוד על פי' הר"ש והרע"ב ז"ל דמפרשים דבזמן שהרועים אוכלין ממנה דתנו היינו שראויה לאכילת רועים ואף דלא נעשה לאכילת רועים כלל רק לכלבים בלבד מ"מ חייבת בחלה ונאפית ביו"ט ואדם יוצא יד"ח בפסח והוא פאוקימתא דר"ל בירושלמי הנ"ל ונהעיר דא"כ היאך נאפית ביו"ט הא כתיב לכם ואמרין לכם ולא לכלבים ומה בכך דראויה לאכילת אדם מ"מ הא אופה בשביל הפלבים פן הקשה הרה"ג נ"י הנ"ל: ואמנם אנכי השבתי לו דלק"מ דהא באמת גם לפי הרמב"ן והרמב"ם דמפרשים דנעשה לאכילת רועים ממש ג"כ קשה דהא נעשה לשם הפלבים ג"כ ולא גרע מעיסה שיש בה שותפות א"י דאסור לאפות מצד דמצי לפלגינהו בלישה וכבר הקשה הש"ס קושיא זו מהך מתני' בביצה (דף כ"א) ומתריצין שם דמייירי פגון דאית ליה נבלה לר"ח דס"ל דלא אמרין הוואיל דבנודאי פייס אותם בנבלה א"כ גם על פירוש הר"ש ז"ל לק"מ דאף דלא נעשה רק בשביל פלבים בלבד מ"מ פינון דראויה היא לאכילת רועים וגם אית ליה נבלה דמצי לפייסן בנבלה דנודאי לא יאכיל העיסה לפלבים רק יאכלו הרועים בעצמן להעיסה פן אמרתי לו אז בע"פ.

ונה אין להקשות דבהס"ד דלא ידע מהך סברא דמצי לפייסן בנבלה א"כ מאי מקשה מהך מתני' על רב חסדא דסבר שם דעיסת השותפות של א"י וישראל לאפותה ביו"ט הא גם בלא דברי ר"ח קשה לפי' ר"ל בירושלמי דלא נעשה רק בשביל פלבים והיאך מותר לאפות ביו"ט וע"כ אנו צריכין לאוקימתא דמייירי דאית ליה נבלה דהא אינו קושיא דלולא דברי ר"ח נ"ל באמת דנפרש במשנה כר' בא בירושלמי דמייירי שנעשה לאכילת רועים ממש אבל לפי דעת ר"ח תקשה לכל הפירושים ואכן פעת ראיתי בבאורי הגר"א ז"ל בסוף סימן ש"ל ס"ק י' שכ' דטעמו של הר"ש ז"ל שפסק כר"ל משום דסוגיא דילן

בפ"ב דיו"ט ה"ל פְּנוּתִיהָ מִדְּאֲמֵרִינָן שְׁם שְׁאֲנֵי עֵיסַת הַפְּלָבִים וְכו' אֵלְמָא אַע"ג שְׁנַעֲשִׂית לְשֵׁם פְּלָבִים הוּאִיל וְיָכוּל לְאָנְכְלָה נְאָפִית בִּיּו"ט וְכו' וְכֵן הֲנִי אֲמַוְרָאִים בִּירוּשְׁלָמִי ס"ל דְּלֹא אֲמֵרִינָן הוּאִיל אֲבָל אֲנִי דְקִי"ל דְּאֲמֵרִינָן הוּאִיל קִי"ל כִּר"ל עכ"ל.

וְהִנֵּה לֹא זָכִיתִי לְהִבִּין דְּבָרָיו דְּלִפִּי דַעְתּוֹ נִרְאָה דְּאָף שְׁאֹפָה בְּשָׂבִיל פְּלָבִים לְבָדוּ וְגַם לִית לִיהָ נְבִלָה רַק מִשּׁוּם הוּאִיל דְּיָכוּל לְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה מְוֹתֵר לְאֶפְוֵתָה לְכַתְחִילָה בְּשָׂבִיל פְּלָבִים לְדִידָן דְקִי"ל דְּאֲמֵרִינָן הוּאִיל וְזֶה דְּבַר תְּיָמָה דֵּא"ה הָאִיָּה מִשְׁפַּחַת לָהּ לְהָךְ דִּינָא דְלָכֶם וְלֹא לְכָלִּבְיָם דְּהָא לְעוֹלָם יָכוּל לְאֶפְוֵת וּלְבָשָׁל בְּשָׂבִיל בְּהַמּוֹת וְכָלִּבְיָם מְטַעַם הוּאִיל וּבְאַמְתָּה הָא מְשַׁמַּע לְהִדְיָא בְּגַמ' דְּאָף לְמ"ד דְּאֲמֵרִינָן הוּאִיל דְּמַקְלְעֵי לִיהָ אֲוֹרְחִים מ"מ לְכַתְחִילָה בְּנוֹדָאִי אֲסוּר לְאֶפְוֵת וּלְבָשָׁל מִיּו"ט לְחוּל וְלֹא אֲמֵרִינָן רַק דְּאִינָה לּוֹקָה אִם עֶבֶר וּבָשָׁל [וְצ"ל דְּתַרְנוּיָיהוּ דְּהִתְרַאֲת סָפֵק שְׁמָה הִתְרַאֲתָה דְּהָא אָף לִר"ח דְּלֹא אֲמֵרִינָן הוּאִיל מ"מ הֵי הִתְרַאֲת סָפֵק דְּשָׁמָא יְבוֹאוּ אֲוֹרְחִים וְע"כ דְּסִבְרָה דְּהִתְרַאֲת סָפֵק שְׁמָה הִתְרַאֲתָה אָף דְּרַבָּה סוֹבֵר פִּינּוֹן דְּאֲמֵרִי הוּאִיל אִין פֶּאן מְלֵאכָה בִּיּו"ט כָּלִל דְּכִינּוֹן דָּאִם הֵי בָּאִים אֲוֹרְחִים לֹא הֵי מְלֵאכָה הִלְכָּה אָף אַח"כ נִתְבָּרַר שְׁלֵא בָּאוּ אֲוֹרְחִים מ"מ פִּינּוֹן דְּבַעַת הָאֲפִי הִנֵּה יָכוּל לְעֵלוֹת עַל הַדַּעַת שְׁיְבוֹאוּ אֲוֹרְחִים לֹא מְקָרִי דְּאֹפָה מִיּו"ט לְחוּל וְאֶפְשָׁר דִּמ"מ אֲסוּר מִה"ת לְאֶפְוֵת לְכַתְחִילָה וְלְסַמְנָה עַל סְבָרָה דְּהוּאִיל וּבְכַרְט לְפִי מַה דְקִי"ל דְּסִפִּיקָא מִדְּאֲוֹרְיָתָא מִה"ת לְחוּמָרָה ה"נ הֵי סִפִּיקָא דְּאֲוֹרְיָתָא דְּשָׁמָא לֹא יְבוֹאוּ אֲוֹרְחִים וְאֶפְלוּ אִם נֹאמֵר דְּכִינּוֹן דְּאֲמֵרִינָן הוּאִיל אִין פֶּאן אֲיִסוּר תּוֹרָה כָּלִל מ"מ אֲיִסוּר דְּרַבָּנָן בְּנוֹדָאִי אִית בִּיהָ וְא"כ הִיכִי תַנּוּן דְּנְאָפִית בִּיּו"ט לְכַתְחִילָה וְזֶה אִין לּוֹמֵר דְּהָךְ הוּאִיל דְּמַצִּי לְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה עֲדִיף מִהוּאִיל דְּמַקְלְעֵי לִיהָ אֲוֹרְחִים וּמוֹעִיל אָף לְכַתְחִילָה דְּהָא לִיתָא כָּלִל דֵּא"כ מֵאִי מְקַשָּׁה שְׁם עַל הָךְ תִּירוּצָא וּמִי אִית לִיהָ לִר"ח הוּאִיל וְהָא אִיתָמֵר וְכו' וְאִם אִיתָא מֵאִי קִשְׁיָא דְלֵמָּא הָגַם דִּר"ח לִית לִיהָ הוּאִיל דְּמַקְלְעֵי לִיהָ אֲוֹרְחִים מ"מ הָךְ הוּאִיל דְּמַצִּי לְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה אִית לִיהָ אֲלָא ע"כ דִּס"ל לְהַש"ס בְּפִשְׁטוּת דְּהִינּוּ הָךְ וְא"כ הִדְרָא הַתְּמִי' לְדוֹכְתָא וְהָא דְּמִשְׁמַע בְּגַמ' דְּלֵמ"ד דֵּאִית לִיהָ הוּאִיל הֵי נִיחָא מַה דְּנְאָפִית בִּיּו"ט רַק מִשּׁוּם דְּאִיפָא אֲיִסוּר דְּרַבָּנָן מִשּׁוּם דְּאֶפְשָׁר לְמַפְלְגִינָהוּ בְּלִישָׁה וְע"ז אֲמֵרִי' סְבָרָה דְּהוּאִיל דְּמַצִּי לְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה אֲבָל בְּאֹפָה רַק בְּשָׂבִיל פְּלָבִים בְּלִבְד בְּנוֹדָאִי לֹא מְהִנֵּי סְבָרָה דְּהוּאִיל דְּמַצִּי לְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה דָּאִם אִיתָא דְּמַהֲנֵי גַם בְּעוֹשָׂה מְלֵאכָה בְּשָׂבִיל בְּהִמָּה לְבִדָּה א"כ הִיכָא מִשְׁפַּחַת לָהּ מִיְעוּטָא לְכֶם וְלֹא לְכָלִּבְיָם וּמִשְׁמַע דְּדָרְשָׁה גְּמוּרָה הוּא וְאֲסוּר מִה"ת וְלוֹקָה נְמִי וְדוּמִיָּא דְלָכֶם וְלֹא לְנִכְרִים דְּכ' הַתּוֹס' דְּאִיפָא לָאו גְּמוּר וְלוֹקָה וְהִיכִי לּוֹקָה דְּהָא בְּכָלִּבְיָם אִיפָא סְבָרָה דְּהוּאִיל וּמַצִּי לְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה אֲלָא ע"כ דְּהָךְ הוּאִיל וּמַצִּי לְפִיִּסְוֹ גְּרִיעָא דְּלֹא דְּמִי לְהוּאִיל דְּמַקְלְעֵי לִיהָ אֲוֹרְחִים דְּהִתָּם אִם יְבוֹאוּ אֲוֹרְחִים בְּנוֹדָאִי יִתְּנוּ לָהֶם וְהָא דְּקָרִי לִיהָ דְּאֹפָה לְצוֹנְרָה חוּל הִינּוּ לְפִי שְׁכָבֵר סַעַד וְהוּא אִין צָרִיף לְאֲכוּל יוֹתֵר א"כ הוּא אֹפָה לְצוֹנְרָה מְחַר אֲבָל אִם הִנֵּה עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ שְׁיְבוֹאוּ אֲוֹרְחִים בְּנוֹדָאִי הִנֵּה מְכּוּן בְּשָׂבִיל הָאֲוֹרְחִים אֲבָל גְּבִי פְּלָבִים דְּהָא יוֹדַע בְּעַצְמוֹ דְּיָכוּל לְהֶאֱכִיל אוֹתָם נְבִלָה וְאֵעִפ"כ הוּא אוֹמֵר בְּפִירוּשׁ דְּאֹפָה בְּשָׂבִיל הַפְּלָבִים הֲרִי דְּאִין רְצוּנוֹ לְהֶאֱכִיל אוֹתָם נְבִלָה וְסְבָרָה דְּהוּאִיל דְּאֲמֵרִינָן בְּגַמ' הַפְּנוּנָה הוּא דְּשָׁמָא יְמַלְהַ וְיִחְזוֹר בּוּ וּיְפִיִּסְוֹ בְּנִבְלָה וְהִלְכָּה לֹא מְהִנֵּי הָךְ סְבָרָה רַק בְּעֵיסָה שְׁאֹפָה גַם בְּשָׂבִיל הָרוּעִים אֲבָל בְּאִינוּ אֹפָה רַק בְּשָׂבִיל פְּלָבִים לְבָד בְּנוֹדָאִי לֹא מְהִנֵּי הָךְ סְבָרָה וְא"כ הִדְרָא הַתְּמִיָּה לְדוֹכְתָא עַל ר"ל דְּהִיכִי נְאָפִית בִּיּו"ט.

ומיהו הַה הוֹכְחָה שְׁכַתְבֹתֵי יֵשׁ לְדַחוֹת דְּאַף דְּמַהְגֵּי הוֹאִיל דְּמַצֵּי לְפִיִּסוֹן אַף בְּאוֹפֵה בְּשִׁבִיל כְּלָבִים מ"מ מְשַׁכַּח לֵה דְלוֹקָה אִם אוֹפֵה לְצוֹרֵךְ כְּלָבִים כְּגוֹן שְׁאַפֵּה לְאַחַר שְׁגִמְרָה סְעוּדָתוֹ דְּתוֹ לֹא חֲזָא לֵיה וְאַף דְּחֲזָא לְאוֹרְחִים מ"מ בְּעֵינָן לְתַרֵּי הוֹאִיל הוֹאִיל וּמַצֵּי לְפִיִּסוֹן בְּנִבְלָה וְהוֹאִיל וּמְקַלְעֵי לֵיה אוֹרְחִים וְחַד הוֹאִיל אֲמַרְיָנָן אֲבָל תַּרֵּי הוֹאִיל לֹא אֲמַרְיָנָן וְעוֹד מְשַׁכַּח לֵה בְּפִשִּׁיטוֹת דְּלָכֶם וְלֹא לְכָלְבִים בְּאוֹפֵה אוּ מְבַשֵּׁל דְּבַר שְׁאִינָה רְאוּיָה לְאַכִּילַת אָדָם כְּלָל רַק לְכָלְבִים וּע"ז נְאָמַר הַמִּיעוּט דְּאָסוּר אֲבָל עֲדִינָן דְּבַרֵּי הַגְּבַר"א ו"ל תְּמוּהִים אֲצִלֵי דְהָא סְבָרָא דְהוֹאִיל לֹא מְהַגֵּי רַק לְעֵנָן מְלָקוֹת אֲבָל לֹא לְכַתְחֻלָּה וְלְעֵנָן מִש"כ לְעִיל דְּבַאִסוּר דְּרַבְּנָן מְהַגֵּי הוֹאִיל גַּם לְכַתְחֻלָּה מְצַאֲתֵי סַעַד לְזָה בְּצַל"ח שֵׁם דַּס"ד לְוֹמַר דְּגַם לַר"ח ס"ל הוֹאִיל בְּדַרְבָּנָן ע"ש] וּמַצָּנָה רַבָּה לְיִישָׁב דְּבַרֵּי: אֲכַן לְיִישָׁב דְּבַרֵּי ר"ל בִּירוּשְׁלַמֵי הַגָּז"ל י"ל דְּמִפְרָשׁ בְּאַמַּת לְמַתְנִיתִין כְּגוֹן דְּאִית לֵיה נְבִלָה דְּנוֹדָאֵי יְפִיִּסוֹן בְּנִבְלָה וְהַלְפָּה נְאָפִית בִּיו"ט פִּינָן דְּחֲזָא לְאַכִּילַת רוּעִים בְּנוֹדָאֵי לֹא יֵאָכִיל לְכָלְבִים וּעפ"ז אֵין נ"מ אֵי אִית לָן הוֹאִיל אוּ לֹא דְבַכָּה"ג הו"ל וְנוֹדָאֵי נְאִין כְּפִין פְּאָן סְפִק וּעפ"ז גַּם קוֹשְׁיָתֵי שְׁעַמְדָתֵי לְעִיל דְּלַר"ל הֵיאָה יוֹצֵא יד"ח בְּפִסְחָהּ בְּעֵינָן שְׁמִימָה לְשֵׁם מַצָּה נְאָכָן לְהַגָּז"ל נִיחָא פִּינָן דְּמִיָּרֵי דְאִית לֵיה נְבִלָה בְּנוֹדָאֵי עֵיקַר כְּפִינָתוֹ לְאַכִּילַת רוּעִים דְהָא אֲפִילוּ חִלּוֹת תּוֹדָה וְרִקִּיקֵי נְזִיר אִם עֲשָׂאָן לְמַכְנָר בְּשׁוּק יוֹצֵאִין בְּהֵם מְשׁוּם דְּאִמְלוּכֵי אִימְלוּךְ אֵי מְזַדְּבָן מְזַדְּבָן וְכו' גַּם דְּהֵתָם הֵנִי סְפִיקָא מ"מ יוֹצֵאִין בְּהֵן מְכִינָן דְּלִסוּף אֵינְרַע דְּלֹא מְכָרָן לְשֵׁם תּוֹדָה אֲמַרְיָנָן הַנְּבָרָר הַדְּבָר לְמַפְרַע וּבַמְקָא אִי פְתַבְנוּ מְזָה לְהוֹכִיחַ דְּשְׁמִירָה לְשֵׁם מַצָּה אֵינוּ אֵלָא מְדַרְבָּנָן דְהָא קִי"ל דְּבַדְאוּרִיָּתָא אֵין בְּרִירָה וְהֵאָרְכַתִּי בְּזָה הַרְבֵּה בַעז"ה] וְכ"ש בַּנְד"ד דְּהֵנִי נּוֹדָאֵי וְלֹא סְפִק.

נְאָכָן קַצ"ע דַּא"כ הו"ל לְהַר"ש לְהַבִּיא הַה סוּגְיָא דְּבִיבְיָה הַגָּז"ל לְוֹמַר דְּהָה מַתְנִי לֹא מְתוּקָמָא רַק בְּאִית לֵיה נְבִלָה וְהַדְּבָר צ"ע. וּבִיּוֹתֵר אֲנִי תְמַה דְּבַאוּ"ח ס' תַּנ"ד סְעִיף ב' כְּתַב הַמְחַבֵּר דְּעִיסַת הַכְּלָבִים בְּזִמְנָן שְׁהוּרְעִים אוֹכְלִים מְמַנָּה וְכו' נְאָם לֹא אֵין יוֹצֵאִין בְּהַ נְכַתֵּב ע"ז הַרְמ"א בַּהַג"ה כְּפִי הֵם דְּבַרֵּי הַרְמַב"ם אֲבָל יֵשׁ אוֹמְרִים הַטַּעַם מְפִנֵי שְׁאִינוּ קְרוּי לְחֵם אִם אֵין הַרוּעִים אוֹכְלִין מְמַנָּה וְהוּא מְדַבְּרֵי הַר"ש ע"ש וְהֵנָּה דְּבַרֵּי הַרְמַב"ם וְהַמְחַבֵּר עוֹלִים כְּהוֹגֵן דְּאִם נַעֲשֶׂה לְאַכִּילַת רוּעִים הֵנִי מְשׁוֹמְרַת לְשֵׁם מַצָּה נְאָם לֹא לֹא הֵנִי שְׁמִירָה לְשֵׁם מַצָּה אֲבָל מִש"כ בְּשֵׁם הַר"ש דְּהַעֲיָקָר הַחִזְלִיק הוּא דְּבַרֵּי שְׁאִינָה הֵנִי לְחֵם פִּינָן שְׁרָאוּי לְאַכִּילַת רוּעִים אִם אֵינוּ רְאוּי לֹא הֵנִי לְחֵם וְהַדְּבָר מְתַמֵּיה דְהָא מ"מ בְּעֵינָן נְמִי שְׁיָהָא מְשׁוֹמְרַת לְשֵׁם מַצָּה דְּאִטוּ הַר"ש לֹא ס"ל דְּבַעֲיָנָן שְׁמִירָה לְשֵׁם מַצָּה דְהָא גַּמ' עֲרוּכָה הֵיא וּע"כ דְּהַר"ש מְפָרֵשׁ דְּאִית לֵיה נְבִלָה וַא"כ הו"ל לְהַרְמ"א ו"ל לְבָאָר זָה וְהַדְּבָר צ"ע"ג.

וְעוֹד אֵין לְשׁוֹנוֹ מְדוּקָדָק דְּמִשְׁמַע דְּהַרְמַב"ם וְהַר"ש אֵינָן מְחַנְלִקִין רַק בְּטַעַם דְּהַרְמַב"ם אוֹסֵר מְצַד דְּאֵינוּ מְשׁוֹמְרַת וְהַר"ש אוֹסֵר מְצַד דְּאֵינוּ קְרוּי לְחֵם וְכֵן בְּלְבוּשׁ כְּתַב בְּהַדְּיָא שְׁנֵי הַטַּעַמִּים וּמִשְׁמַע דְּאֵין מְחַנְלִקַת בֵּינֵיהֶם לְדִינָא רַק דְּמְחַנְלִקִים בְּטַעַם וּבְאַמַּת טוּבָא אֵיפָא בֵּינֵיהֶם דְהָא אִם רְאוּיָה לְאַכִּילַת רוּעִים אֵף דְּלֹא נַעֲשֶׂה לְשֵׁם רוּעִים לְהַרְמַב"ם אֵינוּ יוֹצֵא יד"ח וְלַהַר"ש יוֹצֵא וַא"כ הו"ל: לְהַרְמ"א לְכַתּוּב דִּי"א דְּאִם רְאוּי לְאַכִּילַת רוּעִים אָדָם יוֹצֵא יד"ח וְאַף דְּלֹא נַעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל רוּעִים אֵף דְּסִיפָא מִיָּרֵי דְּאֵינוּ רְאוּי לְאַכִּילַת רוּעִים נְאָז אֵינוּ יוֹצֵא וַא"כ דְּבַרֵּי הַרְמַב"א צ"ע"ג וְעוֹד תְּמַה עָלְיוּ דְּנִרְאָה דְּסוּתֵר דְּבַרֵּי מְשַׁמַּע דְּאֵין נ"מ בֵּינֵיהֶם רַק בְּטַעַם וַא"כ הֵיכִי סִיָּים ע"ז וְכֵן נִרְאָה עֵיקַר וּמֵאֵי שְׁיָיָה ע"ז וְכֵן נִרְאָה עֵיקַר פִּינָן דְּאֵין נ"מ לְדִינָא בֵּינֵיהֶם כְּלָל דְּמֵאֵי נ"מ אִם אֵינוּ יוֹצֵא מְצַד שְׁמִירָה אוּ

דאינו יוצא מצד דלא מקרי לחם ואף דיש נ"מ לענגן חלה מ"מ הקא גפי מצה אין נ"מ פלל וא"כ דבריו סותרין זה את זה: ועוד תיממה לי בזה על המספר דכאן סתם כפי הרמב"ם דכל שלא נעשה לשם רועים אף שאינו ניכר שהוא לכלבים אינו יוצא ואלו התם ביו"ד בס"ס ש"ל פתב פדעת הרמב"ן דכל שאינו ניכר שהוא לכלבים חייבת ומיהו י"ל דספוקי מספקא ליה ואזיל הקא לחומרא והקא לחומרא ומיהו א"כ הו"ל לפרש דצריה להפריש בלא ברכה דהא ספק ברכות להקל.

וכן הקא גפי מצה היה צריה לבאר דאם אין לו מצה אחרת רק עיסת הפלבים דלא נעשית לשם רועים אף דלא ניכר מתוך הצורה שהיא לכלבים מחוייב לאכול אותה אף דאינו מברך דשמא הלכה פהרמב"ן דבכה"ג אדם יוצא.

וגם על הרמ"א ז"ל יש לתמוה פינן דכ' הקא על דברי הר"ש דכן נראה עיקר א"כ הנ"ל להביא שם דעת הר"ש דאפילו לא עשאה בשביל רועים וגם שאינה ערוכה נעשויה פצורת לחם וניכר פה שהיא לכלבים מ"מ חייבת בחלה דהא לחומרא בנודאי יש לחוש לדעת הר"ש ולכן דברי המספר והרמ"א ז"ל שם צע"ג: שוב ראיתי להפרי חדש ז"ל בסי' תנ"ד שהעלה שם בדבר החדש דהר"ש לא פליג אלא לענגן חלה אבל לענגן מצה מודה דבעינו דווקא שנעשית לשם רועים דהא בעינו שימור לשם מצה והשיג על הרמ"א ז"ל דס"ל דגם לענגן מצה פליג הר"ש ע"ש ולפי דבריו ז"ל יסתלק קושיותינו שהערתי לעיל על דברי הר"ש הנ"ל.

אכן הדבר מתמיה דלא יתפרש פולה מתני' בחדא גונוי וזה לא מצינו בשום מקום. ואין להקשות דהא לפי מה דאוקים ר"ח בביצה שם דהא דנאפית ביו"ט מייירי באית ליה גבילה דווקא ג"כ לאו בחדא גונוא מייירי מתני' דהא לענגן חלה ולענגן אי אדם יוצא ידי חובתו בפסח לא בעינו דאית ליה גבילה.

אינו קושיא דלפי המסקנא י"ל דמוקים ר"ח מתניתין כר"ל דנאפית כל העיסה לצורך פלבים רק דראויה לאכילת רועים. ולכן גם לענגן חלה ולענגן אדם יוצא יד"ח בפסח בעינו דאית ליה גבילה וא"כ לפי המסקנא נמי פולה מתני' בחד גונוא מייירי ופשוט דגם לפ"מ דקי"ל כרבה דאמרין הואיל מ"מ בכה"ג דאופה פולה לצורך פלבים לא מהני הואיל לענגן לכתחלה וכמש"כ לעיל דדווקא לפ"מ דס"ד דמייירי באופה נמי בשביל הרועים דאינו אלא איסור דרבנן משום דמצי למפלגינהו בלישה והוי פמרה באפניה בשביל הפלבים אז מטעם הואיל מותר אפי' לכתחלה וכ"ש לענגן חלה ולענגן מצה אינו נצרך לסברא דהואיל פלל אבל במסקנא י"ל דמפרש בנאפית פולה לצורך פלבים ובכה"ג ע"כ מייירי דאית ליה גבילה ממש דאילו מחמת הואיל א"א לחייבו בחלה מטעם זה דהא מ"מ השתא הוי לה עיסת חיה וכן בנודאי אינו יוצא יד"ח בפסח דהא מ"מ לא נשתמרה לשם מצות אכילת מצה ומאי מהני הואיל.

וכן לענגן אפיה ביו"ט מטעם הואיל אין להתיר לכתחלה והלכך פולה מתני' מייירי דווקא בדאית ליה גבילה וכן מצאתי בר"ן בביצה שם דכ' פן דאף לדין דקי"ל כרבה דאמרין הואיל מ"מ לא מהני הואיל לענגן לכתחלה והיינו כמש"כ בעז"ה.

אף צריף להוסיף על דבריו דזהו בנאפית פולה לצורך פלבים אבל אם נאפית ג"כ בשביל הרועים אז מהני הואיל אפילו לענין לכתחלה וכמש"כ. ושוב ראיתי להב"י באו"ח ס"ס תקי"ב דכ' מתחלה ג"כ פסברת הר"ן ו"ל דהואיל לא מהני לענין לכתחלה אף דדחוק דהיאף הנה ס"ד דש"ס מתחלה לומר דמותר מצד הואיל וכתב באמת דהש"ס הנה מפרש בס"ד דהא נאפית לאו דווקא אלא ר"ל דלא הנה חגיב מלקות ומאד תמהני על זה דהיאף אפטר לפרש פן דלאו בדווקא נקוט.

והא נאפית קתני. ואולי דכוננתו דה"ה דהנה מצי הגמרא להקשות פן דהא נאפית קתני אלא דעדיפא מינה קמקשה ליה דהא ר"ח ל"ל הואיל פלל.

וכן מצאתי בבאורי הגר"א ו"ל בסי' תקי"ב ס"ק י' שכ"כ וכן משמע שם בדברי רמ"א בהג"ה דבשתי קדירות אסור להרבות בשביל פלבים ולא מהני הואיל וכמש"כ שם הגר"א לדעתו ו"ל אבל לע"ד הדבר צ"ע דלא שייך לתרץ בזה דעדיפא קמקשה דאדרבא דקושיא דהא נאפית קתני עדיפא יותר דמעיקרא דדינא פירכא אבל על קושיא דהואיל יש לחלק ולומר דהואיל דאפטר לפייסן בנבילה עדיפא מהואיל דהתם ודו"ק.

ובלא"ה יש לתמוה על דברי הרמ"א ו"ל שם בהג"ה דלא הביא עיקר דין המשנה דאם יש לו דבר אחר ליתן לפלבים מותר לבשל אפי' בשביל הפלבים בלבד וכמש"כ לעיל. דכן צריף לפרש לפי הר"ש והרע"ב ו"ל דפי' פדברי ר"ל בירושלמי הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן כח ראיתי לכתוב לכת"ר נ"י [והוא ניהו פבוד הגאון מוהר"א אליעזר זצ"ל מ"ץ דפ"ק] אודות אם צריף למחות להאופים שלא לקבל חשו"ק לסייע בעריכה במצת מצוה ואמרתי שלכאורה אין קפידה כ"כ אחרי שבטלה ברוב מצה שנעשו ע"י גדול פיקח ולא שייך בזה אין מבטלין אסור לכתחילה מחמת שעדיין הוא קודם הפסח ולא חל עליו מצנת מצה ולא מקרי איסור עדיין [וסברא זו פתב הר"ן בתשובה סי' נ"ט לענין חטים מבוקעות דמותר לכתחלה לבטל בס' קודם הפסח משום דעדיין היתר הוא וכמו שאכתוב לקמן באריכות א"ה].

וגם הביטול נעשה ממילא אח"כ ואינו מכנין לבטל [וכבר מבואר בטור בסי' תנ"ג בשם הר"ף בהגהות הסמ"ק בלא בררו חטין מאכילת עכבר אין בכך כלום דבטלים הם בס' בשעת הטחינה ואין פאן משום אין מבטלין איסור לכתחילה שאינו טוחן כדי לבטלן עכ"ל].

וכת"ר נ"י פקפק בזה משום דהיתר בהיתר אין לו ביטול. ועוד פקפק פבוד ידידנו הרב הגאון מו"ה שמואל נ"י מ"ץ דפ"ק דלא מצינו ביטול רק באיסור אבל לענין קיום מ"ע דבעי לשמה לא מצינו דמהני ביטול ברוב וגם אמר בשם גאון אחד דזמנינו נ"י שנסתפק בתשובתו בחמץ שנתערב במצה קודם הפסח חז בתרי אם יוצא בו יד"ח מצה בכזית אם האיסור מצטרף להיתר לענין קיום המצוה.

ואני שמעתי ולא אבין דלענין מה שהעיר כת"ר נ"י דהיתר בהיתר אין לו ביטול הרי בהדיא מתיר הטור והשו"ע שם לבטל בס' קודם הפסח אם אינו מכנין לבטל ואף דעדיין היתר הוא.

ואף דמדברי ה"ר"ן שם בתשובה שהבאתי לעיל משמעלהדיא דס"ל דאף באינו מכונן לבטל ג"כ אסור [ונ"ל דטעמו משום דהו"ל פסיק רישיה וקלא ימות וטעם מחלוקתם נ"ל דהסמ"ק ס"ל דביטול אסור אינו אלא אסור דרבנן ודלא פהראב"ד וכבר פתבו התוס' ביומא דף ל"ג] דבאסור דרבנן דבר שאינו מכונן מותר אפילו לר"י וא"כ י"ל דלדין דקי"ל כר"ש אף בפסיק רישיה מותר באסור דרבנן דלא חמיר פסיק רישיה לר"ש יותר מדבר שאינו מכונן לר"י בלא פסיק רישיה אבל ה"ר"ן י"ל דס"ל פהראב"ד דהא דאסיר לבטל אסור לכתחלה הוא מה"ק דילפינו מזרוע בשילה וכו' ושהביא שם בתשובה לדעת ה"ר"אב"ד והלפ"ד אף באינו מכונן אסור משום דהוי פסיק רישיה כן נ"ל לבאר טעם מחלוקתם בזה] מ"מ בעיקר הדין דעתו מספקת שם דקודם הפסח מותר לבטל אפילו בימים משום דעדיין היתר ולא אמרו רק דאין מבטלין אסור לכתחילה אבל קודם הפסח לא מקרי אסור רק היתר [וטעמו של הר"ף בהגהת סמ"ק דאינו מתיר לבטל רק באינו מכונן נ"ל דחמץ פינן דשמו עליו לא מקרי היתר אף קודם הפסח וכעין זה הביא ה"ר"ן בפסחים בפ' כל שעה דיש פוסקים דס"ל דחמץ פינן דשמו עליו לא מקרא היתרא בלע ע"ש וא"כ י"ל דהר"ף וה"ר"ן בתשובה נחלקו בזה ודו"ק] רק דמתחילה נסתפק שם ה"ר"ן דאפשר דכיון דעדיין היתר הוא לא שייך ביטול ואימת חל הביטול לאחר זמן אסורו וא"כ מ"מ נקרא מבטל אסור לכתחילה משום בעת חלות הביטול כבר נעשה אסור ועוד העיר בספק דשמא חוזר וניעור בפסח דחמץ בפסח במשהו והא דקי"ל דחמץ לפני זמנו בטיל בס' צ"ל דמירי לענן לאכול ב"ד לאחר חצות כ"כ ה"ר"ן שם ומשמע דעלה על דעתו לומר דאף לח בלח חוזר וניעור דהא קמח בקמח לח בלח הוא ועוד מדלא מצא אופן דחמץ בטיל בס' קודם הפסח רק לענן י"ד ודו"ק].

ושוב הביא ראיה מהמשנה דצמר גמלים וצמר רחלים וכו' ופשיט מיניה ב' הספקות חדא דהיתר בהיתר חל הביטול מיד וא"כ ממילא מותר לבטל לכתחלה ועוד דלא אמרינן דחוזר וניעור [ונ"ל כןונתו משום דאי אמרינן דחוזר וניעור היכא מהני אם הרוב הוא מצמר גמלים הא פשיארוג אותו בבגד ויעשו חוטין לא בטילי דחוטין חשיבי ולא בטלי וכו' דתנן בערלה פ"ג משנה ג' דהאורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד או משער נזיר בשק ידלק ועי' בסוף תמורה ודו"ק ובאמת שהרבה יש לתמוה לדעת הסוברים דבחמץ בפסח חוזר וניעור היאך יפרנסו למתני' זו והתם הא דמי ליבש בביבש ונראה דמזה ראיה להסוברים דאף לדעת הפוסקים דביבש חוזר וניעור אינו אלא פשחוזר ומבטל המצה בתבשיל בפסח דאז נותן האסור טעם בפסח ואף דאינו אלא משהו מ"מ טעם משהו נמי אסור ואז אמרינן דחוזר וניעור אבל לאוכלי בעיניה מותר וא"כ לק"מ משם דהתם הוי כמו בעיניה ודו"ק היטיב] ע"ש בר"ן.

ובנד"ד לד"ה מהני ביטול מתרי טעמי דחדי דאינו מכונן לבטל ומותר לדעת הסמ"ק מיהת ועוד דעדיין היתר הוא ומותר לבטל אפילו בימים ומותר לד"ה ועד פאן לא פליג הסמ"ק רק לענן חמץ משום דשמו עליו אבל בנד"ד דכולו מצה היא רק שלא נעשית לשמה לד"ה מותר.

ואף דה"ר"ן ז"ל בתשובה שם מסיים דמ"מ לענן מעשה לא מלאו לבו להקל י"ל דעיקר החששא שלו משום הסברא דחוזר וניעור דיש לדחות דלא דמי לצמר גמלים וכמש"כ

לעיל אבל לעגנו עיקר הדין אי מותר לבטל בינדים היתר בהיתר בזה אינו מחמיר כלל דהא זה מוכרח מהמשנה שם דהיתר בהיתר יש לו ביטול והביטול חל מיד דאם איתא דאינו חל רק פשיארוג בפגד היכי מהני הביטול דהא חוטין חשיבי ולא בטלי אלא ע"כ דהביטול חל מיד וכינון שחל מיד פשוט דלא שניף בזה אין מבטלין איסור לתתחלה.

ובר מן דין דאף אם נאמר דהר"ן חושש לעגנו מעשה דלא מהני ביטול קודם הפסח מ"מ הא פבר נפסק להלכה בטוש"ע דלא פהר"ן: ועוד נ"ל לומר סברא דלא וכלו כמו שהיא ביבש מותר מטעם ס"ס דתדא שפא הלכה דאינו חוזר ונייעור ועוד דשפא הלכה פדעת הפוסקים דביבש ביבש גם בפסח סגי ברנפא ומיהו לדעת הרמב"ם דחמץ בפסח הוי דשיל"מ לא שניף סברא זו דהא בדבר שיל"מ לא מהני ס"ס פידוע.

ולעגנו מה שהעיר הרה"ג מוהר"ש נ"י דהיכי מצינו ביטולו לעגנו קיום המצוה תמיהני דהא ברייתא ערוכה שנינו בתוספתא דפסחים פ"ב יוצאין במצוה מתנבלת בין שנתבלה באלפס ובין שנתבלה בקדירה ומייתי לה ברייתא פ"עין זה במנחות (דף כ"ג ע"ב) ע"ש בתוס' ד"ה תבלה] תבלה בקצח ובשומשמן וכו' פשירה היא מצוה היא אלא שנקראת מצוה מתנבלת ולפי הס"ד שם דמיירי דאפיש לה תבלין טפי ממצוה ואעפ"כ אינה בטילה המצוה בתבלין משום דבתר בטיל אזלינו וא למ"ד דבתר מבטל אזלינו ע"כ איירי דלא אפיש לה תבלין דרנפה מצוה היא מ"מ שמעינו דברנפה מצוה יוצאין אף שמעורב בו דבר אחר שאין יוצאין בה חובת מצוה הרי דמהני ביטול אף לעגנו קיום מצוה ואין לדחות דשאני התם דאוכל מן המצוה עצמה פזית אז לא חיישינו מה שמעורב בו דבר אחר אבל בנד"ד יש לחוש דשפא ינדמן לו למצת מצוה אותם המצות שנייערו ע"י חשו"ק דהא ליתא דהנה כתבו התוס' שם בד"ה קא ס"ד דאף דאין דרוף לעשות פן התבלין יהיה יותר מן המצוה מ"מ נאספין התבלין במקום אחד ואכל מאותו צד שיש בו רוב תבלין עכ"ל הרי דהתוס' מפרש דיוצא בה אף שאינו אוכל ממנה רק פזית אחד ואף דאיכא בהו פזית רוב קצח מ"מ יוצא.

[איברא דתמי' לי דהיכי באמת יוצא בזה נהי דלא בטיל המצוה בקצח מ"מ הקצח לא בטיל במצוה נמי דהא המצוה הוא מיעוט והיכי בטיל הרוב במיעוט ואם נימא דכינון באמת נגד כל המצוה הוי הקצח מיעוט ובטיל מתחילה הקצח במצוה דהא ליתא דא"כ למה צריף לומר דאפיש לה תבלין טפי ממצוה דהא בלא"ה מוכח דבתר בטיל אזלינו דהיינו הקצח והואיל וא"א להיות כמבטל ולכן בטלי אבל למ"ד דבתר מבטל אזלינו היכי בטילי הא הוי מין במינו דהא המבטל יכול להיות כבטול לכו מעפשא.

וכן תמוה דמאי משני דלא אפיש להתבלין דלא בטיל להו למצוה מ"מ קשה דהא מ"מ הקצח נמי לא בטלה במצוה משום דהוי מין במינו דהמבטל יכול להיות כבטול וא"כ בתרנוייהו לא בטלי להנדי והיכי מצרפינו הקצח לכזית והדבר צע"ג.

והו אמת דלולי דברי התוס' הנה י"ל דמיירי באמת דאוכל את כולה ואז יוצא אף דמתחלה הנה סובר דלא עירב התבלין יפה בתוך הכזית מצוה ובמקום אחד המצוה יותר ובמקום השני התבלין יותר ונמצא דבמקום שהתבלין יותר בטיל המצוה בהם ונמצא שחסר מכזית וע"כ דבתר בטיל אזלינו והוי מין במינו ולכן אינו מבטל הקצח להמצוה ומשני דמיירי דעירב יפה ונמצא דבכל מקום המצוה יותר ולכן אינה בטילה המצוה אבל לעולם הקצח

אינו מצטרף לשיעור אף לשון התוס' שכתבו רוב תבלין לא משמע פן והדבר צ"ע] ולמ"ד דבית מבטל אזלינן מיירי דרוב מצה ומ"מ שמעינן מיניה דמצטרף הקצח לשיעור מצה משום דבטל ברוב דאם איתא דבעינן דיהיה אוכל כל פה עד שיגיע שיאכל מן המצה עצמה פזית מאי ראיה מייתי מיניה למ"ד דבית בטיל אזלינן דהא י"ל דלקח פזית אהד של מצה ותבלה בקצח באופן שצריף לאכול פולה ונמצא שרובו מצה דהא פתבו התוס' דזה אין דרף פלל שיהיה התבלין יותר מן המצה ואדרבה המצה הוא יותר מן התבלין אלא שהראיה הוא משום דלפעמים אם אוכל מן המקום שיש שם רוב תבלין נמצא הרי תבלין רובא וזה שייך אם סגינא שיאכל פזית מן הפל אבל אם נאמר דצריף שיאכל פזית מן המצה ע"כ צריף לאכול פולה ונמצא שהמצה היא רובא פנגד התבלין ואין פאן ראיה דבית בטיל אזלינן אלא ונדאי דס"ל להש"ס דסגי שיאכל פזית בין הפל ולמ"ד דבית בטיל אזלינן יוצא בכזית ואף דאית ביה רובא תבלין ולמ"ד דבית מבטל אזלינן אינו יוצא עד שיהיה באותו פזית רוב מצה ועכ"פ שמעינן מיניה דמצטרף התבלין לשיעור פזית וע"כ דנהפך התבלין להיות מצה וא"כ בנד"ד נמי בנדאי יוצא דאף שינדמן שיאכל המצה שנעצרה ע"י החשו"ק מ"מ פיון שנתבטל ברוב נהפך להיתר וכן נפשט נמי מה שאמר הרה"ג נ"י הנ"ל בשם הגאון מהרי"ט ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק מיר בספרו בנתערב מיעוט חמץ במצה אם מצטרף החמץ לשיעור מצה איברא דתמ"ל לי דנהי דמן התורה בטיל ברוב מ"מ פיון דקי"ל דחמץ בזמנו במשהו יבש ביבש א"כ בלא"ה אינו יוצא משום דהוי מצנה הבאה בעבירה דהא עובר על איסור דרבנן ואולי דמסתפק ליה לדעת הסוכרים דיבש ביבש בטיל חד בתרי אף בחמץ ולפי מש"כ הוא ראיה ברורה מהש"ס הנ"ל דמה לי קצח ומה לי חמץ דכיון דע"כ צ"ל דנתהפך המיעוט להיות פרוב אף בחמץ יש לומר פן: וכן נפשט נמי מה שנסתפק הפמ"ג ביו"ד בפתיחה להלכות מעורבות בחקירה הב' בחתיכה של היתר שנתערב בשני חתיכות של איסור אם נאמר דאחרי רבים להטות ונהו פולו איסור ולוקה על, כל אהד מגזה"כ או דאין היתר נהפך לאיסור ונשאר בספק ולפע"ד הוא ראיה מפאן דכמו דאמרינן דנהפך התבלין להיות מצה ויוצא בה מצנת מצה פשוט דה"ה לענן מלקות נמי אמרינן דנהפך דמ"ש [ומה שהעיר פבוד הגאון מו"ה יוסף נ"י מפק"ק הנ"ל על הפמ"ג הנ"ל מהא שכתב הר"ן בנדריים (דף נ"ט ע"ב) גבי הא דאמרינן שם דהגדל בחיוב חייב דהתירא לא בטיל שהאיסור דרכו להתבטל אבל לא ההיתר עכ"ל הרי דהתירא לא בטיל אבל באמת לא קשה מידי ודברי הר"ן צריף ביאור באמת דכיון דביטול איסור מפקינן מקרא דאחרי רבים להטות מה לי איסור בהיתר או היתר באיסור אלא הדבר פשוט דהר"ן לא כתב פן רק לענן גידולין דאף למ"ד דאין הגידולין פעיקר מ"מ אינו יכולין לבטל את העיקר ועוד נ"ל דעיקר סמך הר"ן אסברא השניה שכתב משום דלא טרח לבטולי וכו' ומדע דהא אדרבה אמרינן שם דליטרא בצלים שתקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה הרי מצינו דאף היתר בטיל באיסור.

דגידולין שהן טבל אוסרין את העיקר ונעשה גם העיקר טבל אלא ע"כ דהר"ן לא כתב פן רק היכא דלא טרח לבטולי ופשוט הוא]: ואין לדחות נמי דשאני התם בתבלה בקצח משום דאית ביה טעם מצה וטעם פעיקר ודמי לעושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן אדם יוצא ידי חובתו בפסח אבל בנד"ד אם ינדמן לו המצה שנעצרה ע"י חשו"ק אין בה טעם מצה פשירה.

דְּהָא נְמִי לִיתָא דְּהָא הַתּוֹס' הַקְּשׁוּ שְׁם בַד"ה אֶלָּא. דְּמֵאֵי רְאִיָּה בְּאַמַּת דְּבַתְר בְּטִיל אֲזֵלִינוּ דִּילְמָא מְשׁוּם דְּאִית בְּה טַעַם מְצָה וּכְמוֹ הַעוֹשֶׂה עֵיסָה מִן הַחֵיטִים וּמִן הָאֲנָרִז (בְּזַבְחִים דְּרַ ע"ח ע"א) דְּאֵר דְּרַבָּה אֲנָרִז אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ בְּפִסְחָא אִם יֵשׁ בְּה טַעַם דְּגָן וְע"כ מְשׁוּם דַּטַע"כ דַּא"ל"כ תִּקְשָׁה בְּאַמַּת לְמ"ד דְּבַתְר מְבַטֵּל אֲזֵלִינוּ מֵהַדְּ מַתְנֵי וְע"כ מְשׁוּם דְּאִית בְּה טַעַם מְצָה וְא"כ מִתְבַּלָּה בְּקִצְחָא נְמִי אִינוּ רְאִיָּה פִּן הַקְּשׁוּ הַתּוֹס' שְׁם וְתִירְצוּ דַצ"ל דְּהָרָה שְׁמַעְתָּא פְּלִיגָא אֵהָר דְּהֵתָם עַכ"ל וְלְכַאוּרָה דְּבַרֵי הַתּוֹס' צְרִיכִין בִּיאָוִר דְּהָא הִדִּין דְּהַעוֹשֶׂה עֵיסָה מִן הַחֵיטִים וּמִן הָאֲנָרִז הוּא מְשַׁנָּה עֲרוּכָה בְּחִלָּה פ"ג מְשַׁנָּה ד' וְהֵאִיר יִחְלֹק עַל מְשַׁנָּה עֲרוּכָה וְצ"ל דְּכֻוֹנְתָם דְּבַמְשַׁנָּה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּרַבָּה דְּגָן רַק דְּבַעֲיָנוּ נְמִי דִּיהָא בְּה טַעַם דְּגָן אֶבְל בְּתַבְלָה בְּקִצְחָא דְּרַבָּה קִצְחָא לֹא מְהֵי טַעַם דְּגָן אֶבְל בְּסוּגֵיָא דְּזַבְחִים שְׁם אֲמַרִינוּ בְּהִדְיָא דְּאֵר דְּרַבָּה אֲנָרִז יוֹצֵאִין בְּה ע"ז אֲמַרו הַתּוֹס' דַצ"ל דְּהָרָה שְׁמַעְתָּא פְּלִיגָא אֵהָר דְּהֵתָם וְס"ל דַּטַעְמָא לֹא מַעְלָה וְלֹא מוֹרִיד דְּאֵר דַּטַע"כ בְּכָל הָאִיסוּרִים מ"מ לְעֻנִין לְצִאֵת יָדֵי חוּבְתָא מְצָה לֹא נְפִיק דְּהָא בַטַע"כ גּוֹפֵה לְעֻנִין מִלְקוּת אִינוּ חֵיב עַד שְׁיִהֵי טַעְמוֹ וּמְשֻׁוֹ אֶבְל טַעְמוֹ וְלֹא מְשֻׁוֹ אֲסוּר וְאִין לֹקִין עָלָיו וְטַעְמוֹ וּמְשֻׁוֹ הֵינּוּ בְּדַאיָּא פְּזִיזָא בְּכַדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס וְאוּכַל פְּשִׁיעוֹר פֶּרֶס וְכַדְאֲמַרִינוּ בַע"ז (דְּרַ ע"ז ע"א) וְתַבְלָה בְּקִצְחָא דְּכַשִׁיָּה הֵי מְפָרֵשׁ הַש"ס דְּאֵר דְּאִין אוּכַל מְמַנָּה רַק פְּזִיזָא ג"כ יוֹצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ וְא"כ לִיָּא לְמִיָּר דְּמַצַּד הַטַעַם יוֹצֵא דְּהָא בְּטַעַם לִיָּא פְּזִיזָא מִן הַמְצָה דְּכָל הָאֲכִילָה אִינוּ אֶלָּא פְּזִיזָא וְע"כ מְשׁוּם דְּהַקְּצָח נִתְבַטֵּל בְּמְצָה וְנ"ל רְאִיָּה לְדְבַרֵי הַתּוֹס' דַּע"כ צ"ל פִּן לְדַעַת הַסּוּבְרִים דְּלֹא מְהֵי טַעַם דְּגָן רַק בְּאֲנָרִז מְשׁוּם דְּאֲנָרִז נִגְרַר אַחַר הַחֵיטִים וְעֵינִין בְּרַא"ש בְּהִלְכוֹת חֵלָה וּבִשְׁנוֹת אֵלֵיהוּ לְהַגְרָא ו"ל וּבְרִי"ט אֶלְגָּזִי בְּה' בְּכוֹרוֹת וְלְכַאוּרָה קְשִׁיָּא מִתְבַּלָּה בְּקִצְחָא דַּג"כ כְּשֵׁר וְע"כ דְּהֵתָם דְּרַבָּה מְצָה לֹא בְּעֵי לְטַעַם דְּגָן כְּלָל מְשׁוּם דְּקִצְחָא בְּטִיל בְּרוּב וְהוּי פְּוֵלָה מְצָה מִשָּׂא"כ הֵתָם דְּמִיָּרֵי דְּרַבּוֹ אֲנָרִז וּכְמוֹ דְּאֲמַרִינוּ בְּזַבְחִים וּלְפִיָּה הַקְּצָח לְסַבְרָא דַּטַעַם דְּגָן וְסַבְרָא דַּטַעַם דְּגָן לֹא מְהֵי בְּאַמַּת רַק בְּאֲנָרִז מְשׁוּם דְּנִגְרַר אַחַר הַחֵיטִים אֶבְל בְּשָׂר דְּבָרִים בְּעֵינִין שְׁיָהָא מִן הַחֵיטִים פְּזִיזָא בְּכַדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס וְכַמְש"כ הַרְמָב"ן בְּהִלְכוֹת חֵלָה ע"ש הֵיטִיב.

וְא"כ ה"ה בַּנְד"ד: וְאַמְנָם מַצַּד אַחַר נ"ל דְּלֹא מְהֵי בִיטוּל בַּנְד"ד דְּהֵנָּה כְּבָר יְדוּעַ דַּעַת הַמְרָדְכֵי בְּסוּף חוּלִין בְּשֵׁם רַבִּינוּ מְשׁוּלָם דְּלֹא שְׁיָהָ בִיטוּל בְּרוּב רַק שְׁהֵי הַרְוֵב הַיָּתֵר נִיָּר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ בְּתַחֲלָה וְאַח"כ נִתְעַרְב בּוֹ אֶבְל אִם תְּחִילַת בִּיאָתוֹ בְּתַעְרוּבוֹת אִינוּ יְכוּל לְבַטֵּל וְרְאִיָּה מִיָּבְמָה שְׂרַקְקָה דָם פְּשִׁיָּה מְשׁוּם דַּא"א בְּלֹא צַחְצוּחֵי רוּק וְלֹא אֲמַרִינוּ דְּמְבַטֵּל הַדָּם לְרוּק וְעוֹד רְאִיָּה מַש"ז שֶׁל זָב דְּמַטְמָא בְּמַשָּׂא מְשׁוּם דְּלֹא אֲפָשֵׁר בְּלֹא צַחְצוּחֵי זִיבָה וְלֹא אֲמַרִינוּ דְּמְבַטֵּל הַש"ז לְזִיבָה וּמִיָּתֵי לִיָּה הַמְשַׁנָּה לְמִלְּהָ בַפ"א מְהִלְכוֹת מְטַמְאֵי מְשַׁכָּב וּמוֹשָׁב הַל' י"ד וּבְנו"ב מַהֲד"ת בְּחֶלֶק יו"ד ס' נ"ד [וְע"ש דְּכַתְב דְּלֹא תִקְשָׁה מַד' הַמְרָדְכֵי דְּגִיגִית דְּאֲמַרִי לְהִיָּפָה דְּכֵינִן דְּתַחֲלַת בִּיאָתוֹ בְּתַעְרוּבוֹת אִינוּ נוֹהֵג דְּשִׁלִּי"מ דְּשִׁאֲנֵי הֵתָם דְּרוּב הַיָּתֵר הֵי נִיָּר בְּתַחֲלָתוֹ וְלֹא הֵי בִיאָתוֹ בְּתַעְרוּבוֹת רַק דְּהֵאִיסוּר בָּא בְּתַעְרוּבוֹת וּלְפִיָּה קִיל יוֹתֵר ע"ש] וְא"כ בַּנְד"ד נְמִי הָא כָּל זְמַן דְּלֹא קִרְמָה פְּנִיָּה בַּתְּנוּרָה לֹא מְצָה הִיא וְאִימְתֵי נַעֲשִׂית מְצָה שְׁיִוצֵאִין בְּה יד"ח בְּפִסְחָא הֵינּוּ לְאַחַר הָאֲפִיָּה וְאִז כְּבָר נִתְעַרְב עִם מְצָה הַפְּסוּלָה וְנִמְצָא שְׁתַּחֲלַת בִּיאָתוֹ בְּתַעְרוּבוֹת וּמַעוּלָם לֹא חָל עָלָיו שְׁם הַיָּתֵר עַל מְצָה כְּשֵׁרָה.

וְנֹה לֹא הָיָה נִרְאָה לְחַלֵּק דָּלָא פְתָבוּ בְּן רַק בְּתַעְרוּבוֹת שֶׁל לַח בָּלַח כְּמוֹ בַשׁ"ז שֶׁל זָב אוֹ בִיבְמָה שֶׁרַקְקָה דָּם דְּמַעֲנֵרְב בְּתוֹךְ הָרוֹב גּוֹפָא הָאִיסוֹר דְּאִיתְרַע הָרוֹב וּלְפִיכָה אִינוּ יְכוּל לְבַטְלוֹ אֲבָל בְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ כְּמוֹ בְּנִד"ד דְּהֵיקִיתָר עוֹמֵד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ לֹא אִיכְפַת לָן מַה שֶׁתְּחַלַּת בִּיאָתוֹ בְּתַעְרוּבוֹת וּכְעֵין סְבָרָא זֹו מִמֶּשׁ פְּתַב הַמ"ל שֶׁם לִינְשֵׁב דְּבָרֵי חֲכָמֵי אֲשַׁכְּנֵוּ שֶׁכ' דְּמַהֲנֵי בִיטוּל לְחַלֵּב שֶׁל אֲבָר הַיִּנְצָא ע"ש [וְאָכֵן לְמַה שֶׁפְּתַב הַנּו"ב שֶׁם דְּבָבִיטוּל בַּס' מוֹדָה הַמְרָדְכֵי אִין הַכְרַח לְסְבָרָא הַנ"ל וְדו"ק]: וְאִמְנָם לַעֲנ"ד אִין נִרְאָה לְחַלֵּק בְּזֵה דְּהָא ע"כ צ"ל דְּסִבְרַת הַמְרָדְכֵי הוּא מִשּׁוֹם דְּכָל עֵיקָר דִּין דְּבִיטוּל בְּרוֹב יִלְפִינוּ מֵאֲחָרֵי רַבִּים לְהַטוֹת וְשֶׁם הָרוֹב נִיכָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְא"כ גַּם לִיבֵשׁ בְּיָבֵשׁ אִינוּ רִאָיָה דְּבִיטוּל מוֹעִיל דְּהָא לֹא דְּמֵי לְקָרָא דְּאֲחָרֵי רַבִּים לְהַטוֹת וּמִנ"ל דְּבַכְה"ג מְהַנֵּי בִיטוּל בְּרוֹב וְא"כ נִפְל פִּיקְתָּא בְּבִירָא וְנִפְל כָּל הֵיקִיתָר שֶׁפְּתַבְנוּ: אִף כָּל זֵה לֹא הֵוָּצַרְכְּנוּ לְכַתּוּב רַק לְפִי הַנְּחָה שְׁגַם הַעֲרִיכָה צְרִיף לְהִיּוֹת עַל יְדֵי גְדוּל שֶׁפָּל מַעֲשֵׂה עֲשִׂינִית הַמַּצָּה לִישְׁתָּה וְעֲרִיכְתָּה וְאִפִּיָּה הַפֵּל בְּעֵינֵי לְשִׁמָּה אֲבָל בְּאַמַּת בְּכָל דְּבָרֵי הַגְּאוּנִים ו"ל שֶׁהֵבִיא הַטוֹר בַּס' ת"ס שְׁאוּסְרִין עֲשִׂינִית מַצָּה ע"י חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן לֹא הֵוָּצַר בְּדְבָרִים רַק לִישָׁה אוֹ אִפִּיָּה אֲבָל עֲרִיכָה לֹא הֵוָּצַר כָּלֵל דְּמַעֲכָב ע"י חֲשׁו"ק וְאִפְשָׁר דָּלָא בְּעֵינֵי רַק הַתְּחַלַּת עֲשִׂינִית הַלְחָם דְּהֵינּוּ הַגְּלָגוּל וְגַמֵּר הַעֲשִׂיָּה שִׁיָּהִי לְשִׁמָּה דְּהֵינּוּ הַאִפִּיָּה אֲבָל עֲרִיכָה דְּהוּא בְּאַמַּצְע לֹא אִיכְפַת לָן דְּהָא זֵה אִינוּ צְרִיף לְלַחֵם דְּאִף אִם לֹא יַעֲרִיף אוֹתָם וַיִּאֲפְנוּ כְּנֹלָה כְּמוֹ שֶׁהִיא וְלֹא יִחַלְקָה לְעִיסוֹת קְטַנּוֹת ג"כ מִיְקָרֵי לַחֵם וַיּוֹצֵא בָּהּ יד"ח מַצָּה וְא"כ מְהִיכָא תִּיתֵי דִּיהִיָּה בְּעֵינֵי לְשִׁמָּה וּכְעֵין זֵה אִמְרִינוּ בְּזַבְחִים נ"ד דְּמַש"ה בְּאַשְׁם לֹא פָּסִיל שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ וְאִף דְּכַתִּיב בָּיָה הוּא מִשּׁוֹם דְּלֹא פְתִיב בָּיָה הוּא אֵלָא לְאַחַר הַקְּטָרַת אִימּוּרִים וְהוּא עֲצָמוֹ שְׁלֵא הַנּוֹקְטָרוֹ אִימּוּרִין כְּשֶׁר וּפְיָרֵשׁ רַש"י דְּלִיכָא לְמִימַר בְּהַקְּטָרָה דְּבַעֲי לְשִׁמּוֹ לְעַכָּב דְּהוּא עֲצָמוֹ שְׁלֵא הַנּוֹקְטָרוֹ אִימּוּרֵי כְּשֶׁר וְא"כ אִף אֲנִי נֹאמַר הַאִיף אִפְשָׁר דְּבַעֲי לְשִׁמָּה בְּעֲרִיכָה כִּינּוּן אִם לֹא יַעֲרוֹף הַעִיסָה ג"כ הֵוָּי לַחֵם וְכְשֶׁר לְצִאת בּוֹ: וְעוֹד בְּעֵיקָר הַדְּבָר שֶׁהוֹצִיאֵו הַגְּאוּנִים ו"ל הַשְּׂאֵלְתוֹת בַּפ' צוֹ וְרַב כֹּהֵן צָדֵק וְרַבֵּינוּ יוֹסֵף טוֹב עָלָם דְּלִישָׁה וְאִפִּיָּה דְּמַצָּה בְּעֵינֵי ע"י גְדוּל צְרִיף לְעֵינֵי בְּזֵה דְּמֵאִין הוֹצִיאֵו כִּן דְּהִנֵּה בְּאַמַּת דְּבָר זֵה לֹא מְצִינוּ מְפֹרֵשׁ לֹא בְּבִבְלֵי וְלֹא בְּתוֹסְפָתָא וְלֹא בִּירוּשָׁלַיִם דְּפָסוּל ע"י חֲשׁו"ק וְגַם הַרְמְב"ם לֹא הִזְכִּיר דִּין זֵה כָּלֵל וְכִן רַב הָאֵי גְאוּן ו"ל מְכַשִּׁיר בְּאַמַּת אִם אִפְאַה חֲשׁו"ק בְּפָנֵי גְדוּל ע"י שְׁימּוֹר כְּתִיקוּנָה וּכְמוֹ שֶׁפְּתַב הַטוֹר בְּשִׁמּוֹ.

וּבְאַמַּת לְפִי מַש"כ הַתּוֹס' בַּע"ז (דָּף כ"ז) דְּמַשׁו"ה מְכַשִּׁיר ר"י מִלָּה בַּא"י וְאִף דַּס"ל לַר' יְהוּדָה דְּבַעֲינֵי מִלָּה לְשִׁמָּה הֵינּוּ מִשּׁוֹם דְּסַתָּם מִלָּה הֵוָּי לְשִׁמָּה הָרִי דַּס"ל לְהַתּוֹס' דְּבַדְבָר שֶׁסַּתְּמוּ לְשִׁמָּה כְּשֶׁר ע"י א"י מִשּׁוֹם דְּלֹא גָרַע מְסַתְּמָא נִרְאָה דְּגַם הָרֵא"ש בְּהַלְכוֹת ס"ת דְּהוֹצֵרָה לְתַרְץ בְּאִנְפֵּן אַחַר מִשּׁוֹם דְּאִינוּ אֵלָא רַגַע אַחַת וְצִינִית לְעֲשׂוֹת לְשִׁמָּה אִינוּ חוֹלֵק עַל סְבַרַת הַתּוֹס' דִּי"ל דְּהָרֵא"ש ס"ל דְּסַתָּם מִלָּה לֹא הֵוָּי לְשִׁמָּה דְּאִפְשָׁר דְּמָל לְשֶׁם רְפוּאָה וְכִינְצָא וּמַשׁו"ה הַנּוֹצֵרָה לְתַרְץ בְּדָרָה אַחַר אֲבָל בְּדָרָה שֶׁסַּתְּמוּ לְשִׁמּוֹ מוֹדָה לְהַתּוֹס'.

וְא"כ בְּמַצָּה שְׁאוּפָה הַיִּשְׂרָאֵל קוֹדֵם הַפֶּסַח בְּנוֹדָאֵי סַתְּמָה לְשִׁמּוֹ קָאֵי וְתַדַּע דְּאִף ב"ש דַּס"ל דְּבַעֲינֵי סוֹפָה לְשֶׁם חַג אִינוּ פּוֹסֵל מְסַתְּמָא רַק בְּעוֹשֵׂה קוֹדֵם ל' יוֹם לְפָנֵי הַחַג אֲבָל בְּתוֹךְ ל' מְפֹרֵשׁ בְּהִדְיָא בְּמַשְׁנָה שֶׁם דְּכְשֶׁר אִפְּלוּ בְּסַתְּמָא דְּאִלוּ בְּמְפָרֵשׁ לְשֶׁם חַג תַּנּוּ שֶׁם לְהִדְיָא דְּאִפְּלוּ עֲשָׂאָה מִתְּחִילַת הַשְּׁנָה כְּשֶׁרָה וְע"כ בְּתוֹךְ ל' אִפְּלוּ בְּסַתְּמָא כְּשֶׁר וְא"כ מְמִילָא גְלַמֵּד דְּכְשֶׁר נְמִי ע"י חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן דְּהָא ע"י חֲשׁו"ק לֹא גָרַע מְסַתְּמָא וְא"כ

צ"ע דלמה פסלו ע"י חשו"ק (ולא קשיא מבציקות של א"י דאמרינו ובלבד שיהיה כפזית מצה באחרונה דשאני התם דמייירי בבצק שעשאה לעצמו ופשיטא דלא הוי לשמה אבל מצה שאופה ישראל גדול לפסח רק שמעשה האפייה עושה ע"י חשו"ק מהיכי תיתי למפסליה] וליכא למימר דהם מייירי באפה קודם ל' יום דהא ליתא דהא דעת הגאונים ז"ל דאין אופן מצת מצוה רק בע"פ אחר תצות וכמו שכתב הטור בשם בס' תנ"ח וצ"ל דהגאונים לא ס"ל לסברת התוס' אלא ע"י חשו"ק גרע מסתמא משום דחשו"ו אדעתיה דנפשיה קעביד ונ"ל דהיינו טעמיה דהרב"ם ז"ל דהשמיט דברי הגאונים הנ"ל משום דס"ל פהתוס' וכן הרב האי גאון ז"ל ג"כ נ"ל דס"ל פהתוס' ולפי זה עיקר דבר זה איפשר אפיית מצה ע"י חשו"ק תלי בפלוגתא דרבננותא.

ונ"ל זה בלישה ואפי' אבל בעריכה לא הוזכר בדברי הגאונים לפסול ע"י חשו"ק: ואל יחשדני שומע שנעלם ממני דברי רש"י ז"ל בפסחים (דף מ') דכ' להדיא בד"ה ולעביד שיקמור מאפייה ואילף ופירש"י משעה שמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקוטוף שלה ונתינתה לתנור עכ"ל הרי בהדיא דס"ל לרש"י דאף עריכה וקוטוף בעינן לשמה ובאמת שהפ"ח בס' ת"ס הוציא מד' רש"י ז"ל כן אבל לענ"ד נראה דמדברי רש"י ז"ל אינו ראיה פלל דפשוט רש"י ז"ל כתב זה לפי קושיות הש"ס דאם נימא דסגי בשיקמור שאחר הלישה אמאי אינו יוצא בבציקות של עובדי כוכבים נהי דהלישה לא הנה לשמה מ"מ יכול לעשות לשמה בעריכה או בקטיפה ויתקן בזה מה שמתחלה לא נעשו לשמה אלא ונדאי דהלישה עצמה בעינן לשמה אבל לפי המסקנא דבלישה עצמה בעינן לשמה אה"נ די"ל דעריכה וקוטוף לא בעינן לשמה פלל: ושוב מצאתי להפ"ח שם ג"כ בדעת רב האי גאון ז"ל דס"ל פהתוס' דסתם מצה הוי לשמה והלכך אפשר בחשו"ק ות"ל שפונתי לדעתו הגדולה אף מדבריו ז"ל משמע דמצה לעולם מסתמא לשמה ולפי מש"כ לא אמרינן דסתמא לשמה רק בתוך ל' יום קודם הפסח וכמו בסופה בתוך ל' יום לחג.

ומדי דברי בדברי הפ"ח ראיתי לכתוב בכאן מה שנ"ל לתמוה על דבריו ז"ל שם במשכ"ש דאמנם קשה ע"ז מההיא דבציקות של עובדי כוכבים וכו' דלמה אינו יוצא בה הא סתמא לשמה קאי ואני תמה עליו דהיאך עלה בדעתו להביא ראיה מזה דאם אמרינן דסתם מצה לשמה של ישראל גדול משום דסתם עושה אותה לצורך החג יאמרו בבצק של א"י שאפואוהו לצורך עצמו אתמהו ומאי שייך שם דסתמא לשמו פינן דעשהו בשביל א"י.

ומש"כ עוד שם להסתפק לדעת הר"ש ז"ל דמחלק בין עיבוד העור לגט האף הדין במצה איני יודע מה זו ספיקא דפשיטא דדמי לגט דלישה צריך לזה שהיות והמשך זמן בנודאי לא ציינת לעשות הכל לשמה.

ומש"כ עוד דבנ"ד דמי טפי לגירושין דסתמא לאו לשמה קאי תמיהני דנעלם ממנו הסוגיא דסופה (דף ט') דבתוך ל' סתמא לשמה קאי ומאי שנא מצה מסופה לענין זה. ומה שהקשה עוד ממצת כותי דאמרינן דמהו דתימא לא בקיאי בשימור אלמא בעינא שימור לשמה ולא סגי בסתמא.

וגם זה צ"ע דמאי ראיה דילמא ישראל העושה עיסה קודם הפסח ומצונה לשומר מה מחימוץ סתמא לשמה מכונן דלאיזה ענין מצונה לשומר מחימוץ אבל איי העושה מצה לעצמו פיון שאינו יודע שצריך שימור לשם מצנה סתמא לא הוי לשמו.

וגם מה שפכת בפשיטות דשימור לשם מצה הוא מה"ת אין זה ברור כ"כ ודעת הח"י הוא להקפיד וכמש"כ לעיל בתשובה הקודמת ע"ש: ומענין מה שפכתתי לעיל דגבי מצה אין העריכה מעכב אין להקשות על זה מהא דתנו במנחות (דף נ"ה) דחייב אם החמיץ המנחה על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה ומפקינן לה בגמ' מדכתיב לא תאפה חמץ דאפייה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה וכו' ואם איתא דעריכה אינו מעכב למה חייב על החימוץ [וכן הקשה רב וגדול אחד מפ"ק מהא דתנו במנחות (דף צ"ו) גבי חביתי כ"ג דלישתן ועריכתן ואפייתן בפנים ודוחות את השבת ואם איתא דאינו מעכב היכי דוחה את השבת]: והנה מהתם לא קשיא כ"כ דהא מצינו גם הידור מצנה דדוחה את השבת וכמו בעומר דהיה בא עשרון משלש סאין בין בחול ובין בשבת ואף דזה אינו אלא כדי שייצא עשרון מוכחר ואינו לעכובא ואעפ"כ היה מרבה בקצירה ובהקדה כדי לעשות מצנה מן המוכחר וא"כ גבי עריכה נמי יש לומר דמ"מ הידור מצנה יש בזה כדי שיהיו חלות נאות ולכן דוחות את השבת אבל מההיא דחייב משום חמוץ על העריכה בפני עצמה בנודאי קשיא: ואמנם אחר העיון גם מזה לא קשיא דהא משנה ערוכה שנינו במנחות (דף ע"ו) דכל המנחות באות עשר עשר חלות וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' מעשה קרבנות הל' י"ז וע"ש בלח"מ דאפילו במנחת הסולת דהיתה נקמצת סולת באו השיריים חלות ודעת המ"ל שם דדוקא ד' מיני מנחות דהיינו מחבת ומרחשת ומנחת מאפה תנור דהיו באות או חלות או ריקין דנאפו קודם קמיצה היו צריכות עשר חלות ע"ש היטיב] וע"כ דילפי ממנחת מאפה תנור דהיו באות או חלות או ריקין וכיון שכן י"ל דהתם באמת גבי מנחות עריכה מעכבת דלא מבעי אם היה מביא ריקין דע"כ צריך עריכה עד שיהיו דקין פרקיין אלא אפילו אם היה בא חלות מ"מ צריך לערוך אותה ולתקנה כדי שיהיה כתמונת חלה דהא צריך לתקנה כדי שיוכל לכווס בדפוס דנודאי בדפוס היה ניתן כמו לחם הפנים ושתי הלחם אבל במצה דלא כתיב חלות שפיר י"ל דאין העריכה מעכב.

ושוב ראיתי להטור בסי' ת"ס שכ' דהרא"ש היה משתדל במצת מצנה והיה מסייע בעריכתו ע"כ ומדהיה מסייע גם בעריכתו ע"כ דס"ל דגם העריכה צריכה לשמה ואולי משום דאסור לעשות מצות שיהיה עבה טפח ע"כ צריך לערוך אותו כדי שיהא דקין.

או אפשר ע"פ דאיתא בירושלמי בחלה פ"ב הלכה א' דמשו"ה עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה דילפינן חלה חלה ממילואים דכתיב שם וסלת לחם שמן אחת וגו' ע"ש וא"כ י"ל דילפינן נמי לחם לחם מהתם כמו התם בעינן חלות ה"נ בעי חלות ואף דבחלה לא בעינן דיהיה חלות דוקא שאני התם דחיובא משעת גילגול הוא ואינו שייך לומר דאם לא עשאן חלות דיהיה פטורה דכבר נתחייבה משעת גילגול.

ומיהו יש להסתפק מהו נקרא חלות גבי מנחות אם יש לזה תמונה ידוע דנקרא חלה או דאין לה צורה ידוע ויכול לעשותה כמו שירצה אף דאם נאפות העיסה עבה נקראת חלה ואם נאפית דקה מקרי ריקין וצ"ע בזה.

וע"פ דברי המ"ל ז"ל הנ"ל דמנחת הסולת דהיתה נקמצת סולת השירים הנה הפהו יכול לעשות בהם כל מה שירצה או לאפות או לבשל בקדרה וגם פשאופה אינו מחויב לעשות עשר חלות נ"ל לבאר לשון הפתוב בפ' ניקרא דכתיב כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ והנה לא הזהיר הפתוב רק שלא לחמץ קודם הקמיצה ובזה הזהיר על כל העשיות שלא תעשה חמץ ואלו בפ' צו פתיב לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי ודרשינו במנחות שם מדסמך חלקם ללא תאפה לאשמעינו דאפילו חלקם לא תאפה חמץ והנה קשה לכאורה דלמה לא פתיב הך אזהרה דאפילו חלקם אסור לחמץ בקרא דפ' ניקרא ומ"ש דהוצרך למכתב הך ועוד דמ"ש בחלקם לא פתיב רק לא תאפה והנה באמת הך לא תאפה באה ללמד על הפלל פולו דחייב על כל מעשה בפני עצמה אבל צריך להבין לפי הפשט דמ"ש גבי חלקם פתיב לא תאפה דוקא: ואכן לפי דברי המ"ל ז"ל הנ"ל א"ש בפשיטות די"ל דבפ' ניקרא איירי במנחת מחבת ומרחשת ומאפה תנור דהקמיצה היתה אחר האפיה ולפיכך לא משפכת לה אסור חמוץ בשירים דכבר נאפה קודם הקמיצה וקי"ל דהאפוי אינו בא לכלל חמוץ.

[ואפשר דחזו"ל דקים להו דאפוי אינו בא לכלל חמוץ סמכו אהך קרא מדלא פתיב אסור חמוץ בשירים של ד' מנחות ודו"ק] והלכך לא פתיב רק המנחה אשר תקריבו לה' דהיינו קודם הקמיצה דוקא ובזה חייב על כל עשייה ועשייה דהא צריך ללוש ולערות ולאפות חלות או ריקין אבל בפ' צו י"ל דמייירי במנחת הסולת ובמנחת הסולת הוא להיפך דקודם הקמיצה לא שייך אזהרה על העשייה דקודם הקמיצה לא הנה עשייה כלל דהיתה נקמצת סולת ולכן פתיב לא תאפה חמץ חלקם דעיקר אזהרה הוא על חלקם לאחר הקמיצה דאסור לחמץ השירים ובשירים ליכא אלא אזהרה אחת על האפיה בלבד משום דע"כ או דצריך לאפות השירים או לבשל אותן בקדרה ואם בשלן בקדרה ג"כ עובר משום לא תאפה דבישול בכלל אפי' והא דנקט אפיה משום דהוא דבר השכיח יותר אבל על הלישה והעריכה א"א לחייבו פינו שאינו מחויב לעשות פן דהא אם רוצה יכול לבשלו בקדרה והלכך אף אם יערך ג"כ אינו חייב על החמוץ ולכן לא פתיב רק לא תאפה חמץ פן נראה לי לפרש לשון הפתוב לפי ענ"ד וכל זה נ"ל נכון בעז"ה: ולענין מה שפתיבתי לעיל אי מהני ביטול למצה שאינה משומרת שנתבטלה בתרי אין לומר דמצה הוי דבר שבמנין ודבר חשוב דהא ר"ע סובר דכפרות בע"ב נמי הוי דבר חשוב ולא בטיל וכן פסק בשו"ע בריש סימן ק"י ופשוט דלחם מצות הם בכלל כפרות של בעה"ב ואינם בטילין דהא ליתא דנראה דלא נקרא פפר דבר חשוב רק לאחר האפיה אבל הך התעוררות הוא קודם האפיה וצ"ע בזה והנלע"ד פתיבתי בעז"ה: סימן כט פתיב הטוש"ע בס' תע"ז סעיף א' ויהא זהיר לאכול האפיקומן קודם חצות והוא ממימרא דרבא בפסחים דף ק"כ ע"ב) אכל מצה בזמן הזה לאחר חצות לראב"ע לא יצא י"ח וכתב הרא"ש ע"ז וז"ל לכאורה נראה דהלכה כראב"ע דסתם מתניתין פנותיה דתנן הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכן סתם מתניתין דאיזהו מקומן ובפ"ק דברכות ומיהו בפרק הקורא את המגילה למפרע איכא סתמא כר"ע ומאי אולמא תרי או תלת סתמא מחד סתמא מיהו נכון להחמיר כראב"ע דאפשר דר"ע מודה להרחיק את האדם מן העבירה באסור דאורייתא וכן הנה נוהג ר"ת ז"ל לאכול האפיקומן קודם חצות עכ"ל הרא"ש ומשמע מלשונו ז"ל דלא חשש אלא לענין להחמיר לכתחלה לאכול קודם חצות משום

דאָפּשער דר"ע נמי מוֹדָה דְּמִדְּרָבָּנָן צָרִיךְ לְהִרְחִיק כְּמוֹ כָּל קַדְוָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם וּלְיֵלֶה דַעֲשׂוּ חֲכָמִים הִרְחָקָה שְׂלֵא לְאָכֹל אֶלָּא עַד חֲצוֹת אַבְל לַעֲנִין אִם אַחַר מְלֶאכֶלֶת פְּזִית רֵאשׁוֹן עַד אַחַר חֲצוֹת אִם מְבָרַךְ עַל אֲכִילַת מִצָּה מִשְׁמַע מִדְּבָרָיו שְׂמֵבְרָךְ פִּינֵן דְּלֵר"ע פְּשִׁיטָא שְׂצָרִיךְ לְבָרַךְ אַף אִי אִית לִיה הִרְחָקָה דְּהִרְחָקָה מִדְּרָבָּנָן אִינוּ אֶלָּא לַעֲנִין לְכַתְּחִלָּה כַּמ"ש הַתּוֹס' בְּסו"פ ע"פ (דף ק"כ ע"ב) ד"ה אָמַר רַבָּא [וְהוּא מְפֹרָשׁ בְּמִשְׁנֵה קַמָּא דְּבִרְכוֹת מְהָא דְּאָמַר ר"ג אִם לֹא עָלָה כּו' וְלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים כּו' וְהוּבָא רְאִיָּה זֶה בְּתוֹס' שָׁם וְדָלָא כְּמוֹ שְׁנֵרְאָה דַעַת ר' יוֹנָה בַּפ"ק דְּבִרְכוֹת וְדו"ק] וְאִף דְּלֵרֵאב"ע בְּנוֹדָאִי אָסוּר לְבָרַךְ אַחַר חֲצוֹת וְאִם מְבָרַךְ הֵנִי בְּרַכָּה לְבִטְלָה מ"מ הָא מִשְׁמַע מִדְּבָרֵי הָרֵא"ש ז"ל דְּאִין אָנוּ חוֹשְׁשִׁים לְדְבָרֵי רֵאב"ע אִף לְסַפֵּק פִּינֵן דְּאִין הִכְרַע מְסַתִּימוֹת דְּמִתְּנִיתָן כְּמֵאן הִלְכָה מְמִילָא הִדְרִינֵן לְכַלְלִין דְּהִלְכָה כִּר"ע מִתְּבִירוֹ מִיְהוּ מַד' הָרֵא"ש בַּפ"ק דְּבִרְכוֹת נִרְאָה בְּהִדְיָא דְּאִסְתְּפוּקִי מְסַתְּפֵק כְּמֵאן הִלְכָה וְדְבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה וְכֵן הִר"ן בְּמַס' פְּסָחִים מְסַתְּפֵק בְּזֶה כְּמֵאן הִלְכָה: אָמְנָם דַעַת הַתּוֹס' בְּסַפ"ב דְּמַגִּילָה דְּהִלְכָה כִּרֵאב"ע מְשׁוּם דְּאִיכָּא ג' סְתָמָא כִּרֵאב"ע וּמְסִימֵי הֶתֶם הֵכִי וְז"ל וְא"כ צָרִיךְ לְמַהֵר לְאָכֹל מִצָּה בְּלִילֵי פְּסָחִים קוֹדֵם חֲצוֹת וְאִפְּי' מִצָּה שֶׁל אֲפִיקוֹמָן שְׁהָרִי חַיִּיב מִצָּה בְּזֵמַן הַזֶּה הֵנִי דְּאוֹרֵייתָא אַבְל בְּהַלֵּל שֶׁל אַחַר אֲפִיקוֹמָן אִין לְהַחֲמִיר כ"כ שְׁהָרִי מִדְּרָבָּנָן הוּא עַכ"ל וְכֵן הוּא דַעַת הַסְּמ"ג לְהִדְיָא בְּעֵשִׂין רַכ"ו וְז"ל פּוֹסֵק רַבִּינוּ יִצְחָק כִּרֵאב"ע שְׁהָרִי וְכו' וְצָרִיךְ לְהַזְהֵר בְּמִצָּה וְכו' וְאִע"ג דְּבִפְרָק הַקּוּרָא אֶת הַמַּגִּילָה לְמַפְרַע סְתָם לֵן תַּנָּא כִּר"ע בְּטַל אוֹתָהּ סְתָמָא יַחֲדִית מְפָנִי כָּל אֶלָּה עַכ"ל וְא"כ נִרְאָה דְּאִין לְבָרַךְ עַל הָאֲכִילָה אִם אַחַר מְלֶאכֶלֶת עַד אַחַר חֲצוֹת דְּהָא לְדַעַת הַתּוֹס' וְהַסְּמ"ג לֹא יֵצֵא יַד"ח פְּלֵל וְסַפֵּק בְּרְכוֹת לְהַקְּל [שׁוּב מִצָּאתִי לְהַדְּגוּל מְרַבְּבָה בְּסִי הַנֶּזְכָּר שֶׁפֶתַב ג' כְּ דְּאִין לְבָרַךְ אִם אַחַר לְאָכֹל עַד אַחַר חֲצוֹת וְעִי' גֵּרְסַת הָרִי"ף וְהָרֵא"ש בַּפ"ק דְּבִרְכוֹת]: וְרֵאִיתִי לְדַקְדָּק לְכַאוּרָה לְפִי דַעַת הַפּוֹסְקִים ז"ל דְּהִלְכָה כִּרֵאב"ע דְּמֵן הַתּוֹרָה אִינוּ נֶאֱכָל עַד אַחַר חֲצוֹת לְמָה לֹא עֲשׂוּ חֲכָמִים הִרְחָקָה לְדְאוֹרֵייתָא ע"ז כְּמוֹ שֶׁעֲשׂוּ חֲכָמִים סִיג וְהִרְחָקָה גְּבִי כָּל הַקַּדְוָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם וּלְיֵלֶה דְּמִצְוֹתָן מֵן הַתּוֹרָה עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר וְעֲשׂוּ חֲכָמִים סִיג לְתוֹרָה כְּדִי לְהִרְחִיק הָאֲדָם מִן הָעֵבְרִיָּה וְאָמְרוּ שְׂאִינֵן נֶאֱכָלִין אֶלָּא עַד חֲצוֹת כְּמוֹ שְׂמִפְּרָשׁ בְּמִשְׁנֵה דַּפ"ק דְּבִרְכוֹת [וְכַפ' אִיזְהוּ מְקוֹמָן גְּבִי חֲטָאֵת וְאֲשָׁם וְתוֹדָה וְאִיל נִזִּיר] א"כ גְּבִי פְּסַח וּמִצָּה נְמִי אֲמַאי לֹא עֲשׂוּ חֲכָמִים סִיג לְתוֹרָה שְׂלֵא לְאָכֹל פְּסַח וּמִצָּה שְׁעָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּי שְׁעוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת וְכֵמוֹ גְּבִי חֲמִץ בִּי"ד שֶׁעֲשׂוּ חֲכָמִים הִרְחָקָה לְדְאוֹרֵייתָא שְׁנֵי שְׁעוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת לִר"י דְּקִייל"ן פְּנוּתִיָּה דַס"ל דְּאֲדָם טוֹעָה בְּשְׁתֵּי שְׁעוֹת אִע"ג דְּמֵן הַתּוֹרָה אִינוּ אָסוּר בְּחֲמִץ בִּי"ד אֶלָּא מִחֲצוֹת וְאִילָּה: וְעוֹד נִרְאָה דַכ"ש הוּא מְהֶתֶם דְּאִף דְּגְּבִי קַדְוָשִׁים נִמְשָׁךְ זְמַן אֲכִילָתוֹ עַד עֲמוּד הַשַּׁחַר וְלִיכָּא לְמִיחַשׁ כ"כ שְׂמָא יְטַעָה וְיֵאכֵל אַחַר עֲמוּד הַשַּׁחַר דְּהָא אָמְרִינֵן בְּפְסָחִים דָּף י"ב דְּבִין יִמְמָא לְלֵילָא לֹא טַעוּ אִינְשֵׁי אִעֲפ"כ חֲשׂוּ חֲכָמִים וְעֲשׂוּ הִרְחָקָה.

גְּבִי פְּסַח וּמִצָּה דְּזִמְנָן בְּחֲצוֹת וְשִׁיךְ טְפִי לְמַגְזֵר לֹא כ"ש שְׂצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיג: וְאִין לְהַתְּעַקֵּשׁ וְלוֹמַר דְּכָאן לֹא רָאוּ חֲכָמִים לְגִזְזוֹר מְשׁוּם דְּהִזְמֵן הוּא מוֹעֵט כ"כ דְּפְסַח וּמִצָּה אִינוּ נֶאֱכָלִין אֶלָּא בְּלִילָה כְּמִפְּרָשׁ בְּתוֹרָה וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה וְנִינְשִׁינִת בְּמִשְׁנֵה דְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן וּמִצָּה נְמִי אֲתַקֵּשׁ לְפְסַח וְכֵמוֹ דְּתַנָּיָא בְּתוֹסְפֵתָא דְּפְסָחִים הַפְּסַח וּמִצָּה וּמְרוֹר מִצְוֹתָן מִשְׁתַּחֲשָׁד וְהוּבָא בְּתוֹס' בְּרִישׁ עֲרַבֵי פְּסָחִים (דָּף צ"ט ע"ב ד"ה עַד שְׁתַּחֲשָׁד) וְכַתְּבוּ שָׁם בְּתוֹס' הַטַּעַם מְשׁוּם דְּמִצָּה וּמְרוֹר אֲתַקֵּשׁ לְפְסַח וּקְצַת צ"ע דְּמַאי הִנְחָרְכוּ

להיקשר תיפוק ליה דהא הך קרא דבליגה הנה אמצה נמי קאי דהא דכתיב ואכלו את
הבשר בליגה הנה צלי אש ומצות ומשמע דבליגה הנה אמצה נמי קאי ואולי דעיקר
פוננתם הוא אמרור דמרור נמי בליגה דנוקא משום דהוקש לפסח] הלכך פל זמן משך
אכילתן אינו אלא ששה שעות ולא דמי לקדשים הנאכלין ליום ולילה דעשו בהם חכמים
סייג דהתם זמן אכילתו הוא קרוב למעל"ע מזמן שחיטתן שהוא אחר תמיד של שחר עד
הבוקר שלמחר וגם גבי ק"ש של ערבית דעשו בהם חכמים סייג התם נמי זמן קריאתה
הוא פל הלילה ולפי שיטת ר"ת ז"ל יכול נמי להתחיל לקרוא מפלג המנחה אבל פאן
אפשר לומר פיון דזמנה מועט כ"כ לא רצו חכמים לעשות בהם סייג כדי למעט בזמן
אכילתה ובפרט להביא קדשים לבית הפסול ונמצא שהיה קלקולו יתר על תקונו והא לא
דמיא אלא לק"ש של שחרית דזמן קריאתה הוא עד שלש שעות ו היום מן התורה ולא
עשו בהם חכמים סייג כמו גבי ק"ש של ערבית דלא אשתמיט בשום דנוקתא מהש"ס דעשו
חכמים הרחקה גבי ק"ש של שחרית ובנודאי היינו טעמא משום דכל זמן קריאתה אינו
אלא שלשה שעות לא עשו חכמים בה נמי הרחקה שיהיה זמן קריאתה מועט יותר: אמנם
הא ליתא פלל דמנין לנו לחלק חלוקים מדעתנו סברא זו מה שלא נמצא פלל בש"ס
ופוסקים לומר דיש נ"מ בין דבר דזמנו מרובה לדבר שזמנו מועט ובאמת גבי ק"ש של
שחרית נמי צריך תלמוד אמאי לא עשו חכמים הרחקה לדאורייתא כמו שעשו סייג גבי
ק"ש של ערבית וצריך עיונא במקדשים: ואין לומר נמי טעמא אחרניא בזה שלא עשו
חכמים סייג גבי פסח ומצה והוא משום דאמרינן בשבת (דף כ ע"א) דבני חבורה זריזין
הן הלכך לא חשו חכמים לעשות סייג פיון דזריזין הן בנודאי לא יעברו זמן אכילתם
ובנודאי ימירו לאכול כדי שלא יבואו לידי נותר דהא נמי ליתא דהא אמרינן נמי בכמה
דוכתי דכהנים נמי זריזין הן (בשבת שם דף כ' ובביצה י"ח ובמנחות צ"ה ע"ב) ועוד
בכמה דוכתי] ואפ"ה עשו חכמים סייג והרחקה גבי חטאות ואשמות שלא לאכול אלא
עד חצות פמבואר במשנת אינהו מקומן ואף שאינן נאכלין אלא לזכרי כהונה פמבואר
במשנה שם ועוד בסוף פרק אינהו מקומן הנה ס"ד דש"ס שם דהא דתנן שם הפסח אינו
נאכל אלא עד חצות היינו הרחקה מדרבנן הרי למדנו מדברי הש"ס אלו דגם גבי פסח
שייך הרחקה ואף דלמסקנא אמרינן דהא דתנן אלא עד חצות דאורייתא הוא וכו"א בן
עזריה היינו מדתנן "אלא" עד חצות מלשון "אלא" מוכיח שם הש"ס דמדאורייתא הוא
מדגבי כוליהו קדשים לא תנן אלא והא גבי פסח תנן אלא יעוי"ש בסוגיא אבל בעיקר
הסברא דשייך גבי פסח הרחקה לר"ע לא מצינו דאפלג ע"ז [ועיי' רמב"ם בפ"ח מהל'
חמץ ומצה ובפ"ח הי"ד מהלכות קרבן פסח דפסק שם כר"ע ומשמע שם דלא ס"ל
הרחקה רק לגבי פסח ולא למצה ודבריו צ"ע מסוגית הש"ס דסו"פ אינהו מקומן דמשמע
שם בהדיא דגם לר"ע הרחקה מדרבנן מיהו איכא ועי' בצל"ח (בבבכות דף ט') יעוי"ש
ודו"ק] וא"כ מניח נשמע דגם לר"א בן עזריה דס"ל בחצות דג"כ שייך הרחקה: ובזה
הי' נדחה נמי מה שיש ליישב לכאורה על מה דלא עשו הרחקה גבי פסח ומצה לפסוק
שעה או שני שעות קודם ע"פ דברי המזרחי בבאורו על הסמ"ג בהלכות מגילה שכתב
טעם על מה דלא עשו הרחקה בקריאת המגילה של לילה דכתב הרמב"ם וסמ"ג ושאר
פוסקים דשל לילה זמנה פל הלילה ולא כתבו שום סייג [וכ"כ בשו"ע סי' תרפ"ז] משום
דהיא מצוה חביבה מזמן לזמן ולא חיישינן דפשיעו והובא דבריו במג"א בס"י תרפ"ז

ועפ"י"ו יש ליישב גם גפי פסח ומצה דהוא נמי מצוה חביבה מאוד ואין לה מצוה חביבה
כפסח ומצה וגם באה מזמן לזמן ומשו"ה לא הוצרכו לעשות סיני דממילא לא פשעי פן
יש ליישב לכאורה אבל מדברי הש"ס דלשם נדחה הך סברא דהא חזינו דהנה ס"ד דש"ס
לומר דמתניתין דקתני חצות היינו הרחקה מדרבנן ולכן ד' המזרחי ו"ל צ"ע מסוגיות
הש"ס דהתם והדר קושיותנו לדוכתא למה לא עשו הרחקה גם אליבא דראב"ע שלא
לאכול אלא עד ד' שעות או ה' שעות בלילה וכמו דעשו הרחקה גבי חמץ: וע"ש במג"א
(בסי' תרפ"ז ס"ק א) שפכת דלפי מה שפכת לעיל דעיקר מצותו ביום לק"מ עכ"ל
וכוננתו לפי מש"ל דקריאה דלילה אינה מתקנת מרדכי ואסתר אלא מדרבנן בעלמא
שהתקינו אח"כ תדע דלא הוזכרה במשנה ב' כמו שהאריך בזה הטו"א בפ"ק דמגילה]
לא חשו חכמים לעשות הרחקה פינו דכל עצמו אינו אלא מדרבנן כ"ה פנונת המג"א
אמנם תימה לי דהא ק"ש לחד מ"ד נמי מדרבנן הוא (בברכות דף כ') ואעפ"כ תנן
במתניתין הרחקה בק"ש אלא דבמצוה דרבנן נמי עשו חכמים סיני ודוחק לומר דמ"ד
דק"ש דרבנן סובר באמת כר"ג דלא עשו סיני גבי ק"ש דזה דחוק דא"כ אנו צריכין
לומר דת"ק ור"ג פליגי בזה גופא אי ק"ש דאורייתא או דק"ש דרבנן ומחלוקת תנאים
הוא בזה א"כ למה פליגי שמואל ור"א אליבא דנפש יהוה הו"ל לאפלוגי בהלכה דשמואל
אמר הלכה כר"ג ור"א אמר הלכה כחכמים ועוד יש סתירה על דברי המג"א אלו מחמץ
בי"ד אחר חצות דעשו חכמים הרחקה ב' שעות קודם ולא מצינו דאפ"ל ע"ז ר"ש דאף
דהוא ס"ל דחמץ לפני זמנו והיינו משש שעות ולמעלה עד הלילה אינו אלא מדרבנן וגם
כמה פוסקים יש דס"ל פן עיי' ברא"ש בפכ"ש ובבעהמ"א שם ובצל"ח שם ואעפ"כ ס"ל
הרחקה זו הרי בהדיא דלא כמג"א: שוב ראיתי בס' נחל איתן על הרמב"ם להגאון בעל
משפיל לאיתן בהלכות ק"ש דכתב באמת דשמואל דסבר ק"ש מדרבנן לשיטתו אזיל
דפסק כר"ג (בפ"ק דברכות דף ט') דלית ליה סיני וכו' יישוב דברי הרמב"ם דפסק
כחכמים והיינו משום דשמואל לשיטתו דס"ל ק"ש דרבנן אבל הרמב"ם פסק דק"ש
דאורייתא וכו' ור"י ממילא לא קי"ל כר"ג והביא ראיה מהירושלמי דר' יוחנן
בירושלמי פסק באמת כחכמים דזמן ק"ש אינו אלא עד חצות מחמת סיני והיינו משום
דהוא אזיל לשיטתו דס"ל דק"ש דאורייתא בפ"ג דברכות דף כ"א כ"כ בס' נחל איתן
אבל דבריו תמוהין ממש"כ לעיל דא"כ דתלמיא בפלוגתא זו דת"ק ור"ג לא הו"ל לאפלוגי
אליבא דנפש יהוה ועוד תקשה ע"ז מחמץ לר"ש וכמש"ל וצ"ע]: ולישב תמיהתנו נראה
לומר דנראה דבענין סיני שעשו חכמים הרחקה לדאורייתא הוא על אחד משני פנים וכל
אחד ואחד איבא בו קולא וחומרא.

האופן האחד דעשו חכמים סיני מחמת חשש פשיעה כמו ק"ש ואכילת קדשים דלא שייך
התם חשש טעות דהא בין ימא לליליא לא טעו אינשי רק עיקר החששא דחששו חכמים
משום דכיון דכל הלילה זמנה יאמר עדיין יש שהות ובתוף כף ישתקע בשינה ונמצא
ישן כל הלילה וכמו דמבואר בבבביתא דברכות דף ד' דמשום כף חשו חכמים וכדאמרין
שם דלא יהא אדם בא מן השדה בערב ויאמר אוכל קמא ואשתה קמא כו' וכן פירש"י
להדיא במשנה קמא דברכות ו"ל וכן בק"ש לזרז את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות
ובתוף כף יעלה ע"ה ויעבור הזמן עכ"ל וכ"כ השג"א (בסי' ד') ו"ל לכאורה הנה נראה
לפרש דכדי להרחיק את האדם מן העבירה שאמרו חכמים גבי אכילת קדשים לאו

למימרא שחשו כְּדִי שְׁלֵא יבא לאַכְלֵם בְּעֵבְרָה לאַחַר שְׁיַעֲלֶה עֲמוּד הַשַּׁחַר דְּנוּדָאי בֵּין יִמְמָא לְלִילָיָא לָא טְעוּ אִינְשֵׁי כְּדָאֵמַר בַּפ"ק דְּפִסְחִים גְּבִי עֲדוּת אֶלָּא הָאֵי לְהִרְחִיק מִן הָעֵבְרָה שְׁאֵמְרוּ גְּבִי אֶכִּילַת קִדְּשִׁים פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ גְּבִי ק"ש לְזַרְזוּ אֶת הָאֲדָם וְכוּ' עכ"ל [ומש"כ שם דלפי"ז תיקשי מ"ש בְּנֶאֱכָלִים לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד לָא חָשׂוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת הִרְחָקָה דְּבִשְׁלֵמָא אִי טַעְמָא מְשׁוּם טְעוּת אִיכָּא לְמִימַר כְּמוֹ שְׁפָתָבוּ הַתּוֹס' (בְּזִבְחִים נ"ו) דְּהֵתֵם לָא שְׁיִיד טְעוּת דְּנִיכְרָה הוּא מְתִי יְהִיָּה שְׁקִיעַת הַחֲמָה אַבְל אִי טַעְמָא מְשׁוּם זְרוּזוּ אִין לְחֻלְק כ"כ בְּתַשׁוּבַת שְׁאֲגַת אַרְי' שָׁם אֶכְתָּוּב לְקַמְן בְּסֻמוּף דְּלֻק"מ] וְאִיכָּא בְּאַנְפִּין הִזְהָ קוּלָּא וְחוּמְרָא.

קוּלָּא דְחֻשְׁשׁ זֶה לָא שְׁיִיד אֶלָּא בְּלִילָה דְּאִיכָּא אֲנֻסְ שִׁינָה אַבְל בִּיּוֹם לָא שְׁיִיד חֻשְׁשָׁא זֶה אַף בְּדָבָר שְׁיִישׁ בּוֹ שֶׁהוּא דְּכִיּוֹן דְּבִיּוֹם לָא שְׁיִיד חֻשְׁשָׁא דְּשִׁינָה וְהִלְכָּהּ בְּקִדְּשִׁים הַנֶּאֱכָלִין לְב' יָמִים וְלִילָה אֶחָד דְּכֻלָּה זְמַנָּה בְּסוּף הַיּוֹם לָא עָשׂוּ חֲכָמִים סִיגִי וְנִסְתַּלַּק בְּזֶה קוּשְׁיַת הַשַּׁג"א שְׁרַמְזוּתִי לְעֵיל וּמָה שְׁהַנְּצָרְכוּ הַתּוֹס' לֹמַר מְשׁוּם דְּנִיכְרָה מְתִי כו' הִינְנוּ מְשׁוּם דַּאל"כ הִיָּה לְחוּשׁ צָרִיד עכ"פ לְחֻשְׁשָׁא דְּטְעוּת וְכְמוֹ שְׁאֶכְתָּוּב לְקַמְן: אֲמַנְם אִיכָּא חוּמְרָא בְּזֶה דְּהָד חֻשְׁשָׁא חָשׂוּ גַם בְּכַהֲנִים זְרוּזִין דְּכִיּוֹן דְּטַעְמָא מְשׁוּם אֲנֻסְ שִׁינָה לָא שְׁיִיד לְחֻלְק בְּזֶה בֵּין זְרוּזִין לְשִׁאִין זְרוּזִין דְּדוּקָא בְּדָבָר שְׁחָשׂוּ מְשׁוּם טְעוּת שְׁיִיד לְחֻלְק בֵּין זְרוּזִים לְשִׁאִינְם זְרוּזִין.

וְכַדָּאֲמַרִּין בְּפִסְחִים (דָּף י"ב) עֲדוּת מְסוּרָה לְזְרוּזִין וְלֹא אֲתִי לְמַטְעִי בֵּין ה' לְשִׁבְעַת חֲמִין לְכָל מְסוּר. אַבְל בְּקִדְּשִׁים וּבַק"ש דְּהַחֻשְׁשׁ מְשׁוּם אֲנֻסְ שִׁינָה לָא שְׁיִיד לְחֻלְק וְהִלְכָּהּ גְּזָרוּ גַם בְּקִדְּשִׁים שְׁאִין נֶאֱכָלִין רַק לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה וּז"ב: וְהֵאֲנֻפִין הַב' מְצִינּוּ שְׁחָשׂוּ חֲכָמִים דְּיִלְמָא אֲתִי לְמַטְעִי דִּיִּסְבְּרוּ עַל שְׁעָה שְׁבִיעִית דְּהִיא חֲמִישִׁית וְכְמוֹ בְּחֲמִין בִּי"ד דְּזַמְנֹהּ לְאַחַר חֲצוֹת אֶלָּא מְשׁוּם דְּאֲדָם טוּעָה בְּשִׁתִּי שְׁעוּת חָשׂוּ חֲכָמִים שְׁלֵא יֵאמַר עַל שְׁבִיעִית שְׁהִיא חֲמִישִׁית וְהִלְכָּהּ גְּזָרוּ חֲכָמִים לְאַסּוּר בְּאֶכִּילַת חֲמִין גַם בְּשְׁעָה חֲמִישִׁית וּבְזֶה אִיכָּא ג"כ קוּלָּא וְחוּמְרָא.

חוּמְרָא דְּגִזְיָה זֶה שְׁיִיד גַם בִּיּוֹם דְּכִיּוֹן דְּטַעְמָא מְשׁוּם טְעוּת הוּא וְלֹא מְשׁוּם אֲנֻסְ שִׁינָה הוּא מָה לִי בִּיּוֹם וּמָה לִי בְּלִילָה וְכְמוֹ גְּבִי חֲמִין דְּגְזָרוּ בּוֹ אַף שְׁהוּא בִּיּוֹם וְהָא דְּלֹא גְּזָרוּ בְּקִדְּשִׁים הַנֶּאֱכָלִים לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד מְשׁוּם טְעוּת כְּבָר פְּתָבוּ הַתּוֹס' בְּזִבְחִים (דָּף נ"ח) דְּנִיכְרָה הוּא מְתִי יְהִיָּה שְׁקִיעַת הַחֲמָה וְלֹא אֲתִי לְמַטְעִי] אֲמַנְם אִיכָּא בְּזֶה קוּלָּא דְּלֹא גְּזָרוּ רַק בְּשִׁאִינְן זְרוּזִין אַבְל בְּזְרוּזִין לָא גְּזָרוּ שְׁמָא יְטַעוּ וְכְמוֹ דְּאֲמַרִּין בְּפִסְחִים (שָׁם ד' י"ב ע"ב) אִי הָכִי בַּה' נְמִי נִיכּוּל תְּרַגְמָה אַבְיִי אֶלִּיכָּא דְּרָבָא עֲדוּת מְסוּרָה לְזְרוּזִים חֲמִין לְכָל מְסוּר.

וְאַף דְּגְבִי עֲדוּת ג"כ אֲמַרִּי דְּטוּעִין בְּשְׁעוּת וְכְמוֹ דְּמְבַנְּאָר שָׁם בֵּין אֶלִּיכָּא דְּאַבְיִי אֶלִּיכָּא דַּר' וּבֵין אֶלִּיכָּא דְּרָבָא לַד"ה רַק דְּבִין ה' לְשִׁבְעַת לָא טְעוּ מְשׁוּם דְּבְחֻמְשׁ חֲמָה בְּמִזְרַח וְשִׁבְעַת חֲמָה בְּמַעְרָב.

נִרְאֶה דְּהִינְנוּ מְשׁוּם דְּבִאָּמַת עֲדוּת נְמִי מְסוּרָה לְכָל אֲדָם דְּהָא כָּל אֲדָם כְּשִׁרִין לְעֲדוּת רַק עֵיקַר הַזְּרוּזוּת הוּא כְּמוֹ שְׁפִירֵש"י שָׁם וּז"ל אִין אֲדָם בָּא לְהַעֲיִד עַל הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא א"כ בְּקִי בְּשְׁעוּת לְפִי שְׁיִודַע שְׁסוּפּוֹ לְדָרוּשׁ בְּדַרְיָשָׁה וְחֻקִּירָה עכ"ל הָרִי דְּמַצַּד עֲצָמוּ אִינוּ זְרוּזִין רַק מְשׁוּם דְּיָרָא שְׁמָא דְּרָשׁוּ אוֹתוֹ בְּדַרְיָשָׁה וְחֻקִּירָה וְיִמְצָא שְׁהוּא שְׁקָרָן הִלְכָּהּ זֶה לָא שְׁיִיד

רק לענגן חמש וְשבע דיכול לעיין אם חמה בְּמזרח או דחמה בַּמערב בְּזוה י"ל דירא שְׁמא יִדְרְשוּ אַחֲרָיו אָבֵל בְּשָׂאָר שְׁעוֹת דא"א לְהִבִּין מן החמה מאי שְׁיָיָה דירא דכיון דאינו יודע בְּאַמַּת וּלְפִי דַעְתּוֹ הוּא שְׁעָה שְׁלִישִׁית בְּאַמַּת או שְׁעָה חֲמִישִׁית וְאִין לֹא דְבַר לְחַקוֹר אַחֲרָיו ע"כ טוּעָה כַּנ"ל פִּירוּשָׁא דְגַמְרָא דְהָתָם.

דאל"כ מ"ש בין חמש וְשבע מְשַׁלֵּשׁ וּה'. אָבֵל בְּאַנְשִׁים דְזַרְיָין מַצַּד עֲצָמָן כְּמוֹ בְּפִהֵי וּבְגֵי חֲבוּרָה וְנִדְאִי אֲמַרִּין דְלֹא טְעוּ כָּלֵל וְאַגַּב אֲוֶרְחִי אֲנוּ לְמִדִּין מְדַבְּרִי רַש"י ז"ל אֵלּוּ שְׁהִבְאִתִּי דְבְדִינִי מְמוֹנוֹת דא"צ דְרִישָׁה וְחִקְרָה לֹא שְׁיָיָה סְבָרָא דירא שְׁמָא יִדְרְשוּ אַחֲרָיו שְׁפִיר טוּעָה גַם בֵּין חֲמֵשׁ לְשֶׁבַע וּא"כ אִם הָעֵדִים מְחַלְקִין בְּדִינִי מְמוֹנוֹת דְאַחַד אוֹמֵר בְּחֲמֵשׁ וְאַחַד אוֹמֵר בְּשֶׁבַע דְעֵדוּתָן קִיָּמַת אֲמַנָּם בְּרַמְב"ם וּבַטּוֹר וּבַשּׁו"ע בְּסִי' לְמ"ד לֹא חִלְקוּ בְּזוּה וְכִתְבוּ סֵתָם דְאִם הִנְכַחְשׁוּ בְּחִקְרוֹת עֵדוּתָן בְּטִילָה וּמִשְׁמַע דְדָמִי לְגַמְרֵי לְדִינֵי נְפֻשׁוֹת וְצ"ע בְּדִין הַזֶּה לְהִלְכָה וְתַמְהֵנִי עַל הָאֲחֵרוֹנִים שְׁלֹא הִעִירוּ בְּדִין זֶה]: וּמֵאַחַר שְׁהוֹדִיעַ ה' אוֹתָנוּ אֵת כָּל זֹאת מֵעַתָּה לֵק"מ מֵהַשְׁעָרָנוּ דְאַמַּאי לֹא עָשׂוּ הִרְחָקָה לְרַאב"ע שְׁלֹא לְאַכּוֹל פֶּסַח וּמִצָּה שְׁתֵּי שְׁעוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת וְהִינּוּ מְשׁוּם דְפְשׁוּט דְבְּפֶסַח וּמִצָּה לֵיפָא לְב' הָאוֹפְנִים דְלַעֲיִל דְטַעֲמָא דְטַעוֹת לֵיפָא דְהָא אֲמַרִּין דְבְּגֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֵן וְלֹא חִיָּשִׁין דְאַתִּי לְמַטְעֵי וְגַם מְשׁוּם דְפְשִׁיעָה וְאֲוֹנָס שְׁיָיָה לֵיפָא דְכִיּוֹן דְכָל זְמַנּוֹ לֹא נִמְשָׁךְ אֲלָא עַד חֲצוֹת בְּזִמְן זֶה לֹא שְׁיָיָה כ"כ לְחֲשֵׁשׁ דְאֲוֹנָס שְׁיָיָה דְבִאֲוֹתוֹ זְמַן עֲדִיין בְּגֵי אָדָם הֵם גְּעוּרִים וְכַדְמִשְׁמַע בַּפ"ק דְבְּרַכּוֹת (ד' ד' ע"א) וּבְדָף ט' ע"א ע"ש בְּרַש"י ד"ה רַבֵּן וְדו"ק.

וּבְפֶרֶט בְּלִיל פֶּסַח דְטְרוּדִים בְּכַמָּה מִצּוֹת וּבְפֶרֶט בְּמִצְוַת שֶׁל סְפוּר יִצְיָאָת מְצָרִים דְמִשׁו"ה לֹא עָשׂוּ הִרְחָקָה כָּלֵל דְלֵיפָא לְכָל הַב' טְעָמִים שֶׁל הִרְחָקָה כָּאֵן כָּלֵל וּא"ש הַכֵּל וּלְק"מ. וְמָה שְׁאֲמַרִּין בְּזִבְחִים דְאֵיפָא סִיָּג גַּם בְּקֶרְבֵּן פֶּסַח הִינּוּ לר"ע דְזַמְנוֹ כָּל הַלְלִיָּה וְאֵיפָא חֲשֵׁשׁא דְאֲוֹנָס שְׁיָיָה וְכֵמוֹ בְּשָׂאָר קְדָשִׁים.

מִיְהוּ עֲדִיין צ"ע דְמַנ"ל דְגַם בְּזִמְן הַזֶּה לַעֲנִין אֲכִילַת מִצָּה נְמִי אֲמַרִּין הֵךְ סְבָרָא דְבְּגֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֵן דְאַפְשָׁר בְּאַכִּילַת קְדָשִׁים אֲמַרִּין כֵּן אָבֵל לֹא בְּאַכִּילַת מִצָּה דְחַוְלִין הוּא וְצ"ע בְּזוּה: וְלַעֲנִין אֲכִילַת מִצָּה בְּלִיל שְׁנֵי אֲפָשָׁר דְאִין לְהַחְמִיר כ"כ לְאַכְלוֹ דְוּוּקָא קוֹדֵם חֲצוֹת דְהוּי ס"ס שְׁמָא הוּא חוּה"מ וְאַפְי' אֵת"ל שְׁהוּא יו"ט מ"מ שְׁמָא הִלְכָה כַּר"ע דְנִנְאָכֵל כָּל הַלְלִיָּה מִן הַתּוֹרָה וְאַף לְדַעַת הָרַא"ש ז"ל דְמְדַרְבְּנֵן מוֹדָה ר"ע דְצָרִיף לְהַרְחִיק אָדָם מִן הָעֵבְרִיָּה [וְכֵמוֹ שְׁמִשְׁמַע בְּאַמַּת בְּגַמְרָא דְזִבְחִים סו"פ אִיזְהוּ מְקוּמָן וְעִי' בְּחֵדוּשֵׁי הָרַשְׁבָּ"א ז"ל בְּבְרַכּוֹת פ"ק וְהוּבָא בְּצַל"ח שְׁם וְעִי"ש בְּצַל"ח שְׁהָאֲרִיף בְּזוּה] מ"מ הוּי ס"ס דְהוּי תְּרֵי סְפִיקֵי בְּדְאוּרִיָּתָא וְחַד סְפִיקָא בְּדַרְבְּנֵן וּמְבֹאָר בְּש"ף בְּסִי' פ"ג לַעֲנִין שְׁוֹמֵן דְגִים טְמֵאִים וּבְכִלְיֵי הַסְּפִיקוֹת בְּסִי' ק"י דְמַקְרִי סְפִיקָא בְּכַה"ג: אֲמַנָּם לְפִי מ"ש הַגָּאוֹן הַמְזַרְחֵי ז"ל בְּבִאוּרֵיו עַל הַסְּמ"ג בְּהַל' מְגִילָה דְכָל ס"ס לְכַתְּחִלָּה אֲסוּר גְּרָאָה דְנִכּוֹן לְהַחְמִיר אַף בְּלִיל שְׁנֵי וּכְבָר הָאֲרַכְתִּי לַעֲיִל בְּתַשׁוּבָה בְּסִי' י"ג בְּגִידוֹן ס"ס לְכַתְּחִלָּה יְעוּי"ש: וְעוֹד גְּרָאָה טַעַם אַחַר דְנִכּוֹן לְהַחְמִיר אַף בְּלִיל שְׁנֵי דְזוּה הוּי כְּדָבָר שְׁיֵישׁ לוֹ מִתִּירִין דְהָא יְכוּל לְאַכְלוֹ מְקוֹדֵם וְכֵמוֹ דְמְבֹאָר בְּנְדָרִים בְּפֶרֶק הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרֵק דְנ"ח ע"א דְשְׁבִיעִית מְיָקְרֵי דְבָר שְׁיֵישׁ לוֹ מִתִּירִין מֵהָאֵי טַעֲמָא דִּיכּוּל לְאַכְלוֹ קוֹדֵם הַבְּיַעוּר וְכֵמוֹ שְׁפִי הָר"ן שְׁם ע"ש בְּר"ן בַּד"ה אָמַר וּכְבָר מְבֹאָר בְּיו"ד ס' ק"י דְבְּדָבָר שְׁיֵישׁ לוֹ מִתִּירִין לֹא מְהַי"ס וְכֵן גְּרָאָה לִי לְהִלְכָה דְאִם נִתְעַרַב חֲמִיץ קוֹדֵם הַפֶּסַח לַח בְּלַח בְּשִׁשִׁים וְאַף דְאִינוּ

חוזר ונגיעור בפסח וכמו שנתבאר (בשו"ע או"ח סי' תמ"ז) סעיף ד' בהג"ה ומותר לאוכלו בתוך הפסח מ"מ נראה דלכתחלה אסור לשהות אותו תבשיל עד הפסח כיון דיכול לאוכלו קודם הפסח וכמו בפירות שביעית שנתערב קודם זמן הבעור דאינו בטל אפילו באלף וצריף לאכלו קודם זמן הבעור ונוקא וכמו שמבואר בדברי הש"ס דנדריים הנזכר ובדברי הר"ן דלשם: ואם אחר לאכול פזית מצה בליל שני עד אחר תצות נראה דאסור לברך על אכילת מצה משום דהוי ס"ס ששם הוא חוה"מ.

ושם הלכה כראב"ע דאחר תצות עבר זמנו מן התורה ואינו יוצא כלל באכילתו והו"ל ברכה לבטלה ואף דבפ"ב דשבת דף כ"ג אמרינן דיו"ט שני דדבריהם בעי פרוכי משום דלא אתי לזלוזלי ביה.

מ"מ נראה דהיכא דיש עוד ספק לבד הספק של יו"ט עצמו אין צריף לברך דבכה"ג ליכא זלוזלא ופשוט הוא פנ"ל להלכה: ולענין מרור אי צריף לאוכלו קודם תצות נראה לי דבזמן הבית הנה צריף לאוכלו קודם תצות כיון דטפל הוא לפסח כמש"כ בכתוב על מרורים יאכלוהו א"כ פשוט דכמו דפסח אינו נאכל אלא עד תצות מן התורה ה"נ מרור אבל בזמן הזה דמרור מדרבנן אין לחוש מלאוכלו קודם תצות ותדע דהא רבא לא אמר אלא אכל מצה אחר תצות לראב"ע ולא קאמר אכל מצה ומרור אלא ונדאי דמרור מותר לאכלו אחר תצות וטעמא משום דכיון דמרור בזמן הזה אינו אלא דרבנן בעלמא ונחמיה לא החרמירו בתקנתן כ"כ כמו מצנה של תורה וכן מצינו בפסחים (דף ל"ט ע"ב) דמיבעיא לן ה"ת מהו שישא אדם יד"ח במרור של מעשר שני בירושלים במצה דאורייתא הוא דלא נפיק אבל במרור דרבנן נפיק או דילמא כל דתקון רבנן פועין דאורייתא תקון יעוי"ש: אמנם יש להקשות ע"ז דהא רבא בעצמו פשיט ה"ת דמסתברא מצה ומרור אלמא דס"ל לרבא דאף מרור בזמן הזה דהוי דרבנן מ"מ שנה למצה בכל פרטיו ודיניו: אמנם נ"ל ליישב די"ל דלרבא ספוקי מספקא ליה אי הלכה כראב"ע או לא [וכמו דנסתפקו לרבננו הפוסקים בדין זה פנ"ל דלרבא עצמו הנה מסתפק בזה] ולכן לא הזכיר אלא מצה משום דמצה דאורייתא גם בזמן הזה וראוי להחמיר בספקו דספיקא דאורייתא לחומרא ולכן אמר דאכל מצה אחר תצות גם בזמן הזה לראב"ע לא יצא יד"ח ונ"מ גם לדידן דיש להחמיר דדילמא הלכה כראב"ע אבל מרור אין נ"מ לדינא אי יוצא אליבא דראב"ע או לא דאף דלראב"ע אינו יוצא מ"מ לדידן דמספקא לן כמאן הלכה בנדאי אין קפידא דהא ספיקא דרבנן לקולא: שוב ראיתי דבלא"ה גיחא מה דלא הזכיר רבא מרור משום דפשיטא הוא דלא יצא לראב"ע דגבי מצה הוצרך לאשמועי' דהו"א דאפקיה קרא מהיקשא קמ"לן דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה וכמו דאמרינן שם בגמרא דזה קמ"ל"ן רבא אבל במרור פשיטא דלא יצא ולא הוצרך לאשמועינן דלא אפקה קרא מהיקשא גבי מרור: אמנם עדיין קשה דמ"מ הוצרך לאשמועינן לענין זמן הנה דהוי דרבנן ואשמועינן דכל דתקון רבנן פועין דאורייתא תקון וכמו שאמר רבא בפסחים (דף ל"ט ע"ב) ודחוק לומר דסמך אדהתם לכן ע"כ אנו צריכים לתירוץ הראשון שכתבתי דלרבא ספוקי מספקא ליה הלכה כמאן ולכן לא הזכיר מרור משום דבמרור אין נ"מ לדינא בזמן הזה.

זמן הבית דהוי דאורייתא לא הוצרך לאשמעינן דפשיטא הוא ועוד דהוי הלכתא למשיחא ותינו דאמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות משום דלזמן הבית לא הוצרך לאשמעינן דהוי הלכתא למשיחא ואף דאמרינן (בנבחים מ"ה) דדרוש וקבל שׁכר מ"מ לא שׁיף למפסק הלכה פמי וכמו דאמרינן שם הלכה למה לי ועיי"ש בתוס' ד"ה הלכתא: ואין להקשות דלמה לנו לחקור בזה אי צריך לאכול מרור קודם חצות או לא דפשיטא דצריך לאכול קודם חצות דהא בלאו הכי צריך לאכול אפיקומן קודם חצות ואכילת מרור הוא קודם וא"כ ע"כ צריך לאכול מרור קודם חצות דהא ליתא דנראה דמעיקר דין תורה אין חיוב לאכול מצה על השׁבוע רק דאם אוכל אחר פזית מצה הראשון ע"כ צריך לאכול פזית מצה אחר האכילה פדי שישאר טעם מצה בפיו משום דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן וכדאמרינן בפסחים קי"ט ע"ב אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן דכמו דפסח נאכל באחרונה ה"נ מצה צריך לאוכלה באחרונה פדי שישאר טעם מצה בפיו אף דברא"ש שם משמע דמ"מ איפא חיובא מדרבנן לאכול מצה על השׁבוע פדי לעשות זכר לפסח שהיה נאכל על השׁבוע וא"כ גם במצה דאפיקומן חל הספק כמו במרור אי צריך לאכול קודם חצות ונוקא דהא תרנוייהו הוו מדרבנן [ועי' ברשב"ם דמשמע מדרבנן דאם אוכל אחר המצה אינו יוצא יד"ח מעיקר הדין וצריך לאכול שנית וברא"ש חולק ע"ז ע"ש].

ואין להקשות עוד דהא מ"מ צריך לאכול הכזית מצה קודם הפריכה והפריכה עצמה צריך לאכול קודם חצות דהא נמי ליתא דאי נימא דיכול לאכול מרור לאחר חצות גם הפריכה יכול לאוכלה לאחר חצות דהא הפריכה לא בא אלא בשביל האכילת מרור דמחויב לכורכה עם המצה ונוקא אבל מצות פזית מצה פבר יצא בכזית ראשון מן התורה והפריכה לא בא רק דילמא הלכה פהלל דצריך לכורכן בבת אחת מן התורה למצה ומרור בזמן הבית וא"כ האידנא נמי דתקנו חכמים לאכול מרור צריך לכורכו עם המצה מדרבנן דכל דתקונו רבנן פעינן דאורייתא תקונו וא"כ גם הפריכה מדרבנן הוא והא דלא סגי דיאכל מרור עם מצה בפריכה ולמה צריך לאכול מרור בפני עצמו תינו משם דמספקא לן דילמא הלכה פרבנן וא"צ פריכה ואם יכרוך מרור עם המצה אתי מצה דרשות ומבטל למרור מדרבנן פינו דלא צריכה פריכה אפי' מדרבנן א"כ מצה השנייה רשות היא לגמרי והלכך צריך לאכול בתחלה מרור בפ"ע אבל אליבא דהלל באמת א"צ לאכול מרור ב' פעמים רק פעם אחת וכורכו עם מצה ויצא יד"ח וכ"ז ברור: ועוד ראוי לחקור אם נימא דגם מרור צריך לאכול קודם חצות משום דכל דתקונו רבנן פעינן דאורייתא תקונו ומ"מ עדיין ראוי לנו להסתפק דהיאך הדין אם איחר מלאכול עד לאחר חצות אי יכול לברך על האכילה ונראה דאינו יכול לברך דהא הוי ספיקא דדינא פמאן הלכה וספק ברכות להקל דהא אפילו במצה דעת הדגול מרבבה דאם איחר מלאכול עד אחר חצות דאין לברך וכ"ש מרור דהוי דרבנן שוב מצאתי ג"כ בדגול מרבבה שפתיב ונ"ל דבאין לו שהות אזי יאכל המצה והמרור קודם הגדה ומשמע דס"ל דגם מרור צריך לאכול קודם חצות: וילענן קריאת הלל בלילי פסחים אחר חצות הנה דעת התוס' בספ"ב דמגילה דכ"א דבהלל דרבנן אין לחוש ונראה דטעמם דחכמים לא התמירו כ"כ כמו בפסח ומצה דמדאורייתא נינהו אמנם קצ"ע דברי התוס' דלמאי הוצרכו לזה תיפוק ליה דמצה גופא אי לא דאתקש לפסח הנה יוצא גם לאחר חצות כמו שמבואר והלל אפילו

הוי דאורייתא מ"מ לא הוקש לפסח [וגם בעיקר הדבר אני מסתפק דלדעת הרמב"ן בס' המצות שלו דהלל דיו"ט הוי דאורייתא וכן הלל דשחיטת פסחים א"כ אפ"ש דהלל דאכילת פסחים נמי דאורייתא הוא.

אמנם אפ"ש פ"ן דטעמו משום מצות שמחה ובליל יו"ט ראשון אינו נוהג מצות שמחה וכדאמרין בפסחים (דף ע') משום דאין שמחה לפניו והרבה יש להאריך בזה ואכ"מ ועי' היטב בתשו' שאג"א סימן ס"ט]: ואפ"ש דס"ל לתוס' פ"ן דהלל מצותו לאומרו על הפסח דווקא בעת אכילתו כמו דתנן בסו"פ מי שקה טמא (דף צז) א"כ ממילא כמו דפסח מצותו קודם תצות דווקא ה"ה הלל דהא צריך לאומרו בעת האכילה ומשו"ה הוצרכו לומר דבזמן הזה אין לחוש פ"ן דמדרבנן נינהו לא חשו לעשות זכר לפסח: ואגב אנו למדין מדברי התוס' דבמרור אף דמדרבנן נינהו יש לחוש מדלא פתבו דבהלל ומרור דמדרבנן נינהו אין לחוש וטעם החילוק שבין מרור להלל הוא פשוט דבמרור פ"ן דבזמן הבית הנה דאורייתא הנה צריך לאכול קודם תצות מן התורה דהא הוקש לפסח הלכך בזמן הנה צריך לאכול דמדרבנן קודם תצות דכל דתקון רבנן פ"ן דאורייתא תקון משא"כ הלל דבזמן הבית גופא לא הנה החיוב לאמרו קודם תצות אף אי נימא דהלל בליל פסחים דאורייתא נינהו דהא לא הוקש לפסח רק דממילא הוי אומרין אותו קודם תצות מפני שיהיו צריכין לאמרו בזמן האכילה דהיא קודם תצות הלכך זה לא שיהיו אלא בזמן הבית אבל האידנא דליכא פסח אין קפידא בזה כן נ"ל ברור פ"ן תוס' בזה לפענ"ד: וכל זה לדעת התוס' בסופ"ב דמגילה אבל הר"ן בסו"פ ע"פ ובספ"ב דמגילה כתב בשם רבותינו בעלי התוספות דגם ההלל צריך לאמרו קודם תצות דווקא וכן פסק הרמ"א בהג"ה בסי' (תע"ז סעיף א') ונ"ל וינקה ע"פ שגם ההלל יקרא קודם תצות עכ"ל ולפיכך נראה דאם לא אמר הלל עד לאחר תצות דאין לברך אחריו פ"ן שיהא מחלוקת הפוסקים וספק ברכות להקל: אמנם אפ"ש דברכת יהללוך שאנו מברכין על ההלל בלילי פסחים [או ברכת ישתבח לדעת המחבר דס"ל דחומם בישתבח ועי' בזה ברש"ם וברא"ש ובמהר"ש"א וב"ח ושאר אחרונים פ"ה דעות בזה בסדר נוסח הברכה שאחר ההלל בלילי פסחים] אינו ברכה על ההלל אלא שבת ע"פ ע"פ ואינו שיהיו להלל כלל וכן משמע מלשון המשנה דקרי ליה ברכת השיר וכן משמע להדיא מדברי התוס' שם ד"ה יהללוך דכתבו שם דאף במקום שלא נהגו לברך על ההלל לאחריו מ"מ בלילי פסחים מצוה לברך יעו"ש ב"תוס' אלמא דלאו ברכה על ההלל הוא אלא ברכה בפ"ע הוא.

ולפי"ז אפ"ש לומר דאף בקרא ההלל לאחר תצות מ"מ מברך אחריו ברכת יהללוך ונשמת כל חי כ"ז נראה לי ברור. וקצ"ע לפמש"כ הר"ן בר"פ הקורא עומד דמשו"ה ברכה שלאחריה שאחר קריאת המגילה פותחת בברוך משום שהיא ברכה בפ"ע ואינו ברכה על המגילה יעו"ש א"כ ברכה אחרונה שעל הלל בלילי פסחים דג"כ ברכה בפ"ע היא למה אינה פותחת בברוך ועוד בר מן דין דהא בלילי פסחים ליכא ברכה לפנייה ובלא"ה צריכה לפתוח בברוך ומצאתי להתוס' (בפסחים ק"ד) שהקשו פ"ן ותימצו משום דהיא ברכה שלאחר הפסוקים אינה צריכה לפתוח בברוך דהא בלא"ה ניכרת שהיא ברכה בפ"ע ודבריהם תמוהים אצלי דא"כ ברכת התורה לאחריה למה פותחת בברוך הא היא נמי ברכה שלאחר הפסוקים.

אָמַנְם רֵאִיתִי בְּרִ"ן שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם הַגָּאוֹנִים ו"ל תִּירוֹץ אַחַר מְשׁוּם דִּיהֶלְלוּהָ בְּלִילֵי פְסָחִים אֵינָה בְּרָכָה לְאַחֲרֶיהָ רַק בְּרַפְת הַשֵּׁבַח וּמְשׁו"ה אֵינָה פּוֹתַחַת בְּבִרוּף דְּבִרְפַת הַשֵּׁבַח אֵינָה צָרִיף לְפָתוּחַ בְּבִרוּף אָמַנְם הוּא ו"ל דְּחָה תִּירֵץ זֶה וַיִּשָּׁב לְעֶצְמוֹ בִּב' אוֹפְנִים יַעוּי"ש אוֹ מְשׁוּם שֶׁהֵיָא סְמוּכָה לְאַשֶׁר גָּאָלְנוּ אוֹ מְשׁוּם דְּכִינּוֹן שְׁפַל יְהִלְלוּהָ אֵינָה פּוֹתַחַת בְּבִרוּף לֹא חָשׁ לְשִׁנּוֹת נֹסַח מְטַבְּעוֹת יַעוּי"ש: וְרֵאִיתִי לְהַגְרֵ"א ו"ל בְּבִאוּרֵיו בְּסִי' תַע"ז שְׁפַתְב טַעַם דְּמִשׁו"ה צָרִיף לֹמַר הִלֵּל קוֹדֵם חֲצוֹת מְשׁוּם כּוֹס רְבִיעִי דֵּהוּא קוֹדֵם חֲצוֹת וּדְכָרֵיו צִל"ע מֵאֵי אֲוֹלָמָא כּוֹס רְבִיעִי מֵהִלֵּל דֵּהָא ד' כּוֹסוֹת נְמִי מְדַרְבְּנָן הוּא כְּמוֹ הִלֵּל וְאִם נִימָא דֵּהִלֵּל מְוִתֵּר לְאוּמְרוֹ אַחַר חֲצוֹת ה"נ ד' כּוֹסוֹת וּמָה שְׁרַמְזוּ לְעֵינָן בְּסִי' תַע"ב לֹא מְצִאתִי בְּסִי' תַע"ב שׁוּם רְאָיָה לְדִין זֶה וְאוּלַי פִּינּוֹן לִמ"ש שֶׁם בְּרִישׁ הַסִּימָן דָּלָא יֵאמֵר קְדוּשׁ עַד שְׁתַּחֲשֵׁף וּמְבִנְאָר שֶׁם בְּאַחֲרוֹנִים הַטַּעַם דְּכָל ד' כּוֹסוֹת מְצִנְתָּן מְשַׁתַּחֲשֵׁף כְּמוֹ מְצָה וּמְרוּר וְאַפְשֶׁר דְּמִזָּה הוֹצִיא הַגְרֵ"א ו"ל דֵּה"ה שְׁלֹא לְאַחֲרָן עַד אַחַר חֲצוֹת כְּמוֹ מְצָה וּמְרוּר אָמַנְם לִפְעַ"ד הַקְלוּשָׁה אֵינִי מְבִינֵן מֵאֵי רְאָיָה הֵיא זֹו דְּדִילְמָא לְעֵנָן סוּף זְמַן שְׁאֵנִי.

וְחִדַּע דֵּהָא הַתּוֹס' פְּתַבּוּ דְּבִהִלֵּל מְדַרְבְּנָן אֵינִי לְחֹשׁ הָרִי דַס"ל דְּדָבָר דֵּהוּי מְדַרְבְּנָן אֵינִי מְחַמֵּרִין בּוֹ וְה"ה ל'ד' כּוֹסוֹת וְלָכֵן דְּכָרֵיו צִל"ע: הֵינְצֵא לְנוּ לְהִלְכָה מְפַל מָה שְׁפַתְבְּנוּ לְעִיל דְּלַכְתַּחֲלָה צָרִיף לִינְהָר בְּמְצָה וּמְרוּר וְאַפִּיקוּמֵן וְהִלֵּל לְעֵשׂוֹתָן קוֹדֵם חֲצוֹת וְאַפְל' בְּלִיל שְׁנִי מִיְהוּ בְּדַעְבַּד אִם אֵיחַר שְׁלֹא אָכַל מְצָה עַד אַחַר חֲצוֹת דַּעַת הַדְּגוּל מְרַבְּבָה שְׁאֵינִי לְבָרָף עַל אֲכִילַת מְצָה אֲלֵא אוֹכַל בְּלֵא בְּרָכָה וּכ"ש בְּלִיל שְׁנִי דְּוּנְדֵאֵי אֵינִי לְבָרָף אִם אֵיחַר.

וּלְעֵנָן מְרוּר אִם אֵיחַר ג"כ אֵינִי לְבָרָף עַל אֲכִילַת מְרוּר וּכ"ש בְּלִיל שְׁנִי. וּלְעֵנָן הַהִלֵּל כְּבָר פְּתַבְתִּי לְעִיל דִּישׁ לְבָרָף יְהִלְלוּהָ אִף אִם אֵיחַר מְלוּמֵר הִלֵּל עַד אַחַר חֲצוֹת מְשׁוּם דְּאֵינָה בְּרָכָה עַל הַהִלֵּל רַק בְּרָכָה בִּפ"ע כְּמוֹ שְׁפַתְבּוּ הַגָּאוֹנִים ו"ל הוּבְאוּ דְּבִרְיָהֶם בְּרִ"ן וְכֵן הַתּוֹס' (בְּפְסָחִים קי"ט).

אֲכֵן פְּעַת נ"ל דְּאַפְשֶׁר דְּלַדַּעַת הַר"ן ו"ל כְּמוֹ דַס"ל דֵּהִלֵּל צָרִיף לְאַמְרוֹ קוֹדֵם חֲצוֹת ה"נ יְהִלְלוּהָ דְּכָל הַבְּרָכוֹת שְׁבָאוּתוֹ לִיְלָה צָרִיף לְהִיּוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת דְּוּנְקָא וְא"כ אֲפְשֶׁר דָּאִם לֹא אָמַר עַד אַחַר חֲצוֹת לֹא יְסִיִּים בְּבִרְפַת יְהִלְלוּהָ דֵּהוּי בְּרָכָה לְבִטְלָה וְאַפְל' אִם אָמַר הִלֵּל קוֹדֵם חֲצוֹת אִף לְאַחַר שֶׁהִגִּיעַ לְבִרְפַת יְהִלְלוּהָ הִגִּיעַ חֲצוֹת אֲסוּר לֹמַר בְּרַפְת יְהִלְלוּהָ בְּחַתִּימָה אֲלֵא אֲוִמְרָה בְּלֵא חַתִּימָה.

וְכֵן לַדַּעַת הַגְרֵ"א ו"ל דַס"ל כּוֹס הַרְבִּיעִי נְמִי צָרִיף לְהִיּוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת אֲפְשֶׁר דָּאִם אַחַר לְשַׁתּוֹת כּוֹס הַרְבִּיעִי עַד אַחַר חֲצוֹת צָרִיף לְשַׁתּוֹתוֹ בְּלֵא בְּרָכָה דֵּהָא בְּשִׁאָר יְמוֹת הַשְּׁנָה אִם בְּרָף בּוֹרָא פַה"ג עַל כּוֹס שֶׁל בַּה"מ פּוֹטֵר כָּל הַכּוֹסוֹת שֶׁיִּשְׁתָּה אַחֲרָיו רַק שְׁבָלִיל פְּסַק מְחַמַּת שְׁפַל כּוֹס וְכּוֹס מְצָה בְּאַנְפֵי נְפִשֵׁי הוּא מְשׁו"ה תִּקְנּוּ שְׁיִבְרָף עַל כָּל כּוֹס וְכּוֹס וְזֵהוּ שְׁשׁוֹתָהוּ בְּזַמְנֵוּ וּמְקַיִים בּוֹ מְצַנַת ד' כּוֹסוֹת אֲבָל כְּשֶׁשְׁשׁוֹתָהוּ שְׁלֹא בְּזַמְנֵוּ הָיִי כְּכּוֹס בְּעֶלְמָא וְאֵינּוּ צָרִיף לְבָרָף.

מִיְהוּ הַעֵינְקֵר נִרְאָה לִפְעַ"ד דֵּהַר"ן וְהַגְרֵ"א ו"ל לֹא אָמְרוּ זֶה רַק לְחַוְמָרָא בְּעֶלְמָא לְכַתַּחֲלָה אֲבָל אִם אֵיחַר עַד אַחַר חֲצוֹת מ"מ יֵאמֵר יְהִלְלוּהָ בְּחַתִּימָה בְּבִרְכָה כֵּן נִרְאָה לִי לְהִלְכָה הַנִּלְעַ"ד פְּתַבְתִּי בַעַז"ה: סִימָן ל הִנֵּה הַגָּאוֹן בַּעַל טו"א ו"ל בְּאַבְנֵי מְלוּאִים דַפ"ג דְּמִגְלִילָה (דָּף כ"א) בַּד"ה אִף כָּאֵן עַד חֲצוֹת עֶמֶד בְּחַתִּימָה רַבְתִּי עַל הָא דְאַמְרִי בִּפ"ק דְּבִרְכּוֹת (דָּף ט') וְהֵנִי תַנְיָא כְּהֵנִי תַנְיָא דְּתַנְיָא.

שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתה ממצרים ר"א אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל מצ"מ אתה שורף ר' יהושע אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי א"א והולך עד מצ"מ.

ופרש"י לר"א עד חצות לילה הוי זמן אכילה ותו לא דאי לא מאי בינייהו והא דאמר ר"א מועד צאתה ממצרים אתה שורף כלומר בפוקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט ממתינים לו עד פוקר שני.

ותמה הטו"א דלמאי נ"מ פתב קרא למצ"מ אתה שורף פיון דא"א לשורפו עד פוקר שני וע"ש שדחק בזה ליישב. ואמנם לע"ד יש ליישב די"ל דהפתוב ב"א לאשמעינו דהוא זמן שריפה ונ"מ לענגן דיכול לשורף ע"י עובד כוכבים דאמירה לעובד כוכבים אינה אלא שבות בעלמא אבל מה"ת מותר והא דכתב רחמנא בפרשה ב"א עד פוקר ודרשינו ליתן פוקר שני לשריפתו היינו דהתורה הוצרה לאשמעינו פעם אחת דאסור לישורף ע"י ישראל דאי לא הוי פתיב בשום מקום בתורה דשריפת נותר אינו דוחה יו"ט לא הוי ידעינו כלל והו"א דעשה דחי ל"ת ועוד דהא אמרינו מתוך ובהדיא אמרי' בפסחים (דף ה') דלמאן דאמר דאמרינו מתוך מותר לישורף חמץ ביו"ט ואף שאסור ליהנות בו וע"כ דנותר גזה"כ הוא והלכך בעינן קרא אבל הכא כפ' ראה ב"א הפתוב לאשמעינו דאף דאסור לשורף ע"י ישראל מ"מ יכול לשורף הנותר ביום ט"ו ע"י א"י דע"י א"י נמי מקיים מצוות שריפה דאף דאין שליחות לא"י מ"מ מקיים המצוה בזה דאין המצוה רק שיהא נשרף ויהא פלה מן העולם ולא בעינן בזה שליחות כלל וכן דעת הש"ל"ה לענגן שריפת חמץ וכמו שכתב המג"א בשמו בס"ת מ"ו.

ועוד נ"ל דמשו"ה פתיב ב"א והנותר ממנו עד פוקר משום דהך קרא נאמר אז על פסח מצרים דמסיים שם וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים ובמצרים לא היו עובדי כוכבים כלל דישורף הנותר שהרי יצאו מצרים דרך המדבר ולא היו שום עובדי כוכבים הולך ומתלנה עמהם ואף דהלכו האוקטורין עמהם מכל מקום הם בנודאי לא ירצו לשורף הנותר שהשהה הנה ע"ז שלהם ולכן שפיר אמר הכתוב פוקר שני שבעת שיצאו מצרים לא יכלו לשורף הנותר עד יום ט"ז.

ובזה ניחא נמי מה דקשה למש"כ התוס' דלמ"ד דהבערה ללאו יצאת ביו"ט ליכא איסורא כלל א"כ למה לא התירה התורה לשורף ביו"ט עצמו ועוד דאף למ"ד לחלק יצאת מ"מ הא אמרינו מתוך. ואכן לפי הנ"ל ניחא דבאמת הבערה הוא מלאכה פכל המלאכות שהרי הנה במשפך נרק דהקרא דלא תבערו מותר ע"כ צ"ל חד מהני תרי או דאמי לחלק ולמ"ד דינעינו לחלק מקראי אחרים ע"כ צ"ל דב"א להוציא מאיסור מלאכה ולנתוקי ללאו בעלמא וממילא אין מונחה ביו"ט דהא כתיב ביום השבת וב"א הפתוב להוציא משני דברים חדא דאינו אלא בלאו ועוד דאינו נוהג רק בשבת ואכן פל זה לאחר שניתנה התורה ונאמר לישראל מקרא הלזה אבל בפסח מצרים דכבר הונחה על מלאכה של יו"ט של פסח וכמו שכ' הקהלת יעקב בפסחים ד' ומהך קרא גופיה דהנותר ממנו עד פוקר מוכח פן דהא נאמר זה גם על פסח מצרים ומדברי הר"ן דסוף פסחים דכ' דלמחר הוי מותרין במלאכה משמע ג"כ קצת דביום ט"ו הוי אסורין במלאכה וע"ש היטב בצ"ח

וכינן שפן בפסח מצרים שפיר אמר הפתוב דאסור לשרוף ביו"ט משום שאז הנה נוהג איסור הבועה ביו"ט פשאר המלאכות.

ובזה ניקא עוד מה דקשה לכאורה לרב אשי דס"ל דשבתון עשה הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה א"כ למה הוצרך בןקר שני הא בלא"ה הוי ידעינן דשריפת נותר אין דוחה יו"ט דלא אתי עשה נדחי ל"ת ועשה וכבר עמדו התוס' ע"ז ואכן לפי מש"כ ניקא דאיצטריך קרא לפסח מצרים דעדיין לא הוזהרו על עשה דשבתון ועשה דשבתון נאמר אח"כ באנהל מועד ולא הנה רק ל"ת לחוד ושפיר הוצרך משה רבינו להזהיר דלא ישרפו ביום.

ובזה יתיישב ג"כ דברי המכילתא בפ' בא דאמר ר' ישמעאל שם דא"צ קרא דעד בןקר על יו"ט דכבר נאמר כל מלאכה לא יעשה בהם ושריפה מעין מלאכה היא ומת"ל עד בןקר אלא אם חל עשה עשר להיות בשבת מגיד שאינו שורף אלא עד אור י"ז והנה כבר עמדו ע"ז כל המפרשים ז"ל דכיון דס"ל לר"י דאפילו על יו"ט לא צריך קרא כ"ש על שבת דהא בשבת איכא פרת וסקילה ופשיטא שאינו דוחה ומה שתי' על זה בזית רענן דבשבת קיל טפי דאפשר שיתקיים האיסור בשאר שבתות זה תמוה דהיאך יעלה על הדעת דשריפת נותר יהיה דוחה שבת דהא אין עשה דוחה ל"ת שיש בה פרת וזה אין לומר דכאן בא הפתוב לאשמעינן זה דהא לימא דהא בפ"ק דיבמות יליף מקראי אחרוני דאין עשה דוחה ל"ת שיש בה פרת.

וגם מה שתיירץ בס' התורה והמצוה דבשבת הו"א דמותר לשרוף לפני הבירה מעצי המערכה כיון שניתן שבת לדחות אצל המערכה וכמו שכתבו התוס' ביומא ודף מ"ו) לענין אברים ופדרים במח"כ אינו ענין להתם דהתם הא מניח אברים ופדרים על המזבח והפל ענין סידור מערכה הוא ושפיר אמרינן מתוך שניתן שבת לדחות אצל מערכה גדולה ניתן נמי לדחות אצל המערכה של אברים ופדרים דהא נפקא ליה מקרא דצריך לעשות ד' מערכות בכל יום ושבת נמי בכלל אבל מה ענין שריפת נותר של פסח לסידור המערכה דהכי נימא נמי דכל פהו המסדר המערכה בשבת הנה מותר נמי להדליק בביתו ונימא מתוך שניתן שבת לדחות אצלו ונותר לגבי המערכה הוא במשקל אחד כמו מדליק בביתו דהא פסח נאכל בירושלים ואינו ענין למערכה כלל ומאי תועלת במאי דשורף בעצי המערכה דאטו העצים גורמין ההיתר הלא עיקר ההיתר הוא בשביל שצריך להקריב התמיד דדוחה שבת ואינו ענין לשריפת נותר של הפסח.

ועוד תמוה דא"כ יו"ט נמי י"ל פן ומה שכ' שם דיו"ט היתר הוא ולהא אשתרי וכו' וכמו שאמר רבא בזבחים (דף ל"ב) לא זכיתי להבין דבריו דחזא דאכתי תקשה שם למ"ד דסובר שם להיפך דאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי מאי איכא למימר.

ועוד תמוה דהא אדרבה בשבת בנודאי התיירא הוא וכדאמרינן שם ביומא שבת דהותרה בצביבור וא"כ בשבת בנודאי א"צ קרא דלהא אשתרי ולהא לא אשתרי ולכן כל דבריו שם לא נהלם אצלי כלל [ועי' בס' אור חדש על פסחים דף פ"ג מה שתיירץ לדברי המכילתא הנ"ל ע"פ דרך החידוד] ואין לתרץ נמי דר"ל דאשמעינן קרא דאפילו בי"ז צריך לשרוף ביום דנוקא ואף דאז הוא נודאי שלא בזמנו וקמ"ל קרא דגם נותר שלא בזמנו ג"כ אינו נשרף אלא ביום דהא לימא כלל דהא בהדיא אמר שם ר"י דנשרף אור

י"ז וקי"ל דאור אַןרְתָא הוּא וצָרִיף לומר דְהָא דְכְתִיב עַד בְּנֶקֶד הוּא לְאוּ בְדוּקָא וּבְנָה יֵשׁ לְיִשְׁבַּע נְמִי מַה שְׁהִקְשׁוּ הַתּוֹס' בְּפִסְחִים (דף פ"ג ע"ב) ד"ה לִיתָן דְהִקְשׁוּ פִינָן דְאָסוּר לְשׁוֹרְפוּ בְלִיל מוֹצָאֵי יו"ט הִיכִי מוֹכַח דְאִין שְׁרִיפְתָּ קַדְשִׁים דּוּחָה יו"ט ע"ש וְאָכֵן בְּאַמְתָּ בְּמַכִּילְתָּא אִיתָא שְׁם דְנִשְׁרַף אור ט"ז ולק"מ וּפְשׁוּט דְכַוְנַת הַתּוֹס' לְהַקְשׁוֹת לְפִי לְשׁוֹן הַמְשָׁנָה שְׁם דְיִשְׁרָפוּ בַט"ז וּבִי"ז דְמִשְׁמַע דְנִשְׁרַף בְּיוֹם.

וְאָכֵן גַּם לְפִי דַעַת הַמְשָׁנָה לָא קִשְׂיָא כ"כ. דְמִיּוֹם ט"ז בְּלֵא"ה לָא קִשְׂיָא וּכְמַש"כ הַתּוֹס' בִּיבְמוֹת ע"ב דְכִינָן דְאִינוּ נִשְׁרַף לְעוֹלָם בַּט"ו הַיּוֹם ט"ז זְמַנּוּ וּמִי"ז נְמִי י"ל דְמַתְנִי סוֹבֵר כַּמ"ד דְנוֹתֵר שְׁלֵא בְזַמְנּוּ נְמִי אִינוּ אֱלָא בְּיוֹם וְדו"ק: וְאָמְנָם לְהַנְּלִי נִיחָא וְהוּא בְּהַקְדָּם דְנִעְמָד עַל הַלְשׁוֹן הַמַּכִּילְתָּא שְׁם שְׁאָמַר ר"י א"צ הָרִי אֹמֵר כֹּל מְלֵאכָה לָא יַעֲשֶׂה בְהֵם וּמַה לּוֹ לְהַזְפִּיר הֵךְ קָרָא בְּפִרְט וְהַל"ל לומר דְהָרִי יו"ט הוּא וְנֶאֱסַר בְּמְלֵאכָה וְלִכְּנָן נ"ל דְר"י ג"כ סוֹבֵר דְעֵיקָר קָרָא נְאָמַר עַל פִּסְחָא מְצָרִים דְעַל יו"ט הַזְנוּהָרוּ אֲזִי אֲבָל עַל שַׁבַּת עַדִּינָן לָא הַזְנוּהָרוּ וְרַק דְשָׁמְרוּ הֵן בְּעַצְמָן אֵת הַשַּׁבַּת וְכַמוֹ דְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וְלִכְּנָן אֲמַרִּינָן יִשְׁמַח מִשְׁחָה בְּמַתְנַת חֵלְקוֹ שְׁפָכֵר צְנוּהָ מִשְׁחָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמְצָרִים שִׁישְׁמְרוּ אֵת הַשַּׁבַּת.

וְהִנֵּה ר"ח נִיסָן דְפִסְחָא מְצָרִים הָיָה בְּיוֹם ה' וְכַדְאִיתָא בְּמַכִּילְתָּא וּבְשַׁבַּת פ"ח. וְהִינּוּ לְפִי שְׁהוֹקְבַע הַחוּדָשׁ אֲזִי בְּיוֹם ל' שֶׁל אֲדָר בְּזַמְנּוּ וְכַמוֹ דְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וּבְפִיּוֹט שֶׁל שַׁבַּת הַגְּדוֹל אֲבָל בְּעַת שְׁנֵאמְרָה לְהֵם פְּרִשָׁה זֹה הָיָה קוֹדֵם שְׁקַדְשׁוּ הַחוּדָשׁ שְׁהָרִי אֲזִי נְצַטוּוּ עַל קִידוּשׁ הַחוּדָשׁ וְכַמוֹ דְאִיתָא שְׁם בְּכַתוּב הַחוּדָשׁ הַזֶּה לְכֵם רֵאשׁ חֲדָשִׁים וְאִם לָא הָיוּ רוֹאִים אֵת הַלְבָנָה בְּיוֹם ל' הָיוּ קוֹבְעִין ר"ח בְּיוֹם ל"א וְהָיָה חֵל יוֹם ט"ז בְּשַׁבַּת וְלַדַּעַת הַסְּדֵר עוֹלָם דְנִיסָן חֵל אֲזִי בַע"ש חֵל בְּאַמְתָּ יוֹם ט"ז בְּשַׁבַּת.

וְנִרְאֶה דַּהֲס"ע ס"ל דְלֵא הַקְבַּע בְּזַמְנּוּ וְלִכְּנָן הָיָה ר"ח בַּע"ש אוּ דַּס"ל בְּאַמְתָּ דְיוֹם ל' חֵל בַּע"ש וְעַפ"ז עוֹלָה לְנוּ דְבָרֵי ר"י כְּמִין חוֹמֵר בַּעז"ה דְלִיּו"ט א"צ קָרָא דְהַזְנוּהָרוּ אֲזִי עַל יו"ט שֶׁל פִּסְחָא דְהָא כְּתִיב כֹּל מְלֵאכָה לָא יַעֲשֶׂה בְהֵם וְאִפְשָׁר דְהִינּוּ דְכְתִיב כֹּל מְלֵאכָה לְאִשְׁמְעִינָן דְאַף הַבְּעָרָה שְׁאִינוּ לְצוּרָה אֲנִיכְל נֶפֶשׁ נְאָסַר וְלֵא אֲמַרִּינָן מִתּוּךְ דְסִבְרָא דְמִתּוּךְ לָא נְאָמַר רַק לְדוֹרוֹת] וְא"כ בְּהִדְיָא אֲסַר הַכְּתוּב שְׁרִיפְתָּ נוֹתֵר בְּיו"ט גְּבִי פִּסְחָא מְצָרִים וְלִכְּנָן לָא בָּא הַכְּתוּב דְעַד בְּנֶקֶד אֱלָא לְאִשְׁמְעִינָנוּדָאם לָא יִקְבַּע הַחוּדָשׁ בְּזַמְנּוּ וְיַחּוּל ר"ח נִיסָן וּפִסְחָא בְּיוֹם ו' וְיַחּוּל ט"ז בְּשַׁבַּת ג"כ לָא יִשְׁרָפוּ בְּשַׁבַּת אֱלָא בְּיוֹם י"ז וְאַף שְׁעַל הַשַּׁבַּת עַדִּינָן לָא הַזְנוּהָרוּ כֹּל רַק שְׁנֵהֲגוּ בְּעַצְמָם כֵּן וְאַעַפ"כ אֲסוּר וְקַמ"ל קָרָא דְשְׁרִיפְתָּ נוֹתֵר לָא דְחִי אִפִּי לְמַנְהָג.

אוּ אִפְשָׁר דְכִינָן שְׁעַתִּידָה תּוֹרָה לְאַסְוֵר עֲלֵיהֶם אֵת יוֹם הַשַּׁבַּת לָא רְצָה הַקַּב"ה לְהַתִּיר לְהֵם שְׁרִיפְתָּ נוֹתֵר פִּינָן שְׁלֵאֲחַר מ"ת תְּהִיָּה אֲסוּר לְהֵם. אוּ דְהוֹרָאת שְׁעָה הָיְתָה שְׁלֵא תִדְחָה אֵת הַשַּׁבַּת וְאַף שְׁלֵא הָיָה רַק תְּקַנַּת מִשְׁחָה וְעַכ"פ נִסְתַּלַּק גְּוַדְל הַתְּמִיָּה שְׁתַּמְהוּ בְּזֵה עַל הַמַּכִּילְתָּא.

וְהִנֵּה הַקְשָׁה לִי כְּבוֹד הָרַב הַגָּאוֹן מוהר"ש נ"י מ"ץ דפ"ק דְלָמ"ד דְהַבְּעָרָה אִינוּ נוֹהֵג בְּיו"ט עַד בְּנֶקֶד לְמֵאִי אֲתָא וְאָכֵן לְק"מ דִּי"ל דְאֲדַרְבֵּה דְזֵה גּוֹפָא בָּא לְאִשְׁמְעִינָן דְנוֹתֵר אֲסוּר וְכֵן פִּירֵשׁ בְּאַמְתָּ הַגָּאוֹן מְלַבִּי"ם ז"ל דַּמ"ד דְיִלְפִינָן מַעַד בְּנֶקֶד שְׁאִינוּ דוּחָה יו"ט ע"כ דַּס"ל דְהַבְּעָרָה לְלֵאוּ יִצְאָת ע"ש וְזֵה דְלֵא כְּדַעַת רַבִּינוּ הַט"א ז"ל דְלָמ"ד דְהַבְּעָרָה לְלֵאוּ מוֹתֵר בְּאַמְתָּ לְשׁוֹרְף נוֹתֵר בְּיו"ט וְאָכֵן הַגָּאוֹן הַנְּ"ל ס"ל לְהִיפָּד.

ואכן מלבד זה לא קשה די"ל דצריף עד בוקר ליתן תחום לבוקרו של בוקר וכמו דאיתא במכילתא שם דת"ק דריש מיניה לשני דברים. ואכן הך מ"ד וכן האמוראים דילפי לשריפת נותר מקראי אחרוני וכמו דאיתא בפסחים פ"ג ג"ל באמת דס"ל דעד בוקר לא איתא אלא לדרשה דתן תחום לבוקרו של בוקר ובפרט לפי מה שכתב שם התורה והמצוה דתליא אי היום מתחיל מע"ה או מהג"ץ א"כ י"ל דפליגי בזה ע"ש ודו"ק.

ושוב מצאתי שמה שעלתה בדעתי לתרץ דר' ישמעאל פא לאשמעינו דגם ביום ט"ו אם חל בשבת ג"כ אינו נשרף רק ביום י"ז אבל לא בלילה פבר פתוב על ספר בית הלוי על החומש להגאון האמיתי אב"ד דק"ק פריסק נ"י לתרץ פן ופשוט דמפרש דמש"כ במכילתא דנשרף אור ליום י"ז דהך אור ימא הוא ומאי דנקט בלשון אור י"ל דקמ"ל דנשרף מע"ה וכדאמר במכילתא שם דתן תחום לבוקרו של בוקר.

אבל ק"ל דאם פוננת ר' ישמעאל הוא פן מאי קאמר דליו"ט לא צריף קרא דשריפה מעין מלאכה הוא ומאי קושיא דכמו דצריף קרא על שבת דאין נשרף רק ביום ולא בליל שבעה עשר ה"נ צריף קרא על יו"ט דאינו נשרף רק ביום ט"ז ולא בליל ט"ז דהא באמת יש לטעות דנשרף בליל ט"ז דהא פבר עבר זמנו ושלא בזמנו נשרף גם בלילה ונדע דהא התוס' ביבמות ע"ב הקשו דלמה אינו נשרף עד הבוקר למ"ד דנותר שלא בזמנו נשרף גם בלילה והוצרכו לתרץ דכיון דבט"ו אינו יכול לשרוף מחמת יו"ט נחשב הט"ז כמו זמנו אבל מ"מ בנודאי הנה יכול לטעות ולומר דנשרף בלילה וע"ז צריף קרא וע"כ משום דבאמת ר' ישמעאל אינו יכול לתרץ פן משום דס"ל באמת דנשרף בליל ט"ז ובר מן דין קשה לי טובא זה דנאמר דכוננת הפתוב לומר דגם שלא בזמנו אינו נשרף אלא ביום דלזה ילפינו מקרא דנהנוטר כמו דדרשינו ביבמות (דף ע"ב) ולא צריף קרא דעד בוקר ובאמת אם חל בשבת יש ללמוד מק"ו דמה אם חל בחול ועבר ולא שרף מ"מ אינו נשרף רק ביום כ"ש בחל בשבת דהי' אנוס ואינו יכול לשרוף פשיטא דאינו נשרף רק ביום ולכן מש"כ לתרץ לעיל נ"ל נכון יותר: שוב מצאתי ראיה ברורה לדברי דר"י סבר באמת דנשרף ליל י"ז מהא דאמרינו בירושלמי דשבת בפ"ב הלכה א' ובפסחים פ"ז הלכה י' פמה דר' ישמעאל אמר תמן תינוק שעבר זמנו נימול ביום ובלילה והכא עבר זמנו נשרף בין ביום ובין בלילה ע"כ ונראה דהירושלמי הוציא פן מדברי ר' ישמעאל דבמכילתא הנ"ל מהא דאמר דנשרף אור לי"ז ויהיה איה שיהיה מ"מ נלמד מהירושלמי דרבי ישמעאל ס"ל פן ומעתה אין מקום להסתפק דהא דאמר ר"י במכילתא אור לי"ז ר"ל ליל י"ז דהא בירושלמי אמר להדיא דרבי ישמעאל ס"ל דנותר שלא בזמנו נשרף גם בלילה וק"ל: וראיתי להעתיק פאן מה שכתבתי בעז"ה בגליון התוס' בפסחים (דף פ"ג ע"ב) ד"ה ליתן בוקר שני דהקשו שם דכיון דנפקא לן מקרא דאפילו בליל מוצאי יום טוב אסור לשרוף עד בוקר של יום ט"ז א"כ מנ"ל להוציא מזה דשריפת קדשים אינו דוחה יו"ט דהא ע"כ גזה"כ הוא וכתבתי ע"ז על הגליון וזה לשוני דמש"כ התוס' להקשות דמנ"ל דאסור ביו"ט מצד אסור מלאכה דילמא דגזה"כ הוא דשריפה הוא ביום ט"ז ונדע דהא אסור גם במוצאי יו"ט הנה מה דפשיט להו דאינו נשרף רק ביום ט"ז בפוקר היינו משום דכתיב בהדיא בקרא עד בוקר ופרשינו דבא לאשמעינו דנשרף בפוקר שני ואף דשלא בזמנו הוא ולא ס"ל כמש"כ התוס' ביבמות הנ"ל דכיון דאסור מה"ת לשרוף ביו"ט הני כמו בזמנו.

וְנֹה אֵין לוֹמֵר דְּנִלְמַד מִזֶּה בְּאַמַּת דְּגַם נֹתֵר שְׁלֵא בְּזַמְנֵנוּ אֵינוּ נְשַׁרְף רַק בְּיוֹם וּכְמוֹ דְּדַרְרִישׁ ר"י בִּיבְמוֹת (דף ע"ב) וּמְפִיק לִיה מִנְהַנּוֹתֵר דְּהָא לִיתָא דַּא"כ מַאי מְבַעֵי לִיה ר"י לְדַרְרֵשׁא מְקַרָּא דְּהַנּוֹתֵר תִּפּוּק לִיה מְקַרָּא דְּעַד בּוֹקֵר וּמִיָּהוּ מַה שְׁתִּירְצוּ דְּמִיָּדִי דְּהוּי אֲשַׁלְמִים נְרָאָה דְּסַמְכֵי ג"כ אֲסַבְרָא דְּמְקַרֵי זַמְנֵנוּ דַּא"כ מַאי רְאֵיהּ מִיָּתִי מְשַׁלְמִים דְּיִלְמָא שְׁאֵנִי שְׁלָמִים דְּעֵיקֵר זַמְנֵנוּ נְשַׁלְמֵם לְאוּר שְׁלִישֵׁי וּמַש"ה אֵינוּ נְשַׁרְף אֱלָא בְּיוֹם מַשְׁא"כ הֵכָא אֱלָא וְנִדְאֵי דְּסַמְכֵי אַהֲדָ סַבְרָא דְּגַם זֶה מְקַרֵי זַמְנֵנוּ כִּינֵן דְּלָא מְשַׁפְּחַת לֵה לְעוֹלָם דְּנְשַׁרְף בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי וּמִיָּהוּ כָּל זֶה לְפִי מַה דְּמְשַׁמַּע פְּשָׁטִיּוֹת לְשׁוֹן הַמְּשַׁנָּה דְּנְשַׁרְף בְּיוֹם שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי אוֹ בְּיוֹם שְׁבַעַה עֶשְׂרִי אֲבָל בְּמַכִּילְתָּא אֵיתָא מְגִיד שְׁאֵינוּ נְשַׁרְף עַד אוּר שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי וְכֵן בְּדַבְרֵי ר"י שֶׁם אֵיתָא אִם חָל שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת אֵינוּ נְשַׁרְף עַד אוּר י"ז וּכ"ה בְּמַכִּילְתָּא הַנְּדַפְסָא עִם זֶה יִנְחַמְנוּ וּבְמַכִּילְתָּא הַנְּדַפְסָא בְּנוּיִלְנָא עִם פִּירוּשׁ בְּרוּרֵי הַמְּדוּת אֲכֹן בְּמַכִּילְתָּא הַנְּדַפְסָא בּוֹאֲרֵשׁא עַל הַחֹמֶשׁ עִם פִּי הַגְּאוֹן מְלָבִים ז"ל נְדַפְסָא בְּדַבְרֵי ר' יִשְׁמַעְאֵל עַד י"ז וְלֹא הַנּוֹכַח שֶׁם תִּיבַת אוּר וּפְשׁוּט דַּט"ס ה"ה דַּק"ו הַדְּבָרִים דְּמַה יוֹם ט"ז דְּלְעוֹלָם לֹא מְשַׁפְּחַת לֵה דְּנְשַׁרְף מְקוֹדֵם וְאַעֲפ"כ ס"ל לְהַמְכִּילְתָּא דְּנְשַׁרְף בְּלִילָה אוּר לְיוֹם ט"ז וּכ"ש בְּחָל ט"ז בְּשַׁבַּת דָּאִם לֹא הִיָּה חָל בְּשַׁבַּת הִיָּה נְשַׁרְף בְּיוֹם ט"ז עֲצָמוּ לֹא כ"ש דְּנוֹדְאֵי נְחֻשָׁב שְׁלֵא בְּזַמְנֵנוּ וּמִןתֵּר לְשֶׁרוֹף גַּם בְּלִיל י"ז אֱלָא הַדְּבָר פְּשׁוּט דְּנַחְסֵר שֶׁם בְּדַפּוּס] וְזֶה אֵין לוֹמֵר דְּהָדָּ תִיבַת אוּר ר"ל בְּבוֹקֵר כְּשֶׁהָאֵיר הַשְּׁחַר שֶׁל יוֹם ט"ז וְהָא דְּקַרֵי לִיה אוּר הֵיָּינוּ מְשׁוּם דְּמַצְנוֹתוֹ בְּבוֹקֵר כְּשֶׁהָאֵיר הַשְּׁחַר וְאֵינוּ צָרִיף לְהַמְתִּין עַד הַגִּץ הַחֲמָה וּכְמוֹ דְּדַרְרִישׁ שֶׁם בְּמַכִּילְתָּא דַּמְשׁו"ה כְּתִיב בּוֹקֵר שְׁנֵי לִיתָן תַּחֲסוּם לְבוֹקֵרוֹ שֶׁל בּוֹקֵר וּפִירוּשׁ שֶׁם הַגְּאוֹן מְלָבִים ז"ל דְּהֵיָּינוּ דְּצָרִיף לְהַקְדִּים מִיָּד כְּשֶׁהָאֵיר הַשְּׁחַר.

[וְנ"ל דַּמְשׁו"ה לֹא הַנּוֹכַח בְּמְשַׁנָּה דְּמַגִּילָה כ' דְּשַׁרְיַפַת נֹתֵר אֵינוּ נְשַׁרְף רַק עַד הַגִּץ הַחֲמָה כְּמוֹ שְׁאָר דְּבָרִים דְּחֻשְׁיָב הֵתֵם דְּמַצְנוֹתוֹ בְּיוֹם דְּאִמְרִינוּ שֶׁם דְּצָרִיף לְהַמְתִּין עַד הַגִּץ. וְאַמְנֵם בְּאַמַּת לְפִי הַנְּ"ל נִיחָא דְּבִהֲדֵיא הַקְּפִיד הַפְּתוּב דְּמַצְנוֹתוֹ מַעַה"ש וְלֹא רָאוּ חֲכָמִים לְאַסְרוֹ וְכֵן בְּתַמִּיד הַקְּרִיבוּ מִיָּד מַע"ה וְהֵיָּינוּ מְשׁוּם דְּכְתִיב בְּבוֹקֵר בְּבוֹקֵר וּמִיָּהוּ גַבִּי תַמִּיד י"ל טַעְמָא אַחֲרֵינָא מְשׁוּם דְּכִהְנִים זְרִיזִים הֵם וְלֹא אֲתִי לְמַטְעִי] אֲבָל עַכ"פ י"ל דְּהָדָּ אוּר ר"ל בְּיוֹם ט"ז בְּבוֹקֵר.

דְּהָא לִיתָא כָּלל דְּהָא כְּבָר תְּסַתִּימִים שְׁמַעְתָּתָא בַּפ"ק דְּפְסָחִים דְּאוּר אֲנוּרְתָא הוּא בְּכָל מְקוֹם בַּש"ס וּבְמַשְׁנֵיּוֹת וּבְכָל הַבְּרִיּוֹת וּבְפֶרֶט גַּבִּי נֹתֵר דְּבִהֲדֵיא בַּת"כ הַקְּפִיד לְכַתּוּב עַל לִיל שְׁלִישֵׁי בִלְשׁוֹן אוּר דְּאָמַר שֶׁם יָכוֹל יְהָא נְאָכָל אוּר לְשַׁלְיִישֵׁי ת"ל עַד יוֹם וְתוֹ אָמַר שֶׁם יָכוֹל יְהָא נְשַׁרְף אוּר לְשַׁלְיִישֵׁי וְכו' וְהוּבָא בְּפְסָחִים (דף ג') הָרִי דְּקַרֵי לִיה לְלִילָה בִלְשׁוֹן אוּר.

וְאַף דְּכְתִיב עַד בּוֹקֵר בְּאֵשׁ תִּשְׁרֹפוּ הָדָּ בּוֹקֵר לָאוּ בְּדוֹקָא הוּא דְּבְאַמַּת דְּאֵי בָּא לְאַשְׁמַעִינוּ דְּנְשַׁרְף בְּיוֹם ט"ז בְּבוֹקֵר הו"ל לְמַכְתָּב בְּבוֹקֵר בְּאֵשׁ תִּשְׁרֹפוּ וְתִיבַת עַד מִיָּתֵר וּמְדַכְתִּיב עַד מְשַׁמַּע דְּעַד בּוֹקֵר מְצוֹת שְׁרִיפָה וְלֹא בְּבוֹקֵר עֲצָמוּ וְהֵיָּינוּ דְּזַמְנֵנוּ כָּל הַלִּילָה וְאִם עֶבֶר וְלֹא שְׁרָף בְּלִילָה עֶבֶר עַל מ"ע דְּשְׁרִיפָה דְּמַצְנוֹתָה בְּלִילָה הַסְּמוּף לְיוֹם ט"ו מִיָּד וְאַח"כ כָּל שְׁעָה וְשְׁעָה עוֹבֵר בַּעֲשָׂה וּרְאֵיהּ לְדַבֵּר זֶה מְהָא דְּדַרְרִישֵׁנוּ בַּתו"כ וּבְפְסָחִים (דף ג') מִהַנּוֹתֵר עַד יוֹם הַשְּׁלִישֵׁי דְּכְתִיב גַּבִּי שְׁלָמִים לוֹמֵר דְּבַעוּד יוֹם הוּא נְאָכָל וְאֵינוּ נְאָכָל לְאוּר שְׁלִישֵׁי.

ולכאורה תמוה דהאיך הוציאו הך קרא מפשטי' דמיירי במצות שריפה דביום השלישי
שרף ודרשי' ליה על זמן אכילה של יום שני שאינו נאכל אלא ביום שני אבל לא בליל
שלישי וע"כ דקשה להו לשון עד יום השלישי דהו"ל למכתב והנותר ביום השלישי
באש שרף ויהיה הפנונה מה דישאר צריף לשרוף ביום השלישי ומדכתיב עד דרשי ליה
על יום שני וא"כ הך נמי כן ועוד דהך גרע טפי דלא שינה לפרש דהך עד קאי על
והנותר והיינו דנשאר עד בוקר שני דהך באמת מיירי מנותר שנשאר מהפסח מחצות
הלילה של ליל ט"ו וכ"כ האי עד קאי אלמטה וא"כ משמע דהשריפה קודם בוקר פנ"ל
ברור טעמו של המכילתא: ובאמת לענין עיקר הדבר אי נחשב יום ט"ז זמנו או לאו נ"ל
דמליא בטעמא דאסרה התורה לשרוף הנותר ביו"ט אי נימא דטעמא משום דאין עשה
דוחה לל"ת דיו"ט משום דיו"ט עשה ול"ת הוא או משום דעשה דנותר קיל ואפשר דהוי
עשה שלפני הדיבור דהך נאמר בפ' בא גבי פסח מצרים וא"כ פשוט דאינו אסור רק
לשרוף ע"י ישראל אבל ע"י א"י מותר דהך אמירה לא"י אינה אלא שבות דרבנן וא"כ
מה"ת מותר לשרוף ע"י א"י ומקיים בזה מצות שריפה וכמש"כ המ"א בסי' תמ"ו ס"ק
ג' [ועי' בגליון המג"א שם להגאון מוהרע"א ז"ל שהעיר באמת דהיכי מקיים בזה מצות
עשה דתשביתו הך אין שליחות לא"י ונשאר בקושיא ואכן לענ"ד י"ל דס"ל להמג"א
דעיקר המ"ע דתשביתו היינו שיהא מושבת ולא בעינו בזה דין שליחות ויש להאריך
בזה ואכ"מ].

אבל אם נימא דעשה שלפני הדיבור ג"כ דוחה והך תנא דלמאן דאמר דשריפת קדשים
אינו דוחה יו"ט מעד בוקר ע"כ דלא ס"ל דשבתוועשה הוא ואם כן ע"כ דגזירת הכתוב
הוא דנותר אינו דוחה יו"ט ולא מצד מלאכה וא"כ גם ע"י א"י אסור והלכך שפיר מקרי
זמנו ואפשר דמשום זה ס"ל להתוס' בפשיטות דנשרף ביום והיינו משום דמבואר בפ"ק
דפסחים דמ"ע דתשביתו הוי דוחה יו"ט גם למ"ד דהבערה לחלק יצאת משום מתוך
וא"כ תקשה באמת למה אין שריפת נותר דוחה יו"ט דהך עשה דתשביתו ג"כ הוי עשה
שלפני הדיבור ואעפ"כ הוי דחי וע"כ דגז"כ הוא וממילא מקרי בזמנו וכ"כ מלבי"ם
שם דת"ק דהוצרך ללמוד מקרא דעד בוקר ע"כ דס"ל דהבערה מותר ביו"ט והלכך ע"כ
הוצרך ללמוד מקרא.

ובעיקר טעמא דשריפת נותר אינו דוחה יו"ט פתב הרע"ב בפסחים פ"ז משנה י' משום
דשריפת קדשים עשה ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ואולם בפ"ב דשבת
משנה ב' פ"י הרע"ב דילפינן מוהנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו דתן בוקר שני
לשריפתו ומיניה ילפינן לשאר קדשים ולכאורה תמוה דהך אדרבה הך דמיירי בנותר גופא
הו"ל להביא מקרא דנותר גופא והתם דמיירי בתרומה טמאה הו"ל למכתב בטעם משום
דאין עשה דוחה לא מעשה ועשה וכבר הרגיש בזה התוס' יו"ט בפסחים שם ואמנם אחר
העיון ניחא דגבי נותר דאסור להנותר ממנו בשעת בייעורו שפיר איכא למילף מקרא
דשבתון דהך הוי הבערה שלא לצורך אונקל נפש אבל התם דמיירי בתרומה טמאה
דמותר להנותר ממנו בשעת בייעורו והוי הבערה לצורך אונקל נפש רק עיקר הטעם דמשום
דמכוין לשם מצוה המצוה מחשב לה למלאכה ואף דנהנה ממנה וזה ילפינן מנותר דאסרה
תורה ביום טוב ולכאורה הך י"ל מתוך ובפרט למ"ד דס"ל דהבערה ללא יצאת ולדידיה
ביו"ט שרי הבערה לגמרי ולמה אסרה תורה בנותר וע"כ דהמצוה מחשב אותו למלאכה

והלכה גם בתרומה טמאה אסור ואם נותן לפני פלבו נחשב ג"כ למלאכה ואסור ביו"ט כמש"כ רש"י בביצה (דף כ"ז) וא"כ שפיר הוצרך הרע"ב להביא שם טעמו של תנא דבי חזקיה.

וקא דרב אשי נתן טעם משום עשה דשבתון גבי תרומה טמאה י"ל דעיקר מימרא דרב אשי לא נאמר רק גבי נותר ולא מייתי התם רק משום שיגרת לישנא בעלמא ואין להקשות נמי הא מ"מ אמרינן מתוך ומה בכה דאיכא נמי עשה די"ל דרב אשי ס"ל מסברת חוץ דגבי שריפת נותר נחשב למלאכה ולא שייך מתוך ודווקא גבי חמץ מהני מתוך דשריפת חמץ לא מקרי מלאכה: והטעם דחלוק חמץ מנותר פתב האור חדש בפסחים (דף ה') דגבי נותר דכתיב בהדיא דאסור ביו"ט וע"כ דגזה"כ הוא דגבי נותר נחשב למלאכה והלכה גם לכלבו אסור דמה לי אם שורפו או נותן לכלבו הא שניהם מותרים דהא אמרינן מתוך אבל בחמץ דליכא קרא לא חזינו דרחמנה אחשביה והלכה אי אמרינן מתוך מותר ביו"ט והגאון בעל נודע ביהודה ז"ל פתב לחלק בדרך אחר דגבי נותר דמוטל המצנה על כל העולם לשרוף הנותר ולכן חשיב למלאכה אבל מצנת ביעור חמץ אינו מוטל רק על הבעלים אבל מי ששורף חמצו של אחרים לא עשה מצנה כלל לא שייך לומר אחשביה דאין סברא לומר דלגבי הבעלים הני מלאכה ולגבי אחרים לא. כ"כ שם הנו"ב. אבל כמזדונה לי דאישתמיט להנו"ב ז"ל גמ' ערוכה בב"ק (דף צ"ט) דאמר רבא שם דאם שורפו במועד פטור משום שהכל מצוין עליו לבערו הרי בהדיא דגם גבי חמץ מוטל המצנה על כל העולם ודברי הגאון צע"ג.

וגם בעיקר הסברא לא שייך לחלק בזה דמאי נ"מ אם מוטל המצנה על כל העולם או לא ועוד דקצת יש מקום לומר להיפך דגבי חמץ דנהי דגבי הלוא פתיב לא יראה לה אינו מוטל רק על הבעלים אבל מותר לראות של אחרים אבל בעשה דתשבייתו פתיב סתמא תשבייתו שאור מבתיכם ולא פתיב דתשבייתו שאורכם ומשמע דאיכא מצנה גם על שאור של אדם אחר אבל גבי נותר דכתיב העשה והלאו בחד קרא משמע דכל שישנו בלאו ישנו בעשה אבל על אחרים אינו מוטל שום מצנה וראיה לזה דהא גבי פסוי הדם מבעי ליה קרא דאם לא פיסה השוחט מוטל על אחרים לכסות והכא ליכא קרא: ועל דברי הגאון בעל אור חדש הנ"ל ג"כ יש לתמוה דא"כ היאך מביא רש"י ראיה דביעור דנותר נחשב למלאכה בתרומה טמאה דהבערה לצורך אונקל נפש הוא ואעפ"כ אסור ולפי דברי הגאון הנ"ל דעיקר הראיה משום דגבי נותר איכא גזה"כ דאסור היאך תלי רש"י תנאי בדלא תנאי דהא בתרומה טמאה לא מציינן שום קרא דאסור לבער ביו"ט וא"כ מנ"ל באמת דאסור ביו"ט למ"ד דאמרינן מתוך דהא בחמץ אמרינן באמת למ"ד דאמרינן מתוך מותר לבער ביו"ט ומשום דליכא קרא וא"כ תרומה נמי יהא מותר באמת והיכי ילפינן תרומה מנותר דילמא דמי לחמץ ובפרט ללמוד נותר בתרומה זה ונדאי לא שייך כלל ומאוד תמהני על הגאון הנו"ב ז"ל שדחה שם דברי הגאון דמלשון רש"י הנ"ל לא משמע כן וטפי הו"ל לתמוה עליו דלפי דבריו אין הבנה כלל לפרש"י שם ולפיכך דברי הגאון בעל אור חדש ז"ל צל"ע.

ונידון מש"כ במשנה בחל ט"ז בשבת דנשרף בשבעה עשר דלכאורה משנה שא"צ היא דאם לא דחי יו"ט כ"ש שבת ותי' התוס' יו"ט אינו מוכן והנה בפשוטו יש לתרץ דקמ"ל

דאף אים חל בשבת ואינו נשׂרף רק ליום י"ז דאז אינו זמנו בנודאי דהא אם הנה חמץ
הנה נשׂרף ביום ט"ז ואעפ"כ אינו נשׂרף רק עד יום י"ז בפוקר אבל בליל י"ז אסור
וקמ"ל דנותר שלא בזמנו ג"כ אינו נשׂרף רק ביום וכן ס"ל לר' יוחנן באמת ביבמות ד'
ע"ב ואפי' למאן דלא דריש נא"ו מ"מ נא"ו ה"א דריש נאף דבמכילתא פ' בא איתא
דנשׂרף אור לט"ז ואם חל בשבת נשׂרף אור לי"ז צ"ל דהמכילתא סבר דנותר שלא
בזמנו נשׂרף אפילו בלילה ודלא כר' יוחנן דיבמות ור' יוחנן לשיטתו אגיל דס"ל דהלכה
כסתם משנה ומלשון המשנה משמע דנשׂרף ביום י"ז והלכה לא קשיא עליה מהמכילתא
והמכילתא הפריז על המידה עוד דאף ביום ט"ז נמי מקרי שלא בזמנו דהא אי לאו יו"ט
הנה נשׂרף בט"ו והלכה שורפין ליל ט"ז והא שכת' התוס' ביבמות דאינו נשׂרף רק ביום
ט"ז בפוקר הוציאו פן מלשון המשנה דלכאן: ושוב ראיתי דיש ליישב דברי הנו"ב
מהסוגיא דב"ק הנזכר דהנה באמת גבי מ"ע דתשביתו פתיב נמי בבתיכם ומשמע דבחמץ
שקבל אחריות ומנח בבית חבירו אינו מצווה לבער.

אף זה נ"מ בין המ"ע להל"ת דלענין הל"ת ילפינן קראי מהדדי דבקרא דלא יראה לה
שאור משמע דאפילו אם מנח בביתו חמץ של אחרים אינו עובר ובקרא דלא ימצא
בבתיכם משמע דכל שמונח בביתו אסור ומשגיגין פאן דקיבל עליו אחריות וכאן דלא
קיבל אבל אם אינו מנח בביתו ואפילו בקיבל עליו מותר דאם מנח בבית חבירו ואין
החמץ שלו בנודאי מותר וכ"כ התוס' בשם ר"ת וכל זה בהלאו אבל בעשה דתשביתו
דליכא תרי קראי אפשר דאם הוא בביתו חייב בעשה אף דלא קיבל עליו אחריות אבל
הא ליתא פלל דנדאי איתקש העשה להלאו וכל חמץ דליכא לאו דב"י ליכא נמי עשה
נאף הנכון בזה דמה שאמרנו שהכל מצווין לבערו ר"ל מצד ערבות דכיון דרואה דהגזלן
אינו רוצה לבערו אז מוטל המצוה לכל מי שרואה וכמו בכיפוי הדם דאם לא פיסה
השוחט מוטל חייב על הכל אבל עיקר המצוה הוא על הבעלים בנדוןקא פנ"ל ליישב
דברי הנו"ב הנ"ל.

נדע דנראה ברור דאם גזל בשר הפסח בליל פסח מהחבורה למאן דאמר דקדשים קלים
מזון בעלים הוא נאח"כ נעשה נותר אצלו יכול לומר הרי שלח לפניה כמו בחמץ ולענין
אם בא אחר ושרפה לדעת הנו"ב פטור שהכל מצווים עליו לבערו אבל לפי מה שפתי
דנראה דמ"ע דשריפת נותר אינו מוטל רק על הבעלים כמו בהלאו בכל תותירו דהא
איתקשו בחד קרא פשוט דהשורף חייב לר"ש דהא הני גורם למזון הנלע"ד פתי
בעז"ה: סימן ל"א הנה שמעתי מפיכוד ידידי הרב הגאון מהור"ש נ"י שעלה בדעתו
להסתפק בספק מ"ע אם דוחה לספק ל"ת ורצה להביא ראיה מהא דקיי"ל דחטאת העוף
הבא על הספק אינו נאכל ולא אמרינו דאתי ספק מ"ע דאכילת קדשים ודחי ספק ל"ת
דנבלה פן העיר הרב הג' הנ"ל וזה אשר השבתי לו ע"ז הנה לפע"ד נראה ברור דלא
שייך להסתפק ספק זה רק אם הספק שיש בהעשה לא תלי בספק של הל"ת פגון בספק
אם אכל מצה ויש לפניו פזית מצה שהוא ספק חדש דבכה"ג לא תלי הספיקות אהדדי
דאף אם כבר אכל מצה ואינו מוטל עליו עוד מ"ע דמצה מ"מ יש ספק דשמא אינו חדש
ואוכל היתר גמור ובכה"ג שפיר איכא ס"ס דשמא אינו חדש ואת"ל דהוא חדש מ"מ
שמא לא אכל עדיין מצה ונמצא נעשה דוחה ל"ת וע"ז חל הספק של הגאון הנ"ל דיש
לומר דלא נאמר דס"ס אולינו לקולא רק במקום דשני הספיקות הוא היתר גמור אבל

הָכָא דְסַפְקָא דְשַׁמָּא לֹא אָכַל מִצָּה אֵינוֹ הֵיטֵר רַב מִצַּד דְחִיָּה: וְעוֹד יֵשׁ סְבָרָא לֹמֵר דְלֹא נִלְמַד מִקְרָא דְעֵשָׂה דוֹחָה ל"ת רַב וְדָאֵי עֵשָׂה אָבֵל סַפְקָא עֵשָׂה לֹא נֹאמֵר דְדָחֵי אֶפְיָלוּ לְסַפְקָא ל"ת דַּע"ז לֹא מְצִינוּ רְאֵיהּ לְמִילָף מִפְּלֵאִים בְּצִיצִית דְּהֵתָם מְצֻנָּה וְדָאֵית הֵיא: אָבֵל בְּמִקּוּם דְּהִסְפִּיקוֹת תְּלִי אֶהְדְּדִי כְּגוֹן בְּחֻטְאוֹת הָעוֹף הֵבָא עַל הַסַּפְקָא דָּאֵם חֻטְאֵת הָעוֹף הוּא הָוִי וְנֹדָאֵי מ"ע נְגַם לִיכָא אִיסוּרָא כְּלָל דְחֻטְאֵת הָעוֹף מְצֻנָּתוֹ בְּמִלְיקָה וְהִכְשָׁרוּ בְּכָף וְאֵינוֹ מִצַּד דְחִיָּה כְּלָל וְאֵם אֵינָה חֻטְאֵת הָעוֹף הָוִי וְנֹדָאֵי נִבְלָה נְגַם לִיכָא מ"ע כְּלָל פְּשוּט דַּמְשׁוּ"ה אָסוּר לְאַכּוֹל מִסַּפְקָא מְשׁוּם דְּהָוִי סַפְקָא דְאוֹרְיִיתָא דְשַׁמָּא פְּטוּר מִחֻטְאֵת וְהָוִי מְלִיקַת חוֹלִין וְהוּא וְנֹדָאֵי נִבְלָה וְלֹא שְׁיִיף בְּכָאֵן לֹמֵר דְאֵתִי סַפְקָא עֵשָׂה וְדָחֵי לְסַפְקָא ל"ת מִתְרִי טַעְמֵי דְחֻטְאֵת דְלֹא מְקַרִי סַפְקָא ל"ת דְכִינּוֹן דְצָרִיף לְחוּשׁ דְשַׁמָּא לִיכָא כָּאֵן מ"ע וְאֵם לִיכָא מ"ע הָוִי וְנֹדָאֵי נִבְלָה [וְהֵינּוּ טַעְמָא דְסַפְקָא אֲנִדְרוּגִינוֹס אֵין מְחַלְלִין עֲלֵיהֶן אֵת הַשְּׁבֵת וְלֹא אֲמַרְיִנּוּ דְאֵתִי סַפְקָא מִיָּלָה וְדָחֵי לְסַפְקָא כֶּרֶת וַע"כ דְחִיָּישִׁינּוּ דְשַׁמָּא הוּא פְּטוּר מִמִּילָה וּמִמִּילָא אִיכָא וְדָאֵי אִיסוּר כֶּרֶת] וְעוֹד בְּלֹא"ה לֹא שְׁיִיף הֵתָם לֹמֵר דְיִבָּא סַפְקָא עֵשָׂה וְיִדְחָה סַפְקָא ל"ת דְהָא ע"כ צ"ל דס"ל להך תנא דיש שחיטה לעוף מה"ת דאם סבר דאין שחיטה לעוף מה"ת וְהָאִיסוּר הוּא מִצַּד טְרִיפָה וְכִדְאֲמַרְיִנּוּ בְּחוֹלִין דָּף כ"ח פִּי שֶׁבֶר שְׁדָרָה וּמְפָרְקַת הָוִי לָה טְרִפָה זֶה א"א לֹמֵר דְהָא לְזָה יֵשׁ תְּקֻנָּה דִּיחֻזִּיר סִימְנִין לְאַחוּרֵי הָעוֹרָף וְיִמְלֹק וְכַמ"ש הַתּוֹסֵ' בְּנֻזִיר דָּף כ"ט לְמ"ד דְהָאָב מְדִיר אֵת בְּנוֹ בְּנֻזִיר אֵינוֹ אֵלָא לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת ע"ש.

וְדוֹחֵק לֹמֵר דְהוּא ס"ל דְאָסוּר לְהַחֲזִיר הַסִּימְנִין [וְעוֹד לְפִי מ"ש הַמְהָר"ם לּוֹבְלִין בְּחוֹלִין דָּף כ"ח ע"א לְתַרְץ קוֹשְׁיֵיתָא שֶׁל מְקוֹשִׁין הָעוֹלָם אֵין כָּאֵן טְרִפָה כְּלָל אֶפְיָלוּ אֵינוֹ מְחֻזִּיר הַסִּימְנִין דְהַפֵּל גְּחֻשָׁב כְּנֻחִירָה ע"ש.

וְאָכֵן תְּמַהֲנִי דְנִרְאָה דְנִעְלָם מִמֶּנּוּ ד' הַתּוֹסֵ' דְנֻזִיר הַנֵּ"ל דְלֹא ס"ל כֵּן נְגַם מַה שֶּׁהִבִּיא הַקּוֹשְׁיָא בְּשֵׁם מְקוֹשִׁין הָעוֹלָם תְּמוּהָ דְהָא הוּא קוֹשְׁיֵיתָא הַתּוֹסֵ' בְּנֻזִיר הַנֵּ"ל וְלִכּוֹן דְבָרֵיו צ"ע [וְכִינּוֹן דְסִבְרָא דִישׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מַה"ת יֵשׁ כָּאֵן גַּם עֵשָׂה שְׁאֵינוֹ זְבוּחָה וְאֵין עֵשָׂה דוֹחָה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֵשָׂה: וְעוֹד דְהָא בְּאֵמַת מְסַקִּינּוּ בְּנֻזִיר שֶׁם דְרִיב"י סְבָר דְאֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מַה"ת נְגַם חוֹלִין בְּעֻזְרָה לְאוֹ דְאוֹרְיִיתָא וּמ"מ אֵינוֹ נֶאֱכָל מְדַרְבְּנָן מְשׁוּם דְהַעֲמִידוּ חֻקִּים דְבִרְיָהֶם בְּמִקּוּם מ"ע דְאָכִילַת קִדְשִׁים וּא"כ אֵין מְכָאֵן רְאֵיהּ כְּלָל דְסַפְקָא מ"ע אֵינוֹ דוֹחָה לְסַפְקָא ל"ת דְהָא הָכָא אֵינוֹ אֵלָא סַפְקָא ל"ת דְרַבְּנָן וַעפ"כ לֹא דָחֵי וְאוֹלֵי דְכֻנּוֹנַת כַּת"ר נ"י דָּאֵם ס"ד דְדוֹחָה לְסַפְקָא ל"ת שֶׁל תוֹרָה הֵיאָף הַחֲמִירוּ בְּסַפְקָא ל"ת שֶׁל דְבִרְיָהֶם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַחֲמִירָה הַתּוֹרָה בְּסַפְקָא נְגַם לְפִי דַעַת הַרְמַב"ם ז"ל דְסַפְקָא דְאוֹרְיִיתָא אֵינוֹ אָסוּר אֵלָא מְדַרְבְּנָן בְּמִקּוּם דְאֵין לוֹ חֻזְקַת אִיסוּר בְּנוֹדָאֵי אֵין רְאֵיהּ דְהָא בְּמִקּוּם דִישׁ לוֹ חֻזְקַת אִיסוּר מוֹדָה דְאָסוּר מַה"ת וְרְאֵיהּ דְהָא חֵיִיב בְּאֲשֶׁם תְּלוּי בְּחֻטְיָה מְשַׁנֵּי חֻטְיָוֹת וַע"כ מְשׁוּם דְשֵׁם אִיכָא חֻזְקָה וּא"כ בְּלֹא"ה לֹא קוֹשְׁיָא דְלָמָּה לֹא דָחֵי סַפְקָא מ"ע דְאָכִילַת קִדְשִׁים לְסַפְקָא נִבְלָה דְלַדְעַת הַרְמַב"ם הַסַּפְקָא מ"ע אֵינוֹ מְנַטֵּל עֲלָיו רַב מְדַרְבְּנָן דְהָא לְהַמ"ע דְאָכִילָה לִיכָא חֻזְקַת חֵיִיב וְהַסַּפְקָא נִבְלָה יֵשׁ לָה חֻזְקַת אִיסוּר דַּאמָה"ח וּא"כ לְעַנְיָן נִבְיָלָה אָסוּר מַה"ת מְסַפְקָא וְלֹא אֵתִי מְצֻנָּה דְרַבְּנָן וְדָחֵי ל"ת שֶׁל תוֹרָה דַּה"ל"ת יֵשׁ לָה חֻזְקַת אִיסוּר וְהַמ"ע אֵין לָה חֻזְקַת חֵיִיב: וְאָכֵן יֵשׁ לְפִשְׁוֹט סַפְקוֹ שֶׁל כַּת"ר נ"י מַד' הַשַּׁאג"א ס' כ"ט דְהַקְשָׁה עַל הַרְמַב"ם ז"ל דס"ל דכֵּהֵן שְׁלֵבֶשׁ בְּגִדֵי כְּהֻנָּה שֶׁלֹּא בְּמִקּוּם עֲבוּדָה לּוֹקָה מְשׁוּם הָאָבְנֵט דְהוּא כְּלֵאִים וְהַקְשָׁה הַשַּׁאג"א מִחֻטְאֵת הָעוֹף הֵבָא עַל הַסַּפְקָא דְהֵיכִי מֵיִתִּי מְסַפְקָא דְשַׁמָּא אֵינוֹ חֻטְאֵת הָעוֹף וְנִמְצָא שְׁלֵבֶשׁ כְּלֵאִים שֶׁלֹּא בְּמִקּוּם מְצֻנָּה וַע"ז יִתְכַּן תְּמַיְהַת

כת"ר נ"י דמאי קושיא דהא י"ל דאתי ספק מ"ע של הקרבה ודחי לספק ל"ת של פלאים אלא ונדאי דס"ל דלא דחי [ומיהו בעיקר קושניית השאג"א כ"כ בעצמו דאינו קושיא דהא ה"מ בנזיר ילפינו מקרא דקריבה על הספק ואפילו ל"מ"ד דחולין שנושטו בעזרה דאורייתא מ"מ מותר וכמו שכ' התוס' שם וא"כ בהדיא התיירה התורה גם איסור פלאים] והא אין להקשות על השאג"א פינן דהקושיא הוא על הרמב"ם ו"ל ולהרמב"ם הא פל ספק אינו אסור רק מדרבנן והלכך לא תישיבן לאיסור פלאים דאינו אלא ספק דהא לימא דתנא דלהרמב"ם חייב הקרבה ג"כ אינו אלא מדרבנן ולא אתי חייב מדרבנן ודחי איסור דרבנן [ומיהו מ"מ יש לומר ולתישב קושנייתו דלענן חייב מדרבנן לא שייך לקרותו ספק רק דיש עליו בנודאי חייב מדרבנן וגם האיסור הוא ונדאי מדרבנן וא"כ למה לא נימא דאתא עשה דרבנן ודחי ל"ת דרבנן ולפי זה תתישב קושניית השאג"א ו"ל על הרמב"ם לשיטתו דאמרינן דאתי עשה דרבנן ודחי ל"ת דרבנן ועוד י"ל דכיון דכלאים הוא בנודאי רק דחל ספק דשמא הוא חטאת העוף ושם הותר פלאים ומקרי ספק שיש לו חזקת איסור דמספק אי אתה יכול לסלק ממנה איסור פלאים דהכלל הוא בידינו דכל דבר מעמידין על חזקתו והא דכ' הרמב"ם ו"ל דספק דאורייתא אינו אלא מדרבנן היינו במקום דלא אתחזק לא איסורא ולא התיירא ושפיר הקשה השאג"א דהא הספק של הקרבה אין לו חזקת חייב וספק פלאים יש לו חזקת איסור והאיך יכול לדחות וא"כ קושניית השאג"א כראי מוצק.

ולענן מה שפיתבנו לעיל בספק אם אכל מצה ויש לו פזית שהוא ספק חדש נ"ל דלהרמב"ם בנודאי דחי דהא הספק חדש אינו אסור אלא מדרבנן לדעת הרמב"ם ו"ל דהא אין לו חזקת איסור והספק של המצה יש לו חזקת חייב דהא נתחייב בנודאי במ"ע רק דספק לו אם נפטר ממנו והלכך אתי חייב דאורייתא ודחי ל"ת דרבנן ועי' בצל"ח ברכות דף כ') דהקשה כמו כן בספק קרא ק"ש ל"מ"ד דק"ש דרבנן דלמה אינו חוזר וקורא הא יש לו חזקת חייב וע"ש שהביא מחלוקת בזה באיסור דרבנן אי מהני חזקת איסור אבל עכ"פ משמע שם דלד"ה מקרי בכה"ג חזקת חייב ואפשר עוד לומר דהכא אפילו מדרבנן מותר לאכול וגם מצוה לאכול דהכא לא שייך לגזור פזית ראשון אטו פזית שני דהא הוי גזירה לגזירה דגם בכזית שני אינו אלא איסור מדרבנן לדעת הרמב"ם [ומיהו הדבר צ"ע ודו"ק]: ועפ"ז י"ל לכאורה דיבמה שנפלה לפני יבם והיא ספק חייבי לאוינן דאפשר דהנה מותר לייבם דלא שייך גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה דהא הוי גזירה לגזירה דהא להרמב"ם פל ספק אינו אלא מדרבנן ולא עוד אלא אפילו אם ספק אם הוא חייב ביבום אף דיש לו חזקת חייב כמו בגנונא דיבמות דחשיב שם דף ל"א דהוי חזקה ליבום והספק של חייבי לאוין אין לו חזקת איסור ג"כ אפשר דלדעת הרמב"ם ו"ל הנה מותר לייבם דאתי ספק מ"ע של יבום ודחי לספק ל"ת וצ"ע גם בזה והנלע"ד פתבתי בעזה"י: הלכות חג השבועות סימן לב בשו"ע או"ח סי' תצ"ד סעיף ג' אסור להתענות במוצאי חג השבועות וכ' המג"א ע"ז דהטעם מפני כשחל עצרת בשבת הנה יום טבוח הקרבנות אחר השבת ע"כ.

והנה כבר תמה ע"ז המשנה למלך בפ"ב מהל' פלי המקדש הל' י' דהא אדרבה כשחל עצרת בשבת הנה מותר ביום טבוח בהספד ותענית כדי שלא לקיים דברי הצדוקין שהיו אומרים עצרת אחר השבת וכדאיתא בחגיגה (דף י"ח) ונשאר בקושיא ואמנם כבוד מר

אחי הגאון זצ"ל אמר ליישוב דברי המג"א בטוב טעם ונדעת בהקדמם מה שתמה עוד המ"ל שם דלפי המבואר בתוס' בפסחים נ' דביום טבוח הנה אסור גם במלאכה ותמה דאמאי לא הוזכר דין זה בשום מקום בדברי הפוסקים ו"ל ואף דהאינדנא ליכא קרבן מ"מ הרי ערב פסח נמי דאסור במלאכה אחר חצות הוא משום עשיית קרבן פסח ואעפ"כ אסור גם האינדנא ונשאר ג"כ בתימה ואמר מר אחי ו"ל ה"ל דקושיא חדא מתורצת בתורתה דונדאי בזמן הבית דהנה אסור במלאכה ביום טבוח מן התורה והלכה לא הנה יכולת ביד החכמים להתיר במלאכה ביום טבוח כדי שלא לקיים דברי הצדוקים דא"א לעבור דברי תורה בקיים ועשה משום גזירה וחששא בעלמא ולכן הוצרכו להתיר בהספד ותענית מיהת דאי הנה אסור גם בהספד ותענית בנדאי הנה בזה קיום לדברי הצדוקים דהא הנה נוהג בו כל הדינים והחומרות שנוהג בחג השבועות עצמו והלכה ע"כ הוצרכו להתיר בהספד ותענית ואיסור דהספד ותענית ביום טבוח אינו אלא מדרבנן [דאפי' בי"ט עצמו לר"א אין בו איסור תענית מה"ת ואף לר"י דאמר דחלקהו ומשמע דדרשא גמורה היא מ"מ ביום טבוח ונדאי אינו אלא מדרבנן] והלכה הם אמרו והם אמרו אבל בזה"ז דאינו אלא זכר למקדש ושניהם מדרבנן והלכה ראו חז"ל לבחור יותר לאסור בהספד ותענית ולהתיר במלאכה משום ביטול מלאכה לעם ובזה יהיה היפרא להוציא מלבן של צדוקים דהא חזינו שמתיר במלאכה וכינון שס"ס דבר אחד צריך להתיר כדי שלא לקיים דברי הצדוקים ראו חז"ל להתיר יותר איסור מלאכה כדי שלא יהא ביטול מלאכה לעם ונתיישוב בזה ב' הקושיות של המ"ל ו"ל כן שמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל ודבריו ו"ל אלו הם כפתור ופרח לפענ"ד: ועוד אמר טעם נכון על מה דהמחבר לא הביא דין דאסור להתענות ביום שאחר החג וזולת אחר חג השבועות ורק הרמ"א בהג"ה הזכיר דין דאסור חג גם בחג הפסח בסימן תכ"ט ומשמע מלשונו שם דבכל המועדים צריך לעשות איסור לחג באכילה ושתיה ביום שלאחר החג אבל המחבר לא הזכיר רק במוצאי חג השבועות והיינו משום דבאמת יש לתמוה דהיאך אפשר לומר דאסור להתענות במוצאי יו"ט [וע"ז פנינו חז"ל במה שאמרו דכל העושה איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הפתוב וכו'] דהא ברייתא ערוכה שנינו במג"ת בפ"ק ט' ומייתי לה בתענית (דף י"ח) ובר"ה (דף י"ט) דשבתות ויו"ט לפניהם ולאחריהם מותרים משום דד"ת אין צריכים חיזוק וע"כ צ"ל דהא דהעושה איסור לחג היינו ביו"ט גופא וכפי' קמא שפרש"י שם והלכה לא פתב דין זה דאסור להתענות במוצאי יו"ט רק בחג השבועות משום דאם חל בשבת הנה יום טבוח לאחר השבת.

אמנם כל זה בא"י דאין עושין רק יום אחד יו"ט אבל בחו"ל דעושין שני יו"ט מספיקא ויו"ט שני הוא מדרבנן ושפיר צריך חיזוק. וע"פ הצעה זו יהיה עולה לנו דברי המחבר והרמ"א ו"ל פמין חנומ' בעז"ה דכל אחד כתב לפי מנהג מקומו דהב"י דהנה דר בא"י בעיר צפת תוב"ב ושם אין עושין רק יום אחד יו"ט והלכה לא הזכיר דאסור להתענות במוצאי יו"ט.

אבל הרמ"א ו"ל דהנה דר בחו"ל דעושין שני יו"ט שפיר צריך חיזוק ולכן פתב דאסור להתענות גם לאחרי ככל יו"ט ואפשר דבש"ס דסנפה (דף ל"ד) ה"ל דכל העושה איסור לחג וכו' ג"כ מייירי בחו"ל אלו דברי מר אחי ו"ל ודבריו נכונים למבין: אמנם קשה לי דא"כ אם חל יו"ט שני בשבת לא שייך לאסור ביום שלאחר החג אפילו בחו"ל דהא

בלא"ה אסור ביו"ט שני משום שבת ושבת א"צ חיזוק והו"ל להרמ"א ז"ל לבאר זה: ושוב ראיתי דלא קשיא ולא מידי מתרי טעמי דחדא דדין זה לא משפחת לה לפי הקביעות דמ"נ ביום טוב האחרון של פסח דחל לפעמים בשבת אין נ"מ פלל אי נוהג בו א"ח או לא דהא בלא"ה מנהגינו שאין אנו מתעניין בכל חודש ניסן ויו"ט האחרון של סוכות דהיינו יום שמחת תורה] הא אינו חל לעולם בשבת: ועוד דעיקר הקושיא לק"מ דהא בהקדמי מבואר (בר"ה דף י"ט) ובתענית (דף י"ח) דביום שיש בו שתי קדושות חד קדושה מה"ת וחדא קדושה מדרבנן מ"מ צריף חיזוק משום קדושה דרבנן שבו וכמו שהאריף להוכיח בספר שאג"א בסימן ק"א ובספר עצי אלמגים להגאון בעל מעין החקמה ז"ל בהל' שניות לעריות ס"ב ס"ק ג' יעו"ש בדבריהם ז"ל: ואמנם אי קשיא לי הא קשיא לי דהאריף אפשר לומר דהא שאסרו בא"ח הוא משום חיזוק דיו"ט שני הא אנו קי"ל דגם ביו"ט דאסור בהספד מ"מ אינו צריף חיזוק רק לפניו אבל לא לאחריו וכמו דאמרינו בתענית (דף י"ח) פי אמר ר' יוחנן הלכה כר"י אדלא להתענא אבל בדלא למספד הלכה כת"ק ע"ש.

ואמנם גם זה לא קשיא דשאני התם דאפשר לעשות חיזוק לפניו אבל הכא א"א לעשות חיזוק לפניו דהא הוא יום טוב דאורייתא וע"כ צריף לעשות חיזוק לאחריו וא"כ דברי מר אחי הגאון ז"ל ברורין: ואכן פשאני לעצמי הייתי אומר דלהמחבר לא הנה פסיקא ליה ש דהלכה כר' יהושע דחלקהו דחציו לה' וחציו לכם דהא איכא פמה רבנותא דפסקו הלכה כר"א דיוצאין ידי שמחת יו"ט בתורה וא"כ אין להחמיר בא"ח יותר מביו"ט עצמו אבל בשבועות הא אמרינו בפסחים (דף ס"ח) דהפל מודים דבעצרת בעינן לכם משום יום שנתנה בו תורה ולפיכך פתב דאסור להתענות גם במוצאי חג השבועות.

ואגב דאירי בדברי הש"ס דסופה הנ"ל דהעושה איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הפתוב פאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן ראיתי לבארו דלכאורה מאמר הזה משולל הנה דמאי ענין ושייכות יש באכילה ושתיה לבגין מזבח והקרבת קרבן.

ונ"ל ע"פ הא דאמרינו בסוף חגיגה והאריאל וגו' וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה' פתח במזבח וסיים בשולחן לומר לה דבזמן שבהמ"ק הנה קנים הנה מזבח מכפר עכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו ופרש"י בהכנסת אורחין עכ"ל.

וי"ל דלזה פיון גם הש"ס דסופה הנ"ל דכל העושה איסור לחג באכילה ושתיה ומן הסתם מזמין גם לעניים על שולחנו וכמו ביו"ט דצריף לשמח גם להלוי ולהגר והיתום והאלמנה נחשב אצל הקב"ה כמו דהנה בונה מזבח ומקריב קרבן דעכשיו שולחנו של אדם מכפר דבקרבן נמי הנה אכילת הפהנים מכפר וכדאמרינו בפסחים נ"ט ואכלו איתם אשר כופר בהם מלמד שהפהנים אוכלין ובעלים מתפריין.

ולפי' קמא דרש"י דמירי ביו"ט עצמו ג"כ יש לפרש על דרך זה דאף דלר"א יוצא יד"ח בלימוד התורה מ"מ אין העניים נהנין מזה והלכך אף דהעוסק בתורה א"צ לא עולה ולא חטאת מ"מ חסר אכילת הפהנים אבל אם עושה איסור לחג באכילה ושתיה דמי לקרבן לגמרי דגם העניים נהנין ממנו ואפשר דזהו דכתיב גבי חג שבועות כפ' ראה ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן והיינו דיתן נדבות לעניים על יו"ט משום דבעצרת הפל מודים דבעינן לכם ואינם יכולין לצאת בלימוד התורה.

ובמקום אחר כתבנו לכאר בָּמָה דְאָמַר רַבָּא שֶׁם בְּפִסְחִים הִפְלִל מוֹדִים דְּבִשְׁבַת בְּעֵינֵינוּ נְמִי לְכֶם מ"ט וְקֵרְאֵת לְשַׁבַּת עוֹנָג וְרַב יוֹסֵף אָמַר שֶׁם הִפְלִל מוֹדִים בְּפוּרִים דְּבִעֵינֵינוּ נְמִי לְכֶם מ"ט יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה כְּתִיב בְּיָהּ וְאָמַרְנוּ לְפָרֵשׁ דְּכוּלְהוּ תִּלְתָּא זִימְנֵי דְאָמַרְיֵנוּ דְּבִעֵינֵינוּ בְּהוּ לְכֶם לַד"ה הִפְלִל מְחַד טַעְמָא הוּא.

ע"פ מש"כ בַּשְּׂאֵילֵתוֹת דְּרַב אַחַאי גָּאוֹן זצ"ל בְּרִישׁ פְּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית דְּהַטְעַם דְּמַחֲיִיבִין בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִינּוּחַ בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְלִהְתַּעַנַּג בּוּ מְשׁוּם דְּכַד בְּרִיָּא קב"ה לְעֵלְמָא בְּרִיָּא בְּשִׂיתָא יוֹמֵי וְנַח בְּיוֹמֵי דְשַׁבְּתָא וּבְרַבֵּיהּ וְקִדְשִׁיהּ פְּאִינְשׁ דְּבְנֵי בֵּיתָהּ וְכַד מְצַבִּית לִיהּ וְגַמַּר לִיהּ לְעֵבִידְתִּיהּ עֵבִיד הִלּוּלָא חַד יוֹמָא פְּדִאֲמָרֵי אִינְשֵׁי הִלּוּל בְּתֵי דְכְּתִיב וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְאָמַר לָן רַחֲמָנָא נּוּחַו בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא כִּי הֵיכִי דְנַחֲי בְּיָהּ אָנָּא דְכְּתִיב זְכוֹר אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ וְאָסוּר לְאִיעֲנוּיֵי בְּיָהּ אֵלָּא מִתְּבַעֵי לִיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְאִיעֲנוּגִיהּ בְּיָהּ בְּמִיכְלָא וּבְמִשְׁתָּא וְכו' וְהוּא מְדַבְּרֵי הַמְדַרְשׁ תַּנְחוּמָא שֶׁם וְעֵינֵינוּ בְּהַעֲמֵק שְׂאֵלָה שֶׁם אוֹת ב' וְעַפ"ז נִרְאֶה לִי פְּשׁוּט דִּי"ל דְּהֵינּוּ טַעְמָא דְאָמַרְיֵנוּ דְּהִפְלִל מוֹדִים דְּבִשְׁבַת בְּעֵינֵינוּ לְכֶם דְּכְּתִיב וְקֵרְאֵת לְשַׁבַּת עוֹנָג וְהֵינּוּ מְשׁוּם דְּהוּא יוֹם חִינוּף הַבֵּית דְּנִגְמַר בּוּ בְּנִין הָעוֹלָם וּבְיוֹם חִינוּף הַבֵּית דְּרַף הָעוֹלָם לְעֵשׂוֹת הִלּוּלָא וְיוֹמָא טְבָא לְכוּ צְנוּהָ נְמִי הַקַּב"ה לְעֵשׂוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הִלּוּלָא וְיוֹמָא טְבָא וּמְמִילָא בְּעֵינֵינוּ לְכֶם דְּאִין שְׁמִחָה אֵלָּא בְּאַכִּילָהּ וּשְׂתִיָּהּ.

וּבְזָה אֲתֵי שְׁפִיר נְמִי הָא דְאָמַרְיֵנוּ הִפְלִל מוֹדִים בְּעֵצְרַת דְּבִעֵינֵינוּ לְכֶם מְשׁוּם דְּהוּא יוֹ שְׁנַתְנָהּ בּוּ תוֹרָה. וְלְכַאוּרָה אִין הַדְּבָר מוּבָן דְּמָה גְּתִינַת טַעַם הוּא דְמְשׁוּם דְּנִתְנָהּ בּוּ תוֹרָה מְשׁוּם זֶה בְּעֵינֵינוּ לְכֶם אֲתַמְהָהּ.

אֲכֹן לְפִי מַה שְּׁכַתְבְּנוּ א"ש דְּמְשׁוּם דְּאָף דְּחִנּוּכַת הָעוֹלָם נִגְמַר בְּשַׁבַּת מ"מ עֲדִינֵינוּ הֵיָּהּ הַדְּבָר תְּלוּי וְעוֹמֵד עַד יוֹם מַתָּן תוֹרָה דְּהָא תְּנַאי הַתְּנָהּ הַקַּב"ה עִם מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית דְּאָם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִים אֵת הַתּוֹרָה מוּטָב וְאִם לֹא יַחֲזוֹר הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וּבוֹהוּ וְאִם כֵּן עֵיקַר חִינוּף הַבֵּית נִגְמַר בְּשִׁבְעוֹת שְׁבֻו קָבְלוּ יִשְׂרָאֵל אֵת הַתּוֹרָה וּמְשׁוּם הֵכִי אָמַרְיֵנוּ דְּבִשְׁבֻעוֹת בְּעֵינֵינוּ לְכֶם מְשׁוּם דְּהוּא יוֹם שְׁנַתְנָהּ בּוּ הַתּוֹרָה.

וְנִרְאֶה לִי עוֹד דְּמְשׁוּם הֵכִי כְּתִיב גְּבִי שַׁבַּת בִּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם וְהֵינּוּ מְשׁוּם דְּכָל מַעֲלַת יוֹם הַשַּׁבָּת מְשׁוּם דְּבּוּ נִגְמַר כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית אָמְנָם בְּאַמְתָּ לֹא נִשְׁלַם בְּשִׁלְיָמוֹת עַד שֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל אֵת הַתּוֹרָה נִמְצָא דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נַעֲשֶׂה ע"י הַקַּב"ה וְנִגְמַר ע"י יִשְׂרָאֵל וְלָכֵן אָמַרְהּ הַתּוֹרָה בִּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם דְּשַׁבַּת הִיא אוֹת עַל חִידוּשׁ הָעוֹלָם שְׁנַעֲשֶׂה ע"י הַקַּב"ה וְע"י יִשְׂרָאֵל דִּישְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּחִידוּשׁ הָעוֹלָם וְנ"ל עוֹד דְּמְשׁו"ה כְּתִיב תִּיְקַף אַחַר פ' וְשָׁמְרוּ וַיִּתֵּן אֵל מִשְׁה פְּכַלְתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ וְלְכַאוּרָה מֵאֵי עֵנִין זֶה לְזֶה אֲכֹן לְהַנְ"ל נִיחָא דְּשִׁיעוֹר הַכְּתוּב כְּף הוּא כִּי שְׁשַׁת יָמִים עֲשֶׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ וּמ"מ לֹא נִגְמַר עֲדִינֵינוּ בְּשִׁלְיָמוֹת עַד וַיִּתֵּן אֵל מִשְׁה וְהֵינּוּ כְּשִׁישְׂרָאֵל קָבְלוּ אֵת הַתּוֹרָה אֲזַ נִגְמַר הָעוֹלָם בְּשִׁלְיָמוֹת וְנ"ל עוֹד דְּמְשׁו"ה מְזַכֵּרִין בְּתַפְלַת שְׁחֵרִית וּשְׁנֵי לוֹחֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ וְדו"ק וְאִפְשָׁר דְּמְשׁו"ה גְּתָנָהּ הַתּוֹרָה בְּשַׁבַּת לְרַמּוּ דְּהָא בְּהָא תִּלְיָא דְּעֵיקַר מְצוּהָ שֶׁל שַׁבַּת הִיא ע"י קַבְּלַת הַתּוֹרָה].

וְאָמְנָם דְּאָף שֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל אֵת הַתּוֹרָה בְּשִׁשָּׁה בְּסִינּוּ מ"מ עֲדִינֵינוּ לֹא הֵיָּהּ קַבְּלָה שְׁלִימָה דְּהָא אָמַרִי בְּשַׁבַּת (דָּף פ"ח) מְכַאן מוֹדְעָה רַבָּא לְאוּרִיָּיתָא וּפְרַשׁ"י מְשׁוּם שֶׁקָּבְלוּהָ בְּאוֹנָס ע"י שְׁכָפָה הַקַּב"ה עֲלֵיהֶם הֵר כְּגִיגִית וְע"כ הֵיָּהּ הָעוֹלָם ג"כ מְתוּרָפָּה וְעוֹמֵד עַד שֶׁקָּבְלוּ

ישראל התורה בימי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּרָצוֹן דְּכַתִּיב קִימוּ וְקָבְלוּ הַיְהוּדִים קִימוּ מַה שֶׁקִּיבְלוּ
כָּבֵר וְאֵז נִגְמַר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית עַל מְכוּנָם וְחִזְקָם הִלְכָה אֲמַרִּינָן דְּהַפֵּל מוֹדִים דְּבַפּוּרִים
בְּעֵינָן נְמִי לְכֶם וְהַפֵּל מִטַּעַם הַנ"ל.

ומ"מ נראה מלשון הגמרא שם דמדייק ואמר בהנה תלתא זמני דהפל מודים דבעינו
"נמי" לך משמע דתרונייהו בעינו לה' ולכם ולא בא אלא לאפוקי משאר יו"ט לר"א
דיכול לעשות פולו לה' אבל בהנה זמני בעינו נמי לך אבל בלבד נמי אינו יוצא
ואדרבה חמירי משאר יו"ט לר"א דיכול לעשות פולו לך אם ירצה אבל בהני יומי
בעינו ונדאי לה' דהא גבי שבת איתא במדרש והובא בטור או"ח סי' ר"צ דאמרה תורה
לפני הקב"ה רבש"ע פשיפנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וכו' אמר לה יש לי זוג שאני
מזונג לה ושבת שמה שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בה ומסיים הטור ע"כ צריך
שיקבעו מדרש להודיע לעם את חוקי האלהים ואת תורותיו עכ"ל וכן איתא במדרש
תנחומא בפ' ניקהל דאמר לו הקב"ה למשה רד ועשה לי קהילות גדולות בשבת כדי
שילמדו כל הדורות הבאים אחריה להקהיל קהילות בכל שבת קודש להכניסם בבתי
כנסיות ובבתי מדרשות ללמד בהן תורה לרבים ע"כ.

וכן בשבועות מבואר בכמה פרים קדושים וביוחד בזה"ק ובכתבי האר"י זצ"ל שצריך
לעסוק בתורה כל הלילה וגם ביום וכן בפורים איתא בשו"ע בס' תרצ"ה דצריך ללמוד
קודם הסעודה משום דכתיב ליהודים היתה אורה ואמרין דאורה זו תורה ונראה הטעם
דמשום דכבר כתבו התוס' בריש ע"ז לחד תירוץ דמקבלה לחוד אין העולם מתקנים
רק בעינו נמי קיום ולימוד ולכן בהנה יומי דבו קבלו ישראל את התורה צריכין ישראל
לעסוק בתורה וללמוד בה דע"י הקבלה ולימוד התורה מתקנים הבריאה ושניהם פאחד
טובים: ואגב דאיירי בעניינא דעצרת ראיתי להביא פאן מה שכתבתי על הגליון על
החומש שלי בפ' ראה דכתיב שם ועשית חג שבועות לה' אלהיה וכו' ושמתחתי לפני ה'
אלהיה וכו' וכתבתי שם בצידו וזה לשוני ולקמן גבי חג הסוכות נאמר ושמתחתי בחגי
ונראה דלהלן גבי חג הסוכות כתוב פן להורות דכל הזמן שנוהג מצות חגיגה נוהג שמחה
כדי לכלול גם שמיני עצרת דהא שמיני עצרת נוהג חגיגה אם לא הביא בז' ימי החג דהא
שמיני עצרת לענין חגיגה הוא תשלומין דראשון אבל פאן דשמחה אינו נוהג אלא ביו"ט
עצמו ונחגיגה נוהג כל שבועה דעצרת ישלו תשלומין כל ז' לא מצוי למכתב בחגיגה דהנה
משמע דכל ז' נוהג שמחה ולכן כתיב סתם וממילא ידעין דלא קאי רק איו"ט של
שבועות דהא לענין חגיגה גופא אי לאו דילפינן מהקישא דחווה"מ דיש לו תשלומין כל
שבועה של חג לא הוי ידעין וגבי שמחה הא ליכא היקשא ועוד י"ל דמש"ה כתיב הכא
ושמתחתי בחגיגה כדי למדרש דאינו יוצא ידי שמחה רק בדברים שחגיגה באה מהם
וכדאיתא בחגיגה ח' [והיינו משום דכולי קרא דושמתחתי מיותר דהא הוי ילפינן מחג
השבועות כמו דילפינן לחג המצות דחייב בשמחה והיינו משום דאיתקשו כל המועדים
זה לזה וכמו דכ' בספר יראים סי' כ"ו ועיין עוד בטורי אבן ז"ל בחגיגה (דף י"ח)] ולא
אתי רק לרבות דכל מיני שמחות לשמחה ולא בעינו שלמים דווקא וכן כתב הגאון
מלבי"ם ז"ל בספרו התו"מ פאן דמקרא יתירא נפקי ואמנם א"כ הו"א נמי דיוצאין גם
בעופות ומנחות ולכן הוצרך לאמר בחגה דווקא במי שחגיגה באה מהן] אבל בשבועות
דעדיין לא כתיב ריבויא דהא קרא דשבועות מבעיא ליה לגופיה לא צריך בחגיגה

למעוטיה ופשוט הוא ובקרא דשבעת ימים תחוג לכאורה צריף להבין דהא תגיגה אינו נוהג רק ביום ראשון והן אמת שבספרי פאן גם מפרש"י משמע דשבעת ימים אתא לתשלומין אבל קשה דאי לתשלומין הא כבר נלמד מקרא דתגותם דכתיב בפ' אמור וכמו דדריש בספרא שם וכן בש"ס בתגיגה ט' וא"כ הו קרא מןתר הוא ועוד תקשה לפי מה שפרש"י בפסחים ע"א דשבעת ימים הוא מעוטה למעט שמיני עצרת מתגיגה תמיה לכאורה דהא אם הביא ביום ראשון גם בשבעת ימי החג פטור דתגיגה אינו נוהג רק ביום ראשון ואם לא הביא גם בשמיני עצרת חייב אם לא הביא בכל שבעת ימי החג דהא משנה ערוכה שנינו דמי שלא חג ביו"ט הראשון חוגג והולך כל הרגל פלו ויו"ט האחרון של חג ובשלמא למ"ד דכל ימות החג תשלומין זה לזה איפא למימר דנ"מ דשמיני עצרת בנדאי אינו אלא תשלומין דז' ימי החג ונ"מ אם היה חגר כל שבעת ימי החג ונתפשט בשמיני דפטור משא"כ חגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני חייב אבל למ"ד דגם כל ימות החג אינו אלא תשלומין דראשון וחגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני פטור וכן פסק הרמב"ם ז"ל להלכה א"כ מאי נ"מ בין שבעת ימי החג לשמיני עצרת.

ועוד צריף להבין מהו זהו נתינת טעם פי ברה יברכה ולא יזה ענין תלוי מצנת תגיגה בברכה וטו מי שאין לו שדה ואינו בכלל ברכה אינו חייב בתגיגה אמתה. ולכן לולא דמסתפינא הייתי אומר דפירושו דקרא הכי הוא בהקדם הא דתנו מי שיש לו נכסין מרובין ואוכלים מועטין יביא עולות מרובות ושלמים מועטין זה וזה מרובין על זה נאמר כברפת ה' אלהיה וגו' היוצא לנו ממשנה זו דאף דשיעור שלמי תגיגה הוא בשתי פספ"מ"מ אם ברכו ה' בנכסים מרובים מצנה עליו להוסיף על החיוב של תורה ולהביא שלמים כפי ערוך הברכה אשר ברכו ה' וע"ז אמרו דהראיון אין לו שיעור למעלה דאם הוא עשיר צריף להביא עולות ראה הרבה וא"כ יש לומר דגם לענין חיוב הימים דאף דעיקר מצנת ראה ונתגיגה ביום ראשון בלבד מ"מ אם ברכו ה' בעושר מצנה עליו להביא שלמי תגיגה כל ימות החג וזהו דאמר שבעת ימים תחוג דהיינו דמצנה הוא שחיוב כל שבעת הימים ונהדר מפרש דאימתי בזמן פי בברכה ד' אלהיה "וכי" זה אינו לשון דהא אלא לשון אם כמו פי יקרא דפירושו לכשיקרא או פי תפגע פי תבואו וכדומה דכולן לשון אם הם והא נמי דכנותיה דאימתי שבעת ימים תחוג בזמן שיברכה ה' בכל תבואתה אבל אם אינו עשיר אינו מחויב רק ביום ראשון וגם ביום ראשון גופא אינו מחויב להביא רק בהמה אחת של שתי פספ"מ ועפ"ז א"ש נמי המיעוט דשבעת ימים למעט דבשמיני עצרת אין לו להביא שלמי תגיגה אם כבר יצא יד"ח בעיקר הרגל דלא מבעיא למ"ד דנדדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט דנדאי אסור דכיון דליפא חיובא הוי פנדריים ונדבות וכמו שכ' התוס' בתגיגה (דף ח' ע"ב ד"ה חזר) לפי פ"ה הר"ח שם בגמ' וכ"כ שם בשם הירושלמי אלא אפי' למ"ד דנו"נ קרבין ביו"ט מ"מ בשמיני עצרת מצנה למעט בקרבנות וכדאי תא בסוף סופה משל למלך וכו' וכל זה יתכן לפי הר"ח שם אבל לפירוש"י שם דאסור להביא אפי' בחוה"מ משום בל תוסיף אם לא במפרש ליום ראשון וכ"נ ד' הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' תגיגה ה"ז וכמו שכ' הלח"מ שם צ"ל דקרא מיירי במפרש ליום ראשון או דלא היה שהות ביום להקריב וע"ש היטב בסוגיא שם ודו"ק.

הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן לג שאלה ראוי לברר בדין מצוות שמחה דכבר העלה השאג"א בס"ה דנוהג גם בזה"ז מה"ת אי ג"כ מצוותו לשמח את הלוי והגר והיתום

והאלמנה כמו דכתיב בתורה או דילמא דהאידידא דליכא עבודה אינו מחוייב לשמח את הלוי.

ואפשר דגם לשמח יתום ואלמנה לא שייך האידידא: תשובה הנה לענין אם מחוייב לשמח יתום והאלמנה כבר מבואר בזה"ק בפ' יתרו גנדל העונש בזה אם אינו משמח לעניים ברגל ונ"ל שם ות"ח בכולהו שאר זימנין וחסין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודא ולא יהיב למספנא עונשא סגי וכו': ולענין אי שייך האידידא מצות לשמח את הלוי ברגל נ"ל דאף דהאידידא לא שייך לשמח ללויים ממש פינון שאין להם עבודה ושירות פלל בזה"ז והם עוסקין במשא ומתן וסחורה כשאר בני ישראל ואין שייך פלל דיהיו חייבין לשמח אותם אבל מ"מ יש ללמוד מזה דכמו שחייבה התורה לשמח את הלוי ברגל בזמן הבית וע"כ דהטעם משום דהפנהים והלויים לא נטלו חלק בארץ וכמו דכתיב בפ' שופטים לא יהיה לפנהים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי ד' ונחלתו יאכלון ונחלה לא יהי לו בקרב אחיו ד' הוא נחלתו פאשר דבר לו.

וסיבת דבר זה דלא נטלו חלק בארץ הוא משום דמלבד דהיה מוטל על הפנהים והלויים עבודת בית המקדש כל משמר ומשמר בזמנו שייסדו דוד ושמואל הרואה באמונתם עוד היו ג"כ עמודי התורה ומתם יצאו תורה והוראה לכל ישראל וכמו דכתיב בפ' וזאת הברכה יורו משפטיה ליעקב ותורתה לישראל וכן כתיב ביחזקאל מ"ד ואת עמי יורו בין קודש לחול ובין טמא לטהור יודיעום וכן אמרו חז"ל ביומא ד' כ"ו לא משפחת צורבא מרבנו דמורי אלא דאתי משבט לוי וכו' ואם הי' להם חלק בארץ והי' טרודים בחרישה וזריעה וקצירה תורתם מתי נעשית [ואף לר' ישמעאל דסובר (בברכות דף לה) דהנהג בהן מנהג דרף ארץ היינו לצאת מצוות ת"ת סגי בקובע עתים לתורה אבל ללמוד ע"מ ללמד ולהבין ולהורות בישראל בנודאי לא סגי עד שישוב וילמוד כל היום והלילה וכפשטיות הפתוב לא מוש ספר התורה מפיך והגית בו יומם ולילה וכדאיתא במכילתא בפ' בשלח דלא ניתנה תורה רק לאוכלי מן שני להן אוכלי תרומה ע"כ ור"ל הפנהים דהיו מורי התורה לישראל הנצרך להאכיל להם תרומה ולא יהי' להם חלק בארץ כדי שיהיו פנויים כל היום לעסוק בתורה וכן כתיב בד"ה ב' ל"א ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת לפנהים וללויים למען יחזקו בתורת ד' ואפשר דזהו הטעם דאמרינו בחולין ד' ק"ל שאין נותנין מתנה לכהן ע"ה ויליף לה מהאי קרא דד"ה דכל מי שאינו מחזיק בתורת ד' אין לו מנת ואף דלענין עשר מתנות שבמקדש לא חילקה התורה פלל בין ת"ח לע"ה רק חלק פחלק יאכלו וכמו דכתיב בפ' צו וכל מנחה בלולה בשמן וחרובה לכל בני אהרן תהי' איש פאחיו ולפי מש"כ ניחא דמתנות שבמקדש הוא בשביל שכל עבודתם באנהל מועד וכמו דכתיב בפ' קרח פי שחר הוא לכם חלף עבודתכם באנהל מועד ועבודה יד הפל שנוין בה שגם הפנהים ע"ה הי' עוסקין בעבודה כמו הת"ח ולפיכך מתנות שבמקדש לא נתנו אלא לאנשי משמר העוסקים בעבודה באותו שבוע אבל עשר מתנות שבגבולין שניתן לכל פהו שירצה אף שאינו עובד אז עבודה במקדש ולא הנה רק בשביל שיהא פנוי לעסוק בתורה ולפיכך לא ניתנו לכהן ע"ה דהע"ה אינו עוסק בתורה ופשוט הוא] ולכן לא נטלו חלק בארץ ובשביל זה זכתה להם התורה כל עשר מתנות שבגבולין תרומות ומעשרות ונחלה וראשית הגז ומתנות ופדיון הבן וכו' וכל זה הי' נותן להם בעבור סיפוק פרנסתם לכל השנה כולה אבל פאשר הגיעו מי המועדים

והרגלים חֲשֵׁשׁה התורה שְׁמָא לא תספוק להם מתנות אלו גם לצרכי החג המרובים לקנות מהם עולות ראיה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה ושאר צרכי החג דקדושים נאכלין על השֵׁבַע והיו צריכין בתחילה לשחוט חולין ולאכול ובפרט דאז הי' מוטל עליהם העבודה ביותר מחמת דהי' צריכין הפהגים והלויים לדרוש להם בהלכות החג ל' יום מקודם ולהשיב לכל שואל בדבר ד' זו הלכה למעשה בשאלות הנוגע למצוות החג ובפרט בעבודת הבהמ"ק המוטל עליהם ביותר בימי המועדים דאז הי' כל המשמרות שוות ונפישו קרבנות טובא להקריב עולות ראי' וחגיגה ושמחה דכוליהו ישראל ולכן באתה התורה לזפות להם בכל מועדי קודש בעבור טרחתם המרובה ולהטיל על הישראל לשמח את הלוי והיגו דיספיק לו מפיו דיהי' יכול לצאת ידי מצות שמחת החג כתיקונו ובזה נשלם כל הג' עמודים שהעולם עומד עליהם דהפהגים והלויים הי' עמודי התורה והעבודה והישראלים החזיקו בידם להספיק להם ולגר וליתום ולא למנה וקיימו עמוד של ג"ח וע"ז נתקיים כל העולם בגלגלם ובזה יובן מה דכ' בספרים דתכלית הימים הם השפחות ותכלית השפחות הם המועדים וכתבו עוד דכל הג' מועדים הם פנגד ג' עמודים שהעולם עומד עליהם דחג הפסח הוא פנגד עמוד העבודה דכל ישראל הקריבו בו אז הקרבן פסח וכנגד יצחק אבינו דהקריב עצמו קרבן לפני הקב"ה ושבועות הוא עמוד התורה דבו קבלו ישראל את התורה וכנגד יעקב אבינו דהי' עמוד התורה דכתיב בי' ויעקב איש תם יושב אנהלים וסופות הוא פנגד עמוד ג"ח דאז הוא זמן מתנות עניים וכנגד אברהם אבינו דהי' עמוד של ג"ח דכתיב ביה ניטע אשל בבאר שבע [ואפשר דמשו"ה נקראו מועדים משום דאותיות מועדים הם אותיות עמודים] ולפי מש"כ בכל הג' מועדים נשלם הג' עמודים ביחד ולפיכך כתבו דתכלית השפחות הם המועדים דהם הם העמודים אשר כל העולם עומד בזכותם ואמנם כל אלה בהיות ההיכל על יסודותיו ומקדש הקודש על מכונו וכהגים הי' עוסקין בעבודתן ולויים בדוכנם אבל מעת חסרנו כל אלה בעו"ה ואין לנו לא פהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו לא מזבח ולא קרבן ואין לנו שיור רק התורה הזאת ולכן עתה הת"ח והלומדים, ורפני הקהילות ורפני המו"ץ אשר בכל דור ודור הם המורים והם המלמדים ומהם תצא תורה והוראה לישראל וגם הם הפהגים והלויים העוסקים בעבודה וכדאמרינן במנחות ד' ק"י שיר המעלות הנה ברכו את ד' כל עבדי ה' העומדים בבית ד' בלילות מאי בלילות אר' יוחנן אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הפתוב פאלו עוסקים בעבודה.:

ועוד דרשו חז"ל שם דמאי דכתיב בדברי הימים ב' י"ב לעולם זאת על ישראל ואמר ר' יוחנן אלו ת"ח העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הפתוב פאלו נבנה בהמ"ק בימיהם ע"ש והיוצא לנו מזה דת"ח העוסקין בתורה ובהלכות עבודה בזה"ז הם הנוגמת הפהגים והלויים ממש ודומה ממש פאלו בהמ"ק בנוי וכהגים עוסקים בעבודה והמקרא מסייע לזה דהא כתיב לעולם זאת על ישראל והלכך כמו דהטילה התורה מ"ע על הישראלים בזמן הבית ליתן תרומות ומעשרות ושאר מתנות כהנה ולויה לפהגים הלויים המחזיקים בתורת ד' ה"נ מוטל מ"ע האידנא על הישראלים ליתן שכירות והספקה לת"ח ולרפני הקהילות מידי שבוע בשבוע פדי שיוכלו להחזיק בתורת ד' וכמו שהטילה התורה מ"ע לשמח את הפהגים הלויים ברגל ולתת להם צרכי החג בעבור שברגל הוטל עליהם עול התורה והעבודה ביותר מכל השנה כולה ה"נ מוטל מ"ע האידנא לשמח את הת"ח ורפני

הקהילות פרגל יען שפרגלים מוטל עליהם עול התורה ביותר ולהשיב לכל שואל בדבר ד' זו הלכה למעשה בהלכות הקטג ובאו"ה פן נראה לענ"ד בעז"ה: הלכות תשעה באב סימן לד בעז"ה יום ד' ט"ו מנחם אב תרל"א לכבוד ידיד ה' וידיד נפשי עוז הרב המןפלג בתורה ונראה וכו' מוהר"ר יוסף מייזיל נ"י יצו ה' אתו את הברכה וכו' וע"ד אשר העיר מעכ"ת נ"י על דברי הגר"א ז"ל בבאוריו לאו"ח סי' תקנ"ד סעיף יו"ד דשם העתיק דברי הפוסקים דהביאו ראיות מן הש"ס דמותר ליטול ידיו שחרית בט"ב משום דלא גרע מאם היו ידיו מלונכות בטיט ובצואה דרוחץ פדרכו ואינו חושש ואין לה ידיו מלונכות גדול מזה שאינו רחויץ ידיו שחרית דהא אסור לו ליגע בידי לעין ולפה ולשאר מקומות ואמרנו עוד פל חייבי טבילות טובלין פדרכן ונהולף להקביל פני רבו עובר עד צוארו במים אלמא דלא אסרו רק רחיצה של תענוג ורחיצה שהיא של רשות אבל רחיצה שאינה של תענוג פגון אם היו ידיו מלונכות או רחיצה של מצוה מותר וא"כ ה"ה רחיצה שחרית ג"כ מותר כ"כ הגר"א ז"ל לראיה לדברי השו"ע שפכת שם דנוטל אדם ידיו שחרית בט"ב ומשמע דמסכים לדעתו.

ואלו בהלכות יום הפורים בסי' תרי"ג סעיף ב' דכתב שם ג"כ השו"ע דנוטל אדם ידיו שחרית ומברך על נט"י חולק שם הגר"א ז"ל על השו"ע בחונק היד ודחה דבריו בשתי ידים מד' הירושלמי בפ"ק דברכות הלכה נא"ו דמשמע שם דכל רחיצה אסור בט"ב וביוהכ"פ זולת במקום ספנה וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות תפלה ה"ח וכ"כ המ"ע בשם רבינו פרץ ז"ל ומסיק הגר"א ז"ל שפן עיקר להלכה דאסור לרחוץ ידיו שחרית בט"ב וביוהכ"פ ודלא פהשו"ע וא"כ דבריו סותרים זא"ז דשם בסי' תקנ"ד משמע דמסכים לדברי השו"ע ואין מקום לחלק בזה בין ט"ב ליוה"כ דהרי מהירושלמי דברכות שהביא ממנו ראיה מבואר דאין חלוק וכן מבואר ברמב"ם פן העיר פבודו נר"ו.

והנה לכאורה יפה העיר מעכ"ת נ"י על רבינו הגדול הגר"א ז"ל בזה. ונתפונן לדעת הגאון מוהר"ר אליעזר לנדא ז"ל מהוראדנא אחי הרב המגיד דפ"ק בספרו דמשק אליעזר על באורי הגר"א ז"ל שהעיר ג"כ על דברי הגר"א ז"ל בזה ומה שתירץ שם דהגר"א ז"ל מחלק בין ט"ב ליוהכ"פ מחמת שהירושלמי בתענית פ"א ה"ו מחלק בין ט"ב ליוהכ"פ לענין סיכה דביוה"כ אסור אף סיכה שאינה של תענוג אבל בת"ב ובתענית צבור אינו אסור רק בשל תענוג לענ"ד לא נהירא פלל תירוץ זה דנדא דהא הגר"א ז"ל אינו מביא פלל להירושלמי הנה לראיה לדבריו ולא הנכירו פלל.

ועוד דהרי מביא מדברי הרמב"ם והמ"ע והם כתבו בהד"א דאפילו בט"ב אסור לרחוץ בשחרית וכתב על דבריהם שהם עיקר הרי דאינו מחלק בזה בין ט"ב ליוהכ"פ. ועוד דבירושלמי ברכות ה"ל שמביא הגר"א ממנו ראיה ג"כ אינו מחלק בין ט"ב ליוהכ"פ דהרי פללן בהד"י ועל שניהם הוא אומר דאינו מותר אלא במקום ספנה וכמו שיבואר לקמן באריכות וע"כ דמסיכה אינו ראיה שאכתוב לקמן דהא באמת גבי רחיצה תניא בהד"א בברייתא ביומא ובתוספתא דיומא פרק ד' דאם היו ידיו מלונכות מותר לרחוץ הרי בהד"א דרחיצה שאינה של תענוג מותר גם ביוהכ"פ ואין סברא פלל דהירושלמי יחלוק על התוספתא וע"כ דסיכה חמיר משום דסיכה פשתיה וכמו שאכתוב לקמן באריכות א"ה: והדבר יותר נכון כמו שאמר פבודו נ"י דהגר"א ז"ל בהל' ת"ב אין

פּוֹנְתוֹ רַק לְהִבִּיא רְאִיָּה לְסִבְרַת הַשׁוֹ"ע דְּכֵן דְּרַכּוּ ז"ל בְּקִדּוּשׁ בַּכ"מ בְּבִאוּרֵי לְהַעֲתִיק רְאִיּוֹת שֶׁל הַפּוֹסְקִים וְאָף שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ לֹא ס"ל כּוֹן אֲבָל לְעִנּוּן הַלְכָה סְמָךְ עַל מַש"כ בְּהִלְכוֹת יוֹה"כ פּ דָּאָסוּר וְזֶה נ"ל נְכוּן: אֲמַנָּם אֲנֹכִי תַּמָּה עַל מַעַכ"ת נ"י דְּנִהֵי דְדַבְרֵי הַגָּר"א ז"ל יֵשׁ לִינִישׁב כֵּן אֲבָל מַה נַּעֲשֶׂה לְדַבְרֵי הַיְרוּשְׁלָמִי דְהַרֵּי הַגָּר"א ז"ל שֶׁם בְּהִלְכוֹת ט"ב הִבִּיא דְמַהִירוּשְׁלָמִי דְתַעֲנִית פ"א ה"ו נְמִי מִשְׁמַע לְהַדְיָא דְמוֹתָר לְרַחוּן בַּת"ב וּבִיוֹה"כ פּ דְגַרְסִינוּן שֶׁם וְכֵן בִּירוּשְׁלָמִי בַּפ' בְּתַרְא דְיוֹמָא הַלְכָה א' [ר' זַעֲרָא בַר חֲמָא רִיב"ח בְּשֵׁם ר"י כֵּן לֹו בְּתַעֲנִית צְבוּר מְרַחֵץ פְּנֵיו יָדָיו וְרַגְלָיו כְּדַרְכּוֹ בַּת"ב מְרַחֵץ יָדָיו וּמַעֲבִירָן עַל פְּנֵיו בִּיוֹה"כ פּ מְרַחֵץ יָדָיו וּמְקַנְחָן בְּמַפָּה וּמַעֲבִיר אֶת הַמַּפָּה עַל פְּנֵיו עַכ"ל וּפִי' הַמְּפָרְשִׁים ז"ל דַּר"ל בְּרַחֲצָה דְשַׁחֲרִית וּמְסִיָּים הַגָּר"א דְמִזָּה רְאִיָּה דְמוֹתָר רַחֲצִית יָדַיִם בַּת"ב וּבִיוֹה"כ פּ וְא"כ לְדַבְרֵי הַגָּר"א ז"ל יִהְיֶה דְבַרֵּי הַיְרוּשְׁלָמִי סוֹתְרִין זַא"ז וְעוֹד דְהִיאָף מְבִיא מַהִירוּשְׁלָמִי דְבְּרָכוֹת רְאִיָּה לְאַסוּר הָא מַהִירוּשְׁלָמִי דְתַעֲנִית וּדְיוֹמָא הַנְּ"ל אֲדַרְבָּה יֵשׁ רְאִיָּה לְהַתִּיר וּמֵאֵי חֲזִית דְדַבְרֵי הַיְרוּשְׁלָמִי דְבְּרָכוֹת הֵם עֵיָקֵר לְהַלְכָה דְיִלְמָא הַיְרוּשְׁלָמִי דְתַעֲנִית עֵיָקֵר וּבְפָרְט דְדַבְרֵי הַיְרוּשְׁלָמִי דְתַעֲנִית נְאָמֵר וְנִשְׁנִית גַּם בְּיוֹמָא וּכְמַש"כ הַלְפָּךְ עֲדִינָן דְבַרֵּי הַגָּר"א ז"ל צְרִיף בְּיָאוּר: וְעוֹד יֵשׁ לְתַמְנָה עֲלֵיו לְכַאוּרָה בְּעֵיָקֵר הַרְאִיָּה שֶׁהִבִּיא מַהִירוּשְׁלָמִי דְבְּרָכוֹת דָּאָסוּר כָּל רַחֲצָה זֹולַת בְּמַקּוֹם סַפְנָה דְלְכַאוּרָה צ"ל דְמְפָרֵשׁ הָא דְאָמֵר בִּירוּשְׁלָמִי שֶׁם דְשְׁמוּאֵל בַּר אַבְא עָלוּ בּוֹ חֲטָטִין אַתּוּן וְשְׂאֵלוּן לַר' יוֹסִי מַהוּ דְיִסְחֵי אֲמַר לוֹן דְלֹא יִסְחֵי מֵיִית הוּא אֵין בְּעֵי אֲפִילוּ בַּת"ב אֵין בְּעֵי אֲפִילוּ בִּיוֹה"כ פּ ע"כ דַּר"ל דַּר' יִיסָא הַשִּׁיב דָּאֵם לֹא יִסְחֵי יָמוֹת דְהֵינּוּ בְּחוּלָה שְׁיֵשׁ בּוֹ סַפְנָה אַז מוֹתָר וּבַכַּה"ג מוֹתָר גַּם בַּת"ב וּבִיוֹה"כ פּ אֲבָל זֶה דְבַר תִּימָה דַּא"א לְפָרֵשׁ כֵּן בִּירוּשְׁלָמִי כָּל דָּאֵם נְפָרֵשׁ כֵּן בִּירוּשְׁלָמִי יִהְיֶה הַיְרוּשְׁלָמִי סוֹתָר דְבַרֵּי עֶצְמוֹ וּמְבִיא רְאִיָּה לְסוֹתוֹר דְבַרֵּי דְהַרֵּי הַיְרוּשְׁלָמִי מְדִיָּיק שֶׁם בְּתַחֲלָה מְהָא דְתַנּוּ דַּר"ג רַחֵץ בְּלִילָה הַרְאִיָּה שְׁמַתָּה אֲשֶׁתּוּ מִשּׁוּם דְהָנִי אֲסֻטְנִים דַּש"מ דְהָדָא דְתִימָא בְּרַחֲצָה שֶׁל תַּעֲנוּג אֲבָל בְּרַחֲצָה שְׂאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג מוֹתָר וְאָמֵר עַל זֶה כְּהָדָא דַּר' שְׁמוּאֵל בַּר אַבְא עָלוּ בּוֹ חֲטָטִין וְכו' א"כ מִשְׁמַע לְהַדְיָא דְמְבִיא רְאִיָּה דָּאָף שְׁלֹא בְּמַקּוֹם סַפְנָה מוֹתָר רַק דְאִינוּ שֶׁל תַּעֲנוּג כְּגוֹן עָלוּ בּוֹ חֲטָטִין אוֹ אֲסֻטְנִים וְע"כ צ"ל דְהָא דְאָמֵר בִּירוּשְׁלָמִי שֶׁם דָּאֵם לֹא יִסְחֵי מֵיִית לָאוּ דְוּוּקָא מִיְתָה מְמַשׁ אֲלֵא מֵיִית הוּא מְלִשׁוֹן צַעַר כְּמוֹ וְאֵם אֵין מְתָה אֲנֹכִי וְכֵן אֲדָם מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן לַעֲזוֹ עַל הַצַּעַר בְּלִשׁוֹן מִיְתָה כ"כ שֶׁם הַגָּאוֹן בַּעַל ס' חֲרָדִים ז"ל דְמֵיִית הוּא לִשׁוֹן צַעַר כְּמוֹ וְאֵם אֵין מְתָה אֲנֹכִי וְא"כ אֲדַרְבָּה מוֹכַח מְדַבְרֵי הַיְרוּשְׁלָמִי שֶׁם דָּאָף רַחֲצָה שְׁלֹא בְּמַקּוֹם סַפְנָה רַק מְצַעַר כְּגוֹן אֲסֻטְנִים אוֹ שְׁיֵשׁ לוֹ חֲטָטִין ג"כ מוֹתָר בְּתַשְׁעָה בָּאָב וּבִיוֹה"כ פּ.

[מִיָּהוּ עַל דְבַרֵּי הַיְרוּשְׁלָמִי בְּעֶצְמוֹ יֵשׁ לְהַתְעוֹרֵר קִצַּת מְהָא דְמְבִיא רְאִיָּה מְחַטְטִין לְרַחֲצָה שְׂאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג דְלְכַאוּרָה חֲטָטִין שְׂאִינֵי דְהָנִי כְּחֻלִּי דְהָא בְּסִיכָה אוֹסֵר בְּהַדְיָא בִּירוּשְׁלָמִי בְּתַעֲנִית וּבְיוֹמָא גַּם בְּסִיכָה שְׂאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג וְאֵלוּ בְּיֵשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרַאשׁוֹ תַּנְיָא בְּהַדְיָא בְּבַרְיֵיתָא דְסָף כְּדַרְכּוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ וְכֵן פָּסַק לְהַדְיָא הַרְמְב"ם ז"ל בַּפ"ג מַה"ל שְׁבִיתַת עֲשׂוֹר הַלְכָה ט' כְּהַיְרוּשְׁלָמִי דָּאָסוּר לְסוּף מְקַצַּת גּוּפּוֹ כְּכֹל גּוּפּוֹ בֵּין סִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג וּבֵין סִיכָה שְׂאִינֵי שֶׁל תַּעֲנוּג וְאֵעִי"כ הַעֲתִיק תִּיָּקֵף בְּסוּמוּף לְזֶה דָּאֵם הִזְה חוּלָה אַעֲפ"י שְׂאִינֵי שֶׁל סַפְנָה אוֹ שְׁיֵשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרַאשׁוֹ דְסָף כְּדַרְכּוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ וְע"כ צ"ל כְּמַש"כ הַלְחָם מְשֻׁנָּה שֶׁם וּבְהִלְכוֹת תַּעֲנִית פ"ה דְחֲטָטִין שְׂאִינֵי דְהָנִי כְּחֻלִּי וְא"כ הִיאָף מְדַמָּה הַיְרוּשְׁלָמִי כְּאֵן רַחֲצָה שְׂאִינֵי שֶׁל תַּעֲנוּג לְרַחֲצָה שֶׁל חֲטָטִין וְצ"ע וּלְקַמּוֹן יְבוֹאֵר עוֹד מְזָה בַּעֲזוּה"י

וכן יש לתמונה על רבותינו בעלי התוס' בברכות ט"ז ע"ב ד"ה אסטגיס דהביאו ג"כ ראיה דאם יש לו צער אם אינו רוחץ מותר מהא דיש לו חטטין בראשו דסד פדרכו ואינו חושש נהרי התם גופא אסור בסיכה שאינה של תענוג באמת כמש"כ בירושלמי ומיהו בדין ביגש לו ערבוביה ברישיה דהזכירו שם התוס' בדבריהם אפשר דהוי פחטטין אבל מה שמשמעשם מדבריהם דבכל רחיצה שאינה של תענוג מותר ואף במקום דליכא שום חולי פלל ודהביאו ג"כ ראיה מהו דחטטין זה נודאי תמוה וצע"ג: ודע דאין לתמוה דכיון דעיקר הטעם דרחץ ר"ג משום דרחיצה שאינה א של תענוג מותר א"כ למה רחץ ונוקא בליגה משום דאנינות ליגה דרבנן ונהרי רחיצה ביוה"כ דלדעת פמה פוסקים הוא דאורייתא ואעפ"כ מותר בשאינה של תענוג.

ונ"ל דמזה ראיה באמת למה שאכתוב לקמן בעז"ה דהא דהתירו בהא דהי' ידיו מלונכות או דהי' לו חטטין בראשו היינו משום דמקצת הגוף אינו רק מדרבנן לד"ה ומשו"ה נקט ונוקא הנה לו חטטין בראשו וידיו מלונכות אבל ביגש לו חטטין בכל הגוף או שהיה כל גופו מלונכה אה"נ דאסור לרחוץ דבאסור תורה לא הקילו ולקמן יבואר בזה באריכות] והיאך פתב הגר"א ז"ל דבירושלמי פ"ב דברכות אמרינן דביוה"כ וט"ב אסור רחיצה לעולם אלא בחולה שיש בו ספנה ואדרבה הרי מבואר שהיפך וצ"ע מיהו מדברי הר"ח ז"ל שהביאו תר"י בספ"ב דברכות משמע דמפרש הירושלמי כפשוטו דדווקא במקום ספנה מותר באבל והא דאמר הדי דתימא וכו' ר"ל במקום ספנה ונוקא וגבי ר"ג נמי הנה מקום ספנה מיהו הדבר מתמיה דאם הנה במקום ספנה א"כ מאי איריא בליגה דהוי אסור דרבנן משום דאנינות ליגה אינו אלא מדרבנן אפילו ביום נמי הנה מותר לרחוץ כיון דבמקום ספנה הנה ועוד מאי חדש בזה הירושלמי במה דאמר הדי דתימא וכו' דמשמע דמן המשנה נלמד ואי בר"ג הנה חשש ספנה מאי חדוש בזה פשיטא הא אין לה דבר שעומד בפני הספנה וצע"ג] ומיהו לענין קושיא הלזו השניה שהערנו על הגר"א ז"ל דמן הירושלמי לא משמע כדבריו ז"ל זה אינו קשה כ"כ דנראה הדבר פשוט דהגר"א ז"ל הי' לו גרסא אחרת בירושלמי והיא היא גרסת הרשב"א ז"ל שהביא הגאון בעל ס' חרדים ז"ל שם דגרס בירושלמי אמר לון יסחי במה אנו קיימין אי בשיש בו ספנה אפי' בט"ב ויוהכ"פ ור"ל דע"ז לא מבטיח להו פלל דזה דבר פשוט דמותר דאין לה דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"כ דמבטיח להו בחולה שאב"ס דבכה"ג בט"ב וביוה"כ אסור אף דמבטיח להו דאפשר באבל אפילו באין בו ספנה מותר ופשוט להו דמותר באמת דאבל קיל טפי מט"ב ויוהכ"פ.

כ"ה פי' הירושלמי לפי גרסת הרשב"א ז"ל. ועפ"ז שפיר מביא הגר"א ראיה מד' הירושלמי דבט"ב ויוה"כ אסור כל רחיצה זולת במקום ספנה אכן עדיין תמוה מה שהערומי לעיל דהא בירושלמי דתענית הנ"ל מבואר להדיא להיפך ומאי תזית דהירושלמי דברכות הוא עיקר להלכה וכמש"ל: וליישוב כ"ז ובזה יבואר ג"כ ישוב לסתירת דברי הגר"א ז"ל בעצמו נקדים מה שיש להתעורר עוד בדקדוק עצום על דברי השו"ע שם (דבסי' תקנ"ד סעיף יו"ד) דגבי ט"ב פתב נוטל אדם שחרית וצריף ליגה וכו' ולא הזכיר פלל שצריף לברך ענט"י ובסי' תרי"ג בהל' יוהכ"פ סינים השו"ע דצריף לברך ענט"י ולכאורה תמוה דאמאי לא פתב פן גם בהלכות ט"ב דהא כל עצמו לא בא אלא לאשמעין להוציא מדברי הרמב"ם דפסק בפ"ז מהל' תפלה הלכה ח' דבט"ב

ויוהכ"פ אין מְבַרְכִין על נְטִילַת יָדַיִם בְּשַׁחֲרִית וּא"כ גַּם בְּהִלְכוֹת ט"ב הו"ל לְאַשְׁמְעִינוּ
לְהוֹצִיא מִד' הַרְמָב"ם: וְעוֹד רָאוּי לְהִתְעוֹרֵר עַל הַרְמָ"א ז"ל בְּהִגָּה"ה דְּשֵׁם בְּהִלְכוֹת
יוהכ"פ הֶעֱתִיק לְדַבְרֵי הַגָּהַת מִיְמֵמוֹן דָּאָף דְּמוֹתָר לְרַחוּץ בְּשַׁחֲרִית מ"מ לֹא יִכְוֶן לְהִנָּאת
רְחִיצָה רַק לְהַעֲבִיר רוּחַ רָעָה וְיֵשׁ לְתַמּוּהַ דְּלָמָּה לֹא הִבִּיא זֶה גַּם בְּהִלְכוֹת ט"ב דְּאָסוּר
לְכוּוֹן לְשֵׁם הַנָּאָה וְאִיזָה טַעַם וְסִבָּרָא יֵשׁ לְחַלֵּק בִּינֵיהֶם: מִיְהוּ זֶה נ"ל לְיִיָּשׁב בְּפִשְׁיטוֹת
דְּהָא דִּין זֶה דְּאָסוּר לְכוּוֹן לְשֵׁם הַנָּאָה נוֹבַע מִהַש"ס דְּפִסְחִים (דָּף כ"ו) דְּאָמַר רַבָּא שָׁם
דָּאִי אֶפְשָׁר וְקָא מְכוּוֹן אָסוּר וְהִכָּא נָמִי הָוִי דְּבַר שֵׁא"א דְּהָא ע"כ צָרִיף לְרַחוּץ אָף מ"מ
אִם רוּצָה לְכוּוֹן לְשֵׁם הַנָּאָה הָוִי א"א וְקָא מְכוּוֹן וְאָסוּר וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא מַעֲתָה יָפָה עֲשֵׂה
הַרְמָ"א שְׁלֹא פָתַב זֶה בַּהֲל' ט"ב דְּהָא בְּש"ס דְּפִסְחִים הַנְּ"ל בְּהָא דְּמִתְרַץ שָׁם שְׁאֵנִי הִיכַל
דְּלַתוֹכוּ עֲשׂוּי מְבֹאָר דְּבִאֲסוּר דְּרַבְּנָן מוֹדָה רַבָּא דֵּא"א וְקָמְכוּוֹן שְׁרִי וְכַמְש"כ הַמְּשַׁנָּה
לְמַלְפָּא ז"ל בְּפ"ה מַהֲל' יְסוּדֵי הַתּוֹרָה דְּלִפְנֵי רְש"י ז"ל בַּד"ה אִין בְּהֶם מִשְׁמַע לְהִדְיָא
דְּבִאֲסוּר דְּרַבְּנָן אָף רַבָּא מוֹדָה דְּשְׁרִי וְכַשְׁמִתְרַץ הַגַּמ' דְּשְׁאֵנִי הִיכַל וְכו' הַפְּנוּנָה פִּינוּ
דְּלִיפָא פִּי אִם אִסוּר דְּרַבְּנָן הִיכִי דְּלֹא אֶפְשָׁר אָף דְּקָמְכוּוֹן שְׁרִי עכ"ל וְהַלְפָּא גַּבִּי ה' עִינוּיִים
בִּיּוֹה"כ דְּלַדְעַת רוּב הַפּוֹסְקִים ז"ל הֵם מַה"ת שְׁפִיר פָּתְבוּ הַגְּהוֹת מִיְמֵמוֹן דְּאָסוּר לְכוּוֹן
[וְהַגְּהוֹת מִיְמֵמוֹן בְּעֶצְמָם נָמִי נִרְאָה דַּס"ל דְּהוּא מַה"ת דְּהָא הֶעֱתִיקוּ שָׁם לְדַבְרֵי הַסְּמ"ג
דְּמִדְקָדֵק דָּאִיפָא אִיסוּרָא דְּאוּרִייתָא בְּשַׁאָר עִינוּיִים ע"ש וּמִשְׁמַע דַּס"ל נָמִי הִכִּי וְהַלְפָּא
י"ל דְּהַגְּהוֹת מִיְמֵמוֹן לְשִׁטְתֵיהוּ אֲזִילִי בְּזֵה] אָבֵל ט"ב דְּאִינוּ אֵלָא מְדַרְבְּנָן גַּם כְּשִׁמְכוּוֹן
לִית לֵן בַּה מִיְהוּ לְדַעַת הַתּוֹס' בְּפִסְחִים שָׁם שְׁחֻלְקִים עַל רְש"י שָׁם בַּד"ה וְתִיָּסְבָּרָא וְס"ל
דָּאָף בְּאִיסוּר דְּרַבְּנָן אָסוּר בֵּא"א וְקָמְכוּוֹן ע"ש שְׁהִבִּיאוּ רֵאזִיָּה לְזֵה בְּוִנְדָּאִי גַּם בַּט"ב יֵשׁ
לְהַחְמִיר וּמִיְהוּ הַרְמָ"א ז"ל לֹא פְּסִיקָא לִיָּה לְמַתְנֵי גַּם בַּט"ב הִכִּי פִּינוּ דְּתַלְיָא בְּמַחְלֻקַּת
רְש"י וְתוֹס' וּיְבֹאָר עוֹד לְקַמֵּן מִזֵּה אִי"ה: וְעַתָּה נְבוּא לְבָאָר ד' הַשּׁו"ע שְׁהַעֲרָנוּ לְעִיל
דְּאִמָּאִי לֹא הִבִּיא גַּם בַּה' ט"ב דְּצָרִיף לְבָרָף עַל נַט"י בְּנְטִילָה שְׁל שַׁחֲרִית וְזֵה לֹא שְׁיִיף
לוֹמַר דְּסַמָּף עֲצָמוּ עַל מַה שְׁפָתַב בַּהֲל' יוה"כ דְּהָא וּנְדָאִי לִיתָא דְּהָא דִּינֵי ט"ב קְדָמִי
לְהִלְכוֹת יוה"כ וְהו"ל לְהִבִּיא זֶה בְּרִישָׁא בַּהֲל' ט"ב וְשָׁם בְּהִלְכוֹת יוה"כ הו"ל לְהַשְׁמִיט
זֵה וְלְסַמָּף שָׁם עַל מַה שְׁפָתַב כְּבָר אָבֵל אִינוּ שְׁיִיף לוֹמַר דְּסַמָּף עֲצָמוּ עַל מַה שְׁפָתַב
אַח"כ [וּבְזֵה יְבוּא יְבֹאָר עַל נְכוּן גַּם דְּבָרֵי הַגָּאוֹן ז"ל וְיִתְיָשׁב כָּל הַקּוֹשְׁיּוֹת בַּעֲז"ה וְהוּא
דְּהִנָּה מְבֹאָר בְּרֵא"ש בְּסוּף תַּעֲנִית וּבַטּוֹר וּבב"י בַּהֲל' ט"ב ס' תַּקַּנ"ד דְּשְׁנֵי רְחִיצוֹת יֵשׁ
לְהַתִּיר בַּט"ב א' רְחִיצָה דְּשַׁחֲרִית אִפִּי א"צ לְהַתְּפַלֵּל עַכְשָׁיו מִיָּד מִשּׁוּם דְּכִינוּ דְּצָרִיכִין
לְהַעֲבִיר הָרוּחַ רָעָה הֵנָּה כִּינְדִי מְלוֹכְלָכוֹת דְּהָא אָמְרוּ דִּיד לְעִין תַּקְצִץ וְכו' וְהַב' רְחִיצָה
לְתַפְּיָלָה ג"כ וְאָף דְּכָבֵר נָטַל יָדָיו בְּבִנְיָן מ"מ מוֹתָר מִטַּעֲמָא דְּהָוִי רְחִיצָה שְׁל מַצָּנָה וְלֹא
אָסְרוּ רַק רְחִיצָה שְׁל רְשׁוֹת וְהִבִּיא הָרֵא"ש וְהַר"ן רֵאזִיָּה לְזֵה מְהָא דְּהַהוּלָף לְהַקְבִּיל פְּנֵי
רַבּוּ מוֹתָר לְעַבּוֹר עַד צְנוּאָרוּ בְּמִים וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ וְכ"ש לְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה וְכֵן מְהָא דְּקִי"ל
דְּכָל חֲיִיבֵי טְבִילוֹת טוֹבְלִין כְּדָרְכָן [וְאָף דְּהֵאִידְנָא קִי"ל דְּאָסוּר לְטַבּוֹל בַּט"ב וּבִיּוה"כ
הִינּוּ מִטַּעַם דְּהֵאִידְנָא לִיכָא טְבִילָה בְּזַמְנָה וְיִכּוֹל לְטַבּוֹל לְמַחַר אָבֵל בְּרְחִיצָה א"א לְדַחוֹת
לְאַחַר זְמַן דְּהָא ע"כ צָרִיף לְרַחוּץ יָדָיו פְּעַת.

וְלַדְעַת הַרְי"ף ז"ל דַּס"ל דְּלְתַפְּלָה לֹא בְּטָלָה תַּקְנַת עֲזָרָא וְאָסוּר בַּע"ק לְהַתְּפַלֵּל עַד
שְׁיִטְבּוֹל בַּמ' סָאָה אֶפְשָׁר דֵּאֵה"נ דְּמוֹתָר לְטַבּוֹל בַּט"ב וּבִיּוה"כ כְּשִׁצָּרִיף לְטַבּוֹל לְתַפְּלָה
מִשּׁוּם קָרִי וְצ"ע בְּזֵה] כֵּן הוּא דַּעַת הָרֵא"ש וְהַר"ן וְסִיְעָתָם: אָכֵן הַב"י בַּס' תַּקַּנ"ד

העתיק לד' רבינו ירוחם בזה הלשון הסכימו בעלי התוס' שנוטל אדם ידיו שחרית ומ"מ צריף ליהנהר שלא ליטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא פל היד והכי נקטינו עכ"ל הב"י וכן פתב בלשון זה בשו"ע סעיף ו' בלי שום שינוי והנה באמת דרבינו ירוחם עצמו בנתיב ז' ח"ב בה' יוה"כ מסיים וכן פל היום אחר שעשה צרכיו והטיל מים ושפסף בידיו ניצוצות נוטל ידיו להתפלל וכן פתב ג"כ בהלכות ת"ב בנתיב י"ח ח"ב והביא דכ"כ הר"ב ר' יצחק אבן גיאיות זצ"ל והיגו פדעת הרא"ש והר"ן ז"ל אכן הב"י דלא הביא לסימא דר"י ז"ל משמע דלא הסכים להתיר רק לנטילה דשחרית דהתם אינו פוננתו לרחיצה רק להעביר רוח רעה והוי בידי מלונלכות אבל פל היום לרחוץ לתפלה אפשר דאסור משום דהתם מכונן לרחיצה ולא מהני משום דהוי רחיצה דמצוה ובאמת שהראיה שהביאו הרא"ש והר"ן מההולף להקביל פני רבו ומטבילה יש לדחות דהתם אינו מכונן לרחיצה פלל וגם א"צ לרחיצה והוי לא אפשר ולא קמכונן דלכו"ע שרי אבל הכא נהי דאינו מכונן להנאת רחיצה אבל לרחיצה בנודאי מכונן דהא המצוה הוא שצריף לרחוץ לתפילה וא"כ פשוט הרי הוא מכונן לרחיצה והלכף דמי ללא אפשר וקמכונן דקיי"ל דאסור פן צ"ל פוננת הב"י בזה וכן ס"ל בשו"ע וקא שכ' הרמ"א ז"ל בהג"ה בסעיף ט' ואם עשה צרכיו אם מותר לרחוץ דינו כמו ביו"כ הוא דעת עצמו אבל דעת הרב"י עצמו אינו פן וכמש"כ: ומעתה נתגלה לן טעמו של הב"י שלא פתב בה' ט"ב שצריף לברך על דשחרית משום דכבר ידוע דעת הרא"ש בברכות דעיקר הברכה לא נתמן רק לתפלה ואם אינו רוצה להתפלל עכשיו מיז אינו צריף לברך באמת והלכף לא פסיקא ליה ליה להשו"ע לכתוב דמברך על נט"י ובעת התפילה נמי לא יהיה צריף לברך משום שאז אסור לו לרחוץ ולא נתמן הברכה רק בעת הרחיצה ואף דרבינו בעל ב"י בעצמו הסכים בסי' ז' פהרשפ"א דהברכה הוא משום דנעשה ככריה חדשה ולא משום תפלה מ"מ גבי ת"ב דלדעת הרמב"ם בלא"ה אין לברך משום דס"ל דאסור לרחוץ פלל והלכף הגם דבעיקר הרחיצה לא פסק פהרמב"ם מ"מ לענין ברכה חשש לדעת הרמב"ם משום דספק ברכות להקל ובפרט בנד"ד הוי ס"ס דשמא פהרמב"ם ואפ"ל את"ל פדעת התוס' והרא"ש והר"ן החולקים על הרמב"ם מ"מ שמא הלכה פהרא"ש דברכה משום תפלה וכן"ל והלכף דעתו שאין לברך: וכל זה בה' ט"ב אבל בהלכות יוה"כ נראה דחזר בו דהא העתיק שם בה' יוה"כ סעיף ג' פדעת הרא"ש והר"ן דאם הטיל מים ועשה צרכיו ורוצה להתפלל ג"כ מותר לרחוץ מש"ה פתב שם בסעיף ב' דצריף לברך על נט"י וא"ש במאי דלא הזכיר בה' ט"ב דצריף לברך על הנטילה והיגו דשם לא העתיק רק לדברי ר"י דרחיצה של שחרית מותר בט"ב וכן"ל אבל בה' יוה"כ דחזר בו ופסק פהרא"ש והר"ן מש"ה פתב דצריף לברך על הנטילה: ובזה יהיה עולה לנו על נכון גם דברי הגר"א ז"ל ואין שום סתירה בדבריו ז"ל והיגו משום דרבינו הגר"א ז"ל הביט בעינא פקיסה על דברי השו"ע דקאן בהל' ט"ב לא פתב דמברך ובה' יוה"כ הזכיר בהדיא דצריף לברך וע"כ צריף לפרש פנ"ל והלכף בה' ט"ב לא חלק עליו פלל משום דזה מודה הגר"א ז"ל ג"כ דרחיצה דשחרית מותר בט"ב וביוה"כ דלא גרע מהי' ידיו מלונלכות בטיט ובצואה דהא בהדיא מתיר זה הירושלמי בתענית פ"א הלכה ו' דאמר שם בהדיא דבט"ב רוחץ ידיו ומעביר על פניו וכן ביוה"כ רוחץ ידיו ומקנחן במפה וע"כ דארחיצה דשחרית קאי וכמו שהביא שם הגר"א ז"ל בסעיף י"א לדברי הירושלמי [ואפשר דגם הרמב"ם מודה

בְּזֶה דְּרַחֲצָה דְשַׁחְרִית מְוֹתֵר בַּט"ב וּבִיּוֹה"כ מְשׁוּם דְּלֹא גָרַע מֵהֵיו יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת דְּמַתִּיר הַגַּמ' בְּהֶדְיָא בְּיוֹמָא ד' ע"ז ע"ב וְעוֹד דְּהָא בִּירוּשְׁלָמִי הֲנָ"ל מַתִּיר בְּהֶדְיָא רַחֲצָה דְשַׁחְרִית בַּט"ב וּבִיּוֹה"כ וְהָא דְכָתַב הָרַמְבַּ"ם ו"ל בַּפ"ז מֵה' תְּפִלָּה הִלְכָה ח' ו"ל בִּיּוֹה"כ וּבַט"ב שְׂאִין שֵׁם רַחֲצָה אִינוּ מְבָרַךְ עַל נִט"י וְלֹא הִמְעַבִּיר חֲבָלֵי שִׁינָה ע"כ אֶפְשָׁר דְּדַעְתּוּ דְּפָדַעַת הָרָא"ש דְּהַבְרָכָה לֹא נִתְקַן אֲלֵא מְשׁוּם רַחֲצָה לְתַפְיִלָּה וּרַחֲצָה דְתַפְיִלָּה בְּוִדְאֵי אֲסוּר בִּיּוֹה"כ אִם כְּבָר רַחֲצָה בְּשַׁחְרִית וּמִיּוֹה אִין לְשׁוֹנוֹ סוּבַל כּוֹן דְּמִדְסַתֵּם וְאָמַר שְׂאִין שֵׁם רַחֲצָה מִשְׁמַע שְׂאִין שֵׁם רַחֲצָה כָּלֵל וְעוֹד דָּאָם ס"ל דְּרַחֲצָה דְשַׁחְרִית מְוֹתֵר לְמַה לֹּא יִבְרַךְ מִיַּת הַבְּרָכָה דְהִמְעַבִּיר חֲבָלֵי שִׁינָה דְהִלָּא בְּרָכָה זֹו עֵיקְרָהּ נִתְקַנָּה בְּשִׁבִיל רַחֲצָה דְשַׁחְרִית אֲלֵא וְוִדְאֵי ס"ל דְּכָלֵל כָּלֵל לֹא וְלִקְמָן גְּדַבֵּר בְּזֶה עוֹד לִיְיָשֵׁב ד' הָרַמְבַּ"ם ו"ל.

וּבְאַמַּת שְׂפָכֵר הַשִּׁיג עָלָיו בְּזֶה הָרַאב"ד ו"ל וְכִמּוֹ שְׁהוּבָא בַכ"מ שֵׁם ד' הָרַאב"ד ו"ל בְּהַשְׁגוֹת אָמְנָם בְּהַשְׁגוֹת שְׂלַפְנֵינוּ לֹא נִמְצָא זֶה וְע"ש בַכ"מ מֵה' שְׂדַחַק לִיְיָשֵׁב ד' רַבִּינוּ וְלִהְצִילוֹ מִהַשְׁגַּת הָרַאב"ד ו"ל וְלִקְמָן יִבְנוֹר בְּאַרְיִכוֹת אִי"ה].

אֲבָל בְּהִלְכוֹת יוֹה"כ דְּפָסַק הַשׁו"ע שֵׁם דְּגַם רַחֲצָה לְתַפְיִלָּה מְוֹתֵר בִּיּוֹה"כ אַף שְׂפָכֵר נָטַל יָדָיו בְּשַׁחְרִית וְגַם אֶפְיִלוּ יָדָיו נְקִיּוֹת וְכִמּוֹ שֵׁם בְּהֶדְיָא בַסִּי תַרִּי"ג סְעִיף ג' ו"ל וְאִם רוּצָה לְהַתְּפַלֵּל אֶפְיִלוּ לֹא קִנְחָה נְמִי מְוֹתֵר לִיְטוּל עַד סוּף קִשְׁרֵי הָאֲצַבְעוֹת הָרִי דְמַתִּיר בְּהֶדְיָא אֶפְיִלוּ בְּאִין יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת רַק פִּינּוּ דְרוּחִין לְצוּרָה תַפְיִלָּה דְהֵיו רַחֲצָה שֶׁל מַצְנָה מְוֹתֵר [וּבְאַמַּת שְׂפָכֵר"ש וְטוֹר לֹא הִזְכִּיר רַק בְּעֵשֶׂה צְרָכֵיו וְקִנְחָה אִז מְוֹתֵר לְרַחֲוִין אִז הִטִּיל מִים וְשִׁפְשַׁף מְשׁוּם דְּהֵיו כְּמוֹ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת דָּאִין לֵה לְכַלּוֹף גְּדוּל מַזָּה וּמְפוֹרָשׁ בְּהָרָא"ש דְּאֶפְיִלוּ אִם רוּצָה לְהַתְּפַלֵּל מִיָּד ג"כ אִינוּ מַתִּיר לְרַחֲוִין רַק דְּוִוְקָא בְּקִנְחָה וְשִׁפְשַׁף בְּיָדָיו רַק שְׁהַב"י בְּעֵצְמוֹ כְּתַב עַל דְּבַרֵי הַטוֹר ו"ל דְּמִיּוֹה אִם רוּצָה לְהַתְּפַלֵּל פִּינּוּ דְאֶפְיִלוּ אִם לֹא קִנְחָה צְרִיף לִיְטוּל יָדָיו אִם עֵשֶׂה צְרָכֵיו נוֹטֵל אֶת יָדָיו וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ וְכִמּוֹ שְׂפָכֵרִי בְּשֵׁם הָר"ן ו"ל עַכ"ל וְעַפ"ז כְּתַב בְּשׁו"ע פַּהֲנָ"ל וְכָל מֵה שְׂפָכֵר בְּשׁו"ע הֵם דְּבַרֵי עֵצְמוֹ וּבְאַמַּת שְׂדַבְרֵי הַב"י תְּמוּהִין דְּחֻדָּא דְהִלָּא הָרָא"ש כְּתַב בְּלְשׁוֹנוֹ וְכֵן כָּל הַיּוֹם אַחַר שְׂעֵשֶׂה צְרָכֵיו אִז שְׁהִטִּיל מִים וְשִׁפְשַׁף הֵיו כְּמוֹ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת וְכו' דָּאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַתְּפַלֵּל בְּלֹא גִטִּילָה וְכו' עַכ"ל הָרִי דְמִיְיָרֵי בְּרוּצָה לְהַתְּפַלֵּל וְאֶעֱפ"כ אִינוּ מַתִּיר רַק בְּשִׁפְשַׁף וְאִף דְּבַעֲשֵׂה צְרָכֵיו לֹא הִזְכִּיר וְקִנְחָה הָרִי כְּבָר כְּתַב הַב"י בְּעֵצְמוֹ דְעַל פְּרַחֲוִין לֹא אִיְיָרֵי הָרָא"ש רַק בְּקִנְחָה דְוִוְקָא דָּאִל"כ יָדָיו נְקִיּוֹת וְהָאִיף הַשְׁנוּה אוֹתָן הָרָא"ש לִיְדָיו מְלֻכְלָכוֹת וּמְשׁו"ה הַטוֹר שִׁינָה מְלִשׁוֹן הָרָא"ש וְכַתַּב וְכֵן בְּכָל הַיּוֹם אַחַר שְׂעֵשֶׂה צְרָכֵיו וְקִנְחָה כ"כ שֵׁם הַב"י בְּעֵצְמוֹ וַא"כ הָרִי מְפוֹרָשׁ בְּהֶדְיָא בַד' הָרָא"ש הַהִיפָה מַד' הַב"י הָא חֻדָּא.

וְעוֹד דְּמֵאֵי הַבִּיא רָאִיָה מַד' הָר"ן הִלָּא הָר"ן לֹא הִזְכִּיר מַדִּין זֶה כָּלֵל וְהָר"ן לֹא כְּתַב רַק דְּהָא דְמְוֹתֵר לִיְטוּל יָדָיו מְשׁוּם שְׂיָבְתָא הִינּוּ אֶפְיִלוּ בְּשִׁפְכֵר נָטַל יָדָיו שַׁחְרִית וְדָלֵא כַפִּירִש"י שֵׁם אֲבָל מֵהֵתָם אִינוּ רָאִיָה לְתַפְיִלָּה דְהֵתָם אִיכָּא סַכְנָה לְתִינּוּק אִם לֹא יְטוּל יָדָיו מִשָּׂא"כ בְּתַפְיִלָּה דְלֹא מְבַעֲיָא דְלֹא דְמִי לְסַכְנָה אֲלֵא אֶפְיִלוּ דָּאִסּוּרָא נְמִי לִיכָּא אִם לֹא יְטוּל יָדָיו דְהָא אִם אִין לוֹ מִים מְוֹתֵר לְנַקוּת יָדָיו בְּכָל מִיָּדֵי דְמִנְגִי וְכִמּוֹ שְׂמִבְנוֹר לְהֶדְיָא בַד' הַטוֹר בַּסִּי צ"ב דָּאָם אִין לוֹ שְׁהוּת וְיַעֲבוֹר זְמַן הַתַּפְיִלָּה יִנְקָה אוֹתָן בְּצָרוּר אִז בְּעַפְרָא אוֹ בְּכָל מִיָּדֵי דְמִנְגִי וּמִסִּיק שֵׁם הַטוֹר בְּשֵׁם הָרָא"ש דְּבִין הֵיו יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת וּבִין בְּהִיָסַח

הדעת מותר בכל מידי דמנאי אם אין שהות להמתין על מים וא"כ ביוה"כ דא"א לרחוץ מחמת איסור רחיצה לא גרע מליכא מים ואין פנאי להמתין וקא דהיתר.

הרא"ש בקניח לאו משום דאסור להתפלל בלא רחיצה והוי רחיצה דמצנה דבשביל זה לא הנה מתיר דהא אפשר לנקות ידיו בשאר דבר אלא עיקר ההיתר הוא פניו דקניח הוי ידיו מלונכות ובגדיו מלונכות בלא"ה מותר לרחוץ אף באינו צריך לרחוץ ידיו לתפילה ולא אסרה התורה רק רחיצה של תענוג אבל רחיצה שבאה להעביר הלכלוך לא מקרי רחיצה פלל ושרי אבל בלא קנח דהוי רחיצה מעליא אה"נ דאף ברוצה להתפלל ג"כ אסור לרחוץ ולכן דברי הב"י תמוהין אצלי לפע"ד]: וכמש"כ לעיל וגם מלשונו משמע דבא לדחות הראיות שהביא בס' מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ומניחה תחת מראשותיו ולמחר וע"ז שפיר בא הגר"א ז"ל לחלוק דמהירושלמי דברכות משמע דכל רחיצה שאינו של ספנה אסור וממילא רחיצה שהיא של מצנה נמי אסור וקא דמותר רחיצה בשחרית היינו דרחיצה זו לא שמה רחיצה פלל דאינו אלא להעביר הלכלוך והירושלמי קאמר דרחיצה דשמה רחיצה אינה מותרת רק במקום ספנה אבל רחיצה דשחרית לאו שמה רחיצה דהוי פניו מלונכות וכן מבואר בתוספתא דיומא פ"ד דהטעם דאם היו ידיו מלונכות מותר משום דאינו רוחץ אלא כדי שלא יטנפו פליו אבל רחיצה לתפילה דכוננתו לשם רחיצה ומקרי רחיצה בנודאי אסור וכמו דאמר בירושלמי דברכות ה"ג'ל ומעתה אין פאן סתירה ד' הירושלמי אהדדי דהירושלמי דתענית אינו מתיר רק ברחיצה של שחרית דהא קאמר בהדיא בט"ב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו ביוה"כ מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ע"ש ותראה להדיא דמייברי ברחיצה דשחרית וברחיצה דשחרית גם הירושלמי דברכות מודה דמותר.

ומעתה עולין דברי הירושלמי דברכות ודמענית וד' השו"ע כסי' תקנ"ד ובסי' תרי"ג וד' הגר"א ז"ל בשני המקומות ה"ג'ל פהונגן בלי שום גמגום ופקפוק ונתיישוב הפל בחדא מחתא בעז"ה [ומיהו המעין היטיב בלשון הגר"א ז"ל בה' יוה"כ ה"ג'ל? ראה דהגר"א ז"ל לא פניו למש"כ בדבריו דחדא דציין על דין רחיצה דשחרית ועוד דהא הספים לד' הרמב"ם והרי הרמב"ם אסור כל רחיצה תקנ"ד ורוצה לחזור ממש"כ שם ולכן המהנור דלעיל לא העתיק רק הראיות שהביאו הפוסקים פדרפו ז"ל בקודש וכאן בא לחלוק על הפוסקים ז"ל וכתב סברת עצמו ומיהו עדיין תקשה מד' הירושלמי דתענית דמתיר בהדיא לרחוץ ידיו בשחרית.

ומיהו אפשר דאין ר"ל רחיצה ממש רק ר"ל דמותר לחלם ידיו במים כדי להעבירן על פניו כדי להעביר חבלי שינה מעל פניו וכעין דאמרינן בש"ס דילן וביומא ד' ע"ח) דבערב ט"ב מקנח בה פניו ידיו ורגליו וכו' וקצת יש להביא ראיה מהו מימרא פדעת הגר"א ז"ל דאם איתא דרחיצה דשחרית מותר בט"ב וביוה"כ א"כ למאי הזכיר פאן ידיו ולמה צריך לקנח בה ידיו הא יכול לרוחץ פדרפן וע"כ צריך לרוחץ בשחרית וכיון דרחיצה דשחרית מותר ממילא מחויב לרוחץ כמו בכל יום ולמה צריך להקניח אלא נדאי דרחיצה דשחרית אסור וזה נ"ל ראיה גדולה לדעת האוסרין ולדעת המתירין צל"ע דהא"ף פירנסו להמימרא הלזו.

ואולי דלא גרסי בגמ' למחר מקנח בה ידיו ורגליו רק למחר מקנח בה פניו ורגליו או דסברי דידיה הוא שיגרת לישנא דהש"ס בכל דוכתא דבכל מקום מזכיר גם ידיו ואצל פניו ורגליו אבל באמת הוא לאו דוקא שוב נשאתי את עיני ועינינתי ברי"ף וברא"ש וראיתי דהג"י שם בעט"ב שורה אותה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ולפי גי' זו פשוט דהך דמקנח בה פניו ידיו ורגליו בלילה כדי להצטנן וכן פירש להדיא הר"ן ו"ל ו"ל פי' שורה אותה במים ובלילה מקנח בה ידיו ורגליו כדי להצטנן ולמחר מעבירה ע"ג עיניו להעביר לפלוף ותבלי שינה מהם עכ"ל וא"כ לא קשיא מהתם מידי לפי גירסא זו דהך קינוח הידים הוא מצטרף כדי להצטנן ידיו בלילה אבל רחיצה דשחרית אה"נ דמותר וכ"כ הר"ן ו"ל להדיא שם נהגי יודע וכו' וא"כ דעת המתירים ברחיצה של שחרית פשוט דהיו גורסין כגי' הרי"ף וברא"ש ו"ל: ואגב דאיידי בדין הך מימרא דיומא הג"ל ראיתי לכתוב פאן מה שיש לתמוה בזה בד' הפוסקים ו"ל א' יש לתמוה על הרמב"ם ו"ל דפסק בה' שביתת עשור בפ"ג הלכה ה' לוקח אדם מטפחת מערב יוה"כ ושורה אותה במים ומנגבה מעט ומניחה תחת הבגדים ולמחר מעבירה על גבי פניו וכו' והנה פשוט דהיה גורס כגי' רש"י ו"ל משמיה דנפשיה דבעושה פמין פלים נגובין לא שייך סחיטה וכ"ה גי' הרא"ש ו"ל ג"כ וכ"ה ברי"ף מתחילה וקא דאיתא בספרי הרי"ף לפנינו ואסיקנא וכו' כבר כתב הלח"מ שם דאינו מד' הרי"ף ו"ל אף אינה תלמיד פתב פן דרף הג"ה בצידו ונ"ל ראיה לדבריו מהא דהרא"ש לא הביא זה כלל ואם איתא דהרי"ף היה סובר להיפך היה מביא דבריו ועוד ראיה מד' הרמב"ם ו"ל דיודע דאינו זו מד' הרי"ף ו"ל ימין ושמאל אלא נודאי דאינו מד' הרי"ף ו"ל.

אף זה תמוה לי דבגמ' מבואר דלא בעינו דיהי' מניחן תחת מראשותיו רק בט"ב דאינו עושה פמין פלים נגובין משו"ה בעי דיניחן תחת מראשותיו כדי שיתנגב מעט אבל ביוה"כ דאינו מותר רק ע"י פלים נגובין לא בעינו דיניחן תחת מראשותיו וא"כ איני יודע דמנ"ל להרמב"ם זה דבעינו תרתי דייעושה אותן פמין פלים נגובין וגם דיניחן אותה תחת הבגדים והיכן מצא הרמב"ם ו"ל פן וצע"ג ועוד תמוה מה דלא חילק בין ט"ב ליוה"כ דבט"ב לא בעינו שיעושה אותן פמין פלים נגובין אמנם ע"ז כבר העיר הלח"מ ו"ל ונשארג"כ בצ"ע ועוד תמוה על המחבר ו"ל בשו"ע דהשמיט דינים אלו לגמרי ולא פתבן לא בה' ט"ב ולא בה' יוה"כ ואינו יודע למה וגם על הרב בהג"ה דהביא דין זה בה' ט"ב והעתיק לד' הטור יש לתמוה עליו על מה דהשמיט בה' יוה"כ להביא דין זה דהא באמת איפא חילוק בין ט"ב ליוה"כ בדין זה וכנ"ל והו"ל להביא החילוק והטור ו"ל פתבו בשל המקומות כמו דאיתא בגמ' וברי"ף וברא"ש אבל על הרב ב"י והרמ"א בהג"ה יש לתמוה וצע"ג [שוב ראיתי דגם הפר"ח הרגיש בזה על המחבר ו"ל ונשארג בצ"ע] ואמנם שוב ראיתי דלק"מ דכבר הביא הרמ"א ו"ל בד"מ ובהג"ה דהסמ"ק חולק וס"ל דאפילו במפה נגובה אסור דשמא יבוא לעשות בשאינה נגובה ויבוא לידי סחיטה וא"כ אפשר דגם הב"י חשש לדעת הסמ"ק [ונראה דדעת הסמ"ק הוא משום דסבור כגי' רש"י בשם רבותיו ועפ"ז נסתלק תמיהת הפר"ח עליו ודו"ק וגם מה שכ הפר"ח פיון דבנגוב מעט סגי לא שייך החשש שמא לא תנגב יפה והביא דבסמ"ק גופא איתא דבנגוב מעט סגי ונראה מדבריו דדוקה ד' הרמ"א בשתי ידים ואני תמה דהא ד' הרמ"א בהג"ה הן הן דברי הסמ"ק וכמו שמבואר בד"מ ובאמת כפי מה שהובא בד"מ לק"מ דשם מבואר

הטעם דחשש שפא לא ינגב פלל וליתא שם הך לישנא שפא לא תנגב יפה וילשון הרמ"א בהג"ה צ"ע באמת אבל הדין דין אמת והוא דעת רש"י בשם רבותיו אף רש"י ז"ל פירש דהם ז"ל דבכלים נגובים נמי איפא סחיטה וכמו שכ' רש"י ז"ל להדיא דכמין פלים נגובין עדיין יש פדי לסחוט והסמ"ק סבר דהגויזרה שפא לא ינגב פלל [ועפ"ז גם ד' הרמ"א בהג"ה שכ' דשפא לא תנגב יפה ג"כ ניחא דכ"ה דעת רש"י ז"ל ה"ל] אבל מ"מ עדיין תמוה ד' המסבר במה דהשמיט דין זה גפי"ט"ב דהא בט"ב אין פאן מחלוקת פלל וצ"ע ועי' במג"א במש"כ בשם הרי"ף ז"ל דלקנח ידיו ורגליו במפה בעוה"כ זה ונדאי מותר והדין דין אמת דכ"ה באמת בגמ' בפירושו אף מה שכ' זה בשם הרי"ף ז"ל פבר פתבתי לעיל בשם הלח"מ ז"ל דאינו מד' הרי"ף רק מאיזה תלמיד ובדפוס קושטאנטינא ליתא].

נדע דלענין מה שפתבתי לעיל דדעת הרא"ש ז"ל דלענין רחיצה לתפלה בט"ב וביוה"כ אינו מותר רק אם שפשוף וקנח ידיו ואז מותר אפי' אינו רוחץ לתפלה דהוי כמו ידיו מלונכלכות בטיט ובצואה דקי"ל דרוחץ פדרכו ואינו חושש ואכן אחר פה עיינתי שנית ברא"ש וראיתי דדקדק דכיון דרוצה להתפלל הוי פיידו מלונכלכות וא"כ משמע מדבריו דתרווייהו דווקא שפשוף ורוצה להתפלל מיד.

ונ"ל דדעתו ז"ל דבלא קנח ושפשוף לא בעי רחיצה פלל לתפלה ואסור לרחוץ בט"ב וביו"כ וכן משמע באמת בגמ' ואף אם בעי נקיות מ"מ ס"ל להרא"ש דבכה"ג סגי לכתחלה בכל מידי דמנקי ובפרט ביוה"כ בנודאי יש לסמוך על מידי דמנקי וכן בשפשוף וקנח ואינו רוצה להתפלל ג"כ אסור דהגם דביידו מלונכלכות מותר זה לא מקרי מלונכלכות דווקא ביידו מלונכלכות בטיט ובצואה דאדם מקפיד ע"ז אבל בלכלוף דשפשוף או דקנח בצרור ולא המאיס ידיו לא מקרי לכלוף אף היכא דרוצה להתפלל בלא רחיצה נעשה פיידו מלונכלכות בזה דאסור לו להתפלל וזה מדוקדק לשון הרא"ש במה שכתב וכן פל היום אחר שעשה צרכיו וכו' הוי כמו ידיו מלונכלכות בטיט ובצואה דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה עכ"ל פנ"ל פנונת דברי הרא"ש ז"ל ונמצא לפי זה דהרא"ש ונהר"ן עומדים בשיטה אחת דרחיצה לתפילה מותר ומה שפתבתי לעיל לדקדק על הב"י דהביא בשם ה"ר"ן דמותר רחיצה לתפלה בט"ב וביוה"כ דהיכן נמצא פן ב"ר"ן פעת ראיתי דכ"ה להדיא ב"ר"ן שם ד"ה אבל ביוה"כ ע"ש.

אף דמחולקין בטעם דה"ר"ן ס"ל דהטעם דרחיצת מצוה מותר דלא אסרו רק רחיצה של תענוג והרא"ש ס"ל דכיון דאסור לו להתפלל בלא זה נעשה פיידו מלונכלכות פנ"ל פנונת דברי ה"ר"ן והרא"ש ז"ל: שוב אחרי כותבי עיינתי עוד בספר דמשק אליעזר על ביאורי הגר"א ז"ל מהגאון מהר"א לאנדא ז"ל ומצאתי שגם הוא תמה על הגר"א ז"ל מטעמא אחריןא דהאיף הוציא פן מד' הירושלמי דברכות דגם ט"ב אסור דהא בירושלמי מתיר בהדיא גפי"ט"ב בסיכה שאינו של תענוג ועשה שם ט"ס בדברי הירושלמי דצ"ל אי במקום סכנה אפי' בשבת ויוה"כ ובכנונה דבמקום סכנה הא מותר אפילו לחלל שבת ויו"כ דפקוח נפש דוחה שבת ויוה"כ ואח"כ מסיק דמשו"ה לא חלק הגר"א ז"ל בה' ט"ב משום דהירושלמי מחלק בין ט"ב ליוה"כ לענין סיכה והוציא מזה הגר"א ז"ל לענין רחיצה.

ובמח"כ הרמה פל דבריו ו"ל צל"ע ודבריו תמוהין מפמה טעמים דחידא האיף אפשר דעיקר דברי הירושל' שממנו מביא ראיה דגם רחיצה שאינה של תענוג אסור ביוה"כ לא הזכירו הגר"א ו"ל פלל רק מביא דברי הירושלמי שאין לו ענין לדבריו פלל הוי כטענו חטין והודה לו בשעורין אתמהה.

ועוד דמסיכה אינו ראיה פלל לרחיצה די"ל דסיכה חמיר משום דסיכה אתקיש לשתייה [ואפשר דזהו פנונת המשנה דשבת פ"ו מניין לסיכה שהיא כשתייה ביוה"כ. ולכאורה לאיזה ענין צריך ללמוד דסיכה הוי כשתייה הא בפרק יוה"כ ילפינו מקראי אחרוני דסיכה הוי עינוי ולמה צריך לקרא דותבוא פמים וכו' אכן להנ"ל א"ש דר"ל דמניין לסיכה שהיא כשתייה שאסור אפילו שאינה של תענוג כמו כשתייה דאסור בכל גוונא.

ונהו לא נלמד מקרא דמניתי בפיוה"כ דמקראי דהתם לא מצינו למילף דמיקרי עינוי רק בסיכה של תענוג ואגב יבואר לנו ממשנה זו דין חדש דביו"כ אפילו שלא פדרף אכילה ונהנאה אסור מן התורה וכן דעת השאג"א בתשובה בה' יוה"כ דמדמה סיכה לשתייה לאשמענין דאסור אפילו שאינה של הנאה דאי אמרינו דאינה אלא מדרבנן כשאור איסורים לא שייך לדמות לשתייה ויליף מקרא ואף דהו קרא אינה אלא אסמכתא מ"מ אי אינו אלא אלא מדרבנן גם אסמכתא לא שייך בזה והטעם דהוי מה"ת משום דלא פתיב בה אכילה ביוה"כ רק עינוי וכשלא פדרף אכילתו נמי מסיר את העינוי פן נ"ל ובזה א"ש נמי מה דתנינו זה דווקא גבי יוה"כ ולא אמר נמי מניין לסיכה שהיא כשתייה בט"ב והול"ל לכולן בהדדי ולומר מניין לסיכה שהיא כשתייה בט"ב וביוה"כ אכן להנ"ל ניקח משום דבט"ב מותר באמת בשאינה של תענוג וא"כ לא דמי לשתייה אצל ט"ב]: שוב מצאתי להירושלמי בעצמו בשבת בפ' ר"ע הלכה ד' שפי' פן דברי המשנה דר"ל דאסור אפילו בשאינה של תענוג משום דהוי כשתייה ועפ"ז נסתלק לגמרי דברי הגאון מוהר"א לאנדא ו"ל דהרי חזינו דהמשנה חילקה סיכה משאר עינוי משום דסיכה איתקש לשתי' משא"כ רחיצה ודע דאין לתמוה על ד' הירושלמי דאוסר ביוה"כ סיכה שאינה של תענוג והא בכרייתא תניא בהדיא דאם הנה חולה או שיש לו חטטין בראשו סף פדרפו ואינו חושש והיותר תימה על הרמב"ם דהעתיק לשני הדינים אלו זה אחר זה דמתחילה העתיק שם דברי הירושלמי ואח"כ העתיק שם לדברי הכרייתא דאם הנה לו חטטין מותר אבל אינו גושפא דחידא י"ל כמו שתיירץ הלח"מ שם דחטטין הוי כחולי ובחולי קיל טפי ע"ש.

ועוד נ"ל די"ל דהעיקר אסור ביוה"כ רחיצה וסיכה מה"ת היינו רחיצת וסיכת פל הגוף דבזה מבטל העינוי אבל באבר אחד נ"ל דאינו אלא מדרבנן וי"ל דזהו דקמ"ל בכרייתא ביומא דאסור לסוף מקצת גופו פכל גופו והיינו דקמ"ל דאף דמה"ת אינו אסור רק בסיכת פל הגוף מ"מ מדרבנן אסור לסוף אפילו מקצת הגוף וכיון שכן י"ל הא דמחלק בירושלמי בין ת"ב ליוה"כ לענין סיכה היינו מסיכת פל הגוף דגבי יוה"כ הוי דאורייתא ואיתקש לשתייה משו"ה אסור אף בשאינה של תענוג אבל במקצת הגוף דגבי יוה"כ נמי אינו אלא מדרבנן גם ביוה"כ מותר בשאינו של תענוג דכיון דאינו אלא מדרבנן שנהו לט"ב וזהו דאמר בכרייתא אם הוי לו חטטין בראשו ולא נקט אם הוי לו חטטין בגוף והיינו משום דבאמת אם הוי לו חטטין בכל הגוף אסור דהוי דאורייתא ובזה יש לדחות

מה דהביאו התוס' ב'יומא דף ע"ז ד"ה דתנן דהנה' ה' ענויים הם מדרבנן מדהתירו בקיו
ידיו מלונככות או שיש לו חטטין בראשו ולפי מש"כ אינו ראיה פלל דלא התירו רק
במקצת הגוף ובמקצת הגוף ונדאי הוי מדרבנן אבל רחיצת כל הגוף שפיר י"ל דהוי
מה"ת מיהו עדיין דין זה צריך עיון ויישוב הרבה ואי"ה במק"א ותבאר עוד מזה אי"ה.

ועפ"ז יתיישב ג"כ תמיהת הפנ"י בביצה (דף י"ח) דאמר שם תינח בשפת ביוה"כ מאי
איכא למימר ותמה שם הפנ"י דהא ביוה"כ נמי מותר אי מלונכך בטיט ובצואה וקלא
עיקר ההיתר שהתיר לטבול בימות הגשמים בשפת אמרינן שם משום דלפעמים אדם
בא מן השדה מלונכך בטיט ובצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים וא"כ מאי מקשה ע"ז
תינח בשפת ביוה"כ מאי איכא למימר דהא זה מותר אפילו ביוה"כ ותמיהה רבתי היא
לכאורה וע"ש מה שתיגרץ אמנם לפמש"כ בעז"ה אין מקום לקושיא הלזו דהא התם
מייגרי בטבילת כל גופו לא התירו לרחוץ באמת ביוה"כ מחמת לכלוף משום דכל גופו
דאורייתא הוא ולא התירו רק אם היו ידיו מלונככות בטיט ובצואה משום דמקצת הגוף
אינו אלא מדרבנן והם אמרו והם אמרו אבל בכל הגוף לא הוי יכולת ביד חכמים במקום
לכלוף פנ"ל ברור.

ובר מן דין דברי הגאון מוהר"א ז"ל תמוה דעדיין לא יצא יד"ח ליישב דברי הירושלמי
דמענית שהביא הגר"א ז"ל דמפורש שם דמותר רחיצה בשחרית ביוה"כ ולפי דבריו
דהגר"א ז"ל למד רחיצה מסיכה א"כ יהיו דברי הירושלמי סותרין זה את זה ולכן פי'
דברי הגאון מוהר"א לאנדא לא נראה לי פלל לפע"ד והמחנור בזה כמש"כ בעז"ה
דבר רחיצה דשחרית מודה הגר"א והיינו דברי הירושלמי דמענית ואינו חילק רק ברחיצה
לתפלה וע"ז מביא הירושלמי דברכות וכמש"כ לעיל באריכות בעז"ה.

ומיהו לולי דברי הגר"א ז"ל הייתי אומר דמה שהירושלמי אוסר זולת במקום ספנה
היינו ברחיצת כל הגוף [וכמשמע באמת כל הענין דהא מייגרי שם בענין רחיצה דר"ג
ושם הנה בנדאי כל הגוף דכפניו ידיו ורגליו בצונן לא אסרו באבל פלל] משום דהוי
מה"ת וגם בט"ב אסור משום דד' קבלה כד"ת דמי אבל ברחיצת הידים דאינו אלא
מדרבנן [וכמו דמשמע בפרייתא ב'יומא דף ע"ח) דאמר שם אסור לרחוץ מקצת גופו
פכל גופו משמע דעיקר רחיצה שאסור מה"ת הוא ברחיצת כל הגוף דנוקא] שפיר מותר
באינו של תענוג ונמצא דהבבלי והירושלמי עולים בשיטה אחת דבכל גופו אסור בין
ברחיצה ובין בסיכה אף בשאינו של תענוג והיינו דלא נקט רק ידיו מלונככות או חטטין
בראשו וכן מוכח מהש"ס דביצה (דף י"ח) שהבאתי לעיל ודו"ק: ומיהו לפ"ז תיקנשי הא
דמחלק בירושלמי בסיכה בין ט"ב ליוה"כ אם בכל הגוף למה בט"ב מותר הא בברכות
אוסר הירושלמי גם בט"ב ואם במקצת הגוף ביוה"כ מותר ומיהו לפי גירסת מהר"א
לאנדא בירושלמי דגריס שבת ויו"כ ניחא אבל לפי גי' הגר"א ז"ל קשה ואין לומר משום
דסיכה אימקיש לשתייה דזה לא שייך רק בסיכת כל הגוף דהוי דאורייתא וצ"ע: שוב
ראיתי דהגר"א ז"ל שפיר הנה מוכרח לחלק פן ע"פ גי' שלפנינו בגמ' דאיתא שם סתם
ואם היו מלונכך ומשמע אפילו כל גופו וכ"מ להדיא בהרמב"ם דהנה גורס פן וא"כ ע"כ
דסיכה חמור מרחיצה לענין זה וא"כ ע"כ הא דאוסר בירושלמי רחיצה ביוה"כ זולת
במקום ספנה היינו למעוטי רחיצה של מצנה ולפי ד' הלח"מ שפכתתי לעיל דחטטין דמי

לחולי אָבֵל שְׁלֵא בְּמָקוֹם חוֹלֵי אָסוּר אֶפִּילוּ שְׂאִינוּ שֶׁל תַּעֲנוּג ע"כ צ"ל החילוק שְׁפַתְבְּתִי דְּסִיכָה חֲמִיר מִרְחִיצָה דְּהָא רְחִיצָה מוֹתֵר אֶפִּילוּ בְּמִלְוֹכְלָהּ וּא"כ נִדְחָה בְּזָה דְּבָרֵי הַגְּאוֹן מוהר"א ו"ל דכ' דְּהַגְרָ"א ו"ל גְּלִיף רְחִיצָה מְסִיכָה וְזָהוּ דְּבָר שֶׁא"א דְּהָרֵי רְאִינוּ דְּסִיכָה חֲמִיר מִרְחִיצָה.

וּמָה שְׂיֵשׁ לְהַעִיר עַל לְשׁוֹן הַטּוֹר בְּהִלְכוֹת ט"ב דכ' דְּלֹא אָסְרוּ רַק סִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג מְהֵא דַחֲטָטִין וְאֵף דִּי"ל דַּחֲטָטִין שְׂאֵנִי כְּבָר תְּמָה ע"ז הלח"מ. וְעוֹד יֵשׁ לְהַתְעוֹרֵר בְּזָה בְּלִשׁוֹן הַטּוֹר מָה שֶׁלְּמַד רְחִיצָה ג"כ מִחֲטָטִין וְלֹא הֵבִיא מְהֵיו יָדָיו מְלֻוֹכְלוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לְהַאֲרִיף בְּזָה אֵף אֵין פֶּאֵן מְקוֹמוֹ וּבִמְק"א יִתְבָּאֵר אֲי"ה וּמֵיהוּ לְעֵנֵן עֵיקַר דְּבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי נ"ל דַּט"ס נָפַל בִּירוּשְׁלָמִי וּצ"ל אֵי בְּמָקוֹם חוֹלֵי אֶפִּילוּ בַט"ב יו"כ נְמִי כְּמוֹ בִּישׁ לֹו חֲטָטִין דְּהוּי פְּחוֹלֵי אֶלָּא וְנוֹדָאֵי דְאַפִּילוּ אֵינוּ בְּמָקוֹם חוֹלֵי מוֹתֵר בְּאַבְל רַק שְׁלֵא יִהְיֶה רְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג כְּמוֹ אִיסְטָנִיס וְאֵף דְּלֹא הוּי כְּחוֹלָה מ"מ בְּאַבְל מוֹתֵר וּמְזָה הוֹצִיא הַגְרָ"א פִּינּוֹן דְּאֵינוּ בְּמָקוֹם חוֹלֵי אָסוּר בַט"ב וּבִיו"כ אֶפִּילוּ בְּאִיסְטָנִיס א"כ ה"ה רְחִיצָה לְתַפְלָה וְאֵף שְׂאֵינוּ שֶׁל תַּעֲנוּג אָסוּר דְּלֹא עֲדִיף מְאִיסְטָנִיס וּמֵיהוּ רְחִיצָה דְּשַׁחֲרִית דְּאֵינוּ רַק לְהַעֲבִיר הַלְּכָלוּף זָה בְּנוֹדָאֵי מוֹתֵר דְּלֹא מְקַרֵי רְחִיצָה כָּלֵל דְּהָא בְּהַדְיָא אוֹמֵר הַבְּרִיָּתָא דָּאֵם הָיוּ יָדָיו מְלֻוֹכְלוֹת בְּטִיט וּבְצוֹאָה רוֹחֵץ פְּדַרְכוּ וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ וְהַנְלַע"ד כְּתַבְתִּי בְּזָה: פֶּה דְּבָרֵי יָדִידוֹ הַדו"ש בְּלוֹנ"ח הַקְּשׁוֹר בְּאַהֲבָתוֹ כֹּל הַיָּמִים הַמְּבָרְכוֹ בְּבִרְכַת פְּהָנִים: שְׁלֵמָה הַפְּהֵן מו"צ דַּפ"ק וְוִילְנָא הַלְכוֹת תַּעֲנִית סִימֵן לֵה בַעז"ה תִּיִתִי שְׁלֵמָא רַבָּא מִן שְׂמִיָּא לְכַבּוֹד יָדִיד ה' וִידִיד נְפִשֵׁי ה"ה הֶרֶב הַמְּוִפְלָג בַּתוֹרָה וְגָדוֹל בְּיִרְאָת ה' טְהוֹרָה וְכוּ מו"ה אֲבָרְהָם נ"י מִיִּסְד וּמְחֻזָּק ח"ק עֲשִׂירֵי קוֹדֶשׁ וְאַלֵּהֵי אֲבָרְהָם יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ תְּמִיד לְהִיּוֹת מִמְּזִכֵי הַרְבִּים וְכוּ: נִידוֹן אֲשֶׁר שָׂאֵל לָנוּ וְלִדְעָתֵינוּ הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה אֵם יְכוּלִים לְקָרוֹת וְיַחַל בְּיוֹם עֲשִׂירֵי קוֹדֶשׁ בְּמִנְחָה בְּשָׂאֵין עֲשָׂרָה מִתַּעֲנִים בְּבַהכ"נ יַעַן שְׂשֻׁמַע מִפִּי אִישׁ אֶחָד בְּשֵׁם מֵר אֲחֵי הַגְּאוֹן זצ"ל שְׂיְכוּלִים לְקָרוֹת וּבִיקָשׁ מִמֶּנִּי לְחַוּוֹת דְּעָתִי בְּזָה וְהִנֵּה זָה שְׁעָלָה מְצוּדָתִי הַיּוֹם בְּעֵנֵן הִנֵּה אֵף שְׁזָה לֹא שְׂמַעְנוּ הִנֵּה פִּיּוֹצָא בְּהָ שְׂמַעְנוּ דְּלְכָאוּרָה יֵשׁ לְחַקוֹר בְּב' וְה' אוֹ שֶׁבַת בְּמִנְחָה אֵם אֵין עֲשָׂרָה בְּבַהכ"נ שְׁלֵא שְׂמַעוּ הַקְּרִיאָה רַק רַוְבָּא וּפְשִׁיטָא הִיכִי דְּלִיפָא רַק מִיַּעוּט שְׁלֵא שְׂמַעוּ אֵי מוֹתֵר לְקָרוֹת בַּס"ת בְּשִׁבְלֵם וּלְבַרְוֵ עָלֶיהָ.

וְלְכָאוּרָה יֵשׁ מְקוֹם לְהֵבִיא רְאִיָּה מְהֵא דַּתְּנּוּ בְּמַגִּילָה (דָּף כ"ג) דְּאֵין פּוֹרְסִין עַל שְׂמַע וְכוּ וְאֵין קוֹרִין בַּתוֹרָה וְכוּ פְּחוֹת מְעֲשָׂרָה וְלְכָאוּרָה נִרְאָה מְדַכְלָלָן כְּוָלָן פְּאָחַד מְשֻׁמַע דְּכוּלְהוּ חַד דִּינָא אֵית לְהוּ וְהָרִי בְּפָרִיסַת שְׂמַע קו"ל לְהַלְכָה דְאַפִּילוּ בְּשִׁבְלֵ אֶחָד שְׁלֵא שְׂמַע קַדִּישׁ וּבְרָכוּ מוֹתֵר לְפָרוֹס בְּשִׁבְלֵוֹ פִּינּוֹן שְׂיֵשׁ עֲשָׂרָה בְּבַהכ"נ וְכוּ בְּבַהכ"נ יֵשׁ פְּשִׁישׁ רַוְבָּא דְּמַנְפֵּר שְׂאָכְלוּ וְחִיָּבִין בְּבַהכ"נ וְהַשְׂאָר אֶכְלוּ יִרַק מְצֻטְרָפִין וּמוֹתֵר לְזַמֵּן בְּשֵׁם וּא"כ בְּקִרְיָאֵת הַתוֹרָה נְמִי דְּכּוֹנְתִיָּה דְּמוֹתֵר לְקָרוֹת אֶפִּילוּ בְּשִׁבְלֵ אֶחָד דְּהָא מְשֻׁמַע דְּכוּלְהוּ חַד דִּינָא אֵית לְהוּ וּבְפָרְט דְּאֵין שׁוּם טַעַם לְחַלֵּק בֵּינֵיהֶם.

וְאַמְנָם אֵף אֵם נֹאמֵר כֵּן מ"מ אֵין מְזָה רְאִיָּה לְנ"ד דְּשְׂאֵנִי הֵתָם דְּהֵאֲחֵר שְׂשֻׁמַע קִרְיָאֵת הַתוֹרָה מ"מ הִנֵּה מְחוּיָב בְּקִרְיָאֵת הַיּוֹם רַק שְׂפָבֵר יִצְאָ יד"ח וְהַלְפָּה עֲדִינּוּ מְקַרֵי בֵּר חִיּוּבָא דְּהָא קו"ל בְּכָל הַבְּרָכוֹת אַע"פ שְׂיִצְאָ מוֹצִיא מְשׁוּם שְׂפָל יִשְׂרָאֵל עֲרָבִים זָה בְּזָה וְחִיּוּב מְתוֹרַת עֲרָבוֹת אֲבָל בְּנַד"ד מִי שְׂאֵינוּ מְתַעַנֶּה וְאֵינוּ מְאֻתּוֹ הַחֲבָרָה לֹא מְקַרֵי מְחוּיָב בְּדַבָּר כָּלֵל וּבְהַדְיָא אֵיתָא בְּר"ן בְּרִישׁ מַגִּילָה בְּשֵׁם הִירוּשְׁלָמִי דְּכֵן עִיר אֵינוּ מוֹצִיא לְבָן כְּפָר

בקריאת המגילה פשקדים וקורא ביום הפניסה משום דלגבי פון עיר אינו זמן חיובא ולא שנייה בזה ערבות וא"כ בנד"ד דלגבי האדם שאינו מתענה לא מקרי זמן חיובא אינו יכול להוציא לאנשים מאנשי החברה המתענים וא"כ אפשר דה"ה דא"א לצרפו נמי מהאי טעמא.

וכל זה הוצרכנו לחלק אם נחליט דגבי קריאת התורה יכולין להוציא ס"ת ולברך עליה אף היכא דליכא עשרה שלא שמעו הקריאה. ואכן באמת ראיתי להחיי אדם בכלל ל"א שנסתפק בזה וז"ל שם צ"ע אם פולם שמעו קריאת התורה ויש איזה בני אדם שלא שמעו אם מותר לקרות עוד הפעם בשבילם ולא דמי לפריסת שמע דהתם כל יחיד מחויב אותה ברכה אבל הכא החיוב רק שישמע קריאת התורה ונחכמים תקנו שיברך משום כבוד הצבור וז"ל דלא תקנו אלא פשהציבור חייבין בקריאה אבל לא בשביל יחיד וצ"ע עכ"ל: ובאמת דעוד נ"ל טעם אחר לזה דאולי דמעיקרא לא נתקן לקרות בס"ת ולברך עליו רק אם איכא עשרה בבהכ"נ שהתפללו ביחד ולא דמי לפריסת שמע דהוא חובה על כל יחיד ויחיד לשמוע קדיש וברכו רק דאסור לומר בפחות מי' אבל בקריאת התורה אפשר דלא רמי חיובא פלל וראיה לדברינו ממש"כ בס' מעשה רב מהנהגות רבינו הגדול הגר"א ז"ל שחקשו לו ז"ל דלפי דעתו דיש חיוב לקרות מגילת שיר השירים ורות וקהלת ולברך עליהם אקב"ו על מקרא מגילה כמו על מגילת אסתר א"כ היאך קורין מגילות האלו בשבת והא איכא גזירה דשמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר משום דהכל חייבין ואין הפל בקיאות וגיורה דשמא ילך אצל בקי ללמוד והשיב דלא דמי למגילת אסתר דהתם חובה על כל יחיד ויחיד מתקנת מרדכי ואסתר ושנייה גזירה אבל במגילות האלו אינו מוטל חיוב על כל יחיד ויחיד ורק אם איכא צבורא בבהכ"נ מוטל עליהם חיוב לקרות וגבי צבור לא שנייה גזירה דרבים מדפרי אהדדי [וכדאמרינן בשבת (דף קמ"ז ע"ב) דעשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת ומביאין אותן בידם פנין דרבים ניהו מדפרי אהדדי ע"ש] וכתב שם בהג"ה דבזה יתיישב מה שחקשה התוס' יו"ט בפ"ק דמגילה דהאיך קורין בס"ת בשבת דהא איכא ג"כ גזירה דשמא יעבירנו ודחק ליישב אבל לפי דברי הגר"א ז"ל יש לומר דגם בקריאת התורה של שבת דהוא מתקנת משה רבינו לא היה התקנה אלא על הציבור דאם יש עשרה ביחד אז מוטל עליהם חיוב בס"ת אבל אינו חובה על יחיד ויחיד והלכך לא שנייה גזירה כ"כ שם הרב בעל מוציא לאור ספר מעשה רב הנ"ל: וזה סייעתא לכאורה לדברינו הנ"ל דעל יחיד אינו מוטל חיוב וממילא כל זמן דליכא עשרה דלא שמעו ליכא חיובא פלל והלכך ממילא הברכה היא ברכה לבטלה ואם רוצין להחמיר ולקרות צריכון לקרות בלא ברכה וא"כ פשוט דה"ה בתענית צבור אם ליכא י' מתענים בבהכ"נ אין לקרות בברכה וכ"כ בהד"א בשו"ת עבודת הגרשוני בסי' נ"ז דבתענית בה"ב אם אין עשרה מתענים בבהכ"נ אין לקרות ויחל במנחה פלל וגם בבוקר לא יקראו רק בפ' השבוע ע"ש וא"כ נ"ש בתענית דעשירי קודש דעיקר הקריאה בקושי התירו דלכאורה לא עדיף מתענית שמתענים בער"ה ובעשרת ימי תשובה דדינם בתענית יחיד ואין קורין ויחל אף פנין שפבר התירו פרושים את הדבר התירו ומ"מ הבו דלא להוסיף עלה והו אמת דראיתי להפרי מגדים ז"ל באו"ח בסי' תס"ב שחולק על דברי עבודת הגרשוני הנ"ל וכתב דמדכ' הרשב"א ז"ל בתשו' בדליכא עשרה שמתענים בבהכ"נ אין יכול לומר הש"ץ ענינו בין גואל לרופא דאין

שליח ליחידים וכו' ומשמע דדווקא לענין ענינו דהש"ץ פבר יצא ידי חובתו בתפלה בלחש ואין מחזיר התפלה רק להוציא שאינו בקי וכיון דליכא עשרה שמחוניבים בברכה זו ליכא שליחות דלא נתקן שליחות רק לציבור אבל בקריאת ס"ת דכל אחד מברך וקורא לעצמו לא שייך שליחות [ואף דאחד קורא בשביל כולם היינו פדי שלא לבייש וכו' אבל באמת מחוייב המברך לקרות עמו בלחש] ומה בכך שאין עשרה מתעניין כ"כ הפמ"ג שם ולפי דעתו פשוט דאף אם ליכא י' שלא שמעו קריאת התורה דג"כ יכולין לקרות בברכה רק דאומן הג' שעולין לס"ת יהיו בני חיובא וחולק על דברי החניי אדם הג"ל אבל כל זה פתב לפי שלא נחת לסברא זו דקריאת התורה לא נתקן רק לציבור אבל אי הוה נחית לסברא זו יש לומר דע"כ לא הוצרך הרשב"א ז"ל לסברא דאין שליחות ליחידים רק לענין ענינו דהוא חובה על כל יחיד שמתענה וצריך שליחות להוציא מי שאינו בקי ולכן הוצרך לומר הטעם משום דאין שליחות ליחידים אבל לענין ויחל פינו דאינו חובה רק אם איכא י' שמתעניין שמחוניבין בקריאה פשיטא דאם ליכא י' אסור לברך ואם יברך הוי ברכה לבטלה, ונ"ל להביא ראיה לסברא זו מהא דאמרין בב"ק ודף פ"ב) דעזרא תיקון שיהיו קורין בשבת במנחה משום יושבי קרנות ופרש"י יושבי קרנות יושבי חנויות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תיקון בגינייהו קריאה יתירה עכ"ל ולכאורה האי יושבי קרנות הכי דמי דמ"נ דאם יכולין לבוא לבהכ"נ ולשמע קריאת התורה א"כ הוי פושעים ולא שייך לעשות תקנתא לפושעים ואם הם אנוסים ואין יכולין לבוא א"כ הו"ל לצאת בקריאה שקורין בבהכ"נ דהא אמרינן בהדיא בסוף ר"ה דלא פטר ר"ג אלא לעם שבשדות משום דאניסי ומבואר בירושלמי דאף שהם בשדה בעת התפילה ואין שומעין לש"ץ מ"מ הש"ץ מוציא אותן מתורת שליחות וא"כ למה אינו מועיל שליחות בקריאת התורה ואין לומר דבתורה שאני דמצוה שיהא כל אחד קורא בעצמו או דישמע מאחרים וכמו דמשמע בב"ק שם דכיון שהלכו ג"י וכו' דא"כ מה תועלת דקורין במנחה מ"מ הלכו ג' ימים בלא תורה אלא ונדאי דבשביל אונס לא הוצרכו לתקן דהש"ץ מוציאן ורק עיקר התקנה הוא לאנשים שיושבין בחנות וקשה להם להתפלל בעשרה ומתפלל ביחידות ופטור מקריאת התורה באמת דאינו מוטל חיוב רק על ציבור ונהי דמקרי שכן רע דמי שיש בהכ"נ בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע מ"מ רשע ופושע לא מקרי מחמת שאינו מתפלל בציבור ולאומן אנשים תקנו קריאה בשבת במנחה וא"כ מוכח דאינו חובה על כל יחיד ויחיד דאם הוא חובה אין לה פושע ורשע יותר מזה דהא עבר על מצוה דאורייתא ועל תקנת עזרא ומאן דעבר אדרבנן שרי למקרי עברייןא ולכן ע"כ פנ"ל: איברא דלקאורה מצינו סתירה מפונרשת על מה שכתבנו.

ממשנה ערוכה דרפ"א דמגילה דתנו שם אלא שהפריים מקדימין ליום הכניסה ופירש הרע"ב והוא מהירושלמי דמתפנסים הפריים לעירות בב' וה' לשמוע קריאת התורה וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות וע"כ דהטעם דאין קורין בביתם משום דלית להו עשרה בטלנין בבהכ"נ וכמו דאמרין שם (דף ה') דעיר שאין בה עשרה בטלנים נידון ככפר ואם נימא דאם ליכא עשרה בבהכ"נ לא רמי חיובא כלל לקרות א"כ למה מחוניבין לכנס לעיר לשמוע קריאת התורה אלא ונדאי דמוטל חיוב על כל יחיד ויחיד.

ובבאמת שהראיה מב"ק יש לדחות דאיכא למימר דנהי דתקנה דדורשי רשומות א"א לתמן מ"מ פינו דאיכא חיובא לתמוד בתורה או לשמוע ב' פעמים בשבוע ולזה לא שייך שליחות דעיקר הלימוד הוא פדי שייבא לידי מעשה ובה שיעשה שליח לקרות בעבורו לא יבוא לידי מעשה והלכך תקנה גדולה תיקון להם עזרא שיקראו בתורה בשבת במנחה תחת הקריאה שהיו צריכין לקרות בימות החול אבל לעולם יש לומר דחיוב מוטל על כל יחיד ויחיד.

ובפרט לפרש"י בסוף ר"ה דהא דפטר ר"ג לעם שבשדות משום דאניסי היינו אם באים לבהכ"נ בר"ה וביוה"כ וסבא דאניסי לא מהני רק דמשום זה יוצאין בשמיעה ששומעין מש"ץ משום דהיו אנוסים ולא הנה להם פנאי לסדר אבל במי שהנה לו פנאי לסדר לא מהני שמיעה דהא יכול לסדר עד שיהנה בקי ולפי זה י"ל דתקנת עזרא הנה ליושבי קרנות דאניסי ואין יכולין לבוא לבהכ"נ כל ימות השבוע והלכך יוצאין בקריאה דשבת במנחה: אבל באמת הראיה מכפרים אינו ראיה כלל דאם נאמר דלית להו עשרה בבהכ"נ א"כ גם קדיש וברכו אין יכולין לומר וא"כ היו מחויבין בכל יום לבוא לעיר לשמוע קדיש וברכו וקדושה דהא כבר כתבנו לעיל דקדיש וקדושה מוטל החוב על כל יחיד ויחיד וע"כ דנודאי יש להם עשרה בבהכ"נ אף דלית להו ש"ץ שיקרא בס"ת וכמו שכ' הר"ן בריש מגילה לענין המגילה והלכך חייבים לבוא בעיר פינו דאיכא עשרה הרי חייבין בקה"ת.

ומיהו מהא דאמר עיר שאין בה י' בטלגין נידון ככפר משמע דלא פהר"ן וצ"ע בזה. ומ"מ הנה איזה שיהנה מ"מ לענין נד"ד פינו דבלא"ה עיקר הקריאה אין הדבר ברור כ"כ והלכך אם ליכא עשרה מתענים בבהכ"נ הדבר עדיף טפי שלא לקרות כלל ואם יברכו על הקריאה הוי ברכה לבטלה ופשיטא דהש"ץ לא יאמר ענינו בין גואל לרופא.

והנלע"ד פתבתי בעז"ה הצעיר מפרחי פהונה שלמה הפהן מ"ץ דפ"ק ווילנא: סימן לו בעז"ה במוש"ק י"ב טבת תרו"ם לפ"ק. רב שלומים ושלנה לכבוד זיד עליון ויראיו ה"ה פבוד הרב הגאון המפורסם וכו' מו"ה יעקב נ"י מ"מ ומ"ץ דפ"ק ווילנא.

הנה ראיתי לכתוב לכת"ר נ"י ע"ד אשר שמעתי ממנו ביום ה' העבר די"ל דאף לשמואל דס"ל בפסחים נ"ד דט"ב בהמ"ש שלו מותר היינו בהמ"ש של ערב ט"ב משום דלא איתחזק איסורא אבל בין השמשות של מוצאי ט"ב י"ל דמודה דאסור משום דאתחזק איסורא דכן משמע בתוספות דכריתות (דף י"ז ע"ב) ד"ה מדסיפא ע"ש ונ"מ גם לדין דלא קי"ל כשמואל וגבי ט"ב צריך להפסיק מבעוד יום וכמו שמבואר ברמב"ם פ"ה מה' תענית הלכה ה' ובטוש"ע או"ח סי' תקנ"ג סעיף ד' מ"מ נ"מ לענין שאר תענותים דא"צ להפסיק מבעוד יום דמ"מ בבהש"ש דמוצאי יום התענית אסור באכילה ושתיה וצריך להתענות עד צאת הכוכבים ממש והנה האמת לא אכחיד מכת"ר נ"י דכן מצאתי בדבריו בפרדכי סופ"ק דתענית ובהגהת מיימון פ"ד מהל' תענית דעל הא דאמרין בתענית י"ב דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית ופ"ה הפוסקים ז"ל דהיינו צאת הכוכבים והקשו ע"ז מהא דמבואר בש"ס דפסחים הנ"ל דדוקא בת"ב פליגי אי בהש"ש שלו אסור אבל בשאר תענותים משמע דלד"ה מותר בבהש"ש ותימצו דשאני עיולי יומא מאפוקי יומא דסוף התענית מספיקא לא נפיק עד צאת שלשה כוכבים דאז הוא נודאי

לילה עכ"ל והובא בב"י בסי' תקס"ב ובמג"א שם ובבבאורי הגר"א ו"ל והיגו פדברי כת"ר נ"י: ואכן לכאורה ראיתי לתמוה מאי קשיא להו מהתם על הסוגיא דתענית דהא פולי סוגיא מיגרי התם בתענית יחיד דמקבל על עצמו להתענות למחר והתם הוי דאורייתא דהא נדר תענית נדר גמור הוא והוי ספק דאורייתא ולפיכך אסור בבהשמ"ש ואינו ראיה לשאר תעניות דאינו אלא מדרבנן ודוחק לומר דמקשה מלישנא דרב חסדא דאמר דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית ומשמע דלא הוי תענית בשום דוכתא.

ועוד ק"ל דהא חזינו הוה דבבהש"מ הראשון הותר בט"ב לשמואל אינו מטעם דהוי ספיקא דרבנן דהא בתענית ציבור על הגשמים בשלש אמצעיות או בשבע אחרונות דג"כ אינו אלא מדרבנן וכמו שמבואר ברמב"ם בריש הלכות תעניות דעיקר מ"ע של תורה אינו אלא להריע בחצוצרות אבל התענית אינו אלא מד"ס ומ"מ בהשמ"ש שלו אסור וכן להיפך הנודר להתענות לילה ויום מבואר במג"א שם דא"צ להפסיק בבהשמ"ש ואף דהוי דאורייתא וא"כ תקשה אליבא דאמת דלמה בבה"מ הראשון של תענית יחיד מותר באכילה הוה הוי ספיקא דאורייתא ובלא"ה לא שייך להתיר בבהשמ"ש מטעם ספק דרבנן דהא הוי חסרון חכמה ותדע דהא קי"ל דגזרו על השבות בבה"מ"ש ואף דהספק נוגע לשבות דרבנן ומיהו התם י"ל פינו דעיקר ספק בהשמ"ש חל גם לענין מלאכה של תורה והוי כספק טריפה והוא נודאי חתיכה הראויה להתפכד דקי"ל דאינה בטילה בס' או ברוב ואינו נחשב לספק דרבנן משום דהספק נולד בשל תורה והכא נמי דכונתיה.

וכן אין להביא ראיה מהא דנולד בין השמשות ויום תשיעי חל ביו"ט שני של גליות דדעת הרא"ש ו"ל דנדחה המילה לאחר יו"ט ואף דאינו אלא ספק דרבנן והובא דעתו להלקה בשו"ע יו"ד סי' רס"ו סעיף ח' [נהא דנחלקו בו האחרונים ודעת הנו"ב באו"ח מהד"ק סימן ל' ובדג"מ שם ובגליון הגרע"א ו"ל ליו"ד שם להקל בזה מטעם ס"ס ודימו זה לספק מוכן דדעת המחבר דמותר ביו"ט שני הנה באמת לא הבנתי קושיותם דמאן לימא דספק בהש"מ נחשב לספק דהא הוי ספק חסרון חכמה ותדע דהא קי"ל דגזרו על שבות בהש"מ וגם מש"כ בחתם סופר ביו"ד סי' ר"נ להקל מטעם אחר דאתי ספק מילה בזמנו ודחי לספק יו"ט ומשמע דפשיטא ליה דספק מ"ע דוחה לספק ל"ת לענ"ד הרבה יש להסתפק בזה ומבואר לעיל בסי' ל"א] מפל מקום אינו ראיה דאיכא למידחי דיו"ט שני חמור משאר אסורים דרבנן דחז"ל עשאו פעין של תורה ממש כי היכא דלא לזלוזלי ביה ולא הקילו בו שום קולא יותר מיו"ט דאורייתא חוץ מלגבי מת משום כבוד הבריות אבל לולא זה עשאוהו כשל תורה ממש.

ועוד בלא"ה אין נראה כלל להקל בבהש"מ מצד שהוא ספק דרבנן דהא הוי ספק דסתרי אהדדי דבבהש"מ של ע"ש נחשוב אותו ליום ובמוצ"ש נחשוב אותו ללילה והלכך לא שייך בו להקל מחמת ספק כלל.

ואף גבי תענית ענין אחר הוא דבאמת דבכל תענית שמטילין על הציבור על כל צרה שלא תבוא אינו רק לצעורי ומצינו שגם תענית שעות נחשב לתענית ותדע דהא בג' ראשונות גם בלילה מותר לאכול ואינו מתחיל התענית רק ביום ולא שייך כלל לאוסרו בבהש"מ של ערב התענית דהא גם בלילה מותר אבל באמת לא מצינו חילוק בין בהש"מ

של ערב התענית לבהש"מ של מוצאי התענית ותדע דהא בג' אחרונות דהתמירו להתחיל מבעוד יום גם בבהש"מ אסור ואף דהוי דרבנן.

וכן להקפד בנודר להתענות לילה ויום ואף דמחוייב להתענות מה"ת מטעם הנדר מ"מ אין שייך לאסרו בבהש"מ מספק לילה פיון דלא מצינו שום תענית שיהא אסור בבהש"מ רק ת"ב ותענית ציבור ויוה"כ והוא לא קיבל עליו להתענות כחומר תענית ציבור וא"כ מעיקרא לא קיבל שיתענה בבהש"מ ואף אם נימא שהוא לילה לא איכפת לן דהא מ"מ לא קיבל עליו להתענות על אותו שעה והא בינו לקבל עליו להתענות מתצי לילה ואילה.

ולענן ד' צומות שתקנו הגביאים כבר כתב הרמב"ן בספר תורת האדם בשער אבילות ישנה דמעיקר התקנה התקינו שיהא מתענים בהם לילה ויום ואסור בכל הה' עינויים וממילא גם בהש"מ שלקם אסור כמו ביוה"כ ואין שום חילוק ביניהם דד"ק כד"ת דמי.

והא דמקילים בג' תעניות שלא להתענות לילה ויום היינו משום דבזמן דאין שלום ואין גזירה תליא ברצו והלכך אף שהאידין קבלו כל ישראל עליהם חובה ואסור לפרוץ בהם גדר מ"מ מעיקרא לא קבלו עליהם חובה רק להתענות ביום בלבד וגם לא קבלו עליהם שאר עינויים ועשאום כמו תענית יחיד וג' תעניות הראשונות לכל דבריהם: ומה שנתקלו שמואל בהדי אינה אמוראי גבי ט"ב לענן בהש"מ דנראה דפליגי בהא דס"ל לשמואל דאף דבט"ב התמירו להתענות בו משום דהוקפלו בו צרות מ"מ אינו רק מדרבנן אבל מעיקר תקנת הגביאים אין חילוק בין ט"ב לשאר צומות וגם בט"ב תליא ברצו דהא לא מצינו בקרא שום חילוק ביניהם [ועוד דהא בימי הגביאים עדיין לא הוקפלו בו צרות דהא כתבו התוס' בר"ה (דף י"ח) דהוקפלו בו צרות דקאמר ר"ל דאותו צרה בעצמה הוקפלה בו שני פעמים שחרב הבית בראשונה ובשנייה וא"כ בימי הגביאים עדיין לא הוקפלו ולא שייך כלל לומר דבימי הגביאים חלקו בין ט"ב לשאר צומות וכיון דמעיקר תקנה אין חילוק מניין לנו לומר דלאחר חורבן בית שני חזר להיות מד"ק ואף דאין גזירה דהא בחורבן בית שני לא היו גביאים.

והלכך בנודאי אין חומר ט"ב האידין בזמן דאין גזירה רק מדרבנן וכן דעת הב"ח בס' תקנ"ד וכ"מ בדברי הרמב"ן שהובא בטור שם שכל דחולה בט"ב א"צ אומד דבמקום חולי לא גזרו רבנן אלמא דס"ל דאינו אלא מדרבנן אבל לא מד"ק] והלכך אף דהתקינו שיהא מתענין לילה ויום בתענית צבור על הגשמים מ"מ עשאו הפירא שיהא בהש"מ שלו מותר דלא לחלף בתענית ציבור כל זה כתבנו לפי הס"ד דשמואל ס"ל לחלק בין תענית צבור לט"ב.

אבל באמת בש"ס מסיק להדיא שם דס"ל דגם בתענית צבור ממש בהש"מ שלו מותר ואנן דס"ל דבתענית ציבור גם בספיקו אסור גם בת"ב כן דעשאו לט"ב בתענית צבור לכל דבריו ואכן כל זה בבהש"מ ראשון אבל בבהש"מ של מוצאי התענית י"ל הטעם דלאו משום דאמתחזק איסורא רק דכן היתה קבלה בינדם דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית ואפילו בתענית שעות קי"ל דלא הנה תענית רק אם לא טעם כלום עד הערב ואפשר דגם המרדכי והגהות מיימון הנ"ל דכ' הטעם דשאני עיולא יומא מאפוקי יומא לאו מצד חזקת איסור אמי עלה דבאמת לא שייך בנה חזקת איסור דהא הוי חזקה

העשויה להשתנות תמיד מיום ללילה ואם בהש"מ הוא לילה כבר יצא מחזקת יום דהא עומד החזקה להשתנות תמיד ועוד דבספיקא דדינא לא שייך חזקה כלל פידוע דמחמת החזקה לא ישתנה הדין ובאמת שבתו דכריתות שאמר כת"ר נ"י לא הוה נזכר כלל דבהש"מ של מוצאי שבת מקרי איתחזק איסורא ורק פתבו דמקרי איקבע איסורא ור"ל דכבר היה לו חיוב ומספק אי אתה יכול לפוטרו ולמ"ד דאשם תלוי תליא באיקבע איסורא כל ספק שהיה לו חזקת חיוב שעה אחת אז חייב אשם תלוי אבל למ"ד דבעינו איתחזק איסורא פשוט דגם בבהש"מ של מוצ"ש א"א לקרותו איתחזק איסורא ואפשר שגם המרדכי לא קאמר רק דשאני אפוקי יומא דמספיקא לא נפיק חיובא ואולי דגם מעכ"ת פנון לזה ולא היתה פנונתו לומר דבהש"מ של מוצאי התענית יש לו חזקת יום אלא ר"ל דהאדם המתענה יש לו חזקת חיוב ומספק אי אתה רשאי לפוטרו ומיהו לכאורה יש לתמוה על דברי המרדכי אלו מהא דאמרין בברכות (ד' כ') אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר אמת ויציב חוזר ואומר מ"ט אמת ויציב מדאורייתא ק"ש דרבנן אלמא דבספיקא דרבנן אף שיש לו חזקת חיוב ג"כ אמרינן דספיקא דרבנן לקולא וכן ס"ל לר"א גבי תפילה דכנותיהו ולכאור' רצייתי לומר דהנה אמוראי ס"ל דאינו חייב אשם תלוי רק באיתחזק איסורא פגון שאכל חתיכה משתי חתיכות אבל בלא איתחזק ספיקו לקולא מה"ת ורק דרבנן החמירו בספק של תורה והלכה בשל דבריהם לא החמירו ואפשר דמשו"ה ס"ל לשמואל דט"ב ושאר תענית ציבור בהמ"ש שלו מותר ומשמע דאפי' בהש"מ של מוצאי התענית משום דס"ל דדווקא בספק דרבנן שיש לו חזקת איסור החמירו אבל בספק בהש"מ לא מקרי חזקת איסור רק דמקרי איקבע איסורא ובזה לא החמירו בספק אבל אנו דקי"ל דבאיקבע איסורא ג"כ חייב אשם תלוי וכמו שפסק הרמב"ם בהלכות נשגות שפיר כתב המרדכי דאזלינן לחומרא גם בספק בהש"מ דמ"מ איקבע איסורא ומיהו עדיין ישאר התימה בספק קרא ק"ש דהספק הוא אם קרא ושפיר מקרי חזקת חיוב גמור דהא הוי ספק אם נפטר מן המצוה או לא שפיר מקרי חזקת חיוב גמור והוי כספק דרבנן שיש לו חזקת איסור ותקשה לכאורה על דעת הסוברים דבספק דרבנן שיש לו חזקת איסור לא אזלינן לקולא וכבר העיר ע"ז הצ"ח ז"ל בברכות ותי' שם לפי מה דכ' בנו"ב מהד"ק בסי' ע"ה לחלק בין איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת דהתם אמרינן דאין ספק מוציא מידי ונדאי וכמו בטבל וחקמך דיש לו עיקר מה"ת אם לא הכניסו במזין או בחמץ אם לא בטלו והלכה גם בביתל דאינו צריך בעיור רק מדרבנן מ"מ היכא דוודאי גיררה חולדה וספק אכלתיה אמרינן דאין ספק מוציא מידי ונדאי וכן בטבל אף דהכניסו במזין מ"מ לא סמכינן על חזקה דשמא עישרו וג"כ מהו טעמא אבל בק"ש עיקרו דרבנן ובעיקרו דרבנן לא קפדינא אחזקת איסור והלכה אמרינן נמי דספק מוציא ונדאי ובזה יישב גבי אבטיא אי נשים חייבות בבהמ"ז מה"ת או דרבנן ואמרינן דנ"מ לענין להוציא הרבים יד"ח ולמה לא אמרינן דנ"מ בספק אם ברכו בהמ"ז.

ואכן לפי סברתו הנ"ל גיחא דבספק אם ברכו בנדאי חייבין לחזור ולברך מספק ואף אם אינן חייבות רק מדרבנן משום דמ"מ עיקר בהמ"ז הוא מה"ת גבי אנשים כל זה כתב הצ"ח שם. ואמנם לענין תענית בבהש"מ נראה דלא שייך לחלק בזה בין תעניות שעיקרו מה"ת או שעיקרו דרבנן דגבי בהש"מ לא שייך כלל הסברא דאין ספק מוציא

מידי ונדאי דלא שניף זה נ"ל לומר שמחוסר מעשה לסלק החיוב והאיסור כמו בק"ש דמחוסר מעשה דקריאה וגבי טבל מחוסר מעשה דהפרשה וגבי חמץ דמחוסר מעשה דאכילה והלכה אמרינן פנין דהחיוב הוא ברור והפטור ספק אם נעשה ולכן מעמידן אותו על חזקתו הראשונה ואמרינן שלא נעשה המעשה אבל שמשא ממילא ערבא וכבר הגיע באמת בין השמשות אלא שאנו מסופקין על אותו זמן אם הוא יום או לילה לא שניף כלל סברא אין ספק מוציא מידי ונדאי דהא אין מחוסר מעשה כלל וסברת המרדכי הוא סברא חצונית דכיון דהאדם הוא עומד בחזקת חיוב והלכה אף שמגיע אח"כ לשעה שהוא ספק אז אם מחוייב במצוה זו או לא אין לפוטרו מספק ואף שהוא ספק דרבנן אבל לא מצינו כזה דנגמא בגמ' רק דהתוס' בכריתות הנ"ל דימו זה לאיקבע איסורא וגם הדבר ברור דאין פנונת התוס' שם בעושה בבהש"מ לחוד חייב אשם תלוי דבהוריות (דף ד') משמע דבדבר שלא יתברר לעולם דחטא בנדאי אינו חייב אשם תלוי אלא התוס' ר"ל שעשה מלאכה ביום ממש אף דיש ספק אם עשה כשיעור מלאכה קודם בין השמשות ובכהאי גוונא מקרי אקבע איסורא וגם אפשר לברר כמה צריף לשעות במלאכה זו ויתברר לו ע"י זה אם עשה כשיעור גם ביום פן משמע בתוס' שם וא"כ אינו ראיה מהתוס' כלל.

ובגליון התוס' שם בגמ' שלי הארכתי לברר פנונת התוס' באופן נאות מאוד: שוב ראיתי במג"א בר"ס תקס"ב שהביא ג"כ דברי הב"י בשם הגהות מיימון הנ"ל דאף דבגמ' דפסחים מוכח דאי לאו חוקר ט"ב הנה בהש"מ שלו מותר ומשמע דבשאר תענית שרו ספיקא דידהו ופשוט דר"ל דשרו ספיקא דידהו במוצאי התענית אבל בתחלת התענית לא משפחת לה כלל דהא בג' תעניות ראשונות גם בלילה מותר ובג' אחרונות גם בבהמ"ש שלו אסור לדין וכמו שמבואר בפסחים שם ואף דאח"כ מסיק דצ"ל דבהמ"ש דאפוקי יומא חמיר ודברי המחצית השקל שם תמוה מאד דחשב דר"ל בהש"מ של שאר תענית ציבור דשרו בהש"מ ראשון ובמח"כ אינו פן ולא עיין בש"ס דפסחים הנ"ל [צ"ל דשאני אפוקי יומא דמספיקא לא נפקא קדושתיה והביא ראיה לסברא זו מסי' שפ"ו סעיף ט' והוא מהש"ס דעירובין (דף ל"ו) דיש נ"מ בין אם אמר כפר זו היום חול ולמחר קודש דמספיקא לא חל קדושתא אבל אם אמר דהיום קודש ולמחר חול מספיקא לא פקעא קדושתא וזה לכאורה ראיה נכונה לסברא זו וכן בסי' שמ"ב נסתפק ג"כ המג"א בבהש"מ של מוצאי שבת דאפשר דחמיר טפי דמספיקא לא פקעא קדושתיה ורמז ג"כ לעיין בס"ס שפ"ו והוא מהש"ס דעירובין הנ"ל.

ואכן לענ"ד לילא דברי המג"א הייתי אומר דכיון דלא מצינו בשום דוכתא בש"ס דמחלק בין בהמ"ש דעיולא יומא לבהמ"ש דאפוקי יומא רק גבי כפר לענין הקדש נ"ל לומר דבש"ס אמר פן רק גבי הקדש דהאדם אוסר מעצמו ואוסר את הכפר בקונם אמרינן דלא מחית נפשיה לספיקא וכן להיפך באומר דהיום קודש פנין דביום אסר על עצמו הכיפר בברור אינו רוצה להכניס בספק ואוסר על עצמו גם בספיקא פדי להסתלק מן הספק ומתחילה פנון בעצמו לאסור גם בבהמ"ש.

וראיה לדברינו מהא דתניא בעירובין (דף מ"א ע"א) תניא אמר ר"י פעם אחת היינו יושבין לפני ר"ע ות"ב שחל להיות בערב שבת הנה והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה

בלא מלח ולא שְׁהִיָּה תֵּאָב לָהּ אֶלָּא לְהִרְאוֹת לַתְּלַמִּידִים הַלְכָּהּ וּר' יוֹסִי אוֹמֵר מִתְעַנְּהוּמִשְׁלִים ע"ש וְאִם נִימָא דְגַם לְעַנְּנָן אִיסוּר הֵבֵא מֵאֲלוֹ אֲמַרִּינָן דְּשִׁאֲנִי עֵילוּיָא יוֹמָא מֵאֲפוּקֵי יוֹמָא הִיכִי חֲשֵׁשׁ ר"ע שְׁלֵא לְכֹנֵס כְּשֵׁהוּא מִתְעַנְּה בְּהַש"מ שְׁל ע"ש דְּהוּא עֵילוּא יוֹמָא וַיֵּשׁ לוֹ חֲזַקְתָּ הֵיִתֵּר וְלֹא חֲשֵׁשׁ טְפִי לְבַהַש"מ שְׁל מוֹצְאֵי ט"ב דִּישׁ לוֹ חֲזַקְתָּ אִיסוּר [וּמִיָּהוּ אִיכָּא לְמִדְּחֵי דִי"ל דר"ע לֹא אָכַל הַבֵּיצָה מְגוּלְגֻלְתָּ רַק בְּסוּף בַּהַש"מ שְׁל ע"ש כְּדִי שְׁלֵא יִכְנֹס כְּשֵׁהוּא מְעוֹנָה כְּשֵׁהוּא וְנִדְאִי לִילָה וּפְשׁוּט הוּא] וְנִרְאֶה דְגַם הַמְרָדְכֵי וְהַגְּהוֹת מִיְּמֻזָּן לֹא פְתִיבוּ זֶה רַק לְעַנְּנָן תְּעַנִּית יַחִיד שְׁהֶאֱדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ וְדָמִי לְאוֹמֵר כְּפָר זֶה הַיּוֹם קוֹנֵדֵשׁ וְלִמְחַר חוֹל אָבֵל בְּתַעֲנִיתִים הַקְּבוּעִים אוֹ גַבֵּי שְׁבֵת וּי"ט לְעַנְּנָן אִיסוּר מְלֵאכָה בְּבַה"ש נִרְאֶה דְלֹא שִׁיָּד לְחַלֵּק כְּלָל.

וְדַע עוֹד דְּדַעַת הֶרְאָבָּד ז"ל הוֹבֵא בַּה"ה בְּפ"ה מֵהַל' תְּעַנִּית וּבב"י בְּסִי תַקֵּמ"ט דְּהָא דְקִי"ל דְּבַתְעַנִּית בַּע"ש מִתְעַנְּה וּמִשְׁלִים הֵינּוּ עַד בַּהַש"מ אָבֵל בְּבַה"מ אִם יִרְצֶה אוֹכַל שְׁפָכֵר חָל עֲלֵיו תוֹס' שְׁבֵת. וְלְכַאוּרָה קָשָׁה דַּא"כ ר"ע דִּס"ל דְּאִינוּ מִשְׁלִים ר"ל דְּצָרִיף לְאֶחָד מִבְּעוֹד יוֹם תְּמוּהָ דְמֵאִי אִיכְפַת לָן דִּיתְעַנְּה עַד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת דְּדוֹחֵק גְּדוּל לְוֹמֵר דִּס"ל דְּאִיסוּר לִיכְנֹס גַּם לְבַהַש"מ כְּשֵׁהוּא מְעוֹנָה וְאוֹלֵי דִס"ל לר"ע דְּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת כְּהֶרֶף עֵין וְהַלְפָּה א"א לְצַמְצָם אוֹלֵי יִכְנֹס כְּשֵׁהוּא מְעוֹנָה כְּשֵׁהוּא לִילָה.

[וְכֵהָא גְּוֹנָא פְתִיבוּ הַתּוֹס' בְּעִירוּבֵין שְׁם בְּהָא דְמִקְשָׁה ר"י א"א מוֹדִים בַּת"ב שְׁחַל בְּאַחַד בְּשְׁבֵת דְּצָרִיף לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם וְהַקְּשׁוּ הַתּוֹס' לְשִׁמּוּאֵל דִּס"ל דְּבַהַש"מ שְׁלוֹ מוֹתֵר יְכוּל לְאֶחָד עַד צֵאת הַפּוֹכְבִים וְאִינוּ מִתְעַנְּה בְּשְׁבֵת כְּלָל וְתִי דְכִינּוֹן דַּא"א לְכוּיִן הַתְּחַלֵּת צֵאת הַפּוֹכְבִים מִמֶּשׁ וְע"כ צָרִיף לְהַפְסִיק אִיזָה רְגָעִים קוֹדֵם צֵאת הַפּוֹכְבִים בְּסוּף בַּהַש"מ וְנִמְצָא שְׁמִתְעַנְּה בַּתּוֹס' שְׁבֵת וְאֵפ"כ לֹא אִיכְפַת לָן וְא"כ כ"ש דְּמוֹתֵר לִיכְנֹס כְּשֵׁהוּא בְּבַהַש"מ שְׁל עָרַב שְׁבֵת דְּהוּא קִיל יוֹתֵר מִבַּהַש"מ שְׁל מוֹצְאֵי שְׁבֵת] וּמִיָּהוּ מְסַתִּימַת כָּל הַפּוֹסְקִים מִשְׁמַע דְּצָרִיף לְהַתְעַנּוֹת גַּם בַּע"ש עַד צֵאת הַפּוֹכְבִים וְאִפְּלוּ בְּתַעֲנִית יַחִיד וְכ"ש בְּעֶשְׂרֵה בְּטַבַּת שְׁחַל לְהִיּוֹת בַּע"ש דְּצָרִיף לְהַתְעַנּוֹת עַד צֵאת הַפּוֹכְבִים מִמֶּשׁ.

וְדַע דְּלִשׁוֹן הַגְּהוֹת סְמ"ק שְׁהוֹבֵא בְּב"י הַנָּז'ל תְּמוּהָ קִצַּת דְּמִתְחִילָה כְּתִב דְּגַמֵּר שְׁקִיעָה הֵינּוּ הַתְּחַלֵּת בַּהַש"מ וְהָא דְּהַעוֹלָם נוֹהֲגִין לְהַתְמִיךְ עַד צַה"כ הֵינּוּ מִשׁוּם דְּאִין לְעַמּוּד עַל בְּיָרוּר סוּף הַשְּׁקִיעָה וְשׁוּב הַקְּשָׁה מִשְׁמּוּאֵל דִּס"ל דְּבַהַש"מ שְׁלוֹ מוֹתֵר וְהוֹצְרָה לְחַלֵּק בֵּין עֵילוּיָא יוֹמָא לְאֲפוּקֵי יוֹמָא דְּבַאֲפוּקֵי יוֹמָא מְסַפִּיקָא לֹא נִפְיָק וּלְפִי מַש"כ בְּתַחֲזִילָה דְּמַעֲיָקֵר הַדִּין בְּגַמֵּר שְׁקִיעָה מוֹתֵר אִין מְקוּם לְקוֹנְשִׁיתוֹ וְאִמְנָם כְּשִׁנְעַמּוּד עַל מְקוֹר דְּבָרֵי הַגְּהוֹת מִיְּמֻזָּן אֵלוּ בְּדַבְרֵי ר' פְּרִיץ ז"ל בַּעַל הַג"ה סְמ"ק בְּמַצְנָה צ"ו יִרְאֶה דְּהוֹעֲתֵק דְּבָרֵינוּ בְּהַגְּהוֹת מִיְּמֻזָּן שְׁלֵא עַל הַסְּדֵר דְּשֵׁם הַקְּשָׁה הַקְּוֹנְשִׁיא מְפָסְחִים מִתְחִילָה וְאִח"כ הַקְּשָׁה דְּמִשְׁבֵּת (דף ל"ד) מִשְׁמַע דְּבַגְמֵר שְׁקִיעָה מִתְחִיל בַּהַש"מ וְכו' וּבְזָה עוֹלָה ד' הַגְּהֵת סְמ"ק עַל נְכוּן הַנְּלַע"ד פְּתַבְתִּי בַּעז"ה: הַלְכוֹת רֵאשׁ הַשְּׁנָה סִימָן ל"ז כְּתוּב הַשׁו"ע א"ח הַלְכוֹת ר"ה ס' תַקפ"א בְּדַבְרֵי הַרַב בַּהַג"ה ז"ל וַיֵּשׁ מְקוּמוֹת שְׁנוֹהֲגִים שְׁהַמְתַּפְּלֵל סְלִיחוֹת מִתְּפִלָּל כָּל הַיּוֹם וְהוּא מְדַבְרֵי הַפֶּל בּוֹ וְכַתֵּב ע"ז הַמַּג"א בְּס"ק ז' בְּשֵׁם מַעְגְּלֵי צָדֵק אִפְּלוּ עַרְבִית שְׁהַמְתַּחִיל בְּמַצְנָה אוֹמְרִים לוֹ גְּמוֹר ע"כ.

וְהִנֵּה מְדַבְרֵי הַמַּג"א אֶלָּה מִשְׁמַע דַּר"ל אִפִּי עַרְבִית שְׁלֵאֲחַרְיוֹ וְכֵן פִּירֵשׁ בַּפּמ"ג וּבְסִפְּר מַחְצִית הַשָּׁקֵל וְאִמְנָם כְּפָר תְּמָה עַל זֶה בְּסִפְּר אֵלֵיהוּ רַבָּא דְּבַדְרָכֵי מִשָּׁה אִיתָא לְהַדְיָא

דערבית שלפניו וכ"ה באמת בס' הפל בו עצמו שמשם מקור דין זה ונ"ל וגם יש מקומות שנהגו שמי שמתפלל באשמורת מתפלל אמש ערבית וגם מתפלל בפוקר בשחרית ואמנם דברי רבינו המג"א מש"כ בשם מעגלי צדק דהטעם הוא דכל המתחיל במצנה אומרים לו גמור [וכן ציין הגר"א ו"ל דכן הוא בירושל' בסופ"ב דמגילה דהמתחיל במצנה אומרים לו גמור] הדבר תמוה לי הפלא ופלא דמהו ענין זה להתחיל במצנה דהתם דעוסק במצנה אחת צריף לגמור אבל הקא המצנה שהתחיל כבר גמרה ומהו ענין סליחות לתפלה ועוד דארף בתפלה גופא אטו מי שמתפלל שחרית צריף להתפלל מוסף ואדרבא מלשון המשנה מוכח דמוסף הנה מתפלל אחר כמו דתנן בר"ה השני מתקיע וכן תנו בתענית דהאחרון מזכיר וע"כ משום דהוא מצנה אחריתי ואדרבא מהש"ס דר"ה שם ל' מבואר דאדרבא דעיקר המצנה הוא שיתפלל אחר משום דברוב עם הדרת מלף וכן בפנהים בשעת עבודה הי' מחלקים לכמה פנהים כדי שיזכו רבים במצנה וכן אמרינו להדיא ביומא ד' כ"ו דהפיס הרביעי מי מעלה אברים מן הפכש למזבח ואמרינו עלה מתני' דלא כר"א בן יעקב דתנן ר"א בן יעקב אמר המעלה אברים להפכש הוא מעלה אותן למזבח ואמרינו במאי קמפלגי ואמרינו דרבנן סברי דברוב עם הדרת מלף ור"א בן יעקב סבר דבמקום שכינה לאו אורח ארעא וידוע דהלכה כרבנן אלמא דאפי' בחד מצנה נמי מצנה לזכות רבים במצנה זו וזהו כבוד שמים שיהא נעשה ע"י רבים ולא שייף זה להתחיל במצנה אומרים לו גמור [ומה שקשה על זה מהירושלמי דמייירי נמי מענין הקרבה יבואר לקמן אי"ה] והלכף תפלה נמי שהוא במקום קרבן אדרבא מצנה שיהא מתחלק לכמה אנשים אפי' באותו תפלה דזהו כבוד שמים שיהא העבודה נעשית ע"י כמה אנשים דכתיב ברוב עם הדרת מלף וכמו בתמיד שהיו זוכין בו י"ג פנהים והלכף אף שבמצנה יחידית שאינה מענין עבודה אמרינו דבמי שהתחיל צריף לגמור ואדרבא משמע שאינו רשאי להניחה לאחר וכמו דאיתא בסופ"ק דסוטה גבי יהודא מ"מ במצנה שנעשית ברבים להוציא רבים ידי חובתן אדרבא הוא להיפוף ממש דצריף דווקא לחלקה ואינו יכול להתחיל לומר דשייף לו.

משום דכבוד שמים עדיפא מכבוד הדיוט ואין אנו חוששין על כבודו פלל פנין שפכוד המקום שיהא נעשית ע"י רוב עם כן נ"ל הדבר ברור בלי ספק ומה שקשה ע"ז מאיזה מקומות אחרים דמבואר לכאורה ההיפוף.

ודברינו יבואר בסמוך אי"ה ואמנם מה שכ' הפל בו גבי המתפלל סליחות מתפלל כל היום הנה תמי' על המג"א ועל הגר"א ו"ל ועל פל האחרונים ו"ל שלכאורה בהנחם דחקו בטעמו ובתחילה אני אמר שאם פדבריהם ו"ל שהטעם הוא משום המתחיל במצנה א"כ מאי אמר שמתפלל כל היום שמשמע שאם רוצה להתפלל אין מוחזין ביזו ואין אנו רשאים להוציא מידו אבל אם רוצה למחול וליתן לאחר שיתפלל מוחל ונהרי באמת מהראי' שהביא הגר"א ו"ל מירושלמי מבואר להדיא שאינו רשאי למחול שהמצנה הוא שאותו שמתחיל צריף לגמור ואינו רשאי ליתנה לאחר ולכן דברי הגר"א ו"ל תמוה אצלי וצ"ע.

אבל באמת נראה שדברי הפל בו הוא משנה ערוכה בפ' הקורא עומד (נף כ"ד) דהמפטיר בנביא הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה והוא נושא את כפיו ופירושו דמי

שָׂרְגִיל לְהַפְטִיר וּמִקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ מִצְנָה קִטְנָה שְׂאִינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ מִשׁוֹם דְּמִפְטִיר בְּנִבְיָא אֵין בּוֹ חֲשִׁיבוֹת מִצְנָה כְּמוֹ אָדָם הַקּוֹרָא בְּתוֹרָה וְלֹא הִנֵּה נִמְצָא עָלָיו קוֹפְצִים שְׂיִרְצוּ לְהַפְטִיר בְּנִבְיָא תְּמִיד לְפָנֵי הַצְּבוּר וּלְפִיכָּךְ נִתְּנוּ חַו"ל פִּיזְיוֹ לְזֶה דְּצָרִיךְ לִיתְּנוּ לוֹ כְּבוֹד בְּשִׁבְלֵי זֶה שְׂיִרְד לְפָנֵי הַתִּיבָה לְהַתְּפַלֵּל וְלִישָׂא אֶת כַּפָּיו בְּרֹאשׁ וּלְפָרוֹס אֶת שְׁמַע וּמִמְשָׁנָה זֶה מְבֹאֵר דְּהַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְהַיּוֹרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה הִי' שְׁנַיִם וְזֶה רֵא"י לְדַבְּרֵינוּ שְׂפַתְכֵינוּ לְמַעַלָּה דָּאָם אֵיתָא שֶׁהִי' אֶחָד מֵאֵי הַנְּצָרָךְ לֹא מֵרָחֵק שֶׁהוּא יוֹרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה דְּזֶה פְּשִׁיטָא פִּינּוֹן שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע מִמִּילָא הוּא יוֹרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה נְמִי אֵלֹא וְנֹדָאֵי פְּדָאֲמַרִּינּוּ דֵּהִי' שְׁנַיִם מִשׁוֹם דְּזֶה הוּא כְּבוֹד שְׁמַיִם] וְאוֹתוֹ הַטַּעַם בְּעֲצָמוֹ תִּקְנוּ הַגְּאוּנִים לְהַמְתַּפְּלֵל סְלִיחוֹת וְהִינּוּ לְמִי שְׂמִקְבֵּל עֲצָמוֹ לְהַתְּפַלֵּל סְלִיחוֹת בְּכָל יוֹם לְפָנֵי הַצְּבוּר בְּכָל יְמֵי הַסְּלִיחוֹת נִתְּנוּ לוֹ פִּיזְיוֹ שְׂיִינְךָ לוֹ כָּל הַתְּפִילוֹת שְׂבָאוֹתוֹ הַיּוֹם שְׂאָם יִרְצָה לִיְרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה אֵין רִשְׁאִין לְעַכֵּב עָלָיו וְעֵיקָר הַטַּעַם כְּדִי שְׂלֹא לִנְעוֹל דְּלֵת בְּפָנֵי הָאֲנָשִׁים הַמְּקַבְּלִין עַל עֲצָמוֹן לְשִׁרְת לְפָנֵי הַתִּיבָה בְּצִיבוּר בְּדַבָּר שְׂאִינוֹ לְפִי כְּבוֹדָם דְּאֲמִירַת הַסְּלִיחוֹת הוּא קַל טוֹבָא כְּנֶגֶד הַתְּפִלָּה שְׂתִקְנוּ אֲנָשִׁי כְּנֵה"ג וְלִדְעַת הַרְמַב"ם תְּפִלָּה הוּא דְּאוֹרֵייתָא וְאֵין הַשְּׂכָר גְּדוֹל כ"כ כְּמוֹ שְׂכָר הַיּוֹרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה וּלְפִיכָּךְ נִתְּנוּ לוֹ פִּיזְיוֹ כְּדִי שְׂיִרְצוּ בְּנֵי אֲנָשִׁים לְהַזְדַּק לְמִצְנָה זֶה וּמִיָּהוּ פְּשׁוּט דָּאָם יִרְצָה לְמַחֵל מוֹחֵל וּלְפִי זֶה לֹא שְׂיִינְךָ רַק אִם הָאִישׁ שְׂמִקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל יְמֵי הַסְּלִיחוֹת וּלְפִיכָּךְ הָאִידְנָא שְׂבָכָל יוֹם אוֹמַר אַחֵר לֹא שְׂיִינְךָ זֶה כְּלָל דְּעֵיקָר הַטַּעַם כְּדִי שְׂיִרְצָה לְמַחֵר ג"כ לֹא מֵרָחֵק אֲבָל הָאִידְנָא שְׂאֵין אוֹמַר בְּאֲמַת לְמַחֵר מֵהַ נְעִילַת דְּלֵת יֵשׁ בְּזֵה.

וְעוֹד מְצִינוּ מְקוֹר מְקוֹמוֹ טְהוֹר לְמִנְהַג זֶה מִבְּרִייתָא עֲרוּכָה דְּיוֹמָא ד' כ"ב דְּתַנְיָא שְׂמִי שְׂזָכָה בְּתְרוּמַת הַדָּשָׁן זָכָה בְּסִידוֹר מַעֲרָכָה וּבְסִידוֹר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים וְהַטַּעַם מְבֹאֵר שְׂמִי דְּאִף דְּבָכָל הָעֲבוֹדָה הִיוּ מְחַלְקִין כָּל עֲבוֹדוֹת וְעֲבוֹדָה לְכַהֲנִים אַחֲרִים מִשׁוֹם בְּרֹב עִם הַדָּרַת מְלָךְ מ"מ תְּרוּמַת הַדָּשָׁן פִּינּוֹן דְּעֲבוֹדַת לֵילָה הִיא וְלֹא הִיָּתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם וְגַם שֶׁהִי' קִשָּׁה עֲלֵיהֶם לְעֲמֹד בְּבִנְיָן קוֹדֵם עֲמוּד הַשַּׁחַר וְכִדְאֲמַרִּינּוּ הַתָּם דְּשְׂאֵי מִיָּגְנֵי מִמִּיקָם וְלָכֵן תִּקְנוּ שְׂיֵהָא לְהֶם זְכוּת גַּם בְּסִידוֹר מַעֲרָכָה וְכו' בְּלֹא פִּיִּס כְּדִי שְׂיִרְצוּ לְבֹא וְהַדְּבָר פְּשׁוּט דְּאֲמִירַת הַסְּלִיחוֹת דְּמִי מִמֶּשׁ לְתְרוּמַת הַדָּשָׁן דְּהִיא נְמִי עֲבוֹדַת לֵילָה וְאֵינָה חֲשׁוּבָה כ"כ עַל הָאֲנָשִׁים כְּמִצְוֹת תְּפִילָּה דְּכָל הָעֲבוֹדוֹת מְצֹנְוֹתָן בְּיוֹם דְּוִקָא דְּכַתִּיב בְּיוֹם צִוּוֹתוֹ וְהַתְּפִלָּה שְׂהִיא בְּמִקוֹם קָרְבָן נְמִי מְצֹנְוֹתוֹ בְּיוֹם וְהַלְכָּךְ תְּפִלָּה שְׂהִיא בְּלֵילָה לֹא חֲשִׁיבָה כ"כ וְגַם מִשׁוֹם שְׂקִשָּׁה לְעֲמֹד בְּבִנְיָן קוֹדֵם אוֹר הַיּוֹם כְּמוֹ בְּתְרוּמַת הַדָּשָׁן וּלְפִיכָּךְ תִּקְנוּ הַגְּאוּנִים לְתַת לְהֶם פִּיזְיוֹ שְׂיִנְךָ ג"כ לִיְרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כֵּן נ"ל בְּרוּר בְּטַעְמוֹ שְׂל הַפֵּל בּוֹ וְדַבְּרֵי הַמַּג"א וְהַגְּר"א צ"ל"ע וְאֵל תְּשִׁיבֵנִי מִתְּפִילַת עֲרַבִּית שְׂהוּא ג"כ בְּלֵילָה וְא"כ הִי' צָרִיךְ לִיתְּנוּ פִּיזְיוֹ לְהַמְקַבֵּל עָלָיו לְהַתְּפַלֵּל תְּפִילַת עֲרַבִּית לְפָנֵי הַצְּבוּר וְגַם אֵינָה חֲשׁוּבָה כ"כ דְּהָא לִיתָא דְּחֻדָּא כְּבָר הַקִּשָּׁה הַגַּמ' גַּבִּי אַבְרָהָם וּפְדָרִים דְּתַקִּינוּ לִי' פִּיִּסָּא וּמִתְּרַצִּינוּ דְּכֹלָה עֲבוֹדָה דִּימָמָא הִיא וְחֲשִׁיבָה כְּעֲבוֹדַת הַיּוֹם וְגַם אֵין צָרִיךְ לְעֲמֹד מִשְׁיַנְתוֹ וְאוֹתוֹ הַטַּעַם שְׂיִינְךָ בְּתְפִילַת עֲרַבִּית דְּהָא תְּפִילַת עֲרַבִּית הוּא נְגִיד אַבְרָהָם וּפְדָרִים וְעוֹד דְּבִלָּא"ה בְּתְפִילַת עֲרַבִּית לֹא שְׂיִינְךָ פִּיזְיוֹ כְּלָל דְּהָא אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא כְּלָל דְּתְפִילַת עֲרַבִּית רְשׁוּת וְגַם אֵינוֹ מוֹצִיא כְּלָל.

וְדַע דְּנִרְאָה לִי דְּכָל זֶה שְׂיִינְךָ בְּזַמְנֵיהֶם דְּהַש"ץ הִנֵּה מוֹצִיא לְכָל הַצְּבוּר בְּסְלִיחוֹת אוֹ בְּתְפִילָּה דְּהוּא הִי' אוֹמַר וְכָל הַצְּבוּר שׁוֹמְעִין אֲבָל הָאִידְנָא דְּכֹלָן אוֹמְרִין וְהַש"ץ הָאוֹמַר

הסליחות אינו רק מסיים אח"כ כְּדִי שְׂיֵאמְרוּ הַכֹּל בְּשׁוֹנָה לֹא שִׁינָהּ כָּלֵל דִּיתָנוּ לִי פִּיזוּי כְּדִי שְׂיָבוֹא דִּהְלֵא בְּלֵא"ה צָרִיף לֹמַר סְלִיחוֹת וּמֵאִי טִירְחָה יֵשׁ לֹו מֵהַ שְׂמִסְיִים אֵינָה תִּיבּוֹת בְּקוֹל רֵם וְגַם לֹא אֵיכְפַת לָן אִם יִמְנַע דִּימְצָאוּ הַרְבֵּה שְׂיִרְצוּ וְכָל זֶה פְּשׁוּט: וּמִיָּהוּ אִפְתִּי פֶּשׁ גִּבּוֹן לְכְרוּרֵי דְבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי דְאָמַר גְּבִי קִצִּירַת הָעוֹמֵר דִּהִמְתַּחִּיל בְּמִצְוֵה אוֹמְרִים לֹו גְמֹר דְּלְכְאוּרָה הוּא נֶגֶד ד' הַש"ס דִּיּוֹמָא הַנְּז"ל דְּגַבֵּי קְרַבְנוֹת אֲדַרְבֵּה מִצְוֵה לַעֲשׂוֹת ע"י הַרְבֵּה אֲנָשִׁים מְשׁוּם בְּרֹוב עִם הַדְּרַת מְלָךְ דְּהָא אֲנֹן קִי"ל כְּסִתָּם מִתְּנִי שְׁם וְדִלָּא כְּרַאב"י שְׁם וְכִמּוֹ שְׂפִסְק הַרְמַב"ם ז"ל בְּהַלְכוֹת תְּמִידִין [וּבְלִיקוּטֵי מְהַרִּי"ל הַקְּשָׁה עַל הָא דְנִהְגִּינוּ לְכַפֵּד הוֹצָאָה וְהַכְּנָסָה לְשָׁנֵי בְּנֵי אָדָם מְהָא דְרַאב"י דִּיּוֹמָא הַנְּז"ל דַּס"ל דְּבַמְקוֹם שְׂכִינָה לָאו אֲנֹרַח אֲרַעָא דְמִשְׁמַע דְּטְרִיחָא לִי מִלְתָּא וְכִמּוֹ שְׂפִרְש"י שְׁם] וּמִשְׁמַע דִּהִלְכְּתָא כְּנוֹתִיָּה דְהָא מְשַׁנַּת רַאב"י קַב וְנָקִי ע"ש וְתַמְהַנִּי דְהָאִיף לֹא עֵינִן בַּד' הַרְמַב"ם ז"ל דְאֲדַרְבֵּה דְפִסְק שְׁם כְּסִתָּם מְשַׁנָּה וְלֹא כְּרַאב"י וּד' מְהַרִּי"ל צ"ל"ע] וְאֲמַנְם בְּאַמַּת הַמְעֵינִן שְׁם בִירוּשְׁלָמִי דְמַגִּלָּה וּבִר"ה בְּפ"א ה"ח יִרְאָה דְלֹא מִיָּירֵי מַעֲנֵן זֶה כָּלֵל דִּהִמְתַּחִּיל צָרִיף לְגַמּוֹר אֲלֵא מִיָּירֵי שְׁם מַעֲנֵן דְחִינַת שְׁבַת דְאִיף אִם נִימָא דְמִכְשִׁירֵי קְרַבָּן לֹא דְחֵי שְׁבַת מ"מ כִּיּוֹן שְׁהִתְחִיל בְּדְחִינַת שְׁבַת דְהָא קִצִּירָה בְּנוֹדָאֵי דְחֵי שְׁבַת מוֹתֵר לֹו לְגַמּוֹר כָּל הַמְכְשִׁירִין בְּשְׁבַת כִּיּוֹן שְׂפִכָר הִתְחִיל בְּמִצְוֵה אוֹמְרִים לֹו מְרוֹק כְּלוֹמַר דְאוֹמְרִים לֹו דְמוֹתֵר לְגַמּוֹר כָּל הַמְלָאכוֹת בְּשְׁבַת וְכַעֲיִן זֶה מְתַרְצִינוּ בְּש"ס דִּילָן בְּמִנְחוֹת דָּף ע"א.

דְשָׁאנִי הַתָּם דְכָבֵר דְחַתָּה שְׂחִיטָה אֶת הַשְׁבַּת אָבֵל ה"ה דִּיכוֹל לְגַמּוֹר ע"י אַחַר אָבֵל מֵה דְפִי ז"ל דִּהִמְתַּחִּיל בְּעַצְמוֹ צָרִיף לְגַמּוֹר תְּמִיָּהנִי דִּהְלֵא הִירוּשְׁלָמִי לֹא מִיָּירֵי מִזֶּה כָּלֵל וְהַדְּבָר צִלְע"ג לְכְאוּרָה: סִימָן לַח בְּלִיקוּטֵי מְהַרִּי"ל בַּה' ר"ה וְז"ל בַּק"ק וְנִירְמִיִישָׁא נוֹהֲגִין לֹמַר מַעֲרַבִּית בְּלִילוֹת ר"ה מִשָּׂא"כ בְּכַמָּה קוֹהִילוֹת וְאִמְהַרִּי"ל דְחֵלֵי בְּאִשְׁלֵי רַבְרָבֵי דְוִירְמִיִישָׁא נוֹהֲגִין אַחַר הָרוֹקַס אֲשֶׁר שְׁם מְנוּחָתוֹ כְּבוֹד ז"ל וְאֲזִיל לְטַעֲמִיָּה דְכַתְּב דְּבַעַר"ה מְתַעֲנִין וּמְשַׁלִּימִין וְע"כ מְאַרְיִכִין בְּמַעֲרִיב עַד חַשְׁמִיכָה וּבְשָׂאָר מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין ע"פ שְׂאָר רַבּוּתֵינוּ דְאֵין מְשַׁלִּימִין וְאֵגַב שְׂמַאֲרִיכִין בְּלִיל רַאשׁוֹן ג"כ עוֹשִׂין בְּלִיל שְׁנֵי דֵישׁ מְתַעֲנִין נְמִי בִר"ה אִם אֵירַע לֹו תַעֲנִית חֵלוֹם וְעוֹד שְׂלֵא יְבַשְׁלוּ הַנְּשִׁים מְבַעוֹד יוֹם רַאשׁוֹן עַל הַשְּׁנֵי דְלֹא אֲמַרִּינוּ דְקַדְוִשָׁה אַחַת הֵן כִּי אִם לְחַוְמָרָא לְכֹן צָרִיכִין גַּם בִּר"ה לְהַמְתִּין עַד הַלִּילָה דְוִוִּקָא כִּיּו"ט דְגִלְיוֹת עַכ"ל וְנִרְאָה לְהַדְיָא מְדַבְּרִיו ז"ל אֵלוּ דְעֵיקָר הַטַּעַם שְׂיִסְדּוּ הַפִּיִּטְנִים הָרַאשׁוֹנִים ז"ל לֹמַר מַעֲרַבִּית בְּלִיל יו"ט מְשׁוּם דְבְּזַמְנֵיהֶם עֲדִינִן הָיָה נוֹהֲג הַמְנַהֵג שְׁנֵהֲגוּ בְּזַמֵּן הַתְּלִמוֹד לְהַתְּפַלֵּל מַעֲרִיב תִּיקָף אַחַר פְּלַג הַמְּנַחָה וְכִמּוֹ שְׂכ' רַש"י בְּרִישׁ בְּרַכוֹת וְכ"ש בְּלִיל שְׁבַת דְּוִוִּדָא צָרִיף לְהַקְדִּימוֹ מְשׁוּם דְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מַחֲוֹל עַל הַקּוֹדֵשׁ וְאֵכֹן בְּכָל מוֹעֲדֵי קוֹדֵשׁ דַּע"פ הָרֹוב צָרִיף שְׂיִקְדַּשׁ בְּלִילָה מִמֶּשׁ כְּגוֹן בְּלִיל א' וְלִיל ב' שְׁל פְּסַח דְכְּזִית מִצְּה צָרִיף שְׂיִהָא בְּלִילָה מִמֶּשׁ מְשׁוּם דְאִיתְקַשׁ לְפִסַּח וּמְבֹאָר בַּד' הַפּוֹסְקִים ז"ל דַּה"ה כָּל ד' כּוֹסוֹת צָרִיף שְׂיִהָא בְּלִילָה מִמֶּשׁ וְכֹן בְּיָמִים אַחֲרוֹנִים שְׁל פְּסַח מְשׁוּם סְפִירָה תְּקַנּוּ לְהַמְשִׁיף בְּמַעֲרִיבִים עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים וְכֹן בְּלִיל חַג הַשְּׁבוּעוֹת צָרִיף לְקַדַּשׁ בְּלִילָה מְשׁוּם תְּמִימוֹת וְכֹן בְּלִיל א' שְׁל סוֹכוֹת מְשׁוּם דִּילְפִינֵן ט"ו ט"ו מַחַג הַמִּצְוֹת וְכֹן בְּשִׁמְנֵי עֲצָרַת דְצָרִיף ג"כ לְקַדַּשׁ בְּלִילָה דְמִקְוֹדָם צֵאת הַכּוֹכָבִים יֵשׁ חַשְׁשׁ לְאַכְוֹל בְּסוּפָה בְּלֵא בְּרַכָּה וְכִמּוֹ שְׂמְבֹאָר בַּט"ז בְּשֵׁם מְהַרְש"ל בְּסִי' תְּרַס"ח וְכ"ש בְּלִיל שְׁנֵי שְׁל יו"ט דְּוִוִּדָא צָרִיף לְאַחַר הַתְּפִלָּה עַד שְׂיִהָיָה נוֹדָאֵי לִילָה דְהָא צָרִיף לְהוֹסִיף מַחֲוֹל עַל הַקּוֹדֵשׁ דְקַדְוִשַׁת יו"ט רַאשׁוֹן הוּא דְאוֹרְיִיתָא וְלְכֹן תְּקַנּוּ מַעֲרִיבִים כְּדִי לְהַמְשִׁיף הַתְּפִלָּה

עד שִׁיחָא וְנִדְאֵי לִילָה וְאָכַן בִּיּוּה"כ וּר"ה דְּלֵא שִׁינָה זֶה לְכֹן לֵא תִקְנֵנוּ מְעַרְבִים כֹּן נ"ל
הַטַּעַם אָכַן הַמְהַרִּי"ל כְּתִב דִּישׁ מְקוֹמוֹת דְּנוֹהֲגִין לֹמַר מְעַרְבִים גַּם בְּלִיל ר"ה וְהַטַּעַם
דְּהֵם ס"ל דְּצָרִיף לְהַשְׁלִים הַתַּעֲנִית בַּעַר"ה וְלֵאדֹתָן הַנוֹהֲגִין לְהַשְׁלִים אֲסוּרִים לְקַדְשׁ עַד
הַלִּילָה וְלִכֹּן תִּקְנֵנוּ לֹמַר מְעַרְבִים כְּדִי לְהַאַרִיף הַתְּפִילָה בְּאִפְּוֹן שִׁישְׁלִים תְּפִלַּת מְעַרֵב
עִם יְצִיאַת הַפּוֹכְבִים כְּדִי שִׁיקְדֵשׁ בְּלִילָה וְאָכַן לְמִנְהַגֵינוּ שְׂאִין אָנוּ מְשַׁלְמִין הַתַּעֲנִית אִין
אָנוּ אוֹמְרִים מְעַרְבִים בְּלִיל ר"ה וּנ"ל וּמִיָּהוּ דְּהֵאִידְנָא דְּאָנוּ מְתַפְלְלִים מְעַרֵב בְּזִמְנֵנוּ מ"מ
צ"ל מְעַרְבִים דְּתַקְנָה לֵא זֶה מְמַקְוֵה וּכְמוֹ שֶׁהִתְקִינוּ לֹמַר בְּזִמְנֵיהֶם בְּרַפְת יִרְאוּ עֵינֵינוּ
כִּידוּעַ מְשׁוּם חֲשַׁשׁ סַפְנָה וּמ"מ אוֹמְרִים גַּם הֵאִידְנָא וּק"ל וּמִיָּהוּ דַּעַת הַגְּר"א ז"ל שְׁלֵא
לֹמַר מְעַרְבִים וּכְמוֹ שֶׁפְתוּב בְּסַפֵּר מַעֲשֵׂה רַב: סִימָן לֵט הִנֵּה רְאִיתִי לְהַעֲתִיק בְּכָאן מִש"כ
כְּבוֹד מֵר אַחֵי הַגָּאוֹן זצ"ל אֵלֵי תְּשׁוּבָה וּפְלִפּוּל בְּד' הַתּוֹס' דַּר"ה ד' ל' בְּד"ה וְנִתְקַלְקְלוּ
הַלּוּם בְּשִׁיר בְּשַׁנַּת ת"ר לַפ"ק וְאָנִי הֵייתִי אֶז יִלְד וְרַף בְּשָׁנִים מְאֹד וְזֶה לְשׁוֹנוּ הַטְּהוֹר
אֵלֵי אוֹת בְּאוֹת.

בַּעַז"ה יוֹם וַעַש"ק כ"ט מְנַחֵם אָב לְסִדֵּר וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִיטָה לַפ"ק וְדו"ק [וְעוֹד שְׁמִיטָה
לְפָרַט הַגָּ"ל וְזֶהוּ וְדו"ק שְׁלוֹם לְךָ אֶהוֹבִי אַחֵי תְּמִדַּת לְכַבִּי. לִישׁ וְלִבִּיא.

פֶּה הַמְתַּגַּבֵּר בַּתּוֹרָה בַּמְשָׁנָה וּבַגְּמָרָא דְּמָיָא לְפָרְצִידָא דְּתוֹתִי קָלָא מְאוֹד נַעֲלָה מִבְּנֵי יְנוּקָא
דְּבִי רַב דְּאָתוּ לְבִי מְדַרְשָׁא דִּיִּיק וְגָרִיס בְּאוֹרֵיִתָא וְלֵא מְחִזִּיק לְנַפְשִׁיהּ טִיבוּתָא מִתְּמִיד
וּמְצָא כְּדִי מִידְתּוֹ שְׁלֵמָה שְׁמוֹ וּשְׁלֵמָה מְשַׁנְתּוֹ שְׁלוֹם לְגוֹפּוֹ שְׁלוֹם לְתוֹרָתוֹ ד' יִתֵּן בְּלַבְבֵךְ
אֶהְבְּתוּ וְיִרְאָתוּ וּכְבוֹד שְׁמֵךְ הַנִּכְבָּד שְׁלֵמָה הַפְּהֵן נר"ו יֵאִיר וְיִזְרַח עַד בִּיאַת דָּאִין וּמוֹרָה:
כְּאֶשֶׁר כְּתוּבָה אֵלֵי תְּמוּל לְשִׁלּוֹחַ לְךָ תִּירוּץ עַל קוֹשְׁיֵית הַתּוֹס' בַּר"ה ל' ד"ה וְנִתְקַלְקְלוּ
הַלּוּם בְּשִׁיר שֶׁהִקְשׁוּ דְּאִמְאֵי לֵא חֲשִׁיב קִילְקוּל מוֹסְפִין דַּר"ח שְׂאֲחַר תְּמִיד שְׁל בֵּין
הַעֲרָבִים לֵא הֵיוּ יְכוּלִין לְהַקְרִיב דְּכִתִּיב עֲלֵיהֶּ הַשְׁלֵם כְּדֵאִיתָא בְּפִסְחִים נ"ט וְכֹן הִקְשׁוּ
כְּבִיצָה ה' וּמָה שֶׁתִּירְצוּ הַתּוֹס' ז"ל כְּכָר הַשִּׁיג עֲלֵיהֶם הַגָּאוֹן בַּעַל טוּרֵי אָכַן ז"ל בְּחִידוּשֵׁיו
וְשִׂאלַת מְמַנֵּי אִם יֵשׁ אִתִּי תִירוּץ אַחַר עַל קוֹשְׁיֵיתָם ז"ל אוֹ תִירוּץ עַל קוֹשְׁיֵית הַטו"א ז"ל
אֶהוֹבִי אַחֵי אֶשֶׁר שְׂאֵלַת מְמַנֵּי אוֹדִיעֵךְ מָה שֶׁנ"ל בְּבִיאָרוֹ דְּבַרְיָהֶם ז"ל הִנֵּה בַּתְּחִילָה כְּתוּבוֹ
וְז"ל וְכִי תִימָא דְּמַעֲלָה וּמְלִין בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מְזַבַּח דְּעֲלֵיהֶּ הַשְׁלֵם לֵא שִׁינָה אֶלָּא בְּהַקְטָרָה
וְאִין מְקַטִּיר עַד לְמַחַר הַנִּיחָא לְמ"ד בַּפ' הַמְזַבַּח מְקַדְשׁ אִין לִינָה מוֹעֲלַת בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מְזַבַּח
אֶבֶל לְמ"ד מוֹעֲלַת מְאֵי אִיכָא לְמִימַר עַכ"ל הִנֵּה אֶהוֹבִי אַחֵי דַּע שְׁדִיבּוֹר הַתּוֹס' הִנֵּה הוּא
מְסַתַּעַף לְהַרְבֵּה סוּגְיֹת עֲמֻנוֹת וְלִכֹּן תְּמַחֹל לַעֲיִין מְקוֹדֵם בְּסוּגְיָא דְּפִסְחִים נ"ט שְׂצִיִּינוּ
הַתּוֹס' כָּאן וְשֵׁם בְּסוּגְיָא דְּסו"פ אֵלוּ דְּבָרִים וּבַתּוֹס' מְנַחֹת מ"ט וּבַתּוֹס' יוֹמָא כ"ט
וּבְמַהֲרָשׁ"א שֵׁם וּבַתּוֹס' דְּזַבְּחִים פ"ז שְׂצִיִּינוּ הַתּוֹס' כָּאן וּבְמַשְׁנָה לְמַלְךְ ז"ל פ"א מִתְּמִידִין
וּמוֹסְפִין שֶׁהֵאֲרִיף הַרְבֵּה בְּזֶה וּבְסַפֵּר אוֹר חֲדָשׁ לְפִסְחִים נ"ט מָה שֶׁחֲדָשׁוּ בְּזֶה וְאַחֲרֵי
הוֹדִיעֵךְ אֵת כָּל אֵלָה אֶז תּוּכַל לַעֲיִין בְּדַבְּרֵי אֵלָה הָאִמּוֹר לְמַטָּה בַּעַז"ה כִּי לֵא אֲטַרִיחַ
לְהִבִּיא דְּבַרְיָהֶם ז"ל רַק בְּקוֹצָר בְּמְקוֹם שִׁישׁ לָנוּ לְתַרְץ אוֹ לְהַשִּׁיג עֲלֵיהֶם ז"ל וְזֶה הַחֲלִי
בְּעֶזֶר צוּרֵי גּוֹאֲלֵי: הִנֵּה בְּרֵאשׁוֹנָה יֵשׁ לְהַבִּין מִש"כ הַתּוֹס' הֵכָא דְּלְמ"ד דָּאִין לִינָה מוֹעֲלַת
נִיחָא בְּפִשִׁיטוֹת דִּיכּוֹל לְהִבִּיא הַמוֹסְפִין לְאַחַר הַתְּמִיד וּלְשׁוֹחֲטֵן דְּבִשְׁחִיטָה אִין אִיסוּר
וְיַעֲלָה הָאֲבָרִים לְמְזַבַּח וְיִקְטִיר הָאֲבָרִים לְמַחַר דְּלֵא נִפְסְלוּ בְּלִינָה בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מְזַבַּח.

וּלְכַאוּרָה קָשָׁה לִי דֵהֲתִינַח לְעוֹלוֹת הַמוֹסָפִין שֶׁהֵם פְּלִיל לַמִּזְבֵּחַ אֲבָל שְׁעִיר הַחֲטָאת שֶׁל מוֹסֵף שֶׁנֶּאֱכָל לַפְּהָגִים אַחַר שְׂיֻקְטִיר אֶת הָאִימורִין מֵהַ תִּקְנָה יֵשׁ לוֹ שְׁהָרִי כֹל כִּמְהָ דְלֹא מִקְטְרֵי אִימורִין פְּהָגִים לֹא מְצִי אֲכָלוּ בְּשֹׁר וְאִימְתִי מִקְטְרֵי אִימורִין לְמַחֵר וְהָרִי הַחֲטָאת אֵינּוּ נֶאֱכָל אֲלֵא לְיוֹם וְלַיְלָה וּלְמַחֵר הוּא לְנוֹתֵר וְאֵין מְבִיאִין קַדְשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל וְכַמִּשׁ"כ הַתּוֹס' לְמ"ד דְּלִינָה מוֹעֵלֶת בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ א"א לְהִבִּיא מִפְּנֵי הָאֲבָרִים שֶׁא"א לְהִקְטִירָן אִי מְשׁוּם דְּאָסוּר לְהַעֲלוֹתָן לְכַתְחִילָה דְּהוּ"ל פְּמַעְלָה דְּבָר פְּסוּל ע"ג הַמִּזְבֵּחַ וְכַמִּשׁ"כ הַטּוֹרֵי אֲבָן ו"ל אוֹ מְשׁוּם דְּאֵין לְהִבִּיא עֲצָמוֹ לְעֵבֹר אֲלָאוּ דְּלֹא יֵלִין וְכַמִּשׁ"כ הַמְּשֻׁנָּה לְמִלְכָּה ו"ל בְּסִבְרַת הַתּוֹס' וְה"נ אָף לְמ"ד דְּאֵין לִינָה מוֹעֵלֶת אַפְתִּי א"א לְהִבִּיא מִפְּנֵי חֵלֶק הַפְּהָגִים שְׁאֵין לוֹ תִקְנָה וְכַמִּשׁ"כ.

וְגַם אֵין לְהִבִּיא לְכַתְחִילָה קָרְבָן שְׂיֻעֵבֹר עָלָיו בְּכָל תּוֹתִירוֹ וּמֵה לִי הַקְטָרָה לַמִּזְבֵּחַ אוֹ חֵלֶק הַפְּהָגִים תְּרוּנוּיָהוּ לֹא מְעַפְבִּי כַּפָּרָה אֲלֵא דְלִמִּשׁ"כ הַתּוֹס' בְּקוֹשְׁיֵיתָם מִמוֹסָפֵי ר"ח הִיא אֲפֻשָׁר לִזְמַר דְּלֶהֱכִי לֹא תִקְשָׁה לְהוּ מְשֻׁעִיר הַחֲטָאת דְּבַר"ח זֶה לֹא הִיא מִקְרִיבִין בּוֹ שְׁעִיר דְּר"ח כֹּלל וְכַמִּשׁ"כ הַתּוֹס' לְעֵיל ד' ח' בְּשֵׁם רַבִּינוּ מְשׁוֹלֵם ו"ל שְׁאֵין חֲטָאת ר"ח קָרֵב בְּר"ה וְא"ש דְּמַעֲיָקְרָא לֹא הִנָּה קָשָׁה לְהוּ אֲלֵא מִמוֹסָפֵי ר"ח זֶה דְּכֹלָן עוֹלוֹת וְשִׁפִּיר תִּירְצוּ אֲבָל הֵא לִיתָא דְּאַפְתִּי תִקְשָׁה שִׁפִּיר מְשֻׁעִיר חֲטָאת דְּר"ה וּבְאַמַּת מִשׁ"כ הַתּוֹס' בְּקוֹשְׁיֵיתָם מוֹסָפֵי ר"ח צ"ע וּבְבִיצָה כְּתָבוּ סְתָמָא דְּאִיכָא קְלָקוּל גְּבִי מוֹסָפִין וְר"ל דְּמוֹסָפֵי ר"ח וְר"ה וּבְטו"א הָעֵתִיק מוֹסָפֵי ר"ה.

עוֹד שְׁאֵין כְּוֹנֵת רַבִּינוּ מְשׁוֹלֵם שְׁלֹא זָכַר חֲטָאת דְּר"ח בְּקָרָא וּלְעוֹלָם הָיִי קָרֵב גַּם בְּר"ח זֶה כְּמוֹ שֶׁהִשִּׁיב לְר"ת: אֲלֵא דְּבְאַמַּת לֹא קָשָׁה מִיָּדִי דְּבִהֲדִיא מְסִיק שֵׁם בְּכִסְחִים דְּכָל כַּה"ג הָיִי כְּמוֹ שֶׁנֶּטְמָאוּ הָאִימורִין וְשָׂרִי מִיָּד הַבְּשָׂר לַפְּהָגִים אָף קוֹדֵם הַקְטָרָה כִּינּוֹן דֵּא"א לְהִקְטִירָן הַיּוֹם וְהִנָּה בְּבִיצָה כְּתָבוּ בְּתַחֲלִילָה דְּמ"מ מוֹסָפִין קָרְבִין אַחַר הַתְּמִיד דְּהִיכָא דְּלֹא אֲפֻשָׁר שְׁאֵין מִיָּדִי דְּהָיִי אֲמַחְנוּסָר כִּיפּוּרִים וְכַתְּבַתְּ הַמְּהַרְשָׁ"א ו"ל לְהַגִּיהַ בְּדַבְּרֵיהֶם דְּמוֹסָפִין קָרְבִין דְּמַעְלָה בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ דְּהִיכָא דְּלֹא אֲפֻשָׁר שְׁאֵין וְכַוּוֹנָתָם לְתַרְזַן מֵה שְׁפַתְבְּתִי לְעֵיל דְּאַפְתִּי אֵין לְעֲשׂוֹת כֹּן מְשׁוּם הַפְּהָגִים דְּלֹא אֲכָלִי בְּשֹׁר ע"ש בְּמְהַרְשָׁ"א וְלֹא הִיא לוֹ לְכַתּוּב כֹּן בְּפִשְׁטוֹת דְּבְאַמַּת לֹא דְּמִי כ"כ לְדַהֲתָם דְּהִתָּם מִיָּרִיבָהֲדִיא בְּחֲטָאת מֵה שְׁאֵין כֹּן הֵכָא דְּכָל הַקְרָבּוֹת עוֹלוֹת הָיִי רַק שְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם וְהוּל"ל לְפָרֵשׁ דְּעִיקָר הַקְּוֹשִׁיא מִחֲטָאת וְעוֹד דְּהִתָּם לֹא פָּרִיף דְּאִיף יָבִיא חֲטָאת מְשׁוּם חֵלֶק הַפְּהָגִים אֲלֵא עִיקָר הַקְּוֹשִׁיא הִתָּם דְּכָל כִּמְהָ דְּכַהֲנִים לֹא אֲכָלִי בְּשֹׁר בְּעָלִים לֹא נִתְּפָרוּ אֲלֵא דְּבְאַמַּת גַּם הֵכָא תִקְשָׁה שִׁפִּיר וְכַמִּשׁ"כ וְהִשְׁתָּא לְפִי גִירְסַת מְהַרְשָׁ"א ו"ל מִשׁ"כ לְעֵיל הוּא מְבֹאָר בְּתוֹס' בְּיָצָה שָׁם.

וּבְאַמַּת לִוְלֵא דְּמִסְתְּפִינָא הֵייתִי אוֹמֵר כִּינּוֹן שְׁנִיתָן רִשׁוֹת לְהַגִּיהַ דְּכֹן צָרִיף לְהַגִּיהַ בְּתוֹס' שָׁם וְאֵין צוֹרֵף לְהוֹסִיף תִּיבּוֹת רַק לְהַחֲלִיף הַשּׁוֹרוֹת הַנִּינְתָּנִין לְמַעְלָה לִיתָן לְמַטָּה וְכֹן צ"ל בְּתוֹס' דְּבִיצָה שָׁם וְתִי דְּאַפִּי לֹא בָּאוּ עַד לְאַחַר הַתְּמִיד מ"מ הַמוֹסָפִין קָרְבִין דְּאַתִּי עֲשֵׂה דְּרַבִּים וְכו' עַד דְּאֵינּוּ עָנוּשׁ כְּרַת דְּהִיכָא דְּלֹא אֲפֻשָׁר שְׁאֵין מִיָּדִי דְּהָיִי וְכו' עַד וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים וְכו' וְכַמִּשׁ"כ הַתּוֹס' דְּהִיכָא דְּלֹא אֲפֻשָׁר שְׁאֵין ר"ל עַפְמִשׁ"כ בְּמִנְחוֹת מ"ט דְּאִי הָיִי מִיָּפְסִיל בְּשִׁבִיל שֶׁהִקְרִיבוּ אַחַר הַתְּמִיד לֹא שִׁינֵף בֵּיהַ דְּחִיָּה אֲלֵא וְנִדְּאִי דְּכָשֵׁר מְדֹאֹרֵייתָא וְשׁוֹב הַעֲלוּ מִתּוֹסְפֵתָא דְּפִסְחִים דְּמִדְּרַבָּן מִיָּפְסִיל אֲפִילוּ הַקְטִיר אֲלֵא שְׁלֹא הַעֲמִידוּ דְּבִרְיָהֶם

היכא דלא אפֿשר עד פֿאן וְזַה שְׁפִתְבוּ נְמִי הֵכָא דַּאֵע"ג דְּמַפְסִיל מְדַרְבְּנָן וּמְפִינָן דְּמַפְסִיל
לא שְׁיִיךְ בִּיה דְּחִיָּה לְהֵכִי פִתְבוּ דְּהֵיכָא דְּלֵא אֶפְשֵׁר שְׁאֲנִי שְׁלֵא הֶעְמִידוּ דְּבִרְיָהֶם לְפִנְסֵלוּ
מִיָּדִי דְּהוּי אֶמְחַסֵּר פִּיפּוּרִים כּו' פֿן הִי' נ"ל לִוְלִי הִגָּהַת מְהֵרָשׁ"א ז"ל: וְהִנֵּה בְּעֵינֵקֶר
דְּבִרְיָהֶם מְסוּגֵיָא דְּפִסְחִים נ"ט יֵשׁ סְתִירָה לְדְּבִרְיָהֶם מְסוּגֵיָא דְּהֵתָם ד' ע"ג גְּבִי שְׁחִטּוּ וְנִוְדַע
שְׁמִשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יָדָם וְכו' דְּמַקְשִׁינָן שָׁם וְאִי אֶמְרֵת דְּלֵא בְּעֵי עֶקֶרָה וְכו' פֿסוּלוּ מְשׁוּם
מֵאִי מְשׁוּם דְּקָא שְׁחִיט לִי אַחַר תְּמִיד שְׁל בֵּין הָעֶרְפִּים וְכו' וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מְשָׁם דְּבִשְׁחִיטָה
לְחוּד אִיפֿא אִיסוּרָא וְהֵכָא מְשַׁמַּע דְּאִין אֶסוּר אֱלֵא בְּהַקְטָרָה וְעוּד מוֹכַח הֵתָם דְּמְשׁוּם עֲשֵׂה
דְּהַשְׁלֵמָה נְפִסֵּל הַקְרָבָן וְעִי' בְּמִשְׁנֵה לְמִלְכָּה וְע"ע בְּתוּס' דְּמִנְחֹת הַנֶּזֶל ש"כ' דְּהֵאִי שְׁנִשְׁרָף
לְפִי שְׁלִכְתְּחִילָה אֶסוּר לְהַקְטִיר הָאֵמּוּרִין וּמִמִּילָא נְפִסֵּל ע"ש וּלְפִי זַה י"ל נְמִי דְּבִשְׁחִיטָה
לְחוּד לִיכָא אִיסוּרָא אַף לְכַתְּחִילָה אֱלֵא שְׁנִפְסֵל מְפִנִי שֵׁא"א לְהַקְטִיר הָאֵמּוּרִין וּבְאַמַּת
בְּקוֹשְׁיָתָם לֹא הִזְכִּירוּ דְּמְשַׁמַּע מְהֵתָם דְּבִשְׁחִיטָה קְעֵבֵר אַעֲשֵׂה דְּהַשְׁלֵמָה וּבְדַף נ"ט מוֹכַח
דְּלִיכָא אִיסוּרָא פֿי אִם בְּהַקְטָרָה וְעִי' מ"ל וְלְכַאֲוֵרָה הִנֵּה נ"ל דְּהֵא לֹא קִשָּׁה מִיָּדִי דִּי"ל
דְּהֵתָם אֶתְיָא כַּת"ק דְּר"י בְּנוֹ שְׁל ר"י ב"ב דַּע"כ לֹא פִתְבוּ הַתּוּס' הֵתָם דְּבִשְׁחִיטָה לְחוּד
לִיכָא עֲשֵׂה דְּהַשְׁלֵמָה אֱלֵא לְר"י בְּנוֹ שְׁל רִיב"ב אֶבֶל לַת"ק דִּידִן' וְנִדְּאִי דְּסִבִּירָא לִי דְּגַם
בְּשְׁחִיטָה לְחוּד קְעֵבֵר אַעֲשֵׂה דַּא"ל כ' לְר"ח דְּמוֹקֵי לְר"ש בְּחֻטְאֵת הָעוֹף מ"ט דַּת"ק דְּפִלִּיג
עֲלֵי' וְכ"כ הַטו"א ז"ל אֱלֵא מַה שְׁהוֹכִיחַ גַּם מִדְּר"פ יֵשׁ לְדַחֲוֹת וְעִי' בַּס' אִוֵּר חֲדָשׁ וְעַכ"פ
י"ל לְכַאֲוֵרָה דְּסוּגֵיָא דְּפִסְחִים ע"ג אֶתְיָא כַּת"ק דְּרִי"ש אֱלֵא דְּבִדּוּתָא הִיא שְׁהָרִי רַב אֲשִׁי
שָׁם מוֹקֵי לְדָרְב פְּרִי"ש בְּנוֹ שְׁל ר"י ב"ב דְּאָמַר דְּתַעֲבֹר צוּרְתָן וְיִצְאֵו לְבֵית הַשְּׁרִיפָה וְהוּי
ס"ד דַּס"ל דְּלֵא בְּעֵי עֶקֶרָה וְהוּי פֿסוּלוּ (מְשׁוּם שְׁנִשְׁחַט אַחַר הַתְּמִיד אֱלֵמָא דְּרִי"ש עֲצָמוּ
מְשַׁמַּע דַּס"ל שְׁנִפְסֵל מְפִנִי שְׁנִשְׁחַט בְּאִיסוּר אַחַר הַתְּמִיד וְתִיקְשָׁה דִּידִן' אִדִּידִן' דְּלְכַאֲוֵרָה
מְשַׁמַּע דְּרִי"ש נְמִי אֲשְׁחִיטָה לְחוּד קָאִי פִתְבָּא דְּמִתְנִיתִין דְּתָנָא שְׁחִטּוּ נִוְדַע מְשַׁמַּע דְּנִוְדַע
מִיָּד אַחַר הַשְׁחִיטָה אַף קוֹנָם הַהַקְטָרָה וְאִפ"ה קָאֵמַר עֲלֵה דְּבַחֲוֹל כַּה"ג יִצְא לְבֵית הַשְּׁרִיפָה
וְעַכ"פ בְּתִירוֹץ הַתּוּס' יִתּוּרֵץ גַּם הָא וְכַמְש"כ לְעֵיל: עוּד הִקְשׁוּ שָׁם הַתּוּס' דְּלֵמָה יִפְסֵל
הֵתָם וְהֵלֵא אֶפְשֵׁר לְהַעֲלוֹתָן לְמִזְבֵּחַ פְּדָאֵמַר הֵכָא וְתִירְצוּ דְּהֵהוּא אֶמּוּרָא דְּאָמַר הֵתָם לֹא
בְּעֵי עֶקֶרָה דְּאֵלִיבִין' צ"ל דְּפִסִּילִי מְשׁוּם עֲשֵׂה דְּהַשְׁלֵמָה הוּא דִּילְמָא סָבַר כַּמ"ד לִינֵה
מוֹעֲלַת בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ ע"ש בְּתוּס' בְּמִנְחֹת פִתְבוּ פֿן בְּפִשְׁיטוֹת דְּקִסְבֵּר וְכו' וּבִיּוֹמָא
פִתְבוּ וְדִילְמָא סָבַר ע"ש וְתַמְהֵנִי ע"ז דְּמֵאִי מְסַפְקָא לְהוּ בְּהֵכִי וְהָרִי וְנִדְּאִי הֵכִי הוּא שְׁהָרִי
רַב חֲסֵדָא הוּא דְּקָא"ל לְרַב הוּנָא הֵכִי וּבְהֵדְיָא מוֹכַח בְּזַבְּחִים שָׁם דְּתַרְנוּוֹיָהוּ ס"ל ע"כ
דְּלִינֵה מוֹעֲלַת בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ גְּבִי פְּלוּגְתָא דְּרַבָּה וְרַב חֲסֵדָא בְּפִרְשׁוֹ קוֹנָם חֲצוֹת
וְהַחֲזִירָן לְאַחַר חֲצוֹת דְּקָאֵמַר ר"ח עַה"ש עוֹשֵׂה עֵיפּוּל וְאֶמְרִי בִי רַב מ"ט דְּרַב חֲסֵדָא וְמַה
חֲצוֹת וְכו' וְכַתְּבוּ בְּתוּס' דְּרַבָּה דְּלִית לֵיה ק"ו דְּר"ח לְטַעְמִיָה דַּס"ל אִין לִינֵה מוֹעֲלַת
בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ וְאִיכָא לְמִיפְרָף מַה לְחֲצוֹת שְׁפֿן עוֹשֵׂה עֵיפּוּל בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ תֵּאֵמַר
בְּעַמּוּד הַשְּׁחַר שְׁאִין לִינֵה פּוֹסְלַת בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ ע"כ וְהַשְׁתָּא ר"ח דְּאִית לֵיה דַּעַה"ש
עוֹשֵׂה עֵיפּוּל.

וְע"כ דַּנְפ"ל מְק"ו מְחֲצוֹת וּמִמִּילָא מוֹכַח דַּס"ל דְּלִינֵה מוֹעֲלַת גַּם בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ וְלִיכָא
פִּירְכָא וְשָׁם פִתְבוּ הַתּוּס' דְּאֶמְרִי בִי רַב הֵינֵנו רַב הוּנָא וְע"ש בְּתוּס' וַא"ש דְּרַב הוּנָא וְר"ח
לְטַעְמִיָהוּ אֲזִיל: וּבְהֵכִי א"ש נְמִי מַה שְׁהֵבִיא הַגָּאוֹן בְּעַל אִוֵּר חֲדָשׁ ז"ל קוֹשִׁיא חֲמוּרָה
בְּשָׁם קוֹשִׁיָתָהּ הָעוֹלָם בְּפִסְחִים נ"ט שָׁם דְּפִרְיָהּ הַש"ס לְר"ח וְהֵאִיכָא עוֹלָה וְכו' וּמֵאִי פְּרִיָּף

וְדִלְמָא ר"ח נְמִי בְּעוּלָה כר"פ ס"ל דְּמַעְלָה וּמְלִינָה וְהָא דְלָא נִיחָא לִי בְּחֻטָּאת הָכִי דְבַחֲטָא בְּהִמָּה הָא פְּרִיק רַב אִשֵּׁי לְקַמֵּן הָא כְּמָה דְלָא אַתְקֻטְרִי אִימורִין וְכוּ' וּמִשׁוּ"ה מוּק"ל בְּעוּף אֲבָל עוּלָה דְכָלִיל כר"פ ס"ל וע"ש בְּאֹר חֲדָשׁ שְׂרָצָה לְדַחֲוֹק עפ"י דְּבָרֵי הַתּוֹס' בְּיוֹמָא הַגָּ' לְדַמְשַׁמַּע מְסוּגָיָא דְפְסָחִים ע"ג דר"ח ס"ל דְּלִינָה מוּעֵלַת בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ וְשׁוֹב דְּחָה זָה דִּי"ל דְּאֵלִיבָא דמ"ד לָא בְּעֵי עֶקֶרָה קְאָמַר הָתָם דְּאָף אַת"ל דְּלִינָה מוּעֵלַת אַפְתִּי עֵיבּוֹר צוּרָה בְּעֵי אֲבָל לר"ח גּוּפָא דס"ל הָכִי אִין הִכְרַח מִשָּׁם וְהָכִי מִשְׁמַע מְלִשׁוֹן הַתּוֹס' דְּיוֹמָא ע"ש בְּאֹר חֲדָשׁ וּבִמְח"כ בְּחִינָם טַרַח בְּזָה דְּבַהֲדִיָּא מוּכַח בְּסוּגָיָא דְּזִבְחִים הַגָּ' לְדָרְב חֲסֵדָא ס"ל לִינָה מוּעֵלַת ע"ג הַמִּזְבֵּחַ וּכְמַש"כ וּמִהָתָם פְּסִיקָא לְהוּ דר"ח ע"כ לָא ס"ל מַעְלָה וּמְלִינָה אֲפִילוּ בְּעוּלָה וּא"ש נְמִי דְרַבָּא מְשַׁנֵּי אַדְר"ח שְׁאֲנִי עוּלַת מְצוּרַע דְּרַבָּא נְמִי לְטַעְמִי אֲזִיל דס"ל הָתָם דְּלִינָה מוּעֵלַת ע"ג הַמִּזְבֵּחַ ע"ש וע"כ מְתַרְץ לְדָרִי"ש כר"ח ס"ל וְכָל זָה לְדְבָרֵי הַתּוֹס' אֲבָל לַד' רַש"י ז"ל דְּהָא דְּמַעְלָה וּמְלִינָה הוּא אָף לְמ"ד דְּלִינָה מוּעֵלַת אַפְתִּי לָא א"ש.

וּמְסוּגָיָא דְּפְסָחִים ע"ג לְכַאוּרָה מְוֹכַרַח כַּד הַתּוֹס' דְּלָמְ"ד דְּלִינָה מוּעֵלַת אִינוּ יְכוּל לְהַעֲלוֹת וְאַתְיָא הֵיא כַּמ"ד מוּעֵלַת אֲבָל לְרַש"י ז"ל תְּקַשָּׁה וּלְפַנֵּינוּ יִתְבָּאָר זָה: עוֹד הִקְשׁוּ אָף דְּאִינוּ רַשְׁאֵי לְהַקְטִיר הָאִימורִין אֲפִי לְמ"ד דְּלִינָה מוּעֵלַת מ"מ נִשְׁחוּט בְּשַׁר בְּזָרִיקַת דָּם לְחוּד וּלְהוּוּ כְּאִבְדוּ הָאִימורִין כִּינּוּן דְּלָא אֲפִשֵׁר וְאִמָּאֵי תְשׁוּרוּף וְכְלוּמַר דְּאֵלוּ הָתָם שְׁפִיר אִיצְטְרַף לומר דְּמְלִינָה וְדוּוּקָא לְמ"ד אִין לִינָה מוּעֵלַת בְּרֵאשׁוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ דַּל"ה אָף שְׁבִשֵׁר הַחֲטָאֵת אֲשֶׁתְּרִי מִיָּד אַחַר הַזָּרִיקָה אַפ"ה אָסוּר לוֹ לְהִבִּיא בְּתַחֲלִיָּה הַחֲטָאֵת ע"מ לְפָסֵל הָאִימורִין אוֹ לְעַבְדוֹר עֲלֵיהֶם בְּלֹא יְלִין וְאָף שְׁהַבְּשֵׁר יְהִי נֶאֱכָל מ"מ הָאִימורִין יְבֵא לִידֵי פְסוּל בְּנֻדָּאֵי וְאִין מְבִיאִין קַדְשִׁים לְבַה"פ וּמָה לִי חֶלֶק הַכֹּהֲנִים אוֹ חֶלֶק הַמִּזְבֵּחַ וּמִשׁוּ"ה אִיצְטְרַף לְאוּקְמָא בְּמְלִינָה וְלָמְ"ד אִינָה מוּעֵלַת מִשְׁא"כ הִכָּא אָף לְמ"ד מוּעֵלַת וְא"א לְהַקְטִיר הָאִימורִין אַפְתִּי לְמָה יִשְׂרָף גַּם הַבְּשֵׁר כִּינּוּן שְׁהַקְרִיבֵן כְּבָר נִשְׁחַט וְאִימורִין דְּאִין לָהֶם עוֹד תְּקַנָּה יִשְׂרָפָם אֲבָל הַבְּשֵׁר לְמָה יִשְׂרָף וְהַמְהַרְשָׁ"א ז"ל בִּמְח"כ שְׁגָה בְּזָה דְּדוּוּקָא הִכָּא שְׁכָר נִשְׁחַט וּבִלֹּא"ה אִין לְהָאִימורִין תְּקַנָּה הִקְשׁוּ לְהוּ שְׁפִיר דְּהַבְּשֵׁר תְּשִׁתְּרִי וּכְמַש"כ וְתִירְצוּ דְּשְׁאֲנִי הִכָּא דְּמַעֲיָקְרָא לָא חֲזוּ הָאִימורִין לְהַקְרִיבָה הַלְכָּף לָא מְשִׁתְּרִי הַבְּשֵׁר בְּזָרִיקַת.

הָדָם לְחוּד מִשְׁא"כ הָתָם דְּהִנֵּה חֲזִי מַעֲיָקְרָא לְהַקְרִיב הָאִימורִין אָף דְּעַתָּה שְׁהִמְתִּין וְלֹא שְׁחַט עַד אַחַר הַתְּמִיד וְהַשְׁתָּא לָא מְצוּ לְקְרוּבִיָּה אָמַר שְׁפִיר דְּעַשְׂאוּם כְּנִטְמָאוּ כו' ע"ש בְּתוֹס' וְאֲנִי תַמָּה עַל זָה דָּאֵם כֵּן לְמָה הִנְצְרָכוּ לְעֵיל לומר דְּסוּגָיָא דְּהִכָּא אַתְיָא כַּמ"ד לִינָה מוּעֵלַת דְּאָף לְמ"ד אִינָה מוּעֵלַת מ"מ הִכָּא כִּינּוּן דְּלָא הִנֵּה חֲזִי מַעֲיָקְרָא לָא אֲשֶׁתְּרִי הַבְּשֵׁר עַד דְּמַקְטִיר לְהוּ לְאִימורִין וְאִין לומר דְּאַפְתִּי לְמָה יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה יְלִין הַבְּשֵׁר וְהָאִימורִין עַד לְמַחַר וּלְמַחַר יִקְטִיר הָאִימורִין וְיֵאֱכָל הַבְּשֵׁר דְּשְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְשַׁנֵּי יָמִים שְׁהִרִי גַם לְמַחַר לָא יוּכַל לְהַקְטִיר הָאִימורִין דְּלְמַחַר יו"ט הוּא וְאִין עוּלַת חוּל קָרַב בִּיּו"ט וְלֹא מְבַעֲיָא לְמָה שְׁהַעֲלוּ הַתּוֹס' בְּיוֹמָא מ"ו בְּשֵׁם הַר"י וְרִיב"א ז"ל דְּהָא דְּשְׁרִינֵן בְּסוּפ"ק דְּשַׁבָּת מִבְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם אֲבָרִים וּפְדָרִים דְּחוּל דְּהִינֵנוּ דוּוּקָא שְׁמִשְׁלָה בְּהֶם הָאֹר מַע"ש דְּנַעֲשׂוּ לְחֻמוֹ שְׁל מִזְבֵּחַ אֲבָל לָא מְשַׁלָּה בְּהֶם הָאֹר לָא וְאֲפִילוּ כְּשֵׁרִים וְאָף לְלִישְׁנָא קָמָא דְּהָתָם וְהָתָם בְּאֲבָרֵי עוּלַת הַתְּמִיד מְשַׁתְּעֵי כ"ש לְשַׁאָר קְרַבְנוֹת שְׁלֹא נִתְּנּוּ שַׁבָּת וִיּו"ט לְדַחֲוֹת אֲצֵלִם בְּשַׁלָּא מְשַׁלָּה בְּהֶם הָאֹר מַע"ש כְּגוֹן הִכָּא אֵלָא אָף לְאִידָף לִישְׁנָא שְׁפַתְבוּ

התוס' בסוה"ד דהא דלא עולת חול בשבת וביו"ט היינו דווקא בליל שבת ניום טוב דלא ניתנה שבת ניום טוב לדחות בההיא שעמא אצל שום קרבן אבל פשמסדר המערכה בפוקר לצורך קרבנות דיום שרי להעלות גם אברי חול שנתותרו אף לא משלה בהם האור לל"ק דהתם והכא נמי י"ל דשרי להקטיר למחר האימורין שנתותרו מעיו"ט ואף דאליבא דר' הונא קיימינו הכא ור"ה פליג עליו דב"ק התם ואף סופו אינו דוחה ומשמע לכאורה דלר"ה גם אברי התמיד שנתותרו למחר אינו דוחה שבת פלל ואפילו ביום הרי הכא לר' חסדא קיימינו ור"ח מפרש מילתא דר"ה לענין טומאה אבל שבת דוחה וע' היטיב שם תוס' ד"ה תחילתו ובמשנה למלה פ"ד מה' מע"ה ובפ"א מה' תמידין ה"ז שהארץ הרבה לפרש פלוגתא דב"ק ור"ה אליבא דר"ח ורבה וע"ע תוס' שבת כ' ד"ה למישרי דמבואר שם דאפילו לר"ה אליבא דרבה דפליג היינו דוקא לעשות מערכה בפ"ע אבל ד"ה דסודרין על המערכה הגדולה ואע"ג דשם כתבו דהיינו דוקא פשמשלה בהם האור זהו לפי קמא שכ' התוס' ביומא בשם הריב"א והר"י אבל לאידך פירושא שהעלו התוס' דביום יכול להעלות הפשרים אע"ג דלא משלה בהם האור לל"ק דב"ק ה"נ דגם ר"ה לא פליג עלי' בהכי פדמוכח מד' התוס' דשבת שם וכ"ש דהכא קיימינו לר' חסדא וכמ"ש ובזה הי' אפשר לומר דמ"ש התוס' בסוגיא דפסחים ע"ג אתיא כמ"ד לינה מועלת דלא פליג בזה אפירש"י ז"ל בפסחים נ"ט שכתב דמעלה ומלינה מהני לכו"ע אלא ודאי י"ל דבחול כה"ג מהני אף למ"ד לינה מועלת דכיון דאם עלו לא ירדו וכפרש"י ז"ל אבל הכא דלמחר יו"ט הוא ואסור להקטיר למחר אברי חול רק הפשרים וא"כ למ"ד לינה מועלת הנה להו פסולין דאיפסלו בלינה אלא דבחול יכול להקטירן פכל הפסולין שאם עלו לא ירדו אבל ביו"ט אסור להקטיר הפסולין שנתותרו אלא דוקא פשמשלה בהם האור מעיו"ט אבל לא משלה בהם האור לא אף לל"ק דהתם ואף במערכה גדולה ע"ש ולהכי למ"ד לינה מועלת יצאו הפשר לבית השריפה פינו דשלמים אינו נאכלין אלא לשני ימים והכא דגם למחר א"א להקטיר האימורין כמ"ש נעשה הפשר נותר אבל למ"ד אינה מועלת שפיר יכול להקטיר למחר פינו דכשרים הם וכמ"ש.

איברא דהא ליתא דעד כאן לא קשרינו להעלות בשבת ויו"ט בפוקר אברי חול שנתותרו אלא אברי עולת התמיד דשם דוחה שבת אבל אימורין דחול שנתותרו מקרבנות דלא דחיא שבת לעולם הכי נמי דאינו דוחין שבת ויו"ט אף בזמן הקרבת התמיד דתיתי בעינו זמן הראוי לדחות וקרוב הראוי לדחות וכיון דשלמים אלו אין קרבין ביו"ט עצמו שהרי קיי"ל דגדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט ור"ה גופא ס"ל הכי בפ"ב דביצה ד' כ' ע"ש ואף אי עבר ושחט לא שרינו התם אלא לזרוק הדם ע"מ להתיר בשר לאכילה דשבות בעלמא הוא אבל להקטיר האימורין ע"מ להתיר הבשר לאכילה כגון הכא ונדאי לא שרינו דאיסור דאורייתא הוא וה"נ לכאורה הדבר ברור דאסור להקטיר האימורין שנתותרו משלמי חול אף בזמן הקרבת התמיד וא"כ אף למ"ד אין לינה במזבח מפל מקום פינו שא"א להקטיר האימורין למחר דיו"ט הוא וכיון דלא חזו נמי מעיקרא א"א לאכול הבשר בלא הקטרת האימורין וממילא נעשה נותר ולכן ישאר.

אלא שראיתי דברי הריב"א ז"ל בפ"ק דשבת שם וכן בפסחים פ"ג דמספקא ליה בהכי אי דווקא באברי התמיד לחוד הוא דאמר הכי או אף בשאר קרבנות והיינו ע"כ אף בקרבנות יחיד מספקא ליה.

ומ"ש בפסחים שם בשאר קרבנות דלאו תמיד אינו ר"ל קרבן ציבור ונקא פיון דמסיק טעמא דדילקמא תמיד ונוקא משום תמיד דוחה שבת וה"נ אין לספק באברי קרבן מוסף דר"ח או דיו"ט שניתנתו דקרב בשבת כמו איברי התמיד פיון דשם מוסף דחי שבת ואף שאינו קרב למחר כגון שעבר (היו"ט בע"ש) וקרבן זה עצמו אינו קרב בשבת ולא דמיא ממש לתמיד מ"מ פיון דאי איקלע בשבת קרבן זה דחי שבת אין לחלק בהכי והדבר ברור דמ"ש בפסחים בשאר קרבנות דלאו תמיד ר"ל קרבנות יחיד כגון נדרים ונדבות דלא דחיא שבת לעולם אלמא אפילו בקרבן דאיהו גופא לא דחי שבת מ"מ אימורין דידן שניתנתו מחול יש סברא לומר דדחי שבת כמ"ש הריב"א ז"ל אלא שהריב"א ז"ל לפי שיטתו מספקא לי פשמשלה בהו האור מע"ש דאיהו לא מחלק בין זמן הראוי לדחות או לא אלא בין משלה בו האור או לא כמש"ל אבל לכאורה דאה"נ דלאידך לישנא שכתב לחלק בין יום ללילה וכמש"כ לעיל אפשר נמי דהא דשרינן אברים ופדרים דחול בשבת בפוקר דאפי' מקרבן יחיד שרי וכו' דמשמע לי לריב"א היתרא מבכל מושבותיכם אפי' אברים ופדרים דקרבנות יחיד פשמשלה בהם האור ה"נ להאי לישנא דמוקמינן היתרא לזמן הראוי דאפילו בקרבן יחיד מישתעי ובהכי הנה א"ש נמי מה שהקשה הגאון בעל צל"ח ז"ל בחדושי שו"ת למס' ביצה כ' תוס' ד"ה מאי בינייהו דמנ"ל להתוס' שם דאף היכא שאפשר להמתין באכילת הבשר עד שיקטיר האימורין בלילה שאין צריך להמתין ודלמא לא אמר רבא ה"מ אלא כ"כ שחל בע"ש שאסור להקטיר האימורין גם בלילה וממילא יפסלו בלינה ואפילו ילינן בראשו של מזבח מ"מ קודם שיגיע שעת היתר הקטרה שהוא ליל מוצ"ש פבר עבר זמן אכילת הבשר שהותר הבשר מיד באכילה שא"א להמתין עד שיקטרו האימורין ע"ש בצל"ח והשתא למ"ש הי' נ"ל דמ"ש התוס' בביצה שם הנינו לאידך לישנא דשרי להעלות שירים בשבת בפוקר ע"ג המערכה אע"ג דלא משלה בהם האור וא"כ אף ביו"ט שחל בע"ש אפתי אפשר להמתין עד שיקטיר האימורין למחר דשרי להעלות בזמן הקרבת התמיד גם אברי קרבן יחיד שניתנתו להאי לישנא וכמ"ש ואע"ג דהקא לרבא קיימינן ורבא ס"ל ביומא שם דשבת אינו דוחה כ"כ לעיל בשם התוס' דהנינו ונקא לעשות מערכה בפ"ע אבל ד"ה דסודרן על המערכה גדולה וכ"ש לפי דעת רבא בעצמו דאף מערכה בפ"ע עושין בשבת כדפריה ה"מ הא בכל יום תנו אלא דבאמת אף שאחד מהם ט"ס הוא בלא ספק אבל לפי גירסת בתוס' שם ד"ה תחילתו מבואר דלעיל גרסינן רבה ובפולוגתא דרבה ור"ח גרסי' רבא ותמיהני על מהרי"ב ז"ל דבפולוגתא דר"ח הגיה רבה וכתב שכ"ה בתוס' ולפנינו בתוס' מבואר דלעיל צ"ל רבה אלא שראיתי להגאון בעל משנה למלך ז"ל שם שהעתיק סוף ד' התוס' ורבה במקום ורבא ודרבא במקום ורבה ע"ש ואולי פן הי' גם גירסת המהרי"ב ז"ל בתוס' ולהלן נדבר עוד אי"ה בזה ועכ"פ לד"ה יכול להקטירן בשבת על המערכה גדולה וכמ"ש אלא דהא ליתא שהרי לרבא קיימינן ורבא ס"ל להדיא דלינה מועלת במזבח וכמש"ל וכיון דלכו"ע א"א להקטירן בליל שבת פי לא משלה בהם האור ממילא יפסלו האימורין בלינה אף במזבח והא ודאי דאע"ג דלכו"ע אם לא ירדו מקטיר והולך לעולם כדאמרין ה"מ מ"מ למ"ד לינה מועלת ע"ג מזבח פיון שפסלו פבר בלינה תו לא מהני הקטרתן מידי להתיר הבשר לאכילה דהו"ל פאלו נאבדו וכה"ג כתב הגאון בעל שאגת ארי ז"ל בתשובה סי' י"ז להקשות לפי התוס' בפ' איזהו מקומן ד' נ"ו ובמנחות ד' ק' אהא דאמר

התם מנין לדם שנופסל בשקה"ח שפיתבו שם דלהא לא צריף קרא שהדם יפסל בלינה ע"ש והקשה הגאון ז"ל דא"כ מאי פריף שם ודילמא אי קריב דם למחר נתאכל הבשר למחר וילומא אוחרא וכי אפשר לומר פן הא פינו שנוזרק דמו למחרת שחיטתו נפסל הדם פבר בלינה והוי לי' פאלו נשפה דמו ואין זריקתו מתרת את הבשר באכילה וכתב שם דצ"ל לשיטת התוס' דהש"ס פריף אליבא דמ"ד אין לינה מועלת ע"ג המזבח ואליביה משפחת לה דזריק דם למחר פגון שהלינו ע"ג המזבח דלא נפסל בלינה ע"כ אלמא דלמ"ד לינה מועלת אע"ג דאם לא ירד רשאי לזרוק דקי"ל דלו בדם פשר מיהו לא מהני האי זריקה לבשר מידי פינו שפבר נפסל פמאן דליתא דמי ואיני יכול להתיר הבשר עוד וה"נ אף דקי"ל דלו באימורים פשר פלומר שאם עלה לא ירד מ"מ למ"ד לינה מועלת אף שלן ע"ג המזבח פינו דנפסל בלינה פמאן דליתנהו אימורים פלל דמי ולא מהני הקטרתם לבשר מידי ולכן א"צ למ"ש הצל"ח דאפ"י יליגם בראשו שמ"ז מ"מ פשיגיע זמן הקטרתם יעבור זמן אכילת הבשר דבלא"ה נמי פינו דהכא לרבא קיימינו דס"ל לינה פוסלת בראשו של מזבח לא מהני מידי אם יעלם ע"ג המזבח דמ"מ נפסלו ותו לא מהני הקטרה דידהו בפסול לבשר מידי כמ"ש ומלשון הצל"ח משמע דאם הנה מעלה ע"ג המזבח לא היו נפסלים וליתא דהכא לרבא קיימינו כמ"ש.

ולמ"ש לעיל בשם התוס' אפי' איסורא נמי איכא לרבא להעלות בתחלה ע"ג המזבח פינו דבלילה א"א להקטיר פגון הכא שהנה שבת למחר בנודאי יפסל בלינה הו"ל פמעלה דבר פסול ע"ג המזבח לכתחלה אלא דבאמת גם למחר לא יוכל להקטיר פינו דנפסל בלינה ולכ"ע לא שרינו פסולין אלא שמשלה בהם האור וכמ"ש"ל.

ובזה נדחה נמי מ"ש לעיל דלהף לישנא שכ' התוס' דשרי להקטיר ביום פשרין אע"ג דלא משלה בהו האור דהכי נמי לרב הונא רשאי להקטיר ע"ג המערכה גדולה דלא פליגי אלא בסדור המערכה בפ"ע וליתא דלר"ה לא משפחת לה למחר פשרין פלל ששרי פבר הוכחנו למעלה דר"ה ע"כ ס"ל דלינה מועלת בראשו של מזבח וממילא הו"ל פסולין אלא דאי גרסינו רבה הנה א"ש מ"ש דלדידי' משכח"ל שפיר פשרין בראשו של מזבח אבל כ"כ דבתוס' לפנינו גרסי הכא רבא וכן העתיק הכ"מ בפ"א מה' תמידין וכ' דהרמב"ם ז"ל פסק פרבא דבתרא הוא וא"כ א"א לגרנס רבה דברא"ש פ' הפרה ס"ה פסק כר"ח לגבי רבה משום דר"ח הי' גדול מרבה ע"ש ואע"ג דהרמב"ם ז"ל באמת פסק שם פרבה פמבואר בדבריו פ"ד מה' חובל ומזיק ה"ג ע"ש בכ"מ ולח"מ שכ' ליישב שם וע"ש פמגדל עוז שכ' ג"כ ליישב וכ' עוד דיש ספרים שגורסין שם רבא פכל ההלכה והלקתא פנותיה דבתרא הוא וי"ל דגם ה"ה ז"ל שכ"ש פסק פרבא פא לומר דהג"ל היא רבא ולכן קיי"ל פנותי' ועכ"פ מד' הכ"מ ז"ל מוכח להדיא דגרסינו רבא דמאפיי ורבא ואילף הוא דאמרינו דהלכה פבתראי אבל לגבי רבה אדרבה קיי"ל כר"ח וכמ"ש ומתוך מ"ש דלמ"ד לינה מועלת לא משכח"ל פשרין למחר פלל ופשוט הוא עד פאן מדברי מר אחי הגאון ז"ל מש"כ אלי ודפח"ח: ש סימן מ ראוי לברר בדין שפיתבו הפוסקים ז"ל דאם מפסיק בקול אחר בין התקיעות הוי הפסק וצריף לחזור לראש א' אם אינו צריף לחזור רק לסדר תקיעה תרועה ותקיעה שהפסיק בהם אבל ב' תר"ת הראשונים שתקע למלכות וזכרונות לא הפסיד או דילמא שפסיד פולם וכמו בשנה למ"ד שחזור לראש דמשמע בגמ' דמפסיד פולם וכמו שיתבאר בגוף התשובה בעז"ה.

ב' יש להסתפק דהא דאמרין דקול אחר הוי הפסק אי ונוקא בקולות המבוארין בגמ' כגון דתקע שברים בסדר תר"ת או תרועה בסדר תש"ת אבל קול שניא נמצא בגמ' פלל לא הוי בכלל קול אחר דאטו אם שמע קול זמר בנתיים נאמר דהוי הפסק ועוד דאפשר דעיקר הסדרון הוא משום שמתכונן לצאת בו או דלמא דל"ש.

ג' יש להסתפק אם תקע קול אחר בינתיים בשופר פסול אי הוי הפסק דאפשר דשופר פסול דמי כמו דנפח בפיו ובנפח בפה בנודאי נראה דלא הוי הפסק דהא לא מצינו דדיבור בתוך הסדר דהוי הפסק [ומיהו אפשר דכמו דהוי הפסק לענין הברכה ולכן אסור לשוח בין תקיעות דמגושב לתקיעות דמעומד ה"נ הוי הפסק בתוך הסדר ועוד י"ל דבשופר פסול גרע מתקע בפה.

ד' ראוי להסתפק אם נאמר דשופר פסול גרע מתקע בפה י"ל לאידך גיסא דהא דכתבו הפוסקים דבאותו קול שצריך לתקוע אין קפידא אם תקע פמה פעמים כגון דעשה ב' תרועות זא"ז או ב' שברים זא"ז לא הוי הפסק להתקיעה שלאחריה מ"מ יש להסתפק אם עשה התרועה השניה בשופר פסול אפשר דהוי הפסק פינו דלא הנה יכול לצאת באותו התרועה הוי פקול אחר וכל זה ראוי לנו לבאר הלכה בעז"ה פפי אשר יורנו מן השמים וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אמן פן יהי רצון: תשובה הנה בעיקר הספק הראשון שכתבנו כבר נחלקו בו רבתינו הראשונים הובא דבריהם בטור בס"ס תק"ץ דכ' שם וז"ל ואם תקע ב' תשר"ת או ב' תש"ת או ב' תר"ת פהגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסי' מראש ג"פ והרמב"ן פתב שא"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו עכ"ל והנה במעשה דמגנצא שהובא ברא"ש פ"ד דר"ה סימן י"א מבואר דגם דעת הרמב"ן שם פהרמב"ן דהא דעת הרמב"ן שם דנה שעשה תרועה קודם שעשה השבר הג' הוי פקול אחר ואף שהנה עומד בסדר תשר"ת [ובאמת שהרא"ש חולק שם על הרמב"ן ז"ל בזה וס"ל דלא הוי הפסק פלל וא"צ לחזור פלל ע"ש] ולפיכך פסק שם דצריך לחזור ולתקוע תשר"ת ואעפ"כ פסק דב' תשר"ת הראשונים לא הפסיד פינו דלא שעה וא"כ משמע מדבריו ז"ל דאם שעה למ"ד דשהי' הוי הפסק צריך לחזור ולתקוע אף ב' תשר"ת הראשונים וכן משמע באמת בגמ' דחוזר לראש ומשמע דחוזר לכל התשע תקיעות אבל בלא שעה אף דהפסיק בקול אחר לא הוי הפסק רק לאותו הפסק משום דאין פאן פשוטה לאחריה אבל לראשונים לא הפסיד פלל וזהו ג"כ דעת הרמב"ן ז"ל ולדידהו הפסק קול אחר קיל משעה דאילו בשעה למ"ד דחוזר לראש הפסיד גם הראשונים ובהפסק קול אחר אינו מפסיד הראשונים ולדעתם אם הפסיק בקול אחר בין בבא של מלכיות לבבא של זכרונות או בין בבא של זכרונות לבבא של שופרות אינו קפידא פלל וכן מפנרש בר"ן בד"ה מתקוף לה רב עוירא דעיקר טעמו של הרמב"ן ז"ל הוא משום דאין פאן פשוטה לאחריה דהא תקע ביניהם תקיעה אחרת לשם מצוה ומשמע מדבריו ז"ל להדיא דלא משום הפסק קול אחר בין התקיעות רק דבאותו הסדר מפסיק מפני שהקול אחר מפסיק בין הפשוטה שלפניה להפשוטה שלאחריה וכן כ' הגר"א ז"ל בבבאוריו לשם דדעת הרמב"ן במעשה במגצ"א הנ"ל הוא פדעת הרמב"ן ז"ל דבשעה למ"ד חוזר לראש מפסיד גם הראשונים ובקול אחר אינו מפסיד לראשונים.

אָמַנְם פֿתב דַּרְבִּינוּ יואל הלוי חולק על הַרְאָב"ן וְדַעְתּוּ דַּמְפִּסִּיד גַּם הַרְאֲשׁוּנִים וְרֵאָזִיתוּ מִשְׁהָה לַמַּד דַּחֲזוֹר לְרֵאשׁ וּמָה שֶׁדָּחָה הַב"ח לְדַבְרֵיו דְּהֵלֵא קוּ"ל כַּר"י דְּשִׁהָה א"צ לְחֲזוֹר פְּבַר הַשִּׁיגוֹ הַגָּר"א ו"ל דְּכַוְנַת רַבִּינוּ יואל הוּא דַּמְדַּבְּרֵי ר' אַבְהוּ דַּס"ל דְּשִׁהָה חֲזוֹר לְרֵאשׁ אָנוּ לְמַדִּין לְדִידֵן בְּהַפְסֵק קוּל אַחַר דְּהַפְסֵק קוּל אַחַר לְדִידֵן מִסְתַּבְּרָא דְדַמִּי לְשִׁהָה אַלְיָבָא דַּר' אַבְהוּ וְנָה פְּשׁוּט.

שוב מְצַאֲתִי בְּאֹר זְרוּע בַּה' ר"ה שֶׁהֵבִיא שֵׁם בְּשֵׁם רַבִּינוּ יִצְחָק ב"ר אֲשֶׁר שִׁדְעָתוּ ג"כ דְּהַפְסֵק שֶׁל קוּל אַחַר מְבַטֵּל כָּל הַתְּקִיעוֹת שֶׁתִּקְעַע בְּתַחֲלֵלָה וְכַתּוּב דַּמְשׁו"ה תִּקְנֵנו חו"ל לְתַקְנֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת בְּתַחֲלֵלָה קוּדָם מוֹסַף מִשׁוּם דְּבַתְּקִיעוֹת שֶׁעַל סֵדֵר הַבְּרָכוֹת א"א לְצִאת בְּשׁוּם אֲנָפֵן וַא"א לְעִשׂוֹת שׁוּם תִּקְנָה וְעֵצָה שִׁיְהִיָּה יָכוֹל לְצִאת בּוּ וְז"ל בְּקוֹנָצֵר דְּהֵיִאָּה נְתָן דְּאַפִּילוּ הֵיִינוּ מִתְקַנְיִן לְתַקְנֵעַ בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה סֵדֵר שֶׁלְשֵׁתָן קִשְׁר"ק קִשְׁר"ק קַר"ק כָּל סֵדֵר דְּהַשְׁתָּא מַמ"נ בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה הוּא יוֹצֵא מִיַּד תְּרוּעָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה וּפְשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ מ"מ הִיָּה הַפְסֵק בֵּין הַתְּקִיעוֹת דָּאִם קִשְׁר"ק דִּיּוּ לְתַקְנֵעַ נִמְצָא מָה שֶׁתִּקְנֵנו קִשְׁר"ק וְקַר"ק הַפְסִיקוּ בֵּין קִשְׁר"ק שֶׁתִּקְעַע בְּבְרָכָה רֵאשׁוּנָה לְקִשְׁר"ק שִׁיְתַקַּע בְּשִׁנְיָיָה וְכֵן לְעוֹלָם א"א בְּלֵא הַפְסֵק כְּשִׁנְתַּקַּע קִשְׁר"ק קַר"ק וַא"ת נְתָן סֵדֵר שֶׁלְשֵׁתָן ג"פ מִכָּל סֵדֵר וְסֵדֵר עַל כָּל סֵדֵר וְסֵדֵר כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בִּישִׁיבָה ה"נ לֹא הִיָּה יוֹצֵא עַל סֵדֵר הַבְּרָכוֹת דְּבְרָכָה רֵאשׁוּנָה הִיָּה יוֹצֵא מִכָּל ט' תְּקִיעוֹת לְפִיכָּה הוּאִיל דַּא"א לְעוֹלָם לְצִאת עַל סֵדֵר הַבְּרָכוֹת הַתַּחֲלִילוּ לְצִאת בִּישִׁיבָה מִיַּד בְּנֵלָם וְשׁוּב לְתַקְנֵעַ בְּעַמִּידָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם חוֹבָה אֲלֵא כְּדִי לְעַרְבֵב הַשְּׁטֵן עַכ"ל הָאֹר זְרוּע בְּשֵׁם רַבִּינוּ יִצְחָק ב"ר אֲשֶׁר וַא"כ מְבֹאֵר מְדַבְּרֵיו דְּהֵדִיא דְּקוּל אַחַר פּוֹסֵל אֲפִילוּ בֵּין מַלְכוּת לְזַכְרוֹנוֹת וּלְפִיכָּה לֹא מִשְׁפַּחַת לְעוֹלָם דִּיתַקַּע עַל סֵדֵר הַבְּרָכוֹת וְלֹא יְהִיָּה הַפְסֵק קוּל אַחַר בֵּין מַלְכוּת לְזַכְרוֹנוֹת וּבֵין זַכְרוֹנוֹת לְשׁוֹפְרוֹת וַע"פ דְּבְרֵיו ו"ל גְּרָאָה לִי דְזָהוּ דְאַמְרִינוּ דְּהַתְקִין ר' אַבְהוּ בְּקִסְרֵי תְּקִיעָה ג' שְׁבָרִים וְכו' וְהֵיִינוּ מִשׁוּם דַּר' אַבְהוּ אֲזִיל לְשִׁיטָתוֹ דַּס"ל דְּשִׁהָיָה הֵי הַפְסֵק וַס"ל דְּכָל דְּהֵי הַפְסֵק חֲזוֹר לְרֵאשׁ וַא"כ קוּל אַחַר הֵי גַּמִּי הַפְסֵק וּלְפִיכָּה בְּעֵי ל' קוּלוֹת וַעַכ"פ חֲזִינוּ דְּבַסְפֵּק הַרְאֲשׁוֹן הַנָּ"ל נִחְלָקוּ בּוּ אַבּוֹת הַרְאֲשׁוּנִים ו"ל דְּהַרְמְב"ן וְהַרְא"ב בּוֹן סְבָרֵי דְלֵא הֵי הַפְסֵק רַק לְאוֹתוֹ הַסֵּדֵר שֶׁהַפְסִיק וּלְדַעַת רַבִּינוּ יואל וְרַבִּינוּ יִצְחָק בַּר אֲשֶׁר ו"ל מַפְסִיד גַּם הַסְּדָרִים הַרְאֲשׁוּנִים וְעַתָּה עַל מִי גְּסַמְוֵה לְהַלְכָה וְנ"מ טוּבָא לְהַלְכָה אִי רְאוּי לְחוּשׁ לְמַנְהַג הַשְּׁל"ה וְהוּא מְנַהֵג יְרוּשָׁלַיִם לְתַקְנֵעַ עֲשָׂרָה קוּלוֹת בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה כְּדִי לְצִאת לְכָל הַסְּפָקוֹת דָּאִם נֹאמַר כְּדַעַת רַבִּינוּ יואל וְרַבִּינוּ יִצְחָק ב"ר אֲשֶׁר אֵין זֶה תִּקְנָה שְׁהָרֵי מַפְסִיק בְּסֵדֵר תַּש"ת וְתַר"ת לְבֵין תַּשְׁר"ת שֶׁל מַלְכוּת לְהַתְּשַׁר"ת שֶׁל זַכְרוֹנוֹת.

וְהִנֵּה חִקְרֵתִי לְדַעַת דַּעַת שְׁאָר פּוֹסְקִים רֵאשׁוּנִים ו"ל בְּזָה וְהִנֵּה מְצַאֲתִי בַּעֲזוֹה לְגֵאוֹן אַחַד קַדְמוֹן וְהוּא בַּעַל הָעֵיטוֹר ו"ל שִׁדְעָתוּ ג"כ כְּרַבִּינוּ יואל וְרַבִּינוּ יִצְחָק בַּר"א הַנָּ"ל שַׁכ' בַּה' שׁוֹפֵר לְהַשִּׁיג עַל הַרִי"ף ו"ל שַׁכ' דַּמְשׁו"ה לֹא תִקְנֵנו עַל סֵדֵר הַבְּרָכוֹת ל' קוּלוֹת מְפָנִי שֶׁחָשׂוּ עַל טוֹרַח צִיבּוֹר וְכַתּוּב הַבַּעַל הָעֵיטוֹר דְּזָה לֹא נִהִירִי לִיָּה דַּמְסַתְּבָּרָא דְלֵא מְהִנִּי טוֹרַח הַצִּיבּוֹר לְזָה דְּהָא קוּ"ל כְּשֶׁהוּא שׁוֹמְעֵן וְכו' וּמְפָנִי טוֹרַח אֵין לְהַנִּיחַ לְעִשׂוֹת כְּהַלְכָתָה אֲלֵא שֶׁחָשׂוּ לְהַפְסֵק וְכו' שְׁאִם הֵיִינוּ תּוֹקְעִין מְעוֹמָד יֵשׁ לָנוּ לְתַקְנֵעַ קִשְׁר"ק וְקִשְׁר"ק וְקַר"ק בַּיַּחַד עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה וְהֵרֵי הַפְסֵק תַּש"ת וְתַר"ת בֵּין מַלְכוּת לְזַכְרוֹנוֹת וּבֵין זַכְרוֹנוֹת לְשׁוֹפְרוֹת וְכו' עַכ"ל הֵרֵי בְּהֵדִיא דְּעוֹמָד בְּשִׁיטָה אַחַת עִם ה"ר יִצְחָק ב"ר אֲשֶׁר הַנָּ"ל אָמַנְם בְּשִׁלְטֵי הַגְּבוּרִים כ' לְהֵדִיא לְהִיפֵּה בְּשֵׁם הַרִיא"ז וְז"ל פִּיצַד תּוֹקְעִין עַל סֵדֵר

הברכות אחר שגמר מלכיות תוקע תשר"ת תש"ת תר"ת וכן לזכרונות וכן לשופרות
עכ"ל ופשוט דדעתו פדעת הרמב"ן ז"ל הנ"ל.

וכ"כ הסמ"ק בעשין ש"ב בשם הריב"א ז"ל דהנהיג בכל פעם לתקוע קשר"ק קש"ק
קר"ק ואכן ר"ת ז"ל דהנהיג שלא לתקוע רק קשר"ק בכל סדר ס"ל דהפסק קול אחר
אינו פוסל בדיעבד ולא תיקון ר"א פה לענין לכתחילה וכמו שכתב בר"ן ולפי זה שלש
שיטות יש בדבר.

והנה בתחלה ראיתי להביא פאן מה שראיתי בליקוטי מהרי"ל שכתב דהמהרי"ל הנה
אומר במלכיות בפניט דארשת שפתינו מביט ומקשיב לקול תרועתינו משום שתוקעין
תשר"ת למלכיות אבל בזכרונות ושופרות הנה אומר לקול תקיעתינו משום דאין תוקעין
רק קש"ק וקר"ק ושם אינו יוצא ידי תרועה בכל אחד דדילמא גנח ויליל ולפיכך הנה
אומר לקול תקיעתינו כ"כ המהרי"ל והנה פשוט דהיינו לפי דעת הרי"ף והרמב"ם
שזכרונות ושופרות תוקעין תש"ת ותר"ת אבל לפי מנהגינו שאנו נוהגין פדעת ר"ת
ז"ל לתקוע הכל תשר"ת י"ל לקול תרועתינו בכלם.

אבל באמת נראה לי דאין קפינא בזה דהא בלשון חכמים גם תרועה בכלל תקיעה כמו
דאמרו שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא הרי דקרא לכולם תקיעות וכן בלשון
תורה הוא להיפך דעל תקיעות נמי אמר בלשון תרועה כמו דכתיב יום תרועה ינהיג לך
זכרון תרועה מקרא קנודש וכן מצינו בתהלים עלה אלהים בתרועה ונ"ל הטעם בזה
דהתורה קרי ליה בלשון תרועה המרומז על שבירת הלב ולעורר הלבבות לתשובה וכמו
דכתיב היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו וכן בגמ' אמרינו בר"ה פמה דכייף איניש
דעתיה מעלי ומשו"ה כתוב בלשון תרועה להורות דזה מבקש הקב"ה מאתנו אבל חז"ל
קראו בלשון תקיעות המרמז דהקב"ה ימלוך עלינו לטובה ויקבץ גליותינו ויהיה תחיית
המתים בב"א דזהו הטעם הט' והי' של תקיעות שופר שכתב רבינו סעדיה ושם פתיב
והנה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכו' וכתוב כל יושבי תבל וגו' וכתקוע שופר תשמעו
ולפיכך שם לא הוזכר תרועה לפי שלשון תרועה לא שייך רק היכא שבא השופר לעורר
לתשובה ולשבירת הלב אבל בשופר דלעתיד לא מצינו לשון תרועה וכן מצינו בחג
המצות דהתורה קראו חג המצות ונחז"ל קראו חג הפסח וכתב הגאון החסיד מו"ה לוי
יצחק ז"ל מברדיטשוב ונדפס במשניות בדפוס ווילנא בריש פסחים] משום דהקב"ה
משפח בשבחייהו דישראל ולפיכך קראו התורה חג המצות וישראל משפחין בשבחו
של הקב"ה ע"ש.

וכן על דרך זה י"ל פאן דהתורה פתבה מה שמנטל עלינו לעשות ונחז"ל פתבו מה שאנו
מבקשים מהקב"ה ועכ"פ אין קפינא בזה האיד לומר. וקצת הנה נ"ל לומר טעם עפ"ז
על מה דבמלכיות אומרים לקול תרועתינו ובזכרונות ובשופרות לקול תקיעתינו משום
דדבר ידוע מה שכ' התוס' והרא"ש בסוף ר"ה ליישב המנהג שנהגו אז לתקוע במלכיות
תשר"ת ובזכרונות תש"ת ובשופרות תר"ת.

ולכאורה הוא תרתי דסתרי ועוד דהיאך יוצאין ידי זכרונות ושופרות דדילמא גנח ויליל
ותי' התוס' והרא"ש דסמכו עצמן אמ"ד דס"ל דאחת מד"ת ושתיים מד"ס ולפיכך לא

חשו לחזור בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא מפני טורח ציבור אבל בזכרונות ושופרות דהם מד"ס לא חשו לספיקות ע"ש.

והיוצא מדבריהם דבסדר התפלה סמכו אמ"ד דשתיים האחרונים מד"ס וכבר פתחנו דבלשון תורה נקרא תרועות ובלשון חז"ל תקיעות ולפיכך פשוט דבמלכות דהוא מד"ת תקנו לומר תרועתנו פיון דאנו באין כעת לצאת ידן מצות שופר שלתורה תקנו לומר בלשון הפתוח אבל בזכרונות ושופרות שאנו באין לצאת ידי מצות שופר של סופרים תקנו ג"כ לומר הגוסס בלשון דברי סופרים ולפיכך אומרים לקול תקיעתנו דהוא לשון דברי סופרים: ואחר שביארנו מדברי התוס' והרא"ש דהראשונים סמכו אמ"ד דאחת מד"ת ושתיים מד"ס אפילו לקולא א"כ לא כ"ש שראוי לחוש להך מ"ד לחומרא מיהת וכיון שפן מ"מ ראוי לחוש ולהחמיר ולתקוע עשר קולות בכל סדר וסדר מאי אמרת דיהיה הפסק בין מלכיות לזכרונות מאי איכפת לן בזה הא מ"מ מ"ע של תורה אנו יוצאין כהלכתו אבל אם אין תוקעין רק תשר"ת גם אחת של תורה אין אנו יוצאין כהלכתו דדילמא גינוחי גנוח וקמפסקי תרועה בין שברים לתקיעה וכן להיפך והוה אמת דלפי זה בזכרונות בנודאי אין לתקוע רק תשר"ת דאל"כ הוי הפסק בין זכרונות לשופרות.

[ולענין יתר הספיקות שהערנו לעיל יבואר בהשמטות א"ה] והנלע"ד פתבתי בעז"ה: הלכות יום פפור סימן מא בעז"ה יום ד' ז' תשרי שנת תרו"ם לפ"ק. ראיתי להסתפק בחולה ביו"כ שאמזוהו הרופאים דסגי ליה שיאכל חצי שיעור והוא אכל כשיעור והתרו בו שלא יאכל כל השיעור אם היה חייב מלקות או לא אי נימא דהחצי שיעור הראשון שאכל היתר הוא והוי כמאן דלא אכל כלל ומה שאכל אח"כ באיסור אינו אלא חצי שיעור או דילמא דכיון דגמר האכילה אכל באיסור מצטרפין עם החצי שיעור הראשון לחייב אותו מלקות.

וכן יש להסתפק לענין חולה בשבת שאמזוהו דצריך לקצור בעבורו כחצי גרוגרות או לבשל ואח"כ קצרו או בשלו כגרוגרות והיה בשגגת שבת או בשגגת מלאכה אי חייב חטאת או לא וכן ביוה"כ ג"כ יש להסתפק לענין חטאת אם אכל בשוגג.

ולכאורה נ"ל דתליא אי פיקוח נפש דחוי הוא אצל שבת או דהותרה דאם נימא דהותרה לא שיהיה לצרף כלל דהוי כמו דאכל בערב יוה"כ כחצי שיעור ובלילה השלים כשיעור בתוך שיעור אכילת פרס דנודאי לא מצרפינו דמעיקרא היתר גמור הוא אבל אם נימא דדחוי הוא נמצא דמעיקרא נמי איסור מקריא רק שדחה אצל החולה וא"כ יש לומר דשפיר מצרפינו.

ושוב עלה בדעתי לומר דגבי יוה"כ אפילו אם נימא דהותרה מצרפינו דהא באמת בתורה לא פתיב שיעורא כלל רק דהעיקר תליא באם אכל כשיעור המבטל העינוי חייב ורק דחז"ל קבלו דככותבת הגסה הוא דבר המבטל העינוי וא"כ כי אכל מתחילה כחצי שיעור הרי לא נתבטל העינוי מיניה והרי הוא מעונה כמו שהיה קודם האכילה [והא דאסרה התורה לאכול חצי שיעור הוא משום דחזי לאצטרופי וחששה התורה שמה שילם ויאכל כשיעור בתוך אכילת פרס אבל באמת בחצי שיעור גופא אין כאן ביטול העינוי כלל] וא"כ כשאוכל אח"כ חצי שיעור השני ומבטל בזה העינוי למה לא יהא חייב פרת על חצי שיעור זה דהא אצלו שפיר אכל חצי שיעור מתבטל העינוי גביה בחצי שיעור

וקרינא ביה והנפש אשר לא תעונה וגו' ובאמת שגם באכל בעוה"כ סמוך לצאת הכוכבים לעת ערב פחות מפשיעור ועדיין הוא בעינוי כמו קודם האכילה ואח"כ לאחר צאת הכוכבים השלים עד פשיעור וביטול העינוי אפשר דג"כ חייב דהא התורה תלה בפשיעור עינוי לגבי אדם וגבי אדם פנה שיעור ביטול העינוי הוא בכל שהוא ואין לומר דהתורה לא חילקה בין עינוי לעינוי וכיון דבכל אדם לא נתבטל העינוי רק בפותבות לעולם אינו חייב רק באוכל בכפותת ביו"כ גופא ולא חילקה התורה בין אדם לאדם ובין מעשה למעשה.

דקא לימא פלל דא"כ מאי מקשינן ביומא (דף פ ע"ב) כו"ע בכפותת ועוג מלך הפשן בכפותת והוצרך לתרץ דגם בעוג מלך הפשן מיומב דעתיה בכפותת ומיהו כו"ע טובא ועוג מלך הפשן פורתא.

ולכאורה מאי קושיא דילמא התורה לא חילקה בין אדם לאדם והתורה לא דברה רק על הרוב וכיון דברוב בני אדם מיתבא דעתיהו בכפותת גם עוג מלך הפשן חייב אלא ע"כ דס"ל להש"ס פיון דהתורה תלה בעינוי אין סברא לחייב עוג מלך הפשן בכפותת מחמת שלשאר בני אדם יש ביטול העינוי וכן גבי שתיה משערינן באמת כל אדם בדידיה ועוג מלך הפשן בעינוי פמלא לוגמיו דידיה וא"כ אף אנו נאמר להיפך דאם משפחת לה דבפחות מפשיעור ג"כ איכא ביטול העינוי כגון שאכל עוה"כ פחות מפשיעור או שהיה חולה ואמדהו דסגי ליה בפחות מפשיעור דהפחות מפשיעור היה היתר ואח"כ השלים לכשיעור דחייב מלקות.

ולכאורה נ"ל להביא ראיה לזה מהא דמקשה בריש יוה"כ אסור ענוש פרת הוא ומתרץ דלא נצרכה אלא לפחות מפשיעור ומקשינן הניחא לר"י אלא לר"ל מאי איכא למימר ולכאורה הא גם לר"ל איכא לתרוצי דלעולם מייירי באכל פשיעור ומ"מ לא פסיקא קא ליה למתני דאיכא פרת דקא זימנין משפחת לה דאכל פשיעור ואעפ"כ ליכא פרת כגון דהיה חולה ואמדהו לפחות מפשיעור ואכל פשיעור דאיסור איכא וכרת ליכא אלא ונדאי דבכה"ג גם פרת איכא.

ומיהו הא בנרפתא היא דמידי איירינן אלא לר"ל דס"ל דחצי שיעור מותר ולר"ל לא מצי לאוקמא בכה"ג די"ל להיפך דלא מקרי רק חצי שיעור פיון דמעיקרא היתרא הנאי ולר"ל חצי שיעור מותר הוא.

ומיהו איכא לאתויי קצת סייעתא לזה מהא דמקשינן שם בהא דתנו שבועה שלא אוכל גבלות וטרפות ואכל חייב ומקשינן והלא מושבע מהר סיני הוא והוצרך ר"י לתרץ במפרש חצי שיעור והלא בפשיטות איכא למימר דמייירי בנשבע סתם ורק דהיה חולה ואמדהו דצריך לאכול חצי זית בשר ולא היה רק בשר גבלה ובכה"ג חל שבועה גם על פזית גבלה דקא חצי זית מותר לו לאכול ואידך חצי זית הוי חצי שיעור ועל חצי שיעור הא חל שבועה ואמאי צריך לאוקמא דנשבע על חצי שיעור ואכל פחצי שיעור אלא ונדאי פיון דחצי שיעור השני איסורא הוא מצטרפינן להחצי שיעור הראשון ומיהו גבי גבלה לא שייך הסברא הנ"ל שפכתנו גבי יוה"כ דקא אכילה פתיב ופחות מפזית לא מקרי אכילה ומיהו שייך הסברא הראשונה שפכתנו דאיסורים דחוי הוא אצל פיקוח נפשות והלכך מצרפינן.

וכן נ"ל לומר גבי סנפה דתנן דאוכלין ושותין עראי חוץ לסנפה והיגו פביצה היגו דמותר לאכול פביצה חוץ לסנפה משום דאינה אלא אכילת עראי והתורה לא חייבה לאכול בסנפה רק בקובע עצמו לאכול אבל אם התחיל לאכול בסנפה ואכל פביצה ואח"כ השלים אכילתו חוץ לסנפה עד שאכל פשיעור קביעות ביטל מ"ע דסנפה ואף דבאותה אכילה שאכל חוץ לסנפה אין בו פשיעור קביעות מ"מ הרי גמר סעודתו חוץ לסנפה ומצטרפין מה שאכל בסנפה ג"כ וג"כ מטעם הנ"ל דהרי בתורה לא פתיב שיעור פלל רק מדכתיב תשבו ודרשינן תשבו פעין תדורו ואכילת עראי אינו מקפיד לאכול בביתו אבל בשנקבע עצמו לאכול אכילת קבע כל משהו שבו מקרי קביעות ומיהו אכילה הראשונה י"ל דלא יאכל עוד אבל בגמר האכילה דעכשיו ידעינן דאכל סעודת קבע בנודאי אסור לאכול חוץ לסנפה.

ואם נאמר פן יסתלק מה שתמה הר"ן דהיכי ילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות דבליגה הראשונה חייב לאכול בסנפה הא עיקר חיובא הוא פזית וכזית לא פעי סנפה והוציא מזה דאכילה דמצנה שאני והמצנה מחשב אותה לקבע.

ואכן לפי הנ"ל לק"מ די"ל דילפינן דהפזית פעי סנפה היגו אם אכל קודם צאת הכוכבים פחות מפשיעור קביעות והפזית משלים לפשיעור קביעות ובכה"ג חייב בסנפה באמת פיון שע"י הכזית נשלם הקביעות.

ועוד נ"ל ליישב קושית הר"ן די"ל דהא דאכילת עראי מותר היגו מדכתיב תשבו פעין תדורו וזהו בכל ימי החג אבל בליגה הראשונה דמפקינן מג"ש י"ל דגם אכילת עראי חייב דהא לא נפיק מתשבו פעין תדורו פלל ומדע דהא גם מצטער חייב בליגה הראשונה וכמו דאיתא בכל בו ובשו"ע סי' תרל"ח וגם בחז"ל דפטור משמע דהטעם משום תשבו פעין תדורו וכמו דמבואר בחידושי הרשב"א ז"ל ודברי השו"ע דנראה דמחלק בין מצטער לחולה לענין זה צ"ע ועי' באלהיו רבא ודוק].

ושוב ראיתי לענין הספק הנ"ל די"ל דאפילו בתחילת האכילה מ"מ אם בדעתו לקבוע סעודה כל פזית וכזית נחשב מן הקביעות וצריך סנפה דכיון דבדעתו להשלים לסעודת קבע נחשב כל מה שאוכל לאכילת קבע וזה נ"ל פשוט להלכה: ולענין מה שפיתנו לעיל לענין אם השלים בגליל יוה"כ לפשיעור פכותרת אי חייב או לא נראה לכאורה להביא ראיה מהא דאמר ר"י ביומא שם דחצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאצטרופי ופירשו כל המפרשים ז"ל דר"ל דחיישינן שמא יאכל מיד בתוך אכילת פרס עוד חצי שיעור ואז יהא חייב מלקות לפיכך חצי שיעור הראשון נמי איסור והוציא מזה הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל דאוכל חצי פזית חמץ בשביעי של פסח לעת ערב באופן שאין פנאי לאכול עוד מותר מן התורה לאכול דאז לא חזי לאצטרופי אמנם הדבר תמוה דא"כ פשהיה במדבר וידוע לו שלא יגיע לו עוד חצי שיעור הכי תעלה על דעתך דכה"ג מותר לאכול מן התורה והיכן מצינו חילוק בזה ועוד לדעת הסוברים דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ למה חצי שיעור אסור מן התורה משום דחצי לאצטרופי הלא אינו אלא ספק והתורה הא לא חששה לספק ולכן לולי דבריו ז"ל הייתי אומר דר' יוחנן מביא ראיה דמוטל איסור תורה על כל משהו ומשהו של האיסור דאם נימא חצי שיעור מותר א"כ היאך חייב באוכל הכזית פורתא פורתא בזה אחר זה הא כל משהו ומשהו שאוכל היתר

הוא וְלָמָּה חָיִיב אִם אוֹכֵל פְּשִׁיעוֹרֵאֵלָא ש"מ דְּכָל מְשֻׁהוּ וּמְשֻׁהוּ אִיסוּר הוּא אֵלָא דְמַלְקוּת לִיכָא עַד שְׂיֵאכֵל פְּשִׁיעוֹר וּמְשׁו"ה שְׁפִיר מְצֻטְרָף [וְהָעֲרָנִי לְסִבְרָא זֹו פְּבוּד יְדִידֵי הָרַב הַגָּאוֹן מו"ה ר"ש לֹוּבְצַעַר נ"י מ"ץ דפ"ק וְוִילְנָא] וְרֵאָיָה גְדוּלָּה לְזֶה מְהֵא שְׁפַתְבִּי הָרַמְבַּ"ם ז"ל דְּאִיסוּר לְגִזְוֹל אֲפִילוּ כ"ש מֵה"ת וְכַתְּבֵהּ ה"ה ז"ל מְשׁוּם דְּקִי"ל דח"ש אִיסוּר מֵה"ת וְאִם נִימָא דְהַפְּרִישׁ דְּחֻזֵי לְאַצְטְרוּפִי אִם יֵאכֵל אַחַר פֶּה בְּתוּף אֲכִילַת פֶּרֶס א"כ בְּגִזְוִילָה הָא לֹא חֻזֵי לְאַצְטְרוּפִי פְּלֵל דְּהָא תִּיכְף פְּשִׁעוֹל ח"ש כְּבָר מְחִלוּ הַבְּעָלִים אֵלָא וּנְדָאֵי כַּמְש"כ בַּעֲז"ה.

וְאִם אָמַת כֵּן הוּא בְּכַוְנַת דְּבָרֵי הַש"ס מַעֲתָה יֵשׁ לָנוּ רֵאָיָה גְדוּלָּה וּפְשִׁיטוּת לְעֵינֵיךָ הַסֵּפֶק הַנ"ל דְּכִינּוֹן דְּחֻזִּינּוּ מְדַבְּרֵי הַש"ס דְּחִיּוּב מַלְקוּת לֹא בָּא אֵלָא אֵלָא מְשׁוּם שְׁמוּנָח אִיסוּר עַל כָּל מְשֻׁהוּ וּמְשֻׁהוּ וְא"כ בְּאוֹכֵל בְּעָרְב יוה"כ סְמוּךְ לְחַשְׁיכָה חֻזֵי שְׁפִיעוֹר לֹא שְׁיִיךְ שְׁיִצְטְרָף עִם הַחֻזֵי שְׁפִיעוֹר שְׂיֵאכֵל אַח"כ דְּהָא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה זְמַן הֵיטֵר הוּא וְכֵן בְּחוּלָה שְׂאֵכֵל חֻזֵי שְׁפִיעוֹר ג"כ לְדַעַת הַסּוֹבְרִים דְּפַקוּחַ נִפְשׁ הַהִתְרָה אֲצֵל חוּלָה א"כ הַחֻזֵי שְׁפִיעוֹר שְׂאוּכֵל אִינוּ אֲכִילַת אִיסוּר אֵלָא אֲכִילַת הֵיטֵר וְאִינוּ מְצֻטְרָף.

וּמִיָּהוּ לְפִי מָה שְׁפַתְבְּנוּ לְעִיל דְּגַבֵּי יו"כ עֵינֵיךָ הַחִיּוּב הַמְשֻׁהוּ הָאֲחֵרוֹן נִדְחָה רֵאָיָה זֹו דְּהָא אֲפִשֵׁר דְּגַבֵּי יו"כ לֹא צְרִיךְ צִירוּף פְּלֵל לְמְשֻׁהוּ אַחֵרוֹן וְדוּק. וְנִרְאָה לִי רֵאָיָה לְזֶה מְהֵא דְמַקְשִׁינּוּ כְּזִית אֲכִילַת פֶּרֶס וְכּוֹתֶבֶת בְּכַדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס וְלִכְאוּרָה מֵאֵי קִשְׂיָא הָא בְּשְׁפִיעוֹר כְּזִית לֹאוּ בְּיִתּוּב הַדַּעַת תִּלְיָא מִלְתָּא דְּהָא גַם בְּכְזִית לִיכָא יִיתּוּב דַּעַת וְרַק דְּהִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינֵי דְּכָל אִיסוּרֵי מְאָכְלוֹת שְׁפִיעוֹרָן בְּכְזִית דְּפַחוֹת מְכְזִית לֹא מְקַרֵי אֲכִילָה וְהִלְכָּךְ בְּתוּף אֲכִילַת פֶּרֶס נִחְשֵׁב כְּאֲכִילָה אַחַת וּמְצֻטְרָפִי וּבִיּוֹתֵר מְאָכִילַת פֶּרֶס נִחְשֵׁב כַּב' אֲכִילוֹת וְלֹא מְצֻטְרָפִי וּבְכָל חֻזָּא וְנִחְדָּא לִיכָא כְּזִית וְא"כ מֵאֵי מְקַשָּׁה מְכּוֹתֶבֶת דְּמָה בְּכָף דְּאִיכָּא יְתוּבָא דַּעֲמָא בְּיוֹתֵר מְכַדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס מ"מ פִּינּוֹן דְּנִחְשֵׁב כַּב' אֲכִילוֹת בְּכָל חֻזָּא וְנִחְדָּא לִיכָא שְׁפִיעוֹרָא וְלָמָּה הִנְצְרָךְ לְתִירוּץ דְּקִים לְהוּ לְרַבְּנָן וְכו' וְע"כ דַּצ"ל דַּס"ל לְהַגְמָ' בְּפְשִׁיטוּת דְּגַבֵּי יוה"כ עֵינֵיךָ בְּיִתּוּב דַּעַת תִּלְיָא מִלְתָּא וְאֵי מְשַׁכַּחַת לָהּ יְתוּב דַּעַת בְּפַחוֹת מְכְשִׁיעוֹר ע"י אֲנֹפֶן שְׂיִהִיָּה בֵּין שְׂאֵכֵל עִוְיָה"כ אוּ בְּחוּלָה שְׂאֵכֵל בְּפַחוֹת מְכְשִׁיעוֹר אוּ שְׂאֵכֵל חֻזֵי שְׁפִיעוֹר וְשָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס דְּלֹא נְצֻטְרָף הָאֲכִילָה שְׂאֵכֵל מְקוּדָם ס"ל לְהַגְמָ' דְּוּנְדָאֵי חָיִיב אֲפִילוּ עַל פַּחוֹת מְכְשִׁיעוֹר דְּכִינּוֹן דְּמַבְטֵל הָעֵינּוּי בְּזֶה קְרִינָא בִּיָּה וְהַנְּפֵשׁ אֲשֵׁר לֹא תַעֲוֹנָה וְלָכֵן מְקַשָּׁה דְּבַכּוֹתֶבֶת לָמָּה פְּטוּר בְּיוֹתֵר מְכַדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס וּמְתַרֵץ דְּקִים לְהוּ לְרַבְּנָן דְּבִיּוֹתֵר מְכַדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס לֹא מְיִיתְבָּא דַּעֲמָיָה: וְעוֹד רֵאָיָה דְּהָא בְּלֹא"ה קִשְׂיָה לְהִנְפֹּךְ דְּדִילְמָא גַם בְּתוּף שְׁפִיעוֹר אֲכִילַת פֶּרֶס לִיכָא יְתוּבָא דַּעֲמָיָה וּמִנ"ל לְהַכְרִיחַ מְשִׁיעוֹר כְּזִית דְּבְתוּף אֲכִילַת פֶּרֶס אִיכָּא יְתוּבָא דַּעֲמָיָה וְאֵעִפ"כ מְצַרְפִּינּוּ מְשׁוּם דְּנִחְשֵׁב כְּחֻזָּא אֲכִילָה וּכְמוֹ בְּכְזִית לְעַנְנֵי שְׁאָר אִיסוּרֵין אֵלָא ע"כ דְּגַבֵּי יוה"כ אִין סְבָרָא דִּיהָא חָיִיב אַף בְּדָבָר דְּלִיכָּא יְתוּבָא דַּעֲמָיָה דְּהָא בְּאֵכֵל דְּבָרִים שְׂאִינָם רְאוּיִין לְאֲכִילָה פְּטוּר וּמִיָּהוּ עֲזִינּוּן קִשְׂיָה דְּמֵאֵי מְקַשָּׁה מְכְזִית דְּהָא הֵתֵם לִיכָּא יְתוּבָא דַּעֲמָיָה פְּלֵל וְהַדְּבָר צ"ע: סִימָן מַב לְכַבּוּד מֵר אַחֵי הָרַב הַגָּאוֹן הַמְּפֹרָסִים וְכו' סִגְוֵן הַפְּהִינִים מוה' בְּצֵלָאֵל הַפְּהֵן מ"יץ דפ"ק וְוִילְנָא.

בְּאִתִּי לְהַשִּׁיבּוּ ע"ד אֲשֵׁר תָּמָה עַל הָרַמְבַּ"ם ז"ל בְּהַלְכוֹת עֲבוּדַת יוה"כ שְׂלֵא הִבִּיא הַדִּין שְׁנַחֲלֵקּוּ בּו ר' יְהוּדָה וּר"ש אֵי וְוִידוּי שְׁלֵ שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מְעַכֵּב דְּלֹר"י דְּהִלְכְתָּא פְּנוּתָיָה לְגַבֵּי ר"ש לֹא מְעַכֵּב דִּיעֲמַד חֵי לְפָנֵי ד' לְכַפֵּר עָלָיו קִאֵי אַפְפָּרָה שְׁלֵ שְׁעִיר הַפְּנִימִי וְלֹא

אפפרת דברים [ומיהו צ"ע על הברייתא (יומא ל"א ע"ב) דיליף שם דקרא דוכפר בעדו ובעד ביתו דכתיב גבי פרו היינו פפרת דברים מג"ש דשעיר המשלח דכתיב שם לכפר עליו והתם בנודאי היינו פפרת דברים והיינו ע"כ כר"ש וכמו שפכת שם התוס' ישנינו וכמו שאמר לי כת"ר נ"י וזהו דבר תימה דבתו"כ על קרא הג"ל ג"כ איתא בהאי לישנא וכל לשון הברייתא שם הוא לשון התו"כ בפ' אחריו על הך קרא גופיה וידוע דסתם ספרא היינו ר"י ור"י הא סבר להיפך וצע"ג] ולע"ד לא קשה מידי דהא ברפ"ק דיומא אמרינו דלמ"ד המילואים כל הפתוב בהן מעכב בהן סמיכה מעכבה בהן אבל למ"ד דכל שאינו מעכב לדורות אינה מעכבת גם במילואים סמיכה לא מעכבה וכן קיי"ל להלכה דלדורות סמיכה לא מעכבה לד"ה ומשמע דאף בקרבן ציבור דאל"כ מ"ט דלא מעכבה במילואים דהא מילואים קרבן ציבור הוא וכל שמעכב לדורות בנודאי הי' מעכב במילואים לדברי הפל וע"כ דבציבור נמי סמיכה לא מעכבה וידוע דלא גמירי רק ב' סמיכות בציבור סמיכה של פר העלם וסמיכה של שעיר המשלח וכדאמרינו במנחות ד' צ"ב אליבא דר"י ע"ש וכיון דהסמיכה עצמה של שעיר המשלח לא מעכבה כ"ש הווידי דהא הווידי בעת הסמיכה הוא וכמו דכתיב בתורה וסוף אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר חזי והתנדף עליו והסמיכה והווידי הפל מצוה אחת היא וכיון דסמיכה לא מעכב ממילא הווידי נמי לא מעכבי ומעתה לא הוצרך רבינו הגדול להביא זה פיו דכבר פסק בפ"ג מה' מעשה קרבנות הל' י"ב דסמיכה לא מעכב ולא חילק בין סמיכה דקרבנות יחיד ובין סמיכה דקרבנות ציבור ממילא ידעו דהסמיכה של שעיר המשלח ג"כ לא מעכב וממילא ידעו גם על הווידי: ומה שהעיר כת"ר נ"י עוד דלמה לא הנה ווידי גם בשעיר הפנימי על טומאת מקדש וקדשיו וכמו בפר דהי' ווידי על טומאת מקדש וקדשיו של הפהגים אף קושיא זו אינה רק לר' יהודה בסופ"ק דשבועות דהווידי של הפר ג"כ הי' על טומאת מקדש וקדשיו אבל על שאר עבירות כולם נתפשו בשעיר המשלח אבל לר"ש שם דהווידי של הפר הי' על שאר עבירות לק"מ דבשאר עבירות הווידי של שעיר המשלח מכפר על ישראל ולא צריך ווידי דשעיר הפנימי] במח"כ נראה דלק"מ דהא גמירי דשתי סמיכות בציבור ותו לא וכיון דליכא סמיכה ליכא ווידי אבל הפר הוא קרבן יחיד ולפיכך הנה ווידי ובכל קרבנות יחיד הנה הווידי בעת הסמיכה וכמו דאמרינו ביומא ד' ל"ג ומתנודה על עולה עון עולה ועל חטאת עון חטאת ולא גרע הפר של כה"ג משאר חטאת יחיד וקצת צ"ע דלמה צריך ללמוד בג"ש דכפר היינו פפרת דברים תיפוק ליה דהא בכל החטאות הנה צריך ווידי בעת הסמיכה והווידי זה דאורייתא הוא וכמו שכ' הרמב"ם בה' תשובה דמ"ע מה"ת להתנודות על הקרבן דכתיב איש או אשה פי יעשו מכל חטאת האדם והתנדו את חטאתם אשר עשו וכיון דדם הפר מכפר על טומאת מקדש וקדשיו ממילא צריך להתנודות על עון זה בעת הסמיכה אבל לפי מש"כ לעיל בשם התוס' ישנינו דברייתא זו ע"כ ר"ש היא נחא דהא ר"ש סבר דהווידי הנה מכפר על שאר עבירות ולא דמי לכל הווידיים של קרבנות יחיד דכפרה אינו אלא בדם והווידי הנה משום דהמצוה להתנודות על הקרבן והלכך לא מצוינו בשום מקום בתורה דהווידי נקרא כפרה משום דאינו מכפר באמת וגם לא הווידי בפירוש בתורה דצריך להתנודות בעת הסמיכה משום דהתורה סמכה על קרא דהתנודה אבל בפרו של אהרן דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו דקרי ליה רחמנא כפרה ס"ל לר"ש

דהווידי עֲצָמָה הָיָה מְכַפֵּר לְבַד הַדָּם דְּהָדָם הָיָה מְכַפֵּר עַל טוֹמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשׁוֹ וְהוֹוִידי הָיָה מְכַפֵּר עַל שְׂאֵר עֲבִירוֹת וְהִלְכָהּ שְׁפִיר צָרִיף לְלַמּוֹד מְשַׁעֵיר הַמְשַׁתְּלַח פְּלוֹמֵר דְּכִמוּ בְּשַׁעֵיר הַמְשַׁתְּלַח הוֹוִידי עֲצָמוּ מְכַפֵּר ה"נ בְּפֶר וּשְׁנֵי הוֹוִידיִם עַל שְׂאֵר עֲבִירוֹת אִף דְּזָה עַל הַפְּהָגִים וְזָה עַל יִשְׂרָאֵל אֲבָל לר"י לֹא יִלְיָף בְּאֲמַת מְשַׁעֵיר הַמְשַׁתְּלַח מִתְּרֵי טַעְמֵי דְחֻדָּא דְקָרָא דְלְכַפֵּר עָלָיו דְּכִתִּיב גַּבִּי שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח לֹא קָאֵי עַל הוֹוִידי רַק עַל הַדָּם שְׁל שְׁעִיר הַפְּנִימֵי וְעוֹד דְּלִדְיָהּ לֹא צָרִיף לְלַמּוֹד דְּצָרִיף פְּפֶרֶת דְּבָרִים דְּפְשִׁיטָא דְלֹא גִרַע מְפֵל הַחֲטָאוֹת הַיְחִיד דְּצָרִיף וּוִידי: וּנ"מ לְדִינָא נ"ל לְעִנְיָן אִי הוֹוִידי שְׁל הַפֶּר מְעַכְב דִּלְר"י לֹא מְעַכְב כְּמוּ שְׂאֵר סְמִיכָה דְאִינוּ מְעַכְב הַסְּמִיכָה וְלֹא הוֹוִידי אֲבָל לר"ש דְּהוֹוִידי עֲצָמָה מְכַפֵּר פְּפֶרָה בְּפִנֵּי עֲצָמוּ בְּנוֹדָאֵי מְעַכְב כְּמוּ דָם הַפֶּר עֲצָמוּ.

וּבְזָה שְׁפֶתְבְּתֵי יֵשׁ לֹמֵר פְּרַפְרַת אַחַת בְּמָה דְּנִחְלָקוּ ר"י וּר"ש בְּקָרָא דִּיעֲמַד חֵי לְפִנֵּי ה' לְכַפֵּר עָלָיו דִּר"י ס"ל דְּהוֹוִידי אִינוּ מְעַכְב וְהָא דְכִתִּיב יַעֲמַד חֵי לְכַפֵּר עָלָיו קָאֵי עַל דְּמוּ שְׁל שְׁעִיר הַפְּנִימֵי וּר"ש דְּרִישׁ לִיה לְוִוִידי שְׁל שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח וּס"ל בְּאֲמַת דְּהוֹוִידי מְעַכְב נ"ל דִּי"ל בְּפְשִׁיטוֹת דְּלִשְׁיטְתִּיָּהּ אֲזִילֵי דְבְּמִנְחוֹת (דָּף צ"ב) פְּלִיגֵי שְׁם ר"י וּר"ש בְּבְרִיָּתָא בְּב' הַסְּמִיכוֹת דְּגִמִּירֵי דְאִיפָּא גַבִּי קְרַבְנוֹת צִיבּוֹר מִי הֵם דִּר"ש ס"ל דְּב' הַסְּמִיכוֹת הֵם פֶּר הָעֵלָם שְׁל צִיבּוֹר וּשְׁעִירֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּר"י פְּלִיג וּס"ל דְּשְׁעִירֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים אֵין בְּהֵם סְמִיכָה וְאֵת מִי אֲבִיא תַחְתִּיָּהֶם שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח וְאָמַר לוֹ ר"ש דְּהָאִיף אֲפִשֵׁר דְּשְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח בְּכָלֵל הַב' סְמִיכוֹת הָא סְמִיכָה אִינוּ אֲלֵא בְּבַעֲלִים וְזָה אֶהְרֹן וּבְנָיו סוֹמְכִין בּו [וּמִיָּהּ תִּיבַת וּבְנָיו בְּגַמ' שְׁם צ"ע דְּהָא לֹא סְמָךְ עָלָיו אֲלֵא הַכָּה"ג בְּלְבַד וְאוּלֵי דִר"ל אֶהְרֹן בְּדוֹרוֹ וּבְנָיו ר"ל הַפְּהָגִים הַגְּדוֹלִים שְׁעֲמָדוּ אַחַר אֶהְרֹן וּמִיָּהּ לְשׁוֹן הַגַּמ' אִינוּ סוֹבֵל פִּי זָה וְעִדְיִין צ"ע] וּר"י הִשִּׁיבּוּ אִף זָה אֶהְרֹן וּבְנָיו מִתְּפַרְיִין בּוּ וּר"י לְשִׁיטְתוֹ אֲזִילֵי דְגַם הַפְּהָגִים הָיָה לְהֵם פְּפֶרָה בְּשַׁעֵיר הַמְשַׁתְּלַח בְּשְׂאֵר עֲבִירוֹת וְהִיֻצָּא לְנוּ מִשְׁם דִּר"י סְבַר דְּסְמִיכָה זֹו שְׁל שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח הָיָה כְּמוּ כָּל הַסְּמִיכוֹת וְנִחְשָׁב מִב' הַסְּמִיכוֹת שְׁהָיָה בְּצִיבּוֹר וּכְיִוֹן דְּקִי"ל דְּסְמִיכָה לֹא מְעַכְב גַּם סְמִיכָה זֹו לֹא מְעַכְב וּמִמִּילָא גַם הוֹוִידי לֹא מְעַכְב וְהוֹוִידי הָיָה כְּמוּ בְּכָל הַקְּרַבְנוֹת יְחִיד שְׁהָיָה מִתְּנֻדָּה עָלָיו עַל הַחֲטָא שְׁמִבִּיא הַקְּרַבֵּן עָלָיו וְהָא דְּהוֹצֵרָה הַתּוֹרָה לְפָרֵשׁ זָה מִשּׁוּם דְּבְּצִיבּוֹר לֹא מְצִינוּ סְמִיכָה עַל כָּל הַחֲטָאוֹת שְׁהָיוּ מְבִיאִין בִּר"ח וּבְרַגְלִים קִמ"ל הֵכָא דְּהָכָא בְּעֵי סְמִיכָה וְגַם וּוִידי אֲבָל אִינוּ מְעַכְב וּמִמִּילָא צ"ל דִּלְר"י ע"כ דְּהוֹוִידי לֹא הָיָה בָּא לְכַפֵּרָה רַק דְּמִצְוָה לְהַתְּנוּדוֹת דֹּא"ל"כ לְמָה בְּאֲמַת אִינוּ מְעַכְב וּצ"ל דִּס"ל לר"י דְּשַׁעֵיר הַמְשַׁתְּלַח בְּעֲצָמוּ מְכַפֵּר בְּלֹא הוֹוִידי וּלְפִיכָה צָרִיף ר' יְהוּדָה לְפָרֵשׁ קָרָא דְּלְכַפֵּר עָלָיו קָאֵי אֲדָם שְׁל שְׁעִיר הַפְּנִימֵי דְּלִיכָא לְפָרֵשׁ אֲוִוִידי שְׁל שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח כְּאוּ דְּדְרִישׁ ר"ש דְּהָא אִינוּ מְכַפֵּר כָּלֵל אֲבָל ר"ש לְשִׁיטְתוֹ דִּס"ל דְּלֹא הָיָה סְמִיכָה כָּלֵל דְּהָא סְמִיכָה אִינוּ אֲלֵא בְּבַעֲלִים וּצ"ל דְּגִזָּה"כ הוּא הֵכָא דְּבְּעֵי סְמִיכָה מִשּׁוּם דְּהָיָה וּוִידי וְעִיָּקֵר הַמִּצְוָה הָיָה הוֹוִידי וּמִמִּילָא הָיָה צָרִיף לְסַמּוֹךְ וְהִלְכָהּ שְׁפִיר מְעַכְבָּא דְּבְּסְמִיכָה אִיפָּא קָרָא דְּלֹא מְעַכְבָּא אֲבָל הֵכָא לִיכָּא מִיעוּטָא וְעוֹד כִּיּוֹן דְּהוֹוִידי הָיָה לְכַפֵּר שְׁפִיר מְעַכְבָּא כְּמוּ פְּפֶרָה דָּדָם דְּמְעַכְבָּא וּלְפִיכָה דְּרִישׁ לְקָרָא דְּלְכַפֵּר עָלָיו דְּקָאֵי עַל שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח וְזָה פְּפֶתוֹר וּפְרַח: וְע"פ מִש"כ יִתְיַשְׁב לְנוּ עוֹד דְּקָדוּק נְכוֹן דְּבְּרִיָּתָא דְּשְׁבוּעוֹת י"ג דִּר"י אָמַר שְׁמִתְּכַפְרִין בְּשַׁעֵיר הַמְשַׁתְּלַח וְלֹא הַזְּכִיר הוֹוִידי וּר"ש הַזְּכִיר הוֹוִידי וְאָמַר כְּשֵׁם שְׁוִוִידי שְׁל שְׁעִיר הַמְשַׁתְּלַח מְכַפֵּר אֲבָל לְפִי מִש"כ גִּיחָא דִּר"י ס"ל

בְּאֵמֶת דְּהוֹנוּדוּי אֵינוֹ מְכַפֵּר רַק הַשְּׁעִיר בְּעֶצְמוֹ וְהַיּוֹצֵא לָנוּ מִדְּבָרֵינוּ דַּנִּי מִבֵּין לַר"י וּבֵין ר"ש בַּה' דְּבָרִים לַר"י הוֹנוּדוּי שֶׁל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח אֵינוֹ מְכַפֵּר וְלַר"ש מְכַפֵּר.

ב' לַר"י אֵינוֹ מְעַכֵּב וְלַר"ש מְעַכֵּב. ג' לַר"י גַּם הַפְּהָגִים מְכַפְרִין בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וְלַר"ש הַפְּהָגִים אֵין לָהֶם כַּפָּרָה בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח.

ד' לַר"י הוֹנוּדוּי שֶׁל פֶּר אֵינוֹ מְכַפֵּר וְלַר"ש מְכַפֵּר עַל שְׂאֵר עֲבִירוֹת עַל הַפְּהָגִים. ה' לַר"י אֵינוֹ מְעַכֵּב הוֹנוּדוּי שֶׁל פֶּר וְלַר"ש מְעַכֵּב.

וּעַפ"ז יִתְיַשֵּׁב הַטִּיב דְּבָרֵי הַרְמַב"ם פִּינּוֹן דְּפָסֵק בַּפ"ג מַה' מַעֲשֵׂה הַקְּרִבּוֹת הַלֵּכָה י"ב דְּסִמִּיכָה לֹא מְעַכָּבָא וְגַם פָּסֵק שֶׁם בְּהַלֵּכָה ו' זַהֲב' סְמִיכוֹת שֶׁל צִיבּוֹר הֵינּוּ פֶּר הָעֵלָם וְשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח כֹּר' יְהוּדָה מִמִּילָא שְׁמַעִינוּ דְּהַסְמִיכָה שֶׁל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וְגַם הוֹנוּדוּי לֹא מְעַכָּבָא וְכָל זֶה נִרְאֶה לִי בְּרוּר בַּעֲז"ה.

הַנִּלְע"ד כְּתַבְתִּי אֲחִיו הַצָּעִיר שְׁלֵמָה הַכֹּהֵן מ"ץ דַּפ"ק וְנִילְנָא בְּיוֹם א' י"ג תְּשִׁירִי תַרל"ז לַפ"ק: הַלְכוֹת סוֹפָה סִימָן מַג שְׁאֵלָה רְאוּי לְבַרֵּר הֵא דְאֵיתָא בִּירוּשְׁלַמִי דְּסוֹפָה פ"א ה"ב דְּסוֹפָה יְשָׁנָה צְרִיף לְחַדָּשׁ בַּה' דְּבַר חֲבָרִיָּא אָמְרוּ טַפַּח ר' יִיטָסָה אָמַר כָּל שֶׁהוּא מ"ד כ"ש וּבִלְבַד ע"פ כְּוִלָּה ע"ש.

אִם הוּא מַה"ת אוֹ דְאֵינוֹ אֵלָא מִשׁוּם מְצוּה מִן הַמְּוֹבָחָר וְגַם מֵהוּ הַחִידוּשׁ הַזֶּה אִם צְרִיף לְחַדָּשׁ בּוֹ דְּבַר בְּגוּפוֹ שֶׁל סְכָף כִּמוֹ דְּמִשְׁמַע פְּשָׁטוֹת דְּבָרֵי הִירוּשְׁלַמִי דְּמַר אָמַר טַפַּח וּמַר אָמַר כ"ש וְרַק דִּיהֵיָה ע"פ כְּוִלָּה וּמִשְׁמַע לְהַדְיָא דְּצְרִיף לְחַדָּשׁ בְּגוּפוֹ שֶׁל סְכָף אוֹ דִּילְמָא דְּסָגִי דִּיעֵייל בַּה' בְּסִתְרָקִי לְשֵׁם חָג וְעוֹד רְאוּי לְבַרֵּר אִי גַם בְּסוֹפַת גַּנְב"ךְ וּרְקַב"ש צְרִיף לְחַדָּשׁ לְשֵׁם חָג אוֹ לֹא וְעוֹד יֵשׁ לְבַרֵּר אִם דְּבָרֵי הִירוּשְׁלַמִי אֵלוּ מְוַסְּפִים גַּם מִש"ס דִּילָן וְאֵין חוֹלֵק בְּדָבָר אוֹ דִּילְמָא דְּהַש"ס דִּילָן חוֹלֵק עַל הִירוּשְׁלַמִי בְּהָא.

וְכָל זֶה רְאוּי לָנוּ לְבַרֵּר לְהַלֵּכָה בַּעֲז"ה. תְּשׁוּבָה לְעִנְיַן הַסַּפֵּק הַרְאִשׁוֹן כְּבַר כְּתַב הַר"ן ו"ל בְּהַדְיָא בְּרִישׁ סוֹפָה עַל דְּבָרֵי הִירוּשְׁלַמִי הַנֶּ"ל כְּלוּמַר אַע"ג דְּסוֹפָה יְשָׁנָה מִפְּשָׁרֵי ב"ה לְמַצְוָה מִן הַמְּוֹבָחָר צְרִיף לְחַדָּשׁ בּוֹ דְּבַר ע"כ וְאִמְנָם הַב"י כְּתַב בְּסִי' תַרל"ו דְּמִדְּבָרֵי הַתּוֹס' וְהָרָא"ש וְשְׂאֵר פּוֹסְקִים וְהַטּוֹר דְּהִבִּיאוּ סִתְמָא לְדְּבָרֵי הִירוּשְׁלַמִי הַנֶּ"ל דְּצְרִיף לְחַדָּשׁ בּוֹ דְּבַר מִשְׁמַע דְּלַעֲכוּבָא אָמְרִי כֵּן וְדִלָּא כְּהַר"ן ו"ל וְאִמְנָם הַמַּג"א כְּתַב שֶׁם דְּבַגְמ' מִשְׁמַע כְּהַר"ן שְׁלֵא הַזְּכִיר חִידוּשׁ וַנ"ל שְׁזָהוּ דַעַת כָּל הַפּוֹסְקִים וְדִלָּא כְּהַב"י עַכ"ל הַמַּג"א וְהֵנָּה מִש"כ דְּבַגְמ' מִשְׁמַע כְּהַר"ן שְׁלֵא הַזְּכִיר חִידוּשׁ תְּמַהֲנִי דְאַכְתִּי מִי גִיחָא דְהָא מ"מ הו"ל לְהַזְכִּיר בְּש"ס דִּילָן דְּצְרִיף לְחַדָּשׁ בּוֹ דְּבַר לְמַצְוָה מִן הַמְּוֹבָחָר מִיַּתָּה וַע"כ צ"ל חַד מְהֵנִי תַרְתִּי אוֹ דְּהַש"ס דִּילָן סָמָף עַל הִירוּשְׁלַמִי וְלֹא הַנְּצָרָף לְהַזְכִּיר דְּהַש"ס יְרוּשְׁלַמִי הוּא קָדָם בְּזִמְנָן לְהַש"ס בְּבַלִּי וְכַמָּה דִּינִים נִמְצְאָ שְׁלֵא הַזְּכִיר בְּבַלִּי כָּלֵל וְהַפּוֹסְקִים הִבִּיאוּ זֶה בְּשֵׁם הִירוּשְׁלַמִי הַכִּי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לֹמַר דְאֵינוֹ לְעִיכּוּבָא מְדִלָּא הַזְּכִיר בְּבַלִּי.

וְעוֹד אִם גִּימָא דְכִינּוֹן דִּלָּא הַזְּכִיר בְּש"ס דִּילָן ש"מ דְּפָלִיג עַל הִירוּשְׁלַמִי בְּהָא א"כ גַּם לְמַצְוָה מִן הַמְּוֹבָחָר לֹא בְּעֵי וְלָמָּה הִבִּיאוּ הַפּוֹסְקִים ו"ל דִּין זֶה פִּינּוֹן דְּהַש"ס דִּילָן לֹא ס"ל הַכִּי. וְאִמְנָם לַעֲנִיד יֵשׁ לְהִבִּיאַ רְאִיָּה בְּרוּרָה לְדְּבָרֵי הַר"ן דְאֵינוֹ אֵלָא לְמַצְוָה מִן הַמְּוֹבָחָר מֵהָא דְאִמְרִינוּן בְּמִנְחוֹת (דַּר מ"ב) דְּקִסְבַּר רַב חֲסִידָא דְכָל מַצְוָה שְׁפָשְׂרָה בַּא"י בְּיִשְׂרָאֵל

א"צ לברך וכל מצנה שפסולה בא"י בישראל צריף לברך ואמרין שם עוד דסנפה מסייע ליה דהרי סנפה דכשרה בא"י דתנאי סופת גנב"ך פשרה ובישראל אין צריף לברך ע"כ.

ואם נימא דבסנפה ישנה צריף לחדש בו דבר מן הדין ואם לאו פסולה ופשוט דהך חידוש צריף לעשות ע"י ישראל דווקא וכמו לב"ש דס"ל דצריף סנפה לשם חג בנודאי בעינן ע"י ישראל דהא כתיב תעשה לה ואפשר דגם ע"י חש"ו נמי פסולה דכינן דעשינה נמי מן המצנה בעינן בה דין שליחות כמו בפסח ובתרומה וקדשים דפסול ע"י חש"ו וא"י וא"כ הדבר מתמיה דהיכא אמרינן דסנפה מסייע ליה אדרבה סנפה הוי תיובתא דהא בסופת גנב"ך ורקב"ש בנודאי צריף לחדש בו דבר דהא גרעי מסנפה ישנה דהא התם נעשה סתמא אף דכינן דעשאה קודם ל' יום אמרינן דלא עשאו לשם חג אבל בסופת גנב"ך ורקב"ש בהדיא נעשו לשם גנב"ך ולא לשם חג וכ"כ בהדיא הט"ז בסי' תרל"ו סק"ג דבסופת גנב"ך פשיטא דצריף לחדש בו דבר וא"כ אדרבה הוי סנפה מצנה שפסולה בא"י ואעפ"כ בישראל א"צ לברך וא"כ אדרבה סנפה הוי תיובתא אלא נודאי דאינו אלא למצנה מן המוכח ולא לעיכובא.

ועוד יש להביא ראיה מהא דאמרינן בסנפה (דף ט') דב"ש ילפי דבעינן סנפה לשם חג מדכתיב חג הסוכות תעשה לה שבעת ימים סנפה לשם חג בעינן וב"ה שהוא מבעי ליה שעושין סנפה בחולו של מועד וב"ש ס"ל כר"א שאין עושין סנפה בחולו של מועד ע"כ ואם נימא דצריף לחדש בו דבר מה"ת מאי הוצרך להש"ס לומר דב"ה מבעי ליה קרא לעושין סנפה בחולו של מועד ולעשות פלוגתא בזה בין ב"ש וב"ה הא מצי לתרץ בפשיטות דהך קרא מבעי ליה דצריף לחדש בו דבר לשם חג אבל כל הסנפה לא ועוד דבאמת אם נימא דהך חידוש הוא מה"ת ע"כ דיש לזה איזה לימוד מן הפתוב וא"כ טפי מסתבר לומר דנפקא ליה באמת מקרא דחג הסוכות תעשה לה אלא נודאי דאינו מן התורה רק למצנה מן המוכח בעלמא.

ושוב ראיתי במראה הפנים בירושלמי שהביא ראיה מזה באמת לדעת הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר פלל לדברי הירושלמי פלל אפ"ל למצנה מן המוכח משום דס"ל דש"ס דילן פליג על הירושלמי בזה מדאמרינן דב"ה מבעי ליה קרא דב"ש לדרשא אחריתא ולא דריש ליה על החידוש ע"ש.

ואמנם באמת ראיה זו יש לדחות בקל דזה דוחק להש"ס דקרא דחג הסוכות תעשה קאי על החידוש בלבד דהא מסיים הפתוב באספה מגרנה ומיקבה ומפקינן מזה דאין מספכין אלא בדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ ואם נימא דרישא דקרא לא קאי רק על החידוש ולא על כל הסנפה א"כ מניין לנו להוציא מהך קרא דכל הסכה בעינן שיהא מפסולת גורן ויקב דילמא סגי דיהא החידוש בלבד מפסולת גורן ויקב אתמהה וע"כ דלא מסתבר פלל לומר דקאי על החידוש בלבד דנודאי פשוטות הפתוב קאי על כל הסנפה וא"כ אם נימא דחג הסוכות אתי כב"ש דסנפה לשם חג בעינן ע"כ כל הסנפה בעינן לשם חג דומיא דפסולת גורן ויקב דמעבב בכל הכשר הסנפה וע"כ הוצרך לומר דב"ה דריש ליה לדרשא אחריתא.

ובר מן דין מה שהביא במראה הפנים ראיה מזה לדעת הרמב"ם ז"ל בנודאי אינו ראיה פלל דהא י"ל דש"ס דילן ס"ל ג"כ בהירושלמי אף דאינו אלא למצנה מן המוכח בעלמא

וּכְמוֹ שֶׁכ' הָר"ן ז"ל וְהַלְפָּה א"א לומר דקרא אָתִי לְהִכִּי וּא"כ אֶפְתִּי הו"ל לְהַרְמַב"ם
לְהִבִּיא דְבָרֵי הַיְרֹשְׁלָמִי לְעִנְיַן מִצְנָה מִן הַמְּוֹבָחָר מִדְּרַבְּנָן.

וְאַמְנָם הַדְּבָר פְּשוּט דְהַרְמַב"ם נִמְשָׁה בְּזָה אַחַר רַבּוֹ הָרִי"ף ז"ל דְהִשְׁמִיט דְבָרֵי הַיְרֹשְׁלָמִי
מֵהַלְכוּתוֹ אֶלְמָא דַּס"ל דְש"ס דִּילָן לָא ס"ל הִכִּי וְאוּלַי דְהִקָּה סוּבָר דְהַיְרֹשְׁלָמִי סוּבָר
דְצָרִיף לְחַדָּשׁ בּוֹ דְבָר מִן הַדִּין וְע"ז יֵשׁ הַכְּרַח מֵהַש"ס דְמִנְחוֹת הַנ"ל דְש"ס דִּילָן לָא ס"ל
הִכִּי וּמִשׁוּ"ה הַשְּׁמִיטוֹ אוֹ דְהִקָּה לְהֵם אֵינָה רְאָיָה אַחֲרַת דְש"ס דִּילָן פְּלִיג ע"ז אֲבָל מֵהַש"ס
דְסוּפָה (דָּף ט') בְּנוֹדָאֵי אֵינּוּ רְאָיָה לְשׁוּם צַד וּכְמוֹ שְׁפַתְבְּתִי וְדְבָרֵי הַמְּרָאָה הַפְּנִים צַל"ע.

וּמִיָּהּ לְדַעַת הַתּוֹס' וְהָרָא"ש וּש"פ דְתַפְסוּ דְבָרֵי הַיְרֹשְׁלָמִי לְהַלְכָה וּס"ל דְש"ס דִּילָן לָא
פְּלִיג עֲלֵיהּ דְהַיְרֹשְׁלָמִי בְּהָא ע"כ רְאָיָה גְדוּלָה מֵהַש"ס דְמִנְחוֹת הַנ"ל דְהִף חִידוּשׁ אֵינּוּ
אֶלָּא לְמִצְנָה מִן הַמְּוֹבָחָר בְּעֶלְמָא וּכְמַש"כ.

וּמִיָּהּ גַּם זֶה אֵינּוּ רְאָיָה רַק לְדַעַת הַט"ז בְּסִי' תַרְל"ו הַנ"ל דְגַם בְּסוּפָת גַּנְב"ך וּרְקַב"ש
צָרִיף לְחַדָּשׁ בּוֹ דְבָר וּכ"ש הוּא מְסוּפָה יִשְׁנָה דְנַעֲשָׂה סְתָמָא וְזוֹ נַעֲשָׂה בְּפִירוּשׁ שְׁלֵא לְשֵׁם
חָג וְאָכַן בְּאַמְת לולא דְבָרֵי הַט"ז הִיָּה מְקוּם לומר דְהַיְרֹשְׁלָמִי לָא אָמַר פֶּן רַק בְּסוּפָה
יִשְׁנָה דְעֵשָׂה לְעַצְמוֹ לִישָׁב בְּצִיָּלָה מְפַנֵּי הַחֲמָה וְלֵא פִּינּוֹן בְּפִירוּשׁ לְשֵׁם חָג וְאֶפְשָׁר דְמִיָּרִי
דְכָבֵר יִשָּׁב בְּהַ קוֹדֵם הַחָג וְהֵתֵם בְּנוֹדָאֵי בְּעֵי חִידוּשׁ דַּא"ל"ה אֵין פֶּאֵן הִיָּכֵר כָּלֵל דִּיּוֹשָׁב בְּהַ
בְּחָג לְשֵׁם מִצְוֹת סוּפָה דְהָא כְּבָר יִשָּׁב בְּהַ קוֹדֵם הַחָג לְשֵׁם צַל בְּעֶלְמָא וּכְמוֹ דְאָסוּר לִישָׁב
תַּחַת תַּקְרַת בֵּיתוֹ בְּחָג וְאֶפְי' אִם עֲשׂוּיָה מְסַכָּה פֶּשֶׁר וְהַתְּקֵרָה עֲשׂוּיָה עֲרָאִי וְאֵינָה קְבוּעָה
בְּמִסְמָרִים בְּאֶפְסוֹן שְׁאֵם הִיָּתָה עֲשׂוּיָה לְשֵׁם סוּפָה הִיָּתָה פְּשָׂרָה מ"מ אִם דֵּר בּוֹ כָּל יָמוֹת
הַשְּׁנָה פְּסוּלָה מִן הַתּוֹרָה מִשׁוּם דְסוּפָה אָמַר רַחֲמָנָא וְלֵא בֵּיתוֹ שָׁל כָּל הַשְּׁנָה כְּפֹלָה ה"ג
בְּסוּפָה הַעֲשׂוּיָה לְצַל מ"מ אִם עֵשָׂה לִימּוֹת הַחֹל בְּפִירוּשׁ אוֹ דְעֵשָׂאָה קוֹדֵם ל' יוֹם דְאָז
אֶפְי' עֵשָׂאָה בְּסֵתֵם אֶמְרִינּוּ דְנוֹדָאֵי לָא עֵשָׂאָה לִימּוֹת הַחָג רַק לִישָׁב בְּהַ בְּחוּל אִז אֵין הַפֵּר
כָּלֵל דִּיּוֹשָׁב לְשֵׁם מִצְנָה וְהַלְפָּה בְּעֵי חִידוּשׁ וּבְכַרְט אִם כְּבָר יִשָּׁב בְּהַ בְּחוּל בְּנוֹדָאֵי לִיכָּא
הִיָּכְרָא אִם לָא יִחַדָּשׁ בְּהַ דְבָר אֲבָל בְּסוּפָת גַּנְב"ך וּרְקַב"ש דְהֵם עֵשָׂאוֹ לְעַצְמָם
וְהִיָּשְׂרָאֵל קוֹנָה מִיָּדֵם לִישָׁב בְּהַ בְּחָג אֵין לָהּ הִיָּכֵר גְּדוּלָה מְזָה דְהָא קִנְיָה אוֹתָם לְשֵׁם חָג
וּמַעֲוֹלָם לָא יִשָּׁב בְּהַ בְּחוּל וְנָהִי בְּבֵית שְׁהִיא מְסוּפָה בְּסַכָּה פֶּשֶׁר לָא מְהַנֵּי אִם יִקְנָה הַבֵּית
מִחֲבִירוֹ לְשֵׁם חָג דְשָׂאֵנִי הֵתֵם מִשׁוּם דְסוּפָה אָמַר רַחֲמָנָא וְהִיָּנּוּ דְתַהָּא עֲשׂוּיָה לְצַל אֲבָל
לָא בֵּית דְהוּא עֲשׂוּי לְדִירָה דְלִשׁוֹן סוּפָה בְּלַה"ק הִיָּנּוּ דְתַהָּא עֲשׂוּיָה לְצַל לְהַגִּין מְפַנֵּי
הַחֲמָה אֲבָל אִם עֲשׂוּיָה לְדוּר בְּתוֹכָהּ בְּקַבִּיעוֹת לָא נִקְרָאָת סוּפָה רַק בֵּית וְהוּי פְּסוּלָה פְּסוּל
וְהַלְפָּה אֶפְי' אִם רוּצָה לְעֵשׂוּהָ עֵתָה לְחָג פְּסוּלָה מִשׁוּם תַּעֲשָׂה וְלֵא מִן הַעֲשׂוּי וְצָרִיף לְפַקְפַּק
וְלִיָּטוֹל אַחַת מִבִּינְתֵימִם וּכְמוֹ דְתַנּוּ בְּסוּפָה דָּף י"ח ע"א) אֲבָל בְּסוּפָת גַּנְב"ך וּרְקַב"ש דְנַעֲשָׂו
לְצַל וְשֵׁם סוּפָה עֲלֵיהּ וְרַק דְבַעֲיַנּוּ הִיָּכְרָא דִּיּוֹשָׁב לְשֵׁם מִצְנָה הַלְפָּה הַקְּנִיָּה עֲצָמָה מֵהַ
שְׁקוּנָה מֵהֵם לְצוֹרָף הַחָג אֵין לָהּ הִיָּכֵר גְּדוּלָה מְזָה וְשְׁפִיר אֶמְרִינּוּ דְסוּפָה הוּי מִצְנָה שְׁכַשְׂרָה
בַּא"י דְבְּסוּפָת גַּנְב"ך וּרְקַב"ש א"צ לְחַדָּשׁ בְּהַ דְבָר בְּאַמְת אֲבָל לְעוֹלָם אֵימָא לָהּ דְבְּסוּפָה
יִשְׁנָה דְצָרִיף לְחַדָּשׁ בְּהַ דְבָר הַחִידוּשׁ הוּי מִן הַדִּין אֲבָל אַחַר הַעִיוֹן הָא לִיתָא כָּלֵל דְהַדְּבָר
פְּשוּט דְזָה מַש"כ לְחַלְקָ בֵּין סוּפָה יִשְׁנָה לְסוּפָת גַּנְב"ך וּרְקַב"ש אֵינּוּ אֶלָּא אִם ס"ל
דְהַחִידוּשׁ אֵינּוּ אֶלָּא לְמִצְנָה מִן הַמְּוֹבָחָר מִשׁוּם הִיָּכְרָא אִז יֵשׁ לְחַלְקָ בֵּין זֶה לְזֶה וְכַנ"ל
אֲבָל אִם נִימָא דְהַחִידוּשׁ הוּא מִן הַדִּין וְע"כ דַּס"ל לְהַיְרֹשׁלָמִי דַּמ"מ מְקַצָּת הַסְּכָּה בְּעִינּוּ

דיהא עשוי לשם חג וא"כ פשוט דגם בסופת גנב"ך ורקב"ש צריף לחידוש ביה דבר בגוף הסופה ולא מהני קנייה לשם חג פלל והלפך מ"מ שמעינן מהש"ס דמנחות הנ"ל דהך חידוש אינו אלא למצוה מן המובחר וכדעת הר"ן והמג"א ז"ל.

ואין לתמוה על הסוגיא דמנחות הנ"ל דמשמע שם להדיא דעשיית הסופה נקראת מצוה אלא דמ"מ אינו מברך על העשייה משום דכשרה בא"י או משום דעשייתה לאו גמר מצוותה דגמר המצוה היינו הישיבה ומשו"ה לא מברכין עליה ולדעת הירושלמי בברכות בפרק הרוואה (הלכה) מברכין באמת לעשות סופה ועל כל פנים נשמע מדברי הש"ס דמנחות הנ"ל והירושלמי דעשייה הוי מצוה ולכאורה תמוה דהא בש"ס דמפכות (דף י"א) מקשה ההוא מרבנן לרבא דממאי דמייירי קרא דאשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים בחטיבה דרשות דילמא מחטבת עצים דסופה ומחטבת עצים דמערכה ואפ"ה אמר רחמנא ליגלי א"ל כוון דאם מצא חטוב לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה ע"כ.

וא"כ הרי חזינו דעשיית סופה לא מקרי מצוה פלל כיון דאם מצא חטוב אינו חוטב אבל הא אינו קושיא פלל דהא דאמרינן התם דלאו מצוה היינו לחטוב עצים מן היער פדי לספק ביהם דבזה מייירי קרא התם וזה בנודאי לאו מצוה דהא אם נעקרו העצים ע"י הרוח או ע"י קוף נמי פשר לספק ביהם אבל עשיית הסופה בעצמה דבעינו באמת שתהא נעשית ע"י אדם וגם בעינו שתהא עשויה לצל בנודאי נחשב למצוה ולכל זה רמז רש"י ז"ל שם במתק לשונו ליישב שכתב שם השתא נמי כי לא מצא חטובה אין החטיבה מצוה אלא עשיית הסופה עכ"ל והיינו כמו שכתבתי בעז"ה דשם לא מייירי רק מחטיבת עצים לצורך הסופה וזה בנודאי לאו מצוה וכל זה פשוט: וראיתי בשאילתות דרב אחאי גאון זצ"ל בפ' וזאת הברכה שאילתא קפ"ט שכתב וז"ל שאילתא דמסייבין בית ישראל למעבד מטלתא ומיתב ביה שבועה יומי דכתיב חג הסופות תעשה לה שבועת ימים וכתוב בסופות תשבו שבועת ימים עכ"ל.

ונראה פשוט דאין פנונתו דמחוייב לעשות סופה לשם חג דהרי לא קי"ל פכית שמאי אלא כב"ה. ועוד דהא לא הזכיר פלל בדבריו דצריף לעשות לשם חג וגם מקרא שהביא אינו ראיה פלל לזה דהרי מקרא תעשה לה דריש ב"ה למעוטי גזולה אלא פנונת רבינו בעל השאילתות דנהי דלא בעי לשם חג וסופת גנב"ך ורקב"ש נמי כשרה מ"מ עשיית הסופה נחשב למצוה דהא פתיב תעשה והוציא זה מלשון הגמ' דאמרינן דסופה הוי מצוה שפשרה בא"י אלמא דנחשב למצוה ורק שהיא מצוה שפשרה בא"י ויפה כתב בזה שם פבוד הגאון אב"ד דוואלאזין נ"י בחיבורו הנחמד העמק לה דנ"מ דמצוה לעשות הסופה בעצמו כמו בכל המצוות דקי"ל דמצוה בו יותר מבשלוהו אף דצריף להוסיף על דבריו דאף דקי"ל דסופת גנב"ך ורקב"ש פשרה וכן סופה ישנה שעשאה לעצמו לימות החול ג"כ פשרה צ"ל דהיינו בדיעבד אם לא היתה לו פנאי לעשות סופה בעצמו ומצא סופת גנב"ך נמי פשר אבל אם יש לו פנאי לעשות סופה בעצמו בנודאי צריף לעשות בעצמו דכיון דנחשבת למצוה דינה כשאר מצוות דקי"ל דמצוה בו יותר מבשלוהו וכ"מ ממש"כ הרמ"א בהג"ה בסי' תרכ"ה דמצוה לתקן הסופה מיד אחר יוה"כ משום מצוה הבא לינדף אל תחמיצנה והוא מדברי מהרי"ל והביא ע"ז הגר"א ז"ל ראיה ממכילתא ושמרתם את

המצות וכו' אלמא דס"ל ו"ל דנחשבת למצוה ומיהו מה דפשיט ליה להגאון הנ"ל נ"י דגם דעת השאילתות פן דמצוה לעשות בעצמו לכתחלה לענ"ד אינו מוכרח מדבריו ו"ל כ"כ די"ל דהא שפתיב דמחייבין בית ישראל למעבד מטלתא עיקר פנונתו דאינו יוצא יד"ח אם לא שתהא נעשה הסוכה לשם צל לאפוקי בסוכה שנעשית מאליה או שנעשית ע"י קוף פסולה מה"ת דהא לא נעשה לשם צל דלכה"פ בעינו שתהא נעשית ע"י אדם ולשם צל וזה נלמד מקרא דתעשה לה ויהינו דתהא נעשה לשם סוכה ויהינו לשם צל.

אבל לענין אם צריך לעשות בעצמו או ע"י שלוחו מזה לא מייירי מידי ותדע דהא פתב דמחייבין בית ישראל וכו' ופשוט דלענין לעשות בעצמו או ע"י שלוחו מיהת בנודאי אינו מוטל חיוב רק מצוה והדור בעלמא דהא פשוט דאפילו לכתחילה יכול לצאת בסוכה שעשה חבירו אפי' שעשה שלא מדעתו ושלא ע"פ שליחותו ג"כ כשרה לכתחלה דהא יכול לעשות לכתחילה ע"י א"י ואף דאין שליחות לא"י ועוד דהא אפילו עשאה הא"י לצורך עצמו פשר וכ"ש אם עשאה בשביל הישראל והיא פתב דמחייבין בית ישראל אלא נודאי כנ"ל.

ומיהו הדין דין אמת דכיון דנחשבת למצוה עיקר המצוה שיעשה בעצמו או ע"י שלוחו וגם מצוה בו יותר מבשלוחו: ולולי דמסתפינא הייתי אומר דיהינו נמי טעמא דהירושלמי דסוכה ישנה צריך לחדש בה דבר לשם חג ויהינו שיקיים גם מצנת עשיית הסוכה דכיון דבתחילה עשאה לצורך ימות החול וא"כ נהי דהסוכה כשרה דלא בעינו סוכה לשם חג מ"מ ביטל בזה מצנת עשיית הסוכה ולכן כתב הר"ן דאינו אלא למצוה מן המוכרח בעלמא ויהינו פדי שיקיים המצוה בעצמו ולפי זה אפילו בסוכה שנעשית לשם חג אף דעשאה בשנה שעברה או דקנה סוכת החג מיד חבירו ג"כ צריך לחדש בו דבר פדי לקיים מצנת עשייה בעצמו גם בחג הזה וכן דעת הב"ח באמת בסי' תנ"ח ובסי' תרל"ו דאפילו בסוכה שנעשית לשם חג אף דנעשה קודם שלשים יום צריך לחדש בו דבר בתוך ל' יום והוציא פן מדברי הראב"ה שהביא הטור בסי' תנ"ח.

ולכאורה אינו מוכן דמאי שייך בה חידוש הא פולה עשויה לשם חג ומה בכך דנעשית קודם ל' יום ומה שכ' הב"ח שם בטעמו משום דכל שנעשית קודם ל' יום אינו ניכר שיושב בה לשם מצנת סוכה תמהני דאמאי ליכא היכרא הא עד האינדא לא יושב בה ובחג הסוכות נכנס לישוב בה אין לה היכר גדול מזה ואם ר"ל דבעת עשייה ליכא היכרא דעושה לשם חג תמוה דהיכן מצינו דבעי היכרא בעת עשייה ואכן נ"ל דדינו אמת אף לא מטעמיה ורק דמייירי בעשאה לשם חג בשנה העברה והלכך צריך לחדש בה דבר לשם חג הזה פדי לקיים מצנת עשיית סוכה בחג הזה ומיהו מה שהוציא פן מד' הראב"ה תמהני דהיאך נח דעתיה בזה ליישב דברי הראב"ה דנהי דמדברי הראב"ה משמע פן דמדברי הירושלמי משמע דמצה שנעשית קודם ל' יום אסורה אפי' נעשית לשם חג אבל באמת תמוה דמהיכן הוציא פן הראב"ה מדברי הירושל' הלא הירושלמי מייירי בהדיא שם דלא נעשה לשם חג וכבר העירותי לעיל בספרי בסי' כ"ז על הראב"ה ו"ל בזה ונשארתי בקושיא.

וגם מש"כ הב"ח דמדברי התוס' בסוכה (דף ט') ד"ה ואם עשאה משמע דמסתפקים בדבר אם עשאה לשם חג רק דעשאה קודם ל' יום אם צריך לחדש בו דבר או לא לענ"ד

איני רואה שום משמעות בתוס' שם לזה דהדבר פשוט דהא שכ' ואפילו לא נ"מ אלא לב"ש ר"ל דאפילו אם נימא דלא קי"ל פהירושלמי בזה ורק לפי מה דמשמע לפי פשטיות הש"ס דילן דא"צ לחדש בו דבר פלל דהא לא הונפר בשום דנכתא בש"ס דילן פן ואדרבה מברייתא דסנפה (דף מ"ו) דתניא שם דאם היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בו דבר מברך שהחיינו משמע דליכא קפידא במילתא אם אינו מחדש רק אם יכול לחדש מחדש [ובאמת בירושלמי שם שהביא ג"כ ברייתא זו נשמט בבא זו מן הברייתא משום דהירושלמי אגיל לשיטתו בזה] וא"כ אין נ"מ רק לב"ש מ"מ יש לו לתנא לפרש במה נחלקו כ"ה פונת התוס' לפענ"ד: ובזה שפתיבתי דטעמו של הירושלמי דמצריף לחדש בו דבר אינו בשביל הכשר הסנפה רק כדי שיקיימם מצנת עשויה בעצמו יתיישב היטיב במה דיש לתמונה לכאורה על הר"ן והרא"ש וש"פ דהביאו לדברי הירושלמי להלכה דלכאורה הא מן הברייתא דסנפה (ד' מ"ו) הנ"ל משמע דא"צ לחדש בו דבר אפילו למצנה מן המוכר מדאמר אם יכול לחדש בו ולא קאמר בלשון ציווי דאם היתה עשויה ועומדת צריף לחדש בו ומברך שהחיינו בשעת החידוש ואכן לפי הנ"ל ניחא דבאמת הסנפה פשרה בין פה וכה ורק דאם יש לו פנאי לחדש בה ולקיימם מצנת עשויה בעצמו מחדש.

ואכן לפי דעת הב"י ודעת הפוסקים ז"ל דהוא לעכובא תמהני דהיאף יפרנס להברייתא הלזו וצ"ע. ולענן עיקר החידוש אם צריף לחדש בגוף הסנפה או דסגי דיועיל בה בסתרי הנה בירושלמי שם מפורש דצריף שיחדש בגופה של סנפה דווקא ונראה ששום פוסק לא יחלוק ע"ז דהלא בהדיא איתא פן בירושלמי ולכן מאוד תמהני על בעל העיטור ז"ל והובא בדברי הרא"ש ז"ל בפ"ק דסנפה שכ' דש"מ דחידוש גופה בעינן ודלא כבעל הלכות שכתב מיכנשי למימף בסתרי הני חידוש דהא ליכא סנפה דלא יכיל לחידושא בה האי חידושא ע"כ ותמהני דמאי זו השגה על הבה ג דהא הבה ג לא הביא פלל לדברי הירושלמי הנ"ל ורק דעל הברייתא דהיתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך שהחיינו בשעת החידוש ע"ז כתב הבה ג כגון למכנשה ולמימף בה בסתרי וא"כ איכא למימר דוודאי מודה דלדעת הירושלמי צריף שיחדש בו דבר בגופה של סנפה וכמו דאיתא בהדיא בירושלמי ואף דהוא ז"ל ס"ל דש"ס דילן לא ס"ל הכי דהא בברייתא קתני אם יכול לחדש בה דבר ומשמע דאינו חיובא והוא ז"ל מפרש דהירושלמי לעיכובא קאמר [וכ"ה דעת בעל העיטור באמת דכ' שם דאם אינו מחדש בו דבר פסולה וכ"כ בספר הפרדס הגדול לרש"י ז"ל והובא שם במפרש בפתח הדביר על הבעל העיטור בחלק ד' אות קס"ב ומביא מזה ראיה להב"י דהוא לעיכובא וכתב די"ל דהרא"ש ונהטור ג"כ ס"ל כבעל העיטור דהוא לעיכובא ע"ש] וא"כ ממילא נלמד דש"ס דילן לא ס"ל פהירושלמי ואף לענן החידוש שהונפר בברייתא דאם יכול לחדש בו דבר מברך שהחיינו ע"ז כ' הבה ג דסגי במעיל בה בסתרי ובאמת שי"ל שזהו דעת הר"י והרמב"ם דלא הביאו לדברי הירושלמי משום דסמכו על דברי הבה ג הנ"ל דלא בעינן חידושא בגופה של סנפה ואין נ"מ בחידושא רק לענן ברפת שהחיינו דאם יכול לחדש בו דבר קודם חג הסוכות יכול לברך שהחיינו בשעת החידוש ואם לאו מברך בעת הישיבה שמים וזה דינא דברייתא הובא באמת ברי"ף בפ"ד נאמנם לפי מה דמסקינן שם דרב פהנא הנה מסדר לכוהו אפסא דקידושא בטיל לדין החידוש פלל ומשו"ה לא

היבא דין הברייטא הנ"ל ברמב"ם ז"ל וכן נראה גם מדברי בה"ג שם דהשתא דאמר רב אשי בטיל לדין הברייטא ע"ש ולפי מה שפתינו לעיל שי"ל דגם השאלות ס"ל פן מעתה הבה"ג והשאלות והרי"ף והרמב"ם ז"ל עומדין בשיטה אחת דסופה ישנה א"צ לחדש בה דבר כלל ושלש מחלוקת בדבר לדעת הבעל העיטור וס' הפרדס צריף לחדש בה דבר לעיכובא ואם לאו פסולה ולדעת הר"ן אינו אלא משום מצוה מן המונבחר ולדעת הבה"ג והשאלות והרי"ף והרמב"ם ז"ל אף מצוה מן המונבחר ליכא.

[נדע עוד דשיטה חדשה יש לבעל העיטור ז"ל ודעתו ז"ל שם בחלק ד' דמחלוקת ב"ש וב"ה הוא בעשאה סתמא בתוך ל' יום עד יום ל' אבל אם עשאה סתמא קודם ל' פסולה אף לב"ה ולא מהני בה חידוש ואכן לא מצאתי לו חבר בזה בשאר הפוסקים ז"ל] ואמנם עכ"פ צריף להבין השגת הבעל העיטור ז"ל על הבה"ג הנ"ל.

ואולי דכוננתו להשיג דגם בדין הברייטא לענין שהחיינו אינו יכול לברך בשעת החידוש אם לא מחדש בגופה של סופה אבל בהכנסת בסתרי לא מקרי עשייה דיהיה יכול לברך אז שהחיינו ודייק לה מדאמר בברייטא אם יכול לחדש בה דבר וזה שייך אם מחדש בגופה של סופה דמשפחת לה לפעמים דאין יכול לחדש דהיינו דלא היה פנאי לחדש בה קודם חג אבל לענין אי מעייל בה ביסתרי לא שייך הלשון אם יכול והא לעולם יכול הוא דהא ליכא סופה דלא יכיל לחדושא בה האי חידוש כ"ה פוננת הבעל העיטור ז"ל לפענ"ד אף הלשון דלא כבעל הלכות שכ' בבעה"ט אינו מדוקדק לפי זה וצ"ע [ומש"כ בבעה"ט דליכא סופה דלא חייש טס"ה וצ"ל דלא יכול וכ"ה ברא"ש ז"ל וכבוד הגאון בעל המפרש פתח הדביר הגיה ג"כ שם לדברי בעה"ט אף תמהני דלא הרגיש דתיבות דלא חייש ג"כ טס"ה וצ"ל דלא יכול וכמו שהוא ברא"ש].

הינצא לנו להלכה מכל מה שפתינו דבסופה ישנה אי צריף לחדש בה דבר יש בזה ג' שיטות וכן"ל ופשוט דה"ה בסופת גנב"ך ורקב"ש וכמש"כ הט"ז ופשוט הוא ולפי מה שפתינו לעיל די"ל דטעם החידוש הוא פדי לקיים מצות עשייה בעצמו א"כ גם בסופה שעשאה לשם חג בשנה שעברה או שקנה סופה מחבירו ואפי' עשאה חבירו לשם חג הנה מ"מ צריף לחדש בה דבר ומיהו אם עשאה בעצמו לשם חג הנה אף דעשאה קודם ל' יום לדעת הב"ח הנ"ל ג"כ צריף לחדש אבל לענ"ד אינו נראה פן וכמש"כ לעיל ודעת הבעה"ט אם עשאה סתמא קודם ל' יום פסולה ולא מהני בה החידוש ואכן מה שהביא בעה"ט שם ראיה לזה מהא דהוצרך לסיים במשנה ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה תמיהני דהלא לפי מה דפסק שם פהירושלמי דצריף לחדש בה דבר והו' חידושא הוא לעיכובא שפיר נ"מ גם לב"ה דאם עשאה לשם חג לא בעי חידוש וכ"כ הר"ן באמת ודברי רבינו בעל העיטור בזה צל"ע וד' יאיר עיני והנלע"ד פתינו בעז"ה.

ושוב ראיתי פי לענין מה שפתינו לעיל לתמוה על הב"י דס"ל דהא דצריף לחדש בו דבר הוא לעיכובא [וכ"ה דעת בעל העיטור באמת וכמש"כ לעיל] דהיאך יפרנס להברייטא דהיתה עשויה ועומדת דאם יכול לחדש וכו' דמשמע דהחידוש אינו מעכב וכעת ראיתי די"ל דהם מפרשים להא דעשויה ועומדת היינו שנעשית לשם חג בשנה שעברה דא"צ חידוש כלל פיון שנעשית לשם חג ובזה אמרה הברייטא שפיר דאם יכול לחדש בה דבר בשנה זו מחדש ואם אינו יכול ג"כ כשרה דהא נעשת לשם חג וזה נ"ל

נכון בעז"ה: סימן מד גרסינו בריש סנפה ורבא אמר מהכא בסוכות תשבו שבועת ימים אמרה תורה כל שבועת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע וכו'.

א"ל הכי קאמינא לך עד עשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי פי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק למעלה מעשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע פי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק ע"כ.

ולכאורה הדבר תמוה דלמה אינו יכול לעשות דירת עראי אם הסקה למעלה מכ' דהא באמת לא בעינו שיהיה הדפנות מגיעות לסקה וא"כ יכול לעשות הדפנות עראי ולא יגביהם רק כשיעורן והסקה יתלה על יתידות וכינון שפן אפילו אם יעשה הדפנות גופא שיהיו גבוהות יותר מכ' אמה נמי אין קפידה דהא יכול לעשותם עראי וצ"ל דפשוט להו לחז"ל דאפילו היתידות שצריף לעמוד בהם הסקה א"א לעשות עראי אם יגביהם כ"כ וע"כ צריף לעשות אותם עבים מאוד וגם צריף שיעמיק אותם יפה יפה כדי שיהיה יסוד חזק לעמוד וא"כ בסקה שהיא גבוהה מכ' ע"כ צריף לעשות העמודין קבע וכינון שכל שבועת ימים שמעינו מזה שהתורה הקפידה שיהא יכול להתקיים הסקה ע"י מעמיד עראי ושוב ראיתי די"ל דרש"י ז"ל כינון לזה במתק לשונו דמתחילה פרש"י שבועת ימים ותו לא ודייה במחיצות קלות ושוב כ' בד"ה עד כ' אמה אלא לשם שיעור נתנו לך שתהא יכולה לעמוד ע"י יתידות עראי ע"כ וצריף להבין דמתחלה כתב מחיצות והשתא יתידות ופשוט דמתחלה דהיה סובר הש"ס דבעינו דווקא עראי והקרא הא קאי גם על הדפנות דהא ילפינו מבסופת בסופת בסוכות שיהא שתיים פהלקתן ושלישית אפי' טפח והלכך פרש"י לפי ההו"א דבעינו שיהא המחיצות בעצמן עראי אבל לפי המסקנא דלא בעינו רק שיהא ראוי לעשותה עראי לא מצי קאי אדפנות דהא הדפנות לעולם יכול לעשות עראי וע"כ דקאי על המעמידין דיהא יכול להעמיד הסקה על ידי מעמידין של עראי ומ"ש בד"ה למעלה מעשרים יהא צריף לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועין או או קתני דאם מניח על הדפנות יהא צריף לעשות הדפנות קבועין ואם ניח על יתידות יהא צריף לעשות היתידות קבע אבל בד"ה עד כ' דמירי בסקה שיהא יכול לעמוד ע"י עראי לא שייף להזכיר דופן דהא מטעם שהוא מעמיד פסול ולא מצד דופן דהא פשרים אפי' קבע וליפיק לא הזכיר פאן דפנות פלל אבל מתחילה בהו"א היה סובר דהדפנות בעצמן פסולין אם הוא קבע ומיהו בסקה עצמו פתבו התוס' דהתם בעינו עראי ממש ואם חיבר הנסרים במסמרים פסול מן התורה והביאו ראיה לזה מהא דגשמים בזה סימן קללה אבל לא פתבו מהיכן למדו חז"ל זה לחלק בין הסקה לבין המעמידין ונראה דשפיר נלמד מקרא דיש חילוק דהנה לכאורה קשה על מה דבפ' אמור בקרא דבסוכות תשבו לא הו"פ פלל דבעינו שיהא הסקה מדבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ ורק בפ' ראה פתיב חג הסוכות תעשה לה באספה מגרנה ומיקבה וילפינו מיניה דבעינו דווקא דומיא דפסולת גורן ויקב ולמה נטר קרא עד התם ונראה דהכא דנלמד גם לדפנות מבסופת בסופות ולכן לא הזכירה התורה דצריף לעשות מפסולת גורן ויקב דהא הדפנות פשרין באמת מפל דבר ולכן פתוב סתם ונראה דזהו דאמרין בסופה (דף ל"ו ע"ב) בסוכות תשבו סופה של כל דבר והיינו משום דקמירי גם בדפנות והלכך אפילו בסקה

א"א ללמוד מק"ו דבְּעֵינָן מד' מינים דוּנְקָא דְהָא בַּפ' רָאָה דְמִיָּרִי בְּסַפְּרָא לֹא הִקְפִּידָה התורה רק שְׂיֵהָא מְפֻסָּלָת גִּוְרָן וְיִקָּב אֲבָל מ"מ ד' מינים לֹא בְּעֵינָן ודו"ק].

אָבָל בַּפ' רָאָה כְּתִיבָה הַתּוֹרָה פַּעַם שְׁנֵית חַג הַסּוּפּוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ לְאַשְׁמוּעֵינָן דְּהַסְּכָה בְּעֵינָן דוּנְקָא מְפֻסָּלָת גִּוְרָן וְיִקָּב וְהִיָּנוּ דְהִכָּא בַּפ' אֲמֹר פְּתִיב רַק בְּסוּפּוֹת תִּשְׁבּוּ וְלֹא הִוְנָפְרָה שְׁצָרִיךְ עֲשִׂינָהּ וּבַפ' רָאָה פְּתִיב חַג הַסּוּפּוֹת תַּעֲשֶׂה וְהִיָּנוּ מִשּׁוּם דְּהִתָּם מִיָּרִי בְּסַפְּרָא פְּתִיב תַּעֲשֶׂה לְאַשְׁמוּעֵינָן דְּבַעֵי עֲשִׂינָהּ לְשִׁמָּה לַב"ש וְאַפִּילוּ לַב"ה דַּס"ל דְּסוּפָה יִשְׁנֶנָּה כְּשֶׁרָה מ"מ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָהּ ע"י אָדָם לְשֵׁם צֶל וּבַפְּרָט לְהִירוּשְׁלָמִי דְצָרִיךְ לְחַדֵּשׁ בּוּ דְבָר.

וְכַתֵּב הַב"י וּמִשְׁמַע מֵהַפּוֹסְקִים דְּהוּא לְעִיכּוּבָא וְהִיָּנוּ מִשּׁוּם דְּיִלְפִינָן מִדְּכִתִּיב תַּעֲשֶׂה אֲבָל הִכָּא דְמִיָּרִי בְּדַפְּנוֹת לֹא בְּעֵינָן עֲשִׂינָהּ כִּלְל לְכֹן לֹא הִוְנָפְרָה רַק דְצָרִיךְ לִישֵׁב בְּסוּפָה וַעֲפ"ז נִיחָא גַם מַה שְׁהַעֲרָנוּ לְעִיל דַּמְנ"ל לְחַלֵּק לְעֵנִין עֲרָאִי בֵּין סְכָדָלְדַפְּנוֹת וּלְפִי מַה שְׁפַתְכֵּנוּ מוּכַח שְׁפִיר הַחִלּוּק דְהִכָּא כִּינּוּ דְמִיָּרִי גַם בְּדַפְּנוֹת וּבְדַפְּנוֹת א"א לְפָרֵשׁ דְּהַשְׁבַּעַת יָמִים בָּא לְמַעַט שְׂיֵהָא עֲרָאִי מִמֶּשׁ שְׂאִינוּ יְכוּל לְהַתְקִינָם רַק לְשַׁבַּעַת הַיָּמִים דְּהָא כְּשֶׁרִין הַדַּפְּנוֹת אֲפִילוּ בְּמַחְנֶכֶר וּמַחְנֶכֶר בְּנוֹדָאִי קָבַע הֵם וּמִמִּילָא מוּכַח דְאַפִּילוּ מִעֲמִידֵי הַסּוּפָה כְּשֶׁרִין אֲפִילוּ הֵם קְבוּעִים דְּהָא מִוְתֵּר לְהַנִּיחַ הַסְּכָדָה עַל דַּפְּנוֹת מַחְנֶכֶרִין [וְאָף דְּבְּסוּפָה (דָּף כ"א) אֲמַרִּינוּ דְאַסוּר לְהַעֲמִיד הַסְּכָדָה בְּדַבָּר הַמְּקַבֵּל טוּמְאָה כְּבָר תָּמָה ע"ז בְּאַמַּת הָרָא"ש ו"ל שֵׁם דַּא"כ יִהְיֶה אָסוּר לְסַפְּרָה עַל דַּפְּנוֹת שֶׁהוּא מַחְנֶכֶרִין אוֹ שְׂאִין גִּידוּלָן מִן הָאֲרָץ וּנְשָׂאָר בְּקוּשְׂיָא.

וְאַמְנָם לַעֲנ"ד יֵשׁ לִיִּישֵׁב דְּפָסוּל דְבָר הַמְּקַבֵּל טוּמְאָה כְּתִיבוּ הַמְּקַבְּלִים דְּסוּפָה מִרְמֹז שְׂיֵהָא אָדָם יוֹשֵׁב תְּמִיד תַּחַת צֵלוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וְלְהַתְרַחֵק עֲצֻמוֹ מִסַּט"א וְסוּפָה עֲשׂוּיָה לְחֻצָּץ בְּפָנֵי הַמַּסְטִינִים וְהַמְּקַטְרִיגִים וְלְכֹן צָרִיכָה לְהִיּוֹת מְדַבָּר שְׂאִינוּ מְקַבֵּל טוּמְאָה דְדַבָּר הַמְּקַבֵּל טוּמְאָה אִינוּ חוֹצֵץ בְּפָנֵי הַטוּמְאָה וְלְכֹן גַּם הַמַּעֲמִידִים פְּסוּלִין מִזֶּה דְאַסוּר לַעֲשׂוֹתוֹן מְדַבָּר הַמְּקַבֵּל טוּמְאָה וְלְכֹן סַפְּרָה בְּבִלְאִי כְּלִים פְּסוּלָה דַּמ"מ בָּאוּ מְדַבָּר הַמְּקַבֵּל טוּמְאָה אֲבָל לְעֵנִין שְׂאֵר פְּסוּלִים לֹא שְׂיֵיךְ זֶה] וַע"כ צ"ל דְלֹא בְּעֵי לְמַעַט מִשְׁבַּעַת הַיָּמִים רַק שְׂיֵהָא רְאוּי לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲמִידִין עֲרָאִי דְהִיָּנוּ שְׂלֵא יִהְיֶה גְבוּהִין יוֹתֵר מִכ' אֲבָל בַּפ' רָאָה דְמִיָּרִי בְּסַפְּרָה עֲצֻמוֹ שְׁפִיר יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּפֶשׁוּטוֹ מִמֶּשׁ.

וְדַע דְּמְדַבְּרֵי הַתּוֹס' יֵשׁ לְהוֹצִיא פְּמָה דִּינִים דְּאָם קוֹבַע הַסְּכָדָה בְּמַסְמָרִים יֵשׁ בְּהֵם ב' אָסוּרִים אֶחָד גְּזוּרָת תַּקְרָה מְדַרְבְּנָן וְגַם אִסוּר תּוֹרָה דְמִקְרִי קָבַע וְרָאָה מְהָא דְגִשְׁמִים בְּחַג סִימָן קָלְלָה דְאָם קְבוּעַ כ"כ שְׂאִין יְכוּל לְכַנֵּס גִּשְׁמִים הָוִי קָבַע וְכַתְּבוּ דְבִזְזָה נִיחָא הָא דְיִלְיָף ר' זִירָא מְסוּפָה תַּהֲיָה לְצַל וְאָף דְּהִתָּם כְּתִיב לְמַחְסָה וּלְמַסְתוּר מְזָרָם וּמִמְטָר וְהִיָּנוּ דְלָזָה א"א לְלַמּוֹד מִהִתָּם דְּהָא גִזְזָה"כ הוּא דְבְּעֵינָן עֲרָאִי כ"כ הַתּוֹס'.

וּבִזְזָה נִיחָא דַּר"ש לְמַד מְהָד קָרָא דְמְזָרָם וּמִמְטָר וְהִיָּנוּ מִשּׁוּם דַּר"ש מִיָּרִי בְּדַפְּנוֹת וּגְבִי דַּפְּנוֹת לִיכָּא מִיעוּט זֶה וְכֵהוּ כְּשֶׁרִים אֲפִילוּ קָבַע. וּמִיָּהוּ רַבְּנָן לֹא יִלְפִי מְהָד קָרָא מְלַמְחָסָה וּלְמַסְתוּר דְּהָא לְפִי דַעְתָּם דְּמוּכַח מַה"ת דְּלֹא בְּעֵינָן רַק שְׁתִּים כְּהַלְכָתָן ע"כ דְּגִזְזָה"כ דְּלֹא בְּעֵינָן שְׂיֵהָא לְמַחְסָה וּלְמַסְתוּר מְמַטָּר: וּמִיָּהוּ נִרְאָה לְדִינָא דַּהַב' דַּפְּנוֹת בְּעֵינָן שְׂיֵהָא קְבוּעַ הִיטִיב בְּמַסְמָרִים בְּאִוְנָן שְׂלֵא יְכַנֵּס בְּהֵם מְטָר דַּע"ז לִיכָּא מִיעוּטָא וְשְׁפִיר יְכוּל לְלַמּוֹד מְקָרָא דְּסוּפָה לְצַל וְאַפְשָׁר דְּזֵהוּ הַטַּעַם דְּבְּעֵינָן דַּפְּנוֹת דְּעִרְיָבָן אֲבָל בְּסוּפָה הַעֲשׂוּיָה כְּמָבוּי

בְּעֵינֵינוּ פֶסֶס ד' דְּוֹקָא וְלִהְעֵמִידוּ בְּפָחוֹת מַג' סְמוּךְ לְדוֹפֵן וְהֵינּוּ מְשׁוּם דְּבִלֵּא"ה יָכוֹל לְכַנּוֹס הַגָּשֶׁם וּבְעֵינֵינוּ שְׂיֵהָא לְמַחְסָה וּמְסֻתוֹר מְזָרֵם וּמְמַטֵּר בְּמִקּוֹם הַדְּפָנוֹת שְׂצָרִיף לַעֲשׂוֹת.

וְעִי' בַּמַּג"א דְּנִסְתַּפֵּק אַם דְּוֹקָא בְּסֻנְפָה קִטְנָה פֶּשֶׁר דְּהַפֶּס ד' נִמְשָׁף עַד הַדוֹפֵן מִמֶּשׁ בְּצַד הַשְּׂנִי אוֹ אֶפְיֵלוּ בְּסֻנְפָה גְּדוּלָה וְנִשְׂאָר בַּצ"ע וּלְפִי מַש"כ פֶּשׁוּט דְּאִינוּ אֶלָּא בְּסֻנְפָה קִטְנָה דְּכֵינּוּ דְּיִלְפִינוּ ג' דְּפָנוֹת מְקָרָא בְּעֵינֵינוּ שְׂיֵהָא פֶּל הַג' דְּפָנוֹת מְחֻנְפְּרִין זֶה לְזֶה שְׂלֵא יִפְנֹס בְּהֵם הַגָּשֶׁם.

וְכֵן קִי"ל דְּהַפֶּס טַפַּח שׁוֹחֵק בְּעֵינֵינוּ שְׂיֵהָא נֶגֶד הַיִּצְאָא דְּוֹקָא וְהֵינּוּ דְּבְעֵינֵינוּ שְׂיֵהָא פֶּל הַג' דְּפָנוֹת עֲרִיבּוּ בִּיחַד וְנִרְאָה דְּלִזָּה פִּינוּ הַגַּמ' בְּמֵאֵי דְּאִמְרִינוּ הֵתֵם דְּאִיכָא ב' דְּפָנוֹת דְּעֲרִיבּוּ סָגִי בְּטַפַּח שׁוֹחֵק וּר"ל דַּע"י טַפַּח שׁוֹחֵק נַעֲשֶׂה ג' דְּפָנוֹת דְּעֲרִיבּוּ אֶבֶל הֵכָא גְּבִי סֻנְפָה הַעֲשִׂינָה כְּמַבּוּי אַם יַעֲשֶׂה טַפַּח שׁוֹחֵק לֹא יִהְיֶה ג' דְּפָנוֹת דְּעֲרִיבּוּ וְדו"ק: בְּאִנְפֵן אַחַר יֵשׁ לִינִישׁב עַל מַה דְּבַפ' אָמּוּר לֹא הִנְזַכֵּר הַעֲשִׂינָה רַק בַּפ' רְאָה דְּהִנֵּה כְּבָר עֲמַדְנוּ בְּמִקּוֹם אַחַר דְּהִיכָא יִלְפִינוּ מַק"ש אוֹ מְפָסַח דְּשְׁלוּחֵי מִצְנָה פְּטוּרִין מִן הַסֻּנְפָה דְּלֵמָּא שְׂאֵנִי הֵתֵם דְּהִנֵּי שָׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה אֶבֶל גְּבִי סֻנְפָה הָא עוֹבֵר בְּקוּם נַעֲשֶׂה דְּאוֹכֵל וְשׁוֹתָה חוּץ לְסֻנְפָה וְתִירְצָתִי דִּי"ל דְּסֻנְפָה דְּמִי לְצִיצִית דְּלֵא מְקָרִי הַעֲטִיפָה בְּלֵא צִיצִית דְּעוֹבֵר בְּקוּם נַעֲשֶׂה וְכִמּוּ שְׂמוּכַח בִּיבְמוֹת (דָּף צ' ע"ב) וְכָבֵר כְּתָבוּ הַתּוֹס' שֶׁם דְּהַטְעַם דְּגְּבִי צִיצִית כְּתִיב גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל ד' כְּפָנוֹת כְּסוּתָהּ וּמִשְׁמַע דְּאִין חַיִּיב לַעֲשׂוֹת צִיצִית רַק אַם כְּבָר מְכֻסָּה בְּכַגֵּד וְעֻטוּף בּוֹ וְהִלְכָהּ בְּעַת עֲטִיפָה לֹא עָבֵר וְלֹא מִיַּדִּי וְאַח"כּ פֶּשְׁאִינוּ עוֹשֶׂה צִיצִית אִינוּ אֶלָּא שָׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה.

וְא"כ י"ל דְּגְּבִי סֻנְפָה נְמִי אִינוּ חָל עָלָיו חַיִּיב הַעֲשִׂינָה רַק אַם כְּבָר הוּא יו"ט וְחָל עָלָיו חַיִּיב הַיְשִׁיבָה אֶף צָרִיף לִידַע דְּמַנ"ל זֶה דְּבִשְׁלֵמָא בְּצִיצִית נַפְק"ל מְכֻסוּתָהּ אֶבֶל הֵכָא מַנ"ל וְלָכֵן נ"ל דְּהֵינּוּ טַעְמָא דְּהַקְדִּים הַכְּתוּב דִּין הַיְשִׁיבָה מִדִּין הַעֲשִׂינָה וְאֶף דְּעֲשִׂינָה הוּא קוּדָם בְּזִמְן לְאַשְׁמוּעֵינוּ דְּאִינוּ חָל מִצְנֹת הַעֲשִׂינָה רַק לְאַחַר מִצְנֹת הַיְשִׁיבָה וְאֶף דְּהוּא יו"ט מ"מ כְּבָר כְּתָבוּ הַתּוֹס' בְּשַׁבָּת (דָּף צ"ה) דְּבִנְיָן מוֹתֵר בִּיּו"ט מַה"ת מִצַּד מִתּוֹף דְּהָא מְגַבֵּן חַיִּיב מְשׁוּם בּוֹנָה וְזֶה פֶּשׁוּט דְּמוֹתֵר לַעֲשׂוֹת גְּבִינּוֹת בִּיּו"ט וְהִלְכָהּ אִיכָא מִתּוֹף אֶף פִּינוּ דְּמִדְּרַבְּנֵי בְּוִנְדָּאִי אֲסוּר הִלְכָהּ ע"כ צָרִיף לַעֲשׂוֹת הַסֻּנְפָה קוּדָם יו"ט אֶבֶל מַה"ת מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בִּיּו"ט וְהִלְכָהּ ע"כ צָרִיף לְכַתּוּב הַעֲשִׂינָה אַח"כּ לְאַשְׁמְעֵינוּ דִּין זֶה דְּאִינוּ חָל חַיִּיב הַעֲשִׂינָה רַק בִּיּו"ט וְנ"מ דְּהִנֵּי שָׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה [וְכֵן מִשְׁמַע בְּאַמֶּת בְּכַתּוּבוֹת (ד' פ"ו ע"ש)] וּמִיָּהוּ ע"פ פֶּשׁוּטוֹ נ"ל דְּמִשׁו"ה אִיחַר הַכְּתוּב דִּין הַעֲשִׂינָה מְשׁוּם דְּאִינָה מַעֲיָקֵר הַמִּצְנָה וְאִינוּ אֶלָּא הַכְּנָה לְמִצְנָה דְּעִיקָר מִצְנֹת סֻנְפָה הוּא הַיְשִׁיבָה וְלָכֵן הַקְדִּים לְדִין הַיְשִׁיבָה מְקוּדָם וְעוֹד דְּאֵם הִנֵּה מְקָדִים לְדִין הַעֲשִׂינָה מְקוּדָם הִנֵּה טַעֲמֵינוּ דְּעֲשִׂינָה מִצְנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה וְצָרִיף לְכַרְף לַעֲשׂוֹת סֻנְפָה וְהִלְכָהּ כְּתוּב לְבַסּוּף]: וּמִיָּהוּ אֶף אַם נֹאמֵר כֵּן מ"מ לֹא דְּמִי לְצִיצִית דְּאַחַר הַעֲטִיפָה תּוֹ אִינָה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה פֶּלֶל וּבְעַת הַעֲטִיפָה עֲדִינּוּ לֹא חָל חַיִּיב אֶבֶל הֵכָא גְּבִי סֻנְפָה אֶף אַם נִימָא דְּאִינוּ חָל רַק בְּיוֹם טוֹב מ"מ בְּכָל שַׁעָה וְשַׁעָה שְׂאוּכֵל חוּץ לְסֻנְפָה הָרִי הוּא עוֹבֵר בְּקוּם נַעֲשֶׂה וְעוֹד דְּגְּבִי צִיצִית גִּילָה לָנוּ הַכְּתוּב שְׂאִינוּ חָל הַמִּצְנָה רַק אַחַר הַעֲטִיפָה אֶבֶל הֵכָא נִהִי שְׂאִינוּ חָל רַק בִּיּו"ט מ"מ חָל בְּעַת שְׂבָא לְאַכּוֹל קוּדָם הַאֲכִילָה וְא"כ עֲדִינּוּ הָרִי קוּם נַעֲשֶׂה.

מפסח ומק"ש דשלוחי מצוה פטורין מן הסנפה והנלע"ד פתבתי בעז"ה ביום א' למחרת יום הפפורים של שנת תרמ"ז לפ"ק סימן מה בעז"ה אור ליום א' ערב סנפות שנת תרל"ד לפ"ק שאלה ראוי לברר בחבילין שנתן על הסנפה כדי ליבש בגוננא דפסול מה"ת אי מהני אח"כ התרה להכשיר הסנפה.

ועוד יש להסתפק בפסול דרבנן אי נוהג פסול תעשה ולא מן העשויאו לא וכל זה ראוי לברר להלכה וזה החלי בעז"ה. תנן התם סנפה דף י"ב ע"א] חבילי קש וחבילי עצים וחבילי ורדין אינו מספכין בהן וטעמא אמרינו בגמרא משום גזירת אוצר ופסולים מדרבנן שמה יבואו לספק בחבילין שנותנים ע"ג הסנפה כדי לייבשן והתם פסולים מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי דלא נעשו לצל] וכולן שהתירן פשרות וכולן פשרות לדפנות ע"כ מהמשנה והנה יש לדקדק על לשון וכולן שהתירן פשרות דמאי אתא לרבות בתוכן וכולן הא עלה קאי ואם התירן מיבעיא ליה וכה"ג ממש מדייק בריש חולין על וכולן ששחטו דע"כ דבא לרבות עוד דבר אחר שלא הוזכר במשנה פאן דאם אחרש שוטה וקטן בלחוד קאי ואם שחטו מבעיא ליה וכה"ג ממש יש להקשות הקא ועוד דבלא"ה מאי אשמעינן בזה דכולן בין חבילי עצים ובין חבילי קש וכו' מהני התרה פשיטא דמאי שייך לחלק דבחד יתנה מהני התרה ובאידך לא דאיצטריך לאשמעינן דבכולן מהני התרה הא פולן פהדדי ניהו וחד פסול הנה לכולהו ובשלמא בסיפא בכולן פשרות לדפנות קמ"ל לרבות אף פסולין דאורייתא דלא הוזכרו במשנה פאן פגון דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ דאעפ"כ פשרות לדפנות דלא תטעה דדנוקא בפסול חבילין דלא פסילי רק מדרבנן פשרים לדפנות קמ"ל דהוה וכולן דאפילו פסולי דאורייתא פשרים לדפנות וכן פרש"י והרע"ב ז"ל וכולן הפסולין ששנינו בספ"ק עכ"ל אבל ברישא דכולן שהתירן פשרות דלא שייך רק בחבילין דלפסול דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ לא שייך פלל הוה תקנתא קשה דמאי וכולן ואם התירן מיבעיא ליה.

ותבט עיני בנוסח המשנה שבר"י ר"א ורא"ש ומצאתי וראיתי דשם ליתא באמת הוה תיבת וכולן בנוסח המשנה רק ואם התירן פשרות ונהגתי מאוד שפוננתי מדעתי לגירסא זו וגירסתם עולה שפיר בלי שום פקפוק.

אמנם אחר העיון ראיתי לתת מקום גם לגי' דידן וכולן ונוסחא זו נמי נוסחא דנוקגיות היא ותליא באשלי רב רבי דהנה דעת פל הראשונים והאחרונים הובא בב"י סימן תרכ"ט דהוה דאם התירן פשרות קאי אפילו לאחר שספק הסנפה בהן ולא פסלי משום תעשה ולא מן העשוי משום דכל עצמו אינו פסול רק משום גזירה שמה יבוא לספק באוצר והלכך פינון שאמה מצריכו להתיר אח"כ לשם סנפה יש לו הדין ולא יבוא לספק באוצר.

וכל זה בחבילין דאין פסולין רק מצד גזירה אבל בחבילין דפסולין מן התורה הנתינים על הסנפה כדי לייבשם אם מהני התרה בהם בזה יש ב' דעות בטור בסי' תרכ"ט דיש מי שסובר דגם בהם מהני התרה אח"כ ולא אמרינו דפסולים משום תעשה ולא מן העשוי משום דהתרתן זו היא עשייתן וכמו דאמרינו בגמ' דקציצתן זו היא עשייתן ולא בעי עשייה אחרת ה"נ דכונתיה ואף דהתם לא קיי"ל הכי דס"ל התם דבעי נענוע לשם צל מחדש ולא סמכינן אהו סברא דקציצתן זו היא עשייתן [דקי"ל פרב התם ולא פשמואל] מ"מ ס"ל דהתרה הוי מעשה טפי.

וגיש מי שחולקין בזה וס"ל דלזה לא מהני התרה וצריף נענוע דווקא ועי' ב"ר"ן וכו' פסק בשו"ע שם סעיף י"ז כד' המחמירין ולכאורה צריף ביאור מהיכן יצא להם המחלוקת מן סוגית הש"ס אמנם לע"ד נראה פשוט דמתחלוקותן יצא מן החילופי גירסאות שבמשנה דדעה המכשירין הנה להם גי' דידן וכולן והנה קשה להם מאי וכולן וע"כ צ"ל דבא לרבות על איזה פסול אחר דלא נאמרה במשנה ושפיר הוציאו מזה דבא לרבות אף חבילין דפסולין מן התורה מהני התרה ושייף שפיר וכולן פלומר דכל החבילין דבין דאין פסולין רק מדרבנן דנאמרו במשנה ובין החבילין דפסולין מן התורה מ"מ אם התירן פשרות משא"כ דעת הפוסלין הנה להם גירסת הרי"ף והרא"ש ואם התירן ולא קאי רק אפסולין דרבנן ואין לנו ראיה דחבילין דפסולין מן התורה דמהני בהו התרה ומצד הסברה יותר השכל מחייב כמו דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן וה"ל הכא לא אמרינן דהתירתן זו היא עשייתן באמת וא"כ מגי' הרא"ש והרי"ף מוכח לכאורה שהרי"ף והרא"ש נמי נוטים לדעה זו וכן נראה דהנה גירסת רש"י ז"ל והרע"ב ז"ל מדלא פרושו אוכולן קמא פלום כמו דהוצרכו לפרש על וכולן בתרא שבמשנה אלמא דלא גרסי וכולן קלל.

אמנם לכאורה יש לתמוה על גי' זו מהא דמקשה רב אשי על ר' יוחנן שם בסופה דפירש טעמא דמתני' דהכא משום גזירה הוא אטו בחבילין גזירת אוצר איכא תעשה ולא מן העשוי ליכא פלומר וא"כ יש לפרש במתני' שהניח על הסופה לייבשן באופן שפסול מן התורה ולפי גי' הרי"ף והרא"ש דגרסי ואם התירן פשרות ולא מהני התרה רק בפסולין דרבנן ע"כ מייירי מתני' בחבילין שהניחן לשם סכף בגוננא דאין בהם אלא משום גזירת אוצר דהא בפסולי דאורייתא לדידהו לא מהני התרה ואיך מסיים המשנה ואם התירן פשרות וכבר עמדו רבותינו בעלי התוס' על קושיא זו דף י"ב ע"ב ד"ה אין מספכין] וז"ל ומהא דקתני במתני' ואם היו מותרות פשרות לא מצי למידק מידי דאפילו תחילתו הניחן לייבשן מהני התרתם פאלו הוא נענוע דלעיל עכ"ל והיינו משום דלהתוס' פשיטא להו פדעת המכשרת אבל לדעת הסוברים באמת דלא מהני התרה שפיר הנה מצי לדייק ר' יוחנן דע"כ מייירי מתני' בחבילין דרבנן ולכאורה רצייתי ליישב משום דהא יש לפרש דהאי ואם התירן פשרות ע"י נענוע קאמר וכמו גבי פסול מחובר דתנן ואם קצצן פשרות דג"כ ע"י נענוע קאמר אליבא דרב וכן קי"ל אלמא דכן דרף המשנה לקצר ואין להקשות דא"כ מאי קמ"ל בזה די"ל דזה גופא קמ"ל דבנענוע סגי וכמו באידך מתני' דקציצה: אמנם שוב ראיתי דהא ליתא דא"כ למה צריף התרה דכמו דמתקן בהו נענוע פסול דתעשה ולא מן העשוי דזה הוי עשייה מחדש לשם מצות סופה ה"נ מתקן גם לפסול דרבנן דגזירת אוצר דכיון דאתה מצריכו נענוע לשם מצוה לא יבוא לספק באוצר דלא נעשו לשם צל דכבר יש לו היכר דהא אפילו התרה מהני לפסול זה וג"כ מהו טעמא וכ"ש נענוע וכה"ג אמרינן לקמן ט"ו בתקרה שאין עליה מעזיבה לד"ה אליבא דר' יהודה [וכן קי"ל להלכה] דאם מפקפק בלחוד יוצא בזה וכשרה דכמו דמהני הפקפוק לפסול דאורייתא לתעשה ולא מן העשוי ה"נ מהני בזה לפסול דרבנן לגזירת תקרה וכמו שפי' רש"י שם דכיון שבטלה מתורת תקרה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר וה"נ דכונתיה וא"כ ע"כ ר"ל מתני' ואם התירן פשרות בלא נענוע והדרא השושיא לדוכתא.

אָמנם יש ליישב ולומר דבזה פליגי באמת רב אשי ור"י דר"י דסבר דמתני' מייירי בדרבנן א"כ לא מהני התרה רק בדרבנן וזה עיקר פנונת ר"י במאי דאמר דהה מתני' מייירי משום גזירה ומתני' דגדיש משום תעשה ולא מן העשוי דאל"כ מאי נ"מ אי מתניתין מייירי בדרבנן או בדאורייתא פיון דבאמת איפא תרי גונוי ואין נ"מ לדינא נרש"י ז"ל פ"א באמת דבמשנה דהחוטט בגדיש פליגא באמת בדינא דר"י ס"ל דהתם ליכא באמת פסול דרבנן פלל פגון בנענע אח"כ דלר"י פשר ולרב אשי פסול מדרבנן משום גזירת אוצר [וההכרח שיהביאו לרש"י ז"ל בזה עיין במהרש"א] אבל במשנה דהכא מאי נ"מ ולכן נראה דגם בזה פליגי דר"י סבר דמשנה דהכא לא מייירי רק בפסול דרבנן וא"כ בפסול דאורייתא לא מהני התרה דלא מציינו היתר בזה במשנה אבל רב אשי מקשה באמת דמנ"ל הא פיון דמשפחת פסול דאורייתא גם בזה י"ל דמתני' בפסול דאורייתא מייירי וגם בזה מהני התרה וזהו עיקר מחלוקת רב אשי ור"י אי מהני התרה בפסול דאורייתא או לא וכיון דהגמ' מתרץ לקושיות רב אשי עליו והכריח דע"כ מייירי מתני' בפסול דרבנן משו"ה פסקו כר"י אכן לפי מש"כ יהיה הסברות הפוכין דרב אשי דסבר בהחוטט בגדיש איפא פסול דרבנן אם נענע אח"כ א"כ בחבילין נמי אף אם נענע אותו מ"מ אפתי איפא פסול דרבנן כל זמן דלא התירו משום דס"ל דנענוע לא מהני רק לתעשה ולא מן העשוי אבל לגזירה דחבילין עדיין אינו יוצא בזה וצריך התרה דווקא אבל בהיתר החבילין אף דלא נענע פשר ונמצא דלדידה התרה עדיפי מנענוע גבי חבילין [ובאמת מלשון המשנה מדוייק פן דכתב היתרא דהתרה ולא כתב היתר דנענוע משמע דווקא התרה] ולר"י הוא ממש מהיפך להיפך דהתרה לא מהני לפסול דאורייתא דאינו מבטל בזה פסול דתעשה ולא מן העשוי אבל נענוע בלחוד מהני גם בלא התרה וכמו בהחוטט בגדיש דמהני נענוע בלחוד: ועכ"פ זכינו לדין דתליא בחילופי הגירסאות שבנוסח המשנה וגירסא דידן יש לה מקום לפי דעת המכשירין בהתרה בפסול דאורייתא' ושייך שפיר וכולן אָמנם לר"י דלא ס"ל פן וכמו שכתבנו צ"ל דלא גרס וכולן במשנה: ודע דמשמע מדברי הפוסקים דגם לסכך דאינו פסול רק מדרבנן אמרינו ביה תעשה ולא מן העשוי מדהוצרכו לטעם בחבילין משום דכל עצמו אינו פסול רק דאין לו היכר ויבוא לסכך בחבילה דהגיחה לייבשה והלכך פיון דאתה מצריכו להתירה לשם סוכה כבר יש לו היכר משמע דאילו לשאר פסול דרבנן שאינו מצד גזירה לא מהני הכשר אח"כ משום דהוי תעשה ולא מן העשוי ונ"ל לכאורה להביא ראיה לזה.

דהנה התוס' ז"ל (דף י"ג ע"ב ד"ה אם) הקשו קושיא חמורה דאמאי אסור לסכך באוכלין [וכן יש להקשות על כל דבר המקבל טומאה פעין פלים וכל דכונתו יהו ולקמן יבואר מאי דהקשו התוס' אוכלים טפי מפלים] הא קי"ל בחולין דף קכ"ט דבית שפסכו בזרעים טהרן משום דבטלינהו מתורת אונקל וא"כ כל סוכה נמי פיון דמסכך בהן כבר בטלינהו לקרקע ותו לא מקבל טומאה פלל ואמאי אסור לסכך בהן ות"י בתי' השני דאה"נ דאח"כ תו לא מקבלי טומאה פלל ומ"מ פסול משום תעשה ולא מן העשוי דהא מ"מ בעת התחלת הסיכוף עדיין פסולים לסיכוף הן ואח"כ אחר שפסכו בהן הדרא ומתקשרא והוי כמו מחוברשקצצן אחר שפסכו בהן דפסולים כל זמן דלא נענע פן ת"י התוס' ואמרי' (שם דף י"ב ע"ב) דסככה בחיצין בנקבות פסולה משום דבית קיבול העשוי למלאות שמי קיבול ובהדיא מבואר בשו"ת נודע ביהודה מהד"ת סי' ק"ט וק"י ובמה"ק סי' צ"ו דבית

קיבול העשוי למלאות לא מקבל טומאה רק רבנו יעו"ש ואם איתא דבפסול דרבנו לא חיישינו לתעשה ולא מן העשוי למה פסלינו לספד בכלים דאין מקב ליו טומאה רק מדרב ונלא בעת שמספד כבר נטהרו מטומאה דהא קי"ל (בב"ב דף ס"ו ע"א דצינור שחקקו ולבסוף קבעו דלגבי שאיבה דרבנו אינו פוסל המקנה לר"א דס"ל דכל המחובר לקרקע ואף שחקקו מקודם הוי פקרקע ואף לחכמים דחולקים התם מ"מ בנודאי מודים לנידון דידן דהתם אינו מבטל להצינור מתורת פלי דאדרבא רוצה עכשיו להשתמש בו שייצאו המים דרוף עליו למקנה ור"א לא מטהר רק מצד דכל המחובר לקרקע ה"ה פקרקע וע"ז פליגי חכמים וס"ל דאינו פקרקע אבל ה"ה דבטוליה מתורת פלי ועשה אותו ספד לספד בו בנודאי בטל מתורת פלי דמה לי פלי ומה לי אכל דטהור משום דבטליה מתורת אכל וה"נ בטלי מתורת פלי וזה פשוט בלי שום ספק וא"כ אין פסולו רק משום תעשה ולא מן העשוי דבתחלה נעשה בפסול ממילא מוכח דגם בפסול מדרבנו ג"כ נוהג בו פסול תעשה ולא מן העשוי וכן נראה להדיא עוד מד' התוס' ד"ה בחיצים דכ' שם דלא דמי לשאר פשוטי פלי עץ וכו' דמקבלין טומאה מדרבנו דהני אפי' מדרבנו טהורים וכו' ומשמע דאם הוי מקבלין טומאה מדרבנו הוי פסולי לספד בהו ומשו"ה הוצרכו לתרץ דחיצים זכרים טהורין לגמרי: ואכן לכאורה יש להביא ראיה לאידך גיסא דבפסולי דרבנו אין בו משום תעשה ולא מן העשוי והוא מהא דתנו בסנפד (דף יד ע"א) מספדין בנסרים דברי ר"י ואף ר"מ דאוסר אמרינן בגמ' דאינו אוסר אלא משום גזירת תקרה ולדעת רב בגמ' שם פליגי ר"י ור"מ בנסרים שיש בהם ד' טפחים ולכאורה יש לתמוה דהיכי מכשיר ר"י לספד בנסרים שיש בהם רוחב ד' דהא נודאי דנסר שרחב ד' מקבל טומאה מדרבנו דלא גרע מדף של נחתומים (בב"ב דף ס"ו ע"א) דעיקר הטעם דדף של נחתומים דמקבל טומאה מדרבנו ולא דמי לשאר פשוטי פלי עץ פתבו התוס' בסנפד (דף ה' ד"ה מסגרתו) ובשאר דוכתי משום שהדף רחב וראוי להניח עליהו דבר גזרו עליהו דדמי לבית קיבול יעו"ש וא"כ פשוט דנסר שהוא רחב ד' טפחים בנודאי ראוי להניח עליו דבר דהא ד"ט הוא נחשב מקום חשוב בכל דנכתא ואיזה שיעור אחר אתה גותן לדף של נחתומין אם אתה אומר דבד' טפחים עדיין אינו ראוי להניח עליו: והיותר תימה לר' חייא בר אבא אמר ר"י (דף ט"ו ע"א) דס"ל דבנסרים משופין עסקינן ומשום גזירת פלים נגעו בה ופירש"י משופים ונחלקים וראויים לתשמיש ואע"ג דפשוטי פלי עץ ניהו ולא מקבלי טומאה גזר בהו אטו פלים המקבלי טומאה עכ"ל.

והדברים מתמיהין דכיון דמשופין וראויים לתשמיש למה צריף לומר משום גזירת פלים תיפוק ליה דהם עצמן פלים הם מדרבנו כמו דף של נחתומין ועוד מאי טעמא דר"י דמכשיר דנהי דלא סבר גזירת פלים מ"מ ה"ה הן עצמן פלים הן והוא באמת פליאה גדולה וליישוב זה ע"כ אתה צ"ל כסברת התוס' משום דאח"כ דמספד בהם בטלי מתורת פלי וליכא רק תעשה ולא מן העשוי וס"ל להש"ס דבפסולי דרבנו ליכא תעשה ולא מן העשוי וא"כ ש"מ לכאורה לאידך גיסא.

אבל באמת זו אינה ראיה ואי בעינא לשנויי לה שנינויא דחיקא הנה משיניא לה דהא דהוצרכו לסברא דגזירת תקרה היינו לאחר שנענע אותם דתו ליכא תעשה ולא מן העשוי [דנודאי לסברת התוס' פל הספדין הפסולי מחמת דהם דבר המקבלי טומאה אם ספד בהם ואח"כ חזר ונענע אותם פשרים וכמו שמשבאר לקמן באריכות א"ה] אף ה"ה ליכא

דחָדָא אַם נַעֲנַע גַם גְּזִירַת תְּקֵרָה לִיכָא וּכְמוֹ שְׁפַתְבְּתֵי לַעִיל נְעוּד מַאי גְזַר ר"מ מְשׁוּם גְּזִירַת פְּלִים דְּכָלִים גּוֹפֵא בְּחִזּוֹר וְנַעֲנַע פֶּשֶׁר לְדַעַת הַתּוֹס' נְעוּד דַּמְנַ"ל דְּמִיָּירִי ר"מ וּר"י לְאַחַר נַעֲנוּעַ הָא אֶפִּילוּ דְבַר הַמְּקַבֵּל טוֹמְאָה דַּתְנֵן בְּמַתְנֵי דְאָסוּר לְסַפֵּךְ בְּהֵן ג"כ קוֹנְדָם נַעֲנוּעַ מִיָּירִי.

אַמְנָם בְּאַמַּת עֵיקַר הַקְּוִשְׂיָא לִיתָא דְהַדְבָר פְּשׁוּט לְכַאוּרָה דְהָא דְפְּשׁוּטֵי פְּלֵי עֵץ הָרְאוּי לְתַשְׁמִישׁ מְקַבֵּל טוֹמְאָה מְדַרְבְּנֵן הֵינּוּ בְּסַתְמָא אוּ דַעֲשָׂאוּ לְהַדְיָא לְשֵׁם תַּשְׁמִישׁ אֲבָל בְּנִסְרִים שְׁנִסְרֵן לְכַתְחִילָה לְשֵׁם סִיכּוּף וְלֹא עֲשָׂאוּ לְכָלִי פְּלַל רַק לַעֲשׂוֹת מֵהֵן תְּקֵרָה יֵשׁ לּוֹמֵר דְּאִין מְקַבְּלִין שׁוּם טוֹמְאָה פְּלַל דְּהָא אֶפִּילוּ מְחַצְלַת דְּהוּא דְבַר הַמְּקַבֵּל טוֹמְאָה מִן הַתּוֹרָה דְּרְאוּי לְמַדְרָס וְאֵפ"כ שְׁנִינּוּ מִשְׁנָה עֲרוּכָה בְּסוֹפָה (דָּף יט ע"ב) דְּאֵם עֲשָׂאוּ לְסִיכּוּף מְסַפְכִין בְּהָ וְאִינְהָ מְקַבְּלַת טוֹמְאָה וּכ"ש נִסְרִים וְזֵה פְּשׁוּט וְהַלְכָּה שְׁפִיר הַנּוֹצֵרָה הַש"ס לּוֹמֵר מְשׁוּם גְּזִירַת תְּקֵרָה מְדַתְנֵי סַתְמָא דַּר"מ אוּסַר לְסַפֵּךְ בְּנִסְרִים וְלֹא מְפַלְגֵי פְּלַל בֵּין עֲשָׂאוּ לְסִיכּוּף וּבֵין דַּעֲשָׂאוּ לְתַשְׁמִישׁ וּכְמוֹ דְּמַחְלַק בְּמַתְנֵי גְבִי מְחַצְלַת וְע"כ בְּכָל גְּוֹנֵי פּוֹסֵל ר"מ וְאַף בְּעֲשָׂאוּ לְסִיכּוּף וְא"כ לִיכָא טַעַם אַחַר רַק מְשׁוּם גְּזִירַת תְּקֵרָה וּר"י דְּמַכְשִׁיר לִית לֵיהָ גְּזִירַת תְּקֵרָה אֲבָל אַה"נ בְּעֲשָׂאוּ סַתְמָא אוּ בְּפִירוּשׁ לְתַשְׁמִישׁ וְאַח"כ נִמְלָךְ עַלֵיהֶן לְסַפֵּךְ בְּהֵן גַּם ר"י מוֹדָה דְּפָסוּל לְסַפֵּךְ בְּהֵן מְשׁוּם דְּהֵי פְּלִים וְלַר' חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר ר"י דְּמְשׁוּם גְּזִירַת פְּלִים נְמִי פִירוּשׁוֹ דְּנֵהִי דַּעֲשָׂאוּ לְסִיכּוּף מ"מ בֵּין דְּשִׁיפֵן פְּעִין פְּלִים אִיכָא מִיְהַת גְּזִירַת פְּלִים דְּשָׂמָא יְבֹא לְסַפֵּךְ בְּכָלִים וְאַפְשָׁר דְּאַף בְּפָחוֹת מַד' פָּסוּל אִם עֲשָׂאוּ לְתַשְׁמִישׁ בֵּין דְּאַחְשְׁבִינְהוּ [וּקְצַת יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּזֵה בְּסוּגְיַת הַגַּמ' וְאִכ"מ].

וְאַמְנָם אֲנִי נוֹפֵל בְּסַפֵּךְ בְּזֵה דְאַפְשָׁר דְּבַכְה"ג דַּעֲשָׂאוּ לְהַדְיָא לְסִיכּוּף לִיכָא גְּזִירַת תְּקֵרָה פְּלַל דְּכִינֵן דְּאַתָּה מְצַרִּיכוּ לַעֲשׂוֹתוֹ לְשֵׁם סוֹפָה בְּפִירוּשׁ אַף הוּא זְכוּר וַיֵּשׁ לוֹ הֵיכַר וְלֹא יְבֹא לִישֵׁב תַּחַת קוֹרוֹת בֵּיתוֹ דְּהֵי לֹא נַעֲשׂוּ לְסִיכּוּף וְהֵם נַעֲשׂוּ לְשֵׁם סִיכּוּף וְכֵן נ"ל דְּהָא דְאָסוּר לְסַפֵּךְ בְּחַבְבִּילִין הֵינּוּ דְּהֵי אֲגוּדִים בְּתַחֲחִילָה שְׁלֵא לְשֵׁם סוֹפָה וְאַח"כ מְסַפֵּךְ בְּהֵם אֲבָל אִם רוֹצֵה לְאוּגְדָם לְשֵׁם סוֹפָה שַׁע"י הָאֲגוּדָה נוֹחַ לוֹ לְסַפֵּךְ לִית לֵן בְּהָ דְכָאן לֹא שְׁיִיף גְּזִירַת אוּצָר פֶּן נִרְאָה לַע"ד אַמְנָם עֲדִיין דִּין זֵה צ"ע לְהַלְכָה וּלְעַת הַפְּנְאִי אֲרָאָה לַעֲיִין בְּזֵה] וְעוּד דְּאֵם מִיָּירִי דַּעֲשָׂאוּ לְסִיכּוּף א"כ לַר' יוֹחָנָן דַּר"מ גְּזַר מְשׁוּם גְּזִירַת פְּלִים יֵשׁ לְתַמּוּהָ הַפְּלָא וְפְּלָא דַּא"כ בְּמַחְצְלַת נְמִי אֲמַאי לֹא גְזַר ר"מ לְסַפֵּךְ בְּעֲשָׂאָה לְסִיכּוּף דְּנֵהִי דְהִיא עֲצָמָה אִינְהָ מְקַבְּלַת טוֹמְאָה מ"מ נְגִזוֹר לְסַפֵּךְ מְשׁוּם גְּזִירָה שְׂמָא יְבֹא לְסַפֵּךְ בְּמַחְצְלַת הַנַּעֲשָׂה לְשִׁכְיָה וְהֵתָם הַגְּזִירָה יוֹתֵר קְרוּבָה דְהָא הַב' הַמְּחַצְלוֹת הֵן שְׁוִין וְאִין חִילוּק בֵּינֵיהֶם רַק בְּכּוֹנוּנָה דְבָזוּ כִּינוּן לְשִׁכְיָה וּבָזוּ כִּינוּן לְסִיכּוּף אֲבָל בְּמַעֲשָׂה אִין חִילוּק וְלָמָּה לֹא נְגִזוֹר וּמִשְׁנָה עֲרוּכָה שְׁנִינּוּ עֲשָׂאָה לְסִיכּוּף מְסַפְכִין בְּהָ וְלֹא גְזַר ר"מ וְהוּא תַּמְיָה גְּדוּלָה לְכַאוּרָה אֶלָּא וְנִדְאִי צ"ל דְּכָל שְׁנַעֲשָׂה מְתַחֲחִילָה לְשֵׁם סִיכּוּף לֹא שְׁיִיף שׁוּם גְּזִירָה פְּלַל שְׂמָא יְבֹא לְסַפֵּךְ בְּכָלִים הָא פְּלִים לֹא נַעֲשׂוּ לְסִיכּוּף וְהֵם נַעֲשׂוּ לְסִיכּוּף וְא"כ ע"כ מוֹכַח דַּר"מ לֹא בְּנַעֲשׂוּ לְסִיכּוּף מִיָּירִי דְּבְנַעֲשׂוּ לְסִיכּוּף לִיכָא גְּזִירַת תְּקֵרָה וְלֹא גְּזִירַת פְּלִים וְא"כ הִדְרָא קוֹשְׂיָא לְדוֹכְתָא.

אַמְנָם יֵשׁ לִיִּישֵׁב דְּמִיָּירִי בְּנַעֲשׂוּ לְשֵׁם תְּקֵרָה בְּעֲלָמָא לְבֵית כְּדָרָה סַתְּם נִסְרִים דְּבְזֵה שְׁפִיר שְׁיִיף בְּהוּ גְּזִירַת פְּלִים אִם הֵם מְשׁוּפִין וְגַם שְׁיִיף בְּהֵם גְּזִירַת תְּקֵרָה דְּהָא נַעֲשׂוּ לְתַקֵּרָה

ומ"מ טַנְמָאָה לית בְּהוּ אַפִּילוּ מְדַרְבְּנָן דְּכִינָן דְּנַעֲשׂוּ לְשֵׁם תַּקְרָה וּלְפִי זֶה ד' מִינֵי נְסָרִים יֵשׁ.

א' נְסָרִים שְׁעֵשְׂאָן לְסִיכּוּף פֶּשֶׁר לַד"ה אַפִּילוּ יֵשׁ בְּהֵם ד'. ב' עֵשְׂאָן לְתַשְׁמִישׁ פֶּסוּל לַד"ה מְשׁוּם דְּמַקְבְּלֵי טַנְמָאָה מְדַרְבְּנָן אַפִּילוּ אִין בְּהֵם ד' דְּהָא אַחְשִׁיבְנָהּוּ.

ג' עֵשְׂאוּ סְתָמָא יֵשׁ בְּהֵן ד' פֶּסוּלִין מְשׁוּם כְּלִים כְּמוֹ דְּף שֶׁל נְחֻתוּמִין פְּחוּת מְכָאן אַפְּשָׁר דְּלֵא מְקַרֵי רְאוּי לְתַשְׁמִישׁ וּכְשָׁרִים וְגַם גְּזִירַת תַּקְרָה לִיכָא בְּפְחוּת מַד' דְּקוּ"ל כְּרַב דְּבַד' הוּא דְּפְלִיגִי. ד' עֵשׂוּי לְשֵׁם תַּקְרָה בְּזֵה פְּלִיגִי ר"מ ור"י בְּיֵשׁ בְּהֵן ד' דַּר"מ אֵית לִיה גְּזִירַת תַּקְרָה ור"י לִית לִיה וְעַכ"פ הִדְרִינָן לְכַלְלָן דְּגַם בְּפֶסוּלֵי דְרַבְּנָן אַמְרִינָן תַּעֲשֶׂה וְלֵא מִן הָעֵשׂוּי וּלְקַמָּן יְבִנְאָר עוֹד מְזֵה בְּאַרְיִכוֹת אִי"ה: אֵיבְרָא דְדַבְּרֵי הַתּוֹס' תְּמוּהִים לִי בְּמֵאֵי דַתִּי דְּעֵיקָר הַפֶּסוּל לְסַפֵּךְ בְּדַבָּר הַמְקַבֵּל טַנְמָאָה הוּא מְשׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֵא מִן הָעֵשׂוּי א"כ לְמָה צְרִיף קָרָא תִּירָה חַג הַסְּנוֹפוֹת תַּעֲשֶׂה לְהוֹרוֹת דְּלֵא מִן הָעֵשׂוּי הָא מְמִילָא יְדַעִינָן מְדַפְּסֵלָה הַתּוֹרָה אוֹכְלִין וְכֹל דְּבָר הַמְקַבֵּל טַנְמָאָה לְסַפֵּךְ בְּהֵן וְאִף דְּאַח"כ תּוּ אִין מְקַבְּלִין וְע"כ מְשׁוּם דְּעֵשׂוּי בְּפֶסוּל וְעוֹד תְּמוּהָ דַּא"כ ע"י נַעֲנוּעַ יִהְיֶה כְּשֶׁר וְזֶה לֵא שְׁמַעְנוּ בְּשׁוּם מְקוֹם דִּיהִנָּה מְוֹתֵר לְסַפֵּךְ בְּדַבָּר הַמְקַבֵּל טַנְמָאָה ע"י נַעֲנוּעַ.

וְעוֹד מ"ש דְּהַקְשׁוּ הַתּוֹס' דְּוּנְקָא אוֹכְלִין הָא קְוָשְׂיָא זֹו יְסוּבְבַּ עַל כָּל דְּבָר הַמְקַבֵּל טַנְמָאָה דְּכִינָן שְׁבִטְלוּ לְשֵׁם תַּקְרָה בְּטַל מִתּוֹרַת טַנְמָאָה וּכְמוֹ שְׁכַתְבְּתִי לְעֵיל וְגַם מַה שְׁתִּי הַתּוֹס' בְּתִי הָא' דִּישׁ לְחַלֵּק בֵּין בֵּית לְסוֹפָה דְּבִסְפָּה לֵא בְּטִילֵי מְשׁוּם דְּסַתֵּר לָהּ אַחַר הַחַג זֶה הַדְּבָר תְּמוּהָ אֲצִלֵי דְחַדָּא דְעַדִּינָן אִם יְחַדּוּ לְעוֹלָם לְסַפֵּךְ בּוּ בְּכֹל שְׁנָה וְשְׁנָה מַא"ל דְּמַה בְּכַף דְּסוֹתֵר הַסְּנוֹפָה מ"מ הוּא יְחַדּוּ לְסַפֵּךְ בּוּ לְעוֹלָם וְגַם כְּבָר עֲשֶׂה מַעֲשֶׂה לְהוֹצִיאֵו מִטַּנְמָאָתוֹ דְּכְבָר סִיפָּה בְּהֵן וּבְפֶרֶט אִם מְנִיחַ הַסְּנוֹפָה לְשְׁנָה הָאֲחֵרַת וְאִינוּ סוֹתֵר אוֹתָהּ כָּלֵל דְּנוֹנְדָאי יִהְיֶה כְּשֶׁר לְסַפֵּךְ בְּאַוֹכְלִין לְפִי תִי הִנֵּה וְלֵא מְצִינוּ חִילּוּק בְּדִין דְּבָר הַמְקַבֵּל טַנְמָאָה בֵּין אִם לֵא יְחַדּוּ רַק לְאוֹתוֹ הַחַג וּבֵין אִם יְחַדּוּ לְכֹל שְׁנָה וְשְׁנָה וְעוֹד בְּעֵיקָר הַדְּבָר מַה דְּפִשְׁיטָא לְהוּ לְהַתּוֹס' דְּבַעֲיָנָן בִּיטוּל לְעוֹלָם וּבִיטוּל לְז' לֵא מְהִנֵּי לְבִטְלוּ מִתּוֹרַת טַנְמָאָה לֵא יְדַעְנָא מֵאֵי פְּשִׁיטוּתָא דְּהָא לְכֹל דְּבָר מְהִנֵּי בִיטוּל לְזָמַן לְעַנְנָן בִּיטוּל לְעֲשׂוֹתוֹ פְּקַרְקַע לְמַעֲטוּ מְשִׁיעוּר סוֹפָה לְעֵיל (דְּף ד') גְּבִי תְּבֹן וּבִטְלוּ וּפְרַשׁ"י הֵתָם תְּבֹן וּבִטְלוּ בְּפִי לְשַׁבְעָה וּמִיָּהוּ ה"ה בַּפ"ד מַה' סוֹפָה הִבִּיא דְּעוֹת הַחוֹלְקִים בְּזֵה יַעוּי"ש] וְכֹן לְעַנְנָן שְׁפַת לְעַנְנָן הִיקָרָף לְדִירָה הוּבָא בְּשׁו"ע בְּסִי שֵׁנ"ח סְעִיף ב' בְּדַבְּרֵי הַרְמ"א בְּהִגָּה ב' דְּעוֹת בְּזֵה וְהֵם הֵם הִב' דְּעוֹת שְׁהִבִּיא הָרָא"ש בַּפ"ק דְּסוֹפָה וְהוּא הִדִּין לְעַנְנָן סוֹפָה [וּקְצַת יֵשׁ לְתַמּוּהָ עַל הַרְמ"א דְּלֵא הִבִּיא הִב' דְּעוֹת הַנָּ"ל בְּמַקּוֹר הִדִּין בְּהַלְכוֹת סוֹפָה בְּסִי תַרל"ג לְעַנְנָן תְּבֹן וּבִטְלוּ וְשֵׁם לֵא כְּתַב כְּלוּם וְלֵא הִבִּיא כָּלֵל הִב' דְּעוֹת שְׁזָכַר הָרָא"ש כָּאן אִי סְגִי בְּבִיטוּל לְז' אוּ דְּצָרִיף בִּיטוּל לְעוֹלָם וְהִיּוֹתֵר תִּימָה בְּסוֹפָה כְּתַב דְּנַרְאָה כְּפִי רַש"י דְּבִיטוּל לְז' יָמִים סְגִי דּוּמְיָא דְּמִיעוּט כְּוֹתֵל וְחֵרִיץ שְׁבִין ב' חֲצָרוֹת דְּכ' חֲלוּן דְּלֵא בְּעֵי בִיטוּל אֲלֵא בְּאוֹתוֹ שְׁפַת דְּקָאֵר הֵתָם וְכו' ע"כ וְע"כ צ"ל דְּלַעֲתַת הַחוֹלְקִים כָּאן גְּבִי סוֹפָה יְתַרְצוּ דְּלַעֲנָן שְׁפַת עִירוּבֵי חֲצִירוֹת מְדַרְבְּנָן מִשְׁא"כ סוֹפָה דְּאוּרִייתָא וַא"כ דְּבָרֵי הַרְמ"א תְּמוּהִים דְּהִיפָּךְ עָלִינוּ אֶת הַדְּבָרִים דְּגְבִי שְׁפַת הִבִּיא ב' דְּעוֹת וְגְבִי סוֹפָה לֵא וּבְאַמַּת שְׁהַרְמ"א בְּסִי שֵׁנ"ח הוֹצִיא כֹּן מְדַבְּרֵי תְּרוּמוֹת הַדָּשָׁן סִימָן ס"ה אֲבָל דְּבָרֵי תַה"ד בְּעַצְמוֹ תְּמוּהָ וּבְמַק"א יְבִנְאָר דְּבָר זֶה אִי"ה וְעוֹד מְצִינוּ בְּכַמְּהָ דְּוֹכְתֵי דְּמְהִנֵּי בִיטוּל לְזָמַן דּוּק

ותשכח]: וגם תי' הג' שתי' התוספות דלא הוי שינוי מעשה הדבר צ"ע דלמה אינו נחשב שינוי מעשה דמעיקרא אןכל והשתא תקרה ועשיית התקרה גופא הנה מעשה גדול ולא דמי למריש הגזול דתנו בגיטין (דף נ"ה) דמפני תקנת השבים א"ח להחזיר אבל משום שינוי מעשה לא שאני התם דלא נשתנה השם ע"י המעשה שלו וכל שלא נשתנה השם לא מקרי שינוי מעשה וכדאמרנו בב"ק (דף ס"ו) ונהרי מריש דמעיקרא וכו' ואמר רב יוסף מריש שמיה עליו דתנא וכו' אבל בנידון דידן דמעיקרא היה אוכל או פלי והשתא קורה אין לה שינוי השם ושינוי מעשה יותר מזה אבל באמת בעיקר קושניית התוס' לענ"ד לולא דמסתפינא הייתי אומר דאינו קושניא כלל דנראה פשוט דהא דדבר המקבל טומאה אין מספקין בו לאו משום דזה גורם הפסול משום דהוא מקבל טומאה דא"כ אןכל שלא הנכשר יהא מותר לסכה בו ואף דבחג הסנופות ירד מטר על הסכה מ"מ לא נוכשרו ע"י זה ונודאי לא ניחא ליה בזה דגשמים בחג סימן קללה הם וזה נודאי א"א לומר דאח"כ דמותר לסכה בפירות שלא הנכשרו דהא ליחא ובהדיא מבואר הדבר בש"ס דסופה (י"ג ע"ב) קשין ובהו שיבולין דאין מספקין בהם עד שיהיה הפסולת מרובה על האוכלין ומשמע אף דלא הנכשרו כלל וכן קשה דיהיה מותר לסכה באןכל שנפסל מאכילת פלב באופן דלא מקבל טומאה וזה לא מצינו כלל אלא ונודאי הדבר פשוט דגזה"כ הוא דכתיב מגרנה ולא גורן עצמו מיקבה ולא יקב עצמו והטעם בזה אנחנו לא נדע והא דתנו זה הפלל דבר שהיה מקבל טומאה אין מספקין בו י"ל דאינו אלא סימן בעלמא דחכמים נתנו סימן דהדברים דהם ממין הדבר המקבל טומאה אין מספקין דהיינו אוכלין דהם מין דבר המקבל טומאה והטעם משום דכתיב מגרנה ולא גורן עצמו אכל אין נ"מ כלל אי מקבלי טומאה או לא כיון דמ"מ הוי מין דבר המקבל טומאה וכן פלים אף דמעיקרא לאו בר קבולי טומאה הוא מ"מ השתא לאחר שנעשו פלים נחשב למין דבר המקבל טומאה ומפקינן מאוכלין כיון דפסיל קרא אוכלין אלמא דקפיד קרא במין דבר המקבל טומאה דאין מספקין בו וא"כ ה"ה פלים ואין להשיב ע"ז מהא דאמר רבי אמי בר טביומי (בסופה דף ט"ז ע"א) סככה בבלאי כלים פסולה ואמרנו דהיינו מטלגיות שאין בהם ג' על ג' דלא חזיא לא לעניים ולא לעשירים וכן במחצלת אף שנפחתה משיעורה אין מספקין בה ופירש"י משום כיון דמפלי אתו גזור בה רבנן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' סוכה הלכה ב' דשפא סכה בשברים דעדיין לא טהרו עכ"ל ולא פתבו הטעם משום דהו מין המקבל טומאה דהא אינו קושניא דכלים לא מקרי באמת מין המקבל טומאה דקודם האריגה אינו בר קבולי טומאה ורק דע"י האריגה שהאדם אורג להחוטין ועושה מהם בגד יורד להם תורת טומאה ונמצא דקבלת טומאה באה ע"י מעשה האדם דהוא תקנה לבגד או דלקח עצים ועשה מהן פלים אבל עצם הדבר אינו מין המקבל טומאה דפשוטי פלי עץ אינו מקבל טומאה וכן חוטין קודם האריגה עדיין אין עליהן שום טומאה [ואף דחוטין פשתן לאחר הטוניה מקבלין טומאת נגעים וכמו שכ' התוס' בסופה (דף י"א ד"ה באגיצי) וילדעת רש"י שם אף קודם הטוניה מקבלין טומאת נגעים יעו"ש היטיב מ"מ י"ל דהכא בסככה בבלאי פלים מייירי בבגדים של שאר מינים שאינם מצמר ופשתים דאין בהם טומאת נגעים ועל בגדים אלו הנצרה לומר הטעם משום גזירה דהם לא הוו מין המקבל הטומאה ובפרט לפי מה דמסקו התוס' התם דלרבנן דפליגי עליה דסומכוס סברי דסיפכה בטווי פשרה באמת אע"ג דמטמא בנגעים דקסברי דלא שייך

למילך מפסולת גורן ויקב לפסול בדבר המטמא בנגעים מאחר דאינו מטמא בשאר
טומאות כ"כ התוס' שם דנודאי ניתא דמ"מ לא הוי מין המקבל טומאה דזה שמקבל
טומאת נגעים אינו נחשב לגבי סופה לדבר המקבל טומאה אבל אוכלין דהוא מין המקבל
טומאה ובהדיא מיעט הפתוב אותם דכתיב באספה מגרנה ומיקבה ולא גורן עצמו ולא
יקב עצמו שפיר י"ל דפסילי לעולם מה"ת ואף לאחר שבטל מהם תורת טומאה ובה
נתנישב קושניית התוס' הג"ל ואכן מה אעשה הא חזינן דהתוס' לא ס"ל סברא זו ובטלו
דברי נגד התוס': ובהא שכתבנו לעיל דבנסרים העשויים לסיפוף מודה ר"מ דלא שניף
גזירת תקרה יש ליישב בזה מה דתמוה לכאורה בהא דמביא ר"י לר"מ ראיה (סופה י"ד
ב') מהא דמעשה בשעת הספנה שהביאנו נסרים שהיה בהן ד' וסככנו על גבי מרפסת
ולכאורה וכי לא ידע ר"י דאין שעת הספנה ראיה והאף עלה על דעתו של ר"י להביא
ראיה מזה והנה בפשיטות יש ליישב דהזכחת ר"י הנה מהא דלא הביאו נסרים שאין
בהם ד' דליכא בהן גזירת תקרה וגם ספנה לא יהיה ולמה הביאו באמת נסרים שיש בהן
ד' אלא נודאי דאין חילוק דגם בד' ליכא גזירת תקרה אמנם ר"מ מ"מ משיב אין שעת
הספנה ראיה דחששו דאם יקחו נסרים שאין בהם ד' יבינו דנעשו לשם סופה ולא לבית
לתקרה דהא אין דרף לעשות תקרה מנסרים שאין בהם ד' וזהו הטעם דמודה ר"מ
בנסרים שאין בהם ד' דמספכין בהם משום דאין דרף לעשות תקרה מהם וכמו שפרש"י
בדרף י"ד ע"א וא"כ יחזור הספנה לדוכתיה ואמרתי דמזה הוציא רש"י דטעמו של ר"מ
דאין דרף לעשות תקרה בפחות מד' ולא כתב מטעמו של רב פפא פנין דליתנהו שיעור
מקום והיינו משום דאל"כ היה קשה באמת דלמה לא לקחו נסרים שאין בהם ד' אלא
נודאי דאין דרף לעשות תקרה מהם ויחזור הספנה למקומו ושוב מצאתי שגם הפ"י תי'
פן ות"ל שפונתי לדעתו.

אמנם פעת ראיתי ליישב בדרף אחר דהזכחת ר"י דלמה לא נסרו נסרים מתחילה לשם
סופה וליכא גזירת תקרה וגם ספנה ליכא דמהיכן יבינו מה בלבם אם לסופה או לבית
אלא נודאי דלא חיישינן לגזירת תקרה כלל וע"ז משיב אין שעת הספנה ראיה כלומר
דכיון דשעת הספנה היה חששו שפא בתוף פה יתנודע הדבר וחשו למהר הדבר ולקחו
הנסרים שנסרו מפבר ולא חששו לגזירת תקרה פנ"ל ברור: ולענין הקושניא הג"ל
שהקשתי על התי' הב' של התוס' דפסול משום תעשה ולא מן העשוי דא"כ למ"ל קרא
דמעשה לה לפסול מן העשוי תיפוק לי מהא דאסור לספוף בדבר המקבל טומאה תי' לי
ע"ז מו"ר הגאון מוהר"ר יעקב באריט זצ"ל דהו"א דהא דאסרה התורה היינו דווקא
בסופה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה דהוי פמטלטלין ואינו בטל מטומאתה
וכעין זה תי' רש"י בסופה ל"א דהיכי משפחת לה סופה גזולה לרבנן דס"ל דקרקע אינה
נגזלת ותי' רש"י ג"כ דמשפחת לה בסופה העשוי בראש העגלה ובראש הספינה ודפח"ח.

אמנם לענ"ד אין זה מספיק דנראה דטעמא דבית שפככו בנרעים טהרו לאו משום דמחבר
אותן בקרקע ובטל לקרקע רק משום דנעשה בית וגג ולאו שם אוקל עליו וא"כ אין נ"מ
אי מחבר לקרקע או לא ותדע דהא אמרינן נמי דכונפת שאור שיתדה ליישיבה בטלה
ואע"ג דלא חברה לקרקע וטעמא משום דנעשה עץ בעלמא ובש"ס חולין שם מביא נמי
בסמוך לזה מהו דכונפת שאור שיתדה ליישיבה משמע דדמיין להדדי וראיה לזה עוד דהא
במחבר לקרקע אי בטל תורת פלי מינה הוי פלוגתא דר"א ורחמיה בב"ב ס"ה גבי צינור

שְׁחַקְקוּ וּלְבַסּוּף קִבְעוּ וּא"כ הו"ל לְהַש"ס לְתַלּוּת דִּין זֶה בְּפִלּוּגְתָא דַּר"א וְנַחְמִים וְעוֹד דְּהָא הָתָם קו"ל פְּתַחְמִים דְּלָאוּ פְּקַרְקַע הָוֵי אַא"כ קִבְעוּ וּלְבַסּוּף חֲקִיקוּ וְעַי' בַּחו"מ בְּסִי צִ"ה וְבַה' שׁוּמְרִין סִי' ל"א וְעַי' בַּב"י בִּי"ד סִי' ר"א שְׁהִבִּיא פְּמָה דְּעוֹת דְּסוּבְּרִים דְּאָף לַר"א דְּוּוּקָא בְּשִׂאִיבָה דְּרַבְּנֵן בְּטָלִי לְגַבֵּי קַרְקַע וְלֹא מְקַרֵּי שְׂאוּב אֲבָל לְעִנְיָן דְּאוּרִיזְתָא לְעִנְיָן לְטַבּוּל בְּתוּף הַפְּלִי גּוּפָא שְׁחַקְקָה בְּקַרְקַע וּלְבַסּוּף קִבְעָה אָף ר"א מוֹדָה דְּלֹא בְּטָלָה וְא"כ הָקָא גַּבֵּי בֵּית שְׁסַפְּכוּ בְּזַרְעִים דְּטוּמְאַת אוֹכְלִין דְּאוּרִיזְתָא הִיכִי אֲמַרִּינֵן דְּבְטָל לְגַבֵּי קַרְקַע אֲלֵא ע"כ דְּהוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דְּבַרְנֵנוּ דְּעִיקַר הַטַּעַם הוּא לֹא מְשׁוּם חִיבּוּר לְהַקְרַע רַק מְשׁוּם דְּבְטָלִי מִתּוֹרַת אֲנָקְל דְּעִשְׂאוּ סָבָה וְגַג לְבֵית וְהַלְפָּה אֲפִילוּ סִבְבָּה לְסוּפָה הָעֲשׂוּיָה בְּרֵאשׁ הָעֲגָלָה נְמִי דִּינָא הִכִּי הוּא וְלֹא שְׁיִיף פְּלָל לְפִלּוּגְתָא דַּר"א וְנַחְמִים דְּבִזְהָ גַם חֲכָמִים מוֹדוּ וְאִין לְהַקְשׁוֹת דְּגַבֵּי צִינּוֹר נְמִי נִימָא הִכִּי וְנִהִי דְּמַחְנֵבֵר לְקַרְקַע לֹא חֲשִׁיב פְּקַרְקַע לְרַבְּנֵן מ"מ בְּטָלִי מִתּוֹרַת פְּלִי דְּהָא לִיתָא דְּהָתָם לֹא בְּיִטְלָה מִתּוֹרַת פְּלִי פְּלָל דְּעַכְשָׁיו ג"כ עֲשׂוּי לְקַבֵּל בּוּ הַמִּים כְּמוֹ בְּעַת שְׁהִיָּה תְּלוּשׁ וְהַלְפָּה אִין טְהַרְתּוּ רַק מְשׁוּם דְּחִבְרוּ לְקַרְקַע וְהַלְפָּה בְּזָה פְּלִיגֵי אִי חִיבּוּר לְקַרְקַע מְבַטֵּל מִתּוֹרַת טוּמְאַת פְּלִי אוּ לֹא וְכָל זֶה בְּרוּר וְהַלְפָּה שְׁנֵי אוֹפְנִים אִיכָּא לְבַטֵּל מִתּוֹרַת אֲנָקְל וְכָלִי דָּאֵם תְּקַנּוּ לְצוּרָה דְּבָר אַחַר כְּמוֹ בְּבֵית שְׁסַפְּכוּ בְּזַרְעִים אֲזִי אֲפִילוּ חִבְרוּ לְדְבָר הַתְּלוּשׁ מ"מ פִּינֵן דְּבַטְלוּ מִתּוֹרַת אֲנָקְל וְכָלִי וְאִין דְּעַתּוּ לְהִיּוֹת אֲנָקְל וְכָלִי עוֹד עוֹלִין מְטוּמְאַתּוּן בְּזָה וְטְהוּרִים דְּכָל הַפְּלִים עוֹלִים מְטוּמְאַתּוּן עַל יְדֵי שְׁיִנוּי מַעֲשֵׂה וְזֶה הָוֵי נוֹדָאי שְׁיִטִּי מַעֲשֵׂה.

וְאֲפִן הַב' אֲפִילוּ אִם לֹא אֵל מִתּוֹרַת מְשִׁשׁ פְּלִים רַק דְּדַעַתּוּ לְחִבְרוּ בְּקַרְקַע וְדַעַתּוּ שְׁיִהִיָּה פְּלִי בְּקַרְקַע כְּמוֹ בְּתַחֲזִיקָה דְּזָהוּ הָוֵי פְּלוּגְתָא דְּרַבֵּי אֲלִיעֶזֶר וְנַחְמִים אִי הָוֵי פְּקַרְקַע אִי לֹא דַר"א סָבַר דְּהָוֵי פְּקַרְקַע וְנַחְמִים פְּלִיגֵי וְס"ל דְּלֹא הָוֵי פְּקַרְקַע וְלַעֲנֵן הַלְכָה אִיכָּא פְּמָה דְּעוֹת דִּישׁ דְּפּוֹסְקִין כַּר"א וְאֲפִי' בְּאִיסוּר וְטוּמְאַת דְּאוּרִיזְתָא וְיִישׁ שְׁפּוֹסְקִין כַּר"א דְּוּוּקָא בְּשִׂאִיבָה דְּרַבְּנֵן וְיִישׁ שְׁפּוֹסְקִין לְגַמְרֵי פְּתַחְמִים דְּאֲפִילוּ לְעִנְיָן דְּרַבְּנֵן לֹא נִחְשָׁב פְּקַרְקַע [וְעַי' בְּשַׁבּוּעוֹת (דָּף מ"ה) פְּלוּגְתָא דַּר"מ וְנַחְמִים וְלְכַאוּרָה תְּלִיא נְמִי בְּהַךְ פְּלוּגְתָא וּמִיָּהוּ הַבַּה"ט מְחַלֵּק בְּזָה וְהוּבָא בַּחו"מ סִי' צִ"ה ע"ש הִיטִיב].

וְלַעֲנֵן מַה שְׁפַתְבְּתִי לְעִיל דִּישׁ לְהִבִּיא רֵאזִיָּה מֵאֲנָקְל שְׁלֵא הֲוֹכְשָׁרוּ וְאָף דְּעִזְדִּין אִינוּ מְקַבֵּל טוּמְאַת מ"מ אִין מְסַפְּכִין בּוּ וְכַתְבְּתִי דָּאֵף דִּישׁ לְדַחוּת דְּחִיזְשִׁינֵן דְּשִׁמָּא יֵרֵד גְּשָׁמִים בְּחַג וְיִוְכְשָׁרוּ מ"מ אִין זֶה דִּיחֻזִּי דְּהָא גְּשָׁמִים בְּחַג סִימֵן קַלְלָה הוּא וְאִינוּ לְרַצוֹן וְלַעֲנֵן הַכָּשֶׁר בְּעִנְיָן רַצוֹן כ"כ לְעִיל וְאִין לּוֹמַר נְמִי דְּהָא בַּלֵּא"ה עַל מְחֻבְּרָה לֹא מְהַנִּי הַכָּשֶׁר פְּדַאיָתָא בְּחֻלִּין (דָּף ט"ז) דְּהָא יִישׁ לְדַחוּת מְתַרֵּי טַעְמֵי דְּחֻדָּא דְּהָא מְבּוֹאֵר שֶׁם בְּחֻלִּין דְּתְלוּשׁ וּלְבַסּוּף חִבְרוּ לְעִנְיָן הַכָּשֶׁר נִחְשָׁב כְּתְלוּשׁ וְכְמוֹ דְּמַסִּיק ר"פ שֶׁם דְּדוּוּקָא בְּכּוֹתֵל מְעָרָה אִינוּ בְּכִי גּוֹתֵן אֲבָל בְּכּוֹתֵל בְּנִין וְנִתְפַּוּן לְהַדִּיחַ הַכּוֹתֵל ה"ז בְּכִי גּוֹתֵן ע"ש.

וְעוֹד דָּאֵם סָבָה סוּפָה הָעֲשׂוּיָה בְּרֵאשׁ הָעֲגָלָה אוּ בְּרֵאשׁ הַסְּפִינָה בְּאֲנָקְלִין שְׁלֵא הֲוֹכְשָׁרוּ דְּהָתָם הָוֵי נוֹדָאי בְּכִי גּוֹתֵן דְּהָא תְּלוּשׁ גְּמוּר הוּא וְע"כ אֲנוּ צְרִיכִים לְטַעַם שְׁפַתְבְּנוּ דְּהָוֵי שְׁלֵא לְרַצוֹן דְּגְשָׁמִים בְּחַג סִימֵן קַלְלָה הוּא וְעוֹד דְּנוֹדָאי נִיחָא לִיהָ שְׁלֵא יִפְלוּ עַל הָאֲנָקְלִין כְּדִי שְׁלֵא יִפְסְלוּ הַסּוּפָה עַל יְדֵי זֶה וְאֵעִפ"כ לֹא אִישְׁתְּמִיט שׁוּם אַחַד מֵהַפּוֹסְקִים ו"ל שְׁיִסְתַּפֵּק בְּזָה וְע"כ דְּהַדְּבָר פְּשוּט דְּתְלִיא בְּמִין הַמְּקַבֵּל טוּמְאַת וְכַמְש"כ לְעִיל: שׁוּב אַחַר הַחִיפּוּשׁ מְצִאתִי לְהַגְאֹן מוֹהַרש"ש זצ"ל בְּהַגְהוּתֵיו (דָּף י"ג ע"ב) עַל הַתּוֹס' ד"ה יִרְקוּת

דכתב ג"כ דמשמע מדברי התוס' שם דאף באוכל שלא הוכשר אסור לספד ואף אוכל שלא מפרד ואין לפוסלו משום אור מ"מ פסול משום דמקרי דבר המקבל טומאה ואף שלא הוכשר ומיהו מש"כ שם דלא פסילי רק מדרבנן משום דקרוביים לטומאה והוי כאניצי פשתן ודלא פהקרבן נתנאל באות זו דדעתו ז"ל דפסול מה"ת ע"ש הגה לענ"ד דברי הק"נ נראה עיקר בזה דוודאי לא תלי בדבר המקבל טומאה אלא בראוי לקבל טומאה ואוכל שלא הוכשר נמי ראוי לקבל טומאה מיהת אם יוכשר ולקמן בסמוך יבואר עוד מזה: ולענין מה שעמדתי לעיל על תי' הב' של התוס' דמשו"ה אסור לספד באוכלין ואף דלאחר שמספד פרחה טומאתו מיניה מ"מ פסול משום תעשה ולא מן העשוי ותמהתי לעיל דא"כ יהיה מועיל שינענע אותו לשם סיפוד רצה מופלג אחד לנישב דאם ינענע אותם יחזרו לטומאתם מחמת דנעשו תלושים אבל אין זה תי' פלל דאין החיבור גורם לו טהרה רק מה שעשה ותקנה לשם ספד בזה נתבטל מתורת אוכל וא"כ מה בכך דנענע אותה ותלשם מהספד מ"מ עדיין שם ספד עליהם דהא בדעתו להניח שנית על הספד.

ולענין עיקר קושיות התוס' דלמה אין מספדין בדבר המקבל טומאה רצה מו"ר הג"ל לנישב ולומר דאפשר דתליא בפלוגתא דתנאי בזבחים (דף צ"ב ע"ב) דתניא ה"מ בגד אין לי אלא בגד וכו' יכול שאני מרבה עור עד שלא הופשט ת"ל בגד וכו' אף כל הראוי לקבל טומאה ד"ר יהודה ר"א אומר בגד וכו' יכול שאני מרבה עור משנהוכשר וכו' אף כל דבר המקבל טומאה וכו' ואמרינן מאי בינייהו מטלית פחותה משלש איכא בינייהו מ"ד ראוי ה"נ ראוי דאי בעי חשיב עלה מ"ד דבר המקבל טומאה הא מיהא לאו בת קיבולי טומאה היא ע"כ מהסוגיא דלשם היצא לנו מהסוגיא זו דלענין דם חטאת הוי פלוגתא אי בעינן דבר המקבל טומאה או אפילו ראוי לקבל טומאה א"כ אפשר דגם בסופה תליא בפלוגתא זו דלמ"ד ראוי ה"נ ראוי וא"כ ל"ק מידי מהא דנתבטל מתורת אוכל ואינו מקבל טומאה עכשיו מ"מ ראוי לקב"ט דאי בעי ממלך עלה והדר משויא ליה אוכל וכמו בעוצבא דחשיב עלה לקצעה דאמרי' דמקרי ראוי דאי בעי יחזור ממחשבתו וה"נ דכונתיה וה"נ טעמא דאוכל שלא הוכשר דמ"מ ראוי לקבל טומאה ע"י הכשר ואף דיש לחלק דהתם אינו מחוסר מעשה משא"כ הכא דמחוסר מעשה דצריף ליתלו מן הסופה וכן באוכל מחוסר מעשה דהכשר [וכ"כ להדיא התוס' שם בד"ה מניין וכן מוכח בהדיא בסוגיא דעור שלא הופשט לד"ה אינו טעון פניבוס ואף דראוי לקבל טומאה ע"י הפשט וע"כ משום דהוי מחוסר מעשה מ"מ הכא לא הוי מחוסר מעשה כ"כ דהא ס"ל לתוס' דעשיית התקנה לא נחשב למעשה כ"ש בביתולו לא נחשב למעשה מיהו בהכשר בנודאי נראה דמקרי מעשה לענין זה וצ"ע באמת בזה אי מקרי ראוי לקבל טומאה אוכל שלא הוכשר או לא] פן תירץ לי מורי זצ"ל ועוד אמר בזה טעם דמשו"ה אין מספדין בעורות אפילו שאינן עבודין ורש"י עמד ע"ז ותי' משום דלא הוי גידולו מן הארץ דגידולי הארץ מקרי אבל גידולו מן הארץ לא מקרי וזה דחוק ועוד דלר"י דיליף מחגיגה דמה חגיגה דגידולו מן הארץ ע"כ מספדין בעורות וכמו שפרש"י להדיא שם אליבניה א"כ מנ"ל דלדין אסור דהא ר"י קרי לבהמה גידולו מן הארץ הרי דס"ל דגידולו מן הארץ וגידולי הארץ הפל חדא וא"כ מנ"ל דאנן פליגי עליה דהא הש"ס ניידי מטעמי' מטעם אחר אבל מעיקר הסברא דבהמה בכלל גידולי הארץ מקרי מזה לא ניידי הש"ס אמנם לפי הטעם הנ"ל שפיר אין מספדין בעורות מטעמא אחרניא והוא משום דראוי

לקבל טוּמְאָה תִּיכַף מִשְׁהוֹפֵשֵׁט וּכְמוֹ לַעֲגִיֵן כַּבּוֹס מְשׁוּם דְּאֵי בְּעֵי חֲשִׁיב עֲלֶיהָ לְשִׁטִּיחַ וּמִקְבֵּל טוּמְאָה מִיָּד בְּלֹא שׁוּם מַעֲשֵׂה וּכְמוֹ שֶׁפָּתַח הַתּוֹסֵ' הֵתָם ע"כ מְדַבְּרֵי מוֹרֵי זצ"ל וּדְפַח"ח.

אָמְנָם לַעֲנִ"ד תְּמוּהָ מֵהָא דְסַפְכָּה בְּבִלְאֵי כָלִים פְּסוּלָה דְאַמְרֵי דְהֵיִינוּ מְטַלְגִּיּוֹת שְׁאִין בְּהֵם שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ וּפְרִישׁ"י דְפְסוּלָה מְדַרְבְּנָן מְשׁוּם גְּזִירָה בִּינָן דְמַעֲיָקְרָא הִיָּה כְּלֵי וּמִפְּלֵי אָתוּ וּמְשׁו"ה גְּזִירוֹ בְּהָ רַבָּנָן וּלְדַעַת מוֹרֵי הַנְּ"ל לְפָסוּל מְדַאֲוֵרִיָּתָא וְגַם מְאֵי אִיְרֵיָא בְּבִלְאֵי כָלִים דְּאָתוּ מִתּוֹרַת כְּלֵי תִּיפְקָ לִיָּה דְאַף אִם מִתְחִילָה עֲשָׂאָה בְּגַד שְׁאִין בּוֹ שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ נְמֵי פְּסוּל לְסַפְכָּה בּוֹ דְהָא אָמְרֵינוּ בְּהִדְיָא בְּזִבְחִים שֶׁם דְמַקְרִי רְאוּי לְקַבֵּל טוּמְאָה דְאֵי בְּעֵי חֲשִׁיב עֲלֶיהָ וְעִיָּין בַּתּוֹסֵ' בְּסוּפָה י"ז ד"ה לֹא חֲזִיָּא שֶׁפָּתַח דְאַף דְהֵתָם בְּזִבְחִים מְשַׁמַּע דְמֵהֵנִי מִחֲשָׁבָה מ"מ הֵתָם מִיְיָרֵי בְּמַחֲשָׁבָתוֹ נִיפְרַת מִתּוֹךְ מַעֲשֵׂיו כְּדַפְרֵישִׁית בַּפְּכ"ח דְכָלִים עַכ"ל וְלֹא יִדְעָנָא הִיכִי מְבוֹנָר דְבְרֵיהֶם בְּמַסְכַּת כָּלִים וְחַפְשִׁיתִי בַר"ש וּבְפִי' הִרָא"ש שֶׁם וּמְצִאֲתִי שֶׁכ' תִּירוּץ אַחַר דְּהָהוּא דְזִבְחִים מִיְיָרֵי נְמֵי בְּמַטְלְגִּיּוֹת שְׁבָא מְטַלִּית גְּדוּל וְעַפ"ז לַק"מ עַל ד' מוֹרֵי זצ"ל דְהֵתָם נְמֵי בְּאַמַּת נְמֵי לֹא מִיְיָרֵי רְאוּי רַק בְּבָא מְבַגְד גְּדוּל [רַק דְתַקְשָׁה דְלָמָּה צְרִיךְ רַש"י ז"ל לֹאמַר דְאַסוּר מְגִזְרָה דְרַבָּנָן] אָמְנָם מַד' תּוֹס' אֵלּוּ שֶׁכ' דְהֵתָם בְּמַחֲשָׁבָתוֹ נִיפְרַת מִתּוֹךְ מַעֲשֵׂיו דַס"ל דְאַף בְּתַחֲלִילָה מְקַבֵּלֵת טוּמְאָה אִם מִחֲשָׁבָתוֹ נִיפְרַת מִתּוֹךְ מַעֲשֵׂיו וְצ"ע בְּזֵה.

וְדַע דְמָה שֶׁפָּתַחְתִּי לַעֲלִיל לְהַקְשׁוֹת עַל תּוֹס' דְזֵה הֵנִי שְׁיִנּוּי מַעֲשֵׂה דְנִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁם כְּעַתָּה רְאִיתִי דְמַצִּינוּ פְּלוּגָתָא דְתַנְּאֵי בְּזֵה אֵי בְּעִיָּין שְׁיִנּוּי מַעֲשֵׂה גְּמוּר דְאַיְנוּ חוֹזֵר לְבְרֵיָּיתוֹ לְבַטוּל מִיְיָרֵי תּוֹרַת כְּלֵי אוֹ תּוֹרַת אֲנָקָל אוֹ לֹא נְהוּא בַּפ' ב"מ (דָּף כ"ה ע"ב) דְתַנּוּן הֵתָם פְּתִילַת הַבְּגָד שֶׁקְפָּלָה וְלֹא הִבְהֵבָה רַא"א טְמֵאָה הִיא וְכו' וְאַמְרֵינוּ בְּמֵאֵי קַמְפְּלִיגֵי רַא"א סְבַר קִיפּוּל אֵינּוּ מוֹעִיל לְבַטוּלֵי מִתּוֹרַת בְּגָד וּר"ע סְבַר קִיפּוּל מוֹעִיל וְנִרְאָה דְהֵיִינוּ טַעֲמִיָּהוּ דַר"א סְבַר דְבְּעִיָּין שְׁיִנּוּי שְׁאִינוּ חוֹזֵר לְבְרֵיָּיתוֹ וְהִכָּא חוֹזֵר לְבְרֵיָּיתוֹ דְאֵי בְּעֵי סַתֵּר לֵה וּר"ע סְבַר דְשְׁיִנּוּי הַחוֹזֵר שְׁפִיר הֵנִי שְׁיִנּוּי דַמ"מ נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁם ע"י מַעֲשֵׂה שְׁלוֹ דְמַעֲיָקְרָא בְּגָד וְהִשְׁתָּא קָרִי לִיָּה פְּתִילָה וְא"כ בַּנְּד"ד נְמֵי אִם מְסַפְּךָ בְּאַנְקְלִין לַר"ע הֵנִי שְׁיִנּוּי מַעֲשֵׂה גְּמוּר וּבְטַל מִתּוֹרַת טוּמְאָה דְהָא נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁם וְאַף דְאֵי בְּעֵי סַתֵּר לֵה וְהַזֵּר מְשׁוּנְיָא לִיָּה אֲנָקָל מ"מ הָא הֵתָם נְמֵי הֵנִי שְׁיִנּוּי הַחוֹזֵר לְבְרֵיָּיתוֹ וְאֵעַפ"כ ס"ל הֵתָם דְקִיפּוּל מוֹעִיל וְהֵנִי שְׁיִנּוּי וְכִינּוּן דְקִי"ל דַר"א וּר"ע הִלְכָה כַר"ע וְכֵן נִפְסַק לְהִלְכָה בְּרַמְבַּ"ם וּבַש"ע סִ' רַס"ד כַר"ע דְמְדַלִּיקִין בְּהָ] הִדְרָא הַתִּימָה עַל הַתּוֹסֵ' דְאַמְאֵי לֹא נִחְשָׁב לְשְׁיִנּוּי מַעֲשֵׂה [וְעֵי' בַתּוֹסֵ' רִישׁ פ' בְּמָה בְּהֵמָה ד"ה בְּבִאִין מְנוּי אָדָם לְנוּי בְּהֵמָה שֶׁפָּתַחוּ דְכּוֹפֵת שְׁאוּר שְׁיִחְדָּה לִישִׁיב' דְאַמַר דְטַהוּר מִיְיָרֵי בִישׁ שְׁיִנּוּי מַעֲשֵׂה מְשַׁמַּע ג"כ דְבִשְׁיִנּוּי מַעֲשֵׂה שְׁפִיר מְהֵנִי וְאַף דְחוֹזֵר לְבְרֵיָּיתוֹ וְאַגַּב אוֹרְחִיָּה רְאִיתִי לְתַמּוּנָה דְהִיכּוּן מְנוּזָר שֶׁם לַעֲגִיָּין טְהָרָה דְבְטַל מִטּוּמְאָתוֹ וְאַפְשָׁר דְמַמִּילָא ש"מ דְכִינּוּן דְאַמְרֵינוּ דְבְטַלָּה מִתּוֹרַת אֲנָקָל וּמִקְבֵּל טוּמְאָת מְדַרְס מַמִּילָא נְמֵי בְטַלָּה מִטּוּמְאָת אֲנָקָלִין וְאַיְנוּ מְקַבֵּל טוּמְאָת אֲנָקָלִין דְכָל זְמַן דְלֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ הַזֵּב טְהוּר לְגַמְרֵי] וְא"כ צַל"ע: שׁוּב רְאִיתִי לְהִרִיטְב"א ז"ל לַמַּס' סוּפָה (דָּף י"ב ע"ב) הַנְּדַפְּס בַּתּוֹךְ חִידוּשֵׁי הַרְשֵׁב"א ז"ל עַל שְׁבַע שִׁיטוֹת שֶׁהַקְשָׁה ג"כ מֵהָא דְלֹא אָסְרֵי לְסַפְכָּה בְּנִסְרִים וְחִבְלֵי עֲצִים אֲלֵא מְשׁוּם גְּזִירַת אוֹצָר וְתַקְרָה וְלֹא אָסְרֵינוּ מִצַּד דְהוּן מְקַבֵּלִין טוּמְאָה מְדַרְבְּנָן מִיָּהַת וּכְמוֹ שֶׁהַקְשִׁיתִי לַעֲלִיל וְהוֹכִיחַ מְזֵה דְאִין פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ מְקַבֵּל טוּמְאָה אִם לֹא שְׁרַאוּיִין לְמַדְרָס וְגַם יַחְדָּם לְמַדְרָס וְאַז מְטַמְּאִים טוּמְאָת מְדַרְס

וְכָל הַטּוֹמְאוֹת מֵה"ת וְאִם אֵינָם רְאוּיִם לְמִדְרָס אוֹ דָּלָא יִתְדוּם לְמִדְרָס אִךְ אִם הֵם פְּלִים
שְׁמִשְׁמִשִּׁין אָדָם אוֹ שְׁמִשְׁמִשִּׁין מְשֻׁמְשֵׁי אָדָם כְּגוֹן שְׁוֹלְחָן אוֹ דָּף שֶׁל לִישָׁה וְכִינּוּצָא בְּהֵם
אִז מְקַבְּלִים טּוֹמְאָה מְדַרְבְּנָן אַבְל אִם אֵינּוּ מְשֻׁמְשֵׁי אָדָם אוֹ מְשֻׁמְשִׁין מְשֻׁמְשֵׁי אָדָם אֵין
עֲלֵיהֶם שׁוּם טּוֹמְאָה כָּלָל ע"ש וּכ"כ הַתּוֹס' בְּסוּפָה (דָּף ה') בְּסוּף ד"ה מְסַגְרָתוֹ בְּדָרְךָ סָפֵק
וְנ"ל וְאִי הֵנָּה מְצִי לְמִימַר דְּדָף שֶׁל נְחֻתוּמִין הֵנִי פְּטַבְּלָא הַמְשֻׁמְשֵׁת אָדָם וְכו' כ"ש דְּנִיחָא
טְפִי וְכו' וּמִקְלָתָא דְּמִסְתַּפְקָא לְהַתּוֹס' פְּשִׁיטָא לִיה לְהַרִיטְבָּ"א וְנ"ל וְאָכֵן לְפִי מִש"כ הַתּוֹס'
מִתְחִילָה שֶׁם דְּדָף שֶׁל נְחֻתוּמִין שְׁאֵנִי מְחַמַּת שְׁהַדְפִין רְחֻבִים וְרְאוּי לְהַנִּיחַ עֲלֵיהֶם דְּבָר
גְּזָרוּ עֲלֵיהֶם דְּדָמוּ לְבֵית קִיבוּל ע"ש וְכו' צ"ל כְּמוֹ שְׁתִּי לְעֵיל דְּהָא דְּמִסְפְּכִין בְּנִסְרִים
מִיָּרִי שְׁנַעֲשׂוּ סְתָמָא דְּנוֹדָאֵי נְסָרִים שְׁיֵשׁ בְּהֵן ד' רְאוּי לְהַנִּיחַ עֲלֵיהֶם דְּבָר כְּמוֹ בְּדָף שֶׁל
נְחֻתוּמִין.

וְרִאֲיָתִי לְהַט"ז בְּסִיתְרַכ"ט ס"ק י"ט שְׁהַעִיר ג"כ עַל הָא דְּאֵין מְסַפְכִין בְּנִסְרִים מְשׁוּם
גְּזִירַת תְּקֵרָה מִד' הַתּוֹס' הַנֶּ"ל וְתִי דְּצ"ל דְּדָף שֶׁל נְחֻתוּמִים רְחֻבִים טְפִי וְנוֹחִים יוֹתֵר
לְתַשְׁמִישׁ מְשָׁאָר נְסָרִים וְכו' וְתִי דְּחֻק דְּהָא דְּבָר שְׁיֵשׁ בּוֹ ד' עַל ד' הוּא מְקוּם חֲשׁוּב בְּכָל
דְּנֻכְתָּא וְרְאוּי לְתַשְׁמִישׁ וְלְהַנִּיחַ עֲלֵיו חֲפְצִים וְלָכֵן נ"ל יוֹתֵר כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתִי לְעֵיל וְהַנְּלַע"ד
פְּתַבְּתִי בַּעז"ה: בַּעז"ה יוֹם ב' כ"א תַּמּוּז שְׁנַת ת"ר טו"ב לַפ"ק.

סִימָן מוֹ שְׁאֵלָה רְאוּי לְבַרְר בְּדִין סִיפָה ע"ג מְבוּי מְפֻלְשׁ שְׁיֵשׁ לוֹ לְחִי אֶחָד אוֹ שְׁנֵי לְחִים
אִי כְּשֶׁר לְשַׁבֵּת וְשַׁבְּתוֹף הֶחָג אוֹ לֹא וְכו' רְאוּי לְחַקוֹר דְּהִיאָה הַדִּין אִם סִיפָה ע"ג מְבוּי
מְפֻלְשׁ שְׁיֵשׁ לוֹ צוּרַת הַפְּתַח מְצַד אֶחָד וּמְצַד הָאַחֵר אִיכָּא לְחִי מְשֻׁהוּ וּבֵין שְׁסִיפָה לְצַד
צוּרַת הַפְּתַח וּבֵין שְׁסִיפָה לְצַד הַלְּחִי וְכו' יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּסִיפָה בְּרַה"ר גְּמוּר שְׁהִנָּה לוֹ ב'
בְּתִים בְּשְׁנֵי צִדֵי רַה"ר וְעֲשֵׂה לְחִי מְכָאן וְלְחִי מְכָאן וְסִיפָה עֲלֵיהֶם אִי כְּשֶׁר אוֹ לֹא נְעוּד
יֵשׁ כְּמָה צְדִידִים שְׁרְאוּי לְהַסְתַּפֵּק בְּהֵם וַיְבַנְאוּר הַכָּל בְּתוֹף גּוּף הַתְּשׁוּבָה אִי"ה: תְּשׁוּבָה
(בְּסוּפָה דָּף ז') גְּרַסִּינָן אָמַר רַבָּא סִיפָה ע"ג מְבוּי שְׁיֵשׁ לוֹ לְחִי כְּשֶׁר וּפְרַש"י ע"ג מְבוּי
מְפֻלְשׁ שְׁיֵשׁ לוֹ לְחִי כְּשֶׁרָה בְּשַׁבֵּת וְלֹא בְּחוּל דְּמִיגוּ דְּהֵנִי דוֹפֵן לְשַׁבֵּת לְמַהְנִי רְשׁוּת הַיְחִיד
הֵנִי דוֹפֵן לְעַנְיָן סוּפָה עכ"ל.

וְנִרְאָה פְּשׁוּט דְּרַש"י וְנ"ל הִנֵּה גּוֹרֵס אָמַר רַבָּה דְּהָא רַש"י וְנ"ל פְּתַב שֶׁם בְּתַחֲלִילָה בַּד"ה
וְאֵלוֹ סוּפָה דְּשַׁבֵּת אִם עֲשׂוּיָה כְּמְבוּי שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זוֹ כְּנֻגָד זוֹ סְגִי לָהּ בְּלַחֵי זְקוּף אֶצֶל הַיְנוּצָא
וְכו' דְּהָא מֵר מְשׁוּם דְּאִית לִיה מִיגוּ אָמַר הִכִּי לְדִידָךְ דְּאֶמְרַת לְחִי מְשׁוּם מְחִינְצָה וְהַזּוֹרֵק
לְמְבוּי מְפֻלְשׁ שְׁיֵשׁ לוֹ לְחִי חֲזִיב וְכו' עכ"ל רַש"י שֶׁם וְהָךְ סְבָרָא דְּלַחֵי מְשׁוּם מְחִינְצָה
רַבָּה הוּא דְּקָאָמַר לָהּ בַּפ"ק דְּעִירוּבִין (דָּף י"ב ע"ב) אַבְל רַבָּא אֶדְרַבָּה פְּלִיג עַל רַבָּה
וְס"ל דְּלַחֵי גְּמִי מְשׁוּם הִיפֵר וְלְרַבָּא הַזּוֹרֵק לְמְבוּי מְפֻלְשׁ שְׁיֵשׁ לוֹ לְחִי פְּטוּר וְהַלְּפָה ע"כ
דְּגְרִיס רַבָּה כָּאֵן וְכו' הַב"ח בְּהַגְהוּתוֹ הַגִּיָּה דְּצ"ל רַבָּה וְאָכֵן צ"ע דְּלֹא הַגִּיָּה ג"כ בְּרַש"י
שֶׁם עֲמוּד ב' וְצָרִיכָה לְרַבָּא לְמִימַר וְכו' וּפְשׁוּט דְּטַס"ה וְצ"ל וְצָרִיכָה לְרַבָּה לְמִימַר וְקָצַת
נִרְאָה דְּמָה דְּאִיתָא בַּגְמ' דְּאָמַר אַבְיִי וְהָא אֶתְּ הוּא דְּאֶמְרַת נִרְאָה לְהַגִּיָּה הָא מֵר הוּא דְּאָמַר
וְכו' נִרְאָה לְהַדְּנָא מְרַש"י וְנ"ל ד"ה וְאֵילּוּ דְּגָרַס כֵּן דְּכִינּוּן דְּהַקְשָׁה כֵּן לְרַבָּה דְּהִנָּה רַבּוּ
בְּנוֹדָאֵי לֹא הִנָּה אֶמְרַר לוֹ וְהָא אֶתְּ הוּא דְּאֶמְרַת וְעִי' בַּב"ב (דָּף קנ"ח ע"ב) עֲדָא אֶמְרָה כֵּן
עֲזָאֵי תַלְמִיד חֶבֶר דְּר"ע הֵנִי דְּקָאָמַר לִיה שְׁבָאֵת ע"ש.

והנה פשוט שרש"י ז"ל מפרש למימרא דרבה דהה מיגו הוא לענן דאורייתא דכיון דמהני האי לחי לעשותו רה"י דאורייתא ה"נ נחשב לדופן שלישי לענן סנפה ומיירי שסנפה לצד הלחי והלפה הגם שפחול בעי פס ד' מה"ת או טפח שוחק לכה"פ לפי מה שיבואר לקמן בע"ה דמה"ת סגי בטפח שוחק גם בסנפה העשויה כמבוי] מ"מ בשבת שבתוף החג סגי בלחי משהו וכן פירש הרא"ש ז"ל ג"כ ומסיים שם דמהני המיגו גם לענן טלטול מדרבנן דאף דבשבת דעלמא אסור לטלטל במבוי מפולש שיש לו לחי מ"מ בשבת דסנפה משום מצות סנפה התירו לטלטל כמו שהתירו גבי פסי ביראות עכ"ל ולענן מה שהקשו התוס' עליו דאי במבוי מפולש לא משתרי בלחי וקורה אלא לר"י בפ"ק דעירובין (דף י"ב) וכולהו אמוראי ס"ל שם כרבנן הנה לרש"י לשיטתו לק"מ לפענ"ד דהא רש"י ז"ל שם פתב דאף רבנן לא פליגי עליה דר"י אלא ברה"ר כמו דאמרי דאין מערבין רה"ר בכף אבל במבוי המפולש מודו דמהני לחי לעשות רה"י דאורייתא ורש"י ז"ל הנה מוכרח שם לומר כן דאל"כ מאי מקשינן שם על רבא דס"ל דלחי משום היקר מר"י לימא אנא דאמרי כרבנן אלא ונדאי דגם רבנן לא פליגי עליה דר"י רק ברה"ר וזהו דדייק רבה פאן ואמר דסנפה ע"ג מבוי שיש לו לחי ולא אמר רבותא יותר דאפילו סנפה ברה"ר שיש לו ב' בתים בשני צידיו ועשה מצד אחד פשר והיינו משום דבזה פליגי רבנן באמת וס"ל דלא נעשה רה"י בשביל הלחי משום דאתי רבים ומבטלי ליה ומיהו אין זה הוכחה די"ל דלא יכול למתני דין זה ברה"ר דהא בלא"ה אסור לסנף ברה"ר משום גזל הרבים ואף דקי"ל לקמן (דף ל"א) דהמסנף ברה"ר פשר בדיעבד משום דקרקע אינו נגזלת מ"מ לכתחילה אסור משום גזל: וזה אין להקשות על רש"י ז"ל דהא התם מצריף ר"י שני לחיים והכא אמר רבה דסגי בלחי אחד דהא אינו קושא דהדבר פשוט דהא דמצריף ר"י שני לחיים היינו לענן היתר טלטול אבל לעשות רה"י דאורייתא סגי בלחי אחד וכמו דאמר רבה שם בהדיא דהזורק למבוי מפולש שיש לו לחי חייב ואף דרבה לא אמר כן רק במבוי המפולש היינו לפי דאנן קי"ל כרבנן דרה"ר גמור לא מהני לחי לעשותו רה"י דאורייתא ועוד דאפי' נימא דברה"ר גם לר"י בעינן ב' לחיים מ"מ במבוי המפולש בנדאי סגי בלחי אחד דהא בהדיא אמר רבה התם דאף בלחי אחד חייב.

ונ"ל דרש"י וקרא"ש ז"ל מפרשים דסנפה לצד הלחי דהשתא איכא ג' דפנות דעריבן אבל בסנפה לצד השני מה בכף דהלחי נחשב כמחיצה מ"מ הא אפילו אם הנה פולו סתום מ"מ אם הסנף משוף מן הדופן ג' טפחים פסולה דהרי אין פאן לסנפה רק ב' דפנות.

ונ"ל דלדעת רש"י וקרא"ש ז"ל יצא הדין דבסנפה ע"ג מבוי מפולש קיל יותר מסנפה ע"ג מבוי שאינו מפולש דאם סנפה ע"ג מבוי מפולש לצד הלחי פשר משום דנחשב לדופן אבל אם סנפה ע"ג מבוי שאינו מפולש לצד הלחי פסול דשם אינו מתיר הלחי מתורת דופן דהא אפי' קורה מתיר התם ולא שייך לומר מיגו דהני דופן דהא אינו מתיר מתורת דופן כנ"ל ודו"ק ואכן כ"ז לרש"י וקרא"ש אבל לדעת התוס' הוא להיפך ממש דע"ג מפולש פסול מה"ת דאף מה"ת הוא רה"י דאורי' מ"מ מה"ת לא אמרי' מיגו ומיהו אם אמר דמה"ת סגי בטפח ולא בעי טפח שוחק וגם לא בעי דינעמידו פחות מג' סמוך לדופן אז אם סנפה לצד הלחי והלחי הוא רחב טפח אז אינה פסולה רק מדרבנן אבל אם סנפה ע"ג מבוי שאינו מפולש לצד הלחי אז פשרה אם הלחי הוא רחב טפח דאמרינן

מיגו בדרבנן אבל אם אינו רחב טפח גם במבוי שאינו מְפֹנֵל פסול כיון דמה"ת בעינן
שיהא רחב טפח לא אמרינן מיגו בדאורייתא.

ושיטה שלישית יש בזה להר"ן ז"ל דפ"ג ג"כ דמייירי במבוי שאינו מְפֹנֵל אף דס"ל
דונדאי מייירי בסתם לחי דהוא משהו ומ"מ פשר בשבת שבתוך הקטג משום דבכה"ג יש
לומר מיגו בדאורייתא ומיגו בדרבנן מיגו בדאורייתא דמיגו דמהני האי לחי לעשות
רה"י דאורייתא אם היה מְפֹנֵל מהני נמי לענן סוכה דנעשה דופן ואף שאינו רחב טפח
וגם ליפא שתי דפנות דעריבן מ"מ פשר מטעם מיגו והטעם דנייד הר"ן ז"ל מפ"ה התוס'
ז"ל פשוט דהא אמר בסתמא ע"ג מבוי שיש לו לחי וסתם לחי הוא משהו ואכן כל זה
אינו פשר אלא בשבת שבתוך הקטג אבל בימות החול פסול.

ואכן שיטה רביעית יש בזה להרי"ף ז"ל שדעתו ז"ל דכשרה היא לכל ימות החג כמו
שכתב הר"ן לדעתו ז"ל. ונראה דמה שכתב הר"ן דבחידידושויו הוכיח דע"כ מייירי הסוגיא
דמייירי במבוי שאינו מְפֹנֵל הנה עצם הספר לא נמצא בינינו אף נראה דכוננתו להוכיח
מהא דאמרינן בגמ' הלשון דאלו סוכה דעלמא בעי טפח שוחק ואלו סוכה דשבת לא בעי
טפח שוחק הרי דמייירי במבוי שאינו מְפֹנֵל דאלו במבוי מְפֹנֵל הא בעי פס ד' ואף
דהשתא דמייירי בשאינו מְפֹנֵל הא צ"ל דסיקף לצד הלחי וא"כ אפתי הו"ל כמְפֹנֵל
כבר יישוב זה הר"ן שם והעלה מתוך זה דבמספד ע"ג מבוי סתום או בחצר רחוק מדופן
האמצעית מ"מ אין דינה כסוכה העשויה במבוי וסגי בטפח שוחק ומעמידו בפחות מג'
סמוך לדופן כמו בסוכה העשויה כמין גאם: וראיתי להמהרש"א ז"ל שהקשה דלפ'י
התוס' דמייירי שסיקף לצד הלחי א"כ הוי כמו סוכה העשויה במבוי וצריכה בחול פס ד'
והיכי קאמר בגמ' דאלו סוכה דעלמא בעי טפח שוחק ולכן כתב דלולא דברי התוס' יש
לפרש דסיקף חצי רוחב המבוי מצד אחד בכל האורך מראשה מצד הלחי עד סופה צדה
הסתום דהשתא הוי שפיר הכשרה בטפח שוחק שהרי יש לו ג' דפנות דעריבן עכ"ל והנה
פשוט מה דלא הקשה פן לפירוש"י והרא"ש דמייירי להדיא במבוי מְפֹנֵל משני צדדין
ובונדאי קשה דהיכי קאמר דמהני טפח שוחק היינו משום דלדידהו המיגו הוא
בדאורייתא ומה"ת פשיטא ליה להמהרש"א ז"ל דגם בסוכה העשויה במבוי סגי בטפח
דכיון דאמרינן דאתאי הילכתא וגרעתיא לשלישית ואוקמה אטפח אין נ"מ באיזה סוכה
שיהא ונ"ל ראיה לזה דאלת"ה מנ"ל דהילכתא לגרועי אתא נימא דהילכתא אתי לסוכה
כמן גאם וקראי דמצרכי ג' דפנות מייירי בסוכה העשויה במבוי דבעי פס ד' ומוקים לה
בפחות מג' סמוך לדופן דאמרינן לבוד והיינו ג' דפנות אלא ונדאי דמה"ת אין חילוק בין
סוכה לסוכה וכן ראיה מרב יהודה דפליג לקמן בסוגיא דף ז' עליה דר' יהושע בן לוי
וס"ל דגם בסוכה העשויה במבוי סגי בטפח שוחק ואם הוא מה"ת דכן נאמרה הלכה לא
הוי פליגי בהלכה וא"כ פשוט דלרש"י ניקח דהש"ס לא הזכיר רק מה שיש נ"מ מה"ת
בין סוכה דעלמא לסוכה דשבת ותדע דלא הזכיר דבסוכה דעלמא בעינן נמי צורת הפתח
לבד הטפח שוחק דכן ס"ל לרבא בעצמו שם (דף ז') אלא ונדאי משום דזה אינו אלא
מדרבנן ומדרבנן לא קמייירי.

ואכן גם מה שהקשה על פי' התוס' תמהני דהיאך לא ראה דברי הר"ן בזה דברי הר"ן
נרגש מקושיות המהרש"א ז"ל והוציא מזה דין חדש באמת דבסוכה שהוא בתוך החצר

או במספד ע"ג מבוי סתום סגי בטפח שוחק אפילו מדרבנן והא דאמרין דסנפה העשויה כמבוי בעי פס ד' היינו במספד ע"ג מבוי מפולש או דמספד ברה"ר וכדומה וא"כ גם דברי התוספות יש לתרץ כן: ואכן קצת יש לדקדק לפי רש"י והרא"ש ו"ל דמייירי לענן דאורייתא הכי קאמר דאלו בסנפה דעלמא בעי טפח שוחק הא מבואר בפסוקא שם דהא דבעי טפח שוחק אינו אלא כדי שיעמידנו בפחות מג' סמוך לדופן וכל פחות מג' קי"ל בכל התורה כולה דכלבוד דמי ונמצא דיש פאן שיעור רוב דופן ע"י לבוד וכל זה אינו אלא מדרבנן דאילו מעיקר הל"מ מ' נודאי דסגי בטפח גרידא ותדע דהא איכא פמה אמוראי דס"ל דסגי דיעמידנו פנגד הינצא וזה לא מסתבר דפליגי בעיקר ההלכה כיצד נאמרה ועוד דהא לרבי דס"ל דשיעור סנפה הוא בד' אמות ולדידיה אף דיעמידנו בפחות מג' סמוך לדופן ליכא רוב דופן וע"כ דכל זה אינו אלא מדרבנן בעלמא וא"כ לענן מאי הזכיר פאן טפח שוחק.

ונ"ל דהא דקאמר טפח שוחק אינו ר"ל טפח ומשהו אלא דרבא לשיטתו אגיל דס"ל בפ"ק דעירובין (דף ד') דכל אמות שאמרו חכמים הוא באמת בת ששה טפחים אלא דאמת פלאים דהוא לחומרא בשוחקות ואמת סנפה ואמת מבוי לענן למעלה מכ' ולענן דופן עקומה ולענן פירצת מבוי] הוא עצבות ופירש"י הגלו שוחקות אמת פלאים מודדין בטפחים גדולים ושל סנפה ומבוי עצבות מצומצמות לחומרא עכ"ל וא"כ פשוט דה"ה לענן טפח דדופן השלישית בעינן טפח שוחק לחומרא ולכן קאמר הכא דאלו בסנפה דעלמא בעינן טפח שוחק ואגיל לשיטתו בזה [ונאפילו לפי מה שכ' לעיל דצ"ל רבה מ"מ יש לומר דרבה ג"כ ס"ל פרבא בהא וגם אב"י דאתיביה לא פליג עליה דרבא בהא רק דהוא ס"ל דאמת סנפה ואמת מבוי הוא באמת בת חמשה ואמת פלאים באמת בת ששה אבל בזה י"ל דמודה לרבא דאמת פלאים בעינן טפחים שוחקות פיון דאזלינן לחומרא אזלינן לחומרא גם בהא וממילא בטפח דדופן השלישית בעי טפח שוחק פנ"ל ליישב לפרש"י והרא"ש ו"ל: שוב מצאתי בעז"ה להר"ז ה"ו בספר המאור שכתב ג"כ דלמ"ד דמעמידו פנגד הינצא לא בעינן טפח שוחק דטפח שוחק לא הונוכר רק בדברי ר"י בן לוי והיינו כמש"כ בעז"ה דריב"ל לא מצריף טפח שוחק דהיינו טפח ומשהו אלא מדרבנן כדי שיעמידנו בפחות מג' סמוך לדופן ויהיה רוב דופן.

וראיה גדולה לדברינו מהא דחשיב (בגדה דף כ"ו) טפח דדופן סנפה בהדי הגף דשיעורו טפח וכל הגף דחשיב התם שיעורו בטפח גרידא אלא נודאי דהכא נמי מדאורייתא סגי בטפח גרידא והא דאמר הכא טפח שוחק ר"ל טפח גדול אבל טפח ומשהו לא בעינן מה"ת פנ"ל ברור ועוד יש לדקדק לפי פרש"י והרא"ש דהמ"גו הוא בדאורייתא דבסנפה דבעלמא בעי טפח והכא סגי בלחי משהו א"כ מאי מקשה מברייתא על רבה דלא תני נמי בברייתא דיתרה סנפה דעלמא אסנפה דשבת וכו' ומאי קושיא דילמא הוה ברייתא אתיא כר' יוסי דס"ל בעירובין (דף י"ד) דלחיים שאמרו רחבן ג' טפחים וא"כ אינו יתירה פלל דבשבת נמי בעינן לחי של ג' טפחים ואדרבה שבת חמיר יותר מסנפה וזה כבר תני בברייתא התם דחמיר שבת מסנפה וקושיא עצומה היא לכאורה: ואכן לפי חומר הנושא נ"ל ליישב די"ל דס"ל להש"ס דהא דמצריף ר' יוסי לחי של ג"ט היינו מדרבנן להתיר לטלטל במבוי סתום דס"ל דבפחות מג' לא הוי היכרא פלל וכן בקורה נמי בעינן שיהא ברחבו טפח ומחצה אבל לענן לעשותו רה"י פגון במבוי מפולש לחייב

להזורק לתוכו מודה ר"י דגם בלחי משהו נחשב למחיצה דלענן דאורייתא לא מצינו חילוק בין משהו לג"ט וגם זה נ"ל ברור.

ואמנם מה שהקשה המהרש"א על התוס' מיושב בפשיטות ע"פ דברי הר"ן הנזכר. ומיהו קושית המהרש"א ו"ל תסובב גם על הר"ן ו"ל דמנ"ל להוכיח באמת דאפי' אם סיפף לרוב המבוי לצד הלחי דינו בסופה העשויה כמן גאם דילמא מיירי באמת שסיפף לאורף הסופה עד דופן הסתום וכמו שפי' המהרש"א ואולי מדאמר סתמא סיפף ע"ג מבוי שיש לו לחי ומשמע באיזה אופן שסיפף פשר.

ודע דהתוס' מחולק עם הר"ן בשני דברים א' דלדעת הר"ן אמרינן מיגו אפי' בלחי משהו ולדעת התוס' דווקא בלחי טפח והב' דלדעת הר"ן בסופה העשויה כמבוי מה"ת בעי פס ד' וכמו שמשמע מדבריו ו"ל להדיא בד"ה ת"ר שתים פהלכתן ומזה הוכיח דמימרא דרבה ע"כ מיירי כמבוי שאינו מפולש דכמבוי המפולש לא מהני טפח שזחק אבל מדברי התוס' נראה דמה"ת לעולם סגי בטפח שזחק ולפיכך פשהשיגו אפירש"י דפי' דמיירי במפולש לא הקשו עליו מגופיה דמימרא דרבה דאמר דבעלמא בעינן טפח שזחק רק דכמבוי מפולש לא מהני לחי רק לר"י ולית הילכתא פנותיה ובאמת שזה אינו קושיא כ"כ על רש"י ו"ל וכמו שכ' לעיל דרש"י אזיל לשיטתו דכמבוי מפולש מודו רבנן דנעשה רה"י ע"י לחי וטפי הו"ל להקשות עליו מסוגיית הגמ' פאן וכמו שהקשה הר"ן אלא ונדאי דהם ו"ל ס"ל דמה"ת אין חילוק ונ"מ טובא לדינא דאם אי אפשר לו לעשות פס ד' כ"א טפח שזחק לדעת התוס' מחוייב לעשות דהא מה"ת הוא פשרה אבל לדעת הר"ן אינו מחוייב דהא היא פסולה מה"ת ומיהו אפשר דמ"מ מחוייב לעשות דהא מ"מ תהיה פשרה לשבת שבתוף הקה"ת דהא דעת הר"ן דאמרינן מיגו אף בפסול דאורייתא וצ"ע בזה.

ודע דנסתפקתי בסופף ע"ג מבוי סתום שיש עליה קורה וגם לחי אם מהני האי לחי לענן סופף דאפשר דלא אמרינן מיגו רק אם הלחי מהני מידי לענן שבת אבל במקום דא"צ לחי י"א לא שייך מיגו וכן נ"ל עיקר לדינא דהא משמע בגמרא דמתורת מיגו הוא דאמרינן עלה ובכה"ג הא ליכא מיגו.

ודע עוד דלכאורה קשה לי לדעת התוס' דהאי מיגו לענן דרבנן הוא דאמרינן פן א"כ אמאי לא אמר גמי אם סיפף ע"ג חצר שפתות לרה"ר וניתר ע"י ב' פסין של משהו דג"כ אמרינן מיגו דהוי דופן לענן שבת הוי דופן לענן סופף ולא בעי טפח שזחק וצורת הפתח ובשלמא לדעת רש"י דלא אמרינן מיגו רק במקום דמועיל הלחי לעשותו רה"י דאורייתא ניקא דגבי חצר שיש לו ג' דפנות בלא"ה הוי רה"י דאורייתא אבל לדעת התוס' והר"ן קשה ואולי דממילא שמעינן מיניה דרבה דה"ה בחצר ע"י ב' פסין דהיינו הך.

הינא לנו מדברינו להלכה דבסופף העשויה כמבוי והיא עומדת במקום שאין שם מחיצות כלל או כמבוי המפולש לדעת הר"ן צריף מה"ת פס ד' ואפשר דהא דבעינן שיהא פס ד' ומשהו ולהעמידה בפחות מג' סמוך לדופן הוא ג"כ מה"ת אבל לדעת התוס' וש"פ אינו אלא מדרבנן אבל מה"ת סגי בטפח והא דבעינן טפח שזחק ולהעמידה בפחות

מג' סמוך לדון בנסקה העשויה כמן גאם וגם צריכה נמי צה"פ זה ונדאי נראה דאינו אלא מדרבנן.

אבל אם עומדת הסנה בחצר או במבוי שאינה מפולש אז לדעת הר"ן דינה כמו סנה העשויה כמן גאם וסגי בטפח שחוק אפי' מדרבנן ואכן מדברי התוס' וש"פ לא משמע פן אלא לעולם בעי פס ד' כיון דהסנה הוא רחוק מדון האמצעי.

עוד כתבנו דאף דמה"ת לא בעינו טפח ומשהו ולהעמידה בפחות מג' סמוך לדון מ"מ בעי טפח שחוק דהא קי"ל פרבא בעירובין (נ"ד ד') דלחומרא בעינו טפחים שוחקות. ולענון אם סנה ע"ג מבוי מפולש שיש לה לחי לדעת רש"י וקרא"ש פשרה הסנה בשבת שבתוף החג משום מיגו וגם מותר לטלטל בתוף הסנה ואף שחוזן לסנה אסור לטלטל מ"מ בתוף הסנה מותר ולדעת הר"ן מה"ת מהני מיגו ומ"מ פסולה מדרבנן דהא לענון פסול מדרבנן ליכא מיגו וכ"ש שאסור לטלטל בה ולדעת התוס' אם הלחי הוא משהו פסולה מה"ת דלפסול דאורייתא לא אמרינן מיגו ואם הלחי הוא טפח היא פסולה מדרבנן ואם סנה ע"ג מבוי שאינה מפולש וסנה לצד הלחי לדעת הר"ן אפי' הלחי משהו פשרה לשבת שבתוף החג ולדעת התוס' בלחי משהו פסולה מה"ת ובלחי טפח אז היא פשרה לשבת שבתוף החג ואכן לדעת רש"י וקרא"ש י"ל דגם בלחי טפח פסולה מדרבנן כיון דאינו מועיל הלחי לעשותו רה"י.

וגם בימות החול יש נ"מ לדעת הר"ן דינה כנסקה העשויה כמן גאם וסגי לה בטפח שחוק וצה"פ ואכן לדעת התוס' וש"פ דלא הזכירו סברא זו י"ל דס"ל דבעינו פס ד' ומשהו כמו כנסקה העשויה כמבוי.

ולדעת המהרש"א ז"ל אף בשבת שבתוף החג אינה פשרה רק אם סנה לאורף המבוי עד דופן הסתום באופן שיש ב' דפנות דעריבן ולא מהני המיגו רק דלא בעינו טפח שחוק ופשוט דה"ה אם סנה ע"ג מבוי סתום שהוא רחב יותר מעשר אמות והכשירוה בצה"פ דג"כ תליא במחלוקת הנ"ל לדעת הר"ן והתוס' פשרה אם סנה אצל צה"פ אבל לדעת רש"י קרא"ש י"ל דפסולה מה"ת ונדע עוד דמבואות שלנו שהן מפולשין פל אחד לחבירו שדינן כחצירות דבעי שני פסין או פס ד' אם אינן רחבין יותר מעשר אם סנה עליהן אצל הפסין אז בנודאי פשרות לשבת בתוף החג לדעת הר"ן אבל לדעת התוס' בעינו שיהא לכה"פ פס אחד שיהיה רחב טפח ופשוט הוא.

נדע עוד דלענון מה שכתבתי לעיל לדעת הר"ן פשרה אף בימות החול משום דלא הזכירו שאינה פשרה רק לשבת שבתוף החג נראה שטעמו ונימוקו דאם איתא שאינה פשרה רק לשבת שבתוף החג א"כ הרי היא סנה שאינה ראויה לשבעה מה"ת דהא בימות החול חסר דופן ג' דהא בעינו טפח לכה"פ והכא ליכא רק לחי משהו ובהדיא מבואר בסוגיא (נ"ד כ"ג) דנסקה שאינה ראויה לשבעה מה"ת לד"ה פסול דר"מ דמכשיר התם בעושה סנה ע"ג בהמה אמרינן התם בגמ' הטעם משום דמדאורייתא מחזא חזאי אבל הכא הא פסול מה"ת וכבר הרגיש בקונש"א זו בס' באר אברהם להגאון בעל משפיל לאיתן זצ"ל ובס' קהלת יעקב ומה שתי' בהגהות הגאון האמיתי מוהר"ש שטרשאון זצ"ל בהגהותיו דהכא שאני דמהני מטעם מיגו דאם מועיל המיגו לענון פסול המחיצה עצמה כ"ש דמועיל לענון פסול שאינה ראויה לשבעה ולענ"ד נראה לומר דלא שייך מיגו רק

לפסול דופן דהוא דבר הנוהג גם לשבת וע"ז שייך מיגו דמהני הדופן לעגן שבת דאיסור סקילה כ"ש דמהני לאיסור עשה אבל לפסול שאינו שייך רק גבי סנפה לא שייך מיגו והגע עצמה לר' יאשיה דס"ל דחמתה מרובה מצילתה פסול גם גבי דפנות הכי יעלה על הדעת דבשבת שבתוף הקטג תהיה פשרה זה בנודאי לא דלא שייך בזה מיגו ומה שתי' בס' באר אברהם עצמו לחלק בין אם הסכה אינה ראויה לז' לבין הדפנות דקרא דנפקא מיניה דבעינן סנפה הראויה לז' מייירי בסכה פמו לעגן דירת עראי ולעגן מחובר ודבר המבל טומאה הנלמד מהאי קרא הפל בסכה מייירי זה לא נהירא לי פלל דאטו בעושה סנפתו ע"ג בהמה הסכה אינו ראוי לז' והא התם שניהם ראויין לז' ורק פיון שאינו יכול לעלות לה ביו"ט מקרי אינה ראויה לז' לא הסכה ולא הדפנות וא"כ בסכה ע"ג מבווי שיש לה לחי פיון דפסולה בחול הרי אינו ראוי לז' אף הסכה.

וגם מה שרצה לתרץ חכם אחד דהא דפסול סנפה שאינה ראויה לז' היינו אם לא תהא ראויה לישוב בה מפאן ולהבא אבל אם נעשה בחוה"מ ערב יום הז' שחל בשבת שראויה הסנפה למחר לא איכפת לן מה שלא היתה ראויה לז' אם היתה עושה אותה מקודם וא"כ י"ל דרבא מייירי ביום ז' של חג שחל בשבת ועשה אותה קודם בהש"מ ובכה"ג לא איכפת לן מה שאין הסנפה ראויה לז' פן רצה לתרץ חכם אחד אבל גם תירץ זה לא נהלם לי פלל דמלבד שדחוק גדול לומר דרבא אינו מכשיר רק בכה"ג דהא רבא סתמא אמר דכשר לשבת שבתוף הקטג ולא חילק וגם הא אמרינן בר"פ לילב וערבה דלא איקלע פלל יום שביעי של ערבה בשבת.

ולעגן מאי הוצרך רבא לאשמעינן דין פיון שאינו במציאות פלל: ואכן גם עיקר הסברא לא נהירא פלל דמה בכך שעשה אותה בסוף החג מ"מ הא בעינן שיהא הסנפה בעצמותה תהא ראויה לז' והרי אם היתה עושה אותה מתחילת החג לא היתה ראויה לז' והיינו נמי טעמא בהא דקי"ל פחכמים (דף כ"ח) דעושוין סנפה בחוה"מ ולא בעינן שיעשה סנפה לז' ימים ואלו במחלוקת ר"מ ור"י בעושה סנפתו ע"ג בהמה משמע להדיא דסנפה שאינה ראויה לז' מה"ת לד"ה פסול דהא אף ר"מ דמכשיר בעושה סנפתו ע"ג בהמה אמרינן שם דטעמו משום דמדאורייתא מחזי חזי ומשמע להדיא דאם לא היתה ראויה לז' מה"ת גם לר"מ פסול וכבר הרגיש בסתירה זו בשער המלך בפ"ח מהלכות לילב הלכה א' וביותר תמה על הר"ץ גאות שפסק כר"י דבעושה ע"ג בהמה פסולה ולעגן מחלוקת ר"א ופחכמים הא קי"ל פחכמים ונמצא דמזפה שטרך לבי תרי ונשא בתימה ואכן באמת לק"מ דלעגן לעשות לז' ימים בזה לא קי"ל כר"א אלא פחכמים אבל מ"מ הסנפה צריכה שתהא ראויה לז' ימים אם היתה עושה אותה בתחילת החג דאל"ה אף דירת עראי לא מקריא וכבר הוזכר סברא זו בפמ"ג בסי' תרל"ז ובס' באר אברהם שם ליישב קושיות השער המלך.

וא"כ הדרא הקושיא לזוכתא דהיכי מכשיר רבא בסכה ע"ג מבווי שיש לו לחי לשבת שבתוף הקטג הא הוי סנפה שאינה ראויה לשבעה מה"ת דהא בימות החול פסולה מה"ת דהא חסר דופן ג' דשיעור הדופן הוא טפח והכא ק ליפא אלא לחי משהו: ולכן מחמת קושיא זו הנ"ל הכריח להרי"ף ז"ל לפרש דכשרה באמת גם לימות החול והיינו משום דכיון דלשבת נודאי כשרה משום המיגו ממילא מועיל המיגו גם לימות החול דאין הסנפה

כְּשֶׁרָה לְחַצְאֵין דְּכִינּוֹן דְּגוּזָה"כ הוּא דְּבַעֲיֵנוּ סְנִפָּה הֶרְאוּיָהּ לְזוּ' וְכִינּוֹן דְּמִיגוֹ הוּא דְּאוֹרְיִתָא ע"כ הַדְּבָר מְוַכְרַח דְּגַם לִימּוֹת הַחֹל פְּשָׁרָה כְּנ"ל טַעְמוֹ שֶׁל הָרִי"ף ו"ל וְאֲכֹן לְיִישָׁב דַּעַת כָּל הַפּוֹסְקִים ו"ל שְׂאִין מְכַשִּׁירִין רַק לְשִׁבְתָּ שְׁבִתוֹף הַחַג מְקוֹנְשִׂיא הַנָּ"ל ו"ל דְּבִלְא"ה אֵין מְקוֹם לְקוֹנְשִׂיא זֹו דְּנ"ל דְּסְנִפָּה שְׂאִינָה רְאוּיָהּ לְזוּ' מְקַרֵי שְׂאִין יְכוּל לִכְנֹס בָּהּ כָּל יְמוֹת הַחַג כְּגוֹן אִם עָשָׂה הַסְּנִפָּה ע"ג בְּהֵמָה אוֹ שְׁעָשָׂה אוֹתָהּ עֲרָאֵי כ"כ שְׂיָדוּעַ שְׁתַּפּוּל בְּתוֹף הַחַג וְכֵה"ג פְּסוּלָה מִשּׁוּם דְּאֶפִּילוּ דִּירַת עֲרָאֵי לֹא מְקַרְיָא דְלִכְל הַפְּחוֹת בְּעִינּוּ שְׂיָהָא יְכוּל לְדוּר בָּהּ ז' יָמִים אֲבָל בְּסִיפָה ע"ג מְבוּי שְׂיֵשׁ לוֹ לְחַי דְּהַסְּנִפָּה בְּעֲצָמָה רְאוּיָהּ לְזוּ' רַק שְׂאִינָה כְּשֶׁרָה לְזוּ' וְזֶה לֹא אֲמָרוּ חֲכָמִים כָּלֵל דְּלֹא אֲמָרוּ רַק סְנִפָּה שְׂאִינָה רְאוּיָהּ לְזוּ' פְּסוּלָה אֲבָל סְנִפָּה שְׂאִינָה כְּשֶׁרָה לְזוּ' לֹא אֲמָרוּ כָּלֵל וְזֶה נ"ל פְּשׁוּט וּא"צ לְפָנִים וּבַחֲנָם הֶרְעִישׁוּ הָעוֹלָם שְׁלֵשֶׁת הָרוּעִים הַנָּ"ל הַפּמ"ג וְהַגָּאוֹן בִּס' בְּאֵר אֲבָרְהָם וְהַגָּאוֹן מְקַאֲרֵלִין בִּס' קַהֲלַת יַעֲקֹב בְּקוֹנְשִׂיא זֹו וְדַע שְׁנִסְתַּפְקִיתִי אִם אֶחָד עָשָׂה סְנִפָּה רְחוּק מִמֶּנּוּ י"ב מִיִּלִּין דְּאֵין רְאוּי לֹו לְשִׁבְתָּ שְׁבִתוֹף הַחַג לְקַצַּת פּוֹסְקִים דְּסְבָרֵי דְתַחוּמִין י"ב מִיִּלִּין הוּא דְּאוֹרְיִתָא [אֲבָל בִּיו"ט לְד"ה הוּא דְּרַבְּנָן וְכַמְש"כ הַטו"א ו"ל בְּחִגִּיגָה (דָּף י"ז) ע"ש] אִם אֵינָה רְאוּיָהּ לְזוּ' מְקַרֵי כִינּוֹן דְּלִדְיָדִיָּה אֵינּוּ רְאוּיָהּ דְּהָא אֲסוּר לוֹ לִילָף שֶׁם בְּשִׁבְתָּ שְׁבִתוֹף הַחַג אוֹ דִּילְמָא כִינּוֹן דְּעָצֵם הַסְּנִפָּה הִיא רְאוּיָהּ לְזוּ' לְאֲנָשִׁים הַדְּרִין בְּתוֹף תַּחְנוּמָה וְגַם לְאִישׁ הַזֶּה אִם הִיָּה בָּא בַע"ש בְּתוֹף הַתַּחוּם שֶׁל הַסְּנִפָּה לֹא שְׂיָיָף לְקִרוֹתָהּ סְנִפָּה שְׂאִינָה רְאוּיָהּ לְשִׁבְעָה דְּבַסְנִפָּה עֲצָמָה לִיכָּא חֲסָרוֹן כָּלֵל וְגַם בְּיָדוֹ לְבוֹא שֶׁם בַע"ש וְלִישָׁב בָּהּ בְּשִׁבְתָּ.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהִבִּיא רְאִיָּה מְעִיקָר מַחְלֹקֶת שֶׁל ר"מ ור"י בְּעוֹשֵׂה סְנִפָּתוֹ ע"ג בְּהֵמָה וְכ' הַתּוֹס' שֶׁם דַּה"ה דְּפִלְגִי בְּעוֹשֵׂה סְנִפָּתוֹ עַל אֵילָן וְהָרִי סְנִפָּה זֹו ג"כ רְאוּיָהּ לְאַחֲרִים שְׁעֵלוּ מִבְּעוֹד יוֹם עַל הָאֵילָן דְּאָף דְּקִי"ל בְּעִירוּבִין (דָּף ק') דָּאִם עָלָה מִבְּעוֹד יוֹם מְוֹתָר לִירַד מִשְׁחַשְׁיָכָה מ"מ אִם רוּצָה לְהִיּוֹת שֶׁם כָּל יוֹם הַשִּׁבְתָּ בְּנוֹדָאֵי יְכוּל לְהִיּוֹת שֶׁם דְּבִישִׁיבָה עַל הָאֵילָן אֵין בְּזֶה אִיסוּר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵילָן רַק הָעֲלִיָּה וְהִירִידָה וְאֵעִפ"כ קָרִינּוֹן לְסְנִפָּה זֹו סְנִפָּה שְׂאִינָה רְאוּיָהּ לְזוּ' כִינּוֹן דְּלְאֲנָשִׁים שְׁלֹא עָלוּ עָלֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם אֵינָה רְאוּיָהּ לִיו"ט: וְאֲכֹן בְּאֵמַת לֹא דְמִי לְנַד"ד כָּלֵל דְּהֵתָם הַסְּנִפָּה בְּעֲצָמוֹתָהּ הִיא נַעֲשִׂית בְּמְקוֹם שְׂאִין יְכוּלִין לְעֲלוֹת לָהּ בְּשִׁבְתָּ וִיו"ט אֲבָל הֵכָא הַסְּנִפָּה נַעֲשִׂית כָּכֵל הַסְּנִפָּת וּמָה שְׁבַעֵל הַסְּנִפָּה הִיָּה דָר רְחוּק מִמֶּנָּה וְאֵינּוּ יְכוּל לְבוֹא בְּשִׁבְתָּ מִשּׁוּם זֶה לֹא אֵיכְפַת לָן וְעוֹד דְּהָא כָּל ז' יְמֵי הַחַג אָדָם עוֹשֵׂה סְנִפָּתוֹ קָבַע וּבֵיתוֹ עֲרָאֵי וּא"כ עֵיקָר מְקוֹם דִּירַתוֹ כָּל יְמוֹת הַחַג הוּא בְּסְנִפָּה וְאֵינּוּ שְׂיָיָף כָּלֵל דְּהִיא רְחוּקָה מִמְּקוֹם דִּירַתוֹ דְּהִלָּא אֲדַרְבָּה עֵיקָר דִּירַתוֹ וּמְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ הוּא בְּסְנִפָּה וְהִלְכָף לֹא שְׂיָיָף לְחַקוֹר כָּלֵל בְּזֶה.

וְנִרְאָה דָּאִם עָשְׂאָה סְנִפָּתוֹ רְחוּק מִבֵּיתוֹ אֲלָף אֲמָה לְצַד מְזַרְח אֲסוּר לוֹ לִילָף בְּשִׁבְתָּ שְׁבִתוֹף הַחַג אוֹ בִּיו"ט] לְצַד מְעַרְב בֵּיתוֹ כִּי אִם אֲלָף אֲמָה כִּי מִן הַסְּתָם עֵיקָר שְׁבִיתָתוֹ שֶׁל אָדָם בְּשִׁבְתָּ שְׁבִתוֹף הַחַג הוּא בְּתוֹף סְנִפָּתוֹ וּמוֹדַד מִשֶׁם אֲלָפִים לְכָל רֵיחַ וְנִרְאָה דְּאֶפִּילוּ אִם פִּירֵשׁ בָּהּ בְּהִדְיָא דְּרוּצָה לְשִׁבּוֹת בְּבֵיתוֹ וְנִתְּן שֶׁם פִּיתוֹ אֲפָשָׁר דְּלֹא מְהַנִּי כִינּוֹן דְּאֲסוּר לְאֲכוֹל וְלִישֵׁן שֶׁם מֵאֵי מְהַנִּי אֲמִירַתוֹ וְאָף דְּאֲכִילַת עֲרָאֵי מְוֹתָר חוּץ לְסְנִפָּה מ"מ שְׂיָעוּר עִירוּב הוּא ב' סְעוּדוֹת אֲלָמָא דְּבַעֲיֵנוּ שְׂיָהָא יְכוּל לְאֲכוֹל כְּשִׂיעוּר ב' סְעוּדוֹת וְזֶה בְּנוֹדָאֵי אֲסוּר וּמִיָּהּ כִינּוֹן דְּקִינְיָמָא לָן דְּמְעַרְבִין לְגְדוּל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים מִשּׁוּם דְּרְאוּי לְקַטֵּן וּמְעַרְבִין לְנִזְרִיר בְּיִין וְלִישְׂרָאֵל בְּתַרוּמָה וְלֹא בְּעִינּוּ דִּיהִנָּה חֲזִי לִיהָ וּא"כ הֵכָא נְמִי הָא רְאוּי לְקַטֵּן דְּפִטוּר מִן הַסְּנִפָּה וְעוֹד דְּהָא יְכוּל לְעַרְב בְּפִירוֹת דְּלֹא בְּעֵי סְנִפָּה.

ומיהו יש לחלק דלא דמי להתם דהתם מתפונן לשבות במקום דיכול לאכול כל צרכו וגם יכול לאכול בעצמו ורק דהפת שהניח אינו ראוי לו וכן במערב ביה"כ מ"מ יכול לישן שם אבל בקה לא הוי מקום שביטה פלל בבית פי אם בסופה והלכה אף דאמר דרוצה לשבות בבית הוי כפשוטי מילי בעלמא ולא פלוג קאמר והדבר צ"ע בזה ומיהו בסתמא בנודאי עיקר מקום שביטה הוא בסופה ומוזד משם ולהלן אלפים אמה לכל רוח כנ"ל] ובעיקר מחלוקת ר"י ור"מ בעושה סופה ע"ג בהמה דר"י פוסל ור"מ מכשיר דהוציא מזה השער המלה בפ"ח מה' סופה דדבר דלא חזיא מדרבנן מקרי אינו ראוי מה"ת ואינו יוצא בה מה"ת אלא שהקשה דהא אנו קי"ל כר"מ דסבר דכיון דמדאורייתא מחזי חזי פשרה נראה דאין ראיתו רק לפי מש"כ התוס' דה"ה דפליגי בעושה סופתו ע"ג אילן אבל באמת לולא דברי התוס' ה"ה מקום לומר מדשבק הכרייתא לדין העושה סופה ע"ג האילן דתנא במשנה ולא נקט אלא בהמה בלבד אלמא דגם ר"י לא פליג אר"מ רק בעושה ע"ג בהמה ועיקר טעמא דר"י י"ל משום דאינו יכול לישב בה ולישן שם כל ימות הקה על בהמה דאין לה צער בע"ח גדול מזה ואפשר דס"ל לר"י דצער בע"ח דאורייתא ור"מ דאמר דמדאורייתא מחזי חזי אפשר דסובר דצער בע"ח דרבנן [ומיהו לשון מדאורייתא מחזי חזי דחוק לפי זה דמשמע דזה פשוט לד"ה ואם נימא דמשום צער בע"ח נגעו בה אין זה פשוט דהא בב"מ (דף ל"ב) מוכיח רבא דמדברי רבנן ור"ש דלשם נלמד דצער בע"ח דאורייתא] וקצת ה"ה מקום לומר דהא דאמר בירושלמי דביצה פ"ה הלכה ב' דאם ה"ה רוכב ע"ג בהמה בשבת אומר לו רד ומסיק הטעם משום שהיא מצנוה על שביטת בהמה כמוהו ותמה הב"י בסי' ש"ה הא קי"ל דחי נושא את עצמו ומאי איסור שביטת בהמתו איכא בזה וע"ש במראה הפנים מה שדחק ליישב ולי קשה עוד דהא איסור שביטת בהמה לא שייך רק אם רוכב ברה"ר אבל בירושלמי משמע דאפילו ברוכב במקו"י או בקוצר אומרים לו רד דהא מייירי שם מאיסור משתמש בע"ח בשבת וברוכב בקוצר מאי שייך שביטת בהמה.

ואכן לולא דבריהם ז"ל הייתי אומר דהפוננה דאם נאמר דאסור לירד מן הבהמה כל יום השבת משום דמשתמש בע"ח בעת הירידה א"כ אין לה צער בע"ח גדול מזה וממילא יש בזה איסור שביטת בהמה ג"כ דהא כתיב למען ינוח שורך ותמורה וזה עושה לה צער והלכה פלל מה שעושה לה צער ה"ה עובר בעושה דלמען ינוח ואפ"י אם אינו עושה בה מלאכה פלל וכן נראה להדיא מד' הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת הלכה ט' שמפרש פן שכ' שם עלה באילן בשבת וכו' במזיד אסור לירד ובבהמה אפילו במזיד ירד משום צער בע"ח עכ"ל לוכ"ה בשו"ע בסי' ש"ה סעיף י"ח] ופשוט שפונן לדעת הירושלמי הנ"ל ומפרש דשביטת בהמה דאמר בירושלמי היינו צער בע"ח דבשבת ויו"ט צער בע"ח אסור מה"ת לד"ה משום דכתיב למען ינוח פנ"ל.

ולענין מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן ז"ל שדעת הרי"ף ז"ל במסכת ע"ג מבוי שיש לו לחי פשרה אף בימות החול יש לתמוה דהא בהדיא אמרינן וליתני דיתרה סופה דעלמא אסופה דשבת דאלו סופה דעלמא בעי טפח שוחק וכו' ומשמע דלימות החול לא מהני הלחי.

ואין לומר דמפרש דסנפה דעלמא היינו בעושה סנפה בחצר רחוק מן המחיצות או בעושה בבקעה במקום שאין מחיצות. דאפתי לא א"ש מאי דמסיים ואלו סנפה דשבת סגי בלחי ולפי דעת הרי"ף הו"ל לומר ואלו במספך ע"ג מבוי שיש לו לחי לא בעי טפח שוחק ולכן דברי הרי"ף צל"ע ובמקום אחר יתבאר אי"ה הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן מז שאלה ראוי לברר בהא דמבואר בשו"ע בס"י תר"מ בסעיף ד' בדברי הרב בהגה"ה דבליגה הראשונה גם מצטער חייב לאכול פזית בסנפה והוא מד' הפלבו בהלכות סנפה.

אם הוא דעה מוסכמת מד' כל הפוסקים ו"ל או דיש חולקים בזה. וגם היאך הדין לענין חולה ומשמשיו בזה אי דמי ג"כ למצטער ובליגה הראשונה חייב או דילמא דחולה שאני דדווקא מצטער דנפק"ל דפטור משום דכתיב תשבו פעין תדורו וכמו שכ' התוס' (דף כ"ו ד"ה הולכי) והלכך בליגה הראשונה דחובה לאכול פזית מצד הג"ש דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות הרי דבליגה הראשונה לא מדמינן לדירה דהתם רשות וקא חובה והלכך גם מצטער חייב אכל חולה י"ל דבלא"ה פטור משום דאינו מחוייב להצטער עצמו בשביל קיום מ"ע או אפשר דגם במצה ומרור אינו מחוייב להצטער עצמו ולאכול אם קשה לו לאכול ובפרט אם יש לחוש שמה תקבד עליו החולי בשביל זה ואף דכל חולה שאין בו סנפה אסור לו להתרפא בדבר שיש בו אסור דאורייתא מ"מ י"ל דלענין קיום מ"ע דהוא שב ואל תעשה קיל טפי ואפי' חולה שאין בו סנפה פטור: תשובה תנן ה"ה (בסנפה דף כ"ה ע"א) חולין ומשמשיהן פטורין מן הסנפה ובגמ' שם (דף כ"ו) ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סנפה אלא אפילו אין בו סנפה אפילו חש בעינו ואפילו חש בראשו וכו' רבא שרא ליה לרב אחא ברדלא למגנא בר ממטלתא משום סירחא דגרגשתא רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסנפה והא אנו תנן חולה ומשמשיהן פטורין מן הסנפה חולה אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורין מצטער הוא פטור משמשיו לא ע"כ מסוגיית הגמ' והנה לכאורה מזה יש להביא ראיה ברורה דבליגה הראשונה גם חולה חייב דאם איתא דחולה לעולם פטור מאי הוצרך לתרץ דמשו"ה תני חולה בדווקא משום דנ"מ דגם משמשיו פטורין טפי הו"ל לומר דנ"מ בחולה גופא לענין ליגה הראשונה דחולה גם בליגה הראשונה פטור לאפוקי מצטער דאינו פטור רק בשאר הימים אלא נודאי דסבירא ליה להגמ' בפשיטות דחולה ומצטער שוין בדין זה ובאמת שיש לתמוה על הפלבו והר"ב בהג"ה דלא כתבו דבליגה הראשונה חייב רק במצטער ומשמע דגבי חולה ס"ל דפטור גם בליגה הראשונה דחולה לא נפיק מתשבו פעין תדורו וא"כ תקשה מסוגיא הנ"ל פנ"ל.

ושוב מצאתי בעז"ה בס' א"ר שם בס"ק ה' שהקשה קושיא זו על הפלבו בשם הגאון מו"ה היקלמן זצ"ל ואמנם מה שתי שם בתי הראשון דעיקר קושית הגמ' הוא דלתני נמי מצטער במתני' לענין שאר הלילות וכמו דתני דאוכלין עראי חוץ לסנפה וזה אינו בליגה הראשונה דחייב אפילו בכזית לא נראה לי תירוץ פלל דא"כ מאי מתרץ הגמ' דמשו"ה תני חולה דנ"מ לענין משמשיו דהא אפתי הקושיא במקומה עומדת דמ"מ לתני נמי מצטער לענין דלכה"פ הוא עצמו פטור דהשתא דתני חולה יש לטעות דמצטער חייב אפילו הוא עצמו וע"כ דזה אינו קושיא פלל דאטו תנא כי רוכלא לחשב וליזיל דהא לא תני נמי להולכי דרכים ושומרי פירות דפטורין ותנא חולה וה"ה לאינך ומאי דמשייר במתני' תני בכריתא אלא דעיקר קושית הגמ' על רבא הנה דאם איתא דמצטער ג"כ

פֶּטוּר לְתַנִּי רְבוּתָא טְפִי דְאַפִּי' מְצַטְעַר פֶּטוּר וּמְמִילָא הָוֵי יְדַעִינוּ נְמִי לְחוּלָה בְּמַכ"ש וּמְשַׁנֵּי דְאֶדְרַבְּהָ בְּחוּלָה יֵשׁ רְבוּתָא יוֹתֵר דְאַפִּי' מְשַׁמְשֵׁיו פֶּטוּרִין וְהַלְפָּה חוּלָה עַדִּיפָא לִיה לְמַתְנֵי וְא"כ הִדְרָא הַקְּוֹשִׁיא לְדוּכְתִּיָּה דְלִימָא דְחוּלָה עַדִּיפָא לִיה לְמַתְנֵי דְפֶטוּר אֶפִּילוּ בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה וּמָה שְׁתִּי' שָׁם בְּתִי' הַשְּׁנֵי וְעוֹד נ"ל דְאַפְשָׁר דְבְּאַמַּת חוּלָה פֶּטוּר בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה וְכו' אֵינּוּ מוּבָן תְּיָרִיצוּ כָּלֵל וּפְשׁוּט דַּט"ס נָפֵל שָׁם בְּדַפּוּס וְצ"ל דְבְּאַמַּת חוּלָה חֵיב בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה וּמְצַטְעַר לְאוּ בְּדוּנְקָא נָקֵט דְזִיל בְּתֵר טַעְמָא דְיִלְיָה מַחְג הַמְצוּת וְכו' כְּצ"ל.

וְכַוְנָתוֹ לֹאמַר דִּי"ל דְהַפְּלִבוּ סוּבְר בְּאַמַּת דְגַם חוּלָה חֵיב בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה וְאֵין חִילוּק בֵּין חוּלָה לְמְצַטְעַר כָּלֵל וְכַתֵּב בְּמְצַטְעַר וְה"ה לְחוּלָה וּלְפִי זֶה נִרְאֶה דְאִיסְתְּפּוּקִי מְסַתְּפֵק לִיה לְהַגְאֹן בְּעַל אֲלִיָּהוּ רַבָּא בְּדַעַת הַפְּלִבוּ וְהֵרֵב בַּהֲגַה"ה אִם דְּוֹנְקָא בְּמְצַטְעַר פְּתָבוּ כֹּן אוּ דַּה"ה בְּחוּלָה.

וּמִיָּהוּ קֶצֶת נ"ל לִיְיָשֵׁב קוֹשִׁיא הַנְּ"ל דְלֵא הָוֵי מְצִי לְתַרְזֵן דְתֵנָּא חוּלָה מְשׁוּם דְבְּחוּלָה אִיפָּא רְבוּתָא וְחִדּוּשׁ דִּין דְאַפִּילוּ בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה פֶּטוּר דַּא"כ הו"ל לְהַתְּנָא לְמַתְנֵי זֶה בְּפִירוּשׁ דְאַפִּי' בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה פֶּטוּר פִּינּוּ דְזָהוּ עֵיקַר הֶרְבוּתָא אֲבָל הַשְּׁתָּא יֵשׁ לְטַעוֹת דְאֵינּוּ פֶטוּר רַק בְּשָׂאָר הֵימִים וְהַלִּילוֹת וְדוּמְיָא דְסִיפָא דְאוּכְלִין וְשׁוֹתִין עֲרָאֵי חוּץ לְסַנְפָּה דְאֵינּוּ נוֹהֵג רַק בְּשָׂאָר הֵימִים וְהַלִּילוֹת וְלָכֵן נִיחָא לִיה טְפִי לְתַרְזֵן דְתַנִּי חוּלָה מְשׁוּם מְשַׁמְשֵׁיו דְזָהוּ מְפִנְרֵשׁ בְּהִדְיָא בְּמַתְנֵי' דְאַפִּי' מְשַׁמְשֵׁיו פֶּטוּר.

וְעוֹד יֵשׁ לִיְיָשֵׁב קוֹשִׁיא הַנְּ"ל ע"פ דְרָבָה הַחִידוּד דִּי"ל דְעֵיקַר דִּין הַפְּלִבוּ בְּמְצַטְעַר לְעַנְיָן לִילָה הֶרְאִישׁוּנָה תְּלִיא בְּמַחְלֻקַּת ר"מ וְנַחְכְּמִים (בְּשִׁבְעוֹת ל"א ע"ב) אִי ס"ל דְדוּן מִינָהּ וּמִינָהּ אוּ דְדוּן מִינָהּ וְאוּקִי בְּאַתְרָא דְלֵר"מ דַּס"ל שָׁם דְאַמְרִינּוּ דוּן מִינָהּ וּמִינָהּ ה"נ הִכָּא בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה דְכִינּוּ דְיִלְפִינּוּ מַג"ש ט"ו ט"ו מַחְג הַמְצוּת אֶמְרִינּוּ דוּן מִינָהּ וּמִינָהּ דְמָה הֵתָם גַּם מְצַטְעַר חֵיב ה"נ הִכָּא.

אֲבָל לְחַכְמִים דַּס"ל הֵתָם דְדוּן מִינָהּ וְאוּקִי בְּאַתְרָא שְׁפִיר י"ל דְגַם בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה נָהִי דְיִלְפִינּוּ מַחְג הַמְצוּת דְחוּבָה מ"מ אוּקִי בְּאַתְרָא כְּמוֹ דִּין דְסַנְפָּה בְּשָׂאָר הֵימִים דְמְצַטְעַר פֶּטוּר ה"נ בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה.

וְהֵנָּה בְּאַמַּת (בְּזַבְחִים דָּף צ"א ע"ב) תֵּנָּא שְׁמֹן לֹא יִפְחוֹת מְלוּג רַבִּי אוּמֵר ג' לְגִינּוּ וְאַמְרִינּוּ שָׁם דְפִלְגִי ת"ק וְרַבִּי אִי דוּן מִינָהּ וּמִינָהּ אוּ דְדוּן מִינָהּ וְאוּקִי בְּאַתְרָא דַּת"ק סָבֵר מָה מְנַחָה מְתַנְדְּבִין אֶף שְׁמֹן מְתַנְדְּבִין וּמִינָהּ דְמָה מְנַחָה לְגִי שְׁמֹן אֶף כָּאֵן לְגִי שְׁמֹן ע"ש וּפְסֵק הַרְמַב"ם ז"ל בְּפִי"ז מָה' מַעֲשֶׂה הַקְּרִבּוֹת הַלְכָה ט"ו כַּת"ק הָרִי דְקִי"ל דְדוּן מִינָהּ וּמִינָהּ [אִיבְרָא דְהַדְבָּר תְּמוּהָ דְבַפ"ט מָה' שְׁבֻעוֹת הַלְכָה י"ב פְּסֵק דְבִין מְפִי עֲצָמוּ וּבִין מְפִי אַחֲרִים אֵינּוּ חֵיבִין עַד שְׂיִכְפְּרוּ בְּהֵן בְּב"ד וְהִינּוּ פְּחַכְמִים דְשְׁבֻעוֹת שָׁם דַּס"ל דְדוּן מִינָהּ וְאוּקִי בְּאַתְרָא וְכְמוֹ דְמְסַקִּינּוּ בְּגַמ' שָׁם וְא"כ שְׁנֵי הַפְּסֵקִים סְתָרֵי אֶהְדְּדִי וְצ"ע וְכָבֵר הַרְגִישׁ הַתּוֹס' יו"ט בְּפִי"ג דְמְנַחֹת מְשֻׁנָּה ה' בְּסִתְרָה זו ע"ש] וְעַפ"ז י"ל דְהַפְּלִבוּ פְּתַב לְפִי מָה דְפְסֵק הַרְמַב"ם ז"ל בְּפִי"ז מָה' מַעֲשֶׂה הַקְּרִבּוֹת דְקִי"ל דְדוּן מִינָהּ וּמִינָהּ הַלְפָּה בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה חֵיב כְּמוֹ בְּמַצָּה וּשְׂאָר מ"ע דְלֵא מְצִינּוּ בְּהֵם דְמְצַטְעַר פֶּטוּר מִשָּׂא"כ הַסּוּגִיא דְסַנְפָּה דְמִקְשָׁה אֶרְבָּא י"ל דְאַזְלָא אֲלִיבָא דַּמ"ד דְדוּן מִינָהּ וְאוּקִי בְּאַתְרָא וְלִהְדָּ מ"ד אֶפִּי בְּלִילָה הֶרְאִישׁוּנָה פֶּטוּר וְשְׁפִיר מִקְשָׁה דְלַתְנֵי מְצַטְעַר וְהָוֵי יְדַעִינוּ דַּכ"ש חוּלָה וּמִיָּהוּ הָא

ליתא דאפתי לא הוי מצי להקשות על רבא דהא י"ל דמתני' אתיא כר"מ דס"ל דדון מינה ומינה ובפרט דסתם משנה הוא ר"מ: ואמנם בפשיטות יש ליישב קושיא הנ"ל דהנה לאורה הדבר פשוט דדין זה תליא בפלוגתא דר"א ונחכמים בסופה כ"ז דנחכמים דילפי מתשבו פועין תדורו דמה דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ע"כ דתשבו פועין תדורו לא קאי אלילה הראשונה דהא בלילה הראשונה ילפינו ט"ו ט"ו מחג המצות דחובה לאכול וא"כ מהיכי תיתי לומר דמצטער יהא פטור דהא לא מצינו פלל בשום מ"ע של תורה דמצטער פטור אבל לר"א דלמד מדירה להיפך דחובה לאכול כל הז' ימים בסופה ב' סעודות בכל יום וא"כ לדידיה לא מצינו דלילה הראשונה יצא מן הכלל דתשבו פועין תדורו וא"כ בנודאי פשוט פיון דילפינו מתשבו פועין תדורו דמצטער פטור אין שום חילוק בין לילה הראשונה לשאר הלילות דמהיכי תיתי לחלק ביניהו ואין לומר דכיון דר"א נמי ס"ל הך ג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות וכמו דמבואר (בשבת דף קל"א ע"ב) ומבעיא ליה הך ג"ש ללמוד להיפך מצה מסופה לענין דמצה וכל מכשיריה דוחין את השבת כמו בסופה וסופה ילפינו מלולב ע"ש [נראיתי בס' צל"ח על סופה שגדפס זה מקרוב בווארשא שתמה דלר"א מאי איצטריף ליה ג"ש דט"ו ט"ו ונדחק בזה ותמהני דלא ראה הסוגיא (דשבת דף קל"א) דאיצטריף ליה הך ג"ש להיפך] א"כ י"ל דאין ג"ש למחצה וילפינו נמי להיפך סופה ממצה דמה מצה מצטער חייב ה"נ סופה בלילה הראשונה דהא ליתא דמידי איירינו לר"א ור"א בעצמו הא שמעינו דס"ל דדון מינה ואוקי באתרא בהך מתני' גופא דאמר ועוד אמר ר"א דמי שלא אכל בליל יו"ט הראשון ישלים בליל יו"ט האחרון ואמרי בגמ' דחזר בו ר"א ופרש"י דחזר בו וס"ל ג"כ פנחכמים דאין לדבר קצפה והקשה בחידושי הריטב"א ז"ל דמ"מ פיון דבלילה הראשונה מודה דחובה וע"כ דיליף מחג המצות וא"כ מנ"ל דאיכא תשלומין דהא במצה לא מצינו דיש לה תשלומין ותי' הריטב"א דר"א סבר דדון מינה ואוקי באתרא ויליף מחגיגה דאית לה תשלומין גם בשמיני ע"ש בריטב"א וא"כ י"ל דגם קודם חזרה דהנה ס"ל דכל הי"ד סעודות הוא חובה ג"כ למד טפי לילה הראשון משאר הימים לענין מצטער ובפרט דהכא לא יליף פלל סופה ממצה דעיקר הג"ש נאמר ללמוד מצה מסופה ורק מחמת דאין ג"ש למחצה יש ללמוד בהיפך אבלכבר מבואר (בזבחים מ"ח ע"א) דהיכא דאיכא היקשא נגד הג"ש אמרינו דהקישא עדיף מג"ש וטוב לנו לעשות הג"ש למחצה ממה שכתל דהיקש לגמרי וכמו שכ' התוס' שם בד"ה דכ"ע.

וא"כ הכא נמי היקשא איכא דהוקש כל הז' ימים והלילות בחד קרא והלכך אתי הקישא ואפקא מג"ש ועפ"ז א"ש דלענין דינא דקי"ל פנחכמים יפה פתב הפלבו דבלילה הראשונה מצטער חייב אבל הגמ' מקשה דכיון דלקמן כ"ז מייתי במתני' פלוגתא דר"א ונחכמים והכא הוי סתם מתני' ואתיא אפי' לר"א ולר"א שפיר מקשה דלתני מצטער דפטור אפילו מלילה הראשונה וכ"ש חולה [נהו אמת דעל מש"כ הריטב"א ז"ל הנ"ל דר"א סבר דדון מינה ואוקי באתרא יש לתמוה דאדרבא הלא מצינו להדיא לר"א דס"ל דדון מינה ומינה (בחולין דף ק"כ ע"ב) לענין דבש תמרים ויין תפוחים דר"א מחייב קרו וחומוש ואמרינו שם דטעמא דר"א דס"ל דדון מינה ומינה ע"ש וכבר הרגיש בתימה זו על הריטב"א ז"ל בנו של הגאון בעל נו"ב ז"ל בהגהותיו שפעשה על ספר דורש לציון בדרוש ז' ד"ה דברי אאמ"ו הגאון המחבר זצ"ל ע"ש.

ואמנם לענ"ד יש ליישב בפשיטות דהא הריטב"א לא כ"כ רק לפי מה דמשני דחזר בו ר"א אבל קודם החזרה לא היה מוכרח לומר דר"א ס"ל פן וא"כ י"ל דפלוגתא דהתם נישנית קודם חזרה ואז י"ל דר"א היה ס"ל בפאמת דדון מינה ומינה ופשוט הוא.

וגם מש"כ שם דמענין חיוב שינה בלילה הראשונה בסופה תליא נמי אי דון מינה ומינה או דקי"ל פתכמים דשבועות דס"ל דדון מינה ואוקי באתרא דאם נימא דדון מינה ומינה אינו חייב רק באכילה כמו מצה ואם נימא דדון מינה ואוקי באתרא חייב גם בשינה כמו שאר הימים ולפיכך הקשה דכיון דכתב בשו"ע דאם ירדו גשמים בלילה הראשון חייב לאכול כזית בסופה ואלו שינה לא הזכיר משמע דס"ל דדון מינה ומינה ולפי זה קשיא הלכתא אהלכתא דשבועות דף ל"א) לענין שבועת העדות קי"ל פתכמים שם דס"ל דדון מינה ואוקי באתרא ונשאר בתימה.

והנה לא הבנתי קושיותו כולל דמ"נ אם מיירי לענין חיוב שינה אם ירדו גשמים הא גם בשאר הלילות פטור ומאי נ"מ אי ס"ל דדון מינה ואוקי באתרא. ולענין אם חייב בשינה בלילה הראשונה אם לא ירדו גשמים וגם אינו מצטער פשוט דאסור לישן חוץ לסופה דלא גרע משאר הלילות ואם לענין אם מחוייב לכתחילה לילה ולישן בסופה בלילה הראשונה אף אם אינו רוצה לישן זה לא שייך לחקור כולל בזה דא"א לאדם לישן בע"כ אם אינו רוצה.

ועוד ס"ס מאי נ"מ בזה אי נימא דדון מינה ומינה או דדון מינה ואוקי באתרא דהא גם בשאר לילות אינו מחוייב לילה ולישן בסופה רק דאם רוצה לישן אסור לישן חוץ לסופה ולכן דברי הגאון ז"ל שם צלע"ג: ודע דכל זה כתבנו לדעת הפלפול והרב בהג"ה דנראה דמחלקי בין חולה למצטער אבל מדברי הריטב"א לסופה שם ומדברי הרע"ב במשנה שם מבואר להדיא דחולה ומצטער שוין וחולה לאו דווקא נקט והפל נלמד מתשבו פעין תדורו וגם משמע קצת מדבריהם דאין שום חילוק בין לילה הראשונה לשאר הלילות וכן הדעת נוטה דהא קרא דתשבו דדרשינן מינה תשבו פעין תדורו הא קאי גם על הלילה הראשונה ונהי דגלי לן גזירה שנה דבלילה הראשונה הוא חובה מכל מקום למאי דגלי גלי ולמאי דלא גלי לא גלי ובפאמת שלא נזכר הך חילוקא בשום פוסק רק בכלבו.

מיהו כל זה בסופה אבל לענין מצה ושאר מצות עשה דמצטער גם פן חייב בנודאי דה"ה חולה דחולה לא עדיף ממצטער לענין זה ובפרט לענין מצה בקל יוכל לקיים באופן דלא יגיע לו שום צער והפסד דהא יכול לטחון הכזית מצה דיהיה דק פקמח ואם"כ יערב הקמח במים צוננים או לערבו בטייבא אפילו חמין אף דיהיה חום דכלי שני ויוצא בהם ידי חובת מצה דהא קיי"ל דיוצאין ברקיק השרוי שלא נימוח ומיהו אפשר דכיון דנטחן המצה לקמח ויערבו במים הוי פנימוח דאין יוצאין בו וצ"ע בזה.

ומיהו קצת יש מקום להביא ראיה דאינו מחוייב להכניס עצמו בחולי וצער הגוף בשביל מ"ע ואף דלא יגיע ספנה מזה מהא דמבואר בשו"ע או"ח סי' תרנ"ו דאינו מחוייב ליתן קל ממונו בשביל מ"ע ואפשר שיש ללמוד מזה דה"ה דאינו מחוייב להכניס עצמו בצער וחולי בשביל מ"ע דהא צער הגוף וחולי עדיפא לאנשי מממונא דהא קי"ל (בב"ק צ"ג) דאם אומר שבור את פדי ע"מ לפטור פטור ואלו בצער הגוף תנו דאם אומר הפני פצעני אפי' באמר ע"מ לפטור חייב ודעת הרא"ש שם והטור בח"מ סי' תכ"א סי"ח דאפי' בצער

הגוף בלבד ג"כ לא מחיל איניש וא"כ הדבר נלמד במכ"ש ומיהו לדעת הרמב"ם שהובא בב"י דדוקא על ראשי אברים אין אדם מוחל אינו ראיה וגם לדעת הרא"ש והטור ג"כ יש לדחות ראיה זו בכמה גונוי ודו"ק: שוב מצאתי בבשמים ראש בסי' צ"ד ששאל ע"ז אם חולה שאין בו ספנה חייב לאנוס את עצמו ולאכול מצה ומרור והביא ג"כ ראיה מהמשנה דחולה ומשמשיהו דלא תני מצטער דהוא רבותא יותר אלא ונדאי דתני חולה למילף מיניה לעלמא דהתורה לחיים ניתנה ואין זה דרכי נועם עכ"ל שם.

ואמנם לענ"ד אין משם שום ראיה כלל דהא כבר תי' הגמ' דמשו"ה תני חולה לאשמעין דגם משמשיו פטורים וא"כ אינו ראיה דגם בעלמא חולה פטור ואדרבה מדלא אמרינן רק הו' נ"מ בין חולה למצטער משמע דלעגנון שאר מצות חולה ומצטער שוין.

וגם מש"כ עוד שם בספר הנ"ל דיש סברא לפטור כל חולה ממ"ע מצד דהעוסק במצוה פטור מן המצוה תמהני מה שייך בחולה עוסק במצוה דהא אינו טרוד בשום מצוה כלל וגבי משמשי החולה שפיר שייך דפטירי מצד העוסק במצוה דכיון דהחולה פטור מן הסופה ואוכל וישן בביתו ממילא גם משמשיו פטירי מצד שהם עסוקים במצות ביקור חולים ולשמש את החולה ואינם רשאים להפרד מאתו ולילך לסופה אבל בחולה עצמו לא שייך זה.

ואכן לענ"ד נראה פשוט דכל כגון זה תליא בהרגשה שמרגיש החולה בעצמו שאפשר שייזיק לו אם יאכל הכזית מצה ומרור או אם ילך לסופה אז אינו רשאי להחמיר על עצמו וכן אפילו אם החולה אומר דמרגיש בעצמו שלא יזיק לו אף דרופא בקי אומר דאפשר דייזיק לו ג"כ שומעין לרופא ואינו רשאי להחמיר על עצמו ולקיים המצוה דלא חמיר ממצות עינוי של יוה"כ דהוא מ"ע שיש בו פרת מ"מ קי"ל דמאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקיאיין ואף דהתם מייירי בחולה שיש בו ספנה מ"מ פשוט דיש ללמוד משם לעגנון מ"ע גרידא אף בחולה שאין בו ספנה כנ"ל פשוט: ודע עוד דנ"ל דהא דקי"ל דהולכי דרכים ושומרי פירות פטורים מן הסופה היינו דאינו מחוייבין לחזור אחר סופה ויכולים לאכול בדרך תחת פיפת הרקיע וכמו שדרפן בכל ימות השנה שאוכל בעת שהוא הולך בדרך ואינו נכנס לבית אבל אם א"א לו לאכול בדרך וע"כ צריף לכנס לבית ולאכול אז נראה דמחוייב לחזור אחר סופה דבכה"ג לא שייך למפטריה מצד תשובו פעין תדורו: ודע דלכאורה פשוט דהא שכתב הפלפול והרב בהג"ה דבלילה הראשונה מצטער חייב בסופה היינו כפיית ראשון שחייב מצד דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות אבל אם כבר אכל כפיית בסופה ורוצה לאכול עוד או דצריף לישן פשוט דדמי לשאר הלילות בזה ופטור מצד מצטער דהא מצות לילה הראשונה כבר יצא בכזית אהד.

ואמנם אני מסתפק בזה לפי מה ששמעתי מפורסם הגאון האמיתי המפורסם מו"ה יוסף נ"י מפ"ק ווילנא. שעלה בדעתו ליתן טעם על התורה דפטרה מצטער מן הסופה משום דעומד פנגדו מ"ע דשמחת יו"ט דכתיב ושמחת בחגך דמצוה לשמח ביו"ט ואם יצטער עצמו ויאכל בסופה או דיישן בסופה יבטל למ"ע דשמחה ומ"ע דשמחה חמיר שפן מרובה מצוותו דנוהג בכל המועדים ועוד דנוהג גם בנשים ואף למ"ד דנשים פטורות משמחת יו"ט מ"מ מוטל על הבעל לשמחה או באלמנה במי ששרויה אצלו וכדאיתא בקדושין

(דף ל"ד) ואתי עשה דשמחה דנוהג בכל ודחי לסוכה שאינו נוהג בנשים ולפיכך פטרה התורה למצטער כן עלה בדעתו של הגאון הנ"ל לומר לפנים ריהטא.

ואם יש מקום לדברי הגאון הנ"ל אלו הנה יוצא מזה דין חדש מאד דבלילה הראשונה מצטער חייב גם בשנייה או באכילה ואפילו כבר אכל פזית בסוכה ודלא כמש"כ לעיל דהא בלילה הראשונה אינו נוהג שמחה מה"ת וכמו דאמרינן (בפסחים דף ע"א) משום דאין שמחה לפניו וליכא למימר דעשה דשמחה דחי למצנה דסוכה ואף דהשאג"א העלה בסי' ס"ח דמ"מ חייב בשמחה מדרבנן מ"מ הדבר פשוט דלא אתי דרבנן ודחי לדאורייתא.

אבל קשה לי על זה דאף דמצינו במשנה דמועד קטן (דף ח' ע"ב) דר"י אוסר לסוד אשה במועד מפני שמצטערת הרי דאסור לצער עצמו במועד וכסברת הגאון הנ"ל נ"י מ"מ הא אמרינן בסיד דיכולה לקפלה במועד מותר מתוך דשמחה לאחר זמן בתוך המועד משום דכולהו הלכות מועד מיצר עכשיו ושמת לאחר זמן וא"כ ק"ו במצטער מצד המצנה דאף דמצטער לפי שעה מן המצנה מ"מ שמת הוא שמקנים מצנות קונו ואין לה שמחה גדולה כשמחה שאדם שמת בקיום המצנה.

ואין לומר דהוא שמחת הנפש ושמחת יו"ט בעינן שיהא הגוף נהנה דהא ליתא דהא אמרינן דבזמן שבהמ"ק קנים אין שמחה אלא בפשר שלמים והאי דנא אין שמחה אלא ביין ואם נימא דעיקר שמחה הוא בהנאת הגוף א"כ למה אינו יוצא גם האידנא בשמחת בשר חולין דלענין הנאת הגוף אין לחלק בין בשר שלמים לחולין.

ודחוק לומר דהפנונה משום דלאחר החורבן ניטל טעם בשר וליכא הנאת הגוף וכמו שאומרים העולם אבל באמת זה לא מצינו בגמ' פלל דבסוטה (מ"ח ע"א) לא אמר רק דניטל ונמן הפירות אבל בפשר לא אמר.

ועוד דאם איתא דמשו"ה הוא א"כ מנ"ל דאיכא שמחה ביין האידנא דאף דמצינו בקרא דכתיב ויין ישמח מ"מ שמה אינו אלא בזמן הבית דהיו מקריבין נסכים אבל האידנא דבטלה נסכים ניטל טעם יין כמו דניטל טעם בשר אלא ונדאי דלא תלי בזה אלא עיקר הטעם הני משום דבשר שלמים הני אכילה של מצנה וקדושה והנה בזה שמחה לגוף ולנפש אבל בבשר חולין דליכא מצנה ליכא שמחה אבל ביין איכא שמחה גם לנפש דנכנס יין יוצא סוד וע' בסנהד' סו"פ אד"מ ובעירובין (דף ס"ד) ודו"ק.

ועוד ראיה מהא שכתב הרמב"ן בס' המצות בשורש א' דהלל ביו"ט דאורייתא מצד מצנות שמחת יו"ט דהלל גמי ממיני השמחה הן דכתיב תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה ובטוב לבב ועי' בשאג"א שם שהאריך בזה ועכ"פ שמענין שגם שמחת הנפש אדם יוצא ידי שמחת יו"ט וא"כ לא שייך לומר דמצטער פטור מן הסוכה משום שלא יבטל בשמחת יו"ט דאדרבה דע"י הקיום המצנה גייע לו יותר שמחת הנפש מיושב בטל מן המצנה דמה שיש לו צער בגוף מ"מ הוא נהנה בנפש ולכן א"א לומר דהטעם משום זה ועוד דהא מתשבו כעין תדורו ילפינן אפילו הולכי דרכים ושומרי פירות פטורין מן הסוכה והתם לא שייך צער וע"כ דטעמא לאו משו"ה הוא.

ולכן נראה דלאחר שאכל כזית בסופה בלילה הראשונה נפטר מן הסופה כמו בשאר הימים כנ"ל לענ"ד בעז"ה: ולענ"ד עם ירדו גשמים בליל יו"ט ראשון אם מחנניב לאכול בסופה ולברך דיש מחלוקת הפוסקים בזה נ"ל דתליא בזה אי אמרינו דירדו גשמים פטור מצד מצטער [נהא דביירו גשמים אסור להחמיר על עצמו ונראה פהדיט היינו משום דמן השמים עושין אותו מצטער כדי לפטור אותו מן הסופה הוא סימן קללה דמראין מן השמים דא"א בשימושה] וא"כ פשיטא דבלילה הראשונה חייב אף פשיורד גשמים דהא בלילה הראשונה גם מצטער חייב דלא נפיק מתשבו כעין תדורו וגם לא שיהי לומר דא"א בשימושה דאימתי הוי סימן קללה פשיורד בזמן דמצטער פטור אבל בלילה הראשונה דמצטער חייב אינו ראי' דאין רוצין שישבו בסופה ואדרבא די"ל דהקב"ה רוצה שיהיה לנו שקר יותר גדול ולכן יורד גשמים כדי שישבו בסופה מתוך הצער ונקבל אגרא טפי דהא תנו דלפום צערא אגרא.

אכן כל זה אם גשמים מצד מצטער אבל באמת דעת הגר"א ז"ל בסי' תרל"ט בשם הרשב"א ז"ל דלאו שם סופה עלה בעת ירידת גשמים והלכך גם בלילה הראשונה פטור אבל צריך להבין דמנ"ל הא דלאו שם סופה עלה דהא אדרבא עיקר מצות סופה הוא דיהא הסקה עראי כדי שתהיה ראויה שיפנסו בה גשמים ואם קבוע כ"כ שאינה יורד בה גשמים פסולה וכמש"כ התוס' בריש סופה.

ואולי דבעת שירד גשמים אף דירת עראי לא מקריא דהא אינו ראויה לדור אף לפי שעה ולכה"פ דירת עראי מיהו בעינו ובעת הגשמים אינה דירה כלל כן נראה פנונתם ז"ל: ולענ"ד מש"כ לעיל בשם הגאון הגדול הנ"ל נ"י יש להעיר עוד מהסוגיא דע"ז (דף ג') דכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא ומקשינו והאמר רבא מצטער פטור מן הסופה ולפי הנ"ל מאי קושיא דרבא לא קאמר רק בחג דמצווין על שמחה ביו"ט אבל התם לא מירי ביו"ט וגם ישראל חייב כיון דאינו זמן שמחה ויש ליישב.

** (דהא מ"מ לא מצינו דיהא מצטער חייב בסופה בישראל וכיוצא בזה מצינו בכ"ד דאמרינו מי איכא מידי דלישראל שרי וכו' ודו"ק) ** ומידי דברי בעניינא דמצטער פטור מן הסופה ראיתי לכתוב פה מה שהשבתי לחכם אחד [והוא ניהו הרב הגאון הגביר החכם הכולל מוה' מתתיהו שטראשון ז"ל] ע"ד מה שהעיר על דברי המג"א באו"ח סימן תקמ"ו סק"ד שהעלה שם להלכה שהנשוא אשה ערב הרגל אסור לו לעשות סעודה בלילה הראשונה משום דלילה הראשונה נגדרת אחר היום שעבר והוי עיקר שמחה ואסור משום דאין מערבין שמחה בשמחה וכן למ"ד משום טרחא בסעודה ראשונה איכא טרחא יתירה ע"כ והנה תמה החכם עליו מהא דאמרינו (בסופה דף כ"ה) דהחמתו והשופיניו פטורין מן הסופה כל שבועה [והיינו כל שבועת ימי המשתה] ואמרינו שם הטעם משום דאין שמחה אלא בחופה ואין שמחה אלא במקום סעודה ע"ש ולפי דברי המג"א דבלילה הראשונה אסור לעשות סעודה האיה פניל ואמר דבכל ז' ימים פטור הא איכא לילה הראשונה דחייב בסופה.

ואכן באמת לפי מה דאיתא בשאג"א בסי' ס"ח דבלילה הראשונה של יו"ט אינה נוהג שמחה מה"ת בנודאי מותר לעשות סעודה אז וא"ש דברי הגמרא אבל דברי המג"א תמוהים אלו תוכן דבריו ז"ל לפי המדומה לי.

והנה קונשיתו על המג"א ו"ל הוא תמיהה עצומה באמת דאף דיש מקום לדחות דהמימרא דרב שם מייירי דנשא ב' או ג' ימים קודם הרגל ומיהו מדאמר סתמא משמע דבכל גונו פטור ומיהו מה שהקשה עליו משאג"א לא הבנתי דהא גמ' ערוכה היא בפסחים (דף ע"א) דמוציא אני ליל יו"ט ראשון שאין שמחה לפניו ובפריט לפי מה דמסקינן דלא בעינו זביחה בשעת שמחה ע"כ הטעם דבלייל ראשון פטור משום דאין שמחה לפניו וביותר הנה.

ליה לתמוה על המג"א מהברייתא דפסחים הנזכר ואדרבה לפי מה שהעלה שם בשאג"א דמ"מ מדרבנן חייב גם בלילה הראשונה וכן משמע (בפסחים דף ק"ח) דאמרינן שם דידי יין יצא ע"ש א"ש דברי המג"א פיון דמדרבנן חייב בשמחה איכא איסור דמערב שמחה בשמחה ואסור לעשות סעודות נישואין אף עדיין קשה על המג"א מהסוגיא דסוכה [נהא אין להקשות דלטעמא מפני הטורח בנודאי אסור בלילה הראשונה והכי אמרינן בסוכה דפטור מכל שבועה ומשמע אף דבלילה הראשונה דזה אינו קשיא דהא התם בסוכה ר' אבא בר זבדא אמר זה משמיה דרב ורב לשיטתו אזיל (במו"ק דף ח') דס"ל הטעם משום דאין מערבין ולית ליה טעמא דמפני הטורח ע"ש אבל זה בנודאי קשיא דכיון דנהג שמחה מדרבנן ממילא אסור לעשות סעודה וא"כ בלילה הראשונה למה פטור.

ואכן נ"ל ליישב הקושיא בדרך אחר דמן הסוגיא גופא דלשם מוכח דהך פל שבועה דאמר לאו דנוקא ובלילה הראשונה חייב באמת דהא מקשינן שם וליעבד חנופה בסוכה ואמר רבא משום צער חתן ולכאורה תמוה דאטו משום צער חתן ליבטל ממצות סוכה ליצטער וליצטער דאטו בכל מצות שבתורה משום צער לפטור ממצוה וע"כ צ"ל דסוכה שאני דמצטער פטור מן הסוכה היכא דהצער מגיע לו מן הסוכה משום דכתיב תשבו פעין תדורו וכמו שכ' התוס' (בסוכה דף כ"ו ד"ה הולכי דרכים) וא"כ זה אינו אלא בכל ימות החג אבל בלילה הראשונה דמצטער ג"כ חייב א"א לפוטרו מצד מצטער והלכך נראה פשוט דבלילה הראשונה גם החתן והשושבינין חייבין בסוכה וצריף לעשות חנופה בסוכה באמת [וקצ"ע על הרמ"א ו"ל שהגיה בס"ד דבלילה הראשונה גם מצטער חייב והו"ל לבאר ג"כ גבי חתן דבלילה הראשונה חייב] ועפ"ז לק"מ על המג"א דבלא"ה לא מייירי מלילה הראשונה.

ומיהו לדעת המג"א דבלילה הראשונה אסור לעשות סעודת נישואין יכול לעשות החנופה במקום אחר ולאכול בסוכה דלא איכפת לן מה דאין שמחה אלא במקום סעודה פיון דאינו מחוייב אז בסעודת נישואין פן נ"ל ליישב דברי המג"א.

וטעמו של המג"א נ"ל דאף די"ל דלהיפך דכיון דכבר נשא בהיתר ונתחייב בשמחת נישואין אתי עשה דסעודת נישואין ומבטל לשמחת הרגל דהא קי"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ובפריט הכא דאינו ביטול גמור רק דמערב שמחה בשמחה ואינו יוצא בה שמחת הרגל אבל פיון דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ומצות נישואין כבר קדמה אתי נישואין ומבטל לשמחת הרגל ובפריט דשמחה דלילה אינה אלא דרבנן ושמחת נישואין יש לו סמך מן התורה וכדאיתא בפריקי דר"א פט"ז דיליף שם מיצלב דכתיב

מלא שבוע זאת ועכ"פ תקנה קדומה היא וקדמה טובא למצנת שמחה דליל ראשון של יו"ט וגם היא עדיפא.

ונ"ל דטעמו משום דשמחה דיו"ט הוא עשה דרבים ושמחת חתן הוי עשה דיחיד והלכך אחי עשה דרבים ודחי לעשה דיחיד וכמו דאמרין (במו"ק דף י"ד ע"ב). ואף דעשה דחתן יש לו סמך מה"ת מ"מ הא פתבו התוס' (בברכות דף מ"ז ד"ה מצנה דרבים) דאפי' עשה דרבים דרבנן דחי לעשה דיחיד דאורייתא ע"ש.

ואף למש"כ ביו"ד סי' שצ"ט סי"ג להיפך מזה דעשה של תורה דחי לעשה של דבריהם ואף דהעשה של תורה הוא עשה דיחיד ועשה דרבנן הוא עשה של רבים מ"מ הקא שמחת נישואין גופא אינו עשה של תורה ממש: ומיהו יש להקשות דהא ובסנפך דף כ"ה) אמרינן דחתן פטור מסנפך משום דאין שמחה אלא במקום סעודה וא"כ אדרבה איפכא שמעינן דאחי שמחת נישואין דאינו אלא עשה דיחיד וגם אינו אלא תקנת משה רבינו ומבטל למ"ע דסנפך שהיא מה"ת וגם הוי עשה דרבים וע"כ משום דכיון דק"ל דהעוסק במצנה פטור מן המצנה ס"ל להגמ' דאפי' עוסק במצנה דרבנן פטור ממצנה דאורייתא וכן משמע באמת מרש"י שם ריש נדף כ"ו) דכ' שם דהא דס"ל דבק"ש חייבין משום דלית להו הא דעוסק במצנה פטור מן המצנה משמע דלמ"ד דס"ל דפטור גם ממצנה דאורייתא פטור והלכך אפילו ממצנה דרבים וגם הוי של תורה מ"מ פטור ואין סתירה ע"ז ממו"ק הנ"ל דאמרין דאחי עשה דרבים ומבטל לעשה דיחיד ואף דעשה דיחיד קדים דשאני התם דאם ינהוג אבילות הנה מבטל לשמחת יו"ט בקום ועשה וזה לא מצינו דהא דעוסק במצנה פטור מן המצנה היינו דפטור מלעשות המצנה השנייה דהא בין למ"ד דילפינן זה משבתה בביתה ובלקחה בדרך דבשבת דידה ובלקחת דידה הוא דמחייבת הא דמצנה פטירת ובין למ"ד דילפינן מקרא ויהיו אנשים אשר היו טמאים לגוף אדם דס"ל דעוסקין במת מצנה הוי שחל שביעי שלקהם בערב הפסח וכדאיתא (בסנפך דף כ"ה) ועבדינן שם צריכותא דאיצטריף למכתב תרנוייהו גבי ק"ש אף דמטי זמן חיובא וגבי פסח אף דאיכא פרת ע"ש מ"מ י"ל דלא מפקינן מהני קראי רק דפטור מן המצנה ויהיה בשב ואל תעשה ודומיא דהתם בק"ש ופסח אבל אם ע"י המצנה שעסק בה יצטרף לעבור על המצנה השנייה בקום ועשה זהלא שמעינן דהא י"ל דמה להצד השנה שבהן שפן שב ואל תעשה ניהו ואין לתמוה ע"ז מהא דתנן בסנפך שם דשלוחי מצנה פטורים מן הסנפך ואמרין דמה"מ ומפקינן לה מהה קרא דשבתה בביתה פרט לעוסק במצנה.

ולכאורה מאי ראיה מהתם דילמא התם שאני דהוי שב ואל תעשה אבל באוכל חוץ בסנפך עובר על המ"ע בקום ועשה. דזה אינו קושיא די"ל דס"ל לחז"ל דמ"ע דסנפך אינו מוטל איסור עשה לאכול חוץ לסנפך אלא בשעה שאוכל או ישן מוטל עליו חיוב לקבץ בסנפך ולאכול או לישן ואם אינו נכנס לאכול ואוכל חוץ לסנפך הרי זה מבטל מצות סנפך בשב ואל תעשה.

וכן משמע מהא דתנן בסנפך (דף כ"ב) שמים באילן ואחת בידי אדם פשרה ואין עולין לה ביו"ט ומשמע דאף אם אין לו סנפך אחרת אלא היא מ"מ אסור לעלות עליו ביו"ט ואף שמוכרח ע"י זה לאכול ולישן חוץ לסנפך ולא מצינו שהעמידו חכמים דבריהם

לבטל מ"ע בקום ועשה משום איסור דרבנן ואדרבה הא אמרינו (בשבת דף ד') דהדביק פת בתנור בשבת התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה ואף דהתם יעבור בשב ואל תעשה דהא ממילא יאפה הפת אם לא ירדה ורק משום דמ"מ יעבור למפרע בקום ועשה על מה שהדביק בשבת התירו לו לעבור על איסור דרבנן לא כ"ש גבי סנפה דיבוא לידי איסור בקו"ע אלא ונדאי דאכילה חוץ לסנפה לא מקרי קום ועשה והגם דראיה זו יש לדחות דשאני רדינית הפת דאינו איסור גמור שהרי היא חכמה ואינה מלאכה ותדע דאם שכח פת בע"ש בתנור ג"כ התירו לו לרדות בשבת ע"י שינוי וכדאיתא (בשבת דף קט"ז) ועוד דהתירו לו איסור שבת דרבנן בשביל איסור שבת עצמו של תורה אבל הכא הוי איסור דרבנן גמור של יו"ט בשביל מצוה אחרת וכעין זה ממש ראיתי להגאון הצדיק המנוח מו"ה ישראל מסאלאנט זצ"ל ונדפס בס' התבונה בס"ג שנסתפק בשכח והניח קדירה שיש בה פשר וחלב בע"ש אם מותר לסלק את הקדירה קודם שיבוא לידי איסור בו"ח ורצה להביא ראיה מהו דהתירו לו לרדותה הנ"ל ושוב חזר ונדחה כנ"ל ומיהו מה שהביא ראיה לדיחו זה מהא דאמרינו (במנחות דף מ"ט) דעמוד וחסא בשבת בשביל שתזכה בחול לא אמרינו דמזה ראיה דלא אמרינו עמוד וחסא באיסור זה בשביל שתזכה במצוה אחרת צ"ע דהא אדרבא אמרינו דעמוד וחסא באיסור שבת כדי שתזכה באכילת קדשים אם הוא באותו היום רק משום דהתם מגיע הזכות ליומא אחרא ומיהו בלא"ה יש לדחות דהתם שאני דאין שבות במקדש והא דאמרינו דלא יזרוק משום דאינו לצורף עבודה דהא יכול להביא קרבן אחר למחר אף דמקשה דמ"מ הוי צורף עבודה כדי שיכול להקטיר האמורין ולאכול בשר וע"ז הנצרך לתרץ דבשביל זכות דלמחר לא התירו אבל בגבולין לא מצינו כלל דאמרינו עמוד וחסא ודברי הגאון זצ"ל שם צל"ע].

ומיהו בלא"ה הדבר פשוט מצד הסברא דלא העמידו במקום ביטול מצוה בקום ועשה ולכן הדברים נראים דהוי שב וא"ת ולפיכך היא נדחית משום שמחת חתן מצד העוסק במצוה אבל לענין אבילות דיהיה קום ועשה אמרינו להיפך דאתי רגל נדחי לאבילות דרבנן ולא אמרינו דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואף דאבילות קדים משום דיהיה עובר בקום ועשה.

ומיהו בלא"ה לא קשיא מאבילות דע"כ צ"ל דעיקר תקנת חכמים היה פן דהא בשבת נמי אינו נוהג אבילות מ"מ אינו מפסיק ומבטל ורגל מבטל וע"ז אין טעם כלל וע"כ דהתם היה התקנה פן. וילענן מש"כ לעיל מענין סנפה אי מקרי שב וא"ת או לא לכאורה ראיה נמי מהא דכתובות נדף כ"ו) דאמרינו שם דאם אמרו לו עשה סנפה ואינו עושה לולב ואינו נוטל היו מכין אותו ומדחשיב ליה לסנפה בהדי אינה אלמא סנפה נמי הוי שב וא"ת דהיה מכין אותו כדי שיעשה המצוה [אף הלשון אינו מדוקדק דהא העשניה אינה מצוה רק הישיבה והו"ל לומר דשב בסנפה ואינו יושב ועוד דמאי שנייה לענוש אם אינו עושה סנפה דהא איכא למימר דישב בסנפת חבירו דהא יוצאין בסנפה שאולה ואולי דמייירי דידוע דלא יהיה לו סנפה אחרת אם לא יעשה בעצמו וקמ"ל רבותא דאף דעדיין אינו עובר על העשה מ"מ פנין שידוע דאם לא יעשה עכשיו סנפה ע"כ יאכל בחד חוץ לסנפה ראוי לענוש מקודם אם אינו עושה היוצא לנו להלכה מכל מה שכתבנו דלענין מצטער בליקה הראשונה אף שלא מצינו להפוסקים הראשונים ז"ל שחילקו בזה ומשמע

מסתימת דבריהם דָּקל מה דִּילְפִינן מִתְשַׁבּוּ כְּעֵין תְּדוּרוּ גַם לִילָה הִרְאִישׁוּנָה בְּכָלל מ"מ
פִּינן שְׁהַפֵּל בּוֹ כְּתַב בְּהִדְיָא דְבִלְיָלָה הִרְאִישׁוּנָה חֲזִיב וְכֵן נִפְסַק לְהִלְכָה בְּפִשְׁיטוּת בְּשׁו"ע
בד' הָרַב בַּהֲג"ה שׁוֹב אֵין לְפַקְפַק בְּזָה.

וּמִיָּהוּ לְעֵנִין חוּלָה וּמִשְׁמָשׁוֹ בְּלִילָה הִרְאִישׁוּנָה תְּלִיָא בְּב' הַתְּרוּצִים שְׁתִּי' הַא"ר וְדַעַת
הַגָּאוֹן בְּעַל יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב ז"ל ג"כ דְּגַם חוּלָה וּמִשְׁמָשׁוֹ חֲזִיב לְאַכּוֹל פְּזִיזַת בְּלִילָה
הִרְאִישׁוּנָה בְּסוּפָה וְאַמְנָם לַעֲנ"ד נִרְאָה בְּכַגּוֹן זֶה צָרִיף לְשִׁמּוֹעַ לְרוּפֵא הַבְּקִי אוֹ לְחוּלָה
וּתְרוּנוּיָהוּ לְקוּלָא וְכַמוֹ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים.

וּלְעֵנִין אִם מְנוּחָר לְאַדָּם לִילָה לְדָרָף קוּדָם יוֹם טוֹב בְּאַנְפֵן שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ סוּפָה בְּלִילָה
הִרְאִישׁוּנָה הוּא מְחַלְקַת הָאֲלִיָּהוּ רַבָּא בְּסוּף סִימָן תְּר"מ עִם הַפְּרִי מְגִדִים וַיַּעֲוִינָן בְּבִיפּוּרֵי
יַעֲקֹב עַל הַלְכוֹת סוּפָה מַה שְׁכַתֵּב בְּזָה וּבְמָקוֹם אַחַר יְבוּאָר אַי"ה וְהַנִּלְע"ד כְּתַבְתִּי בְּעַז"ה:
הַלְכוֹת לְוֹלָב אוֹר לְיוֹם א' עָרַב חַג הַסְּנוּפוֹת תַּזְכ"ר לַפ"ק סִימָן מַח רְאִיתִי לְחַקְוֹר חֲקִירָה
חֲדָשָׁה דְּהָא דְקַי"ל דְּכָל הַמְּצוֹת אֵין יוֹצְאִין בְּהוֹן אֶלָּא דְרָף גְּדִילְתָן כְּגוֹן בְּלוּלָב וּד' מִינֵיו
שְׁאֵם הַפְּכוֹ וְנִטְלוֹ לֹא יֵצֵא וְכַמוֹ דְּאִיתָא בְּפ' לְוֹלָב הַגְּזוּל (דָּף מ"א) וּבְפָרָק לְוֹלָב וְעַרְבָה
(דָּף מ"ה ע"ב) אֵי דְוּוּקָא שְׁהַפְּכוֹ מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה אַבְל אִם זְקוּף דְוּוּקָא וְרִאשׁוֹ לְמַעְלָה
אַבְל אִם שְׁנֵי רִאשֵׁין שְׁוּוּיָן לֹא יֵצֵא וְהַנְּהָ מְצִאתִי לְהִדְיָא בְּהַגְהוֹת מַהֲרַל"ח בְּסִי' תְּר"ל שְׁכ'
לְהִדְיָא כְּסַבְרָא הִרְאִישׁוּנָה שְׁכַתְבְּתִי לְעֵנִין סוּפָה דְּהַנְּה הַטוֹר ז"ל שְׁם כְּתַב דִּישׁ מְדַקְדְּקִין
כְּשִׁעוּשֵׁין דוּפֵן מְקַנִּים לְהַעֲמִידוֹן דְרָף גְּדִילְתָן וְכַמוֹ גְּבִי לְוֹלָב וְכו' וּמְסִיִּים ע"ז הַטוֹר וַא"צ
פִּינן שְׁהַדְּפָנוֹת כְּשִׁרִין מְכָל דְּבָר ע"כ וְכַוּוּנָתוֹ דְּאַף דְּאִינוּ מַעֲמִיד דְרָף גְּדִילְתוֹ מ"מ לֹא גָרַע
מֵאֵם עֲשֵׂה הַדּוּפֵן מְדַבֵּר שְׁאִינוּ גִידוּלוֹ מִן הָאֲרִיץ כָּלָל וְכַתֵּב ע"ז בְּהַגְהוֹת מַהֲרַל"ח וְאֵין
לְהַקְשׁוֹת לְאוּתוֹן הַמְּדַקְדְּקִין הָא הַסְּכָף לֹא הוּי דְרָף גְּדִילְתוֹ [וְכַוּוּנָתוֹ דְּהָא בְּסַכְף שְׁפִיר
בְּעֵינֵן דְּבָר שְׁאִינוּ מִן הָאֲרִיץ וְלֹא שְׁיִיף שְׁם סְבַרְת הַטוֹר שְׁכַתֵּב לְעֵנִין דְּפָנוֹת הַסּוּפָה]
דִּי"ל דְּהָא שְׁמֻנָּח לְרוּחַב שְׁפִיר הוּי דְרָף גְּדִילְתוֹ דְּגַם לְפַעֲמִים הוּא גְּדִל כְּף רַק
כְּשִׁמְעִמִּידִים צַד הַתְּחַתּוֹן לְמַעְלָה לֹא הוּי דְרָף גְּדִילְתָן עַכ"ל הַגְהוֹת מַהֲרַל"ח ז"ל הָרִי דְכ'
לְהִדְיָא בְּפִשְׁיטוּת דְּמַה שְׁמֻנָּח לְרוּחַב שְׁפִיר מְקַרֵי דְרָף גְּדִילְתוֹ וַא"כ ה"ה לְעֵנִין לְוֹלָב
אַמְנָם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה לְסַבְרָא זוֹ [וְעוֹד דְּלְדַבְּרֵיו זְכִינוּ לְדִין דְּאֵם מַעֲמִיד הַקְּנִים מְלַמְעֵלָה
לְמַטָּה בְּאַמְת וּמְסַכְף בְּהוֹן פְּסוּל בְּאַמְת וְזוֹ לֹא שְׁמַעְנוּ וּבְאַמְת יֵשׁ לְתַמּוּהָ עַל הָאֲחֵרוֹנִים
ז"ל שְׁלֵא הַזְּכִירוּ מְזָה דְּבָר אֵי בְּעֵינֵן דְרָף גְּדִילְתוֹ בְּקַנִּים שְׁמַסְכְּף בְּהוֹן הַסּוּפָה אוֹ לֹא וְלִקְמָן
נְדַבֵּר בְּזָה אַי"ה וְנִבְרַר דְּגְבִי סוּפָה לֹא שְׁיִיף זֶה כָּלָל וְדִלָּא כְּהַגְהוֹת מַהֲרַל"ח ז"ל] וְלַע"ד
יֵשׁ לְהִבִּיא רְאִיָּה בְּרוּרָה לְזָה מַהָּא דְּתַנְיָא (בְּר"ה דָּף כ"ז ע"ב) דְּהַפְּכוֹ לְשׁוּפָר וְתַקַּע בּוֹ
לֹא יֵצֵא וְאָמַר רַב פְּפָא עֲלָה לֹא תִימָא דְּהַפְּכִיָּה כְּכִיתוּנָא אֶלָּא שְׁהַרְחִיב אֶת הַקְּצָר וְקִיצַר
אֶת הָרַחֵב מ"ט כְּדַרְב מַתְנָה דְּכַתִּיב וְהַעֲבַרְתָּ דְרָף הַעֲבַרְתוּ בְּעֵינֵן וּמִשְׁמַע דְּרַב פְּפָא לֹא
בָּא אֶלָּא לְהוֹסִיף דְּאַפִּילוּ קִיצַר אֶת הָרַחֵב וְהַרְחִיב אֶת הַקְּצָר נְמִי פְּסוּל דְּגַם בְּכַה"ג לֹא
מְקַרֵי דְרָף הַעֲבַרְתוּ אַבְל מ"מ מִשְׁמַע דְּגַם בְּהַפְּכִיָּה כְּכִיתוּנָא ג"כ אֵין פְּסוּלוֹ רַק מְשׁוּם
דְּרַב מַתְנָא דְּבְעֵינֵן דְרָף הַעֲבַרְתוּ וְלִכְאוּרָה הָא בְּהַפְּכִיָּה כְּכִיתוּנָא בְּלֵא"ה פְּסוּל מְשׁוּם דְּלֹא
הוּי דְרָף גְּדִילְתוֹ וְלִמָּה צָרִיף לְקַרָּא דְּוְהַעֲבַרְתָּ דְּכַתִּיב גְּבִי שׁוּפָר תִּיפּוּק לִי דְּהָא בְּכָל הַמְּצוֹת
בְּעֵינֵן דְרָף גְּדִילְתוֹ וְאַף דִּישׁ לְדַחוּת דְר"פ נְמִי הָכִי קְאָמַר דְּלֹא תִימָא דְּהַפְּכִיָּה כְּכִיתוּנָא
הוּא דְפְּסִיל מְשׁוּם דְּאִינוּ דְרָף גְּדִילְתוֹ אֶלָּא אֲפִילוּ אִם קִיצַר אֶת הָרַחֵב דְּתוּפְסוֹ דְרָף גְּדִילְתוֹ
רַק דְּשִׁינָה אוּתוֹ מְדַרְף גְּדִילְתוֹ ג"כ פְּסוּל מְשׁוּם דְּכַתִּיב וְהַעֲבַרְתָּ גְּבִי שׁוּפָר וּמִשְׁמַע דְּבְעֵינֵן

שִׁיחָהּ הַשּׁוֹפָר עוֹמֵד בְּצוּרָתוֹ הַרְאֵשׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁהָאֵיל מְעַבְרֵוֹ בְּרֵאשׁוֹ בְּחַיִּים וְכֵמוֹ שֶׁפֶרֶשׁ"י
אָבֵל מ"מ פֶּשֶׁטָא דְלִישְׁנָא דר"פ לֹא מִשְׁמַע הֵכִי דא"כ הו"ל לְהַשׁ"ס לְהַזְכִּיר מֵהָא דְסוֹפָה
דְּכָל הַמִּצּוֹת כְּלוּל אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא אִם תּוֹפֵס כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ אֶלָּא וְנֹדָאי דְשָׁלָא כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ
לֹא מִקְרִי רַק אִם מֵהַפֶּה רֵאשׁוֹ לְמַטָּה וְעֵיקְרוֹ לְמַעְלָה אָבֵל זֹלַת זֶה לֹא מִקְרִי שְׁנָא כְּדָרְךָ
גְדִילְתוֹ וְעוֹד רְאִיָּה מֵהָא דכ' בְּשׁו"ע ס"י תַּקֵּפ"ה סְעִיף ב' דְּצָרִיךְ שִׁיחָפְנֵךְ הַשּׁוֹפָר לְמַעְלָה
שְׁנָאֵמֵר עָלֶיהָ אֱלֹהִים בְּתְרוּעָה וְהוּא מִד' הַרְוֹקֶת וְהַמְהַרִּי"ל וְלִכְאוּרָה לְמֵאֵי צָרִיךְ לְרַמֵּז
דְּעָלֶיהָ אֱלֹהִים בְּתְרוּעָה וּמִשְׁמַע דְּאֵינוֹ אֶלָּא סְמֵךְ וְרַמֵּז לְכַתְּחִילָהּ וְלִכְאוּרָה כִּינּוּן דְּבַעֲיָנוּ
דְּרַךְ גְדִילְתוֹ אַף בְּדִיעֵבֵד לֹא יֵצֵא אִם לֹא יִהְיֶה רֵאשׁ הַשּׁוֹפָר לְמַעְלָה דְּהָא אֵינוֹ תּוֹפֵס
דְּרַךְ גְדִילְתוֹ וְא"ל דְּבַשּׁוֹפָר הַנְּטִילָה בְּעֶצְמָהּ אֵינָה מְצֹנָה רַק הַתְּקִיעָה וְלֹא שִׁיךְ בְּזֶה דְּרַךְ
גְדִילְתוֹ דְּזֶה לֹא שִׁיךְ רַק בְּמִצְוָה דְּהַנְּטִילָה בְּעֶצְמָהּ הִיא הַמְצֹנָה בְּעֵינֵינוּ שִׁיטְוֹל כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ
מִשָּׂא"כ בְּשׁוֹפָר דְּהָא לִיתָא דְּגַבֵּי שׁוֹפָר נְמִי מְצֹנּוֹתוֹ בְּנְטִילָה דְּהָא מְפַקִּינוּ מִקְרָא דר"ה (דף
ל"ד) דְּצָרִיךְ לְהַעֲבִירוֹ בְּיַד וְאִם הַנְּיָחוּ ע"ג שׁוֹם דְּכָר וְתַקַּע לֹא יֵצֵא כְּמוֹ שֶׁפִּי' שֵׁם הַתּוֹס'
ד"ה לְעַבְרוֹ בְּיַד וְא"כ הָרִי דְחֻזֵּינוּ דְּגַבֵּי שׁוֹפָר גַּם כֵּן מְצֹנּוֹתוֹ בְּנְטִילָה וְא"כ פְּשׁוּט דְּבַעֲיָנוּ
נְמִי בְּיָה דְּרַךְ גְדִילְתוֹ וְלָמָּה צָרִיךְ לְקַרְא דְּנִהְיֶעֱבַרְתָּ וּבִיּוֹתֵר קִשָּׁה מֵהָא שְׁמֵהּ (בר"ה
דף ל"ד) דְּקַרְא וְהַעֲבַרְתָּ מִן־פֶּה לְגַמְרִי וְהוּא לֹא בָּא רַק לְדַרְשָׁא דְּרַב מִתְּנָה דְּבַעֲיָנוּ דְּרַךְ
הַעֲבַרְתוֹ וְלִפִּי הַנְּ"ל קִשָּׁה דְּגַם לְזֶה לֹא אֶצְטְרִיךְ דְּלֹא גֵרַע מִשְׁאַר מְצֹוֹת דְּבַעֲיָנוּ דְּרַךְ
גְדִילְתוֹ אֶלָּא וְנֹדָאי דְּמַהֲשָׂאוֹחֻזוֹ בְּשׁוֹנָה אוֹ שְׁקִיֵּצֵר אֶת הַרְחֵב אוֹ דְּהַפְּכִיָּה כְּכִיתוּנָא הַפֵּל
מִקְרִי דְּרַךְ גְדִילְתוֹ וְשִׁפִּיר הַנּוֹצֵר לְקַרְא דְּהַעֲבַרְתָּ וְעכ"פ זְכִינוּ לְדִין לִפִּי מֵהָא שְׁכַתְּבָנוּ
דְּעכ"פ אִם אֲחֻז הַשּׁוֹפָר מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שְׁלָא כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ לֹא יֵצֵא אֶפְיָלוּ אִם תַּקַּע בְּצַד
הַקָּצֵר וְתִמְהַנֵּי שְׁלָא הַנּוֹצֵר דִּין זֶה בְּשׁוֹם מְקוּם וְצ"ע.

וְכַעַת נִחְזֹר לְעֵיקַר הַדִּין שֶׁהַתְּחִלָּה לְבָאֵר גַּבֵּי לִיבֵל דְּנִרְאָה לְכְאוּרָה דְּאִם אֲחֻזוֹ לְצַדְדֵין
נְמִי יֵצֵא וְכִסְבַּרְתָּ מֵהַר"ח הַנְּ"ל כְּעַת רְאִיתִי דְּלִיתָא דְּהָא עֵיקַר הַלְיָמוּד דְּמִינֵיהּ נִפְקָא לָן
דְּבַעֲיָנוּ דְּרַךְ גְדִילְתוֹ יִלְפִינוּ בְּסוֹפָה (דף מ"ה ע"ב) מְדַכְתִּיב עֲצֵי שִׁיטִּים עוֹמְדִים א"כ
אֲדַרְבָּא עֵיקַר הַלְיָמוּד מִשְׁמַע דְּלֵאֲפּוֹקִי שְׁלָא יִנְיַח הַקְּרָשִׁים לְרוֹחְבוֹ דְּבַעֲיָנוּ עוֹמְדִים דְּוּנְקָא
דְּאֵלוּ שְׁלָא יִהְיֶה הַקְּרָשִׁים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה אֵינוֹ נִכְלָל בְּהַמְיָעוּט כ"כ דְּהָא אִם מְעַמִּידֵן
אִיפְכָא נְמִי עוֹמְדִים קָרִינוּ בְּיָה אֶלָּא דְּמִשְׁמַע לְהוֹ לְחֻז"ל דְּעוֹמְדִים מִשְׁמַע כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ
דְּוּנְקָא אָבֵל עכ"פ לְרַחְבּוֹ וְנֹדָאי מְמַעֲטִינוּ הָרִי דְּלְרַחְבּוֹ נְמִי מִקְרִי שְׁלָא כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ וְדִלֵּא
כְּסָבַרְתָּ מֵהַר"ח הַנְּ"ל וְאִף שְׁרֵשׁ"י ז"ל פִּירֵשׁ שֵׁם בְּסוֹפָה דְּרַךְ גְדִילְתוֹ הַתְּחִתּוֹן לְמַטָּה
וְהַעֲלִינוּ לְמַעְלָה אֵינוֹ לְדִיִּיק מִלְּשׁוֹנוֹ ז"ל דְּלְרוֹחְבוֹ כְּשֵׁר אֶלָּא י"ל דְּלְרַבּוּתָא קְאָמֵר דְּאֶפְיָלוּ
הֵן עוֹמְדִין מ"מ כִּינּוּן דְּמַעֲמִידִין שְׁלָא כְּדָרְךָ גְדִילְתוֹ לֹא קָרִינוּ בְּהֵן עוֹמְדִים] וְלַעֲנֵנוּ הַקְּוִשָׁא
שֶׁהַקִּשָּׁה מְסַכָּה נ"ל דְּבִלְא"ה לֹא קִשָּׁה מִיָּדִי דְּלֹא שִׁיךְ דְּרַךְ גְדִילְתוֹ אֶלָּא בְּדָבָר שְׁדָרְךָ
מְצֹנּוֹתוֹ הוּא דְּרַךְ עֲמִידָה כְּמוֹ בְּדוֹפֵן סוֹפָה אוֹ בְּקַרְשֵׁי הַמְּשָׁכָן ע"ז בָּאָה הַצּוּרִי שִׁיחָהּ
עוֹמְדִין דְּרַךְ גְדִילְתוֹ אוֹ בְּלוּלָב וּבִד' מִיָּנוּ דְּדָרְכָן לְתַפְנוּשׁ כְּדָרְךָ שְׁגָדִילּוֹ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
וְלָכוּ בְּעֵינֵינוּ דְּרַךְ גְדִילְתוֹ דְּוּנְקָא אָבֵל בְּסָכָה דְּע"כ צָרִיךְ לְהַנִּיחַ דְּרַךְ שְׁכִיבָה וְלַעֲלוֹם לֹא
מִשְׁכַּחַת בְּהֵם דְּרַךְ גְדִילְתוֹ מִפְּשׁ דְּהָא הַעֲצִים אֲדוּלוֹן דְּרַךְ עֲמִידָה וְהוּא מְנִיחֵן דְּרַךְ שְׁכִיבָה
וְהַלְכָהּ לֹא בְּעֵינֵינוּ דְּרַךְ גְדִילְתוֹ כְּלָל וְאִף אִם יִהְיֶה לְעֵצֵי הַסָּכָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּמְסַכָּה
בְּהֵן נְמִי לִית לָן בֵּה וְרֵאִיָּה בְּרוּרָה לְמַה שְׁכַתְּבָתִי מֵהָא דְּאִמְרֵינוּ בְּסוֹפָה (דף י"ד ע"ב)
דְּאִם הַפֶּה לְגָסְרִים שִׁישׁ בְּהֵם ד' עַל צִדְדֵיהֶן וְסִיכָה בְּהֵן פְּסוּלִים מִשׁוּם דְּנַעֲשׂוּ כְּשִׁפּוּדִין

שֶׁל מִתְכוּת הָרִי דְוּוּקָא בְּנִסְרִים שְׁיֵשׁ בָּהֶם ד' פְּסוּלִים מְשׁוּם דְּהֵן עֲצָמֵן סְכָה פְּסוּל הָרִי
אַבְל בְּנִסְרִים שְׁאִין בָּהֶם ד' מִשְׁמַע דְּמִנְתָּר לְסַפְּהָ אֶפְיִלוּ הֶפְכֵּן עַל צִיְדִיהֶן וְהַגַּם שְׁיֵשׁ לְדַחֲוֹת
רְאִיָּה זֹו בְּקַל וְדו"ק מ"מ הַסְּבָרָא נִרְאָה לִי אֲמַת מְצַד עֲצָמוּ וְלִכְּן בְּלוּלָב דְּבַעֲיִנֵּן דְּרַף
גְּדִילְתּוֹ י"ל בְּאַמַּת דְּגַם בְּתַפְשׁ הַלוּלָב בְּרַחְבּוֹ נְמִי לֹא יֵצֵא וְעַדִּין הַדְּבָר צ"ל ע: וְדַע דְּנִרְאָה
מִלְשׁוֹן רִש"י בְּסוּפָה שֶׁם שְׁכַתָּב כָּל הַמְּצוֹת כְּגוֹן קִרְשֵׁי הַמְּשָׁפֵן וְהַעֲמוּזִים וְלוּלָב וְהַדָּס
וְעַרְבָה וְהַשְּׂמִיט אֲתָרוּג וְכֵן שֶׁם בְּסוּפָה מ"ב גְּבִי הָא דְאָמַר אֲבִי כְּשֶׁהֶפְכוּ פִירִש"י
כְּשֶׁהִגְבִּיָּהוּ הַפָּה הַעֲלִיּוֹן לַמְטָה וְהַאֲגָד לַמְעַלָּה וְאַמְרִינֵן לְקַמֵּן אִין יוֹצֵאִין בָּהֶן אֵלָא דְרַף
גְּדִילְתָּן עכ"ל וְלֹא פִירִשׁ כְּשֶׁהֶפְכוּ לְאַתְרוּג מִשְׁמַע לְהַדְיָא דְסְבִירָא לִיָּה לְרִש"י ו"ל
דְּבַאֲתָרוּג לֹא בְּעִינֵן כָּלֵל דְּרַף גְּדִילְתּוֹ וְהַטַּעַם י"ל מְשׁוּם דְּאַתְרוּג כְּשֶׁתּוּלָה בְּאֵילָן תְּלִי
רִאשׁוֹ לַמְטָה וְעוֹקְצוֹ לַמְעַלָּה וְהַלְכָה גַם כְּשֶׁהוֹפְכוּ הָרִי דְרַף גְּדִילְתָּן וְסְבָרָא זֹו הַזְּפִיר הַמַּג"א
בְּסִי' תְּרַנ"א ס"ק ז' ו"ל רִאשִׁיָּהוּן לַמְעַלָּה וְעַקְרִיָּהוּן לַמְטָה וְאֵע"ג דְּאַתְרוּג תְּלִי בְּאֵילָן
וְעוֹקְצוֹ לַמְעַלָּה מ"מ אֶקְרִי דְרַף גְּדִילְתּוֹ עוֹקְצוֹ לַמְטָה עכ"ל וְא"כ י"ל דְּרִש"י ס"ל בְּאַמַּת
כֵּן פִּינֵן שְׁעוֹקְצוֹ לַמְעַלָּה כְּשֶׁגָּדַל בְּאֵילָן גַם כְּשֶׁהוֹפְכוּ מְקַרִי דְרַף גְּדִילְתּוֹ אֲמַנָּם מְדַבְּרִי
הַרְמַב"ם ו"ל פ"ז מֵהַל' לוּלָב הַלְכָה ו' מִשְׁמַע לְהַדְיָא דְבַעֲיִנֵּן כְּכֹל הַד' מִינֵין דְּרַף גְּדִילְתּוֹ
וְכֵן מִשְׁמַע מַד' ש"פ וְלִכְּן תְּמִיָּהֵנִי עַל הָאֲחֻרּוֹנִים שְׁלֹא הַעִירוּ מַד' רִש"י ו"ל הַנ"ל וצ"ע:
עוֹד רִאִיתִי לְחַקוֹר הָא דְנִהְגִּינֵן לְאַחֲזוֹן רַק הַלוּלָב בְּשַׁעַת נְטִילָה וְהַהֲדָס וְהַעֲרָבָה אִין אוֹחֲזִין
בְּיַדִּים כָּלֵל רַק שֶׁהֵם נִיטְלִין ע"י אַחֲזִיּוֹת הַלוּלָב מִחַמַּת דְּהֵן אֲגוּדִים בְּלוּלָב וְהָא לְכַאוּרָה
נִרְאָה דְצָרִיף לְאַחֲזוֹן כָּל הַד' מִינֵים בְּיַד דְּהָא כְּתִיב וְלִקְחֶתֶם עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד דְּהָא וְלִקְחֶתֶם
קֹאֵי אֶפּוּלִיָּה וְנִהִי דְבַעֲיִנֵּן אֲגוּדָה דִּילְפִינֵן מַג"ש אוּ מְשׁוּם זֶה אֵלִי וְאַנְוָהוּ וְכֵן קִי"ל לְהַלְכָה
מ"מ אַחֲזִיָּה בְּנוֹדָאֵי בְּעִינֵן לְבַד הָאֲגוּדָה [וּבִכְרֵט לְרַבֵּן דְּמֹן הַתּוֹרָה א"צ אֲגוּד כָּלֵל דְּנוֹדָאֵי
צָרִיף אַחֲזִיָּה כָּל מִין וּמִין בְּכַנֵּי עֲצָמוּ וְאִין לֹאמַר דְּהָא נִיטְלִין ע"י הַלוּלָב וְשִׁפִּיר מְקַרִי
לְקִיחָה דְּהָא קִי"ל דְּלִקְיַחָה ע"י דְּבָר אַחַר שְׁמָה לְקִיחָה דְּהָא אֶפְיִלוּ כְּרַף סוּדָר וְאַחַז בּוֹ
הַלוּלָב יֵצֵא.

דְּהָא לִיתָא דְּהָא כְּתָבוּ הַתּוֹס' שֶׁם דְּוּוּקָא אִם עֲשָׂאוּ לְסוּדָר כְּמוֹ בֵּית יֵד דְּלֹא שְׁיִיף לְפִסּוּל
מְשׁוּם חֲצִיצָה אַבְל אִם כְּרַף הַסּוּדָר סְבִיב הַלוּלָב אוּ דְכְּרַף הַסּוּדָר סְבִיב הַיֵּד וְאַחַז בּוֹ
הַלוּלָב לֹא יֵצֵא מְשׁוּם דְּהָנִי חֲצִיצָה וְא"כ הֵכָא נְמִי לֹא גָרַע מִחֲצִיצָה דְּהָא אִינוּ אוֹחֲזִין לְהַדָּס
וְעַרְבָה כָּלֵל וְגַם אִין שְׁיִיף לֹאמַר דְּהַלוּלָב נַעֲשֶׂה בֵּית יֵד לְהַדָּס וְעַרְבָה דְאִין הַלוּלָב טָפֵל
לְהַדָּס וְעַרְבָה אֲדַרְבָּה הַהֲדָס וְעַרְבָה טָפֵלִים לוֹ וְאִין לֹאמַר דְּהַתּוֹס' לֹא כְּתָבוּ כֵּן אֵלָא אֵלִיבָא
דְּרַבָּה דַס"ל טַעְמָא דְחֲצִיצָה שֶׁם לַעֲנֵן הָאֲגוּדָה אַבְל לְרַבָּא בְּלֹא"ה כְּשֶׁר דְּהָא ס"ל כָּל
לְהַנְּאוֹתוֹ אִינוּ חוֹצֵץ [וְכֵן עָלָה בְּאַמַּת ע"ד הַב"י בְּסִי' תְּרַנ"א לֹאמַר כֵּן ד' הַתּוֹס' וְגַם לְשׁוֹן
הַטוֹר ו"ל נְמִי נוֹטָה לְדַעַת זֹו וְכַמְש"כ הַב"י שֶׁם דְּהָא לִיתָא דְּהַתּוֹס' בְּיוֹמָא בְּפ' הוֹצִיאֵנוּ לוֹ
כְּתָבוּ בְּהַדְיָא אֵלִיבָא דְרַבָּא כֵּן וְכֵן הִבִּיא הַב"י ד' הַתּוֹס' אֵלּוּ וְהַנְּצָרָה לְדַחּוּק בַד' הַטוֹר
דִּיהִיָּה מְסִפִּים ג"כ לְדַעַת הַתּוֹס' [אָף לְשׁוֹנוֹ שֶׁם תְּמוּהָ מַש"כ שֶׁם בְּתַחֲזִילָה וְסַתֵּם בֵּית יֵד
לְהַנְּאוֹתוֹ הוּא וְזֶה תְּמוּהָ דְּהָא רוֹצֵה לֹאמַר דְּרַבָּא כְּשֶׁר אֶפְיִלוּ לֹא עֲשָׂאוּ בֵּית יֵד וּבְזָה לֹא
שְׁיִיף לְהַנְּאוֹתוֹ וְלִכְּן דְּכָרִיו צַלַע"ג] וצ"ל דְּזֶה לֹא מְקַרִי לְהַנְּאוֹתוֹ וְא"כ בְּנִינֵן דִּידֵן נְמִי
דְּכּוֹנְתִי וְרִצִּיתִי לֹאמַר דְּאַפְשָׁר דְּהַטַּעַם הוּא מְשׁוּם כֵּינֵן דְּמַחְזְבִּירִים בְּאַגּוּדָה כְּגוֹפְלִי הוּא וְכֵן
אַמְרִינֵן לְהַדְיָא הָא סְבָרָא גְּבִי אֲזוּב דְּמַסְפְּקוּ בְּחוּט מְשׁוּם כֵּינֵן דְּחַבְּרוּ כְּגוֹפְיָה הוּא אֲכֹן יֵשׁ
לְדַחֲוֹת דְּאַפְשָׁר דְּהַש"ס לֹא אָמַר רַק לְדַחֲוֹת דְּמַשֵּׁם אִין רְאִיָּה לְרַבָּא וְלְדִיחּוּי בְּעַלְמָא

אָמרינו פון אַבֿל לַמִּסְקָנָא דְהַלְכָה פֿרָבָא אײַנן מִן־כֶּרְחִים לִסְבָּרָא זױ וּלְפִיכָּה נִרְאָה לִי דְהַדְבָּר
רְאוּי שְׂבִשְׁעַת גְּטִילַת לױלֵב צָרִיף לְאַחֲזױ גַם הַהֶדֶס וְעַרְבָּה בְּיָדױ וּמִיָּהוּ אַף שְׁהַהֶדֶס מִן־ח
בְּאַגְוָדָה שֶׁל לױלֵב כְּמוֹ שְׁנוֹהֶגֶין לְקַלְוֵעַ כְּמִין קְלִיעָה מְעַלִי הַלױלֵב וּמִנִּיחִין בױ הַהֶדֶס וְאִינוּ
אוֹחֲזִי הַהֶדֶס בְּיָדױ מִמֶּשׁ דְּהַקְלִיעָה מִפְּסִיק מ"מ זֶה אִין קְפִידָא דְּהָא קִי"ל דְּכָל לְהַנְאוֹתױ אִינוּ
חױצִץ וְזֶה וְנִדְאִי לְנְאוֹתױ הוּא אַף מ"מ צָרִיף לְאַחֲזױ מִיָּהַת הַקְלִיעָה בְּיָדױ כְּנ"ל: וְאַגַּב דְּאַיִרִי
בְּדִין גְּטִילַת לױלֵב רְאִיתִי לְחַקוֹר וּלְהַסְתַּפֵּק בְּאֵם לֹא קָנָה עֲדִיין הַלױלֵב וּד' מִיָּנִיו בְּמִשְׁיכָה
אוּ בְּהַגְבָּהָה נִרְק בַּעַת שְׁנִטְל הַלױלֵב וּמִיָּנִיו בִּיו"ט לְשֵׁם מְצוֹת לױלֵב נִתְפַּוּן שְׁיִקְנָה בְּהַגְבָּהָה
זױ וְגַם יֵצֵא בױ מְצוֹת גְּטִילָה אִי יוֹצֵא בְּזֶה אִי לֹא וְעֵיקַר הַסְּפֵק בְּזֶה אִי בְּעֵינֵי דְּיָהֵי שְׁלױ
קוֹדֶם שְׁיֵצֵא בױ אוּ דִּילְמָא דְּאַמְרִינוּ דְּגִיטױ וְנִדױ בְּאִין פְּאַחַת וּנ"מ בְּזֶה לְדִינָא דְּאֵם גִּימָא
דְּאִינוּ יוֹצֵא בְּהַגְבָּהָה הֶרְאִשׁוּנָה יָדִי מְצוֹת גְּטִילָה מְשׁוּם דְּנִתְפַּוּן לְשֵׁם קָנָה א"כ יֵצֵטְרֵף
לְהַנִּיחַ אוֹתָם מִיָּדױ וּלְחַזױר וּלְיִטּוֹל אוֹתָם לְשֵׁם מְצוֹה דְּבְּזֶה שְׁמִוּנָחִים בְּיָדױ אִינוּ יָכוֹל לְצֵאת
בְּהֵם פִּינוּ דְּבַעַת הַגְּטִילָה עֲדִיין לֹא הִיָּה שְׁלױ וְלֹא יֵצֵא בְּהֵם בַּעַת שְׂפִאוּ לִיָּדױ מִמִּילָא גַם
אַח"כּ אִינוּ יוֹצֵא בְּהֵם דְּעֵיקַר הַמְּצוֹה הוּא הַגְּטִילָה לִיָּדױ דְּכִתִּיב וּלְקַחְתֶּם וְכֵן שְׂמַעְתִּי מִפִּי
מִר אַחִי הַגָּאוֹן זצ"ל שְׂשַׁמַּע מֵאֵת הַגָּאוֹן הָאֵמִיתִי הַצַּדִּיק מו"ה יִשְׂרָאֵל סָאלָאָנְטֵטֶר זצ"ל
שְׂאָמַר דְּנִרְאָה לוֹ דְּאֵם אַחַד נוֹטֵל לױלֵב וּמִיָּנִיו קוֹדֶם עֲמוּד הַשְּׁחַר וְהִיָּה מִן־ח בְּיָדױ עַד
לְאַחַר הַנֶּגֶץ הַסְּמָה לֹא יֵצֵא יד"ח עַד שְׁיַנִּיחַ אוֹתָם מִיָּדױ וְיַחֲזױר וְיִטּוֹל אוֹתָם לְאַחַר הַנֶּגֶץ
הַסְּמָה דְּעֵיקַר הַמְּצוֹה הוּא הַגְּטִילָה וּבַעַת הַגְּטִילָה עֲדִיין לֹא הִיָּה זְמַן חֵיּוּבָא כֵּן שְׂמַעְתִּי מִפִּי
מִר אַחִי ז"ל וּא"כ בְּנִד"ד אֵם גִּימָא דְּלֹא אָמְרִינוּ דְּגִיטױ וְנִדױ בְּאִין פְּאַחַת וְהַגְבָּהָה רִאשׁוֹנָה
אִינָה עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן מִמִּילָא יְהִיָּה מְחַוִּיב לְהַנִּיחַ מִיָּדױ וּלְחַזױר וּלְיִטּוֹל אוֹתָם וְהִנָּה
לְכֹאוּרָה אִין לְהַבִּיא רְאִיָּה מְהָא דְּמְצִינוּ בְּסוּפָה (דָּף מ"א ע"ב) גְּבִי ר"ג וּר"י וּר"א בֵּן
עֲזַרְיָה דְּנִתְּנָן לִר"י בְּמִתְּנָה וּנְטָלוּ ר"י וְיֵצֵא בױ וְלֹא הַוּנְפֵר דְּזָכָה בױ ר"י מִתְּחִלָּה קוֹדֶם שְׁנִטְל
לְצֵאת בױ דְּזֶה אִין רְאִיָּה דְּחִדָּא י"ל דְּזֶה לֹא הַוּצָרֵף הַש"ס לְהַזְפִּיר דְּמִמִּילָא יְדַעִינוּ דְּכִינוּ
דְּבַעִינוּ שְׁיָהָא שְׁלױ מִמִּילָא שְׂמַעִינוּ שְׂזָכָה בױ ר"י מְקוֹדֶם וְעוֹד י"ל דְּזֶהוּ נִכְלָל בְּלִשׁוֹן הַגַּמ'
דְּאַמַר דְּנִתְּנױ לִר"י בְּמִתְּנָה וּלְשׁוֹן דְּנִתְּנױ בְּמִתְּנָה מְשַׁמַּע דְּהַקְנָה לוֹ לְשֵׁם מִתְּנָה וְאַפְשָׁר
שְׂזִיכָּה לוֹ הַלױלֵב ע"י ר"א בֵּן עֲזַרְיָה וְכֵן פְּשָׁטֵל ר"א בֵּן עֲזַרְיָה הַלױלֵב זִיכָּה לוֹ ר"ג
מְקוֹדֶם ע"י ר"י: וּמִיָּהוּ קֶצֶת יֵשׁ לְהַבִּיא רְאִיָּה דְּשְׁפִיר יוֹצֵא בְּהַגְבָּהָה אַחַת מְהָא דְּמִקְשִׁינָן
בְּסוּפָה (דָּף מ"ב) עַל הָא דְּאַמַר אַבְיִי דְּלֹא שָׁנוּ אֶלָּא שְׂלֹא יֵצֵא בױ וּמִקְשִׁינָן הָא מְדַאָּגְבָּהָה
נִפְק בִּיָּה וְלֹא מְשַׁנִּי דְּלֹא קָנָה עֲדִיין לְהַלױלֵב בְּמִשְׁיכָה עַד עַכְשָׁיו בַּעַת שְׂהוּצִיאױ לִרְה"ר
וּמִמִּילָא עֲדִיין לֹא יֵצֵא בױ.

אַלָּא וְנִדְאִי דְּאַמְרִינוּ דְּהַגְבָּהָה זױ עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן. וְשׁוּב אַחַר הַחִיפּוּשׁ בְּסְפָרִים מְצֵאתִי
בְּבִיפּוּרֵי יַעֲקֹב סִי' תִּרְנ"ב לְהַגָּאוֹן בַּעַל עֲרוּף לְנֵר זצ"ל שְׂהַעִיר ג"כ בְּסְפֵק הַזֶּה בְּנִטְל
קוֹדֶם עה"ש וְעֲדִיין הוּא בְּיָדױ אַחַר עה"ש אֵם יוֹצֵא וְהַבִּיא ג"כ רְאִיָּה מַה דְּהַקְשָׁה הַגַּמ'
מְדַאָּגְבָּהָה נִפְק בִּיָּה וְלֹא מְשַׁנִּי שְׂהַגְבִּיָּה קוֹדֶם עה"ש וְע"ש שְׂרָצָה לְהַבִּיא עוֹד רְאִיָּה
מְדַבְּרֵי הַטּוֹר בְּסִי' תִּרְנ"א וְחַזױר וְדָחָה זֶה וּבְסוּף הַסְּפֵר בְּס' תוּס' בִּיפּוּרִים שְׁלױ רְצָה לְהַבִּיא
ג"כ רְאִיָּה מְהָא דְּמִתְּנָה ע"מ לְהַחֲזִיר וְחַזױר וְדָחָה דִּי"ל דְּהַקְנָן וְזֶה שְׂיּוֹצֵא בױ בְּאִין פְּאַחַד
ע"ש וְהִנָּה לְפִי מַה שְׂדָחָה מְהָא דְּמִתְּנָה ע"מ לְהַחֲזִיר דִּי"ל דְּבְּאִין פְּאַחַד א"כ עֲדִיין פְּשׁוּט
מְהָא חִדָּא דְּלֹא בְּעֵינֵי גְּטִילָה אַחֲרַת אַחַר הַקְנָן וְאָכֵן לְפִי מַה שְׂכ' לְעִיל לִיכָּא לְמִפְשֵׁט
מִיָּנִיהּ מִיָּדִי אַף מְקוֹשְׁיִית הַגַּמ' דְּמְדַאָּגְבָּהָה נִפְק בִּיָּה שְׁפִיר אִיכָּא לְמִפְשֵׁט לְעַנְיֵן הַסְּפֵק

שְׁפִתְבְּתִי אֶף מֵה שֶׁהִבִּיא הַגָּאוֹן הַגָּ"ל רְאִיָּה מְזִה לְעֵנֶן סְפִיקוֹ בְּנֻטֵל קוֹדֵם עַה"ש בְּמֵאֵי דְלֵא מְשַׁנֵּי שֶׁהִגְבִּיהוּ קוֹדֵם עַה"ש תְּמַהֲנֵי דְוּנֹדָאֵי לֹא מְצִי לְתַרְזֵי פִן דְאֵם הוֹצִיא קוֹדֵם עַה"ש בְּוּנֹדָאֵי לֹא הָיָה אוֹמֵר ר"י דְפִטוֹר מִחֻטָּאת דְהָא עֵיקַר טַעְמוֹ שֶׁל ר"י הוּא מְשׁוּם דְזַמְנֵנוּ בְהוֹל וְטְרוּד בְּדָבָר מְצֻנָה וְנִהוּ לֹא שִׁינְיָה רַק בְּהוֹצִיא בְזַמְן חֵיוָבָא אֲבָל בְּהוֹצִיא קוֹדֵם עַה"ש דְאֵז אֵינוֹ טְרוּד כְּלָל וּפְשׁוּט דְחֵיב סְטָאת וְלֹא מְקַרֵי הוֹצִיא בְרִשׁוֹת וְזֶה נ"ל פְּשׁוּט.

וְאוּלַי דְכּוֹנֶנֶת הַגָּאוֹן הַגָּ"ל דְלִשְׁנֵי דְהִגְבִּיהוּ קוֹדֵם עַה"ש וְהוֹצִיא אוֹתָר עַה"ש דְהוֹצִיאָה הָיָה בְזַמְן חֵיוָבָא וּמְשׁו"ה פִטוֹר מִחֻטָּאת דְבַעַת הַהֲנָחָה בְרַה"ר הָיָה טְרוּד בְּדָבָר מְצֻנָה אֲבָל א"כ הָיָה כְּוָנָתוֹ בְּוּנֹדָאֵי י"ל דְזֶה דוֹחֵק הַגִּי לְהַש"ס לְפָרֵשׁ כּוֹ.

וְלִכּוֹן טְפִי נִיחָא לִיה לְהַש"ס לְתַרְזֵי בְּפִשְׁטוּת דְמִיָּרֵי כְּשֶׁהֲפִכּוּ וּבְאֵמַת שֶׁהַגָּאוֹן הַגָּ"ל כָּתַב בְּעֵצְמוֹ דִּישׁ לְדַחֹת הַרְאָיָה שְׁהָרֵי בְלֵא"ה מְשַׁנֵּי שְׁפִיר וְגַם מֵה שֶׁהִבִּיא רְאִיָּה שְׁם מְהַש"ס דִּיוֹמָא (דָּף מ"ט ע"א) מְהָא דְאִמְרִינוּ שְׁם וְלִקְחָה וְהִבִּיא בְּעֵינֵינוּ וְהָא לִיכָא ע"ש.

וּפְשׁוּט דְכּוֹנֶנֶת הַגָּאוֹן הַגָּ"ל לְהִבִּיא רְאִיָּה מְזִה דְהָא חֲזִינוּ דְמַה שֶׁחָפֵן חֲבִירוֹ וְנָתַן לְתוֹךְ חֲפְנֵיו שֶׁל הַכֹּהֵ"ג לֹא נִחְשָׁב לְלִקְיָה אֲצֵל הַכֹּהֵ"ג כִּינּוּן שֶׁלֹּא חָפֵן בְּעֵצְמוֹ וְרַק דְמַבְעִיא לּוֹ דְאִפְשָׁר דְנִלְקַח לֹא קָאֵי אַכֵּה"ג רַק וְלִקְחָה הַלּוֹקֵחַ מִי שֶׁהוּא וַיִּשִׁים בְּחֲפְנֵיו שֶׁל הַכֹּהֵ"ג וְהִדָּר נְעִייל הַכֹּהֵ"ג מִבֵּית לְפָרוֹכְת דְעַל הַכֹּהֵ"ג אֵינוֹ מוּטֵל רַק שְׁיָבִיא מְלֵא חֲפְנֵיו אוֹ דִילְמָא וְלִקְחָה וְהִבִּיא בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַלּוֹקֵחַ יָבִיא וְכִינּוּ דְהִבָּאָה הוּא בַכֵּה"ג גַּם הִלְקִיחָה צָרִיף לְהִיּוֹת בַכֵּה"ג וְכֵן פִּירְשׁוּ הַתּוֹס' שְׁם לְהִדָּיָה לְהַאֲבַעֵיָה דְרַב פְּפָא ע"ש [וְנ"ל דְמַה שֶׁעָלָה לְרַב פְּפָא לְהַסְתַּפֵּק דְנִלְקַח לֹא קָאֵי אַכֵּה"ג וְאִף דְכָל הַפְּרִשָׁה נֹאמֵר בְּאֵהָרָן וְכָתִיב עָלֶיהָ חֲנוּקָה הֵינּוּ מְשׁוּם דְכָתִיב מִתְחִילָה וְשַׁחַט אֶת פֶּר הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְקִי"ל לְהִלְכָה דְשַׁחֲטָה פְרוֹ כְּשֶׁרָה בְּזֶר וּכְמוֹ דַס"ל לְר"י שְׁם (דָּף מ"ג ע"ב) וְכֵן פֶּסֶק הַרְמַב"ם ז"ל בְּפ"א מַה פְּסוּלֵי הַמְּוֹקְדָשִׁין הִלְכָה ב' וְנ"ל וְכֵן פֶּר כֹה"ג שֶׁל יוֹהֵכ"פ אַע"פ שֶׁנֹּאמֵר בּוֹ וְשַׁחַט אֵהָרָן אִם שֶׁחָטוּ זֶר כְּשֶׁר עַכ"ל א"כ הַשַּׁחֲטָה בַכֵּה"ג אֵינוֹ אֵלָּא לְמַצְוָה וְהִלְכָה מְבַעֵיָה לִיה לְר"פ דְאִפְשָׁר דְהִלְקִיחָה נְמִי כְּשֶׁר בְּדִיעֵבַד בְּזֶר דְהָא קָרָא דְנִלְקַח אֲקָרָא דִילְמָיָה קָאֵי וְכִינּוּ דְהִתֵּם כְּשֶׁר בְּזֶר ה"ג הִלְקִיחָה כְּשֶׁר בְּזֶר אוֹ דִילְמָא כִּינּוּ דְכָתִיב וְלִקְחָה וְהִבִּיא אִיתְמַשְׁשׁ לְקִיחָה לְהִבָּאָה וְהִבָּאָה הָא מְעַכְבַּ בַכֵּה"ג כֵּן נ"ל פִּירוּשׁ הַאִיבְעִיא שְׁם וְע"ד שְׁפִי הַתּוֹס' שְׁם וְאָכֵן רַש"י ז"ל נִרְאֶה שֶׁמְפָרֵשׁ בַע"א וְכִמוֹ שֶׁיְבִנְיָאָר בְּסֻמוֹף] וְלִכּוֹן הוֹצִיא מְזִה הַגָּאוֹן הַגָּ"ל שְׁם בְּתוֹס' בְּכַפּוּרִים דְאִף אִם נָתַן חֲבִירוֹ הַלּוּלָב לְתוֹךְ יָדוֹ וְהָיָה יָדוֹ פְתוּחָה לֹא יֵצֵא מְצוּנָת גְּטִילָה דְלִקְיָה לֹא מְקַרֵי רַק אִם נוּטֵל בְּעֵצְמוֹ וְכִמוֹ הִתֵּם דְלֹא מְקַרֵי לְקִיחָה מֵה שְׁנוֹתָן חֲבִירוֹ לְתוֹךְ חֲפְנֵיו וְאִמְנָם קָשָׁה לִי דַא"כ אִמְאֵי לֹא מְבַעֵיָה לִיה נְמִי אֲלִקִּיחָה הַמְחַתָּה דְאִם הָיָה יָדוֹ פְשׁוּטוֹת וְנָתַן חֲבִירוֹ הַמְחַתָּה שֶׁל גְּחָלִים לְתוֹךְ יָדוֹ כְּמוֹ דְמַבְעִיא לִיה בְּחֲפִינָה וּבְשִׁלְמָא לְפָרֵשׁ"י שְׁם דְנִרְאֶה דְמְפָרֵשׁ דְזֶה לֹא מְבַעֵיָה לִיה כְּלָל אִם הוֹלִקְחָה קָאֵי אַכֵּה"ג אוֹ דְכָשֶׁר בְּאַחַר דְבָזָה אֵין סְפִק כְּלָל דְוּנֹדָאֵי כָּל הַפְּרִשָׁה קָאֵי עַל אֵהָרָן וְרַק דְמַבְעִיא לִיה דְאִפְשָׁר וְלִקְחָה לֹא קָאֵי רַק עַל הַמְחַתָּה שֶׁל הַגְּחָלִים אֲבָל בְּקִטְוֹרָת לֹא בְּעֵינֵינוּ לְקִיחָה כְּלָל רַק שְׁיָבִיא מְלֵא חֲפְנֵיו קִטְוֹרָת לְפָנִים וְאָכֵן ק"ק לְפָרֵשׁ"י דְלְמֵאֵי הַנּוֹצֵרָה לּוֹמֵר חָפֵן חֲבִירוֹ וְהֵלֵא אֲפִילוֹ אִם לֹא חָפֵן כְּלָל רַק דְנָתַן קִטְוֹרָת בְּתוֹךְ מְלֵא חֲפְנֵיו אוֹ אֲפִילוֹ נָתַן קוּף לְתוֹךְ חֲפְנֵיו שֶׁל הַכֹּהֵ"ג נְמִי יִהְיֶה כְּשֶׁר כִּינּוּ דְלֹא הוֹזַפֵּר לְקִיחָה גְבִי הַקִּטְוֹרָת וְצ"ע] כֵּן מְשַׁמַּע לְהִדָּיָה מְלִשׁוֹן רַש"י שְׁם ד"ה אוֹ דִילְמָא וְהִלְכָה בְּמַחְתָּה שֶׁל הַגְּחָלִים דְוּנֹדָאֵי

בְּעֵינֵינוּ לְקִיחָהּ לִיכָא לְמַבְעֵינָא כָּלֵל דְּנוּדָאֵי צ"ל בְּכַה"ג עֲצָמוּ אֲבָל לְדַעַת הַתּוֹס' קִשָּׁה וְלָכוּ
לְוֵלָא דְבָרֵי הַגָּאוֹן הַגָּ"ל הֵיכָּה נ"ל לְוֹמַר דְּאִין רְאֵינָה מִהֶתֶם כָּלֵל דִּי"ל דִּישׁ חִילּוּק בֵּין הֵיכָּא
דְּכְתִיב לְקִיחָהּ סֶתֶם וְלֹא הֵנֶזְכַּר בָּמָה יִשָּׁח וּבֵין הֵיכָּא דְהַנּוֹכַר בְּכַתּוּב אֲנֹפֵן הַלְקִיחָהּ דְּוִוּוּקָא
גְּבִי חֲפִינָה דְהַנּוֹכַר שְׂיִלְקַח בְּחֻפְנֵי וְגַם נֶאֱמַר ע"ז הֵלֵמ"מ דְּצָרִיף חֲפִינָה דְּוִוּוּקָא וְתַדַּע דְּהָא
קִי"ל דְּחֻפְנֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן וְחֻזְרֵן
חֲבִירוֹ וְנוֹתָן לְתוֹף חֲפִינֵי לֹא מְקַיִימֵי מְצֻנָתָהּ לְקִיחָהּ כָּלֵל דְּהָא ע"ז נֶאֱמַרְהָ הֵלֵמ"מ דְּהָא
לְקִיחָהּ הֵינֵנוּ חֲפִינָה אֲבָל הֵיכָּא דְּכְתִיבָהּ בַּתּוֹרָה לְקִיחָהּ סֶתֶם כְּמוֹ בְּמִצְוֹת ד' מֵינִים וְכוּ
בְּלְקִיחָהּ דְּמַחֲסָה וְכוּ בְּלְקִיחָהּ דְּאֶגְרוֹת אֵיזוּב י"ל דְּכָל חַד וְחַד יִתְפָּרֵשׁ לְפִי עֲנִינֵנוּ דְּגְבִי
לְקִיחָהּ דְּמַחֲסָה בְּנוּדָאֵי עֵיקַר הַמְּכַוֵּן שְׂיִבִיא הַמְּחַסָּה לְמַבִּית לְפָרוּכָתָהּ אֲבָל הַלְקִיחָהּ
בְּעֲצָמָה אֵינֵנוּ מִהַמְּצֻנָה כָּלֵל וְהַלְכָּהּ י"ל דְּאִין נ"מ הֵיכָּא בְּאֵה לִידוֹ וְכוּ בְּאֶגְרוֹת אֵיזוּב עֵיקַר
הַמְּצֻנָה הוּא הַטְּבִילָה אֲבָל בְּד' מֵינִים דְּעֵיקַר הַמְּצֻנָה הוּא הַלְקִיחָהּ י"ל דְּהַמְּכַוֵּן בְּלְקִיחָהּ
זוֹ שְׂיִגְבִינָהּ, מְמַקְוֵם שְׂהִי מוֹנַחִים מִתְּחִילָה וְהֵינֵנוּ דְּאֶמְרִינוּ דְּמַדְּאֶגְבִּינָהּ יֵצֵא בּוֹ אֶלְמָא
דְּעֵיקַר הַלְקִיחָהּ הוּא הֵינֵנוּ הַגְּבִינָהּ אֲבָל אִין נ"מ כָּלֵל בְּאֵיזָה אֲנֹפֵן בָּא לִידוֹ וְתַדַּע דְּהָא לֹא
הַנּוֹכַר כָּלֵל בְּכַתּוּב שְׂיִהֵינָה הַלְקִיחָהּ בִּיד וְעכ"פ מְלְקִיחָהּ דְּחֲפִינָה אִין רְאֵינָה כָּלֵל וְלָכוּ דִּין
זֶה עֲדִינֵן צ"ע לְהַלְכָּהּ.

וּמִיָּהּ לְעֵנֵן הַדִּין שְׂנִסְתַּפְקֵנוּ לְעֵיל אִם הַגְּבִינָהּ ע"מ לְזַכּוֹת בּוֹ בְּהַגְּבִינָהּ זֶה אִם יוֹצֵא בְּזֶה
דִּי מְצֻנָתָהּ נְטִילָה נְמִי אוֹ דְּצָרִיף שְׂיִטְלָנוּ מִידוֹ וְיִחְזוֹר וְיִקְחָנוּ לְשֵׁם מְצֻנָתָהּ נְטִילָה וְלֹא אֶמְרִינוּ
דְּגִיטוֹ וְיִדוֹ בְּאִין כְּאֶחָת עִי בְּש"ף חו"מ ס' ר"ב סק"א ודו"ק].

נ"ל לְהַבִּיא רְאֵינָה קִצָּת מְלִשׁוֹן הַפִּיּוּט שְׂיִסְד ר"א הַקְּלִיר זצ"ל בְּפִיּוּט שֶׁל בְּרַפְתִּי מְגֹן שֶׁל
יוֹם שְׁנֵי שָׁל סְנוֹפּוֹת שְׂיִסְד שֶׁם קִיחָתֶם בְּדָמִים יִכְשְׁרוּ לְשֵׁם אֵיּוֹם רְאוּיִים לְהַנְטֵל בְּזֶה
רֵאשׁוֹן יוֹם. וְהֵנָּה לְשׁוֹן קִיחָתֶם בְּדָמִים אִין לוֹ הַכְּנָה לְכוּם רְהִיטָא דְּאֵטוּ אִם נִיתָן לוֹ בְּמַתְנָה
לֹא יֵצֵא בְּתַמִּיָּהּ וְהָא אֶפִּילוּ בְּמַתְנָה ע"מ לְהַחְזִיר יֵצֵא וְנִרְאָה דְּאֶתָּא לְאֶשְׁמַעֵינוּ דִּין חֲדָשׁ
דְּאִם קָנָה אֶתְרוּג מִיד חֲבִירוֹ אֵינֵנוּ יוֹצֵא רַק אִם נָתַן דְּמִים בְּתַחֲזִילָה דְּכִיּוֹן דְּמַעוֹת קוֹנוֹת
מַה"ת וְרַק דְּחֻז"ל תְּקַנּוּ מְשִׁיכָה דְּוִוּוּקָא וְהַלְכָּהּ לְעֵנֵן מְצֻנָה שֶׁל תּוֹרָה לֹא מְהַיִּי מְשִׁיכָה
לְחוּד וּבְעֵינֵנוּ נְמִי קִנְיֵן מְעוֹת דְּאִין קִנְיֵן דְּרַבָּנִין מוֹעִיל לְדְּאוּרֵיָּתָא וְכוּ הֵבִיא בְּשַׁע"ת בְּאֶמְתָּ
מִשֵּׁם כְּמָה תְּשׁוּבוֹת הָאֶתְרוּגִים וְכוּ נִמְצָא תַח"י הַעֲתִיקָה מְשׁוּ"ת אַחַת שֶׁל הַגָּאוֹן בְּעַל
שַׁאג"א ז"ל שְׂהַעֲלָה ג"כ דְּאֵינֵנוּ יוֹצֵא דִּי אֶתְרוּג עַד שְׂיִתָּן דְּמִים בְּתַחֲזִילָה מְשׁוּם כִּיּוֹן דְּקִי"ל
כַּר"י דד"ת מְעוֹת קוֹנוֹת צָרִיף קִנְיֵן שֶׁל תּוֹרָה דְּוִוּוּקָא וְא"כ י"ל דְּלִזָּה נְמִי כִּיּוֹן הַפִּיּוּטֵן ר"א
הַקְּלִיר הַגָּ"ל.

וּלְפִי מַש"כ הַתּוֹס' בְּחַגִּיגָה (דף י"ז) וְהָרָא"ש, בַּפ' אִין עוֹמְדִין דְּר"א הַקְּצִיר הוּא רַאב"ש
בְּנוּדָאֵי דַא"ש בְּמֵאֵי דְּאֶמַר קִיחָתֶם בְּדָמִים מְשׁוּם דַּס"ל כְּאֶבּוּהָ כַּר"ש דַּס"ל בַּב"מ (דף
מ"ז) דְּדָבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת [וּר' וּר"ל פְּלִיגֵי אֶלִיבָא דְּרַבָּנִין וְאֲכֹן קִשָּׁה דַּמ"מ הו"ל
לְהַזְכִּיר דְּבְעֵינֵנוּ נְמִי קִנְיֵן מְשִׁיכָה אוֹ הַ גְּבִינָהּ וְע"כ צ"ל דְּכִיּוֹן דְּצָרִיף בְּלֹא"ה לְהַגְּבִינָהּ
וְלִיטְוֹל הַלּוּלָב בִּיו"ט לְשֵׁם מְצֻנָה מְמִילָא קוֹנָה בְּזֶה הָאֶתְרוּג ג"כ דְּהַגְּבִינָהּ זֶה עוֹלָה לְכָאן
וּלְכָאן וְכוּ"ל [וּמְפַל מְקוּם יֵשׁ לְדַחּוֹת דִּי"ל דְּקִנְיֵן מְשִׁיכָה אוֹ הַגְּבִינָהּ מְמִילָא יִדְעִינוּ
דְּצָרִיף]: וְעוֹד יֵשׁ לְהַבִּיא רְאֵינָה קִצָּת מִהַש"ס דְּסוֹפָה (דף מ"ג ע"ב) דְּאֶמְרִינוּ דְּאִין אֶדָּם
יוֹצֵא דִּי חוֹבְתוֹ בְּעָרְבָה שְׂבִילָה אֲבָל אֶגְבִּינָהּ וְהָדַר אֶגְבִּינָהּ לְשֵׁם עָרְבָה לִית לָן בַּה ע"ש

ולא הונזפר שצריקה להניח מידו ולחזור ולקטלה לשם מצות נטילת ערבה ומשמע דמה שחוזר ומגביה אותה לשם מצות ערבה יוצא בזה ידי נטילת ערבה ואף שפבר מונח בידו מתחילה וה"ה לנד"ד ופוק חזי מה עמא דבר פשנותנין הלולב ביו"ט ראשון במתנה ע"מ להחזיר שבלקחה זו יוצאין יד"ח גם למצות נטילת לולב ואין מצריכין נטילה אחרת לשם מצות נטילת לולב והנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן מט פתב ה"ך"ן בריש לולב הגזול ולדין דאית לן תרי יומי של יו"ט מסתברא דכל הפסולין ביו"ט ראשון פסולין בשני ואע"ג דינדינו השתא בקביעא דירחא אפ"ה אנו תופסים אותו כאלו היה ספק אצלנו מפני מנהג אבותינו בידינו אבל יש מי שאומר שאין הפסולין הנוהגין ביו"ט ראשון נוהגין ביו"ט שני בזה"ז וכו' ע"ש ולענ"ד נראה להביא ראיה קצת לסברא הראשונה מהא דתנא בפרייתא בסופה ל"ג הותר אגדו ביו"ט אוגדו פאגודה של ירק ומקשינו ואמאי לענבו מענב ומשני הא מני ר"י היא דאמר דעניבה קשירה מעלייתא היא ומקשינו אי ר"י איגוד מעלייתא בעי [ופרש"י אי ר"י קשר מעלייתא בעי פדתנא לעיל שאינו אגוד פסול דגמר מאגודת איזוב והאי לאו אגוד הוא] ומשני האי תנא סבר לה פנותיה דר"י פחדא על' פחדא ע"כ מד' הגמ' דלשם.

והנה זה פשוט דהא דבעי אגוד לר"י אינו אלא ביו"ט ראשון דהא פתבו התוס (דף כ"ט ע"ב) ד"ה בעינן דכל הפסולין שאינו מעיקר הלקיחה פשר בשאר הימים ואגוד נמי לאו מעיקר הלקיחה היא וגם משום הדר נמי לא מפסיל דהא טעמא דר"י לאו משום הדר הוא אלא מג"ש וגזה"כ הוא לדידיה ותדע דהא הדר לד"ה בעינן ואעפ"כ מפשרי חכמים לולב שאינו אגוד אלא דלכתחילה מצוה לאגודו משום זה אלי ואנוהו וא"כ פשוט דבשאר הימים אפילו לר"י פשר בשאינו אגוד וכן למה שפתבו התוס' שם מתחילה דכל מה דיילפינו מולקחתם אינו נוהג אלא ביום ראשון משום דכתיב עליה ביום הראשון והיינו חסר ושאול דנפקא לן מולקחתם לכם וא"כ פשוט דה"ה אגודה לר"י נמי גלמד מג"ש דולקחתם דיילפינו לקיחה לקיחה מאגודת איזוב וא"כ אפילו במקדש לא היה נוהג פסול אגד רק ביום הראשון לדעת התוס' שם בתי' הראשון ע"ש].

וא"כ אי נימא דיו"ט שני של גליות דמי לשאר הימים בזה ה"מ למתריץ דמירי ביו"ט שני של גליות דקשירה אסור ומ"מ אגודה אינו מעפב אז אפילו לר"י ולא בעי אגודה רק משום זה אלי ואנוהו ולפיכך סגי אם אוגדו פאגודה של ירק ואף דהפרייתות נשנו בא"י דשם ליכא יו"ט שני של גליות מ"מ במקום שלא היו השלוחים מגיעין ע"כ היו צריכים לעשות יו"ט שני ימים וכן מצונו בעירובין (דף ל"ט ע"ב) בפרייתא וכן היה ר"י אוסר בשני יו"ט של גליות ואולי י"ל דליו"ט שני לא הני קרי ליה סתם יו"ט והו"ל לומר בפירוש יו"ט שני של גליות ועוד דבזמן הבריייתא דהיו מקדשין ע"פ הראיה במקום דלא היה השלוחין מגיעין הני ספיקא דאורייתא ופשוט דאז כל הפסולין שפסולין פראשון היו פסולין גם בשני דע"כ לא כ' ה"ך"ן בשם יש מי שאומר דכשר בשני אלא האידנא דאנו בקיאים בקביעא דירחא והלכך אין להביא ראיה מהש"ס דלעיל לענין זמן הנה: ואגב דאירי בהך ברייתא ראיתי להתעורר על הגירסא שהובא בב"י בשם ה"ך"ן דאוגדו פאגודה של ירק בב"י"ת [והוכיח פן הב"י דה"ך"ן היה גורס פן מהא שכ' דלא אגיד ליה אלא פאגודה של ירק משום דחזי לאכילה ולא מוקצה הוא הרי דמפרש דאוגדו פאגודה של ירק כף פתב הב"י ובהגהות מה"ך"ן שפירא הגיה ב"ך"ן דצ"ל משום דחזי

למצוה ותמיהני שלא ראה דברי הב"י הנ"ל דמדבריו משמע דהג"ל דחזי לאכילה הוא עיקר וצ"ע] ל"ע לפי גי' זו היכי משגי דהברייתא ר' יהודה היא הא ר"י ס"ל דאין אוגדין הלולב אלא במינו ובסופה דף ל"ו ע"ב) ואף דאמרינן דהך ברייתא סבר לה כר"י בתרא ופליג עליה בתרא וא"כ י"ל דפליג עליה דר"י נמי בהא ובפ"ט דעיקר טעמו של ר"י דסבר דאין אוגדין את הלולב אלא במינו הוא משום דס"ל דלולב צריף אגד ואי מיימי מינא אחריןא עובר בכל תוסיף וכמו שמבואר שם בפסוגיא וא"כ הך ברייתא דפליג עליה דר"י וס"ל דא"צ אגד ממילא פליג נמי בהא דהא שני הדינים תליא אהדדי מ"מ קשה דהו"ל להמקשן להקשות גם מזה דהא ס"ל לר"י דאין אוגדין את הלולב אלא במינו ואף די"ל דזה נכלל בקושניית המקשן שהקשה אי ר"י אגד מעלייתא בעי מ"מ הנה לו להזכיר זה בפירוש ואכן כבוד מו"ר הגאון מו"ה יעקב באריט זצ"ל השיב לי דבלא"ה לא קשיא די"ל דירק דקאמר היינו סוב הגדל סביב הדקל ומין ירק הוא פדתנן בפסחים ל"ט ואלו ירקות שאדם יוצא בהן יד"ח בפסח בתורת וחרתבינא ואמרינן בגמ' דחרתבינא הוא אצונתא דדיקלא ופירש"י דהיינו סיב הגדל וכרוף סביב הדקל אלמא דנחשב לירק דהא חשיב ליה בהדי ירקות שאדם יוצא יד"ח בפסח ובסופה ודף ל"ז) אמר רבא בהדיא דיוכל לאגוד הלולב ואפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא דגם זה מינא דלולבא הוא פינון שהוא מין דקל ותי' נכון הוא ודפח"ח: והן אמת שהתוס' בסופה שם הקשו על פרש"י דפירש דאצונתא דדיקלא היינו סיב הגדל וכרוף ע"פ הדקל דא"כ הוי מין אילן וכדאמר ה"א והתם חשיב ליה בירקות ובהדיא אמר התם בפסחים מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים עכ"ל אבל באמת יש ליישב פרש"י דאף דהוא גדל על הדקל מ"מ מקרי מין ירק ולא מין אילן משום דלא נטעי אדעתא דהכי ואינו נחשב אלא מין זרעים ומדע דהא קורא אמרינן בבב"ב (דף לו) דמברכין עליו בפה"א ואף דהוא גדל סביב האילן מטעם דלא נטעי אדעתא דהכי וא"כ י"ל דלעננן מרור נמי נחשב למין ירק ויוצאין בו ידי חובת מרור כן נראה לי ליישב פרש"י ז"ל: ועוד הקשה מו"ר הרה"ג מוהרי"ב זצ"ל הנ"ל על עיקר דין הברייתא דאוגדו באגודה של ירק אבל קשירה ממש או עניבה לא ואמאי הא יכול לקשור קשירה גמורה ע"מ להתירו למחר ולחזור ולקשור בקשירה אחרת לדעת המרדכי והטור שהובא בשו"ע בסי' שי"ז סעיף א' בדברי הרב בהגה"ה דכל קשר שאינו לשבעת הימים לא מקרי של קיימא ואכן י"ל דקשירה דלולב שאני פינון דבאמת צריף להיות הקשר עומד כל הז' ימים לא מהני מה שיתירו למחר פינון שצריף לחזור ולקשורו ואינו רוצה להתיר רק שלא יהיה נחשב קשר של קיימא כדי שיהא יכול לקשור ביו"ט והלכך ס"ס נחשב הקשירה קשר של קיימא והא דכתב המרדכי דקשר שאינו עשוי לז' ימים לא מקרי קשר של קיימא היינו אם אינו צריף הקשר לז' ימים וראיה מצייצית דכ' המרדכי בעצמו שאם נפסק אחד מן הציצית שלו בשבת ומתבייש לישב בלא טלית יכול ללבושו בלא ברכה דכיון שאינו יכול להטיל ציצית בבגד בשבת אינו עובר אם לובש הטלית בלא ציצית והובא בשו"ע סי' י"ג סעיף ג' וע"ש במג"א בס"ק ח'.

ולכאורה תקשה הא יכול להטיל ציצית ולקשור על מנת להתיר למחר ולחזור לקשורו דהא דעת המרדכי בעצמו דקשירה שאינו לז' ימים לא מקרי קשר של קיימא אלא ע"כ

צ"ל פנ"ל דכל שְהקָשֶׁר נִצְרָף לז' יָמִים וְאֵף שְׁבִדְעָתוֹ לְהַתִּירוֹ בְּתוֹךְ הַז' הַיָּמִים וְלַחְזוֹר וּלְקוֹשְׁרוֹ מ"מ נִחְשָׁב קָשֶׁר שֶׁל קִיּוּמָא.

ואין לדקדק על מה שכ' בטור ובשו"ע סי' תרס"ד דנוהגים להתיר אגודו של לולב ביום הושענא רבה ע"ש וא"כ אמאי אסור לקשור ביו"ט ראשון הא אינו קשר לז' ימים דהא אינו קושטא דכבר מבואר באחרונים דהמנהג אינו רק להתיר יתר הקשרים שאוגדין את הלולב לנוי והידור בעלמא אבל הקשר שנגאגד בו ההדס וערבה עם הלולב ע"כ צ"ל גם ביום הושענא רבא דעיקר הטעם שמתירין בו האגודות הוא פדי שיכול לנענע בו ביותר וכמש"כ הב"ח שם וכ"כ בבכפורי יעקב שם בס"ק י' בשם מהרי"ל שלא היה מתירו רק עד חציו ופשיטא שלא יתיר אגוד שלמטה שהוא מצנה לאגודו משום זה אלי ואננהו עכ"ל וא"כ מ"מ עיקר האגודה הוא קשר של קיימא הנלע"ד פתבתי בעז"ה: הלכות גיסוף המים בחדג אור ליום ג' כ"א סיון תרט"ז לפ"ק סימן נ' ראוי לברר לענין גיסוף המים של חג אי בעי מים חיים דנוקא או דילמא דאפילו מי גשמים פשרים לגיסוף: דע דדעת התוס' בפ"ג דמעילה (י"ב ע"ב ד"ה פל ה'ראוי) דבעי מים חיים דנוקא ומוכח באמת במתניתין שם דקחשיב פל ה'ראוי לבדק הבית ולא למזבח ולא תמצא בכל הגוף דקחשיב התם במתניתין דבר ה'ראוי לבדק הבית ולא למזבח זולת מהקדיש בור מלא מים דתני תנא שם ברישא דמתני' אלמא דבור מלא מים דהיינו מי גשמים אינם ראויין למזבח כן נראה הוכחת התוס' וכן הביאו עוד ממתני' דסנפך דתנו שם שהיה ממלא מן השילוח והשילוח היה מעיין פידוע ועוד דסמכו חכמים על קרא דושאבתם מים בששון ממעיני השועה ובקרא מעיין פתיב פל זה כתבו התוס' שם וכ"ה דעת רש"י"ם בב"ב (דף ע"ט) ע"ש ולפי דעתם צ"ל דהא דתנו שם בסנפך בסו"פ לולב וערבה דנשפכה או נתגלתה היה ממלא מן הפיור אתיא כר' ישמעאל דס"ל בזבחים כ"ב דמי פיור מי מעין הם אבל אנו דקי"ל פחכמים דשאר מימות הם לא היה יכול למלא מן הפיור אם היה בפיור מי גשמים [ואפשר עוד דס"ל להתוס' פיון דע"כ סתם מתני' זו אתיא כר' ישמעאל לפי שיטתם ז"ל א"כ באמת קי"ל כר' ישמעאל דבעי מים חיים גם לפיור דקי"ל דמחלוקת בבב"ב וסתם במתני' הלכה כסתם דמתני'] וכל זה לדעת התוס' והרשב"ם אבל מדברי הרמב"ם ז"ל שפסק בה' ביאת מקדש בפ"ה הלכה י"ב פרבן דמי מקנה פשרים למי פיור ואעפ"כ פסק בפ"י מה' תמידין ומוספין הלכה י' כסתם מתני' דסנפך דאם נשפך המים שמלאוהו לגיסוף המים היה ממלא מן הפיור מוכח בהדיא דס"ל דגיסוף המים לא בעי מים חיים ודלא כדעת התוס' ורשב"ם ז"ל ומהכרח שהביא התוס' והרשב"ם ממתני' דמעילה יש לומר דהרמב"ם יפרש דבור מלא מים שאובין מיירי מתני' ולהכי אינו ראוי אלא לבדק הבית דלגיסוף המים אף שלא בעי מים חיים מ"מ בעינן מי גשמים שלא היה בהם תפישת יד אדם אבל מים שפבר היה בהם תפישת יד אדם פסולים לגיסוף.

ובזה יתיישב עוד דאמאי אינו ראוי בור מלא מים למזבח הא ראוי לכל הפחות למי פיור דכשר בשאר מימות לדעת הרמב"ם [ואין לומר דהמתני' דמעילה אתיא כר' ישמעאל דא"כ אתיא סתם מתני' כר' ישמעאל ותקשה על הרמב"ם דאמאי לא פסק כר' ישמעאל וכסתם מתני'] ואין לומר דמי פיור מקרי צורף בדיק הבית הא ונדאי לימא דמדהוצרכו התוס' והרשב"ם שם לומר דאין מדיחין את הקרביים אלא מאמת המים שבעזרה אלמא

דצוּרָה עֲבוּדָה מְקַרֵי צוּרָה מְזַבַּח וְהָיָה לְפִיּוֹר אֵלָא וְנִדְאֵי דְהֶרְמַבְ"ם מְפָרֵשׁ בְּבוֹר מְלֵא מִיָּם שְׂאוּבִין דְּפָסוּל גַּם לְפִיּוֹר דְּאָף דְּכִיּוֹר נַעֲשׂוּ שְׂאוּבִים מ"מ בְּעֵינָן שְׂיָבוֹאוּ לְכָלִי קוּדָם שְׂנַעֲשׂוּ שְׂאוּבִין [וְכֵן מִשְׁמַע בְּרַמְבַּ"ם בַּפ"ה מֵהִלְכוֹת בִּיאַת מְקַדְשׁ הַלְכָה י"ב דְּשְׂאוּבִין פָּסוּל וְדו"ק] וְאִין לְהַקְשׁוֹת דַּא"כ הֵיאָף מְכַשִּׁירִין לְמִלְאוֹת הַמִּים מִן הַפִּיּוֹר אִם נַשְׁפָּכָה הָא כְּבָר נַעֲשׂוּ שְׂאוּבִין כְּשֶׁבָאוּ לְפִיּוֹר דִּי"ל דְּאֶפְשָׁר דְּלֵא קַפְדִּינָן אֵלָא דְלֵא נַעֲשׂוּ שְׂאוּבִין קוּדָם שְׂיִתְקַדְשׁוּ אֲבָל לְאַחַר שְׂיִתְקַדְשׁוּ לִית לָן בַּהּ.

וּלְפִי פִי' הַתּוֹס' וְהַרְשָׁב"ם דְּמְפָרְשֵי בְּמֵי גְשָׁמִים צ"ל בְּאַמַּת דְּהַמְתַּנִּי אַתְיָא כַר"י דְּפָסוּל לְפִיּוֹר וּבִלְא"ה צ"ל לְשִׁיטְתָם דְּהַמְתַּנִּי דְּסוּפָה אַתְיָא כַר"י לְכֵן אִין זֶה מִן הַתִּימָה כ"כ שְׁגַם סֵתָם מְתַנִּי דְּמַעֲלָה אַתְיָא כַר"י וְזֶה בְּרוּר: הֵינְצָא לָנוּ מְדַבְּרִינוּ דְּלַעֲנִין אִי בְּעֵינָן מִיָּם חַיִּים לְגִיסוּף הַמִּים לְחַג הוּא מְחַלְקֵת הֶרְמַבְ"ם וְהַתּוֹס' ז"ל דְּלַדְעַת הֶרְמַבְ"ם פֶּשֶׁר בְּשָׂאָר מִימּוֹת וּלְדַעַת הַתּוֹס' וְהַרְשָׁב"ם ז"ל בְּעֵינָן מִיָּם חַיִּים דְּנוּקָא כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתִי בַעז"ה.

אָף נ"ל לֹוֹמֵר דְּהָא דְּנִקְטוּ בְּלִשׁוֹנָם מִיָּם חַיִּים דְּלֵאוּ בְּדוּנוּקָא נִקְטוּ כֵּן אֵלָא עֵיקַר כְּנוּנָתָם דְּבַעֲנִין מִיָּם נוֹבְעִים וְתַדַּע דְּהָא בְּקָרָא דִּילְפִינָן מִיְגִיָּה אֲסַמְכְּתָא לְגִיסוּף הַמִּים לֹא הֲוֹנָפֵר אֵלָא מַעֲיָין כְּמוֹ דְּכַתִּיב מִמַּעַיְינֵי הַיְשׁוּעָה אֲבָל מִיָּם חַיִּים לֹא פְתִיב וּנ"מ לְדִינָא לַעֲנִיָּין מִיָּם הַמוֹכִין דְּמִיָּם הַמוֹכִין פֶּשֶׁר לְגִיסוּף הַמִּים כִּינּוּן דַּמ"מ מִי מַעֲיָין הֵם וְאָף דְּפָסוּלִים לְזָבִים וְלִמְצוּרְעִים וּלְקַדְשׁ בְּהֵן מִי חֲטָאָת וּמִתּוֹף שְׁהַתּוֹס' עֵיקַר כְּנוּנָתָם לֹוֹמֵר דְּמֵי גְשָׁמִים פָּסוּל לֹא נִחְתִי לְחַלֵּק בֵּין מַעֲיָין לְמִיָּם חַיִּים וְכ' סֵתָם מִיָּם חַיִּים אֲבָל עֵיקַר כְּנוּנָתָם כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתִי בְּלִי סֶפֶק דְּמַהִּיכָא תִּיתִי לֹוֹמֵר דְּבַעֲנִין מִיָּם חַיִּים הָא בְּקָרָא לֹא הֲוֹנָפֵר מִיָּם חַיִּים כֵּן נִרְאָה לִי אָף קִשָּׁה לִי לְפִי זֶה מְהָא דְּתַנּוּ בְּמַקְנוּאוֹת סוּפ"א מְשַׁנְּהָ ח' בְּמַעֲלָה הַחֲמִישִׁית לְמַעֲלָה מְהֵן מִיָּם מוֹכִין שְׁהֵן מְטַהֲרִין בְּזוּחְלִין לְמַעֲלָה מְהֵן וְהוּא מַעֲלָה הַשְּׁשִׁית [מִיָּם חַיִּים שְׁהֵן טְבִילָה לְזָבִים וְלִמְצוּרְעִים וּלְקַדְשׁ בְּהֵן מִי חֲטָאָת ע"כ מֵהַמְשַׁנְּהָ וְהִנֵּה לְכַאוּרָה יֵשׁ לְדַקְדָּק לְפִי דַעַת הַתּוֹס' דְּמַשְׁנָה זֹו קִשָּׁא בַמַּמ"נ דַּאִם נִימָא דְּבַעֲנִין מִיָּם חַיִּים לְגִיסוּף הַמִּים אַמְאִי לֹא חֲשִׁיב גַּם לְגִיסוּף הַמִּים בְּמַעֲלָה הַשְּׁשִׁית דְּלְמַעֲלָה מְהֵן מִיָּם חַיִּים דְּכַשְׂרִים לְגִיסוּף הַמִּים וְאִם נִימָא כְּמוֹ שְׁפַתְבְּנוּ דְּמִיָּם הַמוֹכִין נְמִי פֶּשֶׁרִין קִשָּׁה אַמְאִי לֹא חֲשִׁיב לִיהָ בְּמַעֲלָה הַחֲמִישִׁית בְּמִיָּם הַמוֹכִין אֵלָא וְנִדְאֵי כְּדַעַת הֶרְמַבְ"ם ז"ל דְּלֵא בְּעֵינָן מִי מַעֲיָין כָּלִל.

וְאִין לְהַקְשׁוֹת דְּאַפְתִי לְחַשֵּׁב בְּמַעֲלָה רֵאשׁוּנָה דְּהָא לְכָל הַפְּחוֹת מִי גְשָׁמִים בְּעֵינָן וְלֹא שְׂאוּבִין כַּמַּש"כ לְעֵיל דְּהָא אִינוּ קוֹשְׂיָא דְּהָא בְּאַמַּת גַּם מִן הַפִּיּוֹר פֶּשֶׁרִין וְאָף דְּכְבָר נַעֲשׂוּ שְׂאוּבִין וְלֹא מְצִי לְמַחְשָׁב לִיהָ בְּהַדִּי מַעֲלוֹת דְּחֲשִׁיב בְּמִי מְקוּנָה שָׁם.

וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹצִיא מִמְשַׁנְּהָ זֹו דְּמֵי פִיּוֹר וּמִי סוּטָה לֹא בְּעֵי מִיָּם חַיִּים וְכַרְבָּנָן מְדַלָּא חֲשִׁיב לְהוּ בְּהַדִּיָּהוּ וּפְשוּט הוּא. עוֹד נִרְאָה לְפַעַנ"ד דְּמֵי פִיּוֹר וּמִי סוּטָה לֹר' יִשְׁמַעְאֵל דְּבַעֲנֵי מִיָּם חַיִּים דְּגָמֵר מִמְצוּרְעֵי וְכֵן בְּמִי מְצוּרְעֵי גּוּפָא דְּכוּלְהוּ לֹא בְּעֵי שְׂיָהָא חִיּוּתָן בְּכָלִי כְּמוֹ דְּבַעֲנִין בְּמִי חֲטָאָת דְּאָף דְּמִלְאָן בְּתַחֲלִילָה בְּכָלִי אַחַר דְּכְבָר נְפִסְק חִיּוּתָן מ"מ יְכוּל לְעָרוֹת אַח"כ בְּכָלִי אַחַר וְלְהַבִּיאַן לְסוּטָה אוּ לְמַצוּרְעֵי וְכֵן בְּכִיּוֹר דִּיכוּל לְמֵלֵא הַפִּיּוֹר מְפָלִי אַחַר אָף דְּכְבָר נַעֲשׂוּ שְׂאוּבִין.

וּמְנָא אַמְיָנָא לְהָ מְהָא דְּמַקְשִׁינָן בַּפ' הִנֵּה מְבִיא סוּטָה דָּף ט"ו ע"ב] לַר"י דְּגָמֵר סוּטָה מְצוּרְעֵי בַּג"ש א"כ לְבַעֲנֵי בְּסוּטָה מִיָּם חַיִּים כְּמוֹ בְּמַצוּרְעֵי וְהִכִּי תַנּוּ בְּמַתַּנִּי בְּסוּטָה שָׁם דְּהִנֵּה מְמַלָּא לְסוּטָה מִן הַפִּיּוֹר [וְלִפְיָנָן לִיהָ מְקָרָא דוּלְקַח מִיָּם קְדוּשִׁים כְּדַאִיתָא בְּסַפְרֵי

והובא ברש"י שם] ומתרגיבן דמידי הוא קונשיא אלא לר"י ולר"י אה"נ דגם מי פיור
מים חיים הוא פן מבואר בגמ' שם אלא ביהדי דהיה ממלא מן הפיור אף דכבר נעשו
שאובין וממילא דה"ה למצורע ומי פיור דלר"י מי פיור ומצורע ומי סוטה שוין וטעמא
דמילתא נ"ל דלגבי מי חטאת נפקא לן דבעינן חיותן בכלי מדכתיב ונתן עליו מים חיים
אל כלי אלא דבעינן שבשעה שבאים אל אל הפלי יהיה עדיין מים חיים דכו משתמע
לישנא דקרא פדאיתא בפסחים (דף ל"ד ע"ב) ע"ש היטיב אבל במצורע לא פתיב אלא
ושחט את הצפור האחת אל כלי שרת על מים חיים ולא משתמע מהך קרא כלל דיבואו
אל הפלי כשהן חיים דהא לא פתיב מים חיים אל כלי פדכתיב במי חטאת רק שיהיו מים
חיים מעיקרא וכיון שבמצורע פן ה"ה במי פיור וסוטה דהא סוטה גופא דלבעי מים חיים
לא למד ר"י אלא ממצורע כ"ה ברור לפענ"ד: שוב נשאתי את עיני וראיתי בש"ס
דפסחים הנזכר דגם במי חטאת גופא דבעי חיותן בכלי אינו אלא מעלה בעלמא מדרבנן
וקרא אסמכתא בעלמא וא"כ בלא"ה לא קשה מידי כיון דאינו אלא מעלה איפא למימר
דבמי חטאת עשו חכמים מעלה משום דמטמאין הנה הפהו השורף וכו' אבל בשאר
מקומות לא עשו חכמים מעלה ומ"מ התי' הראשון ג"כ הוא אמת ונכון דמשום דהתם
איפא אסמכתא מקרא עשו מעלה והכא ליפא אסמכתא מקרא ומשו"ה לא עשו מעלה
ושני התירוצים צריכי להדידי ודו"ק.

וכן בגיטין המים לדעת התוס' ג"כ לא בעי שיהא חיותן בכלי דהא תנו נשפכה או נתגלתה
היה ממלא מן הפיור הרי דיכול למלאותן מן הפיור אף דכבר נפסק חיותן כשפאו לפיור
גם זה ברור לפענ"ד.

היפא לנו להלכה מכל מה שפכתנו דלענן גיטין המים של חג אי בעי מים חיים הוא
מחלוקת הרמב"ם והתוס' והרשב"ם ז"ל דלהרמב"ם לא בעינן ולהתוס' ולהרשב"ם
בעינן ועוד הוכחנו לדעת התוס' מ"מ מים המוכין פשר דלא בעינן מים חיים דווקא וכן
לא בעינן שיהא חיותן בכלי וכן בכיור ומי סוטה לר"י וכן במצורע לד"ה דבעו מים חיים
מ"מ לא בעינן שיהא חיותן בכלי: שוב אחר פן האיר ה' את עיני ומצאתי סמך גדול
ממקרא מלא בכתבי הקדש לעיקר מחלוקת הרמב"ם והתוס' ז"ל והוא בדברי הגמ' א'
[יא ט"ז י"ז י"ח] דכתיב שם ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער
ויבקעו השלשה במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם וגו' ולא אבה דוד לשותתם
וינסף אותם לה' ע"כ ופרש"י [והוא מדברי המדרש רבה (רות פ' ב') וירושלמי פ"ב
דסנהדרין וינסף אותם בר קפרא אומר חג הסוכות הנה ונסכן ע"ג המזבח ע"כ מפרש"י
ופשוט דדייק פן מדכתיב וינסף אותם לה' ולכן פירש דהיה אז חג הסוכות ונסכן לשם
גיטין המים של חג וידוע דכל בור הוא מים מכונסין ולא מים חיים פידוע בלשון חז"ל
[ואף די"ל דלשון חכמים לחוד ולשון גביאים לחוד מ"מ לא מצינו בדבר זה דיש שינוי
בלשון גביאים מלשון חכמים ועוד דנמצא גם בלשון תורה ונביאים בכמה מקומות חילוק
בין בור לבאר וקמו במשלי [סימן ו'] שמה מים מבור ונזלים מתוך באר ודרשו חז"ל
בע"ז (דף י"ט) בתחילה שמה מים מבור ואח"כ מתוך באר וע"ש בפירוש רש"י וכן
בפ' תולדות וימצאו שם באר מים חיים] וא"כ שמעינן ביהדי דגם מים מכונסין ממי
גשמים פשרים לגיטין המים וכדעת הרמב"ם: אמנם האי קרא איתא נמי (בשמואל ב'
כ"ב) בקצת שינוי לשון אף שם איתא בזה קרי וכתוב דהקרי הוא מבור בית לחם כמו

שהוא בדברי הימים אבל הכתיב הוא מי ישקני מים מבאר בית לחם וכן בקרא השני וישאבו מים מבאר בית לחם ונדוע דכל באר הוא מים חיים וא"כ לפי הכתיב אדרבה ש"מ דבצי מים חיים לניסוף המים וכדעת התוס' ועכ"פ נראה דתליא בזה אם יש אם למקרא או יש אם למסורת או אפשר דאע"ג מקרא ואע"ג מסורת אע"ג מקרא דבדיעבד אינו מעפב מי מעיין ואע"ג מסורת דלכתחילה בעינן מי באר וזה ראיה לדעת הרמב"ם אבל לדעת התוס' קשה ואולי דמשום זה אמרינן (בב"ק דף ס') דטמון באש קמבעיא ליה ומאי ניסוף אתם לה' דאמרינהו משמיה דגמרא והיינו דדריש מהקרי דבור דא"א לפרש על ניסוף המים ע"כ דבא לדרשא אחריתא ודו"ק הנלע"ד כתבתי בעז"ה.

יום ג' כ"א סיון תרט"ז לפ"ק הלכות שמיני עצרת סימן נא שאלה ראוי לברר בהא דגרסינן בפסחים (דף ע"א) ובסופה (דף מח) בברייתא דליל שמיני עצרת חייב ג"כ בשמחה מה"ת וילפינן לה מאף שמח לרבות לילי יו"ט האחרון אי דווקא בלילה חייב אבל ביום לא וכמו שכ' רש"י בפסחים שם או דילמא דלרבותא נקט לילה וכל שפן ביום דחייב בשמחה וגם אם ניא דחייב גם ביום אי מחוייב בזמן הבית לזבוח ש"ש דווקא וכמו בשאר ימות החג או דיוצא גם בכסות נקייה ויין ישן וצדדי הספק יבואר בתוף גוף התשובה בעז"ה: תשובה בסופה (דף מ"ח) תניא ההלל והשמחה שמונה פיצד מלמד שחייב אדם בהלל ושמחה ובכבוד יו"ט האחרון של חג פשאר כל ימות החג ואמרינן עלה בגמ' מנה"מ דת"ר והיית אף שמח לרבות לילי יו"ט האחרון ופרש"י וכיון דאתרבי ליל יו"ט האחרון שהוא טפל ק"ו היום שהוא עיקר שחייב בשמחה ופשאר הלילות לא צריכי ריבויי דיימים אפילו לילות במשמע וכו' ועל פירוש לילה אתרבי שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא ויום אתי בק"ו עכ"ל ואכן בפסחים (ד' ע"א) ד"ה לרבות לילי כתב רש"י ז"ל דווקא לילי בא לרבות אבל ביום לא דהא תרי זימני שבעת ימים פתיב גבי שמחה כדפרישית לעיל וכו' וממילא אימעט שמיני וזה סותר למש"כ פאן וכבר העיר ע"ז במהרש"א ואמנם באמת צריף להבין ולישב הוכחת רש"י שכ' דהא כתיב מיעוטא תרי זימני ולכן נלע"ד דבשני דבורי רש"י הם דברי אלהים חיים וישניהם אמת להלכה דלפי הסוגיא דלהתם דמפרש לברייתא בשמחת שלמים ומשו"ה אינו נוהג שמחה בליל יו"ט הראשון משום דאין לו במה לשמוח משום דבעינן זביחה בשעת שמחה ע"כ דליל שמיני דווקא ולא ביום דהא בהדיא פתיב מיעוטא על שלמים וע"כ ריבויא אינו רק על לילה ואפשר דמזה הוציא המסדר הגמרא דמביא סיוע לעולא דמייירי בשלמים מדלא אמר רק לילי ומשמע דביום לא וע"כ מדכתוב מיעוטא והמיעוט הוא אינו אלא על שלמים וא"כ ע"כ רישא דברייתא מייירי נמי בשלמים ואכן פאן בסופה פתיב רש"י לפי הסוגיא דלכאן דמשמע מהמשנה דגם ביום שמיני חייב בשמחה דהא אמר שאדם חייב בכבוד ובשמחה ביו"ט האחרון של חג פשאר כל ימות החג ולכן פרש"י דביום למד מק"ו ואף דכתיב מיעוטא היינו משלמים אבל מ"מ חייב בשמחה דכסות נקייה ויין ישן ואע"ג ק"ו ואע"ג מיעוטא הק"ו על שמחה דייין והמיעוט הוא על בשר שלמים דאף דיוצא ביין ישן לפי המסקנא בפסחים היינו אם אי אפשר בשלמים כגון במוצאי שבת אבל היכא דאפשר בשלמים בנודאי מחוייב בשלמים דווקא אבל ע"ז כתוב מיעוטא דשמיני עצרת אינו מחוייב לזבוח שלמי שמחה ואף דיכול להביא שלמים ומיהו ביין בנודאי מחוייב לשמוח דהא איפא ק"ו ואפשר דמזה ילפינן דביין נמי יוצא ידי שמחה מה"ת דאם לא פן מאי

אהני ק"ו וכו' יש לומר דכוננת המשנה דאמרה ההלל והשמחה שמונה פיצד ולכאורה תיבת פיצד מיותר אכן להנ"ל נ"ל דהתנא פא לשאול דהיכי משפחת לה שמונה ימים שלמים ואף לילות דחייב בשמחה והא בשבת שבתוה הקג א"א לקנים מצות שמחה כמו"ש דהא השלמים ששחט בע"ש פכר נעשה נותר כמו"ש וע"ז משיב דמלמד שאדם חייב בכבוד ובשמחה של יו"ט האחרון וכו' וקשה לכאורה דהא כתיב מיעוטא שבעת ימים דווקא וע"כ דמיעוטא אינו רק על שלמים והק"ו הוא על יין וא"כ ש"מ דביין נמי יוצא ידי שמחה מה"ת וא"כ א"ש האדאמר ההלל ושמחה שמונה דאף במוצאי שבת יכול לקנים מצות שמחה ביין וזה נ"ל נכון בעז"ה.

ולפי דברינו תישיב היטיב קושית השאג"א בסי' ס"ה דהקשה שם בפסגיא דפסחים הנזכר על מה שהביא הש"ס סיוע לעולא דבעינו זביחה בשעת שמחה מהא דאמר דהוציא ליל יו"ט הראשון משמחה לאו משום דאין לו במה לשמח ותמה השא"א שם דהא להלן בסמוך מתרץ רב פפא על קושיא אחרת דמשמחו בכסות נקיה ויין ישן א"כ יכול לשמח ביין מה"ת ומה שתירץ שם די"ל דאפתי לא אסיק אדעתיה הא דר"פ לענ"ד זה לא נהירא דממ"נ אם ידע מג"ש דהר עיבל היכא משני ר"פ באמת דיוצא ביין ישן דבפסחים (ק"ח) משמע דבזה"ב לא היה יוצא רק בשלמים ועוד מלישנא דר"פ דאמר דמשמחו בכסות נקיה ויין ישן משמע דזה דבר פשוט מצד הסברא ולא דר"פ בעצמו המציא דין זה ולכן נ"ל דזה הוי ידע הש"ס גם מעיקרא דיוצא בשמחה גם ביין פשאיין לו שלמים וזה למדו חז"ל מהא דכתיב שבעת ימים וגם לילות בכלל ומוצאי שבת אי אפשר לשמח בשלמים וע"כ דיוצא ביין והא דילפינו ג"ש מהר עיבל דמצות שמחה ביו"ט הוא בשלמים דווקא היינו בדאפשר אף דהמקשה היה סובר מדתנו הלל והשמחה שמונה מדקללו בהדי שאר יומי משמע דגם ביום ראשון הוא בשלמים ולכן מקשה למ"ד דבעינו זביחה בשעת שמחה והרי ביו"ט ראשון שחל בשבת אי אפשר לשמח בשלמים ועל זה משני רב פפא הא כדאיתא והא כדאיתא וביו"ט הראשון שחל בשבת דאי אפשר בשלמים משמחו ביין ולענ"ן הקושיא שהקשה השאג"א היכי אמרינן דבליל ראשון אין במה לשמח דהרי יכול לשמח ביין נראה דרש"י ז"ל יישוב קושיא זו בטוב טעם ודעת דעל הא דאמר בפרייתא שם והיית אף שמח לרבות לילי יו"ט לשמחה פרש"י ואין שמחה אלא באכילת שלמים ויום טוב האחרון גופיה לא דהא תרי זימני שבעת ימים פתיב גפי שמחה וממילא אימעוט שמיני עכ"ל ולכאורה צריף להבין מה הוצרך ז"ל לכתוב זה דאין שמחה אלא בשלמים וגם תמוה במש"כ דאינו מרבה רק ליל יו"ט האחרון אבל ביום לא דמנ"ל לרש"י הא דילמא ר"ל אפילו לילה וכ"ש ביום וכמו שפרש"י באמת בפסוקה (דף מ"ח) ומנ"ל להוציא מהפרייתא דביום לא וגם אין זה שניף לפירושא דברייתא פלל נרש"י פרשן הוא ולא פסקו ולמה ליה לכתוב זה פלל דזה הוא דין בפני עצמו ואינו נוגע לפירושא דברייתא דאפילו אם נימא דגם ביום חייב ג"כ א"ש דברי הברייתא די"ל דלילה נקט לרבותא ואכן הדבר פשוט דלרש"י היה קשה קושית השאג"א דמאי ראיה מיייתי לעולא מברייתא זו דבעינו זביחה בשעת שמחה והטעם דליל ראשון פטור משום דאין לו במה לשמח ביין דבאמת קי"ל דיוצאין ידי שמחה ביין גם בזמן הבית וא"כ יש לו לשמח ביין וע"כ צ"ל משום דהוי גזה"כ דבליל ראשון פטור משום דאין שמחה לפניו ועכ"פ אין מזה ראיה לעולא ולכן השפיל רש"י לפרש דע"כ

הַךְ קָרָא לֹא מִיָּיֶרֶי רַק בְּשִׁמְחַת שְׁלֵמִים דְּהָא תְּרִי זִמְנֵי שְׁבַעַת יָמִים פְּתִיבֵי לְמַעַט שְׁמִינֵי [וְאִין ר"ל דְּהוּי תְּרִי מִיְעוּטָא מִמֶּשׁ דַּא"כ י"ל דְּאִין מִיְעוּט אַחַר מִיְעוּט אֱלָא לְרַבּוּת אֲכָן בְּאַמַּת קָרָא קָמָא אִיזְצִטְרִיף לְגוּפָא דְשְׁבַעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה חַג הַסְּנוּפוֹת דְּמַצָּנוֹת סְנוּפָה אִינוּ נוֹהֵג רַק ז' יָמִים וְעַלֵּיהּ קָאִי דְוִשְׁמַחַת בְּחֻגָהּ וּמִזֵּה אִינוּ מְוַכְרַח דְּבִשְׁמִינֵי אִינוּ נוֹהֵג שְׁמַחָה אֲבָל מְדַכְתִּיב פַּעַם שְׁנִית דְשְׁבַעַת יָמִים תַּחֲוּג וְגו' וְהֵייתּ אַף שְׁמַח ע"כ דְּבָא לְמַעַט יוֹם שְׁמִינֵי דַא"כ שְׁבַעַת יָמִים הַשְּׁנִי מְיוֹתֵר הוּא לְגַמְרֵי דְפְּשִׁיטָא דְעַל ז' יָמִים דְרִישָׁא קָאִי וְע"כ דְלֹא בָּא אֱלָא לְמִיְעוּטָא] וַא"כ אֲדַרְבֵּה דְכִינוּ דְאַרִישָׁא דְקָרָא דְשְׁבַעַת יָמִים קָאִי מִשְׁמַע דְשְׁמִינֵי לֹא וְהִכִּי אֲמַרִינוּ לְרַבּוּת וְלָכֵן מְוַכְרַח מִזֵּה דְהַרְבּוּי אִינוּ אֱלָא עַל לֵיל שְׁמִינֵי וְהַמִּיְעוּט הוּא עַל יוֹם שְׁמִינֵי.

וְאַמְנָם קִשְׂה ע"ז הָא אִיפָא ק"ו וְע"כ פְּנ"ל דְהַק"ו הוּא עַל מַצָּנוֹת שְׁמַחָה בְּיַיִן וְהַמִּיְעוּט הוּא עַל שְׁמַחַת שְׁלֵמִים וַא"כ מְוַכְרַח מִזֵּה דְקָרָא דְוִשְׁמַחַת בְּחֻגָהּ מִיָּיֶרֶי בְּשִׁמְחַת שְׁלֵמִים דְוּוּקָא וְשְׁפִיר מוֹכִיחַ מִזֵּה דְבְּעִינוּ זְבִיחָה בְּשַׁעַת שְׁמַחָה דַא"כ הֵיךְ מְסַתְּבַר טְפִי לְרַבּוּת לֵיל רַאשׁוֹן דְלֹא הוּי סְתִירָה לְפִשְׁטִיּוֹת דְקָרָא דְשְׁבַעַת יָמִים דְמִשְׁמַע דְשְׁמִינֵי לֹא וְע"כ דְבִלֵּיל רַאשׁוֹן א"א לְרַבּוּת דְבְּעִינוּ זְבִיחָה בְּשַׁעַת שְׁמַחָה.

וְשׁוּב רְאִיתִי לְהַגְאֹן מְלַבִּי"ם זַצ"ל בְּסִפְרֵי הַתּוֹה"מ שְׁהַרְגִישׁ ג"כ בְּסְתִירַת דְבְרֵי רַש"י ז"ל מְסוּפָה לְפִסְחִים וְכַתֵּב לִיִּשְׁב דְּבִפְסָחִים מְדַבֵּר לְעַנְיָן זְבִיחַת שְׁלֵמִים וְזֵה אִינוּ נוֹהֵג בְּיוֹם שְׁמִינֵי וּבְסוּפָה לְעַנְיָן שְׁמַחָה לְבַד בְּבִשְׂרָא שֵׁישׁ לוֹ מִיוֹם שְׁבִיעִי וּבְזֵה יוֹם שְׁמִינֵי כ"ש מְלִיל שְׁמִינֵי וְכו' וְכֵן דְעַל מַה דְתַנּוּ הַהֲלָל וְהַשְׁמַחָה שְׁמוּנָה פִּרְש"י לְאַכְוֹל בְּשֵׁר שְׁלֵמִים וּר"ל רַק לְאַכְוֹל וְלֹא לְזַבְחוֹת וּמִיִּשְׁב קִוְשֵׁיית הַתּוֹס' בְּזֵה עַכ"ל וְהֵיךְ דְבְרֵי תְּמוּהִים מְאוּד בְּזֵה דְאִטּוּ בְּיוֹם שְׁבִיעִי מְחַוְיָב דְוּוּקָא לְזַבְחוֹת ש"ש וְאַף דִּישׁ לוֹ שְׁלֵמִים מִיוֹם אֲתְמוּל זֵה וְנִדְאִי אִינוּ דְעִיקָר מַצָּנוֹת שְׁמַחָה אִינוּ אֱלָא בְּאַכִּילַת שְׁלֵמִים וְלֹא לְזַבְחוֹת אֱלָא דְאִם אִין לוֹ ע"כ מְחַוְיָב לְזַבְחוֹת וְתַדַּע דְהָא הַפְּהִיגִים יוֹצְאִין יְדֵי שְׁמַחָה בְּחֻטְאוֹת וְאַשְׁמוֹת וְאַף דְהַחֲטָאוֹת וְהַאֲשֵׁם הִבִּיאוּ הַיִּשְׂרָאֵל וְאֵעִפ"כ יֵצֵא הַפְּהִיגֵי יְדֵי מַצָּנוֹת שְׁמַחָה אֱלָמָא דְאִין הַחִיּוּב רַק הַאֲכִילָה וַא"כ מֵאִי נ"מ בֵּין ז' יָמִים לְשְׁמִינֵי דְאִם אִין לוֹ שְׁלֵמִים מִיוֹם ז' ע"כ מְחַוְיָב לְזַבְחוֹת גַּם בְּיוֹם שְׁמִינֵי דְהָא מְחַוְיָב לְאַכְוֹל וַא"כ לְעַנְיָן מֵאִי מִיְעוּט יוֹם שְׁמִינֵי: וְעוֹד דְבְרֵי תְּמוּהִים הַפְּלֵא וְפְלֵא דְלִפִּי זֵה לֹא יִתְכֵּן פְּלֵל פִּרְש"י דְפְּסָחִים הַנְּ"ל דַּכ' דַּע"כ דְהַרְבּוּי אִינוּ אֱלָא לְלֵיל שְׁמִינֵי דְהָא יוֹם אִימְעַט מְדַכְתּוּב תְּרִי זִמְנֵי שְׁבַעַת יָמִים וְלִפִּי דְבְרֵי דְהַמִּיְעוּט הוּא לְעַנְיָן זְבִיחָה א"כ לְאִיזֵה דְבַר בָּא לְרַבּוּת לֵיל שְׁמִינֵי יוֹתֵר מִיוֹם שְׁמִינֵי דְהָא בְּלִילָה לָאו זְמַן זְבִיחָה הוּא וְע"כ דְהַרְבּוּי אִינוּ אֱלָא דְאִם יֵשׁ לוֹ שְׁלֵמִים בְּיוֹם הַז' מִיוֹם הַשְּׁשִׁי דְמַצָּד מַצָּנוֹת שְׁמַחָה דְיוֹם ז' הֵיךְ יְכוּל לְצַאת בְּשְׁלֵמִים דְאַתְמוּל וַא"צ לְזַבְחוֹת פְּלֵל אֲבָל בֵּינוּ דְרִיבָה הַפְּתוּב לֵיל שְׁמִינֵי לְשְׁמַחָה ע"כ צְרִיף לְזַבְחוֹת בְּיוֹם הַז' פְּדִי שְׁיִהְיֶה יְכוּל לְאַכְוֹל בְּלִילָה וּבַכֵּה"ג גַּם מְשׁוּם יוֹם שְׁמִינֵי חֲזִיב לְזַבְחוֹת דְהָא לְכַה"פ מְחַוְיָב בְּאַכִּילָה וְאַפְּלוֹ אִם יִהְיֶה לוֹ לְאַכְוֹל בְּלִילָה פְּגוֹן דְיְכוּל לְצַאת בְּלִילָה בְּחֻטְאוֹת וְאַשְׁם מ"מ מְחַוְיָב לְזַבְחוֹת שְׁלֵמִים בְּשִׁבִיל יוֹם הַמְּחָר וַא"כ לֹא מְצִינוּ שׁוּם נ"מ בֵּין לֵיל שְׁמִינֵי לְיוֹם שְׁמִינֵי לְדַעְתּוֹ ז"ל וְלָכֵן מְחַוְיָרְתָא כַּמֶּש"כ לְעֵיל דְבִיוֹם שְׁמִינֵי אִינוּ מְחַוְיָב רַק בְּיַיִן וַא"צ לְזַבְחוֹת בְּיוֹם ז' בְּשִׁבִיל יוֹם ח' וְאַף דְבִלֵּא"ה צְרִיף לְזַבְחוֹת בְּשִׁבִיל הַלִּילָה מ"מ נ"מ אִם בְּלִילָה יְזַמִּין לוֹ אַחַר עַל שְׁלֵמִיּוֹ אוֹ דְהַבִּיא תוֹדָה בְּיוֹם הַז' שֶׁל חַג דְיְכוּל לְצַאת יד"ח שְׁמַחָה בְּהַ בְּלִילָה דְתוֹדָה נְאַכְלַת לְיוֹם וְלִילָה אוֹ דְהוּא פְּהֵן וְיְכוּל לְצַאת יד"ח בְּחֻטְאוֹת וְאַשְׁם (וְתוֹדָה דְנְאַכְלִין

ליום ולילה) אז א"צ לזבוח פלל ביום הז' לצורך יום שמיני משום דביום יכול לצאת ידי שמחה גם בינו והנלע"ד פתבתי בעז"ה: הלכות חנוכה סימן נב גרסינו בשבת (דף כ"א ע"ב) מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכתב הר"ן ע"ז ונ"ל לא למימרא שלא יהא רשאי להדליק קונדס זמן זה דשבת יוכיח שצריף להדליק קונדס שקיעת החמה לרבה דאמר בשלהי פרקין (דף ל"ד) דמשתשקע החמה הוי בין השמשות אלא עיקר מצוותה קאמר ואם רצה להקדים מקדים אבל מדברי בעל הלכות ז"ל נראה דדוקא נקט משתשקע החמה ובערב שבת נמי מדליק אחר שקיעה וכרב יוסף דאמר דמשתשקע החמה עד שהכסוף העליון והשנה לתחתון יום עכ"ל.

הנה פשוט דמש"כ דמדברי בעל הלכות ז"ל נראה דדוקא נקט משתשקע החמה היינו מדכ' הבה"ג בה' חנוכה והיכא דאדליק לה קונדס שקיעת החמה וכבתה קונדס שקיעת החמה הדר מדליק לה משתשקע החמה משום דאדלקה בלא זמנה עכ"ל ומדכ' דצריף להדליקה שנית ואף דאם הדליקה בזמנה קיי"ל דכבתה אין זקוק לה וכן מדכ' משום דאדלקה בלא זמנה מפל זה מוכח להדיא דס"ל דמשתשקע החמה דוקא ואינו יכול להקדים אבל מה שמסיים הר"ן דלדעתו בע"ש נמי צריף להדליק אחר השקיעה וס"ל כרב יוסף דבריו תמוהין דהרי מדברי הבה"ג אלו מבואר להדיא דאפילו בחול יכול להדליק מקונדס השקיעה רק דמצריף שתדלק לאחר השקיעה פשיעור ואם פבתה מקונדס צריף לחזור ולהדליקה אבל לא פבתה יוצא בהדלקה ראשונה דאל"כ הו"ל דאם הדליקה מקונדס צריף לכבותה ולחזור ולהדליקה בזמנה וא"כ נהי דבחול לכתחלה אין רשאי לעשות פן להדליקה מקונדס על סמך שיידלק אחר השקיעה פשיעור אבל בע"ש יכול לעשות פן לכתחילה פינו דיוצא בהדלקה זו וצ"ל לדעת הבה"ג דלא דמי לעששית שהיתה דולקת מע"ש דקי"ל דצריף לכבות במו"ש ולחזור ולהדליקה לפי מה דקי"ל דהדלקה עושה מצנה דשאני התם דלא הודלקה לשם מצנת נר חנוכה דהיום רק למצנת נ"ח דאמול [ועוד אפשר לומר דהתם מייירי דלא הודלק לשם נר חנוכה פלל ומיירי בעששית דנדלק להאיר בעלמא אבל אם נדלקה לשם נר חנוכה אפשר דא"צ לכבותה באמת אפי' אם הדליקה מאמול וצ"ע בזה] אבל בנד"ד דמדליקה לשם מצנת נ"ח דהיום שפיר יוצא בהדלקה זו ואף אם מדליקה קודה זמנה רק דיתן בו שמן שיידלק פשיעור אחר שקיעה ואין להקשות דא"כ היכי מדליקין בחנוכה שאין נמשכין אחר הפתילה בשבת פינו דלדעת בה"ג אם פבתה זקוק לה צריף לחוש לגזירה שפא יטה ועוד דלא יקנים המצנה דאולי תקבה ולא יהיה יכול להדליק מחמת איסור שבת דהא ליתא דממ"נ ליפא חששא דאם תקבה קונדס השקיעה הא מותר אז לחזור ולהדליקה דהא קונדס השקיעה עדיין יום הוא ואם תקבה אחר השקיעה שוב אינו מחוייב להדליק דכינון שדלקה רגע אחת אחר התחלת הזמן דהא קי"ל דכבתה אין זקוק לה וזה פשוט ונ"ל ראיה עוד דבה"ג סובר פן מהא דכ' הבה"ג דבע"ש צריף להדליק נ"ח מקונדס ואח"כ של שבת דאל"כ כפר קבלה עליה איסור שבת ואם נימא דס"ל כרב יוסף דמשתשקע החמה עד זמן שפני מזרח מאדימין הוא יום בלא"ה צריף להדליק נר חנוכה מקונדס דנר חנוכה מתחיל מיד משתשקע החמה ונר שבת עדיין יש לו פנאי עד שהכסוף התחתון וא"כ אפשר דראוי לאחר ש"ש אחר נ"ח דהא תנינא ובלבד שלא יקדים אלא ונדאי דס"ל כרבה דתיכף משתשקע החמה בהש"מ ונמצא דצריף להדליק שניהם קונדס שקיעה ולכן

הנצטרף לפרש דאיזה מהן גדליק תחילה ודע דנ"ל דאם האשה מדלקת הנרות מודה הבה"ג דנ"ח הוא אח"כ דהא הוא לא קיבל עליו שבת ומיהו נ"ל דכינן דהאשה יוצא בנ"ח ע"י הדלקת האיש נמצא דהוא שלוחו של אשתו וכינן דהיא פבר קיבלה עליה שבת אסור לה לעשותו שליח למצנת נ"ח דלא גרע מאמירה לנכרי דאסור ואפילו בבהש"מ אסור אמירה לנכרי וכמש"כ הרע"ב בסו"פ במה מדליק ו ומיהו י"ל דבהש"מ שאני דהוי ספק סקילה משא"כ בקבלת שבת דאינו מןטל עליו רק מצנת עשה של תוס' שבת ובאיסור עשה אפטר דלא גזרו על השבות דהא בבהש"מ גופא איכא פלוגתא בגמ' אי גזרו על השבות או לא וא"כ הבו דלא לוסוף עלה ובפרט במקום מצנה וצ"ע בזה ובעיקר דברי הבה"ג דס"ל דאף דמצנתה משתשקע החמה מ"מ יכול להדליקה מקודם רק שתדלק אחר השקיעה ויוצא בהדלקה זו נ"ל להביא ראיה לדבריו ממס' סופרים פ"כ דאיכא התם וז"ל מצנת הדלקה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכו' ואם הדליקו ביום אין ניאותרין הימנו והנה פ"י הפשוט דאף אם הדליקו ביום קודם זמנה מ"מ אסור להשתמש לאורה אף קודם זמן הדלקה דלא דמי לאחר זמנה מ"מ תמוה דהא א"ר אמר ואם הדליקו ביום הא באמת אסור להדליק ביום ואם עבר והדליק אינו יוצא בהדלקה זו ואם דר"ל בע"ש הו"ל לומר ובע"ש דמדליק ביום מ"מ אין ניאותרין ממנו ולכן מזה יצא לו לבה"ג ז"ל דבדיעבד אם הדליקו קודם זמנו יצא וא"צ לכבותה ולשהדליקה שנית אף דהדלקה עושה מצנה מ"מ אינו מעכב שתהא תחילת הדלקה בזמנה רק שתהיה דולקת בזמנה משקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק: ונראה דאף דעת הרב אלפס ז"ל פן מדכ' גבי דין דהדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום הטעם משום דהרואה אומר לצרכו הוא דנקט לה ולכאורה תמוה דהא זה הטעם הנצטרף לומר בגמ' למ"ד דהנחה עושה מצנה אבל לדין דקי"ל דהדלקה עושה מצנה בלא"ה אינו יוצא משום דהדלקה במקומו בעינו וכ"כ באמת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' חנוכה הלכה ט' הטעם השום דהדלקה במקומו בעינו ואכן הדבר ברור דרבינו הרי"ף ז"ל נמשך בזה אחר דברי בה"ג דסבר דאף דזמנה משקיעת החמה מ"מ אם הדליקה ביום נמי יוצא דלא בעינו הדלקה בזמנו בדיעבד וא"צ לכבותה והוציא מזה הרי"ף דה"ה לענין הדלקה במקומו דג"כ אינו מעכב דהכלל בדינו דא"צ לכבותה רק אי לא הודלק לשם חנוכה כמו בעששית אבל בהודלק לשם חנוכה בין שהדליקו שלא בזמנו ובין שהדליקה שלא במקומו הפל יוצא בדיעבד פנין שאח"כ היא דולקת במקומה הראוי ובזמנה הראוי והלכך הנצטרף לומר טעמא אחרניא משום דהרואה יאמר דלצרכו הוא דאדלקה ולפיכך אפילו הנחה אח"כ במקומה הראוי ודלקה פשיעור מ"מ ליכא היפרא דהיא נר חנוכה דהרואה יאמר דהנחה שם לתשמישו פנין שהדליקה בבית.

ונה אינו שייך לומר דאם הדליקה קודם זמנה נמי יאמרו דלצרכו הוא דאדלקה דהא ליכא פנין דמדליקה בחול במקומה הראוי לא שייך פלל דיאמרו וכו' דאם איתא דלצונכו הדליקה בביתו הנה מדליק ומדהדליק' בחוץ הרי דלא הדליק' לצונכו ופשוט הוא ואף דמתחילה הנה סובר הגמ' הטעם משום דהדלקה במקומו בעינו היינו פל זמן דלא ידע הך סברא דהרואה יאמר ע"כ הנצטרף להך סברא דהדלקה במקומו בעינו אבל לבתר דסברי הך סברא דהרואה וכו' אנדא, לה סברא הראשונה לגמרי וכמו דלא בעינו הדלקה בזמנה ה"נ לא בעינו הדלקה במקומה.

וּבְרַמְב"ם ש"כ' לַהֲטַעַם דְּהַדְלָקָה בְּמִקוּמוֹ בְּעֵינָיו לְשִׁיטתוֹ אֲזַיֵּל כ' בַּפ"ד הַלְכָה ה' דְּאִין מְדַלִּיקִין גַּר חֲנוּכָּה קוֹדֵם שְׁתַּשְׁקַע הַחֲמָה אֲלֵא עִם שְׁקִיעַתָּהּ לֹא מְאַחְרִין וְלֹא מְקַדְמִין הָרִי דְלֹא ס"ל כַּהֲבֵה"ג מִדְּכ' לֹא מְאַחְרִין וְלֹא מְקַדְמִין מִשְׁמַע דְּשִׁנְיָהּוֹן שְׁוִין בְּדִינָא דְכִמּוֹ לְעֵנָן אִין מְאַחְרִין אִם אִיחָר אַף בְּדִיעְבַּד אִינוּ יוֹצֵא כְּמוֹ דְּמִסְיָיִם שְׁם עֶבֶר הַזְּמַן הַזֶּה אִינוּ מְדַלִּיק ה"נ בְּהַקְדָּים אִינוּ יוֹצֵא בְּהַדְלָקָה זוֹ אֲלֵא צְרִיף לְכַבּוּתָהּ.

וְנִרְאֶה שְׂיִצְאָה לּוֹ לְהֶרְמַב"ם ז"ל זֶה מִמַּעֲשֵׂה דְרַב יוֹסֵף בְּשַׁבַּת וַדָּף כ"ג) דְּאִמְרִינוּן שְׁם דְּבִינְתָהּ דְּרַב יוֹסֵף הָיָה מְאַחְרָה וּמְדַלִּיקָהּ וְכוּ' סִבַּר לְאַקְדוּמָה אָמַר לָהּ הֵהוּא סָבָא תְּנִינָא וּבִלְבַד שְׁלֵא יַקְדִּים וְשְׁלֵא יֵאָחַר וּמְפָרֵשׁ לָהּ רַבִּינוּ דְקָאִי אֲנָר חֲנוּכָּה דְאִי אֲנָר שַׁבַּת לֹא הוּא הַנּוֹמָרָף רַב יוֹסֵף לְהִבִּיא רְאָיָה מְקָרָא דְלֹא יִמִּישׁ תְּיַפּוֹק לָיָה דְאָסוּר לְהַדְלִיק אַחַר הַשְׁקִיעָה דְהָא סָפֵק חֲשִׁיכָה אִין מְדַלִּיקִין אֶת הַנְּרוֹת אֲלֵא ע"כ אֲנָר חֲנוּכָּה קָאִי וְהָא דְלֹא הַדְלִיק בְּעֵצְמוֹ הֵינּוּ מִשּׁוּם דְּרַב יוֹסֵף הָיָה סוּמָא וְלָכֵן הַדְלִיקָה אֲשֶׁתּוֹ בְּשַׁבִּילוֹ וְזֶה סִייעָתָא גְּדוּלָּה לְדַעַת הַמְּהַרְש"ל בְּתַשׁוּבָה בְּסִימָן ע"ז ש"כ' שְׁם דְּסוּמָא אִינוּ חֲתִיב בְּגַר חֲנוּכָּה מִשּׁוּם דְּמֵאָחַר דְּמִצְוַת נ"ח הוּא לְפָרְסָם הַגָּס וּבְסוּמָא עֵצְמוֹ אִינוּ שְׂיִיף פִּירְסוּם מִמִּילָא גַם לְאַחְרִים אִינוּ מְחַוֵּיב לְפָרְסָם וּמְסִיק אַף אִם גִּימָא דְחֲתִיב מ"מ אִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁתּוֹ מְדַלִּיק בְּשַׁבִּילוֹ אֲבָל לֹא הִבִּיא רְאָיָה לְדַבְּרֵי אֲבָל לְפִי מִש"כ יֵשׁ לְהִבִּיא רְאָיָה מִמַּעֲשֵׂה דְרַב יוֹסֵף הַנְּ"ל לְפִי פִּירוּשׁ הֶרְמַב"ם ז"ל הַנְּ"ל וְדו"ק וְכֵן שְׁמַעְתִּי זֶה יוֹתֵר מְאַרְבָּעִים שָׁנָה מִמֵּר אַחֲזִי הַגָּאוֹן מו"ה בְּצַלְאֵל הַפְּהוֹן זצ"ל שְׁרָצָה לְפָרֵשׁ כֵּן בַּד' הַגַּמ' אֲבָל לַע"ד דְּכֹן פִּי הֶרְמַב"ם בְּלִי סָפֵק וּלְפִי זֶה ג' שִׁיטוֹת בְּדָבָר שִׁיטַת הָרִי"ף וְהַבַּה"ג דְּזַמְנָה לְכַתְּחִלָּה מִשְׁתַּשְׁקַע הַחֲמָה וְכוּ' אֲבָל מ"מ לְעֵנָן דִּיעְבַּד אִינוּ מְעַכְבִּי רַק שְׁתַּהֲא דוֹלְקַת בְּאוֹתוֹ זְמַן אֲבָל הַהַדְלָקָה בְּעֵצְמָהּ אִינוּ מְעַכְבִּי בְּדִיעְבַּד אִם הַדְלִיקָה בְּיוֹם וְאִין צְרִיף לְכַבּוּתָהּ אֲבָל לְשִׁיטַת הֶרְמַב"ם ז"ל צְרִיף לְכַבּוּתָהּ וּבַע"ש דְּמְדַלִּיק קוֹדֵם הוּא מִשּׁוּם דַּא"א בַּע"א וְהָיָה תְּקַנְתָּ חֲכָמִים כֵּן דַּבַּע"ש יְדַלִּיק מְקוֹדֵם וְיוֹצֵא בְּזֶה וּנ"מ בֵּין ב' הַשִּׁיטוֹת אִם הָיָה אֲנוּס וְצְרִיף לְצִאת לְדָרָף אִם יָכוֹל לְהַדְלִיק בְּיוֹם לְהֶרְמַב"ם אִינוּ יָכוֹל לְהַדְלִיק וּלְהָרִי"ף מוֹתֵר דְּהוּי בְּדִיעְבַּד.

וְשִׁיטָה שְׁלִישִׁית לְהָר"ן הַנְּ"ל דְּשִׁקִיעַת הַחֲמָה לֹא וְנוֹקָא דַּה"ה דִּיכוֹל לְהַדְלִיק מְקוֹדֵם וַא"כ א"צ פְּלֵל שְׂיִדְלַק בְּשִׁיעוּר אַחַר הַשְׁקִיעָה. וְדַע דַּמִּש"כ הָר"ן לְדַעַת בַּה"ג דַּבַּע"ש ג"כ יְדַלִּיק אַחַר הַשְׁקִיעָה כְּרַב יוֹסֵף תְּמוּזָה לִי דַּא"כ תַּקְשָׁה עַל רַבָּה דְּהָאִיף יִתְרַץ הַבְּרִייתָא זוֹ דְּהָא ס"ל דְּתִיכָף אַחַר הַשְׁקִיעָה הוּא בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת וְהָאִיף מְדַלִּיק אַחַר בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת וְהַדְּבָר צַע"ג אֲכֹן לְפִי מִש"כ בַּפִּי דְבָרֵי בַּה"ג א"ש בַּע"ז"ה: סִימָן נג רְאוּי לְבָרֵר מַה דְּנִהְיָ עַכְשָׁיו דְּמְדַלִּיקִין בַּבַּהֲכַנ"ס וּבְבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת נ"ח גַּם בְּבִנְיָן בְּעַת תְּפִילַת שְׁחִירִית דְּמֵאִין יֵצֵא מְנַהֵג זֶה דְּבִשְׁלָמָא מַה שְׁמְדַלִּיקִין נ"ח בַּבַּהֲכַנ"ס וּבַבַּהֲמ"ד בְּלִילָהּ כְּפָר הוֹבָא מְנַהֵג זֶה בְּבַעַל הָעֵיטוּר בְּהַלְכוֹת חֲנוּכָּה וּבְכָל בּוֹ וּבַהֲגָתָה הַסְּמ"ק ס' רַע"ט וּבַטוּר ס' תַּרַע"א וּכְבָר כְּתִב הַפֵּל בּוֹ הַטַּעַם שֶׁהוּא לְהוֹצִיא מִי שְׂאִינוּ בְּקִי גַם כִּי הוּא הַיְדוּר הַמְּצָנָה וּפְרָסוּם הַגָּס וְזָכַר לְמַקְדָּשׁ עַכ"ל וְהַב"י שְׁם בַּס' תַּרַע"א כְּתִב טַעַם מִשְׁמִיָּה דְּנִפְשָׁיָה שְׁתַּקְנוּ כֵּן מְפָנִי הָאוּרְחִים שְׂאִין לָהֶם בֵּית לְהַדְלִיק בּוֹ וְכִמּוֹ שְׁתַּקְנוּ קִידוּשׁ בַּבַּהֲכַנ"ס מִשּׁוּם אוּרְחִים דְּאֲכָלוּ וְשָׁתוּ בְּבִי כְּנִישְׁתָּתָא וְכָתֵב ע"ז וְכ"כ הַפְּלָפוֹ וְתַמְהַנִּי דְּהֵלֵא הַפְּלָפוֹ לֹא הַזְכִּיר פְּלֵל טַעַם זֶה וְגַם עֵיקַר הַטַּעַם ש"כ הַב"י יֵשׁ לְדַקְדָּק דַּמְמ"נ אִם הָאוּרְחִין דְּרִין בְּאַכְסֻנְיָא בְּבֵית אַחַד שְׂיֵשׁ שְׁם בַּע"ב שְׁמְדַלִּיק נ"ח הָרִי צְרִיכִין לְהַשְׁתַּתֵּף בְּפָרִיטֵי עִם הַבַּע"ב כְּפִדְאִמְרִינוּן

בשבת ודרף כ"ג) והובא להלכה בטוש"ע בסימן תרע"ז ובנודאי אין יוצאין בזה ששומע
בבהכ"נ ואם הן דרין בהדרים שהן סמוכין לבהכ"נ וכמו שמיירי בקידוש [וכמו שכ'
התוס' בפסחים (דרף ק' ד"ה דאכלו) ע"ש] א"כ נראה שמתנייבין להדליק בפני עצמם
דקא מבואר שם בטוש"ע דאם יש לו פתח פתוח לעצמו אינו יוצא במה שישפתתה עם
בעה"ב אלא צריך להדליק בפתחו ואולי דמיירי דהדרים שאצל הבהכ"נ אין להם פתח
אחר לחוץ רק נכנסין ויוצאין שם דרף פתח הבהכ"נ ולחוק.

גם מה שכ' הפל בו שהוא להוציא מי שאינו בקי יש לדקדק דע"כ ר"ל דאינו בקי לברך
וא"כ היאך יוצא בהדלקה שמדליקין בבהכ"נ הא יכול להדליק בעצמו ולבקש מבקי
שירכה בשבילו וכמו בכל הברכות דקיי"ל דסופר מברך ובור יוצא וצ"ע [ונה אין לומר
דתקנו זה להוציא בזה לעני שאין לו שמן להדליק דקא לימא דקא אפי' עני המתפרנס
מן הצדקה מחוייב למפנר פסותו וכן דחה בשו"ת הריב"ש בס"י קי"א והביא ראיה מהא
דאין מקדשין בבה"נ בליל פסח ע"ש] ועוד כתב הב"י שם טעם שלישי בשם הריב"ש
ז"ל בתשובה סי' קי"א שהוא מנהג ונתיקין משום פרסומי גיטא פינו שצ"ע וכו' יכלין
לקיים המצוה פתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ וכו' ע"ש ופשוט דכל הנה
תלתא טעמי לא שייך בהדלקה דבוקר ומצוה לבקש וליתן טעם לזה.

ועלה בדעתי דאולי יצא המנהג כדי לצאת דעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דגם בפוקר הנה צריך
להדליק גרות המנורה אם מצאן פבויות וע"ז כ' קרא בפוקר בפוקר בהטיבו את הנרות
וכמו שכ' בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה י' וי"ב וז"ל שם דישון המנורה והטבת
הנרות בפוקר ובין הערבים מ"ע וכו' מהו דישון המנורה כל גר שפכה מסיר הפתילה
וכל השמן שפנר ומקנחו וכו' ומדליק גר שפכה והדלקת הנרות היא הטבתם וגר שמצאו
שלא פכה מתקנו עכ"ל [וע"פ דבריו ז"ל א"ש מה שלא כתב קרא בלשון צווי דבבוקר
בפוקר ייטיב את הנרות אלא בהטיבו דמשמע דעיקר הטבה אינו מצוה חיובית ורק דבא
ליתן זמן הקטרה דהוא בעת הטבה ולדעת הרמב"ם גיטא דכיון דהוה הטבה דקרא היינו
הדלקה וזה באמת אינו מצוה חיובית בכל יום דקא אסמךאן דלוקות א"צ לכבותן ולחזור
ולהדליקן וא"צ רק לתקן הפתילה משא"כ מבפוקר צריך לכבותן ולחזור ולהדליקן ולכן
פתיב יצרוך אותו אהרן וגו'] ונ"ל להביא קצת ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל מלשון הש"ס
דשבת (דרף כ"א) דאמר שלא מצאו אלא פה אחד וכו' ולא הנה בו להדליק אלא יום אחד
וכ"ה הלשון במג"ת פ"ק ט' ולכאורה הא מצות הדלקת המנורה הוא מערב עד בוקר
ולא ביום וא"כ טפי הו"ל לומר דלא הנה בו להדליק רק לילה אחת אלא נודאי פדעת
הרמב"ם ז"ל דגם בפוקר הנה צריך להדליק כל הז' גרות אם מצאן פבויות וא"כ הנה
נמשך באמת ההדלקה כל המעל"ע.

ועפ"ז עולה נכון המנהג להדליק בבהכ"נ גם בפוקר משום דבמנורה גמי הנה גיפר הגס
גם בפוקר בעת הטבה דלא הנה בו רק להדליק ולהטיב רק ליום אחד והדליקו בו
שמונה ימים [נהא דאין מדליקין בבית בפוקר היינו משום דביום ליכא פרסומי גיטא
פלל דשרגא בטיהרא מאי אהני אבל בבהכ"נ דהוא מקדש מעט שפיר נכון להדליק
במנורה נ"ח כדי לעשות זכר לגס דהטבה וכן המנהג בכמה פתי פנסיות להדליק גר תמיד
שדולק תמיד בלי הפסק כדי לעשות זכר לגס של גר מערבי שלא פכה לעולם בזמן

שמעון הצדיק וכן מצאתי בס' נתיבות עולם להגאון מוהר"ש גלאנטי זצ"ל על ספר קיצור הסמ"ג שחיבר הסמ"ג בעצמו במצוה קצ"ג שהביא מנהג הזה להדליק נר תמיד ע"ש.

ואמנם לא הזכיר הטעם שהוא זכר לנר מערבי וע"ש עוד שהביא שם סמוכין לדעת הרמב"ם ז"ל דגם בפוקר היה הדלקה מהש"ס דמנחות (דף פ"ח) ע"ש [וקצת יש ליישב בזה גם קושיות הב"י שהקשה בסי' תר"ע דהלא ביום הראשון לא היה גם כלל דהרי היה בו להדליק ליום אחד מיהת [ונקעת יצא לאור הדפוס ספר האשכול להר"א אב"ד זצ"ל חותנו של הראב"ד ז"ל ומצאתי שגם הוא ז"ל העיר בקושיות זו וכתב דלפי גי' השאלות בפי' נישלח שלא היה בו להדליק אפי' יום אחד א"ש דלפי' גירסא זו ביום הראשון נמי היה גם כן העיר בתי' זה הגאון מהרי"ב ז"ל בספרו שאילת שלום על השאלות שם ומה שהעיר ע"ז הגאון האמיתי אב"ד דוואלאזין נ"י בספרו הנחמד העמק שאלה דהלא בשאלות גופא פתוב מקודם דהוי ביה שיעורא יומא חד יבואר בסמוך תי' לזה א"ה].

ואכן לפי דעת הרמב"ם ז"ל הנ"ל לק"מ דגם שהיה בו להדליק לילה אחת מ"מ לא היה בו שיעורא להדליק גם בפוקר ונעשה גם בהדליקו גם בפוקר ונמצא דהיה גם ביום ראשון.

וגם לפ"ד שאר המפרשים ז"ל החולקים על הרמב"ם ז"ל וס"ל דבפוקר לא היה הטבה בלבד ולא הדלקה מ"מ ב' גרות המזרחיות בנודאי היה צריכין להדליקו אם מצאן פבויות וכמו דתנו בהדיא בתמיד פ"ג משנה ט' דאם מצאן שפכו מדשנן ומדליקו מן הדולקים והיינו לאחר שמת שמעון הצדיק שפטל הגס של נר מערבי וכמו שכתבתי לעיל בסימן א' באריכות בעז"ה וא"כ במעשה דחננכה שפכר מת שמעון הצדיק זמן רב מקודם ונר מערבי פעמים דולק ופעמים פכה והיה צריכין להוסיף שמן בב' גרות המזרחיות ולהדליקן כשנמצאו פבויות וא"כ שפיר היה גם ביום הראשון.

ואם נימא דבעת שאירע הגס של חננכה חזר הגס של נר מערבי למקומו כמו שהיה בימי שמעון הצדיק ולא היה צריכין אז להוסיף שמן בנר מערבי רק היה דולק בגס א"כ בנודאי ראוי לקבוע יו"ט על הגס שהוא שחזר גם של נר מערבי למקומו ובין כף וכף שפיר קבעו להדליק נ"ח גם ביום הראשון דממ"נ היה גם ביום הראשון או דהיה גם בנר מערבי עצמו או דהיה גם בפוקר דלא היה בו אלא להדליק כשיעור לילה אחת והדליקו ממנו גם ביום לב' גרות המזרחיות ואין להקשות דאפתי לא שייך להדליק בלילה השנייה לכו"ה בכסליו דהא הגם לא היה ניכר רק בפוקר בעת הדלקת ב' גרות המזרחיות דזה אינו קושיות דהא בחודש כסלו הלילה יותר גדולה מהיום וכיון דלא היה בו אלא להדליק יום אחד קצר של חודש כסלו נמצא דגם לילה אחת לא היה מספיק והיה ניכר הגס גם בלילה גופא: ועפ"ז נ"ל לומר דגי' השאלות בפי' מקץ שאילתא כ"ו דגריס ולא היה בו להדליק אפי' יום אחד אינו סתירה לגי' הש"ס וכן בשאלות גופא דאיתא מקודם דהוי ביה שיעורא ליומא חד כנונה אחת לב' הגי' דלגי' השאלות הפנונה דלא היה בו להדליק אפי' יום א' שלם דהיינו כשיעור מעל"ע רק דלא היה בו כשיעור לילה בינוני של י"ב שעות או כשיעור יום בינוני.

אמנם בגי' הש"ס הפנונה דלא הנה בו להדליק רק שיעור יום בלי לילה ונמצא דהפל עולה לכנונה אחת: ועפ"ז יש ליישב התמיהה הגדולה המפורסמת שעמדו עליה כל ארי המפרשים ז"ל דהלא טומאה הותרה בציבור בכל טומאת מגע ולמה הוצרכו לנס הלא היו יכולים להדליק בשמן טמא [ומה שכ' הפרי חדש ז"ל באו"ח בסי' תע"ר דלא הותר רק ט"מ ולא טומאה היוצא עליו מגופו.

הנה דבריו תמוהים דזה אינו שייך רק בכהן או בבועלים שהם זבין ומצורעים לא הותר להם אפילו בציבור אבל בשמן שנגעו בזב או בשאר טומאה היוצא עליו מגופו פשוט דאין נ"מ כלל דהלא אידי ואידי בין שנגעו בט"מ ובין שנגעו בזב אינו אלא טומאת מגע ומה בקדו שנגעו בטומאה היוצא מגופו מ"מ בהם אינו אלא מגע טומאה וכבר השיג עליו הגאון בעה"מ העמ"ש שם] ובהקדא גרסי' בתו"כ גבי הדלקת המנורה גופא בפ' אמור מערב עד בוקר וכו' תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה ע"כ.

ופסקו הרמב"ם ז"ל להלכה בפ"ג מה' תמידין ומוספין הלכה י' וז"ל שם והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבות שקבוע להם זמן שנאמר להעלות נר תמיד ע"כ וא"כ היא עביד רחמנא ניסא על מגן ובשלמא למ"ד דטומאה דחוייה היא בציבור וכל פמה דמצי לאהדורי אטהרה מהדרין ניחא אבל למ"ד דטומאה הותרה היא בציבור ואפילו אי איכא טהורים בהוא בית אב עבדי נמי טמאין קשיא טובא ותי' של המפרשים ז"ל ידוע ובכל תירוץ אינו יוצא מן הדוחק: אכן להנ"ל לק"מ והוא בהקדמ דין חדש דנלע"ד בהדלקת הנרות של בוקר לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל ז"ל דהיינו הטבה דכתיב בקרא משום דאינו צריך להדליק רק אם מצאו שפכה אז מדשנו ומסיר הפתילה והשמן ומדליקו אבל אם מצאו דולק מניחו כמות שהוא ובמק"א יבואר פי' דברי המשנה ע"פ דעתו של הרמב"ם אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה וטעמי ונימוקי הוא משום פניו דעיקר הלימוד דמיניה ילפינו דהדלקת הנרות דוחה שבת וטומאה הוא מדכתיב לפני ה' תמיד יעו"ש בפתוב דארבעה פעמים תמיד כתיב בקרא חדא בפ' ואתה תצוה וג' בפ' אמור ובמקום אחר יבואר א"י"ה דלמה צריך לכל הני תמידין דכתיב בקרא] ונהרי בהטבת הנרות דבוקר לא מצינו דכתיב בו תמיד וא"כ מניין לנו דדוחה שבת וטומאה ואין לומר דילפינו מהדלקה דלילה דהא ליתא דמלילה ליכא למילף דהתם חובה וכהו סברא מצינו במכות (דף כ"א) דמשו"ה חרישה לצורך עומר לא דחי שבת משום דמצא חרוש אינו חורש משא"כ קצירה דאפילו אם מצא קצור מ"מ צריך לקצור בשביל העומר לכן דחי שבת וכמו דמבואר במכות (שם ע"ב).

וא"כ הדלקה דבוקר נמי דאינו מחוייב רק אם מצאן כבויות ולכן לא פתוב בלשון חיוב רק בהטיבו והיינו אם יצטרף להטיב] לא דחי שבת וכמו שפכתתי לעיל בעז"ה. והלכך נ"ל דבשבת לא הנה רק הטבה בלחוד והיינו שהנה מטיב ומדשן את הפתילות ומשליכן לחוץ ואף שבוזה יש ג"כ איסור מוקצה מ"מ אין שבות במקדש אבל הנה צריך להניחן קשהו כבויות וכן לא הנה דוחה טומאה.

ועפ"ז נסתלק לגמרי התמיהה הנ"ל דשפיר הנה צריכין להנס פדי לקיים מצוות הדלקה דבוקר דאז לא דחי טומאה. ועפ"ז עולה לנו דקדוק לשון הש"ס והמג"ת דאמרו לא היו

בו להדליק אלא יום א' אשר פבר הערנו לעיל דהיה צ"ל אלא לילה אחת וכבר כתבנו לנישב.

אכן לפי מש"כ א"ש בלא"ה והיינו משום דבאמת דלצורך הדלקת הלילה היה להו שמן הרבה להדליק משום דדחי טומאה והיו יכולין להדליק בשמן טמא אבל לצורך הדלקת היום לא היה להם להדליק רק ליום אחד והלפך הוצרכו לגס ושפיר דקדק הגמ' וכתב אלא ליום אחד יום דייקא דלגרות דלצורך הלילה לא היו צריכין פלל.

ובזה נתנישב ג"כ מה דלא הוצרכו לגס לשמן של חביתין ונספי התמיד ונהי דלנספי התמיד לא קשיא כ"כ דמנחתם ונספיהם אפילו מפאן לאחר עשרה ימים היו יכולין להמתין עד שיטתרו את עצמן ויוציאו שמן טהור מחדש אבל מחביתי כה"ג בנדאי תמוה טובא דזמנו קבוע בכל יום ויום ולא היו יכולין להמתין ודוחק לומר דלא טמאו רק השמנים של שמן זית וזו מאותן הצריכין למנוחה אבל שאר שמנים דאינו זך וכתית נשאר טובא שלא טמאו דמאי פסקא אכן להנ"ל לק"מ משום דבבבית כה"ג ונספי התמיד היו יכולין להקריב בשמן טמא באמת דביה פתיב נמי תמיד דכתיב שם סולת מנחה תמיד וכן בנספין נמי דוחה טומאה כמו בהקרפן עצמו כמו שמבואר בתמורה ברפ"ב והלפך לא הוצרכו לגס רק לצורך הדלקת המנוחה של יום בלבד.

ואגב דאיירי בדין הטבה והדלקת המנוחה ראיתי לכתוב בכאן לענין מה שפכתתי לעיל בסיון א' דף ג' לנישב דברי המ"ל ז"ל בפ"ג מה' תמידין ומוספין הלכה י"ב שכתב שם בשם התוס' דיומא (דף נ"ט) דדישון המנוחה ודישון מזבח הפנימי לא בעי בגדי כהונה ותמיהתי שם דחידא דהא בתוס' שם לא הוזכר פלל דישון המנוחה רק דישון מזבח הפנימי אף זה י"ל דמסתבר ליה להמ"ל דמסתברא דדינייהו שנה דבכל מקום תני להו בהדדי אבל הדבר תימה דבמשנה דזבחים (דף ק"ב) מפורש אדרבה בהדאי דפסולה בזר ובמחוסר בגדים רק דאם היטיב זר את המנוחה או פהו מחוסר בגדים אינו חייב מיתה וכתבתי לתרץ ע"פ דברי הרמב"ן ז"ל במלחמות פ"ב דיומא דהטבה לחוד ודישון המנוחה לחוד ע"ש וכעת ראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מה' ביאת מקדש הלכה ה' דזר שהטיב את הגרות אף שעבודתו פסולה והיה לוקה מ"מ אינו חייב עלה מיתה משום דהוי עבודה שיש אחריה עבודה ואינה עבודה תמה ובהלכה ח' כתב דאם דישון זר מזבח הפנימי והמנוחה ג"כ אינו חייב מיתה משום דהוי עבודת סילוק [וע"ש בכ"מ דכ' שכן מצא מוגה בקצת ספרי רבינו ע"ש] וא"כ שמעינן מד' רבינו הגדול ז"ל בב' הלכות אלו תרתי חדא דס"ל ג"כ פדעת הרמב"ן ז"ל דדישון המנוחה והטבה תרתי מילי גינהו דדישון היינו להסיר השמן והפתילה ישנה וס"ל לרבינו ז"ל דזה מקרי גמר עבודה ואף דצריף להטיב אח"כ הגרות והיינו ליתן שמן ופתילה חדשה מ"מ כיון שהיא ענין אחר שלא מעין הדישון דהדישון הוא עבודת סילוק והטבה הוא עבודת מתנה ולכן סבר דנחשב לגמר עבודה והטעם דפטור ממיתה משום דהוי עבודת סילוק] והטבה הוא ליתן שמן ופתילה חדשה ואף דהוי עבודת מתנה מ"מ פטור ממיתה משום דהוי עבודה שיש אחריה עבודה דהיינו ההדלקה ואזיל לשיטתו דס"ל דגם בפוקר היה צריף להדליק ונ"ל ראיה קצת לדברי רבינו ז"ל מהסוגיא דיומא (כ"ד ע"ב) דמקשה שם זר שנתן פתילה לחייב איפא נתינת שמן נתן שמן לחייב איפא הדלקה וכו' ע"ש הרי דהיה הדלקה גם בפוקר

מדקרי ליה עבודה שיש אחריה עבודה דבשביל הדלקה דלילה אין סברא דמקרי הטבה דבוקר עבודה שיש אחריה עבודה פינו דבפוקר פבר נגמר העבודה אלא ונדאי פדעת הרמב"ם ז"ל דגם בפוקר הנה צריך להדליק ומיהו יש לדחות דמ"מ הוי צריך להדליק בפוקר לגר מערבי מיהת.

ועכ"פ שמעינן מדברי רבינו ז"ל אלו דגם דישון המנורה פסולה בנר ובעי בגדי פהונה ודלא כמו שכ' המ"ל ז"ל בשם התוס' והדבר צ"ע. ואגב ראיתי לתמוה מש"כ הכ"מ שם בשם הריטב"א ז"ל להקשות על הרמב"ם ז"ל במה שכ' בהדלקה מותר בנר אפילו לכתחילה דהא כתיב בפ' בהעלותה דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלותה את הנרות [ואין להקשות דטפי הו"ל להביא מקרא דפ' תצוה דכתיב שם בהדיא יערוך אותו אהרן מערב עד בוקר והוא מוקדם בפתוב לקרא דפ' בהעלותה ועוד דעל זה לא יתכן תירוצו שם דלהכי לא אפקי קרא בלשון חיוב דבר אל אהרן ויעלה את הנרות וכו' דהרי אדרבה בפ' תצוה כתיב בהדיא בלשון חיוב יערוך אותו אהרן ונ"ל דמשום דהתם יש לפרש דיערוך לא קאי אהדלקה רק אסידור המנורה והיינו להניח הנרות במנורה וכמו שפרש"י ביומא שם משום דבפוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנס אפרו יפה וחזור ומניחן במנורה וזהו באמת עבודה הוא ובעי פהונה ומה שלא הביא הרמב"ם ז"ל זה דסידור המנורה הוי עבודה ופסולה בנר היינו משום דהוא ז"ל אגיל לשיטתו דפסק בפ"ג מהלכות בית הבחירה הלכה ז' דהנרות היו קבועים בקנים ולא זזין משם לעולם והיינו משום דפסק פתחמים במנחות (דף פ"ח ע"ב) דס"ל דגם הנרות פאו מן הפפר ע"ש.

וא"כ ע"כ הא דאמרין דנר שסידר את המנורה ליחייב היינו אליבא דר' נחמיה במנחות שם דס"ל דהנרות לא היו קבועין במנורה ולא אליבא דהילכתא היא] ותי' דלהכי לא אפקי בלשון חיוב דבר אל אהרן וכו' ויעלה לומר דלאו עבודה היא לחייב עליה מיתה בנר ולכאורה תימה דהא משמע דבא לתרץ דברי הרמב"ם ודרי רבינו סובר דמותר לכתחילה בנר ונראה דדברי הריטב"א סוכבים והולכים להקשות על דברי הש"ס גופא דלמה לא נחשב הדלקה לעבודה שיהיה הנר חייב עליה מיתה וס"ל להריטב"א באמת פדעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם דגם הדלקה אסור בנר ורק דליכא מיתה ולכן יש לתמוה על הכ"מ דלענין מאי הביא דעת הריטב"א פאן על דברי רבינו פינו דחולק עליו וצ"ע ומיהו פשטיות לשון הגמ' דאמרה בהדלקה לאו עבודה היא משמע דמותר בנר אפילו לכתחילה וכדעת הרמב"ם וכמו דאמרין בשחיטה דלאו עבודה הוא וכשרה בנר.

ונ"ל דכיון דלדעת רבינו פשר בנר ה"ה דכשר בכהן טמא דטומאה קיל טפי מזרות דהא הותרה אצל ציבור ובזה יתיישב מה שהקשו האחרונים ז"ל דמה תועלת הנה בנס הא מ"מ פהן המדליק הנה טמא ואכן לפי הנ"ל לק"מ וכמו שאכתוב בסמוך א"ה: והשתא נחזור לעניינינו דמשו"ה הוצרכו לנס להדלקה של יום דלא דחי טומאה ואין לתמוה דהשתא נמי דנעשה להם נס מ"מ היא דהדליקו במנורה הא המנורה היתה טמאה ע"י טו"מ וממילא נטמא השמן ומה שתי' הגאון בעל העמק שאלה נ"י דמ"מ הנה תיקון דלא נעשה השמן רק שני די"ל דהמנורה היתה אז של עץ דלא אמרינן ביה חרב הרי הוא פחלל ולא היתה רק ראשון מ"מ קשה לי הא שני נמי טמא גמור לענין קודש ועוד דהא

משקין נעשין תחלה ומיהו לזה י"ל דאינו רק מדרבנן ואפשר דלא גזרו זה במקדש דהא טומאת ידים נמי לא גזרו במקדש פדתנו בעדיות וכן טומאת משקין לטמא אחרים למ"ד דהוי דרבנן נמי לא גזרו במקדש וכדאיתא בפסגיא דפסחים מיהו קושיא הראשונה בנודאי קשה.

וגם כמה שתיירן עוד דהדליקו בפך עצמו ולא הדליקו במנורה פלל ק"ל דהא משנה ערוכה דמנחות כ דשבועה קני מנורה מעפבין זה עם זה ואם נימא דמנורה לא מעפב האיה שניף דז' קנים מעפבין וכבר דחה דברי עצמו מדברי הרמב"ן בפ' בהעלותה אבל מאוד תמהני עליו דיותר הו"ל להביא מהמשנה דמנחות ה"ל וצ"ע.

אבל המחנור בזה הוא כמו שתי' המזרחי ו"ל בבבאיוריו על הסמ"ג ו"ל בה' תנופה דעשו מנורה חדשה ומה שתמה ע"ז הפרי חדש ו"ל בסי' תר"ע דהא מ"מ נטמא בעת גמר מלאכה ע"י מעשה ידיהם דבעת גמר מלאכה כבר נעשה פלי והם היו פולם טמאי מתים נ"ל דלא קשיא מידי די"ל דעשו מנורה של מתכת [וכן מבואר בר"ה כ"ד לדעת הת"ק שם] וקי"ל דגולמי פלי מתכות טהורין ואינם מקבלין טומאה וגולמי מקרי פל שעתיד לשוף ולשפץ ולגרר וא"כ י"ל דזה הניחו עד לאחר זמן בנודאי השיפה אינו מעפב במנורה וא"כ לא היה מקבל טומאה עדיין ולק"מ קושית הפר"ח ו"ל.

מיהו אפתי איכא לעיין דהא פהו המדליק היה טמא דהא פולם היו טמאי מתים וא"כ האיה הדליקו וכבר בארנו דהדלקה דבוקר לא דחי טומאה ועוד מה תועלת היה בגס פיון פיון דס"ס הנצרכו להדליק בטומאת הגוף ונהי דהשמן י"ל דלא נטמא ע"י הדלקה דאפשר דהדליקו הנרות ע"י פשוטי פלי עץ וכדומה וכמה שתי' הרא"ם ו"ל והובא בב"ח ו"ל אמנם מטומאת הגוף בנודאי קשיא וראיתי להב"ח ו"ל שתיירן דהדליקו ע"י טהורים באמת דהיה נמצא ביניהם כמה פהנים טהורים שלא נטמאו במתים אף הוא ו"ל תירץ זה על קושיא דטומאת המנורה בעת גמר עשייתה וכנ"ל אמנם לפי שכתבנו לעיל א"צ לזה וגם באמת תירץ זה דחוק כמש"כ בעצמו דא"כ למה לא עשו הטהורים תיקוף ומיד שמו טהור ומה שתיירן דאותן הטהורים לא היו בקיאים בעשיית השמן זה דחוק טובא.

אבל באמת לפי מש"כ לעיל בשם הרמב"ם ו"ל דהדלקה פשר בזר וא"כ פשוט דה"ה דאינו נוהג בו פסול טומאת הגוף דכהן טמא לא גרע מזר ואדרבה טומאת הגוף קיל מזרות דהא הותרה אצל ציבור וא"כ בלא"ה לק"מ ומיהו עדין קשה מהטבה דבוקר ויבואר במק"א א"ה: ואגב דאירינן בדין הדלקת נ"ח בביהכנ"ס ראיתי לכתוב פאן מה דקשה לי טובא כמה שכ' רבינו פרץ ו"ל בהגהת הסמ"ק במצנה רע"ט דביהכ"נ צריף להדליק נ"ח מימין הפתח דשם ליכא מזוזה ועוד דומיא דמנורה דמקדש שהיתה בימין עכ"ל ותמהני דהא אדרבה המנורה היתה משמאל הפניסה של פתח ההיכל דהא פתח ההיכל היה במזרח ההיכל והיו נכנסין ממזרח למערב וכיון שהמנורה היתה בדרום הרי היתה משמאל הפניסה.

ועוד דהמנורה לא עמדה אצל הפתח רק וזה חזינו מד' הגהת סמ"ק אלו דגם בביהכ"נ מצוה להדליק בטפח הסמוך לפתח וא"כ אין ראיה ממנורה. ורציתי לומר דאולי טס"ה וצ"ל ועוד דומיא דמנורה דמקדש שהיתה בדרום כצ"ל וכוננתו להביא ראיה פיון שבמקדש היתה המנורה בדרום גם האידנא צריף להדליק בדרום בביהכ"נ וממילא הוא

בְּיָמֵינוּ וְשׁוֹב רְאִיתִי בְּטוֹר בְּסִי' תַרְע"א שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם סֶפֶר הַמְצוֹת קָטָן דְּבִבְיָה־כ"נ מִנִּיחָה לְדָרוֹם זָכַר לְמִנּוּרָה שֶׁהִיְתָה בְּדָרוֹם עַכ"ל וְהֵגַה בְּסֶמ"ק עֲצָמוֹ לִיתָא לְדִין זֶה כָּלֵל וְע"כ דְּכּוֹנֵנֵת רַבֵּינוּ הַטּוֹר עַל הִגָּהֵת סֶמ"ק דְּכֵן דְּרַף הַפּוֹסְקִים לְכַנּוֹת לְהִגָּהוֹת סֶמ"ק בְּשֵׁם סֶמ"ק וְעַפ"י"ו נִרְאָה בְּרוּר דְּגִירָסָא אַחֲרֵת הָיָה לְהַטּוֹר ו"ל בַּד' הִגָּהֵת סֶמ"ק דְּלִפְנֵי הָיָה הַגִּירָסָא בְּאַמַּת דְּבִבְיָה־כ"נ מְדַלִּיקִין בְּדָרוֹם דְּוּמְיָא דְּמִנּוּרָה דְּמִקְדָּשׁ שֶׁהִיְתָה בְּדָרוֹם וְת"ל שֶׁפּוֹנוּתִי מְעֲצָמִי לְהִגָּיָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַגִּירָסָא לִפְנֵי הַטּוֹר ו"ל וְהַנְּלַע"ד כְּתַבְתִּי בְּעוֹ"ה: הֵלְכוֹת שְׁקָלִים סִימָן נֹד תַנּוּן הֶתֶם [בִּפ"ק דְּשְׁקָלִים מְשֻׁנָּה א'] בְּאַחַד בְּאַדָּר מְשֻׁמֵּיעִין עַל הַשְּׁקָלִים וְעַל הַפְּלָאִים וְהֵגַה אָנוּ צְרִיכִים לְבָאָר דְּמַהוּ עֲנִין הַשְּׁמֻעָה זֹו אוֹ דְּהוּא הַכְּרֻזֵת ב"ד דְּשׁוֹלְחִין שְׁלוּחִים בְּכָל הָעֵינְרוֹת לְהוֹדִיעֵם [בְּזִמְנֵי הַבֵּית] שִׁיתְנוּ מַחְצִית הַשְּׁקָל אוֹ דְּהַפּוֹנוּגָה דִּיקְרָאוּ פְּרֻשַׁת שְׁקָלִים וְגַם פִּינּוּ דְּלִיכָא שׁוּם דְּבָר דְּתַקְנוּ חֲז"ל דְּלֹא רְמִיזָא בְּאוֹרֵיזְיָתָא צְרִיכִים אָנוּ לִידַע הֵיכָא מְרוּמָז בַּתּוֹרָה דְּצָרִיף לְהַשְּׁמִיעַ עַל הַשְּׁקָלִים וְגַם לְפִי מַה דְּתַנּוּ בְּמִשְׁנָה דְּמַגִּילָה (דָּף כ"ח) דְּקָרִיאַת פְּרֻשַׁת שְׁקָלִים הוּא בְּשַׁבַּת דְּנוֹקָא וְלֹא בַּחוּל הֵיכָא מְרוּמָז זֶה בַּתּוֹרָה וְיִתְבָּאָר כָּל זֶה בְּעוֹ"ה.

בְּהַקְדָּם הָא דְּתַנּוּ בְּמַגִּילָה־נֹב ש (דָּף כ"ח) ר"ח אָדָּר שְׁחַל בְּשַׁבַּת קוֹרִין בִּפ' שְׁקָלִים חָל לְהִיּוֹת בְּתוֹף הַשַּׁבַּת מִקְדִּימִין לְשַׁעֲבֵר וּמִפְסִיקִין לְשַׁבַּת אַחֲרֵת וְכו' וּבְגַמ' שָׁם מִיְתִי ע"ז הַמְתַּנִּי דְּרִישׁ שְׁקָלִים הַנּוֹפֵר וּמִקְשִׁינּוּ עַל הַשְּׁקָלִים מִנ"ל וְאָמַר ר' טְבִי א"ר יֵאֻשְׁיָה דְּאָמַר קָרָא דְּזֹאת עוֹלֵת חוֹדֶשׁ בְּחֻדְשׁוֹ אָמְרָה תּוֹרָה חֻדְשׁ וְהֵבִיא קָרְבָן מִתְרוּמָה חֻדְשָׁה וְכו' וּמִקְדִּימִין וְקָרִינוּ בְּאַחַד בְּאַדָּר כִּי הֵיכִי דְּלִיתִי שְׁקָלִים לְמִקְדָּשׁ ע"כ וְהֵגַה לְכַאוּרָה מְשֻׁמֵּעַ לְהִדְיָא דְּקָרִיאָה הֵינּוּ הַשְּׁמֻעָה וְהַכָּל אַחַד דְּאָלוּ נֹאמַר דְּשִׁנֵּי דְּבָרִים הֵם לֹא מְסִיִּים בְּמֵאֵי דְּפִתַח דְּהַמְקָשָׁה שׁוֹאֵל דִּמְנ"ל דְּצָרִיף לְהַשְּׁמִיעַ עַל הַשְּׁקָלִים וּמְסִיִּים בְּדִין קָרִיאָה וְעַדִּין תַּקְשָׁה דִּמְנ"ל חֵיּוֹב לְהַשְּׁמִיעַ וְעוֹד דֹּא"כ לֹאִיזָה עֲנִין הַנּוֹצֵר כָּל לְהַזְכִּיר כָּאֵן הַמְשֻׁנָּה דְּבִאֲחַד בְּאַדָּר מְשֻׁמֵּיעִין עַל הַשְּׁקָלִים וְעַל הַפְּלָאִים וְאָכֵן רְאִיתִי לְהַרְמַב"ם ו"ל בִּפִּי הַמְשֻׁנִּיּוֹת וְרַש"י ו"ל בְּמַגִּילָה שָׁם דְּפִירְשׁוּ דְּהָךְ מְשֻׁמֵּיעִין הֵינּוּ הַכְּרֻזֵת ב"ד וְלִשׁוֹן מְשֻׁמֵּיעִין מְשֻׁמֵּעַ בְּאַמַּת כְּפִירוּשָׁם ו"ל וְעוֹד דָּאֵם הֵינּוּ קָרִיאָה דְּהוֹנוֹכַר בְּמִשְׁנָה דְּמַגִּילָה לְמָה שְׁנָה בְּלִישְׁנָא וְלֹא תַנִּי לְהוּ נְמִי הֵכָא דְּבִאֲחַד בְּאַדָּר קוֹרִין בִּפ' שְׁקָלִים וְדוֹחַק לֹאמַר דְּאִידִי דְּכַלָּאִים נִקְטָ לִיהַ בְּלִשׁוֹן הַשְּׁמֻעָה וְעוֹד דְּהֵיכִי סֵתֵם דְּבִאֲחַד בְּאַדָּר מְשֻׁמֵּיעִין וְהֵא אֵם חָל בְּאַמְצַע שַׁבַּת מִקְדִּימִין לְשַׁעֲבֵר וְדוֹחַק לֹאמַר דְּסַמָּךְ עַל מְשֻׁנָּה דְּמַגִּילָה וְהֵכָא לֹא תַנִּי לָהּ רַק לְאַשְׁמוּעִינּוּ עֵיקַר חֵיּוֹב הַשְּׁמִיעָה וְסִדֵּר הַשְּׁמִיעָה סַמָּךְ עַל מִתְנִיתִין דְּמַגִּילָה בְּנוֹדָאִי וְהַלְכָף בְּיֹתֵר נִרְאִין הַדְּבָרִים דְּהָךְ הַשְּׁמֻעָה הֵינּוּ הַכְּרֻזָה דְּוּמְיָא דְּהַשְּׁמֻעָה דְּכַלָּאִים וְכִמוֹ שִׁפִּי רַש"י וְהַרְמַב"ם ו"ל וַא"כ תַּקְשָׁה דְּתַרְנוּנֵיהוּ לְמָה דְּהֵא בְּשֻׁמֵּיעָה לְבַדּוֹ אוֹ בְּקָרִיאָה לְבַדָּה ג"כ יְדַעוּ הַכָּל וְעוֹד דְּתַקְשָׁה לִישְׁנָא דִּגְמ' דְּמַגִּילָה הַנְּ"ל וְכִמוֹ שֶׁכְּתַבְנוּ לְעֵיל דְּמִתְחִיל בְּחֵיּוֹב הַשְּׁמִיעָה וּמְסִיִּים בְּמְצוֹת הַקָּרִיאָה שֶׁל פְּרֻשַׁת שְׁקָלִים וְלִישְׁב כָּל זֶה נִקְדִּים לְהַמְשֻׁנָּה דְּשְׁקָלִים בִּפ"ק מְשֻׁנָּה ג' אֵת מִי מְשֻׁפְּנִין אֵת הַלּוּיִם וְיִשְׂרָאֵלִים וְכו' וְאִין מְשֻׁפְּנִין אֵת הַנְּשִׁים וְאֵת הָעֶבְדִּים וְאֵת הַקְּטָנִים וְאִיתְמַר עֲלָהּ בִּירוּשְׁלָמִי אִין מְשֻׁפְּנִין אֵת הַקְּטָנִים הָא לְתַפּוּעַ תּוֹבְעִין הָא כֵּן כְּשֶׁהֵבִיא ב' שְׁעָרוֹת [וּבְגוֹפֶסֶת הִירוּשְׁלָמִי הִדָּה דְּתִמָּא כְּשֶׁהֵבִיא וְכו' וְהִיא הִיא] אֲבָל אֵם לֹא הֵבִיא ב' שְׁעָרוֹת לֹא בְּדָא וְלִמְשֻׁפְּנִין אִין מְשֻׁפְּנִין עַד שֶׁיְבִיא ב' שְׁעָרוֹת ע"כ וְכ"ה הַגִּירָסָא בְּכָל הַסְּפָרִים בִּירוּשְׁלָמִי וּבְבִלִי.

והנה לכאורה דברי הירושלמי תמוהים וסותר דברי עצמו תוכ"ד דמתחילה אמר דאף אם הביא ב' שערות מ"מ אין ממשפנין ונהדר אמר דגם ממשפנין ופי' הפ"מ במראה הפנים דמתחילה מייירי קודם י"ג וסבר דתוף זמן פלאחר זמן ומ"מ אין ממשפנין ובסיפא מייירי דהביא ב' שערות לאחר י"ג וכן פירש בגליון הירושלמי שם להגאונים בעלי מפרשי הים.

ואכן תמיהה לי דכיון דכתב שם דר"י שחיבר הירושלמי לשיטתו אזיל דס"ל בנדה (דף מ"ו) דתוף זמן פלאחר זמן א"כ למה אין ממשפנין הא גדול גמור הוא לפי ד"ר יוחנן וחיוב בכל המצוות ואם לנה בנודאי היו יורדין לנכסיו ומה גרע מחצית השקל משאר חוב ועוד דא"כ העיקר חסר מן הספר הא מעיקרא נמי בהביא ב"ש מייירי רק בסיפא אמר דאם הביא ב' שערות לאחר שיהגדיל וא"כ הו"ל לומר בהדיא ולמשפן אין ממשפנין עד שייביא ב' שערות לאחר שיהגדיל דזהו עיקר החילוק בין רישא לסיפא דברי שא מייירי קודם שיהגדיל ובסיפא מייירי לאחר שיהגדיל: וראיתי להקרפן עדה בפירי קרפן שלו דרצה להגיה בד' הירושלמי דצ"ל להקפף בדברי הירושלמי הדא דתימא בפלא הביא ב' שערות אבל אם הביא ב' שערות לא בדה ולמשפן אין ממשפנין עד שייביא ב' שערות ומייירי בשהגדיל וכל זמן דלא הביא תובעין אבל לא ממשפנין אבל אם הביא ממשפנין והא דמסיים ולמשפן צ"ל דהוא טעם למש"כ בתחילה דלעולם אין ממשפנין קודם הבאת ב' שערות ועוד דמשום דיש לטעות בדבריו דמה שאמר דבלא הביא אין ממשפנין יש לטעות דר"ל דבדקו אותו ולא מצאו בו ב' שערות אבל בסתם כיון דיש חזקה דרבא ממשפנין נמי ולכן מסיים דלעולם אין ממשפנין עד שיהיה ידוע בבירור שהביא ב' שערות.

ולפי גרסתו ז"ל עולה שפיר הסברא דאם לא ידעינו בבירור דיש לו לתבוע תובעין דהא איפא חזקה דרבא וצריף ליתן מספק דשמא הביא וכמו שחיוב בכל המצוות מספק ממילא יכולין לתבועו נמי אבל למשפן אותו א"א דהא אין מוציאין ממון מספק ועוד דהא קטן יש לו חזקת קטנות.

אבל אחר העיון גם זה אינו דחידא דצריף להגיה הספרים ועוד דתקשה מ"ש שם בירושלמי ה"ד על מתני' דאע"פ שאמרו וכו' ואם שקלו מקבלין מיזם הא לתבוע אין תובעין הכא אתא אמר תובעין וכו' ותי' פאן שלא הביא ב"ש וזה תמוה דהא לעיל אמר דגם בלא הביא ג"כ תובעין ואם לא שפאמר דלעיל מייירי לאחר שיהגדיל וכאן מייירי קודם שיהגדיל וא"כ העיקר חסר מן הספר והו"ל לומר דכאן לאחר שיהגדיל וכאן קודם שיהגדיל ובאמת שפראה מדברי הקרפן עדה שפמגיה גם שם אבל קשה טובא להגיה: ועוד קשה דממ"נ אם נדמה חיוב מחצית השקל לחיוב צדקה ומתנות עניים דקי"ל דספיקו לקולא ואין מוציאין ממון מספק וא"כ למה תובעין הא מן הדין אינו מחוייב ליתן כלל דחזקה דרבא אינו עושה אותו רק ספק דאין לומר דחזקה דרבא עושה אותו פונדאי למה אינו חולצת ובהדיא אמרינו שם דחזקה דרבא אינו אלא לענין מיאון אבל לענין חליצה לא.

ואם נספור דמחצית השקל שהוא בא בשביל קרבנות וקרבנות הן באין לכפר הוי כספק תרומה וספק הקדש ותייב להביא מספק א"כ למה אין ממשכנין נמי דכיון דמחוייב ליתן מספק דשמא גדול הוא.

ובאמת שיש להסתפק בגדול שהגיע לכלל שנים במקום דאיכא חזקה דרבא ואכל חלב בשוגג אם חייב להביא חטאת מספק או דצריך להביא אשם תלוי או דפטור לגמרי דאשם תלוי אינו אלא בספק שיכול להתברר אבל בספק זה לא יתברר לעולם ועוד יש להסתפק אם צריך לעשות סנפה או לילב ואינו נוטל אם היו פופין אותו [בזה"ב] כמו בגדול בנודאי או דבספק לא היו פופין וכל זה חנפה עלינו לבאר ויתבאר במקום אחר אי"ה.

אבל המחנור בזה דצ"ל בירושלמי כמו שהגיה הגר"א ו"ל בהגהותיו שם דצ"ל ולממשכן אין ממשכנין עד שיהא בן עשרים דס"ל להירושלמי דחייב מחצית השקל אינו אלא בכו כ' דס"ל דקרא תניינא דכתיב ביה פל העובר על הפקודים מן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה' מיירי בתרומת שקלים והלכך פחות מכן כ' אין ממשכנין אבל לתבוע תובעין משיביא ב' שערות והוא בן י"ג שנים ויום אחד ואם עדיין לא הביא ב' שערות אף לתבוע אין תובעין פי עדיין קטן הוא וכן דעת הרע"ב בפי' הירושלמי דמפרש דהו קטן שהוזכר במשנה מיירי פחות מכן כ' וכן כתב הק"ע בפי' השני שכ"ש דכן צריך לגרוס בד' הירושלמי וכ"כ השער המלך בפ"א מה' שקלים דכן צריך לגרוס.

אף צריך להבין דלמה תובעין בפחות מכן כ' כיון דלענין שקלים עדיין קטן הוא והנה הק"ע מפרש דמ"מ חייב מדרבנן אבל למשפן לא תקנו חכמים ואמנם צריך להבין דהא קי"ל דכל דתיקון רבנן פועין דאורייתא תיקון ולמה לא תקנו למשפנו נמי ולכן נראה דהירושלמי ר"ל בפחות מכן כ' בר"ח אדר אבל בניסן שאז עיקר החיוב של מחצית השקל יהיה בן כ' ולפיכך לתבוע תובעין דהא לאח"כ יהיה מחוייב מן התורה אבל למשפן אין ממשכנין דהא אפתי לאו בר חיובא הוא.

ולפי זה זכינו לדין דמי שיהיה פחות מכן כ' גם כשיגיע ניסן אז פטור מקריאת פרשת שקלים דכיון שאינו בהבאה אינו מחוייב בקריאה אבל אם יגיע בר"ח ניסן יהיה בן כ' אז גם מעכשיו חייב בקריאה וממילא מוציא את הרבים ידי חובתו.

אבל בשלא הביא שתי שערות אף לתבוע אין תובעין ואף אם יגיע ר"ח ניסן יהיה בן כ' מ"מ הוי ספיקא דשמא גם אז לא יביא ב' שערות ואין מוציאין ממון מספק דאף דאיכא חזקה דרבא מ"מ הא קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב וכ"ש דאין הולכין אחר החזקה ובהנה מיירי המשנה ה' דתנן שם ואם שקלו מקבלין מידם ומיירי בלא הביא הלכך לתבוע נמי לא בעינן ומיהו פל זה לדעת הירושלמי והרע"ב דקרא תניינא בתרומת הקרבנות מיירי אבל לפי שיטת הרמב"ם והרמב"ן בחומש דקרא תניינא דמפורש שם מן עשרים שנה ומעלה מיירי בתרומת אדנים וא"כ ממילא בתרומת שקלים לא מצינו דבעי בן כ' דהא בקרא קמא לא הוזכר מן עשרים שנה וממילא דינו כמו בכל התורה כולה דלאחר י"ג והביא ב' שערות חייב בכל המצוות וע"פ זה א"ש סתירות המשניות דבמשנה ג' מיירי לאחר שהגדיל ולא הביא ב' שערות דתובעין אותו דהא מחוייב להביא מספק אבל למשפנו א"א משום דכל ספק חיוב אין בדינו לכופו ובפרט לדעת הרמב"ם דכל ספק דאורייתא אינו אלא מדרבנן ואפשר דחכמים לא תקנו לכוף ומשנה ה' מיירי בקטן גמור

משו"ה לתבוע נמי אין תובעין ולפי זה נ"ל דאף דבר"ח אדר הוא קטן גמור מ"מ אם פשיגיע ניסן יעשה בר מצוה ויהיה חייב להביא מספק ממילא צריה להשמיע אותו על השקלים דהא לתובעו תובעין והשתא מתרצא קונשיא הנ"ל דלמה בעי תרתי אבל בזה ניחא דהשמיעה צריה בשביל קטנים שבר"ח ניסן יעשו גדולים דעכשיו פטור לשמוע קריאת התורה ולא ישמעו פרשת שקלים ולכן צריה הכרזה ובהכרזה לחוד נמי לא סגי דשפא איפא אינשי דלא שמעי בהכרזה ולכן צריה קריאה דבשפת הכל באין לבהכ"נ וכמו דאיתא בגיטין (דף ס') ושמעי פולהו: וזכינו לדין חדש דהאינדנא דליפא הכרות ב"ד וגם ליפא שקלים ורק דהא דאנו קוראין האינדנא הוא בשביל ונשלמה פרים שפתינו דבאמירה נחשב פהבאה וא"כ כל קטן שיעשה בר מצוה בר"ח ניסן מחויב לשמוע פרשת שקלים דבזמן הבית היה מחויב פהבאה ואף דבזמן הבית לא היו מחויב בקריאה היינו משום דאז לא היה הקריאה רק בשביל להשמיע וקטנים היו יוצאין בהכרזה אבל האינדנא דהקריאה הוא בשביל ונשלמה פרים שפתינו פשוט דאפילו קטן חייב באופן שיעשה גדול בר"ח ניסן.

ועוד איפא נ"מ בין זמן הבית להאינדנא לענין קטן שגם בר"ח ניסן יהיה קטן דבזמן הבית נראה פשוט שגם הקטן היה יכול לעלות לתורה ולקרות פרשת שקלים דהא לא היה רק להשמיע ומה בכך ששומעין מאינו בר חיובא אבל האינדנא דהוא חיוב לקרות בשביל שהקריאה נחשב פהבאה והקריאה עצמה היא המצוה צריה לשמוע מבר חיובא דכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו והא דקטן עולה למנין שבועה והגם שהציבור שומעין מאינו בר חיובא שאני התם דאינו מוטל חיוב לשמוע מפי ז' אנשים מחויבים דהא אפילו אשה מצטרפת לעשרה רק שאסורה לקרות בשביל כבוד ציבור דהא דתיקון עזרא שיהיו קורין ז' אינו אלא בשביל כבוד שבת שזה כבוד שקוראין הרבה קרואים אבל לא בענין בני חיובא אבל פרשת שקלים שהוא חיוב בשביל ונשלמה פרים שפתינו בנדאי צריה שיהא הקורא בר חיובא ר"ל לדעת היש חולקין שהובא ברמ"א בהג"ה בסי' רפ"ב ס"ד וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון שם דקטן לא יקרא בד' פרשיות: ומיהו נ"ל דהאינדנא שאחר מקרא יכול לעלות אפילו קטן לפרשת שקלים אף דהמקרא הוא גדול וא"כ האינדנא שהמנהג הוא דאין קטן עולה למנין שבועה כלל הוא חמור יותר מפרשת שקלים דהתם אפילו המקרא הוא גדול אסור דהקטן אינו מצטרף למנין שבועה ואפי' לאחר ז' מקפידין שלא לקרות לקטן אבל בפ' שקלים שהוא למפטיר וקטן עולה למפטיר ורק שהחסרון הוא מחמת שצריה שישמע מבר חיובא אבל אם המקרא הוא גדול מותר ומיהו אני מפקפק בזה דהא לכאורה צריה להבין דלמה למפטיר הוא עולה ולמנין ז' לא וע"כ דהטעם דקריאה דמפטיר אינו חיוב ואינו אלא בשביל כבוד תורה וא"כ בארבע פרשיות דהוא חיובא מדרבנן בעי שיהא גדול כמו בז' הקרואים והלכך אפילו המקרא גדול אסור.

ודע דנ"ל עוד דהקריאה בפ' זכור לא דמי כלל לפרשת שקלים ופרה וחוודש דבהנהגה לא נתקן רק אי איפא ציבור מחויבין לקרות בתורה ולשמוע אבל אינו מונח חיוב על כל אחד ואחד לקרוא אם אין לו ציבור להתפלל אבל פ' זכור חובה על כל יחיד ויחיד ואם אין לו ס"ת מחויב לקרות מתוך החומש וזהו דאמרו עליו על רבינו הגדול הגר"א ז"ל דפ' זכור וכן המגילה היה קורא בעצמו והטעם פשוט דכיון דמוטל חיוב על כל יחיד

מצוה בו יותר מבשלווחו ורצה לקיים המצוה בעצמו משא"כ שאר קריאה עיקר החיוב אינו אלא לשמוע והרי שמע ולא שייך בזה מצוה בו יותר מבשלווחו: ולפי זה ד' חילוקים יש בקריאת התורה למנין שלשה בעיניו שיהא העולה בר חיובא וגם הקורא מג' ועד ז' מדינא דגמ' קטן עולה למנין ז' [וע' במג"א אם גדול מקרא] ומצד המנהג אינו עולה לתורה כלל אפילו אם גדול יהיה המקרא.

ובמפטיר איכא ג' חילוקים במפטיר דעלמא פשוט דגם קטן עולה וקורא ופשוט דה"ה קטן אחר יכול להקרות לו. ובפ' שקלים אין הקטן עולה אם קורא בעצמו ואם המקרא הוא גדול יש להסתפק דאפשר דמ"מ אסור דכינן ושהקריאה הוא חיוב אסור לקרות לקטן.

ומיהו אם בר"ח ניסן יעשה בר מצוה אפשר דמותר לקרותו דבכה"ג הוא מחוייב בקריאה כמו גדול ממש ויש להסתפק בזה ובפ' פרה וחוה"ש נראה דג"כ דדמי לפ' שקלים דהא איכא חיובא ומיהו בכולהו אין מצוה כלל לקרות בעצמו יותר מלשמוע דעיקר החיוב הוא לשמוע.

אבל פ' זכור מצוה לקרות בעצמו אם אפשר דמצוה בו יותר מבשלווחו ומיהו בעיקר הדבר שפתינו לעיל דמשו"ה קורין פרשת שקלים האידנא דהוא במקום הבאה אינו מוכרח דאפשר דאינו אלא זכר למקדש דכינן דבזמן הבית היו מחוייבין לקרות כדי להשמיע תקנו גם האידנא ואם נאמר כן ישפטה הרבה דינים ממה שפתינו למעלה ושוב ראיתי דאפילו הקריאה בא בשביל הבאה מ"מ אם עכשיו הוא קטן אפילו דבר"ח ניסן יעשה גדול לא שייך לחייבו בפ' שקלים פינן דהאידנא הוא פטור מהבאה וממילא פטור גם בקריאה ואף פשיגעי ר"ח ניסן ואז יהיה חייב ולא יוכל לקרות אז י"ל דאין קפינא בזה דהא אנוס הוא ולא יכול לקרות אז ואם הוא גברא שיכול לקרות מתוך החנומש יוכל לקרות אז הפרשה ביחידות והלכה לא שייך להטיל עליו חיוב לקרות בעודו קטן ומיהו זה נ"ל דמי שנעשה בר מצוה בר"ח ניסן מחוייב לקרות אז פרשת שקלים ואף אם שמע אז דאז הוא תרתי מדרבנן ועכשיו היא חד מדרבנן ולא אתי תרתי מדרבנן ומוציא חד מדרבנן ובפרט אם באמת לא שמע אז בנודאי מחוייב לקרות בעת שנעשה גדול כל הד' פרשיות ומיהו אפשר דאינה פרשיות פטור דכבר עבר זמנם אבל פ' שקלים דהוא בא בשביל הבאה וזמן הבאה הוא עד ניסן וא"כ לא עבר זמנו כלל.

ומה שתקנו לקרות דווקא בשבת ע"פ פשוטו י"ל דבחול חשו בשביל ביטול מלאכה לעם או משום דבחול לא שכיחי רבים בבהכ"נ אבל באמת י"ל דיש לזה רמז בתורה דצריך לקרות דווקא בשבת דהנהגה בפ' ויקהל כתב [והוא ממדרש אבפיר ובב"י או"ח סי' רפ"ח הביא זה מהמדרש תנחומא ואכן בתנחומא אשר לפנינו לא נמצא זה] ונ"ל רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחילת התורה ועד סופה אין בו פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לה קהילות גדולות ודורש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת וליכנס בבתי מדרשות ללמוד להורות לישראל דברי תורה איסור והיתר כדי שיהיה שמי הגדול מתקלס בין בני ומכאן אמרו משה תיקן להם לישראל שיהא דורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת וכו' [ומה שמשמע בסוף מגילה דנלמד זה

שִׁיָּהָא דוֹרְשֵׁין מְקַרְא דְּוִינְדְּבַר מִשֶּׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' וּגו' יֵשׁ לוֹמַר דְּוִינְדְּבַר דְּהָא דְּמִשֶּׁה תִּיָּקוּן לְהֵם לְיִשְׂרָאֵל נְלַמֵּד מְקַרְא דְּוִינְדְּבַר מִשֶּׁה וּגו' דְּהַפְּנוּנָה דְּמִשֶּׁה דְּרִישׁ לְהֵם לְיִשְׂרָאֵל הִלְכוֹת מוֹעֵד בְּמוֹעֵד דְּהָא קְרָא דְּוִינְקֵהֶל אֵינּוּ אֶלְא רְאִיָּה רַק עַל שַׁבַּת אַבְל מִנ"ל לְמִשֶּׁה לְתַמְנָן זֶה אָמַר הֵכָא בְּיִלְקוּט דְּלַמֵּד זֶה מִתּוֹף שֶׁהִקְב"ה צְנוּה לֹו לְדְרוֹשׁ כֹּל שַׁבַּת בְּהִלְכוֹת שַׁבַּת מִמִּילָא יֵשׁ חַיִּיב לְדְרוֹשׁ גַּם בְּמוֹעֵד וּכ"ש הוּא דְּזֶה לֹא שְׂכִיחַ כ"כ וַיְכוּל לְבוֹא לִידֵי שְׂכָהָה בְּוִינְדְּבַר מְחֻנְיָב לְהַזְכִּיר בְּצִיבּוֹר בְּכָל מוֹעֵד כְּדֵי שְׂיַדְעוּ מַה לַעֲשׂוֹת וּפְשׁוּט הוּא] וְהִיּוֹצֵא לָנוּ מִדְּבַרֵי הַמְדְרָשׁ וְהִילְקוּט הַנ"ל דְּמַהֲרֵה קְרָא דְּוִינְקֵהֶל נְלַמֵּד דֶּהֱקַב"ה צְנוּה לְמִשֶּׁה לְדְרוֹשׁ בְּכָל שַׁבַּת הִלְכוֹת שַׁבַּת וְכֵן לְדוֹרוֹת וְלְכַאֲרָה הֵיכָא סְמָךְ לְזֶה תִּיָּכַף הַצְּיוּוֵי עַל מְלַאכְתַּת הַמְשָׁפָן הָא לֹא שְׂיָיָךְ זֶה לַעֲנִין שֶׁהִתְחִיל דְּבָא לְלַמּוֹד דְּיִדְרוֹשׁ לְהֵם בְּשַׁבַּת הִלְכוֹת שַׁבַּת וְכָל סְמוּכִין הָנִי כְּהִישָׂא וּקִי"ל דְּאִין הִיקְשׁ לְמַחְצָה וּבְמִלְאכְתַּת הַמְשָׁפָן לֹא שְׂיָיָךְ שְׂצִינּוּה לְדְרוֹשׁ לְהֵם בְּכָל שַׁבַּת דְּהָא אֵינּוּ מְצוּה רַק לְשַׁעֲהָ וּע"כ דְּהִיקְשָׂא קִיאֵי לַעֲנִין תְּרוּמַת שְׁקָלִים דְּהַזְנוּכְרוּ נְמִי בְּהַךְ פְּרִשָׁה דְּהָא אֲמַרִּינּוּ דְּשִׁלַּשׁ תְּרוּמוֹת נֶאֱמַר בַּפ' כִּי תִשָּׂא וְכֵן בַּפ' תְּרוּמָה וּכְמוֹ דְּאִיתָא בִירוּשְׁלַמִי דְּשְׁקָלִים פ"א וּא"כ כְּפִשְׁחוֹר וְצוּה מִשֶּׁה לְיִשְׂרָאֵל נְדַבַּת מְלַאכְתַּת הַמְשָׁפָן הַזֶּהִיר לְהֵם גַּם עַל תְּרוּמַת שְׁקָלִים וּע"ז שְׂיָיָךְ הִיקְשׁ וְסְמוּכִין דְּגַם צִוּוּי דְּתְרוּמַת שְׁקָלִים יְהִיָּה ג"כ בְּשַׁבַּת בְּכָל שְׁנָה וְשְׁנָה קוֹדֵם ר"ח נִיסָן וּמְזָה יֵשׁ סְמָךְ גְּדוּל לְדְבַרֵי חו"ל דְּצָרִיף לְקִירוֹת בְּשַׁבַּת שְׁלַפְנֵי אֲדָר בְּפִרְשַׁת שְׁקָלִים וְהִינּוּ דְּיִלְפִינּוּ מִסְמוּכִין: וּבְזֶה נִיחָא נְמִי בְּמָה דְּצָרִיף קְרִיאָה בְּשַׁבַּת וְהַכְרֵזָה בְּחוּל הִינּוּ דְּבִקְרָא הַזְנוּכְרָה דְּמִשֶּׁה צְיִנּוּה לְיִשְׂרָאֵל לִיתָן עַל הַמְשָׁפָן וּמִשְׁמַע דְּלְזֶה א"צ קִיבּוּץ דְּהָא פְּתַב זֶה לַפ' בְּפִנֵי עַצְמָה וְלֹא פְתַבוּ בְּחַד פְּרִשָׁה אֲלַמָּא דְּלְזֶה א"צ קִיבּוּץ וְלָכֵן שְׁמַעִינּוּ מְזָה דְּבַעֵי תְּרַתֵי קְרִיאָה בְּשַׁבַּת וְהַכְרֵזָה בְּחוּל וּכְמוֹ שְׁמַצִּינוּ גְבִי מִשֶּׁה וְהַשְׁתָּא נִיחָא דְּבַעֵי תְּרַתֵי דְּקָטָן הָא פְּטוּר לְשִׁמּוּעַ קְרִיאַת הַתּוֹרָה וּא"כ כֹּל הַקְטָנִים שְׂיַעֲשׂוּ בַר מְצוּה מַר"ח אֲדָר עַד נִיסָן דִּיהוּ חִיבִין בְּמַחְצִית הַשְּׁקָל מִן הַדִּין דְּהָא בַר"ח נִיסָן יַעֲשׂוּ גְדוּלִים וּלְדִידְהוּ אִין תּוֹעֲלַת בְּקְרִיאָה דְּהָא פְּטוּרִין מְקְרִיאַת הַתּוֹרָה דְּהָא עַכְשָׁיו הֵם קְטָנִים וּבְשִׁבְבִילֵם תִּקְנוּ חו"ל לְהַכְרִיז וּבְהַכְרֵזָה לְחוּדָא בְּחוּל ג"כ א"א לְצִאת דָּאז אִין הַפֶּל מְצוּוִין בְּעִיר דְּכָל מְלַאכְתָּם הִיָּה בְּשׂוּדָה וּכְדִאֲמַרִי בְּשַׁבַּת (דָּף ל"ה) דְּהָיוּ תּוֹקְעִין בְּכָל ע"ש לְהַבְטִיל הָעַם מִמְּלַאכְתָּה שְׁבִשְׂדוֹת וְעֵינִין עוֹד בִּיבְמוֹת (דָּף קי"ט) דְּחִשְׁשׁוּ חו"ל שֶׁם דְּלַמָּא אִיכָא אֵינְשֵׁי דְּלֹא הָיוּ בְּהַכְרֵזָה ע"ש וְעֵינִין עוֹד בְּמַנְחוֹת (דָּף מ') דְּאֲמַרִּינּוּ שֶׁם אֲדִיִּסְקִי לְקוּם וְלִיִּסְמָךְ בְּתַמִּיָּה וְעֵינִין שֶׁם בְּרִישׁ"י] וְהַלְפָה תִּקְנוּ רַבָּנָן קְרִיאָה וְהַכְרֵזָה וְדו"ק.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּפִשְׁטוּת לִיִּישָׁב קוֹנְשָׂא הָרֵאשׁוֹנָה דְּלָמָּה הַזְנוּכְרוּ לְתְּרַתֵי לְקְרִיאָה וְהַכְרֵזָה ע"פ מַה שְׁשִׁמְעֵתִי מִמַּר אַחֵי הַגָּאוֹן זצ"ל שֶׁהֵעִיר בְּדְבַרֵי הַפְּתוּב בַּפ' כִּי תִשָּׂא דְּכַתִּיב שֶׁם תְּרִי זְמַנִי לְכַפֵּר עַל נְפְשׁוֹתֵיכֶם דְּמַתְחַלָּה פְּתַב הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וּגו' לְתַת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נְפְשׁוֹתֵיכֶם וְשׁוּב פְּתַב רַחֲמָנָא וְהָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְזַכְרוֹן לְפָנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נְפְשׁוֹתֵיכֶם וּפִי' מַר אַחֵי ז"ל דִּי"ל דְּבִקְרָא הָרֵאשׁוֹן מִיָּרִי בְּעַת שְׁהָיוּ הַמְשָׁפָן וְהַבַּהֲמ"ק קִינִים וְהָיוּ מְבִיאִין שְׁקָלִים מִמֶּשׁ לְמַקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בְּהֵם קְרָבָנוֹת וְהַקְרָבָנוֹת הָיוּ מְכַפְּרִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִיכָף פְּתִיב לְתַת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נְפְשׁוֹתֵיכֶם וְשׁוּב רִמְזוּ לָנוּ הַפְּתוּב דְּאָף לְאַחַר שְׂיַחְרַב הַמְּקִדָּשׁ בַּעוּה"ר וְלֹא יְהִיָּה לֹא קְרָבָנוֹת וְלֹא שְׁקָלִים שְׂיַכְפְּרוּ עָלֵינוּ מ"מ וְהָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְזַכְרוֹן לְפָנֵי ה' וְהִינּוּ שְׂיַקְרָאוּ הַפ' שְׁקָלִים בַּר"ח אֲדָר וְהַקְרִיאָה יְהִיָּה נְחָשֵׁב לְזַכְרוֹן לְפָנֵי ה' כְּאִילוּ הִבִּיאוּ שְׁקָלִים מִמֶּשׁ וְגַם זֶה יְהִיָּה נְחָשֵׁב לְכַפְּרָה עַל נְפְשׁוֹתֵינוּ

וכן אמרינו בסוף תענית דאמר הקב"ה לאברהם אבינו דכבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקורין בהם לפני מעלה אני עליהם פאלו הקריבו לפני ואני מוחל להם על פל עונותיהם ואפשר דלזה כינון ר"א הקליר זצ"ל בפיוט דמוסף של פ' שקלים במה שייסד לומר ובצדק הגה ערף פי תשא גונגינו במקנן אל רם ונשא ולפי הג' לי"ל שפינון ג"כ לרמז של הפסוק הג' ל דבזכות שאנו הוגין וקורין הפרשה בכי תשא יהא נחשב לפניו פאלו היינו נותנים שקלים ממש למקדש ובזכות זה גוננו במקנן וכו' פה שמעתי מפי מר אחי זצ"ל ודפח"ח [ולפי פירושו זצ"ל דהה תיבת לזפרון קאי למעלה ולמטה דהא לבני ישראל היינו דזפרו בני ישראל נתינת השקלים ע"י שיקראו הפ' וקאי ג"כ אלמטה היינו דקריאה זו יהיה לזפרון לפני ה' ובשביל זה יכפר על נפשותינו ולדעת י"ש לפרש עוד כוונה אחרת בד' הפתוב ע"פ ה' דאמרינו בברכות (פ' ה'רואה דף ס"ב ע"ב) על פסוק ובהשחית ראה ד' אמרינו שם מאי ראה ר' יצחק נפחא אמר פספ פופורים ראה שפאמר ולקחת את פספ הפפורים מאת בני ישראל ופרש"י שם פספ פופורי ראה שפנתו במנין ראשון של ישראל למשפן הוא כיפר על מנין זה שהרי לזפרון נתנו פדכתיב והיו לבני ישראל לזפרון לכפר ועכשיו הוצרכו כפרתו עכ"ל ולפי דעת הגמרא נרש"י הג' ל הוצרכו לכתוב פעם שנית והיו לבני ישראל לכפר וגו' לאשמעינו דנתינה ראשונה יהיה לזפרון לפני ה' לדורות בעת הצורך כמו בימי דוד ואפשר דר"י נפחא גופה למד ממקרא הנה וק"ל] הינצא לנו מדברי מר אחי הגאון זצ"ל דהתורה רמזה לנו דלאחר החורבן יקראו פרשת שקלים וזה יהיה נחשב לנו לכפרה ועל פי זה נ"ל לומר לולא דמסתפינא בזמן הבית לא קראו הפרשה כלל באמת פינו דהיו מביאין שקלים ממש למה היו צריכין לקריאה להשמיע לציבור והיה סגי בהכרזה לחוד והא דתנו ר"ח אדר שחל בשבת קורין פרשת שקלים זה נתמן לאחר החורבן דבטלו שקלים והכרזה בעו"ה ואז תקנו חכמים שפאותו הדור דלכה"פ יהיה קורין הפ' ויהא נחשב לנו כמו הבאת שקלים ממש וסמכו עצמם על הרמז הג' ל דכתיב והיו לבני ישראל לזפרון וגו' ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשיתי לעיל בפירש"י והרמב"ם דמהש"ס דמגילה משמע דהפל אחד אכן לפי הג' ל לא קשה מידי דהגמ' ר"ל כמו בזמן הבית היו צריכין להכריז בר"ח אדר דשואלין ודורשין וכו' ה"נ תקנו עכשיו בזמן החורבן להקדים הקריאה ג"כ ליום קודם זכר למקדש דהיה הכרזה ל' קודם.

ועפ"ז אינו מוכרח לומר דקטן שיעשה בר מצנה מר"ח אדר עד ניסן הוא פטור מקריאה די"ל דכיון דיתחייב במצנה אח"כ מחוייב השתא בקריאה דהא בזמן הבית היו חייבין ב"ד להודיעו וזכינו לדין חדש דאף לדעת הסוברים דאין קורין לקטן למפטיר בפרשת שקלים היינו אם לא יגדל עד אחר ר"ח ניסן אבל אם נעשה גדול ובר מצנה מר"ח אדר עד ר"ח ניסן יכול לעלות למפטיר וגם מחוייב לשמוע הפ' והנראה לפע"ד פתבתי בעז"ה: בעז"ה יום ו' עש"ק כ' שבט תדי"ר לפ"ק סימן נה תנו בפ"ק דשקלים דף ב' באחד באדר משמיעין על על השקלים ועל הפלאים ובט"ו בו קורין את המגילה בפרפין ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקונאות המים ועושין כל צרכי רבים וכו' ויוצאין אף על הפלאים עכ"ל המשנה ולכאורה יש לתת טעם למה הטילו חכמים חיוב לעיין על צרכי רבים בחודש אדר יותר מפל השנה דבשלמא בהנה תרתי דרישא בשקלים ובכלאים פבר מבואר טעמו במגילה פרק בני העיר בשקלים משום דבניסן בעי אקרובי

מתרומה חדשה משו"ה קדמינו וקרינו באחד באדר דשאלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום ולרשב"ג משום שולחנות כמו שנתבאר לעיל באריכות בתשובה הקודם לזה.

ובכלאים משום דזמן זריעה הוא והוא ג"כ שם במגילה וע' תוס' שם ד"ה על הפלאים אבל אינה צרכי רבים כגון תיקון דרכים ורחובות ומקנאות המים וכל הנה צרכי רבים דקחשיב בירושלמי דשקלים בפרק קמא הלכה ג' צריף לבקש טעם לזה ועלה על דעתי דאולי יש ליתן קצת טעם לזה ע"פ הא דאמרנו בשבת ל"ג דר"ש ב"י פד נפיק ממערה אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל ואתקון מילתא דכתיב ויבא יעקב שלם ואמרי' שלם בגופו כו' אמר איפא מילתא דבעי לתקוני אמרי ליה איפא דונכתא דאית בה ספק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי כו' פל היכא דהנה קשי טהרי' וכל היכא דהוי רפי ציינייה ע"ש.

הינצא לנו מאגדה זו דכל בר נש דמתרחיש ליה ניסא צריף לפקח ולתקן צרכי רבים וראיה ברורה מייעלב אבינו ע"ה דהואיל ונעשה לו נס שנתרפא מצלעתו לפיכך ניסח את פני העיר.

ולפי הקדמה זו מעתה מה טוב ומה נעים דברי רבותינו ז"ל חכמי המשנה דאמרו במתני' דעושין כל צרכי רבים בחודש אדר והיינו משום דאין לה חודש שנעשו בו לישראל נס פללי ומפורסם כמו בחודש אדר שנגאלו בו אבותינו בימי מרדכי ואסתר ממש ממנות לחיים ולהיהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר בחודש זה ולא יפה אמרו חכמים דחוב על ב"ד להשיג בצרכי רבים בחודש זה שנעשו בו נס לכל ישראל וכמו דמצינו בייעלב אבינו דמתוך שנעשה לו נס תיקן צרכי רבים ונ"ל לתת גם קצת תבלין לזה דכל התקונים שנאמרו במשנתנו הם דוגמות התקונים שתיקן יעקב אבינו ע"ה בעיר שקם דבאחד באדר משמיעין על השקלים היינו כנגד זה שאמר רב התם דמטבע תיקן להם ומתקנין את הדרכים והרחובות היינו כנגד מה שאמר שמואל התם דשוקים תיקן להם ואת מקנאות המים היינו כנגד מה שאמר ר' יוחנן התם דמרחצאות תיקן להם ובנודאי דיש לאגדה זו ענין גדול ע"פ הסוד ואין לנו עסק בנסתרות וגם מה שתיקן רשב"י את הקברות היינו נמי מן התקונים שנחשב במשנתנו ומצינין את הקברות ואיהו נמי עביד הכי פל דהנה קשי טהריה וכל דהוי רפי צייני כמו שהבאתי לעיל לשון הגמרא דלשם ונ"ל נמי דהא דקאמר בתחילה בט"ו בו קורין את המגילה ואח"כ אמר ומתקנים את הדרכים דר"ל דבו ביום שנעשה בו נס מתקנין את הדרכים ואת כו' וכ"ה בהדיא ברמב"ם פ"ד מה' סוטה ובפ"ח מה' ערכין דבו ביום קאמר ומן הטעם שכתבתי.

ועפ"ז יש ליישב גם הא דתנן בריש מסכת מועד קטן ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקנאות המים ועושין כל צרכי הרבים ומצינין את הקברות ויוצאין אף על הפלאים עכ"ל המשנה.

ולפי המתבאר בסוגיא שם ו' ובפירש"י ותוס' שם ובירושלמי דשקלים מוכח דתקנת חכמים הוא פן לתקן כל צרכי רבים בחולו של מועד ולא דקמ"ל דמותר לתקן בחולו של מועד ע"ש דמוכח בהדיא פן וא"כ גם כן יש לבוא בתפילת הבינונו מה ראו חכמים

על פכה ומה הגיע עליהם לתמן שכל צרכי רבים יעשו בחולו של מועד ועוד פינו דמלאכה שאפשר לעשותו קודם יו"ט הוא מה ראו חכמים להניחו לעשותו בחולו של מועד ולחלל יו"ט ועוד דהיה יותר נכון לתמן קודם יו"ט כדי שיהא הדרכים מתוקנין לעולי רגלים כמו שאמרו בסנהדרין י"א דמעברין השנים בשביל הדרכים והגשמים כמו דתנינא שם אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשמים וכו' ופירש"י מפני הדרכים שנתקלקלו בימות החורף מפני הגשמים ועדיין לא נתקנו ולא יוכלו עולי רגלים לבוא עכ"ל.

אבל לפי מה שפכתתי לעיל דעיקר הטעם דראוי לעיין בצרכי צבור בזמן שנעשו נס לישראל א"ש גם הקא דכיון דבניסן נגאלו אבותינו ממצרים מעבדות לחירות מאפלה לאורה ועיקר זמן הגאולה היתה נמשך מט"ו בניסן עד שביעי של פסח שבו אמרו אבותינו שירה על הים וא"כ ראוי לעיין בצרכי ציבור כל משך זמן ההוא וכנ"ל וכי תנו נמי מתניתין בחוה"מ פסח תנו ולא תימא דשינויא דחיקא הוא דמשנינא לה פינו דמתני' סתמא קתני ומשמע דאף בחוה"מ סוכות הדין פן דהא לימא דנודאי בדווקא קא משנינא לה דהא דומיא דיוצאין אף על הכלאים קתני והתם נודאי בחוה"מ פסח תנו כמו שפרש"י בהדיא (דף ו') בד"ה פאן בבכיר ע"ש וא"כ מתניתין פוליה דכונתיה וק"ל פל זה פתבתי רק ע"פ דרף הדרוש אבל ע"פ דרף ההלכה יש לעיין בזה ועוד חזון למועד א"ה הנלע"ד פתבתי בעז"ה יום ו' עש"ק כ"ו שבט תרי"ד: הלכות מגילה בעז"ה יום כ' פיום תענית אסתר י"ג לחודש אדר שנת תדי"ר לפ"ק סימן נו שאלה ראוי לברר אי יש לומר מזמור לתודה ביום תענית אסתר או לא וכן אי יש לומר יהי רצון פאלו הקרבתי שלמים ביום י"ב לאדר שהוא יום שלפני תענית אסתר או לא: תשובה לכאורה נראה לי לדון בדבר החדש מה שלא ראיתי לשום אחד מהאחרונים שכתב פן והוא דלכאורה אין ראוי לומר מזמור לתודה ביום תענית אסתר ע"פ דברי רבינו תם זצ"ל שפי' להא דאמרינן בריש מגילה די"ג זמן קהילה לפל היא שהפל מתאספין לתענית אסתר ובאין בני הפפרים לעירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים והספיקו לפירוש הר"א ש"ש ונה"ר ז"ל ושאר פוסקים ודלא כפירש"י ז"ל וע"כ דהא דאמרינן די"ג זמן קהילה היא לכל ולא צריף לרבו מייירי בזמן הבית דלאחר החורבן הא אמר לקמן בסוגיא דאין קורין אותה אלא בזמנה לפיר ש"י ז"ל שם שפי' להא דאמרינן דבזמן הזה הואיל ומסתפלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה דר"ל לאחר החורבן עי' בפירש"י ז"ל ולפי זה נראה בבירור דאף בזמן בית שני הנה נוהג התענית הנה לפי פיר"ת ז"ל ואף שיש לדחות ולומר דהסוגיא אלא פאן אליבא דר"ע דס"ל דאף בזמן הזה איתא להא תקנתא ומכ"ש לפי פ' הר"א ש"ש ז"ל שפי' להא דאמרינן דבזמן הזה הואיל ומסתפלין בה אין קורין אותה כו' בדרף אחר דקאי על עניים ע"ש בפירוש ז"ל וכן לפי גירסת רב אלפס ז"ל דגרס הואיל ומסתפלין בה ועיין הפ' לפי גירסא זו ברב אלפס ונה"ר ש"ש ז"ל דודאי דאין להוכיח בבירור מדברי הגמ' דהתענית הנה הנה נוהג בזמן הבית מ"מ ודאי דהדין דין אמת דהנה נוהג אף בזמן הבית דמהיכי תיתי לחלק בתענית פנה בין לפני החורבן בין לאחר החורבן פינו דכל עצמו אינו נעשה אלא זכר לגם שהיה מתענין ביום המלחמה ומכ"ש לפי מה שכתב הרמב"ן ונה"ר ז"ל דזהו פוננת הגמ' ג"כ במה שאמרו בסופ"ק דדברי הצומות ונעקתם ומאמר אסתר קנים דברי הפורים

האֵלֶּה א"כ מִשְׁמַע שְׁתִּיקָךָ כְּשִׁקְיָבְלוּ וְקִיָּמוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זֶרְעָם אֵת יְמֵי הַפְּנִיָּה
הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹת בְּכָל דּוֹר וְדוֹר קָבְלוּ עֲלֵיהֶם ג"כ אֵז אֵת יוֹם הַתַּעֲנִית אֲסִתֵּר לַהֲתַעֲנוֹת בְּכָל
דּוֹר וְדוֹר וּא"כ בְּנוֹדָאֵי שְׁלֵא הָיוּ מִקְרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת וְכָל קִדְּשִׁים
הַנֶּאֱכָלִין כְּמוֹ תוֹדָה וּשְׁלָמִים דְּקָא מִמַּעַט זְמַן אֲכִילְתוּן שְׁמֵהּ קִרְבָּה עַד הַלִּילָה וְכִמוֹ שְׁלֵא
הָיוּ מִקְרִיבִין תוֹדָה וְכָל קִדְּשִׁים הַנֶּאֱכָלִין בְּעֶרְבַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים וְנָמִי מִשׁוּם הָאֵי טַעְמָא הוּא
דְּקָא מִמַּעַט זְמַן אֲכִילָה שְׁלֵא יְהִיָּה יָכוֹל לְאָכּוֹל אֲלֵא עַד הַלִּילָה וּמִטַּעַם זֶה אֵין אוֹמְרִים
מִזְמוֹר לַתּוֹדָה בְּעִי"כ וְכֵן בַּע"פ.

וְיַדְעִיתִי גַם יַדְעִיתִי דְּיֵשׁ לַחֲלָק בֵּין מִיעוּט זְמַן סוּף אֲכִילָה בֵּין מִיעוּט זְמַן תַּחֲזִילַת אֲכִילָה
דְּכָל מְקוֹם שְׁהַנּוֹכַר בַּש"ס דְּאָסוֹר לְמַעַט זְמַן אֲכִילַת קִדְּשִׁים כְּדִי שְׁלֵא יְבוֹא קִדְּשִׁים לְבֵית
הַפְּסוּל מִיַּרְי בְּסוּף זְמַן אֲכִילָה וְיֵשׁ מְחַלְקִין כֵּן אֲבָל אֵינוֹ מְוַכַּרְח.

וְעוֹד דַּמ"מ פְּשׁוּט מְהָא חֲדָא דְּאֵין לוֹמֵר יְהִי רְצוֹן כְּאֵלוּ הַקְּרִבְתִּי שְׁלָמִים בִּי"ב לַחֲוֹדֵשׁ
אֲדָר שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִפְנֵי תַעֲנִית אֲסִתֵּר דְּגַבֵּי שְׁלָמִים בְּיוֹם י"ב מִיעוּט סוּף זְמַן אֲכִילָה הוּא
דְּאֵם יִקְרִיב שְׁלָמִים בְּיוֹם י"ב לֹא יְהִיָּה יָכוֹל לְאָכּוֹל עַד רַק עֲלוֹת הַשַּׁחַר שֶׁל יוֹם תַּעֲנִית
אֲסִתֵּר וְנִמְצָא דְּקָא מִמַּעַט בְּאֲכִילָה כָּל הַיּוֹם הַהוּא שֶׁהוּא סוּף זְמַן אֲכִילָה שֶׁל שְׁלָמִים.

וְאֵין לוֹמֵר דְּכִינּוֹן דְּכָל אֲחָד כְּשֶׁהָיָה מִקְרִיב קִרְבָּנוּ הָיָה עוֹשֶׂה יו"ט הוּא כְּדַמְשָׁמַע
בַּפ"ד דְּתַעֲנִית וּבְסוּפ"ג דְּעִירוּבִין א"כ לֹא הָיָה צָרִיךְ לַהֲתַעֲנוֹת דְּהָא יו"ט שְׁלוֹ הוּא הָא
לִיתָא דְּזוֹ מַנִּינּוֹ לְנוּ דְּלֹא מְצִינוּ אֲלֵא גַבֵּי ת"ב שְׁחַל לַהֲיוֹת בְּשַׁבַּת וְנִדְחָה דְּהַתַּעֲנוּ וְלֹא
הַשְּׁלִימוּ וְעוֹד דַּמ"מ הַתַּעֲנוּ אֲלֵא דְּלֹא הַשְּׁלִימוּ.

וְאֵין לוֹמֵר נָמִי דְּבִמְקַדְּשׁ לֹא הָיָה נוֹהֵג תַעֲנִית זֶה דְּאֵין שְׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ דְּהַתִּינַח חֲטָאת וְאֲשָׁם
אֲבָל תוֹדָה וּשְׁלָמִים דְּנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר מֵאֵי אֵינְפָא לְמִימֵר וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לַתְּמוּהָ עַל מְנַהֲגִינוּ
שְׁאֵנוּ נוֹהֲגִין לוֹמֵר מִזְמוֹר לַתּוֹדָה בְּיוֹם תַּעֲנִית אֲסִתֵּר וְאֵין פּוֹצֵה פֶּה וּמְצַפְצָף ע"ז אָף כִּינּוֹן
דְּלֹא מְצָאֵתִי לְשׁוּם אֲחָד מֵהָאֲחֵרוֹנִים שְׁדַבְּרוּ בְּזֶה וּמְנַהֵג כָּל יִשְׂרָאֵל לוֹמֵר מִזְמוֹר לַתּוֹדָה
חוֹבָה עֲלֵינוּ לִיִּישָׁב מְנַהֵג שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּאָף דְּנוֹדָאֵי דְּבָבִית שְׁנֵי לֹא הָיוּ מִקְרִיבִין תוֹדָה וְכָל
קִדְּשִׁים הַנֶּאֱכָלִין בְּיוֹם תַּעֲנִית אֲסִתֵּר וּשְׁלָמִים אָף בְּיוֹם שְׁלִפְנֵי לֹא הָיוּ מִקְרִיבִין כַּמ"ש
לְעֵיל מ"מ כִּינּוֹן דְּבָבִית רֵאשׁוֹן הָיוּ מִקְרִיבִין אָף בְּיוֹם הַהוּא דְּמַעֲשֶׂה דְּמִרְדְּכִי וְאֲסִתֵּר לֹא
הָיָה אֲלֵא אַחַר סוּף גְּלוֹת בְּכָל פִּידוּעַ לְכָל א"כ שְׁפִיר י"ל מִזְמוֹר לַתּוֹדָה דְּלֹא דְּמִי כָּל
לְעִי"כ וַע"פ דְּלֹא הִקְרִיבוּ כָּל פְּעַם תּוֹדָה בְּעִי"כ וַע"פ אֲבָל הִכָּא אֵינוֹ כֵּן כַּנ"ל
כְּרוּר לִיִּישָׁב מְנַהֲגִינוּ הַנִּלְע"ד כְּתַבְתִּי.

וְאֲמַנָּם לְפִי דַעַת הַתּוֹס' בְּסוּף פְּרָק ב' דְּתַעֲנִית שְׁתִּי' עַל הָא דְּאֵנוּ מִתַּעֲנִין בְּיוֹם תַּעֲנִית
אֲסִתֵּר מִשׁוּם דְּאָף דְּחַנּוּכָה וּפּוּרִים לֹא בְּטָלוּ מ"מ לְפָנֵיהֶם וְלֹאֲחֵרֵיהֶם בְּטָלוּ וְכֵן לְפִי תִי
הַשְּׁנִי שַׁכ"ש מוֹכַח לְהִדְיָא דַּע"כ"פ בְּזְמַן הַבֵּית לֹא הָיוּ מִתַּעֲנִין בְּיוֹם תַּעֲנִית אֲסִתֵּר וְעוֹד
דְּיוֹם נִקְנוֹר הוּא כְּמוֹ שְׁמִבְנֵאָר בְּסוּפ"ב דְּתַעֲנִית וּא"כ הַתְּמִיָּה שְׁלִי מַעֲיַקְרָא לֹא קָשָׁה מִיַּדִּי
אֲבָל ע"כ ר"ת ז"ל לֹא ס"ל הִכִּי כְּמוֹ שְׁמִבְנֵאָר לְהִדְיָא בְּרַמְב"ן בְּסִפְרֵי הַמִּלְחָמוֹת וּבְר"ן
בְּסוּפ"ב דְּתַעֲנִית וּבְרַא"ש שָׁם וּבַפ"ק דְּמַגִּילָה דְּלַעֲת ר"ת ז"ל הוּא תַקְנָה קְדוּמָה מִיַּמֵּי
מִרְדְּכִי וְאֲסִתֵּר לַהֲתַעֲנוֹת בְּיוֹם י"ג אֲדָר בְּכָל דּוֹר וְדוֹר זָכַר לִימֵי הַנֶּסֶם שֶׁהָיוּ מִתַּעֲנִין וְזוֹעֲקִין
בְּיָמֵם הַהֵם בְּזְמַן הַזֶּה וְלָזֶה כִּינּוֹנוֹ רַבּוּתֵינוּ ז"ל בְּמַה שְׁאֲמָרוּ בְּסוּפ"ק דְּמַגִּילָה דְּדַבְּרֵי
הַצּוּמוֹת וְזוֹעֲקָתָם וּמֵאֲמַר אֲסִתֵּר קִיָּים דְּבָרֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה.

וע' שם בגמ' דר' יוחנן הוא דקאמר הכי דדברי הצומות ונעקתם ומאמר אסתר קנים דברי הפורים האלה ונראה דרבי יוחנן לשיטתו אזיל בזה דפסק בסופ"ב דתענית דהלכה כר"י דכל הפתוב במגילת תענית דאסור בהספד ותענית אסור לפניו מיהת ודלא כשמואל שפסק שם פרשב"ג דאין אסור להתענות כלל לפניו ולאחריו.

ולפי זה הנה קשה לו קושית הראשונים ו"ל דהאיך אנו מתענים ביום תעני אסתר לפי דעתו שפסק כר' יוסי ועל זה תירץ בסופ"ק דמגילה דדברי הצומות ונעקתם קנים דברי הפורים האלה פלומר בתענית אסתר שאני דתקנה קדומה מימי מרדכי ואסתר הוא להתענות ביום ההוא דקיימו וקובלו היהודים עליהם ועל ורעם ועל כל הנלוים עליהם להתענות ביום תענית אסתר כדברי ר"ת ו"ל ומה שיש להקשות על דברי ר"ת ו"ל מהסוגיא דסופ"ב דתענית פבר עמד על זה בספר קרבן נתנאל על הרא"ש פריש מגילה עיין עליו וע"ע מה שהקשה הגאון בעל פרי חדש על ר"ת ו"ל ויש לו אריכת דברים בדבריהם ו"ל ואין רצוני להאריך בהם פעת ועוד חזון למועד אי"ה הנלע"ד פתבתי: בעז"ה יום הפורים שנת תדי"ר לפ"ק סימן נז בימי הפורים ברכות אלו נאמרים לדובר מישרים דורש קלים ושמורים ה"ה אהובי אחי חביבי בר פחמי ובריבי ליש ולביא הרב החר"ף ובקי מעלה מרגניתא טבא דילידא אימיה דכנותיה תלד ואע"ג דאית ליה פירכא [כי שני הקונטרסים שלו לפ"ד סותרין זא"ז דאחר שהעלה שהפגנים לא הלכו אז למלחמה א"כ לפי ר"ת ו"ל דעיקר התענית די"ג אדר הנה פשוקהלו אז לעמוד על נפשם לנוח מאויביהם וגו' והיו צריכים רחמים ותענית א"כ הפגנים שלא היו אז באותו המלחמה לא היו צריכין להתענות כלל ואיך פתב בקונטרסו השני שלא היו יכולין להקריב גם חטאת ואשם בי"ג אדר ונלא אין נאכלין אלא לזכרי כהונה והן אסורין להטמא למתים ולא היו במלחמת עמלק ולא היו צריכים להתענות בי"ג אדר כלל אלא דלפי זה יצא דין חדש לפי ר"ת ו"ל שאין הפגנים צריכים להתענות בי"ג אדר כלל וגם אין הפגנים שבכפרים מקדימין ליום הפגיסה פשוקל בי"ג ומ"מ הנה א"ש לפ"ז דמשכח"ל יום נקנור בפגנים ויש להאריך בזה הרבה לפ"ד ועכ"פ דבריו סותרין זא"ז].

שכ"ת מוה' שלמה הפהן נ"י מ"ץ דפ"ק ווילנא: באהבה רבה קבלתי את הקונטרס שלו הראשון גם השני ובמאי דמסיים אפתח מ"ש בסוף מכתבו השני כי ר' יוחנן בסופ"ק דמגילה אזיל לטעמיה דפסק בסופ"ב דתענית י"ח כר' יוסי ודלא פרשב"ג.

במחכ"ת נעלם ממנו גירסת הילקוט שם דגרסי' שם אמר רבי יצחק דברי הצומות ונעקתם ומאמר אסתר קנים וגו' כצ"ל בגמ' שם וכמ"ש בעז"ה בגליון הגמ' ובזה בטלו דבריו ובלא"ה גם לגי' דילן הלא (בתענית י"ח) מקשה על רבי יוחנן מהא דתנו מותרין בהספד ותענית ודחק שם בזה טובא ולפי דבריו לר"י הלא משכח"ל בפשיטות דקרו ליה בתליסר לר' יוחנן עצמו אלא דבאמת מיד בראותי מכתבו השני תמהתי עליו מיום נקנור ושוב ראיתי כי בסוף מכתבו הזכיר מיום נקנור ובאמת שיש לתמוה הרבה ע"ד ר"ת ו"ל מיום נקנור אמנם אם נאמר שלא כד' מעכ"ת נ"י ו"ל דבזמן הבית לא היו מתעניין בי"ג אדר גם לד' ר"ת ו"ל ולכן אז נודאי שייך היו"ט דיום נקנור בזמן הבית עכ"פ אלא דב' הראב"ד ו"ל שהביא הר"ן ו"ל בסופ"ב דתענית מבואר כמ"ש אחי נ"י שהקשה בעצמו מיום נקנור אהא שכ' די"ג יש לו סמך מקרא דדברי הצומות [ובאמת מש"ס דמגילה

הנ"ל צ"ע על מ"ש ה"ר"ן שם דהך קרא פירשוהו על ד' צומות של החורבן כו' דא"כ מאי קאמר דברי הצומות כו' קנים דברי הפורים כו' וצ"ע] דא"כ איך מנו יום נקנור ליו"ט ולמ"ש לק"מ דאז הנה בזמן הבית וע"כ כמ"ש אחי נ"י וכן מבואר להדיא ברא"ש במגילה סימן ה' [ולמ"ש ה"ר"ן שם דלענין הספד קאמר אבל בתענית נודאי אינו אסור אלא אדרבה מתוקיב להתענות הנה בזה א"ש דברי אחי נ"י ע"ש בר"ן והנכרחתי להפסיק באמצע הענין יען כי אין הפנאי מספים אתי פעת ולא רצייתי לעבור על ולא יעבור הדור"ש: בצלאל הפהן מ"ץ דפ"ק ווילנא סימן נח שאלה ראוי לבאר בדין קריאת המגילה בפורים דהוא ק תקנת מרדכי ואסתר ונאמר ברוח הקודש לקרות ולכתוב אי דינו כד"ת או דאינה נחשבת אלא כמצוה דרבנן ונ"מ טובא לענין ספק ולש"ד.

וגם ראוי לברר אם דינו כד"ת מ"מ היאך הדין לענין חיוב משתה ושמתה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים אי ג"כ הוי כד"ת או דכל הנהך נודאי דאינו אלא מדרבנן וגם אם יש חילוק בין קריאת המגילה דלילה לשל יום או לא: תשובה תנן התם (במגילה דף י"ח ע"ב) הפל פשרין לקרות את המגילה חוץ מחשו"ו ר' יהודה מכשיר בקטן ופסקו פל הפוסקים ז"ל כת"ק דקטן אינו מוציא לגדול בקריאת המגילה ואפילו אם הגיע לחינוך וכן נפסק להלכה בטור ובש"ע סי' תרפ"ט סעיף ב' ובדברי השו"ע יש לתמוה דכאן בהלכות מגילה לא הביא שום דעה החולק על זה ואלו בסי' תרע"ה סעיף ג' פתב דיש מי שאומר דקטן שהגיע לחינוך מותר להדליק והוא דעת בעל העיטור ז"ל בהלכות חנוכה וכתב שם ז"ל ומסתבר בשלא הגיע לחינוך אבל הגיע לחינוך איכא מנהגא ואזלינן בטר מנהגא וכדכתבינן במגילה עכ"ל וכוונתו בזה פשוט דאזיל לשיטתו דבהלכות מגילה פסק באמת הלכה כר"י דבקטן שהגיע לחינוך פשר לקרות דאתא דרבנן ומפיק דרבנן ואשפחן דמנהגא כר"י כדאייתא בתוספתא מעשה בר"מ וכו' מפאן ואילך הנהיגו שיהא קטנים קורין אותן לרבים ע"כ וכ"כ ה"ר"ן ז"ל בפ"ב דשבת בשם הבע"ט ומסיק ג"כ בשם הירושלמי דמפאן ואילך התקינו שיהו קטנים קורין אותן לרבים ולפנינו הגי' בירושלמי בפ"ב ה"ג מפאן ואילך נהגו הרבים לקרותה בבהכ"נ וע"ש בק"ע מה שדחק בפירושו ופי' בו שני פירושים ובפ"מ פתב בזה פי' רחוק מאוד ואכן במח"כ נראה דלא ראו בר"ן ז"ל ובבעה"ט דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל כמו שהוא הגי' בבעה"ט ובר"ן ועכ"פ השו"ע דבהלכות מגילה לא הביא הבעה"ט פלל ולא חשש להביא דעתו פלל אף לי"א היא הביא לדעתו בהלכות חנוכה דהא הבעה"ט בעצמו תלי שני הדינים אהדדי.

ואולי משום דס"ל דמגילה שאני דהוי ד"ק ונהוי כד"ת וכמו שאביא לקמן בשם הטו"א ז"ל א"ה. ומיהו על רבינו הטור ז"ל קשה איפכא דבה' מגילה הביא דברי בעל העיטור דפסק כר"י ואלו בהל' חנוכה לא חש להביא דעתו פלל ואולי י"ל סברא איפכא דגבי מגילה דא"צ שליחות דהא שומע פעונה ורק שצריך שישמע מבר חיובא וכיון שקטן הגיע לחינוך חייב מדרבנן אתי דרבנן ומפיק מדרבנן אבל בנר חנוכה נהי דקטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן מ"מ הא קי"ל דאין שליחות לקטן אפילו מדרבנן וכמ"ש הנ"י ביבמות בר"פ ב"ש בשם הרמב"ן ז"ל דקטנה שקדשוהא אמה ואחיה אפילו לדעתה אינה מקודשת פלל וא"צ מיאון לפי שלא מצינו שתקנו חכמים שליחות לקטן עכ"ל שם וא"כ י"ל דגם הטור ס"ל פון [והקשו התוס' דבאיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מ"ט דר"י דמכשיר ואי הגיע לחינוך מ"ט דרבנן דפסלי וכו' ותי' דלעולם מיירי בהגיע לחינוך

ואפילו הכי פסלי רבנן משום דבמגילה ליכא חיובא אפילו לגדולים אלא מדרבנן וכו' ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד מרבנן וכו'.

ואמנם בטו"א ז"ל הקשה על סברא זו מהש"ס דפסחים (דף י"ד) ע"ש ונדעתו ז"ל לומר דמשו"ה אינו מוציא לת"ק משום דמגילה נאמרה ברוה"ק לקרות לכו"ע והוי כמו של תורה וכו' ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא.

ונ"ל דנ"מ טובא בין הטעמים לענגן קטן שהגדיל ונעשה בן י"ג שנים ויום אחד ואף דלא ידעינן אם הביא ב' שערות דלדעת התוס' דמגילה מקריא מצנה דרבנן שפיר יכול להוציא לגדול דהא למילתא דרבנן סמכינן אחזקה דרבא דכל שהגיע לכלל שנים הגיע לכלל סימנים וכמו דמוציא בתפלה אבל לדעת הטו"א דמקריא דאורייתא אפשר דאינו מוציא דהא לענגן חליצה לא סמכינן אחזקה דרבא.

ואין להקשות לכאורה לפי דעת הטו"א ז"ל דהטעם דאינו מוציא לגדול משום דהויא ד"ק וד"ק כד"ת דמציא א"כ התינוח במגילה של יום שחיובה מד"ק אבל במגילה דלילה דכ" הטו"א בעצמו (דף ד' ע"א) דחיובה אינה אלא מדרבנן דמד"ק לא מצינו חיוב רק ביום דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וכן במשנה ושמחה אינו חייב רק ביום.

וא"כ היכי סתמה המשנה כ"כ דקטן אינו מוציא ולא חילקה בין מגילה של יום למגילה שללילה. ועוד דלפי האוקימתא בתרייתא דכולה מתני' ר"י ותרי גוני קטן וכו' טפי הו"ל לאוקמי פולה מתני' בקטן שהגיע לחינוך אף דרישא מייירי בקריאת המגילה של יום ובסיפא דר"י מכשיר בקטן מייירי במגילה של לילה אבל פל זה אינו קושא דחדא י"ל דקריאת המגילה של לילה ליכא חינוך פלל משום דבלילה הוא ישן ואינו מוטל על אביו לחנכו וכמו דתנו בברכות (דף כ') דנשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ופרש"י אפילו קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד אצלו כשמגיע זמן ק"ש עכ"ל.

ולכאורה צריך להבין נהי דבקריאת שמע של שחרית י"ל שאינו מצוי משום ד זמנה אינה רק עד שלש שעות על היום ואז עדיין הוא ישן אבל בק"ש של ערבית מ"ט וע"כ צ"ל דדרכו של תינוך לילה ולישן בתחלת הלילה [ומה שהקשו התוספות עליו מסוף פרק לולב הגזול קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע י"ל דכינן דהקורא מפאן ואילף לא הפסיד פאדם הקורא בתורה הלכך מ"מ מחוייבים לחנכו לכה"פ אחר ג' שעות דמ"מ לא גרע מד"ת] וא"כ בקריאת המגילה של לילה נמי דמי לק"ש של לילה וא"כ לא מצי פלל למתיר פנ"ל דבמגילה של לילה לד"ה אינו יכול להוציא דאפי' מצנה דרבנן ליכא גביה ומזה לא מייירי מתניתין פלל: ועוד נ"ל והוא העיקר לפענ"ד דבזמן המשנה עדיין לא היה התקנה לקרות המגילה גם בלילה דהא במגילה לא הוזכר רק ימים ורק דבימי ריב"ל התקינו שיהו קורין גם בלילה וסמכו אקרא דאלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי ומדע דלא הוזכר בשום דוקתא במשנה קריאת המגילה של לילה דלגבי קריאת המגילה של יום תנו דכל היום פשר לקריאת המגילה ובעי ליה למתני נמי דכל הלילה פשר לקריאת המגילה של לילה ועוד דתנו דכל הלילה פשר לקצירת העומר ומקשינו דכל לאתויי מאי ומתירצין דאתא לאתויי אכילת פסחים ודלא

כר"א בן עזריה ולכאורה מאי דחקו לאוקמי דלא כר"א בן עזריה לוקמי דבא לאתויי קריאת המגילה של לילה אלא ונדאי דלא נתקנה בזמן המשנה כלל.

ובזה נתיישב במה שהעיר הר"ן בריש מגילה דהיאף עשו הפפרים במגילה של לילה ודחק ליישב בשני תירוצים עיין עליו ואכן לפי מש"כ לק"מ דבזמן המשנה לא תקנו כלל ובימי ריב"ל דתיקון בן י"ל דס"ל פתכמים דבזה"ז אין קורין אותה אלא בזמנה דהא מתני' אוקמנא פייחידא ונדאמר ר"י שם דזו דברי ר"ע סתימתא והלכך לא חקר הגמ' כלל בזה דהיאף עשו הפפרים במגילה של לילה.

ואל תשיבני מהש"ס במגילה (נ"ד כ') דמקשה על ר"י בן לוי ממתני' דאין קורין את המגילה עד שתגז החמה ומשני כי קאי אדיום אלמא דגם בזמן המשנה הנה שני קריאות ורק דהו מתני' מייירי במגילה דיום.

ועוד דלפי מש"כ אין התחלה לקושיות הש"ס. ואמנם לאחר העיון היטיב בקושיות הגמ' שם נראה דיש להוכיח אדרבה הוכחה גדולה למה שכתבנו דבזמן המשנה לא היו קוראין בלילה דהנה לכאורה תמוה דמאי מקשה לימא תהוי תיובתא דר"י בן לוי דהא ע"כ מייירי מתני' בקריאה דיום דהא אמר דאין יוצאין עד שתגז החמה א"כ דקארי לה מאי קארי לה ומה בכך דאיכא נמי קריאה דלילה מ"מ מתני' לא מייירי מזה דבקריאת המגילה של לילה לא הנה לו לתנא מה לאשמעינן חידוש דין רק בקריאה של יום ועוד תמוה טובא סוגיות הגמ' דמגילה (נ"ד ד') דעל הא דאמר ריב"ל דחייב אדם לקרות במגילה בלילה ולשנותה ביום אמרינן דסבור מינה למקריא בליליא ולמתני מתניתין דידה ביממא וכבר תמה על זה הטו"א ז"ל דהיאף הנה ס"ד לומר בן דהא שני משניות מפורשות לפנינו דעיקר קריאת המגילה הוא ביום ומה שתי' שם דהנה ס"ד דהמשניות מייירי אם לא קראו בלילה כבר תמה על תירוצו זה מר אחי הגאון זצ"ל בגליון הטו"א שלו דאפתי היאף נפרנס להא דתנו דאין קורין עד שתגז החמה.

ולפי הס"ד דעיקר המגילה הוא בלילה בלבד למה אינו יכול לקרות מקודם הנץ דאדרבה דאם הוא לילה עד דהא עיקר מצוותו בלילה ונדברי הגאון טו"א ז"ל בזה תמוה מאוד וצע"ג: ואכן ליישב תמיהת הטו"א הנ"ל נראה לי פשוט דקושיא חדא מתורצת בתבירתה די"ל דהמקשן שהקשה בד' כ' לימא תהוי תיובתא דריב"ל המה תלמידי ריב"ל בעצמו דסבור מיניה דלמקרי בליליא ולמתני מתניתין דידה ביממא ובעת דסבור מיניה כף הקשו ליה באמת הו קושיא דהוזכר לפנינו בגמ' לקמן (נ"ד כ') ורק דהגמ' קיצר בכאן וסמך אלקמן והשיב להם ריב"ל דמעולם לא פנונתי לזה דעיקר המגילה הוא בלילה ונדודאי הקריאה הוא ביום ונוקא וע"ז תנו דאין קורין עד שתגז החמה ורק שאני בא להוסיף דצריך לקרות גם בלילה משום דיש סמך לזה בכתוב דאף דמשתה ושמחה אינו נוהג רק ביום בלבד מ"מ קריאת המגילה נוהג גם בלילה כדי לעשות זכר לצרתן דהנה זועקין יום ולילה וכמו שפרש"י שם ונמצא דקושיות הטו"א על הס"ד הוא קושיות הגמ' בעצמה (נ"ד כ') והתלמידים בעצמם הקשו בן לריב"ל ועפ"ז עולין ב' הסוגיות כמין חומר וזה נ"ל כפתור נפרח וייתיישב כל הקושיות בזה בעז"ה ואכן בעיקר דברי הט"א ז"ל דס"ל דקריאת המגילה נחשבת כד"ת ממש משום דנאמרה ברוה"ק ונ"מ טובא לדינא בספק אם קרא מגילה או לא צריך לחזור ולקרות מספק וכמו בק"ש ולכאורה

מנ"ל הָא דְמָהָא דְאָמְרִינּוּ (בר"ה דף י"ח) דְדַבְרֵי קְבֵלָה כד"ת דְמָיָא אִין רְאָיָה דְדִילְמָא הָתֵם לְעֵנִין חִיזִיק קְאָמַר פֿו דְכִינּוּ דְהַדְבָר מְפֹרָשׁ בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאִים א"צ חִיזִיק אָבֵל בְּנוֹדְאֵי דְנַחֲשֵׁב לְמַצְנָה דְרַבְּנָן וְהוּא נִכְלָל בְּלָאו דְלֹא תְסוּר פְּמוּ שְׁאָר מְצוֹת דְרַבְּנָן וְאִדְרַבָּה בְּש"ס דְמַגִּילָה (דף י"ט ע"ב) קָרִי לְמַגִּילָה מְצוּנָה מד"ס דְאָמַר שְׁם מְאִי דְכְתִיב וְעַלֵּיהֶם כָּכֵל הַדְּבָרִים וְכו' מְלַמֵּד שְׁהִרְאֵהוּ הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה דְקִדּוּקֵי תוֹרָה וְדְקִדּוּקֵי סוּפְרִים וּמָה שְׁהַסּוּפְרִים עֲתִידִין לְחַדֵּשׁ וּמְאִי נִיהוּ מְקַרָא מְגִילָה.

וְאָמְנָם אַחַר הָעֵיוֹן הֵיטִיב בְּזֵה יֵשׁ לְהִבְיָא רְאָיָה גְדוּלָה לְדַבְרֵי הַטּו"א ו"ל [נְתִילָא בְּפִלּוּגְתָא דְתַנְּאֵי וְכִמוּ שְׁיִבְנוּאָר לְקַמּוּן בְּעוֹז"ה]. וְנִקְדִים מָה דְאִיתָא (בְּמַגִּילָה דף י"ד) מ"ח נְבִיאִים שְׁנַתְּנַבְּאוּ לְיִשְׂרָאֵל לֹא פְתַחוּ וְלֹא הוֹתִירוּ עַל מַש"כ בְּתוֹרָה חוּץ מִמְקַרָא מְגִילָה מְאִי דְרוּשׁ אָמַר ר' חֲזִיָא בְּרַ אָבִין אָמַר ר"י בְּן קֶרְחָה וּמָה מְעַבְדוֹת לְחִירוֹת אָמְרִינּוּ שִׁירָה מְמֹנָת לְחִיִּים לֹא כ"ש אִי הָכִי הִלֵּל נְמִי נִימָא לְפִי שְׁאִין אוֹמְרִין הִלֵּל עַל גִּס שְׁבַחוּ"ל וְכו' ר"נ אָמַר קְרִיאָתָהּ זֹו הִלֵּלָא הַיּוֹצֵא לְנוּ מִדְּבַרֵי הַגְּמָרָא הַלְזוּ דְקְרִיאַת הַמְּגִילָה בְּפוּרִים לְמָדוּ הַנְּבִיאִים מִק"ו דְקְרִיאַת הִלֵּל דְפֶסֶח [וְאָרְף שְׂרַש"י ו"ל פִּירֵשׁ דְלִמְדוּ מְשִׁירָה שְׁאָמְרוּ מֹשֶׁה וַיִּשְׂרָאֵל עַל הַיָּם מ"מ כְּבָר תָּמָה ע"ז הַטּו"א ו"ל וְהוֹכִיחַ בְּרְאִיוֹת דַּע"כ פְּשׁוּט דַּא"א לְפָרֵשׁ רַק עַל הִלֵּל דְפֶסֶח וְשֵׁם אִיכָא צִיוּי מְפִי הַגְּבוּרָה דַּהֲבַה"ג סוּבֵר דְהִלֵּל דְפֶסֶח דְאוֹרְיָתָא וְכַתֵּב הַרְמַב"ן דִּי"ל דְהִיא הַלִּמ"מ וּבְאִמַּת שְׁאֵנִי תָּמָה עַל הַגְּאוֹן הַנ"ל שְׁבִסְפָרוּ שְׁאֵגַת אַרְיָה סִי"ס הַהִשְׁיֵג עַל דְבַרֵי הַרְמַב"ן ו"ל בְּזֵה וְנִדְחָה דְבַרֵי בְּשִׁפְתֵי יָדִים וְהַעֲלָה דְהִלֵּל דִּיו"ט אִינוּ אֵלָא מִדְּרַבְּנָן וְאָפִי' בִּיו"ט שֶׁל פֶּסַח וְתַמְהֵנִי דְלִפִּי מַש"כ כָּאֵן בְּטוּרֵי אָבִין דְהָרָה ק"ו הוּא מְהִלֵּל דְלִילֵי פֶסְחִים ע"כ מְוִכְרַח דְהָתֵם ד"ת אוּ הַלִּמ"מ לְפַחֹת דְאִי אָמְרַתְּ דְאִינוּ אֵלָא תַקְנַת נְבִיאִים כְּמוֹ שְׁפַתּוֹב שְׁם בְּשִׁאֲגַת אַרְיָה א"כ מְאִי ק"ו הוּא זֵה מִי עֲדִיפָא הִלֵּל מְזֵה דְעַל הִלֵּל גּוֹפָא יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת דְמְאִי דְרוּשׁ לְהוֹסִיף עַל מַש"כ בְּתוֹרָה וְאִם דִּישׁ בְּכוּחַם לְהוֹסִיף עַל מָה שְׁכַתֵּב בְּתוֹרָה בְּמִקּוּם דְחָזוּ דִישׁ צִוְרָה בְּזֵה לְשִׁבַח וְהוֹדָאָת הַמְּקוּם וְקִידּוּשׁ שְׁמִים א"כ מְאִי מְקַשָּׁה עַל מְגִילָה דְאוֹתוֹ הַטַּעַם יֵשׁ לוֹמַר גַּם עַל מְגִילָה וְעוֹד מְאִי שְׁיִיךְ ק"ו מְהִלֵּל דְעַרְבָה עַרְבָא צְרִיף וְאָפְשֵׁר דְמִשׁוּם זֵה הִיָּה נִדְחַק רַש"י לְפָרֵשׁ דְקָאֵי עַל שִׁירַת הַיָּם וְהִינּוּ מִדְּחִזִּינּוּ שְׁעֵלָה עַל לְבוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲזַ לּוֹמַר שִׁירָה עַל גִּס אֵלְמָא דְהַדְבָר רְאוּי לּוֹמַר שִׁירָה וְהִלֵּל עַל הַגִּס וְאִבְוִהֵנוּ דְכֹלְהוּ הוּא שִׁירַת הַיָּם דְהוּא שִׁירָה רַאשׁוֹנָה שְׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל וּמְזֵה לְמָדוּ הַנְּבִיאִים שְׁצִרִיף לּוֹמַר שִׁירָה עַל כָּל צָרָה שְׁלֹא תְבוּא עַל הַצִּיבּוֹר וְכִשְׁנַגְּאֵלִין יִאמְרוּ אוֹתוֹ עַל גְּאֻלְתָּן וְכִדְאִיתָא בְּפֶסְחִים קִי"ז וְשִׁפִּיר הַנְּצִרָה רַש"י לְפָרֵשׁ עַל שִׁירַת הַיָּם.

וְכָל זֵה לְפִי פֶרֶש"י אָבֵל הַטּוּרֵי אָבִין ו"ל בְּעֶצְמוֹ דְמְפָרֵשׁ דְקָאֵי עַל הִלֵּל דְלִיל פֶּסַח ע"כ מְוִכְרַח הַדְבָר לּוֹמַר בְּלִי סֶפֶק דְהִלֵּל דְלִיל פֶּסַח אִינוּ מִתַּקְנַת נְבִיאִים רַק דְהוּא הַלִּמ"מ כְּדַעַת הַרְמַב"ן אוּ דְבַר תוֹרָה מְמַשׁ וּלְפִי פִירוּשׁ זֵה סִייעָתָא גְדוּלָה מְהֵרָה סוּגִיא לְדַעַת הַבַּה"ג וְהַרְמַב"ן ו"ל וְכִמְעַט שְׁהוּא רְאִי שְׁאִין עֲנִי תְשׁוּבָה וְלִכְּן מְאוּד הַדְבָר תְּמוּהָ עַל הַגְּאוֹן הַנ"ל בְּסִפְרוֹ שִׁאֲג"א דְהִיאָרְף עֲלָה בְּלָבוּ לְחַלֵּק עַל הַרְמַב"ן ו"ל הַנ"ל הִלֵּל לְפִי פִירוּשׁוֹ ו"ל דְבַרֵי הַרְמַב"ן ו"ל מְבִנוּאָרִין וּמְוִכְרַחִין בְּש"ס דְמַגִּילָה הַנ"ל וְצַע"ג].

וְהִנֵּה כְּבָר כְּתִיב הַבַּה"ג בְּמִנְיַן הַמְּצוֹת וְהַסְּפִים אֲחִרֵי הַרְמַב"ן בְּסִפְרֵי הַמְּצוֹת בְּשׁוֹרֵשׁ א' דְקְרִיאַת הִלֵּל דְלִיל פֶּסַח הוּא הַלִּמ"מ וּבְכִלְל מ"ע שֶׁל תוֹרָה יִחְשָׁב [וְהִבְיָא רְאָיָה לְדַבְרֵי

מֵהָא דְאִמְרִינָן בְּפִסְחִים ק"י דר' יוסי אומר דהלל זה משה וישׁרָאֵל אֲמָרוּהוּ בְּשַׁעַה שְׁעָלוּ מִן הַיָּם וְחָלוּקִין עָלָיו חֲבָרָיו לומר שְׁדוּד אֲמָרוּ וְנִרְאִין דְּבָרָיו מִדְּבָרֵיהֶן אֲפֹשֶׁר שְׁמִשָּׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל שְׁחִטּוּ פִּסְחֵיהֶן וְנָטְלוּ לִוְלַבְיָהֶן וְלֹא אֲמָרוּ שִׁירָה וְאִם אֵיתָא דְעֵיקָר הִלֵּל אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן אוֹ תְּקִנַּת הַגְּבִיאִים מֵאֵי קוּשְׁיָא דְלִמָּא לֹא אֲמָרוּ בְּאַמְתַּת מְקוֹדָם עַד יְמֵי דְדוּד דְאֲפֹשֶׁר דְּנְבִיאִים שְׁהָיוּ בִּימֵי דְדוּד תְּקִנּוּ כֵּן וּבִימֵיהֶם נִתְחַדַּשׁ תְּקִנָּה זוֹ וּמְקוֹדָם לֹא אֲמָרוּ כָּלֵל וְשִׁפִּיר י"ל דְּהִלֵּל זֶה לֹא הָיָה עַד עֵתָה אֶלָּא וְנִדְאֵי דְהוּא הִלְמ"מ דְּצָרִיף לומר הִלֵּל בְּפִסַּח אוֹ בְּעַת נְטִילַת לִוְלָב עוֹד הֵבִיא כְּמָה רְאִיוֹת לְזֶה וּמָה שְׁאָמַר שֵׁם דְּנְבִיאִים תְּקִנּוּהָ פְּתַב הֶרְמֵב"ן דר"ל שִׁיחֲדָהוּ לומר זֶה אֶבֶל הִהִלֵּל עֲצָמוֹ כְּכָר הָיָה מְקוֹדָם וְהַגְּבִיאִים גּוֹפָא לְמָדוּ כֵּן ג"כ מִק"ו וּמִיָּהוּ בְּמִקוֹם דְּשִׁינְיָה ק"ו כְּגוֹן בְּמַגִּילָה וּבִשְׁאָר גִּיסִים דְּהָיוּ כְּמוֹ בְּנִס דְּפוּרִים דְּהָיוּ בּוֹ הֲצֵלַת נְפֹשׁוֹת דְּכָל יִשְׂרָאֵל אֶבֶל בְּמִקוֹם דְּלִיכָא הֲצֵלַת נְפֹשׁוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל דְּוָמִיא דִּיצִיאַת מְצָרִים לִיכָא ק"ו וְהִלְכָף הִלֵּל דְּחֲנּוּפָה אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וּכְמַש"כ הֶרְמֵב"ן בְּעֲצָמוֹ שֵׁם וּע"כ מְשׁוּם דְּלִיכָא ק"ו וְהָא דְאִמְרִינָן בְּכַמָּה דְּוָכְתִּי הִלֵּל דְּרַבָּנָן הֵינּוּ בְּחֲנּוּפָה אוֹ בְּשְׁאָר גִּיסֵי דְדָמִי לְחֲנּוּפָה וְצָרִיף לומר דְּהָא דְמִקְשָׁה כְּפִן דְּמֵאֵי דְרוּשׁ וְלִכְאוּרָה הָא לֹא גָרַע נִס זֶה מִשְׁאָר גִּיסֵי כְּגוֹן חֲנּוּפָה וְאִף דְּהִתָּם לִיכָא ק"ו מ"מ חֲיִיבִין לומר הִלֵּל מִצַּד תְּקִנַּת גְּבִיאִים שְׁתִּקְנוּ לומר הִלֵּל עַל כָּל צָרָה שְׁלֹא תְּבוּא וּא"כ לֹא גָרַע מְגִילָה מִיְנֵיהוּ וּע"כ צ"ל דְּהַש"ס יַדַּע דְּהָכָא עֲשׂוּ הַמְצָוָה חֲמוּר כְּמַצְנָה שְׁל תוֹרָה מִמֶּשׁ וְלֹא כְּשְׁאָר גִּיסִים וְשִׁפִּיר מִקְשׁוֹ דְּמֵאֵי דְרוּשׁ דְּאִף דִּישׁ יְכוּלַת בְּיַד חֲכָמִים וּגְבִיאִים לְהוֹסִיף מְצָוָה חֲדָשָׁה מִחֲמַת סִיגִי וְחֲקוּן אֶבֶל אֵין יְכוּלַת בְּיַדָּם לומר לְעֲשׂוֹתָם כְּשֵׁל תוֹרָה דְּבַכָּה"ג דְּמֵי לְבַל תוֹסִיף וְהִלְכָף מִקְשָׁה דְּמֵאֵי דְרוּשׁ] וּע"כ"פ הֵינְצָא לְנוּ מִד' הַבַּה"ג וְהֶרְמֵב"ן ו"ל דְּהִלֵּל דְּלִיל פִּסַּח הוּא הִלְמ"מ וְכִינּוּן דְּהֵם דְּרָשׁוּ ק"ו לְקִרְיַאת הַמְּגִילָה גַם מְגִילָה עֲצָמָה נִחְשָׁב לְהִלְמ"מ דְּהָא ק"ו גִּיטָן לְהַדְרִשׁ דְּהוּא אַחַת מִי"ג מִיְדוֹת שְׁהַתוֹרָה נִדְרָשָׁת בָּהֶן וְכַעֲיִן זֶה אִמְרִינָן בְּסִנְהֶדְרִין בִּפ' הַנְּחֻנְקִין (דָּף פ"ט) הַמְתַּנְבָּא מַה שְׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ מִיתָתוֹ בִּידֵי אָדָם כְּגוֹן חֲנּוּנְיָא בְּן עֲזוּר דְקָאֵי יְרֵמְיָה וְכו' וּא"ל רַב פְּפָא לְאָבִיו הָאֵי לְחֲבִירוֹ נָמִי לֹא נֶאֱמַר א"ל כִּינּוּ דְאַתִּינְיָהֵב ק"ו לְמַדְרַשׁ כְּמָאן דְּאַתְמַר לֵיהּ דְּמֵאֵי ע"ש].

וּא"כ הָרִי יֵשׁ לְנוּ רְאִיָּה בְּרוּרָה דְקִרְיַאת הַמְּגִילָה אֵינוֹ מְצָוָה דְּרַבָּנָן כְּשְׁאָר מְצָוֹת דְּרַבָּנָן רַק הִיא נְחֻשְׁבַּת כְּמַצְוָה שְׁל תוֹרָה מִמֶּשׁ דְּהָא הִיא נְלַמְדַת מִהִלְמ"מ וְהִלְכָף לְעַנְיָן סְפִיקָא נְמִי צָרִיף לִילֵף לְחוּמְרָא דְהָא סְפִיק בְּהִלְמ"מ לְחוּמְרָא אֲזִלִּין דְּגַבִּי עָרְלָה אִמְרִינָן בְּקִדּוּשִׁין (דָּף ל"ט) דְּכָף נֶאֱמָרָה הִלְכָה דְּוִנְדָּאֵי אָסוּר סְפִיקוֹ מוֹתָר אֶבֶל בְּשְׁאָר הִלְמ"מ סְפִיקוֹ נְמִי אָסוּר וְעוֹד יֵשׁ לְהֵבִיא רְאִיָּה דְמְגִילָה מְקָרִי ד"ק מֵהָא דְתַנּוּ בַר"פ הַקּוּרָא עוֹמֵד מְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְבָרָה יְבָרָה שְׁלֹא לְבָרָה לֹא יְבָרָה וְאִמְרִינָן עֲלָהּ בְּגַמ' שֵׁם אָמַר אֲבִי לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחֲרָיו אֶבֶל לְפָנָיו מְצָוָה לְבָרָה וְכו'.

לְפָנֵיהּ מֵאֵי מְבָרָה רַב שְׁשֵׁת מְקִטְרוּזָא אֵיקְלַע לְקַמְיָה דְּרַב אֲשִׁי וּבְרִיף מִנ' ח וְכו'. וְלִכְאוּרָה תִּימָא דְלִמָּא אֵינוֹ מִקְשָׁה הַש"ס בְּכָאן דְּהִיכּוֹן צְוִנוּ דְּמְבָרְכִין אַקב"ו עַל מְקָרָא מְגִילָה וְכְמוֹ דְּמִקְשָׁה הַש"ס בְּשַׁבַּת כ"ג עַל גַּר חֲנּוּפָה דְּהִיכּוֹן צְוִנוּ וְהוֹצֵרָה לְתַרְזַן דְּנִפְקָא לָן מְלֵא תְּסוּר אוֹ מִשְׁאֵל אָבִיף וְיַגְדָּה וְכו' וְהו"ל לְהַש"ס גַּם כְּפִן לְהַקְשׁוֹת וְלְתַרְזַן וְאֵין לומר דְּהַש"ס סְמָף אֲדַהֲתָם דְּכִינּוּן דְּכָבֵר תְּרַצִּין בְּשַׁבַּת דְּנִפְקָא לָן מְלֵא תְּסוּר הוּא תְּרִוּץ מְסִפִּיק עַל כָּל מְצָוֹת דְּרַבָּנָן דְּמְבָרְכִין וְצִינּוּ דְּהָא לִיתָא דְּהָא בְּסוּפָה (דָּף מ"ו) אֵיכָא פְּלוּגְתָא דְאִמְרָאֵי אֵי מְבָרְכִין וְצִינּוּ אֲנִטִּילַת לִוְלָב דְּכָל שְׁבַעָה בְּגַבּוּלִין דְּהוּא תְּקִנַּת ר"י בְּן זְכַאי

ואמר ינון שם דרב דאמר כל שבועה מצות לולב לברכה וטעמין דס"ל גם גבי נר חנוכה פן ושאר אמוראים פליגי ע"ז התם הרי דאיפא פלוגתא בזה והיכא אמר אביי בפשיטות דמברכינן וצינונו על מגילה וגם הגמ' לא הנה ליה לסמוך אש"ס דשבת ה"ל פיון דאיפא פלוגתא דאמוראי וכמה אמוראי לא ס"ל הך דרב בנר חנוכה הו"ל להגמ' לבאר זה דלאו ד"ה היא אלא ונדאי דמגילה שאני דדברי קבלה הוא דהא איפא ק"ו מהלמ"מ ושפיר יש לומר וצינונו לד"ה דהא ק"ו ניסן להדרש לד"ה וזה ברור לכאורה [ובזה א"ש נמי מה דתנו בסופה ודף ל"ח] גבי הלל מקום שנהגו לברך וברך ואמרי' עלה נמי התם אמר אביי לא שנו אלא לאחרי אכל לפניו מצוה לברך ולא מקשה ע"ז דהיכן צינונו והינו משום דהמשנה מיירי שם בהלל דסופות וכבר כ' הרמב"ן בס' המצות שם דהלל דסופות פיון שהוא בא משום מצות נטילת לולב נמי הלמ"מ כמו הלל דליל פסח וראיה לזה מהש"ס דפסחים (דף קי"ז) אפשר ישראל שחטו פסחיהו ונטלו את לולביהו ולא אמרו הלל ומשמע מזה דהוא חיוב מן התורה לומר הלל ע"ש ברמב"ן]: ועוד יש להביא ראיה מהא דגרסינן בשבועות (דף ל"ט) וכשמשיבין אותו [למי שמחוייב שבועה בב"ד] אומרין לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משיבין אותך אלא על דעתינו ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשיב את ישראל וכו' אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים מנין וכו' אין לי אלא מצות שקבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מניין ת"ל קימו וקבלו קימו מה שקבלו כבר [כלומר דמה שקימו עכשיו כבר קבלו מהר סיני עליהם וכבר נשבעו על זה בעת מעמד הר סיני] ע"כ מדברי הגמ' דשם והיוצא לנו מהש"ס הלזו דכבר קיבלו ישראל עליהם בשבועה למקרא מגילה בעת קבלת התורה ואין לומר דעל כל מצות דרבנן קבלו עליהם בשבועה דא"כ מ"ש מקרא מגילה דנקט יותר משאר מצות דרבנן אם בא לומר דאף על המצות שחדשו הסופרים הנה שבועה לחשב נמי כל מצות דרבנן כגון נ"ח ושניות לעריות ועירובין ונט"י.

ועוד דתקשה לכאורה על מה שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה והובא בטו"ד סימן רל"ט דהנשבע שלא לעשות מצוה דרבנן כגון שלא להדליק נ"ח וכדומה השבועה חלה וצריך לקיימה או לשאול עליה ולא דמי לנשבע לבטל את המצוה דאין השבועה חלה דהתם במצוה דאורייתא הוא דאינה חל אבל במצוה דרבנן שפיר חל והביא ראיה מהא דאמר בריש נזיר (דף ד' ע"א) מיין ושכר יזיר מצוה ביין הרשות ואמרין מצוה מאי נינהו אלימא קידושא ואבדלתא וכי מושבע עליה מהר סיני ע"ש.

ולמאי צריך קרא וכ"פ ז"ל שם [ולא כפרש"י ז"ל שם דמפרש דשפיר מושבע עליה מהר סיני ע"ש] הרי דמצוה דרבנן לא הוי מושבע מהר סיני ולא צריך קרא לאסור דבלא קרא ידעינן דחל נזירות על מצות קידוש והבדלה כ"כ והלכך בנשבע לבטל מצוה דרבנן נמי שבועה חלה דמצוה דרבנן נמי לא הוי מושבע מהר סיני כ"כ שם הרא"ש ז"ל והובא בב"י שם והדבר תמוה לכאורה דהא ה"כא בברייתא דשבועות ה"ל אמרינן להדיא איפכא דעל מקרא מגילה נשבעו עליה ישראל במעמד הר סיני הרי חזינו דמצוה דרבנן נמי הוי מושבע מהר סיני ולא לבד דקשה על הרא"ש אלא דקשה נמי דיהא ב' סוגיות סותרות זו את זו דסוגיא דנזיר ה"ל ס"ל דמצוה דרבנן לא מקרי מושבע מהר סיני וסוגיא דשבועות סובר דמצוה דרבנן מושבע מהר סיני אלא ונדאי דמקרא מגילה שאני

דכינן דיש ק"ו ללמוד מהלל דלילי פסחים שפיר היא גופא הלמ"מ דהא ק"ו נידון להדרש והלכה שפיר אמרינן דנשבעו עליה במעמד הר סיני אבל שאר מצות דרבנן באמת לא נשבעו עליהם במעמד הר סיני והיננו דלא נקט בפרייתא דשבועות הנ"ל רק מקרא מגילה בלחוד משום דבשאר מצות דרבנן לא נשבעו עליהם וא"ש בעז"ה בזה: אמנם עדיין לא נתיישב דעת הרא"ש בתשובה הנ"ל במה דכתב שם דגם הנשבע שלא לקרות את המגילה ג"כ חלה השבועה והובא להלכה בטור ובשו"ע שם וזה נודאי תמוה לכאורה דהא קריאת המגילה בנודאי מושבע מהר סיני: ולתיישב דעת הרא"ש והטור ז"ל נקדים מה שיש לתמוה עוד דלפי מה שכתבנו דחייב קריאת המגילה הוא הלמ"מ משום דנלמד מק"ו א"כ מה זה דאמרינן במגילה דאסתר ברוח הקודש נאמרה לקרות ונלפינן לה מפמה דרשות ושמואל יליף לה מקימו וקיבלו קימו למעלה מה שקיבלו למטה וכן בסוף מס' מכות אמרינן דא"ר יהושע בן לוי ג' דברים עשו ב"ד של מטה והספימו ב"ד של למעלה על ידם ואלו הם מקרא מגילה ושאיילת שלום בשם והבאת מעשר.

ש מקרא מגילה דכתיב קימו וקיבלו היהודים קימו למעלה מה שקיבלו למטה וכו' ולכאורה לפי מש"כ למעלה דק"ו גמור הוא למה היו צריכים להספם של מעלה הלא ק"ו ניתן להדרש וכי בכל המצות של תורה שלמדו חז"ל מן השמועה ע"י ג"ש או ק"ו או בנן אב היו צריכים להספם של מעלה והלא פמה גופי תורה כגון בתו מאנוסתו ופיגול לא למדו חכמים רק מג"ש ואעפ"כ היו מחוייבים ע"ז שריפה בב"ד בזמן הבית וכן בפיגול חייבין פרת וחסאת אף שלא היה הספם ע"ז מן השמים וכן מצינו להתוס' (בשבת דף פ"ז) דהקשו שמה על הא דאמרינן דג' דברים עשה משה מדעתו והספם הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושיבר את הלוחות מאי דרוש אמר דפירש מן האשה מאי דרוש נשא ק"ו בעצמו וכו' ושיבר את הלוחות מאי דרוש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה כל ערל לא יאכל בו וכו' והקשו התוס' מאי קאמר דהוסיף מדעתו דאורייתא הוא שהרי ק"ו ניתן להדרש והוצרכו התוס' לתרץ דלא הני ק"ו גמור ע"ש וא"כ כאן דהוא ק"ו גמור לא היו צריכים להספם.

ועוד דהיכי קרי הגמ' למצות קריאת המגילה תקנת מרדכי ואסתר וכמו דאמרינן בריש מגילה מפדי פולהו אנשי כנה"ג תקנוהו והלא דאורייתא הוא וכמו שהקשו התוס' בשבת דאין זה מדעתו פניו דאיכא ק"ו ודחוק גדול לומר דר"ל דדרשו ק"ו והתקינו וכמו דמתרץ גבי ר"י בן זכאי (בסוף דף ל') דמאי התקין דרש והתקין דא"כ הו"ל להגמ' להקשות ולתרץ פן: ולתיישב הפל בחדא מחתא נקדים בתחלה המשנה (דנזיר, דף נ"ו) דתנן התם אמר ר' עקיבא דנתי לפני ר"א מה אם עצם כשעורה שאינו מטמא אדם באנהל הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו רביעית דם שהוא מטמא אדם באנהל אינו דין שיהא הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה אמר לי מה זה עקיבא אין דנין כאן מק"ו ומסקינן שם בגמ' דר"ל דעצם כשעורה הלכה ורביעית דם ק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה ע"כ.

והרי חזינו ממשנה זו דר"א ור"ע ס"ל [דהא משמע דר"ע קיבל בדברי ר"א שהרי לא השיבו ע"ז ומשמע דאודויי אודי ליה] דאין דנין ק"ו מהלכה משום דלא ניתן הלמ"מ לדרוש ב"ג מידות וכדפירש רש"י (בשבת דף קל"ב ע"א) ע"ש והשתא א"ש הפל בעז"ה ולק"מ דשפיר הוצרכו שייספימו משמים על ידם משום דכל עיקר הק"ו שדרשו

על קריאת המגילה הוא מהלל דלילי פסחים ונהלא פל עיקר הלל דלילי פסחים אינו אלא הלמ"מ כמו שכתב הרמב"ן בהקדא שם וז"ל והנראה מדבריהם שהוא מה"ת [וקאי שם על הלל] כמו שפירשתי ויהיה הלמ"מ עכ"ל וא"כ הא קי"ל דאין דנין מהלכה לדעת ר"א ור"ע ומשו"ה הוצרכו שייספמו משמים על ידם דשפיר דרשו ק"ו דשפיר דנין מהלכה ודלא כר"א ור"ע [וכ"ה דעת ר' יהושע במס' טהרות פ"ח משנה זו ובגידים בפ"ג מ"ב וכמש"כ הגר"א ז"ל באלהו רבא ע"ש].

ובזה ניחא נמי מה דלא מקשה בגמ' דאלה המצות כתיב שאין נביא רשאי לחדש דבר מעצמו ואף דהספיו משמים על ידם מ"מ לא בשמים היא וקי"ל דאין משגיחין בב"ק אבל לפי ה"ל ניחא משום דבאמת דרשו ק"ו ולא היו צריכין להסכמה רק לגלוי מלתא דשפיר דרשו ק"ו מהלכה ואפשר דזה היה אחד מהלכות שנשתפחו בימי אבלו של משה והם דרשו פן מעצמם והספיו משמים על ידם שנתפנונו פהלכה ושפיר דנו ק"ו מהלכה]: אמנם כל זה אם נאמר דדנין מהלכה אבל לר"א ור"ע דס"ל דאין דנין ק"ו מהלכה אין פאן ק"ו באמת וע"כ לדעתם דמעצמם תקנו פן בלא ק"ו וא"כ אינו אלא מצוה דרבנן בעלמא פשאר מצות דרבנן ובהו הרנוחנו לכאר מה דתנו בריש מגילה מגילה נקראת בי"א ובי"ב וכו' ואמרי' עלה בגמ' אמר רבה בר בר חנה אר"י זו דברי ר"ע סתימתא דדריש זמן זמנא זמניהם אבל חכמים אומרים אין קורין אותה אלא בזמנה ולכאורה במאי פליגי ר"ע וחכמים דר"ע דריש זמן זמנא זמניהם וחכמים לא דרשי ועוד דמ"ש דמתני' ר"ע היא דילמא ר"מ היא ועוד בכל דוכתא אמרינן דסתם משנה ר"מ ורש"י ז"ל פירש משום דכולהו סתמות הוא אליבא דר"ע אבל עדיין קשה דמנ"ל דר"ע ס"ל הכי: ואמנם לפי דברינו ה"ל יבואר יפה בעז"ה דהנה בריש מגילה אמרינן דהא דהקילו חכמים על מקרא מגילה להקדים ליום הכניסה ע"כ מעיקר תקנות מו"א הוא דמרדכי ואסתר וסייעתם בעצמם ק הוא דתקנו פן להקדים ליום הכניסה לעת הצורך פגון לכפרים או הינצא בשיירא דאי ל"ה הא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמגן וא"כ פשוט דזה אין לומר רק אם מרדכי ואסתר וסייעתם תקנו מעצמם פן לעיקר קריאת המגילה בפורים אז היה ביכולתם לתקן ג"כ שיכולים להקדים אבל אם נאמר דק"ו גמור הוא וקריאת המגילה הוא הל' למ"מ כמו הלל דלילי פסחים האף היה ביכולתם אפ"ל לאנשי כנה"ג בעצמם לתקן שיכולים להקדים וכי תעלה על דעתך שיכול להקדים ההלל דליל פסח לומר קודם הפסח בעת הצורך פגון דמפרש וינצא בשיירא ואינו בקי בקריאת ההלל וצריף לבקי שיקרא אחריו ויודע ששם לא יהיה בקי לקרות פינן דנתקן לומר הנס עצמו א"א להקדים בשום אופן וא"כ ה"נ פינן דעיקר זמן הנס היה ביום המנוחה דהיינו י"ד וט"ו צריף לקרות בזמנו וא"א להקדמו והדרא הקושיא לדוכתא דהא אין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו וכו' ובפרט בנד"ד דהוי הלמ"מ בנודאי אין ביכולתם לבטל דברי תורה ח"ו.

וע"פ הצעה זו א"ש סוגית הגמ' דאחר דמסיק הגמ' דתקנת הקדמת הכפרים הוא מתקנת אנשי כנה"ג בעצמם משום דאל"ה אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו' אמר ר"י על זה דזו דברי ר"ע סתימתא דדריש זמן זמנא זמניהם והיינו דר"ע לשיטתו דס"ל דאין דנין ק"ו מהלכה והוי מגילה מתקנת אנשי כנה"ג בעצמו שפיר יכולים להקדים ליום הכניסה אבל חכ"א דמגילה הלמ"מ דדנין ק"ו מהלכה והלכא אין קורין אותה אלא

בזמנה וא"א להקדים ליום הפניסה [ולא"ד שם צ"ל דגם חכמים ס"ל כר"ע]: ובזה י"ל
פרפרת אחת לחבר מאמרי ר' יהושע בן לוי להדדי דאמר (במגילה דף ג') ג' מימרות זה
אחר זה.

א' דנשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ב' פורים שחל בשבת שואלין
ודורשין בענייניו של יום.

ג' חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום ולכאורה מאי שנייה הנה מימרות
להדדי. אמנם לפי הנ"ל יבואר דהנה מתחילה אמר ר' יהושע בן לוי דנשים חייבות
במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס ולכאורה תמוה ע"ז קושית התוס' שהקשו דא"כ
ל"ל קרא בפסחים מ"ג לחייב נשים במצה משום דאיתקש לאכילת חמץ תיפוק ליה
דבלאו הכי חייבים משום שאף הן היו באותו הנס דיציאת מצרים ותי' התוס' משום
דשאני התם דאי לאו קרא ה"א דפטרירי משום דילפינו ט"ו ט"ו מחהס"כ מה להלן נשים
פטורות אף כן נשים פטורות והלכך איצטריך קרא דהוקש לחמץ.

אמנם יש לדקדק על תי' זה דהא בהדיא אמרי' דהא דנשים פטורות מסנפה הוא הלמ"מ
דאי לאו הלמ"מ הו"א דחייבים משום תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סנפה
איש ואשתו ומשום"ה איצטריך הלמ"מ וכיון דהני הלמ"מ היאך הוי ילפינו מסנפה בג"ש
הא אין דנין ג"ש מהלכה דכל הי"ג מידות אין למדין מהלכה והדרא הקושיא לדוכתא
דלמה לן קרא במצה תיפוק ליה דאף הן היו באותו הנס.

ושוב אריב"ל עוד מימרא אחרת דפורים שחל בשבת שואלין ודורשין בענייניו של יום
ומסקינן דפורים קמ"ל דמהו דתימא דנגזור משום דרבה קמ"ל ולכאורה הכי שנייה
למגזר במגילה דשמא יעבידנו דהא כל עצמו אינו אלא מדרבנן ולא מציינו במצוה דרבנן
שהוא בהול כ"כ דניחוש שמא יעבידנו ד"א ברה"ר וכמו שכ' הטורי אבן ז"ל במגילה
דף ד') דהיינו טעמא דרב יוסף דהוצרך לומר הטעם משום שעניניהם של עניים נשואות
במקרא מגילה ולא סגי ליה בטעמא דרבה ואף דרב יוסף גופא ע"כ דס"ל טעמא דרבה
גבי לולב ושופר וע"כ משום דרב יוסף ס"ל דבמצוה דרבנן אינו בהול כ"כ והוי פדבר
הרשות ולא שנייה גזירה דשמא יעבידנו ורב יוסף לשיטתו אזיל דס"ל דגבי טבילת פלים
בשבת דאסור גזירה שמא ישהא ולא משום דשמא יעבידנו משום דלדבר הרשות ס"ל
דלא שנייה גזירה דשמא יעבידנו דאינו בהול והלכך מצוה דרבנן נמי ס"ל דהוי פדבר
הרשות לענין גזירה זו והלכך הוצרך לטעם דעניניהם של עניים נשואות וכו' ורבה דאמר
הטעם דשמא יעבידנו גבי מגילה ג"כ לשיטתו אזיל דס"ל גבי טבילת פלים נמי גזרינן
דשמא יעבידנו ואף דהוי דבר הרשות כ"כ הטו"א שם.

וא"כ לכאורה דאם נימא פסברת רב יוסף לא שנייה לאשמועינן דמותר לדרוש בשבת
וע"כ צ"ל דס"ל דדנין מהלכה והוי דאורייתא והלכך א"ש גם מימרא קמייתא דנשים
חייבות במקרא מגילה ולא קשה ממצה דהתם צריך קרא משום דהוי ילפינו מסנפה דהא
ס"ל דדנין מהלכה ועפ"ז ניחא נמי עוד מימרא השלישית דאמר דחייב אדם לקרוא את
המגילה בלילה ולשנותה ביום ולכאורה הא פתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וכן
משטה ושמחה אינו נוהג אלא ביום אכן לפי מה שמוכח דס"ל לריב"ל דדנין מהלכה
א"ש דהא בליל פסח ויומו החיוב לקרות את הלל.

אָמַנְם כָּל זֶה לְרַב יוֹסֵף דִּס"ל דְּבִדְרָבָנָן לִיכָא גְזִירָה דְשָׁמַא יַעֲבִירָנוּ אַבְל לְרַבָּה י"ל
הַחִיבּוּר לְאִידָה גִּיסָא דְהֵנָּה הַמְהַרְשָׁא ו"ל הַקְּשָׁה פִּינּוּ דִּילִיף ק"ו מְהֵלֵל דְלִיל פֶּסַח וְהֵתָם
הָא אוֹמְרִים שִׁירָה בְּלִילָה וּבִיּוֹם דְּהָא הַחִיּוּב לֹא מְהֵלֵל בְּעַת אַכִּילַת הַפֶּסַח א"כ לְמָה
הַנּוֹצֵרָה לֹא מְהֵלֵל אֲדָם לְקִרְוֹת הַמְּגִילָה מְדַכְתִּיב אֱלֹהֵי אַקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלִילָה וְלֹא
דוּמִיָּה לִי תִּיפּוּק לִי דְּהָא יִלְפִינּוּ מְהֵלֵל דְלִיל פֶּסַח וְהֵתָם אָמְרִי גַם בְּלִילָה וְכֵן הַקְּשָׁה בִּס'
יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב וַעֲפ"ז י"ל דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי ע"י מֵאָמֵר הַקּוּדָם בָּא לְיִישָׁב קוֹשְׁיָא זֹו דְּהֵנָּה
עַל הָא דְאָמַר ר"י בֶּן לֹוִי דְנָשִׁים חִיּוּבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָה שְׁאָר הָיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנִס יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת
דַּא"כ ל"ל קְרָא בְּמִצְהָ וְאִין לְתַרְזֵן כְּמוֹ שְׁתִּי הַתּוֹס' דַּא"ל"ה הָיוּ לְמִדִּין מְסוּפָּה הָא אִין
לְמִדִּין מְהֵלְכָה וּמִיָּהוּ י"ל דִּס"ל בְּאַמַּת דְּלְמִדִּין ג"כ מְהֵלְכָה אַף תְּמוּהָ דְלְמָה תְּנִן דְּמִי
שְׁהוּא עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה מְקַרִּין אוֹתוֹ עוֹנָה אַחֲרָיו בְּמָה שְׁהִיָּה אוֹמֵר מְשׁוּם דְּהַנְּשִׁים פְּטוּרִים
מְהֵלֵל וּמְדַתְּנִי סְתָמָא מְשַׁמַּע דְאָרְף מְהֵלֵל דְּפֶסַח נְמִי פְּטִירִי וְלְכַאוּרָה תְּמוּהָ דְאִמְאִי פְּטִירִי
דְלְמָה לֹא נְחִיּוּב נְשִׁים בְּהֵלֵל נְמִי שְׁאָר הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנִס וְכְמוֹ דְּמְחִיּוּב נְשִׁים בְּמִגִּילָה
וּבד' פּוֹסוֹת מְטַעַם דְאָרְף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנִס ה"נ יֵשׁ לְחִיּוּבָן בְּהֵלֵל דְּפֶסַח וַע"כ צ"ל כְּמוֹ
שְׁתִּי הַתּוֹס' בְּתִי הַשְּׁנִי דְּסִבְרָא שְׁאָר הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנִס לֹא מְהֵנִי רַק בְּמִצְוֵה דְּרַבָּנָן כְּמוֹ
מְגִילָה וּד' פּוֹסוֹת אַבְל בְּמִצְוֵה דְּאוֹרְיִיתָא לֹא מְהֵנִי סִבְרָא זֹו וְהַלְכָּה צְרִיף קְרָא בְּמִצְוֵה נְמִי
מְשׁוּם דְּאוֹרְיִיתָא הוּא וַא"כ י"ל בְּהֵלֵל נְמִי דְּהָא כְּפָר כְּתַבְנוּ בְּשֵׁם הַבַּה"ג וְהַרְמַב"ן דְּהֵלֵל
דְּפֶסַח הָיוּ הַלְמ"מ וְהָיוּ כְּדַאוֹרְיִיתָא וְהַלְכָּה לֹא מְהֵנִי סִבְרָא דְאָרְף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנִס וַא"ש
אַבְל תְּמוּהָ דַּא"כ אִמְאִי חִיּוּבִין בְּמִגִּילָה הָא מְגִילָה גְלַמְד בַּק"ו מְהֵלֵל דְלִיל פֶּסַח וְקַל וְחֹנֶמֶר
דְּאוֹרְיִיתָא הוּא וַע"כ צ"ל דִּס"ל דְּאִין דְּנִין ק"ו מְהֵלְכָה וְלֹא קוֹשְׁיָא מְמִצְהָ דְּהַשְׁתָּא פִּינּוּ
דְּסִבְרִינּוּ כְּתִי בְּתֵרָא לֹא קוֹשְׁיָא מְמִצְהָ מְשׁוּם דְּמִצְהָ דְּאוֹרְיִיתָא וְלֹא צְרִיף לְתִי קְמָא כָּלֵל
וְכָלֵל וְהַשְׁתָּא דְאַתִּית לְהַכִּי דְּאִין דְּנִין ק"ו מְהֵלְכָה שְׁפִיר אָמַר ר"י בֶּן לֹוִי דְּחִיּוּב אֲדָם
לְקִרְוֹת מִפְּחַ קְרָא דְאַלְהֵי אַקְרָא יוֹמָם וְכו' דְּמְשׁוּם ק"ו א"א לְלַמּוּד מְשׁוּם דְּאִין דְּנִין ק"ו
מְהֵלְכָה וּבְזֵה א"ש נְמִי מִימְרָא דְּפוּרִים שְׁחַל בְּשַׁבַּת שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין וְלְכַאוּרָה פִּינּוּ
דְּיִלְפִינּוּ ק"ו מְהֵלֵל דְּפֶסַח א"כ הֵנָּה צְרִיף לְקִרְוֹת הֵלֵל בְּפוּרִים אֱלֹא דְקִרְיִיתָא זֹו הַלִּילָה
אַבְל בְּשַׁבַּת דַּא"א לְקִרְוֹת אֶת הַמְּגִילָה לְמָה לֹא יֵאמְרוּ הֵלֵל בְּמִקּוּם הַמְּגִילָה וְכִבְרַה עֵיִר
ע"ז בְּשׁוֹ"ת חֲתָם סוּפֵר חֵלֵק או"ח סִימָן קצ"ב וַא"ת אה"נ דְּהָא לִיתָא דְלְמָה אָמַר רִיב"ל
שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּפוּרִים שְׁחַל בְּשַׁבַּת וְאִם נִימָא דְקוֹרִין אֶת הַהֵלֵל לְמָה שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין
הָא יוֹצֵאִין בְּהֵלֵל וַע"כ צ"ל דִּס"ל דְּאִין קוֹרִין אֶת הַהֵלֵל וְקוֹשְׁיָא דְּבַאֲמַת לְמָה אִין קוֹרִין
אַבְל לְפִי שְׁהוּכְחָנוּ מְמִימְרָא קְמָא דִּס"ל דְּאִין דְּנִין מְהֵלְכָה א"ש דַּא"א לְלַמּוּד מְהֵלֵל מְשׁוּם
דְּאִינוּ דְּנִין מְהֵלְכָה וְק"ו אִינוּ אֱלֹא אִסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא וְלפ"ז עֵיִקֵר הַמְּצִוָּה לְקִרְוֹת בְּמִגִּילָה
דוֹנוּקָא וְלִיכָא הֵלֵל בְּפוּרִים: וְאָמַנְם לְפִי מָה שְׁפַתְבְּתִי דְּאִין דְּנִין מְהֵלְכָה וְהַק"ו לֹא ק"ו
גְּמוּר הוּא רַק דְּאִינוּ אֱלֹא סְמָךְ בְּעֵלְמָא מְחַמַּת דְּהַתּוֹרָה צְנוּתָה לֹא מְהֵלֵל עַל גִּס שְׁל יְצִיאַת
מִצְרַיִם מְצָאוּ מְקוּם גַּם הֵם לְתַמְנָן מְצוֹת קְרִיאַת הַמְּגִילָה עַל גִּס שְׁל פּוּרִים אַבְל עֵיִקֵרוּ
אִינוּ אֱלֹא מְדַרְבָּנָן וְתַקְנֵת עֲצָמָן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת לְכַאוּרָה דְּהָא כְּתִיב אֱלֹהֵי הַמְּצוֹת וְדַרְשִׁינּוּ
עֲלֵה בְּש"ס דְּמִגִּילָה (דף ג') דְּאֵלֵה הַמְּצוֹת שְׁאִין נְבִיא רִשְׁאִי לְחַדֵּשׁ דְּבָר מַעֲתָה וְהִיאָרְף
הוֹסִיפוּ הֵם עַל מָה שְׁפַתְבַּת בַּתּוֹרָה דְּזָהוּ בְּכָלֵל הֵלְאוּ דְּבַל תּוֹסִיפוּ עַל הַדְּבָר: שׁוּב עֵיִנְיָתִי
בִּירוּשָׁלַיִם בְּפָרֵק קְמָא דְּמִגִּילָה הֵלְכָה א' וּמְצָאֵתִי שֵׁם דְּפ"ה זְקַנִּים וּמִהֵם כְּפָה נְבִיאִים הָיוּ
מְצַטְעֵרִין עַל הַדְּבָר הַזֶּה וְאָמְרוּ הָא כְּתִיב אֱלֹהֵי הַמְּצוֹת וְכו' כְּף אָמַר לָנוּ אִין הַנְּבִיא אַחֲר

עֲתִיד לַחֲדוֹשׁ לָהֶם דְּבָר וּמְרָדְכִי וְאַסְתֵּר מִבְּקָשִׁים לַחֲדוֹשׁ לָנוּ דְּבָר לֹא זָזוּ מִשֵּׁם וְכו' עַד שֶׁהָאִיר הַקַּב"ה אֶת עֵינֵיהֶם וּמָצְאוּ אוֹתָהּ בְּתוֹכָהּ בַּתּוֹרָה וְכו' ע"ש וְנִרְאָה דְכַוֵּנָת הִירוּשָׁלַיִם דְּאָרְף דְּהַסְמָךְ שֶׁמָצְאוּ בַּתּוֹרָה אֵינּוּ אֶלָּא עַל פְּתִיבַת הַמְּגִלָּה מ"מ מִמִּילָא ש"מ דְּכָל הַמְּצוּוֹת שֶׁנֶּאֱמָרָה בְּתוֹכָהּ הַכֹּל כַּד"ת יִחַשְׁבּוּ פִּינּוֹן שְׂיִישׁ רָמְזוּ בַּתּוֹרָה דְּנִתְּנָהּ לְכַתֵּב מִמִּילָא כֹּל הַמְּצוּוֹת שֶׁנֶּחְתָּב בְּמִגְלָה הֵנִי כְּמִצְוֹת הַפְּתוּב בַּתּוֹרָה מִמֶּשׁ וְלִהְיִירוּשָׁלַיִם הֵנִי כְּפִינּוֹן הַרְמַב"ן בְּלִיקוּוֹטִיו בְּרִישׁ מִגְלָה וְהוּבָא בְּר"ן בְּרִישׁ הַמְּסַכָּת שֶׁכ' מִמֶּשׁ כְּלִשׁוֹן הִירוּש' הֵלִז דְּלֹאֲחַר זְמַן שֶׁהָאִיר הַקַּב"ה אֶת עֵינֵיהֶם וּמָצְאוּ סְמָךְ מֵה"ת עֲמַד מְרָדְכִי וּב"ד וְכו'.

וְהַר"ן שֵׁם תְּמָה עָלָיו וְכו' שֶׁלֹּא יָדַע מָה הוּא זֶה שֶׁלֹּא הוֹנֵכֵר זֶה בַּגַּמ' אֶלָּא שֶׁתְּפַתֵּב מִגְלַת אֲסֵתֵר אֶבֶל לְעַנְיָן יו"ט לֹא עַכ"ל. וְהֵינּוּ שֶׁחֲשַׁב דְּהַרְמַב"ן כְּפִינּוֹן לְדַבְּרֵי הַש"ס דִּילֵן (דָּף ז') דְּאֲמַרִי שֵׁם דְּשִׁלְחָה אֲסֵתֵר לְחַכְמִים כְּתוּבֵי לְדוֹרוֹת וְכו' עַד שֶׁמָצְאוּ לָהּ מְקָרָא פְּתוּב בַּתּוֹרָה כְּתוּב זֹאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר וְכו' וּמִזֶּה מִשְׁמַע בְּאַמַּת דְּלֹא מִיִּירֵי רַק מִדִּין פְּתִיבַת הַמְּגִלָּה אֶבֶל עַל קְרִיאַת הַמְּגִלָּה אֵין רְאִיָּה כֹּלָל וְתַדַּע דְּהָא בַּש"ס דִּילֵן הַנֶּחְרָף לְלַמּוֹד מְצוֹת קְרִיאַת הַמְּגִלָּה מִק"ו וּמִשְׁמַע דְּאָרְף לְמ"ד דְּאֲסֵתֵר בְּרוּה"ק נֶאֱמָרָה לְכַתֵּב מ"מ לְעַנְיָן קְרִיאָה אֵי לֹא הֵק"ו לֹא הֵנִי רִשְׁאֵין לַחֲדוֹשׁ דְּבָר זֶה מִשׁוּם דְּכְתִיב אֵלֶּה הַמְּצוּוֹת וְאָרְף דְּנֶאֱמָרָה לְכַתֵּב הֵינּוּ סְפוּר הַמַּעֲשֵׂה דְּהֵמָן וְאֲחַשְׁוֹרוּשׁ כְּמוֹ שֶׁאָר כְּתוּבֵי הַקּוֹדֶשׁ אֶבֶל הַדִּינִים שֶׁכְּתוּב בְּתוֹכָהּ לֹא.

וְרַק פִּינּוֹן דְּאִיכָּא ק"ו תוּ אֵין זֶה דְּבָר חֲדוֹשׁ דְּהָא ק"ו נִיתֵן לְהַדְרִישׁ וְאֲדַרְבֵּה דְּהַשְׁתָּא דְּאִיכָּא ק"ו אָרְף לְמ"ד דְּאֲסֵתֵר לֹא בְּרוּה"ק נֶאֱמָרָה לְכַתֵּב מ"מ לְקָרוֹת בְּרוּה"ק נֶאֱמָרָה וְכו' ס"ל לְשִׁמוּאֵל בְּאַמַּת (בְּמִגְלָה דָּף ז').

אֶבֶל בְּאַמַּת הַרְמַב"ן כְּפִינּוֹן לְדַעַת הִירוּשָׁלַיִם הַגָּ' לְדַס"ל דְּהַכֹּל דְּבָר אֶחָד דְּכַוֵּנּוֹן דְּנֶאֱמָרָה לְכַתֵּב ה"ה דְּנֶאֱמָרָה לְקָרוֹת וּלְפִיכָף לֹא הוֹנֵכֵר בִּירוּשָׁלַיִם כֹּלָל לְהַק"ו וְכו' הֵבִיא הַרְמַב"ן ז"ל בַּס' הַמְּצוּוֹת שֶׁלּוֹ בְּשׁוֹרֵשׁ א' רְאִיָּה לְדַעַת הַבַּה"ג שֶׁמִּנְהָ מְצוֹת קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בְּחֻשְׁבוֹן הַמְּצוּוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְמִשְׁה מְסִינֵי וְהִיא מִחֻשְׁבוֹן תְּרִי"ג מְצוּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה] מְדַבְּרֵי הִירוּשָׁלַיִם שֵׁם שֶׁאֲחַר זֶה דְּאִיתָּא שֵׁם רַב וּר"ח וְכו' הוּוּ יִתְבִּין וְאֲמַרִין מִגְלָה הַזֹּאת נֶאֱמָרָה לְמִשְׁה מְסִינֵי אֶלָּא שֶׁאֵין מְקוּדָם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה וּבַס' מְרַגְנִיתָא טְבָא שֵׁם תְּמָה עַל זֶה דְּהָלֹא הֵתָם מִיִּירֵי לְעַנְיָן פְּתִיבַת הַמְּגִלָּה שֶׁנֶּאֱמָרָה לְמ"מ אֶבֶל לְפִי מַש"כ לְעֵיל אֵין מְקוּם לְתַמִּיחָתוֹ הַגָּ' לְדַמַּד הִירוּשָׁלַיִם הַגָּ' לְמוֹכַח דְּהַכֹּל אֶחָד וּבְאַמַּת שֶׁלְעַנְיָן קְרִיאַת הַמְּגִלָּה דְּהוּא הַלַּמ"מ לֹא הוֹנֵכֵר לְהִבִּיא מְדַבְּרֵי הִירוּשָׁלַיִם פִּינּוֹן דְּנִלְמַד מִק"ו דְּהַלֵּל וּכְבֵר הוֹכִיחַ שֵׁם הַרְמַב"ן דְּהַלֵּל דְּלִילֵי פְּסָחִים וְהַלֵּל עַל גְּטִילַת לִוְלָב הוּא מֵה"ת וְיִהְיֶה הַלַּמ"מ אוֹ שֶׁהוּא מְכַלֵּל הַשְּׁמִחָה מִמִּילָא גַם קְרִיאַת הַמְּגִלָּה נֶחְשַׁב כְּמוֹ שֶׁהוּא מְסִינֵי אֶלָּא דְּהַרְמַב"ן רוֹצֵה לְתַת טַעַם לְדַבְּרֵי בַה"ג שֶׁמוֹנָה לְקְרִיאַת הַמְּגִלָּה בְּחֻשְׁבוֹן תְּרִי"ג מְצוּוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְע"ז כָּא לְהִבִּיא רְאִיָּה מֵהָא דְּאֲמַרִין בַּש"ס דִּילֵן דְּכְתוּב זֹאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר בְּסֵפֶר מַש"כ בְּמִגְלָה וְכו' מְדַבְּרֵי הִירוּשָׁלַיִם הַגָּ' ל.

וּנ"ל דַּנ"מ טוּבָא לְדִינָא בֵּין דְּבָרֵי הִירוּשָׁלַיִם לְהַש"ס דִּילֵן דְּלִהְיִירוּשָׁלַיִם כֹּל דִּינֵי מְצוּוֹת פּוּרִים מְשִׁתָּה וְשִׁמְחָה וּמְשִׁלוּחַ מְנוֹת וּמִתְנּוֹת לְאֲבִיּוֹנִים נֶחְשַׁב כְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה וּמִמִּילָא נִלְמַד דְּבַעֲזִירוֹת הַמְּסוּנְפָקוֹת אִם הֵם מְקוּפִים חוּמָה חֲזִיבִים בְּשִׁנֵי הַיָּמִים בְּכָל מְצוֹת הַפּוּרִים אֶבֶל לְפִי ש"ס דִּילֵן אֵין לָנוּ רְאִיָּה מִק"ו רַק עַל קְרִיאַת הַמְּגִלָּה אֶבֶל עַל מְצוֹת מְשִׁתָּה

ושמחה דליכא ק"ו בְּנוֹדָאֵי אֵינוּ אֵלָא תַּקְנַת מְרַדְכֵי וְאַסְתֵּר וְלֹא עֲדִיפָא מִשְׁאַר תַּקְנֹת הַנְּבִיאִים כְּגוֹן ד' צוֹמוֹת וְעֶרְבָה.

ובגליון הש"ס שלי פתבתי על הא דמ"ח נביאים וכו' ולא פתתו ולא הותירו וזה לשוני שם ואף שמצינו שתקנו לנו הנביאים ד' צומות וערבה בגבולין בחג הסוכות דלחד מ"ד הוא יסוד נביאים וכדאימתא (בסופה דף מ"ד) מ"מ אלו התקנות לא תקנו כן ע"פ הנבואה מפי הקב"ה להתענות בארבע צומות אלו או ליטול ערבה בגבולין רק דהם התקינו מעצמם כן וזה יכולת בידי הנביאים לתקן תקנות לישאל או לגזור על הציבור משום סיניג וגדר דלא גרעו הנביאים מהתנאים והאמוראים דעשו כמה תקנות והוסיפו כמה מצות כגון עירובין ונט"י ודמאי וחנוכה וכדומה וזה רשות להם לתקן דכבר פתוב בתורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך שאל אביה ויגדה וגו' וכבר אמרו חז"ל (בברכות דף י"ט) דכל מילתא דרבנן סמכו אלא דלא תסור והא דאמרין שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה היינו אם אומר שנאמר לו עתה בנבואה לחדש מצוה זו על הציבור זה אינו רשאי דאלה המצות פתיב וע"ז אמרין דלא פתתו ולא הותירו על מש"כ בתורה חוץ ממצוה אחת והיינו מקרא מגילה זה הוסיפו ע"פ הנבואה ורוח הקודש דהא קי"ל דאסתר ברוח הקודש נאמרה לקרות לד"ה [ונאנו קי"ל דנאמרה אף לכתוב] והיינו דמו"א ואנשי כנה"ג שהיו באותו הדור אמרו דכו נאמרה להם ברוה"ק שיקראו המגילה בכורים.

וזה באמת לא היו מחוייבין להאמין אי לא פינן דאיכא ק"ו משירת הים או מהלל דפסח א"כ תו לא הוי מצוה חדשה לגמרי רק היא נכללת במצות של תורה דהא ק"ו גיפתו להדרש: ונראה דהיינו טעמא דבעת ששולחו ספרים לבני הגולה שיעשו פורים לא הזכירו רק להיות עושים את שני הימים האלה דהיינו משתה ושמחה ומשלוח מנות אבל קריאת המגילה לא הוזכר כלל רק דאח"כ פתיב והימים האלה נזכרים ונעשים אבל ציוו על הזכרה לא פתיב כלל והיינו דקריאת המגילה נאמר ברוה"ק וגם דרשו ק"ו וא"כ הוא ממש כמצוה דאורייתא דהא ק"ו הוא דאורייתא ולא הוצרכו לבקש שיקבלו עליהם דממילא היו מחוייבין לקבל עליהם מצד הנבואה ורוה"ק אבל מצוה עשׂייה דפורים דע"ז ליכא ק"ו והלקף בנודאי לא נאמר להם ברוה"ק דזה דבר שא"א רק דהם מעצמם תיקנו כן כמו ד' צומות וערבה והלקף הוצרכו לבקש שיקבלו עליהם תקנתם: ונראה דזהו דכתיב במגילה וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם ולכאורה צריף להבין פירוש הכתוב אשר החלו לעשות והנה הרמב"ן בליקוטיו פירש דאת אשר החלו לעשות קאי על עשיית הפרזים ביום י"ד דזה עשו מעצמן כמו דכתיב בתחילה על כן היהודים הפרזים עושים וגו' ואת אשר כתב מרדכי קאי על יום ט"ו שזה הוסיף מרדכי שגם המוקפין צריכין לעשות זכר לגס [והובא באריכות קצת בהגהות מר אחי הגאון זצ"ל על מגילה שנדפס בש"ס החדשים דפוס ראם] ובספר יערות דבש פירש משום דבאמת לא היה רשאים לקבל עליהם מצוה חדשה משום כל תוסף אהפיון שפאמת בעת קבלת התורה כפה עליהם החר פגיגית והיה קבלה באונס וא"כ הלאו דבל תוסיף ג"כ קבלו באונס והלקף בזמן הגס דפורים דהדר וקבלוה ברצון וכמו דאמרין (בשבת דף פ"ח) הוי להם רשות ופ"פ וטענה להתנות שיהיו רשאים להוסיף עליהם מצות קריאת המגילה וזהו פי' הכתוב וקבל היהודים כל התורה כולה ברצון את אשר החלו לעשות באונס והלקף היו יכולים לקבל ג"כ גם אשר כתב מרדכי אליהם דהיינו קריאת

המגילה ולא חשו ללאו דבל תוסיף משם דהתנו שיהו רשאים להוסיף יעו"ש ביערות הדבש שהאריף בזה ואכן לדרכינו י"ל הפנונה דקבל היהודים את אשר החלו לעשות קאי על קריאת המגילה דזה פבר החלו לעשות מימות משה רבינו לומר הלל על הנס וקריאת המגילה בכלל וקבלו ג"כ אשר כתב מרדכי דהיינו מצוות עשייה שמחה ומשחה ואינה.

ובזה ניחא נמי מה שכ' הפר"ח בסי' תרצ"ה דאף בעיירות שהן ספק מןקפות חומה דצריכין לקרות המגילה בב' הימים מ"מ מצנות משחה ושמחה אין צריכין לעשות רק יום אחד דהיינו בי"ד [וכן משמע באמת בגמ' (דף ה') דחזקיה קרא בטבריה בי"ד ובט"ו ולא קאמר דעשה משחה ושמחה בשני הימים] ותמה ע"ז הפמ"ג במשפחות זקב בסי' הנזכר ס"ק ה' דלמה יגרע מצנות שמחה ומשלות מנות מקריאת המגילה ונשאר בקושיא ומש"כ הפר"ח בעצמו שם הטעם דכיון דאף שקוראין בב' הימים מ"מ אין מברכין על קריאתה אלא בי"ד משום שהוא קריאה לרוב העולם ה"ה לענין סעודה שאינם עושים אלא ביום י"ד וסגי בהכי עכ"ל אינו מוכן פלל דמה בכך דאין מברכין מ"מ כיון דצריף לקרות מספק בב' הימים למה לא יצטרכו לעשות סעודה בב' הימים והא דאין מברכין היינו משום דברכות הוא מדרבנן וספק ברכות להקל ואכן לפי מש"כ ניחא דלענין קריאה דנאמרה ברוה"ק ונלמד ק"ו מהלל הוי ספיקא דאורייתא [ומה שהוצרך המל"מ ז"ל בפ"א מהלכות מגילה ליתן טעם אחר ע"ז ע"פ דברי הר"ן בפסחים היינו לפי דעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דנחשב מד"ס ועוד דלו יזה דהוי הלמ"מ מ"מ הא דעת הרמב"ם ז"ל דאף ספק בהלמ"מ אזלינן לקולא לפעמים וכמו שמבואר בדבריו ז"ל בפ' ה' מהלכות שחיטה הלכה ג' אבל לפי דעת פל הפוסקים ז"ל א"ש בפשיטות] משא"כ משחה ושמחה ושאר דיני הפורים דאינה אלא תקנת מו"א דינו כשאר ד"ק דקי"ל דספיקו להקל ואולי דגם הפר"ח כיון לזה ור"ל דכמו בברכות קי"ל דאינו מברך רק בי"ד וע"כ דהטעם משום דברכות הוי דרבנן ולכן די ביום אחד ה"נ משחה ושמחה דג"כ אינו אלא מדרבנן נמי סגי ביום אחד כן יש ליישב דברי הפר"ח ז"ל אף הלשון דחוק קצת דמ"מ הו"ל להזכיר הטעם משום דהוי ספיקא דרבנן ולענין משלות מנות ומתנות לאביונים יש מקום לומר דבלא"ה סגי ביום אחד דהא הוי ספיקא דממונא והא קי"ל דספק ממונא עניינים לקולא אזלינן וגם לענין משלות מנות הוי ספק גזל ביד חבירו דהא אם הנה יודע דאינה מןקפת חומה לא הנה רוצה ביום ט"ו לשלוח מנות לחבירו והלכך אין מוציאין ממונא מספק.

ומש"כ הפמ"ג שם דגבי מתנות לאביונים נדאי יוצא ביום י"ד דלא גרע מאם נותן קודם הפורים דמעיקר הדין הנה יוצא רק משום דחיישינן שפא יאכל המעות קודם הפורים. תמהני דהא הך חששא איכא נמי הכא דשפא יאכל פל המעות ביום י"ד ולא יהיה לו לסעודת יום ט"ו ואדרבה בכה"ג יש חששא יותר כיון די"ד נמי יום הפורים הוא שכית יותר דיאכל המעות בו ביום.

ואולי דכוננתו משום דהוי ס"ס דשפא פרוז הוא ואת"ל דשפא מןקף מ"מ שפא לא יאכל פל המעות ודו"ק: שוב מצאתי בעז"ה בפסקתא זוטרתא הנקרא לקח טוב על מגילת אסתר לרבינו טוביה ז"ל שגדפס ע"י הרה"ג מו"ה שלמה באבער נ"י] שכ' על פסוק ושאר היהודים וגו' ז"ל מקום שאין מכירין אם מןקפות חומה מימות אשורוש אם לאו

נוהגין שני ימים משתה ושמחה פמוקפים חומה וכפרזים עכ"ל והנה מה שתלה הדבר במימות אשורוש וכ"כ בתחילה דהערים שהן מוקפים חומה מימות אשורוש קורין המגילה בט"ו זה תמוה דנראה דשנה משנתו כר"י בן קרחה והוא דלא פהלקתא דהא אנו קי"ל פסתם מתניתין דמגילה דבעינו שיהו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואולי דט"ס נפל בדבריו אבל עכ"פ שמעינו מיניה דעירות המסופקות אם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון צריכין לנהוג גם מצות משתה ושמחה בב' הימים ודלא פדעת הפר"ח הג"ל ונ"ל דהמדרש לק"ט סמך על דברי הירושלמי הג"ל דכל מצות הפורים יש להם סמך בתורה וכו"ל: ם ואמנם שוב ראיתי דגם לפי הש"ס דילן י"ל דאין חילוק בין קריאת המגילה לשאר מצות הפורים לענין ספק דאף דבגמ' לא למד בק"ו רק אקריאת המגילה מ"מ במגילת תענית פי"ב למד בק"ו על כל דיני הפורים ונ"ל אר"י בן קרחה מיום שמת משה לא עמד נביא וחיידש מצנה לישראל חוץ ממצות פורים וכו' ד"א ומה גאולת מצרים שלא נגזרה גזירה אלא על הזכרים וכו' גאולת מו"א שנגזרה גזירה על הזכרים ועל הנקיבות וכו' עכו"כ שאנו חייבים לעשות אותם יו"ט בכל שנה ושנה ע"כ הרי דס"ל להמג"ת דמק"ו דגאולת מצרים ילפינו גם לענין משתה ושמחה.

וקצת י"ל דתליא בפלוגתא דר"א ור' יהושע בפסחים ס"ח דסוגיית הש"ס דמגילה הג"ל אזלא אליבא דר"א דס"ל דשמחת יו"ט רשות ואם רצה יכול לעשות כולו לה' ולכן לא יליף הק"ו רק לענין מקרא מגילה דלענין משתה ושמחה י"ל דיו לבא מן הדין וכו'.

והמג"ת הג"ל י"ל דאזלא בשיטת ר"י דס"ל התם דשמחת יו"ט מצוה דחלקיהו חציו לה' וחציו לכם לכן יליף שפיר הק"ו גם לענין משתה ושמחה [וא"כ פיון דאנו קי"ל כר"י הרי דברי הפסיקתא הג"ל אליבא דהילכתא ודברי הפר"ח צ"ע] ואפשר דמזה הטעם פתב הרמ"א בהג"ה בסי' תרצ"ה סעיף ב' דטוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה ודרשינו אורה זו תורה עכ"ל ולפי הג"ל יש לומר בפשיטות דכיון דנלמד בק"ו מיו"ט א"כ צריף לקיים חציו לה' כמו ביו"ט: ואכן עדיין פ"ש גבן לברורי עיקר מ"ע דמשתה ושמחה בפורים אי דמחוייב לעשות סעודה ולשמוח כמו ביו"ט של תורה או דעיקר המכונן אינו אלא שאסור בהספד ותענית בלבד ומה שהביאני לידי ספק זה הוא משום דמצאתי סוגיות שגראין פסותרין זא"ז לכאורה דהנה מלשון התוספתא דמגילה פ"א דאיתא שם דמגבת פורים לפורים וכו' אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלים אותם ע"כ הרי דמשמע להדיא דצריף לעשות סעודה ולאכול בשר וכן משמע ג"כ מלישנא דגמ' (דף ה') דאמר אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה ומשמע דהיינו לעשות סעודה כמו ביו"ט וכן מהא דאמר רבא שם (דף ז') סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח ומשמע דאף אם לא התענה ביום והיה נוהג בו איסור הספד ותענית מ"מ לא יצא יד"ח שמחה עד שיעשה סעודה וכן מבואר להדיא בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' מגילה דבהלכה י"ג פתב שני הימים האלו שהן י"ד וט"ו ואסורין בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום בין לבני כרפים שעושין ט"ו לבד בין לבני עיירות שהן עושין י"ד בלבד.

ובהל' י"ד פתב מצות יום י"ד לבני כפרים ועיירות ויום ט"ו לבני כפרים להיותן יום משתה ושמחה וכו' ובהל' ט"ו מבאר פיצד חובת סעודה זו שייאכל בשר ויתקן סעודה

נָאָה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ וְשׁוֹתָה יַיִן עַד שִׁישִׁתְּכֶם וַיִּרְדָּם בְּשִׁפְרוֹתוֹ עַכ"ל הָרִי לְהִדְיָא דְמִלְבַד אִיסוּר הֶסְפֵד וְתַעֲנִית שְׁנוּהַג בְּשִׁנֵי הַיָּמִים מְנוּטֵל חַיּוּב כָּל א' בְּיוֹמוֹ דְהֵינּוּ הַפְּרָזִים בִּי"ד וּמְנַקְפִים בִּט"ו לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה וְלֶאֱכֹל בְּשֶׁר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּבְאַמַּת שְׁפָן נִלְמַד מִלְשׁוֹן הַפֶּתוּחַ עֲצָמוֹ בְּמַגִּילַת אֶסְתֵר דְּכִתִּיב וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דוֹר וְדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה וּפִירֵשׁ"י שֵׁם מִתְאַסְפִין יַחַד וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין יַחַד ע"כ וּפְשׁוּט דְהַנְצֵרָה לְפָרֵשׁ כֹּן דָּאָף דְבִגְמָרָא דְרָשׁוּ מִזֵּה דְמִשְׁפָּחוֹת כְּהַנְּזָה וְלוּיָהּ מְבַטְלִין עֲבוּדְתָן וּבְאִין לְשִׁמוּעַ מְקָרָא מְגִילָה מ"מ פִּינּוֹן דְּבִקְרָא הַנּוֹזֵכַר זְכִירָה וְעֵשְׂיָהּ וּמִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה קָאִי גַם עַל עֵשְׂיָהּ וְלַעֲנֵן עֵשְׂיָהּ ע"כ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שְׁמִתְאַסְפִין יַחַד וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּנ"ל וְא"כ מִמִּילָא מוֹכַח דְּבַעֲיָנוּ סְעוּדָה דְּנוּקָא: וְאַמְנָם מִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא דְמֵייתִי (בְּמַגִּילָה דָּף ה' ע"ב) תְּנִי רַב יוֹסֵף שְׁמִחָה וּמִשְׁתָּה וּי"ט שְׁמִחָה מְלַמֵּד שְׁאֲסוּר בְּהֶסְפֵד וּמִשְׁתָּה מְלַמֵּד שְׁאֲסוּר בְּתַעֲנִית ע"כ וּמִשְׁמַע לְהִדְיָא דְכָל עֵינְקָר חַיּוּב שְׁמִחָה וּמִשְׁתָּה שֶׁל פּוֹרִים אֵינּוּ אֱלָא שְׁאֲסוּר בְּהֶסְפֵד וְתַעֲנִית כְּשֶׁאָר יָמֵי מַג"ת וְכֹן מִשְׁמַע עוֹד מִלְשׁוֹן הַמְּשֵׁנָה שֵׁם (דָּף ה') דְתַנּוּן שֵׁם וְאֵע"פ שְׁאֲמָרוֹ מְקַדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין מְוֹתְרִין בְּהֶסְפֵד וְתַעֲנִית וּמִשְׁמַע מִזֵּה דְכָל מַצּוֹת שְׁמִחַת פּוֹרִים אֵינּוּ אֱלָא דְאֲסוּר בְּהֶסְפֵד וְתַעֲנִית.

אָף מִזֵּה יֵשׁ לְדַחּוֹת דִּי"ל דְּרַבּוּתָא קַתְנִי דְבְּנֵי כְּפָרִים הַמְקַדִּימִין לִי"א וְלִי"ב גַּם בְּהֶסְפֵד וְתַעֲנִית מְוֹתְרִין. אֲבָל יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מְהֵא דְמִסְקִינּוּ שֵׁם (בְּדָף ו' ע"ב) דְּמִתְנִיתִין חֲסוּרֵי מְחַסְרָא וְהִכִי קַתְנִי אִין בֵּין י"ד שְׁבַאֲדָר הָרֵאשׁוֹן לְאֲדָר הַשְּׁנִי וְכו' הָא לַעֲנֵן הֶסְפֵד וְתַעֲנִית זֶה וְזֶה שְׁוִיין ע"כ וְאִם נִימָא דְמַצּוֹת שְׁמִחַת פּוֹרִים לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה דְּנוּקָא תְּקַשִׁי מִמ"נ דָּאִם ס"ל לְהַש"ס דִּי"ד שְׁבַאֲדָר הָרֵאשׁוֹן נוֹהַג בּוֹ מַצּוֹת שְׁמִחָה מִמֶּשׁ כְּמוֹ י"ד שְׁבַאֲדָר הַשְּׁנִי [וְכ"ה דַּעַת הַסְּמ"ק בְּאַמַּת בְּעֵשְׂיָן קַמ"ח וְכ"ה דַּעַת רַבִּינוּ פֶּרֶץ שֵׁם בְּהַגְהוֹתֵיו שֵׁם עַל הַסְּמ"ק וּבְהַגְהוֹת שְׁעֵשְׂיָה עַל סֶפֶר תְּשַׁב"ץ קֶטֶן בְּהַל' מְגִילָה וְהִבִּיא שֵׁם שְׁכ"ה ג"כ דַּעַת רַבִּינוּ יַחֲיָאל מִפֶּאֲרִי"ש זצ"ל] א"כ הוּל"ל רַבּוּתָא יוֹתֵר דּוֹשׁוּיין בְּמִשְׁתָּה וְשְׁמִחָה שְׁנוּהַג בְּזֵה וּבְזֵה וְאִם סְבִירָא לְהַש"ס בְּאַמַּת דִּי"ד שְׁבַאֲדָר א' אִין בּוֹ אֱלָא אֲסוּר הֶסְפֵד וְתַעֲנִית א"כ תְּקַשֶׁה טוֹבָא דְהוּ"ל לְמַחְשַׁב בְּרִישָׁא בְּאִין בֵּין גַּם חַיּוּב מִשְׁתָּה וְשְׁמִחָה דְנוֹהַג בְּשִׁנֵי וְאֵינּוּ נוֹהַג בְּרֵאשׁוֹן וְאִין לוֹמֵר דְתַנִּי וְשִׁייר וְשִׁיירָנְמִי מִשְׁלוּחַ מְנוּת דְהָא לִיתָא דְהָא אִין בֵּין קַתְנִי וְכָל הִיכָא דְקַתְנִי אִין בֵּין לֹא אֲמָרִינוּ תְּנִי וְשִׁייר כְּדַאִיתָא לְהִדְיָא (בְּתַעֲנִית י"ג ע"ב וּבב"ק דָּף ס"ב ע"ב) אֱלָא וְנוֹדָאי עַכְצ"ל דְעֵינְקָר מִשְׁתָּה וְשְׁמִחָה אֵינּוּ אֱלָא אִיסוּר הֶסְפֵד וְתַעֲנִית וּכְבְּרִיתָא דְרַב יוֹסֵף וְכֹן מִשְׁמַע עוֹד שֵׁם בְּגְמָרָא דְמִקְשָׁה דְאִי רִשְׁבִּי"ג קִשְׂיָא סֹדֵר פְּרִישׁוּת וְלֹא קְאָמֵר נְמִי דְקִשְׂיָא מִשְׁתָּה וְשְׁמִחָה שְׁנוּהַגוֹת בְּשִׁנֵי וְאִין נוֹהַגוֹת בְּרֵאשׁוֹן וְא"כ תְּמוּהָ דְהָרִי מְכָל הָרֵאשׁוֹת שְׁהַבֵּאתִי לְעֵיל מוֹכַח לְהִיכָף וְנִרְאִין כְּסוּתְרִין זֵא"ז: וְאֲכֹן לַעֲנֵ"ד נִרְאָה לִינִישַׁב הַפֶּל כְּמִין חוֹמֵר בַּעֲזוֹ"ה וְהוּא בְּהַקְדָּם מַה שְׁשִׁמְעָתִי מִפִּי מַר אֲחִי הַגָּאוֹן זצ"ל שְׁאֵמֵר לִינִישַׁב קוֹשְׁיִית הַר"ן ו' לְבְּרִישׁ מְגִילָה דְלָמָּה חִלְקוּ מְרַדְכִי וְאַסְתֵר בֵּין פְּרָזִים לְמוֹקְפִין לַעֲנֵן מַצּוֹת פּוֹרִים דְהֵלָא בְּמַצּוֹת שֶׁל תּוֹרָה לֹא מְצִינוּ חִילּוּק בֵּין מְקוֹם לְמְקוֹם דְהָא כְּתִיב תּוֹרָה אַחַת וּמַצּוֹת אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְע"ש מַה שְׁתִּי בְּשֵׁם הַרְמְב"ן ו' לְאֲכֹן מַר אֲחִי ו' לְאֵמֵר לִינִישַׁב בְּפִשְׁטוּת דְכִינּוּן דְבְּאַמַּת אֲסוּר לְהוֹסִיף עַל מַצּוֹת שֶׁל תּוֹרָה דְכְּתִיב אֵלֶּה הַמַּצּוֹת וְהִלְכָף הַגַּם דְהִנֵּה לָהֶם עַל מַה לְסַמּוֹךְ דְהָא דְרָשׁוּ ק"ו מ"מ כָּל מַה דְהִנֵּה אֲפִשֶׁר לָהֶם לַעֲשׂוֹת שְׁלֹא יִהְיֶה נִרְאָה כְּמוֹסִיפִין עַל ד"ת עֲשׂוֹ וְהִלְכָף בְּכּוּוּנָה חִלְקוּ

בְּזֶה בֵּינָם מְקוֹם לְמְקוֹם פְּדִי לַעֲשׂוֹת הַיִּפְרָא וְשֵׂאִינוּ מִן הַתּוֹרָה שֶׁהָרִי בְּמִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה לֹא מְצִינּוּ וְשִׂיָּהָ חִילוּק בֵּינָם לְמְקוֹם.

וע"פ הקדמה זו יתניישוב היטיב מה שהערנו לעיל מבריינתא דרב יוסף והיננו דהברייתא דרב יוסף היא קאי על קרא קמא דכתיב על פן היהודים הפרזים וגו' עושים שמחה ומשחה ויו"ט דקבילו עליהו גם איסור מלאכה כמו ביו"ט וא"כ אם היו מקבלים עליהם אז גם שמחה ומשחה ממש כמו ביו"ט היו עוברין אבל תוסף לפיכך פירש רב יוסף דאז בנודאי לא קבלו עליהם רק איסור הספד ותענית פדי לעשות היפרא ליו"ט של פורים ליו"ט של תורה אבל אח"כ ראו מרדכי ואסתר וסייעתם דאדרבה טפי עדיף לקבל עליהם מצות שמחה ומשחה ממש כמו ביו"ט ולגרוע מהם איסור מלאכה ובזה יהיה היפרא דהוא מדבריהם משום דזה קשה ביותר לאסור על ישראל יום אחד במלאכה זולת מה שצונותה התורה וכן מצינו בגמ' בכ"מ דחשו לביטול מלאכה לעם וכמו (בר"ה דף כ"ב) משום ביטול מלאכה ב' ימים וכן (במגילה דף כ"א ע"ב) דכל שיש בו ביטול מלאכה לעם קורין ג' ופרש"י שלא להתאחר בבהכ"נ כ"כ וכן בהא דאסור להוסיף על ג' פירש"י במשנה שם (דף כ"א) דהוא משום ביטול מלאכה לעם ולכן לא ראו לאסור במלאכה בפורים וכמו דאמרין שם בגמ' דמלאכה לא קבילו עליהו [ושפיר היו יכולים לתקן לחייב במשחה ושמחה ממש כמו ביו"ט ובמדרש לקח טוב הנ"ל כתב ויו"ט קבלו עליהם שצאמר לעשות אותם וכו' שיו"ט הוא אסור בעשיית מלאכה אבל כל מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אסור ע"כ והנה אין שום הבנה ופירוש לדבריו אלו והדבר פשוט שט"ס נפל בדבריו וצ"ל ויו"ט לא קבילו עליהו דכתיב לעשות אותם ימי משחה ושמחה אבל יו"ט לא כתיב אבל כל מקום שנהגו וכו' כצ"ל]: ולענין קושיא השנייה שהערנו לעיל מהש"ס מהא דאמרין דלענין הספד ותענית זה נזה שוין ולא הזכיר משחה ושמחה נ"ל די"ל הטעם משום דמשחה ושמחה לאו מילתא פסיקתא בכל אדם דהא איפא עניינים דלא מצו לקיים מצות פורים בבשר ויין דהא לא חמיר משבת ויו"ט דאמרין דעשה שבתך חול ואל תצטרף לבריות ואף דהקא איפא פרסומי ניסא וגבי ד' פוסות של ליל פסח תנן דאפי' עני שבישראל לא יפחות מד' פוסות של יין ואמרין שם (בפסחים דף קי"ב) דלא נצרכה אלא לר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרף לבריות מ"מ הקא משום פרסומי ניסא מודי.

וכן מבואר בשו"ע בסי' תרע"א לענין גר חנוכה דאפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר פסותו ולוקח שמן להדליק משום פרסומי ניסא אבל באמת הדבר פשוט דפרסומי ניסא לא שייך רק בקריאת המגילה דהיא נקראת בבהכ"נ ברבים אבל בסעודה דעושה בביתו בפני עצמו לא שייך פרסומי ניסא וכן משמע להדיא (בשבת דף כ"ד ע"א) וע"ש בתוס' דמהו להזכיר ואף דכבר כתבנו בעניינתן בהגהות למס' שבת שם שצדפס בש"ס החדשים דפוס רא"ם דבפורים שאני דכיון דכתיב משפחה ומשפחה ופרש"י שיהו אוכלין ושותין יחד איפא נמי פרסומי ניסא גם בסעודה ומשו"ה לא איבעיא לן התם מהו להזכיר על הניסים בבהמ"ז בפורים משום דבפורים פשיטא ליה דצריך להזכיר דכל כף איתא פרסומי ניסא בבהמ"ז כמו בתפילה ע"ש מ"מ לא חייבו לעני במשחה ושמחה דהא כבר קיים פרסומי ניסא בקריאת המגילה ששמע בבהכ"נ.

ואף שתקנו מרדכי ואסתר מתנות לאביונים והוא בשביל שיוכלו העניים לעשות סעודת פורים מ"מ אינו יכול למחשב מצות משתה ושמחה למילתא פסיקתא דהא איכא עניים שבושין לקבל מתנות או דזימנין דאינו מספיק לו המתנות לתקן סעודה פתיקונה ולכן נקטו חכמים איסור הספד ותענית שהוא דבר הנוהג בכל אדם דאף עני שבישראל אסור לו להתענות בפורים וע"ז מחוייב להשתדל שיהיה לו מה לאכול בפורים ואל יעבור עליו יום הפורים בתענית וגם גבי שבת נמי ריבון שם בפסחים דאף דאמר ר"ע דעשה שבתה חול ואל יצטרף לבריות מ"מ עושה דבר מועט בתוך ביתו ומאי ניהו כסא דהרסנא ונראה דלכל זה רמז לנו רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל במתק לשונו הטהור שכ' בפ"ב מה' מגילה הלכה י"ג וז"ל שני הימים האלו שהן י"ד וט"ו אסורין בהספד ותענית לכל אדם ובכל מקום בין לבני כרפין שהן עושין ט"ו בלבד ובין בני עיירות שהן עושין י"ד בלבד עכ"ל ולכאורה תיבות לכל אדם שכ' רבינו מנחת דאי ר"ל בין בני עיירות ובין בני כרפין הא כבר פתב בהדיא אח"ז ובכ"מ בין לבני כרפין כו' וא"כ תיבות לכל אדם לאתויי מאי אלא ונדאי דכיוון רבינו בתיבות אלו לאשמענו דאפי' עניים דאין יכולים לקיים מצות שמחה פתיקונה מ"מ בהספד ותענית אסורין פנ"ל ברור פוננת הרמב"ם ז"ל ובה נתיישב כל הקושיות בעז"ה: היצא לנו להלכה מכל מה שכתבנו דלענין קריאת המגילה של יום בנודאי יש סמך גדול לדברי הטו"א ז"ל דהוי כד"ת או מטעם הק"ו או מטעם הירושלמי דכיון דהמגילה נאמרה לכתוב מה"ת ממילא כל המצות הפתובין בה נחשב כד"ת ולענין קריאת המגילה דלילה אם קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן נראה דתליא בפלוגתא דרש"י ותוס' בברכות (דף כ') לענין ק"ש ולענין עיירות שהן ספק אם הם מן קפות חומה מימות יהושע בן נון אם חייבין במשתה ושמחה בב' הימים לדעת הפר"ח סגי ביום לחוד.

ואכן לדעת הפמ"ג חייבין בב' הימים וכן מבואר להדיא במדרש לק"ט ולפמ"ש יש ראיה גדולה לזה מדברי הירושלמי והמג"ת. [ומיהו לענין מתנות לאביונים מלבד הטעם שכ' הפמ"ג להקל דסגי ביום אחד עוד י"ל דהוי כספק ממוזע עניים דכ' הר"ן דאזלינן לקולא וצ"ע בזה].

ולענין עיקר מצות שמחה ומשתה לכל אחד ביומו הוא לעשות סעודה ממש אבל עני שאין ביכולתו לקיים המצוה פתיקונה מ"מ אסור בתענית ואיסור הספד ותענית נוהג בב' הימים בין לפרזים ובין למןקפים ולענין י"ד שבאדר הראשון איכא ג' דעות דעת הסמ"ק ור"פ ור"י מפארי"ש שנוהג בו משתה ושמחה ממש כמו פורים ממש.

ודעת הרמב"ם וסייעתו שאינו אסור רק בהספד ותענית בי"ד וט"ו וילדעת מהר"מ מרוטנבורג ז"ל והובא ברא"ש ובמרדכי גם בהספד ותענית מותרין וכמו שהבאתי בהגהותי למגילה שם ומדברי רבינו פרץ בהגהות הסמ"ק משמע שפירש בדברי הסמ"ק דגם יום ט"ו באדר ראשון חייב במשתה ושמחה ותמה עליו ואמנם לענ"ד נראה דר"ל כל אחד ביומו ודו"ק: שוב ראיתי להגאון בעל המנחת ז"ל בבבאורו על הסמ"ג בהלכות מגילה שנתן טעם לדברי רבינו בעל הסמ"ג ז"ל שחשב לקריאת המגילה למצות עשה מדברי סופרים ואף דלמדו זה בק"ו היינו משום דע"כ צ"ל דהוי ק"ו אינו ק"ו גמור אלא אסמכתא בעלמא דאל"כ היכי קאמר דבמקרא מגילה הותרו על מה שכתוב בתורה הא

ק"ו דאורייתא וניתן לדרוש אלא ע"כ דאינו אלא אסמכתא ע"כ מד' הגאון בעל המנחת
זצ"ל ובאמת שעדיף הוא"ל להקשות דאם איתא דק"ו גמור הוא למה הנה צריכים
שיספיקו ב"ד של מעלה על ידם וכי בכל ק"ו שדרשו חכמים והוציאו מזה פמה חידושי
דינים היו צריכים הספם לזה מלמעלה ובהגהות הגאון מוהר"צ חיות זצ"ל במגילה י"ד
הביא לדברי הרא"ם הנזכר וכתב די"ל דלחכמים שבאותו הדור לא נראה להם הק"ו זה
וטענו שזה מקרי הוספה עד שמצאו סמך לזה מקרא דכתיב זאת זכרון בספר ואח"כ
אחר שהספיקו החכמים שוב באה הספמה מב"ד של מעלה אלו תוכן דבריו ו"ל ובה
יישב ג"כ מה שתמה הט"ו ו"ל דלמה הוצרכו לק"ו דתפוק לי דהא מצאו מקרא בתורה
כתוב זאת זכרון בספר ע"ש ודו"ק ואמנם כל תי' בזה אינו נוח לי כלל דחדא דמהיכא
תיתי נימא דלחכמים שבאותו הדור לא נראה להם הק"ו פינן דלא מצאו פירכא על
הק"ו וגם דמשמע מדבריו דאח"כ הספיקו לק"ו הנה וא"כ מעיקרא מאי קסבר ולבסוף
מאי קסבר והו"ל להגאון הג"ל לבאר דמאינה צד יש לדחות הק"ו.

ועוד דהא לא הוזכר כלל בגמ' דלא קבלו הק"ו ורק על הפתיכה אמרינו (במגילה דף ז'
דלא רצו להספיק עד שמצאו מקרא בתורה אבל על הקריאה לא הוזכר כלל ואדרבה
משמע שם דקבלו הק"ו רק דחששו שמה שגאה וכו' עד שהשיבו להם כבר אני פתובה
על ספר דברי הימים וכו'.

ובירושלמי הג"ל שהבאתי לעיל דמשמע שם להדיא דלא רצו לקבל גם עיקר קריאת
המגילה ומצות הפורים עד שמצאו מקרא בתורה היינו שבירושלמי לא הוזכר כלל
שדרשו בק"ו ונראה באמת שהירושלמי מחולק עם הבבלי בזה ולכן אמר דלא רצו לקבל
אבל לדעת הש"ס דילן דדרשו באמת הק"ו שפיר י"ל דקבלו עליהו מיד וא"כ דברי
הגאון הג"ל תמוהים בזה ובר מן דין אני תמה דבמאי יישוב בזה לתמיהת המנחת ו"ל
דכינן דלפי דעתו ג"כ צ"ל דלחכמים לא נראה להם הק"ו טפי עדיף לומר כתי' המנחת
דמו"א גופייהו לא חשבו זה לק"ו גמור ולפיכך לא רצו לקבל וגם שפיר מקרי הוספה
על מש"כ בתורה ואדרבה לפי דעת הגאון מוהר"צ חיות ו"ל דחזרו והספיקו משמים
דהוא ק"ו גמור א"כ הדרא הקושיא לדוכתא דהיכי נקרא הוספה.

ועוד אין לשונו מדוקדק כלל שכתב דהרא"ם בתוספותיו התעורר פינן דק"ו דאורייתא
וכו' ובאמת שלא כתב זה לקושיא ואדרבה דכ' זה לתי' על הסמ"ג ו"ל שחשב מגילה
למצוה דרבנן ואף שנדרש בק"ו והיינו משום דס"ל להסמ"ג דלא הנה ק"ו גמור והביא
ראיה לזה דאל"כ אין זה הוספה וא"כ לפי דעת הגאון מוהר"ל זצ"ל דאח"כ נספם דהוא
ק"ו גמור תהדר הקושיא על רבינו בעל הסמ"ג והרמב"ם ו"ל דקרו ליה מצוה מדברי
סופרים: ואכן לפי מה שביארנו לעיל דתליא בפלוגתא תנאים אי דנין ק"ו מהלכה או
לא יתיישוב כל הקושיות בזה בעז"ה די"ל בפשיטות דר' יהושע בן קרחה בש"ס דילן
דאמר דדרשו ק"ו מיצ"מ ס"ל דדנין ק"ו מהלכה ומ"מ מקרי דהוסיפו על מש"כ בתורה
משום דהם המציאו דבר חדש הנה דדנין ק"ו מהלכה ומשו"ה נקרא על שמם וכמו
דאמרינו (בר"ה דף ל') דהא דהתקין ר"י בן זכאי דיום הגף פולו אסור סבר ליה באמת
כר"י דמה"ת הוא אסור דס"ל דעד ועד בכלל ומאי התקין דדרש והתקין והיינו משום

דהוא המציא דרש הלצה דאמרין דעד ועד בכלל משו"ה נקרא על שמו וה"נ בנד"ד משום דמרדכי ואסתר הם המציאו דין זה דננין ק"ו מהלכה לפיכך נקרא דהן המוספין.

ובזה ניחא נמי מה דהיה נצרך להסכמה של ב"ד של מעלה והיינו דהסכימו דשפיר יש ללמוד ק"ו מהלכה ולפי זה שפיר נחשב קריאת המגילה כמצוה של תורה דלא גריעא ממצוות קריאת הלל בלילי פסחים דלדעת הבה"ג והרמב"ן ז"ל הוא הלמ"מ [ולפי מה דאיתא במג"ל גם משתה ושמחה נלמד מק"ו הג"ל].

ואכן הירושלמי הג"ל דאמר דהזקנים והגביאים היו מצטערים על הדבר הזה משום דכתיב אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש וגם לא הונזר בירושלמי פלל דדרשו ק"ו י"ל דאזיל בשיטת ר"א ור"ע בנזיר הג"ל דאין דנין ק"ו מהלכה והלפך לא רצו לקבל עד שפצאו סמך בפתיב פתוב זאת זכרון בספר וכו' ובזה נסתלק קושיות המזרחי על הרמב"ם והסמ"ג ז"ל דקרי ליה לקריאת המגילה מצוה מד"ס והיינו משום דבאמת ק"ו מהלכה דאין דנין ק"ו מהלכה [ולפי מש"כ הגר"א ז"ל בס' אליה רבא על טהרות בפ"ח דטהרות משנה זו דחכמים דמס' ידים פ"ג מ"ב היינו ר"א דס"ל דאין דנין ק"ו מהלכה ע"ש א"כ פשיטא דהלכה כר"א בזה דהא שניא רבי בלשון חכמים אלמא דהלכתא פנותיה] וע"כ דהך ק"ו אינו אלא אסמכתא בעלמא והלפך אף דהסכימו שראוי לתקן זה אבל מ"מ אינו נחשב אלא למצוה דרבנן כפשוטו פל תקנות הגביאים כגון ד' צומות וערבה דאינו נחשב אלא כמצוה דרבנן ולפיכך כתבו דהוא מצוה מד"ס [ואף דבירושלמי אמר דמצאו להם סמך בתורה דכתוב זאת זכרון בספר מ"מ הם ז"ל סמכו עצמן על ש"ס דילן דלא הזכיר זה אלא לראיה על הפתיבה אבל על הקריאה ועל שאר מצוות הפורים באמת אינו ראיה פלל דנהי דיש ראיה מה"ת דצריף לכתוב בספר פעם רביעי מענגן עצמך מ"מ אינו ראיה על הקריאה ושאר המצוות דהא לא עדיף מזכירת עצמך דהונזר בגביאים ומ"מ לא מציינו חיוב בתורה דצריף לקרות הפרשה והא דאנו קורין בהפטרה לפ' זכור במעשה דשאויל אינו אלא תקנות חכמים בעלמא.

ולפלא בעיני על הגאון מוהר"צ חיות הג"ל שכ' דהטו"א הקשה דלמה הונזרו לק"ו הרי מצאו סמך לזה מקרא דכתיב זאת זכרון בספר ובאמת שזו אינו קושיא פלל דאף דבירושלמי למד מזה לענין קריאת המגילה מ"מ הדבר פשוט דהש"ס דילן ס"ל פנ"ל [וגם באמת לא מצאתי זה בטו"א שהתעורר בזה ואולי מצא פן בס' אחר] ואכן בעיקר קושיות המזרחי ז"ל על הסמ"ג דקרי לה מד"ס בלא"ה לק"מ דכבר ידוע דעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דכל דבר הנלמד מי"ג מדות קרי ליה ד"ס דהרי קודושי פסח קרו ליה ג"כ ד"ס והלפך שפיר קרי ליה הרמב"ם והסמ"ג ז"ל לקריאת המגילה מצוה מד"ס משום דלשיטתיהו אזלי בזה ועפ"ז י"ל דלעולם הם ז"ל סבירא להו דנחשב פדברי תורה וכדעת הטורי אבן ז"ל אף דקרו ליה מדברי סופרים וכנ"ל.

הנלע"ד פתבתי בעז"ה: סימן נט כתב הרמ"א ז"ל בסוף הלכות מגילה י"א שחייב להרבות במשתה ושמחה ביד שפאדר ראשון מה שגרשם שם טור בשם הרי"ף הוא ט"ס וצ"ל בשם הרי"ף והוא בהגהות ר' פרץ על הסמ"ק בעשין קמ"ח] ואין נוהגין פן מ"מ ירבה קצת בסעודה פדי לצאת ידי המחמירין וטוב לב משתה תמיד עכ"ל.

ובזה נשלם השו"ע או"ח ונראה פשוט שפוננת רבינו הרמ"א ו"ל לסיים מעין פתיחה סמוך לחתימה דבמאי דפתח בריש הל' ברכות השחר בזה סיים פאן דהעתיק שם לדברי הרמב"ם ו"ל במו"נ שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה וכו' ולכן מסיים גם פאן דטוב לב משטה תמיד וכוננתו בזה ליתן עצה לאדם ירא שמים וצדיק וחסיד שרוצה להתמיר על עצמו ולצאת ידי כל הדעות ולכן רוצה לעשות יום משטה ושמחה גם בי"ד שבאדר ראשון ולצאת דעת הסמ"ק ור' פרץ הג"ל ואכן נגד זה חושש שפא הלכה כהחולקים עליהן וסוברים שא"צ לנהוג בו משטה ושמחה והוא מתנהג בחסידות ואינו נהנה לעולם מסעודת הרשות כמנהג שנהג רב פדאימא (בחולין דף צ"ז) ולכן אין לו עצה איה לעשות בזה ולצאת ידי פולם ולכן נתן הרמ"א ו"ל עצה טובה וקלה דהיינו שיקיים שויתי ה' לנגדי תמיד וכל מה שיעשה יהיה הפל לשם שמים ואף באכילתו ושתיתו ושינתו יהיה הפל לעבודת השם ותורתו פדי שיהיה חזק ובריא לעבודת ה' וכמו דכתיב בקל דרביה דעהו וכו' וכמ"ש בשו"ע סי' רל"א בשם רבינו יונה ו"ל ומסיים ומי שנהג פו עובד את בוראו תמיד ולזה פנון הרמ"א ו"ל דאם מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד והיינו שפכל מעשיו ואפילו מענייני הגוף יהיה הפל לשם שמים אז יכול לצאת ב' הדעות והיינו שיאכל וישמח לשם שמים ונמצא שאינו סעודת הרשות רק סעודת מצוה כי הפל הולך אחר הפנונה וזה דמסיים הרמ"א ו"ל וטוב לב משטה תמיד פלומר דבאופן זה שיהיה לו טוב לב לעבודת ה' דרחמנא לבא בעי יכול להיות שמח ולעשות משטה תמיד דהיינו בכה"ג שרוצה לצאת ידי שמים לכל הדעות: באופן אחר י"ל על דרך הלצה דכונן רבינו הרמ"א ו"ל למה שאמרו חז"ל (בב"ב דף קמ"ו) דכל ימי עני רעים זה בעל גמרא וטוב לב משטה תמיד זה בעל משנה וי"ל הפנונה בזה דבעל גמרא אף אם רוצה לעשות משטה על סיום צריף להמתין זמן רב ונמצא דכל ימי עני רעים שאינו יכול לעשות משטה פי אם לעתים רחוקות אבל וטוב לב משטה תמיד זה בעל משנה שיקול לעשות משטה בכל יום דיכול לסיים מסכת בכל יום ויום דללמוד משניות בלא גמרא יכולים לסיים בכל יום ויום מסכת אחת ונמצא דטוב לב משטה תמיד זה בעל משנה ולזה נתן לו הרמ"א ו"ל עצה דאדם שהוא ירא שמים ואינו רוצה להנות מסעודת הרשות ילמוד משניות ביום פורים קטן וסיים מסכת אחת ויהיה יכול לעשות סעודה בלי ספק דבין פו ובין פו יהיה סעודת מצוה בשביל הסיום וזהו וטוב לב משטה תמיד זה בעל משנה.

ונהו לר' זירא אמר רב שם אבל לרבא דאמר איפכא דכל ימי עני רעים זה בעל משנה וטוב לב משטה תמיד זה בעל גמרא ו"ל לפרש דהף כל "ימי" עני רעים אימי הפורים קאי דכתיב בהו לקיים את "ימי" הפורים האלה ונהג פבר מבןאך בתה"ד דאין אנו יוצאין בסעודה שאנו עושין ביום מחמת דאנו טרידין במשלוח מנות ולפיכך אנו עושין עוד סעודה בלילה ונהג העני פינון שיודע דבלא"ה לא יוצא בסעודת היום אינו עושה סעודה כלל ביום דסומך אסעודה שעושה בלילה ונמצא דימי הפורים של העני רעים [ובזה מיושב קושיות ספר בן סירא דאמר ואני אומר אף לילות דלפי מה שכ' דקאי אימי הפורים נמצא דבלילה לא הוי רעים באמת וממה דאמר "פל" ימי היינו דאפילו בי"ד שבאדר ראשון אינו עושה סעודה וזהו בבעל משנה שאינו לומד גמרא ומפשטיות המשנה משמע פדעת מהר"ם מרוטנבורג דסיפא ארישא קאי דדוקא היכא דקראו המגילה ואח"כ נתעברה השנה אז חייב במשטה ושמחה וגם אינו יודע הדין דאמר רבא

דְּסֵעוּדַת פּוּרִים שְׂאָכְלָה בְּלִילָה לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ כִּינּוּן שְׂאִינוֹ לִוְמַד גְּמָרָא כְּלָל וְנִמְצָא דְכָל יְמֵי עֲנֵי רַעִים.

אָבֵל וְטוֹב לֵב מְשִׁתָּה תְּמִיד זֶה בְּעַל גְּמָרָא דְיִוְדַע הַדִּין דְּאִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּלִילָה וְרָבָא לְשִׁיטְתּוֹ אֲזִיל דְּהוּא בְּעַל הַמֵּימָרָא דְּסֵעוּדַת פּוּרִים שְׂאָכְלָה בְּלִילָה ל"י וְגַם כִּינּוּן דְּלוּמַד גְּמָר יוֹדַע בְּבִירוּר דְּלַעוּלָם חֵיב בְּאֲדָר הָרֵאשׁוֹן וְאַף אִם לֹא קָרְאוּ הַמְּגִילָה דְּכֹן מוּכַח מִהַבְּרִייתָא שָׁם.

וְנִמְצָא דְּהַבְּעַל גְּמָרָא הוּא טוֹב לֵב מְשִׁתָּה תְּמִיד בְּב' הָאֲדָרִים. וְע"ז כִּינּוּן ג"כ הַרְמ"א ו"ל בְּמ"ש וְטוֹב לֵב וְכו' פְּלוּמַר דְּמֵן הַגְּמָרָא יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּחֵיב בְּמְשִׁתָּה וְשִׁמְחָה גַם בִּי"ד בְּאֲדָר א': דְּרָשָׁה לְכַר מְצוּה וְהִיא בְּיוֹם שְׁבַת קוֹדֶשׁ פ' רָאָה ז"ך מְנַחֵם אָב.

וְכַלְלִיתִי בְּדִרְשָׁה זוֹ אֵיזָה חִידוּשִׁים הַשְּׂיִיכִים לְסִדְרָה הַלְזוֹ. הִנֵּה הַדְּרָכִי מִשָּׁה בְּאו"ח סִימָן נ"ג פְּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ פְּתַב מִהַר"ל מִי שְׁנַעֲשָׂה י"ג שָׁנִים בְּשְׁבַת אִינוּ יָכוֹל לְהִיּוֹת ש"ץ בְּעַרְבֵית בְּלִיל שְׁבַת לְפִי שְׂאֵנוּ מוֹסִיפִים מְחוּל עַל הַקּוֹדֶשׁ בַּע"ש וְהוֹסְפָה לֹא שְׂיִיכָה בְּשָׁנוֹת הַנֶּעַר וּמֵאֲחַר שְׁמַתְפַּלְלִין מִבְּעוֹד יוֹם לֹא יִתְפַּלֵּל עַכ"ל.

וְכֹן הוּא בְּשׁו"ע בְּדִבְרֵי הַרְמ"א בְּהַג"ה בְּסִימָן הַנ"ל סְעִיף י'. וּפְשׁוּט הוּא דְּכִוּוֹנָתוֹ דְּאָף דְּלַעֲנֵן שְׁבַת יִחְשַׁב הַתּוֹסֶפֶת לְלִילָה דְּהָא תּוֹסֶפֶת שְׁבַת דְּאוֹרֵייתָא מ"מ כִּינּוּן דְּלִשְׂאָר דְּבָרִים עֲדִינּוּ יוֹם הוּא וּמִמִּילָא עֲדִינּוּ קֶטָן הוּא דְּהָא אִינוּ נַעֲשֶׂה גְדוּל רַק בְּלִילָה וְעֲדִינּוּ יוֹם הוּא וְא"כ מִמִּילָא לֹא לֹא שְׂיִיךְ גְּבִיָה תּוֹס' שְׁבַת דְּהָא עֲדִינּוּ אִינוּ מְצוּנָה אֲפִילוּ עַל הַשְׁבַּת גּוּפָא פֶּל זְמַן שְׁהוּא קֶטָן [רַק מְצַד חִינּוּף מְדַרְבְּנָן הוּא מְחַנְיָיב אָבֵל לֹא מַה"ת] וְכ"ש בְּתוֹס' דְּאִינוּ מְצוּנָה וְלָכֵן אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא לְאַחֲרֵים בַּק"ש וּבְרַכּוּתֶיהָ וּבְקַדִּישׁ דְּאִין קֶטָן מוֹצִיא לְגְדוּל בְּתַפְלָה אוּ בְּשְׂאָר בְּרַכּוּת.

וְלְכַאוּרָה יֵשׁ לַעֲמֹד וּלְהַעִיר עַל דְּבָרֵי הַרְמ"א ו"ל אֵלוּ בְּמֵאֵי דְּאִינוּ אוֹסֵר לְקֶטָן זֶה רַק מְלִירַד לְפָנֵי הַתִּיבָה וּלְהוֹצִיא אַחֲרֵים י"ח דְּמִשְׁמַע דְּהוּא לַעֲצָמוֹ יָכוֹל לְהַתְפַּלֵּל בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ בְּתוֹס' שְׁבַת יוֹצֵא בָּהּ י"ח וְא"צ לְחַזֵּר וּלְהַתְפַּלֵּל עוֹד בְּלִילָה.

וְלְכַאוּרָה הָא אָף לַעֲצָמוֹ אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא דְּהָא עֲכָשְׁיוֹ הוּא קֶטָן וּפְטוּר מִק"ש וּתְפִילָה מַה"ת וּבְלִילָה יַעֲשֶׂה בְּרַחֲיוּב מַה"ת וְיִתְחַנְיָיב בַּק"ש וּתְפִילָה מֵן הַדִּין וְהֵיאָף יָכוֹל לְצַאת יַד"ח בְּתַפְלָה שְׁהַתְפַּלֵּל בְּזְמַן שְׁהוּא פְטוּר וּבְשִׁלְמָא בַּק"ש יֵשׁ לוֹמַר דְּנִקְטִינָן כְּרַש"י דַּק"ש שְׁעַל הַמְטָה עֵינָךְ וְהָא שְׁקוּרִין בְּבַה"נ הוּא כְּדֵי לַעֲמֹד בְּתַפְלָה מִתּוֹף ד"ת וְא"כ בְּלֹא"ה אִין אָנוּ יוֹצֵאִין יַד"ח בַּק"ש זוֹ וְשִׁפִּיר יְהִיָה יוֹצֵא יַד"ח בַּק"ש שְׁעַל הַמְטָה כְּשִׂאָר בְּנֵי אָדָם.

וְכֹן מַה שְׂצָרִיף לְצַאת יְדֵי קִידוּשׁ הַיּוֹם וְעֵינָךְ קִידוּשׁ הוּא בְּתַפְלָה דְּקִידוּשׁ עַל הַיּוֹם הוּא מְדַרְבְּנָן ג"כ לֹא קָשְׂיָא דְּהָא דְּאִמְרִינָן דְּקִידוּשׁ הַיּוֹם הוּא בְּתַפְלָה הַיּוֹם דִּינָא ג"כ בְּתַפְלָה לְחוּד אָבֵל וְנִדְאֵי דְּבְקִידוּשׁ עַל הַיּוֹם נְמִי יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת קִידוּשׁ שְׁל תוֹרָה וְא"כ יְהִיָה יָכוֹל לְצַאת יְדֵי קִידוּשׁ בְּקִידוּשׁ שְׁעַל הַיּוֹם שְׂיִקְדַּשׁ בְּלִילָה [אָף זֶה יֵצֵא לְנוּ דִין חֲדָשׁ דְּמִי שְׁנַעֲשֶׂה בְּרַחֲיוּב בְּשְׁבַת אֲסוּר לוֹ לְקַדֵּשׁ עַל הַיּוֹם רַק עַד שְׂיִהִיָה וְנִדְאֵי לִילָה דַּל"כ לֹא יְהִיָה יוֹצֵא בְּקִידוּשׁ וְצָרִיף לְחַזֵּר וּלְקַדֵּשׁ בְּלִילָה פַּעַם שְׁנִית וּפְשׁוּט הוּא].

אָבֵל עֲדִינּוּ קָשְׂיָא דְּהֵיאָף יוֹצֵא יַד"ח תְּפִילָה וּבְרַכּוּת ק"ש בְּהָא שְׁמַתְפַּלֵּל בְּיוֹם בְּתוֹס' שְׁבַת וְנִגְהִי דְּמַתְפַּלָּה לֹא קָשְׂיָא כ"כ דְּהָא קו"ל דְּתַפְלַת עַרְבֵית רְשׁוּת וְאַף דְּבְלִיל שְׁבַת בְּנוֹדְאֵי

חובה משום קידוש היום מ"מ פיון שמקדש בלילה על היין כבר יהיה יוצא במצוות קידוש וא"כ לא נשאר התפילה עליו שום חיוב רק פמו בחול] ואינו חיובא והלכה לא איכפת לן במה שמתפלל בעוד שאינו בר חיובא פיון דאף בלילה ליפא חיובא לתפילת ערבית אבל מברכת ק"ש בנודאי קשיא דהאיך יוצא באמירה שאומר מבעוד יום דהא בברכות ק"ש בנודאי איפא חיוב מדרבנן מיהת והאיך יוצא באמירה שאומר בעוד שהיא קטן: ואין לומר פיון דברכת ק"ש אינו חיוב רק מדרבנן וקטן ג"כ מחוייב מדרבנן מצד חינוך דהא לימא דהא תנו (במגילה דף י"ט) הפל פשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו ואמרנו בגמרא דאפילו בקטן שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא לאחרים לרבנן דפליגי עליה דר"י וכתבו התוס' שם דאף דמגילה ג"כ אינו אלא מדרבנן אעפ"כ אינו יכול הקטן להוציא לגדולים יד"ח משום דגבי קטן אינו אלא תרתי מדרבנן דמגילה מדרבנן וחינוך דקטן ג"כ אינו אלא מדרבנן ואפילו במצוה דאורייתא ולגדול הוי חז מדרבנן ולא אתי תרתי מדרבנן ומפיק חז מדרבנן ואם פן הכי נמי היאך יכול לצאת ידי חובתו בברכות שאומר מקודם דהא מתחילה תרתי מדרבנן ובלילה כשנעשה גדול יהיה מוטל עליו חיוב של חז מדרבנן ולא אתי תרתי מדרבנן ומפיק חז דרבנן: וליישב זה נקדים בתחילה מה שיש להעיר בפירוש השבוע שקרינו היום והוא בקרא דלא תאכלו כל גבלה לגר אשר בשעריה תתנונה ואכלה או מכור לנכרי כי עם קדוש אתה לד' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו ויש לעמוד על מקרא הזה בכמה דקדוקים ומתחלה יש להעיר דלכאורה כוליה קרא דלא תאכלו כל גבלה מיותר הוא לגמרי דכבר פתיב בפ' אמור גבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה וא"כ כבר יש לנו אזהרה ולא על אכילת גבלה ותרתי קראי למה ותו דמ"ש דהתם לא פתיב כל גבלה והכא פתיב כל וזהו פל לאתויי מאי ותו דהכא במשנה תורה מסיים הפתוב לגר אשר בשעריה תתנונה ואכלה או מכור לנכרי ולא מסיים פן בקרא דפ' אמור הג'ל ובין לר' אבהו דאתא לגר אשר בשעריה להיתר הנאה ובין לחזקיה דבא להורות דצריף להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי פל זה היה צריף לאשמעינן שם בפ' אמור ולמה נטר עד הכא.

ותו הך ואכלה הוא מיותר דמאי איכפת לן אם יאכל הגר הגבלה בעצמו או דיתן לאחר וכמו דכתיב גבי נכרי או מכור סתמא. ועוד צריף להבין הסמיכות מה דסמכה התורה איסור בשור וחלב לאיסור גבלה הא סמוכין ניתנו להדרש ובפרט במשנה תורה דאף ר"י דלא דריש סמוכין בכל התורה כולה מ"מ במשנה תורה דריש וא"כ צריף להבין לענין מאי אתא להורות סמוכין אלו.

והנה ליישב ד' הערות הראשונות הג'ל יש לנו לתרץ בחדא מחתא בעז"ה דהנה ידוע מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע (בחולין דף י"ח) דר"י סבר דבמדבר הותר להם בשור נחירה והא דכתיב פי ירחק מפה המקום וגו' ונבחת לא בא הפתוב אלא לאסור להם בשור נחירה כשיפנסו לארץ [וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' שחיטה וסבר התם דר"ע לא פליג ע"ז ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ע"ש] ולפי זה מה דנאמר באנהל מועד דגבלה וטרפה לא יאכל והך בנודאי נאמר גם לדור המדבר ע"כ צ"ל דר"ל גבלה דמתה מאליה או דנהרגה שלא ע"י נחירת סימנין וא"כ א"ש דלא פתיב שם פל גבלה דהא אם נתגבלה ע"י נחירת סימנין או דלא נשחטה כדן ואף דלאחר שבאו לארץ גם היא נקראת גבלה ואסורה מפל מקום במדבר היה מותר לכן שפיר לא פתיב שם פל גבלה דהא יש פמה

גבלות שאסרה תורה פשנכנסה לארץ ואז היה מותר וגם לא הנצרה למכתב לגר אשר בשעריה להיתר הנאה לפי מאי דקי"ל פחזקיה (בפסחים דף כ"א) דכל מקום דכתיב לא תאכל ולא תאכלו לא משמע אלא איסור אכילה בלבד אבל במשנה תורה שנאמרה בערבות מואב לבאי הארץ שאז נצטוו על שחיטה הנצרה הפתוב להזהיר להם שנית על איסור גבלה ולכתוב כל גבלה לרבות אפילו בהמה שנשחטה שלא פדין פגון דשקה או דרס או ששחט בספין פגום ג"כ הוי גבלה ומזנהרין עליה בלאו דגבלה.

ובזה ניחא ג"כ מה דהנצרה לסיים הכא לגר אשר בשעריה תתננה ואכלה או מכור לנכרי והוא ע"פ מה דאיתא בשו"ת חת"ס ביו"ד סי' י"ט שהקשה לו מןפולג אחד דהכי פתיב או מכור לנכרי גבי גבלה דהא בכלל כל גבלה גם בנתגבל בשחיטה בכלל וא"כ האיה מותר למכור הבני מעים לנכרי הא אסורה משום אבר מן החי ובגבלה ליכא מי איפא מידי ודעת המהרש"ל ביש"ש באמת דבהמה שנשחטה בספין פגום וכדומה אסור למכור הבני מעים ותירץ הגאון בעל חת"ס הנ"ל דהנה ראוי לעמוד על לשון חז"ל שאמרו אין מזמנין לא"י אבני מעים ולא אמרו אין משיטין מעים והיינו משום דבשר של אבר מן החי דעומד לאכילת אדם שפיר אמרו דאין משיטין לבני נח דחיישינן שמא יאכלנו אבל בני מעים אדרבה אמרו חז"ל אוכליהן לאו בר אינש ואחז"ל טוי בר אנוא ושדי בני מעיה לשונרא ואמרינו סוף קנים מעיו לנבל בני מעיו לכינורות וכינן דאיכא למתלי בשום היתר תו ליכא לפני עור כמבואר ס"פ הגזיקין ומש"ה נקטו חז"ל בלשון אין מזמנין ובזה ניחא מאי דגבי נתינה דגר פתיב בהדיא ואכלה וגבי מכירה דא"י פתוב או מכור סתם והיינו משום דגר תושב בנודאי קיבל עליו השבע חצות דבני נח ולא יאכל אבר מן החי א"כ נוכל ליתן לו הגבלה פמות שהיא לאכילה והוא בנודאי יחוש לעצמו ולא יאכל הבני מעים מחמת איסור אבר מן החי מה שאין פו במכירה דנכרי דאינו נזהר באיסור אבר מן החי לא התירה התורה רק למכור לו סתמא דתלינו דנודאי לא יאכל בעצמו משום דאוכליהן לאו בר אינש אבל למכור לו בהדיא לאכילה ונודאי אסור משום לפני עור כל זה פתוב בשו"ת חת"ס הנ"ל וע"פ דבריו ז"ל עולה לנו פמין חומר בעז"ה במאי דלא פתיב זה בפ' אמור משום דכל זה לא שייך רק בפרשה ראה דמירי בנתגבלה בשחיטה ושייך איסור אבר מן החי בבני מעים אבל בפרשה אמור לא יתכן כל זה כלל ולכן לא הנצרה הפתוב שם לסיים לגר אשר בשעריה תתננה ואכלה ובזה מיושב כל הד' הערות הנ"ל שהערנו לעיל ודו"ק.

אף אפתי פש גבן לבאר דלאיזה דרשה נצרה הסמוכין דבשר וחלב לנבלה והנה באמת בחזקוני (דף קט"ו ע"ב) מפיק ר"א מסמוכין אלו דבשר וחלב אסור בהנאה מדכתיב לא תאכלו כל גבלה וסמיה ליה לא תבשל גדי אמרה תורה פשתמפרנה לא תבשלנה ותמפרנה אבל עדיין קשה לתנא דבי רבי ישמעאל דמפיק לבשר וחלב דאסור באכילה ובהנאה מג' פעמים לא תבשל אמאי לאלמד מהסמוכין כמו דלמד ר' אליעזר ועוד דתקשה לדידיה דסמוכין אלו למאי אתי והנה באמת במכילתא פ' משפטים איתא דמפקינן מסמוכין דגבלה שנוהג בו"ח בין בארץ בין בחו"ל בין בפני הבית בין שלא בה"ב לפי שאומר שם הפתוב בתחילה ראשית ביכורי אדמתה לא שמענו אלא אלא בזמן שהביכורים נוהגים שם נוהג בשר בחלב לכו אצטריף הקישא דגבלה וידוע דסתם מכילתא ר"י היא ועוד דדריש שם איסור אכילה והנאה מג' פעמים לא תבשל והו דרשא

ר"י הוא דסבר פן בגמ' ה"ל וא"כ לפי זה ניחא דנצרך לר"י הסמוכין להך דרשא שנוהג בחו"ל והא דל דריש מסמוכין אלו גם לאיסור אכילה והנאה נראה משום דמשמע שם במקילתא דר"י דמפיק ליה לאיסור אכילה והנאה מג' פ'עים לא תבשל ס"ל דגם בחיה ועוף נוהג בו"ח ופליג על ר"ע משום דר"ע דמפיק מהך ג' קראי למעט חיה ועוף היינו משום דמפיק שם לאיסור אכילה והנאה מקראי אחרניא ואיתר ליה ג' קראי דלא תבשל למעט בהמה טמאה וסיה ועוף אבל לר"י דמפיק מג' קראי אלו לאיסור אכילה והנאה תו לית ליה יתורא למעט בהמה טמאה וסיה ועוף.

א"כ י"ל פיון דקי"ל קולא וסומרא לחומרא מקשינו ניחא ליה טפי ללמוד לאיסור אכילה והנאה מג' קראי ה"ל פי היכי דתיקום הלכתא דחיה ועוף ג"כ נוהג איסור בו"ח מה"ת ודו"ק [ולא שינוי בזה אין ה'קש למחצה דהא דרשת ר"א דדרש מסמוכין אלו דלא תבשלו ותמכרנו אינו מענין ה'קש כ'ל רק מתורת סמוכין ודו"ק]: ואמנם אפתי איפא למיזק על תנא דבי ר' ישמעאל ה"ל דלא מפיק איסור הנאה לבו"ח מק"ו דערלה כמו דמפיק איסי בן יהודה בחולין שם ונהי דמאי דמפיק איסי בן יהודה גם לאיסור אכילה לבשר וחלב מג"ש דטרופה י"ל דר"י לא קבלה הך ג"ש מרבו דהא אין אדם דן ג"ש מעצמו אלא א"כ קבלה מרבו אבל פיון דכתיב שני פ'עים לא תבשל וי'דעינו איסור אכילה מקרא דלא תבשל גופא תו לא איצטריו לא תבשל השלישי לאיסור הנאה דהא יכולין ללמוד מק"ו דערלה וא"כ לא תבשל השלישי למה ותו איפא למיזק על רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב' דשבק כל הלימודים דמפקינן בגמ' ה"ל לאיסור אכילה והנאה לבשר וחלב וכתב הלימוד הנזכר במדרש ויקרא רבה וז"ל הרמב"ם שם לא שיתק הפתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסור הבישול פלומר ואפילו בישולו אסור ואין צ"ל אכילתו כמו ששיתק מלאסור הבת מאחר שאסור בת הבת עכ"ל נה פבר תמהו עליו כל גושאי כליו דהאיך שבק גמרא דידן ונקט הלימוד הנזכר במדרש רבה ועיין בלחם משנה מה שדחק ליישב: וליישב כל ה"ל בטוב טעם ודעת נקדים המשנה דסוף קדושין ר' גהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה וכו' ומסיים שם מצינו שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנתאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקוטי ותורתתי ע"כ והנה תמה המהרש"א ז"ל ביבמות בסו"פ גושאין על האנוסה דא"כ היאך נשא אברהם להגר המצרית שהרי היא היתה מצרית ראשונה ועתידה התורה לאוסרה והוא באמת תמיהה עצומה לכאורה ומה שתיגרץ המהרש"א ז"ל דלא קיים כל התורה רק אחר שמל ויצא מפלל בני נח אבל קודם המילה עדיין לא יצא מפלל בני נח אפילו להחמיר ואז עדיין לא קיים וכשנשא בהיתר נשאה לכוף אף אחר שמל דאז קיבל עליו לקיים כל התורה כולה מ"מ לא גירשה פיון שנישאת לו בהיתר לא היה מחוייב לגרשה כן תי' המהרש"א ז"ל שם והנה אף שקצת יש להביא סמוכין לדבריו דכעין זה מצינו (ביבמות דף ס"א) דכהן הדיוט שאירס את האלמנה ונתמנה להיות כה"ג דקי"ל דיכנס פיון שאירסה בהיתר וא"כ בנד"ד נמי דכונתיה אבל מ"מ תי' תמוה מאוד דהא שרה אמר לו גרש האמה הזאת ואת בנה וקיים לדבריה וגירשה וכמו דכתיב וישלחה [ובתרגום ירושלמי איתא דפטררה בגט].

וּרְאִיָּה לְדַבְרֵי דְהָא כְּתִיב וַיִּסְרֹף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קַטוּרָה וְאִם אֵיתָא דְלֹא גִירָשָׁה א"כ קִיחָה מִנֵּן דְלִשׁוֹן קִיחָה בְּתוּרָה הֵינּוּ קְדוּשִׁין וְא"כ הֵיאֵךְ נִשְׂאָה פַעַם שְׁנִית אַחַר שְׁמַל דְּכְתִיב וַיִּסְרֹף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קַטוּרָה וּפְרַשׁ"י דְּקַטוּרָה זֶה הַגֵּר וְזֶה הֵינָה זְמַן רַב אַחַר הַמִּילָה וְא"כ קְוָשְׁיִית הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל עֲדִינֵן פְּרָאִי מוּצָק: וְאַמְנָם לְדַבְרֵינוּ יִתְיַיֵּשׁב קְוָשְׁיִית הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל בְּפִשְׁיטוֹת דְּהֵנָּה רִישׁ הַמַּאֲמָר שֶׁל הַמְשָׁנָה דְּקְדוּשִׁין הַנְּ"ל הוּא ר' נְהוּרָאִי וּמִשְׁמַע דְּסִיּוּמָא שֶׁל הַמְשָׁנָה דְּאָמַר דְּקִיָּים אַבְרָהָם אָבִינוּ כָּל הַתּוּרָה פְּנִילָה ג"כ מַד' ר' נְהוּרָאִי הוּא וְא"כ י"ל דַּר' נְהוּרָאִי אֲזִיל לְשִׁיטְתִּיהָ בְּזֵה דְּהֵנָּה תָּנִן בְּסוּף גְזִיר דְּגְזִיר הֵינָה שְׁמוּאֵל כְּדַבְרֵי ר' נְהוּרָאִי שְׁנַאֲמַר וַנִּתְתִּיו לֵה' כָּל יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֵאשִׁי כִּי גְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנֶּעַר וְגו' מֵה מוֹרָה הָאֲמוּרָה בְּשִׁמְשׁוֹן גְזִיר אִף מוֹרָה הָאֲמוּרָה בְּשִׁמְשׁוּאֵל גְזִיר וְהֵנָּה תְּמָה הַגָּאוֹן בַּעַל נו"ב ו"ל בְּסִפְרוֹ דּוֹרְשׁ לְצִיּוֹן בְּדְרוּשׁ ה' דַּא"כ הֵיכִי טָמָא עֲצָמוֹ לְאַגְג דְּהָא גְזִיר אָסוּר לְהַטְמִיא לְמַתִּים וְאִף לְמַ"ד דְּקַבְרֵי נְכָרִים אֵינֵן מְטַמְּאִין בְּאִנְהָל מ"מ בְּמַגְע וּבְמִשְׁא א"כ מוֹדִין דְּמְטַמְּאִין וְכִמּוֹ דְּמִבּוֹאָר (בִּיבְמוֹת דְּרַף ס"א) וְהָכָא כְּתִיב וַיִּשְׁפֹּף שְׁמוּאֵל אֶת אֶגְג בַּגְּלָגֶל וְכַתֵּב רַש"י דְּחַתְּכוּ לַד' חֲלָקִים ע"ש [וְהָא אֵין לוֹמַר דְּשִׁיפָה אוֹתוֹ בְּפִשְׁוִי כְּלֵי עֵץ דְּכַבֵּר הֵבִיא שְׁם הַגָּאוֹן מֵהוּר"ש ו"ל בְּהִגְהוּתִיו דְּזֵה א"א לוֹמַר דְּבִילְקוּט אֵיתָא דְּחַתְּמָה אוֹתוֹ לְזוֹתִים וְהָאֲכִילוּ לְבָנוֹת יַעֲנָה וְזֵה א"א כִּי אִם בְּחֻרָב.

וּמִיָּהוּ לְדַעַת בַּעַל סֵפֶר יְרָאִים שְׁהוּבָא בַּמ"ל בְּפ"ה מֵה' טַוּמְאָת מֵת דְּכֵהוּן וְגְזִיר אֵינוּ מְוַזְקָה עַל מַגַּע עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים א"ש וְאַכְּוּ דְּבַרֵי הַסֵּפֶר יְרָאִים תְּמוּהָ מֵהַש"ס דְּרִישׁ גְזִיר בְּהָא דְּמִבִּיא שְׁם הַש"ס רְאִיָּה דְּגְזִיר שְׁמִשׁוֹן מְוַזְקָה לְטַמְּא לְמַתִּים ע"ש וְדו"ק] וְע"ש בְּסֵפֶר דּוֹרְשׁ לְצִיּוֹן מֵה שְׁדַחַק לִיַּיֵּשׁב.

וְאַכְּוּ שְׁמַעְתִּי מִפִּי מַר אַחֲזִי ו"ל דִּישׁ לִיַּיֵּשׁב ע"פ דְּבַרֵי הַתּוּ"ט שְׁם בְּמִשְׁנָה שְׁעָמַד עַל לִשׁוֹן הַרְמַב"ם ו"ל בְּהִלְכוֹת גְזִירוֹת שְׁכַתְּב דְּהָאוּמַר הַרְיָנִי גְזִיר כְּשִׁמְשׁוּאֵל הַרְמַתִּי הָרִי הוּא גְזִיר עוֹלָם וְאִם הַכְּבִיד שְׁעָרוֹ מִיְקַל בְּתַעַר וּמִבִּיא שְׁלֵשׁ בְּהִמּוֹת וּמִבִּיא קְרַבֵּן טוּמְאָה וְתִמְהָה הַתּוּ"ט דְּכִינֵן דְּגְזִירוֹת שְׁמוּאֵל יִלְפִינֵן מַג"ש מְזִירוֹת שְׁמִשׁוֹן מַנ"ל דְּהֵנִי גְזִיר עוֹלָם דִּילְמָא הֵנִי נְמִי גְזִיר שְׁמִשׁוֹן דְּאֵינוּ מְגַלַּח לְעוֹלָם וְגַם אֵינוּ מִבִּיא קְרַבְנוֹת וְתִי הַתּוּ"ט שְׁם דְּהָא זֵה פְּלוּגְתָא דְּתַנְבְּאִי בַּרפ"ד דְּשִׁבְעוֹת בְּכָל דְּבַר הַנְּלַמֵּד בַּג"ש מְמַקּוֹם אַחַר אֵי אֲמַרִינֵן דּוֹן מִינְהָ וּמִינְהָ אוֹ דְּאֲמַרִינֵן דּוֹן מִינְהָ וְאוֹקִי בְּאַתְרָא דַּר"מ הוּא דְּסַבְר הֵתָם דְּדוֹן מִינְהָ וּמִינְהָ וּלְפִי דְּבַרֵי ר"מ שְׁם בְּאַמְתָּ גַם שְׁמוּאֵל הֵינָה דֵינוּ כְּגְזִיר שְׁמִשׁוֹן אֲבָל לְרַבְּנָן דְּקו"ל כְּוֹנְתִיָּהוּ דְּדוֹן מִינְהָ וְאוֹקִי בְּאַתְרָא הָכָא נְמִי אֲמַרִינֵן דְּדוֹן מִינְהָ מֵה הֵתָם גְזִיר אִף הָכָא גְזִיר וְאַמְנָם אוֹקִי בְּאַתְרָא וְהֵינּוּ כְּמוֹ דְּכְתִיב גְבִי שְׁמוּאֵל גּוֹפָא וַנִּתְתִּיו לֵה' כָּל יְמֵי חַיָּיו וְהֵינּוּ דְּהֵנָּה גְזִיר עוֹלָם וְלֹא גְזִיר שְׁמִשׁוֹן כ"כ הַתּוּ"ט.

וְע"פ דְּבַרֵי ו"ל י"ל דְּהַמְשָׁנָה עֲצָמָה בָּא לְתַרְזַן קְוָשְׁיִית הַדּוֹרְשׁ לְצִיּוֹן ו"ל דְּהֵנָּה רְאוּי לְעַמּוּד עַל לִשׁוֹן הַמְשָׁנָה דְּאֲמַרָה דְּגְזִיר הֵינָה שְׁמוּאֵל כְּדַבְרֵי ר' נְהוּרָאִי וּמֵה כְּדַבְרֵי הו"ל דְּבַרֵי רַבִּי נְהוּרָאִי אֲבָל לְהַנְּ"ל י"ל דְּכַוְוַנְתָּ הַמְשָׁנָה כְּפֵה הוּא דְּגְזִיר הֵינָה שְׁמוּאֵל וְא"ת אִם הֵינָה גְזִיר הֵיאֵךְ טַיְמָא עֲצָמוֹ לְאַגְג וְע"ז אָמַר כְּדַבְרֵי רַבִּי נְהוּרָאִי דְּהֵינּוּ רַבִּי מְאִיר וְכַדְאֲמַרִינֵן (בְּעִירוּבִין דְּרַף י"ג) דְּלֹא רַבִּי נְהוּרָאִי שְׁמוֹ אֱלָא ר' מְאִיר שְׁמוֹן דְּס"ל בְּשִׁבְעוֹת שְׁם דְּדוֹן מִינְהָ וּמִינְהָ וְא"כ ה"נ גְבִי שְׁמוּאֵל אֲמַרִינֵן דְּדוֹן מִינְהָ וּמִינְהָ דְּמֵה הֵתָם הֵינָה מְוַזְקָה לְהַטְמִיא לְמַתִּים אִף הָכָא נְמִי הֵינָה מְוַזְקָה לְהַטְמִיא לְמַתִּים וְשְׁפִיר הֵינָה יְכוּל לְהַטְמִיא עֲצָמוֹ

לאנג משום דשמואל נמי נזיר הוה דינו פנזיר שמשון פן שמעתי מפי מר אחי ז"ל וכבר הבאתי זה לעיל בשמו בסי' י"ג: ואכן יש להקשות לכאורה דהא מסקינן (בנזיר דף ד') דהא דנזיר שמשון מותר להטמא למתים גמרא גמיר לה ונהנה אף שהתוס' פרשו שם דגמרא גמיר לה קאי על הא דכתיב ויהי את הפלשתים ויקח את חליצותם דמתחילה קטל להו ואח"כ לקח את חליצותם וא"כ הוא דבר המפונש בכתוב אבל הרמב"ם פתב דדבר זה מן הספקה ומשמע דעיקר הדין דנזירות שמשון מותר להטמא למתים הוא הלכה למ"מ וא"כ הדבר תמוה דהאיה למד ר' נהוראי משמשון על שמואל הא קי"ל בסוף פ"ז דנזיר (דף נ"ז ע"א) דאין דנין ק"ו מהלכה ודעת רש"י ז"ל (בשפת דף קל"ב) דלאו דוקא דק"ו אין דנין מהלכה אלא אפי' גזירה שנה ושאר י"ג מידות שהתורה נדרשת אין למידן מהלכה דלא ניתן תורה שבע"פ להדרש בי"ג מידות וא"כ האיה למד ר' נהוראי ג"ש מורה מורה משמשון דשמואל הוה מותר להטמא למתים הא אין דנין ג"ש מהלכה וע"כ צ"ל דר' נהוראי חולק על האי פללא וס"ל באמת דדנין כל י"ג מידות מהלכה וכמו דס"ל לר' יהושע בידיים פ"ג מ"ב ש'למד שם דכל הפוסל את התרומה מטמא את הידים להיות שניות מכתבי הקודש שהם מטמאין את הידים וכמו שכתב הגר"א ז"ל שם בפאליהו רבא דטעמא דר' יהושע הוא דס"ל דדנין ד"ת מדברי סופרים [ומיהו מש"כ שם דכ"מ במשנה דנזיר ה"ל דאמר לר"י יפה אמרת אלא דכן אמרו הלכה ונהיינו דאמר לו יפה אמרת דבעלמא דנין ק"ו מהלכה אלא שפן אמרו הלכה גבי רביעית דם גופא שאע"פ ש'מטמא באנהל אין הנזיר מגלח עליו צ"ע דבגמ' לא משמע פן ומצנה ליישב]: והשתא דאית להכי דר' נהוראי ע"כ ס"ל דדנין ק"ו מהלכה מעתה יש לנו ישוב מרנוח לקושיות המהרש"א ז"ל ה"ל דהאיה נשא אברהם להגר דהרי עתידה תורה לאסור אכן להנ"ל לק"מ והוא בהקדמ' להא דתנן ביבמות בפ"ק הע"ר ודף ע"ו) דעמוני ומואבי אסורין ואיסורין אסור עולם והנקבות מותרין מיד מצרי ואדומי אינן אסורין אלא עד ג' דורות אחד זכרים ואחד נקבות ר"ש מתיר את הנקבות מיד אר"ש ק"ו הדברים ומה במקום שאוסר את הזכרים אסור עולם התיר את הנקבות מיד מקום שלא אסר את הזכרים אסור עולם אינו דין שנתיר את הנקבות מיד אמרו לו אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה ובגמ' שם מבואר התשובה משום דאיכא למימר דערייות יוכיחו דאינו אסור אלא עד ג' דורות ואעפ"כ עשו את הנקבות כזכרים ופרש"י פגון בת בתו ובת בנו דאינו אסור רק עד ג' דורות ואעפ"כ אסרה תורה בת הבת כבת הבן] ודחי הגמ' מה לעריות שפן פרת חלל מחייבי עשה יוכיח פגון חלל שנולד מבעולה לכה"ג שאין בו רק עשה גרידא כמו מצרי ואדומי ואעפ"כ עשו בו את הבת כבן ור"ש לא ס"ל דיש חלל מחייבי עשה דראב"י הוא דסבר פן ביבמות ד' ס' ור"ש ס"ל כרבנן דפליגי עליה ולפיכך ליכא תשובה על הק"ו: ולכאורה תימה דהתינח לרב אשי ביבמות שם דמוקים לפלוגתא דראב"י ורבנן דפליגי אי יש חלל מחייבי עשה דרבנן סברי דאין חלל מחייבי עשה וראב"י ס"ל באמת דיש חלל מחייבי עשה אבל לרב שם דכו"ע ס"ל דאין חלל מחייבי עשה וטעמא דראב"י דסבר שם דאנוסת חבירו לא ישא ואם נשאה הנוול חלל משום דס"ל כר"א דפנוי על הפנויה עשאה זונה וכבר נעשה אצלו חייבי לאוין ולפיכך ס"ל דהנוול חלל אבל מחייבי עשה לא מצינו פלל דס"ל דהנוול חלל פן סבר רב התם.

וא"כ לדידיה לא מצינו פירכא על ק"ו ותקשה לרבנן דאמאי לא דרשי ק"ו דר"ש להתיר את הנקבות מיד: ואמנם באמת נראה דטעמא אחרניא יש בזה במאי דלא דרשי ק"ו דהנה באמת שם (דף ע"ו) מסקינן דהא דעמוני ולא עמונית לאו מקרא שמעינן ליה מדכתיב עמוני דא"כ נימא נמי מצרי ולא מצרית וגם ליפא למימר משום דאין דרפה של אשה לקדם דהא אינו תי' דמ"מ הנה להם לקדם נשים לקראת נשים אף עיקר הטעם משמע דהוא הלמ"מ דעמוני ולא עמונית דיתרא הישמעאלי אמר דכף מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי דעמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ומשמע דשמואל קיבל איש מפי איש הלכה למשה מסיני דעמוני ולא עמונית דהא מקרא גופא ליפא הוכחא פלל [וכ"כ להדיא הרמב"ם פי"ב מה' איסור"ב הל' י"ח דהוא הלמ"מ] וכ"מ בירושלמי ביבמות פ"ח ה"ה וכמש"כ הק"ע שם ועפ"ז נודע לנו הטעם דאמאי לא דרשי רבנן הק"ו משום דאין דנין ק"ו מהלכה וצריף לומר דהא דאמרינן שם (דף ע"ז ע"ב) דרבנן אמרי דיש פירכא על הק"ו לא אמרי זה רק לפי דבריו של ר"ש דלמד ק"ו מהלכה מ"מ על הק"ו בעצמו יש פירכא אבל לרבנן בעצמם ליפא למידרש ק"ו פלל משום דאין דנין מהלכה וכו' פתב הקרבן עדה בשני קרבן להדיא דהיינו טעמא דרבנן דלא דרשי ק"ו משום דאין דנין ק"ו מהלכה [אלא שהקשה שם דא"כ מ"ט דר"ש דלמד ק"ו].

ואמנם לפי מה שפכתתי י"ל דס"ל כר' יהושע דינדים הנ"ל דס"ל באמת דדנין ק"ו מהלכה): והשתא דאיתת להכי דהך פלוגתא דר"ש ורבנן לענין נקבות של מצרי ואדומי אם מותרין או לא תליא אי דנין ק"ו מהלכה או לא מעתה יש לנו תירוץ מרנוח על קושיות מהרש"א ז"ל דאם קיים אברהם אבינו כל התורה כולה האיה נשא מצרית ראשונה אכן לפי שאמרנו לק"מ דהא כבר אמרנו בתחילה דמאן הוא המ"ד של המימרא זו ר' גהוראי דהא בריש המשנה מתחיל ר' גהוראי אומר ומסתמא הך סיומא נמי ר' גהוראי אמרה וא"כ הדבר פשוט דר' גהוראי לשיטתו אזיל דס"ל בנזיר דדנין מהלכה וכיון דדנין מהלכה שפיר ילפינן ק"ו מעמוני ומואבי דגבי מצרי ואדומי נמי הנקבות מותרות מיד ושפיר הנה יכול לישא להגר דהנקבות מצרית נמי מותרות לבוא בקהל כמו בעמון ומואב: וכעת נחזור על הראשונות במה שהתחלנו להעיר על הרמב"ם ז"ל דהשמיט לכל הדרשות של הגמ' והמכילתא ונקט הדרשא של המדרש רבה וכו' קשה על מה דהשמיט הדין דלא אסרה תורה אלא דרף בישול [וימה שתירץ שם בלחם משנה דסמך ג"כ על דרשה של ר"י אף מפנין שפכר כתבו התוס' בריש איזהו נשך דדבר שנלמד מאם אינו ענין ליפא מלקות ולהכי הוצרכו גם לדרשא של המדרש רבה לא נהירא פלל דא"כ לכה"פ הו"ל להזכיר גם דרשת שת ר"י פיון שעיקר הדבר נלמד מג' לא תבשל רק דלענין מלקות ילפינן בק"ו מבישול א"כ הו"ל להזכירו ובפרט פיון דבאמת מק"ו מבישול ג"כ א"א למילף מלקות דהא אין עונשין מן הדין וכמו דמקשה הש"ס (בסנהדרין דף ע"ו) וכי עונשין מן הדין ואף דאביי משני התם דזה עדיף מק"ו דהוי גילוי מילתא בעלמא מ"ח הא רבא פליג שם ואמר דילפינן בג"ש דהנה הנה וא"כ ה"א דליפא לימוד אחר מג"ל דאיפא מלקות באכילה וע"כ דסמך נמי אדרשה דר"י וא"כ הו"ל להזכיר דרשות ר"י] והם באמת תמידות עצומות על הרמב"ם ז"ל.

ואמנם לפי דברינו הנ"ל דאיפא פלוגתא דתנאי אי דנין ק"ו מהלכה יהיה עולה לנו דברי הרמב"ם כמין חומר בעז"ה והנה מה שלא הביא דרשת ר' ישמעאל נ"ל פשוט דהמענין

במכילתא נראָה דְּכָל הַגֵּי דְרֵשׁוֹת שְׁדָרְשׁ ר' יִשְׁמַעֵאל מֵהַג' פְּעָמִים לֹא תִבְשַׁל הַיָּינוּ לְפִי שִׁיטְתוֹ דְחִיָּה וְעוֹף ג"כ מֵה"ת וְלֹא הָיָה צָרִיף לְמַכְתָּב ג' פְּעָמִים גְּדִי דְהִיָּה סָגִי בְּאַחַד וּמִגְדִי דְכְתִיב לְגוֹפְיָה נְמִי הָנִי מְמַעֲטִינָן בְּהִמָּה טְמֵאָה הַלְכָּה פֶּל הַנִי תִלְתָּא קְרָאִי לְמָה לִי וְע"כ אַחַד לְאִיסוּר אַכִּילָה וְאַחַד לְאִיסוּר הַנְּאָה אוֹ לְשַׁאֲר דְרֵשׁוֹת שְׁדָרְיִשׁ בְּמַכִּילְתָּא שָׁם אַבְל לר"ע דְקו"ל פְּנוּמִיָּה דְחִיָּה וְעוֹף מְדַרְבְּנָן וְצָרִיף ג' גְּדִי לְמַעַט חִיָּה וְעוֹף וּא"כ לִית לָן יְתוּרָא דְקָרָא דְכִינּוּן דְצָרִיף ג' גְּדִי ע"כ צָרִיף לְמַכְתָּב ג' לֹא תִבְשַׁל וּא"כ י"ל דְכּוֹלְהוּ לֹא אֲתִי לְאִזְהוּרִי בַּק אֲבִישׁוּל לְחוּד וְתָרִי קְרָאִי אַחְרֵינִינִי תָא דְמִינִיתָרִי לֹא אֲתִי בַּק לְדִיוקָא דְחִיָּה וְעוֹף מְוִתְרִין לְבִשַׁל וּא"כ פִּינּוּן דְהַרְמְב"ם ז"ל פֶּסֶק כַּר' עֲקִיבָא דְחִיָּה וְעוֹף מִד"ס אִינוּ יְכוּל לְהִבִּיא דְרֵשֶׁת ר' יִשְׁמַעֵאל דְלר"ע לֹא מִינִיתָרִי קְרָאִי כָּלֵל.

וּגַם מַה דְלֹא מְבִיא דְרֵשֶׁת אִיסִי בְּן יְהוּדָה דְיִלְיָף ק"ו מְעַרְלָה נְרָאָה פְּשׁוּט לְיִישׁב דְהָא לְכַאוּרָה כְּבַר הַעֲרַנּוּ לְעִיל דְלָמָּה לֹא לְמַד ר"י מֵהַרְבֵּי ק"ו דְאִיסִי וּא"ר קְרָא הַשְּׁלִישִׁי מְוִתְרָא וְאַף דְאֲמַרִינּוּ מִקְלָתָא דְאֲתָנָא בַּק"ו טַרַח וְכַתְב לָהּ קְרָא מ"מ הָא אֲמַרִינּוּ בְּקִדּוּשֵׁין דְכָל הַיָּכִי דְאִיפָא לְמִדְרֵשׁ דְרֵשִׁינּוּ.

אַבְל הַדְּבָר פְּשׁוּט דְלִק"מ דְהִנְהָ בְּאַמַּת לְכַאוּרָה רְאוּי לְעַמּוּד עַל הַק"ו דְאִיסִי בְּן יְהוּדָה דְיִלְיָף ק"ו מְעַרְלָה דְאִיסוּר בְּהַנְּאָה וְקָשָׁה לְכַאוּרָה דְהָא עַרְלָה דְכְתִיב בְּקָרָא לֹא מִינִירִי בַּק בא"י דְעַרְלָה בַּחו"ל הוּא הַלִּמ"מ וּא"כ הַתִּינַח דְבִשְׁר וְחֻלְב אִיסוּר בְּהַנְּאָה בא"י אַבְל בַּחו"ל מִנִּין דְהָא אִיפָא לְמִימַר דִּיּו לְבָא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּפִדּוֹן וְאִי דְעַל בְּשַׁר וְחֻלְב בַּחו"ל יְלִיף מְעַרְלָה שֶׁל חו"ל קָשָׁה טוֹבָא דְהָא עַרְלָה בַּחו"ל הַלְכָּה וְאִין דְנִין ק"ו מְהַלְכָּה וְע"כ צ"ל דְאִיסִי סְבַר בְּאַמַּת דְדָנִין ק"ו מְהַלְכָּה וְכַדְעַת ר' יְהוֹשֻׁעַ וּר' נְהוּרָאִי וּר"ש שְׁאֲמַרְנוּ לְעִיל וְאִין לְתַמּוּנָה בְּמַה שְׁהַקְשׁוּ הַתּוֹס' שָׁם עַל ר"ש דַּס"ל דְבִשְׁר וְחֻלְב מְוִתְרָא בְּהַנְּאָה דְלָמָּה לֹא לְמַד אִיסוּר הַנְּאָה מִק"ו דְעַרְלָה כְּמוֹ דְדָרְיִשׁ אִיסִי.

וְלְכַאוּרָה מֵאִי קוּשְׁיָא דְהָא אִין דְנִין ק"ו מְהַלְכָּה דְמְפַל מְקוּם שְׁפִיר הַקְשׁוּ הַתּוֹס' דְהָא ר"ש בְּעַצְמוֹ ס"ל ג"כ דְדָנִין ק"ו מְהַלְכָּה וְשְׁפִיר הָיָה יְכוּל לְלַמּוּד ק"ו זָה וּמִיָּהוּ בְּלֵא"ה הַקְשׁוּ הַתּוֹס' שְׁפִיר דְהָא מ"מ קָשָׁה דְלָמָּה לֹא לְמַד ק"ו דְבֵא"י מִיָּהַת אִיסוּר בְּהַנְּאָה וּמַד ר"ש מְשַׁמַּע דְמַתִּיר בְּהַנְּאָה אֲפִילוּ בא"י פְּשׁוּט הוּא] וְעַל פִּי זָה גִיחָא ג"כ בְּמַה דְר"י לֹא דְרִישׁ ק"ו זָה וְלֹא הָנִי צָרִיף לְג' לֹא תִבְשַׁל מְשׁוּם דְר"י ג"כ לְשִׁיטְתוֹ אֲזִינְל בַּר"ה (דָּרַף ט') דְלַמַּד מְקָרָא דְוַעֲנִיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם לְתוֹס' שְׁבַת וּיּו"ט וְהַקְשׁוּ הַתּוֹס' דְלָמָּה לֹא לְמַד מְהַלְכָּה שְׁל שְׁבִיעִית דְהָא ר"י בְּעַצְמוֹ ס"ל בַּמ"ק דְעַשְׂר נְטִיעוֹת הַלִּמ"מ דְמְוִתְרָא בְּתוֹסְפַת שְׁבִיעִית וּמִדְאֲצָטְרִיף הַלְכָּה לְמִישְׁרָא יְלָדָה מְכַלְל דְזַקְנָה אִיסוּרָה וּא"כ יְכוּל לְמִילָף לְשְׁבַת וּיּו"ט מְשַׁבִּיעִית וְתִרְצוּ דְר"י סְבִירָא לְהוּ דְאִין דְנִין מְהַלְכָּה [וּמַד' הַתּוֹס' דְלָשָׁם נְמִי מוֹכַח דַּס"ל פְּרִשׁ"י דְלָאוּ דְוּוֹקָא ק"ו הוּא דְאִין דְנִין אֲלָא אֲפִילוּ כָּל י"ג מְקִדוֹת לֹא יִלְפִינּוּ דְהָא הָתָם ר"ע דְיִלְיָף לְתוֹס' שְׁבַת וּיּו"ט מִתּוֹס' דְשְׁבִיעִית לָאו מִק"ו יְלִיף לָהּ אֲלָא בַּק מְבַנְּנָן אַב וְדו"ק] וּא"כ לֹא יְכוּל לְמִילָף מְעַרְלָה דְהַתִּינַח בא"י אַבְל בַּחו"ל מְנָא יְדַעֲינּוּ דְהָא אִין לְמִיָּדִין ק"ו מְהַלְכָּה וְהַלְכָּה הַוָּצְרִיף לְמִילָף מַג' לֹא תִבְשַׁל וְהַיָּינוּ דְהַוָּצְרִיף רַחֲמָנָא קְרָא הַשְּׁלִישִׁי כְּדִי לְלַמּוּד דְאֲפִילוּ בַּחו"ל אִיסוּר בְּהַנְּאָה דְאִי מִק"ו לֹא הָנִי יְדַעֲינּוּ בַּק בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל: וְהַשְּׁתָּא גַם דְבָרֵי רַבִּינוּ הַגְּדוֹל הַרְמְב"ם ז"ל עוֹלָה פַּהוּגָן דְהוּא נְמִי לְשִׁיטְתוֹ אֲזִינְל דְפֶסֶק בַּפ"ז מֵה' נְזִירוֹת הַלְכָּה ו' כַּר"א וּר' עֲקִיבָא דְאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח עַל רְבִיעִית דָּם וְהַיָּינוּ

משום דאין דגין ק"ו מהלכה והלכה לפי מה דס"ל להרמב"ם בעצמו כר"ע דחיה ועוף מד"ס וגם ס"ל דאין דגין ק"ו מהלכה ליתא לדידה שום לימוד רק דרשת המדרש רבה דילפינן מכ"ש דבישול דכיון דאסרה תורה בישול כ"ש דאסרה תורה אכילה והנאה וכמו גבי בת דלא אסרה התורה בפירוש ואעפ"כ ידעינן דאסור מפח כ"ש (ומה שקשה לכאורה דא"כ מנ"ל דאיכא מלקות על אכילה דהא אין עונשין מן הדין וגבי בת האמר רבא דאתיא הגה הגה יבואר במק"א א"ה): ובזה יתיישב נמי במה שלא הזכיר רבינו דאינו אסור אלא דרף בישול פינו דבאמת פל' ג' קראי מיירי בבישול גרידא ואכילה נלמד מיניה במק"ש מנ"ל דאינו חייב על אכילה רק דרף בישול וא"כ י"ל דרבינו סובר באמת דכבוש ומליחה נמי הוא מה"ת דהא אם נבלע ע"י פבוש ומליחה נמי איכא ק"ו זה דמה לבשל פאחד אסרה התורה כ"ש לאכול אותם פאחד ומה לי אם נבלע בתוכו ע"י בישול או דנבלע ע"י מליחה הרי אוכל פשר וחלב ביחד [נגם לפי שכ' הלח"מ דהרמב"ם נמי סמיה אדרשא דר"י דיליף מג' קראי ג"כ ניחא במה דלא הביא דאינו אסור אלא דרף בישול דהא באמת פבר תמה האור חדש (בפסחים דף מ"ז) דמנ"ל דאינו אסור אלא דרף בישול דילמא מבטיא ליה קרא להורות דאסור אפילו שלא פדרף אכילתו או שלא פדרף הנאתו אבל ה"ה דאפילו ע"י פבוש ומליחה נמי אסור ונ"ל דזהו טעמו של הרמב"ם ו"ל דהשמיט זה ומיהו טעמו של הטור והשו"ע יבואר לקמן בסמוך א"ה]: ואכן פל' זה להרמב"ם אבל להטור והשו"ע דהביאו בפירוש לדברי ר"י דמפקינן מקראי דלא תבשל וגם כתבו דאינו אסור אלא דרף בישול ונ"ל דטעמם דאף דקי"ל כר"ע והג' גדי אינו מיותר מ"מ קרא דלא תבשל מ"מ מיותר הוא דהיה יכול הפתוב למכתב הג' מיעוטים הפל בקרא אחד וע"כ דלדרשה אחי ולענין קושניית האור חדש נ"ל באמת לומר דהם נמי סמכי אדרשה דאיסי דמפקינן מג"ש ומק"ו אף פינו דקי"ל דאין עונשין מן הדין וצריך קרא דלא תבשל הב' למילף מיניה על אכילה [ואף דעל ג"ש עונשין מ"מ גבי טרפה גופא ליכא מלקות לר"י הגלילי משום דהו"ל לאו הנתיק לעשה וכמו שכתב התוס' (ביומא דף ל"ו ע"ב) בד"ה לאו] ומ"מ בקרא דלא תבשל לחוד ג"כ לא סגי דהא פתבו התוס' בר"פ איזהו נשך דדבר שנלמד מאם אינו ענין ליכא מלקות והלכה צריך לשניהם וכמו שכ' הרמב"ם בריש הלכות מאכלות אסורות דהא דאין עונשין מן הדין היינו בדבר שמשקום אחר ליכא למילף אף לאיסור עשה אבל אם יש לימוד מאיזה מקום אחר אפי' לאיסור עשה תו ילפינן מק"ו אף לעונש דאל"כ ק"ו למ"ל דהא לאיסורא איכא לימוד משקום אחר ע"ש וא"כ בנד"ד נמי פינו דנלמד איסורא מלא תבשל תו ידעינן מלקות על אכילה מג"ש דטרפה ומדכתיב בלשון לא תבשל ידעינן דאסור אפילו שלא פדרף אכילתו אכן פל' זה באכילה דאיכא מלקות אבל על הנאה דליכא מלקות לא הוי צריך קרא דלא תבשל הג' דהא לענין איסור איכא למילף מערלה וא"כ פולי קרא דלא תבשל הג' אחי להורות דאינו אסור רק דרף בישול דעל שלא פדרף הנאתו ממילא ידעינן פינו דלא פתיב אכילה בגופיה וכמו דאמרינן בפסחים כ"ה) ושפיר כתבו הטור והשו"ע דאינו אסור אלא דרף בישול ומינושב קושניית האור חדש הנ"ל דעל שלא פדרף הנאתו ידעינן מק"ו דאיסי ועכ"פ מוכרח דהם ו"ל סבירא להו דדגין ק"ו מהלכה דאל"כ האיהו ידעינן איסור הנאה בחו"ל: והשתא דאית להכי נבוא ליישב ד' הרמ"א בהג"ה בקטן שנעשה בר מצוה בשבת שהערנו לעיל דמאי איירא דנקט שאסור לו לירד לפני התוכה בתוספת

שבת דהא אפילו לעצמו אינו יכול להתפלל ולצאת בו ידי חובתו פניו דאז עדיין יום הוא והוא עדיין קטן ואף דתפלה מדרבנן מ"מ לא אתי תרתי מדרבנן ומפיק חד מדרבנן ואכן פעת ותנישב דברי הרמ"א היטיב ויש לומר דהרמ"א לשיטתו אגיל בזה דכ' ביו"ד בס"י פ"ז ג"כ דבשר בחלב אינו אסור מה"ת אלא דרף בישול וכבוש ומליחה אינו אלא מדרבנן ונ"מ דמותר בהנאה וקשה קושניית האור חדש הנ"ל דמנ"ל הא הא צריף קרא לשלא כדרף הנאתו וע"כ כמו שתראנו דסמך אק"ו דאיסי וקרא השלישי מותר לגמרי ולא אתי רק לאשמעינו שאינו אסור אלא דרף בישול [דלמלקות לא צריף קרא דהא על הנאה ליכא מלקות ואשלא כדרף הנאתו לא צריף קרא ואף דילפינו מערלה ובערלה אינו אסור אלא כדרף הנאתו מ"מ פניו דלא פתיב לשון אכילה בגופיה ממילא שמעינו דאסור אפילו שלא כדרף הנאתו וכמו דאמר אב"י בפסחים כ"ה להדיא וא"כ ע"כ פל עיקר קרא דלא תבשל השלישי לא אתא רק להורות שאינו אסור באכילה ובהנאה אלא דרף בישול] וא"כ מוכרח מזה דק"ל דדנין ק"ו מהלכה ועפ"ז מיושב היטיב דברי הרמ"א פניו דס"ל דדנין ק"ו מהלכה אין מקום לעיקר הקושניא דהנה הא דפשיטא להו להתוס' במגילה י"ט דתתי דרבנן לא מפיק חד דרבנן יש לדחות לכאורה די"ל כמש"כ הר"ן ו"ל דמשו"ה אינו יכול הקטן להוציא לגדול בקריאת המגילה משום דמגילה דברי קבלה הוא ודברי קבלה כד"ת דמאי ולא אתי דרבנן ומפיק לגדול דתייב מדברי קבלה אבל לעולם דתתי מדרבנן מפיק חד דרבנן.

אף לכאורה י"ל דמ"מ יש להוכיח פן מהא דאינו מוציא גם לנשים מדתני סתמא דקטן אינו מוציא לאחרים ומשמע דאף לנשים אינו מוציא ונהרי הוכיחו התוס' ובפסחים מ"ג) דנשים אינן חייבות רק מדרבנן גרידא ולא מדברי קבלה דאף דאמרינו דנשים חייבות בקריאת המגילה שאף הן היו באותו הנס אינו אלא סברא מדרבנן והוכיחו זה מהא דצריף קרא דנשים חייבות באכילת מצה מהא דהוקש לאכילת חמץ ולא מפיק ליה דחייבות באכילת מצה מחמת הסברא דאף הן היו באותו הנס אלא נודאי דמשום זה לא היו חייבין רק מדרבנן וצריף הקישא לחייבן במצה מד"ת וכינן שפן שפיר הוכיחו התוס' דלא אתי תרתי מדרבנן ומפיק חד מדרבנן מהא דאינו מוציאין אפילו לנשים [ואף דאם ניימא דמגילה ד"ק הוא קטן נמי חד מדרבנן הוא מ"מ נ"ל דלא דמי לאשה דאשה אף שבקריאת המגילה אינה חייבת רק מדרבנן מ"מ יש מצות שמחוייבת מה"ת פגון מצה ושמחה והקהל וגם כל מצוות שאין הזמן גרמא אבל קטן בכל מצות שבתורה אינו מחוייב רק מדרבנן מצד חינוך וא"כ קטן לגבי אשה מקרי תרתי מדרבנן דאף בקריאת המגילה עצמה שניהם הוי חד דרבנן מ"מ בשאר מצות גרע קטן מאשה ודו"ק]: ואכן באמת יש לנו עוד תירוץ דלמה צריף קרא לחייב נשים במצה משום דאל"ה הוי ילפינו ט"ו ט"ו מחג הסוכות דמה להלן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ותו אין לנו הך דסברא דאף הן היו באותו הנס הוא סברא דרבנן דשפיר י"ל דהוא סברא דאורייתא ונהא שצריף קרא לחייב נשים במצה היינו משום דאל"ה הוי ילפינו ט"ו ט"ו מחג הסוכות ובטל הוכחת התוס' דתתי מדרבנן לא מפיק חד מדרבנן: אף דיש לדחות זה דא"א לומר דצריף קרא משום דהוי ילפינו מחג הסוכות דהא אמרינו (בסוכה כ"ח) דהא דנשים פטורות מסוכה בליל ט"ו הוא הלכה למ"מ וק"ל דאין דנין מהלכה וא"כ בלא"ה א"א למילף מחג הסוכות וע"כ צ"ל הא דצריף קרא לחייב נשים במצה משום דסברא שאף

היו באותו הנס הוא סבֵּרָא דְרַבְּנָן וא"כ שפיר קָמָה וְגַם נִצְבָה רֵאֵינִית הַתּוֹס' על מְקוּמָה דְתַרְתִּי דְרַבְּנָן אֵינּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא חַד מִדְרַבְּנָן מֵהָא דְאֵינּוּ יָכוֹל הִקְטֵן לְהוֹצִיא לְנִשְׁמִים בְּקַרְיַאת הַמְּגִלָּה: וְאִמְנָם כָּל זֶה אֵי ס"ל דְּאֵין דְּנִין ק"ו מִהֶלְכָה אֲבָל הֶרַמ"א ו"ל לְשִׁיטְתוֹ אֲזִיל דַּס"ל בִּיּוֹד ס' פ"ז דְּנִין ק"ו מִהֶלְכָה וְכִמּוֹ שְׁמוּכָח מֵהָא שְׁפַתְב דְּאֵינּוּ אֶסוּר מֵה"ת אֲלָא דְרַף בִּישׁוּל א"כ שפיר י"ל דְתַרְתִּי מִדְרַבְּנָן מוֹצִיא חַד דְרַבְּנָן וְהָא דְקַטֵּן אֵינּוּ מוֹצִיא לְנִשְׁמִים הֵינּוּ מִשׁוּם דְּנִשְׁמִים ג"כ חֲזִיבוֹת בְּקַרְיַאת הַמְּגִלָּה מִד"ק מִסְבָּרָא דְרַף הֵן הֵיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנֵס דְהַסְבָּרָא הִיא סְבָרָא גְמוּרָה מֵה"ת וְהָא דְצָרִיף קָרָא גַבִּי מִצָּה וְלֹא גְלִיף מֵאִף הֵן הֵיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנֵס הֵינּוּ מִשׁוּם דְּאֵי לֹא קָרָא הֵיוּ יִלְפִינוּ מִחַג הַסְּנִפוֹת וְאִף דְהֵיוּ הֶלְכָה מ"מ הָא הֶרַמ"א לְשִׁיטְתוֹ אֲזִיל וס"ל דְּנִין מִהֶלְכָה וְלִכּוֹן לְהַתְּפַלֵּל בְּעֶצְמוֹ בְּנוֹדָאֵי יָכוֹל אִף מִבְּעוֹד יוֹם בְּתוֹס' שְׁפַת מִשׁוּם דְּאֵתִי דְרַבְּנָן וּמִפִּיק דְרַבְּנָן אִף דְלֹאֲחַרִּים אֵינּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא דְהָא דְאֲחַד יָכוֹל לְהוֹצִיא לְחִבְרֵי בַק"ש וּתְפִילָה הֵינּוּ מִצַּד עֲרֻבוֹת אֲבָל קֵטֵן לֹא בַר עֲרֻבוֹת וְאִף דְמְחַוֵּיב מִדְרַבְּנָן מִצַּד חִינוּף מ"מ חִיּוּב דְעֲרֻבוֹת לֹא הִטִּילוּ עָלָיו וְהִלְכָף לֹאֲחַרִּים מ"מ אֵינּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא: וְעַל פִּי שְׁאֲמַרְנוּ יִתְנַשֵּׁב לָנוּ ג"כ מֵה שְׁתַּמָּה הֶגְאוֹן מֵהֶרִי"ב ו"ל שְׁם בְּקַדוּשִׁין עַל מִימְרָא דְרַב (בִּיּוֹמָא דְרַב כ"ח ע"ב) דְקַיִים א"א כָּל הַתּוֹרָה כְּוֹלָה וְכו' דְמֵאֵי אֲשַׁמְעִינוּ רַב בְּזָה הָא מִשְׁנָה עֲרוּכָה הִיא וְנִשְׁאָר בַּצ"ע וְאֲכֹן לְדַרְכֵינוּ י"ל דְטוֹבָא אֲשַׁמְעִינוּ בְּזָה וְאֲזִיל לְשִׁיטְתוֹ בְּזָה דְהֵנָּה רְאוּי לְחַקוֹר לְמֵאֵי נ"מ בְּזָה אֵי קַיִים אֲבָרְהָם אֲבִינוּ כָּל הַתּוֹרָה כְּוֹלָה אוּ לֹא.

וְאִמְנָם בְּאֵמַת נִרְאָה דַּנ"מ טוֹבָא לְדִינָא דְהֵנָּה הַמַּג"א בְּסִי רַכ"ה ס"ק א' כְּתַב בְּשֵׁם סֵפֶר אֲחַד שְׁמִצְוָה לְאֲדָם לְעִשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם שְׁנַעֲשֶׂה בְּנוּ בַר מִצְוָה בְּיוֹם שְׁנִכְנַס לְחֹפֶה וְכ"כ הַמְהַרְשֵׁ"ל בִּיש"ש בְּסו"פ מְרֻנְבָה וְאִמְנָם צָרִיף לְבָאָר דְהִיכֹן מְצִינוּ מְקוֹר לְזָה בִּיש"ס וְהֵנָּה הַמְהַרְשֵׁ"ל בְּעֶצְמוֹ הִבִּיא רְאִיָה גְדוּלָה לְזָה מֵהָא דְאִמְרֵינוּ (בְּקַדוּשִׁין ל"א) דְרַב יוֹסֵף מִתְחִילָה הֵיוּ עֲבִיד יוֹמָא טָבָא מֵאֵן דְאָמַר לִיה דְהֶלְכָה כַר"י וְאַחַר שְׁשִׁמְעָה לְהָא דַר"ח דְגְדוּל הַמְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִשְׁאֵינוּ מְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה אִמַר אֲדַרְבָּה מֵאֵן דְאָמַר לִיה דְאֵין הֶלְכָה כַר"י עֲבִידָא יוֹמָא טָבָא לְרַבְּנָן הֵרִי דְעִשֶׂה סְעוּדָה לְאַחַר שְׁנַתְּנוּדַע לוֹ דְהוּא מְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה דְשִׁכְרוּ יוֹתֵר גְדוּל אִם מְקַיִים וְא"כ כְּשִׁנְעִשֶׂה בַר מִצְוָה דְנַעֲשֶׂה מִכָּאֵן וְאֵילָף מְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה בְּנוֹדָאֵי רְאוּי לְשִׁמּוֹחַ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְלְעִשׂוֹת סְעוּדָה עַל מֵה שְׁזָכָה לְהִיּוֹת מִהַמְצֻנּוּיִם וְעוֹשִׂים.

וְאִמְנָם צָרִיף לְהַבִּין דַּמְנ"ל ל'ר' תְּנִינָא הָא דְגְדוּל הַמְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה וְצ"ל דַּר"ח לְמַד זֶה מֵאֲבָרְהָם אֲבִינוּ דְקַיִים כָּל הַתּוֹרָה כְּוֹלָה וְכִבְרַ כְּתַבְנוּ לְעִיל דְקַיִים אִף קוֹדֵם שְׁמַל וְכַדְעַת הַמְזַרְחֵי וְדִלָּא כְּהַמְהַרְשֵׁ"א [וְתַקְשָׁה לְמָה לֹא מֵל מַעֲצָמוֹ ג"כ מִקוֹדֵם כְּמוֹ דְקַיִים שְׁאָר הַמְצֻנּוֹת וְע"כ מִשׁוּם דְיַדַע בְּרוּה"ק שְׁעֵתִיד הַקַּב"ה לְצוּוֹת לוֹ עַל הַמִּילָה וְלִכְּוֹן הַמְתִּין עַד שְׁצִינּוּה לֹא הַקַּב"ה מִשׁוּם דְגְדוּל הַמְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה וּמִזָּה הוֹכִיחַ ר' תְּנִינָא שְׁפִיר דְגְדוּל הַמְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה דָאִם אֵיתָא דְשְׁאֵינוּ מְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה שְׁכְרוּ יוֹתֵר גְדוּל א"כ לֹא מֵל עֶצְמוֹ מִתְחִילָה וְא"כ נ"מ טוֹבָא לְדִינָא בְּהָא שְׁקַיִים אֲבָרְהָם אֲבִינוּ כָּל הַתּוֹרָה כְּוֹלָה דְמִזָּה אֲנוּ יוֹדְעִין דְגְדוּל הַמְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה וְא"כ מִמִּילָא צָרִיף לְעִשׂוֹת סְעוּדָה כְּשִׁנְעִשֶׂה הַנַּעַר בַּר מִצְוָה: וְאִמְנָם ע"ז קִשָּׁה קוֹשֵׁיַת הַמְהַרְשֵׁ"א ו"ל דָּאִם קַיִים כָּל הַתּוֹרָה כְּוֹלָה הִיאָף נִשְׂא לְהַגֵּר וְע"כ צ"ל דַּס"ל כַּר"ש דִּיבְמוֹת דְהַנְּקָבוֹת שְׁל מְצָרֵי וְאֲדוּמֵי ג"כ מְוַתְרוֹת מִשׁוּם הַק"ו.

ואכן קשה דהא איפא פירקא על הק"ו מחלל של חייבי עשה וע"כ צ"ל דהמשנה דקנים
א"א פל התורה אתיא פרבנו דפליגי עליה דראב"י דס"ל דאין חלל מחייבי עשה וא"כ
לדידן דקי"ל כראב"י דהא ידוע דהלכה כראב"י בכל דוכתא דמשנת ראב"י קב ונקי א"א
לומר דקנים אברהם אבינו פל התורה דא"כ היא נשא להגר דהא לראב"י איפא פירקא
על ק"ו וא"כ מוכרח לומר דהה משנה דלא פהלקתא וא"כ אינו מוכרח דגדול המצווה
וכו' וממילא אינו מוכרח דצריף לעשות סעודה פשנעשה הקטן בר מצוה ואמנם פל זה
לרב אשי דס"ל דראב"י ס"ל דיש חלל מחייבי עשה ור"ש ורבנו פליגי בזה אבל לרב
לשיטתו דס"ל דאף ראב"י ס"ל דאין חלל מחייבי עשה וא"כ ליפא פירקא על הק"ו וע"כ
דטעם דרבנו הוא משום דאין דנין מהלכה שפיר י"ל דהלכה פמשנה זו דקנים והא שנשא
להגר הוא משום דקי"ל כר"ש דדנין ק"ו מהלכה וזהו דקמ"ל רב דקנים פל התורה פולה
פלומר דרב פא לאשמעינו דהמשנה הוא פהלקתא ונ"מ לענו סעודת בר מצוה ונמצא
דהה דינא אי צריף לעשות סעודה או לא תליא אי דנין ק"ו מהלכה או לא.

ולפי מה שכ' לעיל בשם הגמ' (דעירובין י"ג) דר' נהוראי הוא ר"מ יש הוכחה רבתי
ממקום אחר דס"ל לכה"פ דדנין היקוש מהלכה והוא מהא דתניא במכות י"א ספר שתפרו
בפשטן פליגי בה ר"י ור"מ חד אמר פשר וחד אמר פסול למ"ד פסול דכתיב למען
תהיה תורת ה' בפיהו ואיתקש פל התורה לתפילין מה תפילין הלמ"מ לתופרן בגידיו אף
פל לתופרן בגידיו ואידך וכו' ומבואר שם דפליגי אי דנין היקוש מהלכה ועי' בס' מלא
הרועים במה שנסתפק למ"ד דכשר אי מטעם דע"ז ליפא היקוש או מטעם דאין דנין
היקוש מהלכה ועכ"פ מ"ד דפוסל ס"ל בנודאי דדנין היקוש מהלכה.

והנה אף דכאן לא נסתים מאן הוא המכשיר ומאן הוא הפוסל מ"מ ממשנה דפ"ק
(דמגילה דף ט') תסתים דר"מ הוא הפוסל דהא תנו התם דאין בין ספרים לתפילין
ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון וכו' ואמרין בגמ' הא לתופרו בגידיו ולטמא
את הידים זה וזה שוין והינו פדעת הפוסל גם בס"ת ואי אמרת דר"י הוא הפוסל וע"כ
מתני' ר"י הוא וזה א"א לומר דהא ר"י סובר בברייתא דאף ספרים אינו נכתבות אלא
אשורית וגם בס"ת לא התירו רק יננית משום מעשה דתלמי המלך ובמתני' אומר בהדיא
להיקוף דכל הספרים נכתבים בכל לשון וא"כ מוכח דמתני' הוא בר פלוגתא דר"י וכן
הסתם בר פלוגתא דר"י הוא ר"מ בכל דוכתא וא"כ מוכח דר"מ הוא הפוסל וכן העלה
מר אחי הגאון זצ"ל בספרו ראשית בכורים (דף כ"ג ע"ב) דע"כ מתני' ר"מ היא ור"מ
הוא הפוסל רק שכתב ליישב גם הסוגיא דמכות דלא אמר תסתים היינו אליפא דרב
דבתפילין גופא לא ס"ל דנאמרה הלכה לתופרו בגידיו אבל לדידן דקי"ל דאיפא הלכה
בתפילין ע"כ דר"מ ס"ל דדנין מהלכה והא ליפא למימר דדווקא היקוש דעדיף מג"ש דנין
דהא ליתא דהא רש"י פתב הטעם (בשבת קל"ב) דלא נתנה תורה שבעל פה להדרש
בי"ג מידות וכיון דחזינו דר"מ לא ס"ל האי פללא לענו היקוש ה"ה לג"ש וק"ו וזה דלא
פדעת בעל מלא הרועים: ולפי מה שכתבנו נעמוד על המכוון בפסוגיא דמכות הנ"ל
דגרסינו התם ספר תורה שתפרו בפשטן פליגי בה ר"י ור"מ אי דנין היקוש מתפילין
ואח"כ אמר דאמר רב דחזינו ליה לתפילי דבי חביבי דתפירי בכיתנא דלכאורה היא
סתירה לכל דברי הפלוגתא דר' מאיר ור' יהודה הנזכר שם מתחילה דפליגי בס"ת שתפח
בחוטי פשטן אי ילפינו מתפילין אי לא ומשמע להדיא דבתפילין פש דבעינו לתופרו

בגידין ונוקא ורב אמר דתפילין גופא נמי פשר בפשתן וא"כ במאי פליגי ר"מ ור"י ועיין בספר ראשית בכורים שם מש"כ לתרץ בזה ואכן לפי הג"ל י"ל דלרב הנה קשה דכיון דמן המשנה דמגילה הג"ל מוכח דר"מ הוא הפוסל וכמו שפיתבנו לעיל וע"כ דר"מ ס"ל דדנין היקשא מהלכה ור"י ס"ל דאין דנין וא"כ מ"נ תקשה עליה דרב דס"ל ג"כ דדנין ק"ו מהלכה והיינו כר' מאיר ותקשה דהא אמרינן ובעירובין דף מ"ו) דר"מ ור"י הלכה כר"י וא"כ הו"ל לפסוק דאין דנין ויהיה מוכרח מזה דרב ל"ל להני פללי דעירובין הג"ל וע"ז בא מסדר הגמרא ואמר דמפאן אין ראיה דפליג על הפלל ובא לדחות דע"כ לא פליגי פדאמרת אי ילפינן מתפילין או לא דהרי חזינא לתפילין דבי בר חבבי דתפירי בכתנא הרי דבתפילין עצמו פשר בפשתן וא"כ ע"כ דפליגי בפלוגתא אחריתי והיינו משום דמס' ס"ת שקהה לראשונים ז"ל [ונדפס זה מקרוב בספר פרמי שומרון] איתא באמת דבס"ת עצמה נאמרה הלכה למ"מ דצריף לתופרה בגידין וא"כ י"ל דר"מ ור"י פליגי בזה גופא אי איכא הלכה בס"ת או לא וא"כ אפילו אם נימא דר"י הוא המכשיר ור"מ הוא הפוסל מ"מ י"ל דדנין מהלכה והא שמכשיר באמת היינו משום דליכא שום הילקתא לא בתפילין ולא בס"ת ונשפיר י"ל דקנים א"א כל התורה ודו"ק.

ועוד דמעתה אין תסתיים מהמשנה דאם נימא דר"מ הוא הפוסל בס"ת ומכשיר בתפילין ע"כ צ"ל דהמשנה תנא אחריתי הוא דפוסל בשניהם ואם נימא דר"מ הוא המכשיר ונמצא דהכשיר בשניהם בנודאי י"ל דהמשנה כר"מ והא דאמר לתופרן בגידין זה וזה שוין ר"ל להיקף דכמו דתפילין פשר בפשתן ה"נ בס"ת: מפני שנגמר ענין הג"ל קודם ר"ה לכן ראיתי להדפיס פאן חידוש א' על טור או"ח ריש הלכות ר"ה פתב הטור תניא בפרקי דר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה ירד פלל עד סוף מ' פמו מ' יום הראשונים אלא שפלה להר להתפלל עליה אלי הרה שאז עליה לקבל לוחות האחרונות והעבירו שופר במחנה משה עליה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ז והקב"ה נתעלה אותו היום באותו שופר שנגמר עליה אלהים בתרועה וגו' לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה ובכל החודש כדי להזהיר לישראל שיעשו תשובה ע"כ לשון הטור.

והדבר מתמיה לפי מש"כ בסדר עולם פרק ו' שפלה בי"ח בתמוז וביקוש רחמים על ישראל דכתיב ואתנפל לפני ה' את הארבעים היום וכו' עכ"ל. ומש"כ בפדר"א פרק מ"ו נגד זה דשם איתא ועשה ארבעים יום במחנה כפר פתב הרא"ש בסוף ר"ה דט"ס נפל בפדר"א במש"כ ועשה מ' יום במחנה שהרי בהר הנה שלשה פעמים מ' יום ובשבועה עשר בתמוז שבר את הלוחות ודן את ישראל ובי"ח עליה וכו' [ונאמנם טפי הו"ל להרא"ש ז"ל להביא ראיה מדברי הס"ע הג"ל וכו"ה בפסיקתא זוטרתא לרבינו טוביה ז"ל הנקרא לקח טוב בפ' עקב על הפסוק דנאתנפל לפני ה' פראשונה מלמד שמאה ועשרים יום הנה משה בלא מאכל ומשתה מ' יום ראשונים שנגמר פראשונים ומ' יום שהתנפל ומ' יום האחרונים הראשונים השלמו בי"ז בתמוז והאמצעים השלמו בר"ח אלול והאחרונים ביום הפורים לפיכך נהגו לתקוע בחודש אלול עכ"ל הפסיקתא זוטרתא שם] וא"כ תימיה גדולה למה לא הוצרכו להעביר שופר במחנה גם אז בי"ח בתמוז שלא יטעו אחר ע"ז כיון שגם אז עליה להר ונעלם מעין כל פמו מ' יום האחרונים ואם העבירו באמת שופר גם בי"ח בתמוז א"כ תקשה טובא דלמה לא תקנו חכמים לתקוע גם עכשיו בי"ח בתמוז זכר לאותו שופר שתקעו אז: והנה לכאורה יש להביא מזה ראיה ברורה לדעת הגר"א

שְׁפֹתַי בְּהִגְהוֹתָיו לְסִפְרֵי הַסֵּם עֵשׂוֹם דְּאִין כְּנֹנֶת הַסֵּם שְׁעֵלָה לְהָר וְלֹא יָרַד כְּלָל עַד סוּף מ' כְּמוֹ מ' יוֹם הָרֵאשׁוֹנִים אֲלֵא שְׁעֵלָה לְהָר לְהַתְּפַלֵּל וְלְהַתְּנַפֵּל לְפָנָי ה' אֲבָל מ"מ אַח"כ יָרַד תִּיכָף בְּמַחְנָה וְכֹן עָשָׂה כָּל הַמ' יוֹם עָלָה וְיָרַד עָלָה וְיָרַד וְלִפְנֵי זֶה אִין צְרִיף לְהַגִּיחַ בְּפָרְקֵי דַר"א בַּמ"ש דְּכָל מ' יוֹם אֲמָצְעִים עָשָׂה בְּמַחְנָה דְּשִׁנְיָהֶם אֲמַת וְלֹא כְּהַתּוֹס' שְׁכ' שַׁבַּת יוֹם אֲמָצְעִים הָיָה ג"כ בְּהָר כָּל הַמ"ם יוֹם וְהַגִּיחַ בְּפָרְקֵי דַר"א כ"כ הַגְּרָ"א ו"ל שֵׁם [נִאֲרָה מֵה שְׁכ' וְדָלָה כְּהַתּוֹס' הִנֵּה אֲנֹכִי לֹא מְצֵאתִי זֶה בַּתּוֹס' שְׁהַגִּיחַ בַּפְּדֵר"א רַק דַּכ"כ הָרֵא"ש ו"ל בְּסוּף ר"ה] וְע"פ דְּבָרָיו ו"ל גְּסַתְּלַק קוֹשְׁיִיתִינוּ הַנְּ"ל דָּאֵז לֹא הָיָה צְרִיכִים לְתַקְנָע כְּלָל שְׁלֹא יִטְעוּ אַחַר ע"ז פִּינּוֹן שְׁיָרַד טַל יוֹם בְּמַחְנָה לֹא שְׁיִיף טְעוֹת כְּלָל וְזֶה פְּשׁוּט וְאֲכֹן אֵף לַפ"ד הַתּוֹס' (בב"ק פ"ב) וְהָרֵא"ש ו"ל הַנְּ"ל דְּתַפְסוּ ד' הַס"ע כְּפִשְׁטִיָּה דְּהָיָה בְּהָר מִמָּשׁ כָּל הַמ' יוֹם וְכֹן נִרְאָה מַד' רַבִּינוּ טוֹבִיָּה זצ"ל בְּפִסְקֵתָא זוּטְרֵתִי וְכַמְש"כ לְעֵיל גְּמִי לֹא קִשְׁיָא דְּהִנֵּה צְרִיף לְהַבִּין מֵה שְׁהַנְּצָרָה בַּפְּדֵר"א לְסִיָּים וְהַקַּב"ה נִתְעַלָּה בְּאוֹתוֹ שׁוֹפָר וְאֲמָנָם הַכְּנֹנָה פְּשׁוּט דְּמִשׁוּם שְׁתַּקְעוּ אֵז כְּדִי שְׁלֹא יִטְעוּ אַחַר ע"ז לֹא שְׁיִיף לְתַקְנָע הָאִידְנָא וְלָכֵן בַּמ' יוֹם אֲמָצְעִים אֵף אִם נִימָא שְׁתַּקְעוּ ג"כ אֵז מ"מ לֹא שְׁיִיף לְתַקְנָע הָאִידְנָא בְּשָׁבִיל זֶה דְּלֹא הָיְתָה רַק צְוֹרָף שְׁעָה בְּלַבַּד וְהַקַּב"ה עֲדִינּוֹן לֹא נִתְעַלָּה אֵז בְּאוֹתוֹ שׁוֹפָר דְּבָכָל מ' יוֹם הָאֲמָצְעִים הָיָה בְּכַעַס וְלֹא קִיבַל תְּשׁוּבָתָם עֲדִינּוֹן וְכַדֵּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וּבַס"ע שֵׁם וְנ"ל מֵה הָרֵאשׁוֹנִים מְרֻנְצִים אֵף שְׁנִיָּים מְרֻנְצִים [וּר"ל מ' יוֹם הָאֲחֵרוֹנִים] אֲמֹר מַעֲתָה אֲמָצְעִים בְּכַעַס עַכ"ל וְכ"ה בַּש"ס (בְּבִרְכוֹת דַּס"ג ע"ב) עַכְשָׁיו יֵאמְרוּ הַרְבֵּי בְּכַעַס וְכֹן וְהוּבָא בְּרִש"י בְּחֻמְשׁ בַּפ' כִּי תִשָּׂא בְּפִסְוִק וְדָבָר ה' אֵל מִשָּׁה אֲבָל לְאַחַר שְׁהַתְּנַפֵּל מִשָּׁה בַּמ' הָאֲמָצְעִים וְנִתְרַצָּה לוֹ הַקַּב"ה וְגַם יִשְׂרָאֵל בְּנוֹדָאֵי עָשׂוּ תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵז וְהַתְּקִיעוֹת שׁוֹפָר הָיָה קַבְּלָה עַל לְהַבָּא שְׁלֹא יַעֲבֹדוּ עוֹד ע"ז וְלָכֵן נִתְעַלָּה הַקַּב"ה בְּאוֹתוֹ שׁוֹפָר וְלִפְנֵי שְׁחֻדָּשׁ אֵלּוּל הָיָה אֵז עַת רְצוֹן וְזִמְנָן תְּשׁוּבָה לְיִשְׂרָאֵל וְזֶה הָיָה ע"י הַשׁוֹפָר וְלָכֵן תַּקְנּוּ חֻמְשִׁים גַּם לְדוֹרוֹת כֹּן כְּנ"ל בְּרוּר כְּנֹנֶת הַפְּדֵר"א שְׁהַבִּיאוּ הַטּוֹר ו"ל: